T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI

MUHAMMED B. İBRAHİM'İN MANZÛM ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM TERCÜMESİ (ŞİR'A-İ MANZÛME)

(İnceleme-Tenkitli Metin)

Doktora Tezi

Necati İŞLER

ANKARA – 2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI

MUHAMMED B. İBRAHİM'İN MANZÛM ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM TERCÜMESİ (ŞİR'A-İ MANZÛME)

(İnceleme-Tenkitli Metin)

Doktora Tezi

Necati İŞLER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR

ANKARA – 2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI

MUHAMMED B. İBRAHİM'İN MANZÛM ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM TERCÜMESİ (ŞİR'A-İ MANZÛME) (İnceleme-Tenkitli Metin)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR (Danışman)	.....
Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ	.....
Doç. Dr. Ferhat GÖKÇE	.....
Doç. Dr. Necmettin PEHLİVAN	.....
Dr. Öğr. Üyesi Kenan ÖZÇELİK	.....

Tez Savunma Tarihi: 22.01.2021

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR danışmanlığında hazırladığım **"Muhammed b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-islâm Tercümesi (Şir'a-i Manzûme) (İnceleme-Tenkitli Metin)**(Ankara - 2021)" adlı doktora tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Necati İŞLER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VI

KISALTMALAR IX

GİRİŞ 1

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI 1
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI 2
3. TÜRK EDEBİYATINDA MANZUM İLMİHÂLLER 3

1. BÖLÜM

KAYNAK ESERİN (ŞİR‘ATÜ’L-İSLÂM) MÜELLİFİ, ŞERHLERİ VE TERCÜMELERİ

1.1. KAYNAK ESERİN (ŞİR‘ATÜ’L-İSLÂM) MÜELLİFİ: İMÂMZÂDE MUHAMMED B. EBÎ BEKR 7

1.2. İMÂMZÂDE MUHAMMED B. EBÎ BEKR’İN ESERLERİ 8
1.2.1. Şir‘atü'l-İslâm ilâ-Dâri’s-Selâm 8
1.2.2. Ukûdu’l-Akâid fî-Funûni’l-Fevâid 12

1.3. ŞİR‘ATÜ’L-İSLÂM’IN ARAPÇA ŞERHLERİ 14
1.3.1. Mefâtîhü’l-Cinân ve Mesâbîhü’l-Cenân (Yakub b. Seyyid Ali) 14
1.3.2. Şerhü Şir‘ati’l-İslâm (Yahyâ b. Bahşî) 15
1.3.3. Mürşidü’l-Enâm ilâ-Dâri’s-Selâm fî-Şerhi Şir‘ati’l-İslâm (Kurd Mehmed Efendi) 15
1.3.4. Câmi‘u’ş-Şürûh Şerhü Şir‘atü'l-İslâm 16

1.4. ŞİR‘ATÜ'L-İSLÂM’IN MENSUR TÜRKÇE TERCÜMELERİ 16
1.4.1. Terceme-i Şir‘atü'l-İslâm (Çırâg Beg Adına Yapılan Tercüme) 16
1.4.2. Terceme-i Şir‘atü’l-İslâm (Hacı Ahmed b. Seyyid el-Bigavî) 17
1.4.3. Şir‘atü’l-İslâm Tercümesi (Mustafâ Dede) 18
1.4.4. Müslüman’ın Görgü Kitabı Şir‘atü’l-İslâm (Abdülkadir Akçiçek) 19
1.4.5. İslâm Ahlâkı ve Âdâbı - Şir‘atü’l-İslâm (Fazilet Neşriyat) 19

1.5. ŞİR‘ATÜ'L-İSLÂM’IN MANZUM TÜRKÇE TERCÜMELERİ 19
1.5.1. Şir‘a-i Manzûme (Muhammed b. İbrahim) 20
1.5.2. Ravzatü’l-İslâm (Âbidî) 20

1.5.3. Terceme-i Şir‘atü’l-İslâm (Bahtî) 20
1.5.4. Lezzetü’l-İslâm (Alioğlu Süleyman) 22

2. BÖLÜM

MUHAMMED B. İBRAHİM’İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

2.1. MUHAMMED B. İBRAHİM’İN HAYATI 25

2.2. MUHAMMED B. İBRAHİM’İN ESERLERİ 27
2.2.1. Şir‘a-i Manzûme 27
2.2.2. Nazm-ı Cevâhir 27

2.3. MUHAMMED B. İBRAHİM’İN EDEBÎ ŞAHSİYETİ 29

3. BÖLÜM

ŞİR‘A-İ MANZÛME’NİN İNCELENMESİ

3.1. ŞİR‘A-İ MANZÛME HAKKINDA GENEL BİLGİLER 34
3.1.1. Eserin Adı 34
3.1.2. Eserin Telif Sebebi 34
3.1.3. Eserin Yazıldığı Yer ve Tarih 35
3.1.4. Eserin Kaynakları 36

3.2. ŞİR‘A-İ MANZÛME’NİN MUHTEVASI 38
3.2.1. Besmele - Tevhîd - Na’t (1-21) 39
3.2.2. Padişaha Övgü (22-40) 39
3.2.3. Kaynak Eserin Tanıtımı ve Sebeb-i Telif (41-95) 40
3.2.4. El-faṣlu’l-evvelü fi’t-taḥrīḍi ʿalā-ittibāʿi süneni Seyyidi’l-Mürselīn ṣalla’llāhu ʿaleyhi ve selleme min-beyāni’l-kitābi ve’l-ḥadīṣ. (96-144) ... 41
3.2.5. El-faṣlu’ṣ-ṣānī mimmā yeṣbütü bi’s-sünneti min-ʿaḳāʾidi’d-dīni ve milleti’l-İslām.(145-383) 42
3.2.6. Üçünci faṣl:ʿİlmüñ şerefin ve daḫı ögrenmegüñ ve ögretmegüñ sünnetleri beyānındadur. (384 -690) 42
3.2.7. Dördünci faṣl feżāʾil-i Ḳurʾān’ı daḫı ögrenen ve ögreden faẓlını ve daḫı oḳumanuñ edeblerini ve sünnetlerini bildürür. (691-718) 44
3.2.8. Beşinci faṣl oḳumaḳ sünnetlerin beyān ider. (719-1033) 44
3.2.9. Altıncı faṣl Muṣhaf-ı Şerīf’i yazmaḳ beyānundadur. (1034-1107) 45
3.2.10. Yidinci faṣl ṭahāret sünnetlerin beyān ider. (1108-1208) 46
3.2.11. Sekizinci faṣl ġusl ve teyemmüm eylemek beyānındadur. (1209-1227) .. 47
3.2.12. Ṭoḳuzuncı faṣl namāz vaḳtleri ve sünnetleri beyānındadur. (1228-1254) 47

3.2.13. Onuncı faṣl eẕānı ve ādāb-ı ṣalātı beyān ider. (1255-1296)..... 48
3.2.14. On birinci faṣl mescidler beyānındadur. (1297-1597)..... 49
3.2.15. On ikinci faṣl cumʿa güninüñ taʿẓīm beyānındadur. (1598-1649)..... 50
3.2.16. On üçünci faṣl iki bayram sünnetlerin beyān ider. (1650 -1692)..... 51
3.2.17. On dördünci faṣl yaġmur ṭaleb eylemek sünnetlerin ve gün ṭuṭulmaḳ ve ay ṭutulmaḳ ve anlara müteʿallıḳ duʿālar beyān ider. (1693-1743)..... 51
3.2.18. On beşinci faṣl ẕikr sünnetleri beyānındadur. (1744 -1767)..... 52
3.2.19. On altıncı faṣl Ḥażret-i Resūl'e ṣalavāt virmek beyānındadur. (1768 - 1812)..... 53
3.2.20. On yidinci faṣl duʿā sünnetleri beyānındadur. (1813-1931)..... 53
3.2.21. On sekizinci faṣl zekāt ve ṣadaḳa sünnetlerüñ bildürür. (1932-2120)..... 54
3.2.22. On ṭoḳuzuncı faṣl orucuñ faẓlın ve sünnetlerin bildürür. (2121-2311)..... 54
3.2.23. Yigirminci faṣl ḥaccuñ feḍāyilin beyān ider. (2312-2429)..... 55
3.2.24. Yigirmi birinci faṣl ʿĀşūrā güninüñ sünnetlerin bildürür. (2430-2464)... 56
3.2.25. Yigirmi ikinci faṣl ḳurbān sünnetlerin bildürür. (2465-2512)..... 57
3.2.26. Yigirmi üçünci faṣl ḥelāl istemek beyānındadur. (2513-2730)..... 57
3.2.27. Yigirmi dördünci faṣl yimek içmek sünnetlerin beyān ider. (2731-3036) 58
3.2.28. Yigirmi beşinci faṣl ṭaʿāmlar ve şerbetler faẓīletin bildürür. (3037-3206)59
3.2.29. Yigirmi altıncı faṣl içmek ve aña müteʿallıḳ sünnetleri bildürür. (3207-3274)..... 60
3.2.30. Yigirmi yidinci faṣl geymek sünnetlerin ve libāsuñ gökcegin beyān ider. (3275-3563)..... 60
3.2.31. Yigirmi sekizinci faṣl menzil ve binā sünnetleri beyānındadur. (3564-3623)..... 61
3.2.32. Yigirmi ṭoḳuzıncı faṣl yürümek ve anuñ edebleri sünnetlerin beyān ider. (3624-3733)..... 62
3.2.33. Otuzuncı faṣl söylemek ve anuñ edeblerin beyān ider. (3734-4197)..... 63
3.2.34. Otuz birinci faṣl uyumaḳ sünnetlerin ve edeblerin bildürür. (4198-4398) 64
3.2.35. Otuz ikinci faṣl sefer sünnetlerin ve edeblerin beyān ider. (4399-4692).. 64
3.2.36. Otuz üçünci faṣl ṣoḥbet ve muʿāşeret edeblerin bildürür. (4693-4937).... 65
3.2.37. Otuz dördünci faṣl ḳardaşlıḳ ve dostlaşmaḳ sünnetlerin bildürür. (4938-5133)..... 66
3.2.38. El-faṣl fi'l-mücāleseti. (5134-5261)..... 67
3.2.39. Otuz beşinci faṣl ḥavāyic istemek beyānındadur. (5262-5373)..... 67
3.2.40. Otuz altıncı faṣl ḳonuḳlar ziyāfetin ve sünnetlerin ve edeblerin bildürür. (5374-5589)..... 68
3.2.41. Otuz yidinci faṣl ḳonşı ḥaḳların beyān ider. (5590-5668)..... 69
3.2.42. Otuz sekizinci faṣl nikāḥ sünnetlerin ve feżāyilin ḥuḳūḳın bildürür. (5669-6418)..... 70
3.2.43. Otuz ṭoḳuzuncı faṣl ecnebiyye ʿavratlara müteʿalliḳ aḥvāli beyān ider. (6419-6480)..... 70
3.2.44. Ḳırḳıncı faṣl ata ana ḥaḳların ve añlara müteʿalliḳ sünnetleri bildürür. (6481-6608)..... 71
3.2.45. Ḳırḳ birinci faṣl ḫışmlar ḥuḳūḳın beyān ider. (6609-6640)..... 72

3.2.46. Ḳırḳ ikinci faṣl ḳul ve cāriye ve anlaruñ zindigānīsin bildürür. (6641-6748)..... 72
3.2.47. Ḳırḳ üçünci faṣl sāyir ḥalāyıḳ ḥuḳūḳın beyān ider. (6749-6825)..... 73
3.2.48. Faṣlun fī-teraḥḥumi külli şeyʾin mine'l-behāyimi ve'ṭ-ṭayr. (6826-6893) 74
3.2.49. Ḳırḳ dördünci faṣl emr-i maʿrūf nehy-i münker sünnetlerin beyān ider. (6894-6972)..... 75
3.2.50. Ḳırḳ beşinci faṣl ḳāḍīlık ve beglik ve fetvā ve aña müşābih olanlar beyānındadur. (6973-7223)..... 75
3.2.51. Ḳırḳ altıncı faṣl ġazā sünnetleri beyānındadur. (7224-7514)..... 76
3.2.52. Ḳırḳ yidinci faṣl mübtelā sünnetlerin beyān ider. (7515-7793)..... 77
3.2.53. Ḳırḳ sekizinci faṣl ṣayru ṣormaḳ ve ṣol nesne ki vācib olur. Ḥaste ḥakkından ve meyyit üzerine namāz ḳılmaḳ ve anuñ tekfīni ve tedfīni ḥuḳūḳın beyān ider. (7794-8437) 78
3.2.54. Eserin Hâtimesi (8438-8442)..... 79

3.3. ŞİR'A-İ MANZÛME'NİN ŞEKİL ve TÜR ÖZELLİKLERİ..... 80
3.3.1. Nazım Şekilleri ve Türleri..... 80
3.3.2. Vezin ve İmla Özellikleri..... 82
3.3.3. Kafiye ve Redif..... 86
3.3.4. Beyit Sayısı..... 93

3.4. ŞİR'A-İ MANZÛME'NİN DİL ve İFÂDE ÖZELLİKLERİ 93
3.4.1. Eserin Dili 93
3.4.2. İfâde Tarzı..... 96
3.4.2.1 Doğrudan Doğruya Anlatma..... 99
3.4.2.2 Nasihat ve Hitap Yoluyla Anlatma..... 99
3.4.2.3 Tahkiye..... 100
3.4.2.4 Soru Yoluyla Anlatma..... 101
3.4.2.5 Delîl ve İspat Yoluyla Anlatma 103
3.4.3. Eserdeki Edebî Sanatlar 104
3.4.4. Eserdeki Deyimler..... 109

4. BÖLÜM

ŞİR'A-İ MANZÛME'NİN TERCÜME HUSUSİYETLERİ

4.1. Tercüme Kavramı ve Tercüme Üzerine Kanaatler..... **112**
4.2. Şir'a-i Manzûme'nin Telif Yönü..... **115**
4.3. Şâirin Esere Eklediği Bölümler..... **118**
4.4. Kaynak Metinden Bağımsız Beyitler, Mısralar ve Kelimeler **124**
4.5. Kelime Açıklamaları ve Müteradif Kullanımı..... **127**
4.6. Arapça ve Farsça İbareler, Beyitler ve Mülemmâlar..... **130**
4.7. Fasıl Başları, Fasıl Sonları, Salavatlar, Dua ve Münacat Beyitleri **133**
4.8. Kaynak Eserden Metni Aktarılan Ayet ve Hadislerin Manzum Tercümeleri **136**

4.9. Kaynak Eserden Metni Aktarılmayan Ayet ve Hadislerin Manzum Tercümeleri 139
4.10. Kaynak Eserden Aktarılan Ayet ve Hadislerden İktibaslar 141
4.11. Mütercimin Kendi Telifi Olarak İktibas Ettiği Ayet ve Hadisler 143
4.12. Şir'a-i Manzûme ve Diğer Türkçe Tercümelerden Örnek Metinler 145

5.BÖLÜM

ŞİR'A-İ MANZÛME'NİN NÜSHALARI VE TENKİTLİ METNİ

5.1. Şir'a-İ Manzûme'nin Nüshaları 149
5.1.1. (H) Hacı Mahmud Nüshası – Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 150
5.1.2. (M) Manisa Nüshası - Manisa İl Halk Kütüphanesi 151
5.1.3. (K) Kahire Nüshası - Mısır Milli Kütüphanesi 153
5.1.4. (L) Los Angeles Nüshası - UCLA Library 154
5.1.5. (Y) Yazma Bağışlar Nüshası-Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Koleksiyonu 156
5.1.6. (D) Diyanet Nüshası - Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi 157
5.1.7. Fahri Bilge Nüshası 157

5.2. Nüshaların Değerlendirilmesi ve Şeceresi 158
5.3. Tenkitli Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem 161
5.4. Tenkitli Metninde Kullanılan Çeviriyazı (Transkripsiyon) Sistemi 164
5.5. Şir'a-i Manzûme'nin Tenkitli Metni 165

SONUÇ 816
KAYNAKÇA 820
SÖZLÜK (ARAPÇA -FARSÇA) 850
SÖZLÜK (TÜRKÇE) 871
ÖZET 877
ABSTRACT 878
ELYAZMALARDAN ÖRNEK SAYFALAR 879

ÖNSÖZ

Sünnetinden Aḥmed'üñ gel sāmiʿ ol
İki ʿālem eylügini cāmiʿ ol

Muhammed b. İbrahim

Bizleri yoktan var eden ve eşref-i mahlûkat kılan yüce Rabbimiz, peygamberlerle ve vahiyle hayatımıza dokunmuştur. İslâm'ı bize din olarak seçmiş ve sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'i (s.a.v.) bizlere en güzel örnek olarak takdim etmiştir. Müslüman Türk milleti, tarihi boyunca Kur'an ve sünnetin kılavuzluğunda hem örnek şahsiyetler yetiştirmiş; hem de önemli eserler meydana getirmiştir. Bu eserlerin başında dini geniş kitlelere öğretmeyi amaçlayan ilmihâller gelmektedir. İlmihâl kitapları, her Müslüman'ın inanç, ibadet ve günlük hayata dair bilmesi gereken bilgileri ihtiva etmektedir. Türk Edebiyatı'nda ilmihâl türünde ortaya konan ilk eserler, daha çok Arapçadan Türkçeye manzum veya mensur tercümelerdir. Kutbudddin İznîkî'nin (ö. 821/1418) *Kitâbü'l-Mukaddime* isimli eseri, Türkçe ilmihâllerin ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Gülşehrî'nin (ö. 717/1317'den sonra) yazma nüshaları henüz tespit edilemeyen *Kudûrî Tercümesi*, Devletoğlu Yûsuf'un (ö. 828/1424'ten sonra) *Vikâye Tercümesi* ise en eski Türkçe manzum ilmihâllerdir.

Bu sahada Türkçeye manzum ve mensur tercümeleri yapılan meşhur eserlerden birisi de, İmâmzâde lakabıyla tanınmış olan Hanefî fakîhi Muhammed b. Ebî Bekr İbrahim eş-Şarğî el-Buhârî'nin (ö. 573/1177) *Şir'atü'l-İslâm* adındaki eseridir. *Şir'atü'l-İslâm*, Arapça olarak telif edilen bir ilmihâl ve ahlâk kitabıdır. Bu eser, Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine uymanın gerekliliği, ilim öğrenmenin ve öğretmenin fazîletleri, Allah'ı zikretmenin önemi, tevbe etmenin faydaları, zekat vermenin önemi, namazın âdâbı, orucun faziletleri, insan ilişkilerinde dikkat edilmesi gereken hususlar, komşu hakları, yolculuk âdâbı, insanlara dinin emir ve yasaklarını anlatmanın önemi gibi fasıllarla ibadet, ahlâk ve muamelata dair meseleleri Kur'an ayetleri ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hadisleri ile ele almaktadır.

Şir'atü'l-İslâm, hem halk arasında hem de Osmanlı âlimleri arasında çok rağbet görmüştür. Bir Müslüman'ın doğumundan ölümüne kadar bütün hayatına hadislerin ışığında rehberlik eden bu kitap, Anadolu'da çok tanınmış ve okunmuştur. Bir ilmihâl ve ahlâk kitabı olarak günümüzde de aynı şöhret ve itibarını korumaktadır. Eserin Arapça şerhleri ve Türkçe tercümeleri vardır. Bu tercüme ve şerhler daha çok 16. ve 17.

yüzyıllara aittir. Ya'kub b. Seyyid Ali (ö. 931/1524) tarafından *Mefâtîhü'l-Cinân ve Mesâbîhü'l-Cenân* adıyla yapılan şerh en meşhur olanıdır. Bu şerh dışında Yahyâ b. Bahşî (ö. 940/1533) ve Kurd Mehmed Efendi'nin (ö. 996/1588) de şerhleri vardır. Hacı Ahmed b. Seyyid el-Bîgâvî (ö. 864/1459) ve İmâm Mustafa (ö. 1018/1609'dan sonra) ise *Şir'atü'l-İslâm*'ı Türkçeye mensur olarak tercüme etmişlerdir. Eserin manzum tercümeleri ise Muhammed b. İbrahim (ö. 911/1506'dan sonra), Âbidî (ö. 917/1511'den sonra), Bahtî (ö. 1070/1659'den sonra) ve Alioğlu Süleyman (ö. 1234/1818'den sonra) tarafından yapılmıştır.

Tezimize konu olan eser, Muhammed b. İbrahim tarafından *Şir'a-i Manzûme* adıyla 911/1506 yılında yapılan tercümedir. Bu eser, Bâyezîd-i Velî olarak da anılan, ilim ve takvâ sahibi Sultan II. Bâyezîd'e (1481–1512) ithaf edilmiştir. Türk Edebiyatı'nda mesnevî türünün altın çağını yaşadığı 15 ve 16. yüzyıllarda çok sayıda dînî-tasavvufî ve ahlâkî mesnevîler yazılmıştır. Muhammed b. İbrahim tarafından *Şir'a-i Manzûme* adıyla yapılan tercüme de bu mesnevîlerlerden birisidir. Bu tercüme, 8442 beytiyle *Şir'atü'l-İslâm*'ın manzum tercümeleri arasında en hacimli ve en kıdemli olanıdır. Ayrıca bilinen diğer Türkçe manzum ilmihâl eserleri arasında da yine en hacimli olanıdır. Bu tercüme, manzum bir ilmihâl olmasının yanı sıra, yüzlerce hadis-i şerifin de manzum tercümesidir. Aynı zamanda eserde birçok ayet-i kerimenin de manzum tercümesi bulunmaktadır. Bu uzun mesnevîde bir Müslüman'ın hayatı için elmas kıymetinde tavsiyeler yer almaktadır. *Şir'a-i Manzûme,* edeble edebiyatı kendisinde cem etmiş kıymetli bir mesnevîdir. Prof. Dr. Ahmet Kartal'ın eserinden ilham alarak ifade edecek olursak; *Şir'a-i Manzûme,* Doğu'nun hayat hikayesidir.

Bu çalışmamız, giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, araştırmanın konusu, amacı, yöntemi ve kaynakları ele alınmıştır. Ayrıca giriş kısmında Türk Edebiyatı'ndaki manzum ilmihâller hakkında genel hatlarıyla bilgi verilmiştir. Tezimizin birinci bölümünde manzum tercümeye kaynaklık eden *Şir'atü'l-İslâm* tanıtılmış ve *Şir'atü'l-İslâm*'ın şerh ve tercümelerine yer verilmiştir. İkinci bölümde Muhammed b. İbrahim'in hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölüm ise *Şir'a-i Manzûme*'nin incelemesine ayrılmıştır. Dördüncü bölümde Muhammed b. İbrahim'in eserinde görülen tercüme hususiyetleri ele alınmıştır. Beşinci bölümde ise Şir'a-*i Manzûme*'nin nüshaları tanıtılmış ve eserin tenkitli metni verilmiştir. Ayrıca çalışmamız esnasında hazırladığımız "sözlük" ve elyazma nüshalardan örnek sayfalar tezimize eklenmiştir.

Tezimi hazırlarken Rabbimin yardımını her an yanımda hissettim. Öncelikle, bu çalışmayı bana nasip eden Rabbime hamd ederim. Peygamberimiz Hz. Muhammed'e de salât ve selâm ederim. *Şir'atü'l-İslâm* eserinin müellifi İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr'e ve bu eseri Türkçeye manzum olarak tercüme eden Muhammed b. İbrahim'e Allah'tan rahmet dilerim. Rabbim onlardan razı olsun. İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal'ın dediği gibi; onlar ektiler, bizler ekl eyliyoruz. Bizim ektiklerimizi de istikbaldeki evlatlarımız ekl eyleyeceklerdir.

Bu çalışmamızda birçok güzel insanın emeği var. Öncelikle tez konumun belirlenmesini yakından takip eden, Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış bir eser çalışmam konusunda beni teşvik eden, tezimin her aşamasında yakın ilgi ve desteğini gördüğüm ilk danışman hocam Prof. Dr. Abdülmecit İslâmoğlu'na çok teşekkür ediyorum. Çalışmamın en iyi şekilde neticelenmesi için ellerinden gelen fedakârlığı gösteren, kıymetli vakitlerini cömertçe bahşeden muhterem hocam ve danışmanım Prof. Dr. Zülfikar Güngör'e şükranlarımı arz ediyorum. Kendisiyle birlikte çalışırken akademik bir danışmanlığın ötesinde bir rehberlik gördüm. Hem ilminden hem de muhabbet ve irfanından istifade ettim. Tezimin tamamını okuyarak önemli katkılar sunan Dr. Kenan Özçelik'e, Hadislerin kaynaklarının tespitinde yardımını esirgemeyen Doç. Dr. Ferhat Gökçe'ye, Arapça metinler konusunda destek olan Doç. Dr. Ömer Acar'a ve Ömer Bostan'a, nüsha mukabelesi yaparken destek olan Ali Gül ve Muttalip Pamukçu hocalarıma, Farsça metinler konusunda kıymetli vakitlerini ayıran hocam Dr. Halil İbrahim Sarıoğlu'na ve Suhrabuddin Hasamuddin hocama, *Şir'a-i Manzûme*'nin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan iki nüshanın dijital kopyasını gönderen Dr. Ahmet Aydın'a, Kahire nüshasına ulaşmamı sağlayan Prof. Dr. Tahirhan Aydın'a, Kahire nüshasının dijital kopyasını bize gönderen Dr. Âişe Abdulvâhid es-Seyyid'e, *Ukûdü'l-Akâid*'i hediye olarak gönderen Muhammed Osman Doğan'a, *Şir'atü'l İslâm*'ın tercümelerinin yurtdışında bulunan nüshalarını araştırırken desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Qasim al-Samarrai, Prof. Dr. P. S. van Koningsveld ve Prof. Dr. Ali Anooshahr'e çok teşekkür ederim.

Ve son olarak çalışmamın bütün safahatında desteğini daima yanı başımda bulduğum sevgili eşim ve hayat arkadaşım Ayşegül'e çok teşekkür ediyorum.

Gayret bizden, tevfîk Allâh'tandır.

Necati İŞLER

Ankara 2021

KISALTMALAR

b.	:	Bin
Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
d.	:	Death
D	:	Şir‘a-i Manzûme’nin Diyanet Nüshası
DİA	:	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H	:	Şir‘a-i Manzûme’nin Hacı Mahmud Nüshası
Haz.	:	Hazırlayan(lar)
Hz.	:	Hazret-i
İSAM	:	İslâm Araştırmaları Merkezi
K	:	Şir‘a-i Manzûme’nin Kahire Nüshası
Ktp.	:	Kütüphanesi
L	:	Şir‘a-i Manzûme’nin Los Angeles Nüshası
M	:	Şir‘a-i Manzûme’nin Manisa Nüshası
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
mm.	:	Milimetre
MÜİFD	:	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Nr./No	:	Numara(sı)
Nşr.	:	Neşreden
ö.	:	Ölümü
r.a.	:	Radiyallâhü anh
s.	:	Sayfa, Sayfalar Arası
S.	:	Sayı
s.a.v.	:	Salla’llâhu aleyhi ve sellem
SBE	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TDV	:	Türkiye Diyânet Vakfı
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
Ter.	:	Tercüme eden
Thk.	:	Tahkik eden
t.y.	:	Basım tarihi yok
vd.	:	Ve diğerleri
vr.	:	Varak
vb.	:	Ve benzeri
Y	:	Şir‘a-i Manzûme’nin Yazma Bağışlar Nüshası
y.y.	:	Basım yeri yok

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve AMACI

Araştırmamızın konusu, 15 ve 16. yüzyıllarda yaşamış bir şair olan Muhammed b. İbrahim'in *Şir'a-i Manzûme* adlı eseridir. *Şir'a-i Manzûme,* tercüme yoluyla Türk Edebiyatı'na kazandırılan pek çok eserden birisidir. Kaynak eser olan *Şir'atü'l-İslâm*, İmâmzâde lakabıyla tanınmış olan Hanefî fakîhi Muhammed b. Ebî Bekr İbrahim eş-Şarğî el-Buhârî'nin (ö. 573/1177)[1] tarafından Arapça olarak telif edilmiştir. Bu eser, 911/1506 yılında Eski Anadolu Türkçesi ile manzum olarak tercüme edilmiştir. İlmihâl ve ahlâk bilgilerinin ayet ve hadislerle açıklandığı eser, Türk-İslâm Edebiyatının çalışma sahasına girmektedir.

Bu çalışmamızın amacı, *Şir'a-i Manzûme*'nin tenkitli metninin ortaya konması ve muhtevasının incelenmesidir. Çalışmamız, daha önce hiçbir tez ve akademik yayında yer almamış olan Manisa nüshasına ulaşmakla başlamıştır. 8442 beyitlik bu hacimli eserin 1762 beyitlik bir bölümü üzerine Ahmet Aydın tarafından 2016 yılında bir yüksek lisans çalışması yapıldığı ve çalışmada sadece Hacı Mahmud ve Yazma Bağışlar koleksiyonundaki nüshaların kullanıldığı tespit edilmiştir.[2] Bu sebeplerden dolayı eser için yeni bir çalışmaya ihtiyacın olduğu görülmüştür. Ahmet Aydın ile iletişime geçilerek istişare edilmiş ve gerekli hazırlıklara başlanılmıştır. Eserin dört yeni nüshasına daha ulaşılmış olması, kaynak eserin elimizde olması, aynı zamanda kaynak eserin birçok şerh ve tercümelerinin de bulunması hedefimize ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Tenkitli metin ve muhtevâ incelemesi yanında şairin kaynak metinle olan ilişkisini farklı boyutlarıyla değerlendirmek de ayrıca hedeflenmiştir. Mütercimin kaynak metin olan *Şir'atü'l-İslâm* ile olan ilişkisini ortaya koymak amacıyla "*Şir'a-i Manzûme*'nin Tercüme Hususiyetleri" başlığıyla özel bir bölüm ayırılmıştır. Bu bölümünün girişinde "tercüme" kavramı ve tercüme üzerine edebiyatçıların kanaatleri de ortaya konmuştur. Mütercimin kaynak metinden bağımsız olarak telif ettiği kelime, terkip, mısra, beyit ve konular bu bölümde detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

[1] Hicrî tarihi Milâdî tarihe çevirirken Türk Tarih Kurumu'nun Tarih Çevirme Klavuzu kullanılmıştır. (https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu) Tarihler, 573/1177 şeklinde, önce hicrî sonra miladî olarak verilmiştir. Hicrî ayın bilinmemesi durumunda, iki yıla birden tekabül eden miladî tarihlerden küçük olanı tercih edilmiştir.

[2] Ahmet Aydın, **Mehmet b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesinin Metin ve Tahlili (İlk On Beş Fasıl),** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2016.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Tezimize konu olan *Şir'a-i Manzûme'*nin ve müellifinin eksiksiz ve doğru bir şekilde tanıtılması için gerek kaynak eser, gerekse *Şir'a-i Manzûme* ile ilgili olarak biyografik ve bibliyografik kaynaklar taranmış ve bilgiler fişlenerek tasnif edilmiştir. *Şir'atü'l-İslâm* ve *Şir'a-i Manzûme'*nin nüshalarına ulaşmak için ise, dünya genelinde ulaşabileceğimiz bütün basılı ve dijital elyazma katalogları Arapça, Türkçe ve İngilizce olarak taranmıştır. Bu aramalarda kataloglardaki muhtemel yazım hataları da hesaba katılarak farklı anahtar kelimeler kullanılmıştır. *Şir'atü'l-İslâm* ve *Şir'a-i Manzûme* hakkında yeni bir bilgiye ve yeni bir nüshaya ulaşabilmek için "Sîretü'l-İslâm", "Şerîatü'l-İslâm", "Imam-zadah", "Shir'at al-Islām" gibi anahtar kelimeler de kullanılmıştır. *Şir'a-i Manzûme'*nin altı adet nüshasına farklı zaman dilimlerinde ulaşılmıştır. Her yeni ve farklı bir nüsha doğru bir metnin inşasına bizleri biraz daha yaklaştırmıştır. Müellif nüshasına ulaşılamadığı için, mevcut nüshalardan hareketle tenkitli metin (edition critique) yöntemiyle müellif nüshasına en yakın bir nüsha ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türk Edebiyatı çalışmalarında kullanılan kriterlerle nüsha seçimi yapılarak tenkitli metin inşa edilmiştir. Tenkitli metin oluşturulurken kaynak eserin şerh ve tercümelerinden de büyük ölçüde faydalanılmıştır. Bunun için kaynak metnin şerh ve tercümeleri hakkında yapılmış yayınlarla birlikte elyazmalarına da ulaşılmıştır.

*Şir'a-i Manzûme'*de yer alan hadisler, mütercim tarafından kaynak eser olan *Şir'atü'l-İslâm'*dan aktarılmıştır. Bu hadislerin kaynaklarını tespit konusunda *Şir'atü'l-İslâm'*ın tahkikli ve tahricli neşirlerinden faydalandık. Ayrıca hadisler, *el-Mektebetü'ş-Şâmile* isimli dijital ansiklopedi ile teyit edilerek matbu kaynakları da tespit edilmiştir. Kaynakçada yer alan neşirler, *el-Mektebetü'ş-Şâmile'*den alınmıştır.[3]

16. yüzyılda Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış bir metnin doğru okunması, öncelikle doğru anlaşılmasını gerekli kılıyordu. Bunu sağlamak amacıyla dijital ve basılı sözlük kaynakçamız da oldukça geniş tutulmuştur. "Gidemediğin yer senin değildir." sözünü kendimize şiar edinerek beyitlerin manasına azami ölçüde nüfûz etmeye gayret ettik. Ayrıca tezimize konu olan *Şir'a-i Manzûme'*nin dil, ifade, tür ve

[3] *Şir'atü'l-İslâm'*ın tahkikli neşirleri için bkz. İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, Erenler Vakfı Yay., İstanbul, 2018; İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Nâzım en-Nedvi, Dâru'l-Beşâir, Beyrut, 2007.

şekil özelliklerinin doğru tespiti amacıyla Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış dînî-didaktik mesnevîler olarak değerlendirilen Devletoğlu Yûsuf'un *Vikâye Tercümesi*, Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ı, Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'si, İbrahim Tennûri'nin *Gülzâr-ı Ma'nevî*'si, Hamdullah Hamdi'nin *Mevlid*'i, Zaîfî'nin *Mecma'u'l-Envâr*'ı ve Dâvud-ı Halvetî'nin *Gülşen-i Tevhid*'i de incelenmiştir. Tezimize konu olan eserin türü olması hasebiyle manzum ilmihâller hakkında kaynak taraması ve okuması da yapılmıştır. Bu tarama ve okumalar neticesinde *Şir'a-i Manzûme*'nin Türk Edebiyatı'nın en hacimli manzum ilmihâli olduğu da tespit edilmiştir.

3. TÜRK EDEBİYATINDA MANZUM İLMİHÂLLER

Kısaca "davranış bilgisi" anlamına gelen ilmihâl, her Müslüman'ın inanç, ibadet, ahlâk ve muâmelâta dair sahip olması gereken bilgileri ifade etmektedir.[4] Peygamberimiz (s.a.v.), ilim öğrenmenin her Müslüman'a farz olduğunu buyurmuştur.[5] Her Müslüman, dünya hayatına anlam katması ve ahiret saadetine nail olması için öncelikle bu bilgileri edinmelidir. Bu anlayıştan hareketle, erken dönemden itibaren namaz, oruç, hac, zekat gibi ibadetlerin yanı sıra inanç ve ahlâk konularını ele alan eserler telif edilmeye başlanmıştır.

Anadolu sahasında ilmihâl türünün yaygınlaşmasına ve sistemli hâle gelmesine katkıda bulunan eserlerin başında Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin (ö. 373/983) namaz hakkındaki *el-Mukaddime fi's-Salât* isimli eseri gelmektedir.[6] Kutbudddin İznîkî (ö. 821/1418), bu eseri Türkçeye tercüme ederken inanç, ahlâk ve diğer ibadet konularını da eklemiştir.[7] *Kitâbü'l-Mukaddime* adıyla yapılan bu mensur tercüme, Türkçe ilmihâllerin ilk örneklerindendir.[8] Dinin geniş kitlelere kolay bir şekilde öğretilmesi amacıyla nazmen tercümeler de yapılmıştır. Gülşehrî'nin (ö. 717/1317'den sonra) yazma nüshası henüz tespit edilemeyen *Kudûrî Tercümesi* ve Devletoğlu Yûsuf'un (ö.

[4] Şemseddin Sâmî, **Kâmûs-ı Türkî**, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1317, s. 947; Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 194; Hayreddin Karaman vd., **İlmihâl-I, İman ve İbadetler**, TDV İSAM Yayınları, İstanbul, 1999, s. XIX; Hatice Kelpetin Arpaguş, "İlmihâl", **DİA**, İstanbul, 2000, C. 22, s. 139-141; Kemal Atik vd., **İslâmî Kavramlar**, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, s. 373.

[5] İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd, **Sünenü İbn Mâce**, Thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, 2 Cilt, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, t.y., "Mukaddime", 17 (No. 224), 1/81.

[6] Arpaguş, "Bir Telif Türü Olarak İlmihâl Tarihi Geçmişi ve Fonksiyonu", **MÜİFD**, İstanbul, 2002, C. 22, S. 1, s. 32.

[7] Arpaguş, "İlmihâl", s. 139, 140.

[8] Arpaguş, "Bir Telif Türü Olarak İlmihâl Tarihi Geçmişi ve Fonksiyonu", s. 33.

828/1424'ten sonra) *Vikâye Tercümesi* Türkçe manzum tercümelerin ilkleridir.[9] Manzum ilmihâl ve manzum fıkıh türü alanında son yıllarda Türkiye'de kayda değer düzeyde çalışmalar yapılmıştır.[10] Bu çalışmalarda birçok manzum ilmihâl tanıtılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Devletoğlu Yusuf, Vikâye Tercümesi: *Kitâbü'l-Beyân* ya da *Murad-nâme* adıyla da bilinen eser, 828/1424 yılında *Vikaye*'den tercüme edilmiştir.[11] Eser, 7006 beyitten oluşmaktadır.[12]

Muhammed b. İbrahim, Şir'a-i Manzûme: Tezimize konu olan bu eser, 911/1506 yılında *Şir'atü'l-İslâm*'dan tercüme edilmiştir. Eser, 8442 beyit olup, tespit edilenlerin içerisinde Türk Edebiyatı'nın en hacimli manzum ilmihâlidir. Altı nüshasına ulaşılan eserin tenkitli metni tezimizde verilmiştir.

Âbidî, Ravzatü'l-İslâm: Eser, 917/1511 yılında *Şir'atü'l-İslâm*'dan tercüme edilmiştir. Telifine İstanbul'da başlanılan eser, Demirhisar'da tamamlanmıştır.[13] Eserin 1950 beyit olduğu müellif tarafından ifade edilmiştir.[14]

Şemsî Ahmed Paşa, Manzûm Vikâye Tercümesi: 976/1568 yılında *Vikâye*'den kısmen tercüme edilen eser 450 beyittir.[15]

---

[9] Amil Çelebioğlu, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yayınları, İstanbul, 1998, s. 127.

[10] Manzum ilmihâl çalışmaları hakkındaki detaylı bilgi için bkz. Zahir Süslü, **Klasik Türk Edebiyatında Manzum Fıkıh Eserleri ve Ceceli Müftü İbrahim Efendi'nin Şâfî Adlı Eseri (İnceleme-Metin)**, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne, 2009; Erdal Seyis, **Türk-İslâm Edebiyatında Manzûm İlmihâller ve Manzûme-i Cecelî İbrâhîm Efendi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2015; Harun Kırkıl, "Türk Edebiyatında Manzûm İlmihâl ve Fıkıh Kitapları ile Son Devre Ait Manzûm Bir İlmihâl: Manastırlı Mehmet Rıfat Bey ve Manzûm İlmihâli", **İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Konya, 2006, S. 7, s. 433-477; Sezer Özyaşamış Şakar, **Birgivî Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin- Dil İncelemesi- Sözlük)**, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE, İstanbul, 2005; Adnan Memduhoğlu, "İbrahim Hakkı Erzurumî'nin Manzûm İlmihâli", **Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Siirt, 2015, C. 2, S. 2, s. 11-52; Harun Kırkıl, **Halîl: Hayatı, Eserleri ve Ravzatü'l-Îmân İsimli Eserlerinin Metin Tetkîki**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2005; Ahmet Aydın, "Manzûm Fıkıh Metinleri-I", **Usûl İslâm Araştırmaları**, 2016, S. 26, s. 137-170; Ahmet Aydın, "Manzûm Fıkıh Metinleri -II", **Usûl İslâm Araştırmaları**, 2017, S. 27, s. 73-100; Yusuf Yıldırım, "Selîm Mahlaslı Bir Şaire Ait Mukaddimetü li's-Salât İsimli Mesnevî", **Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Rize, 2015, S. 8, s. 99-138.

[11] Çelebioğlu, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 127, 128, 362; Necla Pekolcay, **İslâmî Türk Edebiyatı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 221; Bilal Aktan, **Devletoğlu Yusuf'un Vikaye Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin)**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2002, s. 3, 5, 10, 14.

[12] Bilal Aktan, **Devletoğlu Yusuf'un Vikaye Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin)**, s. 626.

[13] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, 3 Cilt, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1333, C. 2, s. 54.

[14] Hakan Dağ, **Âbidî Ravzatü'l-İslâm (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkı Basım)**, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2002, s. 5.

[15] Muhittin Eliaçık, "Tercüme İle Şerhin İç İçe Bulunması: Şemsi Paşa'nın Manzum Vikâye Tercümesi", **Turkish Studies**, Ankara, 2009, C. 4, S. 6, s. 99, 100, 118, 119.

Selîm, Mukaddimetü li's-Salât: Eserin 16. yüzyılda telif edildiği düşünülmektedir. Eser, 138 beyittir.[16]

Halîl, Ravzatü'l-İman: Eser, 986/1578 yılında telif edilmiştir. 1124 beyittir.[17]

Bahtî, Manzum Vasiyet-nâme: Eser, 1052/1642 yılında Birgivî Muhammed Efendi'nin Türkçe mensur *Vasiyet-nâme* eserinden nazmedilmiştir. Eser, 1357 beyittir.[18] Halkın beğenisini kazanan ve çok okunan eserlerden biri olan *Vasiyet-nâme*, Anadolu sahasındaki Türkçe ilmihâl kitapları arasında çok yaygın olan *Mızraklı İlmihâl*'e de öncülük etmiştir.[19]

Bahtî, Terceme-i Şir'atü'l-İslâm: Eser, 1070/1659 yılında *Şir'atü'l-İslâm*'dan tercüme edilmiştir.[20] Eser hakkında doktora tez çalışması hâlen devam eden Ömür Erbay'ın bize verdiği şifâhî bilgiye göre eser 6040 beyittir.

Sun'ullah-ı Gaybî, Huda Rabbim Manzumesi: Eser, 17. yüzyılda yaşayan mutasavvıf şair Sun'ullah-ı Gaybî tarafından telif edilmiştir. 52 beyittir.[21]

Alioğlu Süleyman, Lezzetü'l-İslâm: Eser, 1234/1818 yılında *Şir'atü'l-İslâm*'dan tercüme edilmiştir.[22] Bu eser üzerine Prof. Dr. Mücahit Kaçar danışmanlığında Fatma Köse tarafından yüksek lisans çalışması yapılmaktadır. Eser, 2111 beyittir.

Manastırlı Mehmed Rıfat Bey, Manzum İlmihâl: 1313/1895 yılında neşredilen eser 247 beyitten oluşmaktadır.[23]

Manzum ilmihâl geleneği Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Hüseyin Aksakal, Mustafa Asım Köksal ve İbrahim Kocaş bu türde eser vermiş müelliflerdendir.[24] Ayrıca Şerefettin Yaltkaya'nın *Benim Dinim* adıyla yayımladığı

---

[16] Yıldırım, "Selîm Mahlaslı Bir Şaire Ait Mukaddimetü li's-Salât İsimli Mesnevî", s. 104, 138.
[17] Kırkıl, **Halîl: Hayatı, Eserleri ve Ravzatü'l-Îmân İsimli Eserlerinin Metin Tetkîki**, s. 215.
[18] Şakar, **Birgivî Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)**, s. 11, 12, 145.
[19] Ahmet Turan Arslan, "Vasiyetnâme", **DİA**, İstanbul, 2012, C. 42, s. 556.
[20] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Mustafa Efendi Matbaası, İstanbul, 1293, s. 4; Çelebioğlu, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 362.
[21] Bilal Kemikli, "Popüler Dînî Kültüre Dâir Bir Manzûme ve Üç Şâir: Hüdâ Rabbim Manzûmesi Etrafında Tartışmalar", **İslâmî Araştırmalar (Journal of Islamic Research)**, Ankara, 2001, C. 14, S. 3-4, s. 492-500.
[22] Alioğlu Süleyman, **Lezzetü'l-İslâm**, Ankara Milli Kütüphane, Nr. 06 Mil Yz A 4781, vr. 2b, 87b.
[23] Kırkıl, "Türk Edebiyatında Manzûm İlmihâl ve Fıkıh Kitapları ile Son Devre Ait Manzûm Bir İlmihâl: Manastırlı Mehmet Rıfat Bey ve Manzûm İlmihâli", s. 447, 475.
[24] Ramazan Bozkurt, **Cumhuriyet Dönemi İlmihâl Çalışmaları ve Problemleri**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2006, s. 132.

manzum bir ilmihâl de vardır. Çocuklar için yirmi dört şiirden oluşan ve aynı zamanda resimli olan bu eser 1943'te yayımlanmıştır.[25]

[25] İsmail Kara, "Mehmet Şerefettin Yaltkaya", **DİA**, İstanbul, 2013, C. 43, s. 310.

1. BÖLÜM

KAYNAK ESERİN (ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM) MÜELLİFİ, ŞERHLERİ VE TERCÜMELERİ

1.1. KAYNAK ESERİN (ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM) MÜELLİFİ: İMÂMZÂDE MUHAMMED B. EBÎ BEKR

Muhammed b. Ebî Bekr İbrahim eş-Şarğî el-Buhârî (ö. 573/1177), İmâmzâde olarak da tanınan Hanefî fakîhidir. Tezimizde incelediğimiz *Şir'a-i Manzûme'*ye kaynaklık eden *Şirʿatü'l-İslâm,* İmâmzade'nin en önemli eseridir. Kaynaklarda[26] "müftî", "vâiz", "fâzıl", "edîb", "fasîhu'l-lisân", "ebü'l-mehâsin", "ruknü'l-İslâm", "sedîdü'd-dîn" gibi sıfat ve lakaplarla anılan İmâmzâde, aynı zamanda sûfî bir âlimdir.

Kaynaklarda yer alan bilgilere göre Rebîülevvel 491'de (Şubat 1098) Buhara yakınlarında Semerkand yolu üzerinde bulunan Şarğ köyünde doğmuştur. Buhara'da müftülük ve vaizlik yapmıştır. Ebü'l-Kâsım Ali b. Ahmed el-Kelâbâzî, Şemsüleimme Ebü'l-Fazl Bekr b. Muhammed ez-Zerencerî, Mecdüleimme Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah es-Sürhaketî, Radıyyüddin en-Nîsâbûrî, Hâce Yûsuf el-Hemedânî'den ilim tahsil etmiştir. *Ta'lîmü'l-Müteallim* müellifi Burhânülislâm ez-Zernûcî, Ubeydullah b. İbrâhim el-Mahbûbî ve Muhammed b. Abdüssettâr el-Kerderî onun yetiştirdiği talebelerdendir.

---

[26] *Şir'atü'l-İslâm* ve müellifi İmâmzâde Muhammed b. Ebî bekr ile ilgili bu bölümde zikredilen bilgiler şu kaynaklardan alınmıştır: Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zunûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn,** Çev. Rüştü Balcı, 5 Cilt, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016, C. 3, s. 835; Leknevî, **el-Fevâ'idü'l-Behiyye**, Nşr. M. Bedreddin Ebû Firâs, Kâhire, 1324, s. 161; Bağdatlı İsmail Paşa, **Hediyyetü'l-Ârifin**, 2 Cilt, Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, 1951, C. 2, s. 98; Carl Brockelmann, **Geschichte Der Arabischen Litteratur, Supplementbande,** 3 Cilt, Leiden, Brill, 1937-1942, C. 1, s. 642-643; Hayruddîn ez-Ziriklî, **el-A'lâm,** 8 Cilt, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 15. Baskı, Beyrut, 2002, C. 6, s. 54; Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu**, 6 Cilt, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1949-1952, C. 1, s. 417; Yusuf Ziya Kavakcı, **XI. ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Mavara'al-Nahr İslâm Hukukçuları**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1976, s. 113-114; Ahmet Özel, **Hanefî Fıkıh Âlimleri**, TDV Yayınları, Ankara, 2018, s. 79-80; Recep Cici, "İmâmzâde Muhammed b. Ebû Bekir", **DİA**, İstanbul, 2000, C. 22, s. 210.

1.2. İMÂMZÂDE MUHAMMED B. EBÎ BEKR'İN ESERLERİ

1.2.1. Şir'atü'l-İslâm ilâ-Dâri's-Selâm

İmâmzâde'nin en önemli ve meşhur eseri, Arapça olarak telif edilmiş olan *Şir'atü'l-İslâm ilâ-Dâri's-Selâm*'dır.[27] *Şir'atü'l-İslâm* ya da *Şir'a* olarak şöhret bulan bu eser, Maveraünnehir'deki Hanefî-Mâturîdî fıkıh geleneğinin [28] içerisinde telif edilip Anadolu'ya taşınan eserlerden biridir. *Şir'atü'l-İslâm*'ın müellifi İmâmzâde, eserinin muhteva ve kaynağını şöyle açıklamaktadır: "Bu kitap, doğru yolda olan din âlimlerinin kitaplarından seçilmiş, herbiri kıymetli, saf cevher ve inci misillü olan Resulüllah'ın sünnetlerinin dizildiği bir gerdanlık gibidir."[29] *Şir'atü'l-İslâm*, Ehl-i Sünnet'in inanç, ibadet ve ahlâk anlayışını tam anlamıyla yansıtan bir eserdir.

Eserde ibadetlerin yanı sıra günlük yaşamla ilgili birçok konuda âdâb ve sünnetlere yer verilmektedir.[30] Bu yönüyle *Şir'atü'l-İslâm*, şekil, muhteva ve işlev açısından bir ilmihâl kitabı olduğu gibi aynı zamanda bir ahlâk ve vaaz/nasihat kitabıdır.[31] *Şir'atü'l-İslâm*, halka yönelik yazılmış doğrudan öğretici bir eserdir. Bununla birlikte sade bir halktan devlet başkanına kadar her tabakadan insana hitap edecek geniş bir muhtevaya sahiptir. Bu eser, uyumanın âdâbından savaşın kurallarına kadar birçok konuda Müslümanlara rehberlik yapacak sünnetleri zikretmektedir.

---

[27] *Şir'atü'l-İslâm* üzerine yapılan çalışmalar için bkz. İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, Erenler Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Nâzım en-Nedvi, Dâru'l-Beşâir, Beyrut, 2007; Seyfullah Öztürk, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Metin-Gramatikal Dizin)**, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun, 2012; Seyfullah Öztürk, "Osmanlı Dönemi Dînî Tercüme Anlayışı ve Şir'atü'l-İslâm Tercümeleri", **Studies Of The Ottoman Domain**, Samsun, 2016, C. 6, S. 1, s. 44-53; Faruk Azak, **Şir'atü'l-İslâm Hadislerinin Tahric ve Değerlendirilmesi (Yeme ve İçme Bölümü),** Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2013; Mehmet Coşkun, **Şir'atü'l-İslâm Hadislerinin Tahric ve Değerlendirilmesi (Libas Bölümü)**, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2013; Mazin Kamil Hasune, **Şir'atü'l-İslâm: Tahkikan ve Diraseten min-Fasli'l-hâdî ve'l-Erbaîne ilâ-Ahîri'l-Kitâbi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazze İslâm Üniversitesi, Gazze, 2002.

[28] Mâverâünnehir fıkıh âlimleri ve Hanefî-Mâtürîdî fıkıh geleneği için bkz. Kavakcı, **XI. ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Mavara'al-Nahr İslâm Hukukçuları**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1976; Kılıç Aslan MAVİL, "Bir Hanefî-Mâtürîdî Âlimi Ebü'l-Berekât en-Nesefî", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 22, S. 1, 2013, s. 57-83; Osman Aydınlı, "İmâm Mâtürîdî'nin Yetiştiği İlmî Ortam ve Semerkant'ta İlim Merkezleri", **Diyanet İlmî Dergi**, S. 55, 2019, s. 565-599; Mehmet Kalaycı, "Mâtürîdî-Hanefî Aidiyetin Osmanlı'daki İzdüşümleri", **Cumhuriyet İlahiyat Dergisi**, C. 20, S. 2, 2016, s. 9-72.

[29] Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 13.

[30] Cici, "İmâmzâde Muhammed b. Ebû Bekir", s. 210.

[31] Arpaguş, "Bir Telif Türü Olarak İlmihâl Tarihi Geçmişi ve Fonksiyonu", s. 31; Mediha Aynacı, **Osmanlı Kuruluş Dönemi Türkçe İlmihâl Eserleri Çerçevesinde İlmihâllerin Fıkhi Yönden Değerlendirilmesi**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2009, s. 42.

Toplumların ahlâk kuralları, genellikle dînî inanışlarıyla şekillenmiştir. Bu ahlâk kuralları inandıkları dînin temel kaynaklarına dayanır. Müslüman bir toplumun ahlâk anlayışının temelinde de Kur'an ve sünnet yer almaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.), güzel ahlâkı tamamlamak üzere insanlığa gönderilmiştir. "Ahlâk, Hz. Peygamberden gelen her şeydir. Bu açıdan bakıldığında Hadis edebiyatının tamamının ahlâka dair olduğu söylenebilir."[32] Aynı zamanda bir ahlâk kitabı olan *Şir'atü'l-İslâm,* ayetleri ve hadislerin rehberliğinde Müslüman toplumu eğitmeyi gaye edinmiştir. 48 fasıl olarak tertip edilen eserde birçok ayet ve hadise yer verilmektedir.[33] Bu eser, Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine uymanın gerekliliği, ilim öğrenmenin ve öğretmenin fazîletleri, Allah'ı zikretmenin önemi, tevbe etmenin faydaları, zekat vermenin önemi, namazın âdâbı, orucun faziletleri, insan ilişkilerinde dikkat edilmesi gereken hususlar, komşu hakları, yolculuk âdâbı, insanlara dinin emir ve yasaklarını anlatmanın önemi gibi fasıllarla ibadet, ahlâk ve muamelata dair meseleleri Kur'an ayetleri ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hadisleri ile ele almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin ilim, sanat ve edebiyatta zirvede olduğu 16. yüzyılda *Şir'atü'l-İslâm* da altın çağını yaşamıştır. Osmanlı âlimleri ve halk nezdinde çok rağbet görmüş olan bu eserin çeşitli şerh ve tercümeleri yapılmıştır. Osmanlı toplumunun tereke kayıtlarında *Şir'atü'l-İslâm*'a rastlanması esere olan ilgiyi açıkça göstermektedir.[34] Ayrıca *Şir'atü'l-İslâm*, medreselerde, mekteplerde ve camilerdeki ders halkalarında okutulan bir ahlak ve ilmihâl kitabı olmuştur.[35] Bu eser, günümüzde bazı ilahiyat fakültelerinin "Klasik Fıkıh Metinleri" dersi için "Önerilen Kaynaklar" listesinde yer

---

[32] Mehmet Görmez, "Ahlâk ve Hadis", **İslâm'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri Sempozyumu (Ankara, 2001),** TDV Yayınları, Ankara, 2003, s. 577.

[33] Bahtî, **Şirâtü'l-İslâm Tercümesi**, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Agah Sırrı Levend, Nr. 492, vr. 2b; İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekir El-Buhârî, **İslâm Ahlâk ve Âdâbı (Şir'atü'l-İslâm)**, Haz. Fazilet Neşriyat Araştırma Heyeti, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 259-281.

[34] Ali İhsan Karataş, "XVI. Yüzyılda Bursa'da Tedavüldeki Kitaplar", **Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Bursa, 2001, C. 10, S. 1, s. 212; Saadet Maydaer, "XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Müderrisi: Mevlana Muslihuddin Efendi ve Mirası", **Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Bursa, 2011, C. 20, S. 1, s. 127; Coşkun Yılmaz, "Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'nin Terekesi", **Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII, 21-23 Kasım 2014, Bildiriler**, 2 Cilt, Dörtbudak Yayınları, C. 2, s. 48.

[35] Yakup Pekdoğru, **"Osmanlı Son Dönem Sufilerinden Mustafa Vahyî Efendi'nin Tuhfetü's-Sâlihîn ve Sübhatü'z-Zâkirîn İsimli Eseri (Günümüz Harflerine Çevirisi ve Metin Tahlili)"**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2016; Zekiye Güntan, **XIX. Yüzyıl İstanbul Mutasavvıflarından Muhammed Murad Nakşibendî ve Hülâsatü'ş-Şürûh İsimli Mesnevî Şerhinden İlk 1001 Beytin Tahlîli**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2009, s. 21; Bekir Tatlı, "Türk-İslâm Davasının Büyük Mütefekkiri Mehmet Feyzî Efendi (ö. 1989) ve Türk Dünyasına Birlik Reçetesi: İslâmiyet Ruhumuz, Türklük Bedenimizdir", **Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması Bildirileri. Eskişehir 26-28 Mayıs 2014**, Türk Dünyası Vakfı Yay, Eşkişehir, 2014, C. 2, s. 672; İhsan Şenocak, **Kudemâ Meclisi**, Hüküm Yayınları, İstanbul, 2016, s. 103; Mehmet Ali Ünal, Osman Cengiz, "Osmanlı Medrese Geleneğinde Zaman, Mekan ve Zihniyet Örgütlenmesi", **Osmanlı Medreseleri: Eğitim Yönetim Finans**, Mahya Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 33.

almaktadır.[36] Bu eserdeki hadislerin kaynaklarını ve sıhhat derecelerini Hanîf İbrahim Efendi (ö. 1189/1775) *Gâyetü'l-Merâm fî-Tahrîci Ehâdîsi Şir'ati'l-İslâm* adlı eserinde tespit etmiştir.[37] *Şir'atü'l-İslâm*, telif edildiği dönemden beri takdirleri üzerinde toplayan bir eser olmuştur. Eserin tercüme ve şerhlerinde de bu takdirin izlerini görürüz. Tezimize konu olan *Şir'a-i Manzûme*'de, *Şir'atü'l-İslâm* ve müellifinden şöyle bahsedilmektedir:[38]

Ol ʿuḳūdı cemʿ iden **merd-i güzīn** 70[39]
Bula yarın dilerem ḫuld-ı berīn

Tā bu **Şir'a** ḳıla seni ḫoş-nefīs 101
Cān bigi cismüñe ola hem-enīs

Şir'atü'l-İslām maʿārif müştemil 421
Çoḳ menāḳıb aṣlına ol müştaġil

Ayrıca mütercim, *Şir'atü'l-İslam*'ın mukaddimesinde eserle ilgili geçen ifadeleri de[40] şöyle nazmetmiştir:

Müttaḳīler seyyidi sünnetlerin 43
Dür gibi cemʿ eylemiş sīretlerin

Hem imāmu'l-mürselīnüñ şerʿini 44
Yazmış anda aṣlıyıla ferʿini

Hem kitābından hidāyet ehlinüñ 45
Hem ḫiṭābından saʿādet ehlinüñ

[36] https://ubs.bayburt.edu.tr/ogrenci/ebp/course.aspx?zs=2&mod=1&kultur=tr-TR&program=84&did=3098&mid=6059&pmid=130; https://obs.bozok.edu.tr/ogrenci/ebp/course.aspx?zs=2&mod=1&kultur=tr-TR&program=146&did=15228&mid=86079&pmid=1032. Erişim 17.10.2020

[37] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. 1, s. 281-283; Cici, "İmâmzâde Muhammed b. Ebû Bekir", s. 210; Cemil Akpınar, "Hanif İbrahim Efendi", **DİA**, İstanbul, 1997, C. 16, s. 40; Zakaria Orfalı, **İbrahim Hanif er-Rumi'nin Gayetü'l-Meram Kitabının Tahkik, Tahric ve Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi SBE, İstanbul, 2018, s. 32. (Eserin bir bölümü için yapılan tahkik ve tahriç çalışması için bkz. Mazin Kamil Hasune, **Şir'atü'l-İslâm: Tahkikan ve Diraseten min-Fasli'l-hâdî ve'l-Erbaîne ilâ-Ahîri'l-Kitâbi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazze İslâm Üniversitesi, Gazze, 2002)

[38] *Şir'atü'l-İslâm*'ı "*Şir'a-i Manzûme*" adıyla Türkçeye tercüme eden Muhammed b. İbrahim, kaynak eserden bahsederken iki beyitte (40, 41) *"Şir'atü'l-İslâm"* ifadesini kullanırken; üç beyitte ise (101, 421, 3971)*"Şir'a"* ifadesini kullanmaktadır.

[39] Bu sayılar, *Şirʿa-i Manzûme*'nin tenkitli metninin beyit numaralarıdır.

[40] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 29, 30.

Faṣlıla ebvābıla olmış metin 50
Feyż-i Ḥaḳ'dan nūrıla olmış maʿīn

Müʾminüñ eṭfālına oldur cenāḥ 52
Bāb-ı ʿizzet feṭḥ ider bulur necāḥ

Lāyıḳ oldur ḥıfẓ ide ehlü'l-yaḳīn 55
Anı bula zümre-i ehlü'l-yemīn

Şirʿa-i Manzûme'nin Manisa nüshasının hâtimesinde ise "Öksüz" adındaki bir şairin şu beyti geçmektedir:

İçmek isterseñ eger ḥavż-ı Nebī'den cürʾaʾı
Gice gündüz ṭurma çalış ḳoma elden **Şirʿa**ʾı[41]

Şirʿatü'l-İslâm'ı Türkçeye manzum olarak tercüme eden Bahtî (1070/1659'da sağ) ise eser hakkında şu beyitleri nazmetmiştir:

Düriş saʿy eyle ḳoma cān ü dilden
Kitāb-ı **Şirʿatü'l-İslām**'ı elden

Ser-ā-pā içi pür dürr ü leʾālī
Resūl'üñ sünnetidir hep meʾāli[42]

Şirʿatü'l-İslâm'ı Arapça olarak şerheden Seyyid Alizâde (ö. 931/1524) ise eser hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır: "Onun güzelliklerini ifade etmekten dilim acizdir. Bir ömür tüketsem bile onu gereği gibi sena edemem… Onu öğrenip anlamakla kalp, sapmaktan kurtulur. İçindeki ile amel etmekle, susayan gönüller suya kanar."[43]

Şirʿatü'l-İslâm'ın Arapça şerhlerinden biri olan *Mürşidü'l-Enâm ilâ-Dâri's-Selâm*'ın nüshalarından birinin hâtimesinde müstensih Halil Ağa'nın şu övgüsü yer alır:

Tamām oldı kitāb-ı şerḥ-i **Şirʿa**
Mübārek eyleye issine Mevlā

Riyāż-ı cennetüñ bu ecmelidür

[41] Muhammed b. İbrahim, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme),** Manisa İl Halk Kütüphanesi, Nr. 45 Hk 4981.
[42] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 2.
[43] Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm Şerhi**, Çev. Naim Erdoğan, Pamuk Yayınları, İstanbul, t.y., s. 8.

Ṭoludur cevheri lüʾlü-yi lālā[44]

Şir'atü'l-İslâm, tez çalışmamızda "kaynak eser" ya da "kaynak metin" olarak zikredilmiştir.

1.2.2. Ukûdu'l-Akâid fî-Funûni'l-Fevâid

Aynı zamanda bir edîb olan İmâmzâde'nin Arapça manzum bir eseri de vardır.[45] *Ukûdu'l-Akâid fî Funûni'l-Fevâid* adını taşıyan bu akaid manzumesi, 560/1164 yılında Buhara'da telif edilmiş olup 770 beyittir.[46] Muhammed Osman Doğan'ın "Hanefî-Mâturîdî kelam geleneğinin yayımlanmış en uzun Arapça akaid manzumesi" olarak nitelediği bu eser, 823/1420 yılında Halepli Hanefî âlim olan Ahmed b. Mahmud b. Süleyman[47] tarafından *Şerhu'l-Cevâhiri'l-Mudî* adıyla Arapça olarak şerhedilmiştir.[48] *Uḳūdu'l-'Aḳāʾid'in* bilinen tek şerhi[49] olan bu eser üzerine Ömer Bölükbaş tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.[50] Şerhin tahkikli neşrini de ihtiva eden bu tezde, kaynak eser olan *'Ukûdu'l-Akâʾid*'in müellife nisbeti konusunda yazmalardaki yanlış bilgiler tashih edilmeden verilmiştir. Muhammed Osman Doğan, bu hatayı bir makalesinde tespit ederek *'Ukûdu'l-Akâʾid*'in tezde iddia edildiği gibi Ali b. Ebî Bekr El-Herevî'ye (ö. 611/1215) ait olmadığını; şerhin de Ebu'l-Berekât en-Nesefî'ye (ö. 710/1310) ait olmadığını ortaya koymuştur.[51]

---

[44] Kurd Mehmed Efendi, **Mürşidü'l-Enâm ilâ-Dâri's-Selâm fî-Şerhi Şir'ati'l-İslâm**, Kral Suud Üniversitesi Kütüphanesi, Nr. 218/3909. Eserin dijital kopyası için bkz. https://makhtota.ksu.edu.sa/makhtota/4212/1 Erişim: 28.05.2018.

[45] Brockelmann, **Geschichte Der Arabischen Litteratur, Supplementbande,** s. 643; Cici, "İmâmzâde Muhammed b. Ebû Bekir" s. 210; Muhammed Osman Doğan, "Bir Şerhin Hikayesini Kovalarken Bir Hikayenin Şerhini Bulmak: Aḥmed b. Maḥmūd el-Ḥalebī'nin Şerḥu'l-Cevāhiri'l-Muḍīʾe'si ve Nesīmī'nin Öldürülüşüne Tanıklığı", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2019, C. 60, S. 1, s. 81-110.

[46] Doğan, "Bir Şerhin Hikayesini Kovalarken Bir Hikayenin Şerhini Bulmak: Aḥmed b. Maḥmūd el-Ḥalebī'nin Şerḥu'l-Cevāhiri'l-Muḍīʾe'si ve Nesīmī'nin Öldürülüşüne Tanıklığı", s. 89.

[47] Muhammed Osman Doğan'ın bir tebliğinde şârihin ismi "Ahmed b. Mahmud b. Selman" olarak geçmektedir. Bkz. Doğan, "6./12. Yüzyıl Buhara'sında Çok Yönlü bir Âlim: İmâmzâde Eş-Şerğî El-Buhârî (ö. 573/1177) ve 'Ukûdü'l-'Akâid Fî Fünûni'l-Fevâid İsimli Eseri", **Buhara'dan Konya'ya İrfan Mirası ve XIII. yy. Medeniyet Merkezi Konya**, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2019, C. 2, s. 303.

[48] Doğan, "Bir Şerhin Hikayesini Kovalarken Bir Hikayenin Şerhini Bulmak: Aḥmed b. Maḥmūd el-Ḥalebī'nin Şerḥu'l-Cevāhiri'l-Muḍīʾe'si ve Nesīmī'nin Öldürülüşüne Tanıklığı", s. 81, 84.

[49] Doğan, "Bir Şerhin Hikayesini Kovalarken Bir Hikayenin Şerhini Bulmak: Aḥmed b. Maḥmūd el-Ḥalebī'nin Şerḥu'l-Cevāhiri'l-Muḍīʾe'si ve Nesīmī'nin Öldürülüşüne Tanıklığı", s. 107.

[50] Ömer Bölükbaş, **Ebu'l-Berekât en-Nesefî ve Şerhu'l-Cevâhiri'l-Mudiyye Adlı Eserinin Tahkikli Neşri**, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi SBE, Rize, 2004.

[51] Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, "Bir Şerhin Hikayesini Kovalarken Bir Hikayenin Şerhini Bulmak: Aḥmed b. Maḥmūd el-Ḥalebī'nin Şerḥu'l-Cevāhiri'l-Muḍīʾe'si ve Nesīmī'nin Öldürülüşüne Tanıklığı", s. 81-86, 89, 105.

Muhammed Osman Doğan, *'Ukûdü'l-'Akâid*'i geniş bir şekilde tanıttığı bir tebliğinde ise eserin Türkiye kütüphanelerinde bulunan yedi adet nüshasına ulaşmış ve Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi 1956 numarada bulunan hicrî 659 tarihli nüshanın en değerli nüsha olduğunu tespit etmiştir.[52] Yine bu çalışmada manzum eserin muhtevası beyit aralıklarıyla şöyle belirtilmiştir:[53]

Giriş 1-27
Allah, Sıfatları ve Fiilleri Hakkındaki Meseleler 28-180
Peygamberlik, Melekler ve Kitaplara İlişkin Hususlar 181-352
İman ve Hükümleri 353-429
Taat ve Tevbenin Hükümleri 430-478
Bilgi Hakkındaki Meseleler 479-542
Muhtelif Meseleler 543-632
Ahiret Hükümleri 633-682
Dînî Konularda Tartışmanın Hükmü 683-708
Tekfiri Gerektiren Görüşler 709-742
Hatime ve İthaf 743-770

Muhammed Osman Doğan, *'Ukûdü'l-'Akâid'*i "Kelâm'ın şiire dökülmesinin en güzel örneklerinden biri"[54] olarak nitelemektedir. "Ahlâkî, fikhî ve edebî tazammunlara da sahip"[55] olan bu eserin Doğan tarafından tahkikli neşri de yapılmıştır. Bu tahkikli neşre göre eserin başlangıç ve bitiş beyitleri şöyledir:[56]

الحَمْدُ لله القَديمِ الأحَد — Başı (1. beyit)
الدائمِ الفَرْدِ العَظيمِ الصَمَدِ

بحُرْمةِ المَبعوثِ في أنوارِهِ — Sonu (770. beyit)
والطَّيِّبِ المَوروثِ مِنْ آثارِهِ

[52] Doğan, "6./12. Yüzyıl Buhara'sında Çok Yönlü bir Âlim: İmâmzâde Eş-Şerğî El-Buhârî (ö. 573/1177) ve 'Ukûdü'l-'Akâid Fî Fünûni'l-Fevâid İsimli Eseri", s. 304.
[53] Doğan, "6./12. Yüzyıl Buhara'sında Çok Yönlü bir Âlim: İmâmzâde Eş-Şerğî El-Buhârî (ö. 573/1177) ve 'Ukûdü'l-'Akâid Fî Fünûni'l-Fevâid İsimli Eseri", s. 309.
[54] Muhammed Osman Doğan, "Bir Şerhin Hikayesini Kovalarken Bir Hikayenin Şerhini Bulmak: Aḥmed b. Maḥmūd el-Ḥalebī'nin Şerḥu'l-Cevāhiri'l-Muḍī'e'si ve Nesīmī'nin Öldürülüşüne Tanıklığı", s. 306.
[55] Muhammed Osman Doğan, "Bir Şerhin Hikayesini Kovalarken Bir Hikayenin Şerhini Bulmak: Aḥmed b. Maḥmūd el-Ḥalebī'nin Şerḥu'l-Cevāhiri'l-Muḍī'e'si ve Nesīmī'nin Öldürülüşüne Tanıklığı", s. 306.
[56] Muhammed Osman Doğan, **Ukûdü'l-Akâid fî-Fünûnü'l-Fevâid**, Dârü'l-Feth, 1439/2018, Amman, s. 71, 209. Doğan'ın neşrine göre, 20. beytin öncesi ve 748. beytin sonrası Bölükbaş'ın yüksek lisans tezinde yoktur. Bkz. Bölükbaş, **Ebu'l-Berekât en-Nesefî ve Şerhu'l-Cevâhiri'l-Mudiyye Adlı Eserinin Tahkikli Neşri**, s. 1, 118. (Buradaki sayfa numaraları, tezin inceleme kısmından sonra gelen tahkikli neşir bölümünün sayfa numarasına göre verilmiştir.)

Tezimize konu olan *Şir'a-i Manzûme*'nin Diyanet nüshası[57] ile aynı cilt içerisinde *Ukûdu'l-Akâʾid*'in Türkçe yapılmış manzum tercümesinin de olduğunu tesbit ettik. "Nazm-ı Cevâhir"[58] adıyla yapılan bu tercümenin de Muhammed b. İbrahim'e ait olabileceği kanaatindeyiz. Bu konudaki detaylı değerlendirmeler Muhammed b. İbrahim'in eserleri tanıtılırken ikinci bölümde verilmiştir.

İmâmzâde'nin *Şir'atü'l-İslâm* ve *Ukûdu'l-Akâʾid* dışında *Şürutü'ş-Şalât*[59] ve *Garâibü'l-Kur'ân*[60] adıyla iki eseri daha kaynaklarda zikredilmektedir.

1.3. ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM'IN ARAPÇA ŞERHLERİ

1.3.1. Mefâtîhü'l-Cinân ve Mesâbîhü'l-Cenân (Yakub b. Seyyid Ali)

Şir'atü'l-İslâm, Seyyid Alizâde olarak da anılan Yakub b. Seyyid Ali er-Rûmî el-Bursevî (ö. 931/1524) tarafından *Mefâtîhü'l-Cinân ve Mesâbîhü'l-Cenân* adıyla Arapça olarak şerhedilmiştir.[61] Eserin tespit edebildiğimiz en eski nüshası 903/1497 tarihlidir.[62] Sultan II. Bâyezîd Hân, Yakub b. Seyyid Ali'ye "Şir'a Şârihi" lakabını vermiştir.[63] Seyyid Alizâde eserini, 130 küsur kaynaktan faydalanarak 61 fasıl olarak tertip etmiştir.[64] Eser, 1273/1856 yılında İstanbul'da taşbaskı olarak neşredilmiştir.[65] Türkçeye tercüme edilerek latin harfleriyle de basılan eser, günümüzde Arap harfleri ile

[57] Muhammed b. İbrahim, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-I

[58] Muhammed b. İbrahim, **İlmihâl Manzûmesi (Nazm-ı Cevâhir)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-II, vr. 297a

[59] Brockelmann, **Geschichte Der Arabischen Litteratur, Supplementbande,** s. 643.

[60] Cici, "İmâmzâde Muhammed b. Ebû Bekir", s. 210.

[61] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri,** C. 2, s. 54; Ömer Rızâ Kehhâle, **Muʿcemü'l-Müʾellifîn: Terâcimü Muṣannifi'l-Kütübi'l-ʿArabiyye**, 13 Cilt, Dımaşk, 1957-1961, C. 13, s. 251.

[62] Bu eserin telif tarihine hiçbir yayın ve akademik çalışmada rastlamadık. Bu nüshasının ferağ kaydında müellifin ifadesiyle eserin 903/1497'te bitirildiği yazmaktadır. *"Temme taḥrīru'l-kitābi bi-ʿavni'l-Meliki'l-Vehhābi ʿalā yedi efḳari ʿibādi'llāhi'l'Aliyyi Yaʿḳūb b. Seyyid ʿAli…"* ifadesine göre bu nüshanın müellif nüshası olduğunu ya da müellif nüshasından istinsah edildiğini söyleyebiliriz. Bkz. Seyyid Alizâde, **Mefâtîhü'l-Cinân ve Mesâbîhü'l-Cenân**, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Nr. 6766, vr. 223b. Eserin katalog bilgileri ve dijital kopyası için bkz. https://www.alukah.net/library/0/76009; http://digital.ghb.ba/ghb/fulltextSearchPageResultsItem.xhtml?id=95253; https://www.alukah.net/manu/files/manuscript_3490/makhtot.pdf: Erişim: 26.04.2018. (Bu şerhin 904/1498 tarihli diğer bir nüshası Ankara Milli Kütüphane'de bulunmaktadır: Nr. 06 Mil Yz A 5654)

[63] Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, Haz. Nuri Akbayır, Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, C. 5, s. 1679.

[64] Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zunûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn,** C. 3, s. 835.

[65] Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 7.

de yeniden yayımlanmıştır.[66] Kendi dönemi ve sonrasında çok meşhur ve muteber bir şerh olan bu eser, Muhammed b. İbrahim'in *Şir'a-i Manzûme'*sinin Manisa nüshasına derkenar edilmiştir.[67] Seyyid Alizâde, aynı zamanda *Gülistan*'ı da Arapça olarak şerhetmiştir.[68]

1.3.2. Şerhü Şir'ati'l-İslâm (Yahyâ b. Bahşî)

*Şir'atü'l-İslâm'*ın diğer bir Arapça şerhi de Yahyâ b. Bahşî b. İbrahim'e (ö. 940/1533) aittir.[69] Tasavvufî eğitimini Emir Sultan'ın halifelerinden Şeyh Lütfullah Karamânî'nin yanında tamamlayan Yahyâ b. Bahşî, Çanakkale'nin Ezine ilçesine bağlı Yaylacık'ta bir dergâh kurarak halkı irşad etmekle meşgul olmuş ve çeşitli eserler telif etmiştir.[70] Hakkında henüz akademik bir çalışma yapılmayan *Şerhü Şir'ati'l-İslâm*'ın çeşitli kütüphanelerde nüshaları vardır.[71] Yahya b. Bahşî'nin *Şir'atü'l-İslâm* şerhinden başka *Menâkıbu'l-Cevâhir*, *Maktel-i İmâm Hüseyin*, *Mevlûd, İzhâru'l-Esrâr, Lemhu Mesâili'n-Nahvîye fî Şerh-i Avâmili'l-Birgivîye* adını taşıyan eserleri de vardır.[72]

1.3.3. Mürşidü'l-Enâm ilâ-Dâri's-Selâm fî-Şerhi Şir'ati'l-İslâm (Kurd Mehmed Efendi)

Kurd Mehmed Efendi'nin (ö. 996/1588) *Mürşidü'l-Enâm ilâ-Dâri's-Selâm fî-Şerhi Şir'ati'l-İslâm* adıyla Arapça olarak telif ettiği kapsamlı bir şerhtir.[73] Kurd Mehmed

---

[66] Yakub b. Seyyid Ali, **Mefâtîhü'l-Cinân Şerhü Şir'ati'l-İslâm,** Hakikat Kitabevi, İstanbul, 2014. Eserin Arapça dijital kopyaları için bkz. http://www.hakikatkitabevi.net/book.php?bookCode=183; https://books.google.com.tr/books?id=-79KDwAAQBAJ Erişim: 26.04.2020.

[67] Muhammed b. İbrahim**, Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme),** Manisa İl Halk Kütüphanesi, Nr. 45 Hk 4981.

[68] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri,** C. 2, s. 54; Mehmed Kasım Özgen, "Bursalı Mehmed Tahir'in Ahlâk Kitaplarımız Adlı Eseri", **Bilimname**, Kayseri, 2010, C. 18, S. 1, s. 261.

[69] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri,** C. 1, s. 199; Ertuğrul Ertekin, "Yahya b. Bahşî'nin Maktel-i Hüseyin'i", **Kıble Dergisi**, 2014, S. 35, s. 106; Hatice Liman, "Yahyâ b. Bahşî ve Menâkıbu'l-Cevâhir", **İstem,** 2009, S. 13, s. 309.

[70] Liman, "Yahyâ b. Bahşî ve Menâkıbu'l-Cevâhir", s. 309-310; http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yahya Erişim: 30.11.2018.

[71] Nuruosmaniye Ktp., Nr. 2440, 2441; İÜ Ktp., AY, Nr. 1108; TSMK, Revan Köşkü, Nr. 1481; Süleymaniye Ktp., Fâtih, Nr. 2664; Ayasofya, Nr. 1881; Şehid Ali Paşa, nr. 1488; Süleymaniye, Nr. 856; Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü, Nr. 4655. Bkz. Cici, "İmâmzâde Muhammed b. Ebû Bekir", s. 210. (Şir'atü'l-İslâm şerhinin Diyanet nüshasının dijital kopyası için bkz. https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=2689 Erişim: 13.07.2019)

[72] Ertekin, "Yahya b. Bahşî'nin Maktel-i Hüseyin'i", s. 105, 106; Liman, "Yahyâ b. Bahşî ve Menâkıbu'l-Cevâhir", s. 309, 310.

[73] Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zunûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn**, C. 3, s. 1100; C. 4, s. 1437; Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, C. 3, s. 894; Sefer Hasanov, "Kurd Efendi", **DİA**, İstanbul, 2016, Ek-C. 2, s. 93-94; *Mürşidü'l-Enâm*'ın dijital kopyaları için bkz.

Efendi'nin ayrıca mensur *Vikâye Tercümesi* de vardır.[74] Kurd Mehmed Efendi, Sofyalı Bâlî Efendi'nin halifelerinden olup alet ilimlerini ve yüksek dînî ilimleri tahsilden sonra mürşidinin vasiyeti üzerine makamına geçerek taliplerin irşadı ile zamanını geçirmiştir.[75]

1.3.4. Câmi'u'ş-Şürûh Şerhü Şir'atü'l-İslâm

Kaynaklarda zikredilmeyen bu şerhin bir nüshası, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi'nde, diğer bir nüshası da Süleymaniye Yazma Bağışlar Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.[76] Arapça olarak şerhedilen eserin Diyanet nüshasında müellifi ve telif tarihi zikredilmemiştir.

1.4. ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM'IN MENSUR TÜRKÇE TERCÜMELERİ

1.4.1. Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Çırâg Beg Adına Yapılan Tercüme)

Şir'atü'l-İslâm'ın Anadolu Türkçesi ile yapılan bir tercümesidir. Eser üzerine Seyfullah Öztürk tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Ebu'l-Mekârimi Çırâg Beg'in istegi üzerine yapılan bu tercümenin Seyfullah Öztürk tarafından tespit edilen en eski nüshasının istinsah tarihi 854/1450'dir.[77] Dolayısıyla Anadolu sahasında yapılan en eski *Şir'atü'l-İslâm* tercümesi olduğu söylenebilir.[78] Bahsi geçen Ebu'l-Mekârimi Çirâg Beg'in Osmanlı veziri ve mimarı Hacı İvaz Paşa'nın (ö. 831/1428) kardeşi Hacı Şerefeddin Çırak[79] (ö. 833/1430) olması muhtemeldir.

---

https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=3465 Erişim: 17.08.2019; https://makhtota.ksu.edu.sa/makhtota/4212/1 Erişim: 28.05.2018.

[74] Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zunûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn**, C. 4, s. 1623.

[75] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri,** C. 1, s. 145-146.

[76] **Câmi'u'ş-Şürûh Şerhü Şir'atü'l-İslâm,** Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005631. (Nüshanın dijital kopyası için bkz: https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=13585 Erişim: 15.07.2019); **Câmi'u'ş-Şürûh fî-şerhi Şir'ati'l-İslâm,** Süleymaniye Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nr. 862.

[77] Seyfullah Öztürk, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Metin-Gramatikal Dizin)**, s. 10.

[78] Sadık Yazar'ın **Şir'atü'l-İslâm**'ın Anadolu sahasındaki ilk tercümesi olarak Muhammed b. İbrahim'in 911/1506 tarihli *Şir'a-i Manzûme*'sini göstermesi doğru değildir. Bkz. Sadık Yazar, "Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Türkçe Tercümeler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, İstanbul, 2014, C. 12, S. 23, s. 80.

[79] Abdülkadir Özcan, "Hacı İvaz Paşa", **DİA**, İstanbul, 1996, C. 14, s. 485; **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Ankara Milli Kütüphane, Nr. 06 Mil Yz A 8980. (Kataloglarda 06 Mil Yz A 8980 numaralı elyazması için "Kâdî Asker Şerîf Mehmed Mollâ Efendî" olarak verilen müellif bilgisi yanlıştır.)

1.4.2. Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Hacı Ahmed b. Seyyid el-Bigavî)

Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin (ö. 632/1234) *Avârifü'l-Maârif* adlı eserinin tercümesini 863/1458 yılında tamamlayan[80] Zeyniyye meşayıhından[81] Hacı Ahmed b. Seyyid el-Bigavî, 864/1459 yılında *Şir'atü'l-İslâm*'ı da Türkçeye tercüme etmiştir.[82] Bu tercümeyi Türkçe okumayı sevenlerin faydalanması ve kendisine dua etmesi için yaptığını şöyle ifade etmiştir: "İy ʿazīz şefīḳlerüm ve ṭaleb-i ʿirfānda refīḳlerüm. Şöyle bilüñ kim bu ben faḳīr u ḥaḳīr ve fī-keydi'z-zamāni kesīr ḥazīnü'l-füvād ḳarīnü's-sühād Ḥācı Aḥmed bin Seyyidi'l-Beġāvīyin. Çünki Ḥaḳ Subḥānehū ve Teʿālā Ḥażreti'nüñ bī-nihāyet ʿaṭāsıla ve bī-ġāyet keremiyle *ʿAvārifü'l-Maʿārif*'i terceme eyledüm. Diledim ki *Şir'atü'l-İslâm*'ı daḫı ʿArabî libāsdan çıḳarup Türkī kisvete derc eyleyem tā ki Arab dilinden maḥẓūẓ olmayanlar andan istifāde eyleyüp evḳāt-ı şerīfede sāʿāt-i laṭīfede ben faḳīre duʿālar ideler. Ben faḳīri daḫı Ḥaḳ Teʿālā şāmil inʿāmıla ve kāmil iḥsānıla anlaruñ sāliḥ duʿālarınuñ berekātında maḳāmāt-ıʿaliyyeye ve keremāt-ı seniyyeye vāṣıl eyleyüp seyyidü'l-evvelīn ve'l-āḫirīn Ḥabībi Muḥammed Muṣṭafā Ḥażreti'nüñ şefāʿatinden maḥrūm eylemeye."[83]

Bigavî, *Şir'atü'l-İslâm*'ı Türkçeye tercüme ederken *Câmi'u's-Sagîr*, *Nihâye*, *Şerhu Mesâbîhi's-Sünne* gibi farklı eserlerden de faydalanmıştır.[84] Bu tercümenin dönemin Türkçesini yansıtması açısından kıymetli bir eser olduğu kanaatindeyiz. Eser neşredilmemiş ve hakkında henüz akademik bir çalışma yapılmamıştır.

---

[80] Hacı Ahmed b. Seyyid el-Bigavî, **Terceme-i Avârifü'l-Maârif**, Berlin Devlet Kütüphanesi, Nr. Ms. Or. Oct. 2904, vr. 487b.

[81] Ethem Cebecioğlu, "Avârifü'l-Ma'ârif", **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi**, Ankara, 2004, S. 12, s. 251.

[82] Hacı Ahmed b. Seyyid el-Bigâvî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Ankara Millî Kütüphane, Nr. 06 Mil Yz A 30, vr. 261a; E. J. Brill - Pieter Van Koningsveld, **Islamic Collections - Catalogue 510**, Leiden, 1979, s. 57; E. J. Brill, **Oriental Manuscript - Catalogue 555**, Leiden, 1986, s. 103. Bu katalogların dijital kopyaları için bkz. http://www.islamicmanuscripts.info/reference/catalogues/Brill-1986-Cat-555.pdf; http://www.islamicmanuscripts.info/reference/catalogues/Brill-1979-Cat510/Brill-1979-Cat510-00-47.pdf;http://www.islamicmanuscripts.info/reference/catalogues/Brill-1979-Cat510/Brill-1979-Cat510-48-80.pdf Erişim: 30.05.2019. (Sadık Yazar'ın Bigavî için "1514'ten sonra" olarak verdiği vefat bilgisi ya da eserin telif tarihi kanaatimizce doğru değildir. İstinsah tarihini, sehven telif tarihi gibi kayıt altına alan katalog bilgileri kanaatimizce sehven nakledilmiştir. 863/1458 senesinde *Avârifü'l-Maârif*'i, 864/1459 senesinde ise *Şir'atü'l-İslâm*'ı tercüme eden Bigâvî'nin milâdî 1514'ten sonra hayatta olması düşük bir ihtimaldir. Bkz. Yazar, "Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Türkçe Tercümeler", s. 82)

[83] Bigâvî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Şeriyye Bölümü, Nr. 387, vr. 2a; Bigâvî, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm**, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 656, vr. 2a. (Bigâvî'nin tercümesinin İ.B.B. 656 numaralı nüshasında ve Brill'in kataloglarında geçen hicrî 911 kaydı, eserin istinsah tarihidir. Doktora tezimize konu olan Muhammed b. İbrahim'in *Şir'a-i Manzûme*'sinin ise tercüme tarihi hicrî 911'dir. Brill'in kataloğu için bkz. E. J. Brill, **Oriental Manuscript - Catalogue 555**, s. 103. Bu kataloğun dijital kopyası için bkz. http://www.islamicmanuscripts.info/reference/catalogues/Brill-1986-Cat-555.pdf Erişim: 30.05.2019)

[84] Bigâvî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Millet Kütüphanesi, vr. 134a, 156a.

1.4.3. Şir‘atü’l-İslâm Tercümesi (Mustafâ Dede)

İmâm Mustafâ (Mustafâ Dede) tarafından 1018/1609’da tamamlanan bir tercümedir. Veliyyüddin Efendi ve İsmihan Sultân nüshalarının katalog bilgilerinde bu eser “Şir‘atü’l-İslâm Tercümesi” olarak geçmektedir.[85] Diyanet İslâm Ansiklopedisi’nde sehven manzum olarak tanıtılmıştır.[86] Eserin sonunda “Feʿūlün Feʿūlün Feʿūlün Feʿūl” kalıbı ile yazılmış beyitler mevcuttur. Fakat eser, mensur bir tercümedir. Muhtemelen eserin sonunda yer alan beyitlerden dolayı, manzum olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Veliyyüddin Efendi nüshasının arka iç kapağında yer alan *“Şāriḥi Muṣṭafā Dede sizden / Bir Duʿā istedi ḳamuñızdan”* beytinde Mustafâ Dede için “şârih” ifadesi geçse de müellif kendi beyitleriyle eserin bir tercüme olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Oḳu hem ʿamel ḳıl duʿā it baña
Cinānı vire Ḥaḳ saña vü baña

Saña terceme eyledüm **Şirʿa**’yı
Duʿādan añasın gehī bendeyi

Çalış gice gündüz ʿamel ḳıl müdām
Cinānda irişe Ḫudā’dan selām

Melekler diyeler selāmun leküm
Kulū ve’şrabūhā henī’en leküm

Sene biñ sekizle on idi tamām
Yazarken bunu Muṣṭafā el-İmām

Feʿūlün Feʿūlün Feʿūlün Feʿūl
ʿİbāda Ḫudā’dur Kerīmün ʿAfüv[87]

Ayrıca Veliyyüddin Efendi nüshasının arka iç kapağında eserin tercüme olduğunu ifade eden şu beyitler de yer alır:

Şir‘atü’l-İslâm’ı oḳı ḳāmil ol
Sünnet-i peyġamberile ʿāmil ol

[85] İmâm Mustafa, **Şir’atü’l-İslâm Tercümesi**, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, Nr. 1875; İmâm Mustafa**, Şir’atü’l-İslâm Tercümesi**, Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultân, Nr. 270.
[86] Cici, “İmâmzâde Muhammed b. Ebû Bekir”, s. 210.
[87] İmâm Mustafa, **Şir'atü'l-İslâm Tercümesi**, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, Nr. 187, vr. 275a; İmâm Mustafa**, Şir'atü'l-İslâm Tercümesi**, Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultân, Nr. 270, vr. 282a.

Terceme ḳıldım ḳolay itdim anı
Böyle yazmaḳ olmamış kimse bunı

Cevherī'den nīçe biñ yazdım luġāt
Oldı feḥvāsı ʿalī ḳaṣdı'n-nüḥāt

Cevherī'ye hem işāret Cīm'dir
Bundan evżaḥ bunu yazmış kimdir

1.4.4. Müslüman'ın Görgü Kitabı Şir'atü'l-İslâm (Abdülkadir Akçiçek)

1978 yılında Abdülkadir Akçiçek tarafından yapılan Türkçe bir tercümedir. Müellif, eseri tercüme ederken anlaşılmasını kolaylaştırmak için şerhinden de istifade ettiğini, bazen de şerhten doğrudan iktibaslar yaptığını ifade etmektedir.[88] Lafzî bir tercüme özelliği taşıyan eserde yer yer tercüme hatalarına rastlanmaktadır.

1.4.5. İslâm Ahlâkı ve Âdâbı - Şir'atü'l-İslâm (Fazilet Neşriyat)

Fazilet Neşriyat Araştırma Heyeti tarafından yapıldığı belirtilen bu tercüme 2011 yılında yayımlanmıştır. Ayet ve hadislerin Arapça metinleri eserin içerisinde ve sonundaki ekler bölümünde verilmiştir. Ayrıca hadislerin kaynakları da dipnotlarda belirtilmiştir.[89]

1.5. ŞİR'ATÜ'L-İSLÂM'IN MANZUM TÜRKÇE TERCÜMELERİ

Şir'atü'l-İslâm, mensur ve manzum olarak Türkçeye farklı dönemlerde tercüme edilmiştir. Manzum tercümeler arasında en hacimli olanı, Muhammed b. İbrahim tarafından *Şir'a-i Manzûme* adıyla 911/1506 yılında yapılan tercümedir. 8442 beyitlik bu tercüme aynı zamanda *Şir'atü'l-İslâm*'ın en eski manzum tercümesidir. *Şir'atü'l-İslâm*'ın manzum dört tercümesinin beyit sayıları ve telif tarihleri şu şekildedir:

[88] Abdülkadir Akçiçek, **Müslümanın Görgü Kitabı Şir'atü'l-İslâm,** Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1978, s. 15.
[89] İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekir El-Buhârî, **İslâm Ahlâk ve Âdâbı (Şir'atü'l-İslâm)**, Haz. Fazilet Neşriyat Araştırma Heyeti, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2011.

Muhammed b. İbrahim	*Şir'a-i Manzûme*	8442 beyit	911/1506
Âbidî	*Ravzatü'l-İslâm*	1950 beyit	917/1511
Bahtî	*Terceme-i Şir'atü'l-İslâm*	6040 beyit	1070/1659
Alioğlu Süleyman	*Lezzetü'l-İslâm*	2111 beyit[90]	1234/1818

1.5.1. Şir'a-i Manzûme (Muhammed b. İbrahim)

Tenkitli metnini tezimizde sunduğumuz eser hakkında detaylı bilgiler ikinci bölümde verilmiştir. Ayrıca diğer manzum çeviriler arasında bu tercümeyi en hacimli hâle getiren hususlar, tezimizin dördüncü bölümü olan "*Şir'a-i Manzûme*'nin Tercüme Hususiyetleri"nde ele alınmıştır.

1.5.2. Ravzatü'l-İslâm (Âbidî)

Ravzatü'l-İslâm adını taşıyan bu eser, 917/1511 tarihinde Âbidî tarafından yapılan manzum Türkçe tercümedir. Tercümesine İstanbul'da başlanılan eser, Demirhisar'da tamamlanmıştır.[91] *Ravzatü'l-İslâm* hakkında bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır.[92] Ayrıca eser, İsa Kayaalp tarafından neşredilmiştir.[93] Eserin 1950 beyit olduğu müellif tarafından ifade edilmiştir.[94] Âbidî, anlaşılması için eserini Türkçe olarak yazdığını şu beyitlerle ifade eder:

> Kişi kim ilm-i Kur'ân ehlidür ol
> Ânı okur ki îmân ehlidür ol
>
> Okumayan okutup dinleyeler
> Zebân-ı Türkîdür pes anlayalar[95]

1.5.3. Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Bahtî)

[90] Varaklardaki beyitler tek tek sayılarak tespit edilmiştir. Bazı varakların kenarında yer alan beyitler bu sayıya dahil edilmemiştir. Derkenar edilen bazı beyitler eksik ve silik durumdadır. Eser hakkındaki diğer detaylar, eser tanıtılırken verilmiştir.
[91] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri,** C. 2, s. 54.
[92] Hakan Dağ, **Âbidî Ravzatü'l-İslâm (Giriş - İnceleme – Metin – Sözlük - Tıpkı basım),** Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2002.
[93] İsa Kayaalp, **Âbidî-Hayat Kitabı-Ravzatü'l-İslâm**, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2016.
[94] Hakan Dağ, **Âbidî Ravzatü'l-İslâm (Giriş-İnceleme – Metin – Sözlük - Tıpkı basım)**, s. 5.
[95] Dağ, **Âbidî Ravzatü'l-İslâm (Giriş - İnceleme – Metin – Sözlük - Tıpkı basım),** s. 85-86.

Şir'atü'l-İslâm'ı nazma çeken diğer bir müellif de Bahtî'dir.[96] Eser, Arapça aslına sadık kalınarak 48 fasıl olarak tertip edilmiştir.[97] 1070/1659'da tamamlanan eser, 1293/1876'da taşbaskı olarak neşredilmiştir.[98] Eserin bir adet el yazma nüshası ve çeşitli kütüphanelerde de taşbaskı nüshaları mevcuttur.[99] Elyazma nüshası, 19 satır, 184 varaktır. Taşbaskı nüshası ise 19 satır, 348 sayfadır. Eser hakkında doktora tez çalışması hâlen devam eden Ömür Erbay'ın bize verdiği şifâhî bilgiye göre eser 6040 beyittir. Mesnevî nazım şekliyle yazılan eserin başlangıç ve bitiş beyitleri şöyledir:

Sipās ü ḥamd O Yezdān'a ki her ān Yaratdı ḥikmetile gilden insān[100]	Eserin başı
Hem lisānım raṭb ola dirse dilā Yā Ġanī tārīḫ olur tesbīḥ ide[101]	Eserin sonu

Bahtî, eserinin mukaddimesinde *Şir'atü'l-İslâm*'ı anlaşılmasının ve hıfzının kolay olması için Türkçe olarak nazma çevirdiğini şöyle ifade etmiştir:

Kitāb-ı Şir'a naẓm olsa olur mı
Lisān-ı Türkīde nazma gelür mi

Anı naẓm eyledüm Türkī diline
Ki ḫalḳıñ ḫāṣṣ u ʿāmı anı bile

Anı ṭālib olursa ḥıfẓa iḫvān
Ola anlara tā kim żabṭı āsān[102]

Baḫtî tercümesini yaparken kaynak eser olan *Şir'atü'l-İslâm*'a olan bağlılığını şöyle ifade etmiştir:

Nice taḳṣīmin itdise müellif
Ki yaʿnī ḳırḳ sekiz faṣla muṣannif

[96] Çelebioğlu, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 362.
[97] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 4.
[98] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 346.
[99] Bahtî, **Şir'atü'l-İslâm Tercümesi (Elyazma)**, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Agah Sırrı Levend, Nr. 492; Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Mustafa Efendi Matbaası, İstanbul, 1293. (Eserin taşbaskı nüshaları için bkz. Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Seyfettin Özege, Nr. 26958; Oxford University, Bodleian Library, Nr. Ms.Turk.e.39; İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, Nr. 740)
[100] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 2.
[101] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 247.
[102] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 4.

O minvāl üzredir tertībi cānā
Ki tebdīl olmadı bir şeyʾi ḳaṭʿā[103]

Ayrıca Bahtî'nin manzum olarak telif ettiği *Menâsik-i Hacc* isimli bir eseri de vardır.[104] Birgivî'nin (ö. 981/1573) Türkçe olarak yazdığı *Vasiyet-nâme* de Bahtî tarafından nazmedilmiştir.[105]

1.5.4. Lezzetü'l-İslâm (Alioğlu Süleyman)

Bu eser üzerine Prof. Dr. Mücahit Kaçar danışmanlığında Fatma Köse tarafından "Mütercimi Bilinmeyen Bir *Şir'atü'l-İslâm* Tercümesi: *Lezzetü'l-İslâm*" adıyla yüksek lisans çalışması yapılmaktadır. Fatma Köse, danışman hocasıyla müştereken yazmış olduğu bir makalede *Şir'atü'l-İslâm* ve *Lezzetü'l-İslâm* hakkında bilgiler vermektedir. Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde bulunan 33 varaklık (522 beyit)[106] bir nüsha üzerinden tezini hazırladığını bu makaleden öğreniyoruz. Köse'nin makalesinde kaynak eser olan *Şir'atü'l-İslâm,* sehven manzum olarak tanıtılmıştır.[107] *Lezzetü'l-İslâm*'ın müellifine ve telif tarihine ait bilgiler de makalede yer almamaktadır.

Bu tezden bağımsız olarak eserin bir nüshasının Ankara Milli Kütüphane'de bulunduğunu kendi tez çalışmamız sürecinde tespit etmiştik.[108] Eser 87 varak olup, 13 satır olarak çift sütuna harekeli nesihle yazılmıştır. 52 bâb[109] hâlinde yazılan eser 2111 beyittir.[110] Eser "Alioğlu Süleyman" tarafından Sultan II. Mahmud (1808 -1839) döneminde 1234/1818 yılında Kars-ı Zülkadriyye'de (Kadirli) yazılmıştır.[111] Mesnevî

[103] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 4.
[104] Mehmet Gümüşkılıç, **Moralı Bahtî'nin Menasik-i Hacc'ı (Giriş-Dil İncelemesi-Metin-Sözlük/İndeks-Tıpkı Basım)**, Akademi Titiz Yayınları, İstanbul, 2013.
[105] Şakar, **Birgivî Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin- Dil İncelemesi-Sözlük)**, s. 11.
[106] Fatma Köse, Mücahit Kaçar, "Şir'atü'l-İslâm'ın Mütercimi Bilinmeyen Türkçe Bir Tercümesi: Lezzetü'l-İslâm", **Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi**, 2020, S. 13, s. 67, 68.
[107] Fatma Köse, Mücahit Kaçar, "Şir'atü'l-İslâm'ın Mütercimi Bilinmeyen Türkçe Bir Tercümesi: Lezzetü'l-İslâm", s. 65.
[108] Alioğlu Süleyman, **Lezzetü'l-İslâm**, Ankara Milli Kütüphane, Nr. 06 Mil Yz A 4781.
[109] Alioğlu Süleyman, **Lezzetü'l-İslâm**, vr. 3a.
[110] Varaklardaki beyitler tek tek sayılarak tespit edilmiştir. Bazı varakların kenarında yer alan beyitler bu sayıya dahil edilmemiştir. Derkenar edilen bazı beyitler de eksik ve silik durumdadır.
[111] Alioğlu Süleyman, **Lezzetü'l-İslâm**, vr. 87b; "Kars-ı Zülkadriyye" için bkz. Cevdet Kırpık, "İskân, İsyan ve Değişim: XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kadirli", **OTAM**, Ankara, 2016, S. 40, s. 407.

nazım şekliyle başlayan eserin içerisinde kasideler de vardır. Eser yine bir kaside ile bitmektedir:

Evvel ismu'llâh ile fetḥ idelüm Birligine ḥamdile medḥ idelüm[112]	Eserin başı
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilāt Vir ṣalavāt Muṣṭafā'ya Ḥaḳḳ'ı iḳrārıla[113]	Eserin sonu

Mütercim, *Lezzetü'l-İslâm*'ı Âbidî'nin *Ravzatü'l-İslâm* adındaki eserine nazîre olarak yazdığını, Hz. Paygamber'in aşkıyla gayrete geldiğini ve tercümeyi yaparken kaynak metnin dışına çıkmadığını şu beyitlerde ifade etmektedir:

ʿĀbidī ol raḥmetu'llāhi ʿaleyh
Ḥaḳ Teʿālā ḳılsun iḥsānı ileyh

Hem sebeb oldı çün anuñ gevheri
Ben de ḳıldum bir binā-yı cevheri

Hem naẓīre olsun aña bu binā
İkisiniñ ḥükmi de olmaz fenā[114]

Çün şerīʿatı Resūl'üñ bāḳīdür
Müʾmin olanlar anuñ ʿuṣṣāḳıdur

Hem anuñ ʿışḳına itdüm ġayreti
Sevgisinde bulmuşam ben lezzeti

İtmeyeler naḳṣ içün bize ḫiṭāb
Baḥr içinden almışam gülden gülāb

Metn içinden ṭaşra çünkim gitmedüm
Şerḥden alup ḳatı iṭnāb itmedüm[115]

Mütercim, eserin sonunda yer alan kasidede ise eserini anlaşılır bir dille yazmaya çalıştığını şöyle ifade etmektedir:

[112] Alioğlu Süleyman, **Lezzetü'l-İslâm**, vr. 1b.
[113] Alioğlu Süleyman, **Lezzetü'l-İslâm**, vr. 87b.
[114] Alioğlu Süleyman, **Lezzetü'l-İslâm**, vr. 2b.
[115] Alioğlu Süleyman, **Lezzetü'l-İslâm**, vr. 3a.

İḫtitām oldı kitābıñ āḫiri oldı tamām
Dilerem Ḥaḳ'dan tamām ola kitāb aḫyārıla

Āşikāre ḳıldum anı az didüm Fārisīden
Hem ʿArabiyyet ḳatı çoḳ katmadum ikṣārıla

Her kişi añlaya anı anuñ içün ḳılmışam
Oḳuya Türkiyyetile ḳalmaya efkārıla

Çünki Türkiyyātıla maḳṣūd budur kim oḳıyan
Diñleyenler hep anı fehm ideler iẓhārıla[116]

[116] Alioğlu Süleyman, **Lezzetü'l-İslâm**, vr. 87b.

2. BÖLÜM

MUHAMMED B. İBRAHİM'İN HAYATI, ESERLERİ ve EDEBÎ ŞAHSİYETİ

2.1. MUHAMMED B. İBRAHİM'İN HAYATI

Muhammed b. İbrahim ve tezimize konu olan eseri *Şir'a-i Manzûme* hakkında bilgi veren en eski kaynak *Osmanlı Müellifleri*'dir.[117] Bursalı Mehmed Tahir, *Şir'atü'l-İslâm*'ın en meşhur şerhi olan Seyyid Alizade şerhinden bahsederken, Muhammed b. İbrahim'in nazmen tercümesi hakkında da çok kısa bir bilgi vermiştir. 81. beyitte eserin adı olarak geçen *"Şir'a-i Manzûme"* ifadesi, *Osmanlı Müellifleri*'nde zikredilmemiştir. Bursalı Mehmed Tahir, sadece mütercimin adını ve eserin telif tarihi olarak hicrî 911'i zikretmektedir. Ayrıca eserin bir nüshasının Yahya Efendi Kütüphanesi'nde[118] olduğu da burada belirtilmiştir. *Osmanlı Müellifleri*'nin latin harfli baskısında mütercimin adı "Mehmed b. İbrâhim" olarak geçmektedir.[119] Muhammed b. İbrahim ve eseri hakkında bilgi aktaran diğer önemli bir kaynak ise Agah Sırrı Levend'in *Eski Türk Edebiyat Araştırmaları* isimli eseridir. Agah Sırrı Levend, eserden *Şir'atü'l-İslâm*'ın manzûm bir tercümesi olarak bahsederken eserin hicrî 911'de yazıldığını ve müellifinin Mehmed b.

---

[117] Bursalı Mehmet Tahir, bu eserden *Şir'atü'l-İslâm*'ın manzûm bir tercümesi olarak bahseder. Agah Sırrı Levend ise, *Şir'atü'l-İslâm*'ın manzûm bir tercümesi olarak bu eserden bahsederken müellifin adını da türlerin telaffuzuna uygun olarak "Mehmed b. İbrahim" olarak okumuş olmalıdır. Bkz. Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. 2, s. 54; Levend, **Eski Türk Edebiyat Araştırmaları**, 2 Cilt, TTK Yayınları, Ankara, 2016, C. 2, s. 438.

[118] Bursalı Mehmed Tahir'in Yahya Efendi Kütüphanesi'nde olduğunu ifade ettiği bu nüsha, Şeyh Yahya Efendi Tekkesi'nin mensubu olan Hacı Mahmud Efendi'nin 1901 yılında inşa ettirdiği kütüphanedeki kitaplarla birlikte, 1940'da Süleymâniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Bkz. Muhammed b. İbrahim, **Şir'atü'l-İslâm Tercümesi (Şir'a-i Manzûme)**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, Nr. 1592; Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. 2, s. 54; Aydın, **Mehmet b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesinin Metin ve Tahlili (İlk On Beş Fasıl),** s. 9-10; http://www.ktsv.com.tr/41-seyh-yahya-efendi-ve-dergahi; http://www.suleymaniye.yek.gov.tr/Content/UploadFile/Doc/koleksiyonlar.pdf Erişim: 15.04.2019.

[119] Bursalı Mehmed Tahir Efendi, **Osmanlı Müellifleri,** Haz A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, C. 1, s. 465, 467; Latin harfli bu neşrin 467. sayfasındaki *"(911 H.) de Muham-*" ifadesinden sonraki bölüm, basım hatası dolayısıyle 465. sayfanın başında "*med ibni İbrahim*" olarak yer almaktadır. Latin harfli neşrin dijital kopyası için bkz. https://ia800802.us.archive.org/16/items/OsmanlMMellifleri1.Cild-BursalaMehmedTdhirEfendi/125303368-Bursal%C4%B1-Mehmed-Tahir-Osmanl%C4%B1-Muellifleri-I.pdf Erişim: 07.02.2017)

İbrahim olduğunu belirtmiştir. *Şir'a-i Manzûme'*nin 1762 beyitlik bir bölümü üzerine Ahmet Aydın tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasının başlığında mütercimin ismi "Mehmet b. İbrahim" olarak yazılmıştır. Bu tezin inceleme bölümünde ise şairin ismi "Mehmed b. İbrâhim" olarak geçmektedir. Bu çalışmada da eserin orijinal adı olan "*Şir'a-i Manzûme"* zikredilmemiştir. [120]

Şairin adı *Şir'a-i Manzûme* nüshalarının ferağ kayıtlarında "Muhammed b. İbrahim" olarak geçmektedir. [121] Hacı Mahmud nüshasından istinsah edildiğine kanaat getirdiğimiz Kâhire nüshasında ise şairin adı "Muhammed b. Abdullah" olarak yazılmıştır.[122] Sonu eksik olduğu için Süleymaniye Yazma Bağışlar nüshasında şairin adı ve mahlası yer almamaktadır.[123] Diğer nüshaların sonunda şairin mahlası şöyle geçmektedir:

İy **Muḥammed** eyle Ḥaḳḳ'a raġbeti 8440[124]
Tā kim ide saña Allāh raḥmeti[125]

Muhammed b. İbrahim'in memleketi hakkında elimizde olan tek bilgi, Los Angeles nüshasında yer alan "Muhammed b. İbrahim el-Eceovasiyyü" [126] ifadesidir. Buradan hareketle müellifin Eceabatlı [127] olabileceği kanaatine ulaşılmıştır. Ayrıca *Şir'a-i*

[120] Aydın, **Mehmet b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesinin Metin ve Tahlili (İlk On Beş Fasıl),** s. 9-11.
[121] Muhammed b. İbrahim**, Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme),** Manisa İl Halk Kütüphanesi, vr. 355b; Muhammed b. İbrahim, **Şir'atü'l-İslâm Tercümesi (Şir'a-i Manzûme)**, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, vr. 357b; **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Kütüphanesi Türkçe Elyazmaları Bölümü, Box. 30, Nr. 83, vr. 357b.
[122] Muhammed b. İbrahim, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Mısır Millî Kütüphanesi Fıkhî-Türkî-Talat Bölümü, Nr. 68.
[123] Muhammed b. İbrahim, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nr. 4193.
[124] Bu sayılar, tenkitli metnimize ait beyit numaralarıdır.
[125] Muhammed b. İbrahim**, Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme),** Manisa İl Halk Kütüphanesi, vr. 355a; **Şir'atü'l-İslâm Tercümesi (Şir'a-i Manzûme)**, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, vr. 357a; **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Kütüphanesi Türkçe Elyazmaları Bölümü, vr. 357a.
[126] Muhammed b. İbrahim**, Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Kütüphanesi Türkçe Elyazmaları Bölümü, vr. 357b.
[127] Günümüzde Çanakkale ilinin bir ilçesi olan Eceabat için bkz. Zerrin Günal, "Ece Bey", **DİA**, İstanbul, 1994, C. 10, s. 380; Gelibolu Livâsı ve Eceovası için ayrıca bkz. Ahmet Özkılıç vd., **Rumeli Eyaleti (1514-1550)**, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013, s. 12, 15, 22.

Manzûme'de geçen "anıtmaḳ" (anıdmaḳ)[128] kelimesinin Çanakkale yöresine ait anlamıyla[129] kullanılışı da bu kanaatimizi güçlendirmiştir.

2.2. MUHAMMED B. İBRAHİM'İN ESERLERİ

2.2.1. Şir'a-i Manzûme

Tezimize konu olan bu eser hakkında ayrıntılı bilgi üçüncü bölümde verilmiştir.

2.2.2. Nazm-ı Cevâhir

Şir'a-i Manzûme'nin Diyanet nüshası[130] ile aynı cilt içerisinde bulunan ve Sultan II. Bâyezîd'e (1481-1512) ithaf edilen[131] başka bir manzum eser daha vardır. Akaide dair konuların yer aldığı bu eser, katalog kayıtlarında *İlmihâl Manzûmesi*[132] olarak geçmektedir. Eser, İmâmzâde'nin *Cevâhiru Ukûdi'l-Âkâid*[133] ve *Ukûdü'l-Cevâhir*[134] adlarıyla da bilinen *Ukûdü'l-Akâid fî-Fünûni'l-Fevâid* adlı eserinin Türkçe manzum tercümesidir. Kaynak esere nisbetle bu tercümenin adı mukaddimede şöyle geçmektedir:

Dinildi saʿyıla **Naẓm-ı Cevâhir**
Maʿārif gülşeninde şan zerāhir

Mesnevî nazım şekliyle yazılmış olan *Naẓm-ı Cevâhir*'de aruzun hecez bahrinin "mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbı kullanılmıştır. Aynı cilt içerisinde yer alan *Şir'a-i Manzûme* gibi çift sütuna harekeli nesih ile 15 satır olarak yazılmıştır. Eser 33 varaktır.

---

[128] Tenkitli metin, 6816. Beyit; Muhammed b. İbrahim, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme),** Manisa İl Halk Kütüphanesi, vr. 282b.

[129] Bu kelime, günümüzde Çanakkale'nin il sınırları içerisinde bulunan Bahadırlı ilçesinin Bayramiç köyünden derlenmiştir. Bkz. **Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi**, 3 Cilt, Maarif Matbaası, İstanbul, 1939-1942, C. 1, s. 269; http://www.sozluk.gov.tr Erişim 12.07.2020.

[130] Muhammed b. İbrahim, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-I.

[131] Muhammed b. İbrahim, **İlmihâl Manzûmesi (Nazm-ı Cevâhir)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-II, vr. 2a, 2b, 3a.

[132] Muhammed b. İbrahim, **İlmihâl Manzûmesi (Nazm-ı Cevâhir)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-II, vr. 295b-326b ve 335a-335b. https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=8751 Erişim: 28.04.2020.

[133] Bağdatlı İsmail Paşa, **Hediyyetü'l-Ârifin**, s. 98.

[134] Brockelmann, **Geschichte Der Arabischen Litteratur, Supplementbande,** s. 643.

Eserin sonu eksiktir. Eserin varak tertibinde sorunlar vardır. Eserin mukaddimesinde *Şir'a-i Manzûme*'de olduğu gibi II. Bâyezîd'de övgüler vardır:

Şehinşāh-ı cihān Hān Bāyezīd'e
Saʿādet hem-demi merd-i güzide

Gelibolı livâsında ser-efrāz
Saʿādet gülşeninde şanki şāhbāz

Ṣafâ-güster durur berr-i basīṭe
Ẓafer-peyker durur baḥr-i mūḥīṭe[135]

Mütercim şu beyitleriyle kendisine dua, Peygamberimize (s.a.v.) de salavat talep etmektedir:

Ola kim bir kişi ala eline
Bize raḥmet sözi gele diline

Duʿāyıla aña nāẓım olanı
Ḫudā raḥmet ide raḥm olanı

Dilerseñ saña raḥmet ide Aḥmed
Muḥammed di Muḥammed di Muḥammed

Sonu eksik olan *Naẓm-ı Cevâhir*'de herhangi bir mütercim bilgisine ulaşılamamıştır. Fakat *Naẓm-ı Cevâhir* ile *Şir'a-i Manzûme*'nin bazı ortak yönleri, mütercimlerin aynı olabileceği kanaatine bizi sevketmiştir. Öncelikle bu iki esere kaynaklık eden *Şir'atü'l-İslâm* ve *Ukûdü'l-Akâid fî-Fünûni'l-Fevâid,* İmâmzâde'ye aittir. Her iki eser de aynı cilt içerisinde yer almaktadır ve aynı hatla istinsah edilmiştir. Eserlerin mukaddimesinde devrin sultanı II. Bâyezîd dua ile anılmaktadır. Ayrıca *Şir'a-i Manzûme*'nin Los Angeles nüshasında Muhammed b. İbrahim'in memleketi olarak geçen "Eceovası" [136] (Eceabat) ile *Naẓm-ı Cevâhir'*de zikredilen "Gelibolu"[137] sancağı da tercüme edilen bu

[135] Muhammed b. İbrahim, **İlmihâl Manzûmesi (Nazm-ı Cevâhir)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-II, vr. 296a, 296b, 297a.
[136] Muhammed b. İbrahim, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Kütüphanesi Türkçe Elyazmaları Bölümü, vr. 357b.
[137] "Gelibolu Livâsı" ve "Eceovası" için bkz. Özkılıç vd., **Rumeli Eyaleti (1514-1550)**, s. 12, 15, 22.

iki eser için diğer bir ortak noktadır. Son olarak eserlerin dil ve üslup açısından da benzemesi, *Naẓm-ı Cevâhir*'in de Muhammed b. İbrahim tarafından nazmedilmiş olabileceği kanaatine bizi ulaştırmıştır. Eserin başlangıç ve bitiş beyitleri şöyledir:

Bedeʾnā biʾsmi Rabbi kâne aʿlā 295b
Ve biʾl-ḥamdi yeṣīruʾl-emru ulyā

Eger meʾkūl olursa ziyābüñ
Hemān meʾkūl gibidür türābüñ 335b

2.3. MUHAMMED B. İBRAHİM'İN EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Muhammed b. İbrahim, tespitlerimize göre Türk Edebiyatı'na en hacimli manzum ilmihâli kazandıran önemli bir şairdir. Şairin edebî şahsiyetiyle ilgili hiçbir kaynakta bilgi bulunmamaktadır. Burada zikredeceğimiz bütün kanaatler şairin yegâne eseri olan *Şirʿa-i Manzûme'*ye dayanmaktadır. Tercüme dahi olsa 8442 beyitlik bu uzun mesnevîyi yazabilmek, şüphesiz ki ciddî bir edebî ve dînî müktesebata sahip olmayı gerektirmektedir. Muhammed b. İbrahim'in Türkçenin yanında Arapça ve Farsça ile de şiir yazabilen medrese tahsili görmüş bir şair olduğu eserinden anlaşılmaktadır. Eskilerin ifadesiyle o, "üç lisanda nazma muktedir" [138] olan bir şairdir. Kaynak eserden bağımsız olarak yazdığı beyit ve mısralar, şiire olan vukûfiyetini göstermektedir. Ayrıca ayet ve hadislerden yaptığı tam, kısmî ve mânen iktibaslar onun iyi bir dînî eğitim de aldığını göstermektedir. Fıkıh usûlünün temel kavramlarından olan "asl" ve "ferʿ" kendi telifi olan ikinci mısrada şöyle geçmektedir:

Daḫı dāḫil anda bil aḥḳām-ı şerʿ 409
Tā bilesin **aṣl**a rāciʿ anda **ferʿ**

Fürû kitaplarının temel karakteri olan "Zeyd" ise "Hastalıklar" bahsinde kaynak eserden bağımsız olarak şöyle geçmektedir:

Derdlü daḫı dimesün derd ü belā 7740
Gide benden **Zeyd**'i ḳıla mübtelā

[138] Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*'nde birçok şair için bu ifade kullanılır. Günümüz için hayal olan bu gerçek, Osmanlı'da neredeyse sıradan bir durum olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda bu gerçek, Osmanlı'daki eğitim ve sanat düzeyi hakkında da fikir vermektedir.

Zīre ol **Zeyd** derde olsa mübtelā 7741
Emr-i Ḥaḳ'dan nāzil olsa ger belā

Aşağıdaki beyitte geçen "faḳr" hadisi de kaynak metinde geçmeyip *Şir'a-i Manzûme'*ye özgüdür:

Gel göñül yap **faḳrıla faḫr eyle**gil 3565
Ol yıḳılmaz bir ulu şehr eylegil[139]

Muhammed b. İbrahim, Nahiv ve Sarf öğrenmenin önemini kendi telifi olan beyitte şöyle ifade etmiştir:

Naḥv'i Ṣarf'ı ögrenigör iy ʿazīz 683
Ki_anlaruñla ʿilm olur ġāyet temīz[140]

Muhammed b. İbrahim, birçok beytinde Arapça kelimelerin müştak ve ism-i tafdillerini ustalıkla kullanmaktadır.

Dil **muḫallil** olmasun virür **ḫalel**[141] 3786
Şemʿa şuʿle çeşmeye ḳalmaz belel

Ol sebebden maġfiret olur aña 4747
Vir **meserret** kim **sürūr** gelsün saña

Hem ʿ**aceb**lerden **ta**ʿ**accüb** eyleye 752
Emrine Ḥaḳḳ'uñ teraḳḳub eyleye

Vaʿ**ẓ**ıyıla **itti**ʿ**āẓ** sünnet durur 753
Zecriyile **inzicār** şiddet durur

Daḫı **iḥsān aḥsen**i iy muḥterem 2063
Ṭāḳatınca eyleye itse kerem

İki kimse yise ḫurmā cemʿile 3075
Müstemiʿ ol söze cāndan **sem**ʿile

Senden artuḳ yoḳ **münezzeh** pādişāh 5203
Hep seni **tenzīh** ider bī-işţibāh

Daḫı hergiz olmasun ġāyet **baḫīl** 7019
Zīre olur **buḫl**ıla olan ẕelīl

---

[139] İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs Amme'ştehera mine'l-Ehâdîsi alâ-Elsineti'n-Nâs**, 2 Cilt, Mektebetü'l-Kudsî, Kâhire, 1351, 2/87, No. 1835.
[140] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 65.
[141] Kaynak metinde "muḫallil" geçmektedir. "Ḫalel" kelimesi ise mütercimin tasarrufudur. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 230.

Bu **eṣaḥ**dur hem daḫı **aẓhar** durur 1032
Aña nisbet **eşmel** ü **eşher** durur

Muhammed b. İbrahim'in deyim, iktibas, cinas ve müteradifler konusunda da çok zengin bir kullanımı vardır. Onun edebî yönünü ve şairliğini kendine ait olan fasıl girişlerindeki beyitlerde, fasıl sonlarındaki münâcât beyitlerinde ve birçok beytin ikinci ya da birinci mısrasında daha belirgin olarak görebiliriz. Kendine ait olan bu mısralar, kaynak eser olan *Şir'atü'l-İslâm* ile de bütünlük arz etmektedir.

Şir'atü'l-İslâm, bir Müslüman'ın hayatının her anını ihata etmektedir. Sabah kalkıştan gece yatışına kadar her duruma özel âdâb ve tavsiyeler vardır. Bir Müslüman'ın sadece gündüzünü değil gecelerini de süsleyen öğütleri *Şir'atü'l-İslâm*'da buluruz. Muhammed b. İbrahim, hayatın bu kadar içinden olan bu eseri, kelime ve ifade zenginlikleriyle Türkçeye nazmen tercüme etmiştir. Muhammed b. İbrahim, bu tercümesiyle kendisindeki şiir kabiliyetini içinde yaşadığı toplumun eğitim ve irşadı için kullanmış bir şairdir. Didaktik eserlerdeki sade, anlaşılır ve sanat kaygısından uzak üslubu, Muhammed b. İbrahim'in tercümesinde de buluruz. Bunun yanında sanat ihtivâ eden beyitleri de vardır. Şiirden kasdın kafiyeli ve vezinli söz, yani nazm olduğunu kendi telifi olan şu beyitle ifade etmiştir:

Zīre şiʿr oldur ki naẓma ḳaṣdola 3991
Zaḥmetile ḳāfiye veznin bula

Muhammed b. İbrahim'e göre vezin ve kafiye sebebiyle şiirde bir zahmet ve tekellüf vardır. Kaynak eserde de belirtildiği üzere şiirden içtinap edilmelidir. [142] Peygamberimizin (s.a.v.) şiirden içtinap edilmesini bildiren hadisleri bulunmaktadır.[143] Fakat bu hadislerde kastedilen şiirin câhiliye şiiri olduğu anlaşılmaktadır.[144] Hikmetli sözleri şiir olarak söylemenin, Allah Teâlâ'yı şiirle medh ü sena etmenin ya da İslâm'a yardım etmek kasdıyla şiir yazmanın mahzuru olmadığı *Şir'atü'l-İslâm*'da ifade edilir.[145] Ayrıca, Peygamberimizin (s.a.v.) de, az da olsa kafiyeli sözleri vardır. Fakat bu

[142] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 237.
[143] Buhârî, Muhammed b. İsmâil, **el-Câmiu's-sahîh**, Nşr. M. Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, 9 Cilt, Dâru Tavkı'n-necât, Beyrut, 1422, "Edeb", 92 (No. 6154), 8/37.
[144] Peygamberimizin (s.a.v.) şiire karşı tutumu ile ilgili geniş bilgi için bkz. İsmail Güleç, "Hz. Peygamber'in Şiire Karşı Tutumu", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, 2017, S. 19, s. 123-146.
[145] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 237-238.

sözlerde herhangi bir tekellüf söz konusu değildir.[146] Muhammed b. İbrahim, *Şir'atü'l-İslâm*'ın konuşma âdâbı bölümünde geçen bu bahisleri şöyle nazmetmiştir:

Naẓma secʿe çekmedi zaḥmet Resūl 3782
Her murāda yüsrile buldı vüsūl

Naẓm u secʿi zaḥmetile ol kerīm 3783
Nehy idüp bu resme didi ol raḥīm

Şiʿri dime oḳuma ḳıl ictināb 3983
Olmasun dirseñ özüñde ıżṭırāb

İllā ḥikmet naẓm olunsa ger biraz 3984
Disün andan olmasun ol muḫteraz

Nuṣratu'l-İslām eger naẓma gele 3985
Disün alsun hem-çünān anı ele

Ger Ḫudā'ya naẓm ola ḥamd ü şenā 3986
Nāẓımı hem ḳāʾili görmez ʿanā

Muhammed b. İbrahim, fesahatın konuşmadaki önemini ise şu beytiyle sanatlı bir şekilde anlatmıştır:

Çün kelāmuñ çeşmesi dilden aḳar 3785
Hem feṣāḥat şemʿini andan yaḳar

Muhammed b. İbrahim, aşağıda gelen beyitlerinde kendi şiirini ipliğe dizilen incilere benzetmektedir. Peygamberimizin sünnetlerini anlatan bu şiirler, bir inci kolyesi gibi taşınmalıdır.

Silk-i naẓmumdan yine ṭoldı varaḳ 933
Kim leʾālī istese alsun sebaḳ

Boynına ṭaḳsun ḳılāde eylesün 934
Yaʿnī sünnet ṭutsun andan söylesün

8442 beyit olan *Şir'a-i Manzûme*, birçok ayet ve hadisin manzum çevirilerini ihtivâ etmektedir.[147] Bu yüzden Muhammed b. İbrahim'in eserini, hem manzum bir ilmihâl[148]

[146] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 230.

hem de manzum hadis tercümesi olarak değerlendirebiliriz. Âbidî ve Bahtî'nin manzum *Şir'atü'l-İslâm* tercümelerinden hacimce fazla olması da Muhammed b. İbrahim'in tercümesine telif hususiyeti kazandırmaktadır. Bu açıdan Muhammed b. İbrahim, mütercim bir şair olmanın ötesinde müellif bir şair olarak da karşımıza çıkmaktadır. *Şir'atü'l-İslâm*'da yer almayan ayet, hadis, ifade ve deyimlerle tercümesini zenginleştirmiştir. Birçok beytin ikinci mısrası ona aittir. Muhammed b. İbrahim, ayet ve hadislerin orijinal metinlerini kimi zaman tercümeden önce kimi zaman da tercümeden sonra vermektedir. Hadisleri ve ayetleri bazen Arapça bazen de Türkçe beyitler takip etmektedir. "*Şir'a-i Manzûme*'nin Tercüme Hususiyetleri" bölümünde bu konu detaylı bir şekilde örneklendirilmiştir.

Muhammed b. İbrahim'in tasavvufî bir mensûbiyeti hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Fakat kendi telifi olan beyitlerinde tasavvufun bazı kavramlarına rastlamamız onun tasavvufî bir müktesebatının da olduğunu göstermektedir:

Yolına **sālik** olan **dervīş** kişi	1849
Yolcı olmaḳ olmaya ancaḳ işi	
Tā ki **ḳurbet** ḥāṣıl ola ol ḳula	1851
Yolına yaḫşı ola **sālik** ola	
Yā İlāhī eyle tevfīḳuñ refīḳ	1852
Tā **sülūḳ**uñ eyleye ehl-i ṭarīḳ	
Ḥāṣılı maʿnā budur ḥaḳḳa'l-ḥaḳīḳ	1853
Ḳurbet olmaz olmasa tevfīḳ refīḳ	
Gel gönül yap **faḳrıla faḫr eyle**gil	3565
Ol yıḳılmaz bir ulu şehr eylegil[149]	
Dīnde şübhe olıcaḳ böyle ide	303
Bu **erenler** yolıdur böyle gide	

[147] Ayet ve hadislerin Türk-İslâm Edebiyatı'na kaynaklık etmesi konusunda bkz: Zülfikar Güngör, "Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Kur'an-ı Kerîm", **İslâmî İlimler Dergisi 1. Kur'an Sempozyumu (14-15 Ekim 2006/Çorum)**, İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, Çorum, 2007, s. 178-188; Zülfikar Güngör, "Türk-İslâm Edebiyatı'nın Kaynağı Olarak Hadisler", **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu (20-22 Nisan 2007/Çorum)**, İslâmi İlimler Dergisi Yayınları, Çorum, 2007, s. 201-211; Reyhan Keleş, **Divan Şiirinde Ayet ve Hadis İktibasları**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2016.

[148] Manzum ilmihâl çalışmaları hakkındaki bilgi ve kaynaklar, "Giriş" kısmında verilmiştir.

[149] el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, 2/87, No. 1835.

3. BÖLÜM

ŞİR‘A-İ MANZÛME’NİN İNCELENMESİ

3.1. ŞİR‘A-İ MANZÛME HAKKINDA GENEL BİLGİLER

3.1.1. Eserin Adı

Tercüme ve telif yoluyla Türk Edebiyatı’nda mesnevî türünde birçok eser verilmiştir. Bu eserlerden biri de *Şir‘a-i Manzûme’*dir. Tercüme yoluyla Türkçeye kazandırılan eserler, isimlerini orijinal eserden alabildikleri gibi özel bir isme de sahip olabilmektedirler. *Şir‘atül’l-İslâm’*ın manzum tercümelerinden olan *Ravzatü’l-İslâm* ve *Lezzetü’l-İslâm,* özel isim taşımaktadır. Bahtî’nin *Terceme-i Şir‘atü’l-İslâm*’ı ve Muhammed b. İbrahim’in *Şir‘a-i Manzûme’*si ise, tercümesi yapılan *Şir‘atü’l-İslâm*’ın adını taşımaktadır. *Şir‘a-i Manzûme,* kaynaklarda, kataloglarda ve nüshaların zahriye, dibace ve serlevha bölümlerinde “Terceme-i Şir‘atü’l-İslâm”, “Hāẕā Kitabü Şir‘atü’l-İslâmi’l-Manẓūmetü” ve “Nazm-ı Şir‘a” olarak da geçmektedir. Muhammed b. İbrahim kendi eserinden şöyle bahseder:

Şir‘a-i Manẓūme bil açar ḳulūb 81
Oḳuyan hem diñleyen çekmez kürūb

3.1.2. Eserin Telif Sebebi

Muhammed b. İbrahim, eserini Hak Teâlâ’nın nusretiyle, sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) de himmetiyle günahlarının bağışlanması için yazdığını; okuyanların, hatalarını düzeltenlerin ve dahi âmîn diyenlerin Allâh’ın rahmetine nâil olmasını şöyle ifade etmektedir:

Çün bu ʿunvānıla oldı bu kitāb 71-80
Geldi ilhām eyledi baña ḫiṭāb

Cān gözin aç ḳıl naẓar didi hemān
Anı naẓm it bulasın Ḥaḳ'dan emān

Ḥaḳ Teʿālā virdi nuṣret bī-gümān
Yazdum anı naẓm idüben bir zaman

Çün bu resme mā-cerā buldı beyān
Buldı zīver naẓmıla oldı ʿayān

Hem Ḥabīb'üñ himmeti oldı ḳarīn
Çekmedüm zaḥmet anı yazdum hemīn

Yazdum anı cānuma ola meded
Zīre cürmüm çoḳ durur yoḳdur ʿaded

Sehvile gelse ḳalemden ger ḫaṭā
Anı ıṣlāḥ eyleyen bulsun ʿaṭā

Umaram ala eline bir saʿīd
Raḥmet itsün diye baña ber-mezīd

Aña daḫı Ḥaḳ Teʿālā her zamān
Raḥmet itsün menzilin ḳılsun cinān

Her kim āmīn diye ola ol emīn
Raḥmet itsün aña Rabbü'l-ʿālemīn

3.1.3. Eserin Yazıldığı Yer ve Tarih

Eserin yazıldığı yer hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Müellifin memleketi olan Eceabat'ta[150] yazılmış olması muhtemeldir. Eserde yer alan ferağ kaydına göre 15 Rebîü'l-Âhir 911 (15 Eylül 1505) tarihinde telifine başlanan *Şir'a-i Manzûme,* 15 Şâban 911 (11 Ocak 1506) tarihinde tamamlanmıştır. Eserin dört ayda tamamlandığı ferağ kaydında geçmektedir. Diyanet nüshasında başlama ve bitiş tarihleri sehven "15 Zi'l-Ka'de 911" olarak yazılmıştır. Ayrıca Los Angeles nüshasında telif süresi sehven "beş ay" olarak yazılmıştır. Mütercim eserini büyük gayret sarfederek tamamladığını şöyle ifade etmektedir:

[150] Muhammed b. İbrahim, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Kütüphanesi Türkçe Elyazmaları Bölümü, vr. 357b.

Ḥīne temme'l-kitābü ḳavlen
Bi'l-cühdi'l-keş̱īri beẕlen[151]

Şair tarafından esere düşürülen tarih beyti ise şöyledir:

Elheme'l-mülhimü ʿadlen
Şāra't-tārīḫu **faḍlen**[152] **(فضلا)**

"Faḍlen" kelimesi ebced hesabıyla eserin telif tarihi olan hicrî 911'i vermektedir. Ayrıca Manisa nüshasında "Faḍlen" kelimesinin tam altına "911" tarihi rakamla yazılmıştır. "Öksüz"[153] adında bir şair tarafından esere düşürülen ve sadece Manisa nüshasında bulunan beytin ikinci mısrası da, ebced hesabıyla eserin telif tarihi olan hicrî 911'i vermektedir:

Didi rūḥ-ı ḳudsī anuñ tārīḫini
الهی محمد شفیع اوله یارن[154]

3.1.4. Eserin Kaynakları

Şir'a-i Manzûme, *Şir'atü'l-İslâm*'ın Türkçe tercümesidir. Kaynak eser olan *Şir'atü'l-İslâm* pek çok ayet ve hadisi ihtivâ eden bir ahlâk ve ilmihâl kitabıdır. *Şir'atü'l-İslâm*'ın müellifi İmâmzâde, eserinin muhteva ve kaynağını şöyle açıklamaktadır: "Bu kitap, doğru yolda olan din âlimlerinin kitaplarından seçilmiş, herbiri kıymetli, saf cevher ve inci misillü olan Resulüllah'ın sünnetlerinin dizildiği bir

[151] Muhammed b. İbrahim, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Manisa İl Halk Kütüphanesi, vr. 355b.
[152] Muhammed b. İbrahim, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Manisa İl Halk Kütüphanesi, vr. 355b.
[153] Çoğunlukla bir esere telifi tamamlandığında tarih düşürülür. Bu tarih, müellife ya da bir başkasına ait olabilir. Eserin telifine, yeniden tertibine ve basımına müellifin yakın çevresi ve çağdaşları tarafından da tarihler düşürülmektedir. "Öksüz" adındaki şairin Muhammed b. İbrahim'in çağdaşı olması muhtemeldir. Konya Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesindeki 11893 nolu *Sîretü'n-Nebî* adlı telif tarihi olmayan eserin müellifi olarak Derviş Öksüz'ün adı geçmektedir. Hakkında kesin bir bilgiye ulaşamadığımız "Öksüz" için bkz. Bayram Özfırat, "Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Velî'nin Sîretü'n-Nebî'si", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2014, S. 12, s. 114; Bayram Özfırat, **Sîretü'n-Nebî-Muhammed Efendi**, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2019, s. 32; Tarih düşürme için bkz. Rıza Oğraş, "Türk Edebiyatında Kitap Yazımına ve Basımına Tarih Düşürme Geleneği", **Turkish Studies**, Ankara, 2007, C. 2, S. 4, s. 647-670.
[154] Muhammed b. İbrahim, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Manisa İl Halk Kütüphanesi, vr. 356b.

gerdanlık gibidir." [155] İmâmzâde, Hanefî-Mâturîdî fıkıh geleneğinin önemli temsilcilerini yetiştiren Mâverâünnehir'e[156] mensuptur. Bu gelenekten beslenerek telif edilen *Şir'atü'l-İslâm*, Ehl-i Sünnet'in inanç, ibadet ve ahlâk anlayışını tam anlamıyla yansıtmaktadır. Kaynak olarak başvurulan herhangi bir kitap ismi bu eserde zikredilmemiştir. Eser, sünnete tâbî olmanın gerekliliği ve Ehl-i Sünnet'in inanç esaslarını zikrederek başlamaktadır. Bu eserin Türkçe tercümesi olan *Şir'a-i Manzûme,* kaynak eserin muhtevasına tam bir sadakat içerisinde tercüme edilmiştir. Muhammed b. İbrahim, *Şir'atü'l-İslâm*'ı nazma çekerken ayet ve hadislerin metinlerini naklettikten sonra manzum olarak da onların tercümelerini vermiştir. *Şir'a-i Manzûme'*de ayetlere lafzen, meâlen ya da iktibas olarak yer verilmiştir. Tenkitli metnimizde bu ayetlerin mealleri de verilmiştir.

*Şir'atü'l-İslâm'*daki hadislerin kaynaklarını ve sıhhat derecelerini Hanîf İbrahim Efendi (ö. 1189/1775) *Gâyetü'l-merâm fî-Tahrîci Ehâdîsi Şir'ati'l-İslâm* adlı eserinde tespit etmiştir.[157] Birçoğu Kütüb-i Sitte'de yer alan bu hadisler, mütercim tarafından *Şir'a-i Manzûme'*ye de eksiksiz olarak aktarılmıştır.

Mütercim, hadisleri nazmen tercüme ederken sahâbîleri ve râvîleri de övgü dolu ifadelerle anmıştır. Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Âişe, Ebû Hüreyre, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mesud, Halid b. el-Velid, Ebü'd-Derda, Muâz b. Cebel eserde adları geçen sahâbîlerdendir.[158] Daha çok zühdleri ile tanınan tâbiîn neslinden Sıla b. Eşyem, Bilâl b. Sa'd, Hasan-ı Basrî, İbnü'l-Münkedir de eserde yer alan isimlerdendir.[159]

---

[155] Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 13.

[156] Mâverâünnehir fıkıh âlimleri ve Hanefî-Mâtürîdî fıkıh geleneği için bkz. Kavakcı, **XI. ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Mavara'al-Nahr İslâm Hukukçuları**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1976; Kılıç Aslan Mavil, "Bir Hanefî-Mâtürîdî Âlimi Ebü'l-Berekât en-Nesefî", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2013, C. 22, S. 1, s. 57-83; Osman Aydınlı, "İmâm Mâtürîdî'nin Yetiştiği İlmî Ortam ve Semerkant'ta İlim Merkezleri", **Diyanet İlmî Dergi**, 2019, S. 55, s. 565-599; Mehmet Kalaycı, "Mâtürîdî-Hanefî Aidiyetin Osmanlı'daki İzdüşümleri", **Cumhuriyet İlahiyat Dergisi**, 2016, C. 20, S. 2, s. 9-72.

[157] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. 1, s. 281-283; Cici, "İmâmzâde Muhammed b. Ebû Bekir", s. 210; Cemil Akpınar, "Hanif İbrahim Efendi", **DİA**, İstanbul, 1997, C. 16, s. 40; Zakaria Orfalı, **İbrahim Hanif er-Rumi'nin Gayetü'l-Meram Kitabının Tahkik, Tahric ve Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi SBE, İstanbul, 2018, s. 32. (Eserin bir bölümü için yapılan tahkik ve tahriç çalışması için bkz. Mazin Kamil Hasune, **Şir'atü'l-İslâm: Tahkikan ve Diraseten min-Fasli'l-hâdî ve'l-Erbaîne ilâ-Ahîri'l-Kitâbi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazze İslâm Üniversitesi, Gazze, 2002)

[158] Bkz. 7114, 7555, 4175, 6669, 576, 7531, 7541, 7978, 3172, 6528, 7574, 1560, 3212, 7173, 965, 7403, 4819, 8112. beyitler.

[159] Bkz. 1011, 6903, 2838, 5032, 6540, 6685, 486. beyitler.

Muhammed b. İbrahim, büyük oranda asıl metni takip etmiş olmakla beraber kimi yerlerde kendine ait beyit ve mısralarıyla dikkat çekmektedir. "Tercüme Hususiyetleri" bölümünde detaylarını verdiğimiz bazı konulara Muhammed b. İbrahim tarafından eklemeler de yapılmıştır. Bu tasarrufları kendi müktesebatı ile yapmış olabileceği gibi farklı kaynaklardan da istifade etmiş olabilir. *Şir'atü'l-İslâm* dışında herhangi bir eser adı *Şir'a-i Manzûme'*de zikredilmemiştir. Kaynak eserden bağımsız olarak sadece iki yerde Ebû Hanîfe'ye ve bir yerde de Hanefî fakîhlerinden Kâdîhân'a atıf yapılmıştır.

Bū Ḥanīfe ol nikāḥ cāʾiz didi 5753
Bildi aṣlın emrinüñ fāʾiz didi

Didi bunda **Bū Ḥanīfe** iy hümām 6382
Ḥaḳ rıżāsı rūḥına irsün tamām

Ḳāḍīḫān'uñ diñle ḳavlin dir ṣaḥīḥ 3967
Her kim andan eylese böyle ṣarīḥ

3.2. ŞİR'A-İ MANZÛME'NİN MUHTEVASI

Şir'a-i Manzûme, mesnevî türünün klasik tertibine sahiptir. Eser, besmele, hamdele ve salvele ile başlayıp tevhîd ve na't beyitleri ile devam eder. Şair, devrin padişahı Sultan II. Bâyezîd'i (1481-1512) övgüyle andıktan sonra eserini niçin yazdığını açıklar. Bu "giriş"in ardından kaynak eserde olduğu gibi 48 fasla ayrılmış olan "konunun işlendiği bölüme" [160] geçilir. İbadetlerin yanı sıra hayata dair diğer konuları da bu fasıllarda buluruz. Yolculuktan dönen kimsenin hanımına bir taş dahi olsa hediye getirmesi, mektup yazarken besmele ile başlanılması, hayvanın bedenindeki tozların şefkatle silinmesi, kölenin efendisi ile aynı binekte seyahat etmesi, komşunun rüzgarını kesecek yükseklikte ev ya da duvar yapılmaması bu fasıllarda geçen bazı önemli detaylardır. Bu fasıllar, Peygamberimize (s.a.v.) salavat beyti ile birbirine bağlanmaktadır:

Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[161]

[160] Mesnevî'nin bölümleri konusunda bkz. İsmail Ünver, "Mesnevî", **Türk Dili Dergisi: Türk Şiiri Özel Sayı-II: Divan Şiiri**, 1986, S. 415-417, s. 433-450.
[161] Eserde her faslın sonunda geçen bu salavatın anlamı şöyledir: *Bahtının ve gücünün devamını istersen Nebi'ye (s.a.v.) salat ve selam getir.*

8442 beyit olan bu mesnevîde, son beş beyit ve devamındaki mensur bölümden oluşan bitiş bölümü vardır. Mütercim bu bölüm için ayrı bir başlık yazmamıştır. Allâh'a hamd eden ve mahlasını "Muhammed" olarak zikreden mütercim, eserini yine salavatla sonlandırır.

3.2.1. Besmele - Tevhîd - Na't (1-21)[162]

Şir'a-i Manzûme, Türk-İslâm Edebiyatı'nın eser yazma geleneğine uygun olarak besmele ile başlamaktadır. Tamamen mütercime ait olan bu bölümde, besmelenin ardından, Arapça-Farsça-Türkçe olarak yazılmış 20 beyitlik bir kasîde gelmektedir. Bu kasîde, hamdele, salvele, tevhîd ve na't beyitlerini ihtiva etmektedir. Bu beyitlerden 8'i Arapça, 7'si Türkçe, 5'i ise Farsçadır. Bu bölümde, Allâh'ın yüceliği Esmâ-i Hüsnâ'sı ile birlikte zikredilir ve O'na hamd edilir. Yine burada Peygamberimizin (s.a.v.) bir hidâyet nûru olduğu ifade edilir ve mü'minlerden ona, âline ve ashâbına salavat getirmeleri istenir. Şair, bir hadise de telmihte bulunarak ashabın her birinin bir hidâyet yıldızı olduğunu ifade eder ve onlara Allâh'tan rahmet diler:

Hem-çünān evlādına aṣḥābına
Vir ṣalavāt bi't-tebaʿ ve'l-iḳtifā

Rāh-ı Ḥaḳ'da her biri necm-i hüdā[163]
Raḥmet itsün her birine ol Ḫudā

Şair, 21. beyitle birlikte mesnevî kafiye düzenine geçmektedir. Kasîdenin ardından "Ba'de Hâzâ..." ifadesiyle mesnevîye giriş yapılır.

3.2.2. Padişaha Övgü (22-40)

Kaynak eserden tamamen bağımsız olarak telif edilen ve özel bir başlığa sahip olmayan bu bölümde Sultan II. Bâyezîd övülmektedir. Hâtiften gelen "ülü'l-emre eyle ihtidâ" nidâsıyla bu bölüme başlanır. Şair, Rum'un şahı olan II. Bâyezîd'in izzetli, adil, kalem ve kılıç sahibi olduğunu söyler. Ona göre padişahın adı altın kalemle yazılmayı hak etmektedir. Padişah, cihad için denizde ve karada gayret etmiş ve Allâh'ın nusretine

[162] Bu sayılar, tenkitli metnimize ait beyit numaralarıdır.
[163] *Ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine tâbi olsanız hidayete erersiniz.* Bkz. Âcûrrî, Ebûbekir Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdillah, eş-Şerîa, 5 Cilt, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1999, 4/1690.

nâil olmuştur. Şair kendisini sultanın bir bendesi olarak görmektedir. Onun devrinde rağbet görüp *Şir'atü'l-İslâm*'ın tercümesine fırsat bulduğunu da ifade eden şair, padişaha ve evlatlarına dualar ederek bu bölümü tamamlar:

Ḥaḳ rıżāsı rūḥına olsun refîḳ 34-40
İftiḫāru'l-enbiyā olsun şefîḳ

Her merāmın yüsrile bulsun tamām
Ḫalḳ-ı ʿālem olsun aña cümle rām

Tā ḳıyāmet nesli anuñ şāh ola
Her birinüñ hem-demi Allāh ola

Ḳad ḥamāhum mā-saʿā sāḳu'l-enām
Yessera'llāhü lehüm külle'l-merām

Hem ḫavāṣṣına anuñ olsun viṣāl
Hem eḫaṣṣına anuñ olsun cemāl

Daḫı sāyir ḳullarına Bir ü Bar
Raḥmet itsün gice gündüz bī-şümār

Çün anuñ devrinde gördüm raġbeti
Şir'atü'l-İslām'a buldum furṣatı

3.2.3. Kaynak Eserin Tanıtımı ve Sebeb-i Telif (41-95)

"Sebeb-i telif" gibi özel bir başlığın olmadığı bu bölümde yer alan 55 beytin 40 tanesi tamamen mütercime ait olup telif niteliği taşımaktadır. Diğer 15[164] beyit ise kaynak eserin mukaddimesinde geçen kelime ve tamlamaları içermektedir.[165] Şair, nazmen tercüme ettiği *Şir'atü'l-İslâm*'ın kıymetli bir eser olduğunu bu bölümde anlatmaktadır. Cenab-ı Hak'dan kulağına gelen "Şir'atü'l-İslâm'a eyle intisâb"(41) hitabıyla esere nazar kıldığını ve bu eserin müttakilerin efendisi olan Peygamberimizin (s.a.v.) inci gibi sözlerini bir araya getiren bir Hak hazinesi olduğunu söyler. Şair, *Şir'atü'l-İslâm*'ın müellifi olan İmâmzâde'yi de "merd-i güzîn"(70) olarak anar ve ona dua eder. Muhammed b. İbrahim, tercümesini Hak Teâlâ'nın nusretiyle, sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) de himmetiyle sayısız günahlarının bağışlanması için

[164] İlgili beyitlerin tenkitli metnimizdeki numaraları için bkz. 43, 44, 45, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,68, 69.
[165] Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 29-30.

yaptığını; okuyanların, hatalarını düzeltenlerin ve dahi âmîn diyenlerin Allâh'ın rahmetine nâil olmasını diler ve bu bölümü bir münâcâtla bitirir:

Yā İlāhī eyle bizi behremend 90-95
Raḥmetüñden ḥaẕẕ ala her müstemend

Cürmile hem cehlile ḳalmışlaruz
Ḳapuña deryūzeye gelmişlerüz

Ol Ḥabīb'üñ ḥürmetiçün yā Kerīm
Raḥmetüñden ḳılma maḥrūm yā Raḥīm

Raḥmetüñden ẕerre başa tāc olur
Zīre aña her kişi muḥtāc olur

Yā Ġıyāṣe'l-müstaġīṣīn ihdinā
Yā Ecīra'l-müstecīrīn ihdinā

İʿteṣamtü ḥālişan yā Ẕe'l-kemāl
Ente Rabbī ente ḥasbī külle ḥāl

3.2.4. El-faṣlu'l-evvelü fi't-taḥrīḍi ʿalā-ittibāʿi süneni Seyyidi'l-Mürselīn ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve selleme min-beyāni'l-kitābi ve'l-ḥadīṣ. [166] (96-144)

Mesnevî tertibine göre tercüme edilen *Şirʿa-i Manzûme'*de "Konunun işlendiği bölüm", kaynak esere bağlı kalınarak 48 fasla ayrılmıştır. Bu fasılların ilkinde Hz. Peygamber'in sünnetine uymayı teşvik eden ayet ve hadisler ele alınıp açıklanmaktadır. Sünnete uyanların şefaatle mükâfatlandırılacağı, sünnetle amel etmeyenlerin şefaatten mahrum kalacakları hadislerle açıklanmış ve sünnetin önemi ayetlerle desteklenmiştir. Ayrıca bu fasılda sahabenin bid'at konusunda yaptıkları mücadeleden de bahsedilmiştir.

Ṭut Resūl'üñ şevḳile sünnetlerin 99
Bul Ḥabīb'üñ ẕevḳile sīretlerin

Sünneti ṭut sünneti ṭut sünneti 123
Bulayın dirseñ cihānda raġbeti

Sünnetin ṭutdı ṣaḥābī bī-cidāl 126

[166] L dışındaki nüshalarda ilk iki faslın başlıkları Arapça olarak yazılmıştır. L nüshasının fasıl başlıklarının tamamı Türkçedir. L'de bu faslın başlığı şöyledir: "Evvelki faṣl ol iki ciḥān faḫrı ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem sünnetine tābiʿ olmaḳlığuñ beyānındadur."

Ṣoñra gelen itmediler ḳīl ü ḳāl

Ehl-i bidʿuñ ḳavline ṭutma ḳulaġ 143
Anlara ḳılma naẓar eyle ferāġ

Didi sünnet żāyiʿ iden bed-fiʿāl 116
Merḥametden ḥaẓẓı yoḳ ṣaḥḥa'l-maḳāl

3.2.5. El-faṣlu'ş-şānī mimmā yeşbütü bi's-sünneti min-ʿaḳā'idi'd-dīni ve milleti'l-İslām. (145-383)

Bu fasılda Ehl-i Sünnet'in inanç esasları ve İslâm ümmetinin (millet-i İslâm) özellikleri anlatılmaktadır. Günah bir mü'mini imandan çıkarmaz. Kıble ehli, tekfir edilmemelidir. Ashab-ı kirama duyulan sevgi, Peygamberimize (s.a.v.) duyulan sevgi gibi olmalıdır. Dinin hükümleri konusunda bilgisizce tartışılmamalı, kader ve Allâh'ın zâtı konusunda konuşulmamalıdır. Dinin kesin hükümlerine uyulmalı ve müphem konular üzerinde durulmamalıdır. Bir mü'min, orta yol sahibi olmalı ve bid'at ehlinden uzak durmalıdır. Ayrıca bu fasılda niyetin amellerdeki önemi de zikredilmektedir.

Ger kebāyir işleye ḳul nā-gehān 165
Ḥükmine ḳāḍī olur bil Müsteʿān

Dīnden iḫrāc eylemez anı ʿamel 173
Bula müʾmin gelse ger aña ecell

Ḳıble ehlinden ölürse bir kişi 190
Ḳıl namāzın sen anuñ erkek dişi

Sev buları ol Ḥabīb'üñ ʿışḳına 227
Bilmek isterseñ Ḥabīb-i ʿışḳı ne

Reʾyüñile söyleme dīn sözini 244
Sünnete uydur sözüñüñ yüzini

ʿİlm-i heyʾet bilmege ḳılma heves 283
ʿİlm-i mübhem olana açma nefes

Niyyet olmasa ʿabeṣ olur ʿamel 353
Andan irer ʿāmile āḫir ḫalel

3.2.6. Üçünci faṣl:ʿİlmüñ şerefin ve daḫı ögrenmegüñ ve ögretmegüñ sünnetleri beyānındadur. (384 -690)

Bu fasılda ilmin fazileti, öğretmenin ve öğrenmenin sünnetleri işlenir.[167] İlimle yapılan az amelin, cehaletle yapılan çok amelden üstün olduğu hadisi bu fasılda nakledilir. İlim amele yansımalıdır. İlim öğrenmeye, öncelikli olanlardan başlamalıdır. Kişi kendisine lazım olan ilimlerden kafi derecede öğrenmelidir. İlimden maksat, bir sünneti yerine getirmek ya da bir bid'atı ortadan kaldırmak olmalıdır. İlme çocukken başlanılmalıdır. Muallimin de kalbi temiz ve niyeti insanları irşad etmek olmalıdır. Öğrencinin de dikkat etmesi gereken hususlar bu fasılda anlatılanlar arasındadır.

Az ʿamel bil ʿilmile olur celīl Çoḳ ʿamel bil cehlile olur ḳalīl	392
ʿİlmi ögren ʿār ḳılma iy ġanī Ögreden olursa da senden denī	536
Kendü ʿāmil ola evvel ʿilmile Ṣoñra daʿvet ide ḫalḳı ḥilmile	620
ʿİlmüñile ʿāmil ol iy müstemend Kenz-i maḫfīden olasın behremend	431
Sen muʿallim ḥaḳḳını taḳdīm ḳıl Ata ana üstine taʿẓīm ḳıl	514
Ḫayrı taʿlīm idene ḳıl meskenet Gerçi bir ḥarf ola bula menzilet	497
İttibāʿ itme ġarāyib ʿilmine Ḳoma işüñ sen ʿacāyib ʿilmine	451
ʿİlmile ger olmasa zühd ü veraʿ ʿĀḳıbet cānuñ tenüñ ider cezaʿ	433
Sünnetinden yine diñle bir cevāb Kimseye ḳılma ʿitābıla ḫiṭāb	635
Nışfı ʾilmüñ didiler ḥüsnü's-suʾāl *Rabbenā yessir lenā ḫayra'l-menāl*	528

[167] Kaynak eser olan *Şir'atü'l-İslâm*'ın müellifi İmâmzâde'nin talebelerinden biri de Burhaneddin Ez-Zernûcî'dir. Zernûcî, hocası İmâmzâde'nin bu fasılda işlediği hususları, *Ta'limu'l-Müteallim* adlı kitabında geniş bir şekilde ele almıştır. Bu eser, ilk devir İslâm âlimlerinin konu ile ilgili sözlerini bir araya getirmiş ve sınıflandırmıştır. İslâm'da eğitim ve öğretim metodunu ortaya koyan bu eserde ayetler, hadisler, atasözleri ve şiirler de yer almaktadır. Bkz. Burhaneddin Ez-Zernûcî, **Ta'limu'l-Müteallim**, Çev. Vehbi Yavuz, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2003.

ʿİlm-i nāfiʿ ögrede azmışlara 425
Buñ deminde buñalup ḳalmışlara

3.2.7. Dördünci faṣl feżāʾil-i Ḳurʾān'ı daḫı ögrenen ve ögreden fażlını ve daḫı oḳumanuñ edeblerini ve sünnetlerini bildürür. (691-718)

Bu fasılda Kur'an'ın faziletleri, Kur'an öğrenen ve öğretenin faziletleri ve onların cennetteki âlî dereceleri üzerinde durulur. Kur'an-ı Kerim, Allâh'ın sağlam bir ipidir. Hiç kimse onun bütün inceliklerini kavrayamaz. O, çok okunmak ve dinlenmekle asla eskimez. Onunla amel eden doğru yolu bulur. Onunla hükmeden adaletli hükmeder. Kur'an-ı Kerim'in tamamını okuyan cennetin en yüksek derecesini elde eder.

Fażl-ı Ḳurʾān cevherin daḳ semʿuña 692
Tā żiyāsın añlayasın cemʿuña

Ögreden hem ögrenen fażlın işit 693
Aç ḳulaġuñ cān gözin rūşen ışıt

Didi Ḳurʾān ḥabl-i Ḥaḳ'dur key metīn 700
Kim temessük eylese olur emīn

Aña nisbet fażlıla sāyir kelām 698
Ḫalḳa Allāh fażlı gibi iy hümām

Kim ki tekrār eylerise şevḳile 702
Arta ḥaẓẓı hīç dükenmez ẕevḳile

Kim ki Ḳurʾān oḳumaġı nehc ide 707
Yanlarına bil nübüvvet derc ide

Yā İlāhī bizi sen Ḳurʾān'ıla 717
Cennete ḳoy dīnile īmānıla

3.2.8. Beşinci faṣl oḳumaḳ sünnetlerin beyān ider. (719-1033)

Bu fasılda Kur'an okumanın sünnetleri üzerinde durulur. Kur'an, üzerinde düşünülüp amel edilmesi için gönderilmiştir. Muhkem ayetler ile amel edilip müteşabih olanlarına ise şüphe duymadan iman edilmelidir. Ayrıca bu fasılda Kur'an'ın ne zaman ve nasıl okunması gerektiği, gençlikte Kur'an öğrenmenin önemi, ezbere Kur'an okumanın değeri, Kur'an dinlerken nelere dikkat edilmesi gerektiği hususları da

anlatılır. Peygamberimizin (s.a.v.) ve ashabının Kur'an'ın hangi bölümleri nasıl okudukları da bu fasılda yer alır.

Ehl-i Ḳurʾān ḥüsnile olur cemīl Rāh-ı Ḥaḳ'da daḫı olur ol delīl	782
Diñle Ḳurʾān sünnetinden muḥterem Muḥkemile ʿāmil olmaḳ lā-cerem	746
Bir kişi bir āyeti ẕikr eylese Cümle meşmūlātını fikr eylese	827
Yigdür andan kim tedebbür itmedi Hep oḳudı hīc tefekkür itmedi	828
Nev-cüvāniken gerekdür maʿrifet Pīr olıcaḳ bula tā kim tesliyet	773
Bir kişi kim ḥıfẓ-ı Ḳurʾān eylese Vālideyne ecrin iḥsān eylese	769
Ḥaḳ ʿaẕābın anlaruñ taḫfīf ider Hem ʿiḳābın luṭf idüp taḥrīf ider	770
Esnese aġzın ṭuta oḳumaya Zīre anı oḳumaġa ḳomaya	806
Ṣavtıla Ḳurʾān'ı tezyīn eyleye İşidenler daḫı taḥsīn eyleye	834
Dīñleyen sākin gerek ṣāmit gerek Iṣṭırāb u ṣayḥadan sākit gerek	808

3.2.9. Altıncı faṣl Muṣḥaf-ı Şerīf'i yazmaḳ beyānundadur. (1034-1107)

Bu fasılda Mushaf-ı Şerif'i yazmanın sünnetleri ve bir Müslüman'ın Mushaf'a karşı görevleri anlatılır. Kur'an, zarar görebilecek yerlere konulmamalıdır. Kur'an, altın ve gümüşle süslenerek yazılmamalıdır. Kur'an'ın duvarlara yazılması da mekruhtur. Mescitler dışında Allah'a en sevimli gelen yerler, içinde Kur'an bulunan yerlerdir.

Żāyiʿ olan yirde Ḳurʾān ḳonmaya Ḫār u ḫāşāk tā aña ṭoḳunmaya	1071

Daḫı dīvār üstine yazılmaya 1050
Naḳş u zuḫruf yirine ḳazılmaya

Daḫı mekrūh oldı diñle resmini 1084
Tükrükile bozmaḳ Allāh ismini

Her mekān kim anda Ḳurʾān bulına 1092
Sevgülüdür Ḥaḳḳ'a ġāyet biline

3.2.10. Yidinci faṣl ṭahāret sünnetlerin beyān ider. (1108-1208)

Bu fasılda taharetle ilgili sünnetler zikredilir. Def-i hâcet esnasında nelere dikkat edileceği, abdeste misvakla başlanılmasının önemi, abdest için kullanılacak kaplar, abdestin sonunda yapılması sünnet olan davranışlar, bu bölümün üzerinde durduğu diğer konulardır.

Didiler bunlar sözi tevfīḳile 1111
Ṣaṭr-ı īmāndur vuḍū taḥḳīḳile

Allāh adı yazlu olsa kendüde 1129
Anı ḳoya ḫalvete ansuz gide

Kim ḫelāya girmege başsa ḳadem 1130
Ger taʿavvūẕ eylese görmez nedem

Ṣaġ ayaġın yire ol dem ḍarb ide 1131
Yirde cünbüş eyleyen ḥayvān gide

Daḫı ḥayvān inine bevl itmeye 1148
Ṣaḳına cānluları incitmeye

Bevl ü ġāyıṭ üstine sümkürmeye 1136
Daḫı anlar üstine tükürmeye

Kendü biʾẕ-ẕāt dürişe ala vuḍū 1168
İstemeye işine yardımcı o

Dilerise her murāda irişe 1170
Ḳıbleye ḳarşu vuḍūda dürişe

Zīre misvāk ṭutması evlā etem 1173
Bil vuḍū sünnetlerinden bu ehem

3.2.11. Sekizinci faṣl ġusl ve teyemmüm eylemek beyānındadur. (1209-1227)

Bu fasıl, gusül ve teyemmümün sünnetlerinden bahseder. Cuma günleri ve arife günleri gusletmek sünnettir. İslâm dinine yeni giren ve kan aldıran kimsenin gusül abdesti alması müstehaptır. Besmelenin ardından ellerin ve avret yerlerinin yıkanması guslün sünnetlerindendir. Daha sonra namaz abdesti gibi abdest alınır. Baş ve bedenin diğer bölümlerine önce sağa sonra sola olmak üzere üç kere su dökülür. Hiçbir kuru yer kalmadan bütün vücut yıkanır. Su bulunmazsa teyemmüm yapmak mübahtır.

Sünnet oldı ehl-i İslām üstine 1212
Ġusl-i yevm-i cumʿa fercām üstine

İki bayramıla ʿarfe günleri 1213
Hem-çünān bil anuñıla bunları

Müslim olsa yā ḥacāmat eylese 1214
Müsteḥabdur ġusle niyyet eylese

Ġusle ṣuyın bulmasa ehl-i ṣalāḥ 1223
Pes teyemmüm eylemek ola mübāḥ

Ol teyemmüm iki ḍarbdur iy hümām 1224
Biri yüze biri ele ve's-selām

3.2.12. Ṭoḳuzuncı faṣl namāz vaḳtleri ve sünnetleri beyānındadur. (1228-1254)

Bu fasılda tevhîdden sonra Allah'ın kullarına kıldığı farzların en faziletlisinin namaz olduğu zikredilir ve namazın vakitleri ile ilgili sünnetler üzerinde durulur. Namaz, imanın büyük bir alameti, müminin nuru ve cennetin de anahtarıdır. Çok sıcak günlerde öğle namazı serin bir zamana kadar ertelenebilir. Akşam namazı, güneş battıktan sonra geciktirmeden kılınmalıdır. Güneş doğarken, güneş tepe noktasında iken ve güneş batarken namaz kılmak mekruhtur.

Müʾminüñ miʿrācıdur bang u namāz 1232
Sünnetin tafḍīl iden eyler niyāz

Cümle farżuñ efḍalıdur bil namāz 2734
Andan efḍal oldı tevḥīd bī-mecāz

Ol namāz īmāniçün ʿālī ʿalem 1234

Daḫı müʾmin nūrıdur görmez ẓulem

Cānı dīnüñ cennetüñ miftāḥıdur 1235
Hem yaḳīn ẕātuñ ḳavī miṣbāḥıdur

Yatsuyı teʾḫīr ide nāẓır ola 1248
Şülş-i evvel giceden āḫir ola

Gün ṭoġarken dişi yā erkek kişi 1250
İtmeye hergiz ṣalāta cünbüşi

3.2.13. Onuncı faṣl eẕānı ve ādāb-ı ṣalātı beyān ider. (1255-1296)

Bu fasılda ezanın sünnetlerinden bahsedilir. Ezan müstehab olan vakitlerde ve yüksekçe bir yerde okunmalıdır. Yolculuk hâlinde de ezan okunabilir. Boş sahrada yolunu kaybeden kimsenin ezan okuması da müstehabtır. Ezanla kamet arasında "vesîle duası"[168] okunmalıdır. Kaynak eserde sadece adı geçen[169] "vesîle duası"nın tam metni mütercim tarafından 1291. beyitten sonra zikredilmiştir. Ayrıca mütercim, "ādāb-ı ṣalāt" ifadesine fasıl başlığında kanaatimizce sehven yer vermiştir. Namazın edebleri 11. Fasılda 1411-1535 beyitleri arasında zikredilmektedir.

Beş namāziçün oḳunan beş eẕān 1257
Sünnetidür ol Resūl'üñ bī-gümān

Ḫoş saʿādet ol müʾeẕẕin başına 1295
Şīr ü şehdi ḳatdı ṣankim aşına

Sünnetidür ol Ḥabīb'üñ añlaya 1275
Ancılayın hem seferde bañlaya

Ḫālī yirde olsa yolı nā-bedīd 1281
Müsteḥabdur ol eẕān itmek medīd

Müstemiʿ olan icābet eyleye 1285
Her ne kim didi müʾeẕẕin söyleye

[168] Peygamberimiz (s.a.v.) ezanı dinledikten sonra bu duayı okuyan kimseye şefaatinin hak olacağını bildirmiştir: *Allâhümme Rabbe hâzihi'd-da'veti't-tâmme ve's-salâti'l-kaime, âti Muhammeden el-vesîlete ve'l- azîleh (ve'd-derecete'r-refîah). Veb'ashü makamen mahmûdeni'llezî va'adteh (İnneke lâ tuhlifü'l-mîâd)*. **Anlamı:** "Ey şu eksiksiz mesajın ve kılınacak namazın Rabbi olan Allahım! Muhammed'e vesileyi ve fazileti (ve yüksek dereceyi) ver! Vaad ettiğin övülmüş makama yükselt (Sen vaadine muhalefet etmezsin)". Vesîle duâsı için bkz. Buhârî, "Ezân", 8 (No. 614), 1/126; Karaman vd., **İlmihâl-I, İman ve İbadetler**, s. 269.

[169] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 100.

Daḫı vire ol Nebī üzre ṣalāt 1290
İsteye aña vesīle hem necāt

3.2.14. On birinci faṣl mescidler beyānındadur. (1297-1597)

Bu fasıl, mescitlerin faziletleri, mescide gitmenin sünnetleri ve cemaatle namaz kılmanın faziletleri üzerinde durur. 1411-1535 beyitler arasında namaz kılmanın edeplerine genişçe yer verilmiştir. Ayrıca bu fasılda teheccüd, duha, teravih ve tesbih namazı gibi nafile ibadetlerin faziletleri üzerinde de durulmuştur. Kaynak eserde nafile ibadet çeşitleri anlatılırken tesbih namazına çok kısa bir şekilde değinilmektedir. Muhammed b. İbrahim, tesbih namazının ayrıntılarını kendi telifi olan 25 beyit ile (1560-1584) nazma çekmiştir.

Mescide ābdestile gelmek gerek 1330
Yā teyemmüm eyleyüp girmek gerek

Söylemeye anda dünyā emrini 1337
Tā ki żāyiʿ itmeye olʿömrini

Mescid içre itmeye beyʿ u şirā 1340
Hem ḳılıcın çekmeye olmaz revā

Öñ ṣafiçün kimseʾi incitmeye 1382
Boynını ḫalḳuñ başuban gitmeye

Şöyle ḫālī ḳıla ḳalbin ol yaña 1449
Ḳılduġı āḫir namāzdur ṣan buña

Ḫāṣṣa gice kim nevāfil işleye 1543
Yana şemʿ-i Ḥaḳḳ ola hem ışlaya

Oruç ayı her gice iy pür-kerem 1551
Ḳıl yigirmi rekʿatı ol muḥterem

Nefl iderken anası itse nidā 1592
Aña lebbeyk ide budur ihtida

İbn-i ʿAbbās naḳl ider bir ḫoş ḫaber 1560-1565
Muḳtedādur ḳavli anuñ muʿteber

Bir namāz eyler işāret ol saña
Didiler tesbīḥ namāzı ad aña

Kılsun anı ḳul olan ol Ḫālıḳ'a
Şükr ola tā niʿmetinden Rāzıḳ'a

Emr idüp ʿAbbās'a didi ol Ḥabīb
Raḥmet-i Ḥaḳ cānına olsun ḳarīb

Didi yā ʿammī sözüm ḳıl istimāʿ
Āfitāb-ı ʿizzet ider irtifāʿ

Ġāfil olma saña taʿlīm ideyin
Raḥmeti temlīk ü teslīm ideyin

3.2.15. On ikinci faṣl cumʿa güninüñ taʿẓīm beyānındadur. (1598-1649)

Bu fasıl, cuma günü ile ilgili sünnetlerden bahsetmektedir. Günlerin efendisi olan cumada, ahiret işleri ile meşgul olunmalıdır. O gün çokça istiğfar edilmeli ve Peygamberimize (s.a.v.) salavat getirilmelidir. Cuma günü için özel giyinmelidir. Cuma namazına az kala yolculuğa çıkılmamalıdır. İmâm hutbeye çıktığında dua ganimet bilinmelidir.

Seyyidü'l-eyyām olan ol gün durur
Aña taʿẓīm itmeyen maġbūn durur

Hefte içre cürm iderse iktisāb
Ol gün istiġfār iden bulur ṣevāb

Çoḳ ṣalavāt ol Resūl'e iy hümām
Ol gün içre eyleyen bulur merām

İki ḳaftan ol güne maḫṣūṣ ola
Kendüye hem ḳulına menṣūṣ ola

Minber üzre çıḳduġı vaḳtin imām
Eyleye dilden duʿāya iġtinām

Hem müsāfir olmaya ḳable'ṣ-ṣalāt
Dilerise fitneden bula necāt

3.2.16. On üçünci faṣl iki bayram sünnetlerin beyān ider. (1650 -1692)

Bu fasıl, ramazan ve kurban bayramlarında yapılması gereken sünnetler hakkındadır. İki bayramın geceleri ihya edilmeli, bayram sabahında erken kalkıp gusledilmelidir. O günlerde güzel giyinip hoş kokular sürünmelidir. Mescide binekle gidilmemelidir. Mescitte minbere yakın yere oturmalıdır. Bayram namazı dönüşü farklı yollardan eve gelinmelidir. Bayramda mescitlere insanların bir bütün olarak gidiş ve dönüş hâlleri, haşir anını hatırlatmalı ve ibrete vesile olmalıdır.

Sünnetinden oldı ʿīdüñ her ḳula 1651
Gicesin aʿmālile iḥyā ḳıla

İkisinde daḫı ṭañla ġusl ide 1657
Geye gökcek ṭonların ṣoñra n'ide

Ṭībile ola muʿaṭṭār ol zamān 1658
Pāk ola hem ḥaẓẓ ide andan revān

İki bayramda çıḳa yayan gide 1663
Atlu olmasun kim ādem incide

Menzil ü mescidde tekbīr eyleye 1665
Yolda çārsū içre tekṣīr eyleye

Gitdügi yol olmaya merciʿ aña 1678
Ġayrı yoldan gele ol evden yaña

Gör muṣallā nice cemʿ eyler ünās 1681
Āḫiret aḥvālin it bundan ḳıyās

Ḫalḳ-ı ʿālem ṣan ḳubūrından ṭurur 1682
ʿArż-ı ḥāle her biri yir yir yürür

3.2.17. On dördünci faṣl yaġmur ṭaleb eylemek sünnetlerin ve gün ṭuṭulmaḳ ve ay ṭutulmaḳ ve anlara müteʿallıḳ duʿālar beyān ider. (1693-1743)

Bu fasıl, yağmur duasının sünnetleri ve ay ve güneş tutulmaları esnasında yapılacak dualar hakkındadır. Ay ve güneşin tutulması Allah'ın ayetlerindendir. Ay ve güneş tutulduğunda zaman imam iki rekat namaz kıldırmalıdır. Diğer korkulu hâllerde kılınan namazların aksine bu namaz cemaatle kılınır. Şiddetli rüzgarda ve gök gürlediğinde Allah tesbih edilmelidir. Yağmur duası için imam ve cemaat beraber açık bir alana

çıkarlar, tekbir getirirler. Yağmur duasından evvel iki rekat namaz kılmak sünnettir. İmam fakirleri, garibleri, hayırlı ve salih insanları vesile ederek duasını eder. Susuz kalan hayvanlar ve aç kalan çocuklar da duada anılır.

Gün ṭutulsa didiler aña küsūf 1697
Ay ṭutulsa didiler aña ḫusūf

Gökde olsa bu ʿalāmet nā-gehān 1702
Ṣığınalar Ḫālıḳ'a ḫalḳ ol zamān

Bunda sünnet nāsıla ḳılmaḳ imām 1710
İki rekʿat bil budur ḫayru'l-kelām

Ger bulardan ġayrı ḳorḳunç göreler 1713
Başlu başına namāza ṭuralar

Ger ṣusuz ḳalmış buñalmış cānever 1738
Olsa yaġmur dileye ol nāmuver

Hem ṣusuz ḳalmış żaʿif oġlanlara 1739
İstese yaġmur revādur anlara

Gürlese gök Ḫaḳḳ'a tesbīḥ ideler 1717
Cism ü cānı anda tefrīḥ ideler

3.2.18. On beşinci faṣl ẕikr sünnetleri beyānındadur. (1744 -1767)

Zikir için kalpte huzur olmalıdır. Bir mümin Allah'ı anacağı zaman zikirlerin en faziletlisi olan kelime-i şehadeti tercih etmelidir. Zikir yapacağı zaman ses uzatılmalı ki, bedenin bütün azaları bundan nasiplensin.

Sünnetinden ẕikrüñ iy ehl-i sürūr 1751
Ḳalb-i ẕākir içre ola ḫoş-ḥużūr

Efḍalını ẕikrüñ ide iḫtiyār 1760
Ol şehādet eylemekdür sāzıkār

Hem şehādet lafẓını medd eyleye 1761
Ma-ʿadāyı selb ide sedd eyleye

Şöyle ḍarbıla gele cāndan dile 1762
Cümle ʿużvı ḥaẓẓını andan ala

3.2.19. On altıncı faṣl Ḥażret-i Resūl'e ṣalavāt virmek beyānındadur. (1768 - 1812)

Peygamberimizin (s.a.v.) adı anıldığı zaman salavat getirilmelidir. Onun adını yazan katip salavatı da yazmalıdır. Peygamberimize (s.a.v.) salavat okurken diğer peygamberlere de salavat okunmalıdır, fakat başta Peygamberimiz (s.a.v.) zikredilmelidir. Bu fasılda ayrıca istiğfar ve tevbenin sünnetlerine de yer verilmiştir.

Oldı İslām sünnetinden iy hümām 1769
Ḫoş ṣalavāt eylemek aña müdām

Hem şefāʿat mūcibi oldur tamām 1772
Bile olur menzili dārü's-selām

Kātib adın yazsa anuñ iy hümām 1778
Yaza anda *eṣ-ṣalātü ve's-selām*

Ol sibākda ol siyāḳda her zamān 1781
Sāyirine enbiyānuñ hem-çünān

Oldı İslām sünnetinden iy hümām 1796
Yarlıġanmaḳ istemek Ḥaḳ'dan müdām

Ger kebīre işlese ḳul yā emīr 1799
Maġfiretden ol kebīr olur ṣaġīr

ʿĀdet idi her umūrda ol Resūl 1808
Maġfiret isterdi Ḥaḳ'dan bi'l-ḳabūl

3.2.20. On yidinci faṣl duʿā sünnetleri beyānındadur. (1813-1931)

Bu bölüm duanın sünnetleri hakkındadır. Dua ibadetin aslıdır. Helal lokma yiyenin ve helal giyenin duası da makbul olur. Duaya hemen icabet olunmaması durumunda dua terkedilmemelidir. Dua etmek isteyen öncelikle Allah'a hamd etmelidir. Kafiyeli duadan sakınılmalıdır. Dua esnasında sesini alçak tutmalı ve vakitlerin en faziletlisi seçilmelidir. Din kardeşinin gıyabında yapılan dua makbul dualardandır.

Zīre bayıḳ ol ʿibādet aṣlıdur 1815
Ḫayrı cālib şūr u şerrüñ faṣlıdur

Biri andan loḳması ola ḥelāl 1818
Hem libāsı pāk ola bula cemāl

Giç ḳabūl olur duʿā hem dinmeye 1824
Hem duʿādan saḳına incinmeye

Bir kimesne dilese itmek duʿā 1834
Evvel ide Ḫālıḳ'a ḥamd ü ṣenā

Alçak ide ṣavtını iden duʿā 1865
Zīre böyle derdine bulur devā

Ġaybetinde ḳardaşiçün kim duʿā 1918
Ḳılsa maḳbūl olmaġa vardur recā

3.2.21. On sekizinci faṣl zekāt ve ṣadaḳa sünnetlerüñ bildürür. (1932-2120)

Bu fasıl, zekat ve sadakanın sünnetleri hakkındadır. Mal, zekat ve sadaka ile muhafaza edilmelidir. Zekat, cimrilik duygularından arınmış bir kalb ile verilmelidir. Arif olanlar yapacağı hayrı gizli yapar. İyiliği insanlara duyurmak cahillerin adetlerindendir. Sağlıklı iken verilen sadaka hasta iken yapılandan daha iyidir. Güzel söz, köle azad etmek, kardeşinin yüzüne gülümsemek de birer sadakadır.

Māluña ḳalʿa senüñ oldı zekāt 1934
Vir zekātı bulasın otdan necāt

ʿĀrif olan gizlü iḥsān eyleye 1994
Cāhil olan ḫayrın iʿlān eyleye

Müʾmin olan ḳardaşınuñ yüzine 2034
Güle baḳsa ḳulaġ ursa sözine

Dikse aġaç ekse ekin olsa ḫoş 2036
Yise anlar yimişinden ḳurd u ḳuş

Efḍal iḥsān ṣıḥḥatinde eylemek 2074
Ḫaste ḳılsa olmaz ol deñlü gerek

Sāʾile iḥsānını hem ṣaymaya 2000
Virdügini ile güne yaymaya

3.2.22. On ṭokuzuncı faṣl orucuñ faẓlın ve sünnetlerin bildürür. (2121-2311)

Bu fasılda orucun faziletleri, faydaları ve önemi üzerinde durulmaktadır. Peygamberimizin (s.a.v.) tuttuğu nafile oruçlar da bu fasılda zikredilmektedir. Ayrıca bu

fasılda oruç tutulmaması gereken zamanlar da sıralanmaktadır. Ramazan ayı için Şaban ayından itibaren hazırlık yapılmalıdır. Bu ayda davranışlara daha fazla özen göstererek nefis eğitilmelidir. Oruçluyken insanlara hoş davranmalı ve kalb kırmamalıdır. Kadir gecesi, itikaf, fıtır sadakası bu fasılda yer alan diğer konulardandır.

Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretin añla müdām 2125
Anuñiçün ṣāyim ol ṭañla tamām

Gice niyyet eyle gündüz ṣāyim ol 2126
Gözle Allāh'uñ rıżāsın ḳāyim ol

Kimse ile saḳına sögüşmeye 2149
Ceng ü ḳatli ḳoya hīç dögüşmeye

Şol ġıdā kim gelmez andan hīç fütūr 2199
Hem mübārek adına dirler saḥūr

Ṭatluyıla aça ṣāyim ṣavmını 2204
Hem bu yola daʿvet ide ḳavmini

Ṣavm-ı ʿĀşūrā bilürseñ iy hümām 2250
Oldı bir yıl cürme keffāret tamām

ʿAşr-ı āḫirde yidinci gicedür 2290
Ḳadri anuñ Ḥaḳ ḳatında yücedür

İʿtikāfa niyyet ide muʿtekif 2298
Ḳıla ḳalbin ẕikr-i Ḥaḳḳ'a müʾtelif

3.2.23. Yigirminci faṣl ḥaccuñ feḍāyilin beyān ider. (2312-2429)

Bu fasılda haccın faziletleri ve sünnetleri anlatılmaktadır. Hac, Allah yolundaki cihaddan daha faziletlidir. Halis niyyet ve helal kazanç ile hac yapılmalıdır. Hac insanları günahlardan arındırır. Hac yolculuğu hayvan ile yapılıyorsa, hayvana merhamet gösterilmelidir. Hac ibadetinin ardından Peygamberimizin (s.a.v.) kabri de ziyaret edilmelidir. Hacerü'l-Esved'e, Zemzem'e, Mekke'ye ve Medine'ye gerekli tazim gösterilmelidir.

Zīre bir kez ḥacca varmaḳ iy hümām 2317
Bil yigirmi kez ġazādan yig tamām

Ḥacc idüñ beytin Ḫudā'nuñ didi ol 2319
Raḥmeti olsun Ḫudā'nuñ size bol

Zīre bayıḳ ḥac günāhı ġasl ider 2320
Cümle cürmi zāʾil eyler faṣl ider

Ḳaṣd-ı dünyā olmaya hem niyyeti 2324
Dilerise arta anuñ ḥürmeti

Dābbe üzre uyımaya yol eri 2342
Zīre mecrūḥ eyler anı eyeri

Mā-i zemzem her ne içün içile 2400
Bāb-ı ṣıḥḥat aña ol dem açıla

Çün Ḫarem'dür ḥürmetile muḥterem 2406
Otın anuñ kesmeye ehl-i kerem

Çün Medīne mehbaṭ-ı Ḳurʾān ola 2417
Çün Medīne menzil-i cānān ola

3.2.24. Yigirmi birinci faṣl ʿĀşūrā güninüñ sünnetlerin bildürür. (2430-2464)

Bu fasılda Aşura gününde yapılması gerekenler anlatılmaktadır. Muharrem ayının onuncu günü olan Aşura'ya gereken tazim gösterilmelidir. Çünkü Aşura günü, peygamberlerin kurtuluş günüdür. Melekler, arş, kürsi, kalem, gökler, yer ve cennet Aşura günü yaratılmıştır. Kıyamet de Aşura günü kopacaktır. Bu sebeple Aşura günü oruç tutmak sünnettir. Yahudilere muhalefet olması için muharremin dokuz ve on birinci günleri de oruç tutulmalıdır. O gün dargın olanlar barışmalı, muhtaçlara yardım edilmeli, müminlere selam verilmeli, yetimler sevindirilmelidir.

Ḫaşmını irżā ide ol gün tamām 2452
Ulaşa erḥāmına bula merām

Hem faḳīre ol gün iḥsān eyleye 2454
Müşkil işin daḫı āsān eyleye

On kişi üzre vire ol gün selām 2455
Müslim ola her birisi iy hümām

İçüre ṣu nāsa iṭʿām eyleye 2456
Çıblaġa ṭon vire inʿām eyleye

Ṣığaya ol gün yetimler başını 2457
Rıfḳıla sile gözinden yaşını

Her ne yoldan olsa ḫandān eyleye 2458
Tā kim ecrin aña Yezdān eyleye

3.2.25. Yigirmi ikinci faṣl ḳurbān sünnetlerin bildürür. (2465-2512)

Bu bölüm Kurbanın sünnetlerini anlatmaktadır. Kurban için en faziletli gün, bayramın ilk günüdür. Bayram namazından sonra Kurban kesilir. Kurban olarak şeçilen hayvana eziyet edilmemelidir. Hayvan kıbleye karşı çevrilmeli, besmele çekilip tekbir getirilmelidir. Bir mümin kestiği kurbanından kendisi yemeli, ailesine yedirmeli ve muhtaçlara dağıtmalıdır.

ʿĪd namāzın ḳıla ḳurbān eyleye 2473
Ḥaḳ rıżāsın dilde mihmān eyleye

Niyyet ide çün vire ḳurbān Ḫudā 2468
Nefsine yaʿnī anı ḳılur fidā

Ẕebḥuñ emrin ḳıbleye ḳarşu ḳıla 2495
Lāyıḳ oldur eyle ḳılmaḳ her ḳula

Rıfḳıla boġazlaya ḳurbānını 2491
Rāḥat ide tā ki kendü cānını

Ṣol yire kim anda ḳurbān eyler ol 2492
Süriyüp çeküp iletmek yol degül

Yiye laḥmın şūrvesinden hem içe 2507
Göñli gözin ġuṣṣadan ol gün açа

3.2.26. Yigirmi üçünci faṣl ḥelāl istemek beyānındadur. (2513-2730)

Mümin rızkını helal yoldan temin etmenin yolunu aramalıdır. Peygamberimiz (s.a.v.) helali aramanın her Müslüman'a farz olduğunu buyurmuştur. Sabahın bereketli vakitlerinde rızkın peşine düşülmelidir. Bir malı satın alma esnasında yermemeli; satıcı da malın kusurlarını gizlememeli; veresiye satışı tercih ederek kolaylık sağlamalı ve borçlu müşteriye yardımcı olmalıdır. Allah, müşteriye yaptığı kolaylıklara mukabil olarak satıcıya mükafatını verecektir. Tüccar, faiz ve benzerlerinden de uzak durmalıdır.

Kāsib olan kesbile niyyet ide 2520
Kimseye el ṣunmaya ʿiffet ide

Ṣubḥı ḳılan eylesün rızḳın ṭaleb 2527
Sünnet oldur ṭutmaġ anı müsteḥab

Alacaġın yirmeye olmaz eyü 2544
Ṣatacaġın ögmeye bulmaz eyü

Bilse bāyiʿ müşterā ʿaybın ʿayān 2551
Müşterīye eyleye anı beyān

Viresiye ṣata vüsʿat göstere 2567
Müşterīye ḥüsn-i ruḫṣat göstere

Borçlu olan istese mühlet eger 2572
Virsün anuñ ecrini Allāh ider

Hem ribādan ḳaça tācir her zamān 2593
Daḫı aña beñzeyenden hem-çünān

3.2.27. Yigirmi dördünci faṣl yimek içmek sünnetlerin beyān ider. (2731-3036)

Bu bölüm, yeme ve içmenin sünnetlerini bildirmektedir. Helalinden ve temiz olanlardan yeteri kadar yenilmelidir. Yemekten önce ve sonra eller yıkanmalıdır. Tunç ve bakır kaplardan yemek yenilmemelidir. Aşırı yemekten, günahkar insanlarla birlikte yemekten ve içki sofrasından uzak durulmalıdır. Sağ elle ve tevazu ile yenilmelidir.[170]

Yimegüñ ādābını ögren tamām 2964
Yaʿnī açlıḳ gelmese yime ṭaʿām

Niʿmet ü şerbet viren Allāh'ına 3017
Ḥamd ide yüzler süre dergāhına

Daḫı et ü şürve yise her zamān 2762
Göñli gözi ḳararur olur yaman

Ḳab ḳacaḳ tuçdan baḳırdan olsa ger 2784
Yimek anlar içre mekrūh iy piser

[170] Peygamberimizin (s.a.v.) dış görünüşünü, özel hayatını ve ahlâkını anlatan pek çok eser yazılmıştır. Bu eserlerin en meşhuru ve ilki Tirmizî'nin *eş-Şemâ'ilü'n-Nebeviyye*'sidir. Bu eserde Peygamberimizin (s.a.v.) günlük yaşamına dair bütün detayları buluruz. Bkz. Ali Yardım, **Peygamberimiz'in Şemâili**, Damla Yayınevi, İstanbul, 2005.

Ṭāḳatınca aç ola merd-i kerīm 2810
Tā ki Firdevs niʿmetin bula delim

Yimeye hem içmeye eşrārıla 2815
Yiye içe dāyimā aḫyārıla

Niʿmet üzre devr iderse ḫamr eger 2818
ʿĀḳil olan ṭurmayup andan gider

Sünnetinden yimegüñ diñle kelām 2826
İki elin ġasl ide ḳable'ṭ-ṭaʿām

Ṣaġ eliyle yisün içsün niʿmeti 2844
Dilerise bula dāyim raġbeti

Issı aşı hem daḫı üfürmesün 2876
Key tevāżuʿ eylesün ofurmasun

Gelse ḳonsa ortaya çünkim ṭaʿām 2903
Kendü öñinden yiye bula merām

3.2.28. Yigirmi beşinci faṣl ṭaʿāmlar ve şerbetler faẓīletin bildürür. (3037-3206)

Bu fasılda Peygamberimizin (s.a.v.) severek yediği yiyeceklerden bahsedilir. Ayrıca bu yiyeceklerin nasıl ve ne ile yenileceği ve ne gibi faydalarının olduğu da bu fasılda yer alır. Hurma, kavun, kabak, bal, sirke, patlıcan, et, ceviz, peynir, çörek otu, kara mantar, üzüm, turp bu fasılda zikredilen yiyeceklerden bazılarıdır.

Her neyi kim ol Nebī sevmiş ola 3164
Müʾmin olan sevse anı ḫoş ola

Daḫı etdür artıran her ḳuvveti 3047
Rūşen iden gözde oldur rüʾyeti

Her ḳatuġuñ efḍalıdur sirke bil 3055
Daḫı ḫurmā ḫoş ḳatuḳdur muʿtedil

Hem yimişdür hem ḳatuḳdur bil üzüm 3056
İki ḥālin gözlegil iki gözüm

Ṭatlu müʾmin bulsa iḥsān eyleye 3060
Allāh anuñ işin āsān eyleye

Didi yise yidi ḫurmā kim ṣabāh 3063

Cismi cānı bulısar ol gün felāḥ

Bal yimekden ḥāṣıl olur ḫoş ṣafā 3077
Dertlü olan derdine bulur şifā

3.2.29. Yigirmi altıncı faṣl içmek ve aña müteʿallıḳ sünnetleri bildürür. (3207-3274)

Bu fasılda su ve diğer içecekleri içerken dikkat edilmesi gereken sünnetler ve su kapları anlatılır. Su, üç nefeste, oturarak yavaş yavaş içilmelidir. Su kabı ahşap ya da cam olmalıdır. Altın, gümüş ve bakır kaplardan su içilmemelidir. Kırık ve çatlak kaplardan da su içilmemelidir. Çünkü çatlak ve kırık yerlerde pislik birikebilir.

Ḥaḳ Teʿālā çün buyurdı *ve'şrabū* 3231
Feʾḫuẕūhü imtiṣālen fe'rġabū

Üç nefesde içe itmām eyleye 3234
Evvelinde şükr-i inʿām eyleye

Örü ṭurup içmeye ṣuyı kişi 3245
İcmiş olsa ḳuṣmaġa olsun işi

Ger nefes virmek dilerse ol zamān 3254
Ayıra aġzın çanaḳdan ol hemān

Ṣuyı içen içmeye hem-çün devāb 3256
İki yā üç defʿa içse ḫoş cevāb

İçmekiçün bardaġın eyle ṭaleb 3209
Yā ḫazefden olsun ol yāḫud ḫaşeb

Gümiş altun yā baḳırdan olsa ḳab 3215
Müʾmin olan ider andan ictināb

3.2.30. Yigirmi yidinci faṣl geymek sünnetlerin ve libāsuñ gökcegin beyān ider. (3275-3563)

Bu fasılda giyinmenin sünnetleri, elbise giyerken ve çıkarırken dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Elbise helal kazançla temin edilmelidir. Elbise kullanımında israfa kaçılmamalıdır. Erkekler beyaz ve yeşil elbise tercih etmeli, sarı ve kırmızı elbiselerden sakınmalıdır. Teni belli eden ince elbise giyilmemelidir. Ayrıca bu fasılda kadınların kaş yolma, saç ekleme, dişleri inceltmeden uzak durmaları bahsi de yer

almaktadır. Ayakkabı, yüzük, koku, sürme, tarak, kına kullanımı; saç ve sakal bakımı ve boyanması, tırnak, kulak, kasık ve koltuk altı temizliği ve banyo âdâbı da bu fasılda yer alan diğer konulardandır.

Diñle cāndan nicedür emr-i libās Gey ḥelālden yaraşur bī-iltibās	3275
Ḥaḳ Teʿālā virdi ḫilʿat ḳullara Hem sever ṭāhir görinmek anlara	3325
Kim ki ince geyse ḳaftan key ḫafīf Dīni hem-çün incelür olur żaʿīf	3305
Dürlü rengüñ gökcegi iy nāmudār Aḳ olanı eylemekdür iḫtiyār	3313
Ṭāhir itmek ḳaftanı sünnet durur Aña ʿizzet kendüye ḥürmet durur	3323
Eskiyi şöhret içün geyse kişi Mekrūh olur yaḫşi olmaz ol işi	3330
Daḫı müʾmin geymesün aşlā ḥarīr Tā ola rūz-i cezā bedr-i münīr	3376
Ḳatı ince geymesün ʿavrat libās Görmesün cismin baḳarsa aña nās	3379

3.2.31. Yigirmi sekizinci faṣl menzil ve binā sünnetleri beyānındadur. (3564-3623)

Bu bölüm evlerin yapımı ve kullanımı ile ilgili sünnetleri bildirir.[171] Muhammed b. İbrahim, tercümeye geçmeden önce kendi telifi olan beyitlerle gönül yapmanın önemini vurgulamıştır. Kaynak metinde de geçen bilgilere göre çok yüksek binalar inşa edilmemelidir. Bina helal kazanç ile yapılmalıdır. Bir eve girildiğinde evde kimse bulunmasa bile selam verilmelidir. Bekçi köpeği dışında evde köpek bulundurulmamalıdır. Her evde abdest alma yeri, banyo ve tuvalet bulunmalıdır. Ayrıca

[171] *İslâm'da Şehir ve Mimarî* isimli eserinde Turgut Cansever, "İslâm Evine Dair" bölümde şunları zikreder: "İslâm mimarîsi, İslâm'da insanın Allah hakkındaki şuurunun, varlığın kutsal karakterinin çatısını oluşturur. Allâh'ın iradesine teslim olmak insanın iki cihandaki saadetine giden tek yoldur. Bu tutum, onun, tabandan tavana kainata bakmasını mümkün kılar. İnsanın şuuru, çevresine olan ilgisi İslâm'da temel olduğu için, mesken mimarîsi hayatın bütün yönlerini kapsayacak tarzda geliştirilmiştir. " Bkz. Turgut Cansever, **İslâm'da Şehir ve Mimarî**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016, s. 29, 30.

misafir için de evde özel bir yer yapılmalıdır. Peygamberimiz (s.a.v.) evin zekatının misafir olduğunu buyurmuştur.

İy viṣāli Kaʿbe'sin maʿmūr iden 3564
Anuñıla ḳalbini pür-nūr iden

Gel göñül yap faḳrıla faḫr eylegil 3565
Ol yıḳılmaz bir ulu şehr eylegil

Hem bināda olmaya ḫarc-ı ḥarām 3582
Yıḳılur olmaz bināsı müstedām

Hem binānuñ sünnetinden her ḳula 3613
Bevl ü ġāʾiṭ emrine lāzım ḫelā

Hem gerekdür ḳonuġa tenhā mekān 3615
Rāḥat ola ecrin ide Müsteʿān

Didi her bir nesneye vardur zekāt 3617
Beyt-i mihmān menzile virür necāt

Arż-ı ḥarbde ṭutmaya kimse vaṭan 3620
Zīre düşman yiri olmaz müʾtemen

3.2.32. Yigirmi ṭoḳuzıncı faṣl yürümek ve anuñ edebleri sünnetlerin beyān ider. (3624-3733)

Bu bölüm yürümenin sünnet ve edeplerini bildirmektedir. Mümin evinden çıkarken Allah'ın adını anmalı ve Ayete'l-Kürsi okumalıdır. Yürürken kibirlenmemelidir. Yolda insanlara zarar veren şeyleri kaldırmalıdır. Yaya olanlarla beraberken bineğe binmemelidir. Yolda bir âmâ görür ise ona yardımcı olmalıdır. Müslümanlar arasında selamı mümkün mertebe yaymalı, büyük küçük demeden herkese selam vermelidir.

Çıḳsa gitse menzilinden bir kişi 3624
Dise bi'smi'llāh oñar anuñ işi

Ol ḥuḳūḳdan birisi almaḳ selām 3648
Al selāmı vir selāmı ol selām

Daḫı görse bir kişi eyler żarar 3646
Menʿ ide müʾẕī olan ide ḥaẕer

Öñine saġ yanına tükürmeye 3658
ʿĀḳil olan hem-çünān sümkürmeye

Görse ḳaldı yolda gözsüz bī-meded 3664
Ṣaġ elile ṭuta ṣolın muʿtemed

Görseñ İslām ehlini ḳıl iḥtirām 3670
Yād u biliş dimegil virgil selām

Müʾmin olan ḳardaşa vire selām 3672
ʿİzzetile ide aña iḥtirām

3.2.33. Otuzuncı faṣl söylemek ve anuñ edeblerin beyān ider. (3734-4197)

Bu fasılda konuşmanın sünnetleri ve edepleri anlatılır. Müminin en önemli hasleti susmasıdır. Mümin, bağırarak konuşmamalıdır. Lanet, dedikodu, yalan yere yemin, insanları yüzüne karşı övme, zamana sövme, insanlara uzun ömür dileme, çok gülme ve soru soranları azarlama gibi davranışlardan uzak durulmalıdır. Bir mecliste konuşma önceliği büyüklere ve âlimlere verilmelidir. Şiir, sadece hikmetli şeyler için kullanılmalıdır.

Müʾminüñ efḍal ḫıṣālın bil sükūt 3735
Yessera'llāhü lenā ḥaḳḳa's-sübūt

Mā-l*ā*-yaʿnī sözden eyle ictināb 3743
Daḫı andan ki_olmaya anda ṣavāb

Naḳl olundı kim ide ḥıfẓu'l-lisān 3750
Nefsi ʿaybın cümleten eyler nihān

Yaşlu ʿāḳil sözi evvel söyleye 3760
Bildügince ḥaḳḳı taḥḳīḳ eyleye

Cümle ḫūyuñ çirk*i*ni bilgil yalan 3802
Zīre böyle didi faḫr-ı kün-fe-kān

Hem zinādan ġībet emrin bil eşed 3852
Zīre ḫayrın maḥv ider irmez meded

Müʾmin olan tevbe itse ẕenbine 3923
Serzenişler itme düşme cenbine

Her kim aña ṭaʿn ide maṭʿūn olur 3926

Ölmedin ol ẕenbile meşḥūn olur

Ger Ḫudā'ya naẓm ola ḥamd ü şenā 3986
Nāẓımı hem ḳāʾili görmez ʿanā

3.2.34. Otuz birinci faṣl uyumaḳ sünnetlerin ve edeblerin bildürür. (4198-4398)

Bu bölümde uykunun sünnetleri ve edepleri anlatılmaktadır. Uyumadan önce abdest alınmalı, Kur'an okunmalı, dua edilmeli ve kıbleye dönerek sağ yana yatılmalıdır. Mümin, yatsıdan sonra ilim dışında dünya kelamı konuşmamalıdır. Evde tek başına yatmamalıdır. Kapı eşiğinde ve dam başında yatmamalıdır. Gece kalkıp teheccüd namazı kılınmalıdır. Rüyalar ancak bilgili ve güzel ahlâklı insanlara anlatılmalıdır. Peygamberimizi (s.a.v.) rüyada gören de, hakikatte görmüş gibidir.

Evvel ābdest ala ṣoñra yata ol 4201
Tā kim Allāh raḥmetine bata ol

Yatmadın misvāk ide nāyim olan 4207
Uyḫudan ṭursa gerekdür hem-çünān

Her ki buldı sünnetinden intişā 4252
Emr-i dünyā dimesün baʿde'l-ʿışā

Ḫalvet evde uyımaḳ olmaz revā 4271
Āsitāne üzre hem-çün bī-ṣafā

Zīre nāyim ḥālini bil iy hümām 4311
Ḥāl-i meyyit gibidür her ṣubḥ u şām

Bil teheccüd sünnet-i ebrārdur 4332
Anı iḥyā eyleyen aḥrārdur

Sünnet oldur şol kişi kim düş göre 4336
ʿĀlime yā nāṣıḥa anı ṣora

Düşde gören beni görür ol beni 4386
Zīre ʿaynum gösterür aña Ġanī

3.2.35. Otuz ikinci faṣl sefer sünnetlerin ve edeblerin beyān ider. (4399-4692)

Bu fasıl, yolculuğun sünnetleri ve edeplerini ihtiva etmektedir. Yolculuk, mümine sağlık, zenginlik, rızık ve ilim kazandırır. Peygamberimiz (s.a.v.) yolculuğa pazartesi ya

da perşembe günleri çıkmayı tavsiye etmiştir. Yolculuğa çıkarken ve yolculuk dönüşünde ikişer rekat namaz kılınmalıdır. Yolculuğa çıkılırken vedalaşılması ve yol ihtiyaçlarının tedarik edilmesi gerekir. Yolculukta bineğe de iyi davranılmalıdır. İyi insanlarla yol arkadaşlığı yapılmalıdır. Yolculuktan dönen, bir taş dahi olsa eşine hediye getirmelidir.

İy sefer ʿazmin ḳılan mışr-ı dile 4399
Gel ticāret ribḥini bugün dile

Daḫı olsun Aḥmed'e cānlar fidā 4416
Anı yoldaş idinür niʿme'l-hüdā

Her ḳaçan kim biriñüz diler sefer 4424
İki rekʿat ḳıluban itsün güẕer

Dābbe üzre uyımaḳ emr-i ḳabīḥ 4556
Zīre anuñ arḳasın eyler cerīḥ

Dābbesini kürsī minber ḳılmasun 4495
Tā vebāli gerdeninde ḳalmasun

Fālcı şāʿir hem müneccim birle sen 4605
Yoldaş olma raḥmet itsün Ẕü'l-minen

Armaġansuz gelmeye gerçi ḥacer 4660
Alsa virse ehlinüñ göñlin açar

3.2.36. Otuz üçünci faṣl ṣoḥbet ve muʿāşeret edeblerin bildürür. (4693-4937)

Bu fasıl, arkadaşlık ve insanlar arası ilişkilerdeki sünnetleri bildirmektedir. Mümin, hüsn-i zan beslemeli, sözünde durmalı, kusur araştırmamalı, heskesle iyi geçinmeli, büyüklere saygılı olmalı, eza ve cefaya tahammül göstermeli, büyükleri ve hastaları ziyaret etmeli ve hediyeleşmelidir.

Ger dilerseñ ḫalḳıla sen iḫtilāṭ 4695
Nuṣḥ u şefḳat eksük itme ber-ṣırāṭ

Kişi kendü nefsine her ne ṣanar 4705
Anı ṣana dostlara iy muʿteber

Kimseʾi mekrūh sözile añmaya 4712
Tā burūdet şiddetinden doñmaya

Görse ġamgīn eyleye ḳalbin feraḥ 4742
Zāʾil ola gide andan her teraḥ

Ḫalḳa yaḫşi ṣanular ṣana müdām 4761
Tā saʿādet birle bula iḥtirām

Vaʿde itse vaʿdeye ide vefā 4774
Ḫulf-i vaʿde eylemek olur cefā

Ḳo ḫaṭāsın illerüñ gözle seni 4786
Tā ki saña raḥmet ide ol Ġanī

Ger tevāżuʿda ḥaḳīḳat bilesin 4861
Gördügüñ senden ḫayırlu ḳılasın

3.2.37. Otuz dördünci faṣl ḳardaşlıḳ ve dostlaşmaḳ sünnetlerin bildürür. (4938-5133)

Bu fasılda dostluk ve kardeşliğin sünnetleri üzerinde durulur. Müminin sevgisi de öfkesi de Allah için olmalıdır. Allah için kardeş olana cennette bir derece ihsan edilir. Muhabbet ve ülfette müminler ruh ve ceset gibidirler. İyi dostun kıymeti bilinmelidir. Dostluklar, vefa, cömertlik, affetme, ikramda bulunma, hediyeleşme ve hilm gibi güzel hasletlerle güçlendirilmelidir.

Diñle imdi müʾmine efḍal ḫıṣāl 4941
Ḥubbu fi'llāh buġżu fi'llāh ola ḥāl

Çoġ idüñ iḫlāṣıla iḫvānuñuz 4946
Arta ṭursun dāyimā aḫdānuñuz

İki müʾmin birbirine fi'l-miṣāl 4956
Cism ü cāna beñzemişler bī-cidāl

Sünnetinden ḥaḳ budur iy baḫtiyār 4957
Dīni muḥkem ḳardaş eyle iḫtiyār

Müʾmin olan müʾmine ḳılsa naẓar 4977
Ol ʿibādet ʿadd olur niʿme'l-eṣer

Ger ṭaʿāmdan ger libāsdan bulduġın 5021
Ḳardaşına vire bilse alduġın

Gelse zāʾir aña ikrām olına 5052
Ol dem anuñ ḥācetine bulına

3.2.38. El-faṣl fi'l-mücāleseti. (5134-5261)

Fasıl başlığı verilmekle birlikte mütercimin fasıl numarası vermediği fasıllardan biridir. Bu fasılda insanlarla oturmanın edepleri anlatılır. Yüzüne bakıldığında Allah hatırlanan kişilerle oturmalı, onlarla sohbet edilmelidir. Gizli kalması gereken konular meclis dışına çıkarılmamalıdır. Bir mümin meclise vardığı zaman en başa oturmaya çalışmamalıdır. Ayrıca bu fasılda mektuplaşma ve sıla-i rahim üzerinde de durulur.

Ehl-i ʿilmüñ meclisin bil nāmudār 5162
Ger başuñda devlet olsa aña var

Bile bula hem-nişīn ṣāḥib-dili 5167
Göre yüzin ẕikr ide Allāh dili

İctimāʿda ülfet eyler bil ḳulūb 5158
Şems-i himmet ol zamān ḳılmaz ġurūb

Meclis içre var emānet ṣaḳlana 5169
Ṭoġrı diye şol zamān kim ḥaḳlana

Kendüyiçün kimseʾi ḳaldurmaya 5148
Bula yirin kendüyi aldurmaya

Çünki mürsil dürişüp yazdı kitāb 5231
Ṣoñra ṣaçsun üstine yumşaḳ türāb

Hem ulaş ẕī-raḥmuña ṣor ḫāṭırın 5253
Yolı bir yıl olsa var gör ḫāṭırın

3.2.39. Otuz beşinci faṣl ḥavāyic istemek beyānındadur. (5262-5373)

Bu fasıl, ihtiyaçları talep etmenin edeplerini beyan eder. İhtiyaç sahibi bir mümin iffetli hareket ederek ihtiyaçlarını hemen insanlara açmamalıdır. Çok zor durumda kalması hâlinde önce Allah'a dua etmeli daha sonra takva sahibi bir mümine ihtiyaçlarını gizlice anlatmalıdır. İhtiyacı karşılandıktan sonra teşekkür etmeyi de unutmamalıdır. Mümin sıkıntıya düştüğü zaman sabrederek Allah'tan kurtuluş yolunu beklemelidir. İhtiyaç duyduğu işlerinde akıllı kimselerle istişare etmek de sünnettir.

İy ḥavāyic aṣlına ḳılan ṭaleb 5262
Gel berü gel evvelā ögren edeb

Lāzım olan ehl-i taḳvā müʾmine 5266
Nāsa ʿarż-ı iḥtiyācdan saḳına

İlden ummaḳ fitnedür ġāyet ulu 5268
Ol ḳara ṭaġ gibidür bī-reng ü bū

Ḥurr-ı muṭlaḳ müʾmine mevtden ḳatı 5269
Ḫalḳa dimek yimekiçün ḥāceti

Ḳalbi erḥam yüzi rūşen ola ḫoş 5290
Varan aña olmamışdur eli boş

Ḥācet içün cürme itme irtikāb 5297
Maʿṣıyetden eyle dāyim ictināb

Ġāyetile şükriden Ḥaḳḳ'a ʿayān 5302
Ḫalḳa daḫı şākir oldur hem-çünān

İstişāre emrine ehl-i ʿuḳūl 5325
Sünnetile didiler idüñ ḳabūl

3.2.40. Otuz altıncı faṣl ḳonuḳlar żiyāfetin ve sünnetlerin ve edeblerin bildürür. (5374-5589)

Bu fasıl, misafir ağırlamanın sünnet ve edeplerini bildirir. Misafir ev için berekettir. Misafir ağırlama konusunda müminlere en güzel örnek Hz. İbrahim peygamberdir. Misafire en güzel yiyecekler ikram edilmelidir. Misafirden hizmet umulmamalıdır. Misafir evin dışarısına kadar uğurlanmalıdır. Allah dostları, sadece zenginlerin davet edildiği ziyafetlere katılmaktan içtinab etmişlerdir. Ayrıca bir mümin ziyafete katıldığı ortamda da davranışlarına dikkat etmelidir.

Ḳanḳı ev kim irmese mihmān aña 5399
Hīç melek girmez yörenmez ol yaña

Ger ḳonuḳsuz ḳalsayıdı ol Ḫalīl 5405
Niçe mīller seyr iderdi ol sebīl

Ḳonuġ içün çīn ide ḫāliṣ ṭaʿām 5421
Hem neẓāfet ola anda iy hümām

Ḳonuġından ḫidmet ummaḳ ol cüvān 5444
Ol mürüvvetden degüldür bī-gümān

Çıḳa ṭaşra artlarınca ol zamān 5498
Ṭaşra ḳapu ola ḥaddi iy cüvān

Şol żiyāfet ki_ide maḫṣūṣ aġniyā 5459
Aña raġbet itmemişdür evliyā

Ṣaġa ṣola gözlerin oynatmaya 5539
Yüzini dürüp ḳaşını çatmaya

3.2.41. Otuz yidinci faṣl ḳonşı ḥaḳların beyān ider. (5590-5668)

Bu fasıl, komşu haklarını beyan eder. Ev alırken salih bir komşuya da talip olunmalıdır. Komşuya ikram ve hürmet, anneye hürmet ve ikram gibidir. Komşuya hediye verme, kâfir olsa bile ihtiyaçlarını karşılama, komşunun evinden yüksek bina yapmama ve rüzgarını engellememe, satacağı vakit evini önce komşuya teklif etme komşuluk haklarındandır. Bir mümin, maddi ve manevi her türlü yardımı komşusuna sunmalıdır.

Cār-ı ṣāliḥ ḳıl ṭaleb ki_oldur refīḳ 5592
Yār-ı müşfiḳ olan oldur hem ṣadīḳ

Cāra ḥürmet ümme ikrām gibidür 5599
Cāra iḥsān ümme inʿām gibidür

Böyle mi_olur iḫtilāṭ u imtizāc 5605
Ṭoḳ yatasın cāruñ ola ḳarnı aç

Ṭāḳatınca cārına ihdā gerek 5611
Olanından az u çoḳ iʿṭā gerek

Cārı kāfir olsa da virmek revā 5612
Lāyıḳ oldı lāzımın ḳılmaḳ ʿaṭā

Cār üzre yapmaya ʿālī binā 5640
Yiline māniʿ olur gider havā

Görse çölmek cūş ider şūrvāyıla 5639
Ṭatdur andan ḳoma şūr u vāyıla

3.2.42. Otuz sekizinci faṣl nikāḥ sünnetlerin ve feżāyilin ḥuḳūḳın bildürür. (5669-6418)

Bu bölüm nikah ve evliliğin sünnetlerini bildirir. Mümin, eveleneceği zaman dindar bir eş seçmelidir. Evlilikte denklik önemlidir. Nikahın şartları, mehir, nişan, düğün, zifaf, eşlerin birbirlerine karşı vazifeleri, çocuk sahibi olma, akika kurbanı, çocuğun emzirilmesi, çocuğa ad konulması, çocuğun eğitimi bu fasılda işlenen diğer konulardandır. Çocuk, anne babaya Allah tarafından verilen bir emanettir. Peygamberimiz (s.a.v.) çocuk kokusunun cennet kokusu olduğunu buyurmuşlardır.

Çünkim ola ol nikāḥa iḳtidār 5697
Dīni muḥkem ʿavrat ide iḫtiyār

Sünnetinden dir naẓar ehl-i ṣalāḥ 5754
Alacaġı ʿavrata ḳable'n-nikāḥ

Hem velīme sünnet oldı hem-çünān 5823
Ḳıl ḳonuḳluḳ sen daḫı evlen hemān

Acı diller virmesün ʿavrat ere 6217
Ṭatlu dilden eylesün ʿizzet ere

Ḳızı ṭoġsa ḥamd ide ola feraḥ 5939
Görmeye ʿömrinde anuñ hīç teraḥ

Ana südi oġlına ṭatlu olur 5990
Aña nisbet ġayrısı yatlu olur

Hem sibāḥat eyle taʿlīm iy peḏer 6053
Yaʿnī yüzmek ṣuda bilsün ol piser

Didi ḳuṭbü'l-enbiyā iy muʿtemed 5934
Ḳoḳusından cennetüñ rīḥu'l-veled

3.2.43. Otuz ṭoḳuzuncı faṣl ecnebiyye ʿavratlara müteʿalliḳ aḥvāli beyān ider. (6419-6480)

Bu fasılda mümin erkeklerin kadınlarla olan görüşmesinin edepleri bildirilir. Mümin, bakışıyla ve konuşmasıyla iffet sahibi olmalıdır. Bir erkek mahremi olmayan bir kadınla başbaşa kalmamalıdır. Ayrıca kadınlar da, ince elbiseler giymemeli, saç

ekletmemeli, yüz tüylerini aldırmamalı ve dişlerini inceltmemelidirler. Erkek ve kadın birbirine davranış ve giyimde benzememelidir.

Dilde şehvet toḫm ider baḳmaḳ didi 6434
Fitne yiter bu başa ḳaḳmaḳ didi

Hem eline olmasun dege elüñ 6436
Ṭayrınur pā gözlerüñ görmez yoluñ

Kengel itme key saḳın ol bī-ḥayā 6439
Söz yirine başuña saçar ḳaya

ʿAvratıla er ola ʿişyān olur 6452
Lā-cerem s̱āliṣ̱ aña şeyṭān olur

Olsa tenhā evde ʿavrat girme sen 6455
Nefs elinden olayın dirseñ esen

Ġāyet ince geymesün ʿavrat libās 6458
Zīre vāṣıf ṭaşı için bī-esās

Kendüzin beñzetmesün er ʿavrata 6463
Hīç teşebbüh itmesün bī-ġayrete

Beñzemesün hem-çünān ʿavrat ere 6464
Yoḫsa anuñ başına şiddet ire

3.2.44. Ḳırḳıncı faṣl ata ana ḥaḳların ve aḩlara müteʿallik̇ sünnetleri bildürür. (6481-6608)

Bu fasılda ana baba hakları konusundaki sünnetler üzerinde durulur. Peygamberimiz (s.a.v.) "Ana babanıza iyilik ediniz ki, çocuklarınız da size iyilik etsinler."[172] buyurmuşlardır. Ana hakkı babadan önce gelir. Evlat, ana babasını devamlı razı etmeye çalışmalı, onlar için malını infak etmelidir. Onları terk edip cihada ya da hacca gitmek bile doğru değildir. Annenin ayağının tozu evladın gözü için sürme kıymetindedir. Evlat, ana babanın önünde yürümemelidir. Namaz kılarken babanın önüne geçip imam da olunmamalıdır.

Ana ḥaḳḳı atadan aʿẓam durur 6497
Anaya iḥsān iden ekrem durur

[172] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 1/299.

Cenneti bil kimlerüñ semtindedür 6501
Ümmehāt aḳdāmınuñ taḥtındadur

Daḫı mālın anlara infāḳ ide 6516
Cān u dilden anlara işfāḳ ide

Vālideyni terk idüp ḳılma ġazā 6525
Ḥacca gitmek hem-çünān olmaz revā

Ana riclin öpe süre yüzini 6539
Gözine küḥl ide izi tozını

Ata aña öñlerince ḳılma seyr 6554
Yüri anlar der-peyince eyle ḫayr

Ata ana müʾmineyn ḳılsa vefāt 6562
Anlar üzre ḳıl namāz iste necāt

3.2.45. Ḳırḳ birinci faṣl ḫışmlar ḥuḳūḳın beyān ider. (6609-6640)

Bu fasıl akraba hakları ile ilgili sünnetleri açıklar. Peygamberimiz (s.a.v.) akraba ziyaretinin ömrü uzatacağını buyurmuşlardır. Akrabayı ziyaret eden Allah'ın rahmetine kavuşur. Akraba ile bağını koparandan Allah da rahmetini keser. Amca, dayı, en büyük kardeş baba derecesinde kıymetlidir. Hala, teyze de anne derecesinde kıymetlidir.

İy ẕevi'l-erḥāmına vuṣlat ḳılan 6609
Şānına elṭāfıla ḫaşlet viren

Raḥme vuṣlat ʿömre virür izdiyād 6611
Var ḫışımlar birle buluş olma yād

Bir kişi ḳaṭʿ eylese raḥmin eger 6614
Ol sebebden cümleye irer żarar

Vara göre şevḳile ẕī-raḥmini 6623
Gözleye hem lāzım olan resmini

İki günde bir ziyāret eyleye 6622
Ḳalbi beytin ḫoş ʿimāret eyleye

3.2.46. Ḳırḳ ikinci faṣl ḳul ve cāriye ve anlaruñ zindigānīsin bildürür. (6641-6748)

Bu fasıl, köleler ve hizmetçilerin hakları ile ilgili sünnetleri bildirir. Mümin, köleye kendi yediğinden yedirmeli ve giydiğinden giydirmelidir. Köleye yapabileceğinden fazla sorumluluk verilmemelidir. Köle iyi eğitilmeli, hatasından dolayı dövülmemelidir. Mümin, kölesinin de kendisi gibi Allâh'ın kulu olduğunu unutmamalıdır. Hizmet süresi uzayınca kölesini azat etmelidir.

Yidüginden ḥişşesin virsün aña 6654
Geydüginden kisvesin görsün aña

Ger dilerseñ rūşen olmaḳ hem-çü şemʿ 6659
İki işi bir ḳul üzre ḳılma cemʿ

Her kişi memlūkine gökcek edeb 6687
Ögrede iḥsān ide ʿālī-neseb

Ḳab ḳacaḳ şısa anuñçün dögmeye 6709
Ol ḫaṭādur anuñiçün sögmeye

Dimesün mevlā ḳula ʿabdüm benüm 6712
Diye Allāh ḳulıdur aldum benüm

ʿAbdiAllāh Emetu'llāh ḳıl nidā 6714
Böyle olsun dāyimā senden edā

Ḫidmetinde olsa ḳulı çoḳ zamān 6718
Ḳılsun āzād ecrin ider Müsteʿān

3.2.47. Ḳırḳ üçünci faṣl sāyir ḥalāyıḳ ḥuḳūḳın beyān ider. (6749-6825)

Bu fasılda diğer insanların hakları ile ilgili sünnetler bildirilmiştir. İnsanlardan ihtiyaçlar için talepte bulunarak zelil duruma düşülmemelidir. Takdir etmeyi bilmeyenlerden uzak durmak gerekir. Zayıf insanlara yakın durulmalı ve onlara sevgiyle yaklaşılmalıdır. İnsanların hâlleri araştırılmamalıdır. Günah konusunda kimseye boyun eğilmemelidir. Kâfirlere karşı sert, müminlere karşı merhametli olunmalıdır. Müslümanlarla münazara ve muharebeye girilmemelidir. Kâfirlerle karşılaşıldığı zaman, İslâm'a davet edilmelidirler.

Olma şol insān bigi ki_eydür müdām 6766
Baña iḥsān idene idem tamām

Ḥaḳ rıżāsın gözle görseñ ger żaʿīf 6781

Yanına var ḥālini ṣor iy şerīf

Nās aḥvālini teftīş eyleme 6789
Olmaz emri saña teşvīş eyleme

Bir adım ẓālim yanınca ḳılma seyr 6800
Ulu ṣuçdur ṣanma anı ola ḫayr

Sen rıżāsın gözle Ḥaḳḳ'uñ her zamān 6802
Ḫışm iderse ġam degül cümle cihān

Ehl-i īmān zümresin görseñ eger 6806
Ḫoş beşāşet birle eyle sen naẓar

Her kişiye adıyıla ḳıl nidā 6811
Saña raḥmet eyleye tā kim Ḫudā

Kāfire olsañ mülāḳī yolda sen 6821
Dīne daʿvet eylegil iy müʾtemen

3.2.48. Faṣlun fī-teraḥḥumi külli şey'in mine'l-behāyimi ve'ṭ-ṭayr. (6826-6893)

Fasıl başlığı verilmekle birlikte, mütercimin numara vermediği fasıllardan birisidir. Hayvanlara merhametle davranılması gerektiği bu fasılda açıklanır. Ahiret gününde hayvanlara eziyet edenler cezalandırılacaktır. Evde bulunan kedi ve köpek doyurulmalıdır. Hayvanlara lanet edilmemelidir.

Gövdesinden zāʾil eyle tozını 6837
Şefḳat eyle sil yüzini gözini

Key saḳın aç u ṣusuz itme telef 6838
Günde yitmiş kerre ʿarż it mā ʿalef

Ger başuñda varısa tāc-ı kerem 6855
Başma ḥayvān üstine saḳın ḳadem

Daḫı ḥayvān cinsine ḳılma ʿaẕāb 6830
Belki oġşa vir yimin gözle ṣavāb

Serçe hüdhüd hem ḳarınca hem aru 6840
Key saḳın öldürmegil iy māh-rū

Gice ḳılsa yuvasında ḳuş ḳarār 6842
Key saḳın ürkütmegil iy nāmudār

3.2.49. Ḳırḳ dördünci faṣl emr-i maʿrūf nehy-i münker sünnetlerin beyān ider. (6894-6972)

Bu fasıl iyiliği emir ve kötülükten sakındırmayı anlatmaktadır. Mümin, iyiliği emrederken ve kötülükten sakındırırken hiç kimseden çekinip korkmaz. Önce nefsinden başlayarak bu görevi yerine getirir. Gerektiğinde zalim devlet başkanına da hakkı söylemeyi kendisi için bir cihad ve ganimet sayar. Bir mümin, günahkar bir kimseye güleryüzle davranıp günahını hoş görmez.

Diñlesünler isteyenler devletin 6894
Emr-i maʿrūf nehy-i münker sünnetin

Yā dögerler yā sögerler dime hīç 6912
Öldürürler diyü ḳorḫu yime hīç

Mīr-i ẓālim cevr iderse bī-emān 6921
Ḥaḳ sözi dimek ġanīmet ol zamān

Görse münker çalışa bula mecāl 6923
Ḳıla taġyīr gide cümle iḫtilāl

Ehl-i fisḳa baḳma burtar yüzüñi 6927
Rıfḳ u līnet birle ḳılma sözüñi

Emr-i maʿrūf sünnetinden bil tamām 6940
İbtidā nefsinden ide ol hümām

3.2.50. Ḳırḳ beşinci faṣl ḳāḍīlık ve beglik ve fetvā ve aña müşābih olanlar beyānındadur. (6973-7223)

Bu fasıl, hâkimler, yöneticiler ve müftüler hakkındadır. Bu görevler dünyevî ve uhrevî sorumluluğu büyük olan görevlerdir. Bu görevi ifa edenler işlerinde ciddi ve vakar sahibi olmalıdırlar. Aynı zamanda güzel ahlâklı ve merhametli de olmalıdırlar. Zayıfın hakkını güçlüden alabilmelidirler. Suç işleyenlere Allah'ın hükümlerini uygulamalıdırlar. Müslümanların yöneticisi bir zenci bile olsa ona itaat edilmelidir. Müminler neye layıksa öyle yönetilirler. Hz. Ömer gibi idareci isteniliyorsa, Hz. Ebû Zer gibi zâhid olunmalıdır.

İsteyenler şerʿile Ḥaḳ'dan ḳażā 6973
Gözlesünler evvelā Ḥaḳ'dan rıżā

Şefḳatinden behre alsun her faḳīr 7033
Ḥürmetinden ḥişşe alsun her ḥaḳīr

Ḫalḳuñ ekşer cürmini ʿafv eyleye 7046
Her ḫaṭāsın ḳaṣdıla maḥv eyleye

Yolını hīç kimsenüñ güç itmeye 7068
Kimseʾi nā-ḥaḳ yire incitmeye

Beyt-i māldan nefsine māl almaya 7072
Anuñiçün ol eve hīç gelmeye

Ger zināya şürb-i ḫamra var şühūd 7092
Ol iḳāmet eyleye lā-büd ḥudūd

Gerçi ḳara ḳulı vālī eylese 7153
Semʿ u ṭāʿat lāzım olur söylese

Size göre olısar vālī size 7194
Tā bilesiz nicedür ḥāli size

Zühdile siz olasız Bū Ẕerr eger 7197
Ben olayın ʿadlile hem-çün ʿÖmer

3.2.51. Ḳırḳ altıncı faṣl ġazā sünnetleri beyānındadur. (7224-7514)

Bu fasıl cihadın edep ve sünnetlerini bildirmektedir. Cihaddan maksat Allah'ın dinine yardım etmektir. En büyük cihad ise nefisle yapılan cihaddır. Ok atıcılığı ve at besiciliği ile cihada hazırlanmalıdır. Allah yolunda cihad eden, arkada kalanları artık düşünmemelidir. Düşman karşısında kendisini bir kaplan gibi görmelidir. Peygamberimiz (s.a.v.) savaşta hileye ruhsat vermiştir. Şehitler, ölüm zahmetini ancak bir pire ısırması ya da ufak bir çimdik kadar hissederler.

Sünnetile gel bugün eyle ġazā 7224
Tā saña yarın vire cennet Ḫuḏā

Oldı sünnet evvelā nefse ġazā 7249
Ṭāʿat-ı Ḥaḳ'da ola bula rıżā

Ata ana ḫidmeti hem ḳalmaya 7283
Anları ḳoyup ġazāya gelmeye

Sünnetindendür Ḥabīb'üñ iy cevād 7346
Ḥaḳ yolında bağlamaḳ esb-i cihād

Raġbetile oḳ atardı her biri 7350
Ger ṭoḳunsa düşmana ḳalmaz diri

ʿAvrat oġlan māl u mevlid hem vaṭan 7371
Hīç ḫayāle gelmesün iy müʾtemen

Kibr içinde ṣanasın olmış peleng 7432
Düşmene ḳılmaz tevāżuʿ ehl-i ceng

Ger ʿadūya ṣayḥa ḳılsa ṣavtıla 7457
Gök gürülder gibi ola saḫṭıla

Virdi ruḫṣat ol Ḥabīb-i Ẕi'l-cemāl 7460
Ḥarbde kiẕbe ḫudʿaya bārī mecāl

3.2.52. Ḳırḳ yidinci faṣl mübtelā sünnetlerin beyān ider. (7515-7793)

Bu fasılda hastalıklar ve hastalıklara karşı müminin tavrı anlatılmaktadır. Hastalıklara karşı sızlanma ve şikayette bulunulmamalıdır. Nitekim hastalıklar günahlara kefarettir. Mümin, hasta hâlinde zikir, salavat ve Kur'an ile meşgul olmalıdır. Bu fasılda ayrıca Peygamberimizin (s.a.v.) değişik hastalıklara, musibetlere, korku hâllerine karşı yapmış olduğu dualar, nazar, sihir, batıl inanç, sarılık, göz ağrısı, diş ağrısı, cüzzam, salgın hastalıklar, hacamat ve kına gibi konular da işlenmektedir.

Ḥaḳ sever ḳul nāliş itse derdile 7522
Gel berü gel sen daḫı derdin dile

Tā ki keffāret ola gide ʿuyūb 7545
Cürmini ʿafv ide Ġaffāru'ẕ-ẕünūb

Ṭāḳatınca gizleye derdin ʿalīl 7592
Olmasun derdinden ide ḳāl u ḳīl

Mübtelā sünnetlerinden bil daḫı 7602
Ḫaste tevbe eylemekdür iy aḫī

Göz deger maʿmūr olan olur ḫarāb 7712
Yatlu gözden lāzım oldı ictināb

Ḳaç cüẕāmdan olmaġıl aña yaḳın 7746
Ṣanki arslandan ḳaçarsın iy emīn

Aġrısa göz daḫı dermān iy piser 7764
Ġāyetile muṣḥafa ḳılmaḳ naẓar

Sünnetinden bil ḥacāmat iy hümām 7768
Cümle derdi defʿ ider nefʿi tamām

3.2.53. Ḳırḳ sekizinci faṣl ṣayru ṣormaḳ ve ṣol nesne ki vācib olur. Ḥaste ḥakkından ve meyyit üzerine namāz ḳılmaḳ ve anuñ tekfīni ve tedfīni ḥuḳūḳın beyān ider. (7794-8437)

Bu fasılda hasta hakları ve cenaze konusu işlenmektedir. Hasta ziyaretinde mütebessim olunmalı, şifa için dua edilmeli ve az oturulmalıdır. Hasta bütün günahlarından tövbe etmelidir. Ölümü hatırlamak dünya sıkıntılarını yok eder. Mümin için ölüm, Allah'a kavuşturan bir hediyedir. Ayrıca bu fasılda ölüm esnasında okunacak dualar, kelime-i tevhîd telkin edilmesi, ölmek üzere olan kişinin yüzündeki hayır ve azab alametleri, ölünün ardından cahiliye davranışlarının sergilenmemesi, ölünün kefenlenmesi, cenaze namazı, kabir yapımı, ölüleri hayırla anma ve kabir ziyareti gibi konular da işlenmektedir. İslâm âdâbına göre cenaze bile hayırlı insanların yanına gömülmelidir. Sadece dünyada ya da ahirette değil, kabirde de iyilerle komşu olunmalıdır.

Ehl-i İslām ḫaste olsa iy emīn 7796
Ḥālin anuñ ṣormaġ oldı ḥaḳḳ-ı dīn

Hem yanında ḫastenüñ çoḳ ṭurmaya 7812
Ḥāṣılı ol ḫasteʾi hīç yormaya

Ol Ḥabīb'üñ sünnetinden hem-çünān 7849
Mevtini çoġ anmaḳ ola her zamān

Zīre mevtdür Müslim'üñ keffāreti 7933
Anuñıla artar anuñ ḥürmeti

Daḫı anuñ sünnetinden taʿziye 8096
Tā muṣībet ehli bula tesliye

Olmasun saç yola ide tārumār 8140
Key saḳınsun ki_olmaya her tārı mār

Hem cenāze gören ādem ol zamān 8218
Açaʿibret gözin aña bī-gümān

Ehl-i ḫayruñ ḳabrine ḳıluñ ḳarīn 8094
Raḥmet anda *fe'dḫulūhā ḫālidīn*

Saḳınuñ sebb eylemeñ emvāta siz 8435
Bir gün ola siz de yirde yatasız

3.2.54. Eserin Hâtimesi (8438-8442)

8442 beyit olan bu mesnevîde, son beş beyit ve devamındaki mensur bölümden oluşan bitiş bölümü vardır. Mütercim bu bölüm için ayrı bir başlık yazmamıştır. Allâh'a dua ve hamd edip mahlasını da "Muhammed" olarak zikreden mütercim, eserini salavatla sonlandırır:

Rabbenā yessir lenā niʿme's-sürūr 8438 - 8442
Rabbenā etmim lenā ḫayra'l-umūr

İbtedeʾtü ḥāmiden yā Ẕe'l-cemāl
Fe'nteheytü ḳāṣıran yā Ẕe'l-kemāl

İy **Muḥammed** eyle Ḥaḳḳ'a raġbeti
Tā kim ide saña Allāh raḥmeti

Hem Ḥabīb'üñ luṭfını eyle ṭaleb
Vir ṣalavāt şevḳile gözle edeb

Hem daḫı aṣḥābına evlādına
Vir ṣalavāt şöyle kim evlā dine

Bu beyitlerden sonra mütercim, mensur olarak salavata ve duaya yer verir. Salavat ve duanın ardından şu tarih beyitleri gelmektedir:

Ḥīne temme'l-kitābü ḳavlen
Bi'l-cühdi'l-keṯīri beẕlen

Elheme'l-mülhimü ʿadlen
*Ṣāra't-tārīḫu **faḍlen***[173] **(فضلا)**

[173] "Faḍlen" **(فضلا)** kelimesi ebced hesabıyla eserin telif tarihi olan hicrî 911'i vermektedir. Ayrıca Manisa nüshasında kelimenin altına müstensih tarafından rakamla "911" de yazılmıştır.

Tarih beytinden sonra gelen "ferağ kaydı"nda mütercim, tercümesini nasıl ve ne zaman yazdığını kaydeder. "Muḥammedi'bni İbrāhīm" olarak adını da zikreden mütercim nihayet yine salavat ve dua ile ferağ kaydını tamamlamaktadır.

3.3. ŞİR'A-İ MANZÛME'NİN ŞEKİL ve TÜR ÖZELLİKLERİ

3.3.1. Nazım Şekilleri ve Türleri

Şir'a-i Manzûme, Türk Edebiyatı'nda değişik konuların işlenmesinde çok kullanılmış olan "mesnevî"[174] nazım şekliyle yazılmıştır. Eser, 20 beyitlik tevhid ve na't beyitlerinden oluşan mülemma bir kasidenin ardından mesnevî kafiye düzenine geçmekte ve nihayete kadar bu şekilde devam etmektedir. Şir'a-*i Manzûme*, okuyucuya bilgi vermek, onu eğitmek amacı güden mesnevîler grubunda[175] yer almaktadır. Edebiyatımızda birçok dînî-tasavvufî eserin telif ve tercümesinde mesnevî nazım şekli tercih edilmiştir. *Şir'a-i Manzûme,* nazım türü olarak da manzum ilmihâl eserleri sınıfına girmektedir. Eserde pek çok ayet ve hadisin manzum mealinin[176] yanında, hilye ve münacât mahiyetindeki beyitlere de rastlanmaktadır.

Hz. Muhammed'in mübarek vasıflarını ve güzelliklerini anlatan manzum veya mensur eserlere hilye denilmektedir.[177] *Şir'a-i Manzûme'*de Peygamberimizi (s.a.v.) vasfeden bu türden beyitler yer almaktadır:

Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām — 3775-3783
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

Rūşen itdi her sözi virdi zamān
İşiden bildi kelāmın bī-gümān

İşiden ger dilese ṣaymaḳ sözin
Ṣayarıdı cemʿ iderdi kendüzin

[174] Ünver, "Mesnevî", s. 430; Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, **Divan Şiiri Şekil Bilgisi**, Berikan Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 467, 468. Edebiyatımızda mesnevî türünde yazılmış eserler için bkz. Ahmet Kartal, **Doğu'nun Uzun Hikayesi**, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2014.
[175] Ünver, "Mesnevî", s. 438
[176] Manzum ayet ve hadis tercümelerine "*Şir'a-i Manzûme*'nin Tercüme Hususiyetleri" bölümünde yer verilmiştir.
[177] Manzum hilye türü için bkz. Zülfikar Güngör, **Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebeviler ve Nesimi Mehmed'in Gülistan-ı Şemail'i**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2000; Mehtap Erdoğan, **Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013.

Fehm ider sāmiʿ kelāmın şevḳile
Ḥaẓẓın alur ehl olanlar ẕevḳile

Zīre üç kez virüridi ol selām
Her maḳālı hem-çünān niʿme'l-kelām

Daḫı her vaḳt söylese ḫayru'l-enām
Söyleridi her sözi üç kez tamām

Her sözi rūşen idüp virdi zamān
Kim işitse ol sözi añlar hemān

Naẓma secʿe çekmedi zaḥmet Resūl
Her murāda yüsrile buldı vüsūl

Naẓm u secʿi zaḥmetile ol kerīm
Nehy idüp bu resme didi ol raḥīm

Türk Edebiyatı'nda Allah'a yalvarmak, yakarmak, niyaz ve dua etmek gayesiyle yazılan edebî türe ise münacat denilmektedir.[178] *Şir'a-i Manzûme'*de özellikle mütercime ait bu tür beyitler bulunmaktadır. Aşağıdaki beyitler Muhammed b. İbrahim'in kendi telifidir.

Yā İlāhī ṣıdḳıla ben nefsümi 4243-4248
Saña münḳād eyledüm hem ünsümi

Yönümi saña yöneltdüm yā Kerīm
Sen bilürsin emrümi sen yā ʿAlīm

Raġbetile rehbetile yā ʿAẓīm
İlticā itdüm saña ben yā Raḥīm

Nāzil olan her kitāba yā Ġafūr
Ṭāyiʿan īmān getürdüm yā Şekūr

Şol Nebī kim anı irsāl eyledüñ
Raḥmetüñüñ ḫ̆ānı birle ṭoyladuñ

Hem aña īmān getürdüm yā Vedūd
Rabbenā yessir lenā ḫayra'l-ʿuhūd

Yā İlāhī raḥmetüñdür bī-ʿaded 5256-5260
Gelmişüz biz ʿāṣīler ister meded

[178] Münacat türü için bkz. Abdulhakim Koçin, **Türk Edebiyatında Münacat**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011.

Ḫ̆ān-ı luṭfuñ birle ṭoyla ḳulları
Cennetüñde ḳoça ḥavrā ḳolları

Rūşen eyle gözlerin görsün cemāl
Ḳaḥr elile olmasunlar pāyimāl

Ol Ḥabīb'üñ ol Resūl'üñ yā Refīʿ
Olsun ʿāṣī ḳullara yarın şefīʿ

Her kim āmīn diye ola ol emīn
Tā ki raḥmet ide bize ol Muʿīn

3.3.2. Vezin ve İmla Özellikleri

Klasik edebiyatımızın ürünlerinden gazel ve kasideleri saraylara, mesnevîleri ise gökdelenlere benzetebiliriz. Bu muhteşem yapıları ayakta tutan sağlam iskelet ise şüphesiz ki aruz veznidir. Edebiyat tarihimiz, aruz vezninin birçok farklı kalıbıyla yazılmış eserlerle doludur. Bunlardan birisi de *Şir'a-i Manzûme'*dir. Şiir kabiliyeti yanında iyi bir medrese eğitimi de almış olan Muhammed b. İbrahim, bu eserini aruzun remel bahrinin edebiyatımızda çok sık kullanılan "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıbıyla yazmıştır. Türkçenin aruza henüz uyum sağlamadığı bir dönemin ürünü olan eserde imale ve zihaflara rastlanılmaktadır. [179] Ayrıca eserde vezin gereği ünlü düşmesi sonucu meydana gelen "birleşme"ler de bulunmaktadır. Vezin kusuru olarak kabul edilen bu durumlar geçiş döneminin eserlerinde sıklıkla görülebilmektedir.

Bazı yerlerde farklı tercihler söz konusu olmakla birlikte *Şir'a-i Manzûme'*de belirli imla özellikleri korunmuştur. Özellikle Manisa ve Los Angeles nüshaları imla açısından çok sağlam nüshalardır. Hacı Mahmud nüshası çokça imla kusurunu barındırmaktadır. Hacı Mahmud nüshasında ayet ve hadislerin imlasında dahi ciddi hatalar söz konusudur. Yazma Bağışlar ve Diyanet nüshalarında ise çok sık olmamakla birlikte bazen imla hataları görülebilmektedir. Vezin ve imla ile ilgili dikkat çeken hususlar şunlardır:

[179] Bu bölümde yapılan tespitler konusunda şu kaynaklardan faydalanılmıştır: Selami Ece, **Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri I-II**, Eser Basım Yayınları, Erzurum, 2015; Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2004; Faruk Kadri Timurtaş, **Eski Türkiye Türkçesi**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012; Hatice Şahin, **Eski Anadolu Türkçesi**, 4. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015; M. Fatih Köksal, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer", **Turkish Studies**, Ankara, 2011, C. 6, S. 1, s. 249-291; İbrahim Halil Tuğluk, 17. Yüzyıla Ait Harekeli İki Metinde Bazı İmlâ Özellikleri, **Turkısh Studies**, Ankara, 2008, C. 3, S. 6, s. 628-646.

Yaʿn*ī*, Rāv*ī*, ẕimm*ī*, ġāz*ī*, fān*ī* gibi kelimelerdeki uzun "ī"lerde zihaf yapılmıştır. Türk Edebiyatı şiir geleneğinde vezin kusuru olarak kabul edilmeyen[180] bu durumlar imlada gösterilmemektedir: {bāḳ*i*si: باقسی} Bu gibi kelimelerde yapılan zihafların imlaya yansıtılması konusunda nüshalar arasında ve tek bir nüsha içerisinde de tam bir tutarlılık söz konusu değildir.

Bazı Farsça ve Arapça kelimelerdeki zihaflar, kimi yerlerde med gösterilmeyerek imlaya da yansıtılmıştır: {c*ā*nuñ: جنڭ} {ḫ*ū*lu: خلو} {p*ā*re: پره} {çirk*ī*n: چركن} {T*ī*z: تز} {s*ā*ʿat: سعت}. Nüshalardaki kullanımına bir kelime üzerinden örnek verebiliriz. *Şirʿa-i Manzûme*'nin tamamında geçen 17 adet "sāʿat" kelimesinden 3 tanesinde zihaf yapılmıştır ve L nüshasındaki bir yer hariç bütün zihaflar bütün nüshalarda "سعت" olarak imla edilmiştir.

Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde, uzun heceye tekabül eden "e" sesinin imaleyi göstermek için elifle yazılması yaygın bir imlâ özelliğidir. *Şirʿa-i Manzûme'*de da bu tür imalelere sıklıkla rastlanılmaktadır: (eyley**ĕ**ler: ایلیالر} {b**ĕ**nümile: بانمیله} {b**ĕ**ni: بانی}.[181] Bu imaleler bazen mısra sonlarında kafiye için yapılabilmektedir:

Bizde ḳudret yoġıdı virdi Ḫuḏā (خذا) 4488
Kim iṭāʿat eyledi dābbe **bize (بزا)**

Ḫayrıla iḥsānıla ide duʿā (دعا) 3007
Raḥmetile maġfiret olsun **diye (دیا)**

ʿAbd-i müʾmin diye taṣdīḳ **eyleye (ایلیا)** 330
Ümmete eyler şefāʿat enbiyā (انبیا)

Türkçe kelime ve eklerde "i/ı" sesiyle yapılan imaleleri göstermek için özellikle Diyanet ve Los Angeles nüshalarında dik esre (çeker) işareti konulmuştur. Türkçe kelimelerde yapılan imaleyi bazı Arapça kelimelerde de görebilmekteyiz.[182] Arapça "ṣalat/صلاة" kelimesinin çoğulu olan "ṣalavāt/صلوات" kelimesi en sağlam nüshalar olan M ve L'de düzenli olarak vezin gereği "ṣal**a**vat/صَلَوَة" şeklinde imaleli okunmuştur.

[180] Hasan Kaplan, "Mısrayı Aruza Uyduran Bir Şair: Zîver ve Şiirlerinde Aruz Tasarrufları", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 1, s. 288; Süleyman Eroğlu, **Hamdullah Hamdi-Ahmediyye**, Bursa Akademi Yayınları, Bursa, 2015, s. 41-42.

[181] M. Fatih Köksal, bu imalelerin "ĕ" karakteri ile gösterilmesini önermektedir. Bkz. M. Fatih Köksal, "Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2009, S. 3, s. 68.

[182] Bkz. M. Fatih Köksal, "Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler", s. 68.

Ayrıca son kapalı hecedeki asli uzunluk imlada gösterilmemiştir. Metinde toplam 61 yerde bu şekilde geçmektedir. Tenkitli metnimizde "Vir **şalavāt** cān u dil bulsun şafā" şeklinde transkribe edilmiştir. D, H, Y nüshalarında ise bu kelime aslî şekliyle "صلوات" olarak imla edilmiştir. Aynı şekilde "**a**mān/آمان" kelimesinin açık olan hecesi de birçok yerde imaleyle okunmuştur. Asli uzunluk olmaması hasebiyle bunlar tenkitli metinde gösterilmemiştir. Vezin gereği farklı okunan diğer bazı kelimeler de şunlardır: kefāret, ḳırʾāt, ḳırʾat, hedye, Cebreʾīl, dünye, zīre. Bazı özel isimler de vezne uydurularak yazılmıştır: {Ebū Bekr →Bū Bekr} {Ebū Derdā →Bū Derdā} {ʿUyeyne →ʿUyyene} {Ümmü Seleme → Ümmü Selme} vb.

Ayet ve hadis iktibaslarında mana muhafaza edilmekle beraber lafzın vezne uygun hâle getirildiği yerler vardır.[183] Taha Suresi'nin 114. Ayetinde geçen "*Rabbi zidnī ʿilmen*" lafzı, vezin gereği "*ʿilmen Rabbi zidnī* "(494) şeklinde yazılmıştır. Hadîd Suresi'nin 16. ayetindeki "Lā yekūnū ke'lleẕīn**e_ū**tu'l-kitāb" lafzı, "birleşme" ile vezne uydurulmuştur. *Şir'a-i Manzûme'*de vezne uymayan ayetler genellikle değişiklik yapılmadan verilmektedir. Hadislerde ise vezin gereği yapılan tasarruflar daha fazladır. "*Ḳayyidu'l-ʿilme bi'l-kitābeti*"[184] hadisi vezin gereği manzum metinde "*Ḳayyidū ʿilmen bi-sefrin li'l-metīn.*" (674) şeklinde yazılmıştır. Hadis metninde geçen "*Mā-teraktü baʿdī fitneten"*[185] ifadesi vezin gereği olarak "*Mā-teraktü fitneten baʿdī"* (6424) şeklinde yazılmıştır. Hadis metninde geçen *"Bādirū evlādeküm bi'l-künā"* [186] ifadesi vezin gereği olarak "*Bādirū evlādeküm bi'l-künyeti*" (6444) şeklinde yazılmıştır.

Ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman vezin gereği birinci kelimenin sonundaki ünlünün düşerek iki kelimenin birleştiği durumlara "birleşme" denir. *Şir'a-i Manzûme'*de vezin zarureti dolayısıyla yer yer birleşmelere de başvurulmuştur. Tenkitli metnimizde alttan tire "_" işareti ile gösterilen birleşmelerde düşürülen ses metinde verilmiştir. Devamlı düşme neticesi kalıplaşan birleşmelerde ise düşen ünlü gösterilmemiş ve birleşik yazılmıştır: n'oldı, n'eyler vb.

---

[183] Bkz. Selami Ece, **Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri I-II**, s. 539.
[184] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 64.
[185] Buhârî, "Nikâh", 18 (No. 5096), 7/8; Müslim, Müslim b. el-Haccâc Ebû'l-Hasen el-Kuşeyrî, **el-Câmi'u's-Sahîh,** Thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, 5 Cilt, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y., "Rikâk", 26 (No. 2740), 4/2097; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 341.
[186] İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân el-Bustî, **el-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâi ve'l-Metrûkîn**, Thk. Muhammed İbrâhim Zâyid, 3 Cilt, Dâru'l-Va'y, Haleb, 1396, 1/272; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 326.

Saḳına başmaya boynın kimsenüñ 1624
Yüzine kec baḳmaya tā **kimse_anuñ**

Ḫumra üzre ḳılına daḫı namāz 1417
Yaʿn*ī* **seccāde_üstine** vardur cevāz

Sebze **ve_etden** ġāyetile sevgülü 3163
Ol Resūl'e yarpuz oldı baḫtulu

Böyle **mi_olur** iḫtilāṭ u imtizāc 5605
Ṭoḳ yatasın cāruñ ola ḳarnı aç

Gelse beyte ḳonsa ḳonuḳ iy hümām 2981
Aña lāyıḳ **n'eylemekdür** bil tamām

Daḫı diñle **n'olısardur** ne gerek 5075
Liḥye bendin fetḥ ider şāne gerek

Ġabnıla lāyıḳ degül beyʿ u şirā 2553
Ṣoñra bilür **n'oldıġını** mā-cerā

Şir'a-i Manzûme'nin nüshalarında "Müslim ü Ṣāliḥ", "Şāhidü ʿĀdil", "Ḥūru ʿīn", "Ḳavsü ḳuzaḥ", "Ḥākimü muṭlaḳ" örneklerinde olduğu gibi izafet kesreleri dönem özelliği olarak ötre ya da "vav" harfi ile gösterilebilmektedir. Bu uygulamalar, konuşma dilinin yazı diline etkisi olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca atıf vavları da bazen izafet kesresiyle, bazen de harekeyle gösterilebilmektedir.

Eserin nüshalarında aynı kelime için farklı imla tercihleri vardır: {piser, peser, püser}{öbmek, öpmek} {çoḳ, çoġ} {uyḳu/uyḫu} {çekse, cekse} {yaṭlu, yadlu} {nice, niçe} {od, ot}{ṣaġ, saġ} {ṣaḳla, saḳla} {parmaḳ, barmaḳ} vb. Özellikle Hacı Mahmud Nüshasında bu durum keyfi bir şekilde Arapça kelimelerde dahi görülmektedir. {cürm →çürm} {berk →perk} {belīd →pelīd} vb. Sert ünsüzlerin yumuşaması da dönem özelliği olarak nüshalarda görülen bir hususdur: {türlü→dürlü}{ter→der} vb. F-v, v-ġ ses değişmelerinin olduğu kelimeler de vardır: {ufatmaya→uvatmaya} {ufaḳ→uvaḳ} {ḳova →ḳoġa} {soġuḳ →ṣovuḳ} vb.

Bazı Farsça kelimelerde dal(د-d) → zel(ذ-ḏ) harfi değişimi olmaktadır. Farsça teleffuzun etkisiyle olan bu değişim Arapça olan "Ḫidmet" kelimesinde de rastlanmaktadır. {Ḫudā →Ḫuḏā} {cüdā →cüḏā} {peder →peḏer} {bürāder→bürāḏer}

{kedẖudā →ketẖuḏā} {nevmīd →nevmīḏ} {ümīd →ümīḏ} {cādū →cāḏū}{şādumān →şāḏumān} {şād →şāḏ} {cāvidān →cāviḏān} {ẖidmet →ẖiḏmet} vb.

Kelime içindeki hemzelerin yazımında da farklı imlalar söz konusudur: {fāʾiz→fāyiz} {dāʾim →dāyim} vb.

Aynı kelime için kullanılan farklı imlalarda bazen kafiye etkili olabilmektedir. Şu beyitler buna örnektir:

Sünnetile gel bugün eyle ġazā 7224
Tā saña yarın vire cennet **Ḫuḏā** (خذا)

Rāh-ı Ḥaḳ'da her biri necm-i hüdā 19
Raḥmet itsün her birine ol **Ḫudā** (خدا)

Müsteḥabdur hem-çünān iy dīn eri 1283
Ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṭoġmadın ṭurmaḳ **öri** (ارى)

Mā-i zemzem içici ṭursun **örü** (ارو) 3246
Tā kim anuñ nefʿini bula eyü

3.3.3. Kafiye ve Redif

Divan edebiyatında şiir, "mevzun ve mukaffâ söz"[187] şeklinde tanımlanır. Şiirden kasdın kafiyeli ve vezinli söz, yani nazm olduğunu *Şir'a-i Manzûme*'nin müellifi Muhammed b. İbrahim de şu beytiyle ifade etmiştir:

Zīre şiʿr oldur ki naẓma ḳaṣdola 3991
Zaḥmetile ḳāfiye veznin bula

Kafiye, en az iki mısra sonunda bulunan, anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğine denilmektedir.[188] Redif ise, kafiyeden sonra gelen harf, ek, kelime ya da kelime gruplarına denilmektedir. Kafiye ve redifler şiirde ahengi sağlayan unsurlardandır. Uzun bir mesnevî olan *Şir'a-i Manzûme,* kafiye ve redif açısından zengin bir eserdir. Eserde kafiye ve redifin bütün türlerine sıklıkla başvurulmuştur. Kafiyeler daha çok Arapça ve Türkçe kelimelerle yapılmıştır. Farsça ile

[187] Tâhiru'l-Mevlevî, **Edebiyat Lügati**, s. 139
[188] Kafiye, redif ve çeşitleri ile ilgili burada zikredilen tanımlar *Türk Şiir Bilgisi*'nden alınmıştır. Bkz. Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, Ankara, 2000.

yapılan kafiyeler daha azdır. Kafiyelerin çoğunu tam ve zengin kafiyeler teşkil etmektedir. Şairin cinaslı kafiyeye de özel bir ilgisinin olduğu anlaşılmaktadır. Yer yer tunç kafiyelerin de olduğu metinde yarım kafiye az kullanılmıştır.

Yarım Kafiye: Tek harf (ses) benzerliğine dayanan kafiyeye denilir. *Şir'a-i Manzûme'*de tek ünlü ile yapılan yarım kafiyeler, tek ünsüzlerle yapılan yarım kafiyelerden daha fazladır.

Hem ʿalāmetdür ḳıyāmet ḳopmaġa 257
Ṭut sözi budur saʿādet ḳapmaġa

Çün ḥadīṯüñ baʿżı yirde naḳli bu 2714
Pes ḳoyun gütmek olısar yaḫşi ḫū

Bir kişiye dileseñ itmek duʻā 4072
Dimegil Allāh saña virsüñ beḳā

Muḳtedā yaʿnī reʾīsü'l-enbiyā 299
Yolı bildi ḥaḳḳı ḳıldı ışṭıfā

Nesl içün ṭutmaḳ deve olmaz revā 2710
Yükile binen kişi gider yola

Tam Kafiye: Bir ünlü ve bir ünsüzün ses benzerliğine dayanan kafiyeye denir.

Oldur iḥyā eyleyen ḫalḳı tamām 8301
Oldur āḫir öldüren ber-iḫtitām

Ṣıġınuram Allāh'a vire necāt 8302
Şerr ü şirkden görmeyem baʿde'l-memāt

Dāḫil olmaz ḳovucı dir cennete 3869
Lāyıḳ olmaz yarın anda raḥmete

Görseñ İslām ehlini ḳıl iḫtirām 3670
Yād u biliş dimegil virgil selām

Müʾminüñ efḍal ḫışālın bil sükūt 3735
Yessera'llāhü lenā ḥaḳḳa'ṣ-ṣübūt

Mā-l*ā*-yaʿnī sözden eyle ictināb 3743
Daḫı andan ki_olmaya anda ṣavāb

Çanaġını yalaya ʿāḳil olan 2994
Bulaşuḳ ḳor cehlile ġāfil olan

Zengin Kafiye: İkiden fazla ses benzerliğine dayanan kafiyeye denir.

Ben şehādet iderem yoḳdur gü**mān** 8300
Yirde gökde birdür Allāh her za**mān**

Bī-ʿaceb ḍıḥk eylemek ola cü**nūn** 4165
Bī-sebeb söz söyleyen bilmez fü**nūn**

Müʾmin olan tevbe itse ẕ**enb**ine 3923
Serzenişler itme düşme c**enb**ine

Raḥmetüñe çün senüñ yoḳdur ʿa**ded** 5370
Gelmişüz biz ʿāṣīler ister me**ded**

Çünki mihmān birle nāzil niʿ**met**i 5397
Lāzım oldı aña ḳılmaḳ ḥür**met**i

Tunç Kafiye: Kafiyeli kelime ya da kelime gruplarından birinin, diğeri içinde tekrar edilmesiyle oluşan kafiyeye tunç kafiye denir. Tunç kafiye, kimi edebiyatçılar tarafından zengin kafiyenin bir türü olarak da kabul edilmektedir. Zengin kafiyede olduğu gibi en az üç ortak harf olması gerekir. [189]

Alsa yimiş evvelā cāra **vir**e 5642
Daḫı sırran menziline gi**vir**e

Olsa tenhā evde ʿavrat girme **sen** 6455
Nefs elinden olayın dirseñ e**sen**

Bu ḥaberde ṣaġsa kimse ger ṣ**aġu** 8144
Ḥāżır olmañ ol durur zīre **aġu**

Yā İlahī bize taḳvā **zād** ḳıl 4439
Ṣuçumuz ʿafv eyleyüp ā**zād** ḳıl

Ṣabra *miftāḥu'l-ferec* dir ehl-i **Ḥaḳ** 5318
Cehd idüp ol ṣābirīne mülte**ḥaḳ**

Cinaslı Kafiye: Ses bakımından aynı, anlamca ve kimi zaman vurguları da ayrı sözcüklerden ya da söz öbeklerinden yapılan kafiyeye denir.

[189] Turan Karataş, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Yedi Gece Kitapları, İstanbul, 2001, s. 230.

Ṣuda yüze daḫı çünkim **oḳuya** 6054
Sen elinden eksük itme **oḳ u ya**

Ẕenbe olsa mürteḳib ger **yoldaşı** 5214
Ki_anı mecrūḥ itmiş olsa yol daşı

ʿAvretin göstermeye hem **saḳına** 3548
Göbeginden irişince **sāḳına**

Ḳapusı üstinde hergiz **kimsenüñ** 1155
Bevl ü ġāyıṭ dimesünler **kim senüñ**

Sürcse dābbe dime şeyṭān **işidür** 4500
Ululanur zīre şeyṭān **işidür**

Arapça-Arapça Kelimelerle Kafiye:

Müʾmin olan ḳardaşa vire **selām** 3672
ʿİzzetile ide aña **iḥtirām**

Ḥaḳ Teʿālā virdi çünkim **niʿmeti** 3023
Ḳıla niʿmet şükrin ide **raġbeti**

Dişlerini ḳurdaya baʿdeʾṭ-**ṭaʿām** 3000
Zīre dişler bulısar ṣıḥḥat **devām**

Ger olursa ḫüznüñe dünyā **sebeb** 6179
Ḥaḳ Teʿālā emre kāfī bil **edeb**

Daḫı etdür artıran her **ḳuvveti** 3047
Rūşen iden gözde oldur **rüʾyeti**

Türkçe-Türkçe Kelimelerle Kafiye:

İẕniyile çıḳa evden ol **ḳonuḳ** 3008
Tā ki menzil issi olmaya **ṭonuḳ**

Kimse ile saḳına **sögüş**meye 2149
Ceng ü ḳatli ḳoya hīç **dögüş**meye

Dostlıġını ḫāliş ide **dürişe** 4984
Gördügünce ḫulḳ ide hem **görişe**

Ṣadriçün meclisde zaḥmet **çek**meye 5150
Bī-edebdür yir bula da **çök**meye

Kendüyiçün kimseʾi **ḳaldur**maya 5148
Bula yirin kendüyi **aldur**maya

Türkçe-Arapça Kelimelerle Kafiye:

Armaġansuz gelmeye gerçi **ḥacer** 4660
Alsa virse ehlinüñ göñlin **açar**

Her ḳatuġuñ efḍalıdur sirke **bil** 3055
Daḫı ḫurmā ḫoş ḳatuḳdur **muʿtedil**

Yāda ṣatma cāra danış ṣoñra **ṣat** 5648
Gör rıżāsın diñle daḫı **beyyināt**

Böyle mi_olur iḫtilāṭ u **imtizāc** 5605
Ṭoḳ yatasın cāruñ ola ḳarnı **aç**

Söyleyici sözini **alcaḳ** ide 3767
Refʿ-i ṣavtı bilesin **aḥmaḳ** ide

Arapça-Farsça Kelimelerle Kafiye:

Naḳl olundı kim ide ḥıfẓu'l-**lisān** 3750
Nefsi ʿaybın cümleten eyler **nihān**

Her işitdügin dimek olmaz **revā** 3770
Mücrim olur cān çeker andan **cefā**

Niʿmet ü şerbet viren **Allāh**'ına 3017
Ḥamd ide yüzler süre **dergāh**ına

Dir ḳaçan kim bir ḳulın sevse **Ḫudā** 7520
Derd içinde eyler anı **mübtelā**

Farsça-Farsça Kelimelerle Kafiye:

ʿİlmüñile ʿāmil ol iy **müstemend** 431
Kenz-i maḫfīden olasın **behremend**

Çıḳ yüri furṣat senüñdür ḳılma **bāk** 7312
Ḳılsun Allāh düşmanuñı zīr-i **ḫāk**

İtdi istircāʿ ṣaḥābe bī-**gümān** 8025
Şol zamān kim birisi ölse **hemān**

Ehl-i ẕimmet yaʿnī kāfir nā-**gehān** 3702
Ger selām virse saña iy nev-**cüvān**

Daḫı yufḳa yimeye bay u **gedā** 2753
Hem elenmiş yimeye merd-i **Ḫudā**

Kibr içinde ṣanasın olmış **peleng** 7432
Düşmene ḳılmaz tevāżuʿ ehl-i **ceng**

Hem cenāze üstine var ḳıl **namāz** 5255
Dört mīl olsa buʿdı anuñ ḳılma **nāz**

Türkçe-Farsça Kelimelerle Kafiye:

Ẕikre meşġūl ol girürseñ **çārsūya** 1764
Tā ki senden ġafleti Allāh **yuya**

Zīre īmān ehline laʿnet **ḳılan** 3892
Müʾmini ḳatl eylemekdür bī-**gümān**

Niʿmet üzre uyımasun ol **hemān** 3021
Tā ḳasāvet itmeye göñlin **yaman**

Şu sepe şoñra izārı **altına** 1169
Vesvese ḳaṭʿ ola ire **baḫtına**

Biri oldur düşmanıla **rū-be-rū** 3812
Olmışiken kiẕbile çekdi **berü**

*Şirʿa-i Manzûme'*de ek redif ve kelime redifleri sıklıkla kullanılırken kelime grubu redifleri nadiren görülebilmektedir.

Ek Redif:

ʿİlm-i nāfiʿ ögrede azmış**lara** 425
Buñ deminde buñalup ḳalmış**lara**

Ġayr-ı şeyṭān her ne maḫlūḳ var**ısa** 3890
Laʿnet itme Ḥaḳ senüñle yār**ısa**

Żāyiʿ olan yirde Ḳurʾān ḳon**maya** 1071
Ḫār u ḫāşāk tā aña ṭoḳun**maya**

Yaʿn*ī* yalan yire her kim and içe 3932
Ḫānümānı yıḳıla yire geçe

Kelime Redif:

Üç maḥalde kiẕbe ruḫṣat **virdiler** 3811
Ḳāʾiline yaʿn*ī* vüsʿat **virdiler**

Müslim'e hem fāsıḳ u kāfir **dime** 3906
Sögme saḳın ġāʾib ü ḥāżır **dime**

Ḥaḳ'dan özge kimseʾi yād **eyleme** 3952
Yüri özge yirde bünyād **eyleme**

Fāsıḳı medḥ itmeye ʿāḳil **olan** 4001
Gerçi aña yiltenür cāhil **olan**

Hem ulaş ẕī-raḥmuña şor **ḫāṭırın** 5253
Yolı bir yıl olsa var gör **ḫāṭırın**

Kelime Grubu Redif:

Cümle ḫayruñ çün ḳıvāmı **oldı bu** 2735
Ehl-i ḫayruñ bil tamāmı **oldı bu**

Yaʿn*ī* Ḥaḳ saña **mübārek eylesün** 5860
Hem seni aña **mübārek eylesün**

Çoḳ şevāblar ʿāyid **olur ataya** 6088
Ḫoş ṣavāblar ḳāʾid **olur ataya**

Uzun mesnevîlerde görülebilen kafiye ve redif tekrarları *Şir'a-i Manzûme'*de de mevcuttur. Eserde nadir de olsa redif öncesi ortak sesin olmaması gibi kafiye kusurları bulunabilmektedir. Aşağıdaki örneklerde redif öncesi kelimelerinde ortak ses yoktur. Sadece redif kullanılmıştır.

Daḫı öküz üstine bin**meyeler** 2693
Hem ḥımārıla ekin ek**meyeler**

Çārsū içre ḥācetin ġayra dimez 4870
Kendü alur götürür ʿār eylemez

Merdile zen ḥüsn-i ḫulḳın eyleye 6351
Birbirine ḥüsn-i luṭfin eyleye

3.3.4. Beyit Sayısı

Şir'a-i Manzûme, Türk Edebiyatı'nın bilinen en hacimli manzum ilmihâli özelliğini taşımaktadır. Tenkitli metin çalışmamızın neticesinde ortaya çıkan beyit sayısı 8442'dir. Nüshalara ait beyit sayısı ile ilgili detaylı değerlendirmeler beşinci bölümde verilmiştir.

3.4. ŞİR'A-İ MANZÛME'NİN DİL ve İFÂDE ÖZELLİKLERİ

3.4.1. Eserin Dili

Daha önce de ifade edildiği gibi *Şir'a-i Manzûme*, Arapça bir eser olan *Şir'atü'l-İslâm*'dan tercüme edilmiştir. 16. yüzyılın başlarında Türkçe olarak yapılmış manzum bir tercümedir. Sade bir dile sahip olan eser, eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşımaktadır. Eserin dili, döneminde yazılan dînî muhtevaya sahip diğer mesnevîlere çok benzemektedir. Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ının [190], Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sinin[191], İbrahim Tennûri'nin *Gülzâr-ı Ma'nevî*'sinin[192], Hamdullah Hamdi'nin *Mevlid*'inin[193], Zaîfî'nin *Mecma'u'l-Envâr*'ının[194], Dâvud-ı Halvetî'nin *Gülşen-i Tevhid*'inin[195] dil özelliklerini *Şir'a-i Manzûme*'de de görebiliriz. Dînî-didaktik bir eser olması hasebiyle mütercim, mümkün mertebe anlaşılır olmaya gayret etmiştir. *Şir'a-i Manzûme*'ye kaynaklık eden *Şir'atü'l-İslâm*, 12. yüzyılda Buhara'da Arapça olarak telif edilmiştir. Bu yüzden Arapça kelimelere ve Arapça kelimelerden teşekkül eden tamlamalara da tercümede sık rastlanmaktadır. Fakat mütercim, bu kelime ve tamlamaların Türkçelerini de beyit içinde ya da devamında

[190] Faruk Kadri Timurtaş, **Mevlid: Vesîlet-ün-Necât**, Kültür Bakalığı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1980.
[191] Çelebioğlu, **Muhammediye**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2018.
[192] Mustafa Fidan, **İbrahim Tennûri Hayatı ve Eeserleri**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 2017.
[193] Süleyman Eroğlu, **Hamdullah Hamdi-Ahmediyye**, Bursa Akademi yayınları, Bursa, 2015.
[194] M. Fatih Köksal, **Mevlid-nâme**, TDV Yayınları, Ankara, 2011.
[195] Abdülmecit İslamoğlu, **Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme- Metin),** Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Bolu, 2013.

vererek şiirini anlaşılır kılmaktadır. *Şir'a-i Manzûme,* yaşam kılavuzu niteliğinde bir kitap olduğu için hayatın her alanına ait zengin bir söz varlığına da sahiptir.

Eserde geçen bilhassa Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olan kelimelerin sözlüğü müstakil olarak tezimizin ekinde yer almıştır. O kelimelerden bazıları şunlardır: edük, aġmaḳ, añaru, ancılayın, anıdmaḳ, arḳalaşmaḳ, artuḳ, aṣṣı, başmaḳ, bayıḳ, bednus, bigi, buşmaḳ, çıñratmaḳ, çigin, çöngelmek, devlengec, dölek, dürtünmek, ergürmek, gölük, gönülmek, ısuz, irkilmek, ḳarcaş, ḳayırmaḳ, ḳındırmaḳ, ḳızlıḳ, kişkirmek, ḳoçmaḳ , ofurmaḳ, oñarmaḳ, öñdin, önegülük, örü, ṣaġış, sehelce, ṣıñar, ṣındı, sırḳın, süñü, ṭalbınmaḳ, ṭayrınmaḳ, üşmek, virbimek, yab yab, yayḳamaḳ, yıġmaḳ, yorġa, yörenmek, yund.

Eserde Eski Anadolu Türkçesi'ne özgü eklerin kullanıldığı kelimelerden bazıları ise şunlardır: olmadın, ḳurımadın, varmadın, yatmadın, yimedin, gelmedin; bulayın, alayın, ideyin; bulısar, ḳoḫısar, olmayısar, ḳopısar, göriser, düşiser; çalışuban, aldayuban, ṭanışuban, ṭalbınuban, yazuban, eskiyüben, döşeyüben, binüben, incidüben, girüben; olavuz, olmayavüz; ürkütmegil, öldürmegil, añlagıl, diñlegil.

*Şir'a-i Manzûme'*de Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin yer almadığı, tamamı Türkçe olan beyitlere şunları örnek verebiliriz:

Ṣaġa ṣola gözlerin oynatmaya 5539
Yüzini dürüp ḳaşını çatmaya

Er yüzine yüzini burtarmaya 6215
Burtaran oddan yüzin ḳurtarmaya

Sevgülü at bilesin erkek ola 7324
Key saḳın kim olmasun ürkek ola

Eserde Arapça-Farsça tamlama olmayan, çoğu Türkçe kelimelerden oluşan pek çok beyit de vardır:

Ana südi oġlına ṭatlu olur 5990
Aña **nisbet** ġayrısı yatlu olur

Yatlu ḳılma ḳızın oġlın kimsenüñ 6132
Ḳurtıla oġluñ ḳızuñ **tā** kim senüñ

Erkek işin erkege işlet **müdām** 6658
Dişi işin dişiye gözlet **tamām**

Ger çoġ olsa ḳasıḳ u ḳoltuḳ ḳılı 3529
Ḳazırıdı ṣanasın kim yoḳ ḳılı

Uġrıdur girür ḳapar **yaġma**cıdur 5561
Yarın anı yidügi yir acıdur

Klasik Osmanlı Türkçesi'ne geçiş döneminin de bir özelliği olarak eserde Arapça-Farsça kelime ve tamlamalara da sık sık rastlanmaktadır. Özellikle Arapça unsurların kendini hissettirmesi, muhtevadan da kaynaklanmaktadır. Kaynak eserde yer alan ayet, hadis ve dînî terimlerin, manzum metinde de yer yer kullanılması tabiî bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Tercüme yapılırken kaynak eserdeki ifadeler, bazen iktibas olarak, bazen kelime ya da tamlama olarak, bazen de hem Arapça hem de Türkçe olarak manzum metne aktarılmıştır. "*Şir'a-i Manzûme*'nin Tercüme Hususiyetleri" bölümünde bunun örnekleri daha geniş olarak ele alınmıştır.

Bu durur **ġaḍḍu'l-baṣar** iy nūr-ı ʿayn 3645
Yum gözüñi tā saña gelmeye ṣeyn

Seyf-i meslūl kimseye ṣunma saḳın 6825
Yaʿn*ī* **ḳınsuz ḳılıc**ı virme hemīn

Hem **sibāḥat** eyle taʿlīm iy peḏer 6053
Yaʿn*ī* **yüzmek** ṣuda bilsün ol piser

Müsteḥabdur hem kefen **tecmīr** ola 8079
Yaʿn*ī* **ḫoş-būy**ıla ol tedbīr ola

Muhammed b. İbrahim, yaşadığı dönemde ve sonrasında telif edilen eserlerde kullanılan ifade kalıplarına da eserinde yer vermiştir. Bu ifadeler, özellikle tercümeden bağımsız olarak tamamen kendi telifi olarak yazdığı beyit ya da mısralarda karşımıza çıkmaktadır: [196]

[196] Bazı örneklerini burada verdiğimiz kelime ve terkiplerin Türk Edebiyatı'ndaki örnekleri için bkz. http://www.lugatim.com (**Kubbealtı Lügatı**) Erişim: 03.02.2019; http://www.tebdiz.com (**Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü**) Erişim: 03.02.2019; İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 3 Cilt, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2006; Hüseyin Kazım Kadri, **Büyük Türk Lugatı**, 4 Cilt, Devlet Matbaası-Maarif Matbaası-Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1927-1945; Furkan Öztürk,

Ḫoş saʿādet ol müʾeẕẕin başına 1295
Şīr ü şehdi ḳatdı ṣankim aşına

Silk-i naẓmumdan yine ṭoldı varaḳ 933
Kim **leʾālī** istese alsun sebaḳ

İy sefer ʿazmin ḳılan **mışr-ı dil**e 4399
Gel ticāret ribḥini bugün dile

Bil aña ḳuşluḳ namāzı didiler 1558
Kim anı **ḳırḳlar yidiler** ḳıldılar

Ehl-i īmān meclisi **ḥışn-ı ḥaṣīn** 5161
Aña giren olısar oddan emīn

ʿİlm-i nāfiʿ ögrede azmışlara 425
Buñ deminde buñalup ḳalmışlara

Gel işit bir nükte-i ġarrā yine 3208
Cān dimāġın zeyn iden selvā yine

Hem ḥavāyic istemek Ḫaḳ'dan gerek 5267
Tā ḥelāl ola aña **nān u nemek**

Lākin istiḥyā idüben ṭınmadı 634
Sebḳat atına edebdür binmedi

Yine **fikret murġı** pervāz eyledi 866
Sünnetüñ ṣaydına āġāz eyledi

Geh **derūn**uñ setr ider senüñ **şiʿār** 1409
Geh **bürūn**uñ zeyn ider sinüñ **diṣār**

3.4.2. İfâde Tarzı

Şirʿatü'l-İslâm ya da tercümesi olan *Şirʿa-i Manzûme* hem bir ilmihâl kitabı hem de bir âdâb kitabıdır. İbadetlerin yanında, konuşma, yeme-içme, giyinme, arkadaşlık, eşler arası münasebet, temizlik, hastalık, yolculuk, hayvanlara muamele gibi konularıyla

---

Baki Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2007; Özer Şenödeyici, **Naili Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2011; Abdülmecit İslamoğlu, **Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme- Metin),** Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Bolu, 2013; Yavuz Bayram, "16.Yüzyıl Divan Şiirinde "Şiir, Söz ve Şair"le İlgili Anlam Alanları (Kelimeler ve Terkipler)", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2004, S. 15, s. 53-64.

hayatın her alanını kuşatıcı özelliği vardır. Hayatın içinden öğretici bir eser olması hasebiyle günlük yaşam ve konuşma dili de *Şir'a-i Manzûme'*de açık bir şekilde kendini hissettimektedir.

Evde ḫidmet aş bişe ḳaftan yuna Un ola etmek bişe günden güne	6243
Dise yārı ṭur gidelüm ger aña Ṭura gide dimeye ḳanḳı yaña	5107
Yaʿnī dise uyımadum gice ben Anuñiçün buldı ṣıḳlet cān u ten	7624
Daʿvet itse ger firāşa anı er Dimesün hīç şimdi gicdür yāḫud er	6190
Armaġansuz gelmeye gerçi ḥacer Alsa virse ehlinüñ göñlin açar	4660
Gün mi vardur yoluña dürişmedüm Līki senden ḫayra ben irişmedüm	6194
Her ne isterseñ alayın ben hemīn Aġlama tek zārıla iy nāzenīn	3806
Çünkim Allāh adın añdum ibtidā Pes didüm *āmentü bi'llāh* ben gedā	4430
Bu sözi gerçek didüm va'llāhi ben Diye daḫı ṭınmaya ola esen	3950
Görse çölmek cūş ider şūrvāyıla Ṭatdur andan ḳoma şūr u vāyıla	5639

Muhammed b. İbrahim, kaynak esere bağlı kalmakla birlikte fasıl başları ve sonlarında kendine ait beyitlerle eserini zenginleştirmiştir. Fasıl başlarında "iy", "işit", "diñle" nidalarıyla başlayarak muhatabı konuya hazırlamaktadır.

İy şarāb-ı şerʿile mesrūr olan V'iy Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıla maʿmūr olan	3207
İy feżāyil cemʿine ḳılan ḳıyām İşit imdi nicedür fażl-ı ṣıyām	2121

Diñle cāndan nicedür emr-i libās 3275
Gey ḥelālden yaraşur bī-iltibās

İy viṣāli Kaʿbe'sin maʿmūr iden 3564
Anuñıla ḳalbini pür-nūr iden

İy şerāyiʿ şehrine ḳılan sefer 96
Gel maʿānī ḫayline refʿ it güher

İy Ḫuḏā'dan isteyen ʿavn ü ʿaṭā 1693
Yaġsa yaġmur el götür eyle duʿā

Ẕikr-i Allāh eyleyen gelsün berü 1744
Sırrıla āh eyleyen gelsün berü

Gel berü Ḥaḳ'dan dilerseñ senʿatā 1813
Ḳıl duʿāyı maḥv iden oldur ḫaṭā

Şir'a-i Manzûme'nin döneminin kıraat meclislerinde[197] okunduğuna dair elimizde herhangi bir bilgi olmamakla birlikte, bu tür meclislerde okunmaya müsait bir ifade tarzı eserde her açıdan kendisini hissettirmektedir. Gerek fasıl sonlarında gerekse fasıl ortalarında Peygamberimize (s.a.v.) getirilen salavatlarda da eserin sâde ve sohbet havasındaki üslubunu buluruz.

İsteyelüm ol Ḫuḏā'dan raḥmeti 1766-1767
Tā ki bizden selb ide her ġafleti

Hem şefīʿ olsun bize ḫayru'l-enām
Diñ diyelüm *eṣ-ṣalātü ve's-selām*

Bir ilmihal kitabı olması hasebiyle *Şir'a-i Manzûme*'de daha çok "doğrudan doğruya anlatım" [198] yöntemi tercih edilmiştir. Eserdeki konular, tarif ve izaha dayanan bu yöntemle öğretici bir tarzda ele alınmıştır. Bu yöntemin yanında *Şir'a-i Manzûme'*de yer yer nasihat ve hitap yoluyla anlatım, delîl ve ispat yoluyla anlatım, soru sorma ve tahkiye yöntemi de kullanılmıştır.

[197] Kıraat meclislerinde okunan halk kitapları için bkz. Zehra Öztürk, "Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, İstanbul, Mayıs 2007, S. 9, s. 401-446.

[198] Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı şairlerince kullanılan anlatım şekilleri için bkz. Abdurrahman Güzel, "Türk-İslâm Edebiyatının Orijinalitesi ve Zenginliği (Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı)", **Milli Kültür ve Gençlik Sempozyumu, 13-15 Kasım 1985**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara, t.y., s. 197-200.

3.4.2.1 Doğrudan Doğruya Anlatma

*Şir'a-i Manzûme'*de en çok görülen anlatım şeklidir. Bir ilmihâl ve âdâb kitabı olan *Şir'atü'l-İslâm'*ın manzum bir çevirisi olması hasebiyle en çok doğrudan doğruya anlatım yöntemine başvurulmuştur. İslâm dininin esasları ve ahlâk konuları, ayet ve hadislerin rehberliğinde öğretici bir üslupla anlatılmış ve açıklanmıştır:

Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām 7775-7781
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

Dir ḥacāmat başda olsa ḫoş şifā
Yidi ʿillet gider andan bī-cefā

Ol yidinüñ birisi oldı cünūn
Hem cüẕāmdur hem baraṣdur ber-fünūn

Daḫı dördüncisi anuñ bil nuʿās
Yaʿnī uyḫu görmemekdür baʿżı nās

Hem beşinci görmeye diş aġrısın
Çekmeye inçitmeye hīç birisin

Daḫı gözden ẓulmeti gide hemān
Rūşen ola gözleri anuñ ʿayān

Hem yidinci başda aġrı olmaya
Ṣıḥḥatıla ola ṣayrı olmaya

3.4.2.2 Nasihat ve Hitap Yoluyla Anlatma

Muhammed b. İbrahim, müftü ve âlim olmasının yanında aynı zamanda bir vâiz olan İmâmzâde'nin eserini Türkçeye çevirmiştir. Tabiî olarak nasihat üslubuna manzum tercümede de rastlamaktayız. "Nasihat"ın öğüt ve vaaz dışında bir anlamı da "samimiyet"tir.[199] "Nasihat"ın bu anlamıyla uyum içerisinde olan bir üslub *Şir'a-i Manzûme*'de karşımıza çıkmaktadır. Kanaatimizce mütercim, *Şir'atü'l-İslâm* müellifi İmâmzâde'yi "nâsih" olarak takdim etmektedir ve kendi telifi olan şu beyitlerle muhatabını âdâba çağırmaktadır.

[199] Mehmet Görmez, "Hz. Peygamber'in Bir Hadis-i Şerifinde Din Tanımı", **Diyanet İlmi Dergi**, 2014, S. 278, s. 5.

Añla nāṣiḥ pend ider hem añ sözin 5379-5380
Çünki ḳonduñ göçisersin añsuzın

Çün ḳonuḳsın gel edeb ögren edeb
Tā saña müsned ola ḫayru'n-neseb

Muhammed b. İbrahim'in nasihat yoluyla anlatımına şu beyitleri örnek olarak verebiliriz:

Varısa evde kedi virgil ṭaʿām 6873
Ḫurde ḥayvān hem-çünān bulsun merām

Gökde ḳılsa dāʾire ḳavsü's-semā 4081
Ḳavsü ḳuzaḥ virmegil adın aña

Bir kişiye dileseñ itmek duʿā 4072
Dimegil Allāh saña virsüñ beḳā

Cümle ḫūyuñ çirkīni bilgil yalan 3802
Zīre böyle didi faḫr-ı kün-fe-kān

Zühdile siz olasız Bū Ẕerr eger 7197
Ben olayın ʿadlile hem-çün ʿÖmer

Evvelā bilgil ġanīmetdür belā 7518
Zīre çoḳ raḥmet bulısar mübtelā

Ḥaḳḳı işle dimeden ṭutma dilüñ 6914
Ḥaḳḳı söyle çekmegil ḥaḳdan elüñ

3.4.2.3 Tahkiye

*Şir'a-i Manzûme'*de kullanılan diğer bir anlatım yöntemi de tahkiyedir. Muhammed b. İbrahim, kaynak eserde yer alan hikaye ve kıssaları da manzum hâle getirerek muhataplarına aktarmıştır. Rivayetlere dayanan o kıssalardan bir tanesi şudur:

Diñle şimdi bir ḫaber iy muʿteber 7335-7345
Pür-maʿānī pür-leṭāyif pür-ʿiber

Nāka-i ʿAḍbā Ḥabīb'üñ varıdı
Her seferde anuñıla yārıdı

Ḳoşdı Aʿrābī anuñla bir deve
Geçdi ʿAḍbā öñine geldi ive

Ḳatı geldi ḫalḳa anuñ sebḳatı
Zīre ʿAḍbā bulmışıdı şöhreti

Kimse hergiz geçmemişdi öñine
Şimdi Aʿrābī geçüpdür öñine

Didi ʿālem faḫrı ol dem ḫoş cevāb
İşidenler didiler budur ṣavāb

Bu cihānda olsa bir şey mürtefiʿ
İrtifāʿı āḫir olur münḳatıʿ

İstidāmet üzre rifʿat iy hümām
Ḥaḳ Teʿālā şānına oldı tamām

Cümle maḫlūḳ ḳuvveti zāʾil olur
İşbu noḳṣān bunlara şāmil olur

Böyle didi faḫr-ı ʿālem ol zamān
Sepdi şular ḳalb-i nāsa bī-gümān

Hep tesellī buldılar inşāfıla
Hem taʿaṣṣub olmadı itlāfıla

3.4.2.4 Soru Yoluyla Anlatma

Soru sormak hem öğrenen hem de öğreten için bir yoldur. Manzum bir ilmihâl olmasının yanında manzum bir ahlâk kitabı olarak *Şir'a-i Manzûme'*de soru sormanın âdâbı ve ilimdeki önemi şu beyitlerle vurgulanmıştır:

Daḫı şora iḫtiyācı olduġın 527-529
Ḳalbine andan maʿārif ṭolduġın

Nışfı ʾilmüñ didiler ḫüsnü'ş-suʾāl
Rabbenā yessir lenā ḫayra'l-menāl

Kenz-i ʿilmüñ oldı miftāḥı suʾāl
Rabbenā ve'ftaḥ lenā bābe'l-kemāl

Muhammed b. İbrahim de bu öğretici eserde muhatabının ilgisini konuya çekmek için hem kaynak metinde geçen konularda hem de kendi telifi olan beyitlerde yer yer bu yönteme başvurmaktadır. Mütercim, kaynak metinde detayları yer almayan "Tesbih Namazı"na şöyle başlar:

Diñle anı nicedür aṣlı nedür 1570-1571
Añla bir bir bābını faṣlı nedür

Bulsa furṣat pes anı her gün ḳıla
Lāyıḳ oldur çünki ḳılmaḳ her ḳula

Yolculuğa çıkan birisinin yanına alması gereken eşyalarızikrederken mütercim yine bir soru ile başlar:

Birisi anuñ daḫı ṣorsañ nedür 4459-4460
Saña seni ʿarż ider āyīnedür

Birisi ḳaşuñ bigi olmış kemān
Ṭoġrı atar ṭoḳunan geçer hemān

Mücahidlerin amellerinin halkın amelleri ile kıyaslandığı şu beyitlerde de ifade, soru ile kuvvetlendirilmişir.

Didi olmaz cümle ḫalḳ itse ʿamel 7235- 7236
Ġāzīler aʿmāli bigi fi'l-meṣel

Baḫra inse ḳarnaġuc ger alsa ṣu
Baḫra nisbet nicedür bildüñ mi bu

Muhammed b. İbrahim, aşağıdaki beyitlerinde doğrudan soru sormamakla birlikte; "nicedür", "ṣorarsañ" "n'eylesün" gibi ifadelerle dikkatleri konuya çekmektedir:

Nicedür vaṣfı anuñ dirseñ işit 2070
Cān ḳulaġın ṭut baña gözüñ ışıt

Bil tevāżuʿ ehlinüñ aḫlāḳını 4864
Nicedür diñle anuñ eẕvāḳını

Ol ʿamel aṣlın ṣorarsañ iy cüvān 5130-5132
Kār-ı dünyā mā-ṣadaḳ diñle beyān

Cümlesinden birisi anuñ sefer
Birisi alış viriş iy muʿteber

Biri anuñ anlara emr-i nikāḥ
Māniʿ olsa ol daḫı olmaz mübāḥ

Ger sivāk bulunmaya fem ġāsili 1174-1175
N'eylesün n'itsün ne olsun ḫāṣılı

Bil şehādet barmaġı ibhāmıla
Ol işe kāfī bile itmāmıla

3.4.2.5 Delîl ve İspat Yoluyla Anlatma

Muhammed b. İbrahim, neredeyse tamamı ayet ve hadislerle delillendirilmiş bir eseri Türkçeye tercüme etmiştir. Bu yüzden *Şir'atü'l-İslâm'*ın tercümesi olan *Şir'a-i Manzûme'*de her konunun İslâm dinindeki yeri, ayet ve hadisler ile tespit edilmiştir. Delil getirmenin muhatabı ikna etmedeki tesiri konusunda Nemrud ve Hz. İbrahim'in tartışması[200] *Şir'a-i Manzûme'*de şöyle geçer:

İḫticāca lāzım olur bil delīl 235
Nitekim Nemrūd'ıla itdi Ḫalīl

Kâfir ana-babaya karşı nasıl muamele edileceği hususunda Hz. İbrahim'in Kur'an'da[201] anlatılan kıssasına şu beyitlerle atıf yapılarak delil getirilmektedir.

Ger ölürse kāfireyn var iḫtirāz 6551- 6553
Anlar üzre ḳılmasun oġlı namāz

[200] Bu olay Kur'an'da şöyle anlatılır: "*Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şımarıp böbürlenerek) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi? Hani İbrahim, "Benim Rabbim diriltir, öldürür." demiş; o da, "Ben de diriltir, öldürürüm" demişti. (Bunun üzerine) İbrahim, "Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir" deyince, kâfir şaşırıp kaldı. Zaten Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez." (Bakara Suresi, 2/248)*

[201] *Kitapta İbrahim'i de an. Gerçekten o, son derece dürüst bir kimse, bir peygamber idi. Hani babasına şöyle demişti: "Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" "Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni doğru yola ileteyim." "Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a isyankâr olmuştur." "Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahmân tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum." Babası, "Ey İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taşa tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!" dedi. İbrahim şöyle dedi: "Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır." Meryem Suresi, 19/41-47.*

Saġlıġında anlara ḳılsun duʿā
Ṣoñra anlar emrini ḳosun Ḥaḳ'a

Nitekim geldi ḫaber oldı delīl
Fe'steme'tüm ḳıṣṣaten sāḳa'l-Ḫalīl

*Şir'a-i Manzûme'*nin her faslı, kaynak metinden aktarılan ayet ve hadislerlerin hem metni ve hem de manzum tercümelerini içermektedir. Ayet ve hadislerin örneklerine "*Şir'a-i Manzûme*'nin Tercüme Hususiyetleri" bölümünde geniş bir şekilde yer verilmiştir. Ayrıca *Şir'a-i Manzûme*'de adları zikredilen sahabîlere, râvîlere ve âlimlere de "Eserin Kaynakları" bölümünde yer verilmiştir.

3.4.3. Eserdeki Edebî Sanatlar

Dînî-didaktik bir eser olması hasebiyle *Şir'a-i Manzûme'*de yoğun bir sanatlı dil kullanılmamakla birlikte, şairin edebî sanatlardan cinasa olan ilgisi açıkça görülmektedir.[202] Şair, cinasın birçok türünü ustalıkla kullanmıştır. Cinas sanatı daha çok kafiyelerde uygulanmıştır. Zaman zaman beyit içinde de cinasa rastlanılmaktadır. Mütercim, cinas yaparken ikinci dizeleri çoğu yerde kendisi oluşturmaktadır. Cinas yanında tarsî, tekrir, teşbih, teşhis, iştikak, tezat, irsal-i mesel[203] gibi sanatlara da eserinde yer vermiştir. Eserde geçen sanatlı beyitler çoğunlukla kaynak metinden bağımsız olup mütercime aittir.

Cinas: Manzum veya düz yazı bir metinde anlamları farklı lafızlar arasındaki yazılış ve söyleyiş benzerliğidir. Cinası meydana getiren harflerin cinsi, sayısı, harekesi ve sırası hususunda tam bir uyum olması hâlinde bu cinasa tam cinas, böyle bir uyum yok ise nâkıs cinas adı verilir. *Şir'a-i Manzûme'*de cinasın her iki türüne de örnekler vardır:

Zīre insān ṣanki şāne **dişidür** 6791 Tam Cinas

[202] Şir'a-i *Manzûme* ile aynı döneme ait olup *Tuhfetü'l-Uşşâk* adıyla Türçeye tercüme edilen bir eser vardır. İran şairi Kâtibî'nin Dehbâb (Tecnîsât) adlı mesnevisinin kısmen çevirisi olan bu eser 1413 beyit olup bütün beyitleri cinaslıdır. Bkz. İsmail Hakkı Aksoyak, **Üsküplü Atâ-Tuhfetü'l-Uşşâk**, Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2017, s. 73-74

[203] Edebî sanatlarla ilgili bu bölümde yer alan bilgiler konusunda şu kaynaklara başvurulmuştur. Bkz. Tâhiru'l-Mevlevî, **Edebiyat Lügati**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994; Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, Ankara, 2000; M. Orhan Soysal, **Edebî Sanatlar ve Tanınması**, MEB Yayınları, İstanbul 2005; İsa Kocakaplan, **Açıklamalı Edebî Sanatlar**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008; M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi (Belağat)**, Gökkubbe Yayınları, İstanbul, 2010.

Cümle yiksān gerçi erkek **dişidür**

Kāyināt**uñ** mefḫarı maḥbūb **yimiş**	3080	Tam Cinas
Ḫurmā ḳavundur dimiş daḫı **yimiş**		
Dise zevci ger aña ṭaġdan **ṭaşı**	6187	Tam Cinas
Yüriye ṭaġdan ṭaġa ṭarta **ṭaşı**		
Gözin açmış emrini **gözler** ola	6170	Tam Cinas
Ḥaḳ rıżāsın gözler ol **gözler** ola		
Ġayrı ʿavrat saçını hem **saçına**	6460	Tam Cinas
Eklemesün yoḫsa odlar **saçına**		
Her ne miḳdār yüriye bunda **başar**	4622	Tam Cinas
Cennet içre ol ḳadar yire **başar**		
Hep keseydi cildümüzi **şındılar**	7529	Tam Cinas
Dinileydi üstüḫ̆ānlar **şındılar**		
Yā İlāhī çün virürsin **zen** bize	6475	Tam Cinas
Olmasun kim ola ol reh-**zen** bize		
Çün ṭufeylüñ her behāyim her **ṭuyūr**	6827	Tam Cinas
Her birinüñ gel bugün ḳarnın **ṭoyur**		
Alsa virse ölçe hīç **üşenmeye**	3032	Tam Cinas
Tā ki ʿırżı şīşesi **uşanmaya**		
Günde ṭurmaḳdan ılımış **şuyıla**	1183	Tam Cinas
Almaya ābdest ki cismi **şoyıla**		
Bā'yı naṣb it Sīn'i farḳ it **bā**-edeb	1064	Tam Cinas
Mīm'i taʿvīr eyleme çekgil ẕeneb		
ʿAvretin göstermeye hem **saḳına**	3548	Tam Cinas
Göbeginden irişince **sāḳına**		
Issı aşı hem daḫı **üfürmesün**	2876	Tam Cinas
Key tevāżuʿ eylesün **ofurmasun**		
Ḫāṣṣa gice kim nevāfil **işleye**	1543	Tam Cinas
Yana şemʿ-i Ḥaḳḳ ola hem **ışlaya**		
Eli yaġlu yumadın **uyımasun**	4272	Tam Cinas
Yusa hergiz ġuṣṣadan **o yimesün**		

Pes Ḥabībü'llāh didi **ḳoyun senüñ** Güdeniyle ġayrısın **ḳo yün senüñ**	4796	Tam Cinas
Bāṭıl işde zevci mālın **ṭaġıdan** Artuġ olur ṭaġda ṭuran **ṭāġīden**	6245	Tam Cinas
Şuda yüze daḫı çünkim **oḳuya** Sen elinden eksük itme **oḳ u ya**	6054	Nâkıs Cinas
Olmasun saç yola ide **tārumār** Key saḳınsun ki_olmaya her **tārı mār**	8140	Nâkıs Cinas
Görse çölmek cūş ider **şūrvāyıla** Ṭatdur andan ḳoma **şūr u vāyıla**	5639	Nâkıs Cinas
Saḳalın irsāl ide **az itmeye** Yaʿnī saḳal ḳırmaya **azıtmaya**	3502	Nâkıs Cinas

Tarsî: Şiirde mısraları meydana getiren kelimelerin sayı, vezin ve kafiye bakımından uygun olmasıyla yapılan edebî sanata denir. *Şir'a-i Manzûme'*de bu sanatın bazı örnekleri şöyledir:

Gel ṣaʾādet şehrine sāʾir olan Gel siyādet baḥrına sāfir olan	719	Tarsî
Aña göre beẕl ider bī-ʿad niʿam Aña göre feyż ider bī-ḥad kerem	5312	Tarsî
İḫtilāfda ḫayr u iḥsān umılur İttifāḳda şerr ü ʿīṣyān umılur	5335	Tarsî
Aña İslām rehber eyle yā Kerīm Aña ʿirfān serber eyle yā Raḥīm	5666	Tarsî
Her feżāʾil eczeli ecran budur Her ḫaṣāʾil ecmeli emran budur	5675	Tarsî
Şefḳatinden behre alsun her faḳīr Ḥürmetinden ḥiṣṣe alsun her ḥaḳīr	7033	Tarsî

Tekrîr: Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı sözcük ya da sözcük öbeklerinin arka arkaya yinelenmesiyle yapılan edebî sanata denir. *Şir'a-i Manzûme'*de bu sanatın bazı örnekleri şöyledir:

Sünneti ṭut **sünneti** ṭut **sünneti** Bulayın dirseñ cihānda raġbeti	123	Tekrir
Daḫı rızḳı celb ider iy baḫtiyār Gel ḫilāli **iḫtiyār** it **iḫtiyār**	3001	Tekrir
Çün ḳonuḳsın gel **edeb** ögren **edeb** Tā saña müsned ola ḫayru'n-neseb	5380	Tekrir

Teşbîh: Aralarında bir veya birden fazla nitelikte benzerlik bulunan iki şeyin birini diğerine benzeterek yapılan edebî sanata denir. *Şir'a-i Manzûme'*de bu sanatın bazı örnekleri şöyledir:

İlden ummaḳ fitnedür ġāyet ulu Ol ḳara ṭaġ gibidür bī-reng ü bū	5268	Teşbih
Ḳāmeti şekli elifdür bī-miṣāl Hem rukūʿı daḫı ola aña dāl	1478	Teşbih

Teşhis: İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkları, düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstererek yapılan edebî sanata denir. *Şir'a-i Manzûme'*nin şu beyitlerini bu sanata örnek olarak verebiliriz:

Şerbet içün sırçadan ẓarfı sever Zīre sürer cān ṣafā gider keder Gösterür cümle içinde olanı Yoḳ nifāḳı ḫoş ṭutar cān u teni	3213-3214	Teşhis
Ger müyesser olsa ol Beytü'l-Ḥarām Var Ḥacer Esved yanına iy hümām Öp anı taʿẓīmile añla yolın Nitekim ḫādim öper sulṭān elin	2376-2377	Teşhis
Sen uyurken yanmasun gice çerāġ Gözini yumsun o da ḳılsun ferāġ	3226	Teşhis

İştikak: Aynı kökten türemiş en az iki sözcüğü bir dize ya da beyit içinde kullanarak yapılan edebî sanata denir. *Şir'a-i Manzûme*'nin şu beyitlerini bu sanata örnek olarak verebiliriz:

İki kerre **ḫatme** itdi ol İmām Ki_ol yıl içre ʿömri buldı **iḫtitām**	940	İştikak
Daḫı olsa bir kimesne **mübtelā** Yaʿnī gelse başına anuñ **belā**	1800	İştikak
İʿtikāfa niyyet ide **muʿtekif** Ḳıla ḳalbin ẕikr-i Ḥaḳḳ'a müʾtelif	2298	İştikak
Mücrim olmaz böyledür emr-i Ḫuḏā Ḥaḳ **rıżāsın** gözle oldur **Murtażā**	4792	İştikak

Tezat: Anlam bakımından aralarında zıtlık bulunan kelimeleri bir arada kullanarak yapılan edebî sanata denir. *Şir'a-i Manzûme*'nin şu beyitlerini bu sanata örnek olarak verebiliriz:

Pes bularuñ ġībetin **ẓāhir nihān** Dise nār-ı cürme yanmaz bī-gümān	3861	Tezat
Virür aña mertebe iḥsān ider Cümle **düşvār** işini **āsān** ider	5311	Tezat
Ḳurʿa şalsun anuñ üzre ol zamān Görsün anda nicedür **yaḫşi yaman**	5345	Tezat

İrsal-i mesel: Bir düşünceyi ispat için bir atasözü ya da hikmetli bir sözü delil getirerek yapılan edebî sanata denir. *Şir'a-i Manzûme*'nin şu beyitlerini bu sanata örnek olarak verebiliriz:

Hem naṣīḥat emri içre bil ḥasūd Olmaya kim *el-ḥasūdü lā-yesūd*[204]	5338	İrsal-i mesel
İsteye yola giden ṣāliḥ refīḳ Zīre dindi *er-refīḳ ṯümme't-ṭarīḳ*[205]	4512	İrsal-i mesel

[204] *Haset eden mutlu olmaz.*

Ṭoḳunur ḳavli dile ḳılmaz maḳar Nitekim *ṭaşda ḳarār itmez maṭar*[206]	442	İrsal-i mesel
Fi'l-meşel dir *her ne ögrense ṣaġīr* *Yazu ḳazdı ṣaḫra üzre ṣan debīr*[207]	532	İrsal-i mesel
Zīre gitmez ḫāṭırından tā ebed *Atasından gördügin işler veled*	6126	İrsal-i mesel
Dostlıḳ eyle ḫalḳıla ẓāhir nihān *El ucıla dost olan bulmaz emān*	6910	İrsal-i mesel
Kibr içinde şanasın olmış peleng *Düşmene ḳılmaz tevāżu' ehl-i ceng*	7432	İrsal-i mesel

İktibas: Yukarıda zikredilen edebî sanatlar dışında *Şir'a-i Manzûme'*de ayet ve hadis iktibasları da vardır. *Şir'a-i Manzûme'*de yer alan ayet ve hadis iktibasları "*Şir'a-i Manzûme*'nin Tercüme Hususiyetleri" bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır.

3.4.4. Eserdeki Deyimler

İfâde gücünü artırmak için bir araya getirilen ve genellikle gerçek anlamları dışında bir anlam kazanarak kalıplaşan kelime öbeği, tâbir ve ıstılâhlara deyim denir.[208] Türk Edebiyatı'nda şairler ve yazarlar ifadelerine zenginleştirmek ve eserlerini sıradanlıktan kurtarmak için deyimlerin gücünden faydalanmışlardır.[209] Muhammed b. İbrahim de *Şir'atü'l-İslâm*'ı Türkçeye aktarırken çok sayıda deyim kullanarak eserini dil ve ifade olarak zenginleştirmiştir. Eserde kullanılan deyimlerden bazıları şöyledir:

Ḳulına ikrām ide ḥurmet bile **Ḳonmış anuñ başına devlet** bile	6730

[205] *Mu'cemu'l-Kebîr*'de "الْتَمِسُوا الْجَارَ قَبْلَ الدَّارِ وَالرَّفِيقَ قَبْلَ الطَّرِيقِ" olarak geçmektedir. Bkz. Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, 4/268. Mütercime ait olmayıp kaynak metinde de geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 261. (*er-Refîḳ şümme'ṭ-ṭarīḳ: Önce yoldaş, sonra yol.*)

[206] Mütercime ait olmayıp kaynak metinde de geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 53.

[207] Mütercime ait olmayıp kaynak metinde de geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 57.

[208] İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 1/705.

[209] E. Kemal Eyüpoğlu, **On üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, 2 Cilt, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1975, s. IX. (Deyimler hakkkında diğer kaynak eserler için bkz. M. Ali Tanyeri, **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999; Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, 2 Cilt, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1988; Ahmet Doğan, **Açıklamaları ve Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.)

Ḥācet ehli kāẕiben medḥ itmeye 5295
Kendü **ʿırżı perdesini yırtmaya**

Ḫışmına maẓhar olur **ḳalbin yıḳar** 5644
Gördügünce yüzini egri baḳar

Bir ḥadīṣinde daḫı emr eyledi 280
Ṭut ḳulaḳ taḳrīr idem ne söyledi

Müʾmin olan ḳardaşınuñ yüzine 2034
Güle baḳsa **ḳulaġ ursa sözine**

Ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṭoġmadın ṭura örü 4275
Ḫoş tażarruʿ ide **ura yire rū**

Nice gider **yolını gözle** selef 646
Diyeler tā kim saña tābiʿ ḫalef

Yaʿnī añar ʿaybıla ḳardaşını 3846
Āşikāre **ṭatsuz eyler aşını**

Dābbesini kürsī minber ḳılmasun 4495
Tā **vebāli gerdeninde ḳalmasun**

Sāʾile iḥsānını hem ṣaymaya 2000
Virdügini **ile güne yaymaya**

Acı diller virmesün ʿavrat ere 6217
Ṭatlu dilden eylesün ʿizzet ere

Ger muṣībet gelse kimse başına 8055
Zehr ḳatmış gibi olsa **aşına**

Pes gerekmez kimse uyluḳ ḳaḳmaya 8143
Boynına şeyṭān yuların ṭaḳmaya

Laʿnet itdi bir kişi nāḳasına 6885
El yapışdı lā-cerem **yaḳasına**

Anı maʿyūb eylemek olmaz revā 6891
ʿAybını yüze uran bulmaz ṣafā

Yāḫud eyde ḫasteyem dünden berü 7625
Boġazumdan geçmemişdür daḫı ṣu

Ġayra meylin ḳomaya budur kelām 7951
Bu cihāndan **ḳopara ḳalbin** tamām

Alma ḥayvān şeklini hīç suḫraya 6888
Suḫra iden kendü **dilin ṭoġraya**

Aġlasa oġlan ḳatı ṭarılmaya 5996
Tā **ḳasāvet ṣevbine ṣarılmaya**

Vaż'ı fi'li ḳavli cümle zevcenüñ 6171
Ḳalbini ṣayd itmiş ola ḫ̆ācenüñ

'İlm-i hey'et bilmege ḳılma heves 283
'İlm-i mübhem olana **açma nefes**

Çünki zaḥmet oldı öpmek ḳo anı 2380
Ṭur yanında **ışlasun yaşuñ seni**

Alsa virse ölçe hīç üşenmeye 3032
Tā ki **'ırżı şīşesi uşanmaya**

Ḥamdü li'llāh anı acı ḳılmadı 3271
Cürme göre **yüregümüz delmedi**

Yine İslām sünnetinden bir ḫaber 3416
Diñle **ṭoġdı başuña şems ü ḳamer**

Anı aña 'arż ider ya'nī 'Alī 3829
Tā 'Ömer nākiḥ ola **dege eli**

Ol da cür'et ide ya'nī ġībete 3851
Yıḳa 'ırżın ṣoḳa anı kürbete

Zīre sırrın didi anuñ ol aña 3866
Pes **yüzi yoḳ** varımaz andan yaña

Rāci' olmaz sālimen İslām'ına 3973
Aṣdı cānın çün **cehennem dāmına**

Bir kişi kim 'āṣī ola anlara 4042
Aza yoldan **bata ḳara ḳanlara**

Ḥaḳ Te'ālā ismini ẕikr eyleye 4211
Uyḫu anı ẕākiriken **avlıya**

4. BÖLÜM

ŞİR'A-İ MANZÛME'NİN TERCÜME HUSUSİYETLERİ

4.1. Tercüme Kavramı ve Tercüme Üzerine Kanaatler

"Tercüme" kelimesi aslen Arapça olup "terceme"nin galatıdır. Bir metin veya sözü bir dilden başka bir dile çevirmeye ya da nakletmeye tercüme (çeviri) denir.[210] Aynı zamanda bir metnin başka bir dile aktarılması sonucu ortaya çıkan ürün ya da hedef metin de tercüme (çeviri) olarak isimlendirilmektedir.[211]

Tercüme konusundaki kanaatler, daha çok tercümenin tanımı, şartları, usülleri ve mütercimin vasıfları üzerine yoğunlaşmıştır. Şemseddin Sâmi, tercümeyi "harfiyyen tercüme" ve "meâlen tercüme" olarak ikiye ayırır. "Harfiyyen tercüme"de kaynak metindeki bütün kelimelere karşılıklar bulunur. "Meâlen tercüme"de ise kaynak metindeki anlam, farklı tabirlerle yeniden ifadelendirilerek hedef metne aktarılır.[212] Necip Âsım Yazıksız ve Manastırlı Mehmet Rıfat da benzer ifadelerle bu ayrımı yapmaktadırlar.[213]

Şark ve Garp edebiyatına yaklaşım konusunda Tanzimat devrinin diğer yazarlarından daha olgun ve objektif olan Muallim Nâci ise, her iki medeniyetin edebî mahsullerinden faydalanmanın en doğru ve zorunlu bir yol olduğunu ifade eder. Fakat bu faydalanma, millî bir şuuru asla terk etmeden gerçekleştirilmelidir.[214] Sadece Arapçadan ve Farsçadan değil, Fransızca'dan da tercümeler yapan Muallim Nâci'nin tercüme konusunda dikkate değer düşünceleri vardır. O, tercümelerin "aynen", "mealen" veya "genişletme yoluyla" (tevsien) yapılabileceğini dile getirmektedir. Edebiyatın anlamdan ibaret olduğunu söyleyen Nâci, edebî bir eserin gökten inen bir

[210] Şemseddin Sâmî, **Kâmûs-ı Türkî** , s. 395; İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 3/3124.
[211] Günay Karaağaç, **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s. 245.
[212] Şemseddin Sâmî, **Kâmûs-ı Türkî** , s. 395
[213] M. Türker Acaroğlu, "Necip Asım'ın Tercüme Hakkındaki Düşünceleri", **Tercüme**, Ankara, 1951, C. 9, S. 53-54, s. 397; Acaroğlu, "Manastırlı Rifat'ın Tercüme Üzerine Düşünceleri", **Tercüme**, Ankara, 1948, C. 8, S. 48, s. 480, 481.
[214] Fevziye Abdullah Tansel, "Muallim Nâci ve Tercüme", **Tercüme**, Ankara, 1943, C. 4, S. 22, s. s. 239.

dilber olduğunu ve hangi milletin elbisesini giyerse oralı olacağını ifade eder.[215] Nâci ayrıca, kaynak eserin anlam dünyasının hedef metne aktarılması için "mealen" tercümenin çoğu zaman bir zaruret olduğunu belirtir. Genişleterek yapılan tercümelerde kaynak eserin anlam ve üslubuna hâlel gelmemesi için, daha çok itina gösterilmelidir. Nâci'ye göre bu tercüme yöntemi, "aynen" ve "mealen" yapılan tercümelere göre daha zor bir iştir.[216] Fransızcadan dilimize bir çok manzum tercümeler yapan Nâci, manzum bir eserin manzum tercümesinde tertip ve şekil özelliklerinin de dikkate alınması gerektiğini kendisi de uygulayarak göstermiştir.[217]

Tercümede en önemli husus anlamların denkleştirilmesidir.[218] Cumhuriyet Dönemi tercüme faaliyetlerinin detaylı ve kapsamlı bir şekilde ele alındığı *Tercüme* dergisinde konu ile ilgili dikkat çeken düşünceler yer almaktadır. Tercümede kaynak metnin tek tek kelimelerine ya da cümlelerine tam bir sadakat içerisinde yapılan tercümeler manaya ihanetle sonuçlanabilmektedir. Bu yüzden anlam ve metnin bütünlüğü her zaman göz önünde tutulmalıdır.[219] Nurullah Ataç da kaynak metne aşırı sadakatin, zorlama neticesinde dilin mahiyetini bozacağını ve anlama sadakatsizlik olacağını belirtir. Ataç ayrıca, "çeviri" ve "tercüme" arasında fark olduğu kanaatindedir. Ona göre, kaynak metnin anlamını tam anlamıyla karşılayacak kelimeler ve ifadeler hedef metinde yer almıyorsa, sadece bir metin diğer dile çevrilmiş olur, tercüme edilmiş sayılmaz. Hakiki bir tercüme için mütercim işine âşık olmalı ve uygun kelime karşılıkları bulmak için kendini yormalıdır.[220] Yaşar Nabi Nayır'a göre tercümede aslolan anlam bütünlüğüdür. Bir mütercimin anlam bütünlüğü içerisinde bir tercüme yapabilmesi için, her iki dile hâkim olduğu kadar, kuvvetli bir muhakeme ve zevk sahibi de olması gerekir.[221] Manzum bir tercümede kaynak esere sadık kalmanın mensur tercümelere göre daha zor olduğu, manzum bir eserin değerinin yalnız söylediği şeylerin manasında olmadığını da ifade eden Nayır, daha çok istidad ve emek gerektiren manzum tercümelerin bir yönüyle telif eserlerden sayılabileceğine işaret eder.[222]

---

[215] Tansel, "Muallim Nâci ve Tercüme", s. 240; Fevziye Abdullah Tansel, "Muallim Nâci'nin Arapça ve Acemceden Tercümeleri", **Tercüme**, Ankara, 1953, C. 10, S. 56, s. 52.
[216] Tansel, "Muallim Nâci ve Tercüme", s. 241.
[217] Tansel, "Muallim Nâci ve Tercüme", s. 243-244.
[218] Karaağaç, **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü**, s. 245.
[219] Yaşar Nabi Nayır, "Tercümeye Dair", **Tercüme**, Ankara, 1944, C. 3, S. 18, s. 422, 425.
[220] Nurullah Ataç , "Tercümeye Dair", **Tercüme**, Ankara, 1941, C. 1, S. 6, s. 505-507.
[221] Nayır, "Tercümeye Dair", s. 422.
[222] Nayır, "Cyrano De Bergerac Manzum Tercümesi", **Tercüme**, Ankara, 1943, C. 4, S. 20-21, s. 179.

Reşat Nuri Güntekin ülkemizde yaşanan harf inkılabına dikkati çekerek meseleye farklı bir yerden bakmıştır. Harf inkılabının ardından yaşanan "dilde tasfiye" cereyanının kelime hazinemizin yarısını kuru yapraklar gibi döktüğünü ifade ederken tercümede yaşanan kelime yetersizliğine de işaret etmiştir.[223] İngilizce ve Fransızca arasındaki tercüme kolaylığının müşterek kültürden kaynaklandığını belirten Güntekin, kültür farkından dolayı Batı'dan yapılan Türkçe tercümelerin bu kolaylıktan mahrum olduklarını ifade temektedir.[224]

Fransız şair ve yazar Valery Larbaud, tercüme edilecek kaynak eseri seçmenin bir eş seçmek kadar zor olduğunu belirtmektedir. Larbaud, "Aşk ve Tercüme" adlı yazısında, evlilik için eş adaylarında aranan denklik şartının kaynak eserle mütercim arasında da olması gerektiğini vurgular. Kaynak metin ancak bu şekilde mütercime ruhunu verebilir.[225] İngiliz tarihçi ve yazar Alexander Fraser Tytler ise, iyi bir tercüme için müellif ve mütercim arasında da bir yakınlığın lüzumuna işaret eder. Ona göre mütercim, kaynak metnin bütün kıymetini anlamak, eserin bütün mantık silsilesini takip etmek, onun güzelliğini bütün ruhuyla sezmek için müellifle aynı ruh dünyasını paylaşmalıdır.[226] Tytler'a göre tercümede muhteva tam anlamıyla verilmeli, şekil ve üslup aynı kalmalı ve tercümenin ifadesi de aslı kadar tabiî olmalıdır.[227] Tytler'ın işaret ettiği hususu, Osmanlı'nın son devir edebiyat tarihçilerinden şair ve yazar Tâhiru'l-Mevlevî de "Tercüme edilmiş bir eserde, tercüme kokusu bulunmamalıdır."[228] sözleriyle ifade etmiştir.

Anlamın bütün doğallığıyla hedef metne aktarılması, mütercimin büyük emek ve birikimiyle ancak olabilmektedir. Tercümeyi "Başka bir iklimde, başka bir çağda doğan düşüncenin kendi toprağımızda dirilmesi" olarak tanımlayan Cemil Meriç, tercüme yapmanın teliften daha zor olduğunu şöyle dile getirmektedir: "Tercüme bir yaratış, bence… şiir gibi, deneme gibi ama onlardan çok daha güç. Edebiyatçılar, hiç olmazsa on büyük şair, on büyük romancı, on büyük tiyatro yazarı üzerinde anlaşabilirler, hangimiz on büyük mütercim sayabiliriz?" Ayrıca Cemil Meriç, tercümeyi yalnız dilin

[223] Reşat Nuri Güntekin, "Türkçenin Eksikleri", **Tercüme**, Ankara, 1943, C. 5, S. 26, s. 153.
[224] Güntekin, "Türkçenin Eksikleri", s. 151.
[225] Valery Larbaud, "Aşk ve Tercüme", Çev. Erol Güney, **Tercüme**, , Ankara, 1944, C. 5, S. 26, s. 141, 142.
[226] Alexander Fraser Tytler, "Tercümenin Prensipleri Hakkında Bir Deneme", Çev. Erol Güney, **Tercüme**, Ankara, 1941, C. 2, S. 8, s. 174.
[227] Alexander Fraser Tytler, "Tercümenin Prensipleri Hakkında Bir Deneme", s. 171.
[228] Tâhiru'l-Mevlevî, **Şerh-i Mesnevî**, 14 Cilt, Selâm Yayınları, Konya, 1963, C. 1, s. 11.

değil, düşünce ve hassasiyetin girift dünyasını da zenginleştiren bir fetih olarak görmektedir.[229]

"Tercüme"nin "çeviri"den daha geniş bir anlama sahip olduğunu iddia eden Agah Sırrı Levend, "tercüme"nin dört biçiminden bahsetmektedir: "Eski Türk Edebiyatı'nda "tercüme", bugünkü "çeviri" anlayışını aşan bir anlam taşır. Eski Türk Edebiyatı'nda "tercüme"nin şu şekillerini görmekteyiz:

1. Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan çeviriler,
2. Kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun olarak yapılan çeviriler,
3. Eserin konusu aktarılarak yapılan çeviriler,
4. Genişletilerek yapılan çeviriler.

Genişletilerek yapılan çevirilerin daha çok edebî eserlerde görüldüğünü belirten Levend, bu tercüme yöntemiyle ilgili kanaatini şöyle açıklamaktadır: "Şair, kaynak olarak aldığı eseri, olduğu gibi çevirmeyi asla düşünmez ve kendini asıl esere bağlı saymaz. Kimi parçaları kelime kelime çevirirken, kimi yerlerin sadece konusunu aktarır. Kendince önemli gördüğü yerleri ise genişleterek tercüme eder, kendi duygu ve düşüncelerini de bu kısımlara ilave eder. Neticede, eseri öyle bir hâle getirir ki, artık ona tercüme demek doğru olmaz. Yazar, eserine "tercüme" adını verse dahi, bu, ilk yazara karşı gösterdiği saygıdan dolayıdır." [230]

4.2. Şir'a-i Manzûme'nin Telif Yönü

Türk Edebiyatı'na tercüme yoluyla birçok manzum eser kazandırılmıştır. İlim ve edebiyat dili olarak Arapça ve Farsçanın benimsendiği bir dönemde Türkçe eserler vermenin zorluğunu ve mahcubiyetini mütercimler ve müellifler eserlerinde dile getirmişlerdir. [231] Bununla birlikte özellikle dînî-didaktik nitelik taşıyan ilmihâl

---

[229] Cemil Meriç, **Bu Ülke**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1979, s. 42, 43.

[230] Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1998, s. 80, 81. (Türk Edebiyatı'nda tercüme alanında yapılan yeni çalışma örnekleri için bkz. Yazar, "Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Türkçe Tercümeler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, s. 80; Muhittin Eliaçık, "Tercüme İle Şerhin İç İçe Bulunması: Şemsi Paşa'nın Manzum Vikâye Tercümesi", **Turkish Studies**, Ankara, 2009, C. 4, S. 6, s. 95-119; İsmail Hakkı Aksoyak, **Üsküplü Atâ-Tuhfetü'l-Uşşâk**, s. 73-74; Cihan Okuyucu, Sadık Yazar, **Tercüme-i İbtidânâme**, TDK Yayınları, Ankara, 2018; Kenan Özçelik, **Ravzatu's-Şüheda Tercümesi**, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2016; Erdem Can Öztürk, **Lami'î Çelebi'nin Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara, 2015; Erdem Can Öztürk, **Ayn-ı Ekber Mehmed Efendi'nin Şema'il-i Şerif Tercümesi**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2018.)

[231] Çelebioğlu, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 129, 130, 139; Kemal Yavuz, "Âşık Paşa'nın Dil Üzerine Düşünceleri ve Türkçeye Hizmetleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve**

eserlerinin Türkçe ile manzum olarak telif edilmesi ya da Türkçeye manzum olarak tercüme edilmesi kolay okuma ve ezberleme amacının gerçekleşmesi için çok önemsenmiştir.[232] Türk Edebiyatı'nda ilmihâl türünde ortaya konan ilk eserler, daha çok Arapçadan Türkçeye manzum veya mensur tercümelerdir. Gülşehrî'nin (ö. 717/1317'den sonra) yazma nüshaları henüz tespit edilemeyen *Kudûrî Tercümesi*, Devletoğlu Yûsuf'un (ö. 828/1424'ten sonra) *Vikâye Tercümesi* en eski Türkçe manzum ilmihâllerdir. Bu sahada Türkçeye manzum ve mensur tercümeleri yapılan meşhur eserlerden birisi de, İmâmzâde lakabıyla tanınmış olan Hanefî fakîhi Muhammed b. Ebî Bekr İbrahim eş-Şarğî el-Buhârî'nin (ö. 573/1177) *Şir'atü'l-İslâm* adındaki eseridir. *Şir'atü'l-İslâm,* mensur ve manzum olarak Türkçeye farklı dönemlerde tercüme edilmiştir. Birinci bölümde tanıtılan manzum tercümeler arasında en hacimli olanı, Muhammed b. İbrahim tarafından *Şir'a-i Manzûme* adıyla 911/1506 yılında yapılan tercümedir. Tenkitli hazırladığımız metne göre 8442 beyitlik bu tercüme aynı zamanda *Şir'atü'l-İslâm*'ın en eski manzum Türkçe tercümesidir.

Muhammed b. İbrahim'in tercümesini, Muallim Nâci'nin tercüme yöntemlerinden iki tanesini birleştirerek "mealen ve tevsien" olarak ifade edebiliriz. Agah Sırrı Levend'in dörtlü tasnifinden ikisini birleştirecek olursak "aslına uygun ve genişletilmiş çeviriler" olarak da niteleyebiliriz. Muhammed b. İbrahim, kaynak eserin tertibini, muhtevasını ve anlam bütünlüğünü koruyarak aslına uygun bir tercüme yapmıştır. Mütercim, kaynak metnin lafızlarını da kimi yerde manzum metinde kullanmaktadır. Mütercim, şiire, dile ve kaynak esere olan hâkimiyetiyle iyi bir tercüme ortaya koymuştur. Tâhirü'l-Mevlevî'nin tercüme eserlerde olmaması gerektiğini belirttiği "tercüme kokusu" [233] *Şir'a-i Manzûme'*de hissedilmemektedir. Bunun yanında mütercim, yaptığı katkılarla da tercümesini genişletmiştir. Kaynak eserden bağımsız olarak *Şir'a-i Manzûme'*ye eklenen bazı konular, mütercimin telifi olan özellikle fasıl baş ve sonlarındaki beyitler, *Şir'a-i Manzûme'*yi hacim olarak genişletmiş ve esere telif hususiyeti de kazandırmıştır. Mütercimin katkıları da kaynak metinle tam bir uyum arz etmektedir. Bu katkıların yanı sıra büyük oranda kaynak metne bağlı kalan şair, kaynak metindeki ifadeleri edebî bir üslup içerisinde Türkçeye aktarmıştır.

Edebiyatı Dergisi, İstanbul, 2012, C. 32, s. 234; Suat Ungan, "Türkçenin Yazı Dili Oluşum Sürecindeki Karşılaştığı Bazı Tutumlar", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Kütahya, 2008, S. 20, s. 307; Fuzuli Bayat, "XVI-XIX. yy. Türk Dil Siyasetinin Oluşmasında Tekke ve Saz Şairlerinin Rolü", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2010, C. 2, S. 1-2, s. 48.

[232] Çelebioğlu, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 350-352.

[233] Tâhiru'l-Mevlevî, **Şerh-i Mesnevî**, 14 Cilt, Selâm Yayınları, Konya, 1963, C. 1, s. 11.

Şir'a-i Manzûme'nin "giriş" kısmındaki ilk 95 beytin 80 tanesi tamamen mütercime aittir. Diğer 15[234] beyit ise kaynak eserin mukaddimesinde geçen kelime ve tamlamaları içermektedir.[235] "Giriş"in ardından gelen "muhteva" kısmı 48 fasıldan oluşmaktadır. İlk 18 fasıl (2025 beyit) üzerine yaptığımız çalışmada *Şir'a-i Manzûme*'deki telif oranı %14; Muhammed b. İbrahim'in kaynak esere yapmış olduğu katkı ise %16.4 olarak tespit edilmiştir. [236]

Fasıllar	Mütercimin Telifi Olan Beyit Sayısı / Fasıldaki Toplam Beyit Sayısı	Eserdeki Telif Oranı
1. Fasıl	13/50	% 26
2. Fasıl	41/238	% 17
3. Fasıl	28/307	% 9
4. Fasıl	4/28	% 14
5. Fasıl	69/315	% 21
6. Fasıl	5/74	% 6
7. Fasıl	16/101	% 16
8. Fasıl	4/19	% 21
9. Fasıl	6/27	%22
10. Fasıl	7/42	% 16,6
11. Fasıl	66/301	% 22
12. Fasıl	4/52	% 7,7
13. Fasıl	7/43	% 26,3
14. Fasıl	4/51	% 7,8
15. Fasıl	5/24	% 21
16. Fasıl	7/45	% 15,5
17. Fasıl	9/119	% 7,5
18. Fasıl	12/189	% 6,3
1 -18. Fasıllar	**285/2025**	**% 14**

Beyit düzeyinde katkıların dışında birçok beytin ikinci ya da birinci mısraları da mütercime aittir. Bu bölümde Muhammed b. İbrahim'in *Şir'a-i Manzûme*'sindeki tercüme hususiyetleri kaynak metne müracaat edilerek çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır.

[234] İlgili beyitlerin tenkitli metnimizdeki numaraları için bkz. 43, 44, 45, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,68, 69.

[235] Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 29-30.

[236] 2025 beyit üzerinde yaptığımız incelemede 285 beytin telif özelliği taşıdığı görülmüştür. Geriye kalan 1740 beyit ise kaynak metinde yer alan konuların birebir tercümesidir. Dolayısıyla 285/1740 bölümünden çıkan sonuç % 16.4'tür. Bu oran, Muhammed b. İbrahim'in kaynak metne olan katkısını ifade etmektedir.

4.3. Şâirin Esere Eklediği Bölümler

Muhammed b. İbrahim, *Şir'a-i Manzûme'*ye kendi beyitleriyle başlamıştır. Büyük oranda asıl metni takip etmiş olmakla beraber kimi yerlerde kaynak metindeki konulara bazı eklemeler yapmıştır.

Tesbih Namazı: Kaynak eserde nafile ibadet çeşitleri anlatılırken tesbih namazına çok kısa bir şekilde değinilmektedir. Bu ibadetin her gün, her cuma, her ay, her sene, hiç olmazsa ömürde bir kez kılınması gerektiği kaynak metinde belirtilmektedir. [237] Muhammed b. İbrahim, tesbih namazının ayrıntılarını ise kendi telifi olan 25 beyit ile nazma çekmiştir. Tenkitli metnimizin 1560-1584 beyitleri arasında yer alan tesbih namazı hakkındaki rivayet[238], *Şir'atül'l-İslâm*'ın en önemli şerhi olarak kabul edilen Seyyid Alizâde şerhinde de geçmektedir.[239] Muhammed b. İbrahim bu bilgileri başka kaynaklardan almış olabileceği gibi Seyyid Alizâde şerhinden de almış olması muhtemeldir. Tesbih namazının zikredildiği 25 beyitlik bölümün giriş kısmı şöyledir:

İbn-i ʿAbbās naḳl ider bir ḫoş ḫaber 1560-1570
Muḳtedādur ḳavli anuñ muʿteber

Bir namāz eyler işāret ol saña
Didiler tesbīḥ namāzı ad aña

Kılsun anı ḳul olan ol Ḫālıḳ'a
Şükr ola tā niʿmetinden Rāzıḳ'a

Emr idüp ʿAbbās'a didi ol Ḥabīb
Raḥmet-i Ḥaḳ cānına olsun ḳarīb

Didi yā ʿammī sözüm ḳıl istimāʿ
Āfitāb-ı ʿizzet ider irtifāʿ

Ġāfil olma saña taʿlīm ideyin
Raḥmeti temlīk ü teslīm ideyin

Benden ola hem saña ʿaşru ḫışāl

[237] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 114.
[238] Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî, **Sünenü Ebî Dâvûd**, 4 Cilt, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, t.y., "Tatavvu", 14 (No. 1297), 2/1297; İbn Mâce, "İkâmetu's-Salâti ve's-Sünnetu Fîhâ", 190 (No. 1387), 1/443. (Tesbih namazı hakkında detaylı bilgi için bkz. Karaman vd., **İlmihâl-I, İman ve İbadetler**, s. 319, 320)
[239] Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 135, 136.

Ṭut anı tā görmeye ṭabʿuñ kelāl

Ḥaḳ Teʿālā ʿafv ide cürmüñ senüñ
Nūr-ı Ḥaḳ'dan pūr ola cirmüñ senüñ

Ulu kiçi ḳaṣdıla ḳılsa günāh
Faẓl-ı Ḥaḳ'dur cümlesi olur tebāh

Āşikāre sırrıla itmiş ola
Yarlıġanur ol anı ḳılmış ola

Diñle anı nicedür aṣlı nedür
Añla bir bir bābını faṣlı nedür

Hz. Yusuf'un Kabri: Kaynak eserde sohbet ve muaşeret edebleri anlatılırken yaşlı bir kadının Hz. Yusuf'un kabrini Hz. Musa'ya göstermesi olayı zikredilir.[240] Bunun karşılığında cennete genç olarak Hz. Musa ile girmeyi talep eden kadının dileği Hz. Musa tarafından kabul edilir. Kaynak metinde olayla ilgili sadece bu kadar bilgi verilmektedir. Muhammed b. İbrahim ise Hz. Yusuf'un naaşının Nil nehrine bir sandık içerisinde nasıl bırakıldığını kendi telifi olan 9 beyitle anlatmıştır. 4802-4810. beyitler arasında anlatılan bu olay, *Şir'atü'l-İslâm*'ın en eski Türkçe mensur tercümesi olarak tespit ettiğimiz Ebu'l-Mekârim Çırâğ Bey'in (ö. 833/1430) isteği üzerine yapılan tercümenin Nafiz Paşa nüshasında eser sonunda da nakdedilmektedir. Bu nüshada, kabirlerin nakli meselesi konusu Hasan b. Mansûr Kâdîhân'dan (ö.592/1196) alıntı yapılarak açıklanmıştır.[241] Hz. Yusuf'un ve Hz. Yakub'un kabirlerinin nakli örnek gösterilerek kabirlerin taşınması konusunda bir beisin olmayacağı burada zikredilmiştir. Muhammed b. İbrahim ise meseleyi şöyle nazmetmiştir:

Diñle daḫı bir müvecceh ḫoş ḫaber
Ki_ol ḫaberden ḥişşe alur behre-ver

Medfeninde ehl-i Mışr ḳıldı cedel
Bel ḳıtāla eyledi anlar emel

[240] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 274. ("Rivayete göre Hz. Yûsuf vefat ettiğinde cesedi mermer bir sandığa yerleştirilip Nil kıyısında bir yere defnedilmiş, daha sonra Hz. Mûsâ tarafından bulunan kabri Şam bölgesine nakledilmiştir." Bkz. Nebi Bozkurt, "Sanduka", **DİA**, İstanbul, 2009, C. 36, s. 102; Ayrıca bkz. Ömer Faruk Harman, "Yûsuf", **DİA**, İstanbul, 2013, C. 44, s. 3)

[241] **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa Koleksiyonu, Nr. 319, vr. 199b, 200a; Kâdîhân için bkz. Kavakcı, **XI ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Māvarā' al-Nahr İslâm Hukukçuları**, s. 126-128; Özel, **Hanefî Fıkıh Âlimleri**, s. 85-86.

Şoñra mermer ṣandūḳ için oydılar
Yūsuf'uñ cismini aña ḳoydılar

Dilediler Nīl içinde defn ola
Üstine Nīl'üñ ṣuyı yollar bula

Her kişiye behre ire ber-devām
Şükr ideler Ḫālıḳ'a her ṣubḥ u şām

Şoñra Mūsā *ḳul ʿaleyhi es-selām*
Buldı Nīl içre anı iy nīk-nām

Ol zamān naḳl eyledi andan anı
Ḳomadı Nīl içre yata ol teni

Şol yire kim anda Yaʿḳūb iy hümām
Defn olupdı ʿizzetile bil tamām

Şām'da yaturlar bular ber-iḥtirām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

Yalan Yere Yemin: 3960-3971 beyitleri arasında anlatılan 12 beyitlik bölümde "gamûs yemini" olarak bilinen yemin anlatılmaktadır. "Gamûs yemini, geçmiş zamanda yapılmış veya yapılmamış bir iş hakkında bile bile, kasten ve yalan yere yapılan yemindir. Bir kimsenin borcunu ödemediğini bildiği hâlde 'ödedim' diye yemin etmesi böyledir. Böyle bir yemin büyük günahtır ve sahibine çok ağır bir vebal yükler. Bu kasıtlı yanlışlığın bağışlanması için kefâret yeterli olmaz; onun için de gamûs yemini için kefâret gerekmez. Yalan yere yemin eden kimse bol tövbe ve istiğfarda bulunmalı, bir daha böyle bir hataya düşmemeye karar vermeli, yemin sebebiyle zayi olan hakları da ödeyip sahiplerinden helâllik istemelidir."[242] *Şir'atü'l-İslâm*'da yemin bahsi olmakla birlikte, "gamûs yemini" olarak bir yemin çeşidinden bahsedilmemektedir. Muhammed b. İbrahim, işlediği bir fiili yalan yere yemin ederek inkâr edenin kâfir olacağı görüşünü de kendi telifi olan bu bölümde aktarmaktadır. *Şir'a-i Manzûme*'de zikredilen bu husus kaynak eserde yer almaz.[243] Ayrıca 12 beyitlik bu bölümde Muhammed b. İbrahim, *Şir'atü'l-İslâm*'dan anladıklarını Hasan b. Mansûr Kâdîhân'a (ö.592/1196) da atıf yaparak şerh etmiştir. 12 beyitlik bu bölüm, Muhammed b. İbrahim'in fıkıh konusunda özel bir tahsil gördüğünü de göstermektedir. Bu bölümden bazı beyitler şöyledir:

[242] Karaman vd., **İlmihâl-I, İman ve İbadetler**, C. 2, s. 27. Ayrıca bkz. Vehbe Zuhaylî, **İslâm Fıkıh Ansiklopedisi**, 10 Cilt, Çev. Ahmet Efe vd., Feza Yayıncılık, İstanbul, 1994, C. 4, s. 201.
[243] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 237.

Ḥāl bu olsa işlemiş anı tamam 3960-3964
Pes yalan and içmiş olsa ol benām

Baʿżılar didi aña kāfir olur
Yanar oda derdile vāfir olur

Zīre taʿlīḳ māżīye tencīz olur
Yine Müslim olmasa kāfir ḳalur

Baʿżılar didi aña kāfir degül
Daḫı keffāret gerekmez dir uṣūl

Zīre ol anda dinildi bil ġamūs
Ṣoḳar oda yanar anda her ruʾūs

Ḳāḍīḫān'uñ diñle ḳavlin dir ṣaḥīḥ 3967
Her kim andan eylese böyle ṣarīḥ

Şirʿa'dan fehm olunan iy şehriyār 3971
Didi anda nicedür emre ḳarār

Patlıcan ve Yasin Hadisi: Kaynak eserde haccın faziletleri anlatılırken zemzemin de faziletleri zikredilir.[244] Zemzemin faziletine dair hadis, kaynak metin ve *Şirʿa-i Manzûme'*de geçmektedir. Muhammed b. İbrahim, zemzem ile birlikte patlıcan ve Yâsîn'e de yer veren hadisi de zikretmiş ve sonrasında da bunu nazmetmiştir:

"Kemā-ḳale'n-Nebiyyü ʿaleyhi's-selāmu el-bādincānü li-mā-ükile ve zemzemü li-mā-şüribe ve Yāsīn li-mā-ḳuriʾe."[245]

Hem bādıncān her ne içün yinse ger 2401-2402
Ol cihetden olur aña behrever

Daḫı her kim sūre-i Yāsīn oḳur
Her murādın bulısardur bī-ḳuṣūr

[244] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 149.
[245] "Patlıcan hangi niyetle yenilirse o gerçekleşir. Zemzem hangi niyetle içilirse o gerçekleşir. Yasin hangi niyetle okunursa o gerçekleşir." Zemzem, Yâsin ve patlıcan kaynaklarda birlikte yer almamaktadır. Zemzem hadisi kaynaklarda "ماء زمزم لما شرب له" şeklinde geçmektedir. Bkz. İbn Mâce, "'Menâsik", 78 (No. 3062), 2/1018; Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü İmâm Ahmed bin Hanbel,** Thk. Şu'ayb el-Arnavût, (No. 14849), 23/140. Mevzû olduğu söylenen patlıcan ve Yâsin hadisleri için bkz. Sehâvî, Şemsuddîn Ebu'l-Hayr Muhammed, **el-Mekâsidu'l-Hasene**, Nşr. Muhammed Osmân el-Huşt, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1985, 1/231, s. 741.

Nafile Oruç Bahsi: Kaynak eserde "tatavvu" orucundan bahsederken, oruç tutan kimsenin oruçlu olduğunu belirtmek sureti ile davet edildiği bir ziyafete gidebileceği anlatılmaktadır.[246] Davet sahibinden yemek yeme konusunda bir ısrar gelmesi hâlinde orucun bozulabileceği ve yerine kazasının tutulması gerektiği kaynak eserde belirtilmektedir. Muhammed b. İbrahim'in kendi tasarrufu olarak telif ettiği aşağıda gelen 5 beyitte anlatılanlar *Şir'atül'l-İslâm*'da geçmemektedir.[247] *Şir'atül'l-İslâm*'ın en önemli şerhi olarak kabul edilen Seyyid Alizâde şerhinde Hanefî mezhebinin kaynaklarından nakiller yapılarak öğle vaktinden önce (ḳable'z-zevāl) nafile orucun bozulabileceği; fakat öğleden sonra (baʿde'z-zevāl) bozulmaması gerektiği ifade edilmektedir. Öğle ikindi arasında ise sadece ana-babanın kalbini kırmamak için nafile oruç bozulabileceği; nafile orucunu kardeşinin hatırı için bozan kişiye bin günlük oruç sevabı yazılacağı; bu orucun kazasının da iki bin günlük oruç sevabı kazandıracağı yine Seyyid Alizâde şerhinde geçmektedir.[248] Muhammed b. İbrahim bu bilgileri başka kaynaklardan almış olabileceği gibi Seyyid Alizâde şerhinden almış olması da muhtemeldir.

Yimek anda bilesin ḳable'z-zevāl 2279-2283
Olmaya baʿde'z-zevāl yimek ḥelāl

İll*ā* ana yā ata ḳılsa suʾāl
Oġlına yimek içün baʿde'z-zevāl

Oġul ol dem anlara münḳād ola
Yiye anlar cān u dilden şād ola

Biñ gün oruç ṭutmış ecrin bulısar
Ḳalbi içre nūr-ı īmān ṭolısar

Şol zamān kim eyleye anı ḳażā
İki biñ gün ecrini virür Ḫuḏā

Namazın Rükünleri Bahsi: Muhammed b. İbrahim'in kendi telifi olan aşağıdaki beyitlerde namazın rükünlerden olan kıyâm, "elif" harfine; rukû ise "dâl" harfine benzetilmiştir. Ayrıca burada namazın rükünleri insan, hayvan ve bitki makamları

[246] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 144.
[247] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 145.
[248] Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 205.

olarak yorumlamıştır. Bu beyitler kaynak metinde olmayıp[249] Muhammed b. İbrahim'e aittir:

Ḳāmeti şekli elifdür bī-miṣāl 1478-1481
Hem rukūʿı daḫı ola añа dāl

Pes ḳıyām oldı maḳām insāniçün
Hem rükūʿ oldı maḳām ḥayvāniçün

Bile insān olan insān ḥālini
Hem rükūʿda bile ḥayvān ḥālini

Secdesinde fikr ide ḥāl-i nebāt
Ehl-i ḥāle böyle olur beyyināt

Tasavvuf edebiyatımızda elif, dâl ve mim harflerinden oluşan "âdem" (آدم), ideal insan anlamında kullanılmaktadır.[250] Elif harfi kıyama, dâl harfi rükûa, mim harfi ise secdeye benzetilmiş ve namaz ile insan arasında bir bağlantı kurulmuştur.[251] Nâbî de *Hayriyye*'sinin namaz bölümünde aynı anlama işaret etmiş ve namazı, âdem olmanın bir gereği olarak anlatmıştır:

Sen namâza idesin çünki kıyâm
Elif olursın eyâ mâh-ı tamâm

Râki' olsañ görinür sûret-i dâl
Enbiyâ sırrıdur añla bu makâl

Sâcid olsañ görinür halka-i mîm
Âdem olursun eyâ rûh-ı cesîm

Añla çünki saña keşf ola bu râz
Âdem olur mı iden terk-i namâz[252]

[249] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 110.
[250] Saadet Karaköse, "Bir Elif Çekmek: Klâsik Edebiyatımızda Elif", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S. 2/1, 2013, s. 202.
[251] Çelebioğlu, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 600.
[252] Mahmut Kaplan, **Hayriyye-i Nabi (İnceleme-Metin)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1995, s. 189.

4.4. Kaynak Metinden Bağımsız Beyitler, Mısralar ve Kelimeler

Muhammed b. İbrahim, tercümesinde kaynak metne sadakatini korurken kendi müktesebatıyla tasarruflarda da bulunmuştur. Birçok beyit ve birçok beytin birinci ya da ikinci mısrası ona aittir. Tamamı 48 fasıl olan eserin ilk 18 faslı içerisinde mütercime ait olan beyitlerin oranını daha önce %14 olarak tesbit etmiştik. Telif olan beyitlerin birebir tercüme olan beyitlere oranını ise %16.4 olarak tesbit etmiştik. Muhammed b. İbrahim'in genişletilmiş 8442 beyitlik tercümesi, Bahtî'nin 6040 beyitlik tercümesinin yaklaşık %40'ı kadar daha fazla beyit ihtiva etmektedir. Bu oranın da göz önünde bulundurulması hâlinde Muhammed b. İbrahim'in kaynak metne olan katkısının %16.4'ten de fazla olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca telif niteliği taşıyan mısralar da kaynak metne olan katkı oranını daha da yükseklere çekebilecektir. Bu durum Muhammed b. İbrahim'in tercümesini *Şir'atü'l-İslâm*'ın diğer manzum çevirileri arasında en hacimli hâle getirmiştir. Şâir, tercümesine kendi ifadelerini katarak şiirdeki başarısını da ortaya koymuştur.

Şaire ait olan beyitler: Muhammed b. İbrahim'e ait olan beyitlerden bazıları şunlardır:

Sünnetinden bir müvecceh söz işit Aç ḳulaġuñ cān gözin rūşen ışıt	325
İy ṣafādan nūş iden cām-ı vefā Ḳad şefāke'l-Ḥaḳḳu hevnen bi'l-ʿafā	443
Zīre gitmez ḫāṭırından tā ebed Atasından gördügin işler veled	6129
Ḳad teberrā ẕātühū ʿammā-yüḳāl *Ḳul Hüva'llāhü ʿalīmün bi'l-meʾāl*	268

Aşağıdaki gelen beyitlerden italik olanlar kaynak metinde geçmeyip Muhammed b. İbrahim'e aittir. Mütercim "Zikir" faslını şöyle bitirmektedir:

Ẕikre meşġūl ol girürseñ çārsūya Tā ki senden ġafleti Allāh yuya	1764-1767
Ḫalḳı görseñ işleri sūd u ziyān *Ḳoma dilden ẕikrüñi sen ol zamān*	

İsteyelüm ol Ḫuḏā'dan raḥmeti
Tā ki bizden selb ide her ġafleti

Hem şefīʿ olsun bize ḫayru'l-enām
Diñ diyelüm eṣ-ṣalātü ve's-selām

Şaire ait olan mısralar: İkinci ya da birinci mısrası tamamen Muhammed b. İbrahim'e ait olan birçok beyit vardır. Daha çok ikinci mısralar şaire aittir. Bazen şair, kendi telifi olan mısrayı birinci sıraya almaktadır. Aşağıdaki örneklerde italik olan mısralar mütercime aittir:

Loḳmasın küccük ḳıla çoḳ çeyneye	2869
Vire maʿde çölmegine ḳaynaya	
Yaʿnī añar ʿaybıla ḳardaşını	3846
Āşikāre ṭatsuz eyler aşını	
Ehl-i nāruñ ḥilyesi oldı demür	3439
Yaḳdı cānın ḳıldı cismin ṣan kömür	
Yine sünnet çeşmesinden aḳdı ṣu	8395
Kim ziyāret ḳaṣd ider alsun vuḍū	
Ṣayd-ı ḳalb-i zevc içün ol nāzenīn	5844
Şāne birle çīn ide saçı için	
Ger başuñda varısa tāc-ı kerem	6855
Başma ḥayvān üstine saḳın ḳadem	

Mütercimin özgün kelime tercihleri: Bir hadiste Kur'an'ın sık sık okunmaması hâlinde gönülden çıkıp unutulması, hayvanın ipini koparıp kaçmasına benzetilir.[253] Koyun, deve, sığır, at gibi dört ayaklı hayvanlar için kullanılan[254] ve kaynak metinde "neʿam"[255] olarak geçen kelimenin tercümesinde Bahtî, kaynak metindeki kelimeyi

[253] Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 23 (No. 5032), 6/193; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat s. 173.
[254] Ahterî Mustafa Efendi, **Ahterî-i Kebîr**, Haz. H. Ahmet Kırkkılıç - Yusuf Sancak, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2009, s. 735.
[255] Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat s. 75.

olduğu gibi almıştır.[256] Bigavî ise "deve"yi tercih ederek çevirisini yapmıştır.[257] Muhammed b. İbrahim ise "at"ı tercih ederek kafiyesini oluşturmuştur:

Zīre ol dilden çıḳar ḳaçar ḳatı 894
Tīz geçer bendin bozup ḳaçan **atı**

Kaynak metinde "lā-yetesemmeʿu hemsen mine'l-bābi li-yektüme ṭaʿāmehū"[258] olarak geçen ve "Yiyeceğini gizlemek için kapıdan gelen seslere kulak vermeye çalışmamalıdır." anlamına gelen ibare, *Şir'a-i Manzûme'*de şöyle tercüme edilmiştir:

Ṭaşra **ayaḳ şavtı**nı gözlemeye 2937
Niʿmetini ḥırşıla gizlemeye

Muhammed b. İbrahim, kaynak metindeki anlamı da muhafaza ederek "**ayaḳ şavtı**" ifadesiyle diğer tercümelerden farklı bir yol tercih etmiştir. Bahtî'nin çevirisi ise şöyledir: "Daḫı seslemeye ḳapuyı cānā/Ḳonuḳdan ketm için meʾkūli ḥattā"[259] Bigavî'de ise tercüme şöyledir: "Ve ṭaʿām yiriken kimse gele diyü ḳorḳusından ḳapuya ḳulaḳ urmaya. Eger kimse gelecek olurısa ṭaʿāmı gizlemeye niyyet eylemeye"[260]

Cihad bahsinde şehidin vefat esnasındaki acısı anlatılırken kaynak metinde "ḳarş"[261] kelimesi geçmektedir. Sözlükte "çimdilemek, karınca ısırması ve pire ısırması"[262] anlamları verilen bu kelimenin tercümesi için Bahtî "pire ısırması"nı[263] tercih ederken, Bigavî "karınca ısırması"nı[264] tercih etmiştir. Muhammed b. İbrahim ise "çimdileme"yi tercih etmiş ve "ʿavrat" kelimesini de kullanarak kendine özgü bir tasarrufta bulunmuştur:

Çimdilese bir kimesne **ʿavratı** 7486
Bil şehīdüñ ol ḳadardur zaḥmeti

[256] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 45.
[257] Bigâvî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Millet Kütüphanesi, vr. 33a.
[258] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat s. 173.
[259] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 128.
[260] Bigâvî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Millet Kütüphanesi, vr. 75b.
[261] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 385.
[262] Ahterî Mustafa Efendi, **Ahterî-i Kebîr**, s. 473.
[263] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 305.
[264] Bigâvî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Millet Kütüphanesi, vr. 168a.

Kaynak eserde ve kaynak eserin diğer tercüme ve şerhlerinde[265] "naḳiyyü'l-ceyb" olarak geçen ifade, *Şir'a-i Manzûme*'nin bütün nüshalarında "taḳiyyü'l-ceyb" (538. beyit) olarak geçmektedir. Kurd Mehmed Efendi "ḳalbü'ṭ-ṭāhir" olarak tercüme ederken; Bigavî "göñlü pāk" olarak tercüme etmiştir. Bahtî ise "ḳalbi ṣāliḥ ṭāhir" olarak tercüme etmiştir. "Naḳiyyü'l-ceyb" Arapça sözlüklerde kalıp ifade olarak geçerken[266], "taḳiyyü'l-ceyb" sözlüklerde yer almamaktadır. Mütercimin "gönlü takva olan" anlamını murâd edecek şekilde bilinçli bir tercihi söz konusu olabileceği gibi müstensihler tarafından tek noktalı "nun" harfi yerine sehven çift noktalı "te" de yazılmış olabilir. Ayrıca kaynak metnin farklı bir bölümünde, mütercimin "taḳiyyü'l-ceyb" lafzına benzer olarak "taḳiyyü'l-ḳalb"[267] lafzı da geçmektedir.

Kaynak metinde geçen "yuḥsine'ẕ-ẓanne"[268] ifadesi *Şir'a-i Manzûme'*de "yaḫşi ṣanu" ve "gökcek ṣanu" (4761, 7891) olarak tercüme edilmiştir. "Kaymak" ve "sürçmek" anlamlarına gelen Türkçe "ṭayrınur" kelimesi, bir yerde Arapça "ḳadem" (4780) ile kullanılırken başka bir yerde ise Farsça "pā" (6436) ile kullanılmıştır. Ayrıca kaynak metinde peşpeşe gelen "yüvācihehū" ve "vechen" kelimeleri[269], "yüz-be-yüz" (6026) ve "rū-be-rū" (6032) kelimeleriyle tercüme edilmiştir. Bu örneklerde olduğu gibi mütercim, aynı anlam için farklı kelimeler tercih ederek tercümesini zenginleştirmiş ve böylece lafzî haşivden eserini muhafaza etmiştir.

4.5. Kelime Açıklamaları ve Müteradif Kullanımı

Muhammed b. İbrahim metinde geçen birçok kelimenin anlamını bazen beytin içinde bazen de devamındaki beyitlerde vermekte; böylece âdeta tercümesini bir sözlüğe dönüştürmektedir. Muhammed b. İbrahim, kaynak metinde geçen kelimeleri önce manzum metnine dâhil ediyor, daha sonra ise tercümesini yapıyor. Şairimiz bu metotla aynı anlamı farklı kelimelerle pekiştirip zenginleştirtiği gibi kelime tekrarından da

[265] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 58; Kurd Mehmed Efendi, **Mürşidü'l-Enâm ilâ-Dâri's-Selâm fi-Şerhi Şir'ati'l-İslâm**, vr. 38a; Bigâvî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Millet Kütüphanesi, vr. 24a; Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 29.

[266] Mecîd Tırâd, **El-Mu'cemü'l-Mufassal fi'l-Müteradifât fi'l-Lugati'l-Arabiyye**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2016, s. 149; https://books.google.com.tr/books?id=6eVhDwAAQBAJ; https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D8%A7%D9%84%D8%AC%D9%8A%D8%A8/ Erişim 04.05.2019.

[267] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 369.

[268] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 272, 403.

[269] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 325.

metnini kurtarıyor. Mütercimin Türkçe, Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetini, kelime seçiminde ve müteradif kelimeler kullanımında rahatlıkla görebilmekteyiz.

Hem **sibāḥat** eyle taʿlīm iy peḏer Yaʿnī **yüzmek** ṣuda bilsün ol piser	6053
Künyet idi çün **Ebū Ẓīfān** aña Dir **ḳonuḳlar atası** insān aña	5402
Eymeneler her biri andan müdām Yaʿnī erden **ḳorḳalar** her ṣubḥ u şām	6326
Sözi söyle ḫalḳa kim **āsān** ola Ṭuta dilde **yüsr**ile iḥsān ola	571
Hemm ü ḥüzni nefy ider ṭāhir libās Yaʿnī **ġuṣṣa ġam** ḳomaz eyle sipās	3324
Her libāsuñ efḍalı aña **ḳamīṣ** Sen de **gönlek** geymege olgıl ḥarīṣ	3278
Daḫı olsa bir kimesne **mübtelā** Yaʿnī gelse başına anuñ **belā**	1800
Kāse-i aḥsende ola her ṭaʿām Yaʿnī **ẓarfi gökcek** ola hem tamām	5422
Müsteḥabdur hem kefen **tecmīr ola** Yaʿnī **ḫoş-būyıla ol tedbīr ola**	8079
Ḫubz-ı meksūr bigi daḫı iy ġulām **Laḥm-ı ḫāliṣ** ki_olmaya anda **ʿiẓām**	5441- 5442
Yaʿnī **etmek ṭoġrana et** hem-çünān Ki_anda **kemük olmaya** iy nev-cüvān	
Dimesün hem var fülāna iştihā İstesünler isteyenler **milḥ u mā**	5541-5542
Yaʿnī **ṭuzı ṣuyı** ḳılsa ger ṭaleb Cāʾiz oldı zīre var aña sebeb	
Emr olundum nāsa ḥüsn-i ḫulḳ idem Luṭf u līnet emrini idem gidem	4817-4818

Nitekim **me'mūridüm** farż-ı edā
Eylerem bildüm budur emr-i Ḫudā

Muhammed b. İbrahim'in tercümesi bazen şerh niteliğindeki açıklamalara dönüşmektedir. Bazı kelime ve kavramlar kaynak metinden bağımsız olarak şöyle açıklanmaktadır:

Gün ṭutulsa didiler aña **küsūf** 1697
Ay ṭutulsa didiler aña **ḫusūf**

Sürʿatıla yilmege **neslān** dinür 4632
Ḳaçar andan ʿaczile **keslān** dinür

Keff odur kim secdeye olsa revān 1493
Etegini ḳaldurandur ol zamān

Lef budur kim başına saçın ṣara 1494
Böyle ḳılmaḳ bil yaraşmaz ol ere

Mażmaża oldur ki aġzın çalḳaya 1186
Birisi oldur ki burnın yayḳaya

Yolculuğa çıkan birisininin yanına alması gereken eşyalar zikredilirken mütercim, kaynak metindeki kelimeleri[270] tek tek şöyle açıklamaktadır:

Biri **şāne** liḥyesin tesrīḥ ider 4455-4463
Ḥall ider işkālini tefrīḥ ider

Sürmedāndur birisi iy nūr-ı ʿayn
Çekse andan göze gelmez bār-ı ġayn

Birisi anuñ daḫı oldı **sivāk**
Degdügi mevżıʿ olur aṣlıla pāk

Birisi **ṣındu** aġzını yumar açar
Her ne girse aġzına iki biçer

Birisi anuñ daḫı ṣorsañ nedür
Saña seni ʿarż ider **āyīne**dür

Birisi ḳaşuñ bigi olmış **kemān**
Ṭoġrı atar ṭoḳunan geçer hemān

[270] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 259-260.

Birisi dilüñ gibi diler **ḳılıç**
Anı ṣalsañ düşmana böler ḳılıç

Hem **ʿimāme** birisi İslām şiʿār
Anı gören ider aña iʿtibār

Birisi **naʿleyn** anuñ biner yürür
Anuñ üzre ḥācetin ekṣer görür

Muhammed b. İbrahim, bazı hadislerde geçen kelimeleri nazma çekerken kaynak metinden bağımsız olarak kendi açıklamalarını da eklemiştir:

"En-nevmü fī-evveli'n-nehāri ḫumḳun ve fī-vasaṭihī ḫuluḳun ve fī-āḫirihī ḫuruḳun."[271]

Ḫumḳ aña dirler ki ʿaḳlı az ola 4322-4325
Ummasun kim ol aña demsāz ola

Ḫulḳ aña dirler ki ʿaḳlı bā-ṣafā
Dāʾimā andan bula ʿayn-ı rıżā

Ḫurḳ aña dirler kim ola ol ḫaşīn
Uyḫudan ḳaldurmaya her-dem başın

Baʿde-ʿaşrin uyımaḳ olmaz revā
Uyısa ḳable'z-zevāl ola ṣafā[272]

4.6. Arapça ve Farsça İbareler, Beyitler ve Mülemmâlar

Muhammed b. İbrahim, *Şir'atü'l-İslâm*'ı tercüme ederken ustalığını Türkçede göstermiş ve döneminin dilini zengin bir şekilde eserine aktarmıştır. Türkçenin yanında Arapça ve Farsça ile de şiir yazabilen şair, eserine Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşan 20 beyitlik mülemma bir kaside ile başlamaktadır. 8442 beyitlik eserinin birçok yerinde Arapça ve Farsça beyitlere rastlarız. Bu beyitler, bazen mülemma beyitler olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki beyitler tamamen mütercime ait olan bu tür beyitlerdir.

[271] Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, 425; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 252.
[272] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 252.

Ger dilerseñ ola ecrüñ ber-devām 5133
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām

Yirde gökde çünki sensin bī-gümān 4568
Minke nercū raḥmeten yā Ẕe'l-emān

Ḳad teberra'l-Ḥaḳḳu ʿammā yüşrikūn 295
Ḳad teneḥḥā ʿan-ṭarīḳin mühlikūn

Lev-ʿarafte ḳul hüve'l-ḥaḳḳu'l-mübīn 6077
Lev-ʿalimte ḳul hüve'l-ḥaḳḳu'l-yaḳīn

Der-dü-ʿālem kes nebāşed cüz ez-ū 6078
Pes be-gūyem lā-ilāhe illā Hū

Daḫı diñle ol Resūl-i Kirdigār 7466
Feyż-i raḥmet bād ū-rā bī-şümār

Mütercim aşağıdaki beyitlerin birinci mısrasını kaynak metinden[273] alırken ikinci mısralarını kendi telif etmiş ve Arapça-Türkçe mülemma beyitler oluşturmuştur:

Daḫı oldur maʿdeye olan dibāġ 3116
Feʾkülūhū leyse lī ille'l-belāġ

Şuyı anuñ gözlere olur şifā 3171
İḫtevā nefʿan keşīran ḳad kefā

Bulınur her ḳarn içinde sābiḳūn 349
Yerteḍī bi'l-ḫayrı minhum lāḫıḳūn

Kaynak metinde sadece "*Eʿūẕü bi'llāhi*"[274] olarak geçen ibare, aşağıdaki beytin birinci mısrasında tercüme edilmiş; ayrıca mütercim tarafından Arapça bir mısra da eklenerek mülemma beyit oluşturulmuştur:

Daḫı şaḳla saña ḳıldum ilticā 4564
Ḥasbiya'llāhü melāẕen ḳad kefā

Kaynak metinde sadece "*Cāʾe fi'l-āṣāri*"[275] kısmının geçtiği aşağıdaki örnekte mütercim, kendi ifadelerini de ekleyerek tamamı Arapça olan şu beyti nazmetmiştir:

[273] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 186, 189, 47.
[274] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 264.

Cāʾe fi'l-āṣāri naḳlün müstefād 713
Men telāhü ṣāra minhü müstecād

Aşağıda gelen iki beyitte ise, kaynak metindeki "*Efḍalü ḫiṣāli'l-müʾmini eṣ-ṣamtü"*[276] ve "*Ve yükṣiru'd-duʿāʾe mā-baḳiye ḫāliyen"*[277] ifadeleri birinci mısralarda tercüme edilmiştir. Ayrıca mütercim tarafından Arapça mısralar da eklenerek mülemma beyitler oluşturulmuştur:

Müʾminüñ efḍal ḫıṣālın bil sükūt 3735
Yessera'llāhü lenā ḥaḳḳa'ṣ-ṣübūt

Ḫālī olduḳca ḳılursa ger duʿā 4573
Ḳul lehū ḥaḳḳan ecābe men saʿā

Aşağıdaki örnekte ise mütercim, kaynak metinde geçen "*Ve yaġtenimü'z-ẕikra beyne'l-ġāfilīn"*[278] ifadesini bazı tasarruflarla birinci mısraya Arapça olarak taşırken ikinci beyti kaynak metinden bağımsız olarak Farsça telif etmiş ve yine mülemma bir beyit oluşturmuştur:

Fe'zkürūhū beyne ḳavmin ġāfilīn 1763
Tā şomā taḥsīn ḳoned Rūḥu'l-emīn

Kaynak metinde mü'minin zalim yöneticiye selam vermek için yanına gitmeyeceği anlamında *"ve lā-yemşī ileyhi li't-teslīmi ʿaleyhi"*[279] ifadesi geçmektedir. Muhammed b. İbrahim bu kısmı, bir önceki örnekte olduğu, Arapça-Farsça mülemma bir beyitle şöyle nazmetmiştir:

Yā büneyye ente lā-temşi ileyh 4933
Dūr şev ez-vey medih teslīm ʿaleyh

---

[275] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 67.
[276] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 227.
[277] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 264.
[278] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 164.
[279] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 279. (Mütercim, "*Yā büneyye"* ve *"lā-temşi"* ifadeleri ile Lokman Suresi 17 ve 18. ayetlerden kısmî iktibas yapmış olabilir. Fakat buradaki bağlam, zâlim olan yöneticilerin kapılarına bir adım dahi olsa yaklaşmamaktır. Dolayısıyla, Lokman Suresi'ndeki ayetlerin buradaki bağlamla bir ilgisi bulunmamaktadır. Ayrıca bkz. Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 386.)

4.7. Fasıl Başları, Fasıl Sonları, Salavatlar, Dua ve Münacat Beyitleri

Muhammed b. İbrahim'in edebî yönünü ve şairliğini kendine ait olan fasıl girişlerindeki beyitlerde ve fasıl sonlarındaki münâcât, dua ve salavat beyitlerinde belirgin olarak görürüz. Muhammed b. İbrahim, fasıl başlarında "iy" diyerek muhataba seslenir ve kaynak eserden bağımsız olarak öncelikle yağmur duasının önemini anlattığı kendi beyitlerini nazmeder. Güneş ve ay tutulmasına dair olan fasıl, *Şir'a-i Manzûme'*de şöyle başlar:

İy Ḫuḏā'dan isteyen ʿavn ü ʿaṭā 1693-1696
Yaġsa yaġmur el götür eyle duʿā

Ol zamān maḳbūl olur budur ḫaber
İste ḫayrı olmasun dirseñ żarar

Yaġmasa yaġmur kesilse bir zamān
El-emān min-sūʾinā ṣümme'l-emān

Gün gibi rūşen cemālüñ ṭonmasun
Ay bigi alnuña ʿışyān ḳonmasun

Şair, menzil ve bina sünnetleri faslına da kendi telifi olan beyitlerle giriş yapar. "Faḳrıla faḫr eylegil"[280] ifadesiyle yaptığı telmih de onun hadisle ilgili müktesebatı hakkında fikir vermektedir:

İy viṣāli Kaʿbe'sin maʿmūr iden 3564-3566
Anuñıla ḳalbini pür-nūr iden

Gel göñül yap **faḳrıla faḫr eylegil**
Ol yıḳılmaz bir ulu şehr eylegil

Sünnet üzre evvelā mesken gerek
Cān ḥużūr itmeklige meʾmen gerek

*Şir'a-i Manzûme'*de her hadisin ardından Peygamber Efendimize (s.a.v.) ve diğer peygamberlere salavat getirilmektedir:

Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[281]

[280] Hadis için bkz. el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, 2/87, No.1835.

Mütercim, kaynak metinden bağımsız olarak fasıl sonlarında ise dinleyenlerinden yine salavat talep eder.[282] Bu salavatlar çoğu yerde Farsça beyit olarak yer alırken bazı yerlerde ise Türkçe beyit, Türkçe-Farsça ya da Türkçe-Arapça mülemma beyitler olarak geçmektedir. *Şir'a-i Manzûme'*de fasıllar birbirine bu salavatlarla bağlanmıştır:

Ger be-ḫ ̆āhī baḫt u devlet ber-devām 3623
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

Ger dilerseñ ola ecrüñ ber-devām 5133
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

Ümmetinüñ çün Şefīʿi ol hümām 1692
Aḳbilūhū bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

Umaruz şefḳat ide ḫayru'l-enām 5373
Diñ diyelüm *eṣ-ṣalātü ve's-selām*

Fasıl sonlarının çoğunda salavatlardan önce münacat ve dualar yer almaktadır. Bu dua ve münacatlar, kimi yerde kaynak esere dayanırken kimi yerlerde ise, mütercimin kendi telifi olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhammed b. İbrahim, kardeşlik ve dostluk faslını kendine ait olan şu münacat beyitleriyle bitirmektedir:

Yā İlāhī raḥmetüñdür bī-ʿaded 5256-5261
Gelmişüz biz ʿāṣīler ister meded

Ḫ ̆ān-ı luṭfuñ birle ṭoyla ḳulları
Cennetüñde ḳoça ḥavrā ḳolları

Rūşen eyle gözlerin görsün cemāl
Ḳaḥr elile olmasunlar pāyimāl

Ol Ḥabībüñ ol Resūlüñ yā Refīʿ
Olsun ʿāṣī ḳullara yarın şefīʿ

[281] Eserde sık geçen bu salavatın anlamı: *Salat ve selam nebilere olsun. Nebilerin kutbu, yaratılanların en hayırlısı olan Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır.*

[282] Anadolu'da salavat geleneği ve dînî mesnevîlerdeki salavat örnekleri için bkz. Fatih Koca, **İslâm Medeniyetinde Salâ ve Salavat Geleneği**, DİB Yayınları, Ankara, 2017; Cemâl Kurnaz - Mustafa Tatcı, **Mevlid-Süleyman Çelebi ve Vesîletü'n-Necât'ı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s. 60, 63; Süleyman Eroğlu, **Hamdullah Hamdi-Ahmediyye**, s. 136, 141; Ümran Ay, **Münîrî (öl. 1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt. 1 (İnceleme-Metin)**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 252, 257, 261; M. Fatih Köksal, **Mevlid-nâme**, s. 110, 286, 661, 684, 712.

Her kim āmīn diye ola ol emīn
Tā ki raḥmet ide bize ol Muʿīn

Ger be-ḫᵛāhī baḫt u devlet ber-devām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām

Muhammed b. İbrahim'in telifi olan diğer münacat beyitleri şunlardır: 717-718, 1689-1692, 8309-8314, 2309-2310. Kaynak metinde mensur olarak yer alıp mütercim tarafından manzûm münacata dönüştürülen beyitler ise şunlardır: 4649-4652, 4304-4307, 4433-4440. Aşağıda gelen örnekte ise, kaynak eserde *"yemtāzü bihā ʿamelü'l-ḥayyi'l-ʿāḳili'l-bāliġi ʿan-fiʿli'l-behāʾimi'l-mühmeleti ve'l-ʿibādetü ʿani'l-ʿādeti ve'l-fiʿlü'n-nāfiʿu ʿani'l-**laġv**i ve'l-**ʿabeṯ**i"*[283] şeklinde dua formunda geçmeyen bir metin, dua beytine dönüştürülmüştür:

Dilümüz laġv u ʿabeṯden yā Kerīm 382
Ṣaḳla dāʾim luṭfuñıla yā Raḥīm

Aşağıdaki beyitlerde yer alan Arapça dua cümleleri de kaynak metinde yer almayıp mütercimin kendi tasarrufudur:

Va'ʿfu ʿannā Rabbenā biʾse'l-beyān 3757
Rebbenā yessir lenā ni'me'l-mekān

Tā ḳışāṣdan ḳurtıla rūz-ı cezā 6668
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-belā

Girür oda yanar anda bī-ḥisāb 601
Rabbenā yessir lenā ḥüsne'ṣ-ṣavāb

Nışfı ʾilmüñ didiler ḥüsnüʾs-suʾāl 528
Rabbenā yessir lenā ḫayra'l-menāl

Kenz-i ʿilmüñ oldı miftāḥı suʾāl 529
Rabbenā ve'ftaḥ lenā bābe'l-kemāl

[283] Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 49. (Anlamı: *Canlı, akıllı ve ergen kimsenin ameli, işlediklerine sevap verilmeyen hayvanların yaptıklarından niyetle ayrılır. İbâdetler âdetten, faydalı işler boş ve lüzumsuz işlerden niyetle ayrılır.* Bkz. İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekir El-Buhârî, **İslâm Ahlâk ve Âdâbı (Şir'atü'l-İslâm)**, Haz. Fazilet Neşriyat Araştırma Heyeti, s. 23)

"Şüphesiz ki Allah doğruyu en iyi bilir." anlamına gelen "Va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb" ifadesi de *Şir'a-i Manzûme*'de sıkça geçmektedir:

Bil duʿāsı ola anuñ müstecāb 953
Oḳusun *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

Ġuslile her birisi bulur s̱evāb 1618
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

Ecnebī beytinde hergiz ol s̱iyāb 6196
Ḳomasun *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

4.8. Kaynak Eserden Metni Aktarılan Ayet ve Hadislerin Manzum Tercümeleri

Şir'a-i Manzûme, ayet ve hadisler ışığında yazılan *Şir'atü'l-İslâm*'ın manzum bir tercümesidir. Muhammed b. İbrahim, kaynak metinde yer alan ayet ve hadis metinlerini verdikten sonra nazma çekmektedir. Ayet ve hadis metinlerinin manzum metni takip ettiği yerler de bulunmaktadır. Mütercim, ayet ve hadisleri nazma çekerken bazı yerlerde muhatabına şu beyitlerle seslenmiştir:

Dilerisen ne s̱rin eyle iḫtiyār 2503
Dileriseñ naẓmını ḳıl saña yār

Pes budur tertīb aña iy gül-ʿiẕār 1518
Diñle naẓmın eyle ne s̱rin iḫtiyār

İşbu vechile olupdur ol beyān 1914
Oḳı naẓmın ne s̱rini gözle ʿayān

Naẓmını çün diñledüñ ne s̱rin işit 2222
Ġāfil olma cān gözin rūşen ışıt

Dileriseñ ne s̱rin eyle iḫtiyār 5588
İsteriseñ naẓmın eyle ber-ḳarār

Kemā ḳāle'llāhu Teʿālā: "Ve lev-ennehüm ṣaberū ḥattā taḫruce ileyhim le-kāne ḫayran lehüm."[284]

Ḥaḳ Teʿālā nitekim emr eyledi 508-511
Ol Ḥabīb'e raḥmet idüp söyledi

[284] *"Onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."* Hucurât Suresi 49/5.

Geldi bir ḳavm nā-gehān Peyġamber'e
Kim buluşmaḳ dilediler Rehber'e

Ḥaḳ didi anlar eger ṣabr ideler
Sen çıḳınca ṭuralar hayr ideler

Anlara ḫayr ola böyle eylemek
Lāyıḳ ola emr-i Ḫaḳḳ'ı söylemek

Fe-Teʿāle'llāhü'l-Melikü'l-Ḥaḳḳu Lā-ilāhe illā Hüve Rabbü'l-ʿarşi'l-kerīm.[285]

Ḥaḳ Teʿālā bir uludur bī-gümān 6075-6079
İsm-i ẕātı cāmiʿu'l-esmā hemān

Bir Melik'dür mülk anuñdur bī-zevāl
İki ʿālem emri cümle pāyimāl

Lev-ʿarafte ḳul hüve'l-ḥaḳḳu'l-mübīn
Lev-ʿalimte ḳul hüve'l-ḥaḳḳu'l-yaḳīn

Der-dü-ʿālem kes nebāşed cüz ez-ū
Pes be-gūyem lā-ilāhe illā Hū

Bir Ḫuḏā'dur yirde gökde ol Raḥīm
Ol durur hem Ḫālıḳu'l-ʿarşi'l-kerīm

Kemā ḳāle'llāhü Teʿālā: "Ḫarrū sücceden ve bükiyyen."[286]

Daḫı taḥḳīḳ Ḥaḳ Teʿālā iy peḏer 864-865
Medḥ ider bir ḳavmi ki_anlaruñ meger

Üstine āyāt oḳundı ber-tamām
Secde ḳılup aġladılar ve's-selām

Kemā ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: "Men eḥabbe liḳāʾallāhe Teʿālā eḥabbe'llāhü liḳāʾehū ve men kerihe liḳāʾallāhi Teʿālā kerihe'llāhü liḳāʾehū."[287]

---

[285] *"Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. O'ndan başka hiç ilah yoktur. O şerefli ve yüce arşın Rabbidir."* Mü'minûn Suresi, 23/116.

[286] "Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman *ağlayarak secdeye kapanırlardı."* Meryem Suresi, 19/58. (Ayet metni, kaynak eserde *"İẕā-tütlā ʿaleyhim āyātu'r-Raḥmāni ḫarrū sücceden ve bükiyyen"* olarak geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 74.)

[287] Buhârî, "Kitâbu'r-Rikâk", 41 (No. 6508), 8/106; Müslim, "Zikir ve Duâ", 18 (No. 2686), 4/2067.

Didi ḳuṭbü'l-enbiyā faḫru'l-enām 7936-7939
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

Kim liḳāsın sevse cāndan Ḫālıḳ'uñ
Feyż-i raḥmet eyleyen ol Rāzıḳ'uñ

Bil liḳāsın ol muḥibbüñ Ḥaḳ sever
Her belāyı redd ider andan ṣavar

Sevmese Allāh liḳāsın ger belīd
Ḥaḳḳ anı sevmez ʿaẕāb eyler şedīd

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne racülen leʿane nāḳaten lehū fe-ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme eyyühe'l-lāʿinü nāḳatehū aḫrichā ʿannā fe-ḳad ücibte fīhā."[288]

Bu ḥadīsde naḳl olur ḫayru'l-enām 6884-6887
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

Laʿnet itdi bir kişi nāḳasına
El yapışdı lā-cerem yaḳasına

Ol Nebī ol dem aña ḳıldı ḫiṭāb
Ol ḫiṭābda eyledi aña ʿitāb

Eyyühe'l-lāʿin çıḳarġıl nāḳaʾı
Vācib itdüñ saña faḳr u fāḳaʾı

Ve fi'l- ḥadīṯi: "'Uẕẕibeti'mraʾetün fī-hirretin emsekethā ḥattā mātet mine'l-cūʿi fe-lem tekün tuṭʿimühā ve lā-türsilühā teʾkülü min-ḫişāşi'l-arḍi."[289]

İftiḫāru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām 6875-6879
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

Didi bir zen başına geldi ʿaẕāb
Ḳılduġiçün bir kediye çoḳ ʿiḳāb

Baġladı aç u ṣusuz oldı helāk
Açlıġından oldı cismi cümle ḫāk

Ḳomadı kim vara yiye ol ġıdā
Pes bu yolda cānını ḳıldı fidā

[288] Bezzâr, Ebûbekir Ahmed b. Amr, **Müsned**, Thk. Mahfûzurrahmân Zeynullâh, Âdil b. Sa'd, Sabrî Abdulhâlık eş-Şâfiî, 18 Cilt, Mektebetü'l-Ulûmi ve'l-Hikem, Medine, 2009, 15/91.
[289] Buhârî, "Musâkât", 10 (No. 2365), 3/112; Müslim, "Selâm", 151 (No. 2242), 4/1760.

Ol sebebden buldı ʿavrat çoḳ ʿaẕāb
Yandı cismi odıla oldı türāb

4.9. Kaynak Eserden Metni Aktarılmayan Ayet ve Hadislerin Manzum Tercümeleri

Muhammed b. İbrahim, bazen kaynak eserdeki ayet ve hadislerin metnini vermeden de tercüme etmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir:

Ṣavtını refʿ itmeye ifrāṭıla[290] 851-852
Ḳatı alçak itmeye ihbāṭıla

Ṣavtı evsaṭ eylemek evlā ecell
Hem ḫuşūʿ-ı ḳalbine oldur edell

Ümmet idi geçdiler ḳurbet bulup[291] 222-223
Dīn yolında kesb idüp ʿuzlet bulup

Kesbüñi gör fāriġ ol itme suʾāl
Anlar aʿmāline senden yoḳ maḳāl

Ḥaḳ Teʿālā ehl-i ḫaşyet vaṣfını[292] 812-814
Añdı Ḳurʾān içre anlar ḫavfını

Yaʿnī tālī Tangrı'dan ḫaşyet ider
Ürperür anuñ cülūdı ser-be-ser

Yumşar andan bil cülūdıla ḳulūb
Rabbenā vaʾġfir lenā sūʾeʾl-ʿuyūb

Müslim olan sünnetin bilmek gerek 176-177
Her ne kim yazdı ḳalem gelmek gerek

Raṭb ü yābis dīn ü dünyā emrini[293]
Yazar oḳur gözler anuñ devrini

---

[290] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 73. (De ki: "(Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur." Namazında *sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut.* İsra Suresi, 17/110.)

[291] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 39. (Onlar gelip geçmiş bir ümmettir. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. *Siz onların yaptıklarından sorumlu tutulacak değilsiniz.* Bakara Suresi, 2/141)

[292] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 71. *(...Rablerinden korkanların derileri (vücutları) ondan dolayı gerginleşir. Sonra derileri de (vücutları da) kalpleri de Allah'ın zikrine karşı yumuşar...* Zümer Suresi, 39/23)

[293] *Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin. Yerin karanlıklarında da hiçbir tane, hiçbir yaş, hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisi dâhilinde, Levh-i Mahfuz'da) olmasın.* En'âm Suresi, 6/59. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 37

Nitekim emr itdi Rabbü'l-ʿālemīn Didi ġayr-ı Ḥaḳ ḍalāl olur mübīn[294]	57
Muḥtekir melʿūn didi faḫru'l-kirām[295] Saḳla yā Rabb olmasun sūʾe'l-maḳām	2623
Didi ecrā āteş üzre biriñüz Ṭālib-i fetvā olan ol biriñüz[296]	651
Ol Nebī kim ḫayrıla pür-nūr idi Ḫulḳı Ḳurʾān luṭfıla maʿmūr idi[297]	786
Kenze beñzer ʿilm-i "lā-yenfaʿ didi Behre virmez yaʿnī lā-yeşbaʿ didi[298]	430

Kaynak eserde metni verilmeyip sadece anlamına işaret edilen ayetler ve hadisler de vardır. Bunlar şöyle tercüme edilmiştir:

Zīre anuñ nuṭḳına gelmez hevā Emr ü nehyin ṭutmaġ anuñ pes revā[299]	62
Bu bilinmez bildüre meger edīb Aḥsen-i teʾdībile yaʿnī Ḥabīb[300]	404-405
Zīre oldur aḥsen-i teʾdībile Hem müheẕẕeb ecmel-i tehẕībile	

[294] *...Hak'tan sonra sadece sapıklık vardır...* Yunus Suresi, 10/32. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 30.

[295] *Muhtekir (karaborsacı, stokçu) lanetlenmiştir.* Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 159; İbn Mâce, "Ticârât", 6 (No. 2153), 2/728.

[296] *Fetva vermeye en cüretli olanınız, ateşe girmeye en cüretli olanınızdır.* Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 63; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân, **Müsnedü'd-Dârimî (Sünenü'd-Dârimî)**, Thk. Hüseyn Selîm Esed ed-Dârânî, 4 Cilt, Dâru'l-Muğnî li'n-Neşri ve't-Tevzî', Suudi Arabistan, 2000, "Mukaddime", 20 (No. 159), 1/258.

[297] *Onun ahlâkı Kur'an'dı. O, Kur'an'ın razı olduğuna razı olur. Onun öfkelendiğine de öfkelenirdi.* Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 63; Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâme et-Tahâvî, **Şerhu Müşkili'l-Âsâr**, Thk: Şuayb el-Arnaût, 15 Cilt, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1987, 11/265.

[298] *Fayda vermeyen ilim, kendisinden bir şey harcanmayan hazine gibidir.* Bkz. Kudâî, Müsnedü'ş-Şihâb, 1/180; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 52.

[299] *Battığı zaman yıldıza andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı. O, nefis arzusu ile konuşmaz.(Size okuduğu) Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.* Necm Suresi, 53/1-4. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 30.

[300] İşaret edilen hadisin metni şöyledir: "أَدَّبني رَبّي فأَحْسَنَ تَأديبي" *"Beni Rabbim eğitti ve eğitimimi en iyi şekilde yaptı"* Bkz. el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, 1/70; Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebûbekir, **el-Fethu'l-Kebîr fî Zammi'z-Ziyâdeti ile'l-Câmiʿi's-Sağir**, Thk. Yûsuf en-Nebhânî, 3 Cilt, Daru'l-Fikr, Kahire, 1423/2003, 1/57; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 51.

4.10. Kaynak Eserden Aktarılan Ayet ve Hadislerden İktibaslar

İslâm toplumunun iki temel dinamiği Kur'an ve sünnettir.[301] Bu temel dinamiklerden hareketle Müslümanlar, İslâm Kültürü ve İslâm Edebiyatını inşa etmişlerdir.[302] Kur'an ayetleri ve Peygamberimizin (s.a.v.) hadislerinden beslenerek, Türk İslâm Edebiyatı sahasında birçok manzum ve mensur eser ortaya konmuştur.[303] Ayet ve hadisler özellikle manzum eserlerin vazgeçilmez unsurlarından olmuştur. Edebiyatımızda âyet ve hadislerden alınan bir parça ile sözün tezyin ve mânanın da teyit edilmesine iktibas denilmektedir. Ayet ve hadisin tam bir mana ifade edecek şekilde alınmasına "tam iktibas" denilirken, vezin ve başka sebeplerden dolayı anlamı bozulmamak şartıyla kısmen alınmasına ise "nâkıs iktibas" denilmektedir.[304] 16. yüzyıl dînî mesnevîlerinden olan *Şir'a-i Manzûme'*de de bu iktibasların örnekleri yer almaktadır. Aşağıda verdiğimiz beyitlerde italik olanlar kaynak eserden *Şir'a-i Manzûme'*ye aktarılan ayet ve hadis metinlerinden iktibas edilmiştir.

Ḳāle *ʿilmen Rabbi zidnī* ol Ḥabīb[305] 494
Sen de digil derdüñe ola ṭabīb

Ḥaḳ Teʿālā didi yiter reh-nümūn 833
Lā yemessühū ille'l-muṭahharūn[306]

Daḫı bir gün Enes'e didi Resūl 4029
Yā ẕe'l-üẕneyn istemiʿ minne'l-vuṣūl[307]

Pes *ḳubeyle'ṣ-ṣubḥi* nevme ol Ḥabīb[308] 4328
Meyl iderdi tā ala andan naṣīb

[301] Güngör, "Türk-İslâm Edebiyatı'nın Kaynağı Olarak Hadisler", s. 201.
[302] Güngör, "Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Kur'an-ı Kerîm", s. 178.
[303] Mehmet Yılmaz, **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 3. Türk Edebiyatı'ndaki ayet ve hadis iktibasları örnekleri için ayrıca bkz. Reyhan Keleş, **Divan Şiirinde Ayet ve Hadis İktibasları**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2016; Emel Nalçacıgil Çopur, **16. Yüzyıl Mesnevîlerinde Ayet ve Hadis İktibasları**, Uğur Tuna Yayınları, Konya, 2016.
[304] Tâhiru'l-Mevlevî, **Edebiyat Lügati**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 61; M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi (Belağat)**, s. 274; M. Orhan Soysal, **Edebî Sanatlar ve Tanınması**, s. 48; Mustafa Uslu, **Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 164.
[305] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 55. *(Ve ḳul Rabbi zidnī ʿilmen: De ki, Rabbim ilmimi artır.* Tâhâ Suresi, 20/114)
[306] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 72 *(Ona, ancak tertemiz olanlar dokunabilir.* Vâkıa Suresi, 56/79)
[307] Burada zikredilen hadislerin tam metinleri Tenkitli metnimizde yer almaktadır. *(Yā ẕe'l-üẕneyn: Ey iki kulaklı)* Hadis için bkz. Tirmizî, Muhammed b. İsâ, **el-Câmiʿus's-Sahîh,** Thk. Ahmed Muhammed Şâkir, 5 Cilt, Matbaʿatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır, 1975, "el-Birr ve's-Sila", 57 (No. 1992), 4/358; Tirmizî, **eş-Şemâil**, Müessestü'l-Kütübi's-Sakâfiyye, Beyrut, 1412, s. 193; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 239.
[308] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 252 *(ḳubeyle'ṣ-ṣubḥi: Sabaha karşı.)*

Çün ʿ*aleyküm bi's-sefer* didi Resūl[309] Lāzım olan maṭlaba idüñ vuṣūl	4406
Aḥmiḍū luṭfıla dirdi ol zamān[310] Yaʿnī ṭatlu sözleri idüñ beyān	4031
Didi *irmū ve'rkebū* ḫayru'l-enām[311] Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām	7254
Aʿlinū hāẕe'n-niḳāḥa bi'l-ḳabūl[312] Tā ẓuhūrına nikāḥuñ ola yol	5806
Didi taḥḳīḳ *el-faḳīh külle'l-faḳīh*[313] Nāsı nevmīḏ itmedi oldı nezīh	577
Didi ʿālem faḫrı Allāh raḥmeti *Bādirū evlādeküm bi'l-künyeti*[314]	6044
Ancılayın fitneʾi bildi didi *Mā-teraktü fitneten baʿdī* didi[315]	6424
İşbu bābda muʿteber burhān didi Emr idüp *isteẕkiru'l-Ḳurʾān* didi[316]	893

Muhammed b. İbrahim, aşağıdaki beyitlerde "*Men şemme'l-verde'l-aḥmera ve lem-yuṣalli fe-ḳad cefānī*"[317] hadisinin Türkçe tercümesini yaptıktan sonra bazı tasarruflarla Arapça olarak da vermiştir:

---

[309] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 256 *(ʿaleyküm bi's-sefer: Seyahat ediniz.)*

[310] Ferrâ el-Begavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mesʿûd, **Şerhu's-Sünne**, Thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Züheyr eş-Şâvîş, 15 Cilt, el-Mektebu'l-İslâmî, Dimaşk, 1983, 13/183; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 239. *(Aḥmiḍū: Tatlı sözler söyleyin.)*

[311] İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, **Sünenü İbn Mâce**, Thk. Şuayb el-Arnaût, ʿÂdil Mürşid, Muhammed Kâmil Kara, Abdullatif Hirzullâh, 4 Cilt, Dâru'r-Risâle, y.y., 1430/2009, "Cihad", 19 (No. 2811), 4/90; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 377. *(irmū ve'rkebū: ok atınız, binici olunuz.)*

[312] Tirmizî, "Nikâh", 6 (No. 1089), 3/390-391; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 314. *(Aʿlinū hāẕe'n-niḳāḥa: Bu nikahı ilan edin.)*

[313] **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 60; Benzer lafızlarla rivayet için bkz. Dârimî, "Mukaddime", 29 (No. 305-306), 1/338-339. (*el-faḳīh külle'l-faḳīh*: *Gerçek fakîh* halkı ümitsizliğe sevketmeyendir.)

[314] İbn Hibbân, **el-Mecrûhîn**, 1/272; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 326. *(Bādirū evlādeküm bi'l-künyeti: Çocuğa isim verirken acele ediniz.)*

[315] Buhârî, "Nikâh", 18 (No. 5096), 7/8; Müslim, "Rikâk", 26 (No. 2740), 4/2097; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 341. *(Mā-teraktü fitneten baʿdī: Benden sonrası için erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne sebebi bırakmadım.)*

[316] Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 23 (No. 5032), 6/193. (*isteẕkiru'l-Ḳurʾān: Kur'an'ı sık sık okuyunuz.*)

Didi kimse ḳoḳsa gül alsa ṣafā 3196
Ger baña virmez ṣalāt eyler cefā

Şemme verden lem-yuṣalli ḳad cefā 3197
Lem yeşır müstevciben minhu'r-rıḍā[318]

Aşağıdaki beyitlerde de *"Men raʾānī fi'l-menāmi fe-se-yerānī fi'l-yaḳaḍati"*[319] hadisi üzerinde bazı tasarruflarda bulunarak önce Arapça olarak yazmış daha sonra da Türkçe tercümesini vermiştir:

Ḳad yerānī yāḳıḍan lā-şekke fīh 4390-4391
Yehtedīhi bi'r-rıḍā rāʾin nezīh

Yaʿnī didi düşde görse kim beni
Virür aña ẓāhiran rüʾyet Ġanī

Aşağıdaki beyitte de *"Lā tücālisū ehle'l-ehvāʾe"*[320] lafızlarıyla kaynak metinde yer alan hadis metnine "*fe'ctenib*" ifadesini ekleyerek şöyle nazmetmiştir:

Lā tücālis fe'ctenib ehle'l-hevā[321] 310
Sürmek isterseñ cihānda sen ṣafā

4.11. Mütercimin Kendi Telifi Olarak İktibas Ettiği Ayet ve Hadisler

Aşağıda verdiğimiz beyitler mütercimin kendi müktesebatıyla yaptığı iktibas örnekleridir:

Cāʾe fi'l-Ḳurʾāni emran fe'tteḳū 2016
Len tenālü'l-birra ḥattā tünfiḳū[322]

---

[317] el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, 2/255, No.2506; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 191. *(Men şemme'l-verde'l-aḥmera ve lem-yuṣalli fe-ḳad cefānī: Kim kırmızı gülü koklar ve salat u selam getirmezse bana cefa etmiş olur.)*

[318] *Kim bir gül koklayıp da salat u selam getirmezse Hz. Peygamber'e (s.a.v.) cefa etmiş olur ve onun rızasına kavuşamaz.*

[319] Buhârî, "et-Ta'bîr", 10, (No. 6994), 9/33; Müslim, "Ru'yâ", 10 (No. 2266), 4/1775; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 255.

[320] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 44; Dârimî, "Mukaddime", 35 (No. 405), 1/387. *(Lā tücālisū ehle'l-hevā: Nefsinin arzularına düşkün olanlarla bir arada olmayın.)*

[321] *Lā tücālis fe'ctenib ehle'l-hevā: Nefsinin arzularına düşkün olanlardan uzak durun, onlarla bir arada olmayın.*

Nitekim böyle ḳılurdı ol Ḥabīb 7309
Lā-cerem oldı aña *fetḥun ḳarīb*[323]

Böyle giden ḳavmiçün oldı ḫiṭāb 991
Lā yekūnū ke'lleẕīne_ūtu'l-kitāb[324]

Her birinden iḳtibās it sen ʿulūm 535
Ki_olmayasın *min-cehūlin min-ẓalūm*[325]

Vaḳti gelse mālına vire ẕekāt 157
Borç ödenir *bāḳıyātün ṣāliḥāt*[326]

Yig behāyim şol kişiden yoḳ ʿamel 380
Cāʾiz oldı şānına *bel hüm eḍal*[327]

Daḫı şerʿuñ Şāriʿ'i oldur mübīn 9
Ol ṣırāṭa müstaʿīn dir *iḥdinā*[328]

Bunlaruñ merciʿleri bilmek Ḥaḳ'ı 398
Oḳı *Subḥāne'lleẕī esrā* oḳı[329]

Zīre işmi ekşer olmaz fāʾide 1548
Rabbenā enzil ʿaleynā māʾide[330]

Rāh-ı Ḥaḳ'da her biri necm-i hüdā 19
Raḥmet itsün her birine ol Ḫudā[331]

---

[322] Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda *harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz*. Her ne harcarsanız Allah onu bilir. (Âl-i İmrân Suresi, 3/92)

[323] Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve *yakın bir fetih* (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele! (Saf Suresi, 61/13)

[324] Kaynak metinde ayetin sadece baş kısmı verilmiştir. İktibas edilen kısım ise kaynak metinde yoktur. "(İman edenlerin Allah'ı zikretmekten ve inen haktan dolayı kalplerinin saygı ile ürpermesinin zamanı gelmedi mi? Daha önce *kendilerine kitap verilip* de, üzerinden uzun zaman geçen, böylece kalpleri katılaşanlar *gibi olmasınlar*. Onlardan bir çoğu fasık kimselerdir." Hadîd Suresi, 57/16)

[325] Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yüklendi. Çünkü o *çok zalimdir, çok cahildir*. Ahzâb Suresi 33/72.

[326] Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür. *Bâkî kalacak sâlih ameller* ise, Rabbinin katında, sevap olarak da ümit olarak da daha hayırlıdır. (Kehf Suresi, 18/46)

[327] Andolsun biz, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmış olduk. Bunların kalpleri vardır ama onlarla kavrayamazlar; gözleri vardır ama onlarla göremezler; kulakları vardır ama onlarla işitemezler. Onlar hayvanlar gibidir, *hatta daha da şaşkındırlar*. İşte asıl gafiller onlardır. (Arâf Suresi, 7/179)

[328] *Bizi doğru yola ilet.* (Fatiha Suresi, 1/6)

[329] Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya *götüren Allah'ın şanı yücedir*. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. (İsra Suresi, 17/1)

[330] Meryem oğlu İsa, "Ey Allahım! *Ey Rabbimiz*! *Bize* gökten *bir sofra indir* ki; önce gelenlerimize (zamanımızdaki dindaşlarımıza) ve sonradan geleceklerimize bir bayram ve senden (gelen) bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızıklandıranların en hayırlısısın" dedi. (Maide Suresi, 5/114)

Buncılayın bir kişi ger görmeye 542
ʿİlme ṭālib Ṣīn'e vara ṭurmaya[332]

Muhammed b. İbrahim, bazı ayetlerde bulunan kelime ve ibareleri eserinde kullanmıştır. Kaynak metinde yer almayan bu kelimeler, ayetlerin bağlamından farklı anlamda kullanılmışır:

Daḫı oldur maʿdeye olan dibāġ 3116
Feʾkülūhū leyse lī *ille'l-belāġ*[333]

Pes ḳayırmaz olsa beyʿ-i men yezīd 2602
Ṣatsa dellāl çağırup *hel min-mezīd*[334]

Yā büneyye ente *lā-temşi* ileyh[335] 4933
Dūr şev ez-vey medih teslīm ʿaleyh

Şol zamān kim olısar yevmü'n-nüşūr
Hep ḳopusar cānıla *men fi'l-ḳubūr*[336]

4.12. Şir'a-i Manzûme ve Diğer Türkçe Tercümelerden Örnek Metinler

Şir'atü'l-İslâm'ın tercümelerini birinci bölümde tanıtmıştık. Burada sadece bir konu üzerinden tercüme örnekleri verilecektir. Örnek konuyu seçerken tarihe de bir not düşmek istiyoruz. Doktora tezimizin son safahatındayken bütün dünya Koronavirüs'le (Covid-19) mücadele ediyordu. Bütün insanlığı etkiyen bu salgın dolayısıyla evlerimizden sınırlı zamanlarda dışarı çıkabildik ve sınırlı yerlere seyahat edebildik. Salgının daha fazla yayılmaması ve daha az can kaybının olması için elimizden geleni yaptık. Evdeki vaktimizi büyük oranda tezimize ayırdık. Bu yüzden burada vereceğimiz tercüme örneği de "Hasta Hakları" bölümünde geçen "tâûn" (vebâ/salgın/pandemi)

[331] Mânen iktibas yapılan hadisin tam anlamı şöyledir: *"Ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine tâbi olsanız hidayete erersiniz."* Bkz. Âcurrî, **eş-Şerîa**, 4/1690.
[332] H ve M nüshalarına şu açıklama derkenar edilmiştir: *"Eṣ-Ṣīn ismü beledin baʿīdin"*. Kaynak metinde ise *"aḳṣa'l-bilād"* olarak geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 58; Mânen iktibas yapılan hadisin meali şöyledir: *"İlim Çin'de bile olsa talep ediniz."* Hadis için bkz. Bkz. Beyhakî, Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyn, **Şuabu'l-Îmân,** Thk. Muhammed es-Saîd el-Besyûnî Zağlûl, 7 Cilt, , Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1410, 2/253.
[333] Nur Suresi, 24/54.
[334] Kâf Suresi, 50/30.
[335] Lokman Suresi, 31/17-18.
[336] Fatır Suresi, 35/22.

konusundan seçmenin anlamlı olacağı kanaatine vardık. *Şir'atü'l-İslâm*'da ve Türkçe tercümelerinde "tâûn" şöyle işlenmiştir:

Kaynak Metin: İmâmzâde'nin (ö. 573/1177) *Şir'atü'l-İslâm*'ı:

Tâûn hadisi[337] *Şir'atü'l-İslâm*'da[338] şu şekilde geçmektedir:

ولا يكره الطّاعون لأحد مين المؤمنين و في الحديث: الطّاعون شهادة لأمّتي و رحمة لهم رجز على الكفّار ولا يفرّ من أرض بها الطّاعون ولا يقدم على أرض فيها الطّاعون و من صبر في أرض بها الطّاعون صابراً محتسباً كان له مثل أجر شهيد

***Terceme-i Şir'atü'l-İslâm* (Çirâg Beg Tercümesi - İstinsah Tarihi: 854/1450):**

"Ḥadīṣde gelüpdür ki ṭāʿūndan ölmek benüm ümmetime şehādetdür ve raḥmetdür. Ve kāfirlere zecrdür ve ʿāẕābdur. Ve bir yerde ṭāʿūn olsa Allāh Teʿālā'ya tevekkül itse gitmese cihād ṣevābı bulur."[339]

Bigavî'nin *Terceme-i Şir'atü'l-İslâm* (Telif Tarihi: 864/1459):

"Ve daḫı müʾminlerden birisi tāʿūn çıḳarsa anı kerīh görmeye. Zīrā Resūl ʿaleyhi's-selām buyurur: Tāʿūn benüm ümmetüme şehīdlikdür ve raḥmetdür ve ol kāfirlere ʿaẕābdur. Ve bir yirde ṭāʿūn olsa andan ḳaçup gitmeye. Ve bir yirde ṭāʿūn olsa ol yire varmaya. Ve bir yirde ṭāʿūn olsa anda ṣabr eyleyüp andan gitmese Allāh Teʿālā Ḥażretine tevekkül eyleyüp andan ṣevāb umsa ol şehīd ṣevābı ḳadar ṣevāba yitişe. Niteki Resūl ʿaleyhi's-selām buyurur: Leyse min-eḥadin yeḳaʿu'ṭ-ṭāʿūnu fe-yemküṣü fī-beledin ṣābiran muḥtesiben yaʿlemü ennehū lā-yuṣībuhū illā mā-ketebe'llāhü lehū illā mā-kāne lehū miṣli ecri şehidin."[340]

[337] Kaynaklarda "الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ" lafzıyla geçmektedir. Bkz. Buhârî, "Cihâd", 30 (No. 2830), 4/24; Müslim, "İmâre", 166 (No. 1916), 3/1522.
[338] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 407-408.
[339] **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa Koleksiyonu, Nr. 319, vr. 189b.
[340] Bigâvî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Millet Kütüphanesi, vr. 178a, 178b.

Muhammed b. İbrahim'in *Şir'a-i Manzûme*'si (Telif tarihi: 911/1506):

Gelse ṭāʿūn müʾmin olsa mübtelā 8008-8014
Anı mekrūh görmeye ehl-i rıżā

Zīre ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

Didi ṭāʿūndur şehādet ümmete
Anlaruñçündür ʿalāmet raḥmete

Didi ṭāʿūn ehl-i küfre hem ʿaẕāb
Oda ṣoḳar cānına eyler ʿiḳāb

Ṭāʿūn olan yirde olsa ḳaçmaya
Ṭāʿūn olan yire daḫı göçmeye

Ṭāʿūn olan yirde sākin olsa ger
Ṣabr idüben ecrin umsa bī-ḥaẕer

Bir şehīdüñ vire ecrin Ẕü'l-cemāl
Ola ḥāli ġāyetile ber-kemāl

Âbidî'nin *Ravzatü'l-İslâm*'ı (Telif tarihi: 917/1511):

Bir kişi ṭāʿūndan ölse ol şehīd ola dimiş
Ḳaçmayup ṭuranda anuñ müzdünü bula dimiş[341]

Mustafâ Dede'nin *Şir'atü'l-İslâm* Tercümesi (Telif tarihi: 1018/1609):

"Daḫı bir kimse bir yirde sākin olsa ṭursa ki anda ṭāʿūn vardur ṣabr idici ṣevāb ṭaleb idici oldıġı ḥālde ol kimse içün şehīd ecri miṣli olur."[342]

Bahtî'nin *Terceme-i Şir'atü'l-İslâm*'ı (Telif tarihi: 1070/1659):

Kerīh görmeye ṭāʿūnı birāder
Anı müʾminlere zīrā peyāmber

Ḥadīṣinde didi ol faḫr-ı ʿālem
Ki ṭāʿūn ḥaḳḳına ol faḫr-ı ādem

[341] Hakan Dağ, **Âbidî Ravzatü'l-İslâm (Giriş - İnceleme – Metin – Sözlük - Tıpkı basım),** s. 240.
[342] İmâm Mustafâ**, Şir'atü'l-İslâm Tercümesi**, Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultân, Nr. 270, vr. 385b.

Ki ümmetimçün ol oldı şehādet
Hem oldı anlar içün daḫı raḥmet

Daḫı didi Resūl-i Rabbi bī-çûn
ʿAẕāb oldı velī küffāra ṭāʿūn

Eger bir yerde ṭāʿūn olsa ey yār
O yerden çıḳmaya zinhār u zinhār

Daḫı bir yerde olsayıdı ṭāʿūn
O yere varmaya olmaya maḳrūn

Daḫı sākin iken bir yerde cānā
O yerde olsa ger ṭāʿūn peydā

Aña ṣabr itse idüp iḥtisābı
Ki yaʿnī Ḥaḳ'dan umsaydı ṣevābı

Ol ādem itdigiçün aña ṣabrı
Virilür bir şehīdiñ miṣl-i ecri[343]

Alioğlu Süleymân'ın *Lezzetü'l-İslâm*'ı (Telif tarihi: 1234/1818):

Gelür hem bir ḥadīṣ içinde maʿnī
Dimişdür Şirʿatü'l-İslām'da anı

Dimiş ümmetlerim ṭāʿūndan öle
Şehīd ola aña uçmaḳ virile

Daḫı kāfirlere ulu belādır
ʿAẕābıla ölür ihlāk oladır

Hem anda kaçmayup ṭuran n'oladır
Şehīdiñ müzdüni ol da buladır[344]

[343] Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 329.
[344] Alioğlu Süleymân, **Lezzetü'l-İslâm**, vr. 84b.

5.BÖLÜM

ŞİR'A-İ MANZÛME'NİN NÜSHALARI VE TENKİTLİ METNİ

5.1. Şir'a-İ Manzûme'nin Nüshaları

Kütüphanelerde ve dijital platformlarda binlerce yazma araştırmacıları beklemektedir. Biz de çalışmamıza konu olan *Şir'a-i Manzûme'*ye bu yollardan ulaştık. Bu eser, 2016 yılında Ahmet Aydın tarafından yapılan bir yüksek lisans tezi dışında hiçbir akademik çalışmaya konu olmamıştır. Doğrusu tez konumuzu seçme aşamasında iken Türk Edebiyatı'nın en hacimli manzum ilmihâlinin tam bir metin olarak henüz çalışılmamış olması bizi hayrette bırakmıştır. Kaynak eser olan *Şiratü'l-İslâm*'ın Türkçe tercümelerinin ve şerhlerinin çokluğu bu gecikmenin nedenlerinden biri olabilir. Kütüphanelerimizde "Terceme-i Şir'atü'l-İslâm" adıyla birçok el yazma nüshasına rastlanmaktadır. Kataloglardaki yazım hatalarını da hesaba katarak Arapça, Türkçe, İngilizce olarak yaptığımız bütün aramalar neticesinde *Şir'a-i Manzûme*'nin altı adet nüshasına ulaşılmıştır. Bu altı nüshanın dışında Agah Sırrı Levend'in Fahri Bilge Kitaplığı'nda olduğunu ifade ettiği nüsha ise bulunamamıştır.[345] *Şir'a-i Manzûme*'nin Yahya Efendi Kütüphânesi'nde bulunan bir nüshasından, Bursalı Mehmet Tahir bahsetmektedir.[346] Ahmet Aydın, yüksek lisans çalışmasında Yahya Efendi (Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu) ve Süleymaniye Yazma Bağışlar'daki nüshaları kullanmış ve 48 fasıl olan eserin 15 faslını incelemiştir. Ali İhsan Pala'nın bir makalesinde tanıttığı Kâhire nüshası[347] da ulaştığımız altı nüsha arasındadır. Manisa, Los Angeles ve Diyanet nüshaları ise ilk defa bu çalışmamızda ilim dünyasına tanıtılmıştır. Bizden sonra bu yolda yürüyecek olanların hem işlerini kolay kılmak hem de onlara farklı bir ufuk vermek gayesiyle nüshalara ulaşma hikâyelerimize de bu bölümde kısaca yer verdik.

[345] Levend, **Eski Türk Edebiyat Araştırmaları**, C. 2, s. 438.
[346] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri,** C. 2, s. 54.
[347] Ali İhsan Pala, "Mısır Millî Kütüphanesi'nde Bulunan Fıkıhla İlgili Türkçe Yazma Eserler", **İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi**, 2012, S. 20, s. 443.

5.1.1. (H) Hacı Mahmud Nüshası – Süleymaniye Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu

Tezimize konu olan eserin bu nüshası, Süleymâniye Kütüphânesi'ndeki "Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu"nda 1592 numarada kayıtlı bulunmaktadır.[348] *Şir'a-i Manzûme'*yi tez konusu olarak seçmemize vesile olan bu nüshadır. Beş yıl önce doktora derslerimizin başlamasıyla birlikte, muhtemel tez konularını da araştırmaya başladığımız zaman yazmalar.gov.tr sitesinde önce divanları taradık. Uzun bir tarama neticesinde tez olarak çalışılabilecek dînî muhtevalı bir divana rastlayamadık. Daha sonra dînî edebiyatla ilgili bir mesnevî aramaya başladık. Yazmalar.gov.tr'nin "eser adı" ve "notlar" bölümünü "manzum", "şiir", "tercüme" ve "mesnevî" anahtar kelimeleri ile taradık. Tez konusu olabilecek bir mesnevî bulamayınca, Berlin Eyalet Kütüphanesi'nin dijital veritabanında arama yaparken Hüseynî b. Ahmed Sîrozî'nin *Câmi'ü'n-Nesâ'ih*'inin bir nüshasına rastladık.[349] Bu eserin bir başka nüshasından Bursalı Mehmed Tahir Efendi'nin *Osmanlı Müellifleri*'nde bahsettiğini gördük.[350] Yahya Efendi Dergahı'nda bulunan nüshayı da temin etmeye çalışırken eserin başka bir araştırmacı tarafından tez konusu olarak seçilmiş olduğunu gördük. "Ye's, mâni-i her kemâldir." diyerek hiç ümitsizliğe kapılmadan araştırmamıza kaldığımız yerden devam ettik. *Osmanlı Müellifleri*'nin latin harfli baskısının PDF'sini "Yâ Nasîb" diyerek "Yahya Efendi Kütüphanesi" ifadesi ile tarayınca Muhammed b. İbrahim'in *Şir'atü'l-İslâm Tercümesi* ile ilk defa karşılaşmış olduk.[351] Bursalı Mehmed Tahir'in Yahya Efendi Kütüphanesi'nde olduğunu ifade ettiği bu nüsha, Şeyh Yahya Efendi Tekkesi'nin mensubu olan Hacı Mahmud Efendi'nin 1901 yılında inşa ettirdiği

---

[348] Aydın, **Mehmet b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesinin Metin ve Tahlili (İlk On Beş Fasıl)**, s. 9-10.

[349] Hüseynî b. Ahmed Sîrôzî, **Câmi'ü'n-Nesâih**, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Nr. Ms.or.oct.2320 (Eserin dijital kopyası için bkz. http://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN729148408&PHYSID Erişim: 06.01.2017)

[350] Bursalı Mehmed Tahir Efendi, **Osmanlı Müellifleri**, Haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, 3 Cilt, Meral Yayınları, İstanbul, t.y., C. 1, s. 107.

[351] Bursalı Mehmed Tahir Efendi, **Osmanlı Müellifleri,** Haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, C. 1, s. 465, 467; Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. 2 s. 54. (Latin harfli neşrin 467. sayfasındaki *"(911 H.) de Muham-*" ifadesinden sonraki bölüm, basım hatası dolayısıyle 465. sayfanın başında "*med ibni İbrahim*" olarak yer almaktadır. Latin harfli neşrin dijital kopyası için bkz: https://ia800802.us.archive.org/16/items/OsmanlMMellifleri1.Cild-BursalaMehmedTdhirEfendi/125303368-Bursal%C4%B1-Mehmed-Tahir-Osmanl%C4%B1-Muellifleri-I.pdf Erişim: 07.02.2017)

kütüphanedeki kitaplarla birlikte, 1940'da Süleymâniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.[352]

Tezimizin sıfır noktası diyebileceğimiz bu nüsha, siyah meşin kaplı mukavva cilt içinde 358 varak, 13 satır, 274x182 (195x127) mm. boyutlarındadır.[353] Varak sayısı tamdır. Varak tertibinde sorun yoktur. 48 fasıl olarak hazırlanmış bir fihristi vardır. 1b'de serlevha için ayrılan bölüm boş bırakılmıştır. Bütün sayfalar kırmızı mürekkeple mücedveldir. Çift sütuna harekeli nesihle yazılmıştır. Ayetler, hadisler, fasıl başlıkları ve fihristteki fasıl numaraları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metinde siyah mürekkep kullanılmıştır.

Bazı kelimelerin anlamları nüshaya derkenar edilmiştir. 357a'da müellifin mahlası "Muhammed" olarak geçer. Ferağ kaydında "Muhammed b. İbrahim" olarak müellifin ismi ve eserin telif tarihi olarak da hicrî 911 verilmiştir. Nüshanın 358b sayfasında Müstensihin adı "Muhammed b. Derviş Sinan" olarak geçmektedir. İstinsah tarihi belli değildir. Eserde çok sayıda imla ve vezin hatası vardır. Bu nüsha M ve L nüshaları ile birlikte tenkitli metnin inşasında kullanılmıştır.

Başı:	1b	İbtedeʾnā bi'smike yā Ẕe'l-ʿulā Minke nercū raḥmeten bi'l-intihā
Sonu:	357a	Hem daḫı aṣḥābına evlādına Vir ṣalavāt şöyle kim evlā dine

5.1.2. (M) Manisa Nüshası - Manisa İl Halk Kütüphanesi

Dijital nüshasını ilk temin ettiğimiz nüshadır. Yazmalar.gov.tr'deki "Şir'atü'l-İslâm" adını taşıyan eserler taranırken ulaşılmıştır.[354] Neredeyse hatasız diyebileceğimiz bu nüsha, Manisa İl Halk Kütüphanesi Elyazmaları Bölümü'nde 4981 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu nüsha, vişne rengi meşin kaplı mıklebli mukavva cild içinde 356 varak, 13 satır, 250x175 (180x125) mm. boyutlarındadır. Cild üzerine yırtık yeşil bir

[352] Aydın, **Mehmet b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesinin Metin ve Tahlili (İlk On Beş Fasıl),** s. 9-10;
http://www.ktsv.com.tr/41-seyh-yahya-efendi-ve-dergahi;
http://www.suleymaniye.yek.gov.tr/Content/UploadFile/Doc/koleksiyonlar.pdf Erişim: 15.04.2019.

[353] Boyut bilgileri kütüphanenin dijital kataloğundan alınmıştır. Ayrıca eser, katalogda sehven 258 varak olarak gösterilmiştir.

[354] Bkz. http://www.yazmalar.gov.tr/eser/terceme-i-siratul-islam/10301 (Erişim 10.02.2017)

bez geçirilmiştir. Rutubet lekeli abâdî nohudî kağıda yazılmıştır.[355] Varak sayısı tamdır. Varak tertibinde bazı yerlerde sorunlar vardır. 48 fasıl olarak hazırlanmış bir fihristi vardır. 1b'de serlevha yoktur. Eser doğrudan besmeleyle başlamaktadır. Sayfalar mücedvel değildir. Çift sütuna harekeli nesihle yazılmıştır. Ayetler, hadisler ve fasıl başlıkları, kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metinde siyah mürekkep kullanılmıştır.

Bazı kelimelerin anlamları ve Seyyid Alizâde'nin *Şir'atü'l-İslâm* şerhinden Arapça metinler nüshaya derkenar edilmiştir. Bu şerhler, beyitlerle uyumlu olarak yazılmamıştır. 355a'da müellifin mahlası "Muhammed" olarak geçer. Ferağ kaydında "Muhammed b. İbrahim" olarak müellifin ismi ve eserin telif tarihi olarak da hicrî 911 verilmiştir. Müstensih ve istinsah tarihi yoktur. 356b'de "Öksüz" adında bir şairin tarih beyti vardır.[356] Ayrıca yine aynı sayfada "*İçmek isterseñ eger ḥavż-ı Nebī'den cürʿaʾı / Gice gündüz ṭurma çalış ḳoma elden Şirʿaʾı*" beyti yer almaktadır. Eserin bitiminden sonraki varakta ise "mugayyebât-ı hamse" olarak bilinen Lokman suresinin 34. ayetinin metni ve Türkçe meali vardır. Ayrıca bu sayfada "*El-ʿilmü tācün li'l-fetā ve'l-ʿaḳlu ṭavḳun min-ẕeheb / Ve'ṣ-ṣıdḳu nūrun yestaḍī ve'l-ḳiẕbü nārun telteheb*"[357] sözü yazılıdır. Yine burada öksürük ve hazm için İnşirah ve Tîn surelerinin camdan bir kabın içine yazılarak yağmur suyuyla birlikte içilmesini tavsiye eden bir fevaid kaydı da mevcuttur. Eserin 1a sayfasında penbe (pamuk) ekimine başlama tarihi olarak 1070 Receb (1660 Nisan) ve yağmur duası tarihi olarak da 1070 Şaban (1660 Nisan) tarihleri bulunmaktadır. Pamuk üretimi ile ilgili bu notlar, bu nüshanın muhacir bir nüsha olmayıp anavatanının da Manisa olabileceğini düşündürmektedir. Yine 1a sayfasında en eskisi 1022/1613 olmak üzere birçok tevellüd kaydı vardır. Bu tarihler, eserin telif tarihi olan 911/1506'ya yakın bir tarih olması hasebiyle önem arz etmektedir. Manisa nüshası, anlam, vezin ve imla olarak çok az yanlışı olan bir nüshadır. Bu nüsha H ve L nüshaları ile birlikte tenkitli metnin inşasında kullanılmıştır.

Başı: 1b

İbtedeʾnā biʾsmike yā Ẕeʾl-ʿulā
Minke nercū raḥmeten biʾl-intihā

[355] Boyut, kağıt ve cilt bilgileri kütüphanenin dijital kataloğundan alınmıştır.

[356] Sadece M nüshasında yer alan bu tarih beyti, diğer nüshalarda yoktur. Çoğunlukla bir esere telifi tamamlandığında tarih düşürülür. Bu tarih, müellife ya da bir başkasına ait olabilir. Eserin telifine, yeniden tertibine ve basımına müellifin yakın çevresi ve çağdaşları tarafından da tarihler düşürülmektedir. Bkz. Rıza Oğraş, "Türk Edebiyatında Kitap Yazımına ve Basımına Tarih Düşürme Geleneği", s. 647-670.

[357] *İlim, genç için bir taç; akıl da altından bir gerdanlıktır. Dogruluk, aydınlatan bir ışık; yalan da alevli bir ateştir.*

Sonu:	355a	Hem daḫı aṣḥābına evlādına Vir ṣalavāt şöyle kim evlā dine

5.1.3. (K) Kahire Nüshası - Mısır Milli Kütüphanesi

Hacı Mahmud nüshasından kopya edilmiş bir nüshadır.[358] İlk olarak yazmalar.gov.tr'de yaptığımız aramada "Terceme-i Şeri'atü'l-İslâm" adı ile karşımıza çıkan bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi Fıkhı-Türkî-Talat bölümünde 68 numarası ile kayıtlıdır. Manisa nüshasının varak ve satır sayısıyla kıyas yapmamızın ardından yazmalar.gov.tr'de 258 varak, 13 satır olarak özellikleri zikredilen bu nüshanın *Şir'a-i Manzûme*'nin bir nüshası olamayacağını düşünmüştük. Fakat internette "Fıkhî Türkî Talat 68" ifadesiyle yaptığımız genel arama neticesinde Ali İhsan Pala'nın bir makalesine ulaştık. Mısır Millî Kütüphanesi'nde bulunan fıkıhla ilgili Türkçe yazma eserlerin tanıtıldığı bu makalede *Şir'a-i Manzûme*'nin ilk beyitlerine de yer verildiğini gördük.[359] 358 olan varak numarasının dijital ve basılı kaynaklarda[360] sehven 258 olarak verildiğini; bu hatanın, nüshaya ait matbu eser tanıtım fişinden kaynaklandığını tespit ettik. Mısır Millî Kütüphanesi'nin dijital kataloğunda varak bilgisi 358 olarak kaydedilmiştir. Eser, Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa (ö. 1849) tarafından vakfedilmiştir.

Bu nüsha, mukavva cild içinde 358 varak, 13 satır, 290x200 mm.[361] boyutlarındadır. Varak sayısı tamdır. Varak tertibinde sorun yoktur. Ayetler, hadisler ve fasıl başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Mısır Millî Kütüphanesi'nin dijital kataloğunda "Kitabü Manẓūmeti Şir'ati'l-İslâm" olarak kaydedilmiştir. 48 fasıl olarak hazırlanmış bir fihristi vardır. 1b'de serlevha yoktur. Eser doğrudan besmeleyle başlamaktadır. Sayfalar mücedvel değildir. Çift sütuna harekeli nesihle yazılmıştır. Bazı varaklarda hareke yoktur.

---

[358] Nüsha ile ilgili burada zikredilen bilgilerin bir kısmı şu kaynaklardan edinilmiştir: Ali Rıza Karabulut - Ahmet Turan Karabulut, **Dünya Kütüphanelerinde Mevcut İslâm Kültür Tarihi İle İlgili Eserler Ansiklopedisi,** 6 Cilt, Mektebe yayınları, Kayseri, C. 4, s. 2490; **Fihrisü'l-Mahtûtâti't-Türkiyye el-Osmâniyye**, 4 Cilt, Al-Hey'el-Mısrıyye'l-Âmme Li'l-Kitâb, Kâhire, 1987, C. 1, s. 223; Ali İhsan Pala, "Mısır Millî Kütüphanesi'nde Bulunan Fıkıhla İlgili Türkçe Yazma Eserler", s. 443; http://www.yazmalar.gov.tr/eser/terceme-i-seriatul-islam/118249; http://41.33.22.69/uhtbin/cgisirsi.exe/?ps=QUrU1ATgYs/ELDAR/79150019/123 (Erişim: 20.07.2017)

[359] Ali İhsan Pala, "Mısır Millî Kütüphanesi'nde Bulunan Fıkıhla İlgili Türkçe Yazma Eserler", s. 443.

[360] Bu kaynaklar, üstteki dipnotlarda verilmiştir. Mısır Millî Kütüphanesi'nin dijital kataloğu hariç diğer kaynaklarda varak bilgisi yanlış verilmiştir.

[361] Mısır Millî Kütüphanesi Dijital kataloğunda 280x200 mm. olarak geçmektedir.

Nüshanın ferağ kaydında müellif ismi "Muhammed b. Abdullah" olarak geçmektedir. Müellifin mahlası 357a'da "Muhammed" olarak geçmektedir. Eserin telif tarihi 357b'de hicrî 911 olarak verilmiştir. Müstensih ve istinsah tarihi belli değildir. Nüsha, Hacı Mahmud nüshasından kopya edilmiş olduğu için çok sayıda imla ve vezin hatası vardır.

Başı:	1b	İbtedeʾnā bi'smike yā Ẕe'l-ʿulā Minke nercū raḥmeten bi'l-intihā
Sonu:	357a	Hem daḫı aṣḥābına evlādına Vir ṣalavāt şöyle kim evlā dine

5.1.4. (L) Los Angeles Nüshası – UCLA Library

2019 yılının Mayıs ayında internette "Shirat al-Islām Imām-zāda" ifadesi ile yaptığımız genel arama neticesinde bir pdf dosyasında bu nüshanın bilgilerine ulaştık.[362] Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Kütüphanesi Türkçe Elyazmaları Özel Koleksiyonlar bölümünde "LSC. 0896 Box: 30/83" numarasıyla kayıtlı bulunan bu nüsha diğer nüshalara göre fiziki olarak daha sağlam görünmektedir. Nüsha "Ser'atül-Islām" adıyla kaydedilmiştir. Müellifin Eceabatlı olduğu kanaatine bizi ulaştıran "Muhammed b. İbrahim el-Eceovasiyyü"[363] ifadesi sadece bu nüshada yer almaktadır. Nüshanın en son sayfası olan 358b'de "Ḳıṭʿa der-ḥaḳḳ-ı ḫātimet-i kitāb" başlığı altında bir manzume bulunmaktadır. Bu manzumede müstensih kendi adını "İsmail" olarak zikretmiştir. Müstensih, kendisini "ḫuceste-raḳam", "ṣāḥibü'l-fen", "ḫalīfe-i Nāmī", "māʾil-i maʿrifet", "esīr-i hüner" gibi övgü cümleleriyle tanıtmaktadır. istihsah tarihi ise şu beyitlerde belirtilmişti:

Minnet Allāh'a bu kitāb-ı şerīf
Buldı biñ elli üçde itmāmı

Ġurresinde cemāẕi'l-ūlānuñ
Āḫire irdi şām-ı hengāmı

1 Cemâziyyü'l Evvel 1053 (18 Temmuz 1643)

[362] http://pdf.oac.cdlib.org/pdf/ucla/mss/turki896.pdf ; https://oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/c8rx9dg9/entire_text Erişim: 15.05.2019.
[363] "Eceovası" için bkz. Günal, "Ece Bey", **DİA**, C. 10, s. 380, "Gelibolu Livâsı" ve "Eceovası" için ayrıca bkz. Özkılıç vd., **Rumeli Eyaleti (1514-1550)**, s. 12, 15, 22.

Bu nüsha, kahverengi deri kaplı mukavva cilt içinde 358 varak, 13 satır, 239x154 (237x152) mm. boyutlarındadır.[364] Varak sayısı tamdır. Varak tertibinde sorun yoktur. 48 fasıl olarak hazırlanmış bir fihristi vardır. Tezhipli olan 1b sayfasında serlevhada "Hāẕā Kitabü Şir'atü'l-İslâmi'l-Manẓūmetü" yazılıdır. Bütün sayfalar altın yaldızla mücedveldir. Çift sütuna harekeli nesihle yazılmıştır. Ayetler, hadisler, fasıl başlıkları ve fihristteki fasıl sayfa numaraları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metinde siyah mürekkep kullanılmıştır.

Bazı kelimelerin anlamları derkenar olarak nüshada yer almaktadır. 357a'da müellifin mahlası "Muhammed" olarak geçer. Ferağ kaydında "Muhammed b. İbrahim" olarak müellifin ismi ve eserin telif tarihi olarak da hicrî 911 verilmiştir. Sadece bu nüshada yer alan bazı beyitler, bunların müstensihin kendi tasarrufu olduğu kanaatini uyandırmaktadır. Müstensihin tasarruf arzusunu kelime, mısra ve beyitlerde görmekteyiz. Nüshanın "hâtimet-i kitâb" bölümünde yer alan şu şiir, müstensihin şiire olan arzu ve kabiliyetini de göstermektedir:

Minnet Allāh'a bu kitāb-ı şerīf
Buldı biñ elli üçde itmāmı

Ġurresinde cemāẕi'l-ūlānuñ
Āḫire irdi şām-ı hengāmı

Ḫātime olmayınca tā ki naṣīb
İtmedüm ẕerre deñlü ārāmı

Bu vesīleyle silk-i taḥrīre
Çekeyin nāmum idüp iʿlāmı

Yaʿnī İsmāʿil ḫuceste-raḳam
Ṣāḥibü'l-fen ḫalīfe-i Nāmī[365]

Māʾil-i maʿrifet esīr-i hüner
Hüneriyle güẕeşte eyyāmı

Müstecāb it İlāhī luṭfuñdan
İderin bu duʿāya iḳdāmı

[364] Burada zikredilen bilgiler kütüphanenin dijital kataloğundan alınmıştır.
[365] Bahsi geçen "Nâmî"nin, kaynaklarda hattat olarak zikredilen şair "Mehmed Nâmî" olması muhtemeldir. Bkz. http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nami-mehmed Erişim: 27.09.2020. ("Nāmī" kelimesindeki "ī" harfi, diğer beyitlerdeki "ı" harflerinden farklı olarak "çeker" işareti ile yazılmışır.)

Ki_oḳuyan münʿim ü keremkāruñ
Giçe ṣıḥḥatde ṣubḥıla ṣāmı

Yetüşür ṭayy-ı ḫāme cünbān ol
Yetüşür besdür itdük ifhāmı

Dir ise kim ki raḥmet ide Ḫudā
Ḫayr ile ḫatm olunsun encāmı[366]

Nüsha güzel bir hatla yazılmıştır. İmla ve vezin kusurları nadirdir. Bu nüsha H ve M nüshaları ile birlikte tenkitli metnin inşasında kullanılmıştır.

Başı:	1b	İbtedeʾnā biʾsmike yā Ẕeʾl-ʿulā Minke nercū raḥmeten biʾl-intihā
Sonu:	357a	Hem daḫı aṣḥābına evlādına Vir ṣalavāt şöyle kim evlā dine

5.1.5. (Y) Yazma Bağışlar Nüshası - Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar

Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar koleksiyonunda "Terceme-i Şirʻatü'l-İslâm" adıyla ve 04193-001 numarası ile kayıtlıdır. Sonu eksik olduğu için müellifin adı ve mahlası yer almamaktadır. 293 varak, 15 satır, 280x175 (210x120) mm. boyutlarında çift sütun olarak yazılmıştır.[367] Metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Ayetler, hadisler ve fasıl başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüsha eksik bir fihriste sahiptir. 1b'de serlevha yoktur. Eser doğrudan besmeleyle başlamaktadır. 1b sayfasında yırtıklar mevcuttur. Nüshanın 2a sayfasının kenarına sonradan yazılmış olan müellif bilgisi Hacı Mahmud nüshasından alınmıştır ve bu bilgi "Hacı Mahmud 1592" şeklinde not edilmiştir. Varak sayısı eksiktir. Eksik varakların büyük bölümü nüshanın sonlarındadır. Varak tertibinde sorunlar vardır.

Başı:	1b	İbtedeʾnā biʾsmike yā Ẕeʾl-ʿulā Minke nercū raḥmeten biʾl-intihā
Sonu:	293b	Yā işāret eylese aʿżāʾile Ḥaḳ ḳatında yiter ol īmāʾile

[366] Muhammed b. İbrahim, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Kütüphanesi Türkçe Elyazmaları Bölümü, vr. 358b.
[367] Burada zikredilen bilgiler, kütüphanenin dijital kataloğundan alınmıştır.

5.1.6. (D) Diyanet Nüshası - Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi

Diyanet'in yeni yazma eserler sitesinin yayına geçmesinin ardından 2019 yılının Mayıs ayında ulaştığımız bu nüsha, kataloğa "Tercümeti Şir'ati'l-İslâm" adıyla kaydedilmiştir. 302 varak, 15 satır, 290x200 (240x140) mm. boyutlarındadır.[368] Nohûdî renkte filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Eserin cildi düşmüş, şirazesi dağılmış, varakları ciltten ayrılmış, bazı varakları kağıt yapıştırmak suretiyle tamir görmüş, sırtı parçalanmıştır. Eser su aldığından varakların çoğu lekelenmiş, mürekkep dağılması çoğu yerde metne zarar vermiştir. Eksik bir fihristi vardır. 1b'de serlevha yoktur. Eser doğrudan besmeleyle başlamaktadır. Bütün sayfalar kırmızı mürekkeple mücedveldir. Çift sütuna harekeli nesihle yazılmıştır. Ayetler, hadisler, fasıl başlıkları ve fihristteki fasıl sayı ve numaraları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Diyanet nüshasında eserin telif başlama ve bitiş günü sehven "15 Zi'l-Ka'de" olarak kaydedilmiştir. Bazı açıklamalar ve kelime anlamları nüshaya derkenar edilmiştir. Varak sayısı eksiktir. Varak tertibinde sorunlar vardır.

Başı:	1b	İbtedeʾnā biʾsmike yā Ẕeʾl-ʿulā Minke nercū raḥmeten biʾl-intihā
Sonu:	293b	Hem daḫı aṣḥābına evlādına Vir ṣalavāt şöyle kim evlā dine

5.1.7. Fahri Bilge Nüshası

Agah Sırrı Levend bu nüsha hakkında bilgi verirken eserin ismini, müellifin adını, telif tarihini ve Fahri Bilge Kütüphanesi'nde yer aldığını ifade etmiştir.[369] Ankara Milli Kütüphane'deki dijital veritabanı taranmış ve Fahri Bilge Koleksiyonu'ndaki bütün yazmaların dijital kopyaları incelenmiş ancak bu nüshaya ulaşılamamıştır.

---

[368] Muhammed b. İbrahim, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-I, vr. 1b-294b ve 327a-334b; Burada zikredilen bilgiler, kütüphanenin dijital kataloğundan alınmıştır: https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=8750 Erişim: 01.05.2020. (Aynı cilt içerisinde *"İlmihâl Manzûmesi"* olarak kataloğa kaydedilen *Nazm-ı Cevâhir* adında bir başka eser daha vardır. *Şir'a-i Manzûme* ile varakları birbirine karışmıştır. *Nazm-ı Cevâhir* hakkında detaylı bilgi Muhammed b. İbrahim'in eserleri tanıtılırken ikinci bölümde verilmiştir. Eser için bkz. Muhammed b. İbrahim, **İlmihâl Manzûmesi (Nazm-ı Cevâhir)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-II, vr. 295b-326b ve 335a-335b.

[369] Levend, **Eski Türk Edebiyat Araştırmaları,** C. 2, s. 438.

Çalışmamızın son demine kadar hep yeni bir nüsha peşinde koştuk. Varlığından haberdar olup da ulaşamadığımız tek nüsha bu olmuştur.

5.2. Nüshaların Değerlendirilmesi ve Şeceresi[370]

Şir'a-i Manzûme'nin tenkitli metni hazırlanırken Türkiye ve Dünya'daki bütün nüshaların tespit edilmesi için basılı ve dijital kataloglar taranmıştır. Toplam 6 adet nüshaya ulaşılmıştır. Agah Sırrı Levend'in zikrettiği Fahri Bilge nüshasına ise ulaşılamamıştır. Nüshalar şu şekildedir:

1. (M) Manisa İl Halk Kütüphanesi, Nr. 45 Hk 4981.
2. (L) Los Angeles Kütüphanesi, Turkish Manuscripts, LSC. 0896, Box. 30, Nr. 83.
3. (H) Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, Nr. 1592.
4. (K) Mısır Millî Kütüphanesi, Fıkhî-Türkî-Talat Bölümü, Nr. 68.
5. (Y) Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nr. 4193.
6. (D) Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-1.

Nüsha değerlendirmemizin üç yıla yayılan bir hikâyesi var. Tez çalışmamız sürecinde nüshaları farklı zamanlarda temin ettik. Tezimize başlarken 2017 yılı Mart ayında elimizde Hacı Mahmud, Manisa ve Yazma Bağışlar nüshaları mevcut idi. Nüsha karşılaştırmasının ardından Manisa nüshasının imla, vezin, anlam ve kaynak metinle uyumluluk açısından en sağlam nüsha olduğunu gördük ve metnin tamamını M nüshası üzerinden okuduk. Bu arada imla ve vezin hataları olan Hacı Mahmud nüshasından ve eksik varakları olan Yazma Bağışlar nüshalarından da faydalandık. Metin üzerinde çalışmamız devam ederken 2017 yılı Eylül ayında Kahire nüshasını temin ettik. Hacı Mahmud nüshasından istinsah edilen ve çok sayıda imla ve vezin kusurunu da ortak yanlış olarak ihtiva eden Kahire nüshasını tenkitli metin çalışmamıza dâhil etmedik.

[370] Nüsha değerlendirmesi, tenkitli metnin oluşturulması ve yazım birliği konusunda şu kaynaklardan faydalanılmıştır: Ahmed Ateş, "Metin Tenkidi Hakkında", **Türkiyat Mecmuası**, 1942, C. 7-8, s. 253-267; Mertol Tulum, **Tarihî Metin Çalışmalarında Usul**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2017; Selami Ece, **Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri I-II**, Eser Basım Yayınları, Erzurum, 2015; İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **Turkish Studies**, Ankara, 2008, C. 3, S. 6, s. 1-46; Atabey Kılıç, "Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler", **I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) -Bildiriler-**, Haz. Ahmet Günşen, Kırşehir, 2014, s. 331-345; M. Fatih Köksal, "Metin Neşrinin Ana Esasları", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Niğde, 2012, S. 31, s. 179-209.

Manisa nüshası üzerinden metin çalışmamız devam ederken 2019 yılının Mayıs ayında Los Angeles ve Diyanet nüshalarını tespit ettik. Bu nüshaların dijital kopyalarını temin ettik. Los Angeles nüshasının eserin telifinden yaklaşık bir buçuk asır sonra iyi bir hattat tarafından istinsah edildiğini gördük. İncelememizin ardından bu nüshada az sayıda imla ve vezin hatasına rastladık. İstinsah edildiği dönemi yansıtması ve müstensihin ciddi kelime tasarruflarını göstermesi açısından önemli bir nüsha olduğu kanaatine vardığımız bu eksiksiz nüshayı da tenkitli metin çalışmamıza dâhil ettik. 2019 yılının Aralık ayından 2020'nin Mart ayına kadar danışman hocam Prof. Dr. Zülfikar Güngör ile Manisa ve Los Angeles nüshalarını mukabele ederek fark ve tercihlerimizi tenkitli metne aktardık. Büyük oranda metnimizin şekillenmesinin ardından son olarak Los Angeles ile aynı aileden gelen ve Manisa ve Los Angeles'da olmayan farkları da ihtiva eden Hacı Mahmud nüshası ile tenkitli metnimizi tamamladık. Bu mukabeleler esnasında varak ve tertip konusunda eksikleri olan Diyanet ve Yazma Bağışlar nüshalarından da metin teyidi ve tercihi konusunda azami ölçüde faydalandık.

Varak sayıları tam olan ve tenkitli metinde kullandığımız Manisa, Los Angeles ve Hacı Mahmud nüshaları ile diğer nüshalara ait beyit sayıları ise şöyledir:

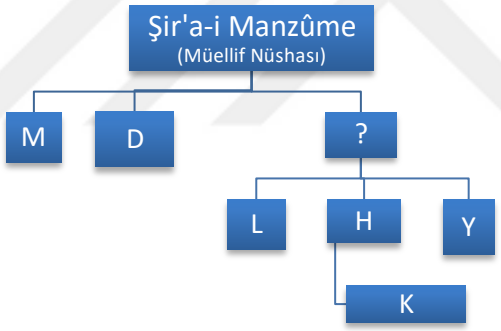
(M) Manisa Nüshası	: 8437	
(L) Los Angeles Nüshası	: 8373	
(H) Hacı Mahmud Nüshası	: 8345	
(K) Kahire Nüshası	: 8345	
(Y) Yazma Bağışlar Nüshası	: 8096	
(D) Diyanet Nüshası	: 8080	
H ve L'de olmayan beyit	: 10	(Sadece M'de var.)
H ve M'de olmayan beyit	: 7	(Sadece L'de var.)
L ve M'de olmayan beyit	: 1	(Sadece H'de var.)

Tenkitli metinde kullanmadığımız ve eksiksiz varak sayısına sahip olan Kahire nüshası, Hacı Mahmud nüshasından istinsah edilmiştir ve eksik varakı yoktur. Bu yüzden Hacı Mahmud nüshası ile aynı beyit sayısına sahip olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Varak tertibinde sorunlar olan Diyanet nüshasında ise 13 varak eksik bulunmaktadır. Diğer nüshalardan faydalanarak bu eksik varaklara ait beyit sayısı 362 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla Diyanet nüshasının muhtemel beyit sayısı 8080 olarak hesaplanmıştır. Varak tertibi bozulmuş olan Yazma Bağışlar nüshasında ise

muhtemelen 14 varak eksiktir. Varak numarası yazılı olmayan bu nüshadaki eksik varakların bir kısmı nüsha sonunda yer almaktadır. Tenkitli metnimizden faydalanarak bu eksik varaklara ait beyit sayısı 346 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla Yazma Bağışlar nüshasının muhtemel beyit sayısı 8096 olarak hesaplanmıştır.

911/1506 yılında telif edilen *Şir'a-i Manzûme*'nin müellif nüshasına ulaşamadık. Üslup, kaynak metinle uyumluluk, istinsah tarihi ve hacim açısından müellif nüshasına en yakın nüshanın, Manisa nüshası olduğunu düşünüyoruz. Manisa nüshasındaki beyit sayısı, tenkitli metnimizden 5 adet eksiktir. Bu 5 beytin 4 tanesi[371] Los Angeles nüshasından, 1[372] tanesi de Hacı Mahmud nüshasından alınmıştır. Ayrıca M'de olmayıp, sadece L'de olan beyitlerden 3 tanesinin müstensih tasarrufu olduğu kanaatindeyiz. Bu beyitler, tenkitli metnimizde sadece dipnotta verilmiştir.[373] Kaynak metinle yaptığımız kıyaslamalar ve müellifin genel üslubu da bu kanaatimizi güçlendirmektedir.

Tespitlerimize göre, *Şir'a-i Manzûme*'nin nüshalarının şeceresi şöyledir:

Ortak yanlışlardan hareketle oluşturduğumuz bu şererede bulunan Manisa (M), Los Angeles (L) ve Hacı Mahmud (H) nüshaları tenkitli metinde kullanılmıştır. Diğer nüshalardan da ayrıca istifade edilmiştir. Diyanet (D), Yazma Bağışlar (Y) ve Kahire (K) nüshalarında tenkitli metnin şekillenmesine etki edecek önemli bir farka rastlanmamıştır. H, L, Y, K grubundaki en çarpıcı yanlış ise ölen kişideki azap alametleri zikredilirken yapılmıştır. Benzin solması, boğazdan boğulur gibi hırıltı

[371] Bkz. 2494, 3470, 5248, 7597. beyitler.
[372] Bkz. 1917. beyit.
[373] Bkz. 2793, 2797 ve 8202. beyitlerin dipnotları.

çıkması ve ağzın köpürmesi gibi hâller H, L, Y, K nüshalarında kaynak metindeki[374] anlam akışının tam tersi olarak ifade edilmiştir:

Görse müʾmin ger ʿaẕāba var nişan	7998 - 8001
Hem **ʿuḳūbet** añlaya anı hemān	ʿuḳūbet (M, D): ġanīmet H, L, Y, K
Yaʿnī ġāyet dönse levni ol zamān	
Olur anuñ ḥāline **yatlu** nişān	yatlu (M, D): yaḫşi H, L, Y, K
Ṭalbınuban çekse daḫı zaḥmeti	
Ṣan boğulmış ṭalbınur çaġnar ḳatı	
Daḫı aġzı ḳūşesinden iy hümām	
Çıḳsa köpük **yatludur** ḥāli tamām	yatludur (M, D): yaḫşidür H, L, Y, K

5.3. Tenkitli Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

Şir'a-i Manzûme'nin tenkitli metni şu esaslara göre oluşturulmuştur: [375]

- Tenkitli metin, mevcut altı nüshadan üç tanesi karşılaştırılarak oluşturulmuştur. Manisa (M) nüshası esas nüsha olarak kabul edilmiştir. Los Angeles (L) ve Hacı Mahmud (H) nüshaları, Manisa nüshası ile mukabele edilmiştir. Diyanet (D) ve Yazma Bağışlar (Y) nüshalarından da metin teyidi ve tercihi konusunda istifade edilmiştir.

- Nüshaların sayfa numaraları, metin içinde gösterilmiştir: M1b, H2a, L5b vb.

- Fasıl başlıkları büyük harflerle ve kalın yazılmıştır.

- Nüshada olmayan kelime ya da kelime grubu "-L" şeklinde belirtilmiştir. Olmayan beyitler ise "L'de yoktur." ifadesiyle belirtilmiştir.

---

[374] Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 407; Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 555.

[375] Nüsha değerlendirmesi, tenkitli metnin oluşturulması ve yazım birliği konusunda şu kaynaklardan faydalanılmıştır: Ahmed Ateş, "Metin Tenkidi Hakkında", **Türkiyat Mecmuası**, 1942, C. 7-8, s. 253-267; Mertol Tulum, **Tarihî Metin Çalışmalarında Usul**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2017; Selami Ece, **Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri I-II**, Eser Basım Yayınları, Erzurum, 2015; İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **Turkish Studies**, Ankara, 2008, C. 3, S. 6, s. 1-46; Atabey Kılıç, "Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler", I. **Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) -Bildiriler-**, Haz. Ahmet Günşen, Kırşehir, 2014, s. 331-345; M. Fatih Köksal, "Metin Neşrinin Ana Esasları", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Niğde, 2012, S. 31, s. 179-209.

- Birinci mısradaki farklar dipnotta verilirken "/" işareti; ikinci mısralardaki farklar içinse "//" işareti kullanılmıştır.

- Nüsha farkları arasından tercih yapılırken manzum metnin öncelikle kaynak metinle uyumluluğu, dönemin imla özelliği, müellifin tercüme metodu ve edebî üslubu dikkate alınmıştır. Aynı değerde imla ve kelime farkı olması hâlinde telif dönemini daha çok yansıtan ve çok az hata bulunan M nüshası tercih edilmiştir.

- Türkçe, Arapça ve Farsça bütün metinler Latin harfleriyle transkribe edilmiştir.

- Beyit aralarında geçen ayet, hadis ve diğer Arapça mensur metinler kalın olarak gösterilmiştir. Ayet ve hadis metinlerinin devamında gelen ve kaynak eserin müellifi İmâmzâde'ye ait ifadeler, koyu yazılmamıştır.

- Metin içerisinde manzum mealleri verilmeyen ayet ve hadislerin anlamları dipnotta belirtilmiştir. Ayet ve hadis mealleri, orjinal metinde geçen kısmından daha geniş olarak verilmiştir. İktibas edilen yerin meali, dipnotta italikle gösterilmiştir. Meal olarak kuran.diyanet.gov.tr üzerinden Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yeni meali kullanılmıştır. Hadisler, *el-Mektebetü'ş-Şâmile* programından tespit edilerek matbu kaynakları belirtilmiştir. Ayrıca *Şir'atü'l-İslâm* üzerine yapılan tahricli ve tahkikli eserlerden ve kaynaklardan teyit edilmiştir.[376]

- Hadis kaynaklarında ya da *Şir'atü'l-İslâm*'da olup da manzum metnin beyit aralarında yer alan hadislerde bulunmayan lafızlar köşeli parantez ([]) içerisinde verilmiştir.

- Manzum metin içerisinde geçen Arapça/Farsça beyit, mısra ve ibareler italik olarak gösterilmiş ve dipnotta Türkçe anlamlarına yer verilmiştir.

- Arapça ve Farsça aslî uzunlukların hepsi gösterilmiş ve zihaf hâlinde italik yapılmıştır.

- Ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman vezin gereği birinci kelimenin sonundaki ünlünün düşerek iki kelimenin birleştiği durumlarda, iki kelime arasına alttan tire "_" işareti konulmuş, vezin gereği düşürülen ses metinde verilmiştir: ki_anlara, ki_ola, ki_ide, sebze ve_et,

[376] *Şir'atü'l-İslâm*'ın tahkikli neşirleri için bkz. İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, Erenler Vakfı Yay., İstanbul, 2018; İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Nâzım en-Nedvi, Dâru'l-Beşâir, Beyrut, 2007.

ḳuru_üzümden vb. Devamlı düşme neticesi kalıplaşan birleşmelerde ise düşen ünlü gösterilmemiş ve birleşik yazılmıştır: n'oldı, n'eyler vb.

- Kelime sonlarındaki hemzeler gösterilmemiştir: Enbiyā, semā gibi.
- Farsçadaki "vâv-ı ma'dûle"ler "˘" işareti ile gösterilmiştir: Ḫ˘āb, ḫ˘āhī, ḫ˘ān, ḫ˘āce, üstüḫ˘ān vb.
- Mısra içerisinde kendisinden sonra ünsüz gelen şeddeli kelimeler, yalın olarak gösterilmiştir. Ayrıca mısra sonlarındaki şeddeler de gösterilmemiştir: Ümm→üm; etemm→etem; ehemm→ehem; ażarr→ażar; mühimm→mühim; mutimm→mutim; cinn→cin Cell→Cel; ḥadd→ḥad; ʿadd→ʿad; lā-yüradd→lā-yürad vb.
- Derkenar olarak nüshalarda yer alan kelime anlamlarına tenkitli metinde yer verilmemiştir: {Külfet: zaḥmet}{menāma: uyḫuya}{senen: yollar} {ḫubz-i şaʿīr: arpa etmegi}{dā: derd} {ḫazef: ṭobraḳdan düzilmiş żarf}{nezīh: pāk} vb.
- Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) için kullanılan Resūl, Habīb, Nebî, Peygamber, Müctebā, Muḳtedā, Şefīʿ, İmām, Emīn gibi Esma-i Nebî'ler büyük harfle yazılmıştır. Bunun dışında Peygamberimiz (s.a.v.) için kullanılan isim, sıfat, ifade ve tamlamalar küçük harflerle yazılmıştır: lebīb, rehber, reh-nümūn, raḥīm, kerīm, edīb, muḳtedā-i enbiyā, faḫr-ı rusül vb.
- Allah Teâlâ için kullanılan Eḥad, Hādī, Raḥmān, Muʿīn, Kerîm, Raḥīm, Ẕü'l-cemāl, Ẕü'l-kemāl gibi isim ve sıfatların baş harfleri büyük yazılmıştır. Bu isimler, peygamberler ve diğer insanlar için kullanıldığı zaman küçük harfle yazılmıştır: raḥīm, ḥalīm, eḥad, kerīm, hādī, kerīm, muʿīn, hādī, muġīṯ. "Ḥażret" kelimesi sadece Allâh Teâlâ için büyük harfle yazılmıştır. Ayet ve hadis metinlerinde geçen Kurʾān, Rab, İlāhī, Nebī, Resūl kelimeleri büyük harfle yazılmıştır.
- Eserin nüshalarında izafetler çoğunlukla esre ile imla edilmiştir. Dönem özelliği olarak izafetlerin ötre ya da vav ile gösterilmesi *Şir'a-i Manzûme*'nin nüshalarında da görülen bir husustur. Ötre ya da vav ile yapılan bütün izafetler esreli olarak trankribe edilmiştir: {Şāhidü ʿādil→ Şāhid-i ʿādil} {Ḳavsü ḳuzaḥ→Ḳavs-ı ḳuzaḥ} {Dīnü İslām→Dīn-i İslām }{Ḥākim ü muṭlaḳ→ Ḥākim-i muṭlaḳ } vb.
- Ib/ub/ıbdur/ubdur ekleri ıp/up/ıpdur/updur şeklinde yazılmıştır.

- Yazılışları aynı olan bazı kelimelerdeki anlam farkları e/a harfleri ve büyük/küçük harf ile gösterilmiştir: kebīre/kebīra, avret/ʿavrat, hevā/havā, Hādī/hādī, Mevlā/mevlā, Cevād/cevād, Mışr/mışr vb.

5.4. Tenkitli Metninde Kullanılan Çeviriyazı (Transkripsiyon) Sistemi

ا	a, ā, e
آ	a, ā
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s̲
ج	c
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	z̲ / ḏ
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş

ص	ṣ
ض	ż / ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g, ñ
ڭ	ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, ū, u, ü, o, ö
ه	h
ى	y, ı, ī
ء	ʾ

5.5. Şir'a-i Manzûme'nin Tenkitli Metni

ŞİRʿA-İ MANẒŪME[1]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

1. *İbtedeʾnā bi'smike yā Ẕe'l-ʿulā* H1b, L1b, M1b
Minke nercū raḥmeten bi'l-intihā[2]

2. *Naḥmedu'llāhe'llezī şāʿa'd-delīl*
Ḳad ʿalimnā ennehū ferdun celā[3]

3. *Ḳad tecellā bi'l-Celāli ve'l-Cemāl*
Ṣāra minhu ṣadrunā bi'l-ıṣṭıfā[4]

4. *Cümle-i ʿālem şode ū-rā güvāh*
Rāh-ı ḫod-rā pes buved ū reh-nümā[5]

5. *Hem kerāmet der-nihād-i ādemī*
Ū nihāde kerde ḳadreş müntehā[6]

6. *Tā bera-yı ū konend her bendegī*
Ḥükm-i şerʿaş tā güşāyed dīde-rā[7]

7. Bir Ḫuḏā'dur yirde gökde ber-kemāl
Bir Melik'dür mülk anuñdur ber-beḳā

8. İsm-i Ẕātı cāmiʿu'l-esmā tamām
Vaṣfi ṣāfī ġıll u ġışdan pür-ṣāfā

9. Daḫı şerʿuñ Ṣāriʿ'i oldur mübīn
Ol ṣırāṭa müstaʿīn dir *iḥdinā*[8]

---

[1] "*Şir'a-i Manzûme"* ifadesi sadece 81. beyit içerisinde eserin adı olarak yer almaktadır. Hiçbir nüshanın serlevhasında bulunmamaktadır ve hiçbir kaynakta da geçmemektedir. L nüshasının serlevhasında *"Hāẕā Kitâbü Şir'atü'l-İslâmi'l-Manẓūmetü"* yazılıdır. M nüshasının fihrist başlığında ise *"Nazm-ı Şir'a"* ifadesi bulunur. Kataloglarda eser *"Terceme-i Şir'atü'l-İslâm"* adıyla geçmektedir. (Bu eser, daha önce bir makale ile tanıtılmıştır. Bu makalemizde eser adı sehven "Şir'a-i Manzûm" olarak yazılmıştır. Doğrusu "Şir'a-i Manzûme" olacaktır. Bkz. Necati İşler, "Muhammed b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesi (Şir'a-i Manzûm)", **Eskiyeni**, Eylül 2020, S. 41, s. 775-812.)

[2] *Ey yüce Allahım! Senin adınla başladık. Sonunda da senden rahmet dileriz.*

[3] celā: celīl H *(Delillerini her yana yayan Allâh'a hamd ederiz. Bildik ki, O tekdir ve âşikârdır.)*

[4] *Nitekim O, celâl ve cemâliyle tecellî etmiştir. Gönlümüz, O'ndan safa bulmuştur.*

[5] şode: buved L *(Bütün âlem O'na şâhit olmuştur. Böylece O, kendi yolunun rehberi olmuştur.)*

[6] *Hem O, insanın mayasına kerimlik koymuştur. Böylece onun değerini son haddine ulaştırmıştır.*

[7] *Böylece her kulluk O'na yapılsın ve şeriatının hükmüyle gözler açılsın diye.*

10. İki ʿālem ḫalḳına oldur ṣalāḥ — H2a, L2a
Giden aña bulur andan ihtidā

11. Şevḳile ḥāmid gerek dāyim aña
Tā saʿādet birle bula irtiżā

12. *Ḳad hedānā fe'htedeynā bi'n-Nebī* — M2a
Iṣṭafeynā ḫayra ḫalḳın fi'l-verā[9]

13. *Ve'hve ḳuṭbü'l-enbiyā ve'l-mürselīn*
Raḥmetü'llāhi ʿaleyhim bi'r-rıḍā[10]

14. *Kāne nūran şāyiʿan beyne'l-verā*
Ḳāle ḳavlen müstefāḍān fe'n-ḳaḍā[11]

15. *Nāmeş Aḥmed der-semā vü der-zemīn*
Goft ū-rā hem Muḥammed ān Ḫuḏā[12]

16. *Ez-berā-yı ʿizzeteş ū-rā ḫiṭāb*
Gofte levlāk pes buved hem ve'ḍ-ḍuḥā[13]

17. *Yā kirāme'l-Müslimīn ṣallū ʿalā*
İftiḫāri'l-enbiyā ve'l-aṣfiyā[14]

18. Hem-çünān evlādına aṣḥābına
Vir ṣalavāt bi't-tebaʿ ve'l-iḳtifā

19. Rāh-ı Ḥaḳ'da her biri necm-i hüdā[15]
Raḥmet itsün her birine ol Ḫudā

20. *Yā müfīḍa'l-ḫayri ve'l-cūdi'l-mübīn*
İrḍa ʿanhum fe'rteḍav ḫayra'r-rıḍā[16]

---

[8] *Bizi doğru yola ilet.* Fatiha Suresi, 1/6.

[9] Nebī: Nebiyyi M, Nebeʾi H *(Allah bize doğru gösterdi. Hz. Muhammed ile bizler de hidayet bulduk. Yaratılmışların içinde bizi en hayırlı ümmet olarak seçti.)*

[10] Ve'hve: Ve hüve H // bi'r-rıḍā: ve'r-rıḍā L *(O, resullerin ve nebilerin önderidir. Allah'ın rahmet ve rızası onun üzerine olsun.)*

[11] *O, mahlukatın içinde her tarafı kaplayan bir nurdur. Onun sözü her yere yayılmıştır.*

[12] *Gökte ve yerde onun adı Ahmed'dir. Allah da ona Muhammed demiştir.*

[13] *Allah ona izzetinden dolayı "levlāk" ve "ve'd-duḥā" diye hitap etmiştir.)* (*Levlāke levlāke lemâ ḫalaḳtü'l-eflâk*: *Sen olmasaydın, sen olmasaydın, ben âlemleri yaratmazdım.* Bkz. İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs Amme'ştehera Mine'l-Ehâdîsi Alâ-Elsineti'n-Nâs**, 2 Cilt, Mektebetü'l-Kudsî, Kâhire, 1351, 2/164, No. 2123; *(Ve'ḍ-ḍuḥā: Yemin olsun kuşluk vaktine.* Duhâ Suresi, 93/1)

[14] İftiḫāri'l: İftiḫārü'l H *(Ey müslümanların şereflileri! Enbiyanın ve asfiyanın iftihar vesilesi olan Peygambere (s.a.v.) salat ve selam getiriniz.)*

[15] *Ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine tâbi olsanız hidayete erersiniz.* Bkz. Âcurrî, **eş-Şerîa**, 4/1690.

21. *Mā-daʿāhum muḫliṣūne külle ḥīn*
Raḥmetü'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn[17]

22. Baʿde-hāẕā ḳıldı hātif bir nidā — H2b, L2b
Didi ülü'l-emre eyle ihtidā

23. Yaʿnī Rūm'uñ şāhı **Sulṭān Bāyezīd**
Taḫt-ı ʿizzet ṣāḥibi **Ḫān Bāyezīd**

24. Āfitāb-ı ʿālem oldur pür-żiyā — M2b
Māhitāb-ı ʿādem oldur pür-ḥayā

25. Ol żiyādan ʿayn-ı ʿālem buldı nūr
Bu ḥayādan cism ü cān buldı sürūr

26. Gel duʿā ḳıl aña hem evlādına
Şöyle ḳıl kim ḫayrıla evlā dine[18]

27. Çün şeh adın bende ḳıldı istimāʿ
Didi bulsun ḳadri dāyim irtifāʿ[19]

28. ʿAdlile ʿālemde oldur çün ʿalem
Yazmaḳ evlā adını altun ḳalem

29. Zīre Allāh Ḫālıḳu ḫayrı'n-nesem
Virdi anuñ destine seyf ü ḳalem

30. Berre baḥra saʿyıla ḳıldı cihād
Ḥaḳ Teʿālā virdi nuṣret ber-murād

31. Şāh-ı ʿādil ʿavnile kişver-küşā
Ẕāt-ı fāżıl yümnile ʿizzet-nümā

32. Luṭfıla şulṭān-ı devrān meh-cebīn
Maẓhar-ı sırr-ı Ḫuḏā niʿme'l-emīn

33. *Eşreḳa'llāhü Teʿālā şānehū*
İstebāne'l-emru mimmā ṣānehū[20]

34. Ḥaḳ rıżāsı rūḥına olsun refīḳ — H3a

---

[16] *Ey iyilik ve gerçek cömerlik sahibi olan Allahım! Onlardan razı ol. Onlar da rızaların en hayırlısını istemekteler.*
[17] *Onlar her zaman ihlaslı kimseler olarak bilinir. Allah'ın rahmeti onların üzerine olsun.*
[18] aña hem: hem aña H
[19] şeh: ṣāh M
[20] *Allah onun şanını yüceltti. Bu, onu korumasından belli oldu.*

İftiḫāru'l-enbiyā olsun şefīḳ

35. Her merāmın yüsrile bulsun tamām
Ḫalḳ-ı ʿālem olsun aña cümle rām[21]

36. Tā ḳıyāmet nesli anuñ şāh ola L3a
Her birinüñ hem-demi Allāh ola

37. *Ḳad ḥamāhum mā-saʿā sāḳu'l-enām* M3a
Yessera'llāhü lehüm külle'l-merām[22]

38. Hem ḫavāṣṣına anuñ olsun viṣāl
Hem eḫaṣṣına anuñ olsun cemāl

39. Daḫı sāyir ḳullarına Bir ü Bar
Raḥmet itsün gice gündüz bī-şümār

40. Çün anuñ devrinde gördüm raġbeti
Şir'atü'l-İslām'a buldum furṣatı

41. Zīre irdi semʿuma Ḥaḳ'dan ḫiṭāb
Şir'atü'l-İslām'a eyle intisāb

42. Lā-cerem ol dem aña ḳıldum naẓar
Gördüm İslām şuʿbesinden pür-şemer

43. Müttaḳīler seyyidi sünnetlerin
Dür gibi cemʿ eylemiş sīretlerin

44. Hem imāmu'l-mürselīnüñ şerʿini
Yazmış anda aṣlıyıla ferʿini

45. Hem kitābından hidāyet ehlinüñ
Hem ḫiṭābından saʿādet ehlinüñ

46. Aṣlıla bulmış niẓāmı intiḳād
Naḳd-i İslām olmış andan müstefād

47. Baḥrına ṭālib olan direr dürer H3b
Şerʿine sālik olan bulur ġurer

48. Kenz-i Ḥaḳ'dur laʿlıla ṭolmış tamām
Remz-i Ḥaḳ'dur aṣlıla bulmış maḳām[23]

---

[21] Bu beyit L'de yoktur.
[22] *Gayret ettikleri müddetçe Allah onları korusun ve onların her dilediklerini kolay kılsın.*
[23] aṣlıla: faṣlıla L

49. Elviye refʿ eylemiş aʿle'l-ʿulā L3b
Ecniḥa neşr eylemiş fevḳa'ş-şerā

50. Faṣlıla ebvābıla olmış metīn M3b
Feyż-i Ḥaḳ'dan nūrıla olmış maʿīn

51. ʿAḳlıla fikr eyleyen feḥvāsını
Müstażī miṣbāḥınuñ ażvāsını

52. Müʾminüñ eṭfālına oldur cenāḥ
Bāb-ı ʿizzet feṭḥ ider bulur necāḥ

53. Her cihetden aṣlıla fāḫir kitāb
Fażl-ı Ḥaḳ'dan faṣlıla bulmış ḫiṭāb

54. Her fevāyid aṣlına olmış delīl
Her ʿavāyid ehline olmış sebīl[24]

55. Lāyıḳ oldur ḥıfẓ ide ehlü'l-yaḳīn
Anı bula zümre-i ehlü'l-yemīn

56. Ansuz olmaz sālik-i rāh-ı hüdā
Atmaya olmaz yire tā kim redā

57. Nitekim emr itdi Rabbü'l-ʿālemīn
Didi ġayr-ı Ḥaḳ ḍalāl olur mübīn[25]

58. Ḥaḳ durur her ne didi ḫayru'l-enām
Hem ʿamel ḳıldı anuñla ṣubḥ u şām

59. Yā işāret eyledi aña Ḥabīb
Yā tefekkür eyledi anda lebīb

60. Yāḫud anuñ ḳalbine buldı mecāl H4a
Yāḫud anuñ sırrına buldı viṣāl

61. Cümlesi ḥaḳdur anuñ yoḳdur gümān
Gözle şerʿin söyle ḥaḳḳı bul emān

62. Zīre anuñ nuṭḳına gelmez hevā[26] L4a
Emr ü nehyin ṭutmaġ anuñ pes revā

[24] Bu beyit H nüshasında devamındaki beyitle yer değiştirmiştir.
[25] *...Hak'tan sonra sadece sapıklık vardır...* Yunus Suresi, 10/32.
[26] *Battığı zaman yıldıza andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı. O, nefis arzusu ile konuşmaz. Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.* Necm Suresi, 53/1-4.

63. Vaḥy-i münzel birle nāṭıḳ ol İmām M4a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

64. Ḳavline tābiʿ olandur mühtedī
Kim ḫilāfın ṭutsa olur muʿtedī

65. Ḫilḳatinde ḫulḳıla buldı kemāl
Maʿrifetde ḥilmile buldı cemāl

66. Emri ḥaḳdur didiler *lā-raybe fīh*[27]
Ẕātı pür-nūr didiler lā-ʿayba fīh

67. İki ʿālem içre oldur müsteşār
Zīre virdi aña Allāh iḳtidār

68. Zübde-i ʿālem durur ol Muṣṭafā
Ḥāl-i *mā-zāġa'l-baṣar* hem *mā-ṭaġā*[28]

69. Ehl-i ḳurbet fevḳına merfūʿ metīn
Buldı aʿlā mertebe oldı yaḳın

70. Ol ʿuḳūdı cemʿ iden **merd-i güzīn**[29]
Bula yarın dilerem ḫuld-ı berīn

71. Çün bu ʿunvānıla oldı bu kitāb
Geldi ilhām eyledi baña ḫiṭāb

72. Cān gözin aç ḳıl naẓar didi hemān
Anı naẓm it bulasın ġamdan emān[30]

73. Ḥaḳ Teʿālā virdi nuṣret bī-gümān H4b
Yazdum anı naẓm idüben bir zamān[31]

74. Çün bu resme mā-cerā buldı beyān
Buldı zīver naẓmıla oldı ʿayān

75. Hem Ḥabīb'üñ himmeti oldı ḳarīn L4b

---

[27] *lā-raybe fīh: Bunda şüphe yoktur.*
[28] *Göz ne kaydı ne de hedefinden şaştı.* Necm Suresi, 53/17.
[29] Kanaatimizce mütercim, *Şir'ati'l-İslâm*'ın müellifi İmâmzâde'yi (ö. 573/1177) "merd-i güzīn" ifadesiyle övmektedir. Ayrıca burada geçen "ʿuḳūd" (عقود) kelimesi, "ʿıḳd" (عقد) kelimesinin çoğulu olup "gerdanlıklar" anlamına gelmektedir. İmâmzâde, *Şir'atü'l-İslâm*'ın mukaddimesinde eseri için "ʿuḳūdun manẓūmetün" (عقود منظومة) ifadesini kullanmaktadır. Bu ifade, *Şir'a-i Manzûme*'nin 43. beytinde yer alan "Dür gibi cemʿ eylemiş sīretlerin" mısrası içerisinde tercüme edilmiştir. Bkz. İmâmzâde, Şir'atü'l-İslâm, Thk. Muhammed Berekat, s. 29.
[30] ġamdan: Ḥaḳ'dan M
[31] nuṣret: furṣat L

Çekmedüm zaḥmet anı yazdum hemīn

76. Yazdum anı cānuma ola meded M4b
Zīre cürmüm çoḳ durur yoḳdur ʿaded

77. Sehvile gelse ḳalemden ger ẖaṭā
Anı ıṣlāḥ eyleyen bulsun ʿaṭā[32]

78. Umaram ala eline bir saʿīd
Raḥmet itsün diye baña ber-mezīd

79. Aña daḫı Ḥaḳ Teʿālā her zamān
Raḥmet itsün menzilin ḳılsun cinān[33]

80. Her kim āmīn diye ola ol emīn
Raḥmet itsün aña Rabbü'l-ʿālemīn[34]

81. **Şirʿa-i Manẓūme** bil açar ḳulūb[35]
Oḳuyan hem diñleyen çekmez kürūb

82. ʿĀmil olan bula Ḥaḳ'dan ẖoş vefā
Gönli gözi nūrıla ṭola ṣafā

83. Mücebi cennet olur rıḍvānıla
Hem-dem olur ḥūrıla ġılmānıla

84. Ḳadri artar bu cihānda bī-gümān
Bula ʿizzet birle ḥürmet her zamān

85. Şevḳile ẕākir ola Allāh'ını
Ẕevḳile her dem aña ol Şāh'ını

86. Gözi rūşen ola anuñ ber-kemāl H5a
Sīreti maḥbūb ola bula cemāl

87. Derdine dermān ola bula emān
Ḥāli ḳāli rūşen ola her zamān

88. Ḥaḳ Teʿālā feyż ide faẓlın aña L5a

---

[32] ıṣlāḥ: taṣḥīḥ L
[33] itsün: ide L
[34] ola ol: olsun o H
[35] "*Şirʿa-i Manzûme"* ifadesi sadece bu beyit içerisinde Muhammed b. İbrahim'in eserinin adı olarak yer almaktadır. Hiçbir nüshanın serlevhasında bulunmamaktadır ve hiçbir kaynakta da geçmemektedir. (Bu eser, daha önce bir makale ile tanıtılmıştır. Bu makalemizde eser adı sehven "Şirʿa-i Manzûm" olarak yazılmıştır. Doğrusu "Şirʿa-i Manzûme" olacaktır. Bkz. Necati İşler, "Muhammed b. İbrahim'in Manzûm Şirʿatü'l-İslâm Tercümesi (Şirʿa-i Manzûm)", **Eskiyeni**, Eylül 2020, S. 41, s. 775-812.)

Bildüre her işlerüñ aṣlın aña

89. Zīre anda bulınur cümle merām M5a
Ḥāṣıl olur her maḳāṣıd ve'ṣ-selām[36]

90. Yā İlāhī eyle bizi behremend
Raḥmetüñden ḥaẕẕ ala her müstemend

91. Cürmile hem cehlile ḳalmışlaruz
Ḳapuña deryūzeye gelmişlerüz

92. Ol Ḥabīb'üñ ḥürmetiçün yā Kerīm
Raḥmetüñden ḳılma maḥrūm yā Raḥīm

93. Raḥmetüñden ẕerre başa tāc olur
Zīre aña her kişi muḥtāc olur[37]

94. *Yā Ġıyāṣe'l-müstaġīṣīn ihdinā*
Yā Ecīra'l-müstecīrīn ihdinā[38]

95. *İʿteṣamtü ḥālişan yā Ẕe'l-kemāl*
Ente Rabbī ente ḥasbī külle ḥāl[39]

EL-FAṢLU'L-EVVELÜ FİʾT-TAḤRĪḌİ ʿALĀ-İTTİBĀʿİ SÜNENİ SEYYİDİ'L-MÜRSELĪN ṢALLA'LLĀHU ʿALEYHİ VE SELLEME MİN-BEYĀNİ'L-KİTĀBİ VE'L-ḤADĪṢ.[40]

96. İy şerāyiʿ şehrine ḳılan sefer H5b
Gel maʿānī ḫayline refʿ it güher

97. Tā saʿādet ola saña hem refīḳ
Dinile hem-dem saña niʿme'ṣ-ṣadīḳ

98. Ḥaḳ rıżāsı hem saña ola ḳarīn
Menzilüñ yarın ola ḫuld-ı berīn

99. Ṭut Resūl'üñ şevḳile sünnetlerin M5b, L5b
Bul Ḥabīb'üñ ẕevḳile sīretlerin

[36] cümle: her iş H
[37] her kişi: cümle ḫalḳ H
[38] *Ey yardım isteyenlerin yardımcısı, bize hidayet nasip eyle. Ey eman dileyenlere eman veren, bize hidayet nasip eyle.*
[39] *Samimiyetle sana bağlandım ey kemal sahibi Allahım. Sen benim Rabbimsin, her zaman bana yetersin.*
[40] El-faslu: El-bābü H (L dışındaki nüshalarda ilk iki faslın başlıkları Arapça olarak yazılmıştır. L nüshasının fasıl başlıklarının tamamı Türkçedir. L'de bu faslın başlığı şöyledir: "Evvelki faṣl ol iki ciḥān faḫrı ḥażret-i Resūl'üñ ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem sünnetine tābiʿ olmaḳlıġuñ beyānındadur.")

100. Emrini ṭut gözle anı ṣubḥ u şām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

101. Tā bu **Şirʿa** ḳıla seni ḫoş-nefīs
Cān bigi cismüñe ola hem-enīs

102. Zīre Allāh emrini eyler beyān
Hem Resūl'üñ şerʿini eyler ʿayān[41]

103. Her maḳāṣıd aṣlına oldur maʿīn
Her maʿānī faṣlına oldur metīn[42]

104. Bil ḥaḳīḳat iy bürāḏer bī-gümān
İşbu āyet cemʿ ider emrüñ hemān

Ḳavlühū Teʿālā: "Ve mā-ātākümü'r-Resūlü fe-ḫuẕūhü ve mā-nehāküm ʿanhü fe'ntehū."[43] **ve ḳavlühū Teʿālā: "Felā ve Rabbike lā-yüʾminūne ḥattā yüḥakkimūke fīmā şecera beynehüm şümme lā-yecidū fī-enfüsihim ḫaracen mimmā ḳaḍayte ve yüsellimū teslīmen."**[44]

105. Yaʿnī sizi sünnete taḥrīż ider
Tābiʿolmaḳ emrine taʿrīż ider

106. Ecmaʿ-i āyet budur fikr it müdām H6a
Tā saʿādet hem-dem ola ve's-selām

107. Ḥaḳ Resūl'üñ didügin ṭutuñ didi
Nehyini hem lā-cerem atuñ didi

108. Didi Allāh hem daḫı idüp ḳasem L6a
Her ne kim ḫalḳa dise ḫayru'n-nesem

109. Anı ṭutup ittibāʿ iden kişi M6a
Emrine münḳād olup giden kişi

110. Müʾmin olur itmese anda cedel
Cennet olur menzili niʿme'l-bedel

111. Emrine tābiʿ olan bulur emān
Her belādan ṣaḳlar anı Müsteʿān

---

[41] eyler ʿayān: söyler ʿayān H
[42] aşlına oldur: ehline olur H
[43] *Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin.* Haşr Suresi, 59/7.
[44] *Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.* Nisâ Suresi, 4/65.

112. Farż-ı lāzım ṭutmaġ anuñ emrini
Ṭutmayan görür cehennem ḳaʿrını

113. Kim ki nefʿin almasa iʿlāmınuñ
Zāyil olur niʿmeti İslām'ınuñ[45]

114. Emr ü nehye tābiʿ olmasa hevā
Müʾmin olmaz ḳaldı ebter bī-ṣafā

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selām: "Men ḍayyaʿa sünnetī ḥurrimet ʿaleyhi şefāʿatī."[46] **Ve ḳāle ʿaleyhi's-selām: "Men aḥyā sünnetī fe-ḳad aḥyānī ve men aḥyānī fe-ḳad eḥabbenī ve men eḥabbenī kāne maʿiye yevme'l-ḳıyāmeti."**[47]

115. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[48]

116. Didi sünnet żāyiʿ iden bed-fiʿāl H6b
Merḥametden ḥaẓẓı yoḳ ṣaḥḥa'l-maḳāl

117. Daḫı her kim sünnetüm iḥyā ider
Beni iḥyā ḳılmaġa īmā ider

118. Her kim iḥyā eyleye olur ḥabīb L6b
Ola yarın benümile ol lebīb

Ve cāʾe fi'l-āṣāri'l-meşhūrati: "İnne'l-mütemessike bi-sünneti seyyidi'l-ʿālemīne ʿinde-fesādi'l-ḫalḳi ve'ḫtilāfi'l-meẕāhibi ve'l-mileli kāne lehū ecrü miʾeti şehīdin ve ennehū ke'l-ḳābiḍi ʿale'l-cemrati"[49] ey lā-yeseʿuhū terkuhū ve lā-imsākuhū.[50] M6b

---

[45] almasa: eylese H, almaya L

[46] Bu lafızlarla hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Hadisin yakın lafızlarla rivayeti bazı kaynaklarda yer almıştır. مَنْ تَرَكَ سُنَّتِي لَمْ يَنَلْ شَفَاعَتِي lafzıyla rivayeti için bkz. Taftâzânî, Saʿduddîn Mesʿûd b. Ömer, **Şerhu't-Telvîh**, Mısır, Mektebetü Subeyh, t.y., 2/253; Abdulazîz el-Buhârî, Ahmed b. Muhammed, **Keşfü'l-Esrâr,** Dâru'l-Kütübi'l-İslâmî, y.y., t.y., 2/308; مَنْ تَرَكَ سُنَّتِي لَمْ تَنَلْهُ شَفَاعَتِي lafzıyla rivayeti için bkz. İbn Hümâm, Kemâluddîn Muhammed b. Abdulvâhid es-Sîvâsî, **Fethu'l-Kadîr,** 10 Cilt, Dâru'l-Fikr, 9/509. *Şirʿatü'l-İslâm*'de yer alan hadisler, mütercim tarafından kaynak eser olan *Şirʿatü'l-İslâm*'dan aktarılmıştır. Manzum tercümesi olmayan ayet ve hadislerin tercümeleri dipnotlarda verilmiştir. Bu hadislerin kaynaklarını tespit konusunda *Şirʿatü'l-İslâm*'ın tahkikli ve tahricli neşirlerinden faydalandık. Ayrıca hadisler, *el-Mektebetü'ş-Şâmile* isimli dijital ansiklopedi ile teyit edilerek matbu kaynakları tespit edilmiştir. Kaynakçada yer alan neşirler, *el-Mektebetü'ş-Şâmile*'den alınmıştır. *Şirʿatü'l-İslâm*'ın tahkikli neşirleri için bkz. İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şirʿatü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, Erenler Vakfı Yay., İstanbul, 2018; İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şirʿatü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Nâzım en-Nedvi, Dâru'l-Beşâir, Beyrut, 2007.

[47] Tirmizî, **el-Câmiʿus's-Sahîh,** "İlm", 16 (No. 2678), 5/46.

[48] *"O Peyhambere (s.a.v.) salat ve selam getir."* anlamına gelen bu salavat mısrası, hadislerin manzum tercümeleri verilirken mütercim tarafından kullanılmaktadır.

[49] Benzer lafızlarla kaynaklarda yer almaktadır. Rivayetin ilk bölümü için bkz. İbn Vaddâh, Ebû Abdillâh Muhammed, **el-Bidaʿ ve'n-Nehyü Anhâ**, Thk. Amr b. Abdulmunʿim Selîm, Mektebetü İbn Teymiyye, Mısır, 1416, 137; Kelâbâzî, Ebûbekir Muhammed b. Ebî İshâk, **Bahru'l-Fevâid (el-Meşhûr bi-Meʿâni'l-**

119. Geldi Aḥmed'den yine bir ḫoş ḫaber
Pür-leṭāyif pür-maʿānī pür-ʿiber

120. Didi olsa iḫtilāf u iḫtilāl
Sünneti ṭutmaḳ olursa ḫoş-ḫışāl

121. Yüz şehīd ecrin bulur ol bī-gümān
Fitnesinden ʿālemüñ bulur emān

122. Ḳābıż olur yanar odı ol zamān
Zīre ṭutdı sünnetini bī-gümān

123. Sünneti ṭut sünneti ṭut sünneti
Bulayın dirseñ cihānda raġbeti

124. Sünnet oldur didi anı ol Resūl
Cümle aṣḥāb ḳıldılar anı ḳabūl

125. Sünnet oldur ḫayr ola rüşd ü ṣalāḥ
Kim ṭutan bula maʿāṣīden felāḥ

126. Sünnetin ṭutdı ṣaḥābī bī-cidāl H7a
Ṣoñra gelen itmediler ḳīl ü ḳāl[51]

127. Daḫı ṣoñra gelen itdi ittibāʿ
Līki ṣoñra olan oldı iḫtirāʿ

128. Sünnetin ṭutmaḳ gerek didi selef L7a
Ṭutma anı ger ḫilāf itse ḫalef[52]

129. Bidʿat olan sünnete olmaz yaḳın M7a
Cümle bidʿatdur ḍalālet key saḳın

130. Añla aṣḥābın Ḥabīb'üñ cezmile
Kim bulanlardur maḳāṣıd ʿazmile

131. Sābıḳ olan emre iḳrār itdiler
Ḥādiṯ olan emre inkār itdiler

132. Azucuḳ küccük büyük cümle umūr

Ahbâr), Thk. Muhammed Hasen Muhammed Hasen İsmâîl, Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999, 374; Rivayetin ikinci kısmı da kaynaklarda ayrı bir rivayet olarak yer almıştır. Bkz. Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî, "Fiten", 73 (No. 2260), 4/526.

[50] ve'l-mileli: -L / ecrü: mine'l-ecri L.

[51] Sünnetin: Sünneti L

[52] Ṭutma anı ger ḫilāf itse: Ṭutma ger ḫilāf ide H

Ger ʿibādet ger ʿamel bulsa ṣudūr

133. Ger Kitāb'a sünnete tābiʿ degül
Ṭutan anuñ şerrini dāfiʿ degül

134. Çün nübüvvet vaḳti ol maḳbūl degül
Baʿdehū ṭutmaḳ anı maʿḳūl degül

135. Sünnete olsa senedler ger ṣarīḥ
Müstaḳīm olsa daḫı metni ṣaḥīh

136. Baḥṣi terk it itme anda ḳīl ü ḳāl
Tā kim āḫir gelmeye andan melāl[53]

137. Baḥṣ ü teftīş ādemi alur gider
Dīnde lāyıḳ olmayan emri ider

138. Çün taʿammuḳ dīnde cāyiz olmadı
Anuñ ehli bil ki fāyiz olmadı

139. Zīre dindi baḥṣe miftāḥu'ḍ-ḍalāl H7b
Baḥṣi terk it gelmesün dirseñ melāl

140. Niçeler ḳıldı cedel oldı helāk
Bulmadılar aṣla āḫir insilāk

141. Sünneti ṭut dişlerüñle key düriş L7b
Tā kim āsān ola anda her bir iş[54]

142. Sünnetile ʿāmil ol hem daʿvet it M7b
Ḥākim ol hem sünnetile himmet it

143. Ehl-i bidʿuñ ḳavline ṭutma ḳulaġ
Anlara ḳılma naẓar eyle ferāġ

144. Ger dilerseñ devletüñ baḫtüñ müdām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[55]

EL-FAṢLU'Ş-ŞĀNĪ MİMMĀ YEŞBÜTÜ Bİ'S-SÜNNETİ MİN-ʿAḲĀ'İDİ'D-DĪNİ VE MİLLETİ'L-İSLĀM.[56]

[53] andan: anda H, L / melāl: vebāl L
[54] düriş: ṭüriş H
[55] Ber-Nebī gū: Di diyelüm L (Her faslın sonunda geçen bu salavatın anlamı şöyledir: *Bahtının ve gücünün devamını istersen Nebi'ye (s.a.v.) salat ve selam getir.)*
[56] H'de fasl başlığı şu şekildedir: El-faşlu'ş-şānī ʿaḳā'id-i dīnüñ ve millet-i İslām'uñ beyānındadur. L'de fasl başlığı şu şekildedir: İkinci faṣl ʿaḳā'id-i dīnüñ ve millet-i İslām'uñ beyānındadur.

145. İy saʿādet rāhına olan revān
Gel ʿaḳāʿid zād iderseñ bir zamān

146. Hem şerāyiʿ şerbetinden nūş ḳıl
Anuñıla cān u göñlüñ ḫoş ḳıl

147. Dīn-i İslām'dan ḫaber ṣorsañ baña
Ṯābit olmış sözleri diyem saña

148. Geldi bir gün Cebreʾīl virdi selām
Diñledi ḳavlin anuñ ḫayru'l-enām

149. Didi ḳuldan Allāh'a īmān gerek
Ṣıdḳıla dilden aña iẕʿān gerek

150. Diye birdür hem şerīki yoḳ durur H8a
Ḫālıḳ oldur raḥmeti hem çoḳ durur[57]

151. Ger melekdür ger kütübdür ger rusül
Cümle ḥaḳdur gidene budur sübül

152. Öldüginden ṣoñra ḳul ḳopsa gerek
Ḳavli fiʿli lāzımın ḳapsa gerek[58]

153. Ḫayr u şerrüñ maṣdarıdur çün ḳader L8a
Müʾmin olan ḳula yiter bu ḳadar

154. Farż-ı lāzım bunlara dilden beyān M8a
Hem göñülde ola iẕʿān iḳtirān

155. Mültezim ola ṣalāta rūz u şeb
Gözleye vaḳtin gözede hem edeb

156. Şarṭına erkānına rāʿī ola
Vācibe sünnetlere sāʿī ola

157. Vaḳti gelse mālına vire ẕekāt
Borç ödenir *bāḳıyātün ṣāliḥāt*[59]

158. Oruç ayın ṣāyim ola ṣavmaya
Nāḳıż olan fiʿlin anuñ ṣevmeye

[57] yoḳ durur: yoḳ anuñ H / hem: hīc L // çoḳ durur: çoḳ anuñ H
[58] Öldüginden: Öldügünden L
[59] *Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür.* ***Bâkî kalacak sâlih ameller*** *ise, Rabbinin katında, sevap olarak da ümit olarak da daha hayırlıdır.* Kehf Suresi, 18/46.

159. Ḥacca vara ger tüvānā er ola
Yolı meʾmen hem aña rehber ola

160. Müʾmin ol ḳul ṣıdḳıla ṣāfī ola
Bu dinilen farż aña kāfī ola

161. Dili münḳād ola ḳalbi müşţemil
Muţmaʾin ola eşerden muḥtemil

162. Fażlını Allāh aña īfā ide
Cennet ehlinden anı iḥṣā ide

163. Müʾmin olan ḳul eger cürm işleye H8b
Kāfir olmaz cürmini baġışlaya

164. Nitekim iḥsān çıḳarmaz kāfiri
Küfr içinde bāḳī ebter her biri

165. Ger kebāyir işleye ḳul nā-gehān
Ḥükmine ḳāḍī olur bil Müsteʿān

166. Dilerise çekdürür zecr ü ḥişāb L8b
Dilerise ʿafv ider ḳable'l-ʿaẕāb

167. Bunda rāvī didi geldi bir ḫaber M8b
Bir eşerdür cān u dil maʿmūr ider

168. Ḳulda īmān ẕerre mişḳāl olsa ger
Yaʿnī dīnden şeyʾ-i ednā virse fer

169. Bu meger iḫlāṣıla Allāh adın
Didi aña ḥaml ider Niʿme'l-Muʿīn

170. Yā maḫāfet ḳomadı maḥẕūr ide
Yā mehābet ḳomadı maḥẕūr ide

171. Ḳaʿr-ı nār olmışiken aña menāṣ
Çıḳarur nārdan anı virür ḫalāṣ

172. Dime müʾmin kāfir olur cürmile
Ḫayret alur anı ancaḳ şermile

173. Dīnden iḫrāc eylemez anı ʿamel
Bula müʾmin gelse ger aña ecell

174. Ehl-i ḳıbleden lisānın defʿ ide
Küfr ü şirkile nifāḳın refʿ ide[60]

175. Ḥaḳḳ'a tefvīż eyleye isrārını
Yaʿnī Ḥaḳ bilür diye iżmārını

176. Müslim olan sünnetin bilmek gerek H9a
Her ne kim yazdı ḳalem gelmek gerek

177. Raṭb ü yābis dīn ü dünyā emrini[61]
Yazar oḳur gözler anuñ devrini

178. Bil saʿādet hem şeḳāvet aṣlını
Rūşen olur diñle anuñ faṣlını[62]

179. Yazılupdur levḥa bunlar bī-gümān L9a
Biri nāfiʿ birisi anuñ ziyān

180. Cennete lāyıḳ ḳılur baʿżı ʿamel M9a
Nāra ṣoḳar baʿżısın ṭūl-i emel

181. Ḫayr iden aʿmālini olur saʿīd
Şerr iden olur şaḳī şiddet şedīd

182. Ger saʿīd ise olur āḫir saʿīd
Ger şaḳī ise olur āḫir belīd

183. Her neyi kim Ḥaḳḳ ezel taḳdīr ide
Yoḳ aña taḳdīm eger teʾḫīr ide[63]

184. Daḫı teʾḫīr itse taḳdīm eylemez
Ḥikmetine ḳarşu kimse söylemez

185. Taʿṭīl itse kimse iḥḳām eylemez
Bozduġını kimse ibrām eylemez

186. ʿAcz u keys ü ḫalḳ u ḫulḳ u ḫayr u şer
Cümlesini bunlaruñ yazmış ḳader

187. Olmışı olacaġı yazmış durur
Levḥ-i maḥfūẓa ḳamu ḳazmış durur

---

[60] defʿ: refʿ L
[61] *Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin. Yerin karanlıklarında da hiçbir tane,* ***hiçbir yaş, hiçbir kuru şey*** *yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisi dahilinde, Levh-i Mahfuz'da) olmasın.* En'âm Suresi, 6/59.
[62] anuñ: bir bir H
[63] neyi kim: ne kim H

188. Vālī-yi İslām eger fācir ola
ʿĪd ü cumʿa ḳıla ger ḥāżır ola

189. Cāʾiz oldı uymaḳ aña bī-gümān H9b
İḳtidā bil muḥsine olmaz hemān

190. Ḳıble ehlinden ölürse bir kişi
Ḳıl namāzın sen anuñ erkek dişi

191. Ḥāżır ol evḳāt-ı ḫamse sen müdām
Dileriseñ ger saʿādet ber-devām

192. Ger ḫalīfe düşmana ide cihād L9b
Bile ḳıl kim bulasın yarın murād

193. Muḥsin olsa ol ḫalīfe ḫoş-cemāl M9b
Fācir olsa gelmesün saña melāl

194. Anuñıla düşman olsa Ḫālıḳ'a
Ṭoḳun aña şöyle ṣansun ṣāʿiḳa

195. Ger imāmu'l-Müslimīn ʿışyān ide
Çekme ḳılıç Ḥaḳ saña iḥsān ide

196. Ehl-i İslām'a ḳılıç çekme saḳın
Müslim olan bu işi itmez yaḳın[64]

197. El götür Ḥaḳḳ'a niyāz it sen müdām
Ki_anlara vire ṣalāḥıla selām[65]

198. İste Ḥaḳ'dan istiḳāmet bunlara
Zīre lāzım istiʿānet bunlara

199. Ḫayr u ʿiffet iste Ḥaḳ'dan hem reşād
Fevz ü ṣıḥḥat iste Ḥaḳ'dan hem sedād

200. Her nice andan görürseñ sen ʿamel
Ḫidmetinde buġż idüp itme kesel

201. Çünki nās ıṣlāḥına oldı sebeb
Ḥikmetin Ḥaḳḳ'uñ gözet budur edeb[66]

[64] işi itmez yaḳın: işe gelmez yaḳın L
[65] Ki_anlara: Bunlara L
[66] Ḥaḳḳ'uñ: Ḥaḳ'uñ H

202. Ger cefāsı varısa öz nefsine H10a
Saña düşmez söyleme söz nefsine

203. Zīre ekşer nāsa anuñ nefʿi var
Her zamān olsun muʿīni Kirdigār

204. Her ne kim dīn eyledi anı mubāḥ
Anda ṭut emrin imāmuñ bul ṣalāḥ

205. Ger imāmuñ ʿabd ola virmiş Ḥabeş L10a
Ḳıl iṭāʿat ceng idüp ḳılma güreş

206. Ger selef aḳdāmına zellet ola M10a
Ṭaʿn ḳılmaḳ bil ḳatı ḫiffet ola[67]

207. Ehl-i ʿilmüñ adları gelse dile
Ḥaḳ rıżāsın anlaruñiçün dile

208. Ṭaʿna maẓhar eyleme hergiz birin
Cennet itsün her birinüñ Ḥaḳ yirin

209. Ṭaʿn-ı aṣḥābdan saḳın eyle veraʿ
Tā kim oġluñ ḳızuñ itmeye cezaʿ

210. Her biri mevṣūfıdı iḥsānıla
Cenneti virsün Ḫudā rıḍvānıla[68]

211. Birr ü taḳvā rüşd ü aʿlā mertebe
Buldılar ḳuvvet virüben meẕhebe

212. Vaʿde ḳıldı Ḥaḳ Teʿālā maġfiret
Gerçi noḳṣān gösterürse menzilet

213. Çün Resūl'üñ soḥbetinde oldılar
Sāyesinde emn ü īmān buldılar

214. Gice gündüz ḫidmetinde oldılar
Her ġazāda nuṣretinde oldılar

215. Buldılar bunlar Resūl'e iḫtiṣāṣ H10b
Pes hidāyet bunlara virdi ḫalāṣ

216. Her ne yüzden sevḳ iderseñ sen kelām

[67] bil: key H
[68] Bu beyit, H'de 214. beyitten sonra gelmektedir. M ve L nüshalarındaki sıralama, kaynak metne daha uygundur.

Aḥsen idrāk pāyesinden bul merām

217. Bunlaruñ ḳadri muʿallā bī-ḳıyās
ʿAcz ider evṣāfına cümle ünās

218. Olsa yirler ṭobṭolu cümle ẕeheb L10b
Bir kişi infāḳ idüp itse ṭaleb

219. Yaʿnī iḥsān eylese umup ṣevāb M10b
Diñle aṣḥāb ecrini ḳıl iḫtisāb[69]

220. Bunlaruñ bir müddine bel nıṣfına
İrmek olmaz ecrine hem vaṣfına

Ḳāle'llāhü Teʿālā: "Tilke ümmetün ḳad ḫalet lehā mā-kesebet ve leküm mā-kesebtüm ve lā-tüsʾelūne an-mā-kānū yaʿmelūn."[70]

221. Keşf-i aḥvāl-i ṣaḥābīden suʾāl
Olsa söyle anı kim aḥsen maḳāl

222. Ümmet idi geçdiler ḳurbet bulup
Dīn yolında kesb idüp ʿuzlet bulup

223. Kesbüñi gör fāriġ ol itme suʾāl
Anlar aʿmāline senden yoḳ maḳāl[71]

224. Hefvet olsa bunlara itme kelām
Ḥaḳ bağışlar cürmin itmez intiḳām

225. Aḥsen-i evṣāfıla ḳıl muttaṣıf
Tā ḳulūbı ḫalḳuñ ola müʾtelif

226. Bunlara Ḥaḳḳ'ın Resūl'üñ ḥāfiẓ ol H11a
Tā bulasın ḳurb-i Ḥaḳḳ'a sen vuṣūl

227. Sev buları ol Ḥabīb'üñ ʿışḳına
Bilmek isterseñ Ḥabīb-i ʿışḳı ne

228. Nitekim Allāh rıżāsın ol Ḥabīb M11a
Gözleyüp sevdi buları iy lebīb

229. Ehl-i īmān sünnetidür bu kelām L11a
Di Ḥabīb'e *eṣ-ṣalātü ve's-selām*[72]

---

[69] eylese: eyleye M
[70] Bakara Suresi, 2/141.
[71] senden yoḳ: yoḳ senden H

230. Dīnde kimseye ḫuṣūmet eyleme
Ḳaç cedelden hīç ḥükūmet eyleme

231. Bozar aʿmāl ḫānesin seng-i cedel
Aṣṣı itmez kişiye biʾse'l-bedel

232. Gelse ger Ḳurʾān içinde müşkilāt
Geç cedelden isteriseñ muḥkemāt[73]

233. Müştebih olan mevāżıʿda cedel
Ḳarʿ ider bāb-ı ḍalālı bā-ʿilel

234. Ger żarūret olsa anda sāʾil ol
Her ne yüzden olsa Ḥaḳḳ'a māʾil ol

235. İḥticāca lāzım olur bil delīl
Nitekim Nemrūd'ıla itdi Ḫalīl[74]

236. Ḥaḳ Teʿālā müʾmine vüsʿāt virür
Mesḥ-i ḫuffa ḥükmile ruḫṣat virür

237. Mesḥ ḳılsun ger müsāfir ger muḳīm
Bula tā kim raḥmet-i Yezdān delim

238. Çünki Ḥaḳ'dan ḳullara inʿām ola
Fażlıla elṭāfıla ikrām ola

239. Fażlını redd eylemez illā leʾīm H11b
Söz budur dindi saña Allāh ʿAlīm

240. Müʾmin eyde ḳabr içinde var ʿaẕāb
Cürme göre olısar anda ʿiḳāb

241. Ṣaḳlamaḳ senden Ḫuḏāyā ḳulları M11b
Zīre müşkil nefs elinden yolları

242. Pes gerekdür ṣıġına ḳul Ḫālıḳ'a L11b
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a

243. Ṯābit oldı işbu maʿnā bi'l-eṯer
Sen Kitāb'a sünnetile ḳıl naẓar

[72] Bu ve bundan önce gelen beyit, M nüshasının 10b sayfasının sonunda mükerrer olduğu için üzeri müstensih tarafından çizilmiştir.
[73] Âl-i İmran Suresi, 3/7.
[74] Bakara Suresi, 2/258.

244. Reʾyüñile söyleme dīn sözini
Sünnete uydur sözüñüñ özini[75]

245. Di muvāfiḳ olsa Ḳurʾān fikrüñe
Hem muṭābıḳ düşse sünnet ẕikrüñe

246. Reʾyüñile ḫāliş olmaz bil ḫitāb
Bu durur ẓāhir olan bunda cevāb[76]

247. Her umūrı reʾyi birle ʿāmile
İre ḫüsrān irmezise kāmile[77]

248. Dīn yolı aḥkāmına girmez ḳıyās
Oḳı ṭut Ḳurʾān ḥadīṯ ki_oldur esās[78]

249. Evvel İblīs eyledi bāṭıl ḳıyās
Aña laʿnet eyledi Ḫālıḳ ünās

250. Bil ḳıyāsı böyle miftāḥu'ḍ-ḍalāl H12a
Ḳaç bu yoldan gelmesün saña kelāl[79]

251. Ẕātı vaṣfı Ḫālıḳ'uñ ʿĀlī durur
Beñzemez ḫalḳa yüce Vālī durur

252. Bil ḳıyās eşbāhıla evhāmıla
Yol ḫaṭar bulmaz aña iḳdāmıla

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne helāke hāẕihi'l-ümmeti iẕā-tekellemū fī-Rabbihim celle Celālühū ve inne ẕālike min-eşrāṭi's-sāʿati."[80] M12a

253. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām L12a
Ḳul ʿaleyhim es-selātü ve's-selām

254. İşbu yirde oldı çoḳ ümmet helāk
Zīre ẕāta vaṣfa yoḳdur iştirāk

255. Ḳo maḳālı ḳo nizāʿı iy faḳīr
Dileriseñ ḳavlüñ ola dil-peẕīr

[75] sözüñüñ özini: sözüñüñ yüzini M
[76] bil: pes H, L
[77] irmezise: irmezine H
[78] ki: -L
[79] kelāl: melāl H
[80] Yakın lafızlarla rivayetleri için bkz. İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillah b. Muhammed, **Câmiʿu Beyâni'l-İlmi ve Fadlihî**, Thk. Ebi'l-Eşbâl ez-Züheyrî, Dâru İbni'l-Cevzî, Suudi Arabistan, 1994, 2/935.

256. Ol Muḥammed mefḫar-ı kevn ü mekān
Dir tekellüm bunda mühlik bī-gümān

257. Hem ʿalāmetdür ḳıyāmet ḳopmaġa
Ṭut sözi budur saʿādet ḳapmaġa

258. Lāyıḳ olmaz müʾmine baḫş-i ḳader
Sākit ol sen gelmesün dirseñ ḫaṭar[81]

259. Keşf idemez sırrını fikr-i daḳīḳ
Yolı muẓlim kendüsi baḥr-ı ʿamīḳ

260. Sırr-ı Ḥaḳ'dan muṭṭaliʿ olmaz eḥad
Çekmesün zaḥmet bulınmaz hīç sened[82]

261. Kendüyi ṭaġdan atar bilmez kişi
Ṭoḳınur ṭaş başına bitmez işi[83]

262. ʿĀḳıbet meʾvāsı ḳaʿr-ı hāviye[84]
Aç gözüñ ṭutġıl ḳulaġuñ rāvīye

263. Geçmiş ümmet şirkine budur sebeb H12b
Var bu sırrı bilmege itme ṭaleb

264. İki kişi eylese baḫş-i ḳader
Müfterīdür biri Ḥaḳḳ'a kiẕb ider

265. Düşse nā-geh işbu yirde ger kelām M12b
Sāʾil ol fetvāya itme iḥtikām

266. Ḥaḳḳ'ı taʿẓīm itmege budur senen L12b
Yoḫsa ḳopar zaḥmet ü şūr u fiten[85]

267. Hem semāʿından teverruʿ eyleye
Dilerise ger teşerruʿ eyleye

268. *Ḳad teberrā ẕātühū ʿammā-yüḳāl*
Ḳul Hüva'llāhü ʿAlīmün bi'l-meʾāl[86]

269. Secde itdi bunda şāh-ı enbiyā[87]

---

[81] dirseñ: saña L
[82] Ḥaḳ'dan: Ḥaḳ'dur L
[83] Ṭoḳınur: Ṭoḳunur H
[84] "فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ" şeklinde Kur'an'da geçmektedir. Bkz. Kâria Suresi, 101/9.
[85] senen: sünen L (M nüshasında "senen" kelimesinin anlamı "yol" olarak belirtilmiştir.)
[86] Bu beyit, H ve L'de devamındaki beyit ile yer değiştirmiştir. *(Allah Teâlâ, hakkında söylenenlerden beridir. De ki, O Allah her şeyin sonunu bilendir.)*

İẖtiyār itdi bu yolı aṣfiyā

270. Sāʾil olsa Tangrı'dan diñle cevāb
Sūretü'l-Ḥaşr āẖirin oḳu ṣavāb

271. Anda meẕkūr oldı efʿāl u ṣıfāt
Maḳṣad-ı aḳṣāya bunlar kāfiyāt[88]

272. Ḥaḳ ṣıfātın ṣaḳla teşḳīḳ eyleme
Birbirinden yaʿnī tefrīḳ eyleme

273. Şeyṭanet itdi bu yirde ol laʿīn
Ḥışm ḳıldı aña Rabbü'l-ʿālemīn

274. Pes ṣıfātın birbirinden kim yarar
Nefʿi anuñ az olur ekṣer żarar

275. Ḥaḳ Kitāb'ın hem Resūl'üñ sünnetin
ʿĀmil ol hīç eksük itme raġbetin

276. Geçdi Tevrāt u Zebūr İncīl'ile H13a
Ḥükmini ḳo ancaḳ añ tebcīlile

277. Buyurur ol iki ʿālem mefẖarı
Enbiyānuñ evliyānuñ rehberi[89]

278. Didi ḳodum sizi aḳ yol üstine
Gicesi gündüz gibidür dostına

279. Her kim ol yoldan çıḳa olur helāk M13a, L13a
Çünki ṭoġrı yoldan itmez insilāk[90]

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "Teraktüküm ʿale'l-mehacceti'l-beyḍāʾi leylühā ke-nehārihā lā-yezīġu baʿdehā illā hālikün"[91]

280. Bir ḥadīṣinde daẖı emr eyledi
Ṭut ḳulaḳ taḳrīr idem ne söyledi

281. Didi Mūsā ḥayy olup irse baña
Ben nübüvvet neydügin disem aña

282. Tābiʿ olup baña ümmet oladı

---

[87] Bu beyit, M'de sayfa kenarında yer almaktadır.
[88] bunlar: anlar H, L
[89] rehberi: bihteri H, L
[90] Çünki: Zīre H, L
[91] Benzer lafızlarla rivayeti için bkz. İbn Mâce, **Sünenü İbn Mâce,** "Mukaddime", 6 (No. 43), 1/16.

Bir cihetden daḫı ʿizzet buladı[92]

Kemā ḳāle Resūlü'llāh ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem: "Lev-kāne Mūsā ʿaleyhi's-selām ḥayyen ṣümme edrake nübüvvetī le-ettebeʿanī"[93]

283. ʿİlm-i heyʾet bilmege ḳılma heves
ʿİlm-i mübhem olana açma nefes

284. ʿİlmi anuñ bize teklīf olmamış
Raḥmetin faẓlın bize Ḥaḳḳ eylemiş

285. ʿİlmile aʿmālile ḫūb iḳtiṣād H13b
Var taḥarrī eyle olmasun fesād

286. Dīnde yaʿnī eyleme diḳḳat ḳatı
Olmasun ifrāṭıla hem ġılẓatı

287. Orta yolı gözle ṣapma dört yaña
Ḥaḳ yolı āsān ola tā kim saña

288. Gelmesün dirseñ saña yoldan ḫalel M13b, L13b
Semḥatü'l-Ḥanfiyye'dür efḍal milel

289. Yaʿnī yol āsān gerek ẕāhiblere
Tā ki müşkil olmaya ṭāliblere

290. Dīnde nāsuñ yigregidür muḳteṣid
İḫtiyār itdi bu yolı müctehid

291. Yaʿnī ġālī olmaya ġāyet ṣaḳīl
Yaʿnī cāfī olmaya ġāyet ḳalīl

292. Çıḳdı ḥaḳdan baʿżı ümmet sābıḳā
İrdi hülket gördi cevri lāḥiḳā[94]

293. Didiler taḥḳīḳ Mesīḥ oġlı Ḥaḳ'uñ
Hem ʿÜzeyr'içün ṣarīḥ oġlı Ḥaḳ'uñ

294. Söylediler herze heẕyān bī-ḳıyās
Līki dīnüñ dārına ṭutmaz esās

295. *Ḳad teberra'l-Ḥaḳḳu ʿammā yüşrikūn*
Ḳad teneḥḥā ʿan-ṭarīḳin mühlikūn[95]

---

[92] Bir: Bu H
[93] Dârimî, **Müsnedü'd-Dârimî (Sünenü'd-Dârimî)**, "Mukaddime", 39 (No. 449), 1/403.
[94] cevri: ḳahrı L

296. Ṭoġrı yoldur iktiṣād aʿmālile
Çıḳma yoldan var düriş aḥvālile[96]

297. Hīç eḥad nefsine teşdīd itmeye
Yolı ifrāṭıla taḳyīd itmeye[97]

298. Tā veẕāyifden ʿibādet yolına H14a
Ala gide ṣanma anı yolına

299. Muḳtedā yaʿnī reʾīsü'l-enbiyā
Yolı bildi ḥaḳḳı ḳıldı ışṭıfā

300. Ḳorḳdı Ḥaḳ'dan itdi taḳvā bā-niyāz
ʿAvrat aldı uyıdı ḳıldı namāz

301. Yidi etden vaḳtehā ol pādişāh M14a, L14a
Ṣāyim oldı yidi niʿmet gördi māh

302. Sünnetindendür taʿavvüẕ eylemek
Ḫāṭıra defʿine budur söylemek

303. Dīnde şübhe olıcaḳ böyle ide
Bu erenler yolıdur böyle gide

304. Allāh'a īmānını ʿarż eyleye
Hem Resūl'e ittibāʿ farż eyleye

305. Diye Evvel Āḫir oldur Ẓāhir ol
Bāṭın oldur ʿĀlim oldur Ḳādir ol

306. Cümle şeyʾüñ aṣlına oldur ʿAlīm
Kim ki böyle dise ola ol selīm

Āmentü bi'llāhi ve Rusulihī Hüve'l-Evvelü ve'l-Āḫiru ve'ẓ-Ẓāhiru ve'l-Bāṭınu ve Hüve bi-ḳülli şeyʾin ʿAlīm.[98]

307. Her ne kim dilden Celāli nefy ide
Böyle dise şübheler andan gide

308. Sünnetinden dinilür ṣāliḥ selef

---

[95] *Allah onların şirk koşmalarından berîdir. İnsanları helake sürükleyenler yoldan sapmışlardır.*
[96] Ṭoġrı: Ṭoġru L // düriş: ṭuriş H
[97] itmeye: eyleme H // itmeye: eyleme H
[98] Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî, **Müsned,** 6 Cilt, Muessestu Kurtuba, Kâhire, t.y., 2/331; Müslim, "İmân", 213 (No. 134) 1/119; Ebû Dâvûd, **Sünenü Ebî Dâvûd**, "Kitabu'l-Edeb", 110 (No. 5110), 4/329.

Ehl-i bidʿat yolına gitmez ḫalef

309. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām* H14b
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[99]

310. *Lā tücālis fe'ctenib ehle'l-hevā*[100]
Sürmek isterseñ cihānda sen ṣafā

311. Ehl-i bidʿat uyuza beñzer hemān
Ulaşur ten bulısar andan ziyān

312. Mübtediʿ evvel saña virse selām L14b
Al selāmın eyleme ayruḳ kelām

313. Ḫastesin ṣorma ölürse varma sen M14b
Böyle gider varmayan saġ u esen

314. Ehl-i bidʿat böyle cümle ḫor ola
Ḫalḳ içinde mübteẕel maḫhūr ola[101]

315. Ehl-i bidʿat ḳavlin itme istimāʿ
Zīre gelmez āḫir andan intifāʿ

316. Ḳādir olsañ söyle defʿ it bidʿatın
Yüzine ur vir eline ḥürmetin

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Meni'ntehera ṣāḥibe bidʿatin mele'allāhu Teʿālā ḳalbehū emnen ve īmānen ve men ehāne ṣāḥibe bidʿatin āmenehu'llāhu Teʿālā yevme'l- ḳıyāmeti min-fezaʿi'l-ekber."[102]

317. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

318. Didi her kim ḳaṣdıla nehy eylese
Ehl-i bidʿat bidʿatın nefy eylese[103]

319. Emn ü īmān ṭoldurur Ḫaḳ ḳalbine
Ẓāhirin maʿmūr ider baḳ ḳalbine

---

[99] Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: İḳbelīhum bi'ṣ-ṣalāti H (Bu beyit L nüshasında şu şekilde yer almaktadır: "Didi taḥḳīḳ ol Nebī ṣallū ʿaleyh / Fe'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü minnā ileyh")

[100] Dârimî, "Mukaddime", 35 (No. 405), 1/387. *(Lā tücālis fe'ctenib ehle'l-hevā: Nefsinin arzularına düşkün olanlardan uzak durun, onlarla bir arada olmayın.)*

[101] ola: olur L // ola: olur L (H nüshasında beytin mısraları kendi arasında yer değiştirmiştir.)

[102] yevme'l-fezaʿi'l-ekber: yevme'l- ḳıyāmeti min-fezaʿi'l-ekber M. Bkz. Kudâî, Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme, **Müsnedü'ş-Şihâb,** Thk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefî, 2 Cilt, Muessestu'r-Risâle, Beyrut, 1986, 1/318.

[103] nehy: terk H

320. Ger ihānet itse bidʿat ehline H15a
Rūz-i maḥşer emn ola öz aṣlına

321. Ẕātın Allāh'uñ tefekkür itmeye
ʿAḳl ʿāciz pes tedebbür itmeye

322. Nitekim andan kelām cāʾiz degül
Anı meẕheb eyleyen fāʾiz degül

323. Anı idrāk eylemez fehm-i beşer L15a
İşbu yirde ādemi ḥayret başar

324. Çapsa biñ yıl sürʿatıla fikr atı M15a
Anı ʿāciz ḳıla dehşet fikreti

325. Sünnetinden bir müvecceh söz işit
Aç ḳulaġuñ cān gözin rūşen ışıt

326. ʿAbd-i müʾmin Ḥaḳ liḳāsın göriser
İtdügin yevme'l-cezāda bulısar

327. Rüʾyeti ebṣārıla mevʿūddur
Ehl-i īmān göriser maʿhūddur

328. Mümteniʿ idrāk anı olmaz muḥīṭ
Fikr irişmez ger mürekkeb ger basīṭ

329. Kibriyāsı ʿaẕmeti dāfiʿ durur
İttiṣālın derküñ ol rāfiʿ durur

330. ʿAbd-i müʾmin diye taṣdīḳ eyleye
Ümmete eyler şefāʿat enbiyā

331. Baʿżı ḫalḳ eyler şefāʿat baʿżına
Baʿżı nās ide ināyet baʿżına

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men keẕẕebe bi'ş-şefāʿati lem-yenelhā."[104]

332. Dir ḥadīṯ-i Muṣṭafā bir ḫoş ḫaber H15b
Kim şefāʿat kāẕibe olmaz gider

333. Çün şefāʿat aṣlına ol bī-naṣīb
İtdi inkār raḥmete olmaz ḳarīb

334. ʿAbd-i müʾmin bil sevād-ı aʿẓama

[104] Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 1/248.

Lāzım ola irişe bir hem-deme

335. Yaʿnī vara sünnī müʾmin yanına L15b
Ḫayr u ṭāʿat tā irişe cānına

336. Ḫidmetinde ola iḫlāṣ eyleye M15b
Kendüsin ıṣlāḥ ide ḫāṣṣ eyleye

337. Zīre Allāh ümmeti cemʿ eylemez
Ẓulmet üzre pes ḍalālet işlemez

338. Gözle Ḥaḳḳ'ı anlaruñla dāʾim ol
Ḳanda olsañ ḫidmet eyle kāʾim ol

339. Yaluñuzlıḳ olmaz ādeme revā
Muʿcib olur hem mürāyī bī-ṣāfā

340. Ger cemāʿatden biri cürm işleye
Allāh anuñ cürmini bağışlaya[105]

341. Yaluñuz ādem eger itse ṣavāb
Aḳreb olmaz ḫayra budur bil cevāb

342. Aç ḳulaġuñ ḥaḳ söze ol müstemiʿ
Çünki gördüñ ḫalḳı oldı müctemiʿ

343. Emrini Ḥaḳḳ'uñ Resūl'üñ sünnetin
Ṭutdılar ḫoş bildiler hem ḥürmetin

344. Böyle buldı bu yolı çünkim selef
Böyle gitmek lāyıḳ oldı her ḫalef

345. Anladuñ ṭut yolını mürşidlerüñ H16a
İşi oñmaz yaluñuz müfsidlerüñ

346. Çün sevād-ı aʿẓam oldı müstened
Her ṭarafda eksük olmaz tā ebed

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Lā-tezālü ṭā'ifetün min-ümmetī ʿale'l-ḥaḳḳi ẓāhirīne ḥattā yeʾtiye emru'llāhi."[106] **ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Fī ḳülli ḳarnin min-ümmetī sābiḳūne."**[107]
L16a

[105] Allāh anuñ cürmini: Cürmini Allāh anuñ L

[106] Benzer lafızlarla rivayeti için bkz. Buhârî, Muhammed b. İsmâil, **el-Câmiʿu's-Sahîh,** Thk. Muhammed Züheyr b. Nâsir en-Nâsir, 9 Cilt, Dâru Tavki'n-Necât, y.y., 1422, "Kitâbu'l-İʿtisâm", 10 (No. 7311), 9/101.

[107] Lā-tezālü: Lā-yezālü L, M (Benzer lafızlarla rivayeti için bkz. Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah el-İsfehânî, **Hilyetu'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Asfiyâ',** 10 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1409, 1/8.)

347. Kāyināt̲uñ mef̱ẖarı kān-ı ṣafā M16a
Bedr-i ʿālem Muḳtedā vü Muṣṭāfā[108]

348. Didi ümmet eksük olmaz her zamān
Her ṭaraf iḥyā olunur bī-gümān[109]

349. Bulınur her ḳarn içinde sābiḳūn
Yerteḍī bi'l-ẖayrı minhum lāḥıḳūn[110]

350. Sünnetinden Aḥmed'üñ gel sāmiʿ ol
İki ʿālem eylügini cāmiʿ ol

351. Her işi niyyet idüp iḫlāṣıla
İşle ḳoyma araya hīç fāṣıla[111]

352. Allāh içün var işe böyle düriş
Ḫayra niyyet eyle maḳṣūda iriş

353. Niyyet olmasa ʿabes̲ olur ʿamel
Andan irer ʿāmile āẖir ẖalel

354. Her kişi kim niyyetile iş ide
Ger ḳulaġı varısa söz işide[112]

355. Niyyeti dünyāyısa bulur merām
Ḥāṣıl olur aña dünyā iy hümām

356. Ger s̲evāb-ı āẖiret olsa murād H16b
İrişür maḳṣūdına iy şāhzād

357. Çün rıżāsın gözledi Ḫallāḳ'ınuñ
Göre āẖir luṭfını Rezzāḳ'ınuñ

358. Niyyetin ḳul her işe ẖayr eylesün
Ḫaḳ rıżāsından hidāyet gözlesün

359. Dilerise kendüyi ẖāṣṣ eyleye L16b
Niyyetinde ṣıdk u iḫlāṣ eyleye

360. Niyyetile ḫāṣıl olur çoḳ s̲evāb M16b
Ol ḳadar olmaz ʿamelden bil ṣavāb

---

[108] Muḳtedā: Muḳtedī L
[109] olunur: olur nur H
[110] Yerteḍī: Yerteḍā L *(Sonra gelenler, onların hayrından hoşnut olurlar.)*
[111] hīc: hem L
[112] kim: -H

361. Zīre ḫalṭ olur riyā aʿmāline
Muḫliṣ olup iremez āmāline

362. Niyyete girmez riyāyıla nifāḳ
Bu sözi ṭut ki_itdiler buña vifāḳ[113]

363. Ḥüsn-i niyyet olsa ger insānıla
Daḫı iḫlāṣ eylese īmānıla

364. Yazılur dīvānına ṣavm u ṣalāt
Ḥacc u ʿumre ḫayr u iḥsān hem zekāt

365. Niyyeti iḫlāṣıla bildüñ yaḳīn
Lāzımın fehmeyledüñ ṣaḳla saḳın

366. Az olur şirket virür ḳatl u zinā
Çekdürür ḳaṣdı kişiye çoḳ ʿanā

367. Ger rıżāsı ḥırṣı olsa bunlara
Ḳatılur ol bī-gümān azġunlara

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men ḥaḍara maʿṣıyeten fe-kerihehā fe-ke-ennemā ġābe ʿanhā ve men ġābe ʿanhā ve raḍiyehā kāne ke-men ḥaḍarahā."[114] H17a

368. Dir ḥadīṯ-i Muṣtafā bir ḫoş ḫaber
Sāmiʿi devlet bulur ʿizzet ḳapar

369. Bir kişi görse be-nāgāh bir günāh
Yigrenüp itse kerāhetden penāh

370. Görmeyen ġāyib gibidür ol kişi L17a
Çün pesend itmez öñerdi ol işi

371. Ġāyib olsa rāżī olsa ol işe M17a
Ḥāżır olmış gibidür düşmiş ṭaşa

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Men eḥabbe ḳavmen ʿalā-aʿmālihim ḫuşira [yevme'l-ḳıyāmeti] fī-zümratihim ve ḫūsibe bi-ḥisābihim ve in-lem-yaʿmel bi-aʿmālihim."[115]

---

[113] ki: -L / ki: kim H

[114] ḥaḍara: naḍara L (Benzer lafızlarla rivayeti için bkz. İbn Ebi'd-Dünyâ, Ebûbekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân b. Kays el-Bağdâdî, **el-Emru bi'l-Ma'rûf ve'n-Nehyü ani'l-Münker**, Thk. Salâh b. Iyâs eş-Şelâhî, Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye, Suudi Arabistan, 1997, s. 140; Beyhakî, Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî b. Mûsâ el-Husrevcerdî el-Horâsânî, **es-Sünenü'l-Kübrâ,** Thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, 10 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, 7/434)

372. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām*
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[116]

373. Ḫalḳı seven ḫayr u şerr aʿmālile
Bile ḳopar yarın ol aḥvālile

374. Anlaruñla bile virür ol ḥisāb
Gerçi aʿmāl itmedi budur cevāb

375. Niyyete emr-i ʿaẓīm oldı menār
Zīre ʿabdüñ emrine oldur medār

376. Anuñ üzre ḳopar ol virür ḥisāb
Hem şevābın bulısardur hem ʿiḳāb

377. Niyyetine göredür ḫayr u şevāb
Niyyetine göredür şerr ü ʿaẕāb

378. Fāsid olsa niyyeti azdur ʿamel H17b
Ṣāliḥ olsa ol ʿamel olur ecell

379. Ḥayy u ʿāḳil bāliġ itse ger ʿamel
Bir degüldür fiʿl-i ḥayvān iy güzel

380. Yig behāyim şol kişiden yoḳ ʿamel
Cāʾiz oldı şānına *bel hüm eḍal*[117]

381. Ḫayr u şerri ḳullaruñ mümtāz olur L17b
Fiʿl-i maḫṣūṣ anlara hem-rāz olur

382. Dilümüz laġv u ʿabeṣden yā Kerīm M17b
Ṣaḳla dāʾim luṭfuñıla yā Raḥīm[118]

383. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[119]

---

[115] İbn Adî, Ebû Ahmed el-Cürcânî, **el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl,** Thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavvid, 9 Cilt, el-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, 1/492.

[116] Aḳbilūhüm: İḳbelīhum H

[117] *Andolsun biz, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmış olduk. Bunların kalpleri vardır ama onlarla kavrayamazlar; gözleri vardır ama onlarla göremezler; kulakları vardır ama onlarla işitemezler. Onlar hayvanlar gibidir,* ***hatta daha da şaşkındırlar.*** *İşte asıl gafiller onlardır.* Arâf Suresi, 7/179.

[118] yā: iy L

[119] Bu beyit L'de yoktur.

ÜÇÜNCİ FAṢL: ʿİLMÜÑ ŞEREFİN VE DAḪI ÖGRENMEGÜÑ VE ÖGRETMEGÜÑ SÜNNETLERİ BEYĀNINDADUR.[120]

384. İy maʿārif baḥrına ġavvāṣ olan
Dürr ü mercān bulmaġıla ḫāṣṣ olan[121]

385. Güş-ı cānda varısa ġaflet eger
Tīz çıḳar yoḫsa seni yoldan eger

386. Saña nāfiʿ ʿilme eyle iştiġāl
Gelmesün dirseñ özüñe infiʿāl

387. Fażlını ʿilmüñ beyān eyler bu bāb
Sünnetin ögretmege söyler kitāb

388. ʿİlm-i dīn efḍal didi bilgil müdām
Ögredürseñ zī saʿādet iy hümām

389. Şol merātib kim anı ḳul cemʿ ider
Andan efḍal ʿilm-i dīndür şemʿ ider

390. Her mekāsib her menāḳıb böyledür H18a
Her menāzil her meṭālib böyledür

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ḳalīlü'l-ʿameli maʿa'l-ʿilmi keṯīrun ve keṯīru'l-ʿameli maʿa'l-cehli ḳalīlun."[122] **ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmu: "Faḍlu'l-ʿālimi ʿale'l-ābidi ke-faḍlī ʿalā-ednākum."**[123] **ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmu: "Faḳīhun vāḥidün eşeddü ʿale'ş-şeyṭāni min-elfi ʿābidin cāhilin."**[124]

391. Dir ḥadīṯ-i Muṣṭafā kān-ı ṣafā M18a, L18a
Cān gözin aç gel berü iy meh-liḳā

392. Az ʿamel bil ʿilmile olur celīl
Çoḳ ʿamel bil cehlile olur ḳalīl

393. ʿĀbid üzre fażlı hem ʿālimlerüñ
Dīn yolında müctehid fāżıllaruñ[125]

394. Fażl-ı Aḥmed gibi ednā üstine
Ḳadr-i ābā gibi ebnā üstine

---

[120] Bu başlık L nüshasında "ʿİlmüñ şerefin ve ögretmegüñ ve ögrenmenüñ beyānındadur." şeklindedir.
[121] maʿārif: maʿānī L // mercān: gevher H, L
[122] Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 2/121.
[123] Tirmizî, "İlm", 19 (No. 2685), 5/50.
[124] İbn Mâce, "Mukaddime", 17 (No. 222), 1/81. ("cāhilin" kelimesi hadis kaynaklarında yer almamaktadır.)
[125] fażlı hem: fażlını L

395. Bir faḳīhüñ şiddeti şeyṭāna çoḳ
ʿĀbidüñ biñinden aña ḳorḫu yoḳ

396. Farż-ı İslām ḳula lāzım ögrene
Dīnin iḥyā ide gören imrene

397. Her ʿamelde Ḫālıḳ'a iḫlāṣ ide
Bile iḫlāṣ yolını hem ḫāṣṣ ide

398. Bunlaruñ merciʿleri bilmek Ḥaḳ'ı
Oḳı *Subḥāne'llezī esrā* oḳı[126]

399. Bile rūşen Rabbini āyātıla
Ola şāhid Rabbine ġāyātıla

400. Vāżıḥ ola nāṭıḳ ola pes delīl H18b
Tā kim anda rūşen ola her sebīl

401. Daḫı bile vācibin kendüzine
Mālına gicesine gündüzine

402. Yaʿnī bile sünnetin Peyġamber'üñ
Vir ṣalavāt zīre oldur rehberüñ[127]

403. Farżı tekmīl eyleyen sünnet durur
Yolı taʿdīl eyleyen sünnet durur

404. Bu bilinmez bildüre meger edīb M18b, L18b
Aḥsen-i teʾdībile yaʿnī Ḥabīb

405. Zīre oldur aḥsen-i teʾdībile
Hem müheẕẕeb ecmel-i tehẕībile

406. Bu dinilen sözleri aḳvā etem
Müʾmin olan ḳula oldur bil ehem[128]

407. Dāḫil olur bunda ʿilm aḫlāḳ-ı dīn
Aṣlını bil aṣlını ʿilme'l-yaḳīn[129]

---

[126] *Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya* ***götüren Allah'ın şanı yücedir.*** *Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.* İsra Suresi, 17/1.

[127] zīre oldur: ola tā kim L

[128] Bu: Bil L // bil: hem L

[129] ʿilm aḫlāḳ-ı dīn: ʿilm-i aḫlāḳ-ı dīn H (D ve Y'de de "ʿilm-i aḫlāḳ-ı dīn" olarak geçmektedir. "ʿilm-i_aḫlāḳ-ı dīn" şeklinde birleşme yapılması hâlinde tercih edilmesi mümkün olabilir. Ayrıca kaynak metinde "yedḫulü fīhi ʿilmü aḫlaḳi'd-dīn" olarak geçmektedir.

408. Zühd ü iḫlāṣ u tevāżuʿ meskenet
Hem naṣīḥat aña rāciʿ maḥmidet

409. Daḫı dāḫil anda bil aḥḳām-ı şerʿ
Tā bilesin aṣla rāciʿ anda ferʿ[130]

410. Cāʾizi bilmek gibi daḫı fesād
Ḥill ü ḥürmet hem ibāḥat bī-ʿinād[131]

411. Müsteḥablar hem kerāhet bilinür
Maḳṣūd olan aṣla ḥüccet bulınur

412. Daḫı bunda dāḫil olur iy hümām
Nefse ādāb olanı bilmek tamām

413. Yaʿnī ʿiffet rıfḳıla vaż‘ u vaḳār
Ḥüsn-i tedbīr ü seḫāvet pāyidār

414. Her umūra lāzım olan irtibāṭ H19a
Daḫı anda vārid olan iḥtiyāṭ

415. Hem ʿadūyıla müdārā eylemek
Cevrine ḫalḳuñ müdāvā eylemek

416. Raḥme vuṣlat ẓālime iḥsānı gör
Cürmini ḳo ḳıl ʿaṭā ġufrānı gör

417. Yaramaza daḫı iḥsān eylemek M19a, L19a
Nefsini hem ḫāliṣ insān eylemek

418. Saḳlamaḳ gözin lisānın ḳalbini
Yaʿnī ḳılmaya müseyyeb kelbini

419. Cevrine ḫalḳuñ taḥammül eyleye
Her bir emrinde teʾemmül eyleye

420. Saḳlaya destin lisānın ḳalbile
Aña lāzım olan aṣlı hep bile[132]

421. **Şir‘atü’l-İslām** maʿārif müştemil
Çoḳ menāḳıb aṣlına ol müştaġil

---

[130] aşla rāciʿ anda: anda rāciʿ aşla L
[131] ibāḥat: kerāhet L (“ibāḥat” lafzı mütercimin katkısı olup kaynak metinde geçmemektedir. Bkz.İmâmzâde, ***Şir‘atü’l-İslâm***, Thk. Muhammed Berekat, s. 51.)
[132] lāzım: lāyıḳ H

422. Hem işāret eyler aʿlā maḳṣada
Hem beşāret eyler esnā merṣada[133]

423. ʿAbd-i müʾmin niyyet ide her işe
Allāh içün ögrene hem dürişe

424. Āḫiretde zād olur diye baña
Aña göre ögrene anı aña[134]

425. ʿİlm-i nāfiʿ ögrede azmışlara
Buñ deminde buñalup ḳalmışlara

426. Ġāfile tenbīh idüp dil-şād ide
Azmışa iḥsānıla irşād ide

427. Ḥaḳḳ içün olan taʿallüm iy hümām H19b
Nāfiʿ olur ġayr içün olan ḥarām

428. Ṭālib olan ilme itmese ʿamel
Żāyiʿ oldı ẕātına virdi ḫalel

429. Bunda naḳl oldı ḥadīṯ-i Muṣṭafā
Vir ṣalavāt cān u dil bulsun ṣafā

430. Kenze beñzer ʿilm-i lā-yenfaʿ didi[135] M19b, L19b
Behre virmez yaʿnī lā-yeşbaʿ didi

431. ʿİlmüñile ʿāmil ol iy müstemend
Kenz-i maḫfīden olasın behremend

432. Nefʿi ʿilmüñ bil ki ḥüsnü'l-iḫtidā
Ḥaḳ budur kim cān gözin pür-nūr ide[136]

433. ʿİlmile ger olmasa zühd ü veraʿ
ʿĀḳıbet cānuñ tenüñ ider cezaʿ

434. Ger ziyāde olmasa zühdüñ senüñ
Yaḳar āḫir ḫışmıla buʿduñ senüñ

435. Ol Ḥabīb ü mefḫar-ı kevn ü mekān
Kim anuñçün yaradıldı ins ü cān

---

[133] beşāret: bişāret L, işāret H
[134] Aña: Oña H
[135] *Fayda vermeyen ilim, kendisinden bir şey harcanmayan hazine gibidir.* Bkz. Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 1/180.
[136] nūr: -H

436. ʿİlm-i nāfiʿden teleẕẕüẕ eyledi
Nefʿi yoḳdan hem taʿavvüẕ eyledi

437. ʿİlm ikidür didi daḫı ol Resūl
Kāyinātuñ mefḫarı aṣlü'l-uṣūl[137]

438. Biri ḳalbde ḳorḳular andan gelür
Biri Allāh ḥücceti dilden gelür[138]

439. Her kimüñ ʿilmi aña nāfiʿ degül
Cehli bozar kendüyi cāmiʿ degül

440. ʿİlmiyile ʿāmil olmaz ʿālime H20a
Çoḳ ʿuḳūbet olur olmaz sālime

441. Vaʿẓına kimse anuñ māʾil degül
Kimse hergiz ḳavline sāʾil degül

442. Ṭoḳunur ḳavli dile ḳılmaz maḳar
Nitekim ṭaşda ḳarār itmez maṭar

443. İy şafādan nūş iden cām-ı vefā M20a, L20a
Ḳad şefāke'l-Ḥaḳḳu hevnen bi'l-ʿafā[139]

444. Gözüñ aç gözle yolın n'eyler selef
Tā selef yolın dine gider ḫalef[140]

445. Sünnetinden sālifüñ ḥırṣ olmamaḳ
Cemʿ-i māla çalışuban ḳalmamaḳ

446. Bu sebeble ol ʿamel eglenmeye
Şoñra idem diyüben öglenmeye

447. Ḥırṣı maḫṣūṣ eyleme ögrenmege
ʿĀmil ol ʿilmi muḳārin bilmege

448. Zīre şeyṭān aña tesvīl ögredür
Nefsi aldar yanar oda uġradur

449. Nā-gehān irer ecel ḳalur recā
ʿİlmile aʿmāla lā-büdd ilticā

---

[137] mefḫarı: maẓharı L
[138] gelür: olur L
[139] bi'l-ʿafā: bi'ş-şafā H *(Allah sana kolay bir şekilde şifa versin.)*
[140] dine gider: gider dine L

450. Ṣoḳar ol teʾẖīr anı oda hemīn
Fī-ġımāri'l-ẖāsirīne'l-müfriṭīn[141]

451. İttibāʿ itme ġarāyib ʿilmine
Ḳoma işüñ sen ʿacāyib ʿilmine

452. Aṣl-ı ʿilmi eyle muḥkem ibtidā
Yaʿnī Ḥaḳḳ'ı añlaġıl sen müntehā

453. Daẖı ʿilmüñ aṣlına budur vuṣūl H20b
Göre ḳaydın mevtiçün ḳable'n-nüzūl

454. Ḥaḳ Teʿālā ḳulına bir gün ṣorar
Faẓl-ı ʿilminden anuñ aṣlın arar

455. Mālı faẓlın nitekim eyler suʾāl
Rabbenā va'ġfir lenā yevme'n-nevāl[142]

456. Bulsun ol ḳul ẖalḳ içinde ʿizz ü nāz M20b, L20b
Ḥüsn-i sīret birle bula imtiyāz

457. Ehl-i ʿilme ḳanda vardur şehriyār
İḥtiyāṭıla kerem bigi vaḳār

458. ʿİlmile ide tekellüm ḥilmile
Sākit ola daẖı ṣoñra ʿilmile

459. Bundan aġlaẕ gelmeye şeyṭāna hīç
Bu belādan zīre ḳaddi ola pīç

460. ʿİlm-i Ḥaḳ kim ḥilmile tezyīn ola
Ḥaḳ ḳatında efḍal ol taʿyīn ola

461. Hem ʿAlīm ü hem Ḥakīm ü hem Ḥalīm
ʿĀlemüñ ṭurmasına oldı Ḳasīm

462. Ḥilm ü ḥikmet ʿilmile ger ṭutsa el
Esb-i eblaḳdan eʿazdür fi'l-meṣel

463. Gerçi üçi bulınur bir kişide
Az bulınur istenürse işide

464. Gerek olan ʿilmi taḳdīm eylesüz

---

[141] *Ziyana uğrayanlar ve aşırı gidenlerle birlikte (ateşe sokar).*
[142] nevāl: suʾāl L *(Ey Rabbimiz! Hesap gününde bizi bağışla.)*

*El-ehemmü fe'l-ehem*dür bunda söz[143]

465. Bula ʿilmüñ ezhedin hem esʿadin
Ala ʿilmüñ aḥsenin hem erşedin

466. Ḥaẕẕ idüp her fenden ide iḳtibās H21a
Bile rūşen olmaya tā iltibās

Feḳad ḳīle: "Men ṭalebe'llāhe Teʿālā bi'l-kelāmi vaḥdehū tezendeḳa ve men ṭalebe[hū] bi'z-zühdi vaḥdehū ibtedeʿa ve men ṭalebe[hū] vaḥdehū bi'l-fiḳhi tefesseḳa ve men tefennene teḫallaṣa."[144]

467. Ḫālıḳ'a tenhā kelām virmez merām M21a, L21a
Ḳad teravvā men tezendaḳ bi'l-kelām[145]

468. Zühdile_ancaḳ ṭālib olsa bir kişi
Mübtediʿdür bitmez anuñ bir işi

469. Fıḳhıla_ancaḳ ṭālib olsa saʿyıla
Fāsıḳ olur kendüyi virür yile

470. Ḫāliṣ olur kim tefennün eylese
Ḳaṣdına ire teḥannün eylese[146]

471. Çoḳ kitāb idinmeye olur ʿasīr
Maʿnīsi żabṭ olmaya olsa keşīr[147]

472. Çoḳ kitāb cemʿ eylemek ḳayġu ola
Rūz-i ḥaşre bir ʿalāmet bu ola

473. Ol kitābı iste Ḥaḳ'dan iy ḥakīm
Ki_anuñıla sünnet olur müstaḳīm

474. Bidʿatı yā ol ḫarāb eyler ola
Ḫānumānın hem yebāb eyler ola[148]

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men eddā ḥadīṯen ilā-ümmetī li-tüḳāme bihī sünnetün ev tüṯleme bihī biḍʿatün vecebe lehu'l-cennetü."[149]

---

[143] *El-ehemmü fe'l-ehem: Önem sırasına uyulmalıdır*. (Nüshalarda ایله سوز olarak imla edilmiştir. "taḳdīm eyle süz" şeklinde okunması da ihtimal dahilindedir.)
[144] bi'l-kelāmi: -L (Ebû Nuaym, **Hilyetu'l-Evliyâ**, 10/236)
[145] kelām: ṭaleb L *(Kelâm ilmiyle yetinenler zındık olur.)*
[146] eylese: eyleye L // eylese: eyleye L
[147] olsa: ola H
[148] hem: hep L
[149] Ebû Nuaym, **Hilyetu'l-Evliyâ**, 10/44.

475. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām* H21b
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[150]

476. Ümmetümden bir kişi naḳl eylese
Bir ḥadīṯi ṣıḥḥatıla söylese

477. Yaʿnī sünnet söylese bulsa ḳıyām
Yāḫu bidʿat bulsa andan inhidām[151]

478. Vācib oldur aña cennet bī-gümān M21b, L21b
Bula raḥmet vire ʿizzet Müsteʿān

479. Gice gündüz ʿilme raġbet eyleye
Dürişe bilmege himmet eyleye

480. Gerçi teʾṯīr itmese ḳalbine şey
Her zamān cehd eyleye mā-dām ki ḥay

481. Zīre taḥḳīḳ girse anuñ semʿine
Bir gün ola ṭuş olısar nefʿine[152]

482. Ẕü'l-celāl'e hem tażarruʿ eyleye
Bildügi nefʿa teşerruʿ eyleye

483. Bildügini bildüre ʿār itmeye
Menzilini göz göre nār itmeye

484. ʿİlme kāhil olana kāfī budur
Yolda ihmāl idene şāfī budur

485. Bir rivāyet naḳl olur bunda meger
Varıdı ʿilmile fāżıl bir güher

486. Adına İbnü'l-Mübārek söylenür
ʿİlmiyile ḫalḳ-ı ʿālem ṭoylanur

487. Didiler aña niçe bir iştiġāl
İdesin ʿilme teveccüh bī-melāl

488. Didi ẓannum bu durur kim bir kelām H22a
Kim necātum anda ola ve's-selām

489. Semʿuma ol irmemiş ola henüz

[150] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü M
[151] Yāḫu: Yāḫud H
[152] semʿine: şemʿine L

Ola kim ṭuş ide bir gün yüze göz

490. Raġbeti ḳoma ölince raġbeti
Tā riʿāyet eyleyesin sünneti

491. Başa dirse kim saʿādet tāc ola M22a, L22a
ʿİlm oḳuya her zamān muḥtāc ola

492. Şöyle bile ʿilme vardur iḥtiyāc
Ḥaḳḳ'uñ emrin ḥāl ide bula revāc[153]

493. Ḥaḳ Teʿālā Aḥmed'e itdi ḫiṭāb
İste ʿilmüñ vefretin didi ṣavāb

494. Ḳāle *ʿilmen Rabbi zidnī* ol Ḥabīb[154]
Sen de digil derdüñe ola ṭabīb

495. Sünnetile ʿilme ṭālib ol nefīs
Rūz-i cumʿa yevme'l-iṣneyn hem ḫamīs

496. İşbu günler şān budur āsān ola
Maʿrifet ṭullābına iḥsān ola

497. Ḫayrı taʿlīm idene ḳıl meskenet
Gerçi bir ḥarf ola bula menzilet[155]

498. Cānıla aña taʿalluḳ eyleye
Ḫidmetinde key temelluḳ eyleye

499. Sırrıla hem cehrile ide duʿā
Cehli derdi tā gide bula devā

500. Aña ḫidmet aña nuṣret eyleye
Aña ḥürmet aña raġbet eyleye

Fe-ḳad ḳāle ʿaleyhi's-selāmu: "Men ʿalleme ʿabden āyeten min-kitābi'llāhi Teʿālā fe-hüve mevlāhu velā-yenbaġī lehū en-yaḫẕülehū velā-yesteʾṣira ʿaleyhi eḥaden fe-in-feʿale ẕālike fe-ḳad ḳaṣame ʿurveten min-ʿura'l-İslām."[156] H22b

[153] Kaynak metinde "بِحَالٍ ما" olarak geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 55.

[154] *Ve ḳul Rabbi zidnī ʿilmen: De ki, Rabbim ilmimi artır.* Tâhâ Suresi, 20/114. (Vezin gereği ayet iktibasında kelime yerleri mütercim tarafından değiştirilmiştir.)

[155] menzilet: mertebet H

[156] Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, Thk. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefî, 25 Cilt, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, t.y., 8/112; Beyhakî, **Şuabu'l-Îmân**, 2/406.

501. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ẕuḫru'l-enām* L22b
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[157]

502. Bir kişi kim bir ḳula taʿlīm ide M22b
Luṭfıla bir āyeti tefhīm ide

503. Ol muʿallim oldı mevlāsı anuñ
Ḫidmetinde olmaḳ evlāsı anuñ

504. Ḥürmet ide anı rüsvā itmeye
Ṭoġrı yola gide egri gitmeye

505. Ḳılmasun üstüne kimse iḫtiyār
Ḥürmetine gelmeye tā iḥtiḳār

506. Ger virürse ḫ̆ācesine ıżṭırāb
Kūşesi İslām'ınuñ olur ḫarāb

507. Ḳapusın ḳaḳmaya ṭura muntaẓır
Ḫānesinden tā çıḳınca müfteḫir[158]

Kemā ḳāle'llāhu Teʿālā: "Ve lev-ennehüm ṣaberū ḥattā taḫruce ileyhim le-kāne ḫayran lehüm."[159]

508. Ḥaḳ Teʿālā nitekim emr eyledi
Ol Ḥabīb'e raḥmet idüp söyledi[160]

509. Geldi bir ḳavm nā-gehān Peyġamber'e
Kim buluşmaḳ dilediler Rehber'e

510. Ḥaḳ didi anlar eger ṣabr ideler H23a
Sen çıḳınca ṭuralar hayr ideler

511. Anlara ḫayr ola böyle eylemek
Lāyıḳ ola emr-i Ḫaḳḳ'ı söylemek

512. Emr-i dīnde her ne kim ola mübāḥ
Ṭut ḫilāf itme sözin bul sen felāḥ

513. Dileriseñ ola maʿmūr bu umūr L23a
Sen muʿallim ḳalbine virgil sürūr

---

[157] ʿaleyhim: ʿaleyhi M (H nüshasında "İḳbelūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām" olarak geçer.)
[158] ṭura: ola L // Ḫānesinden: Cānesinden L
[159] Hucurât Suresi, 49/5.
[160] raḥmet: ḥürmet H

514. Sen muʿallim ḥaḳḳını taḳdīm ḳıl M23a
Ata ana üstine taʿẓīm ḳıl

515. Cümle Müslim ḥāli böyle iy hümām
Cān gözin aç söylenür çün ḥaḳ kelām

516. Ger muʿallim māluña māʾil ola
Ḳıl seḫāvet olmasun ḥāʾil ola

517. Çünki ḳadri ḫˇācenüñ oldı ʿulā
Ṭınma görseñ zellet ü sehv ü ḫaṭā

518. Ger ḫaṭāsın itse nā-gāh istimāʿ
Aḥsen-i teʾvīle ide ictimāʿ[161]

519. Gel berü iy merd-i ʿāḳil cāmiʿ ol
Dīn-i İslām sünnetinden sāmiʿ ol

520. Ṯābit ol aḳvāl-i ʿilme cānıla
Tā olasın dīnile īmānıla[162]

521. Hezl ü laġvı dīne itme iḫtilāṭ
Ṣaḳla reʾyüñ cānıla ḳıl iḥtiyāṭ

522. Ḍıḥk idüp luʿb eyleme ḳalbüñ ölür
Geç cedelden yoḫsa ol kelbüñ olur

523. Önegülük ḳarʿ ider bāb-ı ḍalāl H23b
Ṭut dilüñi gelmesün saña kelāl

524. Ḥıfẓını nefsinde dāyim ẕikr ide
Ḳalbine teʾṯīr ide ger fikr ide[163]

525. Ḳalb içinde ṭuta muḥkem eyleye
Tā ki ṣoñra anı muḥkem söyleye[164]

526. Bite ṭabʿında ʿulūm-ı ṯābite L23b
Ṣāfī yirde ot biter bigi bite

527. Daḫı ṣora iḥtiyācı olduġın M23b
Ḳalbine andan maʿārif ṭolduġın

[161] itse nā-gāh: nā-geh itseñ H
[162] Tā: -H
[163] ger fikr: tā fikr H
[164] ki ṣoñra anı: kim anı ṣoñra L / söyleye: eyleye L

528. Nışfı ʾilmüñ didiler ḥüsnü’s-suʾāl
Rabbenā yessir lenā ḫayra’l-menāl[165]

529. Kenz-i ʿilmüñ oldı miftāḥı suʾāl
Rabbenā ve’ftaḥ lenā bābe’l-kemāl[166]

530. Küccükiken saʿy idüp ʿilme düriş
Her ʿulūmuñ ʿaşlına muḥkem giriş

Fe-fi’l-ḥadīṯi: “Meṯelü’llezī yeteʿallemü fī-ṣıġarihī ke[meṯeli]’l-vesmi ʿale’ṣ-ṣaḫrati ve’llezī yeteʿallemü fī-kiberihī ke’llezī yektübü ʿale’l-mā’i.”[167]

531. Enbiyānuñ serveri şāh-ı rusül
Etḳıyānuñ bihteri māh-ı sübül

532. Fi’l-meṯel dir her ne ögrense ṣaġīr
Yazu ḳazdı ṣaḫra üzre ṣan debīr

533. Daḫı her ne ögrenürse bil kebīr
Yazu yazdı ṣan ṣu üzre ol faḳīr

534. Ger ṣaġīr olursa ʿālim ger kebīr H24a
Ger ġanī olursa ʿālim ger faḳīr

535. Her birinden iḳtibās it sen ʿulūm
Ki_olmayasın *min-cehūlin min-ẓalūm*[168]

536. ʿİlmi ögren ʿār ḳılma iy ġanī
Ögreden olursa da senden denī

537. Zīre ḥikmet müʾmine mefḳūddur L24a
Ḳanda bulsañ baġla kim maḳṣūddur

538. Ögreden ʿādil emīnü’l-ġayb ola M24a
ʿĀlim ü nāṣıh taḳiyyü’l-ceyb ola[169]

---

[165] *Rabbimiz! Hayırlara kavuşmayı bize nasip eyle.*

[166] *Rabbimiz! Kemal kapılarını bize açık eyle.*

[167] ke’l-vesmi H, L / ke’r-resmi M. (Kaynaklarda “ke-meṯeli’l-veşmi” olarak geçmektedir. “Vesm” iz, eser, alamet ve dağ anlamlarına gelir. “Veşm” ise, dövme ve nakış anlamlarına gelmektedir. Ahterî Mustafa Efendi, **Ahterî-i Kebîr**, s. 1089, 1091; Hadis için bkz. Deylemî, Ebû Şuca‘ Şîrûye b. Şehrdâr b. Şîrûye, **el-Firdevs bi-Me’sûri’l-Hitâb**, Thk. es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl, 5 Cilt, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1986, 4/135)

[168] it: -H (Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yüklendi. Çünkü o *çok zalimdir, çok cahildir*. Ahzâb Suresi, 33/72)

[169] Kaynak eserde ve kaynak eserin diğer tercüme ve şerhlerinde “naḳiyyü’l-ceyb” olarak geçen ifade, *Şir‘a-i Manzûme*’nin bütün nüshalarında “taḳiyyü’l-ceyb” olarak geçmektedir. Kurd Muhammed Efendi “ḳalbü’ṭ-ṭāhir” olarak şerhederken; Bigavî “gönlü pāk” olarak tercüme etmiştir. Bahtî ise “ḳalbi ṣāliḥ ṭāhir” olarak tercüme etmiştir. “Naḳiyyü’l-ceyb” Arapça sözlüklerde “tâhir, afîf” olarak geçerken “taḳiyyü’l-ceyb” sözlüklerde yer almamaktadır. Mütercimin “Gönlü takva olan” anlamıyla

539. Sāl-ḫurde aṣl ola ehl-i_iḫtiyāṭ
İtmeye ṣulṭānlarıla iḫtilāṭ

540. Daḫı dünyā emrine ol baḫtiyār
Ḳatı meşġūl olmaya leyl ü nehār

541. Tā kim anuñ dīni emri ber-ḳarār
Ṯābit ola bula devlet pāyidār

542. Buncılayın bir kişi ger görmeye
ʿİlme ṭālib Ṣīn'e vara ṭurmaya[170]

543. Bir ḫuṣūṣda ḥācet olsa bir ḥadīṯ
Ara irde cümle yiri bul muġīṯ

544. Yine ḳāʾil şemʿ yaḳar cemʿuña
Daḫı bir dür ṭaḳmaḳ ister semʿuña

545. Nicedür sünnet muʿallim n'eyleye
Niyyet ide ḳula irşād eyleye

546. Ḫalḳa mürşid ola Ḥaḳḳ'a hem delīl
Tā ki nāsa ṣāliḥ ola ol sebīl

547. Gerçi Hādī Ḥākim-i muṭlaḳ durur
Bir ḳulın hādī ḳılur mülḥaḳ durur

548. Uyar aña biri olur tevbekār H24b
Mürşidine ḫayrı anuñ bī-şümār

549. Yarın Allāh viriserdür şol ḳadar
Ki_anlara ṭāliʿ idi şems ü ḳamer

550. Ḫālıḳ'ından ābıḳ olan ḳulını L24b
Redd iderse ṭāʿata n'eyler Ġanī

---

bilinçli bir tercihi söz konusu olabileceği gibi müstensihler tarafından tek noktalı "Nun" harfi yerine sehven çift noktalı "Te" de yazılmış olabilir. Ayrıca kaynak metnin farklı bir bölümünde, mütercimin "taḳiyyü'l-ceyb" lafzına benzer olarak "taḳiyyü'l-ḳalb" lafzı da geçmektedir. (İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 58, 369; Kurd Mehmed Efendi, **Mürşidü'l-Enâm İlâ-Dâri's-Selâm Fî-Şerhi Şir'ati'l-İslâm**, vr. 38a; Hacı Ahmed b. Seyyid el-Bigâvî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Şeriyye Bölümü, Nr. 387, vr. 24a; Bahtî, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, s. 29)

[170] ṭurmaya: durmaya H, ermeye L (H ve M nüshalarında sayfa kenarında şu açıklama vardır: "Eṣ-Ṣīn ismün beledün baʿīd". Kaynak metinde ise "aḳṣa'l-bilād" olarak geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, 58; Manen iktibas yapılan hadisin meali şöyledir: "İlim Çin'de bile olsa talep ediniz." Bkz. Beyhakî, Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyn, **Şuabu'l-Îmân**, 2/253.

551. Sevgülüdür Ḥaḳḳ'a ġāyet ol kişi M24b
İde iḥsāñ ins ü cinnüñ ṣaġışı

552. Nuṣḥ iden ʿālim muʿallimden nişān
Ümīḏin ḳaṭʿ eylemek ḫalḳdan hemān

553. Gerçi faẓlıla olursa müfteḫir
Eksük olmaz ṭapusından müfteḳir

554. Rıfḳ ide taʿlīm ide hem meskenet
Bula şefḳat ögrenen hem merḥamet

555. Ṭālibe taʿlīmde evvel başlaya
Ḳatı aḳreb iḥtiyācın işleye

556. Anı kim diler ide taʿlīm hem
Āḫiretde dünyede ola ehem

557. ʿİlmi ögretmeye illā ehline
Zīre ehli ṭālib olur aṣlına

Fe-inne'n-Nebiyye ʿaleyhi's-selāmu yeḳūlü: "Lā-teṭrahu'd-dürre fī-efvāhi'l-kilābi."[171] **Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "Lā-tüʿalliḳu'l-cevāhira fī-aʿnāḳi'l-ḫanāzīri. Fe-inne'l-ḥikmete ḫayrun mine'l-cevāhiri ve men kerihehā fe-hüve şerrun mine'l-ḫınzīri ṣadaka Rasūlü'llāh."** 172

558. Didi zīrā kāyinātuñ mefḫarı H25a
Enbiyānuñ evliyānuñ bihteri

559. Dürri ṭarḥ itmeñ kilābüñ aġzına L25a
Ḳaçuñ andan başmañ anuñ izine

560. Ṣaḳınuñ aşmañ didi hem cevheri M25a
Boynına ḫınzīrlaruñ olmaz ḥarı

561. Zīre ḥikmet nisbet olur cevhere
Anı ṭaḳmaḳ bil yaraşmaz her ḫara

562. Kim kerāhat birle baḳsa ḥikmete
Mücebin gör çünki düşdi nisbete

---

[171] İbnü'l-Mukri', Ebûbekir Muhammed b. İbrâhim b. Ali b. Âsım b. Zâzân el-İsfehânî, **el-Muʿcemu li-İbni'l-Mukri'**, Thk. Ebû Abdurrahmân Âdil b. Saʿd, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1998, 403; el-Hatîb el-Bağdâdî, Ebûbekir Ahmed b. Ali b. Sâbit, **Takyîdu'l-İlm**, Thk. Yûsuf el-Aş, Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, Beyrut, 1974, 147.

[172] Lā-tüʿalliḳu: Lā-teʿliḳu L / dürre: dürere L / Ṣadaka Rasūlü'llāh: -H (Hadis kaynaklarında yer almayan bu rivâyet Hz. İsa'ya nisbet edilmiştir. Bkz. Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, Dâru'l-Maʿrife, Beyrut, t.y., 1/57)

563. Anı şerdür didiler ḫınzīrdan
Ḳanḳısı yig añlanur taʿbīrden

564. Gizlemeye görse ʿilmüñ ehlini
Zīre bilür ehli olan aṣlını

565. Ġayr-ı ehle söylenen żāyiʿ olur
Söylenürse ehline ṣāyiʿ olur[173]

566. Cevr ü ẓulm itmiş olur menʿ eyleyen
Sözini ṭut ḥaḳḳı söyler söyleyen

567. Ẕihni müdrik ʿaḳlı bāliġ ṣınfa sen
Sünnetinden söylemek oldı ḥasen

568. Zīre ʿālim sözi dise ʿilmile
Ger muʿānid itse tekẕīb cehlile[174]

569. Hem tehāvün itse aña ol belīd
Yāḫu fehmin eylese ġayr-ı sedīd

570. Bil ḥaḳīḳat anda ḥaḳ żāyiʿ olur H25b
Ulu fitne şerrile ṣāyiʿ olur

571. Sözi söyle ḫalḳa kim āsān ola
Ṭuta dilde yüsrile iḥsān ola

572. Ḫalḳa vüsʿatdür bilürsen muḥkemāt L25b
Açamazsañ müştebihdür müşkilāt

573. Söyle muḥkem sözi ḳoġıl müşkili M25b
Ḳo ḳalanın gözle dāyim muḳbili

574. Virme ruḫṣat cāhile fāriġ olur
Ġafletinden emn ider żāyiʿ olur

575. Ṭutma ḳatı yeʾs ider ġāfil durur
Zīre ṭoñmış kibrile cāhil durur

Ve fī-ḥadīṯi ʿAliyyin Raḍiyallāhü ʿanhü: "İnne'l-faḳīhe külle'l-faḳihi men lem-yuḳanniṭi'n-nāse min-raḥmeti'llāhi ve lem-yüʾemminhüm min-mekri'llāhi Teʿālā."[175]

[173] ehline: olmaya L
[174] dise: dirse H
[175] Benzer lafızlarla rivayet için bkz. Dârimî, "Mukaddime", 29 (No. 305-306), 1/338-339.

576. Bu ḥadīṯi naḳl ider bunda ʿAlī
Rāżī itsün anı Allāhü'l-Celī[176]

577. Didi taḥḳīḳ *el-faḳīh külle'l-faḳīh*
Nāsı nevmīḏ itmedi oldı nezīh[177]

578. Raḥmetinden Ḫālıḳ'uñ ḫor itmedi
Mekr-i Ḥaḳ'dan emnile dūr itmedi

579. Hem kelāmında tevessüʿ itmeye
Dilerise kim teveccüʿ itmeye

580. Ger muaʿllim olurısa müstaḳīm
Ḥaẓẓ ider ḳavlinden anuñ müstehīm

581. Sālik olur ṭoġrı yoldan dāyim ol H26a
Ṣaġa ṣola ṣapmaz ol bulur vuṣūl

582. Bir ḥadīṯin çoḳ vücūhı varısa
Söyleye bir vechile yararısa

583. Ḥaḳ kelāmın ṣaḳla teşḳīḳ eyleme L26a
Vechi tebdīl aṣlı tefrīḳ eyleme

584. Böyledir bunda ḥadīṯ-i Muṣṭafā M26a
Vir ṣalavāt cān u dil bulsun ṣafā

Ve-fi'l-ḥadīṯi: "İnne teşḳīḳa'l-kelāmi mine'ş-şeyṭāni."[178]

585. *İnne teşḳīḳa'l-kelāmi'l-müstehān*
Ṣādırun mimmen lehū aṣlü'l-mühān[179]

586. Bil ki teşḳīḳ anı şeyṭān ögredür
Yaʿnī çoḳ söz çoḳ belāya uġradur[180]

587. Keṯret itmeye diyen aḳvālile
Müstemiʿ tā düşmeye emlālile

588. Muḳtedā-yı enbiyā şāh-ı rusül

---

[176] Bu: Bir L
[177] taḥḳīḳ el-faḳīh: taḥḳīḳu'l-faḳīh H. Benzer lafızlarla rivayet için bkz. Dârimî, "Mukaddime", 29 (No. 305-306), 1/338-339. *(el-faḳīh külle'l-faḳīh: Gerçek fakîh* halkı ümitsizliğe sevketmeyendir.)
[178] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/94.
[179] kelāmi'l-müstehān: kelāmü'l-müstehān H *(Bayağı sözlerle lügat paralamak, düşük karakterli kimselerin işidir.)*
[180] teşḳīḳ anı: teşḳīḳ ki anı L

Mürşid-i Ḥaḳ sırrıla ṣāḥib-sübül

589. Ẓabṭ iderdi ḥālini aṣḥābınuñ
Gözleridi ḳalbini aḥbābınuñ

590. Vaʿẓı vażʿı cümlesi yārānıla
Fiʿli ḳavli cümlesi oranıla

591. Refʿ iderdi bil melālet ḫavfını
Muḫtebirdi ṭavrını hem ṭavfını[181]

592. Müstemiʿde ger melālet añlana
Ṭınmazıdı diñleyen tā diñlene

593. Dirdi ḳavlen her ne olsa ʿindehū H26b
Vechi üzre diñledügin vaḥdehū

594. Nitekim mesmūʿıdur ider edā
Naḳṣı yoḳ zāyid degüldür mā-cerā[182]

595. Zīre vaḥy-i münzel olur münteḳil
Münzilinden ʿayn-ı evvel mürteḥil L26b

596. Mālda itse ger ḫıyānet bir kişi M26b
ʿİlm-i Ḥaḳ'da hem-çünān erkek dişi

597. Cürüm artuḳ bunda bil anda degül
Vaʾʿfu ʿannā Rabbenā biʾse'l-ġulūl[183]

598. Cümle mesmūʿın ḥadīṣdür dimeye
Zīre aṣla şāyed ola uymaya

599. Vāḳiʿ ola nā-gehān bār-ı vebāl
Rabbenā ve'rḥam lenā yevme'n-nevāl[184]

600. Ḳāʾili ʿilmüñ eger sāmiʿ degül
Aṣlıyıla ṣıḥḥatin cāmiʿ degül

601. Girür oda yanar anda bī-ḥisāb
Rabbenā yessir lenā ḥüsne'ṣ-ṣavāb[185]

602. Gelse müsteftī ḳapuya lā-yürad

---

[181] ṭavfını: ḫavfını L
[182] Naḳṣı: Naḳżı L
[183] Vaʾʿfu: ḫalliṣ L *(Ey Rabbimiz! Hıyanetin kötülüğünden dolayı sen bizi affeyle.)*
[184] nevāl: suʾāl L *(Ey Rabbimiz! Hesap gününde bize merhamet eyle.)*
[185] ḥüsne'ṣ-ṣavāb: ḥüsnü'ṣ-ṣavāb H *(Rabbimiz! Bize doğrunun güzelliğini nasip eyle.)*

Dindi *lā-yüftā bi-mā-lā-yuʿtemed*[186]

603. Çünki rūşen olmadı ṣādıḳ delīl
Pes cevāba olmaya lā-büd sebīl

604. Ḥaḳ Kitāb'ından olursa naṣṣ eger
Yāḫu sünnet yāḫud icmāʿ iy piser[187]

605. Aña göre yazıla anda cevāb
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

606. Ger Nebī'den bir ḥadīṯ taʿyīn ide H27a
Aḥsen-i tebyīnile tezyīn ide

607. Yaʿnī bāb-ı ecnebīyi sedd ide
Ahsen-i teʾvīle anı redd ide

608. Her ṭarīḳuñ esʿadine ḥaml ide L27a
Her vücūhuñ erşedine ḥaml ide

609. Ger kişide ṣıdḳıla ʿadl olmaya M27a
Hem şehādet aṣlına ehl olmaya[188]

610. Kimse andan bir ḥadīṯ naḳl itmesün
Ḳavlin anuñ ṣıḥḥate ḥaml itmesün

611. Zīre rāvī bir rivāyet eylese
Şekkile anı ḥikāyet eylese

612. Oldı meşkūk ṣıḥḥatinde yoḳ yaḳīn
ʿUdde cidden min-eḥādi'l-kāẕibīn[189]

613. Şol ḥadīṯi naḳl ide iy pür-uṣūl
Ṣıḥḥatine dīn uṣūli dir vuṣūl

614. Daḫı taṣdīḳ ide tevfīḳ oluna
Āyet aḫbārıla taṭbīḳ oluna

615. Hem beṣāyir ehli māʾil olalar
Şekl ü ebşārıla kāʾil olalar

---

[186] lā-yürad: lā-yüruddü H (*Güvenilmeyenden fetvâ istenilmez*. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 61)

[187] Kitāb'ından: Kitāb'ında H // yāḫud icmā: yāḫu icmā H

[188] aşlına: aşlıla H

[189] *Hakikaten o yalancılardan biri sayılır*. (İlgili hadis metni için bkz. Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, **Müsnedü İmâm Ahmed bin Hanbel**, Thk. Şu'ayb el-Arnavût vd., 45 Cilt, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1421/2001, 33/333)

616. Bile anı bunlaruñ ḳalbi ṣaḥīḥ
Naḳl ide çün ḳurbetin göre ṣarīḥ

617. İşbu ẕevḳi alısar ehlü'l-ḫuṣūṣ
Aṣfiyādan etḳıyādan bā-nuṣūṣ

618. Kim taʿarruż ḳılsa taʿlīm emrine
Kim taṣaddī itse tefhīm emrine

619. Aña lāzım ḫalḳa ḫulḳ itmek müdām H27b
Ḥüsn-i ḫulḳıla olısar ber-devām

620. Kendü ʿāmil ola evvel ʿilmile
Ṣoñra daʿvet ide ḫalḳı ḥilmile

621. Tā ki daʿvet ḳavl ü fiʿl ü ḥālile L27b
Olmış ola olmaya imlālile

622. Zīre vāʿiẓ fiʿliyile iy hümām M27b
Tīr-i ḳavli ber-hedef bulur merām

623. Ḳavliyile vāʿiẓ olan iy imām
Żāyiʿ ider her ne kim söyler kelām

624. Vāʿiẓ olan her neyi kim söyleye
Ḥilm ü rıfḳıla müdārā eyleye

625. Kendü ḥaḳdan sözini ayırmaya
Ḳavli maḳbūl olmasa ḳayırmaya

626. Diye benden daʿvet ü sizden ṭaleb
Ḥaḳ hidāyet eyleye ola sebeb

627. Ögrenici fehmini bil ögreden
İmtiḥān ḳılsa ḳayırmaz her neden

628. Ḳındıra taʿlīm iden taḥrīż ide
Tā ki raġbet birle ol taḥżīż ide

629. Zīre Aḥmed mefḫar-ı kevn ü mekān
Kim anuñçün yaradıldı ins ü cān

630. İmtiḥān u baḫṣıla aṣḥābını
Tecribe ḳılup didi aṣvābını

Kemā ḳāle ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem: "İnne mine'ş-şeceri şeceraten lā-yesḳuṭu varaḳuhā ve innehā meṯelü'l-müʾmini'l-müslimi fe-ḥaddiṯūnī mā-hiye fe-vaḳaʿū fī-şecerati'l-bevādi ve vaḳaʿa fī-nefsi'bni ʿUmera ennehā naḫletün fe'staḥyā en-yesbiḳa'l-ekābira bi-ẕikrihā."[190] H28a

631. Didi eşcār içre vardur bir şecer — L28a
Sāḳıt olmaz yapraġı virür şemer

632. Müʾmin ü Müslim gibidür ol aġaç — M28a
Baña söyleñ tā bulasız siz revāc

633. Bādiye eşcārına düşdi bular
Naḫle fikrin eyledi İbn-i ʿÖmer

634. Lākin istiḥyā idüben ṭınmadı
Sebḳat atına edebdür binmedi[191]

635. Sünnetinden yine diñle bir cevāb
Kimseye ḳılma ʿitābıla ḫiṭāb

636. Ḫalḳ içinde serzeniş olmaz eyü
Kalur andan diñleyene çoḳ ḳayu

637. Buncılayın vaż‘ görse ol Resūl
N'oldı ḳavme didi taʿrīż itdi ol

638. Yine diñle sünnetinden bir ḫaber
Güş-ı cāna aşmaġa oldur güher

639. Ger teʿannüt birle ṣorsa bir kişi
Ḳo cevābı sāʾilüñ ḳalsun işi

640. Sāʾil olan hīç teʿannüt itmeye
Ṭoġrı yolı bile egri gitmeye[192]

641. Uġlūṭātıla ʿavışāt itmeye — H28b
Kendüyi nār-ı caḥīme atmaya

642. Sāʾile çünkim bular oldı ḥarām
Ehl-i ʿilme lāyıḳ itsün iḫtirām[193]

643. Zīre taḫfīf lāzım eyler ʿāḳıbet

[190] ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem: ʿaleyhi's-selām L / ʿUmera: ʿUmera raḍiya'llāhü ʿanhü L. Hadis için bkz. Buhârî, "İlim", 4 (No. 61), 1/22.
[191] ṭınmadı: söylemedi H
[192] bile: ḳoyup H
[193] bular: bunlar H

Ḥürmet eyle isteriseñ ʿāfiyet

644. Dīn-i ḥaḳḳa yā tehāvün eyler ol — L28b
Mücebin ṣorarısañ nāra duḫūl[194]

645. Ḥāṣılı ilzām u techīl eyleme — M28b
Saña lāzım olmayanı söyleme

646. Nice gider yolını gözle selef
Diyeler tā kim saña tābiʿ ḫalef[195]

647. Çün ḳażā fetvāyıla maḥlūl ola
Anuñ emri ʿālime maḥmūl ola

648. Vaʿẓ u taʿlīm emri daḫı böyledür
Līki sālif bunda ḳavlin söyledür

649. Ḳılletile iltizām u intiṣāb
Sīret oldı anlara budur ṣavāb

650. Bunlaruñçün iḫtirāza var delīl
Kim anı şāh-ı sübül ḳıldı sebīl

651. Didi ecrā āteş üzre biriñüz
Ṭālib-i fetvā olan ol biriñüz

652. Söylemekden istimāʿıla sükūt
Efḍal oldı didiler bunlar ṣübūt

653. Daḫı dirler bu sözi ecmel durur
Şöhret āfet iḫtifā efḍal durur

654. Bunlaruñ her birinüñ maḥbūbı bu — H29a
Her ne olsa ṭınmaya maṭlūbı bu

655. Her ne olsa āḫara raġbet ider
ʿİlmine hem fażlına ḥürmet ider[196]

656. Ger ḥadīṣden yāḫu fetvādan suʾāl
Olsa ḳaçar cehdi bu olmaya ḥāl

657. Baʿżı vaḳtde Ehl-i Bedr'i bil ʿÖmer — L29a
Cemʿ iderdi her ḫuṣūṣda iy piser

[194] ṣorarısañ: söyleriseñ H
[195] gözle: diñle H
[196] ider: ide H // ider: ide H

658. Gör ne ḥürmet virdi aña ol Cemīl M29a
Kendü reʾyin ḥükmine ḳılmaz delīl

659. Emr-i dīnde vāḳiʿ olsa bir mühim
İctimāʿıla bulınur bir mütim

660. Ger ġavāmiż kim ġarībe ola ol
Yaʿnī müşkil çoḳ cevāb āsān degül[197]

661. Yoġıdı aṣḥāb içinde bir kişi
Vire fetvā bitüreydi ol işi

662. İstemedi bil siyādet ol cevād
Yaʿnī müftī ola ide istināد[198]

663. İtmedi iḳbālına nāsuñ naẓar
Ṣayd-ı ḳalbile degüldi müfteḫar

664. Nefʿi celb itmek degüldi nefsine
Yaʿnī devlet ḳona andan reʾsine

665. Ḫālıḳ'ına itdi ẕātın intisāb
İtmedi ʿizzet bulardan iktisāb

666. Belki saʿyı ḥasbet oldı bunlaruñ
İçi ṭaşı nūr ṭoldı bunlaruñ[199]

667. Ḥaḳ ṣevābın hem rıżāsın ibtiġā H29b
Eylediler Ḥaḳ'dan idüp irtiżā

668. Ḥaḳḳ'uñ emrin saʿyıla refʿ itdiler
Dīne nuṣret cehdile cemʿ itdiler

669. Hem emānet virdiler ḳalanlara
Raḥmet ide tā Ḫudā alanlara

670. Ṣoñra ḳalan aldılar raġbet idüp L29b
Ṣoñra gelen bildiler ḥürmet idüp[200]

671. Bu emānet birle ẕikr olan ʿilel M29b
Dīnde iḫvān olana farż-ı ʿamel

[197] ġavāmiż: ġavāmiṣ L, M
[198] siyādet: seyādet L
[199] ḥasbet: ḥisbet M
[200] idüp: ḳılup L // idüp: ḳılup L

672. İy seḥerde şevḳ iden cān bülbüli
Būsitān-ı sünnete gel dir güli

673. Ḥıfẓı gökcek olmayana eydile
Sünnet oldı ʿilmi yazmaḳ ḳaydıla

674. Didi bunda āfitāb-ı şerʿ-i dīn
Ḳayyidū ʿilmen bi-sefrin li'l-metīn[201]

675. Hem dinildi ḥıfẓ iden ṣayd eyledi
Hem kitābet ṣaydını ḳayd eyledi

676. Sünnetinden ʿilmiçün oldı metīn
Oḳunur ḥaṭṭıla yazmaḳ iy emīn

677. Zīre oldur ḫaṭṭ-ı aḥsen oḳına
Göze güzel ola ṭabʿa ṭoḳına

678. Hem ḥadīṯüñ aḥsenidür añlanan
Söylenürse raġbet ile diñlenen

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmu: "Men eḥabbe kerīmetāhu felā-yektubü baʿde'l-ʿaṣri."[202] Ve hüve maḥmūlün ʿalā-men yuʿavvidü ẕālike.[203] H30a

679. Didi çeşm-i cism-i cān-ı maʿrifet
Kim anuñdur ḳadr ü faẓl ü mertebet

680. Kim ki sevse dünyede iki gözin
Baʿde-ʿaṣrın yazmasun yazı yüzin

681. Bu kitābet ʿādete maḥmūldur L30a
Yaʿnī kātib ol zamān meşġūldur

682. Müsteḥabdan müstemiʿ ol bir kelām M30a
Ögrenürseñ olısarsın müstedām

683. Naḥv'i Ṣarf'ı ögrenigör iy ʿazīz

[201] *Ḳayyidū ʿilmen bi-sefrin li'l-metīn: Sağlam olması için yazmak suretiyle ilmi kayıt altına alınız.* Kaynak metinde ve diğer hadis kaynaklarında *"Ḳayyidu'l-ʿilme bi'l-kitabeti"* olarak geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 64; Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 1/370.

[202] L nüshasında "Ve ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme" olarak geçmektedir. (Temel hadis kaynaklarında yer almayan bu rivâyetin aslının olmadığı kaydedilmiştir. Ali el-Kârî, Ebu'l-Hasen Nureddîn, **el-Esrâru'l-Merfûa**, Thk. Muhammed es-Sebbâğ, Dâru'l-Emâne-Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1971, 325; el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, 2/222, No.2354.

[203] *Bu yasak, ikindiden sonra yazı yazmayı âdet hâline getirenler içindir.* Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 65.

Ki_anlaruñla ʿilm olur ġāyet temīz

684. Bunda vardur söylenür bir ḫoş ḫaber
Kim anı hüccet içün didi ʿÖmer

685. ʿArabiyyet ʿilmine _idüñ iltizām
Tā bulasız ḫalḳ içinde iḥtirām[204]

686. Yāʿnī Naḥv ü Ṣarfa idüñ iltizām
Ṣıḥḥat üzre ola tā kim her kelām

687. Zīre oldur eylüge olan delīl
Arturur hem dostlıġı olur ḫalīl

688. Bil edebden ṣayılur gökcek kelām
Hüsn-i taʿbīre olur māʾil enām

689. Her sözi tafṣīl ide īżāḥ ide
Lüknetile itmeye ifṣāh ide

690. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

DÖRDÜNCİ FAṢL FEŻĀİL-İ ḲURʾĀN'I DAḪI ÖGRENEN VE ÖGREDEN FAŻLINI VE DAḪI OḲUMANUÑ EDEBLERİNİ VE SÜNNETLERİNİ BİLDÜRÜR.[205]

691. İy maʿānī baḥrına ġavvāṣ olan — H30b
Dürr ü gevher bulmaġıla ḫāṣṣ olan

692. Fażl-ı Ḳurʾān cevherin daḳ semʿuña — L30b
Tā żiyāsın añlayasın cemʿuña

693. Ögreden hem ögrenen fażlın işit — M30b
Aç ḳulaġuñ cān gözin rūşen ışıt

694. Oḳumaḳda var edebler hem sünen
Seyyid eyler saʿyıla sini senen

695. Bil ki taḥḳīḳ fażl-ı Ḳurʾān bī-ḳıyās
Kim anuñ ġāyātına irmez esās

[204] ʿArabiyyet ʿilmine: ʿİlm-i iʿrāb bilmege M // tā: kim L (Kaynak metinde "taʿallümü'l-ʿArabiyye" lafzıyla geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 65)
[205] oḳumanuñ: oḳumaġuñ L

696. ʿAdd ü iḥṣā birle maʿlūm her vücūd
Ḥadd ü ġāyet birle mefhūm her vücūd

697. Līki Ḳurʾān faẕlına mümkin degül
Bārī baʿżın diñlegil iy pür-uṣūl

698. Aña nisbet faẕlıla sāyir kelām
Ḫalḳa Allāh faẕlı gibi iy hümām

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "El-Ḳurʾānu ḥablü'llāhi'l-metīnü li-ennehū lā-tenḳaḍī ʿacāʾibühū ve lā-yaḫlaḳu ʿan-keṯreti'r-reddi men ḳāle bihī ṣadaḳa ve men ʿamile biḥī raşede ve men ḥakeme bihī ʿadele ve meniʿteşame bihī fe-ḳad hüdiye ilā-ṣırāṭın müstaḳīm"[206] H31a

699. Menbaʿ-ı faẕl ü keremden bir ḥadīṯ
Diñle cāndan ḳoma dilden yā Muġīṯ

700. Didi Ḳurʾān ḥabl-i Ḥaḳ'dur key metīn
Kim temessük eylese olur emīn

701. Zīre Ḳurʾān pür-ʿacāʾib pür-ʿiber
Münḳażī olmaz ne deñlü diseler

702. Kim ki tekrār eylerise şevḳile L31a
Arta ḥaẕẕı hīç dükenmez żevḳile

703. Ḳāʾili ṣādıḳ maḳālı hem sedīd M31a
ʿĀlimi fāżıl yolında hem reşīd

704. Ḥākimi ʿādil muʿazzez muʿteber
Muʿtaşım olan olısar müfteḫar

705. İʿtişām iden hidāyet bulısar
Rāh-ı Ḥaḳ'da istiḳāmet bulısar

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Men ḳaraʾe'l-Ḳurʾāne üdriceti'n-nübüvvetü beyne cenbeyhi illā ennehū lā-yūḥā ileyhi."[207]

706. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām*
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[208]

---

[206] fe-ḳad: -L (Kaynaklarda "li-ennehū" ifadesi geçmemektedir. Bkz. Zemahşerî, Ebu'l-Kâsim Mahmûd b. Amr b. Ahmed, **el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzîl**, 4 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1407, 1/394; Zeylâî, Cemâluddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed, **Tahrîcu Ahâdîsi'l-Keşşâf**, Thk. Abdullah b. Abdirrahmân es-Sa'd, 4 Cilt, Dâru İbni Huzeyme, Riyad, 1414, 1/211)

[207] İbnü'l-Mubârek, Ebû Abdurrahmân Abdullah, **ez-Zühd ve'r-Rekâik**, Thk. Habîburrahmân el-A'zamî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y., s. 275.

707. Kim ki Ḳurʾān oḳumaġı nehc ide
Yanlarına bil nübüvvet derc ide

708. İllā aña vaḥy olmaz iy hümām
Zī faż̄ilet zī saʿādet ve’s-selām

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: “Yüḳālü li-ṣāḥibi’l-Ḳurʾāni iḳraʾ ve’rtaḳi ve rattil kemā künte türattilü fi’d-dünyā ve enne menzileke ʿinde āḫiri āyātin teḳraʾuhā.”[209]
H31b

709. Bir ḥadīṯin daḫı diñle cānıla
Tā ḳalasın dīnile īmānıla

710. Dinile ḳārīsine rūz-i cezā
Oḳı ḳıl ʿālī maḳāma irtiḳā

711. Eyle tertīl nitekim itdüñidi L31b
Ol yola tebyīnile gitdüñidi

712. Āḫirinde āyetüñ menzil saña
Çün ḳırāʾat eyledüñ varġıl aña

713. *Cāʾe fi’l-āṯāri naḳlün müstefād* M31b
Men telāhü ṣāra minhü müstecād[210]

714. Āyet-i Ḳurʾān ḳadar menzil aña
Cennet içre virilür dindi saña

715. Bir kimesne şevḳile iḳdām ide
Ol ḳırāʾat emrini itmām ide

716. Mertebe kim cennet içre yücedür
Giren aña ol oḳuyan ḫ̆ācedür

717. Yā İlāhī bizi sen Ḳurʾān’ıla
Cennete ḳoy dīnile īmānıla

718. Ger dilerseñ baḫt u devlet ber-devām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve’s-selām

---

[208] *ʿaleyhim: ʿaleyhim* H, M
[209] iḳraʾ: -L / ve enne: fe-inne M (Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/192; Ebû Dâvûd, “Salât”, 353 (No. 1464), 2/73.)
[210] *Hadiste şöyle faydalı bir haber gelmiştir. Kim onu okursa, faydasını görür.*

BEŞİNCİ FAṢL OḴUMAḴ SÜNNETLERİN BEYĀN İDER.[211]

719. Gel ṣaʾādet şehrine sāʾir olan H32a
Gel siyādet baḥrına sāfir olan

720. Ġurbete düşmiş faḳīr ü müstemend
Bul enīsüñ ki_ola saña behremend

721. Sen tilāvet sünnetine ṭālib ol
Her maḳāṣıd emrine sen rāġıb ol

722. Ḳaṣdıla anı saña eyle enīs
Oḳuya hātif saña niʿme'l-celīs

723. Vaḥşetü'l-belvā gider ünset olur L32a
Kürbetü'd-dünyā gider ülfet olur[212]

724. Ḥaḳḳ-ı şevḳin Ẕü'l-cemāl'üñ vechine
Hem ḳażā itmek olur bil vechi ne[213]

725. Daḫı bilür ḳulluġuñ aḥkāmını M32a
Ḫidmetinde hem edeb iḥkāmını

726. Pes tilāvet muḳteżāsın üzleyen
İşbu minvāl üzerine gözleyen

727. Oḳuyup hem kendüye ḳılsa imām
Ol şefīʿdür bu müşeffaʿ ve's-selām

728. Ger riʿāyet itmese iʿrāżıla
Bu mevācib ḳalṣadı iġmāżıla

729. Anı çeke oda şoḳa bī-gümān
Rābbenā va'ġfir lenā sūʾe'l-lisān[214]

730. Āyet-i Ḳurʾān tedebbür olına
Hem nüzūli key tefekkür olına

731. Hem maʿānī aṣlını fikr eylesün
ʿĀmil olsun emrini ẕikr eylesün

---

[211] oḳumaḳ: Ḳurʾān oḳumaḳ L (Kaynak metinde "Faṣlün fī-süneni'l-ḳırāʾati" olarak geçmektedir. Burada "ḳırāʾat"dan kastedilen, Kur'an kıraâtıdır.)
[212] ünset olur: ünset ḳalur H
[213] vechi ne: vechine H
[214] *Allahım dilimizin kötülüklerinden dolayı bizi bağışla.*

Ve ḳāle İbnü Mesʿūdin raḍiya'llāhü ʿanhü: "Mā-min-ḥarfin ev āyetin illā ve [ḳad] ʿamile bihā ḳavmün ev lehā ḳavmün yaʿmelūne bihā."[215] H32b

732. İbn-i Mesʿūd Ḥaḳ kelāmın gözledi
Āyetinde iḥtirāmın gözledi

733. Ḥaḳ rıżāsı rūḥına olsun ḳarīn
Raḥmet itsün aña Rabbü'lʿālemīn

734. Yoḳdur andan ḥarf ü yā āyet didi L32b
İllā ʿāmil ḳavm anı ġāyet didi

735. *Ev lehā ḳavmün şerīfün yaʿmelūn*
Yaʿnī ḳavmen bi'ştiġālin yefḍulūn[216]

736. Şarṭ-ı sāʿatden şayılur iy güzel M32b
Ders-i Ḳurʾān olmaġı ancaḳ ʿamel

737. Yāʿnī lafẓın ide kāmil müstaḳīm
Nīze tīr itdügi gibi müstehīm

738. Daḫı tecvīd ide merġūlātıla
Yaʿnī taḳṣīr ide memdūdātıla

739. Ḥāl budur ki_olmaya ʿāmil ḥarfine
Ḳaça tālī ʿilm-i naḥvuñ ṣarfına[217]

Ḳāle Ḳatādetü raḍiya'llāhü ʿanhü: "Lem-yücālis hāẕe'l-Ḳurʾāne eḥadün illā ḳāme ʿanhü bi-ziyādetin ev nuḳṣānin ḳaḍa'llāhü'lleẕī lā-ilāhe illā ḫuve ḳaḍāʾen *şifāʾen ve raḥmetün li'l-müʾminīne ve lā-yezīdü'ẓ-ẓālimīne illā ḫasāran.*"[218]

740. Ḥaḳ Ḳatāde rūḥını şād eylesün H33a
Raḥmetinden anı ābād eylesün

741. Didi bunda ḥālile diḳḳat idüp
Bārī muḥkem ḳālile riḳḳat idüp

742. Her ki Ḳurʾān üzre meclis eyler ol

---

[215] Ve ḳāle: ḳāle L / lehā: lühā L (Ebû Ubeyd, el-Kâsım b. Sellâm b. Abdullah el-Herevî, **Fedâilü'l-Kur'ân**, Thk. Mervân el-Atiyye, Muhsin Harâbe, Vefâ Takiyuddîn, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1995, s. 99)

[216] ḳavmen bi'ştiġālin: ḳavm olur anuñla L *(Kur'an ayetleriyle amel edecek mutlaka şerefli bir topluluk bulunur. Öyle bir toplum ki, Kur'an ile meşgul olarak fazilet sahibi olmuşlardır.)*

[217] ki: kim H / ki: -L

[218] *Kur'an-ı Kerim ile oturup kalkan kâr veya zarar ile kalkar. Kendisinden başka ilah olmayan Allâhü Teâlâ şöyle hükmetmiştir: "Biz Kur'an'dan, mü'minler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz. Zalimlerin ise Kur'an, ancak zararını artırır."* (İbnü'l-Mubârek, **ez-Zühd**, 272.) (Ayet için bkz. İsra Suresi, 17/82)

Ṭurmaz illā naḳṣ u zāyid söyler ol[219]

743. Ḥaḳ ḳażā eyler ḳażāʿen şāfiyā
Müʾminīne raḥmet eyler vāfiyā[220]

744. ʿĀmilīne dāyimā ġufrān olur L33a
Ẓālimīne dāyimā ḫüsrān olur

745. Yine pervāz eyledi murġ-ı emel
Ṣayda ṣaldı fi'l-meṣel dest-i ezel

746. Diñle Ḳurʾān sünnetinden muḥterem M33a
Muḥkemile ʿāmil olmaḳ lā-cerem

747. Bil ki dāyim tālīye īḳān gerek
Hem teṣābüh olana īmān gerek

748. Daḫı emṣālına ide iʿtibār
Tā bula emṣāl içinde iḳtidār

749. Müʾmin ola vaʿdine iḫlāṣıla
Cennete girmek dilerse ḫāṣıla

750. Hem vaʿīdin aña īmān eyleye
Cān u dilden yaḫşi iẕʿān eyleye

751. Dil güşāde ola olsa ger beşīr
Ḳorḳa ḳatı oḳunursa ger neẕīr

752. Hem ʿaceblerden taʿaccüb eyleye
Emrine Ḥaḳḳ'uñ teraḳḳub eyleye

753. Vaʿẓıyıla ittiʿāẓ sünnet durur H33b
Zecriyile inzicār şiddet durur

754. Ṭabʿı līnet bulduġınca ol hümām
Oḳuya ḫoş raġbetile ve's-selām

755. Daḫı ḳalbi yumşaya cild ürpere
Lāyıḳ olan söz dinildi rehbere

756. Ger bu ḥālet tālīye olmaz delīl
Nefʿi anuñ olısar andan ḳalīl

[219] Her ki: Kim ki H
[220] şāfiyā: şāfiyen L / vāfiyā: vāfiyen L

757. Ḥaḳ Teʿālā ol Resūl aṣḥābına L33b
Raḥmet itsün luṭfıla hem āline

758. Didiler anlariçün sīret ṣaḥīḥ
ʿAşr-ı āyāt ögrenürler key faṣīḥ[221]

759. Gelmedi ḫāṭırlarına bir emel M33b
Ki_anuñıla itmeyince tā ʿamel

760. İşbu minvāl üzerine oldılar
Anuñiçün ḥüsn-i iḥsān buldılar

761. Güş-ı cāna yine buldum bir güher
Kim bahāsı Mışr u Rūm u Şām deger[222]

762. Didügüm gevher saña sünnet durur
Sünnete iḥyāyıla raġbet durur

Fe-fī'l-ḥadīṯi: "İnne'l-māhira bi'l-Ḳurʾāni maʿa'l-kirāmi'l-berereti ve men ḳaraʾehū ve hüve ʿaleyhi şāḳḳun fe-lehū ecrāni."[223]

763. *Ḳāle faḥru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām*
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

764. Kim ki istiẓhār-ı Ḳurʾān eyleye H34a
Ḥıfẓıyıla anı iẕʿān eyleye[224]

765. Bil ḥaḳīḳat ḥıfẓına māhir olan
Her cihetden aşlına ḳādir olan

766. Şol melekler kim muḳarreb olalar
Anuñıla bile olup ḳalalar

767. Ger dilinde ṣıḳlet olsa ḳārīnuñ
İki ecri ola aña Bārīʾnuñ

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Meni'steẓhera'l-Ḳurʾāne ḫaffefe'llāhü Teʿālā ʿan-vālideyhi'l-ʿaẕābe ve in-kāne müşrikeyni."[225] L34a

768. Bir ḥadīṯinde daḫı dir Muṣṭāfā M34a
Men teheddā bi'ṣ-ṣalāti ḳad şefā[226]

---

[221] key: ger H
[222] Rūm u Şām: Şām u Rūm L
[223] Benzer lafızlarla rivayeti için bkz. Buhârî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 80, (Abese), No. 4937, 6/166.
[224] eyleye: eylese H
[225] Benzer lafızlarla rivayeti için bkz. İbn Hibbân, **el-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâi ve'l-Metrûkîn**, 2/311.

769. Bir kişi kim ḥıfẕ-ı Ḳurʾān eylese
Vālideyne ecrin iḥsān eylese

770. Ḥaḳ ʿaẕābın anlaruñ taḫfīf ider
Hem ʿiḳābın luṭf idüp taḥrīf ider

771. Gerçi bunlar mücrim olsa şirkile
Nāra yanmış olsalar da çirkile

772. Ḥaḳ ʿināyet eyler işler luṭfını
Taḫfīf eyler ehl-i cürmüñ ḫavfını

773. Nev-cüvāniken gerekdür maʿrifet
Pīr olıcaḳ bula tā kim tesliyet

774. Zīre biter eti ḳanı ʿilmile
Ülfet eyler cism ü cānı ʿilmile

775. Rāʿī-yi sünnet ṭura Ḳurʾān'ıla H34b
Gicelerde oḳuya iẕʿānıla

776. Ṣadr-ı evvelde ṣaḥābī ṭurdılar
Gice iḥyāsında meşhūr oldılar

777. Ḥaḳ kelāmını tilāvet itdiler
Sünnet aʿlāmın riʿāyet itdiler

778. Nūr-ı çeşm-i Muḳtedā yaʿnī Ḥasan
Rūḥın irżā eylesün ol Ẕü'l-minen

779. Evvelinden gicenüñ tālī idi
Yaʿnī Ḳurʾān virdine vālī idi

780. Āḫirinden gicenüñ tālī Ḥüseyn L34b
Hem-çü Ḳurʾān virdine vālī Ḥüseyn

781. Ḥaḳ rıżāsı bunlara olsun ḳarīn M34b
Menzil olsun bunlara ḫuld-ı berīn

782. Ehl-i Ḳurʾān ḥüsnile olur cemīl
Rāh-ı Ḥaḳ'da daḫı olur ol delīl

783. İmtiyāzı tālīnüñ aʿmālile
Ġayrıdan aḫlāḳıla efʿālile

[226] bi'ṣ-ṣalāti: bi's-selāmi L *(Kim salat u selamı kendisine rehber edinirse şifa bulur.)*

784. Oḳuyan Ḳurʾān'ı ḥiddet itmeye
Yaʿnī ḥaddin bile ḫiffet itmeye

785. Cāhil üzre daḫı cāhil olmaya
Yaʿnī iʿlām ide ġāfil olmaya

786. Ol Nebī kim ḫayrıla pür-nūr idi
Ḫulḳı Ḳurʾān luṭfıla maʿmūr idi

787. Yaʿnī Ḳurʾān'uñ rıżāsın gözledi
Kendü rāżī oldı emrin söyledi

788. Ḫışmına göre iderdi ḫışmını H35a
Nūr ḳılsun Ḥaḳ Teʿālā cismini

789. Daḫı aṣḥāb içre ḳārī olanı
Gice gündüz iḳtidārı olanı

790. Beñzi ṣaru cismi lāġar gördiler
Ehl-i Ḳurʾān idügini bildiler

791. Görse nāsuñ ḍıḥk içinde işini
Ol dökerdi gözlerinüñ yaşını

792. İl feraḥnāk olsa ol maḥzūnidi
Zīre derd-i Ḥaḳḳ'ıla meşḥūnidi

793. Ger tefaḫḫur birle ḫalḳ olsa revān L35a
Bu ḫuşūʿıla ider ḳaddin kemān

794. Görse ḫalḳı yir içer hāyim olur M35a
Ġayretinden bu daḫı ṣāyim olur

795. Sünnetinden isteyen gelsün berü
Cān gözin pür-nūr iden gelsün berü[227]

796. Muṣḥaf içre oḳusun Ḳurʾān'ı ol
Göre yarın lā-cerem Sulṭān'ı ol

797. Zīre andan ḥaẓẓ alur ʿāyn-ı cesed
Cān gözi pür-nūr olur gider remed

798. Bu ʿibādet efḍalıdur iy hümām
Nāẓır ol muṣḥafdan oḳı sen tamām

[227] berü: yine H, L / berü: yine H, L

799. Ẓahr-ı dilden oḳuyana ol s̱evāb
Olmaya *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

800. Her ḥasebden faḫr iden ʿālī-neseb
Ol tilāvet aṣlına bilsün edeb[228]

801. Evvelā tālī taḫallül eylesün H35b
İstiyākıla tecemmül eylesün

802. Yaʿnī misvākıla tālī ola ol
Tā saʿādet pāyesine bula yol

803. Hem libāsıla tezeyyün eyleye
Ḥüsn-i ṭībile tebeyyün eyleye

804. Ḥaḳ rıżāsın dilerise üzleye
Ḳıbleye ḳarşu tilāvet gözleye[229]

805. Oḳumasun müttekī hem müstenid
Yürüriken hem-çünān ol muʿteḳid

806. Esnese aġzın ṭuta oḳumaya L35b
Zīre anı oḳumaġa ḳomaya

807. Başlasa ger sūreye iḳdāmıla M35b
Kesmeye tā olmaya itmāmıla

808. Dīñleyen sākin gerek ṣāmit gerek
Iṣṭırāb u ṣayḥadan sākit gerek

809. Yaḳasın yırtup yüzini ḳaḳmaya
Boynına ṭavḳ-ı cerāyim ṭaḳmaya

810. Ḥaḳ Teʿālā'ya ṣaḥābī ḫaşyeti
Artuġıdı ḫalḳa yoḳdı nisbeti

811. Şol zamān kim oḳudı merd-i güzīn
Dökdi aṣḥāb olan anda göz yaşın[230]

812. Ḥaḳ Teʿālā ehl-i ḫaşyet vaṣfını
Añdı Ḳurʾān içre anlar ḫavfını

[228] her: hem H
[229] rıżāsın: libāsın H
[230] olan anda: anda olan L

813. Yaʿnī tālī Tangrı'dan ḫaşyet ider
Ürperür anuñ cülūdı ser-be-ser[231]

814. Yumşar andan bil cülūdıla ḳulūb H36a
Rabbenā va'ġfir lenā sūʾe'l-ʿuyūb[232]

815. Ger żarūret olsa ḳārī söyleye
Ṣoñra ister kim tilāvet eyleye

816. Ṯāniyā itsün taʿavvüẕ Bārī'ye
Zīre lāyıḳ olan oldur ḳārīye

817. Muṣḥafı menşūr idüp terk itmeye
Vażʿ-ı şeyʾi üstine derk itmeye

818. Ger yanında kimse dünyā söyleye
Olmasun Ḳurʾān'ı maʿmūl eyleye[233]

819. Yaʿnī şaḥṣuñ adı Yaḥyā olsadı L36a
Saña bir gün bir kitāba gelsedi

820. Naẓm-ı Ḳurʾān'ıla iʿtā eyleme M36a
Lāyıḳ olmaz yire inşā eyleme

821. Nāzil oldı çün ʿamel olmaġiçün
Ḳaṣdını ḳārī olan bulmaġiçün

Kemā ḳale'llāhü Teʿālā: "Yā Yaḥyā ḫuẕi'l-kitābe."[234]

822. İttiʿāẕ ide tefakkuh itmeye
Andan artuġa teveccüh itmeye

823. Aña lāyıḳ Ḥaḳḳ'a ide ibtihāl
Her ʿavārıżda yaraşmaz ibtiẕāl

824. *Rabbenā yessir lenā ḥusne'l-maḳāl*
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-fiʿāl[235]

825. Sünnet oldı ḳalbi tefrīġ eylemek

---

[231] *Rablerinden korkanların derileri ondan (Kur'an'dan) ürperir.* Zümer Suresi, 39/23.
[232] ʿuyūb: ġuyūb H (*Allahım ayıplarımızın kötülüklerinden dolayı bizi bağışla.*)
[233] maʿmūl: maʿmūr H
[234] Bu âyet, L nüshasında bir önceki beytin üzerinde yer almaktadır. Ayrıca bu ayet kaynak metinde yer almamaktadır. Bkz. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 71 *(Yahya dünyaya gelip büyüyünce onu peygamber yaptık ve kendisine) "**Ey Yahya kitaba sımsıka sarıl.**" dedik.* Meryem Suresi, 19/12.
[235] *Rabbimiz! Bize güzel sözler nasip eyle. Rabbimiz! Kötü davranışlardan bizi koru.*

Āyetinde fikri teblīġ eylemek

826. Ḳalbi fāriġ ḳıl maʿānī bilesin H36b
Aña göre reʾy-i tedbīr ḳılasın

827. Bir kişi bir āyeti ẕikr eylese
Cümle meşmūlātını fikr eylese

828. Yigdür andan kim tedebbür itmedi
Hep oḳudı hīç tefekkür itmedi

829. Şöyle ola iʿtiḳādı ḳārīnüñ
Ki_oḳunur üstine vaḥyi Bārī'nüñ

830. Yā ḫalāyıḳ Ḫālıḳ'ından işidür
Böyle emri gözleyen er kişidür

831. Yaʿnī olmışdur mukābil Ḥaḳḳ aña L36b
Aç gözüñ uyar cānuñ bir baḳ aña

832. Her ḥadeṯden kendüyi pāk eylesün M36b
Alsun ābdest daḫı imsāk eylesün

833. Ḥaḳ Teʿālā didi yiter reh-nümūn
Lā yemessühū ille'l-muṭahharūn[236]

834. Ṣavtıla Ḳurʾān'ı tezyīn eyleye
İşidenler daḫı taḥsīn eyleye

835. Zīre Ḳurʾān ḥilyesi ṣavt-ı ḥasen
Kim riʿāyet eylese olur esen

836. Ḥüsn-i ṣavtuñ maʿnīsi Ḳurʾān'ıla
İşiden ḫavf eyleye iẕʿānıla

837. Yaʿnī tālī ḫavf ide Ḫaḳ'dan müdām
Sāmiʿ anı añlaya iy nīk-nām

838. Oḳuna Ḳurʾān'ıla laḥnü'l-ʿArab
İşidenler diyeler niʿme'l-edeb

839. Yaʿnī ol rūşen faṣīḥ muʿreb ola H37a
Ṭabʿa elyaḳ ẕihne hem aṭyab ola

840. Şöyle bil kim müştebih ḥarf ü kelim

[236] muṭahharūn: muṭṭahharūn L, M (*Ona, ancak tertemiz olanlar dokunabilir.* Vâkıa Suresi, 56/79.)

Olmasun kim ola anda mürtesim

841. Hem ziyāde olmaya naḳṣ olmaya
Daḫı taḥrīf olmaya naḳż bulmaya[237]

842. Ehl-i fisḳ ṣavtından ide iḥtirāz
Hem ġınā ṣavtın dimeye çoġ u az[238]

843. Zīre böyle oḳuyan meftūn olur
Müstemiʿ olan daḫı maġbūn olur

844. Dilerise Ḥaḳ hidāyet eyleye L37a
Ḥüzn ü vecdile ḳırāʾat eyleye

845. Ḥüzni olmasa teḥāzün göstere M37a
Yaʿnī ḥüzni düşe anuñ peykere

846. Şerr-i şeyṭāndan taʿavvüẕ lā-cerem
İbtidāda eyleye ol muḥterem

847. Fitne ilḳā itmeye tā kim racīm
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-leʾīm[239]

848. Ṣoñra Allāh adın ide tecliye
İstiʿānet birle yaʿnī tesliye

849. Ḥıfẓ-ı maʿnā eylese raḥmet ola
Her cihetden ḳalbine selvet ṭola

850. Hem riʿāyet olına cümle ḥuḳūḳ
Tā mevācib şemsine ola şurūḳ

851. Ṣavtını refʿ itmeye ifrāṭıla[240]
Ḳatı alçak itmeye ihbāṭıla

852. Ṣavtı evsaṭ eylemek evlā ecell H37b
Hem ḫuşūʿ-ı ḳalbine oldur edel

853. Sırrına hem ʿaḳlına ecmaʿ ola
Yaʿnī evsaṭ ḳırʾatı enfaʿ ola

854. Ḳırʾatın tertīl teressül eyleye

---

[237] naḳż bulmaya: naḳṣ bulmaya H, M
[238] dimeye: demeye L
[239] *Rabbimiz! Alçak şeytanın kötülüğünden bizi koru.*
[240] *Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut.* İsra Suresi, 17/110.

Sünneti rūşen teʾemmül eyleye

855. Şöyle ola infikāk u ittiṣāl
Lafẓa lāzım gelmeye hīç iḫtilāl

856. Vāḳıf ola aḥsen-i aḳvālile
Oḳuya ādābıla iclālile

857. Añsuzın şarşup çaġırup ṭonmaya L37b
Yatlu ḫurmā silkimine dönmeye[241]

858. Ümmü Selme naḳl idüben söyledi M37b
Ol Nebī'nüñ ḳırʾatın vaṣf eyledi

859. Didi ḥarfen ḥarf idi ḳırʾat aña
Ḳomadı tertīl vaḳār öñden şoña

860. Daḫı tālī ḳırʾatında aġlaya
Ḫaşyetinden cism ü cānın ḍaġlaya

861. Zīre emr itdi Resūl-i Kibriyā
Kim anuñ şānı degül kibr ü riyā

Li-ḳavlihī ʿaleyhi's-selām: "İbkū fi'l-Ḳurʾāni fe-in lem-tebkū fe-tebākev."[242]

862. Bildi ḥālin ümmetinüñ söyledi
Ḳırʾatında Ḳurʾān'uñ aġlañ didi

863. Bārī aġlar bigi ḳıluñ özüñüz
Sizi gören şana aġlar gözüñüz[243]

864. Daḫı taḥḳīḳ Ḥaḳ Teʿālā iy peḏer H38a
Medḥ ider bir ḳavmi ki_anlaruñ meger

865. Üstine āyāt oḳundı ber-tamām
Secde ḳılup aġladılar ve's-selām

Kemā ḳāle'llāhü Teʿālā: "Ḫarrū sücceden ve bükiyyen."[244]

866. Yine fikret murġı pervāz eyledi
Sünnetüñ şaydına āġāz eyledi

---

[241] çaġırup: çıġırup H / ṭonmaya: ṭutmaya L // Yatlu: Yaṭlu H, M / silkimine: silkmesine L
[242] İbn Mâce, "Zühd", 19 (No. 4196), 2/1403.
[243] şana: şanur L
[244] *Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman* ***ağlayarak secdeye kapanırlardı***. Meryem Suresi, 19/58.

867. Dāne-çīn olmaġiçün ister maḳām
Tā ṣevābın bula ola ber-devām

868. Yaʿnī tālī vāḳıf ola fikrile L38a
Her bir āyet āḫirinde ẕikrile

869. Ger oḳunan āyet-i raḥmet ola M38a
Raḥmetinden sāʾili ʿizzet bula

870. Ger ʿaẕābın dise anuñ ol zamān
Pes taʿavvūẕ ide Ḥaḳḳ'a bī-gümān

871. Ger Celāl-i kibriyāsın ẕikr ide
Subḥāna'llāh virdin anda fikr ide

872. Zīre böyle işlemişdür ol Ḥabīb
Anuñ işrin gözleyen niʿme'l-lebīb

873. Oḳuyan Ḳurʾān'ı ezber eyleye
Ḫaṭṭın iʿrābıla zīver eyleye

874. Zīre bunda bir ḥadīṣ-i Muṣṭafā
Naḳl olupdur cān bulur andan ṣafā

875. Bir kişi Ḳurʾān'ı iʿrāb eylese
Fetḥa kesra żammın işrāb eylese

876. Olısar anuñiçün aḥsen cevāb H38b
Yaʿnī ʿişrīn ola her ḥarfe ṣevāb[245]

877. Oḳusa ger olmasa iʿrāb tamām
Diñlegil anuñ ṣevābın iy hümām

878. On ṣevābdur virilen her ḥarfine
Her kişinüñ ecrine baḳ ecrine

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "İnne men aʿrabe'l-Ḳurʾāne kāne lehū bi-külli ḥarfin ʿişrūne ḥaseneten ve men ḳareʾehū bi-ġayri iʿrābin kāne lehū bi-külli ḥarfinʿaşru ḥasenātin."[246]

879. Anuñ iʿrābı daḫı iy nev-cüvān L38b
Ḥarfleri olmaḳ mübeyyen hem ʿayān

[245] Olısar: Bulısar H

[246] *Her kim Kur'an-ı Kerim'i i'rabına göre okursa her harfe karşılık yirmi sevap verilir. İ'rabsız okursa her harfine on sevap verilir.* Bkz. İbn Şâhin, Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Osmân, **et-Tergîb fî Fedâili'l-A'mâli ve Sevâbü Zâlik**, Thk. Muhammed Hasen Muhammed Hasen İsmâîl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004, 69.

880. Birbirinden ayru ola her kelim M38b
Olmaya mübhem olalar münfehim

881. Baʿżı āyet kim oḳur tekrār ide
Fikri tahrīk itmege işʿār ide

882. Tā ki maʿnā fehm ola iy muḥterem
Daḫı tenbīh ola ḳalbe mürtesem

883. Ola tā kim nūr-ı Ḳurʾān iḳtibās
İde tekrār kim iderse iltimās

884. Zīre bayıḳ ol Nebī faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

885. Baʿżı vaḳtde dünlede ḳıldı namāz
Āyeti tekrār idüp ḳıldı niyāz

886. İy tilāvet eyleyen āvāzıla
ʿAndelīb-i dil niçe şehnāzıla

887. ʿAhd-i Ḳurʾān sünnetinden bir güher H39a
Daḳ bugün cān boynına ol muʿteber

888. Sünnetinden ḳārīnüñ iy gül-ʿiẕār
Ḳurʾān'ı ḥıfẓ eylemek bi'l-iʿtibār

889. Almaya tā ġaflet ü nisyān anı
Saḳlasun Ḥaḳḳ almasun ʿişyān anı

890. Ẓahr-ı dilden itmesün iḫrāc anı
Dilerise saḳlaya anı Ġanī

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İsteẕkiru'l-Ḳurʾāne fe-hüve eşeddü tefaṣṣıyen min-ṣudūri'r-ricāli min-neʿami min-ʿuḳlihā."[247] "Fe-inne min-aʿẓami'ẕ-ẕünūbi en-yeteʿalleme'r-racülü āyeten mine'l-Ḳurʾāni ṣümme yensāhā."[248] L39a

891. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām M39a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[249]

892. Bu ḥadīṯinde buyurdı ber-vefā
Ṭut ḳulaġuñ cān u dil bulsun ṣafā

[247] Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 23 (No. 5032), 6/193.
[248] tefaṣṣıyen: teġaṣṣıyen L (Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Salât", 16 (No. 461), 1/126)
[249] ḳuṭbü: ḫayru L

893. İşbu bābda muʿteber burhān didi
Emr idüp *istezkiru'l-Ḳurʾān* didi[250]

894. Zīre ol dilden çıḳar ḳaçar ḳatı
Tīz geçer bendin bozup ḳaçan atı[251]

895. Ögrenüp ṣoñra unutsa āyeti
Aʿẓam-ı cürm ola anuñ ġāyeti[252]

896. Daḫı dindi bir rivāyet key ġarīb
Cān ḳulaġı birle diñler her lebīb

897. Bir kişi Ḳurʾān'dan ezber eylese H39b
Unudup kendüyi ebter eylese

898. Mūcib-i nisyān olan ʿiṣyān olur
Ḥıfẓa lāzım raḥmet ü ġufrān olur[253]

899. Zīre Ḳurʾān unudulmaḳ iy kişi
Bil meṣāyibden ṣayarlar ol işi

900. Daḫı insāna muṣībet ulaşur
Kendünüñ kesbi sebebdür ṭolaşur

901. Āsmānı zeyn iden Ḳurʾān'ıla
Cān evin maʿmūr iden īmānıla

902. Gel işitgil sünnetinden bir kelām L39b
Kim anı emr eyleyen ḫayru'l-enām

903. Oḳuya hizbinden āsān olanı
Ol maḳāma ġıbṭat ide ḳalanı[254]

904. Ola müʾmin menzilinde bir maḳām M39b
Ḥaẓẓını Ḳurʾān'ıla ide tamām

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne büyūtāti'l-müslimīne le-meṣābīḥu ile'l-ʿarşi yaʿrifuhā muḳarrebū melāʾiketi's-semāvāti's-sebʿi ve'l-ʿaraḍīne yeḳūlūne hāẕe'n-nūru min-büyūtāti'l-müslimīne'lletī yütlā fīhe'l-Ḳurʾān."[255]

---

[250] *istezkiru'l-Ḳurʾān: Kur'an'ı sık sık okuyunuz.*
[251] tīz: kim L
[252] Aʿẓam-ı cürm ola: Cürm-ı aʿẓam olur H
[253] olur: durur H, L // olur: durur H, L
[254] Bu ve devamındaki beyit H ve L'de yer değiştirmiştir.
[255] el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdillah, **Nevâdiru'l-Usûl fî Ahâdîsi'r-Resûl**, Thk. Abdurrahmân Umeyre, 4 Cilt, Dârû'l-Cîl, Beyrut, t.y., 1/101.

905. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā faḫru'l-enām*
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[256]

906. Evleri müʾminlerüñ iy dīn eri
ʿArşadur bayıḳ meşābīḥ her biri

907. Şol melekler kim muḳarreb oldılar H40a
Cümle yirde gökde ʿizzet buldılar

908. Görseler kim nūr-ı Ḳurʾān berḳ ider
Bir makāmı nūr içine ġarḳ ider

909. Bilüp anı diyeler kim işbu nūr
Evlerinden Müslim'üñ buldı ẓuhūr

910. Ancılayın ḫānelerdür bu ḫ̆āce
Ki_anda Ḳurʾān oḳunur erte gice

911. Sünnetinden dileriseñ intifāʿ
Ġayr oḳusun vaḳtehā ḳıl istimāʿ

912. Zīre bayıḳ ol Nebī kān-ı vefā L40a
Vir ṣalavāt cān u dil bulsun ṣafā

913. Oldı bir vaḳt diñlemek maḥbūb aña
Ġayr Ḳurʾān oḳumaḳ maṭlūb aña

Ve kāne ʿUmeru raḍiya'llāhü ʿanhü yeḳūlü li-Ebī Mūse'l-Eşʿārīyyi raḍiya'llāhü ʿanhü ẕekkirnā Rabbenā fe-yaḳra'u ḥattā yekādü vaḳtü'ṣ-ṣalāti yetevesseṭu.[257]
M40a

914. Hem ʿÖmer itdi ḫiṭāb-ı müsteṭāb
Kim anı Mūsā vire ṣāfī cevāb

915. Didi ẕikr it bize bir dem Rabbümüz
Māʾil aña zīre cāndan lübbümüz[258]

916. Ḥaḳ rıżāsiçün oḳurdı ol daḫı
Tā namāza vaḳt olunca iy aḫī

[256] faḫru'l-enām: ḫayru'l-enām H
[257] Dârimî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 34 (No. 3536), 4/2190. Rivâyetin son kısmındaki ziyâde için bkz. Ebû Tâlib el-Mekkî, Muhammed b. Ali b. Atiyye el-Hârisî, **Kûtu'l-Kulûb fî Muâmeleti'l-Mahbûb**, Thk. Âsım İbrâhîm el-Keyâlî, 2 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2005, 1/112; Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, 1/280.
[258] zīre: bārī L

917. Bil namāzuñ vaḳti oldı fāṣıla
Ehl-i Ḳurʾān anı buldı ḫāṣıla[259]

918. Daḫı Ḳurʾān ʿaẓmetinden bil edeb H40b
Kimse_anuñla itmeye şeyʾi ṭaleb

919. Hem anuñla itmeye ekli ṭaleb
Zīre şānın yüce ḳıldı Ḥaḳ Çalab

920. Ġayr içün ḳārī mübāhī olmaya
Anuñıla hīç müżāhī olmaya

921. Yaʿnī ġayra ḳılmaya hīç iftiḫār
Ḫoş müʾeddeb oḳuya ol nāmudār

922. Teʾvīlinde hem tecāvüz itmeye
Yaʿnī aṣlı ḳoyup ıraḳ gitmeye

923. Emr-i teʾvīl olsa yañlış gitmeye L40b
Kimseyile önegülük itmeye

924. Kendü reʾyine gerekmez iʿtimād
Müşkil olur iltizām u istinād

925. Bu ḥadīṯde naḳl olur iy muʿtemed
Muʿteberdür müşteherdür müstened[260]

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne'l-mirāʾe fi'l-Ḳurʾāni küfrün"[261] ey enne eḥade'l-mütemāriyeyni kāẕibün ʿala'llāhi Teʿālā.[262] M40b

926. Didi Ḳurʾān içre taḥḳīḳan mirā
Küfrdür lāyıḳ degüldür ictirā

927. Yaʿnī anda olmaya ceng ü cedel
Önegülük kişiye virür ḫalel

928. Zīre biri kiẕb ider Ḥaḳḳ üstine
Ġāfil olur düşman olur dostına

929. Baʿżı baʿża ḍarb idüp naḳż itmeye H41a
Yaʿnī baʿżın āyetüñ rafż itmeye

---

[259] ḫāṣıla: ḥāṣıla L
[260] Bu beyit L nüshasında hadis metninden sonra gelmektedir.
[261] Ebû Dâvûd, "Sünne", 5 (No. 4603), 4/199; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/300.
[262] İnne: Enne L / Teʿālā: -L (*Yani, münakaşa eden iki kişiden biri mutlaka Allahü Teâlâ'ya yalan isnad etmiş olur*. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 230)

930. Zīre baʿżı baʿżını taṣdīḳ ider
Birbirini gözleyüp taḥḳīḳ ider

931. Ḥaḳ yolı görsün gözetsün ṭuysun ol
ʿİlmi idrāk itdügine uysun ol

932. Her ne kim andan aña mechūl ola
Anı ehle söylesün maḳbūl ola

933. Silk-i naẓmumdan yine ṭoldı varaḳ
Kim leʾālī istese alsun sebaḳ[263]

934. Boynına ṭaḳsun ḳılāde eylesün
Yaʿnī sünnet ṭutsun andan söylesün[264]

935. Sünnetile kim diler yaḫşi gide L41a
Günde beş āyet gerek ezber ide

936. Anuñ üstine ziyādet itmeye
Naḳṣ iden sünnet riʿāyet itmeye

937. Zīre nāzil oldu Ḳurʾān hem-çünān
Yaʿnī beş beş nāzil oldı şāyigān

938. Ḳırḳ gicede ḫatm-i Ḳurʾān eyleye M41a
Müsteḥabdur böyle iẕʿān eyleye

939. Yılda bir kez ḫatm iderdi ol Nebī
Ḥaḳḳ'a ʿizzet birle oldur Müctebī

940. İki kerre ḫatme itdi ol İmām
Ki_ol yıl içre ʿömri buldı iḫtitām

Ve ḳad nehā'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme en-yuḫteme'l-Ḳurʾānü fī-eḳalle min-ṣelāṣin fe-ḳāle: "Lem-yefḳah men-ḳaraʾe'l-Ḳurʾāne fī-eḳalle min-ṣelāṣin."[265] H41b

941. Daḫı taḥḳīḳ nehy ḳıldı ol Nebī
Kim anuñla buldı ʿālem maṭlabı

942. Üç giceden eksük içre iy hümām
Ḫatm-i Ḳurʾān olmaya didi İmām

---

[263] varaḳ: ṭabak L, sebaḳ H
[264] ṭutsun: ṭuysun L
[265] Ḳurʾānü: Ḳurʾāne L (Ebû Dâvûd, "Salât", 324 (No. 1394), 2/56; Tirmizî, "Ebvâbu'l-Kırâât" 13 (No. 2949), 5/198)

943. Üçden eksükde oḳursa iy lebīb
ʿİlmi yoḳdur didi añа ol Ḥabīb

944. Ehl-i reʾyüñ diñle baʿżın iy dede
Ḫatm-i Ḳurʾān eyledi her heftede

945. Her bir ayda eyledi baʿżı ḫıred
Oldı fiʿli ḳavli anuñ müstened

946. Tā otuz yıl böyle oldı müştaġil L41b
Ḫatmeden fāriġ degüldi muttaṣıl

947. Müsteḥabdur ḫatm-i Ḳurʾān olması
Ḳışda gice evvelinde gelmesi

948. Yazda gündüz evvelinde ḫatm ola
Yā ṣoñında ḫatme emri resm ola[266]

949. Daḫı ehlin cemʿ ḳılmaḳ müsteḥab M41b
Ola ḫatme bunlar içre münteḫab

950. Hem meşāyıḫ baʿżı maḥbūb eyledi
İḫtitāmın ḫatmenüñ ḫūb eyledi[267]

951. Sünnetinde aḫşamuñ itdi tamām
Yāḫu fecrüñ sünnetinde iy hümām[268]

952. Key ġanīmet kim duʿāda olsadı
Ḫatm-i Ḳurʾān vaḳti anda gelsedi

953. Bil duʿāsı ola anuñ müstecāb H42a
Oḳusun *vaʾllāhü aʿlem biʾṣ-ṣavāb*

Ve-fiʾl ḥaḍīṯi: “Men şehide ḫātimete’l-Kitābi kāne ke-men şehide’l-meġānime ḥīne tuḳsemü.”[269]

954. Bu ḥadīṯde emr ider faḫruʾl-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü veʾs-selām

955. Didi kimse ḥāżır olsa ḫatmeye
Bil ṣevābı ḳısmet olur gitmeye

---

[266] ola: olur H // ola: olur H
[267] hem: yā H
[268] Sünnetinde: Sünnetinden L
[269] Ebû Ubeyd, **Fedâilü’l-Kur’ân**, 107.

956. Ṣan meġānim ḳısmet olur iy lebīb
Ṭut anı böyle buyurdı çün Ḥabīb[270]

957. Fātiḥa ḳırʾātına ḥāżır olan L42a
Hem ṣevābı aṣlına nāẓır olan

958. Fī-sebīli'llāh fetḥe ṣanasın
Ḥāżır oldı bu söze inanasın

959. Çünkim āḫir ola Ḳurʾān ẕevḳile
İbtidā itmek gerekdür şevḳile

960. Zīre şeyṭān burnı böyle ovılur
Ṭurmaz artuḳ ol yöreden ḳovılur[271]

961. Bir ḥadīṯde didi bunı müştemil M42a
Efḍalü'n-nās ḥāll ola hem mürteḥil

962. Yaʿnī ḫātim müftetiḥ ola didi
Āḫir iden başlaya böyle didi

963. Her neyi kim eylerise iltimās
Ol anı Ḳurʾān'dan itsün iḳtibās

964. Her ʿulūmdan hem ġarāyibden daḫı H42b
Bulınur anda ararsañ iy aḫī

Fe-ḳad ḳāle ʿAbdu'llāhi'bni Mesʿūdin raḍiya'llāhüʿanhü: "İẕā-eradtümü'l-ʿilme fe-āṣiru'l-Ḳurʾāne fe-inne fīhi ʿilmü'l-evvelīne ve'l-āḫirīn."[272]

965. Didi ʿAbdu'llāh ki Mesʿūd neslidür
Kim anuñ ḳavli maḳāluñ aṣlıdur

966. Her ḳaçan kim ʿilm idesiz iḫtiyār
Siz anı Ḳurʾān'dan idüñ iʿtibār[273]

967. Zīre taḥḳīḳ anda ʿilmü'l-evvelīn
Cemʿ olupdur daḫı ʿilmü'l-āḫirīn

Ve ḳāle ʿAliyyün raḍiya'llāhü ʿanhü: "Men fehime'l-Ḳurʾāne fessera cümele'l-Ḳurʿāni."[274] L42b

[270] çün: ol H
[271] yöreden: burada L
[272] İbnü'l-Mubârek, **ez-Zühd**, 280; İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, Thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, 7 Cilt, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409, 6/126; Taberânî, **el-Muʿcemu'l-Kebîr**, 9/136.
[273] Siz anı Ḳurʾān'dan idüñ iʿtibār: Pes idüñ Ḳurʾān'dan anı iʿtibār L

968. Didi bunda ol ʿAliyyü'l-Murtażā
Ḳad ḥamāhü'llāhü ʿavnen fe'rteḍā[275]

969. Bir kimesne añlasa Ḳurʾān'ı ger
Cümle ʿilmi ide tefsīr iy piser[276]

970. Ḥaḳ Teʿālā rūḥını şād eylesün
Ḫuld içinde luṭfa isnād eylesün

971. Gel bugün oḳı riʿāyet faṣlını M42b
Tā kim Allāh vire yarın fażlını

972. Ḳırʾat-ı Ḳurʾān'a olan maṭlabı
Bil dimişdür anı bunda ol Nebī

973. Müsteḥabdandur riʿāyet bil anı
Kim riʿāyet eylese olur ġanī

974. Bir kişi sizden oḳursa iy hümām H43a
Sūre-i *ve't-tīn* bulursa iḫtitām

975. Baʿdehū ḳārī disün anda metīn
Yaʿnī işbu āyeti disün hemīn

Belā ve ene ʿalā-ẕālike mine'ş-şāhidīn.[277]

976. Kim Ḳıyāmet sūresin itse tamām
Oḳuyan disün *belā* bulsun selām

Ve men ḳaraʾe "ve'l-Mürselāti" fe-beleġa "Fe-bi-eyyi ḥadīṯin baʿdehū yüʾminūn." Fe'l-yeḳul: Āmennā bi'llāh.[278]

977. Daḫı kimse oḳusa *ve'l-Mürselāt*
Allāh'a īmān gerek dir beyyināt

978. Yaʿnī āyet āḫirinde *yüʾminūn* L43a
Ger tilāvet itse anı ẕü-fünūn[279]

---

[274] "cümele'l-Kurʿāni" lafzı, Hadis kaynaklarında "cümele'l-ilmi" olarak geçmektedir. Bkz. Ebû Tâlib el-Mekkî, **Kûtu'l-Kulûb**, 1/90.
[275] *Allah onu yardımıyla korusun ve ondan razı olsun.*
[276] kimesne: kimse L
[277] *Evet, ben buna şâhit olanlardanım.* Bkz. Ebû Dâvûd, "Salât", 153 (No. 887), 1/234.
[278] L nüshasında sadece "Fe'l-yeḳul: Āmennā bi'llāh" ifadesi geçmektedir. Hadis metninin anlamı: *Mürselat Suresi'ni okuyan kişi "Onlar artık ondan (Kur'an'dan) sonra hangi söze inanacaklar?" ayetine ulaşınca "Allâh'a inandık." demelidir.* (Ayet için bkz. Mürselat Suresi, 77/50) (Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Salât", 153 (No. 887), 1/234.)
[279] itse anı: eyleseydi L

979. Ḥaḳḳ'a taṣdīḳ eyler ol ikrār ider
İmtiṣālin lā-cerem iẓhār ider

Ve ʿan ʿAliyyin raḍiya'llāhü ʿanhü ennehū ḳaraʾe "Eferaʾeytüm mā-tümnūn. E-entüm taḫluḳūnehū em naḥnü'l-ḫāliḳūn." Ḳāle: "Belā ente yā Rabbi." ṣelāṣen. Ve keẕālike fī-ḳavlihī "Em naḥnü'z-zāriʿūn.", "Em naḥnü'l-münzilūn."[280] M43a

980. Rāvīler itdi rivāyet ol velī
Muḳtedā-i evliyā yaʿnī ʿAlī[281]

981. İşbu iki āyet olsa ibtidā
Daḫı ḳırʾat birle bulsa intihā

982. Dirdi üç kez āḫirinde ol *belā* H43b
Ente yā Rab işidildi ber-melā

983. Mā-sivā-i Ḥālıḳ oldur di *belā*
Gelmesün dirseñ özüñe sen belā

984. Rızḳı Ḥaḳ'dur indüren gökden yire
Niʿmeti buldı kemālin kim yire

985. Pes iṭāʿat lāzım olur Ḥālıḳ'a
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a

Ve telā İbnü ʿUmera raḍiya'llāhü ʿanhümā ḳavlühū Teʿālā: "E-lem yeʾni li'lleẕīne āmenū en-teḫşeʿa ḳulūbühüm li-ẕikrillāhi ve ma-nezele mine'l-ḥaḳḳi ve lā-yekūnū ke'lleẕīne ūtū'l-kitābe min-ḳablü fe-ṭāle ʿaleyhimü'l-emedü fe-ḳaset ḳulūbühüm ve keṯīrun minhüm fāsiḳūn." [Fe-]bekā ḥattā ġalebe ʿaleyhi'l-bükāʿü ve ḳāle: Belā yā Rabbi.[282] L43b

986. Çün bu āyet nāzil oldı muʿteber
Oḳıdı tertīlile İbn-i ʿÖmer

987. Aġladı ol ġālib olunca bükā

---

[280] Em naḥnü'z-zāriʿūn: Naḥnü'z-zāriʿūn L. Hadis metninin anlamı: "*Hz. Ali (r.a.) Vakıa Suresi'ndeki şu ayetleri okuyunca üç kez "Evet sensin yâ Rabbi." derdi. "Attığınız o meniye ne dersiniz?! Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratan biz miyiz? Ektiğiniz tohuma ne dersiniz?! Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz? İçtiğiniz suya ne dersiniz?! Siz mi onu buluttan indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz?*" (Ayet için bkz. Vakıa Suresi, 56/58, 59, 63, 64, 68, 69) (Hadis için bkz. Abdurrezzâk, **el-Musannef**, 2/452)

[281] velī: ʿAlī L // ʿAlī: velī L

[282] *İbn-i Ömer (r.a) "İman edenlerin Allah'ı zikretmekten ve inen haktan dolayı kalplerinin saygı ile ürpermesinin zamanı gelmedi mi? Daha önce kendilerine kitap verilip de, üzerinden uzun zaman geçen, böylece kalpleri katılaşanlar gibi olmasınlar. Onlardan bir çoğu fasık kimselerdir." ayetini okuyunca ağlamış ve "Evet yā Rabbi." demiştir.* (Ayet için bkz. Hadîd Suresi, 57/16) (Hadis için bkz. İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, 7/118)

Hem *belā yā Rab* didi idüp nidā

988. Ḥaḳ Teʿālā luṭfın iẓhār eyledi M43b
Ol Ḥabīb'e emr idüben söyledi

989. Olmadı mı vaḳt her bir müʾmine
Ẕikr-i Ḥaḳ'dan göñli ḳorḳa eymene

990. Daḫı Ḥaḳ'dan her ne kim buldı nüzūl H44a
N'oldı bulmaz ḫayyizinde Ḥaḳ ḫulūl

991. Böyle giden ḳavmiçün oldı ḫiṭāb
Lā yekūnū ke'lleẕīne_ūtu'l-kitāb[283]

992. Bundan evvel niçeler iġmāż idüp
Ṭoġrı yoldan çıḳdılar iʿrāż idüp

993. Niçe yıllar nefse tābiʿ oldılar
Niçe yıllar ḳatı żāyiʿ oldılar

994. Hem ḳasāvet bunlaruñ ḳalbin tamām
Şöyle ṭutdı ṣanasın ẓıll-ı ġamām

995. Buldı rifʿat cennetinden ẕāʾiḳūn
Buldı niʿmet ḥasretinden fāsıḳūn

Ve fi'l-ḥadīṣ enne Resūla'llâhi ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme telā hāẕihi'l-āyete: "Yā eyyühe'l-insānü ma-ġarrake bi-Rabbike'l-Kerīm." Fe-ḳāle: "Ġarra[hū] cehlühū."[284] L44a

996. Bu ḥadīṣinde Resūl faḫru'l-beşer
Oḳuyup bu āyeti virdi ḫaber

997. Didi cehli anı maġrūr eyledi
Ṣoḳdı nāra anı maḳhūr eyledi

998. Yaʿnī anı cürme ṣoḳan cehlidür
Daḫı āḫir nāra ṣoḳar ehlidür

999. Pes gerekmez eylemek insān ġurūr M44a
Zīre anı nāra ṣoḳar ol mürūr

[283] *Daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar.* (Hadîd Suresi, 57/16)
[284] Ġarrahū: -L. *Rasûlüllâh (s.a.v.) "Ey insan!Cömert Rabbine karşı seni ne aldattı?" ayetini okuyunca "Cahilliği onu aldattı." buyurdular.* (Ayet için bkz. İnfitar Suresi, 82/6) (Hadis için bkz. Ebû Ubeyd, **Fedâilü'l-Kur'ân**, 151)

Ve ḳara'e ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem: "İnne ledeynā enkālen ve caḥīmen ve ṭaʿāmen ẕā-ġuṣṣatin ve ʿaẕāben elīmen." fe-ṣaʿiḳa.[285] H44b

1000. Nesl-i Ādem şāh-ı ʿālem Muṣṭafā
Vir ṣalavāt rūḥını ḳıl pür-ṣafā

1001. İşbu āyet şānına ol n'eyledi
Oldı bī-hūş çün tilāvet eyledi[286]

1002. Zīre taḥḳīḳ Ḥaḳ yanında var ʿaẕāb
Olısardur ʿāṣīye zecr ü ʿiḳāb

1003. Her ne kim kesb eyledi bulur cezā
Rabbenā ḳaddir lenā niʿme'l-ḳaḍā[287]

Ve semiʿa ʿUmeru raḍiya'llāhü ʿanhü racülen yaḳra'ü: "Hel etā ʿale'l-insāni ḥīnün mine'd-dehri lem-yekün şey'en meẕkūran." el-āyete, fe-ḳāle: "[Neʿam] iy ve ʿizzetek ceʿaltehū semīʿan baṣīran ḥayyen ve meyyiten."[288]

1004. Bir gün işbu āyeti bir muʿteber L44b
Oḳurıdı istimāʿ itdi ʿÖmer

1005. Didi ol dem ʿizzete idüp ḳasem
Kim yoġıken eyledüñ bī-ḥad nesem[289]

1006. Hem semīʿ u hem baṣīr itdüñ didi
Ḥayy u meyyit hem ḫabīr itdüñ didi

Ve ḳāle'l-İmāmü Muḥammedü'bnü ʿAliyyin et-Tirmidī raḍiya'llāhü ʿanhü: İẕā ḳara'te "Ḳul Hüva'llāhü Eḥadün" fe-ḳul ente: "Allāhü Eḥadün, Allāhü'ṣ-Ṣamedü" Ve īẕā ḳara'te: "Ḳul e'ūẕü bi-Rabbi'l-felaḳ" fe-ḳul: "E'ūẕü bi-Rabbi'l-felaḳ" Ve iẕā ḳara'te: "Ḳul eʿūẕü bi-Rabbi'n-nās" fe-ḳul: "EʿūẕüEʿūẕü bi-Rabbi'n-nās"[290] H45a, M44b

---

[285] *Rasûlüllâh (s.a.v.) "Çünkü bizim yanımızda (kâfirler için) bukağılar vardır, cehennem vardır, boğazdan zor geçen yiyecekler vardır ve elem dolu bir azap vardır." ayetini okuyunca kendinden geçmiştir.* (Ayet için bkz. Müzzemmil Suresi, 73/12-13) (Hadis için bkz. Ebû Ubeyd, **Fedâilü'l-Kur'ân**, 136; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah, **ez-Zühd**, Thk. Muhammed Abdusselâm Şâhîn, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999, 26)

[286] şānına ol: nāzil oldı L

[287] *Rabbimiz! Bize güzel nasipler takdir eyle.*

[288] *Hz. Ömer, bir adamın "Hel etā ʿale'l-insāni…" ayetini okuduğunu işitince "Evet ya Rabbi! İzzetine yemin ederim ki sen onu işiten, gören, diri ve ölü kıldın." dedi.* (Hadis için bkz. Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebûbekir, **ed-Dürrü'l-Mensûr**, 8 Cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut, t.y., 8/367) (Bahsi geçen ayetin meali: *Gerçek şu ki, insanın yaratılış tarihinde onun henüz anılan bir şey olmadığı bir dönem gelip geçmiştir.* Bkz. İnsan Suresi, 76/1)

[289] ḫad: -L

[290] *İmâm Muhammed b. Ali et-Tirmizî şöyle demiştir: "Ḳul Hüve'llāhü Eḥad" ayetini okuyunca "Allāhü Eḥad, Allāhü'ṣ-Ṣamed" de. "Ḳul e'ūẕü bi-Rabbi'l-felaḳ" ayetini okuyunca "E'ūẕü bi-Rabbi'l-felaḳ"*

1007. Didi bunda ol Muḥammed bin ʿAlī
Tirmid'e mensūbidi ḳavli celī

1008. Di oḳusañ *Ḳul Hüva'llāhü Eḥad*[291]
Ente Allāhü'l-Eḥad Allāhü'ṣ-Ṣamed[292]

1009. Daḫı şoñra ẕikrolunan sūreteyn
Ḥıfẓ içündür ḫalḳa bārī āyeteyn[293]

1010. Oḳumaġa ger teleẕẕüẕ idesin
Rabb-i eşyāya taʿavvüẕ idesin

Ve ḳāle Ṣılatü'bni Eşyem: İẕā eteyte ḫāẕihi'l-āyete "Ve yebḳā vechü Rabbike Ẕü'l-celāli ve'l-ikrām" ḳıf ʿindehā ve sel Rabbike'l-Celīl.[294]

1011. Didi bunda İbn-i Eşyem bir ḫaber L45a
Bulur andan cān u dil yaḫşi ẓafer

1012. Gelseñ işbu āyete olsañ ʿalīl
Ṭur dile ḥācet revā ider Celīl

Ve ḳīle: Yüsteḥabbü li'l-ḳāri'i iẕā-etā ʿalā-ḳavlihī Teʿālā "E-fe-emine ehlü'l-ḳurā en-yeʾtiyehüm beʾsünā beyāten ve hüm nāʾimūn." en-yerfeʿa ṣavtehū bihā. Ve keẕā yerfeʿu ṣavtehū bi-ḳavlihī [Teʿālā] Subḥānehū "Bel lehū mā-fi's-semāvāti ve arḍi ḳullün lehū ḳānitūn." Ve bi-ḳavlihī "Ve mā-yenbaġī li'r-Raḥmāni en-yetteḫiẕe veleden. İn-kullü men fi's-semāvāti ve'l-arḍi illā āti'r-Raḥmāni ʿabden."[295] H45b

1013. İşbu üç āyet oḳunsa iy peder M45a
Dindi maʿnī sīretinden ḫoş ḫaber

1014. Müsteḥabdur ṣavtını refʿ eyleye

---

de. "Ḳul eʿūẕü bi-rabbi'n-nās" ayetini okuyunca "Eʿūẕü bi-Rabbi'n-nās" de. (Ebû Caʿfer Muhammed b. Ali'nin kavli olarak rivâyet edilmektedir. Bkz. Ebû Ubeyd, **Fedâilü'l-Kur'ân**, 152-153.)

[291] *De ki, O Allah birdir.*

[292] *Ey Allahım! Sen birsin ve Samed'sin.*

[293] ḫalḳa: ḫalḳı M

[294] *Sıla b. Eşyem şöyle demiştir: "Ve yebḳā vechü Rabbike Ẕü'l-celāli ve'l-ikrām" ayetine geldiğin zaman dur ve Celîl olan Rabbinden iste.* (Hadis için bkz. Ebû Ubeyd, **Fedâilü'l-Kur'ân**, 154) (Ayetin Meali: *Azamet ve kerem sahibi Rabbinin zâtı ise bâki kalır.* Rahman Suresi, 55/27)

[295] Ve bi-ḳavlihī "Ve mā-yenbaġī: Ve bi-ḳavli "Mā-yenbaġī M. (Hadisin anlamı: *Denildi ki: "E-fe-emine ehlü'l-ḳurā…", "Bel lehū mā-fi's-semāvāti…" ve "Ve mā-yenbaġī li'r-Raḥmāni…" ayetlerini okurken sesin yükseltilmesi müstehaptır.*) (Bu rivâyet tâbiûndan Ebû Nadra'nın kavli olarak yer almıştır. "Ṣavtehū bihā" lafzı Hadis kaynaklarında "bihā ṣavtehū" olarak geçmektedir. Bkz. Ebû Nuaym, **Hilyetu'l-Evliyâ**, 3/97) Ayetlerin Mealleri: *Memleketlerin halkları geceleyin uyurken kendilerine azabımızın gelmesinden emin mi oldular?* Araf Suresi, 7/97; *Hayır! Göklerdeki ve yerdeki her şey Allah'ındır. Hepsi O'na boyun eğmiştir*. Bakara Suresi, 2/116; *Halbuki Rahmân'a bir çocuk edinmek yakışmaz. Göklerdeki ve yerdeki herkes Rahman'a kul olarak gelecektir.* Meryem Suresi, 19/92-93.

Oḳuyan tā ġaftetin defʿ eyleye[296]

Ve yüsteḥabbü en-yeḳıfe ʿala-ḳavlihī "Men baʿaṣenā min-merḳadinā" ṣümme yebdeʾu bi-ḳavlihī "Hāẕā mā-veʿade'r-Raḥmānü ve ṣadeḳa'l-mürselūn"[297]

1015. Müsteḥabdur bulsa *merḳad* intihā
Ṭura *hāẕā* birle ide ibtidā

1016. Bu geçen cümle edebler bilüñüz
Kim ḳırāʾat bildürür dir dilüñüz

1017. Hem riʿāyet anları vācib durur L45b
Bilse rūşen maʿnīye ẕāhib durur[298]

1018. *Mā-ẕekernā*da daḫı tenbīh ola
Aña mānend olana teşbīh ola[299]

1019. Yidi ḳırʾatdan birini iḫtiyār
Eylese lā-beʾs olur bi'l-iʿtibār

1020. Zīre bayıḳ ol Nebī ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1021. Didi Ḳurʾān oldı nāzil iy cüvān H46a
Yidi ḥarfler üstine vāżıḥ beyān

1022. Yaʿnī anda bulınur *sebʿi lüġāt*[300]
Diñle anı ʿadd ider bir bir rüvāt

1023. Biri tefḫīm biri terḳīḳ iy piser
Biri hemze biri telyīn muḫtaṣar

1024. Medd ü ḳaṣr u hem imāle sābiʿi M45b
Müctemiʿ ol ṭālib olsañ cāmiʿi

1025. Bil ḳırāʾat ehli_içinde iştihār
Bulsa cāʾiz olmaz anda izdicār[301]

---

[296] defʿ: terk H

[297] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 83. (Ayetin Meali: *Şöyle derler: Vay başımıza gelene!* ***Kim bizi diriltip mezarımızdan çıkardı? Bu, Rahman'ın vaad ettiği şeydir. Peygamberler doğru söylemişler.*** Yasin Suresi, 36/52)

[298] Bu beyit H'de yoktur.

[299] *Mā-ẕekernā: Zikrettiğimiz.* (Mütercim bu ifadeyi kaynak metinden almıştır. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 83)

[300] Kaynak metinde "على سبعِ لغاتٍ" olarak geçmektedir. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 83.

[301] ehli_içinde: ehli içre L

1026. Zīre Ḥaḳ ḳırʾatda tevḳīʿ eyledi
Ḳullarına emri tevsīʿ eyledi

1027. Ṭuta anı kim lisānı müştemil
Olmaya tā lafẓı anuñ muḥtemil

1028. Hem meşaḳḳat olmaya ḳārīsine
Külfeti yoḳ şükr ide Bārīʾsine

1029. Āl-i ʿİmrān sūresi dise kişi
Baʿżı mekrūh didi böyle diyişi

1030. Belki diye ḳāʾili anda ẓuhūr L46a
Sūredür kim Āl-i ʿİmrān añılur

1031. Didiler baʿżı kerāhet yoḳ durur
Geldi aḫbār-ı Nebīʾde çoḳ durur

1032. Bu eṣaḥdur hem daḫı aẓher durur
Aña nisbet eşmel ü eşher durur

1033. Ger dilerseñ ola ecrüñ ber-devām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü veʾs-selām H46b

ALTINCI FAṢL MUṢHAF-I ŞERĪF'İ YAZMAḲ BEYĀNUNDADUR.[302]

1034. İy saʿādet burcına olan ʿalem
Gel meṣāḥif resmine alġıl ḳalem

1035. İşbu faṣl içre bulınur münteḫab
Nice yazmaḳ muṣḥafa ola edeb

1036. Muṣḥafa taʿẓīm ide hīç azmaya M46a
İnce ḫaṭṭıla saḳına yazmaya

1037. Ḳıṭʿasını itmeye ġāyet ṣaġīr
Çeşm-i cismüñ ola andan müstenīr

1038. Etḳıyānuñ bihteri yaʿnī ʿÖmer
Eyledi bir kişiye bir vaḳt naẓar

1039. Gördi muṣḥaf bilesince mürtesem
Kim anı yazmışıdı ince ḳalem

[302] L nüshasında "yazmaḳ ṭarīḳin bildürür" şeklinde geçmektedir.

1040. Ṣordı aña nedür anı di baña
Didi Ḳurʾān küllīsi didüm saña

1041. Pes ḥavāle itdi aña dürresin
Yiyen añlar merresinle kerresin

1042. Daḫı anda *ʿaẓẓimū* didi ʿÖmer L46b
Tā kitābı ola anuñ muʿteber[303]

1043. Ġayrısından anı tecrīd eyleye
Yaʿnī taʿẓīm ide taḳrīd eyleye[304]

1044. Bil meşāyıḫ baʿżısı didi kerīh
Yazmaḳ aʿşār olmaz anda bil nezīh[305]

1045. Hem ḳırāʿat birle tefsīr olmaya H47a
Yazmaḳ aḫmās anda tedbīr olmaya[306]

1046. Ḥācet olsa baʿżı tecvīz eyledi
Hem cevāzına sebebler söyledi

1047. Baʿżılar hem didiler lāyıḳ degül
Sīm ü zerle yazması fāyıḳ degül

1048. Bunlaruñla taḫliye cāʾiz degül
Yaʿnī tezyīn itmesi fāʾiz degül

1049. Zīre zīver müfside raġbet ider M46b
Uġrıyıla ẓālime daʿvet ider

1050. Daḫı dīvār üstine yazılmaya
Naḳş u zuḫruf yirine ḳazılmaya

1051. Zīre ḫorlıḳ itmiş olur ol kişi
Pes kerāhetden ṣayarlar ol işi

1052. Şeyʾ-i ṭāhir üstine yaza laṭīf
Tā kim aña olmaya ḫorlıḳ redīf

1053. Hem başılup daḫı taḫfīf olmaya
Şeyʾ-i pāke şeyn tavṣīf olmaya[307]

---

[303] *ʿAẓẓimū kitāba'llāh: Allâh'ın kitabını yüceltin.* Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 85.
[304] taḳrīd: taġrīd L
[305] aʿşār olmaz anda: aʿşār anda olmaz H, iʿşār anda bulmaz L
[306] tefsīr: taḳsīr H // aḫmās: iḫmās L
[307] Bu beyit H'de yoktur.

1054. Ger müsāfir olsa düşman arżına
Bile Ḳurʾān almasun hīç kabżına

1055. Nā-geh ola düşe düşman destine L47a
İde taḫfīfʿāṣī olan dostına

1056. Daḫı maḥbūb ide Ḳurʾān resmini
Yaḫşi ḫaṭṭıla yazarsa raḳmını

1057. Daḫı rūşen ḫaṭṭıla ola beyān
Ġāyetince ḥaddini bildüñʿayān

1058. Didi taḥḳīḳ zīre ol faḫru'l-enām H47b
Ḳulʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1059. Bir kimesne besmele yazsa tamām
Daḫı tecvīd eylese ḫūb irtisām

1060. Ḥaḳ Teʿālā aña raḥmet eyleye
Maġfiretle aña reʾfet eyleye

Ve ḳāle Rasūlü'llāhi ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme li-Muʿāviyeti ve hüve yektubü beyne yedeyhi: Elḳı'd-devāte ve ḥarrifi'l-ḳaleme ve'nṣıbi'l-bāʾe ve ferriḳı's-sīne ve la-tüʿavviri'l-mīme ve ḥassin Allāh ve müdde er-Raḥmān ve cevvid er-Raḥīm.[308] M47a

1061. Emr idüp didi Resūl-i Kirdigār
Kim Muʿāviye olupdı kārdār

1062. Yazarıdı kātib idi ol zamān
Yaʿnī aña emr idüp didi hemān

1063. Sen devāta eylegil ilḳā liḳā
Hem muḥarref kes ḳalem dilin aḳa

1064. Bā'yı naṣb it Sīn'i farḳ it bā-edeb
Mīm'i taʿvīr eyleme çekgil ẕeneb

1065. Yaʿnī rūşen eyle Mīm'üñ çeşmini L47b
Diye maḥbūb gören anuñ resmini

1066. Hem Celāle lafẓını yazġıl güzel
Daḫı Raḥmān meddine eyle emel

[308] Sem'ânî, Abdulkerîm b. Muhammed b. Mansûr, **Edebü'l-İmlâ' ve'l-İstimlâ'**, Thk. Max Weisweiller, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1981, 170.

1067. Yaz Raḥīm'üñ resmini ġāyet eyü
Tā kim āḫir görmeyesin ġam ḳayu

1068. Bir rivāyet içre nāhī ol emīñ
Bā çekile de yazıla ḫaṭṭ-ı Sīn[309]

1069. Baʿżı kātib besmele yazmış meger H48a
Sīn'i anda yazmamış virmiş keder

1070. Muḳtedā-i evliyā yaʿnī ʿÖmer
Ḳamçıyıla urmaġa virdi ḫaber

1071. Żāyiʿ olan yirde Ḳurʾān ḳonmaya
Ḫār u ḫāşāk tā aña ṭoḳunmaya

1072. Her ne yirde görile Ḳurʾān yatur
Refʿi vācib sen anı yirden götür

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men rafeʿa ḳırtāsen mine'l-ʿarḍi fihi "Bismi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm" iclālen li-ismi'llāhi Teʿālā en-yüdāse kütibe ʿinde'llāhi Teʿālā mine'ṣ-ṣıddīḳīne ve ḫuffife ʿan-valideyhi'l-ʿaẕābü ve in-ḳāne müşrikeyni."[310] M47b

1073. Bu ḥadīṯde naḳl olındı muʿteber
Kim riʿāyet itse olur müfteḫar

1074. Bir kişi yirden götürse bir varaḳ
Ki_anda olsa besmele iy ehl-i Ḥaḳ[311]

1075. Yaʿnī iclāliçün Allāh ismini L48a
Ṣaḳlasa tā başmayalar resmini

1076. Ḥaḳ yanında ol kişi iʿzāzıla
Cümle ṣıddīḳ zümresinden yazıla

1077. Atasından anasından hem ʿaẕāb
Ola taḫfīf ḥaḳ budur dindi ṣavāb

1078. Gerçi olmış olsa bunlar şirkile
Nār içinde olsalardı çirkile

1079. Diñle aḫbār-ı ġarībe baʿżını H48b

[309] Bā çekile de yazıla: Tā çekilmek tā yazıla L.
[310] Mustağfirî, Ebu'l-Abbâs Ca'fer b. Muhammed b. el-Mu'tez b. Muhammed, **Fedâilü'l-Kur'ân**, Thk. Ahmed b. Fâris es-Sulûm, 2 Cilt, Dâru İbn Hazm, 2008, 1/435; İbn Şâhin, **et-Tergîb fî Fedâili'l-A'mâli ve Sevâbü Zâlik**, 159.
[311] götürse: getürse L // Ki: -H

Kim işitse ʿibret alur ʿarżını

1080. Bir zamānda ol Nebī ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1081. Ol mübārek eline aldı ḳalem
Allāh adın yazmaġa çekdi raḳam[312]

1082. Ol ḳalemden gölge düşdi ol zamān
Yazılan ad üstine diñle beyān[313]

1083. Gölge düşmek üstine gördi kerīh M48a
İtmedi ayruḳ kitābet ol nezīh

1084. Daḫı mekrūh oldı diñle resmini
Tükrükile bozmaḳ Allāh ismini

1085. Nehy ḳıldı bunı ol ḫayru'l-verā
Ḳad hedāhü ve'rteḳā fevḳa'l-ʿulā[314]

1086. Ḥācet olsa ġasl-i levḥa iy lebīb
Mā-i ṭāhir birle yuñ didi Ḥabīb

1087. Daḫı lā-beʾs ola yazmaḳ ism-i Ẕāt
Levḥ-i sāde üstine iy pāk-ṣıfāt[315]

1088. Ṣoñra yuna içile yuyundusı L48b
Tā şifā bula belā uyundusı

1089. Naḳl-i meşhūrıla ṣābit bu ḫaber
Kimse inkār itmedi ḳaldı eṣer

1090. Sünnetinden oldı taʿẓīmü'l-mekān
Ki_ola Ḳurʾān ol mekānda iy cüvān

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "Mā-fi'l-arḍi buḳʿatün eḥabbü ila'llāhi Teʿālā baʿde'l-mesācidi mine'l-buḳʿati'lletī fīhe'l-kitābü."[316] H49a

1091. Bu ḥadīṣinde dimişdür ol Ḥabīb
Cānıla diñler sözini her lebīb

1092. Her mekān kim anda Ḳurʾān bulına

[312] eline: destine L
[313] ad: av L
[314] verā: enām H *(Allah ona yol gösterdi ve o yücelerin yücesine erişti.)*
[315] pāk-ṣıfāt: pāk-ẕāt H
[316] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 88.

Sevgülüdür Ḥaḳḳ'a ġāyet biline

1093. Mescidüñ ġayrına nisbet ol mekān
Ḥaḳ yanında ḥürmeti var bī-kerān

1094. Eskiyüben muṣḥaf olsa münderis M48b
İstifāde idemese muḳtebis

1095. Pāk ḫırḳa içine ol ṣarıla
Pāk yirde defn ola yir yarıla

1096. Tā aña irişmeye anda ḳaẕer
Daḫı kimse başmaya ide ḥaẕer[317]

1097. Kim ki Ḳurʾān oḳuya taʿẓīm içün
Ecr-i meşrūṭ almaya taʿlīm içün

1098. Zīre nehy itdi Nebī faḫru'l-enām[318]
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1099. Kimse Ḳurʾān ṣatup aḳça almaya L49a
Ṭoġrı yola gide yolda ḳalmaya

1100. Daḫı ʿilmi kimse hergiz ṣatmaya
Hem bahāsın aḳçasına ḳatmaya

1101. Bir ḫaber var söylenildi iy güzel
İstimāʿ itdi Muʿāẕi'bni Cebel

1102. Baʿżı ḫalḳuñ oldı fiʿli cünbüşi
Kim meṣāḥif yazuban ṣatmaḳ işi

1103. Didi faḫru'l-etḳıyā yaʿnī Muʿāẕ H49b
Bu sözi dimeñ ṣaḳınuñ el-ʿıyāẕ[319]

1104. Bil ki bunlar ṣatduġı evrāḳıla
Ellerinüñ kesbidür ıṭlāḳıla[320]

1105. Nice olur diñle Ḳurʾān beyʿini
Sūre taʿlīm eylemek bil saʿyini

1106. Cuʿl-ı maʿlūmıla ola bu ʿamel

[317] ḳaẕer: ḳader L // ide ḥaẕer: iy muʿteber L
[318] faḫru: ḫayru H
[319] faḫru: ḫayru H
[320] Bil ki: Bil ki M

Ecr-i meşrūṭıla ola bu emel

1107. Ger dilerseñ ola ecrüñ ber-devām M49a
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[321]

YİDİNCİ FAṢL ṬAHĀRET SÜNNETLERİN BEYĀN İDER.[322]

1108. İy ṭahāret menzilin ṣāfī ḳılan
Rāh-ı faẕlın şerʿile vāfī ḳılan

1109. Gel neẓāfet ḳaṣdına eyle vuḍū
Tā viṣālī perdesinden diye Hū

1110. Sen meşāyıḫ ḳavline gūş eylegil
Ḥaḳ rıżāsı birle dil ḫoş eylegil

1111. Didiler bunlar sözi tevfīḳile L49b
Şaṭr-ı īmāndur vuḍū taḥḳīḳile

1112. Hem ṣalātuñ bayıḳ ol miftāḥıdur
Cürmi tenden maḥv ider miṣbāḥıdur

1113. Daḫı kimse ölse ger ābdestile
Ol şehīd oldı behişt-i heştile

1114. Bil kimesne yatsa ṭāhir bil gerek
Yatur anuñ melbesinde bir melek

1115. Tangrı'dan Raḥmet diler anuñiçün H50a
Sen de bunda gel düriş cānuñiçün

1116. Pes vuḍūyı ṣaḳlamaḳlıḳ iy hümām
Sünnetü'l-İslām didiler bil kirām

1117. Her ṣalāta bir vuḍū iy baḫtulu
Sünnetidür ol Nebī'nüñ sevgülü

1118. Tesmiye vaż'-ı ṣiyābe perdedür
Cin gözinden ṣaḳlanur perverdedür

1119. Ṣevbini refʿ eylemek ʿādet durur M49b
Yire yaḳın olıcaḳ sünnet durur

[321] ecrüñ ber-devām: ẕātuñ müstedām L
[322] sünnetlerin beyān ider: sünnetlerinüñ beyānındadur L

1120. Çün taḫallīnüñ zamānı irişe
Setre mümkin olduġınca dürişe

1121. Yaʿnī bevlile taġavvuṭ vaḳtini
Gözleye hem ṣaḳlaya her raḫtını

1122. Saḳına ʿuryāniken bevl itmeye
Ḳatı yire bevlini hem atmaya

1123. İsteye bevl itmege yumşaḳ mekān
Bevli siñe ṣıçramaya tā yaman

1124. Bevl ü ġāyıṭ birle ḳıbleden yaña L50a
Oturup iş itmeye ḳadrin aña

1125. Daḫı işbu ḥālet üzre muʿteber
Ḳarşusına gelmeye şems ü ḳamer

1126. Ḳaça bevli kendüye bulaşmaya
Ḳabr içinde tā ʿaẕāb ulaşmaya

1127. Her kim ola ol ḫuṣūṣa mübtelā
Başın ege ol zamān ide ḥayā

1128. Her ne çıḳsa anı anda defn ide H50b
Yaʿnī anı setr ide andan gide

1129. Allāh adı yazlu olsa kendüde
Anı ḳoya ḫalvete ansuz gide

1130. Kim ḫelāya girmege başsa ḳadem
Ger taʿavvüẕ eylese görmez nedem

1131. Ṣaġ ayaġın yire ol dem ḍarb ide
Yirde cünbüş eyleyen ḥayvān gide

1132. Ḳaftanın yirden yuḳaru ḳaldıra M50a
Keşf lāzım gelse ġam yoḳ baldıra

1133. Ṣol yanına meyl idüben otura
Ṣaġ ayaġın dike ḳaydın getüre

1134. Bevli üzre hergiz itmeye nefes
Daḫı manẓūr olmaya çıḳan neces

1135. Daḫı nāẓır olmaya ol fercine

Ḳosun anı çünki girmez ḫarcına[323]

1136. Bevl ü ġāyıṭ üstine sümkürmeye
Daḫı anlar üstine tükürmeye

1137. İşini bitürmeyen andan tamām L50b
Ḳāʾim olmaḳ olmaya budur kelām

1138. Çoḳ oturmaḳ müriş-i bāsūr ola
Ol iş üzre söyleyen maḳhūr ola

1139. Zīre īcāb ider Allāh ḫışmını
Saḳlasun Ḥaḳḳ oddan anuñ cismini

1140. Saḳına örü ṭurup bevl itmeye
Daḫı bevlin yüce yirden atmaya

1141. Orta barmaġıla bevli yolını H51a
Ura yumşaḳ dökmekiçün bevlini

1142. Ṣaġ eliyle itmeye mesḥ-i ẕeker
Fāriġ olan maġfiret Ḥaḳ'dan diler

1143. Rāḥatına ḫamd ide diye Ġanī
Sürdi benden baña zaḫmet olanı[324]

1144. Nāfiʿ olan bende bāḳī müctesem
Ḥamde lāyıḳ ẕāt-ı Ḥaḳ'dur lā-cerem

1145. Fāriġ olan ḳaṣdıla ala vuḍū M50b
Yā teyemmüm eyleye iy baḫtulu

1146. Bevlini ḳaṭʿ itmeye görse eḥad
Tā kim andan çekmeye zaḫmet cesed

1147. Ḫāṣṣa gice bevlini ayırmaya
Gice ṣuya ṭalmayan ḳayırmaya

1148. Daḫı ḥayvān inine bevl itmeye
Ṣaḳına cānluları incitmeye

1149. Mā-i rākid içre bevlin atmaya L51a
Yol içinde ol işi hem itmeye

[323] Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.
[324] Rāḥatına: Niʿmetine L

1150. Mā-i rākid bir ṣudur aḳmaz ṭurur
Yol odur kim her kişi anda yürür

1151. Odlu külli ocaġa bevl itmeye
Ol iş içün ol yaña hīç gitmeye

1152. Bir aġaç kim mīveden maʿmūr ola
Ḥācetin taḥtında iden ḫor ola[325]

1153. Şol aġaç kim gölgesinde olalar
Ḥāşe anda anuñiçün geleler[326]

1154. Hem aḳarşu yanlarında ol işi H51b
İtmeyeler yigrenür gören kişi

1155. Ḳapusı üstinde hergiz kimsenüñ
Bevl ü ġāyıṭ dimesünler kim senüñ[327]

1156. Ulu yollar üzerinde itmeye
Mescid üzre ol işe hīç gitmeye

1157. Yaş ot içre bevl ü ḫāşāk ḳılmasun
Fiʿl-i mekrūh gözle senden gelmesün[328]

1158. İy ṭahāret dārına dāʾir olan M51a
V'iy neḳāvet rāhına sāʾir olan[329]

1159. Çün necāset inmesi ola tamām
Maḫrecin üç ṭaşıla silmek merām

1160. Ḥācet olsa artura tek eyleye
İci ṭaşı pāk ola dek eyleye

1161. İtmez istincā ḳaçar merd-i faḫūr
Kemükile tezekile hem kömür

1162. İtmez istincā bilen aṣlıyıla
Otıla sırçayıla ṣaḳsıyıla

1163. Ṭaşıla silüp daḫı yuyan eri L51b
Renc-i bāsūr olmadan ola berī

[325] taḥtında: altında L
[326] gölgesinde: sāyesinde H
[327] üstinde: üstine H
[328] ḳılmasun: olmasun H
[329] rāhına: emrine L

1164. ʿAvretin örtüp Ḫudā'dan dileye
Fercini Allāh zinādan saḳlaya

1165. Hem nifāḳdan ḳalbini ṭāhir ide
Tevbesin maḳbūl idüp şākir ide

1166. Oḳuya işbu duʿāyı ol zamān
Saḳlar anı lā-cerem ol Müsteʿān

Allāhümme ḥaṣṣin fercī mine'z-zinā ve ṭahhir ḳalbī mine'n-nifāḳi ve'cʿalnī mine't-tevvābīne ve'cʿalnī mine'l-müteṭahhirīne ve'cʿalnī mine'lleẕīne lā-ḫavfün ʿaleyhim ve lāhüm yaḥzenūn.[330] H52a

1167. Baʿdehū destin türāba delk ide
Yaʿnī süre ḳoḳusunu terk ide[331]

1168. Kendü bi'ẕ-ẕāt dürişe ala vuḍū
İstemeye işine yardımcı o

1169. Şu sepe şoñra izārı altına M51b
Vesvese ḳaṭʿ ola ire baḫtına

1170. Dilerise her murāda irişe
Ḳıbleye ḳarşu vuḍūda dürişe

1171. Dünye işin söylemeye ol zamān
Tā kim aña raḥmet ide Müsteʿān

1172. Şoñra Allāh adını ẕikr eyleye
Başlaya misvākıla fikr eyleye

1173. Zīre misvāk ṭutması evlā etem L52a
Bil vuḍū sünnetlerinden bu ehem[332]

1174. Ger sivāk bulunmaya fem ġāsili
N'eylesün n'itsün ne olsun ḥāṣılı

1175. Bil şehādet barmaġı ibhāmıla

---

[330] *Şir'atü'l-İslâm*'da dua şeklinde geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 93. Rivâyet yakın lafızlarla **İhyâ**'da hadis formatında nakledilmeksizin yer almaktadır. Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, 1/132. Hadis kaynaklarında da rivâyetin son kısmı benzer lafızlarla tahrîc edilmiştir. Harâitî, Ebûbekir Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed, **Mesâviu'l-Ahlâk ve Mezmûmihâ**, Thk. Mustafâ Ebû'n-Nasr eş-Şelebî, Mektebetü's-Sevâdî li't-Tevzî', Cidde, 1993, 137. *(Allahım! Namusumu her türlü fuhuştan muhafaza buyur, kalbimi nifaktan arındır, beni çok tevbe edenlerden ve temizlenenlerden eyle. Allahım beni korku ve hüzünden uzak olanlardan eyle.)*

[331] ḳoḳusunu: ḳoḫusunu L

[332] ṭutması: dutması H

Ol işe kāfī bile itmāmıla[333]

1176. Ṣoḳa misvākını aġzı arżına
Devr ide avurdını baḳ arżı ne

1177. Her ḳaçan kim uyḫudan ṭursa kişi H52b
Aġzına misvāk ala oña işi[334]

1178. Ṭuç olursa yā baḳır ẓarf-ı vuḍū
Andan ābdest almaya ol pāk-rū

1179. Zīre bunlar müʾmine olmaz gerek
Ḳoḳusından çünki ḳaçar her melek

1180. Daḫı ābdest ala bir müdd ābıla
Ġusl ide hem ṣāʿ müsemmā ḳabıla

1181. Ṣāʿ sekiz rıṭla dinildi müdd iki
Yüz otuz dirhem olur rıṭla çeki

1182. Ṣuyı isrāf itmeye olsa maʿīn M52a
Zīre anda vesvese eyler laʿīn

1183. Günde ṭurmaḳdan ılımış ṣuyıla
Almaya ābdest ki cismi ṣoyıla[335]

1184. Üçer üçer yuya her użvı tamām
Naḳṣ u zāʾid olmaya budur kelām

1185. Mażmaża eyleye istinşāḳıla
Bunlara rıfḳ eyleye ıṭlāḳıla

1186. Mażmaża oldur ki aġzın çalḳaya L52b
Birisi oldur ki burnın yayḳaya

1187. Boġazına geñzine çeke ṣuyı
Her vuḍūda böyle ide ol ḫūyı

1188. İġtisālıla vuḍūda ibtidā H53a
Ṣaġ ṭarafdan eyleye budur hüdā

1189. Her yumaḳda dürişe çün ṭalmaya
Büklüm içre tā ḳuru yir ḳalmaya

[333] bile: ola L
[334] oña: oñar L
[335] ṣoyıla: yoyıla L

1190. İġtisālıla vuḍūda çevüre H53a
Yüzügini barmağında devüre

1191. Başını ḳulaġını bir ṣuyıla
Ḳablayu mesḥ eyleye ḫoş ḫūyıla

1192. Alnı üstin uzadu yuya revān
Dirsek üstin ṭopuġıla hem-çünān

1193. Liḥyesin barmaḳların taḫlīl ide
Ḫoş riʿāyet eyleye tafṣīl ide

Ve-fi'l-ḥadīṯi: "Tesrīḥu'l-lıḥyeti ʿaḳībe'l-vuḍū'i yenfi'l-faḳra."[336]

1194. Bu ḥadīṯde buyurur ḫayru'l-enām M52b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1195. Kim ki ābdest alsa düzse ḥilyesin
Ṭaraġıla ḫūb ṭarasa liḥyesin[337]

1196. Faḳrı andan nefy ider yaʿnī sürer
Her ne ḳaṣdı varısa aña irer

1197. Her vuḍūda Allāh adın ẕikr ide
Maġfiretden isteye ḫoş fikr ide

1198. İşbu resme bu duʿāyı ol zamān L53a
Oḳusa raḥmet ide ol Müsteʿān[338]

Estaġfiru'llāhe'lleẕī lā ilāhe illā Hüve'l-Ḥayyu'l-Ḳayyūmu ve etūbü ileyhi.[339]

1199. Fāriġ olsa çün vuḍūdan ol kişi
Tevbe ola Allāh'a anuñ işi

1200. Ger vuḍūdan arta ṣuyı her zamān
Örü ṭura içe anı ol hemān

1201. Ḫırḳa birle sile yüzin ḳolını H53b
Sünnet ehli böyle gözler yolını

1202. Ṣoñra ḳıla iki rekʿat ol namāz

---

[336] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/68.
[337] ḫūb ṭarasa: ḫoş ṭarasa L, ṭarasa ḫoş H
[338] bu duʿāyı ol: ol duʿāyı ol H // Oḳusa: Oḳuya H
[339] *Hayy ve Kayyum olan Allah'tan af dilerim ve O'na yönelirim.*

Ḫālıḳ'ına şükrile ide niyāz

1203. Daḫı hem-çün ʿavrata her kim deger
Ala ābdest yapışan hem-çün ẕeker

1204. Od yapışmış niʿmeti her kim yidi
Müsteḥabdur ol vuḍū almaḳ didi

1205. Çerb yiyen mażmaża ide eyü
Hem elin yuya olursa bed ḳoḫu

1206. Ger bedende ger yedinde olsa o M53a
Yumaġ anı müʾmine ġāyet eyü

1207. Baḥr-ı raḥmetden dilerseñ iġtisāl
Gel vuḍū emrine eyle imtiṯāl

1208. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām[340]

SEKİZİNCİ FAṢL ĠUSL VE TEYEMMÜM EYLEMEK BEYĀNINDADUR.

1209. Müstemendā bār-ı ʿişyān ẓahruñı L53b
Bükdi yire sürmek ister ṣadruñı

1210. İstiḳāmet ḳaddüñe key yaraşur
Ṣadruña sünnet durur viren sürūr

1211. Rāh-ı Ḥaḳ'da gel teyemmüm eylegil
Ġusle sünnet bil taʿallüm eylegil[341]

1212. Sünnet oldı ehl-i İslām üstine
Ġusl-i yevm-i cumʿa fercām üstine

1213. İki bayramıla ʿarfe günleri H54a
Hem-çünān bil anuñıla bunları

1214. Müslim olsa yā ḥacāmat eylese
Müsteḥabdur ġusle niyyet eylese

1215. Ġusle sünnet ellerin ṭāhir ide
Ṣoñra fercin cismini ḳādir ide

[340] Ger: Ver M
[341] Ġusle: Ġuslü H

1216. Daḫı ṣoñra muġtesil ala vuḍū
Tā namāza ṣāliḥ ola bārī o[342]

1217. Başı üzre gövdesine ṣoñra ol
Üçer üçer döke ṣuyı yuya bol[343]

1218. Ṣaġ yanın evvel yuya ṣoñra ṣolın M53b
Ova yaḫşi gövdesin başın ḳolın

1219. Pāk ide cümle vücūdın muġtesil
Olmasun kim olmaya ṣu müştemil

1220. Saçlu ʿavrat başına üç ṣu ḳoya
Işlanursa saç dibi yiter ḳoya

1221. İrkilürse ġusl idenden yirde ṣu
Ġayrı yirde ayaġını yuya o

1222. Ṣoñra sile gövdesini muttaṣıl L54a
Pāk ola yaʿnī belelden muġtesil

1223. Ġusle ṣuyın bulmasa ehl-i ṣalāḥ
Pes teyemmüm eylemek ola mübāḥ[344]

1224. Ol teyemmüm iki ḍarbdur iy hümām
Biri yüze biri ele ve’s-selām

1225. Ẕikr-i Ḥaḳḳ’içün teyemmüm eyleye
Cümle ḫayriçün tefehhüm eyleye

1226. Hem selāmı reddiçün budur hemān H54b
Buñlara beñzer varısa hem-çünān[345]

1227. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve’s-selām

ṬOḲUZUNCI FAṢL NAMĀZ VAḲTLERİ VE SÜNNETLERİ BEYĀNINDADUR.[346]

1228. Gel münācāt eyleyen Allāh’ıla

---

[342] ṣāliḥ: lāyıḳ L
[343] bol: ol H
[344] Ġusle: Ġusl H, M
[345] Bu beyit, M’de sayfa kenarında yer almaktadır. Diğer nüshalara ve kaynak metnin anlam akışına göre yerleştirilmiştir.
[346] vaḳtleri ve: -L

Gice gündüz nāliş iden āhıla[347]

1229. Luṭf-ı Ḥaḳ'dur cān gözin pür-nūr iden
Luṭf-ı Ḥaḳ'dur cān evin maʿmūr iden

1230. Luṭf-ı Ḥaḳ'dur dāyimā muḥtācıla
Sīnesin pür-nūr iden miʿrācıla

1231. Gel işitgil müʾminüñ miʿrācını M54a
Nice geyer başa devlet tācını[348]

1232. Müʾminüñ miʿrācıdur bang u namāz
Sünnetin tafḍīl iden eyler niyāz

1233. Cümle farżuñ efḍalıdur bil namāz
Andan efḍal oldı tevḥīd bī-mecāz

1234. Ol namāz īmāniçün ʿālīʿalem L54b
Daḫı müʾmin nūrıdur görmez ẓulem

1235. Cānı dīnüñ cennetüñ miftāḥıdur
Hem yaḳīn ẕātuñ ḳavī miṣbāḥıdur

1236. Ol ṣalātiçün daḫı çoḳdur sünen
Ḥāfiẓīne raḥmet eyler Ẕü'l-minen[349]

1237. Her namāzuñ vaḳtine var ibtidā
Daḫı ol vaḳte bulınur intihā

1238. Farżı vaḳtuñ ortasında kim edā H55a
Eylerise eyledi ḫūb ihtidā

1239. Çün ġales āḥir ola iy muʿteber
Ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṭoġar olur münteşer[350]

1240. Ṣoñra isfār vaḳti irer ol gelür
Yaʿnī erte aġarur rūşen olur[351]

1241. Çün ġales isfārıla oldı beyān

---

[347] iden: eyle L
[348] devlet: ʿizzet H, L
[349] "Ḥāfiẓına" şeklinde imaleli okuyuş da ihtimal dahilindedir. Bu beyitte "وَالَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ" ayetine telmih vardır. Bkz. Mü'minûn Sûresi, 23/9. Ayrıca Bkz. Meâric Suresi, 70/34. Buradaki telmih kaynak metinde geçmeyip mütercime aittir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 98.
[350] münteşer: münteşir L
[351] irer: olur H

Bunlaruñ ortasını añla ʿayān

1242. Erte farżın o zamān ḳılan kişi
Sünnetin iḥyā ider biter işi

1243. İctimāʿ-ı ḳavme ḳılsa yā naẓar
Ortasından ṣoñra ḳılsa muʿteber

1244. Evvelidür sünnetüñ bu mültefet M54b
Bāḳīsin tafṣīlile bir bir gözet

1245. Ḳış güninde fecr-i evvel ḳıla o
Gözleye ḫalḳ ṭāḳatın ide eyü[352]

1246. Yaz güninde vaḳt-i isfār ḳıla o
Gice ḳışa olduġiçün oldı bu

1247. Ẓuhri tebrīd ide yazın ivmeye L55a
Yaʿnī öyle ısısında ḳılmaya[353]

1248. Yatsuyı teʾḫīr ide nāẓır ola
Şülş-i evvel giceden āḫir ola

1249. Ger marīż u ger kebīr ü ger żaʿīf
Olsa taʿcīl eyleye budur laṭīf

1250. Gün ṭoġarken dişi yā erkek kişi
İtmeye hergiz ṣalāta cünbüşi

1251. Gün zevālde gün ġurūbda hem-çünān H55b
Emr-i menhī olmasun gözle hemān

1252. Gün iki gönder boyı ḳalḳa revān
Öyle vaḳti daḫı ola bir zamān

1253. Daḫı gün kim ṭolınur ḳalmaz nişān
Her namāza iẕn olur ḳılġıl hemān[354]

1254. Ger dilerseñ ola ecrüñ ber-devām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[355]

[352] ḳıla o: ḳıla ol L
[353] yazın ivmeye: yarın ermeye L
[354] ḳılġıl: ḳılsun H
[355] ola ecrüñ: ecrüñ ola H, L

ONUNCI FAṢL EẔĀNI VE ĀDĀB-I ṢALĀTI BEYĀN İDER.[356]

1255. Yine dil bülbül bigi eyler ṣalā
Men teheddā ḳadʿalā fevḳa'l-ʿulā[357]

1256. Çıḳup aġṣān üstine oḳur eẕān M55a
Ḳad teşeffā men ecābe bi'l-emān[358]

1257. Beş namāziçün oḳunan beş eẕān
Sünnetidür ol Resūl'üñ bī-gümān[359]

1258. Fażlı fāyıḳdur eẕānuñ dāyimā
Yaʿnī artar hem yücedür kāyimā

1259. Emr-i aḫbārdan eẕān didi hüdāt L55b
Muḳteżāsı mūcebi otdan necāt[360]

1260. Yüce yirde oḳumaḳdur sünneti
Şāyiʿ ola tā ki ṣavtı rifʿatı

1261. Ol müʾeẕẕin ḳılsun iki parmaġın
İki ḳulaġ içre sünnet olmaġın

1262. Ḳudretince ṣavtını ṣarf eyleye
Ḳatı zaḥmet çekmeye ṭavf eyleye

1263. Ecr-i ācil ide bunda iḥtisāb H56a
Neyl-i ʿācil ummaya bula ṣevāb

1264. Niyyet ide ḫalḳı daʿvet eyleye
Cemʿ olalar Ḥaḳḳ'a ṭāʿat eyleye[361]

1265. Hem edā ider emānet ol emīn
Zīre ḫalḳa müʾtemendür bil yaḳın

1266. Ṣavmıla fiṭruñ ṣalātuñ vaḳtini
Bildüren ol gözle anuñ baḫtını[362]

1267. Pes müʾeẕẕin bunda ide iḫtiyār
Yaʿnī vaḳt-i müsteḥabba intiẓār

---

[356] L nüshasında "Onuncı faṣl eẕān ve ṣalāt edeblerin bildürür." şeklinde geçmektedir.
[357] *Kim salat ü selamı rehber edinirse yücelerin yücesine erişir.*
[358] üstine: üzre H *(Kim gönül huzuruyla icabet ederse şifa bulur.)*
[359] ol: -L
[360] aḫbārdan: iḫbārdan L
[361] Niyyet ide: Niyyetinde H
[362] Ṣavmıla: Ṣavtıla H

1268. Ecr-i meşrūṭ üzre eẕān olmaya
Zīre ecr-i bāḳī iʿlān olmaya

1269. Ṣaġa boynı meyl ide gelse ṣalāt M55b
Ṣola meylinde felāḥa var necāt

1270. Ḳıbleye iḳbāl ide idbārı yoḳ
Ger żarūrī eylese ıżrārı yoḳ

1271. Hem eẕānında teressül eyleye
Ḳaṭʿını rūşen temehhül eyleye

1272. Hem iḳāmet itse sürʿat eyleye L56a
Ḫoş müselsel anda cürʾet eyleye

1273. Bil eẕāna ola çünkim intihā
Yimek içmek ḥāceti olsa revā

1274. Pes iḳāmet oḳuya vüsʿat vire
Līki maġribde aña sürʿat vire

1275. Sünnetidür ol Ḥabīb'üñ añlaya
Ancılayın hem seferde bañlaya

1276. Ger cemāʿat birledür yā münferid H56b
Diyeler oldı eẕānı münʿaḳid

1277. Kim eẕānı oḳusa teclīlile
Ol iḳāmet oḳuya tehlīlile

1278. Ger müʾeẕẕin emr iderse iy hümām
Ġayr iḳāmet emrini ide tamām

1279. Kim imāmet emrine evlā ola
Mescidi yapan aña eclā ola[363]

1280. Hem eẕāna ehl olan merd-i Ḫudā
Mescidi yapan dimişdür Muḳtedā

1281. Ḫālī yirde olsa yolı nā-bedīd
Müsteḥabdur ol eẕān itmek medīd[364]

1282. Müsteḥabdur hem-çünān iy dīn eri M56a

[363] Mescidi yapan: Mescide varsun L
[364] medīd: bedīd L

Ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṭoġmadın ṭurmaḳ öri[365]

1283. Ḫūb eẕāna başlaya dāyim ola
Tā ki nāyim uyana ḳāyim ola[366]

1284. Nāyim ola giceden ḳāyim olan
Niyyet ide ol güne ṣāyim olan

1285. Müstemiʿ olan icābet eyleye L56b
Her ne kim didi müʾezzin söyleye

1286. Anuñıla bile itmām eyleye
Ṭura sāmiʿ ola ikrām eyleye

1287. Geldügince *eṣ-ṣalātü ve'l-felāḥ*
Ḥavḳale itmek gerek ehl-i ṣalāḥ

Lā ḥavle velā ḳuvvete illā bi'llāhi'l-ʿAliyyi'l-ʿAẓīm. Maşāʾallāhü kāne ve mā-lem-yeşeʾ lem-yekün.[367]

1288. Ḫūb eẕānıla iḳāmet arası H57a
Ḫayra ṭālib olsa olur çāresi[368]

1289. Yaʿnī ġāyet gerek olan ḥācetin
Dileye Ḥaḳ'dan çü buldı sāʿatin

1290. Daḫı vire ol Nebī üzre ṣalāt
İsteye aña vesīle hem necāt

1291. Oḳuya işbu duʿāyı ḫoş-revān
Vire derdine devāsın Müsteʿān[369]

Allāhümme Rabbe hāẕihi'd-daʿveti't-tāmmeti ve'ṣ-ṣalāti'l-ḳāʾimeti āti Muḥammeden el-vesīlete ve'l-faḍīlete ve'd-deracete'r-refīʿate ve'bʿaṯhü maḳāmen maḥmūdeni'lleẕī vaʿadtehū ve'rzuḳnā şefāʿatehū inneke lā-tuḫlifu'l-mīʿād bi-raḥmetike yā Erḥame'r-Rāḥimīn.[370]

---

[365] ṭurmaḳ: ṭura L
[366] Ḫūb: Ḫoş H, L
[367] *Yüce ve şânı büyük Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur. O'nun dilediği olur; dilemediği olmaz.*
[368] Ḫūb: Ḫoş H, L
[369] Vire derdine: Derdine vire L
[370] *Ey bu tam davetin ve kılınmak üzere olan bu namazın Rabbi olan Allahım! Muhammed'e vesileyi, fazileti ihsan et. Bir de kendisine va'd ettiğin Makam-ı Mahmûd'u verip oraya ulaştır, bizleri de onun şefaatiyle rızıklandır. Muhakkak ki sen vaadinden dönmezsin. Ey merhametlilerin en merhametlisi rahmetini bize bağışla.* Vesîle duâsı için bkz. Buhârî, "Ezân", 8 (No. 614), 1/126; Karaman vd., **İlmihâl-I, İman ve İbadetler**, s. 269.

1292. Ol zamānda ne dilerse hem ḳıla M56b
Tā namāzından aña ḫayrı ḳala

1293. Çünki ḳıldı ol ezānı istimāʿ
İde fevrī mescid içre ictimāʿ

1294. İşbu zikr olan umūrı iy hümām L57a
Ger vuḍū birle iderse iḫtitām

1295. Ḫoş saʿādet ol müʾezzin başına
Şīr ü şehdi ḳatdı ṣankim aşına

1296. *Ger be-ḫˇāhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

ON BİRİNCİ FAŞL MESCİDLER BEYĀNINDADUR.[371]

1297. İy menāzil gözleyen merd-i münīr H57b
Mescide gel raḥmet ider ol Ḳadīr[372]

1298. Her biḳāʿuñ sevgülüsi Ḫālıḳ'a
Bil mesācid oldı şükr it Rāzıḳ'a

1299. Ḳıble yiri mescidüñ efḍal durur
Gözle ḳadrin muʿteber ecmel durur[373]

1300. Yapusı mescidlerüñ ṣāfī gerek
Sünnet oldur lā-cerem ḳāfī gerek

1301. Naḳş u taṣvīr ü bezek lāyıḳ degül
Anuñiçün künküre fāyıḳ degül

1302. Zīre bunlar mūcib olur iftiḫār
Şarṭ-ı sāʿat muḳteżāsı iştihār

1303. Aḳ ṣıvayıla ḳayırmaz zeyn ide
Saḳına şol nesneden kim şeyn ide

1304. Yaʿnī zencīr ü ṣuverden hem bisāṭ M57a
Ger mülevven olsa vardur iḥtiyāṭ

1305. Mescidüñ muḥkem ide bünyādını
Tā ki yaḫşi ḳıla yarın adını

---

[371] mescidler: mescid L
[372] ider: itsün H, L / gel raḥmet ider ol Ḳadīr: var raḥmet itsün Muḳtedir H
[373] Bu beyit L'de yoktur.

1306. Kerpücile yapa muḥkem ḥarf ide
Aġaçıla ḫurmā ṭalın ṣarf ide

1307. Emr ḳıldı ol Nebī ḫayru'l-enām L57b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[374]

1308. Ṭāʾif içre mescide bünyād ola
Anda ṭāʿat ideler evrād ola[375]

1309. Bir yire yapdı anı faḫr-ı cihān
Ki_anda putlar ḳonmışıdı bir zamān

1310. Ol mekānı ṣuyıla pāk itdiler H58a
Ṣoñra mescid emrin idrāk itdiler

1311. Mescid içre ger nefīs ü ger ḥaḳīr
Olsa ṭaşra çıḳmaya ḥattā ḥaṣīr[376]

1312. Mescid içre seng-i rīze döşeye
Ḥiṣṣesin baḫş eyleye her kūşeye

1313. Yir yüzinde hem namāz efḍal durur
Māniʿi yoḳ secdesi ekmel durur

1314. Mescidi yapan gözetmek oldı yol
Aṣa ḳındīl hem çırāġın yaḳa ol

1315. İşbu emre yā tevellā eyleye
Bir kimesne yaʿnī evlā eyleye[377]

1316. Günde bir kez pāk cārū çalına
Zīre pāk olmaḳ münāsib ḥāline

1317. Enbiyānuñ daḫı ṣāliḥ ḳullaruñ M57b
Meşhedin mescid idinme bunlaruñ

1318. Mescide çıḳmaḳ içün feṭḥ itse bāb
Adımına göre ḳıla iḥtisāb

1319. Yolı uzaḳ ḫaṭvesi ekṣer olan
Ol olısar ecrini aʿẓam bulan

---

[374] Nebī: ḳıldı L
[375] ṭāʿat: ṭāḳat H
[376] Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.
[377] yaʿnī: anı L

1320. Daḫı Ḥaḳ'dan çoġ ire aña ʿaṭā L58a
Ḫaṭvesi maḥv eyleye cürm ü ḫaṭā

1321. Mescide giden ṣalāta baḫtiyār
Yaraşur ḳıla sekīnet hem vaḳār

1322. Barmaġını birbirine urmaya
Daḫı ḍıḥkı laġvı lāyıḳ görmeye

1323. Gideriken mescide ḳıla duʿā H58b
Key ġanīmet añlaya budur revā[378]

1324. Dileye Ḥaḳ'dan münevver olmaġı
İsteye Ḥaḳ'dan muṭahhar olmaġı

1325. Ḥaḳ Teʿālā luṭf ide vire sürūr
Ardın öñin altın üstin ide nūr

1326. Yaʿnī işbu resme ide ol duʿā
Tā duʿāsın Ḥaḳḳ ide anuñ revā

Allāhümme'cʿal fevḳī nūran ve taḥtī nūran ve yemīnī nūran ve şimālī nūran ve'cʿalnī nūran.[379]

1327. Bāb-ı mescid üzre ayaḳ ẓarfını
Saḳlaya dilden gidere ḫavfını

1328. Ger necesden olsa aña muttaşıl
Sürte anı yire ola munfaşıl[380]

1329. Mescid içre dilerise ḥürmetin M58a
Arı ṭonlar geye örte ʿavretin

1330. Mescide ābdestile gelmek gerek
Yā teyemmüm eyleyüp girmek gerek

1331. Girmesile mescide niyyet ide
İʿtiḳāfa ẓikr içün raġbet ide

1332. Hem duʿādan behre ala ol kişi L58b
Ḳorḳa Ḥaḳ'dan dīne ola cünbüşi

[378] Key: Ger H // budur: ḥācet L
[379] *Allahım! Üzerimi, altımı, sağımı, solumu ve her tarafımı nurlandır.* Rivâyetin benzeri Müslim'de geçmektedir. Müslim, "Salâtu'l-Musâfirîn", 26 (No. 763), 1/525.
[380] necesden: necisden L

1333. Giren aña ḫāşiʿ u ḫāʾif ola
Ḥaḳḳ'a ḥāmid mescide ṭāʾif ola

1334. Ol Resūl'e hem muṣallī ola ol
Fażlın uman şefḳatini bula bol[381]

1335. Çünki gire mescide ehl-i niyāz H59a
Anda Ḥaḳḳ'ı ẕikr ide yāḫud namāz

1336. Çün ʿibādet mevżıʿıdur ol maḳām
Pes iṭāʿat lāzım olur ve's-selām

1337. Söylemeye anda dünyā emrini
Tā ki żāyiʿ itmeye olʿömrini

1338. Ṣanʿat ehli daḫı anda işini
İşlemeye yoḫsa döker yaşını

1339. Ḳonmaya mescidlere ṣıbyān gire
Daḫı mecnūn olmasun ʿuryān gire[382]

1340. Mescid içre itmeye beyʿ u şirā L59a
Hem ḳılıcın çekmeye olmaz revā

1341. Hīç eḥad birle ḫuṣūmet itmeye
Ḳatı ḳatı sözi hem uzatmaya

1342. Ḳāḍī ḥaddi mescid içre urmaya M58b
Anı mescid içre lāyıḳ görmeye

1343. Cumʿa gün mescid mücemmer olına
Cān dimāgı tā muʿaṭṭar olına

1344. Pāk ideler cümle-i ebvābını
Saḳlayalar cümle-i esbābını

1345. Mescid içre ger ticāret eyleye
Gören anı işbu resme söyleye

Lā erbeḥa'llāhü Teʿālā ticāratek.[383]

1346. Virmesün Ḥaḳ saña andan fāʾide

[381] Ol Resūl'e hem muṣallī ola ol: Ol Nebī'ye hem ṣalāvat vire ol L
[382] Ḳonmaya: Ḳomaya L
[383] erbeḥa'llāhü: erbeḥa'llāhe L *(Ticaretinden fayda görmeyesin.)*

İrmesün diye bunuñla ʿāʾide

1347. Daḫı anda ḍālle inşād eylese H59b
Kim bulupdur dise feryād eylese

1348. Diye anı Ḥaḳ saña redd itmesün
Ancılayın bunda işüñ bitmesün

Lā radde'llāhü Teʿālā ʿaleyke.[384]

1349. Zīre mescid Ḥaḳḳ'a maʿbed oldıdı
Āḫiret emrine maḳṣad oldıdı

1350. Dilerise acı nesne ṭatmaya
Mescid içre tükrügüni atmaya

1351. Ġafletile ger tükürse nā-gehān
Defn ide ṭopraġıla anda hemān

1352. Sümügüni daḫı anda atmaya
Ġafletile olmaz işi itmeye

1353. Yuṭa balġam başdan inse aġzına M59a
Yaʿnī iclāl fikri gelse remzine[385]

1354. Mescide ḥürmet idüp yuṭsa anı
Ṣıḥḥat olur cisme ḳuvvet meskeni

1355. Yāḫud ata ṭaşra düşe ol zamān
Mescid içre olmaya tā kim yaman

1356. Mescid içre ger ḥaşīş ü ger ḥaṣā
Ṭaşra atmaḳ olmaya anı revā

1357. Yaʿnī bitmiş otı hem uvaḳ ṭaşı L59b
İçerüden ṭaşraya dinmez ṭaşı

1358. Çörçöp olsa çıḳara ṭaşra ide
Hem anı kim bata ādem incide

1359. Gice gündüz olmasun mescid vaṭan H60a
Söz budur saḳla anı iy müʾtemen[386]

[384] Lā radde'llāhü: Lā radde'llāhe L. *(Allah kaybettiğini sana buldurmasın.)*
[385] iclāl: iḥlāl L
[386] anı: bunı H, L

1360. Ger sarımsaḳ yā ṣoġan yise kişi
Mescide girmek yaraşmaz cünbüşi

1361. Ger örümcek aġ yapup ḳılsa ḳarār
Pāk olına olmaya daḫı ġubār

1362. Küll-i vaḳtde ṭībile ḫoş-būy ola
Böyle eyler her kim ol ḫoş-ḫūy ola

1363. Ev gibi cemʿ-i ḥavāyic itmeye
Yol idüp içinden anuñ gitmeye

1364. Müslimānlar cemʿ olup ḳılsa namāz
Ḫoş ġanīmet böyle olsa ger niyāz

1365. Gerçi anda ṣūretā birdür namāz
Līkin anda ḳat ḳat olur bil niyāz[387]

1366. Daḫı Ḥaḳ'dan raḥmet ü rıḍvān durur M59b
Her murādın Ḥaḳ virür Raḥmān durur

Fe-fi'l-ḥadīṯi: Ṣalātü'l-cemāʿati ḫayrun min-sebʿīne ṣalāten bi-ġayrı cemāʿatin.[388]

1367. Buyurupdur ol Nebī ḫayru'l-enām
Ḳulʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1368. Ger ṣalāta ictimāʿ itse ümem
Fażl-ı Ḥaḳḳ'ı bulmaġa ḳılsa himem

1369. Vaḥdetile ḳılınan yitmiş namāz L60a
Aña nisbet eksük olur bā-niyāz

1370. Çünkim ol yaḫşi ola iy baḫtiyār
Gel cemāʿat iḫtiyār it iḫtiyār

1371. Ger mesācid arasında bulına H60b
Ḳanḳısına varmaḳ efḍal biline

1372. Vara anda kim cemāʿat çoḳ durur
Ġayra nisbet fażlıla artuḳ durur[389]

1373. Var mesācid aʿẓamın ḳıl iḫtiyār

[387] ṣūretā: ṣūrete M // Līkin: Līki L
[388] cemāʿatin: ʿimāmetin L (Kaynak metinde olmayan bu hadis benzer lafızlarla kaynaklarda geçmektedir: Bkz. Muhammed b. İshâk b. İbrâhîm es-Serrâc, **Hadisü's-Serrâc**, Nşr. Ebû Abdullah Hüseyin b. Ukkâşe b. Ramazan, 4 Cilt, Kahire, 1425, 2/130)
[389] vara: varsun L

Çün ṣevābı artuġ anuñ pāyidār

1374. Bir kişi itse eẕānı istimāʿ
Ruḫṣat olmaz anda terk-i ictimāʿ

1375. Lāzım oldı mescide girmek gerek
Hem cemāʿat faẓlına irmek gerek

1376. Hem nisāyiçün cemāʿat olmaya
ʿAvrata zīrā liyāḳat olmaya

1377. Bunlara efḍal mesācid iy hümām
Evlerinüñ ḳaʿrıdur her ṣubḥ u ṣām

1378. Sürʿat ide ṣaff-ı evvel gözleye M60a
Hem imāmuñ saġ yanını üzleye

1379. Çaḳ imāmuñ ardı efḍal bilesin
Cehd idüben ol maḳāmı bulasın

1380. Ṣafları ḳıla ber-ā-ber hem imām
Pes ṣalāta gire ḳıla ihtimām

1381. Ṣaff-ı evvel ser-be-ser ṭolsun tamām
Naḳṣını çaḳ ṣoñraya ḳosun imām

1382. Öñ ṣafiçün kimseʾi incitmeye L60b
Boynını ḫalḳuñ başuban gitmeye[390]

1383. Ṣaff içinde ḫalḳ şöyle ṭuralar
Boynı çigni hep ber-ā-ber göreler

1384. Ṣaffuñ ardında yaluñuz ṭurmaya H61a
Ṣaff içinde hem aralıḳ görmeye

1385. Sünnete aʿlem olan ola imām
Ger ber-ā-ber olsalar bunda kirām

1386. Oḳumaḳda ḳanḳısı fāyıḳ ola
Ol imām olmaḳlıġa lāyıḳ ola

1387. Ger ber-ā-ber olsa bunlar hem-çünān
Ehl-i taḳvā bil imām olsun hemān

1388. Ger tesāvī yine olsa iy hümām

[390] Öñ: Ol H

Ḳanḳısı yaşluyısa olsun imām

1389. Bir cemāʿat içre kim sulṭān ola
Ḥükmi nāfiẕ emri cāʾiz ḫān ola

1390. Ol cemāʿatden yaraşmaz birine
Geçmek ol dem ol imāmet yirine[391]

1391. Ger icāzet virse sulṭān ol kişi M60b
Geçse ḳılsa cāʾiz olur ol işi

1392. Gözlesün tābiʿ olan metbūʿını
Añlasun rāciʿ olan mercūʿını

1393. Müttaḳī dīndār olursa ger imām
Nūrıla mescid içi ṭolar tamām

1394. Hem imām olan gerekdür ehl-i ḥāl H61b
Nicedür fehm eyleye ḫalḳda mecāl

1395. Aña göre ḳaṣr ide yā uzada L61a
Ṭāḳatın ḫalḳuñ muḥaṣṣal gözede

1396. Tā żaʿīf ide imāma iḳtidā
Bula anda iḳtidār u ihtidā

1397. Her imāmuñ lāyıḳı iy nāmudār
Ḫalḳa biraz öylen ide intiẓār

1398. Zīre nāsuñ baʿżı işe müştaġil
Pes tevaḳḳuf her umūrı müştemil

1399. Çün namāzdan fāriġ ola ol imām
Ḫayrıla ḳıla duʿā ḳavme tamām[392]

1400. Ger muṭāleb bevlile olsa kişi
Çoḳ yimekden yā ṣaḳīl olsa leşi

1401. Yükini taḫfīf ide andan ḳıla
Böyle ḳılmaḳ lāyıḳ oldı her ḳula

1402. İbtidā ide ʿaşāya aḫṣamın
Ṣabrı yoḳdur çünki ister maṭʿamın[393]

[391] Ol: Bu H, L
[392] ola: olsa L
[393] maṭʿamın: muṭʿamın L

1403. Yisün andan ṣoñra ḳılsun ol namāz
Zīre açlıḳ hīç ḥużūrını ḳomaz

1404. Ṣabrı varsa evvelā ḳılsun namāz M61a
Ṣoñra bulsun ol ṭaʿāma intihāz

1405. Vaḳt içinde ḳılmaġa meşġūl ola
Olmasun teʾḫīr ide mesʾūl ola

1406. Pes gerekdür şerʿa dāyim irtibāṭ
ʿÖzr-i şerʿī olmasa var iḥtiyāṭ

1407. Hem daḫı esnānını taḫlīl ide
Pes ṣalāta başlaya tehlīl ide

1408. İy libās-ı ʿizzetile müfteḫir L61b
V'iy şiyāb-ı ḥürmetile müştehir[394]

1409. Geh derūnuñ setr ider senüñ şiʿār
Geh bürūnuñ zeyn ider sinüñ dişār[395]

1410. Her libāsuñ yaraşur ḳılsañ namāz H62a
Hem ḳabūl ider Ḫuḏā ḳılsañ niyāz

1411. Her kişi kim ol ṣalāta ʿazm ide
ʿAvretini örtmekile bezm ide

1412. Göñlegi dügmesini ilikleye
ʿAvreti açılmaya tā bekleye

1413. Hem namāz içre izāruñ paçasın
Yire dek sürinmesinden ḳaçasın

1414. Cāme kim muʿlem ola olur şenīʿ
Müttaḳī geymez namāzda dir bedīʿ[396]

1415. ʿAṣfurıla boyanan bez hem-çünān
Key saḳın kim olmaya işüñ yaman

1416. Ger muṣallī boynına iblik daḳa
Bil namāz içre ḳayırmaz kim baḳa[397]

---

[394] libās: şiyāb H // şiyāb: libās H

[395] senüñ: sinüñ L // sinüñ: senüñ L (Bürūn: Farsça "bīrūn" kelimesidir. Nüshalarda "senüñ" kelimesi "سانڭ" şeklinde imale gösterilerek imla edilmiştir. "Sinüñ" kelimesi ise "سينڭ" şeklinde imla edilmiş olup "senüñ" anlamındadır.)

[396] şenīʿ: şefīʿ L

1417. Ḫumra üzre ḳılına daḫı namāz M61b
Yaʿnī seccāde_üstine vardur cevāz

1418. Her muṣallā üstine ḳılmaḳ dürüst
Meẕhebüñ aḳvāsını bulmaḳ dürüst

1419. Yir yüzü ger pāk ola yoḳ māniʿi
Ḳılsa anda yād idüben Ṣāniʿ'i

1420. Çoḳ ṣevāb īcāb ider ol cünbüşi
Çün ḳatı ḳıldı tevāżuʿ ol kişi[398]

1421. Yirde biten penbe bigi yā ḥaṣīr L62a
Üstine ḳıla kebīr ü hem ṣaġīr

1422. Ḫalḳ içinde kim namāz ḳılmaḳ diler
Sünnetile öñine sütre ider

1423. Bile ḫalḳ tā kim namāzda olduġın H62b
Geçmeye gören öñinden ḳılduġın

1424. Yaḳın ola sütresine ol ḳılan
Bile tā sütresini girü ḳalan[399]

1425. Anuñıla secdesinüñ arası
Ḳoyunuñ geçmege ola çāresi

1426. Şol kişi kim sütreye ḳādir degül
Şekl-i miḥrāb çekse ḫaṭ ḳāṣır degül[400]

1427. Gerçi sütre gibi ḥaṭṭ olmaz müfīd
Pes żarūret olduġı olur bedīd

1428. Sütresinüñ ḳaddi ola bir ẕirāʿ
Raḥlüñ ardı deñlü ola irtifāʿ

1429. Saġ ḳaşı ḳarşusına yāḫud ṣola
Sütresin dikse yire bellü ola

1430. Sirçe barmaḳ deñlü ola ġılẓatı M62a

---

[397] Bil namāz içre: Pes namāz ḳılsa H, L
[398] īcāb: īcād H
[399] ola sütresine ol: olsa sütresine o H
[400] "Şekl-i miḥrāb" kaynak eserde bulunmayıp Seyyid Alizâde şerhinde geçmektedir. Bkz. Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 119; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 107.

Maʿlūm oldı ḳaddi vażʿı rifʿatı[401]

1431. Pes bu maʿnīden ṭuyan kimse ḫaber
Sütre ardından geçerse yoḳ żarar

1432. Kimse öñinden ṣaḳınsun geçmesün
Üstine seng-i melāmet ṣaçmasun

1433. Ġafletile uġrasa n'itmek gerek
Bil muṣallī defʿini itmek gerek

1434. Sebḥale yāḫud işāret eyleye L62b
İkisin iden ḫasāret eyleye

1435. Zīre ol şeyṭān durur didi Resūl
Raḥmet-i Ḥaḳ rūḥına bulsun vuṣūl

1436. Gerçi geçmek bulınursa iy hümām H63a
Ḳaṭʿ ḳılmaz ol ṣalāta ve's-selām

1437. Baḥr-ı ʿilme şevḳile ṭālib gerek
Maʿrifet eṣdāfına rāġıb gerek[402]

1438. Baḥr-ı şerʿa ol sibāḥat eylesün
Dürr ü cevherden irādet eylesün

1439. Tā ṣalāt erkānına taʿdīl ide
Vācibātıla sünen tekmīl ide

1440. Ḥaḳ rıżāsı rūḥına ola ḳarīn
Raḥmet ide aña Rabbü'l-ʿālemīn

1441. Hem rıżāsı ola aña sāyebān
Sāyesinde bula ʿizzet cāviḏān

1442. Vaḳt-i tekbīr çünkim ider imtiṣāl
Ḳāyimen ide ṣalāta iʿtidāl

1443. Ẕikr-i Ḥaḳḳ'a ḳalbini ḳādir ḳıla M62b
Ol ẓamānda kendüyi ḥāżır ḳıla

1444. Vaḥdeti melḥūẓ ola ifżāl ide
Ḥāṣılı taʿẓīmile iclāl ide

[401] ḳaddi: ḳadri H
[402] gerek: olan L // gerek: olan L (Bu beyitten önce L nüshasında sürhla "Faṣl" yazılmıştır.)

1445. Her ʿamelde Ḥaḳḳ'a iḫlāṣ eyleye
Vaḥdetin dilde bile ḫāṣṣ eyleye

1446. Tevbe ide Allāh'a ḫādim ola L63a
İtdügi ṣuçlarına nādim ola

1447. Ḳalbini tefrīġ ide Ḥaḳḳ'ı aña
İki ʿālem emri ḳala bir yaña

1448. Farżı ḳılmaḳ emrine budur ṭarīḳ H63b
Ẕihni pāk olan ḳılur fikr-i daḳīḳ

1449. Şöyle ḫālī ḳıla ḳalbin ol yaña
Ḳılduġı āḫir namāzdur ṣan buña

1450. Ol namāza pes hemān ṣāriʿ gerek
Ḳalbi ḫāṣiʿ ḳālebi ḥāżıʿ gerek

1451. Himmetile yönini yiksān ḳıla
Ḥaḳḳ'ı ḥāżır gözleye iḥsān ḳıla

1452. Saġ u ṣola baḳmaya ṣalınmaya
Ḥaḳ'dan özge nesneye alınmaya

1453. Ṣan gözinden Ẕāt-ı Ḥaḳḳ olmaz cüḏā
Yā bile bayıḳ görür anı Ḫuḏā

1454. Hem müşāhid añlaya aḥvālini
Bile görür ḫayr u şerr efʿālini

1455. Hem lisānı üzre cārī olanı
Bile bilür bilgil anı bileni

1456. Yaʿnī ẕikr ü daḫı Ḳurʾān oḳusa M63a
Hep bilür Ḥaḳ gizlü iʿlān oḳusa

1457. Cümle-i aʿżāsını teskīn ide
Cümle-i eczāsını temkīn ide

1458. Saġına geh ṣolına ṣalınmaya
Ṣan Yaḥūdī fiʿlidür dinilmeye

1459. Hem sekīnet üzre ola hem vaḳār L63b
İstikānet birle ide inkisār[403]

[403] ide: ola H

1460. Çignini alçaḳ ṭuta ide ḫużūʿ
Tā dinile yaḫşi ḳıldı ol şurūʿ

1461. Bī-sebeb hergiz tenaḥnuḥ itmeye H64a
Ol namāzda yaʿnī uḫ uḥ itmeye

1462. Hem namāzda burnını arıtmaya
Gözini eṭrāfına yüritmeye

1463. Aġzın açup esnemek olmaz revā
Ġālib olsa yutsun anı müntehā

1464. Gözini gökden yaña ḳaldurmaya
Hem işāret ol yaña bildürmeye

1465. Çünkim oldı ḳıbleye yüzi anuñ
Secde yirin gözleye gözi anuñ

1466. Ḳoya ṣaġın ṣol bilegi üstine
Ḫidmet iden böyle ider dostına

1467. Zīre vażʿı cemʿ ider hep himmetin
Ḳıla böyle bilen anuñ ḥürmetin[404]

1468. Geh ṣaġ ayaḳ geh ṣol üzre ṭurmaya
Hem apışmaḳ hem yapışmaḳ görmeye

1469. Egmesün başın ḳıyāmda ol kişi M63b
Tā ki Ḥaḳḳ'a lāyıḳ ola ol işi

1470. Oḳuya ṣavtın ḳatı refʿ itmeye
Cehrini iḫfāyıla cemʿ itmeye

1471. İşide iḫfāsını kendü hemān
Cehrini ġayrı işitsün hem-çünān

1472. Āyet-i raḥmet bile sāʾil ola L64a
Āyet-i şiddet göre hāʾil ola

1473. Yaʿnī Ḥaḳḳ'a ṣıġına tefrīḥ ide
Ger Celāli ẕikr ola tesbīḥ ide[405]

1474. Çün ḳırāʾat emri bula intihā H64b
Bir nefes al ḳıl rüḳūʿa ibtidā

[404] Ḳıla böyle: Böyle ḳıla L
[405] tefrīḥ: tefrīc L

1475. İki rüknüñ arası tā ayrıla
Ḳala ḳırʾat pes rukūʿı ḳayrıla

1476. Hem rükūʿında gerekdür iʿtidāl
Arḳasını döşeye olsa mecāl

1477. Başı boynı arḳası egri ola
Belden alçak olanı ṭoġrı ola

1478. Ḳāmeti şekli elifdür bī-miṣāl[406]
Hem rukūʿı daḫı ola aña dāl

1479. Pes ḳıyām oldı maḳām insāniçün
Hem rükūʿ oldı maḳām ḥayvāniçün

1480. Bile insān olan insān ḥālini
Hem rükūʿda bile ḥayvān ḥālini

1481. Secdesinde fikr ide ḥāl-i nebāt
Ehl-i ḥāle böyle olur beyyināt

1482. Hem ḳıyāmıla ḳuʿūd taḫfīf ola M64a
Uzadursa ġālibā taż̇ʿīf ola

1483. Çün rukūʿdan başını ol ḳaldura
İstiḳāmet ṣūretini bildüre

1484. Ola her uż̇vı yirinde muṭmaʾin
Ṭoġru ṭura ḳıla fiʿlüñ muḫkemin[407]

1485. Hem sücūdında gerekdür iʿtidāl L64b
Yaʿnī vire başa yirde iştiġāl

1486. Sürmeye ḳarnın yire cevf eyleye
Himmetin açmasına ṣarf eyleye

1487. Uyluġından ḳarnını şöyle aça H65a

[406] Bu ve bundan sonraki 3 beyit kaynak metinde olmayıp Muhammed b. İbrahim'e aittir. Bu beyitlerde namazın rükünlerinden olan kıyâm, "elif" harfine; rukû ise "dâl" harfine benzetilmiştir. Ayrıca burada namazın rükünleri insan, hayvan ve bitki makamları olarak yorumlamıştır. Tasavvuf edebiyatımızda da elif, dâl ve mim harflerinden oluşan "Âdem" (آدم), ideal insan anlamında kullanılmaktadır. Elif harfi kıyama, dâl harfi rükûa, mim harfi ise secdeye benzetilmiş ve namaz ile insan arasında bir bağlantı kurulmuştur. Nâbî de *Hayriyye*'sinin namaz bölümünde aynı anlama işaret etmiş ve namazı, Âdem olmanın bir gereği olarak anlatmıştır. Bkz. Çelebioğlu, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 600; Saadet Karaköse, "Bir Elif Çekmek: Klâsik Edebiyatımızda Elif", s. 202; Mahmut Kaplan, **Hayriyye-i Nabi (İnceleme-Metin)**, s. 189.

[407] yirinde: yerinden L

Genc ḳuzı ger dilese andan geçe

1488. Ḳoltuġın açа ḳovalda dirsegin
Sürmeye yanına bile yigregin

1489. Dilerise cevr ü şiddet görmeye
Karnını uyluġına irgürmeye[408]

1490. Yidi aʿżā üstine secde müdām
Olmayınca cāʾiz olmaz bil tamām

1491. Biri alnı iki eller iki diz
İki ayaḳ dindi cümle iy ʿazīz

1492. Ol muṣallī ṣevbini keff itmeye
Başda saçın hem daḫı leff itmeye

1493. Keff odur kim secdeye olsa revān
Etegini ḳaldurandur ol zamān[409]

1494. Lef budur kim başına saçın ṣara
Böyle ḳılmaḳ bil yaraşmaz ol ere

1495. Çünki başı secdede buldı ḳarār M64b
Anda üç tesbīḥ ide ol nāmudār

1496. Ol yüce Subḥān'a taʿẓīm eyleye
Her umūrın aña teslīm eyleye[410]

1497. Zīre Allāh ḥācetin eyler revā
Cān u dilden pes duʿā ḳılsun duʿā

1498. Çünkim ol dem ḳurbete oldı maḳām L65a
Raḥmete mīḳāt olupdur bil tamām

1499. Hem kerāmet pāyesidür ol maḳām
Hem saʿādet sāyesidür ve's-selām

1500. Daḫı bunda söylenür bir ḫoş ḫaber H65b

---

[408] irgürmeye: degürmeye H

[409] Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.

[410] her umūrın: ḥācetini H, L (Diğer bütün nüshalarda "ḥācetini" kelimesi geçmektedir. "Ḥācetini aña teslīm eyleye" mısrası, D nüshasında "Her umūrın aña teslīm eyleye" şeklinde ayrıca derkenar edilmiştir. Kaynak metinde ise "hâcetleri, istekleri" anlamında "مَآ رِبِهِ" kelimesi geçmektedir. Fakat mütercime ait telifin "Her umūrın aña teslīm eyleye" olduğu kanaatindeyiz. Bu tercihimizle "ḥācet" kelimesi, 1496 ve 1497. beyitlerde tekraren kullanılmamış olmaktadır. "مَآ رِبِهِ" kelimesi için Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 111)

Kim selefden naḳl olunur muʿteber

1501. Gelse yaʿnī anlara emr-i sürūr
Secde idüp dirleridi yā Şekūr[411]

1502. İki rekʿat ḳıla andan otura
Ṣol ayaġı üzre kendin getüre

1503. Dike ṣaġın ḳıbleye barmaḳları
Yaḫşi ḳıla oturup ṭurmaḳları

1504. İki elin iki dizi üzre bil
Döşeyüben ḳoya ola müştaġil

1505. Çün taḥiyyātdan şehādet eyleye
Ḳaldurup barmaḳ işāret eyleye

1506. Saġ elinüñ bil şehādet barmaġın
Ḳaldura ide işāret barmaġın

1507. Çün teşehhüd oḳuya iḫfā ide
Tīz ṭura üçünciye inşā ide

1508. Şöyle taʿcīl ide ḳalḳmaḳ resmini M65a
Ṣanki ıssı ṭaşa başmış cismini

1509. İki ayaḳ üzre ola pes ḳıyām
Ṭoġru ṭura eyleye emrin tamām

1510. Ḳalḳışında ellerile iʿtimād
Eylemesün yaḫşi olmaz istinād

1511. Ger żaʿīf olsa nice imkān ola L65b
Eyle ṭura kim aña āsān ola

1512. Çün teşehhüd oḳuya ṣoñra girü
Pes ṣalavāt virbiye ol pāk-rū[412]

1513. Çün Nebī'ye vire ṣalvat ol zamān H66a
Pes duʿā ide özine kāmurān

1514. Daḫı müʾmin ḳullara taʿmīm ide
Pes taʿavvüẕ eyleye teslīm ide

[411] Şekūr: Ġafūr H
[412] pāk-rū: māh-rū L

1515. Ṣıġına yaʿnī Ḫuḏā'ya ol hemīn
Tā cehennem yaḳmaya ola emīn

1516. Gör ʿaẕābından ṣıġına Ḫālıḳ'a
Ḥācetin ʿarż eyleye hem Rāżıḳ'a

1517. İrmeye tā fitne-i maḥyā memāt
Bula Deccāl fitnesinden hem necāt

1518. Pes budur tertīb aña iy gül-ʿiẕār
Diñle naẓmın eyle neṣrin iḫtiyār

Etteḥiyyātü li'llāhi ve'ṣ-ṣalavātü ve'ṭ-ṭayyibātü es-selāmü ʿaleyke eyyühe'n-nebiyyü ve raḥmetu'llāhi ve berakātühū es-selāmü ʿaleynā ve ʿalā-ʿibādi'llāhi'ṣ-ṣāliḥīne eşhedü en-lā-ilāhe illa'llāh ve eşhedü enne Muḥammeden ʿabdühū ve rasūlüh. Allāhümme ṣalli ʿalā-Muḥammedin ve ʿalā-āli Muḥammedin ve bārik ʿalā-Muḥammedin ve ʿalā-āli Muḥammedin kemā-ṣalleyte ve sellemte ve bārakte ve raḥimte ve teraḥḥamte ʿalā-İbrahīme ve ʿalā-āli İbrāhīme fi'l-ʿālemīne Rabbenā inneke Ḥamīdün Mecīdün Rabbi'ġfir lī ve li-vālideyye ve li'l-müʾminīne yevme yeḳūmü'l-ḥisābü ve *eʿūẕü bike min-ʿaẕābi'n-nāri ve'l-ḳabri ve'l-fitneti'l-maḥyā ve'l-memāti ve min-şerri fitneti'l-Mesīḥi'd-Deccāli yā Erḥame'r-rāḥimīn.* [413] H66b, L66a, M65b

1519. Ṣaġa ṣola ṣoñra vire ol selām
Yüzinüñ her ṣafḥası döne tamām

1520. Hem imāma ḳalbile vire selām
Çünki buldı ol namāzı iḫtitām

1521. Farżı ḳılup sünnete ṭursa imām
Yirini tebdīl ide ber-ihtimām[414]

1522. Zīre böyle naḳl olındı bu eṣer
Kim ṭutarsa yiter imdi bu ḳadar[415]

1523. Ḫalḳa ḳarşu ṣoñra döne ol imām
İnşırāfı ṣolına ola müdām

1524. Fecri ḳılan mescidinde eglene
Gün ṭoġunca ṭura anda demlene

1525. İki rekʿat ḳıla ṣoñra ol namāz M66a
Ḥaḳḳ'a ide çoḳ tażarruʿ çoḳ niyāz

[413] İtalik bölümün yakın lafızlarla rivâyeti için bkz. Buhârî, "Cenâiz", 87 (No. 1337), 2/99.
[414] Bu beyit L'de yoktur.
[415] Bu ve devamındaki beyit H ve L'de yer değiştirmiştir.

1526. Pes ṭura andan gide ḥācātına
Meşġūl ola bir zamān aḳvātına

1527. Ḫoş ġanīmet ḫoş saʿādet ḫoş ʿaṭā
Farżı ḳılan eylese yaḫşi duʿā

1528. Ol zamānda ol duʿā maḳbūl olur H67a
Zī saʿādet aña kim meşġūl olur

1529. Gice āḫir olmaġa olsa yaḳın L66b
Kim uyanmaḳ emrine olsa emīn

1530. Vitri ḳıla ol zamān ol pāk-dīn
Tā kim aña raḥmet ide ol Muʿīn

1531. Ol zamān ṭurmaḳ eger olsa ʿasīr
Ḳıla vitri tā ola emri yesīr

1532. Menzilinde ḳıla vitri her zamān
Tā kim aña raḥmet ide Müsteʿān

1533. Aḫşamıla yatsunuñ arasını
Bula ide ḳılmaġuñ çāresini

1534. İkisinüñ arasında bil ṣalāt
Sünnet-i maḥmūdedür iy pāk-ẕāt

1535. Fażlını hem ḳadrini hep bildiler
Tāyib olan ḳullar anı ḳıldılar[416]

1536. Şol ʿibādet kim nevāfil añılur
Aña lāzım olana feyż ola nūr

1537. Anuñıla ülfet ide rūz u şeb M66b
Tā ki raḥmet eyleye Allāh u Rab

1538. Anuñıla ola cānı pür-feraḥ
Zīre andan refʿ ider olsa teraḥ

1539. Hem maḥabbet dārına ol Ẕü'l-kemāl
Anı miftāh eyleyüpdür ber-cemāl

1540. Hem yaḳın olmaḳdadur Allāh aña
Zī saʿādet kim anı Allāh aña

[416] Hep: hem L (Bu beyitten sonra L nüshasında sürhla "Faṣl" yazılmıştır.)

1541. Gözini pür-nūr ider gerçeklerüñ L67a
Göñli gözi nūr olur gerçek erüñ

1542. Farżа ger noḳṣān olursa cebr ider
Ḥaḳḳ anı bārān-ı luṭfa ebr ider

1543. Ḫāṣṣa gice kim nevāfil işleye
Yana şemʿ-i Ḥaḳḳ ola hem ışlaya

1544. Zīre budur sīreti ṣāliḥlerüñ H67b
Seyyiʾātın ṭarḥ ider ṭāliḥlerüñ

1545. Hem bedenden zaḥmeti cümle sürer
Cürmiçün yaḳmaz anuñ cismin şerer[417]

1546. Nefsi gökcek ḫāṭırı bulsa sürūr
Ḳılmaġa meyl eyleye budur ḥubūr

1547. Anı ḳılan kişi maḥzūn olmaya
Fitne-i ġam birle meftūn olmaya

1548. Zīre işmi ekşer olmaz fāʾide
Rabbenā enzil ʿaleynā māʾide[418]

1549. Anuñiçün vaḳt taʿyīn itmeye
Ḳıla maḫfī anı tebyīn itmeye[419]

1550. Dilerise emrini tekmīl ide
Ṭāḳatınca nefsine taḥmīl ide

1551. Oruç ayı her gice iy pür-kerem M67a
Ḳıl yigirmi rekʿatı ol muḥterem

1552. Bu terāvīḥ vitri ṣoñra ḳılasın
Ḫatm-i Ḳurʾān anda sünnet bilesin

1553. Böyle ḳıldılar ṣaḥābe pāk-dīn
Ḥaḳ rıżāsı anlara olsun ḳarīn

1554. Gitmediler mescid içre ḳıldılar L67b

---

[417] cismin: cirmin H

[418] *Rabbimiz! Hz. İsa gibi bize de bir sofra indir.* (İktibas yapılan ayetin meali: Meryem oğlu İsa, "Ey Allahım! *Ey Rabbimiz*! *Bize* gökten *bir sofra indir* ki; önce gelenlerimize zamanımızdaki dindaşlarımıza ve sonradan geleceklerimize bir bayram ve senden gelen bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızıklandıranların en hayırlısısın" dedi. Maide Suresi, 5/114)

[419] vaḳt: vaḳti L (Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.)

Ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṭoġıcaḳ ṭaġıldılar

1555. Ḳalḳıcaḳ gün iki rekʿat ḳıldılar
Dört ḳılup ekṣer ḳılan ḫūb oldılar[420]

1556. Her birinde oḳuya ol murtażā
Sūre-i ve'ş-Şemsi daḫı ve'ḍ-Ḍuḥā

1557. Gün ḳızıcaḳ ḳıla anı ol kişi H68a
Ki_ıssıdan ol vaḳt ḳaça erkek dişi

1558. Bil aña ḳuşluḳ namāzı didiler
Kim anı ḳırḳlar yidiler ḳıldılar

1559. Ḫalvetinde ḳılması evlā durur
Böyle ḳılmaḳ ṣıḥḥati aḳvā durur

1560. İbn-i ʿAbbās naḳl ider bir ḫoş ḫaber[421]
Muḳtedādur ḳavli anuñ muʿteber

1561. Bir namāz eyler işāret ol saña
Didiler tesbīḥ namāzı ad aña

1562. Kılsun anı ḳul olan ol Ḫālıḳ'a
Şükr ola tā niʿmetinden Rāzıḳ'a

1563. Emr idüp ʿAbbās'a didi ol Ḥabīb
Raḥmet-i Ḥaḳ cānına olsun ḳarīb[422]

1564. Didi yā ʿammī sözüm ḳıl istimāʿ M67b
Āfitāb-ı ʿizzet ider irtifāʿ

1565. Ġāfil olma saña taʿlīm ideyin
Raḥmeti temlīk ü teslīm ideyin

1566. Benden ola hem saña *ʿaşru ḫıṣāl*[423]
Ṭut anı tā görmeye ṭabʿuñ kelāl

1567. Ḥaḳ Teʿālā ʿafv ide cürmüñ senüñ L68a
Nūr-ı Ḥaḳ'dan pür ola cirmüñ senüñ

---

[420] ḳıldılar: ḳılalar L // oldılar: olalar L

[421] 1560-1584 beyitleri arasında anlatılan tesbih namazının detayları kaynak metinde yoktur. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 114; Tesbih namazı için bkz. Ebû Dâvûd, "Tatavvu'" 14 (No. 1297), 2/1297; İbn Mâce, "İkâmetu's-Salâti ve's-Sünnetu Fîhâ" 190 (No. 1387), 1/443; Karaman vd., **İlmihâl-I, İman ve İbadetler**, s. 319, 320)

[422] cānına: rūḥuna H

[423] *ʿaşru ḫıṣāl: on haslet.*

1568. Ulu kiçi ḳaṣdıla ḳılsa günāh
Faż̇l-ı Ḥaḳ’dur cümlesi olur tebāh

1569. Āşikāre sırrıla itmiş ola
Yarlıġanur ol anı ḳılmış ola

1570. Diñle anı nicedür aṣlı nedür H68b
Añla bir bir bābını faṣlı nedür

1571. Bulsa furṣat pes anı her gün ḳıla
Lāyıḳ oldur çünki ḳılmaḳ her ḳula

1572. Cumʿa güni içre olsa yā şurūʿ
İde bedr-i devleti ol gün ṭulūʿ

1573. Ayda bir yā yılda bir ḳılmaḳ gerek
Yol eridür ḥaẕẕını almaḳ gerek

1574. Bārīʿ ömri içre anı bir kişi
Ḳılsa bir kez oñar anuñ her işi

1575. Dört rekeʿāt ḳılına anda namāz
Olına ol Ḫālıḳ’a nāz u niyāz

1576. Her birinde Fātiḥa sūre bile
Oḳuyup sūre ṣoñında ne ḳıla

1577. Ṭura ṭoġru ḫoş müʾeddeb bir zamān M68a
Oḳuya tesbīḥini pīr ü cüvān

1578. On beşe dek oḳuya tesbīḥini
Rūşen ide ḳalbile taṣrīḥini

Tesbīḥ budur: “Subḥāna’llāhi ve’l-ḥamdü li’llāhi ve lā-ilāhe illa’llāhü va’llāhü ekber.”[424]

1579. Pes rükūʿa vara on kez oḳuya L68b
Yine ṭoġru ṭura on kez oḳuya

1580. Ṣoñra ine secdeye diñle beni
Anda daḫı oḳuya on kez anı[425]

1581. Ḳaldura başın oḳuya on keret

[424] *Allah’ı her türlü noksandan tenzih ederim. Hamd O’nadır. O’ndan başka ilah yoktur ve O en yücedir.*
[425] beni: meni L

Yine vara secdeye ḫoş mekrümet

1582. Yine de bār anı tekrār eyleye H69a
Özini tesbīḥine yār eyleye

1583. Otura on kez oḳuya bir zamān
Ola tesbīḥ emri āḫir iy cüvān

1584. Her birinde rekʿatüñ tesbīḥ tamām
Ṣaġışı yitmiş beş oldı ve’s-selām

1585. İstiḫāre emrine sünnet namāz
Tevbeye de hem-çünān ide niyāz

1586. Vālideyne hem-çünān sünnet ṣalāt
İki rekʿat ḳuşlıġın didi rüvāt

1587. İki rekʿat ḳıla yaġmur yaġıcaḳ
Bula ecrin köşke yarın aġıcaḳ

1588. Şol zamān kim dileye itmek sefer
İki rekʿat ḳılsa çıḳsa yoḳ żarar[426]

1589. Sırrıla defʿ-i nifāḳa ḫoş-ḫışāl M68b
İki rekʿat ḳıla hem-çün bī-melāl

1590. Beytine girse ḳıla çıḳsa ḳıla
Ṣaḳlar anı fitne irmez ol ḳula

1591. İçerüden ṭaşradan irmez belā
Zī saʿādet aña kim ʿādet ola[427]

1592. Nefl iderken anası itse nidā L69a
Aña lebbeyk ide budur ihtidā

1593. Ger atası eylese ol dem nidā
Ol namāzı bozmaya ide edā

1594. Ana ḳadri oġula artuḳ olur
Ḫidmetile ḥürmet iden ulalur

1595. Ḫidmet eyle her birine iy piser H69b
Dileriseñ ḳadrüñ ola muʿteber

[426] ḳılsa çıḳsa: ḳıla çıḳa L / żarar: ḥaẕer H
[427] aña kim: kim aña L

1596. Atamuza anamuza bī-ḥicāb
Ḥaḳ Teʿālā raḥmet itsün bī-ḥisāb

1597. *Ger be-ḫ˘āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām

ON İKİNCİ FAṢL CUMʿA GÜNİNÜÑ TAʿẒĪM BEYĀNINDADUR.[428]

1598. İy ṣalāta cumʿa gün iden şurūʿ
Āfitāb-ı devletüñ ḳıldı ṭulūʿ

1599. Rūz-i cumʿa buldı çünkim irtifāʿ
Gel bugün ḳıl ḥürmetile ictimāʿ

1600. Seyyidü'l-eyyām olan ol gün durur
Aña taʿẓīm itmeyen maġbūn durur

1601. Fāriġ ola ḳalbile ġayrı ḳoya M69a
ʿĀbid ola Ḫālıḳ'a emrin ṭuya

1602. Ḳoya dünyā şuġlını ol gün tamām
Āḫiret emrin gözede ve'ṣ-selām

1603. Ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṭoġmadın ol şevḳile
Ṭura nāliş eyleye ḫoş ẕevḳile[429]

1604. Daḫı ṣoñra ġusl ide ol dīn eri L69b
Tā ki ḳalbi ḳālebi ola arı

1605. Hefte içre cürm iderse iktisāb
Ol gün istiġfār iden bulur ṣevāb[430]

1606. Çoḳ ṣalavāt ol Resūl'e iy hümām
Ol gün içre eyleyen bulur merām[431]

1607. Ḳaç mużāʿaf olur ol gün bir fesād H70a
Nitekim ḫayra olurdı izdiyād[432]

1608. Dilerise emri ola ber-kemāl
Mescide saʿy eyleye ḳable'z-zevāl

[428] cumʿa güninüñ: yevm-i cumʿanuñ L
[429] ḫoş: ol H
[430] Bu beyit L'de yoktur.
[431] Bu beyit L'de yoktur.
[432] Bu beyit L'de yoktur.

1609. Zīre budur saʿy u meʾmūrdan murād
Kim anı Ḳurʾān diyüpdür iy cevād

1610. Ṭībile misvākını terk itmeye
Kendüzinden kimseʾi ürkitmeye

1611. Dilerise üstine raḥmet ese
Bıyığın dırnaġını ol gün kese

1612. İki ḳaftan ol güne maḫṣūṣ ola
Kendüye hem ḳulına menṣūṣ ola[433]

1613. Gündeye geydüklerinden ġayrıdur
Ṭonı oldur ol günüñ bu ayrıdur

Ve-fi'l-ḥadīṣi: "Cumʿatün bi-ʿimāmetin efḍalü min-sebʿīne cumʿaten bilā-ʿimāmetin."[434] M69b

1614. İşbu yirde naḳl olupdur bu ḫaber
Diñleyüp ṭutanlar ola muʿteber

1615. Ger ʿimāme geymemiş yitmiş ḳıla
Bir ʿimāme birle andan yig ola

1616. Cumʿa gün yā gicesi ṭālib kişi
Ehline vaṭ eylese oñar işi[435]

1617. Şehveti ġālib olan bulur ḥużūr
Gözi göñli ṭoḳ olur bulur sürūr

1618. Ġuslile her birisi bulur ṣevāb
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

1619. Leylesinde cumʿanuñ pīr ü cüvān H70b, L70a
Oḳusun şol sūreʾi ki_adı Duḫān

1620. Sūre-i Kehf oḳusun ḳable'z-zevāl
Tā ki Deccāl şerri ola bī-mecāl

1621. Ḳapusına mescidüñ ḳaçan gele
Ḥācetin ʿarż eyleye ol dem dile

---

[433] ola: gerek H // ola: gerek H
[434] Bkz. İbn Asâkir, **Târîhu Dimaşk**, 37/354-355; Abdurraûf Münâvî, **Feyzu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'i's-Sağîr**, 6 Cilt, el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, Mısır, 1356, 4/225.
[435] gün yā gicesi ṭālib: güni yā gicesi ol L

1622. Dileye ol Ḫālıḳ'a olmaḳ yaḳın
Tā ki şūr u şerden ola ol emīn[436]

1623. Cehd ide ola imāma ol ḳarīb
Diñlede tā ẕikrini aña ḫaṭīb

1624. Saḳına başmaya boynın kimsenüñ
Yüzine kec baḳmaya tā kimse_anuñ

1625. İllā yolda oturup ḳalmış kişi
Ki_ola ḳalmış ilerü varmaḳ işi[437]

1626. Ṭoḳunup yoldan anı ırmaḳ gerek M70a
Ṣaff ilerde boş ola varmaḳ gerek

1627. İki kişi birbirine ger yaḳın
Oturup ülfet iderse iy emīn

1628. Arasında ṭurmaġa ḳılma ṭaleb
Tā saña dinilmeye iy bī-edeb

1629. Uyḫu ġālib olsa ger ṭura örü
Cemʿ ide barmaḳların ol pāk-rū[438]

1630. Başınuñ saġ cānibine bī-gümān
Ḍarb ide üç kez anı anda hemān

1631. Ġayrı yirde otura andan girü
Yüzine ṣu sepdi ṣan ol māh-rū[439]

1632. Sākit ola minbere çıḳsa imām H71a, L70b
Ṭura epsem itmeye aṣlā kelām

1633. Ol dem içre ḳılmaya daḫı namāz
Diñleye ḫuṭbe ide dilden niyāz

1634. Söylese ger ṣāḥibi anuñ revān
Dimeye ṭınma aña iy nev-cüvān

1635. Barmaġıla hem işāret itmeye
Epsem olmaġa ʿalāmet itmeye

[436] olmaḳ: ola H, L // Tā ki şūr u şerden ola ol emīn: Şūrı şerden ḳurtıla ola emīn H, L
[437] Ki_ola ḳalmış: Ḳalmış olsa L
[438] örü: öri H, L // pāk-rū: dīn eri H, L
[439] sebdi: saçdı L

1636. Ḫalḳaveş oturmaya ehl-i necāt
Mescid içre ḥaḳ budur ḳable'ṣ-ṣalāt

1637. Ḫuṭbe vaḳtinde gerekdür istimāʿ
Daḫı diz dikmekden ide imtināʿ

1638. Hem müsāfir olmaya ḳable'ṣ-ṣalāt
Dilerise fitneden bula necāt

1639. Ger giderse ḳılmayınca gitmesün M70b
Gitmiş olsa ayruḳ eyle itmesün[440]

1640. Minber üzre çıḳduġı vaḳtin imām
Eyleye dilden duʿāya ihtimām[441]

1641. Zīre ol dem sāʿat-i maḳṣūdedür
Hem ḥadīṯüñ baʿżı dir mesʿūdedür[442]

1642. Cumʿa günin ṣavma itme iḫtiṣāṣ
Hem ḳıyāma gicesin ḳılma menāṣ

1643. Belki ẕikre hem ṣalāta iḫtiṣāṣ
Olsa gökçek didiler ehl-i ḫalāṣ

1644. Mescid içre eglene baʿde'l-ferāġ
ʿAṣrı ḳılmaḳ ḳaṣdına ḳıla yaraġ

1645. Ḥacc u ʿumre isteyen Ḫaḳ'dan müdām H71b, L71a
ʿAṣrı ḳılsun eylesün virdin tamām

1646. Uyıdı ḳable'z-zevāl baʿżu'l-kirām
Cumʿadan ṣoñra yidiler hem ṭaʿām[443]

1647. Baʿżılar gün evvelinde yatdılar
Ḫoş ḥużūrıla menāma gitdiler

1648. Evvelinde uyumaḳ vüsʿat durur
Ḳalbe rāḥat cisme hem ṣıḥḥat durur[444]

---

[440] olsa: ise H, L

[441] eyleye: eylese H / iğtinam: ihtimām: M (Diğer bütün nüshalarda "اغتنام" kelimesi geçmektedir. Kaynak metinde ise "يغتنم الدعاء" ifadesi geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 288)

[442] sāʿat-i: sāʿat L // dir: dür L

[443] Uyıdı ḳable'z-zevāl baʿżu'l-kirām: Baʿżı uydı öyleden öñ iy hümām L // Cumʿadan: Cumʿa L / hem: her H

[444] durur: tamām L // Ḳalbe rāḥat cisme hem ṣıḥḥat durur: Di Ḥabīb'e eṣ-ṣalātü ve's-selām L

1649. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[445]

ON ÜÇÜNCİ FAṢL İKİ BAYRAM SÜNNETLERİN BEYĀN İDER.[446]

1650. İy ʿaḳāyid beytine mihmān olan
V'iy ḥāḳāyıḳ ʿīdine ḳurbān olan[447]

1651. Sünnetinden oldı ʿīdüñ her ḳula M71a
Gicesin aʿmālile iḥyā ḳıla

1652. Çünki bayram gicesi oldı şerīf
Ol gice iḥyā olursa key laṭīf[448]

1653. Zīre ḳalbe ol durur aṣlü'l-ḥayāt
Ol gice meşġūl olan bulur necāt[449]

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men aḥyā leyleti'l-ʿīdi lem-yemüt ḳalbühū ḥīne yemūtü'l-ḳulūbü."[450]

1654. Bu ḥadīṯde emr idüpdür ol Ḥabīb
Derdlü diller derdine oldur ṭabīb

1655. Bir kimesne iki bayram gicesi
Ḳılsa iḥyā n'eyler aña Ḫ ̌āce'si[451]

1656. Ḳalbi ölmez şol zamān ki_öle ḳulūb H72a
Fażlın inʿām ide ʿAllāmü'l-ġuyūb

1657. İkisinde daḫı ṭañla ġusl ide L71b
Geye gökcek ṭonların ṣoñra n'ide[452]

1658. Ṭībile ola muʿaṭṭār ol zamān
Pāk ola hem ḥaẓẓ ide andan revān

1659. Orucuñ bayramı gün budur ṯevāb

---

[445] Bu beyit H ve L'de yoktur.
[446] beyān ider: bildürür L
[447] beytine: dārına L // V'iy: Gel L
[448] Ol gice **iḥyā** olursa key laṭīf: Ol gice meşġūl olursa key laṭīf H, Meşġūl olmaḳ ol gice olur laṭīf M. (Kaynak metinde "**يحيى**" kelimesi geçmektedir. Bkz. bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 119)
[449] aṣlü'l-ḥayāt: aṣl-ı ḥayāt L
[450] Teymî, **et-Tergîb ve't-Terhîb**, Thk. Eymen b. Sâlih b. Şa'bân, 3 Cilt, Dâru'l-Hadîs, Kâhire, 1993, 1/248.
[451] Ḫ ̌ācesi: Kanaatimizce "Allâh Teʿālā" anlamında kullanılmıştır.
[452] ṣoñra: daḫı H

Yimedin hem çıḳmaya ehl-i ṣavāb

1660. Dilerise ṭatlu ola cünbüşi
Ḫurmādan tek yiye ol gün ol kişi

1661. ʿĪd-i aḍḥā ḳılmayınca yimeye
Yimege ol gün ṣabāḥdan ivmeye

1662. Gele bula kendünüñ ḳurbānını
Yiye andan rāḥat ide cānını

1663. İki bayramda çıḳa yayan gide M71b
Atlu olmasun kim ādem incide

1664. Çıḳsa ḳurbān bayramı gün kāmurān
Yüriyüp tekbīr ide pīr ü cüvān[453]

1665. Menzil ü mescidde tekbīr eyleye
Yolda çārsū içre tekṣīr eyleye

1666. Hem muṣallāda ide tekbīrini
Cehrile itmek gerek tedbīrini

1667. Minbere cehd eyleye ola yaḳın
İstimāʿ-ı ẕikr ide merd-i emīn[454]

1668. Çıḳa taʿcīl naḥr gün ṭaşra imām
Hem ṣalāt emrine ide ihtimām

1669. Fıṭr gün çıḳmaġı teʾḫīr eyleye H72b
Ṭura biraz çıḳa tedbīr eyleye

1670. Minber üzre ẕikr ide ol gün imām L72a
Nāsı ol gün ḳındura ber-ihtimām

1671. Fıṭra iḥsān emrine terġīb ide
Ġıll u ġışdan ḳalbini tehẕīb ide

1672. Hem mesākīn ṭoymaġa iṭʿāmıla
Ḫoş tesellī eyleye inʿāmıla[455]

1673. Tā faḳīrler ol gün ola muġtenem
Aġniyā iġnāsı ola münḳasem

[453] Yüriyüp: Yüriye H, L
[454] emīn: güzīn L
[455] ṭoymaġa: ṭonmaġa H

1674. Çekmeyeler ol gün içre iḥtiyāc
Olmayalar kimse bārī ṣusuz aç

1675. Mıṣr içinden cümle-i insān çıḳa
Ḥattā ḳullar hem-çünān ṣıbyān çıḳa[456]

1676. Çıḳalar ʿavratlar ol gün cevḳile M72a
Tā ki şevket bula İslām şevḳile

1677. İllā ḥāyıż ʿavrat evde otura
Ẕikrile ḳıla duʿā el götüre

1678. Gitdügi yol olmaya merciʿ aña
Ġayrı yoldan gele ol evden yaña

1679. Oldı ruḫṣat ḳoşa atın her kişi
Hem silāḥ oynatmaḳ ola cünbüşi

1680. Çünki vardur saña bugün iktidār
Cān gözin açmaḳ gerek bi'l-iʿtibār

1681. Gör muṣallā nice cemʿ eyler ünās
Āḫiret aḥvālin it bundan ḳıyās

1682. Ḫalḳ-ı ʿālem ṣan ḳubūrından ṭurur H73a
ʿArż-ı ḥāle her biri yir yir yürür

1683. Nice gelür gör buları fevc ü fevc L72b
Cūşa geldi ṣanki deryā itdi mevc[457]

1684. Bugün olan ṣaflara eyle naẓar
Āḫiret ṣaflarına yiter ʿiber

1685. Ṣoñra kim evlerine bunlar gelür
Meclis eyler her biri yir yir olur

1686. Rūz-i ḥaşruñ dönüşi budur hemān
Kimi yaḫşi olısar kimi yaman

1687. Kimi cennet içre ola müstedām
Kimi nāra yanmış ola pür-melām

1688. Kimi maḳbūl luṭfıla olmış emīr

[456] içinden: içinde L
[457] fevc ü fevc: fevc fevc H

Kimi merdūd cevrile olmış ḥaḳīr[458]

1689. Ol Ḥabīb'üñ ḥürmetiçün yā Kerīm M72b
Menzilimüz cennet eyle yā Raḥīm[459]

1690. Ger ʿināyet olmasa senden bize
Ḫalḳ-ı ʿālem cümlesi bizden beze

1691. Ol Ḥabīb'üñ faḫr-ı ʿālem Muṣṭafā
Ḥürmetine raḥm iderseñ zī ṣafā

1692. Ümmetinüñ çün Şefīʿi ol hümām
Aḳbilūhū bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[460]

ON DÖRDÜNCİ FAṢL YAĠMUR ṬALEB EYLEMEK SÜNNETLERİN ve GÜN ṬUṬULMAḲ VE AY ṬUTULMAḲ VE ANLARA MÜTEʿALLIḲ DUʿĀLAR BEYĀN İDER.[461]

1693. İy Ḫuḏā'dan isteyen ʿavn ü ʿaṭā
Yaġsa yaġmur el götür eyle duʿā

1694. Ol zamān maḳbūl olur budur ḫaber H73b
İste ḫayrı olmasun dirseñ żarar[462]

1695. Yaġmasa yaġmur kesilse bir zamān L73a
El-emān min-sūʾinā ṣümme'l-emān[463]

1696. Gün gibi rūşen cemālüñ ṭonmasun
Ay bigi alnuña ʿiṣyān ḳonmasun

1697. Gün ṭutulsa didiler aña küsūf
Ay ṭutulsa didiler aña ḫusūf

1698. Bilsün ol ḳul ger ola gökde küsūf
Gice içre yā aya ola ḫusūf[464]

1699. Āyet-i ḥaḳdur Ḫuḏā'dan bī-gümān
El-emān min-sūʾinā ṣümme'l-emān[465]

---

[458] olmış: olur H, L // olmış: olur H, L
[459] ḥürmetiçün: ḥürmetine L // Menzilimüz: Yirimüzi H, L
[460] hümām: imām H // Aḳbilūhū bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām: Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām L
[461] L'de fasıl başlığı şu şekildedir: Yaġmur istemek sünnetlerin bildürür.
[462] İste ḫayrı: Ḫayrı iste H, L
[463] *(Ey Rabbimiz!) Günahlarımızdan tekrar tekrar eman dileriz.*
[464] aya ola: ola aya L
[465] *(Ey Rabbimiz!) Günahlarımızdan tekrar tekrar eman dileriz.*

1700. Bir ʿalāmetdür bunuñla ḳulları M73a
Ḳorḳudur Ḥaḳḳ egri gitse yolları

1701. Bir kişi ölmesine maḫṣūṣ degül
Ġayrısına hem-çünān menṣūṣ degül

1702. Gökde olsa bu ʿalāmet nā-gehān
Ṣıġınalar Ḫālıḳ'a ḫalḳ ol zamān

1703. Eyleyeler el açup dübdüz duʿā
Daḫı tevbe ideler budur revā

1704. Ḥaḳ Teʿālā raḥmetin iste müdām
Eyle iḥsān ḳıl namāzı iy hümām

1705. Bir münādī çaġıra ḫalḳ işide
Kim işitse aña göre iş ide

1706. Diye ol dem refʿ-i ṣavt idüp *ṣalāt*
Cāmiʿa cemʿ olana olur necāt[466]

1707. Ulu mescid içre cümle cemʿ ola H74a
Efḍal oldur ġayra nisbet şemʿ ola

1708. Pes taẓarruʿ ideler idüp duʿā L73b
Hem namāza saʿy ideler hem ṣenā[467]

1709. Güçleri yitdükçe nāliş ideler
Tā fezaʿ keşf ola andan gideler

1710. Bunda sünnet nāsıla ḳılmaḳ imām
İki rekʿat bil budur ḫayru'l-kelām

1711. Pes sücūdı hem rükūʿı hem ḳıyām
Aṭval ola yaʿnī uzun ve's-selām

1712. Her birinde oḳuya iḫfā ide
Aya güne tā kim ola incilā[468]

---

[466] *eṣ-ṣalātü Cāmiʿa: Namaz insanları toplayıcıdır*. (Medine'de müslümanları namaza çağırmak için henüz ezan okunmuyordu. Namaz vakitlerinde sadece *"Es-salâtü câmia"* denirdi. Bkz. Karaman vd., **İlmihâl-I, İman ve İbadetler**, s. 266)

[467] Hem namāza: Hep namāza M

[468] Her birinde oḳuya iḫfā ide: Hem duʿāda dürişe īfā ide L // Aya güne tā kim ola incilā: Çalışalar ideler Ḥaḳḳ'a duʿā L (Kaynak metinde "Ḥattā tenceli'ş-şemsü ve'l-ḳamer" olarak geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 121)

1713. Ger bulardan ġayrı ḳorḳunç göreler M73b
Başlu başına namāza ṭuralar

1714. Daḫı āzād ideler erkek dişi
Tā kim āsān ḳılalar müşkil işi[469]

1715. Ger ḳatı yil esse ḳılsa çoḳ żarar
Ṣığınalar Ḫālıḳ'a budur ḫaber

1716. Yilden olan şerri Allāh defʿ ider
Hem yil içre şerri cümle refʿ ider

1717. Gürlese gök Ḥaḳḳ'a tesbīḥ ideler
Cism ü cānı anda tefrīḥ ideler

1718. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[470]

1719. Ḳatı yil esse çökerdi dizini
Saʿy idüp göge ṭutardı yüzini

1720. Bu duʿāyı vird iderdi ol zamān H74b, L74a
İrmeye tā kimseye andan ziyān

Allāhümme lā-taḳtülnā bi-ġaḍabike ve lā-tühliknā bi-ʿaẕābike ve ʿāfinā ḳable-ẕālike.[471]

1721. Ger uçup iner görürseñ yılduzı
Aña tābiʿ itme ṣaḳla sen gözi

1722. Tā kim andan gelmeye göze żarar
ʿĀḳil olan andan eyler bil ḥaẕer[472]

1723. Nāsıla ṣaḥrāya çıḳa her imām
Anda istisḳā ideler iy hümām[473]

1724. Geyeler şol ṭonları kim her zamān M74a
İşe güce geydidi pīr ü cüvān

1725. Yaʿnī yaġmur yaġmasa yir ḳurısa

---

[469] ḳılalar: ideler H
[470] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L
[471] Tirmizî, "Ebvâbu'd-Daʿavât", 50 (No. 3450), 5/503. H nüshasında dua şöyle başlamaktadır: Allāhümme'cʿalhā lenā riyāḥan ve lā-tecʿalhā rīḥan. Allāhümme lā-taḳtülnā… *(Allahım gazabınla bizi öldürme. Allahım azabınla bizi helak eyleme. Bunlardan evvel bize afiyet ver.)*
[472] andan eyler: eyler andan H
[473] Anda: Tā ki L

Ekilen bitmese yirde çürise

1726. Cānlu cānsuz istese yaġmur yaġa
Yir yüzi maʿmūr ola yaġa ṭaġa

1727. Meskenet birle duʿālar ideler
Derdine cānuñ devālar ideler

1728. Ḫālıḳ'a tekbīr ideler ser-be-ser
Hem tażarruʿ ideler budur ḫaber[474]

1729. İki rekʿat ḳıla nāsa ol imām
Oḳuya cehrile ide ihtimām

1730. Döndüre ol dem ridāsın hem imām
Tā ki müşmir ola emri ve's-selām

1731. Yaʿnī anuñ ṣaġ yanın ala ṣola H75a
Ṣol yanını hem-çünān ṣaġa ṣala

1732. Hem imām ide duʿāda ictihād L74b
İki elin ḳaldura bula murād

1733. Daḥı yaġmur istese Ḫaḳ'dan imām
Cemʿ ide ṣāliḥleri bula merām[475]

1734. Hem żaʿīfler hem faḳīrler hep bile
Geleler yaġmuriçün iḫlāṣıla

1735. Daʿvet ide cümle ḫalḳı bir yire
Tevbe ḳıluñ diye Ḫaḳḳ'a her ere

1736. Hem inābet birle idüñ ictināb
Raḥmet ide vire Allāh çoḳ şevāb

1737. Her ḫaṭādan maġfiret idüñ ṭaleb M74b
Diye tā kim maġfiret ide Çalab

1738. Ger ṣusuz ḳalmış buñalmış cānever
Olsa yaġmur dileye ol nāmuver

1739. Hem ṣusuz ḳalmış żaʿif oġlanlara
İstese yaġmur revādur anlara

[474] ser-be-ser: ser-te-ser L
[475] imām: müdām H

1740. Ola kim raḥmet ḳıla ol Kirdigār
Yaġa yaġmur ola bunlar pāyidār

1741. İçeler ṣu bulalar andan ṣafā
Fe'dʿu bi'llāhi murāden ḳad kefā[476]

1742. Açа başın yaġsa yaġmur ol imām
Nitekim itdi Nebī faḫru'l-enām[477]

1743. *Ger be-ḫˇāhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

ON BEŞİNCİ FAṢL ẔİKR SÜNNETLERİ BEYĀNINDADUR. H75b

1744. Ẕikr-i Allāh eyleyen gelsün berü
Sırrıla āh eyleyen gelsün berü

1745. Nefse aʿmālüñ eşeddin añlasun L75a
Ecr-i aʿẓam olan emri diñlesün

1746. Bilsün anı ẕikr-i Ḥaḳ'dur cānıla
Diye anı ṣıdḳıla iẕʿānıla

1747. Ḳalbe ṣayḳaldur açar pasın anuñ
Çıñradur ḫoş vechile ṭasın anuñ[478]

1748. Daḫı īmān cündine oldur ʿalem
Ẕikr iden Allāh'ını görmez elem

1749. Hem nifāḳdan ḳurtarur bulur ḫalāṣ M75a
Zīre ḳıldı Ḥaḳḳ'a varlıḳ iḫtiṣāṣ

1750. Hem ʿibādet zübdesidür hem ṣalāḥ
Sırrına miftāḥ ider ehl-i necāḥ

1751. Sünnetinden ẕikrüñ iy ehl-i sürūr
Ḳalb-i ẕākir içre ola ḫoş ḥużūr

1752. Ḫāliṣ ola sırrı ẕikre şevḳile
Tā kim andan leẕẕet ala ẕevkile[479]

---

[476] *Allah'tan ne dilersen dile, O sana kâfîdir.*
[477] Bu beyit L'de yoktur.
[478] vechile: remzile L
[479] sırrı ẕikre: ẕikri Ḥaḳḳ'a M (Diğer bütün nüshalarda "سری ذکره" olarak geçmektedir. Kaynak metinde ise "خلوص السر به" lafzı geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 124)

1753. Dise Allāh ḳalb-i ġāfil āh aña
İki ʿālem içre ḫaşm Allāh aña

1754. Sünnetinden birisi budur müdām
Ẕikri iḫfā ide bula iḫtirām

1755. Ẕikr-i ẓāhir üzre bu efḍal durur
Çoḳ menāzil ḳaṭʿ ider ekmel durur

1756. Ẕākir olan ẕikrile ola ṣafī H76a
Pes gerekdür Ḫālıḳ'a ẕikr-i ḫafī

1757. Yaʿnī gökcek eyleye anda nefes
Ṭayyibe dir rīḥına Feryād-res

1758. Fikrini Allāh ider anuñ pesend L75b
Emrini Allāh ider anuñ bülend[480]

1759. Yazılur dīvānına anuñ ṣevāb
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

1760. Efḍalını ẕikrüñ ide iḫtiyār
Ol şehādet eylemekdür sāzıkār

1761. Hem şehādet lafẓını medd eyleye
Ma-ʿadāyı selb ide sedd eyleye[481]

1762. Şöyle ḍarbıla gele cāndan dile M75b
Cümle ʿużvı ḫaẓẓını andan ala

1763. *Fe'ẕkürūhū beyne ḳavmin ġāfilīn*
Tā şomā taḥsīn ḳoned Rūḥu'l-emīn[482]

1764. Ẕikre meşġūl ol girürseñ çārsūya
Tā ki senden ġafleti Allāh yuya

1765. Ḫalḳı görseñ işleri sūd u ziyān
Ḳoma dilden ẕikrüñi sen ol zamān

1766. İsteyelüm ol Ḫuḍā'dan raḥmeti
Tā ki bizden selb ide her ġafleti

[480] Fikrini: Ẕikrini H
[481] ide: idüp L
[482] *Allâh'ı gafiller arasında zikredin ki, Rûhu'l-Emîn (Cebrâil) de sizi takdir etsin.*

1767. Hem şefīʿ olsun bize ḫayru'l-enām
Diñ diyelüm *eṣ-ṣalātü ve's-selām*[483]

ON ALTINCI FAṢL ḤAŻRET-İ RESŪL'E ṢALAVĀT VİRMEK BEYĀNINDADUR.[484]

1768. Ol Ḥabīb'üñ ümmeti olan kirām H76b
Aḳbilūhū bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

1769. Oldı İslām sünnetinden iy hümām
Ḫoş ṣalavāt eylemek aña müdām[485]

1770. Zīre maḫlūḳ üzre efḍal ol durur L76a
Cümle mevcūd üzre ekmel ol durur

1771. Lāyıḳ oldı aña dāyim taṣliye
Zīre andan ḥāṣıl olur tesliye

1772. Hem şefāʿat mūcibi oldur tamām
Bile olur menzili dārü's-selām

1773. Yaʿnī anuñ üzre dise kim ṣalāt
Bulısar nār-ı caḥīmden ol necāt

1774. Ṣoḥbetinde ola anuñ hem müdām M76a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1775. Her ne vaḳt kim añıla ol Muṣṭafā
Di ṣalāta ʿışḳıla sen eṣ-ṣalā

1776. Yā gelürse ḳalbe nā-geh ol Ḥabīb
Vir ṣalavāt cān u dil bulsun naṣīb[486]

1777. Pes ṣalāta ḳıl muḳārin sen selām
Ṣoḥbetinde dileriseñ sen maḳām[487]

1778. Kātib adın yazsa anuñ iy hümām
Yaza anda *eṣ-ṣalātü ve's-selām*

1779. Hem duʿānuñ evvelinde taṣliye

---

[483] Diñ diyelüm: Ḳul ʿaleyhi H, L
[484] L nüshasında başlık şu şekildedir: Ḥażret-i Nebī ʿaleyhi's-selāma ṣalavāt virmegüñ ve istiġfāruñ beyānındadur.
[485] eylemek: virmek H
[486] naṣīb: ṣafā L
[487] dileriseñ: isteriseñ H

Evsaṭında āḫirinde teʾdiye[488]

1780. Olsa ol maḳbūl olur bī-inhidām
Pes diyelüm *eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām*

1781. Ol sibākda ol siyāḳda her zamān H77a
Sāyirine enbiyānuñ hem-çünān

1782. Vir ṣalavāt dileriseñ iʿtibār
Zīre şimdi saña vardur iḳtidār[489]

1783. Cümlesinüñ üstine her ṣubḥ u şām L76b
Diñ diyelüm *eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām*

1784. Ol Ḥabīb'i ol zamān taḳdīm ide
Cān u dilden ḳaṣdıla taʿẓīm ide

1785. Zīre oldur efḍalı ḫalḳuñ tamām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām

1786. Ehl-i Beyt'in hem bile aṣḥābını
Fażlıla ezvācını aḥbābını

1787. Ol ṣalavāt aṣlına ḳıla ḳarīn M76b
Bu yola böyle giden olur emīn

1788. Raḥmeti çoḳ isterüz Ḥaḳ'dan rıżā
Vir ṣalavāt bulalar tā irtiżā

1789. Aġsırursa añmaya anda ṣalāt
Aña maḫṣūṣ var duʿā didi rüvāt

1790. Ger boġazlamaḳ dileseñ hem-çünān
Yā taʿaccüb eyleseñ budur hemān[490]

1791. Bunlar üzre taṣliye lāzım degül
Niyyeti yañlış olur ʿāṣım degül

1792. Anlara maḫṣūṣ maḳālı bilesin
Aña lāyıḳ ḳavli anda ḳılasın

1793. Ḥācet ehli gel berü eyle nidā
Sen ṣalātıla selāmı bil hüdā

[488] Hem: Her H, L
[489] zīre: çünki H
[490] Yā: Tā H, L

1794. Ḥaḳ Teʿālā ol Ḥabīb'üñ cānına H77b
Cümle ʿālem ḫalḳınuñ sulṭānına

1795. Raḥmetini feyż ide bī-ḥad müdām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[491]

1796. Oldı İslām sünnetinden iy hümām L77a
Yarlıġanmaḳ istemek Ḥaḳ'dan müdām

1797. Ḫālişan *estaġfiru'llāh* dinile
Yüce Ḥaḳ'dan maġfiret istenile

1798. Ger kebīre işlese ḳul yā emīr
Maġfiretden ol kebīr olur ṣaġīr

1799. Pes gerek *estaġfiru'llāh* her zamān
El-emān min-cürminā ṣümme'l-emān[492]

1800. Daḫı olsa bir kimesne mübtelā M77a
Yaʿnī gelse başına anuñ belā

1801. Ger dise *estaġfiru'llāh* ol kişi[493]
Cürmini ʿafv ide Ḥaḳḳ oña işi

1802. Ḳurtıla ol zaḥmetinden bī-gümān
El-emān min-sūʾinā ṣümme'l-emān[494]

1803. Daḫı mālı çoġ ola müstaġfirüñ
Ola muḥkem dīni ol mustaʿmirüñ

1804. Ḥāl budur kim ol Nebī ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1805. Gice gündüz eyledi Ḥaḳ'dan ṭaleb
Maġfiretden ḥaẓẓını vire Çalab

1806. Diridi *estaġfiru'llāh* yüz kez ol
Gice gündüz itdi bu virdi ḳabūl

1807. Disedi *estaġfiru'llāh* ol raḥīm H78a
Tübtü dirdi evvelinde ol kerīm[495]

---

[491] Ḳul ʿaleyhi: Diñ diyelüm L
[492] cürminā: sūʾinā L *(Ey Rabbimiz!) Cürmümüzden tekrar tekrar eman dileriz.*
[493] *estaġfiru'llāh: Allah'tan bağışlanma dilerim.*
[494] sūʾinā: cürminā L *(Ey Rabbimiz!) Günahlarımızdan tekrar tekrar eman dileriz.*
[495] *Tübtü: Allah'a tevbe ederim.*

1808. ʿĀdet idi her umūrda ol Resūl
Maġfiret isterdi Ḥaḳ'dan bi'l-ḳabūl

1809. Cümle aḥvālinde daḫı hem-çünān L77b
Diridi *estaġfiru'llāh* bī-gümān

1810. Cümle istiġfāra seyyid olanı
İḫtiyār itdi Nebī bil bulanı

1811. İşbu vechile diridi ol Emīn
İşde şimdi oḳunur oldur hemīn

Tübtü ileyke mimmā kerihtü estaġfiru'llāhe'llezī lā-ilāhe illā Hüve'l-Ḥayyü'l-Ḳayyūme ve etūbü ileyhi.[496]

1812. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām* M77b
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[497]

ON YİDİNCİ FAṢL DUʿĀ SÜNNETLERİ BEYĀNINDADUR.[498]

1813. Gel berü Ḥaḳ'dan dilerseñ senʿatā
Ḳıl duʿāyı maḥv iden oldur ḫaṭā[499]

1814. Oldı İslām sünnetinden çün duʿā
Cism ü cānuñ derdine oldur şifā[500]

1815. Zīre bayıḳ ol ʿibādet aṣlıdur
Ḫayrı cālib şūr u şerrüñ faṣlıdur

1816. Hem silāḥı müʾminüñ oldur tamām
Yirile gök nūrıdur dübdüz müdām

1817. Anuñiçün var edebler hem sünen H78b
Anlaruñla feṭḥ olur bāb-ı senen[501]

1818. Biri andan loḳması ola ḥelāl
Hem libāsı pāk ola bula cemāl

---

[496] Ebû Dâvûd, "Tefrîʿu Ebvâbi'l-Vitr", 26 (No. 1517), 2/85; Tirmizî, "Ebvâbu'd-Daʿavât", 118 (No. 3577), 5/568. "Tübtü ileyke mimmā kerihtü" lafzı *Şirʿatü'l-İslâm* dışındaki kaynaklarda geçmez. Bkz. İmâmzâde, **Şirʿatü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 126.
[497] Ger: Ver H, M (Bu beyit L'de yoktur.)
[498] sünnetleri: sünnetlerinüñ L
[499] oldur: oldı L
[500] şifā: devā H
[501] senen: sünen H, L

1819. Yoḫsa redd olur duʿāsı üstine
Dāfiʿ olmaz ol belāsı üstine

1820. Biri daḫı ḳalbini ḥāżır ḳıla
Aça göñli gözini nāẓır ḳıla

1821. Daḫı çünkim ol aña meşġūl olur L78a
İʿtiḳād itsün duʿā maḳbūl olur

1822. Biri daḫı tevbesin tecdīd ide
Her ḫaṭādan kendüyi tecrīd ide

1823. İvmeye ide teʾennī ol zamān
Ḥāceti olur revā olmaz yaman

1824. Giç ḳabūl olur duʿā hem dinmeye M78a
Hem duʿādan saḳına incinmeye

1825. Zīre bayıḳ ol Semīʿ u ol Baṣīr
Ḳullarınuñ ḥāline her dem Ḫabīr

1826. Nālişin bilüriken ol Ẕü'l-cemāl
Ḥācetin teʾḫīr ider virmez melāl

1827. Hem icābet emrine dāʿī olan
Ḥaḳḳı taḫyīr itmeye sāʿī olan

1828. Dise yaʿnī ben saña itdüm duʿā
Ger dilerseñ ḥācetüm eyle revā[502]

1829. Ger dilerseñ raḥmet eyle iḫtiyār
Oldı terdīd ḥācet olmaz sāzıkār

1830. Fażl-ı Ḥaḳ'dan dilerise iġtinām H79a
Ol duʿāya ide dāyim iltizām

1831. Hem duʿā iden kişi yine ide
Tā duʿāsı yidiye degin gide

1832. Niʿmetinde vüsʿatinde her kişi
Çoḳ duʿā itse oñarur her işi

1833. Tā belāya düşmeye bula necāt
Rūḥına andan yitişe ṭayyibāt

[502] Dise: Diye L

1834. Bir kimesne dilese itmek duʿā L78b
Evvel ide Ḫālıḳ'a ḥamd ü ṣenā

1835. Baʿdehū vire Ḥabīb'e ol ṣalāt
Tā duʿā vire aña oddan necāt

1836. Daḫı nefsi ẓulmine iḳrār ide
Tevbesin iḫlāṣıla iẓhār ide

1837. Ehl-i İslām zümresin aña bile M78b
Tā Ḫudā raḥmet ide aña bile[503]

1838. Her duʿāda ḥācetin kāmil ḳıla
Cümle-i maṭlūbına şāmil ḳıla

1839. Raġbete taʿẓīm ide tefḫīm ide
Yaʿnī kim maṭlūbına tekrīm ide

1840. Ḥaḳ Teʿālā raḥmetini feyż ider
Virür aña anı ol da ḳabż ider[504]

1841. Ḥaḳḳ'a nisbet ḥāceti ḳuluñ ḳalīl
Çoḳ degüldür virür anı ol Cemīl

1842. Hem duʿāda secʿden ḳıl ictināb
Hem ġarāyibden suʾāle açma bāb

1843. Ḥaddüñe göre gerekdür debreniş H79b
Meskenetden ḥāṣıl olur her bir iş

1844. Dimeye lāyıḳ degül ḳuldan yaña
Cennet içre vir fülān ḳaṣrı baña

1845. Ḳalbine ger ḫayrdan ilhām ola
İsteye Ḥaḳ'dan anı inʿām ola

1846. Ṣūretinde ḳalmaya ḳılan duʿā
Dilde riḳḳat olmasa olmaz revā

1847. Ḫoş tażarruʿ birle nāliş eylesün L79a
Cāna maʿnī lafẓını dil söylesün

1848. Hem duʿāsında temennī itmeye

[503] ide: ḳıla H
[504] ider: ide H // ider: ide H

İller içre hem taġannī itmeye

1849. Yolına sālik olan dervīş kişi
Yolcı olmaḳ olmaya ancaḳ işi

1850. Belki tevfīḳ isteye Ḥaḳ'dan müdām M79a
Ṭāʿatında ide tā kim ihtimām

1851. Tā ki ḳurbet ḥāṣıl ola ol ḳula
Yolına yaḫşi ola sālik ola

1852. Yā İlāhī eyle tevfīḳuñ refīḳ
Tā sülūḳuñ eyleye ehl-i ṭarīḳ

1853. Ḥāṣılı maʿnā budur ḥaḳḳa'l-ḥaḳīḳ
Ḳurbet olmaz olmasa tevfīḳ refīḳ

1854. Belkim oldur bil temennī ṣūreti
Ḳonmamışdur anda tevfīḳ sīreti

1855. Bir gereklü ḥācetin ḳılan ṭaleb
İġtisāl itmek gerek budur edeb

1856. Yāḫud ābdest ala ḳıla ol duʿā H80a
Tā kim Allāh ḥācetin ide revā

1857. Daḫı ḳıla ḳıbleye iḳbālini
Ṣoñra uma raḥmetüñ inzālini

1858. Daḫı kimse dilese ḳılmaḳ duʿā
Aña kendü ẕātını ol ibtidā

1859. İki elin çignine dek ḳaldura
Raḥmet-i Ḥaḳ'dan dilerse ṭoldura

1860. Aça iki ayasın ide duʿā L79b
Yüzine ḳarşu ḳıla budur revā

1861. İki dizi üstine çöke hemān
Raḥmetini feyż ide tā Müsteʿān

1862. Ḥācetini ʿarż ide üç kez revān
Zīre tekrār müṣmir olur bī-gümān

1863. İki elin żamm ide tā ṣadrına M79b
Döne vaż'ı derdümendüñ ḳadrine

1864. Yaʿnī niʿmet isteyen miskīn gibi
Aç u ṣusuz ḳalmış ol düşkin gibi

1865. Alçak ide ṣavtını iden duʿā
Zīre böyle derdine bulur devā[505]

1866. İki elin ṣoñra süre yüzine
Ṭola raḥmet yüzi iki gözine

1867. Diye āmīn pes duʿāsı üstine
Nāliş ider çün devāsı üstine

1868. Ger icābet ḥubbı ṭolsa ḳalbine
Lāzım oldı ḳalbi ḥamde ṭalbına

1869. Yaʿnī_icābet añlasa dāʿī olan H80b
Ḥamd ide pes Ḫālıḳ'a sāʿī olan

1870. Añlanursa ger icābet hem-çünān
Ḥamd ide ol Ḫālıḳ'a bula emān

1871. Ger duʿāya bulsa kimse iḳtidār
Efḍal-ı evḳātı ide iḫtiyār

1872. Yaḫṣi evḳāt içre olan her duʿā
Ḥaḳ ḳatında lā-cerem olur revā

1873. Biri yevm-i cumʿada vaḳt-i nidā L80a
Cumʿadan hem bulsa sāʿat intihā

1874. Oḳunurken hem eẕān vaḳt-i şerīf
Ger duʿā olsa ḳabūl ider Laṭīf

1875. Daḫı ol gün çün ola iki eẕān
Ortasıdur key mübārek ḫoş zamān

1876. Hem iḳāmet oḳunurken iy hümām M80a
Ḳıl duʿāya cān u dilden ihtimām

1877. Çün çehār-şenbe güni öyle ola
Tā ikindü ḫoş mübārek vaḳt bile

1878. Her gün içre çün ola vaḳt-i zevāl
Kim duʿā ḳılsa bulur ol dem viṣāl

[505] iden: ḳılan L

1879. Gice āḫir olıcaḳ ḫoşdur duʿā
Hem seḥer vaḳti duʿā olsa revā[506]

1880. Leylesinde cumʿanuñ iy nev-cüvān
Ġāfil olma dürişigör ol zamān

1881. Ḫoş ġanīmet çün gele şehr-i receb
Hem anuñ evvel şebidür key ʿaceb

1882. Nıṣf-ı şaʿbān gicesi daḫı şerīf H81a
İki bayram gicesi ġāyet laṭīf

1883. Gice gündüz hīç duʿāsuz geçmeye
Çün devādur pes devāsuz geçmeye

1884. Şol zamān kim orucın açmaḳ diler
Ger duʿā ḳılsa anı uçmaḳ diler[507]

1885. Göñline riḳḳat gelürse ādemüñ
Furṣatın bilsün duʿāya ol demüñ

1886. Riḳḳat-i ḳalb raḥmeti müşʿir durur L80b
Ḥaḳ Teʿālā reʾfetin muẓhir durur

1887. Ger uyansa ḳılsa fikr-i Ẕü'l-celāl
Kibriyāsın bilse daḫı ber-kemāl

1888. Eylesün iḫlāṣıla ol dem duʿā
Ḥaḳ Teʿālā ḥācetin eyler revā

1889. Ḫaste olsa eylese ol dem duʿā M80b
Derdine anuñ virür Allāh şifā

1890. Ġaybet itse ehlini ḳosa kişi
Hem vaṭandan ṭaşra ḳılsa cünbüşi

1891. Bil duʿāsı anlaruñ maḳbūl olur
Zī saʿādet aña kim meşġūl olur[508]

1892. Farżını ḳılan kişi ḳılsa duʿā
Ḥaḳ Teʿālā ḥācetin eyler revā[509]

---

[506] olsa: itse L
[507] uçmaḳ: açmaḳ D, L (H, L ve M nüshalarında "uçmak" şeklinde imla edilmiştir.)
[508] Bu beyit, M'de sayfa kenarında yer almaktadır.
[509] eyler: ider L

1893. Daḫı kimse ḫatm-i Ḳurʾān eylese
Hem duʿāsın ḳılsa iḥsān eylese

1894. Ḥaḳ Teʿālā ḥācetin ider revā
Pes gerekdür ideler ol dem duʿā

1895. Sūre-i İḫlāṣ oḳusa hem-çünān H81b
Ḥācetin eyler revā ol Müsteʿān

1896. Müslimānlar cemʿ olup yüz olsalar
İttifāk idüp duʿālar ḳılsalar

1897. Ḥaḳ Teʿālā raḥmet ider bī-gümān
Her duʿāsın anlaruñ eyler revān

1898. Ger maḳām efḍal ola iy bü'l-edeb
Sen duʿāya eylegil anda ṭaleb[510]

1899. Yaġsa yaġmur eylese Ḥaḳḳ'a duʿā
Her duʿāsın Ḥaḳḳ ider anuñ revā[511]

1900. Fī-sebīli'llāh olursa ger ġazā L81a
Ṣaf muḳābil olsa ḳılsun hem duʿā

1901. Gördügi dem Mekke'i ide duʿā
Ḥācetinden ḥaẕẕın ala zī ṣafā

1902. Rükn ü Bābıla Maḳāmuñ arası
Varısa dāʿī olanuñ çāresi

1903. Key mübārekdür bilürseñ ol ara M81a
Anda ḳılmaḳdur münāsib her ere

1904. Çünki İbrāhīm'e ola ol maḳām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1905. Lā-cerem olur duʿā anda ḳabūl
Rabbenā yessir lenā fīhi'l-vuṣūl[512]

1906. Eylesün olsa kişide iḳtidār
Her meṭālibden ehemmin iḫtiyār

[510] bü'l-edeb: pür-edeb L
[511] Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.
[512] *Rabbimiz! Bizim oraya ulaşmamızı kolaylaştır.*

1907. Birisidür ʿāfiyet iy baḫtiyār
Birisidür hem muʿāfāt pāyidār

1908. Birisidür ʿafv anuñ biri yaḳīn H82a
Birisi raḥmetdür anuñ iy emīn[513]

1909. ʿĀfiyet maḫṣūṣ durur ṣaḫṣa hemān
Rabbenā yessir lenā külle'z-zamān[514]

1910. Bil muʿāfāt aṣlını iy muʿteber
Dileriseñ ola faẓluñ münteşer

1911. Ḫalḳa tevfīḳ Ḥaḳ virür ider duʿā
Senüñiçün saña olur bil revā

1912. Vaḳt olur tevfīḳ senüñle iy hümām L81b
Anlara raḥmet ider Rabbü'l-enām

1913. Hem duʿādan iḫtiyār it birini
Cāmiʿ ola iki ʿālem emrini

1914. İşbu vechile olupdur ol beyān
Oḳı naẓmın neṣrini gözle ʿayān

Allāhümme Rabbenā ātinā fi'd-dünyā ḥaseneten ve fi'l-āḫireti ḥaseneten ve ḳınā ʿaẕābe'n-nāri. Allāhümme aʿṭınī külle ḫayrin ve eʿıẕnī min-külli şerrin.[515]

1915. Nefsüñi ḳayır duʿāda iy hümām M81b
Bil ġanīmet efḍal oldur ve's-selām

1916. Efḍal oldı ata ḳılsa ger duʿā
Oġlı üzre ḫoş saʿādet ḫoş revā

1917. Vālideyne ger veled ḳılsa duʿā
Ḫoş ġanīmet añla anı bil revā[516]

1918. Ġaybetinde ḳardaşiçün kim duʿā
Ḳılsa maḳbūl olmaġa vardur recā

1919. Az zamānda göriser andan eṣer H82b
Var duʿā ḳıl ḳardaşiçün iy piser

---

[513] Birisi raḥmetdür: Birisidür raḥmet L

[514] *Rabbimiz! Bize her zaman (afiyet) nasip eyle.*

[515] ***Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru!*** *Allahım bize hayırlı şeyleri nasip eyle. Bizi her türlü şerden koru.* (Kalın ve italik kısım için bkz. Bakara Suresi, 2/201)

[516] Kaynak metne uygun olan bu beyit L ve M'de yoktur.

1920. Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretine iy ʿamū
Bu duʿādur ġāyetile sevgülü

Allāhümme'ġfir lī ve li-ümmeti Muḥammedin ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü raḥmeten ʿāmmeten.[517]

1921. Ḫaste ḳılsa ger duʿā rāġıb gerek
Ol duʿā maḳbūl olur ṭālib gerek

1922. Hem imām-ı ʿādil itse ger duʿā
Raġbet eyle ṣāyim itse hem revā

1923. Daḫı ġāzī hem müsāfir hem-çünān L82a
Al duʿāsın bunlaruñ iy nev-cüvān

1924. Bu ġazādan ol seferden iy hümām
Tā dönince raġbet eyle sen tamām

1925. Daʿvetinden maẓlūmuñ ḳıl ittiḳā
Perde yoḳdur ol duʿā olur revā

1926. Kişi kendü nefsine hem ehline
Oġlına hem ḳızına hem nesline

1927. İlenüben eylemesün bed-duʿā
Az olur kim ol duʿā olur revā

1928. Vaḳt olur kim ol icābet vaḳtine M82a
Ṭuş olur odlar ṣaçar bil raḫtına

1929. Hem selefden naḳl ider ehl-i rıżā
Düşmenine itmedi yavuz duʿā

1930. Zīre ḳılsa ol aña yavuz duʿā
Her ʿaẕābı yiynilür yevme'l-cezā

1931. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām* H83a
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[518]

ON SEKİZİNCİ FAṢL ZEKĀT VE ṢADAḲA SÜNNETLERÜÑ BİLDÜRÜR.[519]

[517] *Allâhım beni ve ümmet-i Muhammedi (s.a.v.) kuşatıcı rahmetinle affeyle*. Bkz., İbn Hibbân, **el-Mecrûhîn**, 2/75.
[518] baḫt u devlet: ʿizz ü devlet L

1932. Gel şerīʿat ḳalʿasın ḳıl üstüvār
Tā seni ḥıfẓ eyleye Perverdigār

1933. Nefse İslām ḳalʿa oldı bī-gümān
Ḳalʿaya gir dileriseñ sen emān

1934. Māluña ḳalʿa senüñ oldı zekāt
Vir zekātı bulasın otdan necāt

1935. Kim ṣalāt itse edā ider zekāt L82b
Zīre anı muḳterin ḳılmış ṣalāt[520]

1936. Birisi olmaz birinden hīç cüdā
Birini ḳılan ḳılur birin edā

1937. Ḫˇāce mālından çıḳarsa ger zekāt
Yine māla ḳatmasun bulsun necāt

1938. Yoḫsa ihlāk ider anuñ mālını
Zīre zehre ḫalṭ ider bil balını[521]

1939. Pādişāha sünnet oldur iy dede
Naṣb ideʿāmil zekātı cemʿ ide

1940. Aġniyādan ala vire ehline M82b
Zīre her şey rāciʿ olur aṣlına

1941. Kim aña sāʿī olursa bī-gümān
Bula ġāzī ecrini oldur beyān[522]

1942. Sāʿī oldur saʿyıla cemʿ eyleye
Bezm-i Ḥaḳ'da kendüzin şemʿ eyleye[523]

1943. Ger behāyimden zekāt almaḳ diler
Eyü yaṭlu ala budur muʿteber

1944. Hem nefīsin anlaruñ çīn itmeye H83b
Viren anı incinüp kīn itmeye[524]

1945. Aldıġı hem olmasun ġāyet nefīs

---

[519] H ve L'de fasıl başlığı şöyledir: "On sekizinci faṣl zekāt ve ṣadaḳa beyānındadur."
[520] ḳılmış: olmış H, L
[521] ider bil: idüpdür H
[522] beyān: ʿayān H
[523] Bu beyit H'de yoktur.
[524] Hem: Pes H, L

Aldugı hem olmaya ġāyet ḫasīs

1946. Ortasından ṭuta ala birini
Diyeler buldı zekātuñ yirini

1947. Hem müzekkī ayı taʿyīn eyleye
Māla maṣraf anda tebyīn eyleye

1948. Vire gökcek ḫulḳıla ḫ̌āce zekāt L83a
Dimesünler buḫlıla bulmaz necāt

1949. Ger virürse sāʿīye ḫoşnūd ola
Aldugın ḫoşnūd olup sāʿī ala[525]

1950. Sāʿī ala bunlaruñ farżın tamām
Evlerinde ṭībile bula merām

1951. Bile ḥāli kimseʾi incitmeye
Kimse incindügi yola gitmeye

1952. Luṭfıla ide ṭaleb emr itmeye
Tīz gelüñ virüñ diyüben gitmeye

1953. Ḫayrıla daʿvet ide ola revā M83a
Ger geleler farżıla ide duʿā

1954. Daḫı iḥsān nefline tafṣīl işit
Saña yaḫşi yaraşur taʿcīl işit

1955. Kim ki iḥsān eylese yaʿnī eyü
ʿĀlem içre olmaya başı ḳayu

1956. Kim cerāyim nārını cemʿ eylese
ʿĀlem içre ẓulmini şemʿ eylese

1957. Anı iḥsān ṣuyıdur söyündüren H84a
Anı bī-ferr eyleyüp göyündüren

1958. Hem yaramaz yitmiş ölüm defʿ ider
Zī saʿādet aña kim iḥsān ider[526]

1959. Kāyinātuñ serveri faḫru'l-enām

[525] ala:ola H

[526] ider: gider L // aña kim: kim aña L (D nüshasında "güder" olarak imla edilmiştir. "Güder" tercih edilirse kafiye de ortaya çıkmaktadır. Fakat "ihsan etmek", "ihsan gütmek"ten daha çok tercih edilebilir görünmektedir. Gütmek: Takip etmek, riayet etmek, kollamak.)

Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

1960. Bu ḥadīṯinde işāret eyledi
Ümmetine key beşāret eyledi

Ḳāle Resūlü'llāhi ʿaleyhi's-selāmü: "Tedārakü'l-hümūme ve'l-ġumūme bi'ṣ-ṣadakāti. Yekşifü'llāhü ʿanküm ḍurraküm ve yenṣurküm ʿalā-ʿadüvviküm ve yüṯebbit ʿinde'ş-şedāʾidi aḳdāmeküm."[527] L83b

1961. Emr idüp didi hümūma irişüñ
İdüñ iḥsān saʿy idüben dürişüñ

1962. Yaʿnī gelse size nā-geh ger hümūm
Daḫı gelse bilesince çoḳ ġumūm[528]

1963. Anı iḥsān redd ider budur ḫaber
Ol belādan nesne ḳalmaz hep gider

1964. Tā ki sizden keşf ide Allāh belā M83b
Zī saʿādet ol ḳula iḥsān ḳıla[529]

1965. Daḫı aʿdā üstine nuṣret vire
Cümlesi maḳhūr ola furṣat vire

1966. Olasız iḥsānıla ṯābit ḳadem
Tā şedāyid virmeye size elem

1967. Bir ḥadīṯinde yine ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[530]

1968. Gör ne dürler semʿuña ilhām ider
ʿAmme men iḥsānühū inʿām ider[531]

1969. Ẕikr ider üç dürlü ḫaṣlet ol Ḥabīb
Dertlü diller derdine oldur ṭabīb

Ḳāle ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām: "Ṯelāṯün men künne fīhi fe-ḳad beriʾe mine'ṣ-ṣuḥḥi men eddā zekāte mālihī ṭayyibeten bihā nefsühū ve ḳara'ḍ-ḍayfa ve aʿṭā fi'n-nevāʾib."[532] H84b, L84a

---

[527] yüṯebbit: yüṯebbite L (Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/46)
[528] çoḳ: ger H, çün L
[529] belā: aña L // ol ḳula: aña kim H
[530] Bir: Bu L / ḳuṭbü'l-enām: faḫru'l-enām L / Bir ḥadīṯinde yine ḳuṭbü'l-enām: Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām H // Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: İḳbelūhüm bi'ṣ-ṣalāti H
[531] Bu ve bundan sonra gelen iki beyit H'de yoktur. *(ʿAmme men iḥsānühū: İhsanı herkesi kuşatan Allah)*
[532] Bu hadis, H nüshasında üç beyit üstte, "Olasız iḥsānıla…" beytinden sonra yer almaktadır. (Taberânî, Süleymân b. Ahmed, **el-Muʿcemu's-Sağîr**, Thk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emrîr, 2 Cilt, el-Mektebetu'l-İslâmî, Dâru Ammâr, Beyrut, 1985, 1/94)

1970. Didi olsa bir kişide üç ḫıṣāl
Buḫlı yoḳdur ẕātına irmez melāl[533]

1971. Biri mālından vire gökcek zekāt
Biri ḳonuḳ ḫoş ṭuta bula necāt

1972. Ṣalġun olsa birisi ola muʿīn
İde raḥmet aña Rabbü'lʿālemīn

1973. Virişinde niyyet ide ol kerīm
ʿĀcize yardım ider ḳomaz saḳīm

1974. Tā ki yoḳluḳ ḳılmaya anı ḥaḳīr
Ṭāʿatından ḳalmaya miskīn faḳīr

1975. Gökcek olan mālını ide ṭaleb M84a
İde iḥsān raḥmet ide Ḥaḳ Çalab

1976. Şol ḥarāmdan yıġlınan yoḫsulları
Dīn-i İslām içre ola yolları

1977. Bula daḫı anlara iḥsān ide
Ger dilerse kendüyi insān ide

1978. Ehl-i taḳvā bulmasa itse ṭaleb
Kim olursa vire yoḳ terk-i edeb[534]

1979. Sāʾil içün ḥaḳḳ olur iy muḥterem
Gerçi gelse atıla eyle kerem

1980. Sāʾili maḥrūm idüp redd eyleme
Eyle iḥsān ḫayruña sedd eyleme

1981. Olmasaydı ger aña beẕl-i ḳalīl H85a
Ola iḥsān yirine redd-i cemīl[535]

1982. Ḳudretüñ var eyle ḫoşnūd luṭfila L84b
Dileriseñ Ḥaḳ saña raḥmet ḳıla

1983. Ḫurmā deñlü olsa ḳorı ḳomaġıl
İncidüben key saḳınġıl ḳovmaġıl

[533] Didi olsa: Bulınursa H
[534] olursa: dilerse H
[535] Olmasaydı: Ḳılmasaydı H, L // Ola: ide H, L

1984. Kendüye hem ehline inʿām ide M84b
Lāzım olan emrini itmām ide[536]

1985. Ger bulardan ḳala faẕla iy hümām
Gelse sāʾil vir aña da veʾs-selām

1986. Gerçi ḫoşdur müʾmine iḥsān işi
Zīre behre alısar andan kişi[537]

1987. Ḳatı ifrāṭ itmesün oran gerek
Dertlü muḥtāc olmasun tā giderek

1988. Kendüye hem ehline beẕl-i kifāf
Lāzım olur olmasa var iḫtilāf

1989. Ṣıdḳıla iḥsānını taʿcīl ide
Tā belā andan ḳaça tebdīl ide[538]

1990. Ḳapuya sāʾil gelürse iy ḫᵛāce
Anı maḥrūm eyleyen uġrar güce

1991. Biñ yıl od içre olısar bī-gümān
Cānına cevr eyleye sūz u duḫān

1992. Bulmasa bir nesne kim aña vire H85b
Diye bize hem saña Allāh vire[539]

Razeḳana'llāhü Teʿālā ve iyyāke.[540]

1993. Luṭfıla yā beẕlile ide ʿaṭā
Olmasun maḥrūm gide miskīn gedā[541]

1994. ʿĀrif olan gizlü iḥsān eyleye
Cāhil olan ḫayrın iʿlān eyleye

1995. Ger cihāndan gitmiş olsa cānesi L85a
Yā çehāndan geçmiş olsa anası[542]

1996. Anlaruñçün ḫayr u iḥsān eyleye
Müşkil olan emrin āsān eyleye

---

[536] inʿām: iṭʿām H, L
[537] müʾmine: muḥsine H, L
[538] Ṣıdḳıla: Sırrıla H
[539] aña vire: vire aña L // Allāh vire: Allāh Ḫuḏā L, virsüñ Ḫuḏā H
[540] Bu ibare L ve M nüshalarında olmayıp D, H ve Y nüshalarında mevcuttur.
[541] gide: ola L
[542] cānesi: anası L // anası: cānesi L (Bu ve devamındaki beyit H'de yoktur.)

1997. Ḳapusında sāʾil itse ger suʾāl
Ḫoş ġanīmet añlar anı ehl-i ḥāl

1998. Ādem ölür gelmese sāʾil aña
Hem ḳonuḳ yörenmese andan yaña

1999. Yā kimesne gelmese ḥālin ṣorar
Ẓannı budur kendüsi yañlış bir er

2000. Sāʾile iḥsānını hem ṣaymaya
Virdügini ile güne yaymaya[543]

2001. Virdüginden yine insān ummaya M85a
Ḥaḳ'dan uma ḫalḳdan iḥsān ummaya[544]

2002. Ummaya daḫı duʿā şükr ü ṣenā
Ḥaḳ Teʿālā'dan umarsa key revā

2003. Gözlerise her yoluñ āsānını
Kendü bi'ẕ-ẕāt eyleye iḥsānını

2004. Dilerise raḥmeti Yezdān ide
Ḳalbi meyl itdügine iḥsān ide

2005. Birine olmış bile anda kerem
Zīre sāʾil ṣıdḳına oldur ʿalem

2006. Her neyi kim ḫayriçün taʿyīn ider
Ḳoyan anı yirine tebyīn ider[545]

2007. Mālı içre anı maḥbūs itmesün H86a
Virmeyince daḫı yola gitmesün

2008. Ehl-i īmān zümresinden ḳāniʿa L85b
Ger virürseñ ḫoş gelür bil Ṣāniʿ'a

2009. Ḳāniʿ oldur ol ḳanaʿat eyleye
Olanıla ol kifāyet eyleye

2010. Mekrūh iḥsān ḳılmaya ol muḥterem
Anı iḥsān itmeye budur kerem[546]

---

[543] Bu beyit H'de yoktur.
[544] ummaya: uymaya L
[545] taʿyīn: iḥsān H
[546] ḳılmaya: itmeye H, L

2011. Belkim anı ide iḥsān baḫtiyār
Nefsine ḳılmışdı anı iḫtiyār[547]

2012. Virdügine ger ʿivaż ola sebeb
Anı yine itmeye andan ṭaleb

2013. Kılsa iḥsān Ḥaḳ yolına bī-ʿivaż
Yine anı istemege yoḳ ġaraż

2014. Minnet itme alsa iḥsān ger faḳīr M85b
Sende olan azı şayma hem ḥaḳīr

2015. Ne kim āsān olsa virgil bī-melāl
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'l-maḳāl*[548]

2016. *Cāʾe fi'l-Ḳurʾāni emran fe'tteḳū*[549]
Len tenālü'l-birra ḥattā tünfiḳū[550]

2017. *Ger be-ḫᵕāhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

2018. Ḫoş ġanīmet olsa iḥsān bī-ḥisāb
Rabbenā yessir lenā ḥüsne'ṣ-ṣevāb[551]

2019. Sen anuñ envāʿına eyle heves
Her ṭarafdan tā ire feryād-res

2020. Māla maḫṣūṣ olmadı iḥsān hemān
Fiʿlile var ḳāvlile var hem-çünān

2021. Yola ḳoysañ azmışı iḥsān olur
Zīre anuñ müşkili āsān olur

2022. Yola düşmiş olsa ger ṭaş u aġaç H86b, L86a
Anı iḥsāndur gidermek bī-lecāc

2023. Rūşen itse sözini ḳılsa beyān
Ol daḫı iḥsān olur bilgil ʿayān

---

[547] baḫtiyār: pāyidār M

[548] Ne kim: Tā kim H // bi'l-maḳāl: bi'L-meʾāl: H (Bu beyitten sonra L nüshasında sürhla "Faṣl" yazılmıştır.) *(Va'llāhü aʿlem bi'l-maḳāl: Sözü en iyi bilen Allah'tır.)*

[549] *Kur'an'da emir olarak "fe'tteḳū" geçer. (fe'tteḳū: Sakının!)* Bkz. Bakara Suresi, 2/24; Âl-i İmrân Suresi, 3/50, 123.

[550] *Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda* ***harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz.*** *Her ne harcarsanız Allah onu bilir.* Âl-i İmrân Suresi, 3/92. (Bu ve devamındaki beyit H ve L'de yoktur.)

[551] *Rabbimiz! Bize güzel mükâfatlar nasip eyle.*

2024. Allāh'a tesbīḥ u tehlīl eylese
Daḫı tekbīr daḫı teclīl eylese[552]

2025. Ola iḥsān niyyetile bī-gümān
ʿAvratına ḳılsa ḳırbān hem-çünān

2026. Çün ḥarāmdan nefsini dūr eyledi
Göñli gözin açdı pür-nūr eyledi

2027. Aldı ḥaẕẕın pes ḥelālden ol kişi M86a
Ḫayra niyyet eyledi oñdı işi

2028. İki kişi ortasında iy hümām
ʿAdl iderse zī saʿādet ve'ṣ-selām

2029. Bir kişiye yardım itse yāḫud ol
Yükini ḳaldurmaġı ḳılsa ḳabūl

2030. İndirişde hem-çünān olsa muʿīn
Bula ecri fitneden ola emīn

2031. Ḫayr u iḥsāndur olursa söz eyü
Yaṭlu olsa olısar başı ḳayu

2032. Her adım kim yürise ḳılsa namāz
Ḫayr-ı bāḳī raḥmet ider Kār-sāz

2033. Kendüye hem ehline virse ṭaʿām
İder iḥsān bulur ecrin ol hümām

2034. Müʾmin olan ḳardaşınuñ yüzine
Güle baḳsa ḳulaġ ursa sözine

2035. Bula ecri andan ola behremend H87a, L86b
Rāḥat ide cānını ol müstemend

2036. Dikse aġaç ekse ekin olsa ḫoş
Yise anlar yimişinden ḳurd u ḳuş[553]

2037. Ḥaḳ Teʿālā virür ecrin bī-ḥisāb
Rabbenā yessir lenā ḥüsne'ṣ-ṣavāb[554]

[552] teclīl: tebcīl M
[553] ekin: toḫmı L
[554] *Rabbimiz! Bize doğrunun güzelliğini nasip eyle.*

2038. Nāfiʿ olan ʿilmi taʿlīm eylese
Bula ecrin anı tefhīm eylese

2039. Daḫı ırmaḳ yolını açan kişi
Bula ecri yaḫşi ola her işi

2040. Ḳuyı ḳazsa içse şuyın her devāb M86b
Yapsa mescid hem-çünān bula s̱evāb

2041. Ehl-i īmān muṣḥaf itse iḫtiyār
Ölse ḳalsa ecri ola pāyidār

2042. Ölse ḳavmüñ senden evvel iy hümām
Aña raḥmet iste Ḥaḳ'dan sen müdām

2043. Ḥaḳ Teʿālā ide īhsān bī-ḥisāb
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*[555]

2044. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām
Üzre dimek *eṣ-ṣalātü ve's-selām*

2045. Ṣadaḳadur irer iḥsān bī-şümār
Pes ṣalavāt emrin eyle iḫtiyār

2046. Daḫı erkek deveye ursa zimām
Yaturuban yüke ḳılsa anı rām

2047. Hem ḳoġayı ḥācet ehli derdümend
İstese ḥācet bitürse müstemend

2048. Ḳılsun ol ḳul bunlarıla iḫtisāb H87b, L87a
Ṣadaḳātdur lāzım olur çoḳ s̱evāb

2049. Ḥaḳ yolında atına bī-ictināb
Yükleden hem yüklenen bulur s̱evāb

2050. İki kimse eylese ceng ü cidāl
Oldı iḥsān anda ıṣlāḥ bī-melāl

Ve-fi'l-ḥadīs̱i: "S̱elās̱ün men feʿalehünne s̱iḳaten bi'llāhi Teʿālā ve iḫtisāben kāne ḥaḳḳan ʿale'llāhi en-yuʿīnehū ve en-yübārike lehū men saʿā fī-fikāki raḳabetin ve men tezevvece müʾmineten ve men-aḥyā arḍan meyteten."[556] M87a

[555] Ḥaḳ budur: Söz budur H, L / va'llāhü: Allāhü L
[556] Taberânî, **el-Muʿcemu'l-Evsat**, Thk. Târık b. İvedullah b. Muhammed, Abdulmuhsin İbrâhîm el-Hüseynî, 10 Cilt, Dâru'l-Harameyn, Kahire, t.y., 5/151.

2051. Enbiyānuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[557]

2052. Bu ḥadīṯinde buyurdı ḫoş kelām
Bula ʿāmil ʿālem içre iḥtirām[558]

2053. Luṭf idüben didi bunda üç ʿamel
Her kim işler anları niʿme'l-emel

2054. Ḳılsa Bārī Ḥażretine iʿtimād
Açsa gözin Ḥaḳḳ'a itse istinād

2055. Ḥaḳ Teʿālā raḥmetinden bī-şümār
İder anuñ üstine ol dem niṯār

2056. Daḫı ḥācet ʿarż idüp gelseñ dile
Yardım ider Ḥaḳ saña ecrin dile

2057. Niʿmetüñe vire Allāh keṯreti
Ḫalḳ içinde bulasın hem ʿizzeti

2058. Birisi bu bir kişi cehd eyleye H88a, L87b
Bir ḳul āzād idüben ḥamd eyleye

2059. İkisi bu ʿavrat ala bir kişi
Anuñıla ola şerʿī cünbüşi

2060. Üçüsi bu bir kimesne bir yiri
Ölmişiken eyleye anı diri

2061. Ḳul kim āzād ola bula izdivāc
Bula niʿmet yirde ḳalmaz iḥtiyāc

2062. Üç ḥadīṯüñ mūcebi ḥüsnü'ṯ-ṯevāb
Söz budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*[559]

2063. Daḫı iḥsān aḥseni iy muḥterem M87b
Ṭāḳatınca eyleye itse kerem

2064. Daḫı iḥsān efḍalı bay eylemek
Mālını yoḫsullara pay eylemek[560]

[557] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L
[558] ḥadīṯinde buyurdı: ḥadīṯ içre buyurur L
[559] mūcebi: mūcibi L
[560] efḍalı: aḥseni L

2065. Dimeye tā nefsi aña itmedüñ
Yol elüñe girdi lākin gitmedüñ

2066. Kes lisānın eyle iḥsān iy ḫ̆āce
Görür anı ol Ġanī Allāh yüce

2067. Daḫı inʿām efḍalı iy baḫtiyār
Aḳribāsın itmek anda iḫtiyār[561]

2068. Göñli gözin anlaruñ maʿmūr ider
Dilerise kendüyi mesrūr ider[562]

2069. Bundan efḍal bundan evlā bil ki sen
Kendüñe maḥrem olup ẕī-raḥm olan

2070. Nicedür vaṣfı anuñ dirseñ işit
Cān ḳulaġın ṭut baña gözüñ ışıt

2071. Şol ḫışımdur cism ü cāndan aşlı var H88b, L88a
Līki yoḳdur zindigānī daḫli var

2072. Yüzde ʿarż eyler ḳarābet yoḳ dimez
Līki ẕemmin ġaybetinde hīç ḳomaz[563]

2073. Kes lisānın eyle iḥsān iy ḫ̆āce
Bilür anı ol Ġanī Allāh yüce

2074. Efḍal iḥsān ṣıḥḥatinde eylemek
Ḫaste ḳılsa olmaz ol deñlü gerek[564]

2075. Olsa kişi ger belāya mübtelā
Olsa muḥtāc vir ġanīmet bil saña

2076. Kim aña bir aḳça virmek yig neden M88a
Ġayrı yitmiş ṣaġa virmek deñlüden[565]

2077. Ḳarżı efḍal baḫşişinden ol erüñ
Sırrı maʿlūm ger olursa gevherüñ

2078. On sekizdür andan anuñ faẓlası
Onı emṯāl bāḳī cennet cümlesi

---

[561] itmek: ide H, L
[562] maʿmūr ider: pürnūr ide H / maʿmūr ide L // mesrūr ider: mesrūr ide H, L
[563] Bu beyit H'de yoktur.
[564] gerek: emek H
[565] Ġayrı yitmiş: Ġayra yetmiş H

2079. Nükte budur faẓlına iy baḫtiyār
Dest-i muḥtāc itdi ḳarżı iḫtiyār

2080. Ṣavm u iḥsān nez̲rini Müslim olan
İtmesün borçlu gider idüp ölen

2081. İtmese borçlu gider olmaz revā
Pes ʿitāb olmaḳ aña olmaz sezā

2082. Diñle ammā sāʾile vardur sünen
Hem suʾālüñ deʾbine vardur senen

2083. Evvelā vācib durur ṣāʾil ḳaça
Sāʾil olmaḳ ṣanʿatından ol geçe

2084. Zīre bayıḳ istemek ilden ṭaʿām L88b
Kesbe ḳādir olmasa olur tamām

2085. Pes mekāsib āḫiri oldı suʾāl H89a
Olsa ḳudret hīç suʾāle yoḳ mecāl[566]

2086. Ḫāṣṣa anuñ ki_ola ḳūt-ı leylesi
Bula niʿmet yāḫud anuñ öylesi[567]

2087. Bulsa ḳuşlıḳ niʿmetini hem-çünān
Yā selāmet olsa aʿżā bī-gümān

2088. Pes aña lāyıḳ degüldür istemek
Yüzi ṣuyı eksilür çeker emek

2089. İḫtiyācın gizlese ḫalḳdan tamām M88b
Ḫālıḳ'a arż eylese daḫı merām

2090. Lāyık olur ol zamān Rabbü'l-enām
Açmaḳ anuñ üstine bāb-ı ṭaʿām

2091. Bir yıla dek vire yıllıḳ rızḳını
Ḫoş tenaʿʿum ide ala z̲evḳini

2092. Ger suʾāle ola ruḫṣat hem mecāl
Pes ḥelāl olmasına vardur maḳāl

2093. Şol zamān dilenmege olur mecāl
Kim diyetden cānına geçmiş melāl

[566] mekāsib: mekātib L
[567] anuñ: şunuñ L

2094. Yāḫu düşmiş üstine yoḳluḳ yüki
Bozmış anuñ ṭāḳatın çoḳluḳ yüki[568]

2095. Yāḫud ol düşmiş yatur ṭobraḳlara
Ditreyişde beñzemiş yabraḳlara

2096. Yāḫud ol bir kimseʾi ḳılmış helāk
Virmeyince yoḳdur aña insilāk

2097. Pes ḳaçan kim ola böyle mübtelā L89a
Ger dilense istese ola revā

2098. Ger bu evṣāf olmasa olmaz ḥelāl H89b
Ḥaḳ budur *vaʾllāhü aʿlem biʾl-maḳāl*[569]

2099. İstemeye ill*ā* sulṭān gözleye
Yā vara bir ṣāliḥ ere üzleye

2100. Yā bula bir ehl-i Ḳurʾān muġtenem
Yā bula bir ehl-i iḥsān muḥterem[570]

2101. Māla ḳādir nefsi gökcek kişidür
Her faḳīre virmek anuñ işidür

2102. Anlara ol ḥālini ḳılsun beyān M89a
Tā ki yoḳluḳ defʿ ola bula emān

2103. Ger virilse olmadın bārī suʾāl
Ala anı varısa anda mecāl

2104. Şöyle ala kimse anı bilmeye
Rızḳ-ı Ḥaḳ'dur niçün anı almaya

2105. Zīre taḥḳīḳ Ḥaḳ Teʿālā Ẕü'l-cemāl
Anı aña gönderüpdür ber-kemāl[571]

2106. Virdügin alsun gerekmez redd ide
Rızḳını lāyıḳ degüldür sedd ide[572]

2107. Sāʾil ilḥāḥıla ibrām itmeye
Tīz baña vir diyü iḳdām itmeye

---

[568] Yāḫu: Yāḫud H, L
[569] Ḥaḳ budur: Söz budur L / maḳāl: meʾāl L *(Vaʾllāhü aʿlem biʾl-maḳāl: Sözü en iyi bilen Allah'tır.)*
[570] iḥsān: īmān H
[571] taḥḳīḳ: bayıḳ L / Ẕü'l-cemāl: Ẕü'l-celāl H, M
[572] alsun: ala H

2108. Ṭāḳatınca rıfḳ ide ol nā-tüvān
Luṭfıla bula murādın ol zamān

2109. Hem li-vechi'llāh yaraşmaz bil suʾāl
Zīre bulur emri anuñ iḫtilāl

2110. Hem ḳayırmaz virse ʿavrat bī-fesād L89b
Cüzvī nesne sāʾile bula murād

2111. Tā erinden görmeye anda ʿitāb H90a
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

2112. Müttaḳī hem almaya māldan zekāt
Dilerise cism ü cāna ol necāt

2113. Çün zekāt-ı vācibe ola cevāz
Ḳaçar andan müttaḳī ehl-i niyāz

2114. Zīre nāsuñ mālınun ol çirkidür
Ehl-i taḳvā didi ol yol çirkidür

2115. Her taḳī ālinden oldı serverüñ M89b
Almaz anı ṭutar emrin rehberüñ

2116. Āli anı almaġa yoḳdur mecāl
Söz budur *va'llāhü aʿlem bi'l-meʾāl*[573]

2117. Ṣadaḳa almaġa daḫı hem-çünān
Olmaya tā imtinān ü imtiḥān

2118. Ger faḳīre bir kişi ide ʿaṭā
Ġayra anı hedye ḳılsa ol revā

2119. Ġayr anı alsa ḳayırmaz iy hümām
Yise niʿmet ḥamdin ide ve's-selām

2120. *Ger be-ḫ˘āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

ON ṬOKUZUNCI FAṢL ORUCUÑ FAẒLIN VE SÜNNETLERİN BİLDÜRÜR.[574]

[573] *Va'llāhü aʿlem bi'l-meʾāl: Anlamını en iyi bilen Allah'tır.*
[574] L nüshasında fasıl başlığı şöyledir: "Oruç faẓlı ve sünnetleri beyānındadur."

2121. İy feżāyil cemʿine ḳılan ḳıyām
İşit imdi nicedür faż̧l-ı ṣıyām[575]

2122. Sünnetinden orucuñ bilseñ revā L90a
Ḳad deʿāke bi'ṣ-ṣalā s̲ümme ʿafā[576]

2123. *Rūz-i rūze çün müyesser şod biyā* *H90b*
Ḳaṣd-ı ū kon ez-berā-yı ān Ḫudā[577]

2124. *An siper bāşed tu-rā rūz-i cezā*
Tā nesūzed āteş-i dūzaḫ tu-rā[578]

2125. Ḥaḳ Teʿālā Ḥażretin añla müdām
Anuñiçün ṣāyim ol ṭañla tamām

2126. Gice niyyet eyle gündüz ṣāyim ol
Gözle Allāh'uñ rıżāsın ḳāyim ol

2127. Zīre otdan perde eyler Kirdigār M90a
Yaʿnī Allāh raḥmet eyler bī-şümār

2128. Hem ʿibādet ḳapusıdur bil ṣıyām
Ol ḳapudan girmege eyle ḳıyām

2129. Tā ʿibādet lez̲z̲etinden z̲evḳile
Cān dimāġı ala ḥaẕẕın şevḳile

2130. Hem cesed bil ʿayn-ı māldur ber-niṣāb
Bil ṣıyām oldı zekātı bī-ḥisāb

2131. Arturur hem meskenet vaṣfın müdām
Ṣavma meşġūl ol dilerseñ iḫtirām

2132. Anuñıla ola mīzān hem s̲aḳīl
Nice ḫoş raḥmet durur virmiş Cemīl

2133. Ḥūr-ı ʿīnden çoġ ide ezvācını
Daḫı yarın geye ʿizzet tācını

2134. Daḫı āsān ola ol geçmek ṣırāṭ
Zīre ider ṣavmı Ḥaḳḳ'a irtibāṭ

---

[575] cemʿine: şemʿine H
[576] *Allâh'ın rahmetini sana getirir. Sonra sana afiyet verir.*
[577] *Oruç gününe erişince gel. Oruca Allah rızası için niyet et.*
[578] *Cehennem ateşi seni yakmasın diye hesap gününde oruç sana kalkan olacaktır.*

2135. Daḫı ṣıḥḥat bulısar andan beden L90b
Gide esḳām ḳalmaya zaḥmet iden

2136. Daḫı pür-nūr eyleye ḳalbin anuñ H91a
Aça ṣāfī eyleye ḳalbin anuñ

2137. Daḫı ʿaḳlın nūrıla maʿmūr ide
Cismini ol nūrıla mesrūr ide

2138. Sünnetinden oldı gice niyyeti
Niyyet iden gice bula ʿizzeti

2139. Ḳahr-ı nefs olmaḳ gerek ḳaṣdı daḫı
Ḳaṭʿ-ı şehvet ʿillet ola iy aḫī

2140. Tā ki nefsi çekmeye olmaz yola M90b
Pes riyāżat rām ider nāfiʿ ola

2141. Sünnetinden geldi yine bir güher
Diñleyenler ġūş-ı cāna dür daḳar

2142. Laġvı ṣāyim itmeye lāyıḳ degül
Zīre ḫayra sābıḳ u lāḥıḳ degül

2143. Maʿnīsi yoḳ bāṭıl olsa bir kelām
Ehl-i ṣavma söylemek anı ḥarām

2144. Daḫı ṣāyim itmeye aṣlā refeṯ
Zīre olmaz fāʾide olur ʿabeṯ

2145. Bil refeṯ dirler cimāʿa iy hümām
Dilde dinen fuḫşa didi hem kirām

2146. Daḫı hem er ʿavrata ḳılsa ḫiṭāb
Ol cimāʿa istese andan cevāb[579]

2147. Buña da dirler refeṯ iy baḫtiyār
Ṣāyim ol itme buları iḫtiyār

2148. Cümle mā-lā-yaʿnī sözi terk ide L91a
Ṣavma lāyıḳ olan emri berk ide

2149. Kimse ile saḳına sögüşmeye
Ceng ü ḳatli ḳoya hīç dögüşmeye

[579] Bu beyit H'de yoktur.

2150. ʿĀrıż olsa ger aña bir mübrim er H91b
Ṣāyimem ben dise bula ol ẓafer

2151. Hem sekīnet birle ola hem vaḳār
Tā ki raḥmet eyleye Perverdigār

2152. Ḳorḳa Ḥaḳ'dan itmeye bāṭıl kelām
Ṣamt iderse zī saʿādet ve's-selām

2153. Bir kişi itse taʿarruż ger aña M91a
Sözi anuñ gelmese maḥbūb buña[580]

2154. Ḫoş selām vire diye ben ṣāyimem
İşüme gitdüm görürsiz ḳāyimem

2155. Böyle iden bulısar ol dem ẓafer
Ḥaḳ Teʿālā şerrini anuñ ṣavar

2156. Ḳorḳsa ṣāyim ṣavmına ire fesād
Nā-geh andan ṣavmına ire kesād

2157. Pes taʿarruẓ itmeye hergiz aña
Ḳoya anı varmaya andan yaña[581]

2158. Diñle anuñ müfsidin bir bir işit
Ṭut ḳulaġuñ cān gözin rūşen ışıt[582]

2159. Biri ḥammāmdur ḥacāmat birisi
Olmamaḳdur bil selāmet birisi

2160. Zīre ecri orucuñ bulur zevāl
Geç bulardan görmeyesin infiʿāl

2161. Çıblaḳ ʿavrat birle yatmaḳ hem-çünān L91b
Öbmekile çoḳ naẓar aña yaman[583]

2162. Zīre bunlar gāh olur virür żarar
ʿĀḳil olan eymenür eyler ḥaẕer

2163. Çün cimāʿa oldılar bunlar sebeb
Ṣāyim olan ger ḳaçarsa yoḳ ʿaceb

[580] ger: hem L / gelmese: gelmeye L
[581] Bu beyit H'de yoktur.
[582] rūşen: bir dem L
[583] aña: oldı H, L

2164. Oruç ayın ṣāyim olmaḳ isteyen H92a
Sünnetinden anda bulmaḳ isteyen

2165. Gelmedin şaʿbān içinde ol hümām
Tevbe ide cürmine dilden tamām

2166. Lāzım olan borcını ide edā M91b
Varısa ḥaḳḳın ala bay u gedā

2167. Daḫı ger ẓulm itmiş olsa kimseye
Cevr ṭaşın atmış olsa kimseye[584]

2168. Yalvara anı aña ide ḥelāl
Tā ki yarın görmeye andan melāl

2169. Ḫayra māniʿ olan esbāb terk ola
İʿtiḳādı yüzi ḫayra berk ola

2170. Ḫayra cümle gökcek ide niyyetin
Daḫı gökcek ide ḫayra raġbetin

2171. Sünnetinden ḳaṣdıla ehl-i kemāl
Oruç içün gözleye gökde hilāl

2172. Şol gice isteye anı ol ḫ̆āce
Āḫir-i şaʿbān ayıdı ol gice

2173. Ḫayra ẕikre ṭāʿata saʿy eylemek
Ḥaḳ yolında ḳaydını erken yimek

2174. Pes ḳaçan kim göre ayı bī-gümān L92a
İde tekbīr daḫı tehlīl ol zamān

2175. Her birini üçer üçer diye ol
Tā diyeler ṭoġrı yola gider ol

2176. Diye daḫı ḫayr u iḥsān ayıdur
Ṭoġrı yola emn ü amān ayıdur

2177. Diye yoḳdan var iden Rabbü'l-enām H92b
Ḥażretine eyledüm īmān tamām

2178. Ḥamdü li'llāh şehr-i şaʿbān geçdi ḫoş
Geldi oruç ayına cūş u ḫurūş

[584] ger: -L // Cevri: Cevr L

2179. Yā İlāhī emnile amānıla M92a
Üstümüze eylegil iḥsānıla

2180. Hem selāmet birle İslām eylegil
Hem saʿādet birle ikrām eylegil[585]

2181. Yevm-i şekde ola ṭañla muntaẓır
Yā taṭavvuʿ ṣavma ola müddeḫir

2182. Ehl-i īmān ḳılsa ol gün intiẓār
Yaʿnī var mı ayı görmiş nāmudār[586]

2183. Ayı görmiş kişi olsa ber-kemāl
Ṣavma niyyet yaraşur ḳable'z-zevāl

2184. Yā taṭavvuʿ ṣavma iḳdām ideler
Ṣavmuñ aşlın ol gün iʿlām ideler

2185. İntiẓārı ṣavmıla ṣal ḳalbüñe
İkisinden birisin al ḳalbüñe

2186. Ḳanḳısı kim ola saña baḫtiyār
Pes tevāfuḳ eyle anda iḫtiyār

2187. Daḫı cümle nāsa iḥsān eylegil L92b
Müşkil işi gözle āsān eylegil

2188. Varısa ger bende düşmiş mübtelā
Ṣalıvir kim cānuña ola ṣafā

2189. Daḫı āzād eylegil erkek dişi
Tā kim āsān idesin cümle işi

2190. Oruç ayı içre dāyim iy ḫˇāce H93a
Niʿmetüñ vāfir gerekdür her gice

2191. Borçlu kimse varısa saña yaḳın
Anuñ emrin eyle āsān ol muʿīn

2192. Bendesinüñ ḫidmetin taḫfīf ide M92b
Niʿmetinden ṭoylaya teşrīf ide

2193. Ḥaḳ Teʿālā vaḥdetine ber-ḳarār
Çoḳ şehādet eyleye ol baḫtiyār

[585] İslām: iḥsān H
[586] ḳılsa: ḳıla L

2194. *Lā-ilāhe* birle *illā Hū* diye[587]
Açа başın ʿışḳıla *yā Hū* diye[588]

2195. Daḫı Ḥaḳ'dan maġfiret ide ṭaleb
Tā ki raḥmet eyleye Ḳādir Çalab

2196. Daḫı cennet isteye Ḥaḳ'dan müdām
Tā kim ola menzili niʿme'l-makām[589]

2197. Ger dilerseñ cenneti digil müdām[590]
Rabbenā yessir lenā fīhe'l-maḳām[591]

2198. Daḫı oddan isteye Ḥaḳ'dan ḫalāṣ
Olmaya tā menzili biʾse'l-menāṣ

2199. Şol ġıdā kim gelmez andan hīç fütūr
Hem mübārek adına dirler saḥūr

2200. Gözleye vaḳtin anı terk itmeye L93a
Sünnet oldur ḳoyup anı gitmeye

2201. Gice āḫir olmaġa olsa ḳarīb
Ol saḥūrı ol zamān yisün lebīb

2202. Çünkim oruç ṭuta tekmīl eyleye
Gün ṭolınsa ekli taʿcīl eyleye[592]

2203. Yiye daḫı ṣoñra ḳıla aḫşamı H93b
Dilerise arta anuñ her demi

2204. Ṭatluyıla açа ṣāyim ṣavmını
Hem bu yola daʿvet ide ḳavmini

2205. Oldı efḍal ol zamān ḫurmā yimek
Nefʿi çoḳdur bu ḳadar yiter dimek

2206. Bulmasa ḫurmā içe ṭāhir ṣuyı M93a
Tā ki gökcek ola anuñ her ḫūyı[593]

---

[587] *Lā-ilāhe illā Hū: O'ndan başka ilah yoktur.*
[588] *yā Hū: Ey Allahım.*
[589] Bu mısra, M'de sayfa kenarında yer almaktadır.
[590] Bu mısra, M'de sayfa kenarında yer almaktadır.
[591] *Rabbimiz! Bize cennette makam nasip eyle.*
[592] ekli: aña H
[593] ṭāhir: ṭatlu H

2207. Enbiyānuñ serveri ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

2208. Oruç açsa ʿādet idi ol şerīf
Yiridi üç dāne ḫurmā ḫoş laṭīf

2209. Yā anı kim görmemişdi od anı
Ḫoş tenāvül ideridi ol Nebī[594]

2210. Hem dinildi bunda bir yaḫşi ḫaber
Ol ḫaberden cāna irer ḫoş eṯer

2211. Oruç açsa yaz güninde ol hümām
Ṣu içerdi orucı olsa tamām

2212. Ḳışda ḫurmā yirdi oruç açsa ol L93b
Vir ṣalavāt ṣāḏ ola senden Resūl[595]

2213. İşbu resme eylemeklik ol imām
Muḳteżā-i ḥikmet oldı ve's-selām

2214. Daḫı ṣāyim orucın açsa hemān
Ḫoş duʿā ḳılsun revādur ol zamān

2215. Ṣol ḥavāyic kim anuñ maḳṣūdıdur
İstesün kim virici maʿbūdıdur

2216. Diye evvel loḳmasında ol saʿīd H94a
Ol ḳapudan çün aña vardur ümīd

2217. Yā İlāhī raḥmetüñ bī-ḥad senüñ
Ḳullaruña niʿmetüñ bī-ʿad senüñ

2218. Maġfiret ḳıl baña inʿām eylegil
İki ʿālem içre ikrām eylegil

2219. Daḫı ṣāyim ḥamd ide ol Ḫālıḳ'a M93b
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a[596]

2220. Diye luṭfın itdi baña ol Muʿīn
Ṣavmı itmām eyledüm ben de hemīn

2221. Daḫı virdi rızḳını Rāzıḳ baña

---

[594] Nebī: ġanī H
[595] Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.
[596] insi cinni besleyen: şükr-i niʿmet eyleye H, L

Ḳıldum ifṭār emrini lāḥıḳ Aña

2222. Naẓmını çün diñledüñ neşrin işit
Ġāfil olma cān gözin rūşen ışıt[597]

"El-ḥamdü li'llāhi'llezī e'ānenī fe-şumtü ve razeḳanī fe-efṭartü."[598] **"Yā Vāsi'a'l-maġfireti iġfirlī."**[599]

2223. Niʿmetini ṣāyime ṣarf eyleye[600]
Ṣāyim olan Ḥaḳḳ'a şükrin söyleye

2224. Ehl-i īmān zümresinden müstemend
Niʿmetinden ola anuñ behremend L94a

2225. Tā kim aña irişe bī-ḥad şevāb
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

2226. Yise ḳarnı ṭoysa artuḳ yimeye
Bir yimişdür bir yimege ivmeye

2227. Yaʿnī iki öyinin cemʿ itmeye
Ol behāyim yolıdur hem gitmeye

2228. Tā şevābı olmaya ṣavmuñ ḥarām H94b
Bāṭıl olsa fāʾide olmaz tamām

2229. Nefse ḳahr olmaḳ durur bil fāʾide
Ḳadr-i ḥācetce gerekdür māʾide

2230. Ṣāyim olan çoḳ bulursa iştihā
Yimek içmek vefreti virmez ḫaṭā

2231. Çünki ṣāyim bula yaḫşi ārzū M94a
Yisün itsün Ḫālıḳ'a şükrin eyü[601]

Fe-fi'l-ḥadīṣ: "Ṣelāṣetün lā-yesʾelūne ʿan-naʿīmi'l-maṭʿami ve'l-meşrabi: El-müftiru ve'l-müteseḥḥiru ve ṣaḥibü'ḍ-ḍayfi."[602]

---

[597] rūşen: bir dem L

[598] *Bana yardım eden Allah'a hamd olsun ki, bu sayede orucumu tuttum. Bana verdiği rızıklarla da iftar ediyorum.* Bkz. İbnü's-Sünnî, Ahmed b. Muhammed b. İshâk, **Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle**, Thk. Kevser el-Bernî, Dâru'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, Cidde, t.y., s. 429.

[599] *Ey mağfireti bol Allahım! Beni affeyle.* Bkz. Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 2/128.

[600] L nüshasının beyit düzeninde "Fe-fi'l-ḥadīṣ…" bölümüne kadar kaydırma yapıldığı için farklı beyitlere ait olan mısralar aynı beyte aitmiş gibi görünmektedir.

[601] şükrin: ʿözrin L

[602] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/94. Ayrıca bkz. Fettenî, Muhammed b. Tâhir b. Alî es-Sıddîkî el-Hindî, **Tezkiretu'l-Mevdûât**, İdâretu't-Tibâʿati'l-Munîriyye, 1343, s. 70.

2232. Bu ḥadīṣinde buyurdı ol Resūl
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl

2233. Üç cihetden üç kişiye yoḳ suʾāl
Yaʿnī yise içse vāfir yoḳ melāl

2234. Biri ṣāyim oldı kendü pür-ṭaʿām
Virdi yoḫsul ḳullara niʿmet tamām

2235. Biri ṭurdı dünleden yidi saḥūr
Dilde ḳıldı virdini *Rabbün Ġafūr*[603]

2236. Biri ḳonuḳ ḫāṭırın bildi revān L94b
Anuñıla bile yidi hem-çünān

2237. İy taṭavvuʿ ṣavmına rāġıb olan
Rāh-ı şerʿa şevḳile ẕāhib olan

2238. Ṣavm-ı efḍal olanı ḳıl iḫtiyār
Çünki vardur sende bugün iḳtidār[604]

2239. Oldı ol Dāvud peyember iḫtiyār H95a
İtdi ṭutdı kendüsine ḳıldı yār

2240. Yaʿnī bir gün ṣāyim oldı ol hümām
Yidi bir gün emrini itdi tamām

2241. Daḫı efḍal ṣavmı ḳılan iḫtiyār
Ṭuta üç gün ayda varsa iḳtidār

2242. Didiler eyyām-ı beyża mā-ṣadaḳ
Ki_anı Ādem ḥażretine didi Ḥaḳ

2243. Enbiyānuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām M94b
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

2244. Bil ḥaḳīḳat anı ḳıldı iḫtiyār
Ḫoş saʿādet itmek aña iʿtibār

2245. On üçü on dördi her ayuñ tamām
On beşinci birle ṭutdı ol hümām

2246. Maġfiretdür mūcebi bī-şekk anuñ
Fevt olur girmez ele furṣat senüñ

---

[603] *Rabbün Ġafūr: Çok affeden Rabb.*
[604] bugün: şimdi H

2247. Çünki maḥbūb oldı diñle bir daḫı
Yevmü'l-iṯneyn ṣāyim olmaḳ iy aḫī

2248. Pencüşenbe güni hem-çün müsteḥab
Bu iki gün hefte içre münteḫab

2249. ʿAşr-ı ẕi'l-hicce daḫı maḥbūbdur L95a
Hem muḥarrem ṣavmını bil ḫūbdur

2250. Ṣavm-ı ʿĀşūrā bilürseñ iy hümām
Oldı bir yıl cürme keffāret tamām

2251. Enbiyānuñ serveri ḫayru'l-enām
Şehr-i şaʿbān içre ṭutdı çoḳ ṣıyām[605]

2252. Oruç ayın daḫı ṭutdı ber-kemāl H95b
Sāyir aylar bulmadı hem-çün cemāl[606]

2253. Oruç ayı gelmedin iy nīk-ḫū
Bir gün evvel yā iki gün ṣavmı ḳo[607]

2254. Ḳarşulamaḳ orucı olmaz revā
İllā virdi olsa ol gün yoḳ ḫaṭā

2255. Yāʿnī ʿādet olmışıdı ol gün ol
Ṣavma yine ittifāḳan düşdi yol

2256. Ḳarşulamaḳ olmadı bu resmile M95a
Belki ʿādet gözlemişdi ḳısmıla

2257. Çün muvāfiḳ oldı ṣavmı virdine
Virdi virdi pes ʿilācın derdine

2258. Hefte içre itse ʿādet bir kişi
Üç gün oruç ṭutmaḳ olsa bil işi

2259. Geldügince hefte günin degşüre
Yā muḳaddem yā muʾaḫḫar aşura

2260. Cāʾiz olmaz kişiye diñle gerek
Kim ramażān geldi yā gitdi dimek[608]

---

[605] ḫayru: ḳuṭbü H
[606] daḫı ṭutdı: ṭutdı daḫı H
[607] nīk-ḫū: nīk-nām H
[608] kişiye: kimseye L

2261. Oruç ayı geldi geçdi diyeler
Dīne lāyıḳ ḳaydı böyle yiyeler

2262. Ṣavm-ı vuṣlat bilesin lāyıḳ degül L95b
Ṭutan anı ḳadrile fāyıḳ degül

2263. Yaʿnī gice yimeyüp ulaşdura
Ṣavmını pāk itmeyüp bulaşdura

2264. Ṣāyim olmaḳ dehre hem olmaz revā
Nāfiʿ olmaz ṭutduġı ancaḳ belā

2265. İki bayram günlerin ṭutmaḳ ḥarām H96a
Daḫı teşrīḳ günleri hem-çün tamām

2266. ʿĪd-i aḍḥā güni geçse iy hümām
Ṣoñra üç gün ola teşrīḳ bil tamām

2267. Pes bugünler ṭutmaya ʿāḳil olan
Emrini yaḫşi ḳıla kāmil olan

2268. Hem müsāfir zaḥmetile ṭutmaya
Tā seferde ṣavmı cevrin yuṭmaya[609]

2269. Zaḥmetinsüz ṭāḳatı olsa ṭuta M95b
Āb ü zādın yüsrile bulsa ṭuta

2270. Ṣāyim olan olmaya şeklā ʿalīl
Yār u yoldaş dimeye aña ṣaḳīl

2271. Rūz-i cumʿa vaḥdehū olmaz revā
Pencüşenbe bile olsa yoḳ ḫaṭā

2272. Yāḫud olsa rūz-i şenbe hem ḳarīn
Ola ṣavmı ṣāyimüñ böyle güzīn

2273. Rūz-i şenbe vaḥdehū iy baḫtiyār
Ṣāyim olmaḳ emrin itme iḫtiyār

2274. İllā ol gün ṣavma ḳılsa iltizām
Pes ḳayırmaz ṭutsa ol gün ol hümām

2275. Orucından lāzım olsa ger ḳażā L96a
ʿAşr-ı ẕi'l-hicce öderse ḫoş revā

[609] Tā: Yā L

2276. Ger taṭavvuʿ ṣavma niyyet eylese
Ġayrı anı lūta daʿvet eylese

2277. Ṣāyimem diye icābet eyleye
Varıcaḳ aña iṣābet eyleye

2278. Yimege iḳdām iderse ol kişi H96b
Yiye bir gün ödeye oña işi

2279. Yimek anda bilesin ḳable'z-zevāl
Olmaya baʿde'z-zevāl yimek ḥelāl

2280. İllā ana yā ata ḳılsa suʾāl
Oġlına yimek içün baʿde'z-zevāl

2281. Oġul ol dem anlara münḳād ola
Yiye anlar cān u dilden şād ola

2282. Biñ gün oruç ṭutmış ecrin bulısar M96a
Ḳalbi içre nūr-ı īmān ṭolısar

2283. Ṣol zamān kim eyleye anı ḳażā
İki biñ gün ecrini virür Ḫuḏā

2284. Ḳavmine varsa ziyāret eylese
Yā biliş anı żiyāfet eylese

2285. Ol gün oruç ṭutmaya yiye ġıdā
Ger icāzet virseler ṣavma revā[610]

2286. Ger taṭavvuʿ ṣavmıla olsa żaʿīf
Yiye ol gün ödeye ṣoñra laṭīf[611]

2287. Oruç ayından ḳalursa on tamām
Sünnet oldı iʿtikāfa ihtimām[612]

2288. Ṭāʿatıla anda ide ictihād L96b
Sünnetin rāʿī olan bulur murād

2289. Gicesinde Ḳadr'üñ itmek hem ḳıyām
Oldı sünnet eyle aña iḥtirām

[610] ṭutmaya: ṭuymaya L
[611] ṣavmıla: ṣavmdan L // ol: bir L
[612] oldı: ola L

2290. ʿAşr-ı āḫirde yidinci gicedür
Ḳadri anuñ Ḥaḳ ḳatında yücedür

2291. Ekşeru'l-aḫbār anı taʿyīn ider H97a
Ol yidinci gicede tebyīn ider

2292. Ol gice itmek gerek Ḥaḳḳ'a duʿā
ʿAfv u ġufrān istemek olur revā

2293. Daḫı bunda didiler bir ḫoş ḫaber
Güş-ı cāna ṭaḳmaġa oldur güher

2294. ʿAşr-ı āḫir içre oldı iḫtifā
Tek tek olan giceler ḳıl ıṣṭıfā

2295. Ḳalan aylar içre olsa iʿtikāf M96b
Ṣavmıla olmaḳ gerek ḳıl iʿtirāf

2296. Hem cemāʿat mescidinde ola ol
Efḍal oldur Ḥaḳḳ ide anı ḳabūl

2297. Yaʿnī cāmiʿ eyle anda iḫtiyār
Fażl-ı Ḥaḳ bulmaḳ dilerseñ bī-şümār

2298. İʿtikāfa niyyet ide muʿtekif
Ḳıla ḳalbin ẕikr-i Ḥaḳḳ'a müʾtelif

2299. Pes melekler gibi bu da ẕikr ide
Ḥaḳ Teʿālā raḥmetini fikr ide

2300. Ġıll u ġışdan çün melekler oldı pāk
İtmediler itdügini ehl-i ḫāk

2301. Muʿtekif de beñzeye cehd eyleye L97a
Cān dimāġın ẕikrile şehd eyleye

2302. Ṣāyim olan fıṭrasın ide edā
Ḳalbini mesrūr ide miskīn gedā

2303. Vire fıṭra vara ḳıla pes namāz
Ḳıla Ḫālıḳ Ḥażretine çoḳ niyāz

2304. Virmeyince çıḳmaya budur revā H97b
Tā ki miskīn ḳalbi ola pür-ṣafā

2305. Oruç ayı çıḳsa fażlın ẕikr ide

Nefsi içre faẕlını ḫoş fikr ide

2306. Çünki böyle bula anı ol hümām
Pes feraḥlıḳ ḳalbine ṭolsun tamām

2307. Kim ḳabūl olmış bilinsün ṭāʿatı
Raḥmetile geçmiş olsun sāʿati

2308. Şöyle kim olmaya böyle bu diyiş M97a
Ṭāʿatı redd ola yañlış ola iş

2309. Yā İlāhī sen ināyet eylegil
Ṭoġrı yola çek hidāyet eylegil

2310. Ḥażretüñde hem ḳabūl olsun şıyām
Hem ʿibādet ola maḳbūl ve'ṣ-selām

2311. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām[613]

YİGİRMİNCİ FAṢL ḤACCUÑ FEḌĀYİLİN BEYĀN İDER.[614]

2312. Ḥacca gitmek dileyen gelsün berü
Zād-ı rāhın şevḳile alsun berü

2313. Yaraşur kim yol eri yolda ola L97b
Bulduġını yol eri yolda bula

2314. Ḳaṣd iderse yaḫşidür Beytü'l-Ḥarām
Raḥmet ide tā aña Rabbü'l-enām[615]

2315. Zīre İslām'a vaẓīfe oldı ol
Gitsün aña ḥāceti olur ḳabūl

2316. Çünki ṭāḳat ola gitmek oldı farż H98a
Varsun itsün ḥācetini anda ʿarż

2317. Zīre bir kez ḥacca varmaḳ iy hümām
Bil yigirmi kez ġazādan yig tamām[616]

[613] baḫt u devlet: ʿizz u devlet L
[614] L nüshasında fasıl başlığı şöyledir: "Ḥacc ve anuñ sünnetleri beyānındadur."
[615] Beytü'l-Ḥarām: Beyte'l-Ḥarām L
[616] Bil: Ol L

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Ḥaccü'l-beyte fe-inne'l-ḥacce yaġsilü'l-iṯme kemā-yaġsilü'l-ma'ü'd-derene."[617]

2318. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām*
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[618]

2319. Ḥacc idüñ beytin Ḫudā'nuñ didi ol M97b
Raḥmeti olsun Ḫudā'nuñ size bol

2320. Zīre bayıḳ ḥac günāhı ġasl ider
Cümle cürmi zāʾil eyler faṣl ider

2321. Nitekim ṣu çirki alur pāk ider
Ol zibilden ḳurtılur gider keder[619]

2322. Pes gerek iḫlāṣıla niyyet aña
Sünnetile tā gide andan yaña

2323. Daḫı gökcek mālını infāḳ ide
Çünki sünnet eyledür eyle gide

2324. Ḳaṣd-ı dünyā olmaya hem niyyeti
Dilerise arta anuñ ḥürmeti[620]

2325. Emrin ıṣlāḥ ide borcın vire hep L98a
Tā kim aña raḥmet ide Ḥaḳ Çalab

2326. Hem meẓālim varısa redd eyleye
Olmasun ṭoġrı yolı sedd eyleye

2327. Ḫaṣmın irżā ide vire tesliye
Ḳalbi tā kim bula anuñ tecliye[621]

2328. Ḥaḳḳ'a iḫlāṣıla tevbe ide ol H98b
Tā ki leẕẕet vire gide aña yol

2329. Gide şöyle dünyeden gider gibi
Yine gelmez ḳaydını ider gibi

2330. Ḳanda varur n'olısar bile emel
Şol kişi kim dileye böyle ʿamel[622]

---

[617] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 5/177.
[618] Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā: Bu Ḥadīṯde buyurur H, L
[619] zibilden: zebelden L
[620] ḥürmeti: ʿizzeti L
[621] Ḳalbi tā kim bula anuñ tecliye: Tā kim anuñ ḳalbi bula tecliye L
[622] bile: ide L

2331. Ḳulın oġlın güci yiten uydura
İḥtisāben leẕẕetini ṭoydura

2332. Bu seferde yoldaşıla ḳardaşın M98a
Yaḫşi ṭuta yidüre iḥsān aşın

2333. Gidicek iḫvānına ide vidāʿ
Zīre fürḳat ẓāʾil eyler ictimāʿ

2334. Böyle diye ol yola giden kişi
Tā muvāfiḳ ola Ḥaḳḳ'a cünbüşi

Estevdiʿullāhe Teʿālā dīneküm ve diyāneteküm ve ḫavātime ʿameliküm.[623]

2335. Daḫı didi emr idüp ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[624]

Ḥaccū testaġnū ve sāfirū teṣıḥḥū fe-innī übāhī bi-kümü'l-ümeme.[625]

2336. Ḥacc idüñ buluñ ġınā didi Resūl L98b
Pes aña irmek gerek niʿme'l-vuṣūl

2337. Hem sefer ḳıluñ selāmet olısar
Ḥaḳ Teʿālā raḥmetinden bulısar

2338. Zīre taḥḳīḳ iderem ben iftiḫār
Sizüñile ümmete leyl ü nehār[626]

2339. Ger dilerse gideriken ḳalmaya H99a
Dābbe üzre ḳubbe maḥmil ḳılmaya

2340. Şöyle gide ṣanalar anı faḳīr
Nesnesi yoḳ ṣanasın olmış ḥaḳīr

2341. Aġniyā evżāʿına ola ḫilāf
Yola gide ḳılmaya lāf ü güzāf

2342. Dābbe üzre uyımaya yol eri
Zīre mecrūḥ eyler anı eyeri[627]

---

[623] *Dininizi, diyanetinizi ve amellerinizin neticesini Allah'a ısmarlıyorum.* (Kaynak metinde geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 147)
[624] ḫayru: Rabbü H
[625] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/130.
[626] Bu beyit L'de yoktur.
[627] anı: ol dem L

2343. Şarṭına göre ḳıla yükin hemān M98b
Olmaya tā ṣāḥibi göñli yaman

2344. Andan inse yürise geh geh revā
Tā mükārī ḳalbi ola pür-ṣafā[628]

2345. Daḫı yolda itmeye fisḳ u refeṣ
Tā kim emri olmaya anuñ ʿabeṣ[629]

2346. Çıḳa ṭībi terk ide saç ürpere
Geçe *lebbeyk* iderek ṭaġ u dere[630]

2347. Yolda mevt irse giderken nā-gehān
Ḫoş ġanīmet bile virmiş Müsteʿān

2348. Zīre ecri yazılur bī-inṣırām
Tā ḳıyāmet sāʿati bula ḳıyām

2349. Ger ġazāda ʿumrede olsa cüvān
Bunlaruñ da ecri olur hem-çünān

2350. Çıḳa muḥrim gibi evden ol kişi L99a
Ola muḥrim bigi cümle cünbüşi

2351. Böyle mīḳāt ḥaddine bula vuṣūl
Ḳılmaya hem ḳalbini aṣlā melūl

2352. Her neye kim şerʿile yoḳdur mecāl H99b
Ḳaça andan gelmeye aña vebāl[631]

2353. Daḫı hergiz itmeye ḫalḳa ʿinād
Hem cedelden yıġlına bula murād

2354. Bāṭıl işe kendüzini ṣoḳmaya
Ḫunfesāveṣ ḳanda varsa ḳoḳmaya

2355. Niyyet ide cān u dilden ol hümām
Ol Nebī'nüñ *eṣ-ṣalātü ve's-selām*[632]

2356. Ḳabrini eyler ziyāret şevḳile M99a
Aña gider ʿışḳıla hem ẕevḳile[633]

---

[628] Andan inse: İnse andan L
[629] Tā kim emri olmaya anuñ ʿabeṣ: Emri anuñ olmaya tā kim ʿabeṣ L
[630] ṭaġ: ṭaş H
[631] aña: aṣlā / vebāl: zevāl L
[632] eṣ-ṣalātü ve's-selām: ḳul ʿaleyhi es-selām L
[633] hem: vü L

2357. Şöyle zāʾir ola çünkim irdi yol
Ṣan ḥayātında ziyāret ḳılur ol

2358. Ol sebebden olısar aña şefīʿ
Bula ʿizzet ḳadri ola hem refīʿ

2359. Çoḳ ide yolda giderken telbiye
Yaʿnī *lebbeyk* diye bula tesliye[634]

2360. İnse alçaḳ yirlere diye hemān
Çıḳsa yüksek yire diye hem-çünān

2361. İşbu lafẓında Ḫudā'ya baḫtiyār
Kim icābet itmek ister iḫtiyār

2362. Zīre anı daʿvet itdi Kirdigār
Beytini zāʾir ola bula medār[635]

2363. Gerçi anı daʿvet itdi ol Ḫalīl L99b
Fi'l-ḥaḳīḳa daʿvet iden ol Celīl

2364. Şol zamān kim Mekkeʾi yapdı tamām
Pes münādī eyledi Rabbü'l-enām[636]

Fe-innehū ḳāle: "Elā inne Rabbeküm benā leküm beyten fe-ḥuccūhu fe-lebbā men-kāne yeḥuccu'l-beyte ve hüm fī-aṣlābi ābā'ihim merraten ev merrateyni ev mirāran ʿalā-aʿdādi'l-ḥaccāti."[637] H100a

2365. Bil nidā itdi ḥaḳīḳat ol Ḫalīl
Raḥmet itsün rūḥına bī-had Cemīl

2366. Didi yapdı Rabbüñüz beytin size
Cān u dilden bilüñüz dostın size

2367. Siz gelüñ beytin anuñ ḳıluñ ṭavāf M99b
Ger dilersiz bulasız otdan muʿāf[638]

2368. Çün nidāsın eyledi anda tamām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

---

[634] Çoḳ: Çün H
[635] itdi: eyler H
[636] tamām: Ḫalīl H // Rabbü'l-enām: anı Celīl H
[637] Elā: Ellā M. (Fâkihî, Ebû Abdillah Muhammed b. İshâk b. el-Abbâs, **Ahbâru Mekke fî Kadîmi'd-Dehri ve Hadîsihî**, Thk. Abdulmelik Abdullah Dehîş, 6 Cilt, Dâru Hıdır, Beyrut, 1414, 1/445-446)
[638] muʿāf: meʿāf L

2369. Pes aña *lebbeyk* iden zāʾir olur
Cān u dilden ol yola sāʾir olur

2370. Ḥāl bu kim zāʾir olanlar ol zamān
Atalar aṣlābına ḳılmış mekān

2371. Ger icābet ol nidāya bir ola
Aña bir varmasına tedbīr ola

2372. İki kerre yā ziyāde olsa ol
Aña göre olısardur aña yol

2373. Efḍal oldı yüriyüp varmaḳ aña
Binüben varmaḳdanısa ol yaña

2374. Anuñ ecri pes mużāʿaf olısar L100a
İki atlu deñlü yaya bulısar[639]

2375. Sünnetinden yine ḳutlu fāldur
Cān ʿiẕārına ḳonulmış ḫāldur

2376. Ger müyesser olsa ol Beytü'l-Ḥarām H100b
Var Ḥacer Esved yanına iy hümām

2377. Öp anı taʿẓīmile añla yolın
Nitekim ḫādim öper sulṭān elin

2378. Zaḥmet olsa öpmek anı ol zamān
Olmasun kimse göre senden ziyān

2379. Bir yire ṭur ḳıl işāret ol yaña
Bil kifāyet eyler ol deñlü saña

2380. Çünki zaḥmet oldı öpmek ḳo anı M100a
Ṭur yanında ışlasun yaşuñ seni

2381. Şol zamān kim ḳullarından ol İlāh
Aldı mīṯāḳ ḳıldı ol ṭaşda penāh

2382. Añup anı āhile eyle nidā
Ola kim raḥmet ide saña Ḫudā

2383. Öperiken ol ṭaşı işbu duʿā
Oḳunursa baḫtuña oldur revā

[639] pes: bil H

Allāhümme īmānen bike ve taṣdīḳan bi-kitābike ve vefāʾen bi-ʿahdike.[640]

2384. Çün müşerref eyleye seni Ḥarem
Ḥürmet eyle olasın tā muḥterem

2385. Senüñile olmasun anda silāḥ
Dileriseñ bulasın otdan felāḥ

2386. Hem cināyet eylemek lāyıḳ degül L100b
Anda müʾmin inciden fāyıḳ degül

2387. Daḫı her kim dilese yimek ṭaʿām
Yā ḳażā-i ḥācete ḳılsa merām

2388. Çıḳa Ḥill'e ḥācetin ḳıla ḳażā H101a
Çünki ṭabʿı eylemişdür iḳtiżā[641]

2389. Pes eger yitse güci ol nev-cüvān
Mekke içre olmaya ḫaylī zamān

2390. Hem civārı görmeye tā kim melāl
Ḳalbine yörenmeye hem-çün kelāl

2391. Yā muḳaṣṣır ola taʿẓīm ḳılmaya
Pes yaraşmaz ṣoñra maḥzūn ḳalmaya

2392. Rükn'ile ḳıla Maḳām'a ḥürmeti M100b
Ḥürmet iden bulısardur ʿizzeti

2393. Ol ikisin öpe ide çoḳ niyāz
Yanlarında anlaruñ ḳıla namāz

2394. Şol ḥavāyic kim aña ġāyet gerek
Dileye anda tażarruʿ iderek

2395. İçe mā-i zemzeminden ber-vefā
İsteye andan şifā bula ṣafā[642]

2396. Döke üç kez ṣuyını hem başına
Gele raḥmet içine hem ṭaşına[643]

---

[640] ve vefāʾen bi-ʿahdike: -L *(Allahım sana inandım, kitabını tasdik ettim ve ahdine vefa gösterdim.)* (İbnü'l-Mulakkin, Sirâcuddîn Ebû Hafs Ömer, **el-Bedrü'l-Munîr fî Tahrîci'l-Ahâdîsi ve'l-Âsâri'l-Vâkiatı fî'ş-Şerhi'l-Kebîr**, Thk. Mustafa Ebu'l-Gayz, Abdullah b. Süleymân, Yâsir b. Kemâl, 9 Cilt, Dâru'l-Hicreti li'n-Neşri ve't-Tevzî', Riyad, 2004, 6/196-197)

[641] Çünki: Zīre H

[642] ber-vefā: pür-ṣafā H // İsteye andan şifā bula ṣafā: İsteye derdlüyise andan şifā H

[643] Gele: Ṭola H

2397. Döke üç kez gövdesine hem-çünān
Çün mübārek ḳıldı anı Müsteʿān

2398. Cümle ḥācet üzre içmek çün revā
İçen andan ḳaṣdıla bula şifā

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Māʾü zemzeme li-mā-şüribe."[644] L101a

2399. Bu ḥadīṯinde didi ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

2400. Mā-i zemzem her ne içün içile
Bāb-ı ṣıḥḥat aña ol dem açıla

2401. Hem bādıncān her ne içün yinse ger
Ol cihetden olur aña behrever

2402. Daḫı her kim sūre-i Yāsīn oḳur
Her murādın bulısardur bī-ḳuṣūr

Kemā-ḳale'n-Nebiyyü ʿaleyhi's-selāmu: "El-bādincānü li-mā-ükile ve zemzemü li-mā-şüribe ve Yāsīn li-mā-ḳuriʾe."[645] **Ve-fi'l-ḥadīṯi: "Et-taḍallu'u min-māʾi zemzeme berāʾetün mine'n-nifāḳi."**[646] M101a

2403. Bu ḥadīṯde daḫı didi Muṣṭafā
Vir ṣalavāt cān u dil bulsun ṣafā

2404. Mā-i zemzem içse olsa imtilā H101b
Bil nifāḳdan irmez aña hīç belā

2405. Daḫı ṣuyın ẓarfa ḳoya götüre
Her ne yire dilerise yitüre

2406. Çün Ḥarem'dür ḥürmetile muḥterem

---

[644] Kaynaklarda "limā-şüribe lehū" şeklindedir. Bkz. İbn Mâce, "'Menâsik", 78 (No. 3062), 2/1018; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, (No. 14849) 23/140.

[645] *"Patlıcan hangi niyetle yenilirse o gerçekleşir. Zemzem hangi niyetle içilirse o gerçekleşir. Yasin hangi niyetle okunursa o gerçekleşir."* Zemzem, Yâsin ve Patlıcan hadis kaynaklarında birlikte yer almamaktadır. Kaynak eserde ise haccın faziletleri anlatılırken zemzemin de faziletleri zikredilir. Zemzemin faziletine dair hadis, kaynak metin ve *Şir'a-i Manzûme*'de geçmektedir. Muhammed b. İbrahim, zemzem ile birlikte patlıcan ve Yâsîn'e de yer veren hadisi de zikretmiş. Zemzem hadisi kaynaklarda "ماء زمزم لما شرب له" şeklinde geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 149; İbn Mâce, "'Menâsik", 78 (No. 3062), 2/1018; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, (No. 14849), 23/140. Mevzû olduğu söylenen Patlıcan ve Yasin hadisleri için bkz. Sehâvî, Şemsuddîn Ebu'l-Hayr Muhammed, **el-Mekâsidu'l-Hasene**, Nşr. Muhammed Osmân el-Huşt, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1985, 1/231, 741.

[646] li-mā-ükile: -L (Ezrakî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdullah, **Ahbâru Mekke ve mâ câe fîhâ mine'l-Âsâr**, Thk. Rüşdî es-Sâlih Mulhis, 2 Cilt, Dâru'l-Endelüs, Beyrut, t.y., 2/52)

Otın anuñ kesmeye ehl-i kerem

2407. Ṣaydını ürkitmeye incitmeye
Ṭoġrı yola gide egri gitmeye

2408. Nesne düşmiş görse anda ol hümām
Almaya taʿrīf ide anı tamām

2409. Saḳına ṣaydın anuñ hīç ṭutmaya L101b
Yirde biten nesnesin ufatmaya

2410. Enbiyānuñ serveri ḳuṭbü'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[647]

2411. Şehrine gelse ide taʿẓīm aña H102a
Çün teveccüh eyledi andan yaña

2412. Zīre vaḥyüñ menzilidür ol maḳām
Hicret itdi hem aña ḫayru'l-enām

2413. Her ne kim anı Ḥarem'de ḳılmadı
Ḥürmet itdi nesnesini almadı

2414. Bunda daḫı eyle ide ol hümām
Dilerise raḥmet ide Müsteʿān

2415. Ger ıraḳdan görsedi şehrin Resūl M101b
Ol saʿādet menbaʿı aṣlü'l-uṣūl

2416. Rāḥilesin tīz sürerdi ol yaña
Ḫoş maḥabbet gösterürdi ol aña

2417. Çün Medīne mehbaṭ-ı Ḳurʾān ola
Çün Medīne menzil-i cānān ola

2418. Vācib oldı aña taʿẓīm eylemek
Lāzım oldı aña tefḫīm eylemek[648]

2419. Faḫr-ı ʿālem sünnetinden bil müdām
Ḳarşu çıḳmaḳ ḥācīya ber-iḥtirām

2420. *Merḥaban bik* söyle göriş şevḳile
Ḫoş mübārek añla anı ẕevḳile[649]

---

[647] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L / ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L
[648] aña: anı H, L
[649] şevḳile: ẕevḳile H, L // ẕevḳile: şevḳile H, L

2421. Diye baña maġfiret eyle ṭaleb
Kim duʿāñı müstecāb ider Çalab

2422. Tā evine eyleyince ol nüzūl L102a
Ḥaḳ Teʿālā ḥācetin eyler ḳabūl

2423. Daḫı oldı sünnetinden biline
Beyt-i Maḳdis hem ziyāret ḳılına

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Beytü'l-Maḳdisi arḍu'l-maḥşeri ve'l-menşeri uʾtūhu fe-ṣallū fīhi. Fe-inne ṣalāten fīhi ke-elfi ṣalātin fī-ġayrihī."[650] H102b

2424. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

2425. Beyt-i Maḳdis arż-ı maḥşer olısar
Daḫı ol hem arż-ı menşer olısar

2426. Gelüñ aña ḳıluñ anda siz namāz M102a
Anda maḳbūl bilüñüz nāz u niyāz

2427. Zīre anda bir namāz ḳılmaḳ yiter
Ġayrı yirde biñ namāz yirin ṭutar

2428. *Rabbenā yessir lenā fīhe'ṣ-ṣalāt*
Rabbenā ḳaddir lenā ḥüsne'n-necāt[651]

2429. *Ger be-ḫ˘āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[652]

YİGİRMİ BİRİNCİ FAṢL ʿĀŞŪRĀ GÜNİNÜÑ SÜNNETLERİN BİLDÜRÜR.[653]

2430. Oldı İslām sünnetinden iy hümām
Yevm-i ʿĀşūrā'ya taʿẓīm ber-tamām

2431. Bil ki ʿarşı götürenler ḥürmetin
Bildiler hem itdiler çoḳ ʿizzetin[654]

---

[650] maḥşeri: maḥşiri L / menşeri: menşiri L, M. Hadis için bkz. İbn Mâce, "İkâmetu's-Salât", 196 (No. 1407), 1/451.
[651] *Rabbimiz! Bize orada (Beyt-i Makdis'de) namaz kılmayı nasip eyle. Rabbimiz! Bize güzel bir kurtuluş nasip eyle.*
[652] Ger: Ver M (Bu beyit L'de yoktur.)
[653] L nüshasında fasıl başlığı şöyledir: "ʿĀşūrā ve anuñ sünnetleri beyānındadur."
[654] Bil ki: Belki L

2432. Zīre ol gün enbiyā buldı necāt
Ḳul ʿaleyhim es-selāmü ve'ṣ-ṣalāt[655]

2433. Daḫı ol gün yaradıldı Cebreʾīl L102b
Daḫı Mīkāʾīl'e ḫilḳat anda bil

2434. Hem daḫı İsrāfīl'e ol gün vücūd H103a
Oldı ḳıldı Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a sücūd

2435. Cümlesine eyle ʿizzet ber-devām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[656]

2436. Daḫı ol gün yaradıldı ʿarş tamām
Kürsī hem-çün buldı ol gün iḫtitām

2437. Daḫı ol gün yaradıldı hem ḳalem
Yirile gök buldı ol gün hem ʿalem

2438. Daḫı ol gün cennet oldı bī-gümān M102b
Rabbenā yessir lenā fīhe'l-mekān[657]

2439. Hem ḳıyāmet sāʿati ol gün ḳıyām
Bulısardur olısar emri tamām

2440. Ol gün oruç ṭutmaḳ oldı müsteḥab
Sünnet oldur hem ḫalāṣa ol sebeb[658]

2441. Diñle nice eyledi ol gün selef
Ol yola gitmek gerek lā-büd ḫalef

2442. Virmedi evlādına anlar ṭaʿām
Müsteḥabdur didiler ol gün ṣıyām

2443. Faḫr-ı ʿālem ẕuḫr-ı ādem Muṣṭafā
Vir ṣalavāt aña cāndan bul ṣafā

2444. Aġzı yarın virdi ol gün Müctebā
Aldı ṣıbyān aġzına oldı ġıdā[659]

2445. Pes ṣabīler yimedi ol gün ṭaʿām
Didi ḳadrin çün anuñ faḫru'l-kirām[660]

---

[655] Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti H
[656] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü H, L
[657] *Rabbimiz! Bize cennette güzel mekan nasip eyle.*
[658] oldı: olmış H
[659] virdi: ḳıldı L

2446. Daḫı ṭaġda yüriyen ol gün vuḥūş L103a
Otı ṣuyı itmediler ekl ü nūş

2447. Çün muḥarrem muḥterem ṭāliʿ ola H103b
Ṣavma üç gün ṣāyimi ṣāriʿ ola

2448. Ṭoḳuzuncı günini ṣāyim ola
Dilerise ḫayrıla dāyim ola

2449. Hem onuncı günini ol baḫtiyār
Ṣavm-ı ʿĀṣūrā'ya ide iḫtiyār

2450. Ṭuta hem-çün on birinci günini
Ger dilerse gündüz ide dünini

2451. Ṭutmaḳ üç gün bunda ṣanma sen güzāf M103a
Böyle ṭutmaḳ pes Yehūd'a bil ḫilāf

2452. Ḫaṣmını irżā ide ol gün tamām
Ulaşa erḥāmına bula merām

2453. Meclis-i ẕikre vara ḥāżır ola
Aça gözin raḥmete nāẓır ola

2454. Hem faḳīre ol gün iḥsān eyleye
Müşkil işin daḫı āsān eyleye[661]

2455. On kişi üzre vire ol gün selām
Müslim ola her birisi iy hümām

2456. İçüre ṣu nāsa iṭʿām eyleye
Çıblaġa ṭon vire inʿām eyleye

2457. Ṣıġaya ol gün yetimler başını
Rıfḳıla sile gözinden yaşını

2458. Her ne yoldan olsa ḫandān eyleye
Tā kim ecrin aña Yezdān eyleye

2459. Yola düşmiş ḳalmış olsa ṭaş aġaç L103b
Müslimānlar bulmasa yaḫşi revāc

2460. Anı yoldan dürişe ẕāʾil ḳıla

---

[660] faḫru'l-kirām: ḫayru'l-enām H
[661] Bu beyit H'de yoktur.

Ḳalbin ol gün ol işe māʾil ḳıla

2461. Ehl-i İslām arasında ger cedel H104a
Olsa ıṣlāḥ eyleye andan bedel

2462. Ger cenāze işide ḥāżır ola
Daḫı merżā ḥāline nāẓır ola

2463. Görişe iḫvānıla iʿzāz ide
Hem kerāmet emrini ibrāz ide

2464. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām* M103b
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

YİGİRMİ İKİNCİ FAṢL ḲURBĀN SÜNNETLERİN BİLDÜRÜR.[662]

2465. ʿĪd-i vaṣlın isteyen ḳurbān ide
Genc-i luṭfın gözleyen iḥsān ide[663]

2466. Her kim İslām sünnetin iʿlām ide
Tażḥiye enʿāmıla inʿām ide

2467. Niyyetin Allāhiçün ḫāliṣ ḳıla
Tā ki raḥmet ide Allāh ol ḳula

2468. Niyyet ide çün vire ḳurbān Ḫudā
Nefsine yaʿnī anı ḳılur fidā

2469. Nitekim İsmāʿīl'e Rabbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

2470. Gönderüp ḳoçı aña ḳıldı fidā
Yaʿnī raḥmet eyledi aña Ḫudā

2471. Aña efḍal vaḳti ḳıla iḫtiyār L104a
İde ḳurbān anda ola baḫtiyār

2472. Naḥruñ evvel günidür anuñ güni
ʿĪd-i aḍḥā gicesi anuñ düni

2473. ʿĪd namāzın ḳıla ḳurbān eyleye H104b
Ḥaḳ rıżāsın dilde mihmān eyleye

[662] L nüshasında fasıl başlığı şöyledir: "Ḳurbān eylemek beyānındadur"
[663] gözleyen: isteyen M

2474. Aḳ ḳoçı ḳurbāna ḳıla iḫtiyār
Yāḫud emlaḥ olsa ola ḫoş-şiʿār[664]

2475. Bulmış ola her ḳurūn anda kemāl
ʿİlletile olmaya hem pāyimāl[665]

2476. Gözi rūşen göre ola hem selīm M104a
Ḳulaġı saġ semʿi anuñ bī-saḳīm[666]

2477. Olmaya lāġar ola ġāyet semīn
Ẕātı gökcek görine oldur hemīn

2478. Enbiyānuñ bihteri ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[667]

2479. Ḳıldı ḳurbān bir ḳara gözlü ḳoçı
Ḫoş mücessem bir güzel yüzlü ḳoçı

2480. Ḫilḳatinde aġzı anuñ ḫūb siyāh
Dişleri saġ yiridi her dem giyāh[668]

2481. Dört ayaġın ḳaplamışdı hem sevād
Anı inʿām itmiş aña ol Cevād

2482. Kendü bi'ẕ-ẕāt ẕebḥ ide ḳurbānını
Bişüre defʿī yiye biryānını

2483. Ẕebḥüñ emrin bilmese kendü tamām
Emr ide bir kimseye bula merām

2484. Ḥāżır ola ẕebḥine ḳurbān iden L104b
Nāẓır ola emrine iẕʿān iden

2485. Ger muṣallā meẕbaḥ olsa ol zamān
Ola evlā raḥmet ide Müsteʿān[669]

2486. Dürişe inʿāmını maḥbūb ide H105a
Her ne virse anda nefsin ḫūb ide

2487. Kendüyiçün ide ḳurbān ol kişi
Daḫı evlād olsalar erkek dişi[670]

---

[664] ola:olur H
[665] hem: her M / ḳurūn: sürūn H, L
[666] hem: ol M
[667] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L // Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti H
[668] ḫūb: ḫoş H, L
[669] olsa: ola H

2488. Anlaruñçün daḫı ḳurbān eyleye
Ḥaḳ rıżāsın dilde mihmān eyleye

2489. Ol Ḥabīb'e şevḳile īmān iden M104b
Anuñiçün ḳoç bulup ḳurbān iden

2490. Bula zülfā hem kerāmet anda ol
Çün bu yoldan oldı ol Sulṭān'a ḳul[671]

2491. Rıfḳıla boġazlaya ḳurbānını
Rāḥat ide tā ki kendü cānını

2492. Şol yire kim anda ḳurbān eyler ol
Süriyüp çeküp iletmek yol degül

2493. Hem bıçaġın ḳatı keskin eyleye
Çünki olsa ḳatı çirkīn eyleye[672]

2494. Hem bıçaġın ḳarşusında ol zamān
Bilemeye ger dilerse ol emān

2495. Ẕebḥuñ emrin ḳıbleye ḳarşu ḳıla
Lāyıḳ oldur eyle ḳılmaḳ her ḳula

2496. Bu duʿāʾı oḳuyalar iy hümām
Ola ḳurbān emri anda hep tamām

Bi'smi'llāhi va'llāhü ekberu Allāhümme minke ve ileyke "İnne ṣalātī ve nüsükī ve maḥyāye ve memātī li'llāhi Rabbi'l-ālemīn." Allāhümme teḳabbel min-fülāni'bni fülānin.[673] L105a

2497. Yaʿnī diye işbu resme ol kişi H105b
Didügini fehm ide erkek dişi

2498. Allāh adın dile gele ol zamān
Daḫı tekbīr ide anda bī-gümān

2499. Diye geldi iy Ḫudā senden baña
Yine gitdi lā-cerem senden yaña

---

[670] olsalar: olsa ger L
[671] anda: andan H, L
[672] Bu beyit H ve M'de yoktur
[673] el-Hâkim en-Neysâbûrî, **el-Müstedrek**, Thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, 4 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, 4/260. (Ayetin meali: *Ey Muhammed! De ki: "Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir."* En'am Suresi, 6/162)

2500. Bu ṣalāt u hem nüsük benden gele
Hem ḥayāt u hem memāt bende ola

2501. Oldı yiri yaradan Allāhiçün M105a
Gökleri hem yüriden Allāhiçün[674]

2502. Yā İlāhī eyle ḳurbānum ḳabūl
Ḫacletile olmayam tā kim melūl

2503. Dilerisen neṣrin eyle iḫtiyār
Dileriseñ naẓmını ḳıl saña yār

2504. Ḳoya ḳoçı bir zamān bī-cān ola
Ṣoya ṣoñra emnile amān ola

2505. Ölmedin ṣoymaya itmeye cefā
Çıḳmadın cān ḳılmasun hergiz ʿanā[675]

2506. Çünki ḳurbān emrini ḳıldı güzīn
Evvel andan yiye ol gün ol emīn[676]

2507. Yiye laḥmın şūrvesinden hem içe
Göñli gözin ġuṣṣadan ol gün açа[677]

2508. Yiye her ḳurbān etinden bir pāre L105b
Böyle ḳılsun her kim uyar rehbere[678]

2509. Bāḳīsin muḥtāclara infāḳ ide
Luṭfıla taḳsīm ide işfāḳ ide

2510. Çünki Ẕi'l-ḥicce ayı ṭāliʿ ola H106a
Olmasun tüyin anuñ ḳāliʿ ola

2511. Ṭoynaġın hem kesmeye olmaz revā
Ṣanki muḥrim ḥācīdur ḳılmaz cefā

2512. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[679]

YİGİRMİ ÜÇÜNCİ FAṢL ḤELĀL İSTEMEK BEYĀNINDADUR.

[674] yüriden: devriden H
[675] hergiz: kimse H
[676] yiye: yine L
[677] yiye: yine L
[678] pāre: pere L
[679] Ger: Ver M / baḫt u devlet: ʿizz ü devlet L

2513. İy saʿādet isteyen ehl-i kemāl M105b
Yaraşur kesb eyleseñ saña ḥelāl

2514. Şol ḥelāl kim ṭayyib ola ḫūb olur
ʿİffetile istemek maḥbūb olur

2515. Yitecekçe istemek iy baḫtiyār
Bil ḥelālden farż olur ḳıl iḫtiyār

2516. Ol ṭaleb kim saña şimdi oldı ʿarż
Bil anı baʿde'l-ferāʾiż oldı farż

2517. Kesb-i meşrūʿıla anı istemek
Sünnet oldı sünnetin ṭutmaḳ gerek

2518. Kesb idüp andan yise kişi eger
Ola gökcek ġāyetile muʿteber

2519. Enbiyā kimʿāleme derildiler
Ḥırfetile kesbile dirildiler[680]

2520. Kāsib olan kesbile niyyet ide L106a
Kimseye el şunmaya ʿiffet ide

2521. Daḫı ḫalḳa olmaya hīç iḫtiyāc
Kesbi yolın gözleye bula revāc

2522. Daḫı kesbe şöyle meşġūl olmaya H106b
Ki_ol sebebden ṣoñra maʿlūl olmaya

2523. Olmaya kim ṭola aña ḥırṣ u āz
Ḳala şöyle Ḥażret'e nāz u niyāz

2524. Bula ḫüsrān ʿışḳıla alışmayan
Āḫiret aʿmāline çalışmayan

2525. Hem mekāsib efḍalı oldı cihād
Fī sebīli'llāh ḳılan bula murād[681]

2526. Hem ġazāya niyyetile kim gider M106a
Ḥaḳ Teʿālā emrini iʿlā ider[682]

2527. Ṣubḥı ḳılan eylesün rızḳın ṭaleb

[680] kim: pes L
[681] bula: buldı H
[682] Hem: Ger L

Sünnet oldur ṭutmaġ anı müsteḥab

Li-ḳavlihī ʿaleyhi's-selāmü: "Bākirū fī-ṭalebi'r-rızḳi fe-inne fi'l-ġuduvvi bereketen ve necāḥan."[683]

2528. Zīre ṭañla niʿmete olur ṣalā
Devlet anuñ kesb idüp ḥaẕẕın ala

2529. Daḫı bulur niʿmete ol dem ẓafer
Aña taḳdīr itdügin virür ḳader

2530. Hem ġazādan ṣoñra iy merd-i güzīn
Bil ticāret eylemek fażl-ı mübīn

2531. Şarṭ olupdur hem emānet ṣıdḳıla
Hem naṣīḥat lāzım oldı ẕevḳile

2532. Yaʿnī kāẕib olmaya ṣādıḳ ola — L106b
Ṣatmaḳ almaḳ emrine ḥāẕıḳ ola

2533. Al dirise nefʿini ide ʿayān — H107a
Ṣat dirise hem-çünān ide beyān

2534. Sünnetinden tācire cürʾet gerek
Emrin itmām itmege sürʾat gerek

2535. Alsa ṣatsa olsa nāfiʿ müstemend
Ḳomasun ol yolı elden behremend

2536. Ṣatsa üç kez bulmasa hīç fāʾide
Terk ide ol yolı çün yoḳ ʿāʾide

2537. Tācir olan dilerise ger murād
İde Allāh Ḥażretine iʿtimād

2538. Rızḳı fażlı uma Ḥaḳ'dan yümnile — M106b
Ola kesbi ḥāli tā kim emnile

2539. Daḫı ḥırṣun rızḳa ḳatı ḳılmaya
Gice gündüz aña düşüp ḳalmaya

2540. Olmasun kim zühdi nūrı söyine
Yaḫşi olmaz böyle ḫoşnūd ḫūyına

2541. Ḥaḳ Teʿālā virdügi niʿmet gelür

[683] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 7/193.

Aña taḳdīr itdügi lā-büdd olur[684]

2542. Bil ḥarīṣuñ ḥırṣı anı çekmeye
Ġāfil olup ḥırṣı toḫmın ekmeye[685]

2543. Virdügi niʿmet gelür ḳılur nüzūl
Kimse anuñ reddine ḳādir degül[686]

2544. Alacaġın yirmeye olmaz eyü
Ṣatacaġın ögmeye bulmaz eyü

2545. Bula çārsū içre bir merd-i faḳīh L107a
Ola ʿādil olmaya mühmel sefīh

2546. Anuñıla eyleye beyʿ u şirā H107b
Dilerise fāʾide aṣlın göre

2547. Gelse ṭālib itse ʿarż-ı iḥtiyāc
Sen metāʿa andıla virme revāc

2548. Gerçek olsun yalan olsun andı ḳo
Terki yigdür çün degüldür yaḫşi ḫū

2549. Dostı gelse ger ḳumaşın almaġa
Andan aṣṣı istemek olmaz revā

2550. Aṣṣı andan bil mürüvvet olmadı
Dāniş ehli olan anı ḳılmadı

2551. Bilse bāyiʿ müşterā ʿaybın ʿayān M107a
Müşterīye eyleye anı beyān[687]

2552. Alsa ṣatsa hīç ḫıyānet itmeye
Ṭoġrı diye hīç ḍalālet itmeye

2553. Ġabnıla lāyıḳ degül beyʿ u şirā
Ṣoñra bilür n'oldıġını mā-cerā

2554. Görse dellāl bir ḳumaşı ʿarż ider
Müşterīsin gözleyüp ṭurmaz gider

2555. Saña ḥācet olmasa ṭınma aña

---

[684] olur: gelür H
[685] Ġāfil olup: ʿĀḳil olan L
[686] ḳılur: ider H
[687] müşterā: müşterī L

Tā kim andan gelmeye noḳṣān saña

2556. Arturup almayana dirler neceş
Arturup almazısa çirkīn yaraş

2557. Zīre Allāh rızḳına noḳsān virür
Artmaz anuñ rızḳına ḫüsrān virür

2558. Görse alur bir metāʿı bir kişi L107b
Dürüşüp almaġa ḳılmış cünbüşi

2559. Düşmek anuñ üstine lāyıḳ degül H108a
Bitmiş işi bozmaya fāyıḳ degül

2560. Alsa ṣatsa cüzvī iḥsān eyleye
Kendüzini ḫāliṣ insān eyleye[688]

2561. Tā ki ḫulfa laġva keffāret ola
Cānı oddan ḳurtıla rāḥat ola

2562. Alsa ṣatsa emrini āsān ide
Olmasun kim arada ḫüsrān ide

2563. Yaʿnī ala bāyiʿin taḫyīr ide
Anuñ emrin ḫayrıla tedbīr ide[689]

2564. Dilese beyʿin muḳarrar eyleye M107b
Cān gözin aça münevver eyleye

2565. Dilemezse feshḫ ide beyʿin girü
Tā nedāmet görmeye ola eyü

2566. Ger iḳāle müşterī ide ṭaleb
Ala vire ecrin aña Ḥaḳ Çalab

2567. Viresiye ṣata vüsʿat göstere
Müşterīye ḫüsn-i ruḫṣat göstere[690]

2568. Ḳādir olan naḳdile ala metāʿ
Diye daḫı olmamışdur bil ḫudāʿ[691]

2569. Aldamaḳ yoḳ hem ḫıyānet olmadı[692]

---

[688] eyleye: eylese H // eyleye: eylese H
[689] ḫayrıla: ḫayrla M
[690] ṣata: ṣatsa H
[691] ḫudāʿ: ḫıdāʿ H, L (M nüshasında her iki harekeleme şeçeneği de "maʿan" ifadesi ile belirtilmiştir.)
[692] olmadı: olmaya H // olmadı: olmaya H

Ḥamdü li'llāh kim melāmet olmadı

2570. Ḳādir olan borcını taʿcīl vire
Ḥaḳḳ-ı ġayrı ẕimmetinden tīz ıra

2571. Müşterī ḳılsa ḥavāle ḳıl ḳabūl L108a
Ḥāceti biter anuñ olmaz melūl

2572. Borçlu olan istese mühlet eger H108b
Virsün anuñ ecrini Allāh ider

2573. Borçlu yoḫsul olsa ḳatı ṭutmaya
Tā ki yoḳluḳ acısını yuṭmaya

2574. Ücretile ḫidmet itse bir kişi
Vir deri ḳurımadın bitsün işi[693]

2575. Borcını āsān viren ḫandān ola
Daḫı dāyin derdine dermān ola

2576. Umduġından virdügi yaḫşi ola
Böyle viren bil ṣevābı çoḳ bula[694]

2577. Borçlu ḳādir olmasa ki_ide edā M108a
Geçe andan ecrini Allāh ide

2578. Ḳatlanursa yā aña ḫoşdur vefā
Göñli gözi ola bunuñ pür-ṣafā

2579. Veznile ala ṣata mevzūnını
Ki_ola nāfiʿ gözleye memnūnını

2580. Ṣatup alan eylesün tekrār ḥisāb
Yañlış olmaz görmez andan hem ʿitāb[695]

2581. Aldamaya beyʿ iden ḥaḳḳın vire
Olmasun kim Ḥażret'e maġbūn vara[696]

2582. Zīre meẕmūm ola meʾcūr olmaya
Anda ġamgīn ola mesrūr olmaya

2583. Ḥācet olsa borç idene ol hümām

[693] "Ter" anlamındaki "der" kelimesi bütün nüshalarda "dal" harfi yazılmıştır.
[694] bula: ola H
[695] alan: alsa H
[696] vara: vire H

Niyyeti virmek ola budur kelām

2584. Deyne muḥtāc gösterürse iḥtiyāc L108b
Borçlu eyle bula emri tā revāc

2585. Zīre anuñ emrini itmek tamām H109a
Oldı İslām sünnetinden ve's-selām[697]

2586. Lāzım oldı üç kişi borçlu ola
İstidānet emrine tā yol bula

2587. Biri anuñ nā-gehān ḫüsrān bula
Ḥaḳ yolında ḳuvveti noḳṣān bula

2588. Biri oldur öldi nā-geh bir ḥaḳīr
Aña techīz emrin itdi bir faḳīr

2589. Yoḳ ḥaḳīruñ nesnesi kim ʿayn ola
Pes faḳīruñ iltizāmı deyn ola[698]

2590. Biri erken fitneden ḳorḳar müdām M108b
Borçlu olup ʿavrat ala ol hümām

2591. Anlaruñ borcın Ḫudā'dur ödeyen
Borçlu ḳalmaz cān u dilden Hū diyen

2592. Çoḳ kişiye borçlu olmaḳ key degül
Borcı hem çoḳ eylemek eyler melūl[699]

2593. Hem ribādan ḳaça tācir her zamān
Daḫı aña beñzeyenden hem-çünān

2594. Diñle aña söylenür şimdi miṣāl
Ḥiṣṣesin andan alur ehl-i kemāl

2595. Biri oldur aḳçasın ḳarż eyledi
Nefʿi müşʿir ḫidmeti ʿarż eyledi

2596. Biri oldur mālına rehn eyledi
Kendüzine intifāʿın söyledi

2597. Ḳarż u rehnüñ olmasa nefʿi aña L109a
Biñ dise yüz virmeye andan yaña[700]

[697] ve's-selām: ber-devām H
[698] ʿayn: emr H
[699] Çoḳ: Çün H

2598. Ücretüñ isḳāṭına hem iḥtiyāl H109b
Bil ribādan didiler ehl-i kemāl

2599. Diñle imdi mücebin ednā ribā
Anasıla cemʿa beñzer mübtelā

2600. Yimeye yidürmeye kimse ribā
Anı hergiz görmeye merd-i Ḫudā

2601. Ḳarża nefʿin saḳına şarṭ itmeye
Olmaz işe kendüzini atmaya

2602. Pes ḳayırmaz olsa beyʿ-i men yezīd
Ṣatsa dellāl çaġırup *hel min-mezīd*[701]

2603. Almaya ç alandan nesne hīç M109a
Gerçi az da olsa dime ṣuyın iç

2604. Ẓālim olan ṣatsa andan almaya
Anuñıla viriş alış olmaya

2605. Daḫı uġrı ṣatsa andan almasun
Anda anuñ ḥişṣesinden olmasun

2606. Ḳısmet olmadın ġanīmet mālını
Alsa ṣatsa hem-çünān bil ḥālini

2607. Ḳaç bulardan geç bulardan bul ḫalāṣ
Tā saña āḫir ola niʿme'l-menāṣ

2608. Şol mekāsib kim ḫabīṣe ola ol
Ḳaça andan varmaya ol yaña yol

2609. Diñle aña bir niçe şimdi miṣāl
Żabṭ olunsa yaḫşi ola her ḫıṣāl

2610. Biri ḥaccām şarṭıla ḳılmaḳ ḳazanç L109b
Yaḫşi olmaz alduġı bulmaz güvenç

2611. Biri ʿavrat ücrete virmek özin H110a
Göstere nā-maḥreme yüzin gözin

2612. Biri kāhin ücret almaḳ bī-gümān

---

[700] aña: buña M
[701] *hel min-mezīd: Yok mu artıran?*

Zīre anuñ sözleri cümle yalan

2613. Biri aygır ḳodı yunda aşurur
Anuñiçün ilden ücret devşürür[702]

2614. Biri daḫı bil hediyye ala ol
Tā şefāʿat ide aña bula yol

2615. Biri anuñ bilesin kesb-i ṣaġīr
Bunlaruñ kesbin yiyen olur ḥaḳīr

2616. Daḫı mālın kimsenüñ hīç almaya M109b
Tā bahāsı birle irżā olmaya

2617. Enbiyānuñ serveri ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

2618. Sünnetinden oldı anuñ bil gerek
Nāsıla ḫoş zindigānī eylemek

2619. Yaʿnī ḥüsn-i ḫulḳıla ḫoş söylemek
Merḥamet birle naṣīḥat eylemek

2620. Ḫalḳda olsa ger ṭaʿāma iḥtiyāc
Olmasun ḳızlıḳ içün ola ʿilāc[703]

2621. Ala ḳoya daḫı andan yimeye
Ḳızlıḳ ola ṣoñra ṣatam dimeye

2622. Ḳılsa böyle eyledi bil iḥtikār
İtdi yañlış işi olmaz sāzıkār

2623. Muḥtekir melʿūn didi faḫru'l-kirām L110a
Saḳla yā Rabb olmasun sūʾe'l-maḳām[704]

2624. Nevʿine ḥaṣr itmeye tācir işin H110b
İḥtikārdan ṣaklaya için ṭaşın

2625. Cālibü'l-erzāḳ olana iy hümām
Artuḳ eksük virmeye narḫın imām

2626. Ger ṭaʿām ṣatılmaġa mışra gele
Anı ehl-i bādiye diler ala

[702] ḳodı yunda: yunda ḳodı L
[703] Ola: ḳıla H, L
[704] faḫru'l-kirām: ḫayru'l-enām H, L

2627. Artuḳ aḳça virmekile almasun
Ehl-i mıṣra bār-ı ḫüsrān gelmesün

2628. Görse şehre bir bölük tācir gelür
Kendüler ṣatsa ṭaʿāmın hep olur

2629. Ḳarşulayup kimseʾi incitmeye
Aldayuban anları ürkitmeye

2630. Şehr ḥālin bilmedin anlar tamām M110a
Ḥīle ile almasun kimse ṭaʿām

2631. Gitse bir şehrüñ metāʿın almaġa
Niyyeti bu dönüp andan gelmege

2632. Olmasun andan añaru bir sefer
Gelüp evden ṣoñra gitmek muʿteber[705]

2633. Daḫı sūḳa varmadın il varmaya
Başına şeyṭān yuların ṣarmaya

2634. Daḫı ilden ṣoñra andan gitmeye
Ḥırṣı dāmın boġazına ṭaḳmaya

2635. Sūḳa girse ṣıġına ol Ḫālıḳ'a
Bulsa niʿmet şükrin ide Rāzıḳ'a

2636. Ḳaça sūḳuñ fitnesinden bī-gümān L110b
Daḫı ehli fitnesinden hem-çünān

2637. Tā ki müfsid şirretinden ḳurtıla H111a
Küfr ü fısḳuñ ẕilletinden ḳurtıla

2638. Oḳuya işbu duʿāyı cānıla
Ola anda emnile amānıla

Allāhümme innī eʿūẕü bike min-şerri hāẕihī'ṣ-sūḳi ve mine'l-küfri ve'l-füsūḳi.[706]

2639. Sūḳ içinde Ḥażret'e temcīd ide
Aña çoḳ tehlīlile taḥmīd ide

2640. Vārid oldı böyle itse çoḳ ṣevāb

[705] Gelüp evden: Gelsün eve H, L / gitmek: gitsün H, L
[706] *Allahım küfürden, günahtan ve şu çarşının şerrinden sana sığınıyorum.* (Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 5/371)

Kimse iḥṣā idemez niʿme’ṣ-ṣavāb

2641. Fāʾide itmek içün alsa ṭaʿām
Ġayrı yirde ṣata anı ol hümām[707]

2642. Oldı İslām sünnetinden iştirāk M110b
Şirketini ṭoġru iden ola pāk

2643. Merd-i ḳādir hem żiyāfet eyleye
Ehl-i īmān bula daʿvet eyleye

2644. Virdi niʿmet çün aña Rabbü’l-enām
Ḥürmet idüp anlara virsün ṭaʿām

2645. Niʿmetinden çünki bunlar yiyeler
Niʿmetüñ olsun ziyāde diyeler

2646. Tā mübārek ola aña devleti
Varduġınca arta anuñ ʿizzeti

2647. Çün cihād efḍal idi oldı tamām
Hem ticāret faẕlı buldı iḫtitām[708]

2648. Hem ticāret rütbetin bildüñ revān
Gel ṣanāyiʿ yolına gir ṣāḏumān

2649. Aña yaḳındur ṣanāyiʿ rütbeti H111b, L111a
Baḫtı olan ḳomaz elden ṣanʿatı

2650. Enbiyānuñ her birisi iy hümām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve’s-selām

2651. İşledi bir ṣanʿatı buldı kemāl
Zindigānī emrine virdi cemāl

2652. Ol tevekkül emrine virmez ḫalel
Zīre emrin böyle ḳıldı lem-yezel[709]

2653. Daḫı İdrīs-i nebī iy baḫtiyār
Bil ḫıyāṭat emrin itdi iḫtiyār[710]

2654. Derzi idi işledi dikdi ṣiyāb

[707] Bu beyit L’de yoktur.
[708] buldı: oldı H
[709] Zīre: Çünki H, L
[710] Daḫı: Zīre H (Bu beyit L’de yoktur.)

Bitdi ḥācet buldı Ḥaḳ'dan çoḳ şevāb[711]

2655. Hem daḫı Dāvud peyember iy emīr M111a
Bil demürden çevşen itdi bī-naẓīr[712]

2656. Hem Ḫalīl'i Ḫālıḳ'uñ iy nīk-nām
Dāne dökdi yire bitdi çoḳ ṭaʿām[713]

2657. Daḫı ekdürdi ḥırāşet eyledi
Bildi aṣlın hem delālet eyledi

2658. Hem ticāret eyledi ol bī-gümān
Buldı niʿmet itdi Ḥaḳḳ'a imtinān

2659. Atamuz Ādem peyember ibtidā
Ṭoḳumaḳ emrinde buldı ihtidā

2660. Ḥāʾike her kim cefā vü sebb ide
Ādem'e itmiş gibidür iy dede

2661. Hem daḫı ʿĪsā peyember pāk-dīn[714] L111b
Düzdi naʿlin dikdi anuñ taşmasın

2662. Nūḥ peyember ʿilmile neccārıdı H112a
Dīn ü dünyā dārına miʿmārıdı

2663. Hem daḫı Ṣāliḥ peyember baḫtiyār
Bil kilimüñ emrin itdi iḫtiyār

2664. Enbiyānuñ serveri ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[715]

2665. Didi mekrūh ṣanʿata bir bir mişāl
Ki_anuñ ehli olısardur pāyimāl

2666. Biri anuñ her zamān ṣatar kefen
Yā ḥanūṭdur ṣatduġı iy müʾtemen

2667. Biri anuñ muḥtekirdür iy hümām
Yaʿnī ḳızlıḳ olıcaḳ ṣatar ṭaʿām

2668. Biri anuñ raḥmı yoḳdur bī-emān M111b

[711] Derzi idi: Zīre İdrīs L
[712] Bil: Ol L
[713] dökdi: ekdi L
[714] pāk-bīn: pāk-dīn L
[715] Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti H

Kim deve boġazlamaḳ işi hemān

2669. Birisi anuñ ḳuyumcı bī-temīz
Biri ādem ṣatar alur iy ʿazīz

2670. Enbiyānuñ ʿādetinden bī-gümān
Ḫidmet itmek ḳoyuna baʿżı zamān

2671. Kāyinātuñ serveri ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

2672. Gütdi ḳoyun ḳable-vaḥyin Mekke'de
Aldı ecrin baʿde-saʿyin Mekke'de

2673. Bil ḥırāṣet efḍalıdur bunlaruñ
Çoḳ cihetden ekmelidür bunlaruñ

2674. Diñle aṣḥāb sanʿatın bilgil yaḳīn
Ḫaḳ rıżāsı anlara olsun ḳarīn

2675. Yire buġday ekdiler bitdi ekin H112b
Yidiler yidürdiler andan kimin

2676. Ger kişi dīn yolına ḳılsa ḳıyām L112a
Gökcek olan māla itse ihtimām[716]

2677. Ol ekine eylesün saʿy-i cemīl
Zīre anuñ rızḳına Allāh kefīl

2678. Hem ferāyiż olmasun noḳṣān bula
Key saḳınsun olmasun ḫüsrān bula

2679. Dīnini dünyāsına degşürmesün
Başına olmaz belā öşürmesün

2680. Dike yimiş aġacın eke ekin
Ḫoş tevekkül eyleye Ḫaḳḳ'a yaḳīn

2681. Viren oldur niʿmeti bile tamām M112a
Pes anuñ şükrin ide her ṣubḥ u şām[717]

2682. Ger tevekkül olmaya işde ṣaḥīḥ
Gizlü şirkden sālim olmaz bil ṣarīḥ

[716] Ger kişi dīn yolına: Dīn yolına ger kişi H, L
[717] anuñ: Aña H, L

2683. Çün tevekkül yaḫşi ola iy ʿazīz
Daḫı şirkden emrini ḳıla temīz

2684. Kesbi gökcek ola arta niʿmeti
Bula dāyim ḥürmetile ʿizzeti[718]

2685. Zīre ol evlād-ı Ādem şanʿatı
Oldı böyle ḳıldı bunlar ʿişreti

2686. Toḫmını ilḳā iden merd-i emīn
İşbu virdi ḳomasun dilden hemīn[719]

Allāhümme ileyke sellemtü.[720]

2687. Niyyet itsün toḫmını yire eken H113a
Hem yimiş aġacını yire diken

2688. Yaʿnī dise yisün andan ḳurd u ḳuş
Ḥaẓẓın alsun nāsıla baʿżı vuḥūş[721]

2689. Şol zamān kim refʿ-i ġalle ide bol
ʿÖşrini miskīnlere ṣarf ide ol

2690. Ḥāṣılın gündüz ḳoya anbārına L112b
Vire ʿöşrin şükr ide Ġaffār'ına

2691. Gice gizlü ḳoymasun ḳılsun ḥaẕer
Zīre artmaz yā helāk olur gider

2692. Gizlü ḳoyan ʿöşrini gizler ʿayān
Ḥaḳḳ-ı ġayrı gizleyen görür ziyān

2693. Daḫı öküz üstine binmeyeler M112b
Hem ḥımārıla ekin ekmeyeler

2694. Zīre her bir nevʿuñ olur ḫidmeti
Ḫidmet-i maḫṣūṣadandur raġbeti

2695. Baʿżı ekin ekmege maḫṣūṣdur
Baʿżı binmek emrine menṣūṣdur

2696. Çünki öküz boynını vire yüke

---

[718] ḥürmetile ʿizzeti: ʿizzetile ḥürmeti H, L
[719] Bu beyit L'de yoktur.
[720] Bu ibare L'de yoktur. *(Allāhümme ileyke sellemtü: Allâhım sana teslim ettim.)*
[721] dise: diye H // Ḥaẓẓın alsun: Ala ḥaẓẓın L

Arḳasıla olmasun kim yük çeke

2697. Olmasun taġyīr ola emr-i Ḫuḏā
Saḳına utanmaya yevme'l-cezā[722]

2698. Gübre ile mezraʿa bulur ḳıvām
Pes gerekdür yire sırḳın ber-devām[723]

2699. Daḫı eşcāruñ ḳurısın gidere
Gübre döke daḫı anı ṣıvara

2700. Pes yimiş aġacına tīmār gerek H113b
Tā ki bāġçe güzel ola giderek[724]

2701. Bāġbānuñ ʿādetin bilmek gerek
Nāfiʿ olan emrini itmek gerek[725]

2702. Artsa ṣuyı ḳonşıya vire hemān
Ol da ḥaẓẓın andan ala hem-çünān

2703. Virmese buḫl eylese aña ṣuyı L113a
Anı maḥrūm idiser çirkīn ḫūyı

2704. Daḫı Allāh fażlını andan yıġar
İki ʿālem içre olmaz muʿteber[726]

2705. Cümle-i kesbden biri iy muġtenem
Ḫoş ġanīmet añlaya almaḳ ġanem

2706. Zīre südi döli virür ḫoş ṣafā M113a
İẕ-hümā faḍlün ʿaẓīmün ḳad kefā[727]

2707. Daḫı tavuḳ ṭutmaḳ oldı hem-çünān
Nesl ü nefʿin vire aña Müsteʿān[728]

2708. Güdilenüñ ʿöşrini virmek gerek
Lāzım olan emrini bilmek gerek[729]

2709. Sünnete olmaḳ dilerseñ mürtebiṭ

---

[722] yevme'l-cezā: rūz-i cezā H
[723] ḳıvām: ḳıyām M
[724] yimiş: yemiş H
[725] Bu beyit H'de yoktur.
[726] olmaz muʿteber: olur muḫtaḳar L
[727] *Bu iki şeyin sana yetecek çok faydası vardır.*
[728] aña: tā ki H, L
[729] Bu beyit L'de yoktur.

Aġ u ḳara ola ṣınfda muḫteliṭ[730]

2710. Nesl içün ṭutmaḳ deve olmaz revā
Yükile binen kişi gider yola

2711. Nesl içün ṭutmaḳ deve iy ḫoş-ḫıṣāl
Oldı şeyṭān ḫūlarından bed-fiʿāl

2712. Zīre anlar ḥācet olsa binilür
Daḫı anlar ṣol ṭarafdan ṣaġılur

2713. Daḫı ḳoyun gütmegi efḍal didi
Deve gütmek üstine ekmel didi

2714. Çün ḥadīṯüñ baʿżı yirde naḳli bu H114a
Pes ḳoyun gütmek olısar yaḫşi ḫū

2715. Ḳatı yirde güde dāyim gütdügin
Görmeye tā yir ayaḳlar ditdügin

2716. Daḫı ıssı olsa ḳatı sürmeye
Tā cigerler yarasından görmeye

2717. Sünnetinden diñlesün ehl-i ḥużūr
Aña nice görinür yazın nüşūr

2718. Çün bite otlar çıḳa yirden ʿayān L113b
Ḥaḳ Teʿālā ṣunʿını eyler beyān

2719. Hem aġaçlar ṭonanur ḫoş ṣalınur M113b
Çiçek olur yimiş olur alınur

2720. Ḳurımış ölmişiken bulur ḥayāt
Dirilür gelmişiken hem-çün memāt

2721. ʿĀḳil olan görse yirde zīneti
Bundan añlar nicedür Ḥaḳ ḳudreti[731]

2722. Ehl-i dāniş andan alur ʿibreti
Bilür anuñ mūcidi Ḥaḳ Ḥażreti

2723. Bil ʿalāmetdür şehādet ider ol
Sen daḫı ʿibret gözile gözler ol

[730] Bu beyit L'de yoktur.
[731] Bundan: Bunlar M

2724. Bunda gördüñ nicedür iḥyāsını
Daḫı ṣoñra nicedür infāsını

2725. Añla bundan yevm-i mevʿūd ḥālini
İşbu yüzden añla anuñ ḳālini[732]

2726. Anda daḫı hem-çünān iḥyā ider
Kimi ġamgīn kimini irżā ider

2727. Şol zamān kim açıla dürlü çiçek H114b
Ḥaḳ Teʿālā ḳudretin añmaḳ gerek

2728. Çün Ḥaḳ'uñdur ʿizzet ü ḳudret beḳā
Ḳullarını ḳahr ider mevt ü fenā

2729. İşbu tesbīḥ vird ola dilde hemān
Bula ġaflet fitnesinden tā emān

Subḥāne men teʿazzeze bi'l-ḳudreti ve'l-beḳā'i ve ḳahera'l-ʿibāde bi'l-mevti ve'l-fenā'i.[733]

2730. Dileriseñ baḫt u devlet ber-devām L114a
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

YİGİRMİ DÖRDÜNCİ FAŞL YİMEK İÇMEK SÜNNETLERİN BEYĀN İDER.[734] M114a

2731. Şer'a Hādī niʿmete ḳıldı ṣalā
Men teġaddā fāze faḍlen bi'l-ʿulā[735]

2732. Diñle yiyüp içmegi tafṣīlile
Bilesin tā emrini tekmīlile

2733. Yitecekçe yiyecek gökcek ḥelāl
Farż olupdur bile anı ehl-i ḥāl

2734. Cümle farżuñ efḍalıdur bu tamām
Zīre insān yimese bulmaz ḳıvām

[732] añla anuñ ḳālini: gözle anuñ yolını H, L
[733] *Bekâ ve kudretiyle kullarını şereflendiren, ölüm ve fenâ ile de kahreden Allah'ın şanı yücedir.* (ed-Dîneverî, Dânyâl peygamberin kavli olarak zikretmiştir. Bkz. ed-Dîneverî, Ebûbekir Ahmed b. Mervân, **el-Mücâlesetu ve Cevâhiru'l-İlm**, Thk. Ebû Ubeyde İbn Hasen Âl Selmân,10 Cilt, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1419, 4/445)
[734] Fasıl başlığı L nüshasında şöyledir: "Yimek ve yimişler ve şerbetler beyānındadur."
[735] *Kim nimetlerle beslenirse büyük fayda elde eder.*

2735. Cümle ḫayruñ çün ḳıvāmı oldı bu
Ehl-i ḫayruñ bil tamāmı oldı bu

2736. Her umūruñ müşkili gökcek ḥelāl
Kim ḥelālden yirse görmez hīç melāl[736]

2737. Çünki düşvār ola ol fāżıl olur
Saḳla ednā şeyʾile bāṭıl olur

2738. Gözi açuḳ ʿālim olan ehl-i ḥāl H115a
ʿAḳl u ʿilm ü cehdile bulur ḥelāl

2739. Daḫı yiyüp içmegüñ ʿilmi tamām
Bil ʿibādet ʿilmine oldı imām

2740. Zīre anlar olmasa olmaz ḥużūr
Pes ʿibādet aṣlına gelür fütūr

2741. Nitekim evvel vuḍū andan ṣalāt
Pes yimek içmek gerek bula necāt

2742. Enbiyānuñ sünnetinden iy hümām L114b
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām[737]

2743. Oldı arpa etmegin bunlar yimek M114b
Ḳāniʿ ol sen de saḳın çekme emek

2744. Bunlaruñ ekṣer ṭaʿāmı oldı bu
Sen nefāyis yimekile ḳılma ḫū

2745. Kāyinātuñ serveri ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām[738]

2746. Üç gün üç gice ṭoyunca arpadan
Yimedi kim ḥaẓẓ ala vāfir beden

2747. Buġday unın arpa ile iy lebīb
Ḫoş ḳarışdurġıl daḫı alġıl naṣīb[739]

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Ṣelāṣün fī-hinne'l-bereketü el-beyʿu ilā-ecelin ve'l-müḳāraḍatü ve ḫalṭu'l-bürri bi'ş-şaʿīri li'l-beyti lā-li'l-beyʿi."[740]

[736] hīc: ol H
[737] Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti H
[738] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L
[739] iy lebīb: ol Ḥabīb L // ḳarışdurġıl daḫı alġıl naṣīb: ḳarışdurdı yidi aldı naṣīb L
[740] İbn Mâce, "Ticârât", 63 (No. 2289), 2/768.

2748. Bu ḥadīṯinde buyurdı ol Resūl
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl

2749. Ḥaḳ Teʿālā berketini bī-gümān H115b
Ḳodı üç şey içre anı bil hemāñ

2750. Biri ṣatmaḳ viresiye iy hümām
Biri ödünç virmek oldı bil tamām

2751. Biri arpa buġdaya ḳarışdura
Yiye anı ṭabʿını alışdura

2752. Evde yiye ṣatmaḳ içün ḳılmaya
Tā ki yoḳluḳ hergiz anı bulmaya

2753. Daḫı yufḳa yimeye bay u gedā L115a
Hem elenmiş yimeye merd-i Ḫudā

2754. Ḥādiṯ olan bidʿat evvel iy cemīl M115a
Çoḳ yimekdür hem elekler oldı bil

2755. Çünki İslām ʿāleme dikdi ʿalem
Ṣoñra ḥādiṯ bunlar oldı mürtesem

2756. Ol Nebī kim bendesi ins ü melek
Ṭutmadı hergiz elenmiş hem elek

2757. Daḫı buġday yunmaya berket gider
ʿĀḳil olan yumadan eyler ḥaẕer

2758. Hem eliyle arpa buġday ögide
ʿUcb u kibri varısa cümle gide

2759. Olmasun kim ögide anı devāb
Sünneti rāʿī olan gözler ṣavāb

2760. Daḫı bir gün bir gice içre tamām
İki kerre yimeye kimse ṭaʿām

2761. Zīre isrāf olısar artuḳ yimek
Ṭut ḥadīṯi bir olur saña dimek

2762. Daḫı et ü şürve yise her zamān H116a
Göñli gözi ḳararur olur yaman

2763. Ḫışmıla hem kendüzin eyler ḫarāb

Söz budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

2764. Hem etiçün ḫāṣṣa vardur iy cüvān
ʿĀdet idüp yise ister her zamān

2765. Süciye düşmiş gibi ister müdām
ʿĀḳil olan itmez aña iltizām

2766. Daḫı her kim yimese ḳırḳ gün eti L115b
Olmasa hem yaġlı aşa raġbeti

2767. Geçse bunuñ üstine ḳırḳ gün tamām M115b
Bozıla anuñ mizācı iy hümām

2768. Hem yaramaz ola ḫulḳı ol erüñ
Zīre sözin ṭutmadı bu rehberüñ

2769. Hem daḫı küccük külice eylesün
Anuñıla kendüzini ṭoylasun

2770. Yaʿnī etmek çöregin küccük ḳıla
Tā kifāyet ide biri bir ḳula

2771. Daḫı her kim yoġura ḳatı ḫamīr
Özlenür artar olur etmek keşīr

2772. Daḫı kimse ger żiyāfet eylese
Niʿmetine ḫalḳı daʿvet eylese[741]

2773. Yitecekçe anlara niʿmet vire
Olmasun isrāf ide żillet vire

2774. Zīre artuḳ ḫorlıḳ olur niʿmete
Daḫı isrāf māniʿ olur devlete

2775. Daḫı yirüñ üstine vażʿ-ı ṭaʿām
Ol Ḥabīb'e sevgülüdür iy hümām

2776. Daḫı sofra üzre ḳonsa yigdür ol H116b, L116a
Ḥāl bu kim sofra bula yirde nüzūl

2777. Dibli sīnīden yimek iy baḫtiyār
Anı begler eylemişdür iḫtiyār[742]

[741] Bu beyit H'de yoktur.
[742] Anı: Bil ki L

2778. Daḫı mindīl üstine yimek niʿam
Anı bil kim iḫtiyār itmiş ʿAcem

2779. Daḫı sofra üzre yinmek bil edeb
Zīre anı iḫtiyār itdi ʿArab

2780. Çünki niʿmet zeyn ola iy pür-uṣūl M116a
Ger tere tarḫūn gele olur ḳabūl

2781. Zīre şeyṭān ḳaçar andan bī-mecāl
Sürer ol dem eyler anı pür-melāl

2782. Hem çanaḳ olsun aġaçdan iy kerīm
Daḫı ṭobraḳdan düzilse ḫoş-ḳasīm

2783. Gümüş altun ẓarfa girse ger ṭaʿām
Bilesin andan yimek olur ḥarām

2784. Ḳab ḳacaḳ tuçdan baḳırdan olsa ger
Yimek anlar içre mekrūh iy piser[743]

2785. Bir çanaḳ üzre derilse çoḳ kişi
Sevgülüdür anlaruñ Ḥaḳḳ'a işi

2786. Daḫı bunlar çoḳ ṣevāba bulışur
Hem göñüller birbirile alışur[744]

2787. Küccük olsa ger çanaḳlar iy piser
Anda berket olmaya ḫaber

2788. Ṣuna evvel yiyici gelse ṭaʿām
Ṣun diyü emr itmeye budur kelām[745]

2789. Zīre kendü yimedin emr eylemek H117a
Ol ṭaʿāma olmaya ḥürmet gerek

2790. Hem ululanmaḳ olur iy muḫterem
Ṣun ṭaʿāma emri ḳo eyle kerem

2791. Yimek içün ortaya gelse ṭaʿām
Bil ayaḳ ḳabın çıḳarmaḳ iḫtirām

2792. Gelse ḳonsa ortaya ger māʾide L116b

[743] Bu beyit, M nüshasında 2788. beyitten sonra gelmektedir.
[744] bulışur: erişür H
[745] itmeye: olmaya M

Dilerise ger cemāʿat fāʾide[746]

2793. Ger Nebīʾye birisi adaş ola M116b
İşleri maḥbūb ola ḫoş aş ola[747]

2794. Niʿmete ṣunan kişi iy ehl-i cūd
Meskenet ehli gibi ḳıla ḳuʿūd

2795. Yatmaya hem kendüye ṭayanmaya
Daḫı ġayra saḳına söykenmeye

2796. Ṣol ayaġı üstine ḳıla cülūs
Dike saġın olmaya yüzi ʿabūs

2797. Yiyici hem nefsini cemʿ eyleye
Bezm-i cemʿa kendüzin şemʿ eyleye[748]

2798. Dizi üzre ger otursa ola ḫūb
Ol Resūlʾün hem-çü fiʿlin bula ḫūb

2799. Zīre bunda diñlegil ḳuṭbüʾl-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü veʾs-selām[749]

2800. Diridi ben bendeyem ol Ḫālıḳʾa
Şükr-i niʿmet iderem ol Rāzıḳʾa

2801. Ben de yirem nitekim yirler ʿabīd
Zīre oldur bilürem fiʿl-i ḥamīd

2802. Hem cülūsüm ḳullara beñzer müdām H117b
Tā ki raḥmet eyleye Rabbüʾl-enām

Kemā kāne yeḳūlü: "Ene ʿabdün ākülü kemā-yeʾkülüʾl-ʿabīdü ve eclisü kemā-yeclisüʾl-ʿabīdü."[750] L117a

2803. Sen yiriken bir kişi görseñ gelür
Daʿvet itseñ niʿmete anı olur

2804. Ḳo anı evvel saña virsün selām
Daʿvet eyle ṣoñra anı iy hümām

---

[746] ger: kim H
[747] Ger: Çün L (Bu beyitten önce sadece L nüshasında aynı anlamda şu beyit geçmektedir: "Ger Nebīʾye birisi hem-nām ola / ʿİzz ü devlet her birine rām ola")
[748] cemʿa: cumʿa L (Bu beyitten sonra gelen, bir önceki beyitle anlam olarak benzeyen ve sadece L nüshasında bulunan beyit şu şekildedir: Ṣol ayaġı üzerine otura / Dike ṣaġın kendüzine getüre)
[749] diñlegil ḳuṭbüʾl-enām: emredüp ḫayruʾl-enām L
[750] Kemā: Ve L (Abdullah İbnüʾl-Mubârek, **ez-Zühd**, 53)

2805. Daḫı açlıḳ gelmese yime ṭaʿām M117a
Ḫışma maẓhar olmayasın sen tamām

2806. Zīre gülmez görmese kimse ʿaceb
Bil ʿacebdür gülmege olan sebeb[751]

2807. Nitekim bī-ḫˇāb olan gündüz uyur
Zīre aña giceden geldi fütūr

2808. Pes çeker aç olmayan yirse taʿab
Çekse zaḥmet olmaya hergiz ʿaceb

2809. Her zamān ṭoḳ olmaya ʿāḳil kişi
Ḥikmetile olsa ḫoşdur her işi

2810. Ṭāḳatınca aç ola merd-i kerīm
Tā ki Firdevs niʿmetin bula delim

2811. Zīre yimek leẕẕeti iy baḫtiyār
Açlıġa göre olur ḳıl iḫtiyār

2812. Açlaruñ hem ḥālini bilür müdām
Aña göre eklini eyler tamām

2813. ʿAḳlı ṣāfī sīnesi hem nūr olur
Ḳalbi rūşen ʿilmile maʿmūr olur

2814. Güci yiten yiye erken māʾide H118a
Zīre ṭabʿa cisme vardur fāʾide

2815. Yimeye hem içmeye eşrārıla L117b
Yiye içe dāyimā aḫyārıla

2816. Ehl-i taḳvā ṣoḥbetin eyle güzīn
Ehl-i ʿilmüñ ṣoḥbetini hem-çünīn

2817. Tā ki ḥāṣıl ola ḥikmet iy hümām
Ola baḫtuñ ʿizzetile ber-devām

2818. Niʿmet üzre devr iderse ḫamr eger M117b
ʿĀḳil olan ṭurmayup andan gider

2819. Ṣoñra daḫı içilürse ṭurmaya
Öñde ṣoñda hergiz anda görmeye

[751] Zīre gülmez görmese kimse ʿaceb: Nitekim gülmez kişi görmez ʿaceb L

2820. Issı aşı yimeye olmaz müfîd
Ṣovuyunca setr ide merd-i saʿīd[752]

2821. Ger ʿaşādan yirise şeyʾ-i ḳalīl
Pīr olıcaḳ olmaya cismi ʿalīl

2822. Ṣubḥ-ı ṣādıḳ çün ṭoġa ẓāhir ola
Öyleye dek yinilen adı ġadā[753]

2823. Öyleden ṣoñra eyā merd-i Ḫudā
Nıṣf-ı leyle dek yinen adı ʿaşā

2824. Issı aşa düşse nā-geh ger siñek
Ṭaldurup ṣoñra anı atmaḳ gerek[754]

2825. Ol necis ḳılmaz taʿāmı iy hümām
Kim yirise yaḫşidür yinsün tamām

2826. Sünnetinden yimegüñ diñle kelām
İki elin ġasl ide ḳable'ṭ-ṭaʿām

2827. Zīre faḳrı nefy ider budur ḫaber H118b
Yuṣa ṣoñra hem lemem ḳalmaz gider

2828. Daḫı andan bulısar ṣıḥḥat beden L118a
Daḫı oldur gözlerin rūşen iden

2829. Bil ṣaġāyir ṣuçlara dirler lemem
Hem cünūna didiler baʿżı ümem[755]

2830. Niʿmeti Allāh virür fikr eyleye
Evvelinde pes anı ẕikr eyleye

2831. Ḫayrıla artsun diye ḳıla duʿā M118a
Tā murādın ḥāṣıl ide ol Ḫudā

2832. Ger ṭaʿāmuñ süd olursa iy cevād
Ḳıl duʿāyı eylesün Allāh ziyād

2833. Ger unutsa evvelinde ism-i Ḥaḳ
Āḫirinde bu duʿādur mülteḥaḳ

---

[752] Ṣovuyunca setr ide: Ṣovuda andan yiye L
[753] yinilen: yimegüñ H
[754] ger: bir H
[755] "Lemem" için yapılan bu açıklama kaynak metinde geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 169.

Bi'smi'llāhi fī-evvelihī ve āḫirihī[756]

2834. Fāriġ olsa ger ṭaʿāmdan bir cüvān
Sūre-i İḫlāṣ oḳuya ol zamān

2835. Hem meşāyiḫ baʿżısı iy muʿteber
Loḳma-i evvelde *bi'smi'llāh* ider

2836. Hem ikinci loḳmada çün yiridi
Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni diridi

2837. Pes üçünci loḳmasında ol kerīm
Oḳudı *Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm*

2838. Ol Ḥasan kim meskeni ḫuld-i berīn[757]
Ḥaḳ rıżāsı rūḥına olsun ḳarīn

2839. İḫtiyārın diñle anuñ iy piser H119a
Güş-ı cāna yaraşur bir ḫoş güher[758]

2840. Didi niʿmet vaṣfıla olsa ḥarām L118b
Besmele añılmaya anda müdām[759]

2841. Zīre laʿnet mūcib olur iy hümām
Emr-i dīnde fikrile ḳıl ihtimām[760]

2842. Anuñ üzre daḫı ḥamd olmaz revā
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-ḳaḍā[761]

2843. Ṭuzıla ḳıl niʿmete sen ibtidā M118b
Tā ki cismüñ derdine ola şifā[762]

2844. Saġ eliyle yisün içsün niʿmeti
Dilerise bula dāyim raġbeti

2845. Yisün üç barmaġıla yiyen kişi
Sünnetile ola tā kim cünbüşi

---

[756] Ebû Dâvûd, "Et'ime", 15 (No. 3767), 3/347; Tirmizî, "Et'ime", 47 (No. 1858), 4/288.
[757] Bahsi geçen zat, tâbiînin en faziletlilerinden biri olarak kabul edilen "Hasan-ı Basrî"dir. Bkz. Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 247.
[758] ḫoş: ḫūb H
[759] müdām: ḥarām L
[760] laʿnet: niʿmet H
[761] *Rabbimiz! Kötü iş yapmaktan bizleri koru.*
[762] şifā: devā H

2846. Biri baş barmaḳ şehādet birisi
Orta barmaḳ oldı andan girisi

2847. İkisile yimesün yiyen ṭaʿām
Orta barmaḳ bile olsun ber-tamām[763]

2848. Cümle beş barmaġıla iy muʿteber
Yimek olmaz bu durur gerçek ḫaber

2849. Kāyinātuñ serveri ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

2850. Ṣaġ eline aldı etmek ol Ḥabīb
Ṣolına ḳavun alup aldı naṣīb

2851. Nevbetile yiridi ol baḫtiyār
Ümmet olan eyle ider iḫtiyār

2852. Ḥācet olsa ṣol eli yardım ide H119b
Tā murādı yüsrile ola gide

2853. Etmege ġāyātıla ikrām gerek L119a
Ḥürmete imkānıla iḳdām gerek

2854. Zīre andan loḳma kim insān alur
ʿĀmilin bilüp yise iḥsān alur

2855. Üç yüz altmış ṣāniʿi var bī-gümān
Ḳadrini bilen kişi bulur emān

2856. Biri evvel ṣāniʿuñ iy dīn eri M119a
Bil ki Mīkāʾīl olupdur rehberi

2857. Daḫı Allāh raḥmetinden bil hemān
Ṣuyiçün vardur ḫazīne bī-gümān

2858. Ṣuyı oldur dāʾimā keyl eyleyen
Rızḳa oldur saʿyıla meyl eyleyen

2859. Anlaruñ hem āḫiri mümtāzdur
Yimek içün bişüren ḫabbāzdur

2860. Görse yatur yirde etmek pāresi
Ala ikrām ide olsa çāresi

[763] yiyen: ancaḳ L

2861. Az da olsa ala taʿẓīm eyleye
Yiye anı aña tekrīm eyleye

2862. Zīre Allāh niʿmeti düşmiş yire
Olmaya ʿāḳil olan anı yire

2863. Sünnetile ger kişi etmek diler
Ellerile ṭutuban anı böler

2864. Daḫı etmek kesmeye bıçaġıla
Ṭutduġını ṭuta dāyim ṣaġıla[764]

2865. Olsa ṣınmış girde ṣaġı ṣınmaya H120a
Ṣınmışı varken ṣaḥīḥa ṣunmaya

2866. Dilerise raḥmet ide aña Ḥaḳ L119b
Etmek üzre ḳomaya hergiz çanaḳ[765]

2867. Gözleri yirken öñini gözlesün
Etmegini yaġa dāyim özlesün

2868. Ṣaġa ṣola baḳmaya lāyıḳ degül
Emri maḳbūl olmasa fāyıḳ degül

2869. Loḳmasın küccük ḳıla çoḳ çeyneye M119b
Vire maʿde çölmegine ḳaynaya

2870. Başını ḳaldurmaya yirken kişi
Zīre eyle yaḫşi olur cünbüşi[766]

2871. Gözlerini lūta ḳatı açmaya
Yiye yaḫşi yanlarına ṣaçmaya

2872. Yaġlı yaş olmış elile degmesün
Gövdesine ḳaftana yapışmasun

2873. Aġsırup yā esnese yirken kişi
Niʿmet üzre ḳılmaya ol cünbüşi

2874. Daḫı yoldaş loḳmasın gözlemeye
Artuḳ eksük yir diyü yüzlemeye

2875. Daḫı elin etmege hīç silmeye

[764] Daḫı: Yaʿnī L
[765] aña raḥmet ide: raḥmet ide aña M
[766] olur: olmaz L

Aña lāyıḳ olmayanı ḳılmaya

2876. Issı aşı hem daḫı üfürmesün
Key tevāżuʿ eylesün ofurmasun[767]

2877. Hem ṭaʿāmı ḳoḳmaya lāyıḳ degül
Ḳoḳsa ḳarnı ṭoḳ aşa ʿāşıḳ degül

2878. Ṭatlu bişmiş niʿmete ṣubḥ u mesā H120b
Bī-sebeb ẕemm eylemek olmaz revā

2879. Yanmış olsa ḳoḳmış olsa ger ṭaʿām L120a
Var kerāhet birle żarrı hem ḥarām

2880. Daḫı ṭaşra atmaya hergiz ṭaʿām
Olmasun kim işlene fiʿl-i ḥarām[768]

2881. Niʿmeti żāyiʿ ider cāhil olan
Ḳadrine göre ḳılur ʿāḳil olan

2882. Żāyiʿ itmek çoḳ yimekdür bī-gümān M120a
El-emān min-sūʾinā ṣümme'l-emān[769]

2883. Çoḳ yimekden ola cismi hem ṣaḳīl
Şöyle ola ṣanasın olmış ʿalīl

2884. Tuḫme olup cismine düşer fütūr
Bil ʿibādet ḳalur olur çoḳ ḳuṣūr[770]

2885. Mühmel olur ṭabʿı anuñ lā-cerem
Çoḳ yimekden bulısar bī-ḥadd elem[771]

2886. Çoḳ yimekden ḥāṣıl olur çoḳ fesād
Düşe ʿişyān sūḳına bula kesād[772]

2887. *İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'l-mihād*
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-meʿād[773]

2888. Her kişi kim niʿmete ikrām ide

---

[767] üfürmesün: üfürmeye L // ofurmasun: ofurmaya L
[768] işlene: işleye L (Bu beyit H'de yoktur.)
[769] *(Ey Rabbimiz!) Günahlarımızdan tekrar tekrar eman dileriz.*
[770] Bil: Hem L
[771] bulısar: olısar H
[772] Bu mısra ile bir sonraki beytin ilk mısrası L nüshasında yer değiştirmiştir.
[773] İdfaʿ: Vaʾʿfu L *(Rabbimiz! Cehennem azabından bizleri koru. Rabbimiz! Ahiretimizi bizim için hayırlı eyle.)*

Yimekile niyyeti ṭoġru gide

2889. Yaʿnī ide emr-i Ḥaḳḳ'a imtiṯāl
Ki_ola emri muntaẓım bī-iḫtilāl

2890. Daḫı nefsinüñ ḫalāṣın gözleye
Merkebidür yaġlaya hem üzleye[774]

2891. Böyle iden ʿazmini iy muʿteber
Yitecekçe yir ḳalanın terk ider

2892. Şükridür ol niʿmetüñ iy nīk-nām H121a, L120b
Gözle imdi ʿādet eyle ṣubḥ u şām

2893. Niʿmet üzre ḳıla Ḫālıḳ ẕikrini
Daḫı ide ḥamdini hem şükrini

2894. Pes ṭaʿām üzre ola ol emnile
Yiye vire hem faḳīre yümnile

2895. Hem vaḳārıla edebdür ḫilʿatı M120b
Böyle ḳılan kişi görmez ẕilleti

2896. Ḫavfıla ṭura yirinden ol zamān
Yaʿnī açlar ṭutmaya anı hemān

2897. Ḳorḳa yimek olmaya cürme sebeb
Tā ki yarın çekmeye andan taʿab[775]

2898. Daḫı ḳorḳa çoḳ ḥisāb u çoḳ suʾāl
Lāzım olup bulmaya andan mecāl[776]

2899. Rūz-i maḥşer gelmeye tā kim belā
Vaʾʿfu ʿannā Rabbenā sūʾeʾl-ḳaḍā[777]

2900. Fikr ide āḫir yiri anuñ kenīf
Yaʿnī olur müsterāḥ kendü redīf

2901. Pes temennā eyleye andan ḫalāṣ
Bir belādur isteye andan menāṣ

2902. Sünnetinden diñle yine bir ḫaber

---

[774] yağlaya: bağlaya L
[775] cürme: suça L
[776] bulmaya: görmeye L
[777] *Rabbimiz! Kötü işlerden dolayı bizi affeyle.*

Güş-ı cāna ṭaḳmaġa oldur güher[778]

2903. Gelse ḳonsa ortaya çünkim ṭaʿām
Kendü öñinden yiye bula merām[779]

2904. Kimsenüñ hergiz öñinden almaya
Ḫorlıġıla ḫalḳ içinde ḳalmaya

2905. Ẕirvesinden ḳaṣʿanuñ ṣunma saḳın H121b, L121a
Raḥmet andan baḫş olur iy nāzenīn

2906. Yaʿnī orta yirine ṣunma elüñ
Al öñüñden yelmesün yutsun dilüñ

2907. İllerüñ yüzin gözetmek ḫoş degül
Niʿmet üzre meylüñi eyle egül[780]

2908. Her yimek kim nefsüñ eyler iştihā M121a
Hep yimek isrāf olur olmaz revā

2909. Daḫı bunda söylenildi bir ḫaber
Bulur andan cism ü cān yaḫşi ẓafer[781]

2910. Yise göñli istedügin ger kişi
Tā ḳavī ola ʿibādet cünbüşi

2911. Gerçi çoḳ yirse daḫı olmaz seref
Çün ʿibādet ḳaṣd ider yoḳdur telef

2912. Ger ʿibādet olmasa andan ġaraż
Yidügi isrāf olur daḫı maraż

2913. Gerçi anuñ yidügi *şeyʾün ḳalīl*
Çeker anuñ cevrini olur ẕelīl[782]

2914. Nefsine şehvet içün yimek ḥarām
Ḥikmete olmaz muvāfiḳ iy hümām

2915. Her kimüñ kim açlıġı ġālib ola
Yimek içün loḳmaya ṭālib ola

2916. Ehli içre olmasun terk-i edeb

[778] ṭaḳmaġa: aşmaġa H / oldur: budur L
[779] bula merām: bula ol merām M
[780] Bu beyit H'de yoktur.
[781] ẓafer: eṣer H
[782] şeyʾün ḳalīl: şeyʾ-i ḳalīl L (*şeyʾün ḳalīl: Az bir şey*)

Gökcek olsun sīreti çün müsteḥab

2917. Yaşlu olan ekle ḳılsun ibtidā
Zīre anda ġālib olur iştihā

2918. Yāḫud efḍal olsa ʿilmen bir kişi L121b
Niʿmete bil ibtidā anuñ işi

2919. ʿİlmile yā zāhid olsa ol ʿazīz H122a
Ṣunsa evvel olısar emri temīz

2920. Bir rivāyetde ṣabīdür mübtedī
Hem-çü pīrān iştihāda mühtedī

2921. Yimek üzre kimseʾi ḳındurmaya M121b
Tā tekellüf ṭabʿını döndürmeye

2922. Ger icāzet birle yirse ol ṭaʿām
Bil ḳayırmaz yaʿnī ider ihtimām

2923. Nitekim ḳıldı Ḫalīl-i müctebā
Vir ṣalavāt rūḥına virsün ṣafā[783]

2924. Gelse ḳonuḳ ʿādeti iy māh-rū
Ayaġ üzre ḳul gibi ṭurmaḳ örü

2925. Ger ḳonuḳdan olmasa destūr aña
ʿİzzetile şöyle ṭurur bir yaña

2926. Ger işāret ḳılsa bile yir idi
İtmese ḳarşusına ṭurur idi

2927. Cemʿ içinden ger ṭaʿāma dinse gel
Var yi andan ṭoymadın sen çekme el

2928. Tā cemāʿat ol ṭaʿāma çalışa
Orta yirden ṭurmayuban alışa

2929. Sen de göster kendüñi yirler gibi
Ṭurma var gel ol ḳalan erler gibi

2930. Tā ki senden kimsene utanmaya
Az yir ol biz andan artuḳ dinmeye

2931. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām L122a

[783] virsün: bulsun H

Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[784]

2932. Ḳavmile ger yise içse iy lebīb H122b
Cümlesinden ṣoñra aldı ol naṣīb[785]

2933. Niʿmet üzre ḳorḳulu iş añmaya
Ṭabʿa ḫoş gelmez sözi hem ṭınmaya

2934. Yaʿnī ölüm daḫı ḫaste añmaya M122a
Hem cehennem odın añup yanmaya

2935. Çünki gördüñ ortaya niʿmet iner
Saḳınup ol cānibe ḳılma naẓar

2936. İvme gördüñ çünki niʿmet bihterin
Yutmayınca hem birin alma birin[786]

2937. Ṭaşra ayaḳ ṣavtını gözlemeye
Niʿmetini ḥırṣıla gizlemeye

2938. Bir uġurdan yinmeye cümle ṭaʿām
Zīre ḳalmaz ġayra olur hep tamām[787]

2939. Almayınca yiyici ḫaẓẓın tamām
Ḥācetine gitmeye budur kelām

2940. Baʿżı ḫācet variken yinsün ṭaʿām
Gerçi ḳāmet oḳunursa ve's-selām[788]

2941. İllā ḳorḳsa kim cemāʿat fevt olur
Ḳoya vara çoḳ ṣevāb andan bulur[789]

2942. Gitmek olmaz ḳalḳmayınca māʾide
Gerçi fāriġ oldı budur fāʾide

2943. Ḳalḳa evvel māʾide andan gide
Yaʿnī sünnet bu durur böyle ide

2944. Māʾide üzre yiriken bir kişi L122b
Gelse añа ḳalḳmaya erkek dişi[790]

---

[784] Kāyinātuñ mefḫarı: İftiḫāru'l-enbiyā L // ʿaleyhi: ʿaleyhim M
[785] Bu ve devamındaki mısra H'de yoktur.
[786] hem birin: birini L
[787] olur hep: hep olur H, L
[788] oḳunursa: oḳunurken H
[789] Ḳoya vara: Ṭursa varsa L
[790] añа: ādem L

2945. Ġayrı kişi niʿmetin yiyen ḥarīf
Ġayra niʿmet ṣunmaya olmaz laṭīf[791]

2946. Niʿmet issinden meger destūr ola H123a
Virse cāʾiz ol zamān maʿmūr ola

2947. Niʿmetinden yimeye yolda yiyen M122b
Zīre uġrar üstine atlu yayan

2948. Daḫı ayaḳ üzre yinmesün ṭaʿām
Hem yürürken yinmek olmaz iy ġulām

2949. Zīre bunlar hep denīler cünbüşi
Aṣlı yaḫşi olan itmez bu işi

2950. Kesme laḥmı di bıçaġıla aña
Dişile kesmek gerek siñer saña

2951. Girdenüñ çaḳ ortasından ṣunmaya
Ḫayrı şerre dilerise dönmeye

2952. Bir ṭaʿām üzre gerekdür iḳtiṣār
Haẓma āsān ola bula iḳtidār[792]

2953. Yimek ü içmek ki lez̲z̲et baḫş ola
Ṭabʿa andan iştihā gele ṭola

2954. ʿĀḳil itmez anlara bil ittibāʿ
Bulmaya şehvet ḳovan hīç intifāʿ[793]

2955. Çoḳ çanaġa ḳoyma çoḳ dürlü ṭaʿām
Ki_orta yirde dāʾire ṭola ṭamām[794]

2956. Zīre elvān ekl iden füssāḳdur
Ḫalḳa niʿmet arż iden Rezzāḳdur[795]

2957. Yitecekçe ola artuḳ olmaya L123a
Niʿmetile şerbet artup ḳalmaya

2958. Zīre isrāf hem tenaʿum olısar
Daḫı ḳalbi mevtin andan bulısar[796]

---

[791] ṣunmaya: ṣunması M
[792] iḳtidār: intiṣār L
[793] intifāʿ: irtifāʿ L
[794] ṭola: ṭuta L
[795] iden: ider L

2959. Daḫı Allāh ḫışmını īcāb ider H123b
Rūz-i maḥşer aç olup baġrı bişer

2960. Bil ki ṭoḳluḳ cümle derdüñ aṣlıdur M123a
Bāb-ı ʿillet feṯḥ ider hem faṣlıdur

2961. Daḫı bunda söylenildi bir ḫaber
Güş-ı cānda aṣılur laʿlīn güher[797]

2962. Bir kişi etmek yise ancaḳ hemān
Bula derdüñ cümlesinden ol emān

2963. İll*ā* mevtüñ ʿilletin defʿ eylemez
Ola maʿlūl etmegin ḫāliṣ yimez[798]

2964. Yimegüñ ādābını ögren tamām
Yaʿn*ī* açlıḳ gelmese yime ṭaʿām[799]

2965. Daḫı ṭoḳluḳ gelmedin ḳıl imtināʿ
Yaʿn*ī* el çek dileriseñ intifāʿ

2966. Ekl ü şürbüñ diñle ednā ḳadrini
Eyle yiyen rūşen ider ṣadrını

2967. Yaʿn*ī* ḳıla üç bölük ḳarnın tamām
Birisini ṭoldura anuñ ṭaʿām

2968. Birisini ṣuya maḫzen eyleye
Hem nefes birinde mesken eyleye

2969. Daḫı aḳvā mertebe bundan işit
Cān ḳulaġın açuban gözüñ ışıt

2970. Ekl ü şürbe ḳarnınuñ nışfın ḳoya L123b
Ger dilerse dāyimā ḳarnı ṭoya[800]

2971. Daḫı aʿlā mertebe iy pehlevān
Ola ekli ḫaste ekli hem-çünān[801]

2972. Nevmi daḫı ṣanasın nevmü'l-ġarīḳ

---

[796] ḳalbi mevtin: ḳalbüñ mevti L
[797] aṣılur: aşmaġa H // Güş-ı cānda aşılur laʿlin güher: Güş-ı cāna ṭakmaġa budur güher L
[798] Ola: Ki_ola H, L
[799] tamām: müdām L
[800] Ger: Kim H, L
[801] Bu ve devamındaki beyit, M'de sayfa kenarında yer almaktadır.

Sen de cānuñ saḳla gözle ḫoş ṭarīḳ[802]

2973. Ṭoḳluḳ üzre yimeye hergiz ṭaʿām M123b, H124a
Ki_ol baraṣ īrāṯ ider daḫı ḥarām[803]

2974. Gelse ḳonsa ger ṭaʿām ü ger şarāb
ʿAybı ḳoya gözleye emr-i ṣavāb[804]

2975. İştihāsı varısa yisün ṭaʿām
İştihāsı yoġısa ṭursun tamām[805]

2976. Bir kişiye çün ṭaʿām vāfī ola
Yıġma anı ikiye kāfī ola[806]

2977. Daḫı iki kişiye yiten ṭaʿām
Dört kişiden yıġmaya budur kelām[807]

2978. Daḫı dördüñ niʿmeti iy baḫtiyār
Bil sekize yiter ol ḳıl iḫtiyār[808]

2979. Zīre ḳarnı bir kişinüñ çün ṭoyar
Ancılayın ikinüñ ḳarnı ṭolar

2980. Bāḳīsini aña göre ḳıl ḳıyās
Çıḳ yuḳaru oldı muḥkem çün esās

2981. Gelse beyte ḳonsa ḳonuḳ iy hümām
Aña lāyıḳ n'eylemekdür bil tamām

2982. Ṭuzıla şu eyleye ancaḳ ṭaleb
Zīre ġayrı istemek olmaz edeb

2983. Ḳonuġ alan ḳonuġa ʿizzet ide L124a
Loḳmasın kendü vire ḥürmet ide

2984. Zīre gökcek zindigānī iy ḥarīf
Böyle ikrām eylemek żayfa mużīf

2985. Müştehāsın ġayra vire şevḳile

---

[802] nevmü'l-ġarīḳ: nevmi'l-ġarīḳ M (Bu beyit H'de yoktur.)
[803] yimeye: yenmeye H // Ki_ol: Ki_ola H, Kim L (Bu beyit, H nüshasında bazı yazım farkları ile beraber mükerreren verilmiştir.)
[804] ʿAybı ḳoya: Gizlemeye L
[805] yoġısa: olmasa L (L nüshasında beytin mısraları kendi arasında yer değiştirmiştir.)
[806] Bu beyit H'de yoktur.
[807] budur kelām: ḫāṣṣ u ʿavām M
[808] dördüñ: derdüñ L

Ala ol da yiye anı ẕevḳile[809]

2986. Hem seve anı ki_ola aña naṣīb — M124a, H124b
Çünki cāndan sever anı ol Ḥabīb

2987. Yinse niʿmet düşse yire pāreler
Yise bulan ola derde çāreler

2988. Düşse elden loḳması yirken eger
Yirden alsa yise olur muʿteber

2989. Zīre ṣoñra ẓāhir olur fāʾide
Göñli gözin açar anuñ ʿāʾide

2990. Ḳosa şeyṭān ekl ider anı o dem
Cān u dil andan çeker ḳayġu nedem

2991. Yalaya üç barmaġın fāriġ olan
Zīre bulur faẕlını böyle ḳılan

2992. Az olur kim ele berket bulaşur
Bulur anı her kim aña ṭolaşur

2993. Hem elini sile ṣoñra ol kişi
Yā ṣuyıla yuṣa yaḫşi her işi

2994. Çanaġını yalaya ʿāḳil olan
Bulaşuḳ ḳor cehlile ġāfil olan

2995. Zīre ḳaṣʿa maġfiret eyler ṭaleb
Kim yalarsa yarlıġaya Ḥaḳ Çalab

2996. Ṣoñra yuya ṣuyıla içe anı — L124b
Bula andan fāʾide cān u teni

2997. Müʾmin olan artuġın yimek gerek
Hīç kerāhet yoḳ durur bilmek gerek

2998. Zīre taḫḳīḳ añlagıl ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[810]

2999. Ger ṭaʾāmdan bāḳī ḳalsa yiridi — M124b, H125a
Aña lāyıḳ luṭf u iḥsān diridi

[809] Müştehāsın: Müntehāsın L
[810] añlagıl: ol Nebī L (M nüshasında mükerreren 123a'da da geçen bu beyit ve bundan sonra gelen beyit kanaatimizce orada sehven yazılmıştır.)

3000. Dişlerini ḳurdaya baʿde’ṭ-ṭaʿām
Zīre dişler bulısar ṣıḥḥat devām

3001. Daḫı rızḳı celb ider iy baḫtiyār
Gel ḫilāli iḫtiyār it iḫtiyār

3002. Līki mersin agacından hem enār
Hem ḳamışdan olmaya iy nāmudār

3003. Daḫı yonca olmaya hergiz ḫilāl
Yılġun itme gelmeye tā iḫtilāl

3004. Feslegenden olması olmaz revā
Hem süpürge ol işe gelmek ḫaṭā[811]

3005. Daḫı yuya ellerin baʿde’ṭ-ṭaʿām
Zīre nefy eyler lemem ḳıl ihtimām

3006. Olsa ḳonuḳ niʿmetile muġtenem
Niʿmet issi ṭutsa anı muḥterem

3007. Ḫayrıla iḥsānıla ide duʿā
Raḥmetile maġfiret olsun diye[812]

3008. İẕniyile çıḳa evden ol ḳonuḳ
Tā ki menzil issi olmaya ṭonuḳ

3009. Yaġlı aşdan ger eli olsaydı yaş L125a
Yuya anı uyımadın uṣlu baş

3010. Tā ki şeyṭān fitnesinden ḳurtıla
İrmeye āfet maḫāfet örtile[813]

3011. Hem-çünān ṣıbyān elinde olsa ol
Yunıla tā itmeye şeyṭān ġulūl

3012. Yaġlı nesne ṭutsa içse ger ṣabī M125a
Aġzı eli yunsun anuñ hem lebi

3013. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru’l-enām H125b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve’s-selām[814]

[811] olması: olmaya H, L
[812] ide: itse H
[813] Bu beyit H’de yoktur.
[814] mefḫarı: maşdarı L

3014. Çün elin yudı daḫı ḳaldı yaşı
Anuñıla sildi yüzin hem başı

3015. İki ḳolın leblerin hem-çün Ḥabīb
Ol yaşıla sildi didi ol ḥasīb[815]

3016. Her kim od degmiş yise budur vuḍū
Böyle ḳılan kişi ḳıldı yaḫşı ḫū[816]

3017. Niʿmet ü şerbet viren Allāh'ına
Ḥamd ide yüzler süre dergāhına

3018. Oldur ol kim anı Müslim eyledi
Virdi niʿmet anı münʿim eyledi

3019. Ḳıldı āsān hażmını her niʿmete
Virdi maḫrec düşmeye tā zaḥmete[817]

3020. Çün nihāyet ḫayrıla bula ṭaʿām
Ẕikrile ḳılsun namāz olsun ḳıyām

3021. Niʿmet üzre uyımasun ol hemān
Tā ḳasāvet itmeye göñlin yaman

3022. Çün ṭaʿāmuñ emri ola müntehā L125b
İki rekʿat pes namāz ḳılmaḳ revā

3023. Ḥaḳ Teʿālā virdi çünkim niʿmeti
Ḳıla niʿmet şükrin ide raġbeti[818]

3024. Daḫı yimek emri bulsa intihā
Pes ḥisābın ẕikr ide rūz-i cezā[819]

3025. Zīre taḥḳīḳ ol Kerīm ü ol Raḥīm M125b
Ṣorısar senden saña şükr-i naʿīm

3026. Gel naʿīmüñ diñle şerḥin iy hümām H126a
Yaʿnī buġday etmegi olmaḳ taʿām

3027. Gölge içre uyımaḳdur hem-çünān
Hem ṣovuḳ ṭatlu ṣu içmek bī-gümān

[815] ḥasīb: lebīb H, Ḥabīb L
[816] her: hem H
[817] maḫrec: maḥzen H
[818] çünkim: aña L
[819] intihā: müntehā L

3028. Daḫı ṣıḥḥat emnile olmaḳ durur
Saña lāyıḳ şükrini ḳılmaḳ durur

3029. İrteye ḳoma ẕaḫīre sen ṭaʿām
Yaʿnī bişmiş ḳoma hergiz iy hümām

3030. Bil ḥubūbāt aṣlına dirler ṭaʿām
Aş u etmek aṣlına hem-çün peyām[820]

3031. Buġday olsa arpa olsa yā ṭaru
Yarına olsa ẕaḫīre ol eyü

3032. Alsa virse ölçe hīç üşenmeye
Tā ki ʿırżı şīşesi uşanmaya

3033. Kīle içre atmaya kimse ṭaʿām
Belki_elile ṭoldura ide tamām

3034. Dilerise arta anuñ ḥürmeti
Ḳıla dāyim ol ṭaʿāma ʿizzeti

3035. ʿUnfi ḳoya rıfḳıla ṭuta tamām
Dilerise fażlı ola ber-devām[821]

3036. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām* L126a
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[822]

YİGİRMİ BEŞİNCİ FAṢL ṬAʿĀMLAR VE ŞERBETLER FAẒĪLETİN BİLDÜRÜR.[823] M126a

3037. İy saʿādet şerbetini nūş iden
Ol ṣafādan cān u göñlin ḫoş iden

3038. Bil ḥadīṯinde didi ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3039. Emr ḳıldı baña bir gün Cebreʾīl H126b
Aña raḥmet eylesün dāyim Cemīl[824]

3040. Kim herīse yise olur pür-ḳıvām

[820] Bu beyit H ve L'de yoktur.
[821] tamām: müdām H, L
[822] Ber-Nebī gū: Ḳul ʿaleyhi H
[823] L nüshasında fasıl başlığı şöyledir: "Niʿmetler ve yimişler ve şerbetler beyānındadur."
[824] eylesün: eylemiş H

Vire ḳuvvet giceler ḳıla ḳıyām

3041. Pes yidi andan Resūl-i Müsteʿān
Ḳırḳ kişice buldı ḳuvvet bī-gümān

3042. Yaʿnī ṭutsa eylese yāḫud cimāʿ
Cümlesince itdi andan intifāʿ

3043. Ol Resūl'e her ṭaʿāmdan sevgülü
Bil ḳabaḳdur sen ġıdā ḳılmaḳ eyü

3044. Zīre ḳalbe ol durur riḳḳat viren
Ẕikr-i Ḥaḳ'da dāyimā raġbet viren

3045. Enbiyānuñ niʿmeti iy dil-peẕīr
Mercimegüñ şürvesi ḫubz-i şaʿīr[825]

3046. Bu mübārek niʿmeti iy baḫtiyār
ʿĀḳiliseñ sen de eyle iḫtiyār[826]

3047. Daḫı etdür artıran her ḳuvveti
Rūşen iden gözde oldur rüʾyeti

3048. Bulur etden fāʾide semʿ u dimāġ L126b
Rūşen ider ceşmini hem-çün çırāġ

3049. Daḫı yitmiş dürlü ḳuvvet arturur M126b
Her birine yaḫşi ḥālet getürür

3050. Etden artuḳ nesnede bu olmadı
Bunda bulan ġayrısında bulmadı

3051. Arḳa eti gökcegidür her etüñ
Şöyle beñzer menşeʾidür leẕẕetüñ[827]

3052. Daḫı telbīn yise ġuṣṣa ḳalmaya
Ḳalbi ṣıḥḥat bula nāle ḳılmaya

3053. Bil ki telbīn buġday unı balile H127a
Ḫalṭ ola ḳābil ola her ḥālile

3054. Buña telbīn didiler zīre leben
Şeklini bulmış durur iy müʾtenem

[825] niʿmeti: serveri H
[826] Bu beyit H'de yoktur.
[827] beñzer: durur H

3055. Her ḳatuġuñ efḍalıdur sirke bil
Daḫı ḫurmā ḫoş ḳatuḳdur muʿtedil

3056. Hem yimişdür hem ḳatuḳdur bil üzüm
İki ḥālin gözlegil iki gözüm

3057. Yimek üzüm etmekile iy piser
Oldı sünnet ṭutan olur muʿteber

3058. Ger Resūl'e ṣunsalar ṭatlu ṭaʿām
Daḫı gökcek ḳoḫulu ṣunsa kirām

3059. İkisin de aldı hīç redd itmedi
Ṭatdı birin ḳoḳdı birin atmadı

3060. Ṭatlu müʾmin bulsa iḥsān eyleye
Allāh anuñ işin āsān eyleye[828]

3061. Hergiz acı ṭatmaya rūz-i cezā L127a
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-ġadā[829]

3062. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām M127a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[830]

3063. Didi yise yidi ḫurmā kim ṣabāh
Cismi cānı bulısar ol gün felāḥ

3064. Yaʿnī ol gün żāyiʿ olup yitmeye
Siḥrile aġu aña kār itmeye

3065. Daḫı ḫurmā yimegi her kim diler
Yise tek tek görmeye aṣlā żarar

3066. Zīre böyle yiridi ḫayru'l-verā H127b
Hem olurdı anuñiçün ol ġıdā

3067. Yidüginden ṣoñra anı ol Ḥabīb
Alduġından ṣoñra andan ol naṣīb

3068. İki barmaġ üzerine ol zamān
Ḳorıdı ḫurmā çekirdegin hemān

---

[828] Ṭatlu müʾmin bulsa: Bulsa ṭatlu müʾmin L
[829] *Rabbimiz! Bize güzel gıdalar nasip eyle.*
[830] mefḫarı: rehberi L / ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām H, L

3069. Daḫı anı atarıdı ol Resūl
Ol ḳamu ʿālemlere ʿaṣlü'l-uṣūl

3070. Biri vusṭā barmaġuñ biri daḫı
Bil şehādet barmaġıdur iy aḫī[831]

3071. Sünnetinden ḫurmānuñ bilmek gerek
Ḳurısın tāze ile yimek gerek

3072. Hem üzümüñ yaşını iy baḫtiyār
Ḳurısıla yimek oldı iḫtiyār

3073. Yaş ḳozıla daḫı bādem olsa nūş
Her biri yābislerile yinse ḫoş

3074. Ger bu vechile yirise aṣlı pāk L127b
Ḫışm odına yana şeyṭān ola ḫāk

3075. İki kimse yise ḫurmā cemʿile M127b
Müstemiʿ ol söze cāndan semʿile

3076. Her birisi yiye tek tek bī-ġulūl
Çiftin almaḳ bī-icāze yol degül[832]

3077. Bal yimekden ḥāṣıl olur ḫoş ṣafā
Dertlü olan derdine bulur şifā

3078. Zīre taḥḳīḳ ol mübārek ḫūndur
Bilmeyenler ḳadrin anuñ dūndur[833]

3079. Kim aña yitmiş nebī ḳıldı duʿā H128a
Tā mübārek ola arta ber-vefā

3080. Kāyinātuñ mefḫarı maḥbūb yimiş
Ḫurmā ḳavundur dimiş daḫı yimiş

3081. Hem ḳoyunuñ boynına yaḳın yiri
Ol Resūl'e sevgülü iy yol eri

3082. Her şifādan aḳreb oldur bī-gümān
Her belādan ebʿad oldur bā-emān

3083. Sevgülü et aña daḫı iy ʿamū

[831] barmaġıdur: barmaġıdı L
[832] yiye: yise L
[833] Bilmeyenler ḳadrin anuñ dūndur: Ḳadrin anuñ bilmeyenler dūndur L

Yaġrın eti ḳolıla dindi eyü

3084. Daḫı diñle ol Resūl'e baḫtulu
Ṭatlu ṣovuḳ şerbet oldı sevgülü

3085. Ayda üç ṭañla yalarsa kim ʿasel
Ger ʿaẕīm olsa belā virmez ḫalel

3086. Kim birinc yirse ṣalavāt çoḳ ide
Tā Ḫudā göñli gözini ṭoḳ ide

3087. Zīre aṣlı cevheridi iy ḫ̆āce L128a
Ḳadrini ḳıldı anuñ Allāh yüce

3088. Ki_anda nūrı Aḥmed'üñ merhūnıdı M128a
İçi anuñ ñurıla meşḥūnıdı

3089. Ṣoñra andan eyledi nūr intiḳāl
Ḳondı Ādem başına virdi cemāl

3090. Pāre pāre oldı cevher ol zamān
Fürḳatından eyledi āh u fiġān

3091. Yiri gögi Yaradan her pāresin
Bil birinc itdi vü ḳıldı çāresin[834]

3092. Çoḳ durur nefʿi dirisem uzanur H128b
Her kişi anı yimege özenür

Ve fi'l-ḥadīṯ: "Men ekele fūleten bi-ḳışrihā aḫrace'llāhü Teʿālā minhu mine'd-dā'i miṯlehā."[835]

3093. Bu ḥadīṯinde buyurdı Muṣṭafā
Vir ṣalavāt cān u dil bulsun ṣafā

3094. Didi kim baḳla yise ḳabı bile
Ol ḳadar derdin Ḫudā ḫāric ḳıla

3095. Hem Ḫudā'nuñ raḥmetinden bulısar
Gide zaḥmet reʾfetinden bulısar[836]

3096. Çörek otın kim yirise ḫoş şifā
Ḳalmaya andan gide cümle belā[837]

[834] itdi vü ḳıldı: ḳıldı vü itdi H, L
[835] İbn Hibbân, **el-Mecrûhîn**, 2/150.
[836] raḥmetinden: reʾfetinden L // reʾfetinden: raḥmetinden L

3097. İll*ā* mevte çāresi yoḳdur anuñ
Ġayrısına nefʿi bil çoḳdur anuñ

3098. Ol gice kim Muḳtedā ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3099. Eyledi yirden göge miʿrācını L128b
Geydi başa ʿizz ü devlet tācını

3100. Bulmadı yir çünki yirde şāhını M128b
Gökde gördi burc-ı devlet māhını[838]

3101. Fürḳatından aġladı bitdi aṣaf
Gebre dirler adına şeyḫ u selef

3102. Ḳozı peynir birle yimek ḫoş devā
Ayru ayru yinmesün ki_olmaya dā

3103. Ḳuru_üzümden muḥkem olur her ʿaṣab
Hem sürer hergiz ḳomaz tende vaṣab

3104. Daḫı aġzı ḳoḫısın gökcek ḳılur
Balġamı cümle keser zāʾil olur

3105. Daḫı levnin ḫayrıla ṣāfī ḳılur H129a
Ḥaḳ Teʿālā luṭfıla şāfī ḳılur

3106. Çıḳara çekirdegin yiyen kişi
Tā ki zaḥmet görmeye erkek dişi

3107. Yaş üzümi dāne dāne yiyeler
Zīre böyle hażmı tīzdür diyeler

3108. Ayva yise göñüle virür cilā
Ḳomaz anı ṭonmaġa virür ṣafā[839]

3109. Ḳorḳaḳ olan yise olur key dilīr
Göñli gözi açılur olur münīr[840]

3110. Yükli ʿavrat yise de ṭoġsa veled
Ḥüsn-i ḫulḳı gökcek ola dir ḫıred

---

[837] şifā: ṣafā H
[838] Bu beyit H'de yoktur.
[839] yise: yimek L
[840] olur: ider H, M

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Mā-min rummānin illā fīhi ḳaṭretün min-mā'i'l-cenneti."[841]

3111. Bu ḥadīṯinde buyurdı Muṣṭafā — L129a
Vir ṣalavāt cān u dil bulsun ṣafā

3112. Didi yoḳdur bir enār kim iy hümām
Anda cennet ḳaṭresi olmaz tamām

3113. Müsteḥabdur yimeyeler müşterek — M129a
Yiyen anı yaluñuz yimek gerek[842]

3114. Mā-i cennet ola kim fevt olmaya
Biri yiyüp biri maḥrūm ḳalmaya[843]

3115. Dānesinden nesne bāḳī ḳalmasun
Eti ṣuyı aṣlā żāyiʿ olmasun[844]

3116. Daḫı oldur maʿdeye olan dibāġ
Feʾkülūhū leyse lī ille'l-belāġ[845]

3117. Yimek incir ḳalbe virür riḳḳati — H129b
Hem ḳulunçdan gider anuñ zaḥmeti

3118. Hem mübārek añla ḳavun yimegi
Nefʿini gör eksük itme dimegi

3119. Zīre cennet ḳaṭresinden hem-çünān
Anda daḫı ḳaṭre vardur bī-gümān

3120. Başḳa yisün ḳavunı yiyen kişi
Dilerise baḫtulu ola işi[846]

3121. Ḳabını çekirdegin etin ṣuyın
Cümlesini yiye ḳıla bir öyin

3122. Daḫı yoḳdur cennet içre bir ṭaʿām
Ki_andan anda olmaya leẕẕet tamām

3123. Her birinden aldı ḳavun leẕẕeti

---

[841] Ebû Nuʿaym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed el-İsfehânî, **et-Tıbbu'n-Nebevî**, Thk. Mustafa Hıdır Donmez et-Türkî, 2 Cilt, Dâru İbn Hazm, y.y., 2006, 2/712.
[842] yimeyeler: dirler yimeye L
[843] Bu ve devamındaki mısra H'de yoktur.
[844] olmasun: olmaya H
[845] *Onu yeyin, bana ancak size bildirmek düşer.*
[846] ola: hem L

ʿĀḳiliseñ yimege ḳıl raġbeti

3124. Anuñiçün naḳl olundı bir ḫaber L129b
Güş-ı cāna taḳmaġa oldur güher[847]

3125. Didi ḳavun hem ṭaʿāmdur hem şarāb
Yiyen içen bulısar hem-çün cülāb

3126. Daḫı reyḥān didi aña ol Ḥabīb M129b
Daḫı uşnān didi aña ol lebīb

3127. Fesligen reyḥān durur uşnān çöġen
Yaʿnī ṣābūn bigi nefʿi bī-gümān

3128. Ḳarnını yur ṣu yolını pāk ider
Hem menīyi arturur çālāḳ ider

3129. Hem cimāʿı çoġ ider yiyen kişi
Ḥaẓẓını vāfir alur erkek dişi

3130. Hem cesedden ʿilleti pāk eyler ol H130a
Gevdesini pāk ider bulur uṣūl

3131. Yise yaḫşi ḳoḫısar andan nefes
Başı aġrır kişiye feryād-res

3132. Hem gözinüñ nūrını rūşen ider
Yise ṣusuz ṣan ṣuya ḳanmış gider

3133. Besmeleyle aña ḳılsa ibtidā
İde tesbīḥ ḳarnı içre hem duʿā

3134. Hem ṭaʿāma iştihā andan gelür
Ḳarnı ḳurdı ādemüñ andan ölür

3135. Ḳarnı içre olsa yitmiş dürlü derd
Cümlesini çıḳara ḳalmaya ferd[848]

3136. Daḫı anuñ yirine virür şifā
Ḥasbiya'llāhü şifāʾen ḳad kefā[849]

3137. Bir kişi ger ḳavun almaḳ dileye L130a
Böyle diye anı taḳlīb eyleye[850]

---

[847] cāna taḳmaġa oldur: cānda yaraşur yaḫşi M
[848] ḳalmaya: ḳomaya H
[849] *Allah bana şâfî olarak yeter.*

Bi'smi'llāhi Teʿālā: "İnne'l-baḳara teşābehe ʿaleynā ve innā inşāʾallāhü le-mühtedūn."[851]

3138. Alsa kesmek dilese anı alan M130a
Oḳuya bu āyeti ol dem hemān

Fe-ẕebeḥūhā ve mā-kādū yefʿalūn.[852]

3139. Ḥaḳ Teʿālā anı ṭatlu eyleye
Ṣanmasun kim anı yatlu eyleye

3140. Diñle yine sünnetinden bir ḫaber
Cān dimāġı olur andan tāzeter

3141. Ṭuzıla yinmek gerek dindi ḫıyār H130b
Hem ḳozı ḫurmāyıla yisün kibār

3142. Esfelinden bil ḫıyār yinse revā
Bitdügi yanından itme ibtidā[853]

3143. Bir kişi turfanda bulsa bir yimiş
Sünnetin rāvī olan böyle dimiş

3144. Ala süre aġzına hem gözine
Pes duʿā ḳıla süre el yüzine

3145. Tā mübārek eyleye Allāh aña
Hamd ide hem niʿmete Allāh aña[854]

3146. Ṣoñra vire anı küccük oġlana
Ala ol da anuñıla eglene

3147. Çoġ ala evvel gelicek yimişi
Yimek ola ol zamān anuñ işi

3148. Başlasa dükenmege pes ḳalsa az
Ol zamān ḳılsun yimişden iḥtirāz

---

[850] dileye: dilese H, L // eyleye: eylese H, L

[851] (Ey Musa!) Bizim için, Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın. *Nasıl bir inek keseceğimizi anlayamadık. Biz, inşaallah emredileni yapma yolunu buluruz,* dediler. Bakara Suresi, 2/70.

[852] Mûsâ şöyle dedi: "Rabbim diyor ki, o; çift sürmek, ekin sulamak için boyunduruğa vurulmamış, kusursuz, hiç alacası olmayan bir sığırdır". Onlar, "İşte, şimdi tam doğrusunu bildirdin" dediler. *Nihayet o sığırı kestiler. Neredeyse bunu yapmayacaklardı.* Bakara Suresi, 2/71.

[853] yinse: yinsün H

[854] Bu beyit L'de yoktur.

3149. Yimişi tek tek yiyen görmez żarar L130b
Sözi ṭutan kişiden gider keder

3150. Kāyināṭuñ mefḫarı ḫayru'l-enām M130b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[855]

3151. Yirdi bādıncān gelicek ẕevḳile
Ẕikr iderdi fażlını hem şevḳile

3152. Daḫı dirdi ol Resūl-i Kirdigār
Vir ṣalavāt sen aña leyl ü nehār

3153. Derdlü olmaḳ dilese yise eger
Derdlü ola ḳala şöyle bī-ḥaber

3154. Ger devādur dise derdlü ḳılsa nūş H131a
Zaḥmetinden ḳurtula hem ola ḫoş

3155. Dirdi niʿme'l-baḳla aña ol Resūl
Pes anı telyīn iden olmaz melūl

3156. *Leyyinūhu zeyyitūhu feʾkulū*
Didi emrin böyle ol yüzi ṣulu[856]

3157. Anı telyīn eylemek iy mühtedā
Ṣuda yaġda bişe ola iġtidā[857]

3158. Daḫı tezyīn idüben ḳıluñ ṣalā
Yiñ bādıncān çoġ idüñ ḳıluñ duʿā

3159. Zīre kim evvel aġaç buldı vücūd
Bu idi īmān virüp ḳılan sücūd

3160. Daḫı oldur ḥikmeti iẓhār iden
Bulur anuñ nefʿini iḳrār iden

3161. Hem dimāġa bil ruṭūbet viren ol
Hem meşāne bula ḳuvvet açа yol

3162. Hem cimāʿa takviye eyler müdām L131a
Pes bādıncān yimege ḳıl ihtimām

3163. Sebze ve_etden ġāyetile sevgülü M131a

[855] Kāyināṭuñ mefḫarı: İftiḫāru'l-enbiyā L
[856] zeyyitūhu: zeyyinūhu L (*Leyyinūhu zeyyitūhu feʾkulū: Onu yumuşatınız, zeytinyağlı yapınız ve yiyiniz.*)
[857] eylemek: eyleyen H

Ol Resūl'e yarpuz oldı baḫtulu

3164. Her neyi kim ol Nebī sevmiş ola
Müʾmin olan sevse anı ḫoş ola

3165. Diñle daḫı Ḫıżr'a İlyās'a ṭaʿām
Anlara vir sen ṣalātıla selām

3166. Bil kerefs oldı ġıdāsı anlaruñ
Oldı aña ḫoş ṣafāsı anlaruñ[858]

3167. Daḫı nisyān görmeye yiyen kişi H131b
Ḥıfẓı arta yaḫşi ola cünbüşi

3168. Daḫı ḳalbin pāk ide olsa ṭaʿām
Hem cünūnı nefy ide gide cüẕām

3169. Hem ḳabaḳdan fāʿide bulur dimāġ
Hem dimāġdan ʿaḳl olur rūşen çırāġ

3170. Daḫı mantar aşlı baldan iy hümām
Yaʿnī gökden nāzil oldı bil tamām[859]

3171. Ṣuyı anuñ gözlere olur şifā
İḥtevā nefʿan keşīran ḳad kefā[860]

3172. Bū Hureyre luṭfıla bulsun rıżā
İrteḍā min-ẕi'l-cemāli ve'l-beḳā[861]

3173. Ṣuyın anuñ sürme ḳıldı gözlere
Aḳmış olsa ḳanlu yaşı yüzlere[862]

3174. Ḳurtulurdı ol belādan bī-gümān
Aġrısı ḳalmaz gider bulur emān

3175. Ḳarasıdur mantaruñ maḥbūb olan L131b
Her ḫuṣūṣa ol durur merġūb olan

3176. Yād yire varsa kişi yisün piyāz M131b
Böyle ruḫṣat virdi bunda ehl-i rāz

3177. Yaʿnī ol yir ṣoġanın yirse eger

[858] kerefs: kerfes L
[859] bil tamām: ve's-selām H, L
[860] *Sana yetecek pek çok faydası vardır.*
[861] *Bekâ ve cemâl sahibi Allâh ondan razı olsun.*
[862] Aḳmış: Düşmiş H, L

Bil vebāsı ol yirüñ andan gider

3178. Daḫı dindi bunda bir yaḫşi ḫaber
Güş-ı cāna ṭaḳmaġa oldur güher[863]

3179. Bir kişi yise ṣoġanı iy piser H132a
Bil kerefs yiye ḳoḫusı hep gider[864]

3180. Yinse bişmiş ger ṣarımsaḳ ger ṣoġan
Ol ḳayırmaz söz budur yoḳdur gümān[865]

3181. Çiglerini yimedi faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3182. Zīre andan nefret ider hep melek
Pes anuñ bişmişlerin yimek gerek

3183. Hem rivāyet itdiler İbn-i ʿÖmer
Ḳad ḥavā ḥaḳḳa'r-rıḍā s̱ümme'ʿtemer[866]

3184. Dizmiş idi iplige ṣarımsaḳı
Pes tamām olıcaġaz anuñ baġı

3185. Çölmek içre ḳoyarıdı ol zamān
Anda ḳaynar bişer olur ol hemān

3186. Pes çıḳarur atar anuñ cümlesin
Zīre çölmek aldı nefʿin bilesin

3187. Turbı evvel ışıran añsun Resūl
Sünnet oldur ḳoḫusı bulmaz vuṣūl

3188. Ḳaça ṭobraḳ yimeye lāyıḳ degül L132a
Zīre ḳarnın yil ider fārıḳ degül

3189. Levnini ṣarulıġa der-ḫ̆āst ider M132a
Ḳuvveti gider cimāʿa süst ider

3190. Kim ki ṭobraḳ yise olur nā-tüvān
Kendü nefsi ḳatlin ister her zamān

3191. Naḳl olındı bir ḥadīṯ-i cān-fezā

[863] oldur: budur L / ṭaḳmaġa: aşmaġa H
[864] yise ṣoġanı iy piser: yise ṣoġan budur ḫaber H, L // Bil: Ger L / yiye: yirse L
[865] ger: yā L
[866] *Hakk'ın rızasını layığıyla elde etti ve O'na yöneldi.*

Yaʿnī reyḥān resmini söyler size

3192. Bir kişi kim aña reyḥān ṣunıla H132b
Ol da almaḳ lāzım oldı yönile

3193. Alsa ḳoḳsa ḳalmaya anda teraḥ
Cān dimāġı ʿıṭrıla ola feraḥ

3194. Zīre anuñ ḳoḫusı ṭayyib laṭīf
Ṣıḳleti yoḳ maḥmili ġāyet ḫafīf

3195. Bir ḥadīṯinde daḫı şāh-ı rusül
Kim añadur müntesib aṣlü's-sübül[867]

3196. Didi kimse ḳoḳsa gül alsa ṣafā
Ger baña virmez ṣalāt eyler cefā

3197. *Şemme verden lem-yuṣalli ḳad cefā*
Lem yeşır müstevciben minhu'r-rıḍā[868]

3198. Bir ḥadīṯinde daḫı şāh-ı cihān
Kim añadur müstenid emn ü emān

3199. Didi üç nesne virür cisme feraḥ
Her kim istiʿmāl ide görmez teraḥ

3200. Cism-i insān bulur andan zīneti
Artar anuñ sāʿatinde rāḥatı

3201. Biri andan luṭfıla iḥsān virür L132b
Ḫoş ḳoḫudur ol dimāġa cān virür

3202. Birisi anuñ daḫı yumşaḳ libās M132b
Ten ider çün iltibāsı iltimās

3203. Birisi anuñ daḫı şürb-i ʿasel
Cism ü cān bulur ṣafā gider ḫalel

3204. Ḫoş ḳoḫu yumşaḳ libās yimek ʿasel
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-emel[869]

3205. *Temme faḍlen li'ṭ-ṭaʿāmi fāʾide* H133a

---

[867] şāh-ı rusül: ḫayru'r-rusül L

[868] *Kim bir gül koklayıp da salat u selam getirmezse Hz. Peygamber'e (s.a.v.) cefa etmiş olur ve onun rızasına kavuşamaz.*

[869] *Rabbimiz! Bize hayırlı istekler nasip eyle.*

Rabbenā enzil ʿaleynā māʾide[870]

3206. *Ger be-ḫᵛāhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām

YİGİRMİ ALTINCI FAṢL İÇMEK VE AÑA MÜTEʿALLIḲ SÜNNETLERİ BİLDÜRÜR.[871]

3207. İy şarāb-ı şerʿile mesrūr olan
V'iy Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıla maʿmūr olan

3208. Gel işit bir nükte-i ġarrā yine
Cān dimāġın zeyn iden selvā yine[872]

3209. İçmekiçün bardaġın eyle ṭaleb
Yā ḫazefden olsun ol yāḫud ḫaşeb

3210. Yaʿnī lāyıḳ ḳab ḳacaḳ bulmaḳ gerek
Aṣlı ṭobraḳ yā aġaç olmaḳ gerek

3211. Zīre böyle eyleyen merd-i lebīb
Meskenet bābın açar *fetḥun ḳarīb*[873]

3212. İbn-i ʿAbbās'a olunur istinād
Ḥaḳ rıżāsı ḳılsun aña inḳıyād

3213. Şerbet içün sırçadan ẓarfı sever
Zīre sürer cān ṣafā gider keder

3214. Gösterür cümle içinde olanı L133a, M133a
Yoḳ nifāḳı ḫoş ṭutar cān u teni

3215. Gümiş altun yā baḳırdan olsa ḳab
Müʾmin olan ider andan ictināb

3216. Sünnetinden semʿuña daḳ bir güher
Şol güher kim cümle-i ʿālem deger

---

[870] *Yemeğin fayda ve faziletleri bahsi tamam oldu. Rabbimiz! Hz. İsa gibi bize de bir sofra indir.* (İktibas yapılan ayetin meali: Meryem oğlu İsa, "Ey Allahım! *Ey Rabbimiz*! *Bize* gökten *bir sofra indir* ki; önce gelenlerimize zamanımızdaki dindaşlarımıza ve sonradan geleceklerimize bir bayram ve senden gelen bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızıklandıranların en hayırlısısın" dedi. Maide Suresi, 5/114)

[871] Fasıl başlığı L nüshasında şöyledir: "İçmek sünnetlerin ve aña müteʿallik olanları bildürür."

[872] Bu beyit, L nüshasında 3215. beyitten sonra gelmektedir.

[873] Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve *yakın bir fetih* (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele! Saf Suresi, 61/13.

3217. Şu içilen ḳabları ḳoma açuḳ H133b
Zīre bulmaz cin ẓafer çıḳmaz uçuk[874]

3218. Ḥavż u ırmaḳdan dilerse içe ṣu
Yatup içmek olmaya bil sevgülü

3219. Lüleden hem aġzın açup içmeye
Tā ziyānı anuñ aña geçmeye

3220. Daḫı bardaḳ yā çanaḳ olsa gedik
Ol gedikden içmemek gerek didik

3221. Zīre çirke mecmaʿ olur ol ara
Ḳo gedügi saġ yiri varsa ara

3222. Ḳulbı üzre içmeye ʿāḳil olan
Deʾbini terk itmeye fāżıl olan

3223. Zīre şeyṭān maḳʿad ider ol yiri
ʿĀḳiliseñ içme andan var yüri

3224. Gice işbu sözleri pend eyleye
Örte ḳabın emzügin bend eyleye

3225. Ḳapuların ḳapaya muḥkem tamām
Her gice bu emre ide ihtimām[875]

3226. Sen uyurken yanmasun gice çerāġ L133b
Gözini yumsun o da ḳılsun ferāġ[876]

3227. Küccük oġlan gice ṭaşra yatmasun M133b
Evde yatsun hergiz acı ṭatmasun

3228. Bulmasa ṣu içmege bardaḳ çanaḳ
Ṣaġ eliyle içmege ḳılsun yaraḳ[877]

3229. Zīre oldur cümle ḳabuñ efḍalı
Ṣuyı andan içmek oldı ekmeli

3230. Pes ḳaçan kim içmege ʿazm itse ṣu H134a
Saġ elile ṭutsa içse yaḫşi ḫū

[874] Kaynak metinde "cin" ve "uçuk" geçmemektedir. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 192.
[875] ide: ḳıla H
[876] çerāġ: çırāʿ L
[877] Ṣaġ eliyle: Ṣaġ elinle L

3231. Ḥaḳ Teʿālā çün buyurdı *ve'şrabū*[878]
Feʾḫuẕūhü imtiṣālen fe'rġabū[879]

3232. Ṣuya berket adını bilmek gerek
İçen evvel besmele dimek gerek[880]

3233. İsteye Ḥaḳ'dan anı ṭāhir ḳıla
Hem ḥayātın fażlıla ẓāhir ḳıla[881]

3234. Üç nefesde içe itmām eyleye
Evvelinde şükr-i inʿām eyleye

3235. Çün nefes ikincide ola müdām
Ḥaḳḳ'a ḳıla ʿazmini ol dem tamām[882]

3236. Tā anı incitmeye şeyṭān racīm
Şükrin ide ṣāniyen ṣuyuñ delim[883]

3237. Çün üçüncide nefes ola tamām
İsteye Ḥaḳ'dan şifā bula merām

3238. Her içimde ḥamd ide Ḫallāḳ'ına
Yaʿnī ṣu şükrin ḳıla Rezzāḳ'ına

3239. Çün bu emri böyle taṣrīḥ eyleye L134a
Ṣu içen ḳarnında tesbīḥ eyleye

3240. Ḳomaya tesbīḥini ṣu eyleye
Ṣoñra ṣu içinceye dek söyleye

3241. Ger ṣovuḳ şerbet içerse behremend M134a
Ṣuya ḳanar ṣusuz olmaz müstemend

3242. Şükre daḫı hem-çünān terġīb ider
Cān dimāġın pür-ṣafā tehẕīb ider

3243. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[884]

---

[878] *Ey Ademoğulları! Her mescitde ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin* ***için*** *fakat israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez.* Araf Suresi, 7/31.
[879] *Bu emre uy ve ona yönel.*
[880] bilmek: dimek L // İçen evvel besmele dimek gerek: İçen anuñ ḳadrini bilmek gerek L
[881] ḳıla: ola H // ḳıla: ola H
[882] Bu beyit H'de yoktur.
[883] ṣāniyen: içdügi L
[884] mefḫarı: bihteri L / ḫayru: ḳuṭbü H

3244. Ṭatlu ṣovuḳ şerbeti sevdi Ḥabīb H134b
Buldı Allāh faẕlını aldı naṣīb

3245. Örü ṭurup içmeye ṣuyı kişi
İcmiş olsa ḳuṣmaġa olsun işi

3246. Mā-i zemzem içici ṭursun örü
Tā kim anuñ nefʿini bula eyü

3247. Daḫı dindi ger vuḍūdan ḳalsa ṣu
Ayaġ üzre içse ola yaḫşi ḫū[885]

3248. Daḫı ṣu kim içilür baʿde'd-devā
Ayaġ üzre içmesi oldı revā[886]

3249. Yimedin ṣu içmeye olmaz revā
Ḳuvveti noḳṣān bulur çeker belā

3250. Ṣora ṣora içe yab yab ṣu içen
Böyle içen kimsedür göñlin açan

3251. Tīz tīz içse cigeri dertlü olur
Buñalur acır içi zaḥmet gelür[887]

3252. Hem ṣuyı içen ḳişi üfürmeye L134b
İçe yab yab hem ḳatı sömürmeye[888]

3253. İçeriken hem teneffüs itmeye
İçe şöyle burnı ṣuya batmaya

3254. Ger nefes virmek dilerse ol zamān M134b
Ayıra aġzın çanaḳdan ol hemān

3255. Çün nefes vire yine içe revān
Bil ṣuyı böyle içen olmaz yaman[889]

3256. Ṣuyı içen içmeye hem-çün devāb
İki yā üç defʿa içse ḫoş cevāb

3257. Besmeleyle her birinde ḥamd ide H135a
Sünnet oldur sünneti böyle gide

---

[885] ola: olsa H
[886] içmesi oldı: hem-çünān içmek L / oldı: ola H
[887] cigeri: yüregi H / olur: eder L // içi: ciger L / gelür: çeker L
[888] ṣuyı: ṣarāb L
[889] Bil: Kim L

3258. Tā ki ṣuyı siñe hem şifā ola
Ḳandura anı ṣuya kāfī ola

3259. Müʾmin içse daḫı andan ḳalsa ṣu
Pes mübārek bilse içse ġayr eyü

3260. Ḫāṣṣa fāżıl kişi içse ḳalsa ṣu
Ḫoş teberrük ṣu diye de içe bu

3261. Bir cemāʿat ṣuya itse iḥtiyāc
İbtidā pīrler içe bula revāc[890]

3262. Cümlesinden ṣoñra sāḳī iy hümām
İçe ṣuyı emrini ide tamām

3263. Devr ide ṣu ṭurmaya ṣaġdan ṣaġa
Yüriye başdan başa ṣağı ṣava

3264. İçse ṣuyı daḫı ṣol itse ṭaleb
Ṣaġ yanında olanuñdur bil edeb

3265. Ṣaġ yanından olmasa destūr eger L135a
Virmeye ṣola budur yaḫşi ḥaber

3266. Mā-i zemzem ṣunsalar redd itmeye
Ala içe luṭfıla sedd itmeye

3267. Nitekim ḫoş-būy olan olsa ʿaṭā M135a
Alup anı ḳoḳmaḳ ide ḫoş vefā

3268. Daḫı bulan içmek emrinden ferāġ
İşbu virdi dimege ḳılsun yaraġ

El-ḥamdü li'llāhi'lleẕī ceʿale'l-māʾe ʿaẕben furāten bi-raḥmetihī ve lem-yecʿalhü milḥan ücācen bi-ẕünūbī.[891]

3269. Yaʿnī cümle ḥamdi bil sen iy faḳīh H135b
Ṯābit oldı Ḫālıḳ'a *lā-raybe-fīh*

3270. Şol Ḫudā'dur ol ki ḳıldı ṭatlu ṣu
Raḥmetinden ʿālem içre ṭobdolu

3271. Ḥamdü li'llāh anı acı ḳılmadı
Cürme göre yüregümüz delmedi

[890] ṣuya itse: itse ṣuya L
[891] et-Taberânî, **ed-Duâ**, Thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413, 280.

Ve-fi'l-ḥadīṯi: "Men keṯürat ẕünūbühū fe'l-yeṣḳı'l-mā'e."[892]

3272. Bu ḥadīṯinde buyurdı Muṣṭafā
Vir ṣalavāt rūḥına virsün ṣafā[893]

3273. Bir kişinüñ ger günāhı olsa çoḳ
Şu içürse hep günāhı olsa yoḳ[894]

3274. Ger dilerseñ ola ecrüñ ber-devām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[895]

YİGİRMİ YİDİNCİ FAŞL GEYMEK SÜNNETLERİN VE LİBĀSUÑ GÖKCEGİN BEYĀN İDER.[896]

3275. Diñle cāndan nicedür emr-i libās L135b
Gey ḥelālden yaraşur bī-iltibās

3276. Enbiyānuñ seyyidi ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

3277. Nice geydi nicedür aña libās M135b
Bil libās olmaḳ gerek aña ḳıyās

3278. Her libāsuñ efḍalı aña ḳamīṣ
Sen de gönlek geymege olgıl ḥarīṣ[897]

3279. Gönleginüñ yiñleri bilgil tamām
Bilege dek gelmişidi iy hümām

3280. Daḫı geydi bir ḳamīṣi ol Resūl
Kaʿbeteynüñ üstine bulmış vuṣūl

3281. Yaʿnī iki ṭopuġa irmiş degül H136a
Uzını böyle idi eyle ḳabūl[898]

3282. Yiñleri ṭoġru işit evṣāfı ne
Müstevī barmaḳları eṭrāfına

---

[892] L nüshasında şu ifade de vardır: "Ṣadeḳa'n-Nebiyyü'l-Muḫtār" (el-Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, Thk. Beşşâr Avvâd Maʿrûf, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 16 Cilt, Beyrut, 2002, 7/448)
[893] virsün: bulsun H
[894] ger: her H // hep: her H, ol L / olsa: ola H, L
[895] ola ecrüñ: baḫt ü devlet L
[896] gökcegin beyān ider: yigiregin bildürür H (L nüshasında fasıl başlığı şöyledir: "Geymek ve gökcek libāslar beyānındadur.")
[897] Bu beyit H'de yoktur.
[898] irmiş: inmiş L

3283. Pes şiyāb olmaḳ gerek buña ḳıyās
Uzun olmaḳ olmadı sünnet libās

3284. İç ṭonıyla göñlek olsa ger füzūn
Bidʿat olur olmasun ġāyet uzun[899]

3285. Zīre kibre ʿucba oldılar nişān
Bu ʿalāyim kimde olsa bil yaman

3286. Hem serāvil sünnet oldı iy ʿazīz
Yaʿnī iç ṭon kim geyer olur temīz

3287. Zīre örter ʿavretin geymek gerek
Er de ʿavret emrini bilmek gerek

3288. İç ṭonı evvel geyendür bil Ḫalīl L136a
Raḥmet itsün aña Allāhü'l-Cemīl

3289. Tā yire görünmeye ʿużvı tamām
Perde ola ʿużvına anuñ müdām

3290. Daḫı şoñra emr ḳıldı ol Ḫalīl M136a
İc ṭon içre yunula didi delīl

3291. Daḫı anuñ üstine ola kefen
Anuñıla defn ola ol müʾtemen

3292. Hem Ḥasan geymişdi anı hem Ḥüseyn
Kāne küllün minhümā min-nūri ʿayn[900]

3293. ʿAbdi Allāhi'bni Caʿfer hem-çünān
Geydi iç ṭon tā ölince bī-gümān[901]

3294. Ṣuya bunlar girdiler iç ṭonıla H136b
Ṣuda sākin göreler mesnūnıla

3295. Geyse dülbend ḥilm olur daḫı vaḳār
Böyledür tāc-ı ʿArab iy baḫtiyār

3296. Enbiyānuñ seyyidi ḳuṭbü'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[902]

---

[899] füzūn: uzun H // uzun: füzūn H
[900] *Onların her ikisi de peygamberin (s.a.v.) göz nurudur.*
[901] ʿAbdi Allāhi'bni: ʿAbdi'llāhi'bni L
[902] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L // Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L

3297. Ḳara dülbend başına geymiş idi
Sedlini arḳasına ṣalmış idi

3298. Daḫı ḳılmışıdı dülbend meylini
İki yaġrın ortasına ḫaylini

3299. Yaḫşi dülbend ṣara başa müʾtemen
Olmasun kim ṣarıla taḥteʾz̲-z̲eḳan

3300. Nehy idüpdür işbu vaż‘ı ol Resūl
Böyle ṣarma sen daḫı añla uṣūl[903]

3301. Ba‘żı yirde fehm olur iy müʾtemen
Emr olındı ṣarıla taḥteʾz̲-z̲eḳan[904]

3302. Diñle İslām sünnetinden bir eṣer L136b
Key yaraşur ḳaddine her kim geyer

3303. Gey yamalu ḳaftanı ‘ār eyleme M136b
Hem yoġun gey kendüñe ṭar eyleme

3304. Bir ḥadīṣinde buyurdı ol Ḥabīb
Derdlü diller derdine oldur ṭabīb[905]

3305. Kim ki ince geyse ḳaftan key ḫafīf
Dīni hem-çün incelür olur ża‘īf

3306. İri yoġun olsa ḳaftan iy hümām
Derlese alur derin ḳomaz tamām[906]

3307. Daḫı anuñ göñlini ḳorḳaḳ ḳılur H137a
Dervīş olan kişiye yaḫşi olur

3308. Ṣūf geymek enbiyānuñ sünneti
Ḥaḳ budur oldur tevāżu‘ āyeti

3309. Daḫı yüñden geydi cümle enbiyā
Ḳul ‘aleyhim eṣ-ṣalātü ve’r-rıḍā

3310. Sünnet oldı ancılayın hem ‘abā
Bil anı geydi Süleymān evvelā

---

[903] böyle: eyle L
[904] Bu beyit L’de yoktur.
[905] Derdlü diller derdine oldur ṭabīb: Ol ḳamu derdlü dile olan ṭabīb H, L
[906] “Ter” ve “terlemek” kelimeleri, “dal” harfiyle imla edilmiştir.

3311. Ḳıldı teşbīh özini miskīnlere
Kendüyi temṯīl idüp reh-bīnlere[907]

3312. Gör anuñ inṣāfını ḳıl ihtimām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3313. Dürlü rengüñ gökcegi iy nāmudār
Aḳ olanı eylemekdür iḫtiyār

3314. Ḳuvveti artar gözüñ görse yeşil
Geyse olur cismine ġāyet cemīl

3315. Bürd-i aḫżar geydi taḥḳīḳ ol Resūl L137a
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl

3316. Pes yeşil geymek gerek sünnet durur M137a
Sünnet olan key saña rifʿat durur

3317. Ṣaru ḳızıl olsa ḳaftan iy şebāb
Geymesün erler idüben ictināb

3318. ʿAvrat almaḳ emrine ger ḳılsa sāz
Geyse ḳaftan zaʿferānı olsa az

3319. Ol ḳayırmaz bu ḳadarda ḳılma şek
Bildürür yaʿnī nikāḥ olsa gerek[908]

3320. Daḫı dībāc geymeye merd-i Ḫudā H137b
İbrisimüñ nevʿine yoḳdur rıżā

3321. Bir libāsüñ arḳacı olsa ḥarīr
Geymeye ʿāḳil olan ola ḫabīr[909]

3322. Yāḫud olsa çevresi anuñ ḥarīr
Geymesün ʿārif olan iy dil-peẕīr[910]

3323. Ṭāhir itmek ḳaftanı sünnet durur
Aña ʿizzet kendüye ḥürmet durur

3324. Hemm ü ḥüzni nefy ider ṭāhir libās
Yaʿnī ġuṣṣa ġam ḳomaz eyle sipās

---

[907] idüp: ider L
[908] Ol: Bil H
[909] arḳacı: çevresi L // Geymeye: Geymese H
[910] Bu beyit H ve L'de yoktur.

3325. Ḥaḳ Teʿālā virdi ḫilʿat ḳullara
Hem sever ṭāhir görinmek anlara[911]

3326. Böyde dir bunda ḥadīṯ-i Muṣṭafā
Sellimū ravḥan ʿalā-ḫayri'l-verā[912]

İnne'llāhe Teʿālā yuḥibbü en-yurā eṯeru niʿmetihī ʿalā-ʿabdihī.[913]

3327. Bay olan ger köhne ḳılsa iḫtiyār
Meskenetden ala ḥaẕẕın nāmudār

3328. Zīre ʿālem faḫrı ol ḫayru'l-enām L137b, M137b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3329. Köhneveş geydi libāsın bī-gümān
Ḫūb yaġdan olmışıdı hem-çünān

3330. Eskiyi şöhret içün geyse kişi
Mekrūh olur yaḫşi olmaz ol işi

3331. Ḥüsni olan ṯevbi geyse hem-çünān
Ol daḫı mekrūh olur bilsün yaman[914]

3332. Çün libāsın geymege himmet ide
ʿAyb ü ʿavret setrine niyyet ide

3333. Ger libāsıla ṭonansa bir kişi H138a
Bilsün İslām ehline ḫoşdur işi

3334. Cāʾiz aña ʿaḳlını ṣāfī ḳılur
Ehl-i İslām zīnetin kāfī ḳılur[915]

3335. Geyse ḳaftan ṣaġdan ide ibtidā
Hem Ḫudā'ya ḥamdini böyle ide

Allāhümme leke'l-ḥamdü ente kesevtenīhi esʾelüke min-ḫayrihī ve ḫayri mā-ṣuniʿa lehū ve eʿūẕü bike min-şerrihī ve şerri mā-ṣuniʿa lehū.[916]

3336. Eyleye iḫlāṣıla Ḥaḳ'dan ṭaleb
Tā aña taḳvā libāsın vire Rab[917]

---

[911] ḫilʿat: niʿmet H, L
[912] *Mahlukatın en hayırlısına rahmet dileyin.*
[913] Tirmizî, "Edeb", 54 (No. 2819), 5/123-124; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/311, 4/438.
[914] yaman: hemān H
[915] ḳılur: ider L // ḳılur: ider L
[916] Ebû Dâvûd, "Libâs", 1 (No. 4020), 4/41-42; Tirmizî, "Libâs", 29 (No. 1767), 4/239.

3337. Daḫı Allāh ismini ẕikr eyleye
Şol zamān kim geymesine başlaya

3338. Yā İlāhī diye ḥamd ü hem sipās
Saña olsun ki_eyledüñ baña libās

3339. Dilerem ḫayrın anuñ yā Müsteʿān L138a, M138a
Her neyiçün ki_ola nāfiʿ hem-çünān

3340. Şıġınuram şirretinden iy Ḫuḏā
Olmasun ol ki_olmaya aña rıżā[918]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İnne'l-cinne yestemtiʿūne bi-ṯiyābi'l-insi ve metāʿihim fe-men eḫaẕe minküm ṯevben ev ḳamīṣan fe'l-yeḳul bi's-millāhi fe-inne isme'llāhi lehū ṭābeʿun"[919] ey ḫātemün.

3341. Bu ḥadīṯde naḳl-i maʿnā iy piser
Diñle taḳrīr olısardur ser-be-ser

3342. Bil ḥaḳīḳat cinn içün var ḳāʿide H138b
İns ṯiyābından iderler fāʾide

3343. Daḫı insānuñ metāʿından bular
Bil temettuʿ eylemek resmin diler

3344. Ger biriñüz ḳaftanın yā göñlegin
Dikse ḥāżır eylese ardın öñin

3345. Pes disün Allāh adın anda aña
Dilerise ol işi anuñ oña

3346. Zīre Allāh adın aña mühr ider
Cinn aña gelmez gider bulmaz ẓafer

3347. Faḫr-ı ʿālem ẕuḫr-i ādem Muṣṭafā
Ḳulʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve'r-rıḍā

3348. Ger yiñi ḳılsa özine ol libās
Cumʿa gün geyüp ḳılurdı ḫoş sipās

3349. Bir kişi görse geyer ṯevb-i cedīd
İşbu virdi oḳusa niʿme'l-mezīd

---

[917] Tā: Kim L / Rab: Ḥaḳ H (Takva libası için bkz. Araf Suresi, 7/26)
[918] ol: kim L
[919] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/124.

İlbes cedīden ve ʿış ḥamīden ve müt şehīden.[920] L138b, M138b

3350. Yaʿnī diye gördügi dem gey cedīd
Daḫı diril dirligüñ olsun ḥamīd

3351. Daḫı dāyim dünyede olġıl saʿīd
Daḫı mevtüñ iricek olġıl şehīd

3352. Daḫı yiñi geyse ḳaftan ol hümām
Sūre-i Feṯḥ oḳusun ḳılsun tamām[921]

3353. İşe güce geydügin geyse eger
Fātiḥa hem oḳusa bula ẓafer

3354. İç ṭonın geyen kişi niyyet ide H139a
Kim ḥarāmdan fercini ʿismet ide

3355. Ḳaldura iç ṭonını olmaya bol
İnciginüñ nışfına dek ine ol

3356. İnciginüñ nışfına bulsun vuṣūl
Ṭopuġa inmek anuñ ḥaḳḳı degül

3357. Müʾmine lāyıḳ degüldür bu hemīn
Dāmenin ḥıfẓ eyleyen olur emīn

3358. Şevbini cerrile cevlān itmeye
Şalınup kendüyi ḫıẕlān itmeye

3359. Zīre kibre hep bular olur nişān
Vaʾʿfu ʿannā Rabbenā sūʾe'z-zamān[922]

3360. Enbiyānuñ sünnetinden iy hümām
Ḳulʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

3361. Geydiler göñleklerin evvel bular
Şoñra iç ṭon geydiler iy nāmudār

3362. Oturup geysün ṭonın her kim geyer L139a
Tā aña ḫalḳdan ola yaḫşi ẓafer[923]

---

[920] İbn Mâce, "Libâs", 2 (No. 3558), 2/1178; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/88.
[921] Sūre-i Feṯḥ: İẕā cāʾe (Nasr Suresi)
[922] *Zamanın kötülüklerinden dolayı bizi affeyle.*
[923] ẓafer: ḫaber H

3363. Yāḫud aña irmeye āfet müdām M139a
İçi ṭaşı saġ ola bula merām

3364. Yaʿnī ḫalḳuñ olmaya ol düşmanı
Bula cism ü cānına ḫoş meʾmeni

3365. Daḫı ḳaftan eskimese iy ʿazīz
Çıḳarup terk itmeye ehl-i temīz[924]

3366. Yırtılursa yanları yāḫud yiñi
Yamasun geysün olur ṣankim yiñi

3367. Ger çıḳarsa bulsun aña bir faḳīr H139b
Virsün aña geysün anı ol ḥaḳīr

3368. Çünkim iḥsān eyleye anı ġanī
Ḥayy u meyyit olsa ṣaḳlar Ḥaḳḳ anı

3369. Ḳaftanı birden ziyāde olmaya
Tā ḥisābın artuġ anuñ bulmaya

3370. Pes aña ḳaftan iki olsa eger
Birini virsün faḳīre iy piser

3371. Her ḳaçan ḳaftan çıḳarsa arḳadan
Düre ḳoya örtmeye şeyṭān beden

3372. Zīre vardur her libāsa bir lisān
Ḥāl dilile ḳavlini eyler beyān

3373. Dir beni zeyn it giceyle sen hemīn
Ben seni gündüz müzeyyen ideyin

3374. Ger nişānlu olsa ḳaftan bī-bedel
Ḳaça andan gelmesün dirse ḫalel[925]

3375. Ḫāṣṣa ḥayvān ṣūreti olsa eger L139b
Aña raġbet itmeye ehl-i hüner

3376. Daḫı müʾmin geymesün aṣlā ḥarīr M139b
Tā ola rūz-i cezā bedr-i münīr

3377. İbrisimile dikilen hem-çünān
Geymek olmaz erler anı bī-gümān

[924] eskimese: eskimeye L
[925] gelmesün dirse: gelmeye tā kim L

3378. Geyse kimse dünyede itse ʿināد
Āḫiretde geymez anı bī-murād

3379. Ḳatı ince geymesün ʿavrat libās
Görmesün cismin baḳarsa aña nās

3380. Çün ḥicāb olmaz tene eyler ʿayān H140a
Vācib oldı ḳaçmaḳ andan bil beyān

3381. Mücebi laʿnet olur ḳaçmaḳ gerek
Ḳaçar andan kime kim uçmaḳ gerek

3382. Ṭonını ʿavrat tamām uzun ḳıla
Er ṭonından bir ḳarış uzun ola

3383. Şöyle ola örtüle andan ayaḳ
Tā ʿuḳūbet eylemeye aña Ḥaḳ

3384. Ṭonına bend eyleye erkek dişi
Yaḫşi ola dilerise her işi[926]

3385. Dügmesi ger olmaya ki_ilikleye
Dikenile bend ide ḫoş bekleye

3386. Ṣaru ḳızıl geymeye ʿāḳil olan
Çoḳ belā andan çeker cāhil olan

3387. Ṭīb-i aṣfar ger libāsa ḳarışa
Ki_anda anuñ rāyiḥası alışa

3388. Ol libāsdan hem-çünān ḳaçmaḳ gerek L140a
Nāra anı ṣoḳmaya tā giderek

3389. Üçden artuḳ evde döşek olmaya M140a
Ḳatı yumşaḳ nesnelerle ṭolmaya

3390. Er birini döşene ʿavrat birin
Ḳoya birin gözleyen ḳonuḳ yirin

3391. Ḳatılıġı olmaya ġāyet iri
Yatan anda dimeye yigdür yiri

3392. Ḥāṣılı bu ḳatı yumşaḳ olmaya

[926] Ṭonına: Ṣevbine L

Daḫı ḳatı nesnelerle ṭolmaya

3393. Böyle ḳılan sünnete oldı yaḳın H140b
Üçden artuḳ eyleme sen de saḳın

3394. Kāyinātuñ menşeʾi aṣlü'l-kerem
Yaʿnī ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-ümem[927]

3395. Ṣaḫtiyān ḳıldı döşegin içi līf
Emr-i dünyā oldı aña key ḫafīf

3396. Yatduġınca üstine yatdı Resūl
Anda buldı gözine uyḫu vuṣūl[928]

3397. Yaṣduġın aña göre eyle ḳıyās
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-libās[929]

3398. Çoġ ide ayaḳ ḳabın her er kişi
Tā ola yaḫşi anuñ her cünbüşi[930]

3399. Zīre oldur bil erenler merkebi
Anuñıla gördiler her meẕhebi[931]

3400. Ṣābit oldı sünnetile ol imām
Ḳulʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3401. Ḥarbiçün hem seyr içün geydi edük L140b
Fāriġ ol ferʿin gözet aşlın didük[932]

3402. Bir ḥadīṣde vārid oldı bu ḫaber M140b
Naʿl-i ṣafrā geymek oldı muʿteber

3403. Geydügince gitmeye andan sürūr
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-mürūr[933]

3404. Her kişi kim naʿl edük geymek diler
Ṣaġ ayaḳdan başlasun ḳılsun güẕer

3405. Ger çıḳarsa ṣolın evvel çıḳara

---

[927] menşeʾi: mefḫarı H / ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-ümem: şāh-ı enbiyā faḫru'l-ümem H, L
[928] Anda buldı: Buldı anda H, L
[929] İdfaʿ: Vaʾʿfu L *(Rabbimiz! Elbisenin şerrinden bizleri koru.)*
[930] ayaḳ ḳabın: naʿlinlerin L
[931] bil: hem H / merkebi: meskeni L (Kaynak metinde "merâkib" geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 288)
[932] edük: edik L / didük: didik L
[933] *Rabbimiz! Bize güzel yürüyüşler nasip eyle.*

Böyle gitsün her kim uyar rehbere[934]

3406. Geye ḫuffin otururken ol hümām H141a
Tā saʿādet pāyidār ola müdām

3407. Yürümeye bir edük geymiş kişi
Yaḫşi olmaz geymeseydi bir eşi

3408. Naʿlüñ emri buncılayın iy ḫ̆āce
Gey ikisin tā ola emrüñ yüce

3409. Daḫı ḳaftan yiñlerin geymek revā
Çıḳarup birin yürürse key ḫaṭā

3410. İki çigni üzre ola hem ridā
Bir çigin üzre ṣalınsa hem ḫaṭā[935]

3411. Silke dāyim kim edük geymek diler
Tā ki girmiş olsa düşe cānever

3412. Ṭaş diken girmiş olursa hep düşer
İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'ḍ-ḍarar[936]

3413. Yalın ayaḳ yürimek sünnet durur
Baʿżı evḳāt ḫayrıla ʿizzet durur

3414. Ḳaṣdı Ḥaḳḳ'a meskenet olmaḳ gerek L141a
Dimeyeler tā ʿabeş çekdi emek

3415. Zīre böyle emr idüpdür ol İmām M141a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3416. Yine İslām sünnetinden bir ḫaber
Diñle ṭoġdı başuña şems ü ḳamer

3417. Ḳılsa iḥsān ger ġanī vü ger emīr
Naʿlinin yā edügin geyse faḳīr

3418. Aña taḥḳīḳ olısar niʿme'ş-şevāb
Ḥāṣıl ola lā-cerem ḥüsne'l-meʾāb[937]

3419. Rāh-ı Ḥaḳ'da ġāzīye ṣankim hemān

---

[934] gitsün: ḳılsun H, L
[935] İki: Daḫı H, M // hem: ger H, yoḳ L
[936] Bu beyit H'de yoktur. *(Rabbimiz! Zarara uğramanın kötülüğünü bizden ırak eyle.)*
[937] ḥüsne'l-meʾāb: ḥüsnü'l-meʾāb H, ḥüsne'ṣ-ṣavāb L

Çekdi atın aldı oldı ol revān

3420. Bir kişi naʿlin ve yā başmaḳ geyer H141b
Ger otursa çıḳara budur eṣer[938]

3421. Ḳoya anı yanına nāẓır ola
Ḳalḳıcaḳ anı geye ḥāżır ola

3422. Yüzügi olmaḳ gümişden yā ʿaḳīḳ
Sünnet oldı ḥākime budur ṭarīḳ

3423. Ger yüzüge ḳudret olsa virse el
Ṣol elinde sirçe barmaḳdur maḥal

3424. Ḫātem üzre naḳş ḳılsa ḥikmeti
Bil ḳayırmaz itse böyle raġbeti

3425. Ḥikmetüñ ġayrı olursa ḫoş kelām
Olsun aña pend olur her ṣubḥ u şām[939]

3426. Ehl-i rāy olan bu yirde ḫoş dimiş
Ḥalḳası ḳaşı gerekdür aḳ gümiş[940]

3427. Tā ki ḫātem vażʿını bilmiş ola L141b
Anuñ evlā vaṣfını ḳılmış ola[941]

3428. Zīre ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

3429. Ḥalḳasın ḳaşın gümişden eyledi
Mihr-i mührin ḫalḳ-ı ʿālem söyledi[942]

3430. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[943]

3431. Ḳıldı yüzük ḳaşını elde müdām
Ayasından yaña ol bedru'l-kirām

3432. Yüzügin ḳılsun ḳılan miṣḳālden az
Artuġından ʿāḳil ider iḫtirāz

---

[938] eṣer: ḫaber L
[939] ġayrı: böyle H // Olsun aña pend olur her: Zīre pend olur kişiye L
[940] "Ehl-i rāy" kaynak eserde geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 208.
[941] vażʿını: vaṣfını L // vaṣfını: ḥālini L
[942] Mihr-i mührin: Mühr-i mihrin L
[943] ḫayru'l-enām: ḫayru'l-verā L

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Teḫattemū bi'l-ʿaḳīḳi fe-innehū lā-yuṣībüküm ġammün mā-dāme ʿaleyküm."[944] H142a

3433. Didi faḫr-ı kāyināt ḥaḳḳa'l-ḥaḳīḳ
Yüzügin ḳılsun ḳılan kimse ʿaḳīḳ

3434. Zīre bayıḳ ġam aña irmez didi
Yaʿnī ḳayġu hīç anı görmez didi

Ve fi'l-hadīṯi: "Et-teḫattemu bi'z-zümürrüdi yenfi'l-faḳra."[945]

3435. Hem zümürrüd olsa ḫātem iy piser
Faḳrı nefy eyler budur yaḫşi ḫaber[946]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ez-zehebü ḥilyetü'l-müşrikīne ve'l-fiḍḍatü ḥilyetü'l-müslimīne ve'l-ḥadīdü ḥilyetü ehli'n-nār."[947]

3436. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām L142a
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[948]

3437. Ḳıldı altundan yüzügin ehl-i şirk
Çekdi lā-büd kendüzine anı çirk

3438. Ger gümişden ḳılsa ḫātem müşterī M142a
Lāyıḳ oldur bulur İslām zīveri

3439. Ehl-i nāruñ ḥilyesi oldı demür
Yaḳdı cānın ḳıldı cismin ṣan kömür

3440. Ehl-i ḥükme ḫāteme oldı cevāz
Ġayrı kişi ḳılsun andan iḫtirāz[949]

3441. Sünnetinden dilese ḫoş-būy ola
Nāfe şerʿin keşf ide dil-cūy ola

3442. Pes teṭayyub hem taʿaṭṭur miskile H142b
Ger ele girse vire ḥaẓẓın dile[950]

---

[944] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/56.
[945] Sehâvî, Şemsuddîn Ebu'l-Hayr Muhammed, **el-Mekâsidu'l-Hasene**, Nşr. Muhammed Osmân el-Huşt, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1985, 251.
[946] hem: ger H
[947] Ali el-Muttakî, **Kenzu'l-'Ummâl**, Thk. Bekrî Hayyânî, Safvet es-Sakâ, Müessesetü'r-Risâle, 1981, 6/675.
[948] Didi: Diñle L // ṣadru'l-enām: faḫru'l-enām H, L
[949] ḫāteme oldı: ḫātem oldı çün L
[950] miskile: müşkile L

3443. Arż olursa ger saña yaḫşi ḳoḫu
Ḳoḳmaḳ almaḳ oldı sünnet reddi ḳo

3444. Levni maḫfī rīḥı ẓāhir ṭībi er
Dürtünürse sürtünürse ḫoş eşer

3445. Lāyıḳ olan żıddı oldı ʿavrata
Düşmeye tā şöhretile āfete

3446. Yaʿnī levni olsa ẓāhir ṭībile
Rīḥı maḫfī şanasın kim sībile

3447. İy gözin rūşen ḳılan ʿayn-ı cemāl
Sünnet oldı gözüñe bil iktiḥāl

Ve fi'l-ḥadīşi: "İkteḥilū bi'l-işmidi fe-innehū yeclu'l-başara ve yünbitü'ş-şaʿra ve yekteḥilu fi-külli ʿaynin şelāşen şelāşen."[951] L142b

3448. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[952]

3449. Didi işmid birle idüñ iktiḥāl
Zīre gözi rūşen ider bā-cemāl[953]

3450. Daḫı kirpük bitürür muṣliḥ durur M142b
Gözi şaḳlar ḫayrıla müfliḥ durur

3451. Üçer üçer çeke her bir gözine
Tā cemālin rūşen ide yüzine

3452. *Nām-ı ismid dān ki seng-i tūtiyā*
Ber-dü-çeşmet ger keşī her dem biyā[954]

Ve fi'l-ḥadīşi: "Men ikteḥale yevme ʿāşūrā lem-termed ʿaynāhu ebeden."[955]
H143a

3453. Bir kişi çekse gözine sürme bol
Rūz-i ʿĀşūrā olursa ol gün ol

3454. Gözi maʿlūl olmaya anuñ ebed
Rūşen ola görmeye aṣlā remed

---

[951] Tirmizî, "Libâs", 23 (No. 1757), 4/234.
[952] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L
[953] ider: eyler L
[954] *Sürme taşının adı bil ki İsmid'dir. İki gözüne sürme çekmek istediğin zaman gel.*
[955] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 209.

3455. Lākin ol günde Yezīdler bed-fiʿāl
Eylediler şād oluban iktiḥāl

3456. Kıldılar ol gün Ḥüseyn'i çün şehīd
Sürmelendi şād oluban her Yezīd

3457. Sürmelense ol gün içre bir kişi
Beñzemekdür bil Yezīd'e cünbüşi

3458. Anlara olmaz teşebbüh bil revā
Zīre andan çekilür çoḳ çoḳ ʿanā

3459. Çünkim anlar ḫorlıḳ itdi bī-ʿaded L143a
Anlara laʿnet yaraşur tā ebed

3460. Dürtse yaġı cismine līnet durur
Hem saḳal saç ṭaramaḳ sünnet durur

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men kāne lehū şaʿrun fe'l-yükrimhu."[956]

3461. Ḳıllu olsa bir kişi iy muʿteber M143a
Aña ikrām eylemekdür ḫoş ḫaber

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "İẕe'd-dehene eḥadüküm fe'l-yebde' bi-ḥācibeyhi fe-innehū yeẕhebü bi'ṣ-ṣudā'i."[957]

3462. Bir kişi sizden eger yaġ dürtüne
Evvel andan iki ḳaşa sürtüne

3463. Zīre başuñ aġrısın sürer gider H143b
Başın anuñ ḫoş ider yaḫşi eṣer

3464. Baʿżı yirde naḳl olur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3465. Aldı yaġı eline ol nīk-nām
Ṣol eli ayasına sürdi tamām[958]

3466. İki ḳaşın ṣıġadı ṣoñra Resūl
Hem bıyığın saḳalın mesḥ itdi ol

3467. Ṣoñra başın hem-çünān mesḥ ide ol
Cism ü cāna fāʾide ide ḥulūl[959]

---

[956] Ebû Dâvûd, "Tereccul", 2 (No. 4163), 4/76.
[957] İbnü's-Sünnî, **Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle**, 144.
[958] ol nīk-nām: ḫayru'l-enām L // Ṣol eli: Ṣaġ eli H, L

3468. Saña daḫı yaraşur iy nev-cüvān
Gözle anuñ sünnetini hem-çünān

3469. Her kişi kim yaḫşi ʿādet araya
İki günde bir saçını ṭaraya

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men emerra ʿalā-ḥācibeyhi'l-muşṭa ʿūfiye mine'l-vebāʾi."[960]

3470. İftiḫāru'l-enbiyā ḫayru'l-enām H144a, L143b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[961]

3471. Didi ṭaraḳ ger ḳaşa kimse ura
Bil vebādan Ḥaḳḳ aña ṣıḥḥat vire

3472. Daḫı her kim saçını başdan ṭarar
Yaʿnī ḳarcaş olmaya bir bir açar[962]

3473. Hem *elem neşraḥ leke* ḳılsun tamām[963]
Şol zamān kim baş ṭarar ber-ihtimām

3474. Bil ḫiżābı oldı sünnet şerʿile M143b
Ṯābit oldı ḳavlile hem fiʿlile

3475. Yaʿnī ḥınnā oldı sünnet ber-kemāl
Fe'ḳbelū ḳavlen ve fiʿlen li'l-cemāl[964]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İḫteḍıbū fe-inne'l-melāʾikete yestebşirūne bi-ḫıḍābi'l-müʾmini."[965]

3476. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām H144a
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[966]

3477. Yaḳınuñ ḥınnā didi emr eyledi
Anuñiçün ḫoş beşāret söyledi

3478. Zīre müʾmin yaḳsa ḥınnā ḳılma şek
Birbirine muştılar anı melek

---

[959] Bu beyit H ve L'de yoktur. (Sadece M ve D nüshalarında geçen bu beyit kaynak metne uygundur. Kaynak metinde "reʾsehū" kelimesi geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 209)

[960] İbn Hibbân, rivâyeti yakın lafızlarla tahrîc etmiştir. İbn Hibbân, **el-Mecrûhîn**, 1/202.

[961] Bu beyit H ve M'de yoktur.

[962] açar: arar H

[963] *elem neşraḥ leke ṣadrak: (Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?(İnşirah Suresi 94/1)*

[964] *Cemal isterseniz, kavlen ve fiilen bu sünnete uyun.*

[965] Ali el-Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, 6/667.

[966] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü L

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Aḥsenü mā-ġuyyira bihi'ş-şeybü'l-ḥınnā'ü ve'l-ketemü."[967]

3479. Bu ḥadīṯde naḳl-i maʿnā iy piser
Diñle cāndan ki_ola ḳadruñ muʿteber

3480. Pīrligi taġyīr iden şeyʾ-i ḥasen
Oldı ḥınnā hem ketem iy müʾtemen

3481. Diñle Ṣıddīḳ maẓhar-ı ḫüsn-i meʾāb L144a
Bu ikisi birle ḳıldı iḫtiżāb[968]

3482. Ḳara birle saç saḳal boyanmaya
Ṣaḳına nār-ı ʿitāba yanmaya

3483. Zīre bunda çoḳ ḫaber var ḳorḳulu
Yüz ḳarasın göriser yavuz ḫūlu

3484. Ṣufratıla ḥumratıla iḫtiżāb
Eylese cāʾiz budur bunda cevāb

3485. Yaʿnī ḳızıl ṣaru birle boyana M144a
Bu temessük yiter aña ṭayana

3486. Ḳıl aġarsa aña taʿẓīm eyleye
Daḫı pīrler görse tefḫīm eyleye

3487. Yolmaya yigrenmeye aḳ olsa ḳıl
Zīre müʾmin nūrı oldur eyle bil

3488. Hem vaḳārı müʾminüñ oldur ʿayān H144b
Aña taʿẓīm eyleyen bulur emān

3489. Daḫı bunda naḳl olundı bir ḫaber
Güş-ı cāna aşılursa ḫoş güher

3490. Ger aġarmaḳ düşse saça işlese
İki ḳulaḳ yanlarından başlasa

3491. Zühdine olur anuñ yaḫşi nişān
ʿİlleti başdan gide bula emān[969]

3492. Başınuñ öñi vü ardı muḥterem

---

[967] Ebû Dâvûd, "Tereccul" 17 (No. 4205), 4/85; Tirmizî, "Libâs", 20 (No. 1753), 4/232.
[968] Diñle: Oldı L
[969] gide: gider L

Ger aġarsa bulısar ʿizzet kerem[970]

3493. Eñsesinden aġarursa ḫorlanur
Bıyıġından aġarursa ʿārlanur

3494. İki zülfin saçlarından ayıra L144b
Ayru ayru her birisin ḳayıra

3495. Başı hem-çün ḳazımaḳ sünnet durur
Cümlesin pāk eylemek rifʿat durur

3496. Her ṭarafda ḳomaya saçdan nişān
Cümlesin ḫoş ḳazıyan görmez ziyān[971]

3497. Ḳaṣṣ-ı şārib ḥalḳ-ı ʿāne netf-i ıbṭ
Oldı sünnet rütbeten dir mürtebiṭ

3498. Yaʿnī ḳasıḳ daḫı ḳoltuḳ pāk ola M144b
Ḳazıya hep ḳılların bī-bāk ola

3499. Hem bıyıġın ḳaşına ḳıla şebīh
Ḳomaya uzanmaġa ide nezīh

3500. Ḳasıġınuñ ḳılların terk itmeye
Ḳırḳ güne dek ḳazıya uzatmaya

3501. Hem bıyıġın hem-çünān kesmek gerek H145a
Aşmaya ḳırḳ gün aña hem giderek

3502. Saḳalın irsāl ide az itmeye
Yaʿnī saḳal ḳırmaya azıtmaya

3503. Bir ṭutamdan uzun olsa ger saḳal
Kesmek andan müsteḥabdur yoḳ melāl

3504. Ḥilyesidür müʾminüñ liḥye tamām
Kesdi ucın yanların ḫayruʾl-enām

3505. Pençüşenbe gelse yāḫud cumʿada
Liḥyesin düze ḳoşa göḳcek ide[972]

3506. ʿĀdet idüp saḳalın düzmek kirām
Heftede bir efḍal oldı iy hümām

[970] öñi vü ardı: öñi vü yanı H, öñi depesi L
[971] saçdan: saçda H
[972] Pençüşenbe: Pençşenbi L

Ve fī-ḥadīṣin āḫara: "Men ḳalleme eẕāfirahū yevme'l-cumuʿati lem-teşʿaş enāmiluhū."[973] ve yedfinü ḳulāmete eẕfārihī ve şaʿrihī li-ellā-yelʿabe bihi's-seḥaratü ve lā-**yeḳʿudü'ş-şeyṭānü ʿalā-mā-ṭāle minhā**[974] ve lā-yeḳlemuhā bi's-sinni fe-innehū yürişü'l-baraşa bel bi'l-miḳrāḍi. L145a

3507. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[975]

3508. Rūz-i cumʿa kesse her kim dırnaġın M145a
Pārelenmiş görmeye hīç barmaġın

3509. Dırnaġın saçın kesen gömsün yire
Siḥr idenler olmasun anı göre

3510. Uzun olsa iki böle ayıra
Anda şeyṭān ṭurmaya ḫoş ḳayıra

3511. Dişlerile kesmeye dırnaḳ kesen H145b
Tā baraşdan ḳurtıla ola esen

3512. Belki şınduyıla kese ol hemīn
Tā baraşdan ḳurtıla ola emīn[976]

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Men erāde en-yeʾmene şekāte'l-ʿayni ve'l-baraşa ve'l-cünūne fe'l-yaḳlim yevme'l-ḫamīsi baʿde'l-ʿaşri ve'l-yebdeʾ bi-ḫınşırihi'l-yesār."[977] Ve yünaḳḳi'l-berācime ve'l-liṯāṯe ve'l-esnāne ve'ṣ-ṣımāġayni ve'ṣ-ṣımāḫayni me'steṭāʿa fe-inne mā-yaʿlūhā mine'l-veseḫi yüneffiru'l-melāʾikete.

3513. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā faḫru'l-enām* L145b
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[978]

3514. Kim dilerse görmeye göz derdini
Yaʿnī gözden süre derdüñ gerdini[979]

3515. Hem baraşdan cismini ṭāhir ide
Hem cünündan ẕātını sātir ide

3516. Dırnaġını kessün ol yevme'l-ḫamīs

---

[973] Ebû Nuaym, **Ahbâru İsbehân**, Thk Seyyid Kesrevî Hasen, 2 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, 1/297.
[974] Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, 1/141.
[975] Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: İḳbelūhüm bi'ṣ-ṣalāti H (Bu beyit L'de yoktur.)
[976] Bu beyit H'de yoktur.
[977] *el-Firdevs*'de "من أَرَادَ أَن يَأْمَن الْفقر وشكاية الْعَمى والبرص وَالْجُنُون فليقلم أَظْفَاره يَوْم الْخَمِيس بعد الْعَصْر وليبدأ بِخِنْصرِهِ الْيُسْرَى" lafzıyla geçer. Bkz. Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 3/594.
[978] faḫru'l-enām: ḫayru'l-enām H, L
[979] Kim: Ger H // derdüñ: derdi L

ʿAṣrı ḳılsun ol işi ḳılsun nefīs

3517. Ṣolda kiçi barmaġından başlasun M145b
Tā nihāyet bula anı işlesün

3518. Barmaġuñ büklümlerin bucaḳların
Yuya ova ḳomaya aṣlā kirin

3519. Dişlerin hem etlerin ova yuya
Olmasun nesne ḳala daḫı yoya

3520. Yuya aġzı köşesini hem-çünān
Hīç vesencden ḳalmaya anda nişān[980]

3521. Ḳudretince pāk ide ḳulaḳların H146a
Daḫı hem-çün ayaġı barmaḳların

3522. Zīre bunlar olsalar kirlü kerīh
Ola çirkīn olmaya ġāyet nezīh

3523. Ḳaçar andan yigrenür cümle melek
ʿĀḳil olan pāk ider yumaḳ gerek

3524. Hem ricāle sünnet oldı bil ḫıtān
Ol nisāya mekrümetdür hem-çünān

3525. Böyle didi kāyinātuñ mefḫarı
Vir ṣalavāt cānıla iy dīn eri

3526. İn-şāʾallāh olısar ol da beyān L146a
Rabbenā yessir lenā niʿmez-zamān[981]

3527. Naḳl ider baʿżı ḥadīṯ-i Muṣṭafā
Kim tenevvür birle ola iktifā

3528. Hem ḥadīṯüñ baʿżı anı menʿ ider
ʿĀrif olan fikr ider yaḫşi gider

3529. Ger çoġ olsa ḳasıḳ u ḳoltuḳ ḳılı
Ḳazırıdı ṣanasın kim yoḳ ḳılı

3530. Bil tenevvür maʿnīsini iy hümām M146a
Kim ḫırızma eyleye emrin tamām[982]

---

[980] Vesencden: vesenḥden L
[981] *Rabbimiz! En güzel zamanları bize nasip eyle.*
[982] eyleye emrin: emrini eyler H

3531. Oldı ḥınnā sünneti bil zenlerüñ
Oldı mekrūh ġayrısına anlaruñ

3532. Anuñıla er olanlar ʿavrata
Beñzemekdür lāyıḳ olmaz sīrete

3533. Hem-çünān ʿavrat ere öykünmeye
Ol daḫı mekrūh olur ḳılsun ḥayā

3534. Zīre taḥḳīḳ mefḫar-ı kevn ü mekān H146b
Aña laʿnet eyledi yoḳdur gümān

Fe inne'n-Nebiyye ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: "Leʿane'r-racülete mine'n-nisā'i"[983] eyi'l-müteşebbihete bi'r-ricāli.

3535. Daḫı ʿavrat ġayrı ʿavrat sacların
Saçına hīç eklemesün uçların

3536. Yaʿnī ekler saçına eyler uzun
Zīre andan aşılur olur zebūn[984]

3537. Ġayrı ʿavrat ḳaşını hem yolmaya
Daḫı ġayra emr idüp yol dimeye[985]

3538. İtmesün ʿavrat daḫı keskin dişin L146b
Ġayrı ʿavrat itmesün böyle işin[986]

3539. Daḫı kendü ellerin naḳş itmeye
Ġayrı ʿavrat naḳşına hem gitmeye

3540. Virdi ruḫṣat faḫr-ı ʿālem Muṣṭafā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

3541. Kim erenler gireler ḫammāmlara
Fūṭa birle ṣu alalar cāmlara

3542. Zīre odı añdurur anda aña
ʿĀḳil oldur dāyimā bunda aña

3543. Şol zamān kim ıssısın anuñ ṭuya M146b
Ṣıġına oddan Ḥaḳ'a ġayrın ḳoya[987]

---

[983] ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: ʿaleyhi's-selām L. Ebû Dâvûd, "Libâs", 31 (No 4099), 4/60.
[984] Bu ve devamındaki beyit H'de yer değiştirmiştir.
[985] ḳaşını: saçını L // emr idüp yol dimeye: yol diyü emr itmeye H
[986] daḫı:olan H
[987] anuñ ṭuya: bunda duya H

3544. Şol zamān kim şoyınur çıblaḳ olur
Bile āḫir işbu ḥāl aña gelür

3545. Şol zamān kim döke başa ıssı şu
Di cehennem içre olsa n'ola bu

3546. Hem daḫı dīvāra ḳılsun yüzini H147a
Yāḫu yumsun açmasun hīç gözini

3547. Tā ki ġayruñ ʿavretin gözetmeye
Daḫl idüp kimse dilin uzatmaya

3548. ʿAvretin göstermeye hem saḳına
Göbeginden irişince sāḳına

3549. Ger şifā bilse gire ḥammāma ol
Zīre evlā olısardur aña yol

3550. Menʿ ola ḥammāma ʿavrat girmeye
Zīre fitne olısardur görmeye

3551. Çıḳsa er ḥammām içinden iy hümām L147a
Ayaġına dökse ṣovuḳ ṣu tamām[988]

3552. Ḳurtıla baş aġrısından bī-gümān
Bu belāyı defʿ iden budur hemān[989]

3553. Bir kişi āyīneye ḳılsa naẓar
Yā ṭuru ṣu bulsa baḳsa yoḳ żarar

3554. Heyʾetin ıṣlāḥ içün sünnet durur
Sünnetin bilmek gerek rifʿat durur[990]

3555. Nāẓır olan işbu virdi ẕikr ide
Ḫālıḳ'uñ ṣunʿın bile ḫoş fikr ide

El-ḥamdü li'llāhi'lleẕī sevve ḫalḳī fe-ʿaddelehū ve kerreme ṣūrete vechī ve ḥassenehā ve ceʿalenī mine'l-müslimīne. Allāhümme kemā ḥassente ḫalḳī fe-ḥassin ḫulḳī.[991] M147a

[988] dökse: döke H
[989] Bu belāyı defʿ iden budur hemān: Derd-i serden bulısar lā-büdd emān L
[990] rifʿat: ʿibret L
[991] Bu dua, L nüshasında 7 beyit sonrasında yer almaktadır. Hadis için Bkz. Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 1/240; İbn Hibbân, **el-İhsân fî Takrîbi Sahîhi İbn Hibbân**, Thk. Şuayb el-Arnaût, 18 Cilt, Muessestu'r-Risâle, Beyrut, 1988, 3/239.

3556. Diñle cāndan ʿışḳıla iy nev-cüvān
İşbu minvāl üzre digil ol zamān[992]

3557. Ḥamdü li'llāh Ḫālıḳ'a kim lā-yezāl
Ḫoş yaratdı virdi baña iʿtidāl

3558. Ṣūret-i vechüm mükerrem eyledi H147b
Ḥüsnile daḫı müsellem eyledi[993]

3559. Ehl-i İslām zümresinden eyledi
Ehl-i īmān ẕürvesinden eyledi[994]

3560. Yā İlāhī çünki sensin Ẕü'l-cemāl
Sen virürsin her cemāle ḫūb kemāl

3561. Nitekim sen itdüñ iḥsān ḫalḳuma
Ḥüsn-i luṭfuñ eksük itme ḫulḳuma

3562. Vird-i maḫṣūṣın dilerseñ iy hümām
İşbu virdi ḳoma dilden ṣubḥ u şām

3563. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[995]

YİGİRMİ SEKİZİNCİ FAṢL MENZİL VE BİNĀ SÜNNETLERİ BEYĀNINDADUR.[996] L147b

3564. İy viṣāli Kaʿbe'sin maʿmūr iden
Anuñıla ḳalbini pür-nūr iden

3565. Gel göñül yap faḳrıla faḫr eylegil[997]
Ol yıḳılmaz bir ulu şehr eylegil

3566. Sünnet üzre evvelā mesken gerek M147b
Cān ḥużūr itmeklige meʾmen gerek[998]

3567. Hem bināsın sünnete uydur anuñ
Tā ki maʿmūr ola ol beytüñ senüñ

---

[992] cāndan ʿışḳıla: dilden cānıla L (Bu beyit H'de yoktur.)
[993] müsellem: müsellim M
[994] ẕürvesinden: ẕirvesinden L (Bu beyit H'de yoktur.)
[995] Bu beyit L'de yoktur.
[996] menzil: ev L / beyānındadur: beyān ider H
[997] el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, 2/87, No. 1835.
[998] Cān: Dil L

3568. Yitecekçe bil binā sünnet durur
Anı yap kim ol saña rifʿat durur

3569. Ḳıl binānuñ rifʿatın altı ẕirāʿ
Her ẕirāʿuñ altı ḳabża bī-nizāʿ[999]

3570. Artuġ olsa yüklenür rūz-i cezā
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-binā[1000]

3571. Niyyet ide çün bināya başlaya H148a
Anuñ içre Allāh işin işleye

3572. Yaʿnī maʿbed ola aña ol mekān
Issı ṣovuḳ ḳılmaya daḫı ziyān[1001]

3573. Daḫı aña olmaya andan vebāl
Şol zamān kim bulmaya hergiz mecāl

3574. Daḫı her kim yapmaḳ ister bir binā
Ḫarcı çoḳ māl olmaġ olmaz bil ʿanā[1002]

3575. Mālile maʿmūr olımaz mā vü ṭīn L148a
Ḫayrı yoḳdur olsa maṣraf bu hemīn[1003]

3576. Sünnetile bunda yapmaḳ iy hümām
Günde bir ṣıra gerek ola tamām

3577. Bir uġurdan cümlesini yapmaya
Günde bir ḳur yapa yoldan ṣapmaya

3578. Nitekim yapdı dürişdi ol Ḫalīl
Daḫı hem-çün yapdı oġlı İsmāʿīl

3579. Raḥmetin anlara iḥsān eylesün M148a
Fażlını anlara yiksān eylesün

3580. Yapdılar Allāh evin oldı refīʿ
Eyledi Kaʿbe anı *Rabbün Semīʿ*[1004]

3581. Günde bir ṣaf yapdılar oldı tamām
Bir uġurdan ḳılmadılar ihtimām

---

[999] bī-nizāʿ: bī- ẕirāʿ L
[1000] İdfaʿ: Vaʾʿfu L / binā: ḳażā H *(Rabbimiz! Binanın şerrinden bizi ırak eyle.)*
[1001] daḫı: aña L
[1002] olmaz: ister H
[1003] olsa maṣraf: maṣraf olsa H
[1004] Semīʿ: Ġafūr L *(Rabbün Semīʿ: Herşeyi işiten bir Rab)*

3582. Hem bināda olmaya ẖarc-ı ḥarām
Yıḳılur olmaz bināsı müstedām

3583. Pāyidār olmaz binā olur ẖarāb
Pes ḥelāl māldan gerek ki_ola ṣavāb

3584. Ol binā içre gerekmez naḳşı ḳo
Naḳşa aldanma dilerseñ yaẖşi ẖū[1005]

3585. Daẖı ṣūret yazmaya bilmek gerek
Zīre andan nefret ider her melek

3586. Daẖı ṣūret başı anuñ maḥv ola H148b
Nesne lāzım olmaya hep ʿafv ola[1006]

3587. Olduġı menzil öñin pāk eyleye
Ḳomaya şeyʾ-i kerīh ẖāk eyleye

3588. Zīre taḥḳīḳ bil neẓāfet iy hümām L148b
Ehl-i īmān sīretindendür tamām

3589. Faẖr-ı ʿālem muḳtedā-i enbiyā
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve'r-rıżā[1007]

3590. Perde görse ḳapuda olmış nişān
Hem muzaẖraf naḳşıla ṭolmış ʿayān

3591. İtmedi ol ḳapudan aña duẖūl
Ḳaçdı andan itmedi aña vuṣūl

3592. Ḥavlı dīvārını daẖı örtmeye M148b
Hem muzaẖref ṣevbile ṭonatmaya[1008]

3593. Yırtıcılar cildi mefreş olmaya
Döşenen ẖalḳıla ülfet bulmaya

3594. Girdügince ehline vire selām
Çünki vardur evde gördi bir benām

3595. Bulmasa evde kimesne ol hümām
Ḳul Hüva'llāhü Eḥad ḳılsun tamām[1009]

[1005] gerekmez: yaraşmaz L
[1006] Daẖı: Olsa H, L
[1007] Faẖr-ı ʿālem muḳtedā-i enbiyā: İftiẖāru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām L // ve'r-rıżā: ve's-selām L
[1008] ṣevbile: naḳşıla L
[1009] *Ḳul Hüva'llāhü Eḥad: De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."* (İhlas Suresi, 112/1)

3596. Gice olsa ḳapuların yapaya
Ḳab u ḳacaḳ ḳomaya hep ḳapaya

3597. Ḳapariken ẕikr ide Allāh adın H149a
İde perde hem gözede maḳṣadın

3598. Dilerise baḫt u devlet celb ide
Odı örte hem çırāġı cerb ide

3599. Daḫı peşkīr yaġlı olsa iy piser
Yatduġuñ evde ḳoma andan gider

3600. Evde tenhā yatmaya bula celīs
Eyleye kendüzine anı enīs

3601. Gice ev üzre çıḳuban yatmaya L149a
Kendüzini mehlekeye atmaya

3602. Çünki yoḳdur çevresinde ḳorḳuluḳ
Ġaflet idüp düşiser baʿżı ḳonuḳ[1010]

3603. Ḳapusız evde girüben yatmaya
Kimse girüp çıkup andan gitmeye

3604. Daḫı kelbe ḳomaya evde mecāl
İllā evde bekci olsa yoḳ vebāl

3605. Ṣayd içün yā zerʿa olsa pāsubān M149a
Ṭutmaḳ olur gelmeye tā kim ziyān

Ve fi'l-bābi ḥadīṣü ʿAliyyin raḍiya'llāhü ʿanhü ḳāle lehu'n-Nebibiyyü ʿaleyhi's-selāmü: "Lā-testaḳbili'ş-şemse ve'stedbirhā fe-inne fi'stiḳbālihā dāʾen ve fi-istidbārihā şifāʾen."[1011]

3606. Bāb-ı pend içre bulundı bir ḥadīṣ
Behre alur ol ḥadīṣden müsteġīṣ

3607. Ḳuṭb-ı cümle evliyā yaʿnī ʿAlī
Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi bi'l-celī[1012]

[1010] Çünki: Zīre H, L

[1011] İbn Ebî Usâme, **Buğyetu'l-Bâhis an Zevâidi Müsnedi'l-Hâris**, Thk. Hüseyn Ahmed Sâlih el-Bâkirî, 2 Cilt, Merkezü Hidmeti's-Sünneti ve's-Sîreti'n-Nebeviyyeti, Medine, 1992, 1/526. (Kaynak eserde: "dāʾün" ve "şifāʾün" olarak geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 219)

[1012] Ḳuṭb-ı cümle: Ḳuṭb-ı tāc-ı L *(Allah'ın rahmeti apaçık onun üzerine olsun.)*

3608. Didi aña seyyid-i kevn ü mekān H149b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü külle ān[1013]

3609. Güne ḳarşu ḥācetüñ itme ḳażā
Vir sen aña arḳañı gözle rıżā

3610. Zīre aña ḳarşu ṭurmaḳ ola dā
Arḳa virse oturan ola şifā

3611. Baʿżı āṣārın daḫı ḳıl istimāʿ
ʿĀḳil olan ider andan intifāʿ[1014]

3612. Çıḳmasun sizden biriñüz nā-gehān L149b
Ṣayḥa girse semʿine olsa fiġān

Ve fī-baʿḍı'l-āṣāri: "Lā-yaḫrucenne eḥadüküm ilā-ṣayḥatin."[1015]

3613. Hem binānuñ sünnetinden her ḳula
Bevl ü ġāʾiṭ emrine lāzım ḫelā

3614. Ġusle ābdeste gerekdür hem mekān
Ger ḥużūr itmek dilerse her zamān

3615. Hem gerekdür ḳonuġa tenhā mekān M149b
Rāḥat ola ecrin ide Müsteʿān

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "İnne li-külli şeyʾin zekāten ve zekātü'd-dāri beytü'ḍ-ḍıyāfeti."[1016]

3616. İftiḫāru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[1017]

3617. Didi her bir nesneye vardur zekāt
Beyt-i mihmān menzile virür necāt[1018]

3618. Menzil ehli dilese bulmaḳ sürūr
Müsteḥabdur ʿūdıla ḳılsun buḫūr

3619. ʿŪda maḫṣūṣ olmadı emr-i buḫūr H150a
Ġayrısınla hem-çünān olsa olur

[1013] *De ki, salat her an onun (Hz. Muhammed'in) üzerine olsun.*
[1014] ider: ḳılur H
[1015] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 219.
[1016] el-Hatîb el-Bağdâdî, **el-Câmiu li Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmi'**, Thk. Mahmûd et-Tahhân, 2 Cilt, Mektebetü'l-Me'ârif, Riyad, t.y., 2/170.
[1017] Bu beyit L'de yoktur.
[1018] Didi: Bil ki L

3620. Arż-ı ḥarbde ṭutmaya kimse vaṭan
Zīre düşman yiri olmaz müʾtemen

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Ene berīʾün min-külli müslimin muḳīmin beyne ẓahrāneyi'l-müşrikīn."[1019]

3621. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1020]

3622. Didi Müslim ayrılur olur saḳīm
Ehl-i şirk içre olursa ol muḳīm[1021]

3623. *Ger be-ḥ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

YİGİRMİ ṬOḲUZINCI FAṢL YÜRÜMEK VE ANUÑ EDEBLERİ SÜNNETLERİN BEYĀN İDER.[1022] L150a

3624. Çıḳsa gitse menzilinden bir kişi
Dise bi'smi'llāh oñar anuñ işi

3625. İşbu virdi dilde tekrār eyleye M150a
Cānıla Allāh'a ikrār eyleye

Bi'smi'llāhi ve tevekkeltü ʿale'llāhi ve lā-ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'llāh.[1023]

3626. Diye Allāh'a tevekkül eyledüm
Ḥavl ü ḳuvvet ol Ḫudā'ya söyledüm

3627. Cümle emrüm cümle seyrüm ʿazmile
Aña ʿāʾid Aña rāciʿ cezmile[1024]

3628. Hem ṣıġına Ḫālıḳ'a ṣubḥ u mesā
Ġafletinden irmeye tā kim belā

3629. Hem ḍalālet cehlile şaşurmaya H150b
Şerrile şeyṭān anı düşürmeye

[1019] Ebû Dâvûd, "Cihâd", 103 (No. 2645), 3/45; Tirmizî, "Siyer", 42 (No. 1604), 4/155.
[1020] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: İḳbelūhüm bi'ṣ-ṣalāti H (Bu beyit L'de yoktur.)
[1021] Didi: Yaʿnī L
[1022] anuñ edebleri sünnetlerin: aña müteʿalliḳ sünnetleri H (L nüshasında fasıl başlığı şöyledir: "Yürimek sünnetlerin ve edeblerin bildürür. ")
[1023] H ve L'de bu dua bir önceki beyitten önce gelmektedir. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Edeb", 111 (No. 5095), 4/325; Tirmizî, "Deavât", 34 (No. 3426), 5/490.)
[1024] Aña ʿāʾid Aña rāciʿ: Aña rāciʿ Aña ʿāʾid L / cezmile: bezmile L

3630. Her ḳaçan kim çıḳsa yā girse eve
Āyete'l-Kürsī oḳuya hem seve

3631. Daḫı her kim yürise sürʿat ide
Öñine meyl eyleye raġbet ide

3632. Ḳatı taʿcīl ola anuñ gidişi
Yilmeden düşer ṣana gören kişi

3633. Zīre her kim gitmegin taʿcīl ider
Kibr ü ʿucbdan ḳurtulur yaḫşi gider[1025]

3634. Daḫı gögsün germesün ṣalınmasun
Hem gerinmek giderek bulınmasun

3635. Zīre bunlar olısar kibre nişān L150b
Ḳaçmaḳ andan vācib oldı her zamān[1026]

3636. İki ʿavrat arasından gitmeye
Şehvet odı içre kendin atmaya

3637. Ger dilerse irişe ʿizzetlere M150b
Yolı ḫālī eyleye ʿavratlara[1027]

3638. İncidür nesne düşerse ger yola
Gidere tā yüriyen rāḥat bula

3639. Zīre andan çoḳ ṣevāb ḥāṣıl olur
Yazılur dīvānına vāṣıl olur

3640. Eski dīvār görse yola aşılur
Tīz geçen altından anuñ ḳurtulur

3641. Otura çārsūda olsa ḥāceti
Bitse ḥācet gide olsa ṭāḳatı

3642. Lehve lüʿbe olmaya tā kim sebeb H151a
Ḥāceti bitmiş kişi ṭurmaḳ ʿaceb

3643. Otura diñler olursa ehl-i sūḳ
Aña lāyıḳ pes edā ide ḥuḳūḳ

3644. Yaʿnī açа gözlerin çelermeye

[1025] gitmegin: gitmesin L
[1026] her zamān: bī-gümān L
[1027] ḫālī: ḥālī L

Olur olmaz nesneye belermeye

3645. Bu durur ġaḍḍu'l-baṣar iy nūr-ı ʿayn
Yum gözüñi tā saña gelmeye şeyn

3646. Daḫı görse bir kişi eyler żarar
Menʿ ide mūʾẕī olan ide ḥaẕer[1028]

3647. Böyledür keffü'l-eẕā ḳıl iḫtiyār
Ṭut elüñi dilüñi iy baḫtiyār

3648. Ol ḥuḳūḳdan birisi almaḳ selām L151a
Al selāmı vir selāmı ol selām

3649. Ḫayra terġīb şerre terhīb eylegil
Ḳābil olan ehli tehẕīb eylegil

3650. Emr-i maʿrūf nehy-i münker iy hümām M151a
Böyle olur bāḳ*ī*sin gör ve's-selām

3651. Görse maḥzūn şöyle yatur bī-meded
Mevc-i ḥayret ġarḳa virmiş bī-ʿaded

3652. Aña lāyıḳ bu durur ola muʿīn
Tā belādan ol muʿīn ola emīn

3653. Daḫı azmış olsa ḳalsa bir kişi
Gelmese hergiz aña ḳolay işi

3654. Aña irşād eyleye hādī ola
Ḳurtara ġamdan aña şādī ola

3655. Cānlu cānsuz görse yatur bir metāʿ H151b
İssi bilmez ki_ide aña ittibāʿ

3656. Anı taʿrīf eyleye iller bile
İssine iʿlām ola gele bula

3657. Ger tükürse örte anı ol zamān
Bevl ü ġāʾiṭ emri daḫı hem-çünān

3658. Öñine saġ yanına tükürmeye
ʿĀḳil olan hem-çünān sümkürmeye

3659. Ger tükürse ṣolına ide revān

[1028] mūʾẕī: mūẕī M

Yā ayaġı altına ala hemān

3660. Seyre giden kimseye ṭuydurmaya
Binüp ata kimseler uydurmaya

3661. Ululanmaḳ olur andan ḳaça ol L151b
Bāb-ı devlet dilerise aça ol

3662. Pīrleriçün yürümek bile ʿaṣā
Olur īmāna ʿalāmet ḫoş ṣafā[1029]

3663. Enbiyānuñ sünnetidür hem ʿaṣā
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve'r-rıḍā[1030]

3664. Görse ḳaldı yolda gözsüz bī-meded M151b
Saġ elile ṭuta ṣolın muʿtemed

3665. Yide anı gitdügi deñlü gide
Diñle anı yidene Allāh n'ide

3666. Her bir adım atduġınca bī-ḥisāb
Ṣan ḳul āzād eyledi buldı ṣevāb

3667. Hem kenīsā ṣorsa kāfir ger saña
Dime sen gösterme yolın pes aña[1031]

3668. Kāfirile elleşüp görüşmeye H152a
Anuñıla ol işe dürüşmeye

3669. Ger görüşse vara ābdest ala ol
Tā ḳasāvet bulmaya ḳalbine yol

3670. Görseñ İslām ehlini ḳıl iḥtirām
Yād u biliş dimegil virgil selām

3671. Zīre ülfet hem maḥabbet arturur
Ḥüsn-i ḫulḳıla meveddet arturur

3672. Müʾmin olan ḳardaşa vire selām
ʿİzzetile ide aña iḥtirām

3673. Günde gerçi bulışursa yüz kez ol
Ḳomasun virsün selāmı ṣaġ u ṣol

[1029] Olur: Oldur L
[1030] *De ki, salat ve rızâ her an onların (peygamberlerin)üzerine olsun.*
[1031] Hem: Ger L / Ger: Hem L

3674. Perde gitse ger cidār u ger şecer L152a
Tecdīd eyleye selāmı ol piser

3675. Zīre Allāh raḥmetin īcāb ider
Her belā vü şiddet ü kürbet gider

3676. Virmeye ʿavratlara kimse selām
Hem żarūret olmasa yoḳtur kelām

3677. Ger vireler erlere anlar selām M152a
Lāzım olur anlara almaḳ müdām[1032]

3678. Çün selām virmek ola bir kişide
Şöyle virsün ki_ehl-i meclis işide

3679. Şöyle alsun viren anı işide
Tā ki vācib sāḳıṭ ola kişide

3680. İde niyyet ol selām viren kişi
ʿAhd-i İslām tāzeler ol cünbüşi

3681. Yaʿnī anuñ ʿırżına hem mālına H152b
Hīç yaramaz şanmaz anuñ ḥāline

3682. ʿIrż u mālın eylemez anuñ telef
Böyle niyyet eylesün yaḫşi ḫalef

3683. Çün buluşur evvelā virsün selām
Zīre kibri varısa gider tamām

3684. Ger evine girse ehl-i beytine
Ḫoş selām virmek yaraşur baḫtına

3685. Kimse evde olmasa iy baḫtiyār
İşbu virdi özüñe ḳıl iḫtiyār

Es-selāmu ʿaleynā ve ʿalā-ʿibādi'llāhi'ṣ-ṣāliḥīn.[1033]

3686. Zīre redd eyler selāmı bir melek L152b
Pes evi tenhā bulan virmek gerek

3687. Gelse virsün gitse virsün ol selām

[1032] olur anlara almaḳ müdām: oldı anlara almaḳ tamām H
[1033] *Selam bize ve Allah'ın salih kullarına olsun.* Hadis için bkz. Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, **el-Edebü'l-Müfred**, Thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1989, 363.

Ki_ola işi ḫayrıla anuñ tamām[1034]

3688. Çün alalar ol selāmı giderek
Bunlaruñ ḫayrında olur müşterek

3689. İşbu vechile vire viren selām M152b
Tā kim ola ber-kemāl u ber-tamām

Es-selāmu ʿaleyküm ve raḥmetu'llāhi ve berakātühū.[1035]

3690. Alsa hem-çün böyle ala ol kerīm
Dilerise raḥmet ide ol Raḥīm

Ve ʿaleyküm selāmu ve raḥmetu'llāhi ve berakātuhū.[1036]

3691. Böyle ala artuḳ eksük itmeye H153a
Tā kim İslām ʿahdi andan yitmeye[1037]

3692. Hem işāret barmaġıla itmeye
Bil selām emri anuñla bitmeye

3693. Zīre böyle eyledi ʿādet Yehūd
Şiddetu'llāhi ʿaleyhim bi'l-ḫulūd[1038]

3694. Hem eliyle virmeye Müslim selām
Ol Naṣārā ʿādetidür iy hümām

3695. İbtidā Ehl-i Kitāb'a sen selām
Virme aña olmasun tā iḫtirām

3696. Yolda görseñ ger gider Ehlü'l-Kitāb
Yolın āsān eyleme çeksün ʿaẕāb

3697. Naḳl olundı nā-gehān İbn-i ʿÖmer L153a
Ḳad ḥavā Ḥaḳḳa'r-rıḍā ṣümme'ʿtemer[1039]

3698. Gördi gider bir kişi virdi selām
Ol daḫı aldı selāmın ber-tamām

3699. Ṣoñra bildi kim Yehūdī ol giden
Ḳıldı fikrin n'eyleye böyle iden

[1034] Ki_ola işi ḫayrıla: Ḫayrıla ola işi L
[1035] *Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi sizin üzerinize olsun.*
[1036] *Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi sizin de üzerinize olsun.*
[1037] yitmeye: gitmeye H
[1038] *Allah'ın kahrı ebediyen onların üzerine olsun.*
[1039] *Hakk'ın rızasını layığıyla elde etti ve O'na yöneldi.*

3700. Didi itdüm ol selāma ben rucūʿ M153a
Reddine eyle selāmuñ sen şurūʿ

3701. Ol daḫı redd eyledüm didi saña
Virdigin aldı vü gitdi bir yaña[1040]

3702. Ehl-i ẕimmet yaʿnī kāfir nā-gehān
Ger selām virse saña iy nev-cüvān

3703. Ve ʿaleyküm di aña artuḳ dime
Git yoluña hīç ḳayırma ġam yime

3704. Ehl-i İslām anlara virse selām H153b
İşbu vechile gerek anda kelām[1041]

Es-selāmu ʿaleyküm ve ʿalā-meni't-tebeʿa'l-hüdā.[1042]

3705. Anlara her kim diler mektūb yazar
Böyle yaza evvelā iy muʿteber

3706. Ehl-i İslām'ıla kāfir iy hümām
Cemʿ oluban oturur eyler kelām

3707. Sen ḳayırmaz cümleye virseñ selām
Bil selām emri olur senden tamām

3708. Binmiş olsa ger ṣaġīr ü yā kebīr
Yürür olsa ger ḳalīl ü yā keṯīr[1043]

3709. Vir selāmı anlara ʿār eyleme
Cehlile saḳın yirüñ nār eyleme[1044]

3710. Ġāyib olan ger selām ḳılsa saña L153b
Al selāmın raġbet eyle sen aña

3711. Pes tevaḳḳuf eyleme eyle ḳabūl
Ol emānet yirine ḳılsun ḥulūl[1045]

3712. Bildügine virmeye ancaḳ selām M153b

[1040] Bu beyit L'de yoktur.
[1041] gerek anda kelām: gerekdür iy hümām H
[1042] *Selam sizlere ve hidayete uyanlara olsun.* Abdurrezzâk, **el-Musannef**, Thk. Habîburrahmân el-Aʿzamî, 11 Cilt, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1403, 6/12.
[1043] yā: ger H // yā: ger H
[1044] anlara: bunlara L
[1045] ḥulūl: duḫūl L

Zīre sāʿat şarṭın ider ihtimām

3713. Her kim olur luṭfıla iḥsānıla
Görişe baʿde's-selām iḫvānıla

3714. Pes taḥiyyet emri olur ber-devām
Hem maḥabbet arturur budur kelām

3715. Ṭutsun elin dostınuñ çün görişür
Çekmesün el çün anuñla dürişür

3716. Eli gizlü yiñile görüşmeye H154a
Ol cefādur hīç aña dürüşmeye

3717. Ger seferden gelse ḳoça görişe
Olmasun kim öpmesine dürişe

3718. Dilerise açа yaḫşi bir ḳapu
Hem bükilüp itmeye aña ṭapu

3719. Yola düşmiş görse gider bir kebīr
Yol degüldür öñine geçmek ṣaġīr

3720. Zīre yoḳluḳ lāzım olur key ḫaṭar
ʿĀḳil olan geçmez eyler bil ḥaẕer

3721. Görse yürür yā oturur Ḳureşī
Anı geçmek olmaya ʿāḳil kişi

3722. Kimse yolın bozmaya ṭar itmeye
Yaḫşi yola gide egri gitmeye

3723. Hem-civāra olmasun ide cefā L154a
Ḥasbiya'llāhü ʿaleyhi ḳad kefā[1046]

3724. Sünnet oldur bulışan iḫvānıla
Lāyıḳ oldur luṭfıla iḥsānıla[1047]

3725. Ṣora ḥālin luṭfıla ḫulḳ eyleye M154a
Ol zamānda işbu resme söyleye

3726. *Keyfe aṣbaḥtüm* diye ʿinde'l-liḳā
Tā maḥabbet çeşmesi her dem aḳa[1048]

[1046] *Bu hâle karşı Allah bana yeter ve yetti de.*
[1047] iḫvānıla: iḫvānına L // iḥsānıla: iḥsānına L
[1048] diye: *leküm* L *(Keyfe aṣbaḥtüm: Nasılsınız?)*

3727. Yāḫud işbu vechile iy nāmudār
Diseñ olur baḫt u devlet pāyidār[1049]

Merḥaben biküm ve ehlen ve sehlen.[1050]

3728. Ṣāḥibi daḫı aña böyle diye
Ol zamān ḳaydın anuñ böyle yiye

Fī-ḫayrin ve ʿāfiyetin el-ḥamdü li'llāhi ʿaleyhi.[1051] H154b

3729. Sünneti bil żaʿfıla olsa teni
Ne buyurdı ol Nebī diñle beni

3730. Didi sizden biriñüz ger süst ola
Yile yile yürüsün kim çüst ola

3731. Hem uyışsa ayaġı hīç dirmese
Yaʿnī ayaḳ üstine ol durmasa[1052]

3732. Sevgülü yārın añarsa ol gider
Gelür aña ḳuvveti adım adar

Kemā-ḳāle'n-Nebiyyü ʿaleyhi's-selām: "İẕā eʿyā eḥadüküm fe'l-yaḫbib ve men ḫadirat riclühū fe'l-yeẕkür eḥabbe'n-nāsi ileyhi li-yeẕhebe mā-bihī.[1053] L154b

3733. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[1054]

OTUZUNCI FAṢL SÖYLEMEK VE ANUÑ EDEBLERİN BEYĀN İDER.[1055] M154b

3734. İy ḫışālıla müʾeddeb muḥterem
Cān ḳulaġın ṭut biraz eyle kerem

3735. Müʾminüñ efḍal ḫışālın bil sükūt

[1049] pāyidār: yāpidār M
[1050] *Hoş geldiniz, safalar getirdiniz.*
[1051] Kaynak eserde "Ahmedü'llāhe Teʿālā ʿaleyhi" şeklinde geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 226. *(Allah'a şükürler olsun ki, iyiyim ve afiyetteyim.)*
[1052] dirmese: dirmesün H // durmasa: ṭurmasun H
[1053] L nüshasında bu şekilde yer alan hadis metninin "İẕā eʿyā eḥadüküm fe'l- yaḫbub" bölümü D, H, M ve Y nüshalarında yoktur. (Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 1/315; Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, 335)
[1054] Bu beyit L'de yoktur.
[1055] edeblerin: sünnetlerin H (L nüshasında fasıl başlığı şöyledir: "Söylemek sünnetleri ve edebleri beyānındadur.")

Yessera'llāhü lenā ḥaḳḳa'ş-şübūt[1056]

3736. ʿĀfiyet on ḳısma oldı munḳasım
Ṭoḳuzı terk-i kelāma muntaẓım

3737. Hem belā nuṭḳa müvekkel iy ḥalīm
Ṭınmayan insān olur āḫir selīm

3738. Aldı Ṣıddīḳ aġzına seng-i ṣafā
Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi ve'r-rıḍā

3739. Tā kelāmdan nefsi ide imtināʿ H155a
Zīre anda gördi nefse intifāʿ

3740. Ger dilerse bir kişi ide kelām
Şol kelāma eylesün ol ihtimām

3741. Ki_anda Ḥaḳḳ'uñ ẕikri ola şevḳile
Cān ṣafālar bula andan ẕevḳile

3742. Emr-i maʿrūf ola yāḫud iy hümām
Nehy-i münker ola yāḫud ber-tamām

3743. Mā-l*ā*-yaʿnī sözden eyle ictināb
Daḫı andan ki_olmaya anda ṣavāb[1057]

3744. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām L155a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1058]

3745. Sākit olup ṭınmazıdı çoḳ zamān
Terk iderdi ḳavli fiʿli hem-çünān

3746. Her ḳaçan kim söylemek diler Resūl M155a
Ol saʿādet burcına aṣlü'l-uṣūl

3747. Fikrile ḳıldı tevaḳḳuf bir zamān
Tā kelāmuñ mūcebi ola ʿayān[1059]

3748. Nāṭık olur ger söze ola ṣevāb
Olmasa sākit olur gözler ṣavāb

3749. Uyanuḳ ʿāḳil işidür bu kelām

[1056] *Hakiki manada sabit-kadem olmayı Allah bize kolay kılsın.*
[1057] Bu beyit H'de yoktur.
[1058] mefḫarı: menbaʿı L
[1059] ḳıldı: ḳılur L // ʿayān: beyān L

Tā baṣīret birle ola ṣubḥ u şām

3750. Naḳl olundı kim ide ḥıfẓu'l-lisān
Nefsi ʿaybın cümleten eyler nihān

3751. Tā ki sözden gelmeye ḫorlıḳ aña
Gerçi azdur gelmeye ṭarlıḳ aña

3752. Niçe söz var ehlini ḳıldı helāk
Söyledi ḳayırmadı ḳılmadı bāk

3753. Ol düşer andan cehennem ḳaʿrına H155b
Od ṭolar anuñ gözine baġrına

3754. İner anda tā geçe yitmiş ḫarīf
Od elinden olısar ġāyet żaʿīf[1060]

3755. Yaʿnī yitmiş yıl aña iniş ola
Söz öcinden içine odlar ṭola[1061]

3756. Söylerüz biz bilüriken sözümüz
Ḥażret'e varmaġa yoḳdur yüzümüz

3757. *Va'ʿfu ʿannā Rabbenā biʾse'l-beyān* L155b
Rebbenā yessir lenā ni'me'l-mekān[1062]

3758. Ḥamdile ola kelāma iftitāḥ
Taşliye birle ola ṣadr inşirāḥ

3759. Tesmiye hem istiʿāẕe ḫoş maḳāl M155b
Rabbenā enʿim lenā niʿme'l-meʾāl[1063]

3760. Yaşlu ʿāḳil sözi evvel söyleye
Bildügince ḥaḳḳı taḥḳīḳ eyleye

3761. Daḫı ḫalḳa ʿilmile efḍal olan
Sözi evvel söyleye ekmel olan

3762. Her kelāmuñ aḥseni tavṣīf ola
Olmasun laḥn u ġalaṭ taṣḥīf ola[1064]

[1060] żaʿīf: naḥīf L
[1061] içine: ṣorıla L
[1062] beyān: lisān L *(Rabbimiz! Sözün kötülüğünden sen bizi koru. Rabbimiz! Sen bize güzel mekanlar nasip eylesin.)*
[1063] *Rabbimiz! Bizi güzel manalarla nimetlendir.*
[1064] kelāmuñ: kelāma L / aḥseni: efḍalı H

3763. Her lüġātuñ efḍalın ḳıl iḫtiyār
Çünki vardur sende bugün iḳtidār

3764. Pes ʿArab dili durur efḍal olan
Zīre oldur cennet içre söylenen

3765. Fārisiyyet ehl-i nāra bil lüġat
Nezd-i ʿāḳil ān nebāşed mültefet[1065]

3766. Var ʿArab dilinden özge dili ḳo H156a
Saña lāyıḳ olanıla eyle ḫū

3767. Söyleyici sözini alçak ide
Refʿ-i ṣavtı bilesin aḥmaḳ ide

3768. Yüce ṣavtdur *enkeru'l-aṣvāt* olan[1066]
Ehl-i Ḥaḳ'dur sözini alçak ḳılan

3769. Çoḳ dimekden ḳaça ide ittiḳā
Zīre bulmaz ol saḳaṭdan ihtidā

3770. Her işitdügin dimek olmaz revā L156a
Mücrim olur cān çeker andan cefā[1067]

3771. Sözi mübhem dimeye diye ṣarīḥ
Hem müdellel söyleye ola ṣaḥīḥ

3772. Hem tefehhuḳ hem teşedduḳ olmaya M156a
Hem taʿammuḳ ol kelāmı bulmaya

3773. Bil tefehhuḳ sözde çoḳ vüsʿat durur
Hem teşedduḳ bī-şümār sürʿat durur

3774. Añlagıl tertīlile ḫoşdur kelām
Yaʿnī rūşen ide ola ol tamām

3775. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3776. Rūşen itdi her sözi virdi zamān
İşiden bildi kelāmın bī-gümān

[1065] *Akıllı olanlar ona iltifat etmez.*

[1066] *Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt. Çünkü* ***seslerin en çirkini*** *herhâlde eşeklerin sesidir!* Lokman Suresi, 31/19.

[1067] Her: Hem L

3777. İşiden ger dilese ṣaymaḳ sözin
Ṣayarıdı cemʿ iderdi kendüzin

3778. Fehm ider sāmiʿ kelāmın şevḳile
Ḥaẓẓın alur ehl olanlar ẕevḳile

3779. Zīre üç kez virüridi ol selām H156b
Her maḳālı hem-çünān niʿme'l-kelām

3780. Daḫı her vaḳt söylese ḫayru'l-enām
Söyleridi her sözi üç kez tamām

3781. Her sözi rūşen idüp virdi zamān
Kim işitse ol sözi añlar hemān[1068]

3782. Naẓma secʿe çekmedi zaḥmet Resūl
Her murāda yüsrile buldı vüsūl

3783. Naẓm u secʿi zaḥmetile ol kerīm L156b
Nehy idüp bu resme didi ol raḥīm

Ene ve etḳıyā'ü ümmetī bürā'ün mine't-tekellüf.[1069]

3784. Didi ben hem ümmetüm çekmez taʿab M156b
Zīre her bir emre var āsān sebeb

3785. Çün kelāmuñ çeşmesi dilden aḳar
Hem feṣāḥat şemʿini andan yaḳar

3786. Dil muḫallil olmasun virür ḫalel
Şemʿa şuʿle çeşmeye ḳalmaz belel

3787. Nitekim otlar otı ḳarvar baḳar
Eyü yatlu ḫalṭ ider ṭurmaz ṣoḳar[1070]

3788. Olmasun diyiş aña ola şebīh
İşiden tā dimeye mühmel sefīh

3789. Ḫoş yaraşur müʾmin olan ḥāline
Taṣliye tercīʿ olursa ḳāline

3790. Pes ṣalavāt çoġ iden bulur ṣevāb
Ḳultü ḳavlen bi'ṣ-ṣalāti ve'ṣ-ṣavāb[1071]

[1068] idüp: diyüp L
[1069] Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, 2/189.
[1070] "baḳar", inek ve sığır anlamındadır.

3791. Daḫı Ḥaḳ'dan maġfiret ide ṭaleb H157a
Daḫı tevḥīd emri ola mükteseb

3792. Ḥāṣṣa nisyān birle gitse bir ḥadīṯ
Yine bulmaḳ emrine ẕikr it Muġīṯ

3793. Vir ṣalavāt ol Ḥabīb'e ol zamān
Tā ḥadīṯüñ ẕikri ola nā-gehān

3794. Yā ṣalavāt olısar andan ʿivaż
Eksük olmaz hep tamām olur ġaraż

3795. Ger ḥadīṯe gelmesün nisyān dise L157a
Hīç unutmaz ger bunı insān dise

El-ḥamdü li'llāhi müẕekkiri'l-ḫayri ve fāʿilihī.[1072]

3796. Bir işi idem dise virse ḫaber M157a
İn-şāʾallāh dise bula ol ẓafer

3797. Çün gelecek günlerüñ ḳavlin diye
İn-şāʾallāh ḫayrıla fiʿlin diye

3798. İderem yā virürem diyen kişi
İn-şāʾallāh ḳayd iderse ḫoş işi

3799. Her kelāmda gerçegin ide ṭaleb
Ḳudretin ṣarf eyleye bile edeb

3800. Gerçek olsa ḳorḳma söyle ḳılma bāk
Gerçi anda görinür olsa helāk

3801. Zīre anda ḥāṣıl olur bil necāt
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-berāt[1073]

3802. Cümle ḫūyuñ çirkīni bilgil yalan
Zīre böyle didi faḫr-ı kün-fe-kān

3803. Kiẕb ü īmān bir yire cemʿ olmaya H157b
Kāẕib olan aṣlā ḥürmet bulmaya

3804. Hem iki mīl ḳaçar andan her melek

[1071] *Sözlerimi salavat ve doğrulukla söyledim.*
[1072] *Hayrı hatırlatan ve yaratan Allah'a hamd olsun.*
[1073] *Rabbimiz! Bize en güzel kurtuluşu nasip eyle.*

Zīre ḳoḳar bu sözi bilmek gerek

3805. Küccük oġlan aġlasa ḳılsa fiġān
Bir kişi iskātiçün dise hemān[1074]

3806. Her ne isterseñ alayın ben hemīn
Aġlama tek zārıla iy nāzenīn

3807. Çün yalandur didügi olmaz eyü L157b
Yazılur dīvānına kāẕib diyü

3808. Söyleriken aġsırursa ehl-i Ḥaḳ
Fażl-ı Ḥaḳḳ'a olısar ol müsteḥaḳ

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne'l-ʿaṭsate ʿinde'l-ḥadīṯi şāhidün ʿadlün."[1075] M157b

3809. Bu ḥadīṯde naḳl-i maʿnā iy piser
Dür bigi ḳıl ġūş-ı cāna ḫoş güher

3810. Aġsırursa söyleriken nā-gehān
Şāhid olur sözine ol bī-gümān

3811. Üç maḥalde kiẕbe ruḫṣat virdiler
Ḳāʾiline yaʿnī vüsʿat virdiler[1076]

3812. Biri oldur düşmanıla rū-be-rū
Olmışiken kiẕbile çekdi berü

3813. Aldadı ḳahrıla itdi pāyimāl
Zīre ḥarbde ḫudʿaya vardur mecāl[1077]

3814. Biri oldur iki Müslim uz degül
Ṣulḥa buldı kiẕbile bir kişi yol

3815. Ḫaşmınuñ dimedügin didi aña H158a
Döndi yüzi ṣulḥıla bundan yaña

3816. Gerçi yalan söyledi ḳıldı ḥıyel
Līkin ıṣlāḥ eyledi gitdi cedel

3817. Biri erdür ʿavratıla ḳıldı ceng
Ḳaḳdı ʿavrat başına muştıla seng[1078]

[1074] ḳılsa: itse L
[1075] Kelâbâzî, **Bahru'l-Fevâid**, 51.
[1076] yaʿnī: bāʿrī L
[1077] itdi: ḳıldı L

3818. Bir kişi ʿavrat dilinden ol ere
Didi sözler tā anuñ luṭfın göre

3819. Dimedügin didi buldı intiẓām L158a
Unuduldı cümle olan iḫtişām

3820. Ger maʿārīż u kināyāt söyleye
Yaʿnī ḳaṣdın rūşen itmez gizleye

3821. Ol ḳayırmaz nitekim didi Resūl M158a
Bilür anı fikr iden ḳılur ḳabūl[1079]

Kemā-ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme li-raculin raʾā ʿaleyhi ṣevben muʿaṣferan: "Lev-kāne hāẕā fī- tennūri ehlike" ey leviʾş-terayte bihī daḳīḳan teḫbizūnehū fī-tennūrike **"le-kāne ḫayran leke."**[1080]

3822. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

3823. Gördi bir vaḳt bir kişi ṣaru geyer
Didi aña işbu ṣevbüñ n'ola ger

3824. Ḳoysa ehlüñ anı tennūr içine
İşbu sözüñ diñle ṭaşın içi ne

3825. Yaʿnī ṣatsañ una virseñ iy hümām
Ehlüñ etmek eylese anı tamām

3826. Yigdür anı saña tebdīl eylemek H158b
Lāyıḳ ola böyle taʿdīl eylemek[1081]

3827. Ḳızın irsāl eyledi bir gün ʿAlī
Kerreme'llāhü vechehū niʿme'l-velī[1082]

3828. Kim ʿÖmer anı göre ṭālib ola
Anı almaḳ emrine rāġıb ola[1083]

3829. Anı aña ʿarż ider yaʿnī ʿAlī

[1078] Birinci mısradaki "ceng" kelimesi ve ikinci mısra mütercimin tasarrufudur. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 65.
[1079] ḳılur: ider L
[1080] Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: ʿAleyhi's-selām L // ḫayran leke: -L. Hadis için bkz. Tahâvî, **Şerhu Me'âni'l-Âsâr**, Thk. Yûsuf Abdurrahmân el-Marʿaşlî, 5 Cilt, Âlemu'l-Kütüb, y.y., 1994, 4/249.
[1081] ola: olur L
[1082] *Allah yüzünü ak etsin. Ali (r.a.) ne güzel dosttur.*
[1083] göre: görüp H

Tā ʿÖmer nākiḥ ola dege eli

3830. Ḳıza didi di aña ʿinde'l-liḳā L158b
Rāżī mısın ḥulleye iy mühtedā

3831. Ḳıldı taʿrīż mūcebin bildi ʿÖmer M158b
Didi aña rāżī oldum yoḳ ḥaẕer

3832. Nitekim baʿżı kişi emr eyledi
Kes lisānın şāʿiruñ ol söyledi

3833. Virdi aña ol muḫātab umduġın
Buldı şāʿir gözin açup yumduġın

3834. Didi şāʿir kesdi dilüm ol cevād
Zīre ḥāṣıl oldı baña ol murād

3835. Daḫı emṣālı bunuñ iy baḫtiyār
Çoḳ durur bil iste vardur iḳtidār

3836. Çün kelāmında Resūl'üñ var delim
Bil yalandan yig durur iy müstaḳīm

3837. Çünki bunda vüsʿat ola kiẕbi ḳo
Zīre ṭoġrı söz olupdur yaḫşi ḫū

3838. Sözde her kim istese bulmaḳ ṣevāb
Nice eşyādan gerekdür ictināb

3839. Biri andan gelmeye ceḥd ü cidāl H159a
Ceng ü inkār olmasa ḫoşdur maḳāl

3840. Zīre bunlar olsa sözde bī-gümān
Feṯḥ olur bāb-ı ḍalālet ol zamān

3841. Hem ʿadāvet mevrididür iy hümām
Ḳo buları ol ferāġat ve's-selām

3842. Biri anuñ hecv olur mühmel ṣıfat
Nefret īrāṣ eyler ol bī-menfaʿat

3843. Müslim olan ḳardaşından ürkidür L159a
Zīre evṣāf-ı ḳabīḥa çirkidür

3844. Çünkim Allāh perde ḳıldı der-miyān M159a
Yırtdı anı hecv iden kimse hemān

3845. Biri daḫı söyledi ġībet ʿayān
Diñle anuñ ẕikrine daḫı beyān

3846. Yaʿnī añar ʿaybıla ḳardaşını
Āşikāre ṭatsuz eyler aşını

3847. Ġībetini söyleye ẓāhir diye
Yā kināyet birle diye bī-ḥayā

3848. Yā işāret birle ide ġībetin
Ḫalḳ içinde ḳomaya hīç raġbetin[1084]

3849. Ḳındura yā āḫarı ġībet ide
Pes ḳıvana ol daḫı şirret ide[1085]

3850. Gördi yāḫud bir kişi ġībet ider[1086]
Pes taʿaccüb eyleyüp raġbet ider

3851. Ol da cürʾet ide yaʿnī ġībete
Yıḳa ʿırżın ṣoḳa anı kürbete

3852. Hem zinādan ġībet emrin bil eşed
Zīre ḫayrın maḥv ider irmez meded

3853. Ġībet iden sözin itme istimāʿ H159b
Zīre sāmiʿ ortaġ olur bī-nizāʿ

3854. Ol günāhdan bunlar olur müşterek
İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'd-derek[1087]

3855. Ẓālimüñ ẓulmin dise yoḳdur żarar
Fāsıḳuñ fısḳın dise hem-çün ḫaber

3856. Ḳaṣdı ḫalḳı menʿ ider ẓulm itmeye L159b
Ṭoġrı yola gide egri gitmeye

3857. Yāḫud aña bir kişi cevr eyledi
Ẓulmin ol da vardı ġayra söyledi[1088]

[1084] ide: diye L

[1085] Bu mısra H'de yoktur. M'de ise sayfa kenarında yer almaktadır. Müstensih tarafında tashih kaydı düşülmüştür.

[1086] Bu mısra H'de yoktur. M'de ise sayfa kenarında yer almaktadır. Müstensih tarafında tashih kaydı düşülmüştür.

[1087] *Rabbimiz! Bizi aşağılara düşmenin kötülüğünden koru.*

[1088] eyledi: eyleye H // söyledi: söyleye H

3858. Tā muʿīn ola aña bula ẓafer M159b
Böyle ġībet eyleyen görmez żarar

3859. Yā yalancı fāsıḳ ola āşikār
Bī-ḥayādur yoḳdur aşlā anda ʿār[1089]

3860. Mühmelātın yüzine ursa kişi
Hīç ḳayırmaz yatlu gelmez ol işi

3861. Pes bularuñ ġībetin ẓāhir nihān
Dise nār-ı cürme yanmaz bī-gümān

3862. Ġībetin itdügi şaḫṣuñ cürmine
Maġfiret isterse ḫoşdur resmine

3863. İġtiyābuñ ol durur keffāreti
Fe'ctenib min-ġībetin yā sādetī[1090]

3864. Hem nemīme bil ki andan ṣayılur
Çirkīn evṣāf bārı andan yayılur

3865. Bil nemīme ḳovlamaḳdur bir eri
Tā yanında olmaya anuñ yiri

3866. Zīre sırrın didi anuñ ol aña H160a
Pes yüzi yoḳ varımaz andan yaña

Ve fi'l-ḥadīṯi: "En-nemmāmü lā-yedḫulü'l-cennete"[1091] ve kefā bihī vaʿīden.[1092]

3867. Ḥāl budur kim naḳl ider bunda ḥadīṯ
Müstemiʿ ol ḳoma dilden yā Muġīṯ[1093]

3868. Oldur ol kim buyurur ḫayru'l-enām L160a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3869. Dāḫil olmaz ḳovucı dir cennete
Lāyıḳ olmaz yarın anda raḥmete

3870. Ḳorḳuyısa bu yiter al sen sebaḳ M160a
Ḳul ḥuva'llāhü Eḥad Rabbü'l-felaḳ[1094]

[1089] ola: olsa L
[1090] *Ey efendim! Gıybetten sakın.*
[1091] Buhârî ve Müslim'de "لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ" lafzıyla rivâyeti yer almaktadır. Buhârî, "Edeb", 50 (No. 6056), 8/17; Müslim, "Îmân", 45 (No. 105), 1/101.
[1092] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 233.
[1093] ider: olur L
[1094] *De ki, O Allâh birdir. O sabah aydınlığının Rabbidir.*

3871. Girmeyenler cennete sürmez şafā
İstemiʿ hāẕā vaʿīden ḳad kefā[1095]

Ve ḳīle: "Men nemme ileyke nemme ʿanke." 1096 felā teʾmenü min-ẕālike.

3872. Hem dinildi *men hüve nemme ileyk*
Nemme ʿanke leyse emnün fī-ledeyk[1097]

3873. Saña yaʿnī bir kişi ḳov söyleye
Ḳovı hem-çün vara senden eyleye[1098]

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Lā-yesʿā beyne'n-nāsi illā veledün baġiyyün ev men fīhi şeyʾün minhü."[1099]

3874. Daḫı bunda geldi yine bir ḥadīṯ
Her kim andan ḥışşe almaz key ḫabīṯ

3875. Buyurur nemmām olup saʿy eyleyen
Menfaʿatsüz sözi ḫalḳa söyleyen

3876. Ol degüldür ill*ā* azġun oġlıdur H160b
Yā ḍalālet birle miskīn baġlıdur

3877. Ḥaḳ ʿināyet eyleye bula ḫalāṣ
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-menāṣ[1100]

3878. Daḫı andan ṣayılur ẕikru'l-ḳabīḥ
Daḫı andan ṣayılur şetmü'ṣ-ṣarīḫ[1101]

3879. Yaʿn*ī* añsañ kimseʾi çirkin dime L160b
Sögme saḳın bulışursañ her kime

Kemā ḳāle ʿĪsā ʿaleyhi's-selām li-ḫınzīrin "Murra bi-selāmin." fe-ḳīle lehū fī-ẕālike fe-ḳāle "Ekrahu en-üʿavvide lisānī eş-şerra."[1102] **ve merra ʿalā-kelbin meyyitin fī-cemāʿatin fe-ẕekerū min-meḳābihī şeyʾen fe-ḳāle "Mā-aḥsene beyāḍa esnānihī."**[1103] M160b

---

[1095] *Bunu bir uyarı olarak kabul et. Bu sana yeter.*
[1096] *İhyâ*'da Hasen el-Basrî'nin bir kavli olarak geçmektedir. Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, 3/156. Beyhakî ise Halil b. Ahmed'in kavli olarak rivâyet etmiştir. Beyhakî, **Şuabu'l-Îmân**, 13/502.
[1097] *Sana laf taşıyan, senden de laf taşır. Buna güvenme!*
[1098] söyleye: ḳovlaya H
[1099] Beyhakî, **Şuabu'l-Îmân**, 9/53.
[1100] *Rabbimiz! En güzel sığınakları bize nasip eyle.*
[1101] ṣayılur: ṣanılur L // ṣayılur: ṣanılur L / şetmü'ṣ-ṣarīḫ: şemm-i ṣarīḫ L
[1102] Mâlik, **Muvatta'**, Thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, 2 Cilt, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Mısır, t.y., "Kelâm", 1 (No. 1780), 2/985.
[1103] "مَا أَشَدَّ بَيَاضَ أَسْنَانِهِ" lafzıyla **Hilyetu'l-Evliyâ**'da geçmektedir. Ebû Nuaym, **Hilyetu'l-Evliyâ**, 2/382.

3880. İşbu naḳle diñle rūşen ḫoş ḫaber
Añla dilde olmasun dirseñ keder[1104]

3881. Nitekim emr eyledi ʿĪsā resūl
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü bi'l-vuṣūl[1105]

3882. Gördi ḫınzīr didi *murra bi's-selām*[1106]
Dindi niçün eyledüñ böyle kelām

3883. Yoḳdur anda ḫod liyāḳat raġbete
Bu nice olur muvāfiḳ ḥikmete[1107]

3884. Didi lāyıḳ görmedüm dil şer diye
ʿĀdet idem il anı söyler diye

3885. Daḫı gitdi kelb-i meyyit gördi ol
Buldı anuñ vaşfına ḫayrıla yol

3886. Her ne deñlü kim ḳabāḥat anda var H161a
İller anı itdiler ol dem şümār

3887. Gördi ʿĪsā dişleri aḳdur ḳatı
Ol cihetden ḳıldı aña raġbeti

3888. Didi n'ola dişlerin aġ eyleyen
Böyle rūşen eyleyüp saġ eyleyen

3889. Ḳalbi rūşen gördi ṣāfī bī-gümān L161a
Didi sözin aña lāyıḳ ol zamān

3890. Ġayr-ı şeyṭān her ne maḫlūḳ varısa
Laʿnet itme Ḥaḳ senüñle yārısa

3891. Dil yaraşmaz laʿneti ʿādet ide M161a
Yaḫşi sözi söyleye raġbet ide

3892. Zīre īmān ehline laʿnet ḳılan
Müʾmini ḳatl eylemekdür bī-gümān

3893. Hem şehīd olmayısar rūz-i cezā
İdfaʿ annā Rabbenā biʾse'l-belā[1108]

[1104] keder: gider H
[1105] *Ona ulaşması için salat getir.*
[1106] *murra bi's-selām: Selâmetle geç.*
[1107] ḫod: çün L
[1108] İdfaʿ: Vaʾʿfu L *(Rabbimiz! Belaların şerrinden bizi muhafaza eyle.)*

3894. Laʿnet iden olmaya yarın şefīʿ
Olısar emri anuñ ġāyet şenīʿ[1109]

3895. Az olur laʿnet döner andan yaña
Çünki lāyıḳ olmadı ol bir yaña[1110]

3896. Baʿżı laʿnet eyleyenler mālına
Fāʾide görmez gider baḳ ḥāline

3897. Görse kimse cürme binmiş yildürür
Nefsine uymış ṣanasın yil durur

3898. Aña daḫı itmeye laʿnet gören
İtmesün ol itdügin ʿibret gören

3899. Yā yitürdi Ḥaḳ Teʿālā ḥaddini H161b
Yaḳdı yıḳdı bārī İslām seddini

3900. Laʿnet itme aña daḫı key saḳın
Olasın tā fitneden her dem emīn

3901. Lākin iste Ḥaḳ Teʿālā ol ḳula
Faż̇l u iḥsān eyleye raḥmet ḳıla

3902. Zīre kimse eylese laʿnet eger L161b
Yaʿnī maḫlūḳ üstine ḳılsa żarar

3903. Anı ol dem fikr ide ḳıla duʿā
Ḫayr u raḥmet ide Ḥaḳ'dan iddiʿā

3904. Sögdügiçün ḳılsun aña ol duʿā M161b
Yaʿnī böyle dise aña key revā[1111]

Allāhümme'cʿalhā raḥmeten lehū ve ḳurbeten.[1112]

3905. İtmedi laʿnet ḳula İbn-i ʿÖmer
İtsedi āzād iderdi muʿteber[1113]

3906. Müslim'e hem fāsıḳ u kāfir dime
Sögme saḳın ġāʾib ü ḥāżır dime

[1109] Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.
[1110] andan yaña: yine yaña L
[1111] aña: ola L / key: ol H
[1112] Hadis Müslim'in Sahîh'inde benzer lafızlarla tahrîc edilmiştir. Müslim, "el-Birr ve's-Sila", 25 (No. 2601), 4/2008.
[1113] ḳula: aña H

3907. Zīre ol kim sögdi aña bu kişi
Olmasa lāyıḳ aña ol sögişi

3908. Döner anuñ üstine ol atılan
Diyen üzre düşiserdür bī-gümān

3909. Daḫı sögen ḥabs olısar iy hümām
Diñle anuñ maḥbesin añla tamām[1114]

3910. Şol cehennem içre yanan kişiden
Şular aḳar yigrenür hep işiden

3911. Ancılayın şuda maḥbūs olısar
Sögdügi cürmüñ cezāsın bulısar[1115]

3912. *Va'ʿfu ʿannā Rabbenā sūʾe'l-lisān* H162a
İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'l-beyān[1116]

3913. Şulbi oġlı ḳızı olsa bī-edeb
Teʾdīb itsün sögmesün idüp ġażab

3914. Zīre sögen üstine bī-ḥad günāh L162a
Yazılur ʿömri evin eyler tebāh

3915. Gökde ne miḳdār olursa hem nücūm
Daḫı ḳumlar şaġışınca bī-rüsūm

3916. Hem aġaçlar yapraġınca iy hümām M162a
Mücrim olur tevbesüz giden tamām

3917. İşbu virdi ḳoma dilden her zamān
İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'l-beyān[1117]

3918. Bir kişiye düşman olsa bir racül
Ġībetine istese her dem sübül

3919. Bulsa bir er ġībetin dise aña
Virse ol da niʿmet ü kisvet buña

3920. Bil ḥaḳīḳat ol ṭaʿām u ol libās
Olısar oddan aña biʾse'l-libās[1118]

[1114] maḥbesin: meclisin H
[1115] Bu beyit H'de yoktur.
[1116] *Rabbimiz! Dilimizin kötülüğünden dolayı bizi affeyle. Rabbimiz! Bizi sözün şerrinden muhafa eyle.*
[1117] İdfaʿ: Va'ʿfu L *(Rabbimiz! Sözün şerrinden bizi muhafa eyle.)*
[1118] biʾse'l-libās: biʾse'l-esās L

3921. Daḫı görse ṣuçlu nādim ber-ḥayā
Aña hergiz serzeniş olmaz revā

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men ʿayyara eḫāhü bi-ẕenbin ḳad tābe minhü lem-yemüt ḥattā yaʿmelehū."[1119]

3922. Ḥāl budur kim bu ḥadīṯ ḥüccet yiter
ʿĀḳil olan ʿāmile ʿizzet yiter

3923. Müʾmin olan tevbe itse ẕenbine
Serzenişler itme düşme cenbine

3924. Ḥāl bu kim ʿömrinde artuḳ itmedi H162b
Ol günāh ardınca hergiz gitmedi[1120]

3925. Pes aña buşmaḳ revā olmaz revā
Zīre buldı derdine yaḫşi devā

3926. Her kim aña ṭaʿn ide maṭʿūn olur L162b
Ölmedin ol ẕenbile meşḥūn olur[1121]

3927. Daḫı olmaz yire içme andı çoḳ
Pes ʿabeṯ söz söyleye kim nefʿi yoḳ[1122]

3928. Zīre taʿrīż olur adı Ḫālıḳ'uñ M162b
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'uñ[1123]

3929. Saña hergiz olmasun bu resme ḫū
Olur olmaz yire içme andı ḳo[1124]

3930. İsmine taʿẓīm gerek iy baḫtiyār
Zīre ḫorlıḳ ḳılsa bulmaz iʿtibār

3931. *İstemiʿ emme'l-yemīnü'l-fācire*
Tecʿal aṣle'd-diyāri'd-dābire[1125]

3932. Yaʿnī yalan yire her kim and içe
Ḫānümānı yıḳıla yire geçe

[1119] Hadis "بذنب قد تاب منه" lafzı yer almaksızın tahrîc edilmiştir. Bkz. Tirmizî, "Sıfatu'l-Kıyâm", 23 (No. 2505), 4/661.
[1120] artuḳ: ayruḳ L
[1121] olur: ola L // olur: ola L
[1122] içme: itme H, L
[1123] İnsi cinni besleyen: Ḫalḳı yoḳdan var iden L (Bu beyit H'de yoktur. Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.)
[1124] içme: itme H, L
[1125] *Yalan yere yapılan yemine gelince, kişinin hanesini yerle bir eder.*

3933. Yiri yurdı ḳalısar ḫālī anuñ
Ḳatı müşkil olısar ḥāli anuñ

3934. Ulu cürmüñ biridür didi Resūl
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl

3935. Ancılayın ulu ṣuçdur iy piser
Ki_aña keffāret bulınmaz key ḫaṭar

Ve-fi'l-ḥadīṯi: "Lā-yaḥlifü eḥadün ve in-kāne ʿalā-miṯli cenāḥin baʿūḍatin illā kānet vektetün fī-ḳalbihī."[1126]

3936. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

3937. Didi siñek ḳanadınca şeyʾe ger H163a, L163a
And içerse n'ola ḥāli iy peḏer

3938. Anuñ üzre saḳına and içmeye
Ḳalbine ẓulmet ḳapusın açmaya

3939. And içerse olısar ḥāli tebāh
Noḳṭa düşer ḳalbine olur siyāh

3940. Ṣaḳla ḳalbüñ noḳṭadan ḳararmasun
Taṣa birle cism ü cān ṣararmasun

3941. Daḫı mümkin nesneʾi ẕikr eylese M163a
Andı anuñ üstine fikr eylese

3942. Dise va'llāh işler anı ol ʿAlīm
Olısar and içenüñ ḳalbi saḳīm

3943. Anı Allāh bī-gümān eyler dime
Andıla kendüyi bed-nām eyleme

3944. Ḥaḳ Teʿālā'nuñ velīsi iy hümām
Ger ḳasem bu vechile itse tamām

3945. Anı Allāh ḳurtarur bulur emān
Andına olur muvāfiḳ ol zamān

3946. Ol aña olur kerāmet bī-gümān

[1126] cenāḥin: cenāḥi H. Hadis için bkz. Tirmizî, "Tefsir", 5 (No. 3020), 5/236; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 3/495.

Andı varur yirine olmaz yalan

3947. İşbu resme olmasun terġīb ola
Key saḳınsun ḳalbine taʿẕīb ola

3948. Bunda anda olmasun taġrīr ola
Zīre yarın mūcebi taḳrīr ola

3949. Ger dilerse ṣıdḳın iẓhār eyleye
Anda işbu resme iḳrār eyleye

3950. Bu sözi gerçek didüm va'llāhi ben H163b, L163b
Diye daḫı ṭınmaya ola esen[1127]

3951. Yaʿnī va'llāh diye yā sākit ola
Ger necāt isterse ol ṣāmit ola

3952. Ḥaḳ'dan özge kimseʾi yād eyleme
Yüri özge yirde bünyād eyleme

3953. Zīre Allāh ġayrına ger içse and
Ol ṭaḳar āḫir anuñ boynına bend

3954. Çün aña şirk-i ḫafī didi ḫıred M163b
Aç gözüñ söylet dilüñ Allāh meded[1128]

3955. Kimse ata başına yā cānına
İçmesün and girmesün ol ḳanına

3956. Kaʿbe ḥaḳḳiçün dime ḳılma ḳasem
Dilde ẓulmet olmaya tā mürtesem

3957. Daḫı diñle bir zamānda bir kişi
İtmiş olsa bilmiş olsa bir işi

3958. İşledüñ sen diseler anı aña
Dise hergiz varmadum andan yaña

3959. Dise her kim işledi ol bedteri
Olsun İslām zümresinden ol berī

3960. Ḥāl bu olsa işlemiş anı tamām
Pes yalan and içmiş olsa ol benām[1129]

[1127] gerçek: girçek L
[1128] Allāh: eyle H

3961. Baʿżılar didi aña kāfir olur L164a
Yanar oda derdile vāfir olur

3962. Zīre taʿlīḳ māżīye tencīz olur
Yine Müslim olmasa kāfir ḳalur

3963. Baʿżılar didi aña kāfir degül
Daḫı keffāret gerekmez dir uṣūl

3964. Zīre ol anda dinildi bil ġamūs
Ṣoḳar oda yanar anda her ruʾūs

3965. Ger bu and taʿlīḳ ola müstaḳbele
Diñle anda nicedür hem mesʾele

3966. Baʿżılar dir kāfir olmaz hem-çünān H164a
İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'l-lisān[1130]

3967. Ḳāḍīḫān'uñ diñle ḳavlin dir ṣaḥīḥ M164a
Her kim andan eylese böyle ṣarīḥ

3968. İʿtiḳādı şöyle olsa bī-ḳuṣūr
Her kim eyle and içe kāfir olur

3969. Kāfir olur bī-gümān ol dem ḥarīf
Ger Müsülmān olmasa yiri kenīf

3970. İʿtiḳādı ger yemīn olmaḳ ola
Kāfir olmaz ḥaḳ sözi böyle bula

3971. **Şir'a**'dan fehm olunan iy şehriyār
Didi anda nicedür emre ḳarār

3972. Ṣādıḳ olsa içse and kāfir olur
Zīre andı ḳaṣdıla ṣādır olur[1131]

3973. Rāciʿ olmaz sālimen İslām'ına
Aṣdı cānın çün cehennem dāmına

[1129] Buradan başlayan 12 beyitlik bölüm, *Şir'atü'l-İslâm*'da yer almaz. Muhammed b. İbrâhîm, *Şir'atü'l-İslâm*'dan anladıklarını Hasan b. Mansûr Kâdîhân'a (ö.592/1196) da atıf yaparak şerh etmiştir. 12 beyitlik bu bölüm, Muhammed b. İbrâhîm'in fıkıh konusunda özel bir tahsil gördüğünü de göstermektedir. (Kâdîhân için bkz. Yusuf Ziya Kavakcı, **XI ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Mâverâ' al-Nahr İslâm Hukukçuları**, s. 126-128; Ahmet Özel, **Hanefi Fıkıh Âlimleri**, s. 85-86)

[1130] dir: didi H (*Rabbimiz! Dilin şerrinden sen bizi koru.*)

[1131] Bu beyit H'de yoktur.

3974. Kāẕib olsa içse anda andını
Nice olur diñle anuñ bendini

3975. Ḳorḳıdur küfr üstine lāzım olur
Zīre müşkil işe ol ʿāzim olur

3976. Daḫı her kim and içüp ʿahd eylese L164b
İşlemezem ol fülān işi dise

3977. Ṣoñra görse işlemekdür ḫayr aña H164b
İşlesün virsün kefāret ol buña[1132]

3978. Bir kişi kim dilese ide kelām
Andan ötrü çekmesün dirse melām

3979. Ol sözi ṣadrında taḫmīr eylesün
Egriyise ṭoġrı tedbīr eylesün

3980. Disün alsun ṣāfī olan sözleri M164b
Gitsün anuñ ol bulanuḳ yüzleri

3981. Söylemeye mā-lā-yaʿnī sözi hīç
Tā ki ʿaḳlı eksilüp olmaya pīç

3982. Az olur hem irişür andan vebāl
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-maḳāl[1133]

3983. Şiʿri dime oḳuma ḳıl ictināb
Olmasun dirseñ özüñde ıżṭırāb

3984. İllā ḥikmet naẓm olunsa ger biraz
Disün andan olmasun ol muḥteraz[1134]

3985. Nuṣratu'l-İslām eger naẓma gele
Disün alsun hem-çünān anı ele[1135]

3986. Ger Ḫudā'ya naẓm ola ḥamd ü ṣenā
Nāẓımı hem ḳāʾili görmez ʿanā

3987. Diñle gördi nā-gehān ḫayru'l-enām
İşbu naẓmı itdi taġyīr ol tamām[1136]

[1132] kefāret: keffāret M
[1133] *Rabbimiz! Sözün şerrinden bizleri koru.*
[1134] Bu beyit H'de yoktur.
[1135] alsun: añsun H
[1136] nā-gehān ḫayru'l-enām: mefḫar-ı küllü'l-enām L

Setübdī leke'l-eyyāmü mā-künte cāhilen. Ve ye'tīke bi'l-āḫbāri men lem-tüzevvidü.[1137] L165a

3988. Gördi naẓmı bunda taġyīr eyledi
Oḳuyup aḫbārı te'ḫīr eyledi

Ve ye'tīke men lem-tüzevvid bi'l-aḫbāri. 1138 H165a

3989. Daḫı inşād eyledi faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1139]

Ene'n-Nebiyyü lā-keẕib. Ene'bnü ʿAbdi'l-Muṭṭalib.[1140]

3990. Bunda ḳaṣdıla tekellüf yoḳ durur M165a
Niçe yirde işbu resme çoḳ durur

3991. Zīre şiʿr oldur ki naẓma ḳaṣdola
Zaḥmetile ḳāfiye veznin bula

3992. Kişi yolın dāʾimā bilmek gerek
Ḳıṣṣalardan ictināb itmek gerek

3993. Ḳıṣṣa oldur kim ḥikāyet söylene
Anuñıla baʿżı ġāfil eglene[1141]

3994. Ṣıḥḥatine olmaya hem iʿtimād
ʿİbret itmez işiden ehl-i reşād

3995. Daḫı kimse itmez andan ittiʿāẓ
Pes yaraşmaz kimse ide iḫtifāẓ

3996. Buncılayın ḳıṣṣalar bidʿat durur
Ḳaçmaḳ andan Allāh'a ḳurbet durur

3997. Fitne eyyāmında bulmış iḫtirāʿ
Ehl-i Ḥaḳḳ'a anda yoḳdur ictimāʿ[1142]

[1137] Bu şiir L'de yoktur. Bu şiir, Cahiliye şairlerinden Kubeys b. Turfe'ye aittir. Peyhamberimiz (s.a.v.) onun şiirinde değişiklik yaparak yeniden ifade etmiştir. Anlamı şöyledir: *Zaman, sana bilmediklerini öğretecek ve ondan beklemediklerinin haberini getirecek. Azık vermediklerin bile sana haber ulaştıracak.* Bkz. Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 322; İmâmzâde, **İslâm Ahlâk ve Âdâbı (Şir'atü'l-İslâm)**, Haz. Fazilet Neşriyat Araştırma Heyeti, s. 129.

[1138] Benzer lafızlarla rivâyeti için Bkz., Tirmizî, "Edeb", 70 (No. 2848), 5/139.

[1139] faḫru'l-enām: faḫru'l-kirām L

[1140] Ene'bnü: Ene ibnü L / ʿAbdi'l-Muṭṭalib: ʿAbdü'l-Muṭṭalib L. Hadis için bkz. Buhârî, "Cihâd", 52 (No. 2864), 4/31; Müslim, "Cihâd", 79 (No. 1776) 3/1401.

[1141] ġāfil: ʿāḳil L

[1142] ictimāʿ: ittifāḳ L (Bu ve devamındaki mısra H'de yoktur.)

3998. Ḳıṣṣadan geç ḥaḳ sözi ḳıl istimāʿ
Zīre andan nefs idiser intifāʿ

3999. Ḥāżıriken kimseʾi medḥ eyleme L165b
Ġāyibiken ẕemmile ḳadḥ eyleme

4000. Ḥāżıriken medḥ iden başın keser
Bād-ı ṣarṣar bigi üstine eser

4001. Fāsıḳı medḥ itmeye ʿāḳil olan H165b
Gerçi aña yiltenür cāhil olan

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İẕā-müdiḥa'l-fāsiḳu ġaḍabe'r-Rabbü ve'htezze'l-ʿarşü."[1143]

4002. Diñle bunda naḳl ider işbu ḥadīṯ M165b
Añla cāndan ḳoma dilden yā Muġīṯ

4003. Fāsıḳı medḥ itse her kim iy hümām
Ḫışma maẓhar olısardur ol tamām

4004. Ditrer andan ʿarşa irer ıżṭırāb
Rabbenā yessir lenā ḥaḳḳa'ṣ-ṣavāb[1144]

4005. Ol saʿādet menbaʿı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4006. Nehy ḳıldı medḥini hem kendinüñ
Zīre bildi aṣlı yoḳ peyvendinüñ

4007. Diridi ben bendesiyem Ḫālıḳ'uñ
Yiri gögi var iden ol Rāzıḳ'uñ

4008. Baña andan feṯḥ olur bāb-ı recā
Pes ümīdile iderem ilticā

4009. Daḫı andan ḳorḳaram ögmeñ beni
Ḥaḳḳ'a aḳdem giderem bügmeñ beni[1145]

4010. Nitekim ögdi Naṣārā ḳavlile
Tā ki memdūḥ ola ʿĪsā ḥālile

4011. Yüzine ger medḥ ola insān hemān L166a

[1143] ġaḍabe: ġuḍıbe L. Hadis için bkz. Ebû Ya'lâ, **el-Mu'cem**, Thk. İrşâd el-Hak el-Eserî, İdâretu'l-Ulûmi'l-Eserî, Faysal Âbâd, 1407, 156; Beyhakî, **Şuabu'l-Îmân**, 6/511.
[1144] Ditrer: Düşer M *(Rabbimiz! Doğrunun hakikatini bize nasip eyle.)*
[1145] ögmeñ: ölmeñ L // bügmeñ: bölmeñ L

Böyle diye ol zamān memdūḥ olan

Allāhümme'cʿalnī ḫayran mimmā yeẕunnūne va'ġfirlī bi-mā-lā-yaʿlemūn. Ve lā-tüʾāḫiẕnī bi-mā-yeḳūlūne fe-inneke taʿlemu ve hüm lā-yaʿlemūn.[1146] H166a

4012. Dimek olur maʿnīsi iy dīn eri
Vir ṣalavāt şāḏ ḳıl Peyġamber'i

4013. Yā İlāhī her ne ẓann eyler enām M166a
Andan özge eyle ḫayruñ ber-devām

4014. Daḫı eyle maġfiret iy Ẕü'l-cemāl
Zīre anlar bilmedi bende maḳāl[1147]

4015. Ol sebebden dār u gīr itme beni
Ol sözile ṭutma yarın yā Ġanī

4016. Sen bilürsin bilmez anlar ḥālimi
Saña gerçek eyle ḳīl ü ḳālümi

4017. Mīm-i medḥuñ olmasun evvel melām
Dāl-ı medḥuñ olmasun derdüm tamām

4018. Ḥaḳ ḥimāyet eyleye vire necāḥ
Rabbenā ve'ftaḥ lenā ḫayra'l-cenāḥ[1148]

4019. Kengel itme olmasun iller güle
Tā kim andan ḥürmete noḳṣān gele

4020. Daḫı rüsvāy olmaġıl beyne'l-enām
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-kelām[1149]

4021. Laġvdan ṣāfī olursa ger mizāḥ
Aña lā-beʾs didiler ehl-i ṣalāḥ[1150]

Ke-ḳavli'n-Nebiyyi ʿaleyhi's-selām li-racülin: "Aḥmilüke ʿalā-veledi'n-nāḳati"[1151] ey ʿalā-baʿīrin. L166b

4022. Ol belāġat ol feṣāḥat maṣdarı
Ol siyādet ol saʿādet rehberi[1152]

[1146] İbnü'l-Esîr, **Usdu'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**, Thk. Muhammed Muavvid, Âdil Ahmed Abdulmevcûd, 8 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, y.y., 1994, 3/324.
[1147] Ẕü'l-cemāl: Ẕe'l-cemāl M / cemāl: celāl H
[1148] ḫayra'l-cenāḥ: niʿme'l-cenāḥ H, L *(Ey Rabbimiz! Hayır yönlerini bize aç.)*
[1149] sūʾe: biʾse H *(Rabbimiz! Sözün şerrinden bizleri koru.)*
[1150] ṣalāḥ: felāḥ L
[1151] Tirmizî, "el-Birr ve's-Sila", 57 (No. 1991), 4/357.

4023. Luṭfıla īhām idüp ḳıldı ḫiṭāb H166b
Pes muḫātab oldı andan müsteṭāb

4024. Didi seni ḥaml idem iy muʿtemed
Ala gide nāḳadan ṭoġmış veled

4025. Yaʿnī anı deve üzre ḥaml ider M166b
Luṭf idüp maʿnī yüzinden beẕl ider[1153]

4026. Daḫı ʿālem faḫrı ol ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4027. Gördi bir yaşlu ḳarı geçmiş ḳatı
Cān u dilden isteridi cenneti

4028. Didi aña cennete girmez ʿacūz
Bikr olur girür dimekdür bil rumūz

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü li-ʿacūzin: "Lā-tedḫulü'l- cennete ʿacūzün" [1154] ve erāde bihā teʿūdü bikran.

4029. Daḫı bir gün Enes'e didi Resūl
Yā ẕe'l-üẕneyn istemiʿ minne'l-vuṣūl[1155]

Ve ḳāle li-Enesin Raḍiya'llāhü ʿanhü yevmen: "Yā ẕe'l-üẕneyn."[1156]

4030. İbn-i ʿAbbās rāżiyen ḥāżırlara
Bilse ġamdan geldügin ḫāṭırlara[1157]

4031. *Aḥmiḍū* luṭfıla dirdi ol zamān
Yaʿnī ṭatlu sözleri idüñ beyān[1158]

"Ve kāne İbnü ʿAbbāsin raḍiya'llāhü ʿanhü yeḳūlü li-men ʿindehū iẕā-ānese fīhim sāmeten aḥmiḍū" [1159] ey ḫuẕū fī-mulaḥi'l-ḥadīṯi. L167a

4032. Evliyānuñ bihteri yaʿnī ʿAlī
İrteḍā min-şānihī niʿme'l-velī[1160]

[1152] Bu beyit H'de yoktur.
[1153] ider: ide H // ider: ide H
[1154] H ve L nüshasında bu şekilde yer alan metin M'de "…lā-tedḫulü'l-ʿacūzü'l-cennete yaʿnī bikran." şeklindedir. D'de ise "…lā-tedḫulü'l-ʿacūzü'l-cennete." şeklinde yer almıştır. Hadis için bkz. Tirmizî, **eş-Şemâil**, 197.
[1155] *Ey iki kulaklı! Hakk'a vasıl olmayı bizden dinle.*
[1156] Tirmizî, "el-Birr ve's-Sila", 57 (No. 1992), 4/358; **eş-Şemâil**, 193.
[1157] rāżiyen: diridi L
[1158] Aḥmiḍū: Uḥmuḍū M *(Aḥmiḍū: Tatlı sözler söyleyin.)*
[1159] ḥadīṯi: kelāmi L. Hadis için bkz. Ferrâ el-Begavî, **Şerhu's-Sünne**, 13/183.

4033. Didi ḳalbin ādemüñ ḳıluñ feraḥ H167a
Zāʾil olsun ḳalmasun anda teraḥ

4034. Zīre ġamdan dil olur ġāyet melūl M167a
Nitekim cisme elem eyler ḥulūl

Kemā-ḳāle ʿAliyyün raḍiya'llāhü ʿanhü: "Ecimmū hāẕihi'l-ḳulūbe fe-innehā temüllü kemā-temüllü'l-ebdān."[1161]

4035. ʿUyyene'nüñ oġlı ṣāliḥ baḫtiyār
Kengele sünnet didi ḳıl iḫtiyār[1162]

4036. Lākin işi luṭfıla iḥsān ola
Kimse ġamgīn olmaya ferḥān ola

4037. Hem sözin vaż' eyleye bula maḥal
İşiden ol dem diye niʿme'l-emel

4038. Her daḳīḳa kim edebde söylene
Ol daḫı anda riʿāyet eylene

Kemā ḳāle racülün ʿinde'n-Nebiyyi ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: "Men yuṭıʿi'llāhe ve Resūlehū fe-ḳad raşede ve men yaʿṣihimā fe-ḳad ġavā." Ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "Ḳul ve men yaʿṣi'llāhe ve Resūlehū fe-ḳad ġavā."[1163]

4039. Nitekim didi sözini bir racül
Añladı ḳavlin anuñ ḫayru's-sübül

4040. Didi her kim Allāh'a ola muṭīʿ L167b
Hem Resūl'e hem-çünān ki_oldur Şefīʿ

4041. Ṭoġru yola ẕāhib olur ol muṭīʿ
Raḥmet ider lā-cerem aña Semīʿ

4042. Bir kişi kim ʿāṣī ola anlara
Aza yoldan bata ḳara ḳanlara

4043. Bu sözi böyle işitdi çün Resūl H167b
Didi taʿbīr itme böyle bil uṣūl[1164]

[1160] *Onun şanından Allah razı olsun. O ne güzel bir dosttur!*

[1161] Harâitî, Ebûbekir Muhammed b. Ca'fer, **Mekârimu'l-Ahlâk**, Thk. Eymen Abdulcâbir el-Bahîrî, Dâru'l-Âfâki'l-Arabiyye, Kahire, 1999, 236.

[1162] ʿUyyene: ʿUyeyne H, ʿUyniye L ("ʿUyeyne" olan kelimelinin aslı, vezin gereği M nüshasında "ʿÜyyene" olarak yazılmıştır. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 240)

[1163] ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: ʿaleyhi's-selām L. Hadis için bkz. Müslim, "Cum'a", 48 (No. 870), 2/594.

4044. Ol kişi kim Allāh'a ʿāṣī ola M167b
Hem Resūl'e ʿāṣī ol ḳāṣī ola[1165]

4045. Ġāvī olur girür āḫir ġayyā ol
Pes gerek tertīb ki ṭāʿat bula yol[1166]

4046. Zīre cemʿi tesviye īhām ider
Terk-i deʾbe ḳāʾili iḳdām ider[1167]

4047. Ṣordı Ṣıddīḳ bir kişiye maṭlabın
Nice dir añla cevābın meşrebin

4048. Didi *lā-ʿāfāke Allāh* ol cevāb
İşidüp didi degüldür bu ṣavāb[1168]

4049. Belki evvel *ʿāfiyet* di ṣoñra *lā*
ʿĀfiyet selb olmaya müṣbet ḳala

Ve fi'l-ḥadīṣi ve lā-yeḳūlü'r-racülü mā-şā ʾa'llāhü ve şāʾe fülānün ve'l-yeḳul mā-şāʾa'llāhü vaḥdehū lā-şerīke lehū.[1169]

4050. Bu ḥadīṣde naḳl olur iy muʿteber
Ṭut ḳulaġuñ şevḳile añla ḫaber

4051. Hīç kimesne dimesün böyle hemān
Olur Allāh dilegi daḫı fülān[1170]

4052. Belki Allāh vaḥdehū tā kim diler
Olısar kimse aña bilmez ḫaber

4053. Ḫalḳ içinde bir kişi olsa benām L168a
Ḳorḳsa andan yā utansa her ʿavām[1171]

4054. Dime ḫalḳa irmeye andan żarar
Çünkim anlar içredür ol muʿteber[1172]

[1164] itme: eyle L
[1165] Ol kişi kim: Didi kişi kim L
[1166] tertīb ki: tertīb-i L
[1167] Bu beyit L'de yoktur.
[1168] *lā-ʿāfāke'llāh: Olmaz, Allâh sana afiyet versin.* Hz. Ebubekir (r.a.) *"ʿĀfāke'llāh lâ"* şeklinde denilmesini istemiştir. Olumsuzluk ifade eden "lâ"nın sona bırakılmasını muhatabına tavsiye etmiştir. Bkz. Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 327.
[1169] H ve L'de yer alan *"lā-şerīke lehū"* lafzı *Şir'atü'l-İslâm*'da geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 240. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Edeb", 84 (No. 4980), 4/295.
[1170] daḫı: böyle H
[1171] yā: hem H

4055. Ḫalḳ içinde birine gelse vefāt H168a
Cismini terk eylese ḳosa ḥayāt[1173]

4056. Dinmek anuñ üstine olmadı yol M168a
Nā-bedīd olmışlaruñ şirrīri ol

4057. Müşrik olsa dise aña yoḳ żarar
Zīre şirki şirreti eyler şerer

4058. Ḳatl-i nefs itmiş ola ḥaḳsuz eger
Aña şirrīr diseler gelmez keder

4059. Ata ana emrine ʿāṣī olan
Ṣaḫṣa şirrīr diseler gelmez ziyān

4060. Daḫı ölse bir kişi gitse revān
Ḳalsa cismi olsa ansuz ol zamān

4061. Dime aña ölmiş olan ḫalḳuñ ol
Yigregidi öldi gitdi ṭutdı yol

4062. Ḫayr-ı mefḳūd ol Nebī'dür iy hümām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4063. Daḫı dime kimseye olsañ telef
Ehlüñe ṣoñra senüñ ḳalmaz ḫalef

4064. Daḫı dime ehlüñ içre sen müdām
Olduġuñ ḫayr olısar bilgil tamām

4065. Daḫı dime ḫalḳa eylük her zamān
Zīre anlar içre vardur ol fülān

4066. Bir kişiye ilticā itseñ eger L168b
Diñle anda nicedür yaḫşi ḫaber

4067. Ṣıġınuram Ḫālıḳ'a daḫı aña
Dime hergiz ol eyü gelmez saña

4068. Ger belā nāzil ola mekrūh ola H168b
Kürbet ire kendüyi maḥzūn bula

4069. Dehre sögüp aña isnād itmeye M168b

[1172] andan: şerden H, L
[1173] ḳosa: ḳonsa L

Ṭoġrı yolı ḳoyup egri gitmeye

4070. Zīre Allāhü'l-ʿAẓīmü'l-Müsteʿān
Her belānuñ menzilidür bī-gümān

4071. Daḫı oldur ḳalb iden aḥvāli hep
Andan ötrü ʿāḳil itmez aña seb

4072. Bir kişiye dileseñ itmek duʿā
Dimegil Allāh saña virsüñ beḳā[1174]

4073. Zīre müşrikler taḥiyyet emrini
Böyle dirler daḫı diñle ferʿini

4074. Birbirine bulışursa ber-devām
Dir taḥiyyet yirine *ʿış elfe ʿām*[1175]

4075. Yaʿnī biñ yıl dünyede ol pāyidār
ʿİş-i ḫoş birle geçür leyl ü nehār

4076. Daḫı dindi ẓālime dise anı
Ẓulmine olur rıżā saḳla seni[1176]

4077. Dime saḳın ẓālime *ʿış elfe ʿām*[1177]
Yoḫsa eyler cürmile hem-çün ġamām

4078. Ger yaramaz añlana sözde ʿaraż
Yā yaramaz fāl ola müşʿir maraż[1178]

4079. Bunlaruñ gibi dime ḳıl ictināb L169a
Tā vire Allāh saña āḫir ṣevāb[1179]

4080. Daḫı vardur bir miṣāl eyle naẓar
Zīre oldur şānuña yaḫşi eṣer

4081. Gökde ḳılsa dāʾire ḳavsü's-semā H169a
Ḳavs-ı ḳuzaḥ virmegil adın aña[1180]

4082. Zīre şeyṭān adıdur çünkim ḳuzaḥ M169a
Dime ol adı aña gitsün teraḥ

[1174] Dimegil: Dimesün L
[1175] yirine: emrine H (*ʿış elfe ʿām: Bin sene yaşa!*)
[1176] saḳla: diñle L
[1177] *Bin sene yaşa.*
[1178] ʿaraż: ġaraż L
[1179] āḫir: bī-ḥad L
[1180] Bütün nüshalarda "ḳavsü ḳuzaḥ" olarak imla edilmiştir.

4083. Di müsebbiḥa şehādet barmaġa
Key saḳın sebbābe dime sen aña

4084. Üzüm içün kerm vardur dime sen
Vir ḥadīḳa adını iy müʾtemen

4085. Yaʿnī anda dimegil kermü'l-ʿineb
Ol ḥadīḳa yiridür iy pür-edeb

4086. Zīre kermüñ bir adı Müslim durur
Fikr iden bilür neyi muʿlim durur

4087. Ṭabʿına gelse taġayyur bir erüñ
Diñle anda ne dimişdür rehberüñ

4088. Nefsüm öldi dimesün şimdi ḫabīṯ
Belki gökcek söylesün disün Muġīṯ

4089. Ṭabʿıma geldi taġayyur diye ol
Ḥaḳ Teʿālā vire ṣıḥḥat bula yol

4090. Geçdi bir ḳavm üstine bir gün ʿÖmer
İḥtevā ḥaḳḳa'r-rıḍā ṯümme'ʿtemer[1181]

4091. Gördi anlar şuʿlelenmiş odıla
İtdiler ikrām u ʿizzet udıla

4092. Anlara virmiş selām ol nīk-rev L169b
Hem ḫiṭābında didi *yā ehl-i żav*[1182]

4093. Gör kelāmın nice dir ehl-i ḥayā
Anlara lāyıḳ görür dāyim żiyā

Ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme yā Ebā Bekrin ene ekberu minke ev ente. Ḳāle ente ḫayrun minnī ve ekberu ve ene aḳdemü sinnen.[1183] H169b, M169b,

4094. Didi Bū Bekr'e Nebī ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4095. Senden ekber ben miyem yā sen didi

[1181] İḥtevā: Ḳad ḥavā L *(Hakk'ın rızasını layığıyla elde etti ve O'na yöneldi.)*
[1182] *"Ey ateş ehli"* anlamına gelen bu ifade kaynak metinde *"yā ehle'ḍ-ḍavʾi"* olarak geçer. *Bkz.* İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 241.
[1183] L nüshasında "Ṣadaka Rasūlü'llāh" ifadesi de yer almaktadır. Hadis için bkz. Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebûbekir, **el-Muhâdarât ve'l-Muhâverât**, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1424, 153.

İşidildi ḳavlini rūşen didi

4096. *Ente ḫayrun* didi *minnī* ol Ṣadīḳ[1184]
Daḫı sensin benden ekber iy şefīḳ

4097. Sin yöninden aḳdemem ben iy Ḥabīb
Kevne maṣdardur vücūduñ iy lebīb[1185]

4098. Hem ʿÖmer revşe neşīl ad eyledi
Yaʿnī anı ḫayrıla yād eyledi

4099. Sehme dirler hem neşīl iy müstaḳīm
Caʿbeden iḫrāc ider anı ḳasīm

4100. İy kelāmı sünnetile müstemiʿ
ʿAḳl u fikrüñ eyle bir dem müctemiʿ

4101. Fehm ü zihnin cemʿ iden merd-i fehīm
Diñleye söyledigin ʿaḳl-ı selīm

4102. Ṣāmit ola sākit ola diñleye
Ne didi bir bir sözini añlaya[1186]

4103. Ḥāl budur kim Ḥaḳ Teʿālā reʾfetin L170a
Ṣāmite vaʿde ḳılupdur raḥmetin

4104. Añdı Ḳurʾān içre anı Ẕü'l-cemāl
İstemiʿ ḳavlen belīġan bi'l-maḳāl[1187]

Ve ḳāle: "Ev elḳa's-semʿa ve hüve şehīd."[1188] H170a

4105. Semʿin ilḳā eyleyendür bil şehīd M170a
Yaʿnī ḥāżır-ḳalb olandur ol saʿīd

4106. İstimāʿuñ sünnetinden ber-devām
Cümle aʿżā sākin ola iy hümām

4107. Hem yaraşur ol zamān ġaḍḍu'l-baṣar
Men raʾā ḥakkan lehū niʿme'n-naẓar[1189]

[1184] *Sen benden hayırlısın.*
[1185] sin: yaş L
[1186] diñleye: söyleye H
[1187] *Söz olarak, Allah'ın belîğ sözünü işit.*
[1188] *Şüphesiz bunda, aklı olan yahut* **hazır bulunup kulak veren kimseler için** *bir öğüt vardır.* Kaf Suresi, 50/37.
[1189] *Kim hakikati görürse, bu onun için ne güzel bir bakıştır.*

4108. İşidüp ḥaḳḳı ide yaḫşi emel
Yaʿnī ḳalbinʿaḳd ide ḳıla ʿamel

4109. Ḥaḳḳına kāyim ḳıla ḳalbin müdām
Tā ʿamel Ḥaḳ'dan bula her dem ḳıyām

4110. İşbu resme her kim ider istimāʿ
Hem ʿamel ḥaḳḳıla ola ictimāʿ

4111. Hem mukārin ḳıla hüsn-i iʿtiḳād
Hem muṭābıḳ ola fikr ü īctihād[1190]

4112. Ol ʿamelde aña tevfīḳ olısar
Cümle-i aḥvāli taḥḳīḳ olısar

4113. Ḥaḳḳın īfā eyleye mesmūʿınuñ
Bula āḫir mūcebin mecmūʿınuñ[1191]

4114. Daḫı diñle istimāʿuñ sünnetin
Müstemiʿ ol añla ḳadrin rifʿatın[1192]

4115. İki kimse bir söz itse istimāʿ L170b
Ola muḥkem itse bunlar ictimāʿ

4116. Ger biri söyler mufaṣṣal ol biri
Diñlesün bilsün tamām mı āḫiri

4117. Çün tamāmdur ḳāʾilüñ ḳavli belīġ
Ṭınma gitsün dimegil hergiz dirīġ

4118. Anda şübhe bāḳī ḳalsa ger saña
Pes ḳayırmaz baḫs iderseñ ol yaña[1193]

4119. Terk-i baḫse hem suʾāle ber-ḳarār M170b, H170b
Ḳurb-ı devlet mürtebiṭ vażʿ u vaḳār

4120. Her ki tevḳīr isteye baḫs itmesün
Hem suʾālüñ ḫorlıġından yitmesün[1194]

4121. Ḥāl budur kim baḫsi aṣḥāb itmedi

[1190] Bu beyit H'de yoktur.
[1191] īfā: ismāʿ H
[1192] añla: diñle L
[1193] Bu beyit H'de yoktur.
[1194] Her ki tevḳīr: Kim ki ʿizzet H, M (Sadece L nüshasında "tevḳīr" geçmektedir. Kaynak metinde "Terkü'l-baḫsi ve's-suʾālü akrabü ile't-**tevḳīr**" olarak geçmektedir. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 242)

Şeyʾ-i mechūl iḫtilāfdan bitmedi

4122. Tā meger kim bādiye ehli gele
ʿİlm-i dīne ol daḫı cāhil ola

4123. Gele ṣora bunlara maṭlūbını
Zīre ister kendüye maḥbūbını

4124. Ol zamān aṣḥāb iderler ittifāḳ
Tā biline n'oldı anda iştiyāḳ

4125. Çünki mūcib oldı itdi ol suʾāl
Ḫoş cevābın virdiler baʿde'l-mecāl

4126. Bir kişi itmek dilerse ger suʾāl
Çekmesün dirseñ sözinden ol melāl

4127. Emr-i dīnden ṣora bile maṭlabın
Meẕhebin ṣāfī ḳıla hem meşrebin

4128. Ger ġarāyibden fużūldan olsa ḳāl L171a
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'l-meʾāl*[1195]

4129. Anlara ḳalbüñi ḳılma müstenid
Zīre lāzım dimemişdür müctehid

4130. Söz kim ancaḳ dilkeş ola bā-sürūr
Tīz geçer ḳasvet gelür ḳalbüñ burur

4131. Fażla olan ḳavle ḳılma iʿtibār
Aṣlını bul çünki vardur iḫtidār

4132. Nitekim ṣordı Resūl'e Cebreʾīl M171a, H171a
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü bi'l-cemīl[1196]

4133. Ṣordı bir bir didi aña ol cevād
Pes maʿālim dīn içün buldı sedād

4134. Sāʾil olan dizlerin çöke ṭura
Daḫı bir bir maṭlabın yaḫşi ṣora

4135. Nitekim baʿżı ṣaḥābe ḫoş-ḫışāl
Dizi üzre oturup ḳıldı suʾāl

[1195] *Va'llāhü aʿlem bi'l-meʾāl: Manayı en iyi bilen Allah'tır.*
[1196] *Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü bi'l-cemīl: Ona güzelce salat (u selam) eyle.*

4136. Diridi atam anam saña fidā
Yā Resūla'llāhi ḳul lī mā-keẕā[1197]

4137. Yaʿnī müşkil emrümi eyle beyān
Gide şübhem ḥaḳḳıla olam ʿayān

4138. Ol suʾāle bulısar rāh-ı ṣavāb
Ol ʿamelden irişür āḫir ṣevāb

4139. Diñle sāʾil olana evlā maḳāl
İstesün evvel cülūsa ol mecāl

4140. Daḫı var mı ḳurbete görsün cevāz
Pes icāzet virse anda dil-nüvāz

4141. Hem suʾāle var mıdur göre cevāb L171b
Hem-çünān destūrıla bulsun ṣavāb

4142. Sāʾil olan sözini alçak ḳıla
Tā cevābın ol mucīb āsān bula[1198]

4143. Çün muḫāṭab uludur līnet gerek
Luṭfıla hem rıfḳıla ḥürmet gerek

4144. Zīre Ṣıddīḳ söyleridi key ḳatı
Bulmışiken ol Resūl'e ḳurbeti

4145. Ṣoñra ṣāḥib-sır gibi didi sözün M171b, H171b
Zīre rūşen añladı ḳalbi yüzin

4146. İşbu āyet nāzil oldı bildi ol
Cehrile ḳavle ḳomadı daḫı yol

Fe-inne'ṣ-Ṣıddīḳa raḍiya'llāhü ʿanhü baʿde-nüzūli ḳavlihī Teʿālā *ve lā-techerū lehū bi'l-ḳavli* kāne yükellimü'n-Nebiyye ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme ke-aḫi's-sirār.[1199]

[1197] *Yâ Resûlallah! Bana şunu söyle.*

[1198] cevābın: ṣevābın H

[1199] Buhârî, "el-İʿtisâm bi'l-Kitâbi ve's-Sünne", 5 (No.7302), 9/97. Bahsi geçen ayetin meali: *Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi,* ***Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın****, yoksa siz farkına varmadan işlediklerininiz boşa gider.* Hucurat Suresi, 49/2. Bu bölüm M ve D nüshalarında *"Yā eyyühe'lleẕīne āmenū lā-terfeʿū aṣvāteküm fevḳa-ṣavti'n-Nebiyyi ve lā-techerū lehū bi'l-ḳavli ke-cehri baʿḍıküm li-baʿḍ"* şeklinde yer almaktadır. H nüshasında ise *"Fe-inne'ṣ-Ṣıddīḳa raḍiya'llāhü ʿanhü baʿde nüzūli ḳavlihī Teʿālā Yā eyyühe'lleẕīne āmenū lā-terfeʿū aṣvāteküm fevḳa-ṣavti'n-Nebiyyi ve lā-techerū lehū bi'l-ḳavli ke-cehri baʿḍıküm li-baʿḍ. Kāne yükellimü'n-Nebiyye ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme ke-aḫi's-sirār."* şeklinde yer almıştır. L nüshasındaki ve kaynak metindeki şekliyle buraya alınmıştır. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 243.

4147. Ṣora üstāẕ ḳıla şeyʾden imtiḥān
Lākin anda olmaya aṣlā mühān[1200]

4148. Ol zamān mesʾūl olan vire cevāb
Nitekim aṣḥāb didiler müsteṭāb

4149. Şol zamān kim anlara ṣordı Nebī
Yaʿnī maʿlūm ola bunlar maṭlabı

4150. Didiler Allāh'dur aʿlem hem Resūl
Yāḫud aṣḥāb buldılar ʿilmen vuṣūl[1201]

4151. ʿĀlim olan sāʾile ḫışm itmeye
Ṭoġrı yolı diye egri gitmeye[1202]

4152. Gerçi ḳatı söylese sāʾil sözin L172a
Anı ḳoya gözleye maʿnī yüzin

4153. Zīre İslām şerʿini didi Resūl
Tā kim aña mübtedī bula vuṣūl

4154. Çünkim İslām şerʿi oldı müştehir
Geldi Aʿrabī oluban muntaẓır

4155. Didi and iç işbu şerʿuñ ṣıdḳıña
Ki_ola vāḳiʿ iʿtiḳādum ṭıbḳına

4156. Pes anuñçün anda itdi iltizām M172a, H172a
Zīre emr-i dīnde oldur ihtimām

4157. Dise bir söz ger saña müʾmin olan
Ol emānetdür saña iy müʾtemen

4158. Ṣaḳla ifşā eyleme ġayra anı
Bekle inhā eyleme ġayra anı

4159. Söyle dirse söyleyesin anı sen
Dimezise ṣaḳlayasın anı sen

4160. Söyle dirse söyle ḳoma hīç ḳuṣūr
Tā kim aḥsen vechile bula ṣudūr[1203]

[1200] Ṣora: Ṣorsa L
[1201] ʿilmen: ḥaḳḳa L
[1202] diye: ḳoyup L
[1203] Tā kim: Tā ki L (Bu beyit H'de yoktur.)

4161. Yigregin ḳıl sözlerüñ sen iḫtiyār
Tā emānet bula yirin ber-ḳarār

4162. Sözde sehvine işāret eyleme
Key saḳın ẓanna isāʾet eyleme[1204]

4163. Ḫayra maḥmil varısa ṣarf it aña
Ger sözüñ āsān ola dirseñ saña

4164. Gülmeye çoḳ zīre ḳalbi öldürür
Yüzi nūrın gideren hem ol durur

4165. Bī-ʿaceb ḍıḥk eylemek ola cünūn L172b
Bī-sebeb söz söyleyen bilmez fünūn

4166. Aġsırursa ḥamd ide ki_oldur ṣavāb
Zīre İslām ḥaḳlarından ol cevāb

4167. Aġsıran ger ḥamd iderse ol zamān
İşiden raḥmet saña disün hemān

El-ḥamdü li'llāhi yerḥamuke'llāh.[1205]

4168. Birini ʿāṭıs disün birin mucīb M172b, H172b
Tā dinile anlara niʿme'l-muṣīb

4169. Böyle dise işiden kimse ʿuṭās
Aña raḥmet idüserdür Rabb-i nās[1206]

4170. Yidi deryā arada olsa eger
Böyle dimek oldı mesnūn iy piser

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İnne'l-ʿāṭıse inne-mā-yesteḥiḳḳu't-teşmīte iẕā-ḥamida'llāhe Teʿālā ʿinde ʿaṭsatihī ve iẕā-şemmetehū ṣāḥibühū fe'l-yeḳul yehdīkümü'llāhü ve yuṣliḥu bāleküm. 1207

4171. Bu ḥadīṯde naḳl-i maʿnā iy hümām
Aġsıran ḥamdin iderse ger tamām

4172. Saña lāzım olur anda ol zamān
Defʿ-i teşmīt eyleyesin bī-gümān

[1204] Key: Sen L
[1205] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 1/215.
[1206] Rabb-i nās: Rabü'n-nās H (Bu beyit L'de "El-ḥamdü li'llāhi yerḥamuke'llāh" ifadesinden önce gelmektedir.)
[1207] Buhârî, "Edeb", 126 (No. 6224), 8/49; Müslim, "Zühd ve'r-Rekâik", 9 (No. 2991), 4/2292.

4173. Aġsırup ḥamd eyleseñ sāmiʿ daḫı
İşidüp raḥmet dise saña aḫī

4174. Di hidāyet size Allāh eylesün
Ḫ̆ān-ı ışlāḥ ḳalbüñüzi ṭoylasun

Ve ḳāle ʿUmeru raḍiya'llāhü ʿanhü li-ʿāṭısin: "Yerḥamüke'llāhü in-ḥamidte'llāhe."[1208] L173a

4175. İftiḫāru'l-evliyā yaʿnī ʿÖmer
İrteḍā min-şānihī Rabbü'l-beşer[1209]

4176. Daḫı didi ʿāṭısa idüp naẓar
Ḥamd iderseñ Allāh'a raḥmet ider[1210]

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Men ʿaṭase ṯelāṯe ʿaṭasātin mütevāliyātin kāne'l-īmānü ṯābiten fī-ḳalbihī."[1211] M173a

4177. Bu ḥadīṯde bir kişi üç kez tamām H173a
Aġsırursa bir zamānda iy hümām

4178. Ṯābit īmān ḳalbi içre ol erüñ
Pes dilüñden ḳoma ḥamdin rehberüñ[1212]

4179. Aġsırursa ikiye dek vir cevāb
Ḳoma raḥmet sözini ki_oldur ṣavāb

4180. Ger üçünci aġsırursa ol hümām
Dine teʾṯīr eylemiş sende ẕükām[1213]

Ve fī-ḥadīṯin: "İẕā-zāde'l-ʿāṭısu ʿalā-ṯelāṯin in-şiʾte fe-şemmithü ve in-şiʾte felā."[1214]

4181. Yaʿnī ʿāṭıs üçden artuḳ iy ḥabīb
Aġsırursa bulısar anda naṣīb

4182. Dileriseñ *yerḥamuḳ* di yā sükūt
Ḳad ḥavā ḳavlün lenā ḥaḳḳa'ṯ-ṯübūt[1215]

[1208] Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, 322.
[1209] Bu beyit L'de yoktur. *(İnsanların Rabbi onun şanından razı olsun.)*
[1210] idüp naẓar: bir gün ʿÖmer L
[1211] el-Hakîm et-Tirmizî, **Nevâdiru'l-Usûl**, 3/6.
[1212] Bu beyit L'de yoktur.
[1213] Dine: Diye L
[1214] Ebû Dâvûd, "Edeb", 99 (No. 5036), 4/308; Tirmizî, "Edeb", 5 (No. 2744), 5/85.
[1215] *Söz bizim için sabit olan hakikati ihtiva etsin.*

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Kāne'l-yehūdü yeteʿāṭasūne ʿinde'n-Nebiyyi ʿaleyhi's-selāmü fe-ḳāle ʿaleyhi's-selāmü yehdīkümü'llāhü ve yuṣliḥu bāleküm."[1216]

4183. Aġsırurlardı Yehūd ʿinde'r-Resūl
Dirdi ol dem anlara ol pür-uṣūl

4184. *Ve'hve yehdīküm ve yuṣliḥ bāleküm*
Fe'stemiddū ve'sterīḥū ḥāleküm[1217]

4185. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām L173b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1218]

4186. Aġsırup ḥamd eyledi ol baḫtiyār
Bir Yehūdī diñle ol dem bī-ḳarār

4187. Saña raḥmet eylesün Allāh didi M173b, H173b
Çünki bu iş ḳaydını böyle yidi

4188. İşidüp anı Resūl itdi duʿā
Didi ṭoġru yol saña virsün Ḫudā

4189. Çün Yehūdī bu sözi gūş eyledi
Oldı Müslim yüregi cūş eyledi

4190. Aġsıran başın aşaġa eyleye
Daḫı andan ṣoñra diñle n'eyleye

4191. Yüzin örte ṣavtın alçak eyleye
İşbu pendi daḫı ḫalḳa söyleye

4192. Aġzın açup aġsıran ḳatı müdām
Aḥmaḳ oldur anı eyle bil tamām[1219]

Ve fi'l-ḥadīṯi'l-ʿaṭsatü ʿinde'l-ḥadīṯi şāhidün ʿadlün[1220] **ve lā-yeḳūlü ebün ev sehbün fe-innehū ismü'ş-şeyṭāni.**[1221]

4193. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[1222]

[1216] Ve fi'l-ḥadīṯi: Ve fi-baʿḍı'l-ḥadīṯi L. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Edeb", 100 (No. 5038), 4/308; Tirmizî, "Edeb", 3 (No. 2739), 5/82.
[1217] *Allâh size hidayet etsin ve halinizi ıslah etsin. O'ndan yardım dileyin ve böylece rahat bir hal üzere olun.*
[1218] mefḫarı: menbaʿı L
[1219] oldur: olur M
[1220] Kelâbâzî, **Bahru'l-Fevâid**, 51.
[1221] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 246.
[1222] Bu beyit L'de yoktur.

4194. Söyleriken ʿaṭsa ḳılsa bir kişi
Şāhid-i ʿādil olur bu cünbüşi

4195. Aġsıran hem saḳına eb dimeye
Yāḫud ol dem ḳaṣdıla sehb dimeye[1223]

4196. Zīre budur didi şeyṭān adını
Ḳoma sende yapmasun bünyādını

4197. Ger dilerseñ gelmeye andan melām L174a
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām[1224]

OTUZ BİRİNCİ FAṢL UYUMAḲ SÜNNETLERİN VE EDEBLERİN BİLDÜRÜR.[1225] H174a

4198. Aç gözin ġaflet menāmından bugün M174a
Ṭuṭ ḳulaġuñ diñle ne dir reh-nümūn[1226]

4199. Uyumaḳ sünnetlerin bilmek gerek
Hem edebler var anı görmek gerek

4200. Geçdi çünkim nicedür bāb-ı firāş
Ḳalıñ ola nāyim anda ḳoya baş

4201. Evvel ābdest ala ṣoñra yata ol
Tā kim Allāh raḥmetine bata ol

4202. Bir kişi ṭāhir yata ʿābid olur
Rūḥını çeker göge ḳāʾid olur

4203. Çün ʿurūc eyler göge rūḥı anuñ
Ḳıl muḳayyed bu söze semʿuñ senüñ

4204. Ola destūr ide secde Ḫālıḳ'a
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a

4205. Çünkim ābdestile yatdı ol zamān
Düşi anuñ gerçek olur bī-gümān

4206. Ger vuḍūsuz yatsa olur mübtelā

[1223] eb: āb L
[1224] Ber-Nebī gū: Di Ḥabīb'e L
[1225] Fasıl başlığı L nüshasında şöyledir: "Uyumaḳ sünnetleri ve edebleri beyānındadur." Fasıl başlığı H'de şöyledir: "Uyumaḳ sünnetlerin ve anuñ edeblerin beyān ider."
[1226] ne dir: neyler H

Mā-ṣadaḳdur ol söze *illā fe-lā*[1227]

4207. Yatmadın misvāk ide nāyim olan
Uyḫudan ṭursa gerekdür hem-çünān

4208. Ṣaġ yanına yata yüzin ḳıbleye
Ḳıla kendin öli gibi eyleye

4209. Gören anuñ heyʾetin ölmiş ṣana L174b
Cānı gitmiş gövdesi ḳalmış ṣana

4210. Ṣaġ elinüñ ayası iy nāmudār H174b
Ṣaġ yanaġı altına ḳılsun ḳarār

4211. Ḥaḳ Teʿālā ismini ẕikr eyleye M174b
Uyḫu anı ẕākiriken avlıya

4212. İç ṭonıyla döşegin silke yata
Olmasun tā cismine nesne bata

4213. Uyur olsa ide īṣā ehline
Çün vaṣiyyet yaḫşi anuñ ḥāline

4214. Nitekim īṣā ider ʿinde'l-memāt
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-vefāt[1228]

4215. Şayed ola uyḫudan uyanmaya
Daḫı cānı cismine ṭayanmaya

4216. Bu ḳafesden uyuriken cān ḳuşı
Ḳala cismi uça ṭuta bir ṭuşı

4217. Ḫalḳıla ḥelālleşe ḥālin bile
Tā ki ẓulmet gelmedin yolın bile

4218. Ger ḫıyānet ẓulmile ḳıldı ḳazanç
Tevbe ide itmeye kimse ilenç

4219. Daḫı itmiş olsa ger ḥıḳd u ḥased
Tevbe ḳılsun ol yüki çekmez cesed

4220. Her gice Ḳurʾān tilāvet eyleye
Üç daḫı olursa āyet eyleye

[1227] *illā fe-lā: aksi halde olmaz.*
[1228] *Rabbimiz! Bizi ölümün şerrinden koru.*

4221. Daḫı taḥmīdile tehlīl eyleye
Daḫı tesbīḥile teclīl eyleye

4222. Zīre ḳul kim uyısa eşġālile L175a
Ḳopısar ol hem-çünān efʿālile

4223. Daḫı meyyit ḳopısar iy baḫtiyār H175a
Anuñ üzre kim ḳılupdur iḫtiyār

4224. Sūretü'l-İḫlāṣ oḳuya daḫı ol M175a
Ḳul eʿūẕü'nüñ ikisin bā-uṣūl

4225. Çün Felaḳ Nās sūresi ola tamām
Üfüre ayasına ber-ihtimām

4226. Süre başa yüze cisme ellerin
Göstere Ḥaḳḳ aña raḥmet yolların

4227. Ululardan naḳl olur bir ḫoş ḫaber
Behre alur işiden ehl-i naẕar

4228. Bir kişinüñ ḥāceti olsa ḳatı
Ḫayrıla itmāma ḳılsa raġbeti

4229. Vaḳt-i ḫ̆āb olduḳda ala ol vuḍū
Ṣoñra ṭāhir döşek üzre gele o

4230. Ḫoş meʾeddeb ḳāʿid ola ol zamān
Sūreler var oḳuya bir bir hemān

4231. Birisi ve'ş-Şemsi anuñ iy piser
Birisi ve'l-Leyli anuñ muʿteber[1229]

4232. Biri ve't-Tīn sūresi iy dil-nüvāz
Besmeleyle başlaya idüp niyāz

4233. Yidi gice işbu emre ber-devām
Cān u dilden eylerise ihtimām[1230]

4234. Ḥaḳ Teʿālā ḥācetin ide revā
Çün bu resme emre oldı mübtelā[1231]

4235. Yāḫud evvel gicede ol müstemend

[1229] muʿteber: ser-be-ser H
[1230] Bu beyit L'de yoktur. (Bu ve devamındaki beyit H'de yer değiştirmiştir.)
[1231] ide: idüp H

Emrinüñ vechinden ola behremend

4236. Yā üçünci yā beşinci gice ol — H175b, L175b
Lā-cerem ol ḥācetine bula yol

4237. Sünnetinden nāʾimüñ almaḳ vuḍū — M175b
Tā kim andan cān dimāġı ala bū[1232]

4238. Hem namāza ol vuḍū ṣāliḥ ola
Tā maḳāṣıd aṣlına ruḫṣat bula

4239. Diye daḫı işbu virdi ol hümām
Tā ki raḥmet eyleye Rabbü'l-enām

Rabbī ḳınī ʿaẕābeke yevme tebʿaṯü ʿibādeke. Allāhümme innī eslemtü nefsī ileyke ve veccehtü vechī ileyke ve fevveḍtü emrī ileyke ve elceʾtü ẓahrī ileyke raġbeten ileyke ve rehbeten minke Allāhümme āmentü bi-kitābike'lleẕī enzelte ve Nebiyyike'lleẕī erselte.[1233]

4240. Naḳl-i maʿnā eyleyen cūş eylesün
Nāʾimüñ nālişlerin gūş eylesün

4241. Cān gözin açup didi *Rabbī ḳını*[1234]
Yaʿnī ṣaḳla yā İlāhī sen beni

4242. Tā ʿaẕābuñ ṭutmaya rūz-i cezā
Rabbenā yessir lenā niʿne'l-ʿaṭā[1235]

4243. Yā İlāhī ṣıdḳıla ben nefsümi
Saña münḳād eyledüm hem ünsümi

4244. Yönümi saña yöneltdüm yā Kerīm
Sen bilürsin emrümi sen yā ʿAlīm[1236]

4245. Raġbetile rehbetile yā ʿAẓīm — H176a
İlticā itdüm saña ben yā Raḥīm[1237]

4246. Nāzil olan her kitāba yā Ġafūr — L176a
Ṭāyiʿan īmān getürdüm yā Şekūr

[1232] Bu beyit L'de yoktur.
[1233] Ebû Dâvûd, "Edeb", 106 (No. 5045), 4/310; Buhârî, "Tevhîd", 34 (No. 7488), 9/142; Müslim, "ez-Zikr ve'd-Duâ, 57 (No. 2710), 4/2082.
[1234] *Rabbim beni koru.*
[1235] *Rabbimiz! En güzel ihsanları bize nasip eyle.*
[1236] yā: iy H, L // ʿAlīm: Raḥīm L, M
[1237] Raḥīm: Alīm: L, M

4247. Şol Nebī kim anı irsāl eyledüñ
Raḥmetüñüñ ḫ̆ānı birle ṭoyladuñ

4248. Hem aña īmān getürdüm yā Vedūd M176a
Rabbenā yessir lenā ḫayra'l-ʿuhūd[1238]

4249. Ger dilerse kāyinātuñ mefḫarın
Yirde gökde yaradılmış bihterin

4250. Düşte göre diye dāʾim eṣ-ṣalāt
Kim ṣalavāt virse bulur ol necāt[1239]

4251. Bu duʿāʾı ḥıfẓ ide dilde müdām
Tā aña rüʾyet vire ḫayru'l-enām

Allāhümme Rabbe'l-beledi'l-ḥarāmi ve'ş-şehri'l-ḥarāmi ve'l-ḥilli ve'l-ḥarāmi ve'r-rükni ve'l-maḳāmi iḳraʾ ʿalā-rūḥi Muḥammedin minne's-selāme.[1240]

4252. Her ki buldı sünnetinden intişā
Emr-i dünyā dimesün baʿde'l-ʿışā

4253. Emr-i dīnden lākin olsa ḥāceti
Bir kişiye diye olsa ṭāḳatı

4254. Çün gereklü iş ola disün aña
Pes mecāl oldı vara andan yaña

4255. Söyleşe derdin diye bula murād
Emr-i dünyā ol zamān bulsun kesād

4256. Uyanursa uyḫudan gice kişi H176b
İşbu virdi dimek olsun cünbüşi

Lā-İlāhe illa'llāhü vaḥdehū lā-şerīke lehū. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-ḥamdü ve Hüve ʿalā-külli şeyʾin Ḳadīr. Ve subḥāna'llāhi ve'l-ḥamdü li'llāhi ve lā-ilāhe illa'llāhü va'llāhü ekberu ve lā-ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'llāhi'l-ʿAliyyi'l-ʿAẓīm.[1241]

4257. Diñle nāʾim hāʾim olsa şevḳile L176b, M176b
Ḳāyim olsa ẕikr ü fikr ü ẕevḳile

[1238] ḫayra'l-ʿuhūd: niʿme'l-ʿuhūd H, L *(Rabbimiz! En hayırlı ahitleri bize nasip eyle.)*
[1239] Kim ṣalavāt virse bulur ol necāt: Vir ṣalavāt bulasın otdan necāt L
[1240] Ebu'ş-Şeyh, **el-Avâlî**, Thk. Mes'ûd es-Sa'denî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, y.y., 1996, 163. *(Ey Allâhım! Haram beldenin,haram ayın, Hill'in, Harem'in, Rükn'in ve Makam'ın Rabbi bizden Hz. Muhammed'in (s.a.v) ruhuna selam söyle.)*
[1241] Buhârî, "et-Teheccud", 20 (No. 1154), 2/54.

4258. Yaʿnī birdür diye Allāh bī-gümān
Hīç şerīki yoḳ durur oldur hemān

4259. Mülk anuñdur ḥamd anuñdur bī-niyāz
Cümle şeyʾe ḳudreti var bī-mecāz

4260. Cümle-i eşyā aña Subḥān didi
Yirde gökde āyeti burhān didi

4261. Anı taḳdīs eyledi ins ü melek
Ḳudretile yir ṭurur döner felek

4262. *Ḳad teberrā ẕātühū niʿme'l-Muʿīn*
Ḳad teʿarrā ismühū niʿme'l-Mübīn[1242]

4263. Cümle-i ḥāmidlerüñ ḥamdi müdām
Aña ṩābit didiler cümle enām

4264. Bir durur yoḳdur şerīki bī-gümān
Varlıḳ anuñ yirde gökde her zamān

4265. Bir Kerīm'dür kibriyāsı bī-ḳıyās
ʿAḳl anı devr itmege bulmaz esās[1243]

4266. Ḥavl ü ḳuvvet emri aña müstenid H177a
Böyle ḳıla iʿtiḳādın muʿtemid[1244]

4267. Bir ʿAẓīmü'ş-şān durur fevḳa'l-ʿulā L177a
Naḥnü āmennā didiler hep verā[1245]

4268. Çün münācāt eyleye ola tamām
Ṣoñra işbu emre ide ihtimām

4269. Yaʿnī raḥmet dileye hem maġfiret M177a
Ol duʿā maḳbūl olur zī mekrümet[1246]

4270. Ger tavaḍḍī eylese ḳılsa namāz
Bile maḳbūl olısar nāz u niyāz

4271. Ḫalvet evde uyımaḳ olmaz revā
Āsitāne üzre hem-çün bī-ṣafā

[1242] *O'nun zatı her noksandan beridir. O ne güzel yardımcıdır. O'nun ismi her noksandan beridir. O ne güzel hakikati beyan edendir.*
[1243] Kerīm'dür: uludur H, L
[1244] iʿtiḳādın: iʿtimādın H
[1245] *Naḥnü āmennā: Biz iman ettik.*
[1246] olur: ola L

4272. Eli yaġlu yumadın uyımasun
Yusa hergiz ġuṣṣadan o yimesün

4273. Daḫı ev üzre ki ḫāyıṭ olmaya
ʿĀḳil anda yatuban uyımaya

4274. Böyle yatan kimseye irse belā
Nefsine itsün melāmet ol gedā

4275. Ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṭoġmadın ṭura örü
Ḫoş tażarruʿ ide ura yire rū

4276. Zīre yir eyler şikāyet Ḫālıḳ'a
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a

4277. Ġusl-i zānīdür şikāyet mūcibi
Ḫūn-ı nā-ḥaḳdur ikinci ḍāribi

4278. Hem şikāyet nevʿini dāyim didi
Baʿde-ṣubḥin nevmetü'l-ʿālim didi[1247]

Ve-fi'l-ḥadīṯi: "Eṣ-ṣubḥatü temnaʿu'r-rızḳa."[1248] H177b

4279. Ṣubḥa rızḳı menʿ ider didi Resūl L177b
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl[1249]

4280. Yaʿnī ṣubḥ-ı ṣādıḳ olsa çün bedīd
Güni rūşen olısar rızḳ-ı cedīd

4281. Ol dem içre uyımaḳ ġaflet virür M177b
Ḳalbe ol gün żarrıla ḳasvet virür

4282. Aç gözüñ ġaflet seni aldamasun
Himmet eyle hem beni aldamasun

4283. Ṭura nāʾim ceẕbile hem celbile
Ẕākiran li'llāh ola hem ḳalbile[1250]

4284. Hem tavaḍḍī eyleye ḳıla namāz
Olmasun teʾḫīr ola nāz u niyāz

[1247] *Baʿde-ṣubḥin nevmetü'l-ʿālim: Âlimin sabah namazından sonraki uykusu.*
[1248] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 1/73.
[1249] Bu beyitten önce L'de şu beyit yer almaktadır: "*Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ẕuḫru'l-enām / Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām*" Müstensihin tasarrufu olarak gördüğümüz ve mütercimin genel üslubu açısından da tekrar kabul ettiğimiz bu salavat beyti metne alınmamıştır.
[1250] *Ẕākiran li'llāh: Allah'ı zikreden.*

4285. Tā ki bāḳīsi günüñ ḳılsa mürūr
Nefsi gökcek ola dāyim ber-sürūr[1251]

4286. Dilerise kendüzini ḫāṣṣ ide
Niyyeti taḳvā ola iḫlāṣ ide

4287. Her neden kim yıġdı ol Rabbü'l-enām
Pes teverruʿ eyleye andan müdām

4288. Ḫayrıla ide nehāra ibtidā
Ḫayrıla tā bula ol gün intihā

4289. Ẓulme niyyet itmeye hergiz eḥad
Çekmeye cevrin diye Allāh meded[1252]

4290. Evvelā diye bu virdi ol kişi
Tā ki ḳolay gele ol gün her işi

Eṣbaḥnā ve eṣbaḥa'l-mülkü ve'lʿaẓametü [li'llāhi] ve'l-kibriyāʾü [li'llāhi] ve'l-ḫalḳu ve'l-emru ve'l-leylü ve'n-nehāru ve mā-sekene fīhimā li'llāhi vaḥdehū lā-şerīke lehū[1253] **eṣbaḥnā ʿalā-fiṭrati'l-İslāmi ve kelimeti'l-iḫlāṣı ve dīni Nebiyyinā Muḥammedin ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme ve milleti ebīnā İbrāhīme Ḥanīfen. Allāhümme'cʿal evvele hāẕe'l-yevmi lenā ṣalāḥan ve evsaṭahū felāḥan ve āḫirahū necāḥan bi-raḥmetike yā Erḥame'r-rāḥimīn.** [1254] H178a, L178a, M178a

4291. İy ṣabāḥat ṣubḥına ṭāliʿ olan
V'iy melāḥat ʿaṣrına sāṭıʿ olan

4292. Aç gözüñ gözle maʿānī virdini
Ḳoma ḳalbüñde ḳasāvet gerdini

4293. Di diyelüm cümle-i varlıḳ anuñ
Böyle bilmek hem benümdür hem senüñ

4294. Mülk ü ʿaẓmet kibriyā iy baḫtiyār
Daḥı ḫalḳ u emr ü leyl ü hem nehār

4295. Yirde gökde her ne kim ḳılmış ḳarār
Ḫaḳḳ'a maḫṣūṣ cümlesi iy nāmudār

4296. Vaḥdetile muttaṣıfdur şübhe yoḳ

[1251] bāḳīsi günüñ: bāḳī günleri L
[1252] Hergiz: hīc bir L
[1253] Taberânî, **ed-Duâ**, 113.
[1254] İbnü's-Sünnî, **Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle**, 40

Cümle varlıḳ aña rāciʿ az u çoḳ

4297. Mücid oldur hīç şerīk olmaz aña
Fikrile hergiz ḫayāl irmez aña

4298. Çünkim İslām fiṭratın itdi ʿaṭā H178b
İsterüz kim ol ʿaṭā bula beḳā

4299. Hem añadur dāʾimā iḫlāṣumuz L178b
Umaruz kim raḥmet ide ḫāṣumuz[1255]

4300. Dīn-i İslām kim Muḥammed dīnidür
Yirde gökde hem mümecced dīnidür

4301. Anuñ üzre eyledük biz istinād
Diñ diyelüm *eṣ-ṣalātü ve's-sedād*[1256]

4302. Daḫı İbrāhīm ḥanīf ata ola M178b
Umaruz kim muḳtedī raḥmet bula

4303. Rūḥına irsün ṣalātıla selām
Zīre her kim uyısar görmez melām

4304. Yā İlāhī sen ġanīsin biz faḳīr
Umaruz kim raḥmet ola dest-gīr

4305. İbtidāsın bu günüñ eyle ṣalāḥ
Evṣatı hem ḫayrıla bula felāḥ[1257]

4306. Āḫirine hem ḳarīn olsun necāḥ
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-cünāḥ[1258]

4307. Senden umar raḥmeti şāh u gedā
Çün senüñdür intihā vü ibtidā

4308. Çünki virdi mevridin böyle bile
Ḳalbde niyyet işbu resme ol ḳıla

4309. Uyıdı çünkim uyandı açdı göz
Sürsün evvel ʿibretile yire yüz

4310. Şöyle bilsün meşhedinden ṭurdı ol

[1255] raḥmet: şefḳat H, L
[1256] *eṣ-ṣalātü ve's-sedād: Salat ve sedad onun üzerine olsun.*
[1257] bula: bulsun H
[1258] İdfaʿ: Vaʾʿfu L: sūʾe'l-cünāḥ: biʾse'l-cünāḥ L *(Günahların şerrinden bizi koru ey Rabbimiz!)*

Pes ḥisābile cezāya çekdi yol

4311. Zīre nāyim ḥālini bil iy hümām H179a
Ḥāl-i meyyit gibidür her ṣubḥ u şām

4312. Uyıyup uyanduġın bil bī-ẕühūl L179a
Ṣankim oldı ḳabr içinden çıḳdı ol

4313. ʿĀḳil olan böyle ider iʿtibār
Ḥaḳ rıżāsın gözler olur baḫtiyār

4314. Yā İlāhī sen rıżāñ eyle enīs
Rabbenā enʿim lenā ḫayra'l-celīs[1259]

4315. Didiler ḳaylūle sünnet iy piser M179a
Uyḫudur ol aṣlı vardur muʿteber

4316. Kim dilerse giceler kāyim ola
Lā-cerem ḳaylūlede nāyim ola[1260]

4317. Vaḳti anuñ çün ola nıṣfü'n-nehār
Bil zevāl vaḳtine dek iy nāmudār

4318. Gel nehāruñ ibtidāsın bil müdām
Hem ne vaḳtin bulısardur iḫtitām

4319. Ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṭoġsa bulur ibtidā
Gün ṭolansa emri bulur intihā

Ve fi'l-ḥadīṯi: "En-nevmü fī-evveli'n-nehāri ḫumḳun ve fī-vasaṭihī ḫuluḳun ve fī-āḫirihī ḫuruḳun."[1261]

4320. Bu ḥadīṯde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4321. Uyḫu günüñ evvelinde ḫumḳ olur
Ortası ḫulḳ āḫirinde ḫurḳ olur

4322. Ḫumḳ aña dirler ki ʿaḳlı az ola
Ummasun kim ol aña demsāz ola

4323. Ḫulḳ aña dirler ki ʿaḳlı bā-ṣafā H179b
Dāʾimā andan bula ʿayn-ı rıżā

[1259] ḫayra'l-celīs: niʿme'l-celīs H, L *(Ey Rabbimiz! Hayırlı dostlar bize nasip eyle.)*
[1260] ola: olur M // ola: olur M
[1261] Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, 425.

4324. Ḫurḳ aña dirler kim ola ol ḫaşīn L179b
Uyḫudan ḳaldurmaya her-dem başın

4325. Baʿde-ʿaşrin uyımaḳ olmaz revā
Uyısa ḳable'z-zevāl ola ṣafā

Ve kāne'n-Nebiyyü ʿaleyhi's-selām: "İẕā-edʾebehū ḳıyāmü'l-leyli nāme nevmeten ḳūbeyle'ṣ-ṣubḥi fe-yanṣıbü sāʿidehū naṣben ve yaʿmiduhā ile'l-arḍi ve yeḍaʿu reʾsehū ʿalā-keffihī sāʿaten laṭīfeten ṣümme yaḫrucu ile'ṣ-ṣalāti."[1262]
M179b

4326. ʿĀdet idi ol Nebī ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4327. Her ḳaçan kim saʿy ide ḳıla ḳıyām
Ṭāʿatı leylüñ daḫı ola tamām

4328. Pes *ḳubeyle'ṣ-ṣubḥi* nevme ol Ḥabīb
Meyl iderdi tā ala andan naṣīb[1263]

4329. Bilegin yire diküp ḳılur ʿimād
Ḳordı baş keffinde idüp istinād

4330. Bir sāʿat kim luṭfıla mevṣūf ola
Uyurıdı tā cesed ḥaẕẕın bula[1264]

4331. Pes çıḳar andan ṣalāta ol Resūl
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl

4332. Bil teheccüd sünnet-i ebrārdur
Anı iḥyā eyleyen aḥrārdur

4333. Hem teheccüd ol durur ki_ola ḳıyām H180a
Gice ābdest emrin ide iḫtitām

4334. Daḫı ḳıla Ḫālıḳ'a çoḳ çoḳ namāz L180a
Tā taṭavvuʿ emri bula imtiyāz

4335. Ṭāʿatıla ide iḥyā ol şebi
Nitekim iḥyā idüpdür ol Nebī

[1262] Ve kāne'n-Nebiyyü ʿaleyhi's-selām: Ve kāne ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem L (İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 252.)
[1263] *ḳubeyle'ṣ-ṣubḥi: Sabaha karşı.*
[1264] bula: ala H

4336. Sünnet oldur şol kişi kim düş göre
ʿĀlime yā nāṣıḥa anı ṣora

4337. Cāhile hem ʿavrata naḳl itmesün
Tā anuñ taʿbīri yañlış gitmesün

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Er-rüʾyā ʿalā-ricli ṭāʾirun mā-lem tüʿabberu fe-iẕā ʿubbirat veḳaʿat." 1265 Fe-yanteẓiru vuḳūʿahā baʿde'l-ʿibārati. M180a

4338. Bu ḥadīsde buyurur faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1266]

4339. Didi gören üstine düşi döner
Olsa taʿbīr ol zamān iner ḳonar

4340. Çünki taʿbīr ola iner bī-gümān
Ḫayra yor kim olmasun emri yaman

4341. Muntaẓır anuñ vuḳūʿı iy hümām
Çün ʿibāret emri bula iḫtitām

4342. Ḳıṣṣa ḳılma kimseye degme düşi
Baʿżı aḥlām zīre ṭutmaz bir ṭuşı

4343. Anı şeyṭān adama ilḳā ider
Niçe olmaz işleri īmā ider

4344. Nefse nefret itdüren mekrūh düşi H180b
Görse ṣola tükrük atsun ol kişi

4345. Yāḫud üç kez tefl ider eyle gören L180b
Tefli ṣorar bilmeyüp ʿaḳlın diren[1267]

4346. Oldur ol kim aġzı yarın cemʿ ider
Tü dir üç kez pāreler efşān ider

4347. Daḫı Allāh diye ide ilticā
Gördügi düş şerri tā medfūʿ ola

4348. Pes taʿavvüẕ eyleye üç kez tamām
Şerri zāʾil ola anuñ ve's-selām

[1265] vuḳūʿahā: vuḳūʿuhā L, M. Bütün nüshalarda "ricli" kelimesi sehven "racülin" olarak yazılmıştır. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Edeb", 95 (No. 5020), 7/367.
[1266] faḫru: ḫayru H
[1267] ider: ide H

4349. Yatduġı yanından ol dem döne tīz
Daḫı ṭura ala ābdest ol ʿazīz

4350. İki rekʿat ol namāz ḳılsun daḫı M180b
Bir sehelce itsün iḥsān iy aḫī[1268]

4351. Ḫaḳ Teʿālā şerrin anuñ döndüre
Geldügi yola girü ol göndüre[1269]

4352. Artuḳ eksük ḳatmaya gören düşi
Ṭoġru diyen ṣıdḳıla oñar işi

4353. Aña göre zīre teʾvīl eyler ol
Pes olur teʾvīl düşer ḳorḳulu yol

4354. Nitekim Yūsuf peyember iy hümām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4355. Maḥbes içre didiler gördük düşi
Eyle taʿbīr nicedür anuñ işi

4356. İtdi taʿbīr bildiler ḫavf u ḫaṭar
Didiler kiẕb oldı düşde n'olısar[1270]

4357. Didi ol dem anlara emri revān H181a
Temme emrun elleẕī testeftiyān[1271]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Er-rüʾye'l-ḥasenetü mine'r-racüli'ṣ-ṣāliḥi cüzʾün min-sittetin ve erbaʿīne cüzven mine'n-nübüvveti."[1272] L181a

4358. Bu ḥadīṯinde didi ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4359. Ṣāliḥ erden olsa rüʾyā ḥüsndār
Sen nübüvvet cüzʾlerinden ḳıl şümār

4360. Ḳırḳıla altı nübüvvet cüzʾleri
Biri andan oldı rüʾyā yüzleri

[1268] iy: ol L
[1269] göndüre: döndüre L
[1270] bildiler: didiler L, M
[1271] *Temme emrun elleẕī testeftiyān: Tabirini sorduğunuz iş kesinleşmiştir.* "قُضِيَ الأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ" lafzıyla Yusuf Suresi 41. Ayette geçmektedir. Ayetin tam meali şöyledir: *"Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanızın tabirine gelince,) biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri ise asılacak ve kuşlar başından yiyecektir. Tabirini sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir."*
[1272] Buhârî, "Taʿbîr", 2 (No. 6983), 9/30.

4361. Ṣāliḥ ol kim ḥüsnile ola düşüñ
Tā nübüvvet cüzʾine ḳıl cünbüşüñ

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Eṣdaḳu'r-rüʾyā mā-ḳāne bi'l-esḥāri."[1273] M181a

4362. Bu ḥadīṯde buyurur şāh-ı beşer
Gerçek ol düş kim ola vaḳt-i seḥer

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Eṣdaḳuküm rüʾyen eṣdaḳuküm ḥadīṯen."[1274]

4363. Diñle maʿnā ḫālile ol müctemiʿ
Bu ḥadīṯden mā-ḥaṣal iy müstemiʿ

4364. Ṭoġrı sözlü düşini gerçek görür
Eyü yatlu ḫalṭ iden sürcek görür[1275]

4365. Ehl-i teʾvīl didi vardur ḫoş zamān
Anda teʾvīl olsa gerçek bī-gümān

4366. Oldur ol kim açıla dürlü züher H181b
Ḥālini hem ʿarż ide olmış şemer

4367. Çün çiçekler açıla ola yemiş L181b
Ol zamān teʿvīl iden gerçek dimiş[1276]

4368. Olur ol vaḳt gice gündüz kār-sāz
Birbirinden artuḳ eksük ola az[1277]

4369. Düşi teʾvīl eyleyen müʾmin hemān
Aḥsen-i teʾvīle vara ol zamān

4370. Ger muʿabbir bilse düşde var ḫaṭar
Böyle dimek şānına anuñ yarar

Ḫayrān telḳāhü ve şerran tevḳāhü. Ḫayran lenā ve şerran li-aʿdāʾinā.[1278]

4371. Ḫayr olursa ol mülāḳī sen aña
Şerr olursa varma saḳın ol yaña

4372. Ḫayrını biz idelüm Ḥaḳ'dan ṭaleb M181b
Ġayrını aʿdāya virsün Ḥaḳ Çalab[1279]

[1273] Tirmizî, "Ebvâbu'r-Ru'yâ", 3 (No. 2274), 4/534; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 3/29, 68.
[1274] Müslim, "Ru'yâ", 6 (No. 2263), 4/1773.
[1275] Ṭoġrı sözlü: Sözi gerçek L
[1276] dimiş: imiş H
[1277] vaḳt: gün H
[1278] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, 8/302.

4373. Muḳtedā-i ḫalḳa eyle eṣ-ṣalāt
Kim saña oldur viren otdan necāt

4374. Geldi bir ʿavrat aña didi düşin
İşbu düş teʾvīline bir dem düşin

4375. Düşdi beytümden didi şındı sütūn
Eyle taʿbīrin anuñ iy reh-nümūn

4376. İn-ş*āʾ*allāh ḫayr ola didi Resūl
Ġāyibüñ Ḥaḳ göndere bula vuṣūl

4377. Geldi ṣoñra ġāyibi buldı murād
Nitekim taʿbīr idüpdi ol cevād

4378. Yine ṣordı ancılayın düşi ol H182a
Pes anı Bū Bekr'e didi buldı yol[1280]

4379. Hem ʿÖmer gūş eyledi düşin anuñ L182a
Diñle hem-çün fikrine düşin anuñ

4380. Didiler zevcüñ olur miskīn senüñ
Olısar göñlüñ gözüñ ġamgīn senüñ

4381. Çünki taʿbīr oldı böyle öldi er
Gitdi ʿavrat bir daḫı bulmaḳ diler

4382. Kim Muḥammed ḥażretin düşde göre
Ancılayın düşe Allāh irgüre

4383. Düşi gerçek anda yoḳdur iştibāh
ʿAynıdur dir işbu düşde merd-i rāh

4384. Aña inkār itmez illā mübtediʿ
Reʾy-i fāsid eyler anda muḫteriʿ

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men raʾānī fi'l-menāmi fe-ḳad raʾānī fe-inne'ş-şeyṭāne lā-yetemeṯṯelü bī ve lā-bi'l-Kaʿbeti."[1281] M182a

4385. Bu ḥadīṯde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

[1279] ṭaleb: recā H, L // ġayrını: şerrini L / Ḥaḳ Çalab: Ol Ḫuḏā H, L
[1280] ṣordı: gördi L
[1281] Rivâyetin sonundaki "ولا بالكعبة" ifadesi yer almaksızın kaynaklarda geçer. Bkz. Buhârî, "et-Ta'bîr", 10, (No. 6994), 9/33; Müslim, "Ru'yâ", 10 (No. 2266), 4/1775.

4386. Düşde gören beni görür ol beni
Zīre ʿaynum gösterür aña Ġanī

4387. Baña şeyṭān şeklini ḳılmaz şebīh
Zīre anuñ şeklidür şekl-i kerīh

4388. Kaʿbe'ye itmez temeṣṣül hem-çünān
ʿAynı olur düşi anuñ bī-gümān

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "Men raʾānī fi'l-menāmi fe-se-yerānī fi'l-yaḳaḍati"[1282] ey yerānī ʿalā'ṣ-ṣıfati'lletī ʿarafenī bihā ev aḥsene ḥālen ve heyʾeten. H182b

4389. *İnne ṣadra'l-enbiyā faḫru'l-enām* L182b
Ḳāle ḥaḳḳan men raʾānī fi'l-menām

4390. *Ḳad yerānī yāḳıḍan lā-şekke fīh*
Yehtedīhi bi'r-rıḍā rāʾin nezih[1283]

4391. Yaʿnī didi düşde görse kim beni
Virür aña ẓāhiran rüʾyet Ġanī

4392. Şol ṣıfat kim anuñıla maʿrifet
Geldi aña bula eyle mekrümet

4393. Yāḫud aḥsen ḥālile rüʾyet ola
Pes müşāhid ḥüsnile heyʾet bula

4394. İbn-i Sīrīn vech-i ṣāliḥ söyledi
İşbu kavli didi vāżıḥ söyledi

4395. Ḳorḳulu düş görse kimse aña ol
Böyle dirdi bu sözi eyle ḳabūl

"İtteḳı'llāhe fi'l-yaḳaḍati ve lā-tübāli bi-mā-raʾeyte fi'l-menāmi"[1284] va'llāhü'l-vāḳī. M182b

4396. Yaʿnī ḳorḳ sen ol Ḫudā'dan her zamān
Tā ki düşden gelmeye saña ziyān

4397. *Ḳul Hüve'l-Vāḳī* eyā merd-i selīm
Bilür Allāh ḥālüñi ḳomaz saḳīm[1285]

[1282] Buhârî, "et-Taʿbîr", 10 (No. 6994), 9/33; Müslim, "Ru'yâ", 11 (No. 2266), 4/1775.
[1283] İki Arapça beytin anlamı: *Enbiyanın serveri, yaratılmışların medar-ı iftiharı hakikat olarak şöyle buyurmuştur: Kim uykuda beni görürse, uyanık olarak da şüphesiz ki beni görecektir. Gören kimse buna rıza ile nezih bir şekilde muvaffak olacaktır.*
[1284] Ebû Nuaym, **Hilyetu'l-Evliyâ**, 2/273.

4398. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām

OTUZ İKİNCİ FAŞL SEFER SÜNNETLERİN VE EDEBLERİN BEYĀN İDER. H183a

4399. İy sefer ʿazmin ḳılan mışr-ı dile
Gel ticāret ribḥini bugün dile

4400. Hem seferde var edebler iy hümām L183a
Aç gözüñ saḳla dilüñ añla müdām

4401. Bil aña bilmek gerek bugün sünen
Tā seni Ḥaḳḳ'a ala gide senen

Fi'l-ḥadīṣi: "Sāfirū teṣıḥḥū ve taġnemū" 1286 ve yurvā **"ve turzeḳū."**[1287]

4402. Didi bunda emr idüp faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām

4403. Gel sefer ḳıl tā ola cismüñ ṣaḥīḥ
Her ʿilel taḥlīl olur gizlü ṣarīḥ

4404. Daḫı edyān bilinür olur dürüst
Var sefer ʿazmine eyle reʾyi çüst

4405. Tā bulasın anda faẓla iġtinām
Arta rıżḳuñ devletüñ baḫtuñ tamām[1288]

Ve fī-ḥadīṣin āḫara: "'Aleyküm bi's-seferi fe-inne'l-müsāfira fī-ʿavni'llāhi Teʿālā rākiben kāne ev māşiyen."[1289] M183a

4406. Çün *ʿaleyküm bi's-sefer* didi Resūl
Lāzım olan maṭlaba idüñ vuṣūl[1290]

4407. Zīre taḥḳīḳ her müsāfir bī-şümār
ʿAvn-i Ḥaḳ'da ḳılısar her dem ḳarār

4408. Atlu olsun yayan olsun ol emīn

[1285] *Ḳul hüve'l-vāḳī: De ki, O Allah koruyandır.*
[1286] Kudâî, Müsnedü'ş-Şihâb, 1/364; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, 7/165.
[1287] Abdurrezzâk, **el-Musannef**, 5/168.
[1288] tamām: müdām L
[1289] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 256.
[1290] *ʿaleyküm bi's-sefer: Seyahat ediniz.*

Anlara ider ʿināyet ol Muʿīn

4409. Bu ʿināyet aña kim li'llāh sefer H183b
İde ʿilm-i dīn ḳıla ol muʿteber

4410. Yā riyāżet ḳaṣd ide ol baḫtiyār L183b
Tā saʿādet nefse ola pāyidār

4411. Yāḫud ol yir fitnesinden ḳaçar ol
Lā-cerem bāb-ı ʿināyet açar ol

Kemā ḳāle fī-ḥadīṯin āḫara: "Men ferra bi-dīnihī minʿarḍin ilā-ʿarḍin ve in-kāne ṣibran istevcebe'l-cennete ve kāne refīḳa İbrāhīme Ḫalīli'r-Raḥmāni ve Nebiyyihī Muḥammedin ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme."[1291]

4412. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

4413. Didi her kim çıḳsa ḳaçsa dīnile
Varsa gitse emnile amānıla

4414. Bir ḳarış yirde giderse muḥterem
Cenneti müstevcib olur lā-cerem

4415. Hem Ḫalīl'i Ḫālıḳ'uñ olur refīḳ M183b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü bi'l-ḥaḳīḳ[1292]

4416. Daḫı olsun Aḥmed'e cānlar fidā
Anı yoldaş idinür niʿme'l-hüdā

4417. Sünnetile iḫtiyār iden celīs
Yevmü'l-iṯneyn ola sāfir yā ḫamīs

4418. Evliyānuñ bihteri yaʿnī ʿAlī
İḥtevā ḳavle'l-ḳaviyyi ve'l-vefī[1293]

4419. Dirdi mekrūhdur nikāḥ daḫı sefer
Aya āḫir olduġı gün iy piser

4420. Bil ki aḳreb burcına varsa ḳamer H184a, L184a
Pes müsāfir çıḳmaya olur ḫaṭar

4421. Çıḳa çıḳan ibtidā itse nehār

[1291] Sa'lebî, **el-Keşf ve'l-Beyân**, 10 Cilt, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 2002, 3/372.
[1292] *Ona hakkıyla salat eyle.*
[1293] *O ki, güçlü ve mükemmel ifade kudretine sahiptir.*

Devlet ola hem-demi hem baḫtiyār

4422. Zīre ṭañla feyż olur faż̧l u necāḥ
Rabbenā yessir lenā niʿme'ṣ-ṣalāḥ[1294]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İẕā-erāde eḥadükümü's-sefera fel-yuṣalli rekʿateyni [fī-beytihī] ve iẕā-raceʿa fel-yuṣalli rekʿateyni."[1295]

4423. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1296]

4424. Her ḳaçan kim biriñüz diler sefer
İki rekʿat ḳılubanitsün güẕer

4425. Dönse gelse iki rekʿat hem-çünān
Ḳıla ide Ḫālıḳ'a şükr ü_imtinān[1297]

4426. Çün gönüldi gider oldı bir yola M184a
Ol kişinüñ virdi ol dem bu ola[1298]

Bi'smi'llāhi āmentü bi'llāhi ve'teṣamtü bi'llāhi ve tevekkeltü ʿale'llāhi ve lā-ḥavle ve lā ḳuvvete illā bi'llāhi.[1299] **Allāhümme eʿūẕü bike min-vaʿs̱ā'i's-seferi ve ke'beti'l-münḳalebi ve sū'i'l-manẓari ve'l-ehli ve'l-māli.**[1300] **Allāhümme ente'ṣ-ṣāḥibü fi's-seferi ve'l-ḫalīfetü fi'l-ehli. Allāhümme'ṭvi lene'lʿarḍa ve hevvin ʿaleyne's-sefera.**[1301] **Allāhümme zevvidni't-taḳvā vaʿġfirlī ẕenbī ve veccihnī li'l-ḫayri eynemā teveccehtü.**[1302]

4427. Diñle maʿnā naḳl olur bir bir saña H184b
Cān ḳulaġın eyleseñ bir dem baña

4428. Bā'sı bi'smüñ muttaṣıl ister sefer L184b
Tā saʿādet yüz vire bula ẓafer

4429. Allāh adın her kim itdi ibtidā
Anı īmān birle bulur müntehā

4430. Çünkim Allāh adın añdum ibtidā

[1294] *Rabbimiz! En güzel doğruluğu bize nasip eyle.*
[1295] Benzer bir rivâyet için bkz. İbn Ebî Şeybe, **Cüz'ün fîhi Mesâili Ebî Ca'fer Muhammed b. Osmân b. Ebî Şeybe an Şuyûhi fî Mesâili fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl**, Thk. Âmir Hasan Sabrî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 2004, 109.
[1296] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü H (Bu beyit L'de yoktur.)
[1297] ide: andan H / şükr ü_imtinān: şükr imtinān L
[1298] bu ola: bula H
[1299] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 1/65.
[1300] Müslim, "Hacc", 426 (No. 1343), 2/979.
[1301] Müslim, "Hacc", 425 (No. 1342), 2/978.
[1302] Taberânî, **ed-Duâ**, 226.

Pes didüm *āmentü bi'llāh* ben gedā[1303]

4431. Daḫı aña eyledüm ben iʿtiṣām
Hem tevekkül eyledüm bī-inṣırām

4432. Hem dilümde ḥavl ü ḳuvvet her zamān
Aña isnād eyledüm didüm hemān

4433. Yā İlāhī saña itdüm ilticā M184b
Nāle ḫayran yā İlāhī men necā[1304]

4434. Sen sefer zaḥmetlerin eyle yesīr
Çünki sensin cümle-i şeyʾe Ḳadīr

4435. Eyü ḥālüm yatluya ḳalb eyleme
Sū-i manẓar irmesün selb eyleme

4436. Mālum ehlüm ḥālini sensin bilen
Saña lāyıḳ anlara sensin ḳılan

4437. Sen ʿināyet eylegil yolda ḳarīn
Ehlümi hem gözleyen sensin hemīn

4438. Bizümiçün yiri ṭayy it yā Kerīm
Hem geñez ḳıl yolumuz sen yā ʿAlīm

4439. Yā İlahī bize taḳvā zād ḳıl[1305]
Ṣuçumuz ʿafv eyleyüp āzād ḳıl

4440. Her ne yire yönelürsem ben faḳīr H185a
Ḫayrı rehber eyle olsun dest-gīr

4441. Daḫı bu beş sūreler hep iy hümām L185a
Oḳuna her birisi ola tamām

4442. Evveli *ḳul yā* anuñ iy baḫtiyār
İşi oñar kim iderse iḫtiyār[1306]

4443. Besmeleyle olına hem ibtidā
Tā saʿādet müşmir ola intihā[1307]

[1303] *āmentü bi'llāh: Allah'a inandım.*
[1304] *Ey Allahım! Kurtuluşa eren kimse hayra nail olmuştur.*
[1305] Kaynak metinde "zevvidni't-taḳvā" olarak geçer. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 259. Ayet için ayrıca bkz. Bakara Suresi, 2/197.
[1306] *ḳul yā:* Kafirun Suresi.
[1307] intihā: müntehā

4444. Daḫı sünnet emrin iden istimāʿ
Dostlarına eyleye bir bir vidāʿ[1308]

4445. Zīre anlar ḫayrıla ḳılsa duʿā
Ol duʿāyı idiser Allāh revā

4446. Çün muḳarrar oldı aña ol sefer M185a
Diye ol dem ehline idüp naẓar

İstevdiʿukümü'llāhe'lleẕī lā-yüḍīʿu ve dāyiʿahū.[1309]

4447. Yaʿnī sizi Allāh'a ışmarlaram
Ben sefer itdüm sizi evde ḳoram[1310]

4448. Żāyiʿ olmaz ol vedāyiʿ bī-gümān
Kim Ḫudā'ya ḳoya gide ol zamān

4449. Çün müsāfir ayrılur gördüñ gider
Böyle di ola mübārek ol sefer[1311]

Estevdiʿu'llāhe dīneke ve emāneteke ve ḫavātime ʿamelike zevvedeke'llāhü't-taḳvā ve vecceheke li'l-ḫayri eynemā teveccehte.[1312]

4450. Di emānet virürem dīnüñ aḫī
Allāh'a hem işlerüñ ṣoñın daḫı

4451. Saña Allāh zād ide taḳvāsını H185b, L185b
Göstere ḫayruñ daḫı aḳvāsını

4452. Ḫayra ḳılsun yönüñi bul sen ẓafer
Ḳutlu olsun dāyimā saña sefer

4453. Bir niçe nesne olur bulmaḳ gerek
Lāzım olur yolda ol almaḳ gerek

4454. Biri şīşe yaġiçün ala bile
Cehd ide bula yaġın ala bile

4455. Biri şāne liḥyesin tesrīḥ ider
Ḫall ider işkālini tefrīḥ ider

[1308] Bu ve devamındaki mısra H'de yoktur.
[1309] İbnü's-Sünnî, **Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle**, 453; İbn Mâce, "Cihâd", 24 (No. 2825), 2/943.
[1310] ışmarlaram: ışmarladum H
[1311] ola: ki_ola L
[1312] eynemā teveccehte: -L, -M. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Cihâd", 78 (No. 2600), 3/34; İbn Mâce, "Cihâd", 24 (No. 2826), 2/943; Tirmizî, "De'avât", 45 (No. 3444), 5/500.

4456. Sürmedāndur birisi iy nūr-ı ʿayn M185b
Çekse andan göze gelmez bār-ı ġayn

4457. Birisi anuñ daḫı oldı sivāk
Degdügi mevżıʿ olur aṣlıla pāk

4458. Biri ṣındu aġzını yumar açar
Her ne girse aġzına iki biçer

4459. Birisi anuñ daḫı ṣorsañ nedür
Saña seni ʿarż ider āyīnedür

4460. Birisi ḳaşuñ bigi olmış kemān
Ṭoġrı atar ṭoḳunan geçer hemān

4461. Birisi dilüñ gibi diler ḳılıç
Anı ṣalsañ düşmana böler ḳılıç

4462. Hem ʿimāme birisi İslām-şiʿār
Anı gören ider aña iʿtibār

4463. Birisi naʿleyn anuñ biner yürür
Anuñ üzre ḥācetin ekṣer görür

4464. İgne iblik ẓarfını almaḳ gerek H186a, L186a
Ḳāv u çaḳmaḳ ḳaydını ḳılmaḳ gerek

4465. Daḫı yaġdan edviye ala bile
Kendüye hem ġayrına nāfiʿ bile[1313]

4466. Ḳorḳulu yirlerde nefsin saḳlaya
Sūre-i İḫlāṣ oḳusun bekleye

4467. Kim ḳonaḳda oḳusa on bir anı
Lā-cerem rāḥat ola cān u teni

4468. Āyete'l-Kürsī oḳuya bir kezin
Ki_anı ṣaḳlar faẓl-ı Rabbi'l-ālemīn[1314]

4469. İşbu āyet oḳunursa Müsteʿān M186a
Her belādan ṣaḳlar anı bī-gümān

Ve mā-ḳaderu'llāhe ḥaḳḳa ḳadrihī iẕ-ḳālū mā-enzele'llāhü ʿalā-beşerin min şey'in.[1315]

[1313] ġayrına: ġayrıya H, L
[1314] Ki_anı: Anı L

4470. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1316]

4471. Düşmeninden añlasa ḫavf u ḫaṭar
İşbu virdi dirdi anda bī-ḥaẕer

Allāhümme innā necʿalüke fī-nuḥūrihim ve neʿūẕü bike min-şürūrihim.[1317]

4472. Dir tażarruʿ eyleyüp şāh-ı rusül
Kim añadur müntesib aṣlü'l-uṣūl

4473. Sīnesin düşmanlaruñ sensin dögen
Şerrini düşmanlaruñ sensin bügen

4474. Ṣaḳla bizi itmişüz çün ilticā
İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'l-belā[1318]

4475. Diye binen dābbeye ẕikr-i keşīr H186b, L186b
İnse hem-çün iy yüzi bedr-i münīr

4476. Yaʿnī Allāh adını diye müdām
Tā müyesser ola aña her merām

4477. Ger unutsa adını ʿinde'r-rukūb
Ardına şeyṭān biner eyler ḫurūb

4478. Biner anuñ ardına olur ḳarīn
Yoldaş olur bile gider ol laʿīn

4479. Dir bilürsen ḫoş taġannī eylegil
Bilmeseñ diñle temennī eylegil

4480. Yā İlāhī ṣaḳla şeyṭān binmesün M186b
Gitsün ayruḳ hīç berüye dönmesün

4481. Çünki *bi'smi'llāh* diye bine ol

[1315] *Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Çünkü, "Allah hiç kimseye hiçbir şey indirmedi" dediler.* En'am Suresi, 6/91. (*Şir'a-i Manzume*'nin bütün nüshalarında ve ilerde gelecek olan 4595. beyitten sonra kanaatimizce mütercim tarafından bu ayet sehven verilmiştir. Kaynak eserde kastedilen ise yolculuğa çıkarken okunması tavsiye edilen ve *"Ve mā-ḳaderu'llāhe"* lafzıyla başlayan Zümer Suresi 67. ayettir. Ayetin meali şöyledir: *Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Yeryüzü kıyamet gününde bütünüyle O'nun elindedir. Gökler de O'nun kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.* Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 260; Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 356)

[1316] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L

[1317] Ebû Dâvûd, "Salât", 364 (No. 1537), 2/89.

[1318] *Belanın şerrinden bizi koru ey Rabbimiz!*

Bula ruḫṣat gözlesün ol ṭoġrı yol

4482. *Ḥamdü li'llāh* diye ol dem müstevī
Ola Allāh raḥmetini muḥtevī[1319]

4483. Her ḳaçan kim dābbesi seyr eyleye
İşbu virdi fikr iderek söyleye

Subḥāne'llezī saḫḫara lenā hāẕā ve mā-künnā lehū muḳrinīne ve innā ilā-Rabbinā le-münḳalibūn.[1320]

4484. Anı Subḥān çünki tesyīr eyledi
Dābbesini aña tesḫīr eyledi

4485. Anı tenzīh eylemek vācib durur
Ḫayrıla ṣaḳlar anı ṣāḥib durur

4486. Bu sebebden itdi tenzīh Ḫālıḳ'ı
İnsi cinni ṭoylayan ol Rāzıḳ'ı[1321]

4487. Buldı çünkim dābbesinde inḳıyād H187a, L187a
Didi *Subḥāne'llezī ecra'l-cevād*[1322]

4488. Bizde ḳudret yoġıdı virdi Ḫuḍā
Kim iṭā'at eyledi dābbe bize

4489. Gerçi bizde oldı dürlü ıżṭırāb
Lākin āḫir aña olur inḳılāb

4490. Yā İlāhī sen ināyet eylegil
Her seferde sen ḥimāyet eylegil

4491. Oñsun işi ḳullaruñ bulsun murād
Ḳad ḥavāhüm ve'r-teḍā Rabbü'l-'ibād[1323]

4492. Dābbesine yüklede yükin tamām M187a
Artuġ iden yükini çeker ġarām

4493. Fevḳa-ṭāḳat olmasun yük çoġ olur

[1319] *Ḥamdü li'llāh: Allaha hamd olsun.*
[1320] Ebû Dâvûd, "Cihâd", 79 (No. 2602), 3/34; Tirmizî, "De'avât", 47 (No. 3446), 5/501. (Ayet meali: *O bütün çiftleri yaratan, üzerlerine kurulasınız, sonra da, kurulduğunuzda, Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve* ***"Bunu hizmetimize veren Allah'ın şanı yücedir. Bunlara bizim gücümüz yetmezdi. Şüphesiz biz Rabbimize döneceğiz"*** *diyesiniz diye sizin için bindiğiniz gemileri ve hayvanları yaratandır.* Zuhruf Suresi, 43/12-14)
[1321] ṭoylayan: besleyen L
[1322] *Soylu atı koşturan Allâh bütün noksanlıklardan münezzehtir.*
[1323] *Allah onları esirgesin ve onlardan razı olsun.*

Kendü maḥzūn dābbe andan yoġ olur

4494. Üç kişi cümle bir ata binmesün
Tā muḳaddem üzre laʿnet ḳonmasun

4495. Dābbesini kürs*ī* minber ḳılmasun
Tā vebāli gerdeninde ḳalmasun

4496. Çün sözi var yā bir emre muntaẓır
İnsün andan raḥmet itsün Muḳtedir

4497. Zīre anı ḫalḳ iden ol Ẕü'l-cemāl[1324]
Yiri gögi yaradan ol Ẕü'l-kemāl

4498. Binmekiçün anı meẕheb eyledi
Hem yüke de anı merkeb eyledi

4499. Kürs*ī* minber olmaġa lāyıḳ degül
Pes sebebsüz inciden fāyıḳ degül

4500. Sürcse dābbe dime şeyṭān işidür H187b, L187b
Ululanur zīre şeyṭān işidür

4501. Ḳuvvetümden düşdi dir dābbe binen
Besmele disün ki ṣaḳlar Ẕü'l-minen[1325]

4502. Diye rākib All*ā*h adın ol zamān
Yire gire büzile şeyṭān hemān[1326]

4503. Hem siñekden ola aṣġar ol laʿīn
Ḥaḳ Teʿālā oldı aña çün muʿīn

4504. Ṣıġına şerrinden anuñ Ḫālıḳ'a
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a[1327]

4505. İşbu ḳavli dilde tekrār eyleye M187b
ʿİzz ü nuṣret özine yār eyleye[1328]

Lā ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'llāhi.[1329]

4506. Yaʿn*ī* ḥavl ü ḳuvvet aña çün mużāf

[1324] cemāl: kemāl H, L // kemāl: cemāl H, L
[1325] düşdi dir dābbe: düşer ol diye L // Besmele disün ki: Böyle dise zīre L
[1326] Diye: Dise L
[1327] Ḫālıḳ'a: Rāzıḳ'a L // İnsi cinni besleyen Ol Rāzıḳ'a: Yiri gögi yaradan Ol Ḫālıḳ'a L
[1328] eyleye: eyledi H // eyleye: eyledi H // nuṣret: naṣrı L
[1329] *Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur.*

Ḳorḳmasun rākib olan ḳılsun ṭavāf

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ṣāḥibü'd-dābbeti eḥaḳḳu bi-ṣadrihā."[1330]

4507. Yaʿnī dābbe ṣāḥibi olsa süvār
Ṣadra binsün yaraşur ol nāmudār[1331]

4508. Ardına binsün olursa müstemend
Yiter andan behre alur derdümend

4509. Ger gölük bir iki yā üçdür kişi
Nevbetile bin ḳayırmaz ol işi

4510. Yaʿnī binsün birisi olsun revān
Yayan olsun yürüsün girü ḳalan

4511. Çünki bindi nevbeti oldı tamām H188a, L188a
İne bine birisi de iy hümām[1332]

4512. İsteye yola giden ṣāliḥ refīḳ
Zīre dindi *er-refīḳ ṯümme'ṭ-ṭarīḳ*[1333]

4513. Yaʿnī yoldaş olsa yolda ḫoş ḥużūr
Bulısar *niʿme's-sürūr niʿme'l-mürūr*[1334]

4514. Daḫı dindi dört kişi yoldaş ola
Birbirini gözleye ḥāldaş ola

4515. İşbu miḳdār olsa yoldaş ola ḫayr
Zaḥmet olmaz her ne deñlü olsa seyr

4516. Bir cemāʿat çün çıḳa ḳıla sefer M188a
Biri olsun içlerinden muʿteber[1335]

4517. ʿĀlim ola ʿāḳil ola emr ide
Ṭuta sözin her biri gele gide

4518. Kimse aña itmeye aṣlā ḫilāf
Aṣlı vardur emrini ṣanma güzāf

[1330] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 3/422.
[1331] binsün: binse H, L
[1332] de iy hümām: daḫı hemān L
[1333] **Mu'cemu'l-Kebîr**'de "الْتَمِسُوا الْجَارَ قَبْلَ الدَّارِ وَالرَّفِيقَ قَبْلَ الطَّرِيقِ" olarak geçmektedir. Bkz. Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, 4/268. (*er-refīḳ ṯümme'ṭ-ṭarīḳ: Önce yoldaş, sonra yol.*)
[1334] *niʿme's-sürūr niʿme'l-mürūr: Ne güzel sevinç! Ne güzel yürüyüş!*
[1335] olsun: ola L

4519. Müsteḥabdur bunlara cemʿ-i ṭaʿām
Birisi yanında yine ol tamām

4520. Zīre bunlar nefsine aṭyeb budur
Ḥüsn-i ḫulḳa lā-cerem meşreb budur

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Ṣāḥibü'd-dābbeti'l-ḳaṭūfi emīrun ʿale'r-rakbi ey yesīrūne ʿala-ḳademi eḍʿafihim."[1336]

4521. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām[1337]
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4522. Dir gölük āheste ḳılsa seyrini
Ṣāḥibi tābiʿ ider pes ġayrını

4523. Ḳalan atlu üzre olur ol emīr H188b, L188b
Zīre anuñ seyridür seyr-i yesīr

4524. Çün żaʿīfler uyar anuñ seyrine
Gözler anı uymaz anuñ ġayrına

4525. Yaraşur ol cümleye ola emīr
Zīre anuñ seyridür emr-i yesīr

Ve ḳāne'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme rubbemā yeteḫallefü fi's-seyri ani'r-rifḳati fe-yüzci'ḍ-ḍaʿīfe ve yedʿū lehüm.[1338]

4526. Gāh olurdı ol Nebī ḫayru'l-enām M188b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4527. Yoldaşından ayrılup ḳaldı girü
Ḳalmışa tā himmet ide baḫtulu

4528. Ṣoñra ḳalmış varısa ġāyet żaʿīf
Çekeridi himmet idüp ol laṭīf[1339]

4529. İderidi anlara daḫı duʿā
Hem duʿāsın müstecāb itdi Ḫudā

4530. Ḳādir olan ide yolda bezl-i zād
Yorġuna at çeke ola müstefād

[1336] Serahsî, Muhammed b. Ahmed, **el-Mebsût**, 30 cilt, Dâru'l-Maʿrife, Beyrut, 1993, 23/163.
[1337] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L
[1338] Ebû Dâvûd, "Cihâd", 101 (No. 2639), 3/44.
[1339] Ṣoñra: Ṣoña L

4531. Yüklenürken yüke yardım eyleye
Ḫidmetile luṭf-ı ḫ̃ānın ṭoylaya

4532. Bindüre hem indüre olsa żaʿīf
Tā ki şākir ola andan her naḫīf

4533. Otlu ṣulu niʿmeti vāfir yire
Cehd ide merkūbın aña irgüre

4534. İşbu evṣāf olmasa sürʿat ide L189a
Göçe taʿcīl bir daḫı yire gide

4535. Zīre bunlar rıfḳ olur hem merḥamet H189a
Şānına şāhid olur ber-mekrümet

4536. Ḥüsn-i ḫulḳın göstere irżā ide
Ḫidmetin yoldaşına īfā ide

4537. Maʿṣıyetsüz kengel olsa var cevāz
Cürm olursa ide andan iḥtirāz

4538. Ḳonsa göçse meşveret ide müdām
Zīre gönli yoldaşınuñ ola rām[1340]

4539. Güle baḳa her birinüñ yüzine M189a
Raġbet ide her birinüñ sözine

4540. Fażl-ı mālın ḳuvvetin menʿ itmeye
Ḳudretin ṣarf ide ḳaşın çatmaya

4541. Vara yardım ide olsa ger mübāḥ
Yolda yoldaş emrine oldur ṣalāḥ

4542. Daʿvet olsa var aña ʿār eyleme
Saḳın anda ḳatı güftār eyleme

4543. Ger meded dise çaġırsa bir kişi
Aña yardım itmek ola cünbüşi

4544. Gelse sāʾil dimeyeler aña lā
Ṭāḳatınca niʿmete ola ṣalā

4545. Yolda ḥayret ger alursa bunları
Çıḳmasa bir ṭuşa ḳalsa yolları[1341]

[1340] müdām: tamām M // gönli: ḳalbi L
[1341] bir ṭuşa: bir yolda H, L

4546. İneler ṭanışalar ol dem hemān
Ḥaḳ hidāyet ide ol dem bī-gümān

4547. Ger görinse şaḥṣ-ı vāḥid nā-gehān L189b
Yolı andan ṣormayalar ol zamān

4548. Daḫı anı ḳılmayalar ḳulaġuz H189b
Oḳuyalar her birisi *ḳul eʿūẕ*[1342]

4549. Olmasun uġrılara cāsūs ola
Yāḫud İblīs ol laʿīn meʾyūs ola

4550. Virmiş ola ḥayreti ol bunlara
Ṭınmasunlar Ḥaḳ vire yol bunlara

4551. Ger ṣalāt vaḳti gele ḥāżır ola
Anı vaḳtüñ evvelinde ol ḳıla

4552. Evvelinde vaḳtüñ oldur müsteḥab M189b
Kim edā itse anı görmez taʿab

4553. Rāḥat olur borcını viren kişi
Dīn-i İslām ehlinüñ bu cünbüşi[1343]

4554. Münferiddür yā cemāʿat iy hümām
Böyle ḳılmaḳ anlara lāyıḳ müdām

4555. Ḳıla bunlar pes ṣalāta ictimāʿ
Gerçi ḥarbüñ emri bulsa irtifāʿ

4556. Dābbe üzre uyımaḳ emr-i ḳabīḥ
Zīre anuñ arḳasın eyler cerīḥ

4557. İnse atdan eyleye ḥāżır ʿalef
Tā kim açlıḳ ḳılmaya anı telef

4558. Ḥāṣılı anuñiçün ḳıla ḳıyām
Ḳayıra kendüyiçün ṣoñra ṭaʿām

4559. Otlu yumşaḳ yirleri ol nāmudār
Ḳonmaġiçün ḳılsa ḫoşdur iḫtiyār

4560. İki rekʿat ḳıla hem ḳable'l-ḳuʿūd L190a

[1342] *ḳul eʿūẕ*: Felak ve Nas Sureleri.
[1343] bu: ol L

Tā kelālin defʿ ide anuñ Vedūd

4561. Yaʿnī ṣıḳlet bī-gümān zāʾil ola H190a
Ger bu virdi ol zamān ḳāʾil ola

Allāhümme *enzilnī münzelen mübāraken ve ente ḫayru'l-münzilīne* eʿūẕü bi'llāhi mine'l-esedi ve'l-esvedi ve min-şerri vālidin ve mā-velede eʿūẕü bi-kelimāti't-tāmmeti küllihā min-şerri mā-ḫalaḳa.[1344]

4562. Yaʿnī nāzil nāliş eyler Ḫālıḳ'a M190a
Dir tażarruʿ eyleyüp ol Rāzıḳ'a[1345]

4563. Yā İlāhī ḳıl mübārek menzili
Zīre sensin cümle ḫayruñ münzili

4564. Daḫı ṣaḳla saña ḳıldum ilticā
Ḥasbiya'llāhü melāẕen ḳad kefā[1346]

4565. Hem mażarrat virmesün yā Müsteʿān
Yirde yürür sürinür arslan yılan

4566. Ṭoġdı ṭoġar şerrini yā Ẕe'l-kemāl
Sensin āḫir defʿ iden virüp nevāl[1347]

4567. Cümle maḫlūḳ şerrini iy Kirdigār
Ẕāt-ı evṣāf defʿ ider ḳomaz ḳarār

4568. Yirde gökde çünki sensin bī-gümān
Minke nercū raḥmeten yā Ẕe'l-emān[1348]

4569. Yinmekiçün ortaya gelse ṭaʿām
Evvelā muḥtāc olan bulsun merām[1349]

4570. Yimesin tā yimeyince ol faḳīr L190b
Böyle itse ẕātı olur müstenīr

4571. Rākiben Allāh kitābın oḳuya H190b
ʿĀmilen tesbīḥ ḫiṭābın oḳuya

[1344] Ebû Dâvûd, "Cihâd", 80 (No. 2603), 3/34; Müslim, "Zikir ve'd-Duâ" 16 (No. 2708), 4/2080. (Ayet meali: *Yine de ki: "Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere kondur. Sen konuk edenlerin en hayırlısısın."* Mü'minûn Suresi, 23/29)
[1345] Ḫālıḳ'a: Rāzıḳ'a H, L // Rāzıḳ'a: Ḫālıḳ'a H, L
[1346] melāẕen: ʿalīmen H *(Tek sığınak olarak Allah bana yeter.)*
[1347] Ẕe'l-kemāl: Ẕe'l-cemāl H
[1348] *Ey emân sahibi Allâhım! Senin rahmetini dileriz.*
[1349] Yinmekiçün: Yenmekiçün H

4572. Pes tilāvet dāyimen olmaḳ gerek
Daḫı tesbīḥ hem-çünān bulmaḳ gerek

4573. Ḫālī olduḳca ḳılursa ger duʿā
Ḳul lehū ḥaḳḳan ecābe men saʿā[1350]

4574. Menzilinden çünkim ider irtiḥāl
İki rekʿat ḳıla didi ehl-i ḥāl

4575. Yaʿnī ide menziline ol vidāʿ M190b
Zīre fürḳat lāzım eyler ictimāʿ

4576. Daḫı buḳʿa ehline vire selām
Zīre her bir buḳʿaya Rabbü'l-enām

4577. Yaradupdur ṣābit anda bir melek
Gitmez andan döndügince nüh felek[1351]

4578. Evvelinde gicenüñ seyr itmeye
Ḳona yata yola ḳalkup gitmeye

4579. Zīre cinden ol zamān vardur ḫaṭar
Ḥaḳḳ'a ṣıġın epsem ol ṭur bul ẓafer[1352]

4580. Belki gice evvelinde ḳonalar
Nışfı olsa göçmekiçin bineler

4581. Refʿ-i aṣvāt itmeye yolda giden
Zīre oldur uġrıya tenbīh iden

4582. Ol mekānda sākin olan hem sibāʿ
Ḳarşu gelür gice itmez imtināʿ

4583. Cehri ḳavlüñ cevr ider iḫfā gerek L191a
Niçe iḫfā belkim ol īmā gerek

4584. İşbu yirde ẕikre vardur çoḳ maḳāl H191a
Ehli olan ḥaḳḳa ider intiḳāl

4585. Yaʿnī ẕikri cehrile ol dem diyen
Ol olısar ġālibā ġamlar yiyen

4586. Zīre ṭuyar düşman uyar ardına

[1350] *De ki, Allah gerçek manada gayret gösterene icabet eder.*
[1351] Döndügince: tā döne bu L
[1352] Zīre: Çünki L

Ẕikri iḫfā ḳılsa irmez gerdine

4587. Yüce yire çıḳsa tekbīr eyleye
Sünnet oldur aña tedbīr eyleye

4588. İrse alçak yirlere tesbīḥ ide M191a
Ol zamānda bunları taṣrīḥ ide

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men kebbera ʿala-sāḥili'l-baḥri tekbīraten ʿinde ġurūbi'ş-şemsi rāfiʿan bihā ṣavtehū ketebe'llāhü bi-külli ḳaṭratin ḥaseneten."[1353]

4589. Bu ḥadīṯde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4590. Didi kimse irse baḥra bī-kerān
İtse tekbīr gün ġurūb itse hemān

4591. Ṣavtını refʿ eylese tekbīrile
Ḫoş muṣaḥḥaḥ ḳavlile tedbīrile

4592. Virür aña Ḥaḳ Teʿālā çoḳ ṯevāb
Ol ṯevābı ʿadd ider ṣanma ḥisāb

4593. Zīre deryā olsa ḳaṭre bī-şümār
Ol ḳadar virür ṯevābı Bir ü Bar

4594. Girdügi vaḳt ol geminüñ içine L191b
Baḳa ol dem öñine hem ḳıçına

4595. Daḫı bu āyet tilāvet olına H191b
Her ṭarafdan tā selāmet bulına

Bi'smi'llāhi mecrāhā ve mürsehā inne Rabbī le-Ġafūrun Raḥīmün[1354] **ve mā-ḳaderu'llāhe ḥaḳḳa ḳadrihī iẕ-ḳālū mā-enzele'llāhü ʿalā-beşerin min-şey'in.**[1355]

4596. Daḫı yol üstinde gice yatmaya

[1353] Hadis kaynaklarında "bihā" geçmemektedir. Bkz. Taberânî, **el-Muʿcemu'l-Kebîr**, 19/29.

[1354] *(Nûh), "Binin ona. Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." dedi.* Hud Suresi, 11/41.

[1355] *Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Çünkü, "Allah hiç kimseye hiçbir şey indirmedi" dediler.* En'am Suresi, 6/91. (*Şirʿa-i Manzûme*'nin bütün nüshalarında ve daha önce 4469. beyitten sonra kanaatimizce mütercim tarafından bu ayet sehven verilmiştir. Kaynak eserde kastedilen ise gemiye binerken okunması tavsiye edilen ve *"Ve mā-ḳaderu'llāhe"* lafzıyla başlayan Zümer Suresi 67. ayettir. Ayetin meali şöyledir: *Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Yeryüzü kıyamet gününde bütünüyle O'nun elindedir. Gökler de O'nun kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.* Bkz. İmâmzâde, **Şirʿatü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 260; Seyyid Alizâde, **Şirʿatü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 356) (İlgili hadis için bkz. İbnü's-Sünnî, **Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle**, 449.)

Kendüzini mehlekeye atmaya

4597. Zīre meʾvā ol durur ılanlara M191b
Hem sibāʿuñ yolıdur bilenlere[1356]

4598. Cümle yolcı bir mekānda ineler
Birbirine arḳa virüp ḳonalar

4599. Şöyle yata bir yire bunlar müdām
Cümlesini bir libās örte tamām

4600. Gice olsa oḳuna işbu duʿā
Zīre olur derdine anuñ şifā[1357]

Yā arḍu Rabbī ve Rabbuki'llāhu eʿūẕu bi'llāhi min-şerriki ve şerri mā-ḫuliḳa fīki ve şerri mā-yedübbü ʿaleyki ve min-şerri mā-külli esedin ve esvedin ve ḥayyetin ve ʿaḳrabin ve min-şerri sākini'l-beledi ve min-şerri vālidin ve mā-velede.[1358]

4601. Hem müsāfir çün bu virdi ẕikr ide
Ṣaḳlar anı Ḥaḳ Teʿālā fikr ide

4602. Ḳara görse gice içre nā-gehān H192a, L192a
Ḳorḳmaya ḳayırmaya andan hemān

4603. Zīre andan gördügi ḳorḳar ḳatı
Yoḳdur anuñ buña nisbet heybeti[1359]

4604. Bile yoldaş olmaġıl olsa ceres
Alma bile ger yiye dābbe neces

4605. Fālcı şāʿir hem müneccim birle sen
Yoldaş olma raḥmet itsün Ẕü'l-minen

4606. Ger dilerseñ saña kürbet gelmeye
Sāḥir olan bile yoldaş olmaya

4607. Azmış olsa bir gölük ol sen delīl
Zīre anı bulmaġa olur sebīl[1360]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Lā-teṣḥabü'l-melāʾiketü rufaḳaten fīhā kelbün ev ceresün."[1361]

[1356] ılanlara: yılanlara H
[1357] şifā: devā L
[1358] Ebû Dâvûd, "Cihâd", 80 (No. 2603), 3/34; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/132.
[1359] heybeti: heyʾeti L
[1360] bir gölük ol sen delīl: olmasa kimse kefīl L / olur: yoḳdur L
[1361] kelbün: kilābün L. Hadis için bkz. Müslim, "Libâs", 103 (No. 2113), 3/1672; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 3/25.

4608. Bu ḥadīṣde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1362]

4609. Yolcı birle kelb ola yāḫud ceres
Yoldaş olmaz hīç melek feryād-res

Ve fi'l-ḥadīṣi: "El-ceresü mizmāru'ş-şeyṭāni."[1363]

4610. Bu ḥadīṣde buyurur ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1364]

4611. Dir ceres mizmār-ı şeyṭān bī-gümān
El-emān min-sūʾihī ṣümme'l-emān[1365]

4612. Māliçün uzaḳ sefer olmaz mübāḥ
Zīre mekrūh didiler ehl-i ṣalāḥ

4613. Yiden anı ol yaña ḥırṣun şedīd H192b, L192b
Ki_ol seferde bir gün olur nā-bedīd[1366]

4614. Bil Mücāhid raḥmet itsün Ḥaḳḳ aña
Ḫoş naṣīḥat naḳl ider diñle saña

4615. Üç kişi deryā yüzinden ger sefer
Ḳılsa cāʾiz bulısar Ḥaḳ'dan ẓafer

4616. Biri anuñ bil ġazādur iy piser
Biri ḥacdur biri ʿumre muʿteber

4617. Ger bulardan ġayrı olsa maṭlabı
Bil ḥaḳīḳat mekrūh olur meẕhebi

4618. Baḥra rākib şaḫṣa vardur müsteḥab M192b
Aça gözin göre deryā münḳaleb[1367]

4619. Zīre ulu işidür ol Ḫālıḳ'uñ
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'uñ

4620. Her ki deryā-dil ola açsun gözin
Dest-i raḥmet birle silsün ol yüzin[1368]

[1362] ḥadīṣde buyurur: ḥadīṣinde didi H, L
[1363] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/366.
[1364] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L
[1365] *(Ey Rabbimiz!) Onun şerrinden tekrar tekrar senden eman dileriz.*
[1366] ḥırṣun şedīd: ḥırṣu şedīd H, L // Ki: -L
[1367] deryā: dünyā L

4621. Fikrile ḳıla naẓar açup gözin
Cennet içre olısardur ol güzīn[1369]

4622. Her ne miḳdār yüriye bunda başar
Cennet içre ol ḳadar yire başar

4623. Gitmesün ʿavrat olan üç gün yola
Daḫı artuḳ gitmesün cennet bula[1370]

4624. İllā maḥrem bile olsa var cevāz
Olmasa ḳılsun seferden iḫtirāz[1371]

4625. Hem ḥadīṯden baʿżı yirde bu ḫaber L193a
İtmesün ʿavrat olan bir gün sefer

4626. Ger giderken yolda olsa iştibāh H193a
Bu ḥadīṯden maʿlūm olur aṣl-ı rāh

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İẕa'ḫtelefe ʿaleyküm'ṭ-ṭurūḳu fe-ʿaleyküm bi-ẕāti'l-yemīni fe-inne ʿaleyhā meleken müvekkelen yüsemmā bihī hādiyen."[1372]

4627. Didi faḫru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalātü ve's-selām[1373]

4628. Her ḳaçan kim yolda olsa iḫtilāf
Saġa gitsün ḥaḳḳa iden iʿtirāf[1374]

4629. Anuñ üzre zīre vardur bir melek M193a
Anı hādī eylemiş Rabbü'l-felek

4630. Çün müvekkeldür hidāyet eyler ol
Aña giden bulısardur ṭoġrı yol

4631. Ḳavm ʿāciz ḳalsalar keslān bile
Yolın açan anlaruñ neslān bile

4632. Sürʿatıla yilmege neslān dinür

[1368] ol: hem L
[1369] ḳıla: ḳılan L // açup: açsa L
[1370] Daḫı: Dirse M
[1371] Bu beyitten sonra sadece L'de şu hadis metni vardır: *"Mesīratü yevmin ve leyletin"*. Bir kısmı verilen hadis metni, mahremi yanında bulunmayan kadının sadece "bir gün ve bir gecelik mesafe"ye yolculuk yapabileceğini ifade etmektedir. Bkz. Buhârî, "Taksîru's-Salât", 4 (No. 1088), 2/43; Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 362.
[1372] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 1/333.
[1373] Bu beyit L'de yoktur.
[1374] Her ḳaçan kim: Yaʿnī ḳaçan yolda L

Ḳaçar andan ʿaczile keslān dinür

4633. Zīre ġāyet ʿaczile ḳalsa nefes
Aña neslān olısardur feryād-res

4634. Daḫı buʿdın ḳaṭʿ ider ḫiffet virür
Lā-cerem vüsʿat gelür furṣat virür

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ennehū ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme kāne iẕā-ṣalle'l-fecre fi's-seferi eḫaẕe bi-miḳvedi rāḥiletihī ṯümme yemşī hüneyheten."[1375]

4635. Her ḳaçan kim ḳılsadı fecri Resūl H193b, L193b
Ol saʿādet menbaʿı aṣlü'l-uṣūl

4636. Ḫoş zimāmından yiderdi merkebin
Maṭlabın gör meşrebin ṭut meẕhebin

4637. Hem iderdi bir zamān seyr-i yesīr
Tā ḥużūrın cāmiʿ ola ol beşīr

4638. Bir şehirde olmasa sulṭān eger
Yāḫud anuñ nāyibi bir muʿteber

4639. Aña yolcı girmeye ḫüsrān olur
Mālı gider başı da ġaltān olur

4640. Varmasun ol yire kim ṭāʿūn ola M193b
Nā-geh anda varmadan maḥzūn ola[1376]

4641. Diye daḫı gelmesem olmazdı bu
Böyle bilmek olısardur yatlu ḫū[1377]

4642. Daḫı anda fitne olsa yā ʿaẕāb
Varmasından yigdür anuñ iġtirāb

4643. Nā-geh olsa buncılayın iḫtilāl
Ḳaçmaḳ içün bil yaraşmaz intiḳāl[1378]

4644. Çıḳsa gitse görmese andan żarar
Ḳaçdı maḫlaṣ buldı andan dinse ger[1379]

[1375] Sehmî, Ebü'l-Kasım Hamza b. Yusuf b. İbrahim es-Sehmî el-Cürcânî, **Târîhu Cürcân**, Nşr. Muhammed Abdülmu'îd Han, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1407/1987, 134.
[1376] ol yire kim: kim ol yire H, ol yiye kim M // Nā-geh: Şāyed L
[1377] Diye daḫı gelmesem olmazdı bu: Daḫı nā-geh gelmesem olmaz diyü L
[1378] bil: pes L
[1379] andan dinse ger: dinse aña ger H, L

4645. Ḳorḳudur kim irişe andan vebāl
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-fiʿāl[1380]

4646. Girmese olmazdı dimek hem-çünān
Ve'rfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'l-lisān[1381]

4647. Ger żarūret olsa gitse yoḳ vebāl
Zīre anuñ mūcibidür özge ḥāl

4648. Şehre girse yā köye ehl-i sefer H194a, L194a
İşbu virdi diye ol dem muḫtaṣar[1382]

Allāhümme innā nesʾelüke min-ḫayri hāẕihi'l-ḳaryeti ve ḫayra ehlihā ve neʿūẕü bike min-şerrihā ve şerri mā-fīhā.[1383]

4649. Yaʿnī eydür yā İlāhī biz faḳīr
Uma geldük isterüz luṭfuñ keşīr

4650. İşbu ḳarye ḫayrını vir yā Mucīb
Daḫı ehli ḫayrını eyle naṣīb

4651. Hem anuñ şerrinden itdük ilticā M194a
Ḥāşe maḥrūm ola iden irticā

4652. Daḫı anuñ ehli şerrin yā Muʿīn
İdfaʿ ʿannā ente Rabbü'l-ʿālemīn[1384]

4653. Ḳanḳı ʿarża varsa vardur müsteḥab
Bil fiḥādan yimek oldı münteḫab[1385]

4654. Pes fiḥā ṣūm u baṣaldur hem buḳūl
Bilir anlar ḥikmetin bilen uṣūl[1386]

4655. Ṣūm sarımsaḳ hem baṣaldur bil ṣoġan
Sebze ve_etdür hem buḳūl iy nev-cüvān

4656. Kim buları yise anda zī ṣafā
Ṣudan irmez hīç żarar görmez vebā

4657. Ger müsāfir ḥāceti olsa ḳażā

[1380] *Rabbimiz! Kötü davranışlardan sen bizi koru.*
[1381] Ve'rfaʿ: İdfaʿ L (*Rabbimiz! Dilin şerrinden sen bizi koru.*)
[1382] ol dem: oldum L
[1383] Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, 8/117.
[1384] Rabbü: Rabbe M *(Alemlerin Rabbi olan Allâhım! Sen bizleri kötülerden koru.)*
[1385] Bil: Ol L
[1386] Pes: Bil L

Ehline taʿcīl gele bula rıżā

4658. Zīre otdan ḳıṭʿadur taḥḳīḳ sefer
Gelse ehl-i beytine yaḳmaz şerer

4659. Hem müsāfir ehli içün armaġan H194b, L194b
Alsa virse raḥmet ider Müsteʿān

4660. Armaġansuz gelmeye gerçi ḥacer
Alsa virse ehlinüñ göñlin açar

4661. Ehli üzre gice ile gelmeye
Tā ki mekrūh emre ʿilmi olmaya

4662. Yāḫud ol dem görmeye fiʿl-i şenīʿ
Ḥālini bilmek gerek olmaz bedīʿ[1387]

4663. Zīre bilse ḳaydını görür tamām
Çünki bildi eve gelür ol hümām[1388]

4664. Başını yur pāk ider baʿżı yirin M194b
Ol dem eyler yarına ḳomaz birin

4665. Enbiyānuñ serveri kān-ı vefā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā[1389]

4666. Bir zamānda ṭaşra gitmiş iki er
Evlerine gice gelmişler bular[1390]

4667. Her birisi ʿavratıla bir eri
Bile bulmuş müşkil olmış ḥālleri

4668. Çünkim oldı gicede menʿ-i duḫūl
Vażʿ-ı nā-meşrūʿ olur ṣanma ḳabūl

4669. Bil cefādur ıṭṭılāʿı bi-ḳıyās
Pes gerekdür emri ola iltibās

4670. Ḫaḳ Teʿālā luṭf ide ḳādim ola
Tevbe ide her biri nādim ola

4671. Müsteḥabdur yolcı ger dönse yola

[1387] fiʿl-i şenīʿ: emr-i şenīʿ H, L
[1388] Zīre bilse: Bilse ehli L
[1389] kān-ı vefā: kān-ı ṣafā L, M // bulsun: virsün M / rūḥına bulsun ṣafā: rūḥını eyle ṣafā L
[1390] Bir: Ol L

Ehli üzre ṭañla yā aḫşam gele[1391]

4672. Daḫı evvel mescide vara hemān H195a, L195a
Hem namāzı anda ḳıla ol zamān[1392]

4673. Daḫı evlā gelmege vaḳt-i ḍuḥā
Rūşen olur cān u dil bulur ṣafā[1393]

4674. Çoġ ide tekbīrini ʿinde'r-rücūʿ
Ehli içre sünnete budur şurūʿ

4675. Girse şehre işbu virdi ol hümām
Oḳuya fikr eyleye emrin tamām

Lā-İlāhe illa'llāhü vaḥdehū lā-şerīke lehū lehü'l-mülkü ve lehu'l-ḥamdü ve Hüve ʿalā-külli şey'in Ḳadīr āyibūne tā'ibūne ʿābidūne sā'iḥūne li-Rabbinā ḥāmidūn.[1394] M195a

4676. Ḥaḳḳ'a tevḥīd eyleyen diye hemān
Bir Ḫudā'dur yirde gökde bī-gümān

4677. Mülk anuñdur ḥamd anuñdur bī-zevāl
Hīç şerīki yoḳdur oldur ber-kemāl

4678. Hem Semīʿ u hem Baṣīr ü hem Kadīr
Hem ʿAlīm ü hem Mürīd ü hem Naṣīr

4679. Yir ü gögi yaradan oldur hemīn
Olur aña mültecī oddan emīn

4680. Cümle āyib cümle tāyib her zamān
Cümle ʿābid cümle sāyiḥ bī-gümān

4681. Her birisi Rabbenā dir ḥamd ider
Ḥamdüñ aña iḫtişāşın dir gider

4682. *İsteʿīnū muḫlişīne külle ān*
Yefteḥi'llāhü leküm bābe'l-cinān[1395]

4683. Her ḳaçan gelse seferden ol Ḥabīb H195b
Dertlü diller derdine olan ṭabīb[1396]

[1391] ger: eger H
[1392] namazı: ṣalātı L
[1393] evlā: evvel H
[1394] "ḳadīr"den sonrası L nüshasında yoktur. Hadis için bkz. Buhârî, "Cihâd", 131 (No. 2995), 4/57; Müslim, "Hacc", 428 (No. 1344), 2/980.
[1395] *Her an ihlas ile Allâh'tan yardım dileyin. O, Cennet kapılarını size açacaktır.*

4684. Ehl-i beytinden gelür ṣıbyān aña L195b
Zīre Allāh virdi ḫulḳ iḥsān aña

4685. Her birine luṭf iderdi ol Resūl
Ḥaẕẕın alur her biri ider duḫūl

4686. Baʿżını irdāf iderdi ol Resūl
Ol ḳamu ʿālemlere aṣlü'l-uṣūl[1397]

4687. Hem Medīne içre girse ol raḥīm
Bir deve ḳūrbān iderdi ol ḥalīm[1398]

4688. Yā ṣıġır ḳurbān iderdi ol zamān M195b
Şükr-i ʿavdet böyle olur iy cüvān[1399]

4689. Her meşāyıḫ didi bunı müsteḥab
Pes bu resmi ḳıldı bunlar münteḫab

4690. Her seferden geldügince hem bular
Ḳıldı ḳurbān ṭāḳatınca iy piser

4691. *Ger be-ḫᵕāhī vaṣl-ı cānān iy cüvān*
Cism-rā ḳurbān be-kon bī-imtinān[1400]

4692. *Ger be-ḫᵕāhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[1401]

OTUZ ÜÇÜNCİ FAṢL ŞOḤBET VE MUʿĀŞERET EDEBLERİN BİLDÜRÜR.[1402]

4693. Gel berü iy ʿişret iden ʿışḳıla
Cān ḳulaġın aç berü baḳ ẕevḳile

4694. Zindigānī nicedür olsun beyān
Tā saʿādet saña ḳıla iḫtirān

4695. Ger dilerseñ ḫalḳıla sen iḫtilāṭ H196a

[1396] Dertlü diller derdine: Ol ḳamu dertlü dile L, Ol ḳamu dertlülere H
[1397] Bu beyit L'de yoktur.
[1398] raḥīm: kerīm H, L
[1399] ʿavdet: daʿvet H
[1400] *Ey genç! Eğer sevgiliye kavuşmak istersen, bedenini hiç çekinmeden kurban et.*
[1401] Bu beyit H ve L'de yoktur.
[1402] Fasıl başlığı L'de şöyledir: "Ṣoḥbet ve ʿişret edebleri beyānındadur." Fasıl başlığı H'de şöyledir: "Ṣoḥbet ve ʿişret edeblerin beyān ider."

Nuṣḥ u şefḳat eksük itme ber-ṣırāṭ[1403]

4696. Ḳıl naṣīḥat şefḳat eyle iy hümām
Tā ki sünnet emri ola bi'ṭ-tamām

4697. Ḳurbetiçün nāfile olsa müdām
Cümlesinden ola efḍal bu tamām[1404]

4698. Zī saʿādet nuṣḥıla şefḳat ide L196a
Zī siyādet işbu vaṣfila gide[1405]

4699. Gerçi maḥmil gāh olur düşvār olur
Ḳıl naṣīḥat sen aña ol yār olur

4700. İḫtilāṭuñ ḥakkını virse tamām M196a
Sālim olsa āfetinden ol hümām

4701. Maḥmili aṣʿab olur dir müctehid
Ecr-i aʿẓam aña olur müstenid

4702. İḫtilāṭa çoḳ ḥuḳūḳ olur beyān
Şimdi bir bir ẕikr olur diñle hemān

4703. Ḫalḳa ẓāhir yüzden eyle iḫtilāṭ
Fiʿl-i meşrūʿıla eyle irtibāṭ[1406]

4704. Ḳalbüñile dīnüñi rabṭ it Ḥaḳ'a
Men teheddā ḫālişan ḳad ilteḳā[1407]

4705. Kişi kendü nefsine her ne ṣanar
Anı ṣana dostlara iy muʿteber

4706. Nefsüñile dostuña ṣan ḫayrı sen
İşbu yüzden eyle dāʾim seyri sen

4707. Ẓāhir işde bāṭın işde eyle pend
Ṭaḳmaya tā boynuña şeyṭān kemend

4708. Zīre taḥḳīḳ pend olur dīne ʿimād
Andan olur çoḳ maʿānī müstefād[1408]

[1403] ber-ṣırāṭ: iy cevād L
[1404] olsa: ḳılsa L
[1405] ide: iden L // gide: giden L
[1406] irtibāṭ: ıṭṭırād L
[1407] *Kim samimi bir şekilde bunu rehber edinirse, Hakk'a kavuşur.*
[1408] pend: bend H

4709. Daḫı nāsuñ ẓāhirinden cevri yur
Her ʿamelden fāsidi eyler mürūr

4710. Vaʿẕ u zecrüñ nefʿi olur gün gibi
Ḥāżır ol vaḳtüñe ḳalma dün gibi

4711. Merḥametle deprene şefḳat ḳıla L196b
Ṭāḳatınca her zamān ḥürmet ḳıla

4712. Kimseʾi mekrūh sözile añmaya
Tā bürūdet şiddetinden doñmaya

4713. Zīre vardur her ḳula maḫṣūṣ melek M196b
Yüzine sözin urur hem-çün kelek

4714. Eyü yatlu redd ider sözin aña
ʿĀḳil olan dimedin sözin aña

4715. Her kime kim gelse mekrūh nā-pisend
Bükse ḳaddin ḳılsa anı derdümend

4716. Saḳın anı görüben olma feraḥ
Tā ki saña irmeye andan teraḥ

4717. Ḫalḳı seve anlara iḥsān ide
Eyü yatlu beẕlini yeksān ide

4718. Ehli olsun olmasun yaḫşi naẓar
Eyle tā kim bulasın Ḫaḳ'dan ẓafer

4719. Fācirüñ żarrı saña virmez żarar
Aña iḥsān müṯmir olur yoḳ ḥaẕer

4720. Muḥsine iḥsān gibi olmaz şerīf
Aña nisbet olısar iḥsān żaʿīf

4721. Zindigānī ḥaḳlarından bir daḫı H197a
Diñle cāndan aç ḳulaġuñ iy aḫī

4722. Cevrine ḫalḳuñ taḥammül eyleye
Ḫışmını yuṭa teʾemmül eyleye

4723. Sögse nā-ḥaḳ yire ḳılsa yā cefā
İncidüben eylese yāḫud belā

4724. İtsün anı idene ol dem ḥelāl L197a

Yol budur dir böyle ider ehl-i ḥāl[1409]

4725. Ḫalḳa her kim cevr ider itmez veraʿ
Ḳılmasun ṣıḥḥat yüzinden ol ṭamaʿ[1410]

4726. Cevr ider ṣıḥḥat umar olur muḥāl M197a
Zīre bayıḳ Ẕü'l-celāl ü Ẕü'l-kemāl

4727. Kesmedi ḫalḳuñ dilin öz nefsine
Dindi sözler hīç yaraşmaz resmine[1411]

4728. Çünki bed-gūy dilini ṭutmaz müdām
Kendü gibi ġayrınuñ dimez ḥarām

4729. Bil ki kendü ʿaybını diyen kişi
Görür anuñ cevrini erkek dişi

4730. Çeke nāsuñ yükin ide iḫtimāl
İḫtiyārın beẕl iden bula viṣāl

4731. Aña Allāh virdügi ol niʿmete
Şükr olısar gel baḳ imdi ʿibrete

4732. Ḫalḳa lāzım ḥācete ḳıla ḳıyām
Anlaruñ emrinde ide ihtimām

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men saʿā fī-ḥācetin li-aḫīhi'l-müslimi li'llāhi Teʿālā fīhā rıḍan ve lehū fīhā ṣalāḥun fe-ke-enne mā-ḫademe'llāhe Teʿālā elfe senetin lem-yeḳaʿ fī-maʿṣıyetin ṭarfete ʿaynin."[1412] H197b

4733. Bu ḥadīṯinde didi ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4734. Olsa Müslim ḳardaşuñ bir ḥāceti
Li'llāh itse saʿye kimse raġbeti

4735. Ḫaḳ rıżāsı hem aña olsa ḳarīn L197b
Hem gereklü işi olsa ol hemīn

4736. Biñ yıl Allāh Ḫażretine ol muʿīn
Ḫidmet itmiş gibi ola bil yaḳīn

[1409] idene: idine M
[1410] ol: hīc L
[1411] Dindi: Didi H
[1412] Yakın lafızlarla rivâyeti kaynaklarda yer almaktadır. Bkz. İshâk b. Râhûye, **Müsned**, Thk. Abdulgafûr b. Abdulhakk el-Bellûşî, 5 Cilt, Mektebetü'l-Îmân, Medine, 1991, 1/378.

4737. Ancılayın ḫidmet ola ḫidmeti M197b
Ṭarfetü'l-ʿayn anda yoḳ maʿṣıyyeti

4738. Zī saʿādet sāʿatile ḫidmete
Biñ yıl irmiş gibi ola ṭāʿata

4739. Ḫidmetile buldı bulan ḥürmeti
Ḫidmetile buldı bulan ʿizzeti[1413]

4740. İşi düşvār olmışa ḳıla geñez
Kim ḳılursa āḫir ol ġamdan yimez

4741. Şiddet irmiş kişiye rāḥat vire
Dest-gīr olup aña ruḫṣat vire

4742. Görse ġamgīn eyleye ḳalbin feraḥ
Zāʾil ola gide andan her teraḥ[1414]

4743. Zīre ḫalḳuñ Ḫālıḳ'ı Rabbü'l-enām
Nice luṭfın beẕl ider diñle müdām

4744. Bir kişi bir Müslim'e olsa muʿīn
Aña yardım ide Rabbü'l-ʿālemīn

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İnne min-mūcibāti'l-maġfirati idḫāle's-sürūri ʿalā-aḫīke'l-müslim."[1415] H198a

4745. Bu ḥadīṯde hem didi ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1416]

4746. Müslim olan ḳardaşına bir kişi
Ger sürūr virmek ola bir dem işi

4747. Ol sebebden maġfiret olur aña
Vir meserret kim sürūr gelsün saña

4748. Ṣuçlu olsa bir kişi dise meded L198a
Var şefīʿ ol ecri vardur bī-ʿaded

4749. İki kimse düşman olup gitseler
Birbirine ḳatı sözler itseler

[1413] Bu beyit L'de yoktur.
[1414] ḳalbin: anı M
[1415] İbn Ebî Usâme, **Buğyetu'l-Bâhis an Zevâidi Müsnedi'l-Hâris**, 2/857.
[1416] ḳuṭbü'l-enām: faḫru'l-enām L

4750. Çünki bunlar ceng idüp ḳıldı cedel M198a
Anı ıṣlāḥ eyleyen görmez ḫalel

4751. Gerçi ıṣlāḥında itse sözi az
Aña iḥsān idiserdür bī-niyāz[1417]

4752. Zīre iḥsān efḍalı taḥḳīḳ budur
Düriş ıṣlāḥ eyle kim tevfīḳ budur

4753. ʿIrżına Müslim olan ḳardaşınuñ
Saḳına ṭoḳunmaya ḥāldaşınuñ

4754. Belki müʾẕī görse anı menʿ ide
Her cihetden ol ḥużūr ide gide

4755. Ġaybetinde yardım ide her zamān
Ḥürmetine gelmeye tā kim ziyān

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Eḥabbü'n-nāsi ʿinde'llāhi Teʿālā men hüve enfeʿu li'n-nāsi."[1418]

4756. Bu ḥadīṯde didi ol faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4757. Ġāyetile Allāh'a bil sevgülü H198b
Ḫalḳa nefʿi çoġ olandur baḫtulu

4758. Yaramazlıḳ idene iḥsān ide
ʿAfvı daḫı ẓālime yeksān ide

4759. Ulaşa ayrulmışa ide kelām
Zāʾil ola ḳalmaya aṣlā melām[1419]

4760. Daḫı şol kim virmez itmiş imtināʿ L198b
Virsün aña ḳılsun anda ictimāʿ

4761. Ḫalḳa yaḫşi ṣanular ṣana müdām
Tā saʿādet birle bula iḥtirām

4762. Zīre sözin ekẕebi ẓandur tamām
Ṭoġru sözi söyle ḳurtul ve's-selām

4763. Gördi ʿĪsā *ḳul ʿaleyhi es-selām* M198b

[1417] itse: ḳılsa L
[1418] ʿinde'llāhi: Hadis kaynaklarında "ʿila'llāhi" olarak geçmektedir. Bkz. Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 6/139.
[1419] ola: olsa H

Bir racül nesne alur dimez ḥarām[1420]

4764. Didi alduñ ola mı mālın anuñ
Nāra ṣoḳduñ ola mı cānuñ tenüñ

4765. Didi ol kim yirde gökde birdür ol
Ḳıldum aña ben ḳasem bil ṭoġru yol

4766. Uġrı olup almadum ben yā Nebī
Diñle ʿĪsā nice söyler meẕhebi

4767. Didi pes *āmentü bi'llāh* ol kerīm
Hem didi *kezzebtü ʿaynī* ol ḥalīm[1421]

4768. Daḫı lāyıḳ olmamışdur hīç eḥad
Niʿmetine kimsenüñ ide ḥased

4769. Ummasun kim devleti bula zevāl
Hem zevāle itmesün hīç iḫtiyāl

4770. Müẕnib olsa ger saḫī iy muḥterem H199a
Hem ʿuḳūbet eylese ehl-i kerem

4771. Sana lāyıḳ ṭınmamaḳdur ol zamān
İllā ḥadden geçse söyle bī-gümān[1422]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Aḳīlū ẕevi'l-heyʾāti ʿaṯerātihim."[1423]

4772. Emr idüp didi Resūl faḫru'l-enām L199a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4773. Ṣuçların erbāb-ı luṭfuñ ʿafv idüñ
Ehl-i iḥsān cürmini hem maḥv idüñ[1424]

4774. Vaʿde itse vaʿdeye ide vefā
Ḫulf-i vaʿde eylemek olur cefā

4775. Zīre ol vaʿde ʿatiyyet deyn olur M199a
Ḫulf-i vaʿde eylemek bil şeyn olur

4776. Ḫulf-i vaʿde hem nifāḳdan şayılur

[1420] ḳul: di L
[1421] Pes: *ḳad L (āmentü bi'llāh kezzebtü ʿaynī: Allâh'a imam ettim. Gözlerimi yalanladım.)*
[1422] ḥadden geçse: ḥadde varsa L
[1423] aḳīlū: aḳtilū H // ʿaṯerātihim: vefāyihim H. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Hudûd" 4 (No. 4375), 4/133; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/181.)
[1424] iḥsān: ʿiṣyān M, İslām H / idüñ: ide H // idüñ: ide H

Fitne ekşer ḫalḳa andan yayılur

4777. Keşf-i ʿavret olsa baḳma yum gözüñ
Belki örtmek saʿyine ḳıl kendüzüñ[1425]

4778. Serzeniş ḳılma bilürseñ ʿaybını
Ḫışm elile ṭutma ʿırż-ı ceybini

4779. Serzeniş müstelzim olur ibtilā
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-belā[1426]

4780. Ṭayrınur görseñ ḫaṭādan ger ḳadem
İtmiş olsa ol kişi aña nedem[1427]

4781. Aña yitmiş dürlü ʿöẕr eyle beyān
Zāʾil ola ḳalmaya ẓann ü gümān

4782. Zelletine bulmasañ ʿöẕr-i celī H199b
Ḳatı maḫfī olsa ḥāli mübtelī

4783. Ġafletile nefsüñi ḳıl müttehem
Emrine bul sen anuñ vech-i etem

4784. Şöyle gelsün ḳalbüñe oldur reşīd
Sen anı bilimedüñ ḳalduñ ḳadīd

4785. Sābıḳā ṣāliḥlerüñ deʾbi budur L199b
Güş-ı cāna aşmaġa lāyıḳ budur[1428]

4786. Ḳo ḫaṭāsın illerüñ gözle seni
Tā ki saña raḥmet ide ol Ġanī

4787. Vaʿde itseñ cezmile ḳılma ʿuhūd
Di ola kim ol daḫı bula vücūd[1429]

4788. Yāḫud anda in-şāʾallāh di ṣarīḥ M199b
Tā ki vaʿde emri ola ḫoş ṣaḥīḥ

4789. Çünki vaʿde eyledi ide tamām
Niyyetinde böyle ide ihtimām[1430]

[1425] ʿavret: daʿvet H
[1426] sūʾe'l-belā: biʾse'l-belā H, L *(Ey Rabbimiz! Belanın şerrinden sen bizi muhafaza eyle.)*
[1427] ger: ber- L
[1428] Sābıḳā: Sābıḳan L
[1429] itseñ: ḳılsañ H
[1430] vaʿde eyledi: emre vaʿdesin H, L

4790. Kim ider ol vaʿdeye lāyıḳ vefā
Bula andan müʾmin olan ḫoş ṣafā

4791. Çünki vaʿde böyle ola münʿaḳid
Olmasa aña vefāsı müstenid

4792. Mücrim olmaz böyledür emr-i Ḫuḏā
Ḥaḳ rıżāsın gözle oldur Murtażā

4793. Eyle Müslim ḳardaşuñ ḥükmin ḳabūl
Ḥācetin eyle ḳabūl olma füżūl[1431]

4794. Bir kişi ḳıldı Resūl'den iḫtikām
Didi seksen ḳoyunuñ ḥālin tamām

4795. Daḫı ḳoyun güdeni virgil baña H200a
Olısardur mūcebi raḥmet saña

4796. Pes Ḥabībü'llāh didi ḳoyun senüñ
Güdeniyle ġayrısın ḳo yün senüñ

4797. Ḥażret-i Mūsā meger kim diledi
Ḥażret-i Yūsuf ʿiẕāmın biledi

4798. İtdi bir ʿavrat delālet ber-merām L200a
Tā ki emri bula anda intiẓām

4799. Ol bilürdi ḳandadur ol pāk-ẕāt
Dise ister kendüye otdan necāt[1432]

4800. Şābbe olup cennete girmek bile
Didi Mūsā ol daḫı ola n'ola

4801. Ḳıldı Mūsā ḳavlini anuñ ḳabūl M200a
Tā delālet maḳṣada virdi vuṣūl[1433]

4802. Diñle daḫı bir müvecceh ḫoş ḫaber
Ki_ol ḫaberden ḥişşe alur behre-ver[1434]

[1431] ḳabūl: revā H
[1432] otdan: ücret L
[1433] Tā: Ol L
[1434] ḥişşe: behre H. Kaynak eserde sohbet ve muaşeret edebleri anlatılırken yaşlı bir kadının Hz. Yusuf'un kabrini Hz. Musa'ya göstermesi olayı zikredilir. Bunun karşılığında cennete genç olarak Hz. Musa ile girmeyi talep eden kadının dileği Hz. Musa tarafından kabul edilir. Kaynak metinde olayla ilgili sadece bu kadar bilgi verilmektedir. Muhammed b. İbrahim ise Hz. Yusuf'un naaşının Nil nehrine bir sandık içerisinde nasıl bırakıldığını kendi telifi olan 9 beyitle (4802-4810) anlatmıştır. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 274; *"Rivayete göre Hz. Yûsuf vefat ettiğinde cesedi mermer bir sandığa yerleştirilip Nil kıyısında bir yere defnedilmiş, daha sonra Hz. Mûsâ*

4803. Medfeninde ehl-i Mışr ḳıldı cedel
Bel ḳıtāla eyledi anlar emel

4804. Ṣoñra mermer ṣandūḳ için oydılar
Yūsuf'uñ cismini aña ḳoydılar

4805. Dilediler Nīl içinde defn ola
Üstine Nīl'üñ ṣuyı yollar bula

4806. Her kişiye behre ire ber-devām
Şükr ideler Ḫālıḳ'a her ṣubḥ u şām

4807. Ṣoñra Mūsā *ḳul ʿaleyhi es-selām*
Buldı Nīl içre anı iy nīk-nām

4808. Ol zamān naḳl eyledi andan anı H200b
Ḳomadı Nīl içre yata ol teni[1435]

4809. Şol yire kim anda Yaʿḳūb iy hümām
Defn olupdı ʿizzetile bil tamām[1436]

4810. Şām'da yaturlar bular ber-iḥtirām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

4811. Diñle sünnet şuʿbesinden bir maḳām L200b
Behresin andan alur muḫliṣ ġulām

4812. Ḫalḳ elinde olana ḳılma ṭamaʿ
İḥtevā zühden melīḥan men ḳana[1437]

4813. Yaʿnī istiġnā ide zāhid olan
Yolını yaḫşi göre ʿābid olan

4814. Düşmen işin işleme luṭf eyle sen M200b
Ḳıl müdārāt raḥmet ide Ẕü'l-minen

Fe-fi'l'ḥadīṣi: "Müdārātü'n-nāsi ṣadaḳatün ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü ümirtü bi-müdārāti'n-nāsi kemā-ümirtü bi-edā'i'l-ferā'iḍ."[1438]

---

tarafından bulunan kabri Şam bölgesine nakledilmiştir." Bkz. Nebi Bozkurt, "Sanduka", **DİA**, İstanbul, 2009, C. 36, s. 102; Ayrıca bkz. Ömer Faruk Harman, "Yûsuf", **DİA**, İstanbul, 2013, C. 44, s. 3)

[1435] H nüshası 201b'de yer alan "Olmasun taḫfīfile…", "Şetm idüp…" ve "Ḥalḳuñ emrin…" beyitleri sehven burada da geçmektedir.

[1436] bil tamām: ve's-selām H

[1437] *Kim kanaat ederse, güzel bir zühd elde eder.*

[1438] İbn Hibbân, **Sahîh**, 2/216; İbn Adî, Ebû Ahmed, **el-Kâmil fi Du'fâi'r-Ricâl**, Thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavvid, 9 Cilt, el-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, 2/170.

4815. Didi faḫru'l-kāyināt ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4816. Ḥüsn-i ḫulḳ u līnetile iḫtilāṭ
Rāh-ı Ḥaḳ'da oldur iḥsān ber-neşāṭ[1439]

4817. Emr olundum nāsa ḥüsn-i ḫulḳ idem
Luṭf u līnet emrini idem gidem

4818. Nitekim meʾmūridüm farż-ı edā
Eylerem bildüm budur emr-i Ḫudā

4819. Didi Bū Derdā müdārāt aşlını H201a
Diñle anuñ ferʿini hem faşlını

4820. Yaʿnī ḳavme biz tebessüm idelüm
Lāyıḳ oldur anı eyle idelüm[1440]

4821. Gönlümüzde varısa düşman işi
Ṭınmayalum bilmeye erkek dişi[1441]

4822. Furṣatıla nuṣrete ḳıl intiẓār L201a
Gözle dāyim ḳoma dilde inkisār[1442]

4823. Sözde hem-çün rıfḳıla līnet gerek
Zindigānī emrine raġbet gerek

4824. Baʿżı taʿẓīm daḫı iẓhār olına
Defʿ-i şerre böyle efkār olına[1443]

4825. Yā müdārāt maʿnīsi iy nev-cüvān
Debrenişdür ḳılmaya düşman ziyān

4826. Sünnetinden oldı diñle iy hümām M201a
Yaḫşi alış viriş itmek ṣubḥ u şām

Ve ḳāle ʿĪsā ʿaleyhi's-selāmü: "İḫtemilū mine's-sefīhi vāḥideten key terbeḥū ʿaşeraten."[1444]

4827. Didi ʿĪsā raḥmete olsun ḳarīn

[1439] ber-neşād: ber-ṣırāṭ L. Bu ve devamındaki iki beyit H'de yoktur.
[1440] idelüm: gidelüm M
[1441] Ṭınmayalum: Demeyelüm H, L
[1442] dilde: yüzde H, L
[1443] iẓhār: eşʿār H
[1444] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 275.

Siz sefīhden bir cefā çeküñ hemīn

4828. Tā size andan ire on fāʾide
Bir cefādur on ṣevābı ʿāʾide

4829. Ger ʿuḳūbet lāzım ola ẓālime
Diñle vācib olan emri ʿālime

4830. Mücebi ẓulmüñ tamām olmaḳ gerek
İtdügi ẓulme cezā bulmaḳ gerek

4831. Olmasun taḫfīfile raḥm olına H201b
Āḫir andan olmasun şerm olına

4832. Şetm idüp yaʿnī sögüp ilenmeye
ʿAfv içün cürmi anuñ dilenmeye

4833. Ḫalḳuñ emrin fikr ide ola ḥalīm
Luṭfıla ide tevaḳḳuf ol kerīm

4834. Mālik olsa nefsine ʿinde'l-ġażab L201b
Zīre budur aḳviyāya bil edeb

4835. Ger söyünmez ḫışm ide ata zebān
Ol gerek ābdest ala bula emān

4836. Ṭurmış olsa diz çöke ḳıla ḳuʿūd
Zīre ṣaḳlar bu belādan ol Vedūd

4837. Daḫı andan gitmese ḳalsa eṣer
Yatsa arḳa üstine ḫışmı gider

4838. Ḳılsa taḳṣīr olsa daḫı bed-fiʿāl M201b
Yaʿnī Müslim ḳardaşı virse melāl

4839. Ol cefāsın götüre ṭarılmaya
Ola şāyed ol yola varılmaya

4840. Cürmi mücib olsa düşse iftirāḳ
Fürḳata ide taḥammül bī-nifāḳ

4841. Her kişiye luṭf-ı ḫ̆ānın beẕl ide
Andan ol ḥaẓẓın ala ḫoş ʿadl ide

4842. Nitekim ʿaḳlı ḳadar dirdi kelām
Aña göre vaż̇ʿ-ı nüzli bi't-tamām

4843. Dīni deñlü her ere ide cülūs
Fevḳa-ʿādet olmaya bil cābulūs

4844. Ḳadri deñlü adama vir rifʿatı
Yoḫsa azar unudur nefsin ḳatı

4845. Ḳadrine göre gerekdür iʿtibār H202a
Eksük olsa lāzım olur inkisār

4846. Hem ʿadāvet emrine cürʾet ider
Gördügünce lā-cerem ġılẓat ider

4847. ʿĀdil ola nāsa inṣāf eyleye L202a
Kendü nefsi birle isʿāf eyleye

4848. İtmesün hem ʿādil olan intiṣāf
Ehl-i ẓulmüñ biri olur bī-ḫilāf

4849. Yaʿnī kendü ḳādir olsa eyleye
Olmasun kim anı ġayra söyleye[1445]

4850. Ehl-i dünyādan olursa bir bölük M202a
Anlara göre gerekdür bil sülūk

4851. Ehl-i uḫrā olsa daḫı hem-çünān
Koma ḥüsn-i ḫulḳı elden her zamān

4852. Bunlaruñ her birine ḫulḳ it müdām
Tā bularuñ ḫulḳı saña ola ʿām

4853. Zīre taḥḳīḳ añla iy ehl-i sürūr
Ḥüsn-i ḫulḳa rāżīdur ehl-i fücūr

4854. Müʾmin olan ṣāfī dostluk eyleye
Vācib oldur anda rāstlıḳ eyleye

4855. Her ḳabīle içre vardur bir kerīm
Aña baʿżuñ raġbeti olsa delim

4856. Ḳadrine göre aña ikrām ola
Şānına göre aña inʿām ola

4857. Gerçi kāfir olsa anda ol ḫıyār H202b
İʿtibārı ola anuñ ıżṭırār

[1445] ġayra söyleye: sen eyle diye L

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men ekrame eḫāhü'l-müslime fe-ḳe-enne mā-yükrimü Rabbehū Teʿālā."[1446]

4858. Müslim olan ḳardaşa ikrām iden
Rabb'e oldur lā-cerem iʿẕām iden[1447]

4859. Ḫalḳ içinde kibr ider gördüñ bir er L202b
Sen tekebbür ḳılsañ aña muʿteber[1448]

4860. Ger tevāżuʿ eyleye ehli saña
Sen daḫı eyle tevāżuʿ ḫoş aña[1449]

4861. Ger tevāżuʿda ḥaḳīḳat bilesin
Gördügüñ senden ḫayırlu ḳılasın[1450]

4862. Hem gerekdür iḫtifā iy nāmudār
Birr ü taḳvā birle mekrūh işti hār

4863. Meskenetdür ḥüsn-i ḫulḳ iy baḫtiyār M202b
ʿĀḳil olan anı eyler iḫtiyār

4864. Bil tevāżuʿ ehlinüñ aḫlāḳını
Nicedür diñle anuñ eẕvāḳını

4865. Yürise ola elinde bir ʿaṣā
Ḫādimile yir yimegi ger yise

4866. Yolda görse incidür nesne yatur
Anı yoldan giderür eyler mürūr

4867. Görse ṣıbyān anlara virür selām
Hem faḳīrler birle olur ol hümām

4868. Ḳoyunın baġlar ṣaġar südin alur
Ḫācetince ḥaẕẕını andan bulur

4869. Biner olsa merkebi anuñ ḥımār H203a
Zīre itmez ʿucb u kibr ü iftiḫār

4870. Çārsū içre ḥācetin ġayra dimez

[1446] fe-ḳe-enne: fe-inne L. Hadis için bkz. İbn Ebî Usâme, **Buğyetu'l-Bâhis an Zevâidi Müsnedi'l-Hâris**, 1/309.
[1447] Rabb'e: Ḥaḳḳ'a L
[1448] kibr: kiẕb H
[1449] ḫoş: hem L
[1450] ḳılasın: göresin H

Kendü alur götürür ʿār eylemez

4871. Daḫı nāsdan kimseʾi uydurmaz ol
Gitdügini hem-çünān ṭuydurmaz ol[1451]

4872. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām L203a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1452]

4873. İşbu resme emre gitse her ne dem
Der-peyince iki er başmaz ḳadem

Fe-ḳad ḳāne'n-Nebiyyü ʿaleyhi's-selāmü lā-yeṭa'u ʿaḳıbehū raculāni.[1453]

4874. Yürise aṣḥābıla sürer yürür
Pes tevāżuʿ emrini böyle görür

4875. Fitneden ḫālī degüldür ittibāʿ M203a
Vaḥdetile ider iden intifāʿ

4876. ʿİzzet ehlin görseñ eyle iʿtibār
Zīre anuñ şānına ḳonmış vaḳār[1454]

4877. Eyle taʿẓīm ehl-i ʿilme iy hümām
Zīre dīnüñ ʿumdesidür ve's-selām

4878. Hem buñalmış żaʿfıla ḳalmışlara
Yardım eyle beñze yol almışlara

4879. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1455]

4880. Ḥürmet eyle luṭfıla evlādına
Şöyle ʿizzet eyle kim evlā dine

4881. Ḥācetinde anlaruñ saʿy it müdām H203b
Şöyle eyle ḳalmasun hīç ihtimām[1456]

4882. Anları sev ḳalbile söylet dilüñ
Ḥürmetinde olmasun eksük bilüñ

[1451] uydurmaz ol: uydurmaya L // ṭuydurmaz ol: ṭuydurmaya L
[1452] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L
[1453] Bu metin L'de yoktur. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Et'ime", 16 (No. 3770), 3/348; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/165.
[1454] Zīre: Çünkim H, L
[1455] Kāyinātuñ: Enbiyānuñ L / ḫayru: ḳuṭbü H // Ḳul ʿaleyhi: Ḳul ʿaleyhim L
[1456] müdām: tamām L

4883. Cümle işde nefsüñ üzre anları
Eyle taḳdīm gözle ol sulṭānları

4884. Müslim olup pīr olandan ḳıl ḥayā
Olmasun kimse anuñ ḳalbin ṣıya

4885. Çün nübüvvet ʿahdine oldur yaḳın L203b
Aña ḥürmet eylemek faẕ̇l-ı mübīn[1457]

4886. Çünkim oldur kendüden evvel gelen
Ẕü'l-cemāl'i kendüden evvel bilen

4887. Daḫı anuñ ṭāʿatı çoḳdur aña
Lāzım oldı ḫayrıla añan aña[1458]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ṣelāṯetün lā-yüsteḫaffü bi-ḥaḳḳihim"[1459] eyi'l-küberāʾü ve'l-ʿulemāʾu ve evlādü'r-rasūl. M203b

4888. Bu ḥadīṯde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1460]

4889. Pīrlere hem ehl-i ʿilme iy hümām
Ḥürmet eyle gice gündüz ber-devām[1461]

4890. Hem Resūl evlādına ḥürmet gerek
Anlara taʿẓīmile ʿizzet gerek[1462]

4891. Pes żaʿīfler üzre ola merḥamet
Hem ṣaġīrler üzre ola mekrümet[1463]

4892. Çün ziyāret emrin ider mühtedā
Yaşluları vara göre ibtidā

4893. Luṭf u iḥsān emrine ḳılsa ṣalā H204a
Evvelā küccüklere ide ʿaṭā

4894. Zīre olur anlaruñ ṣabrı ḳalīl
Defʿ-i nālān itdügi olur delīl

[1457] ʿahdine: vaḳtine M (Diğer bütün nüshalarda "ʿahdine" kelimesi geçmektedir. Kaynak metinde ise "min-**ʿahdi**'n-nübüvveti" ifadesi geçer. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 288)

[1458] oldı: olan H

[1459] Humeyd b. Zencûye, Ebû Ahmed, **el-Emvâl**, Thk. Şâkir Zîb Feyyâd, Merkezü'l-Meli Faysal li'l-Buhûsi ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, Riyad, 1986, 1/87.

[1460] Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: İḳbelūhü bi'ṣ-ṣalāti H

[1461] Bu beyit L'de yoktur.

[1462] Bu beyit L'de yoktur.

[1463] Pes: Dir L

4895. Görse yürür ḥüznile ḳalmış yetīm
Aña menzil gösteren ola selīm[1464]

4896. Daḫı miskīnler görürse mübtelā
Merḥamet bābın aça ide ʿaṭā

4897. Ḳula emrin rıfḳıla ide müdām
Raḥmet ide tā aña Rabbü'l-enām

4898. Çünki virmiş bir kişiye Ḥaḳ ġınā
Diñle saña lāzım olan iġtinā

4899. Baylıġından ötrü itme ḥürmeti L204a
Ol cihetden itme aña raġbeti

4900. Her kim ider ol cihetden iʿtibār M204a
Sülş-i dīni olmaz anuñ pāyidār[1465]

4901. Müʾmini yoḫsul diyü yirme saḳın
Yanar oda kendüñi ḳılma yaḳın

Ve fī-baʿḍı'l-āṯāri: "Melʿūnun men ekrame bi'l-ġınā ve ehāne bi'l-faḳrı."[1466]

4902. Baylıġından ötrü ḳılsa ḥürmeti
Yoḳlıġından ötrü ḳılsa żilleti

4903. Baʿżı āṯār içre ol melʿūn olur
Fażl-ı Ḥaḳ'dan dūr olur maġbūn olur

4904. Çünki ẓālim ẓulme ider ihtimām
Menʿa ḳudret olsa nuṣret ḳıl müdām[1467]

4905. Daḫı maẓlūm nāle ḳılsa bī-emān
Nuṣret eyle ẓulmini defʿ it hemān

4906. Baḫşiş itse bir kişi al vir aña
Alduġuñdan ekṯer olsun ol saña

4907. Al hediyye yirine eyle ʿivaż H204b
Eyle olsa zāʾil olur hep ġaraż

[1464] gösteren: göstere L / ola: olur H
[1465] Bu beyit H'de yoktur.
[1466] Hakîm et-Tirmizî, **Nevâdiru'l-Usûl**, 1/411.
[1467] Bu beyit H'de yoktur.

4908. Sebḳat iden faẕlıla maʿmūr olur
ʿĀlem içre luṭfıla meşhūr olur

4909. Virdi niʿmet şükrile eyle duʿā
Ḫoş saʿādet muḳterin olsa s̱enā

4910. İşini neşr eyleye beyne'l-enām
Göre nefʿin dāyimā ḫāṣṣ u ʿavām

4911. Ḫaste ṣora ḫoş ʿiyādet eyleye L204b
Ḥaḳḳ'a lāyıḳ ol ʿibādet eyleye

4912. Ger cenāze işide ḥāżır ola M204b
Açа ʿibret gözini nāẓır ola

4913. Oġlı ḳızı mālı olsa ger telef
Tesliye ḳılsa anı ḫoşdur ḫalef

4914. Hem ġazā ḳılmaḳ gerek ehl-i yaḳīn
Vire Allāh Ḥaẓreti ḫuld-ı berīn

4915. Ger yabānda bulsa azmış bir ṭavar
Ḫāṣṣa müʾmin ḍāllesi ṭutmış kenār

4916. Çeke inşād ide anı yolına
Ola ki_issi çıḳa gele bulına

4917. Aġniyānuñ meclisinde ol sen az
Ẓulm iden beglerden eyle iḥtirāz

4918. Ṣaḳlasun Ḥaḳ nā-geh olsañ mübtelā
İste Ḥaḳ'dan defʿ ola gelmiş belā

4919. Ger mülūk evlādıdur ol hem-çünān
Aġniyā ebnāsını ḥaml it hemān

4920. Bunlara saḳın naẓar çoġ eyleme H205a
Fitnedür ol kendüñi yoġ eyleme

4921. Ger görinse aġniyā nā-geh göze
Raḥmet eyle düşmedin oda köze

4922. ʿAyn-ı raḥmet ʿayn-ı şefḳat ḳıl aña
Ola kim iḥsān ide Allāh saña[1468]

[1468] iḥsān ide: raḥmet ḳıla H

4923. Gözüñ açup baḳma ḳalma ol yaña
Zīnetinden yum gözüñ ḳalma ṭaña

4924. Zīre bunlar ḫorlıġı īcāb ider L205a
Fitne cāmın cevr eli işrāb ider

4925. Ehl-i fisḳa ḳılmaġıl rūşen naẓar M205a
Tā ki lāzım gelmeye ḫavf u ḫaṭar

4926. Ehl-i küfre ehl-i bidʿa virme yüz
Gülmesün açılmasun ḳalsun uyuz

4927. Fāsıḳa düşman ola fısḳı sebeb
İtme ḥürmet zīre oldur bī-edeb

4928. Allāh'a ṣal emrini ki_oldur Mucīb
Ḳad yüḳālü innehū ni'me'l-münīb[1469]

4929. Key saḳın ilenme laʿnet eyleme
Olmasun kendüñe zaḥmet eyleme

4930. Fısḳa tevbe eyleye ki_oldur recā
Fe'ṭlubū lev-baʿde-ḥīnin mā-necā[1470]

4931. Yardım itme ẓālime iy māh-rū
Bir adım da olsa varma ilerü

4932. Mīr-i ẓālim yanına olma yaḳın
Geç ḳaç anuñ ṣoḥbetinden ol emīn

4933. *Yā büneyye ente lā-temşi ileyh* H205b
Dūr şev ez-vey me-dih teslīm ʿaleyh[1471]

4934. İtme saḳın anuñıla iḫtilāṭ
Ḳılma ḳalbüñ aña hergiz irtibāṭ

4935. Ger olursañ anuñıla hem-civār
Ṭola ḳarnuñ bil cehennem içre nār

4936. İşbu ḳavli diyelüm besdür hemīn

[1469] *Denilir ki; O kul Allâh'a ne güzel yönelmiştir.*

[1470] ki: -L // Fe'ṭlubū: Uṭlubū L *(Geç bile olsa o fasığın kurtulanlardan olmasını niyaz edin.)*

[1471] *Ey oğul! Zalim yöneticinin ayağına gitme. Ondan uzak dur ve ona selam verme!* Mütercim "*Yā büneyye"* ve *"lā-temşi"* ifadeleri ile Lokman Suresi 17 ve 18. ayetlerden kısmî iktibas yapmış olabilir. Fakat buradaki bağlam, zâlim olan yöneticilerin kapılarına bir adım dahi olsa yaklaşmamaktır. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 279; Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 386.

İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-ḳarīn[1472]

4937. *Ger be-ḫ˘āhī baḫt u devlet ber-devām* L205b
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[1473]

OTUZ DÖRDÜNCİ FAṢL ḲARDAŞLIḲ VE DOSTLAŞMAḲ SÜNNETLERİN BİLDÜRÜR.[1474] M205b

4938. Yine pervāz eyledi murġ-ı emel
Ṣayda ṣaldı fi'l-meṣel dest-i ezel

4939. Ger dilerseñ bulasın yār-ı ḳadīm
İşbu emri diñle cāndan iy kerīm[1475]

4940. Dostlaşursañ iste bul merd-i güzīn
Ṭut ḳulaġuñda ne dir bir bir sözin

4941. Diñle imdi müʾmine efḍal ḫıṣāl
Ḥubbu fi'llāh buġżu fi'llāh ola ḥāl[1476]

4942. Ḥaḳ rıżāsın gözle sev ḳıl imtizāc
Buġżu fi'llāh daḫı böyle iy sirāc

4943. Zīre böyle bulısar īmān kemāl
Hem maḥabbet Ḫālıḳ'a bulur cemāl

4944. Müʾmin īmān leẕẕetin böyle alur
Allāh'a ḫāliṣ ʿamel böyle ḳılur

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Ekṣirū mine'l-iḫvāni fe-inne Rabbeküm Ḥayyün Kerīmün yestaḥyī en-yüʿaẕẕibe ʿabdehū beyne-iḫvānihī yevme'l-ḳıyāmeti."[1477] H206a

4945. Didi faḫru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalātü ve's-selām[1478]

4946. Çoġ idüñ iḫlāṣıla iḫvānuñuz
Arta ṭursun dāyimā aḫdānuñuz

4947. Zīre taḥḳīḳ Rabb'üñüz Hayy ü Kerīm L206a

[1472] ḳavli: sözi L // sūʾe'l-ḳarīn: biʾse'l-ḳarīn L *(Ey Rabbimiz! Kötü arkadaştan sen bizleri koru.)*
[1473] Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām: Ger dilerseñ ola ecrüñ ber-devām L
[1474] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Dostlıḳ ve sevişmek ve oturmaḳ sünnetleri beyānındadur."
[1475] iy: yā L
[1476] *Ḥubbu fi'llāh buġżu fi'llāh: Allâh için sevmek, Allâh için buğz etmek.*
[1477] Zemahşerî, **Rebî'u'l-Ebrâr ve Nusûsu'l-Ahyâr**, 5 Cilt, Müessesetü'l-İlmî, Beyrut, 1412, 1/355.
[1478] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L

Size luṭfın feyż ider oldur Raḥīm

4948. Ol ḥayā eyler revā görmez ʿaẕāb M206a
Beyne'l-iḫvān ḳulına ḳılmaz ʿiḳāb[1479]

4949. Rūz-i maḥşer feyż-i luṭf eyler Muʿīn
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-ḳarīn[1480]

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "Ekṣirū mine'l-maʿārifi fe-inne li-külli vāḥidin şefāʿaten yevme'l-ḳıyāmeti."[1481]

4950. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1482]

4951. Dir bilişler çoġ idüñ niʿme'ṣ-ṣanīʿ
Rūz-i maḥşer her biri olur şefīʿ[1483]

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "Mā-aḥdeṣe ʿabdün aḫan fi'llāhi illā aḥdeṣe'llāhü Teʿālā [lehū] deraceten fi'l-cenneti."[1484]

4952. Daḫı didi ol Nebī ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

4953. Fi'llāh iḥsān itse bir ḳul ḳardaşa
Ḥāl içinde yola gelmiş yoldaşa

4954. Ḥaḳ Teʿālā aña ʿālī mertebe H206b
Vire bula böyle giden meẕhebe

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "Meṣelü'l-müʾmini mine'l-müʾmini ke-meṣeli'r-rūḥi mine'l-cesedi."[1485]

4955. Didi faḫru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1486]

4956. İki müʾmin birbirine fi'l-miṣāl
Cism ü cāna beñzemişler bī-cidāl

[1479] ʿaẕāb: ʿiḳāb L // ʿiḳāb: ʿaẕāb L
[1480] *Rabbimiz! En hayırlı arkadaşları bize nasip eyle.*
[1481] Ali el-Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, 9/4.
[1482] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L
[1483] bilişler: bilişmek L
[1484] fi'l-cenneti: -L (Hadis için bkz. Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, **Müsnedü Şamiyeyn**, Thk. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefî, 4 Cilt, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1405/1984, 1/105)
[1485] Benzer lafızlarla rivayeti için bkz. Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, 2/40.
[1486] ṣadru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L

4957. Sünnetinden ḥaḳ budur iy baḫtiyār — L206b
Dīni muḥkem ḳardaş eyle iḫtiyār

4958. Yolı ṭoġru ṣıdḳıla ola emīn — M206b
Pes gerekdür olasın aña yaḳın[1487]

4959. Ehl-i taḳvā ola ṣāliḥ ḫoş-ḫıṣāl
Kim enīsi bulmaz anuñ iḫtilāl

4960. Her cihetden bula aña iʿtimād
Tā ki müşmir ola āḫir istinād

4961. Zīre kimse sevse birin her zamān
Anuñıla bile ḳopar bī-gümān

4962. Gerçi aʿmālile olmaz iltiḥāḳ
Ol maḥabbet mūcib olur bi'l-veṣāḳ

4963. Zīre taḥḳīḳ Ḥaḳ Teʿālā bī-zevāl
Görür anuñ ḳalbi içre bir cemāl

4964. ʿAḳlını virmiş aña sevmiş anı
Raḥmet ider lā-cerem aña Ġanī

4965. Anı ilḥāḳ ider aña ol Ḫudā
Rabbenā yessir lenā ḫayra'l-hüdā[1488]

4966. Ḥaḳ yolında hem gerekdür dört refīḳ — H207a
Sözleri bir ẕāten ola hem ṣadīḳ

4967. Ḥaḳ ʿibādından kimi kim sevse ol
Diye ḥubbın her ne yüzden düşse yol

4968. Zīre olur maʿrifet beyne'l-ḳulūb
Hem naẓardan ḥaẓẓın alur bī-luġūb[1489]

4969. Ṣora ismin hem atasın hem-çünān
Disün aña ol ḥabīb itsün beyān

4970. İḫtiṣāṣın intisābın disün ol — L207a
Zīre dostlıḳ ola muḥkem bula yol

4971. Ḥubb-ı ifrāṭ buġż-ı ifrāṭ olmaya — M207a

[1487] Pes: Sen L
[1488] ḫayra'l-hüdā: niʿme'l-hüdā H, L *(Rabbimiz! En güzel hidayeti bize nasip eyle.)*
[1489] alur: alup H

İrtibāṭı Ḥaḳḳ'a isḳāṭ olmaya

4972. Zīre olur ol meveddet hep kelef
Daḫı buġżı mūcib olur bi't-telef[1490]

4973. Pes gerekdür beyne'l-emreyn iḳtiṣād
Tā kim aña ḥāṣıl ola her murād

4974. Yaʿnī ola ḥubbıla buġżı vasaṭ
Yıḳmaya tā ḳalb evin dest-i saḫaṭ[1491]

4975. Yüzine maḥbūbınuñ ide naẓar
Tā maḥabbet şevḳile vire eşer

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Naẓaru'l-müʾmini ile'l-müʾmini ʿibādetün"[1492] ve tebessümü'r-racüli fī-vechi aḫīhi'l-müslimi yeḥuṭṭu'l-ḫaṭāyā ʿanhümā ve yeteverraʿu ʿammā yūcibü'l-fürḳate beynehümā.

4976. Didi faḫru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1493]

4977. Müʾmin olan müʾmine ḳılsa naẓar H207b
Ol ʿibādet ʿadd olur niʿme'l-eşer[1494]

4978. Görse Müslim ḳardaşın merd-i ḥalīm
Yüzine ḳılsa tebessüm ol kerīm

4979. Hep günāhlar dökilür olur hebā
Ancılayın dosta eyle merḥabā

4980. Fürḳat īcāb eyleyenden ḳıl veraʿ
Ḳala dostlıḳ olmaya āḫir cezaʿ[1495]

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Mā-teḥābbe'ṣnāni fe-ferreḳa beynehümā illā ẕenbün yuṣībühū eḥadühümā."[1496]

4981. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām M207b, L207b
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1497]

[1490] meveddet: maḥabbet L
[1491] ḳalb: ḳalbi H, L
[1492] "نَظَرَ الْمُؤْمِنُ إِلَى الْمُؤْمِنِ جَلَاءُ الْقَلْبِ" lafzıyla **Hilyetu'l-Evliyâ**'da geçmektedir. Bkz. Ebû Nuaym, **Hilyetu'l-Evliyâ**, 8/103.
[1493] faḫru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām: ḳuṭbü'l-enbiyā faḫru'l-enām L // Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü L
[1494] niʿme'l-eşer: budur ḫaber L
[1495] olmaya: ḳılmaya L
[1496] Bu hadis metni L'de üç beyit sonra gelmektedir. (İbnü'l-Mübârek, **ez-Zühd**, 250-251)
[1497] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü H

4982. İki kişi birbirini sevseler
Ol maḥabbet gitse hem ayrılsalar

4983. Bunu īcāb eyleyen ḳomaz ḥużūr
Biri ẕenbidür birine ṭoḳınur

4984. Dostlıġını ḫāliṣ ide dürişe
Gördügünce ḫulḳ ide hem görişe

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Ṯelāṯün tüṣaffī leke vüdde aḫīke tüsellimü ʿaleyhi iẕā-laḳītehū ve tüvessiʿu lehū fi'l-meclisi ve tedʿūhü bi-eḥabbi esmāʾihī ileyhi."[1498]

4985. Bu ḥadīsde buyurur faḫru'l-ʿiẓām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1499]

4986. Didi üç şey ḥubbı ḫāliṣ eyler ol
Vüdd-i ṣāfī isteriseñ eyler ol

4987. Biri anuñ dostuña sen iy hümām H208a
Her mülāḳī olduġunca vir selām

4988. Biri daḫı vāsiʿ eyle meclisin
Dostlıġıla çünkim anuñ ehlisin

4989. Biri daḫı ger nidā itseñ müdām
Aña maḥbūb olan ismin di tamām

4990. Her neyi kim şerʿ anı ḳılmış mübāḥ
Anda aña ol muvāfiḳ bul ṣalāḥ

4991. Şefḳatüñden aña bu yigdür saña L208a
Pes muvāfiḳ ol münāsib ol yaña

4992. Ḥüsn-i niyyet eylese ḥamd it cemīl
Ol ʿamelde gerçi yoḳ sende sebīl

4993. Her niʿamdan görseñ anda ol feraḥ M208a
Olmasun andan gele saña teraḥ

4994. Kerb ü ġamdan anda görseñ iy piser
Sende daḫı görine andan eṯer

4995. Ġamdan anı cehd idüp eyle ḫalāṣ

[1498] meclisi: mecālis L (el-Hâkim en-Neysâbûrî, el-Müstedrek, 3/485)
[1499] ʿiẓām: kirām L

Zīre dostlıḳ birle oldı iḫtiṣāṣ[1500]

4996. Ger dilerse bir ʿamel olmaḳ bile
Ḫoş beşāşet ola yüzde ol bile

4997. Ḳalb-i vāsiʿ ola hem raṭbü'l-lisān
Beẕl-i māla saʿy ide bula emān

4998. Yuṭa ḫışmın kibrin isḳāṭ eyleye
Ḥürmetinde bārī iḳsāṭ eyleye

4999. Kāẕib olsun ṣādıḳ olsun ʿöẕrini
Göre maḳbūl ṭuta anuñ emrini

5000. Çün vücūdından bulur cānı sürūr H208b
Vara göre itmedin leyle ʿubūr

5001. Ḥubbıla ikrāmile nāẓır ola
Ṣora māżī ḥālini ẕākir ola

5002. Diñle ḳuṭbü'l-enbiyā aṣḥābınuñ
Daḫı anuñ ḫayrıla aḥbābınuñ

5003. Resmini bil daḫı eyle istimāʿ
Çün mülāḳāt ola bula ictimāʿ

5004. Raġbetile ḫoş teʿānuḳ bulınur L208b
Hem maḥabbet sırrı andan bilinür

5005. Her ḳaçan kim birbirinden ayrıla
Görişürler dürişürler ḫayrıla

5006. Daḫı Ḥaḳḳ'a ḥamd iderler ol zamān M208b
Yarlıġanmaḳ hem dilerler hem-çünān

5007. Ger mirāran iltiḳā vü iftirāḳ
Bir gün içre olsa gelse ittifāḳ

5008. Bulınurdı işbu evżāʿ bī-ḳuṣūr
Hem teʿānuḳ hem teṣāfuḥ hem ḥużūr[1501]

5009. Göre ḥaḳḳın fażlın anuñ bile çoḳ
Aña nisbet kendünüñ ol deñlü yoḳ

[1500] Zīre: Çünki H, L
[1501] ḥużūr: ḫubūr L

5010. Çün muḳarrar uḫrevī ola ḥabīb
Pes hediyye vire ola ol naṣīb

5011. Virmesi āsān olandan viresin
Ṭībetü'n-nefs birle añа iresin

5012. Ol daḫı ala ide senden ḳabūl
Raġbetile virileni ala ol

5013. Az da olsa çoḳ bile ol baḫtiyār H209a
Hem ziyāde ide ḥubbın bī-şümār

5014. Andan aḥsen eyleye olsa ʿivaż
Bildi çünkim oldı dostı bī-ġaraż

5015. Yāḫud añа şükr ide ḳıla duʿā
Daḫı ide ḫayrıla añа şenā

5016. Hem *cezāke'llāhü ḫayran* diye ol[1502]
Zīre eblaġdur şenāda ḳıl ḳabūl

5017. Bu duʿāda eblaġ oldı iy hümām L209a
Pes *cezāke'llāhü ḫayran* di müdām[1503]

5018. Bilse iş elden gelür setr itmeye
Ol cihetden dostını ürkitmeye

5019. Ḥikmet oldı her hediyye efḍalı M209a
Ḥikmet oldı her ʿaṭıyye ekmeli

5020. Pes kelāmuñ ḥikmetinden di müdām
Zīre ol ḫoş armaġandur ve's-selām

5021. Ger ṭaʿāmdan ger libāsdan bulduġın
Ḳardaşına vire bilse alduġın

5022. Hem ṣaḥābe baʿżısı ehl-i ṣafā
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalāḥ ve'r-rıḍā[1504]

5023. Bir ḳoyun başın hediyye eyledi
Aldı āḫar diñle anı n'eyledi

5024. Ol da muḥtāc didi virdi birine

[1502] *Allah mükafatını hayırla versin.*
[1503] *Allah mükafatını hayırla versin.*
[1504] *Hoşnutluk ve huzur onların üzerine olsun.*

Ṣandı düşdi başı miskīn yirine

5025. Yidi eve vardı ol baş ol zamān
Yine geldi evvel eve bī-gümān

5026. Gezdi evden eve oldı ev yidi H209b
Āḫir evvel viren aldı ol yidi

5027. Her birisi virdi ṣandı ol eḥaḳ
Her birine çoḳ ṣevāblar virdi Ḥaḳ

5028. Münʿim itse münʿam üzre bed duʿā
Ol duʿādan münʿam itsün ittiḳā[1505]

5029. Zīre taḥḳīḳ münʿimüñ bī-irtiyāb
Münʿam üzre her duʿāsı müstecāb

5030. Müslim olan ḳardaşın göre vara L209b
Çün ziyāret emridür vara ṭura

5031. Baʿżılar dir geçe bir gün varmaya
Varsa_ikinci günde ḫāṭır irmeye

5032. Heftede bir vara göre dir Ḥasan[1506] M209b
Günde bir var zaḥmet olmazısa sen

5033. Ol ziyāret emrin ide iḫtisāb
Bile Ḥaḳ'dan irişür niʿme'ṣ-ṣevāb

5034. Her ḳaçan kim vara ḳapu ḳaḳa ol
Diye destūr var mıdur idem duḫūl

5035. Ḳapuya ḳarşu müḳābil ṭurmaya
Bī-edeb vażʿıla kimse görmeye

5036. Belki ḳapu köşesin ḳıla maḳām
Ṭura öñin gözleye ol nīk-nām

5037. Aralıḳdan içerüye baḳmaya
Boynına şeyṭān kemendin ṭaḳmaya[1507]

5038. Üç kez anda isteye destūr aña

[1505] itsün: ide H, L
[1506] Bahsi geçen zat, tâbiînin en faziletlilerinden biri olarak kabul edilen "Hasan-ı Basrî"dir. Kaynak eserde zikredilmeyen "Hasan-ı Basrî"nin ismi, Seyyid Alizâde şerhinde geçmektedir. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 284; Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 392.
[1507] kemendin: yuların L

Her birinde böyle diye ol yaña

Es-selāmü ʿaleyküm yā ehle'l-beyti e yedẖulü fülānün.[1508] H210a

5039. Yaʿnī diye ehl-i beyte es-selām
Var mı girmek içerü ʿabdü's-Selām

5040. Her diyişüñ arasında eglene
Ger yimekde olsa yiye diñlene

5041. Daẖı ābdest alur olsa ol kerīm
Ḳıla dört rekʿat namāzı ol ḥalīm

5042. Ol ḳadar ṭura tevaḳḳuf eyleye L210a
Olmasun ibrām tekellüf eyleye

5043. Ger aña destūr ola ide duẖūl
Virmese döne gide ẖoş bula yol[1509]

5044. Saḳına kīn ü ʿadāvet itmeye M210a
Burnına şeyṭān girüben gitmeye

5045. Ṣāḥibü'l-beyt ḳılsa irsāl bir kişi
Dise kimdür bunda ḳılan cünbüşi[1510]

5046. Aña vācib olmaz ol destūr ala
Lāzım olmaz içerüye bu gele[1511]

5047. Ger içerden gelse ṭaşra bir nidā
Dise kimdür ḳapuda eyler ṣadā

5048. İşidüben anda ol ben dimeye
Ol cevāb olmaz anuñla ḳomaya

5049. Belki diye gire mi ʿabdü's-Selām
Kim anuñla eyleye bir dem kelām

5050. Ger virürse aña ol dem lā cevāb
Döne sālim itmeye kibr ü ʿucāb

5051. Diñle İslām sünnetinden bir ẖaber H210b
ʿĀḳil olan andan olur muʿteber

[1508] Buhârî, "Bedu's-Selâm", 13 (No. 6245), 8/54; Müslim, "Âdâb" 33 (No. 2153), 3/1694.
[1509] ẖoş: hem L
[1510] Kimdür: aña H / kimdür bunda ḳılan: var gör añla andan L
[1511] olmaz içerüye bu: oldı içerüye ol H

5052. Gelse zāʾir aña ikrām olına
Ol dem anuñ ḥācetine bulına

5053. Altına yaṣduḳ vire ḳıla ḥużūr
Kendü kāyim ḫidmet ide bā-sürūr

5054. Zāʾir anuñ itdügi ḥürmetlerin
Ḳarşu ṭurup ḳılduġı ʿizzetlerin

5055. Göre maḳbūl hīç birin redd itmeye L210b
Feyż-i luṭf olmış bile sedd itmeye

5056. Zīre ḥaḳḳ-ı Müslim'e ḫorlıḳ olur
Kendü ḳadri pāyesi hep bozılur

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ṣelāṯün lā-yüraddü'l-vesāʾidü ve'd-dühnü ve'l-lebenü illā en-yetevāḍaʿa'z-zāʾiru li'llāhi Teʿālā."[1512] M210b

5057. Bu ḥadīṯde buyurur ḳuṭbü'l-enām
Ḳulʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5058. Didi üç şey var durur redd olmaya
Gelse bir bir hīç biri sedd olmaya[1513]

5059. Biri yaṣduḳ ʿizzet içün ḳonılur
Biri yaġdur anı ādem dürtünür

5060. Biri daḫı içilür oldur leben
Diñle anuñ birini iy şīr emen

5061. Ger tevāżuʿ li'llāh olsa zāʾire
İstemez yaṣduḳ muḫālif sāʾire[1514]

5062. Arżı ḳılsa iḫtiyār andan bedel
Meskenetdür eylemiş niʿme'l-emel

5063. Çün mülāḳī ola zāʾir ol ere H211a
Kendüye maṭlūb olan ol rehbere

5064. Her biri diye nicesin *keyfe ḥāl*[1515]
Her ṭarafdan ola ḫoş ṭatlu maḳāl

[1512] L'de hadisin devamında "Ṣadaḳa Rasūlü'llāh" İfadesi yer almaktadır. Hadis için bkz. Tirmizî, "Âdâb", 37 (No. 2790), 5/108.
[1513] didi: eydür L // biri: birin M
[1514] olsa: ola H, L
[1515] *keyfe ḥāl: Nasılsın?*

5065. Çün ne ḥālden zāʾiri ide suʾāl
Müʾminen olmaḳ cevābı ḫoş maḳāl

5066. Ḫayr içinde ʿāfiyetde ḥamdile L211a
Dise ḫoşdur bu daḫı gelse dile[1516]

5067. Çünki bundan ṣoñra bula ol maḳar
Aña lāyıḳdur ṭaʿāmdan mā-ḥażar

5068. Ol gelenden ṣu daḫı olsun bile
Ḥācetinde anı da bulsun bile

5069. Evde ḥāżır olmayan ḳayrılmaya
Bulınandan geçmeye ayrılmaya

5070. Nisye içün naḳdini ḳılma kesād M211a
Zīre niʿmet böyle bulur izdiyād[1517]

5071. Olmasun ola tekellüf ol zamān
Müriṣ olur infiʿāli bī-gümān

5072. Sünnetinden oldı iy ehl-i edeb
Uḫrevī iḫvān yüzin ḳılmaḳ ṭaleb

5073. Anlaruñçün zīnet oldı hem-çünān
Diñle tafṣīl anlara bir bir beyān

5074. Şol libās kim ola ol ġāyet naẓīf
Geye daḫı dürtüne ṭīb-i laṭīf[1518]

5075. Daḫı diñle n'olısardur ne gerek
Liḥye bendin fetḥ ider şāne gerek

5076. Hem ṣalātiçün vuḍūsın ala ol H211b
Ṭāḳatınca zīnetine bula yol

5077. Pes bulardan ṣoñra ḳıla ol ḫurūc
Vara iḫvān yüzine bula vülūc[1519]

5078. Daḫı diñle nicedür deʾb-i selef
Ki_ol yola gitmeklige lāyıḳ ḫalef

[1516] bu daḫı gelse: bu da gelse hem L
[1517] böyle: bunda L
[1518] ola ol: anlara H
[1519] Pes: Çün L

5079. Şol mevedded kim ḳadīme ola ol L211b
Şaḳlanur ṣoḥbetlerinde bī-ġulūl

5080. Hem müvāḫāt emrini ḥıfẓ itdiler
Ol meveddet aṣlını berkitdiler

5081. Daḫı iḫvān sırrı ifşā olmadı
Hīç muḫālif birbirine gelmedi

5082. Ḳodı nefsin virdi mālın buldı yār
Böyle olur dost yolında iḫtiyār

5083. Daḫı rūḥın yolına ḳılur fidā M211b
Yaʿnī aña mā-ḥażar eyler edā

5084. Ḳomadılar bī-edeb ola celīs
Bī-ḥayāyı itmediler hem enīs

5085. Hem utanmaz kimse yoldaş olmadı
Cümle küstāḫ gitdi ḥāldaş olmadı

5086. Daḫı anlar didiler bi'l-ittifāḳ
Kim belāda olsa ḳalsa bī-vifāḳ

5087. Anı īcāb eyleyen budur hemīn
Bir utanmaz şaḫṣa olmış ol ḳarīn

5088. Didiler ḫoş *fe'ḳbelū iḫvāneküm*
Ve'rġabūhüm ve'ḥfaẓū eymāneküm [1520]

5089. Olsa iḫvān küfrile ehl-i ʿaẕāb H212a
Aña *ruddū* geldi anlardan ḫiṭāb[1521]

5090. Ehl-i īmān olana cennet maḳar
Ehl-i küfrüñ mehbaṭı olur saḳar

5091. Beyne ẕālik olanı ol Ẕü'l-celāl
Dilerise ʿafv ider görmez zevāl

5092. Dilerise ʿadlile yaḳar anı L212a
Diñ diyelüm şaḳla oddan yā Ġanī

[1520] ḫoş fe'ḳbelū: hem iḳbelū L // īmāneküm: eymāneküm L. *Dostlarınızı (iman sahibi oldukça) kabul edin, onlara rağbet edin ve siz de imanınızı muhafaza edin.* (Bkz. Bkz. Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 396)

[1521] Aña: Daḫı L (*ruddū: Dostlarınız inkara saparlarsa onları **reddedin**.)*

Ḳāle'llāhü Teʿālā: "Ve yaġfiru mā-dūne ẕālike li-men yeşāʾü."[1522]

5093. Daḫı bunlar her ḳaçan bulsa ẓafer
Aña kim ṣāliḥ ola gerçek ḫaber

5094. Aña bunlar yapışurlar bī-gümān
Kim ḳomazlar żāyiʿ ola ol cüvān

5095. Yār-ı ṣādıḳ bildiler bī-muḫterez M212a
Ṭutdılar kibrīt-i aḥmerden eʿaz

5096. İtdi bunlar ṣoḥbet içre iltizām
Birbirile iştirāke ihtimām

5097. Eyü yatlu birine bir ḥāl ola
Her birinden ʿavnile iḳbāl ola

5098. Ola dostlıḳ ber-ṣebāt u ber-ḳarār
Levn-i ḥubbuñ dönmeye leyl ü nehār

5099. Ger birisi luṭfıla ola muʿīn
Saña raḥmet diye ḳıla āferīn

5100. Yārı yardım eylese az görmeye
Emrin istiḥsān ide hīç yormaya

5101. Ṣaġlıġında ʿahdine ide vefā H212b
Öldüginden ṣoñra hem-çün bā-ṣafā[1523]

5102. Ger bulardan olsa bir şey nā-bedīd
Yitürenden istemek olmaz sedīd

5103. Bu benümçün bu senüñçün yā fülān
Dimeye ol iḫtiṣāṣ olur yaman

5104. Diline bu gelmesün kim ben saña L212b
Eylük itdüm itmedüñ sen hīç baña

5105. Dimeye hem işlerem var irticā
Zīre lāzım yā ṭamaʿdur yā recā[1524]

[1522] *Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz.* ***Bunun dışında kalan (günah) ları ise dilediği kimseler için bağışlar.*** *Allah'a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.* Nisa Suresi, 4/48. Ayrıca bkz. Nisa Suresi, 4/116.

[1523] ide: ḳıla H

[1524] işlerem: işlerüm H

5106. Dimeye hem işlemezem n'ola o
Umuram kim işlemedüm ola bu

5107. Dise yārı ṭur gidelüm ger aña
Ṭura gide dimeye ḳanḳı yaña

5108. Çün gidelüm diye lāzım inḳıyād M212b
Zīre ḥāṣıl ittibaʿdan her murād

5109. Baʿżı mālın eylese anuñ ṭaleb
Ḳadrin anuñ ṣormaya hem-çün sebeb

5110. Biñ mi yüz mi dimeye ʿarż ide māl
Maṣrafın ṣormaya diye işte al

5111. İmtizācda bil *ke-nefsin vāḥide*[1525]
Ülfetinden añla ṣorma ṣāhide

5112. Yise ḥattā yārı anuñ ger ṭaʿām
Bu aġızda bula leẕẕet ber-tamām[1526]

5113. Görse bunlar ḳuru ṣorar ḥālini
Virmez aña lāzım olan mālını

5114. Ol kelāma didiler suḫriyyedür H213a
Ol diyiş ẓāhir aña zehriyyedür

5115. Daḫı aña merḥabā ehlā dise
El ucıla yüzine sehlā dise

5116. Nefsin ehlin ṭutmasa ber-iḥtirām
Lāzımında itmese ḫoş ihtimām[1527]

5117. Kendü gibi ihtimāmın itmese L213a
Lāzım olan yola hergiz gitmese[1528]

5118. Merḥabā ehlā didügi hep riyā
Hem nifāḳdur Allāh andan ṣaḳlaya

5119. Yār-ı ṣādıḳ miṣline ḳılmaz ʿitāb
ʿAybını luṭfa ṣayar bī-irtiyāb[1529]

[1525] *ke-nefsin vāḥide: Bir nefis (can) gibi.*
[1526] Bu aġızda: Boġazında H
[1527] ṭutmasa: ṭutmaya H // ḫoş: hem L
[1528] yola: yere H
[1529] bī-irtiyāb: bī-iġtiyāb H, L

5120. Ġamz iderse ḳavli maḳbūl olmaya
Şaḫṣ-ı vāḥid ḳavli maʿḳūl olmaya

5121. Beyyinesi olsa anuñ ʿādile M213a
Cürmini luṭf eyle Allāh'dan dile

5122. Dise kimse yaḫşi er gitmek gerek
Anda daḫı iḥtiyāṭ itmek gerek

5123. Ḥubba buġża ḳavl-i vāḥid key degül
Kendüzin cemʿ itmeyen hīç şey degül

5124. Ḳavl-i vāḥid buġża ʿillet olmaya
Tāʾib olsa muʿteẕir let olmaya[1530]

5125. Gözle luṭfın cān gözile ʿaybı ḳo
Var maḥabbet çün bilürsin raybi ḳo

5126. Yolda görseñ yār-ı ṣādıḳ seyri var
Ṭınma gitsün ṭınmaduġuñ ḫayrı var

5127. Dime ḳandan ʿazm idersin iy hümām H213b
Daḫı gitmek ḳanda bulur iḫtitām[1531]

5128. Vaḳt ola iḫbāra imkān olmaya
Emr-i taʿcīl dimek āsān olmaya

5129. Çünki iḫvān uḫrevī ola tamām
Anlara mekrūh ʿamel var dir imām

5130. Ol ʿamel aṣlın ṣorarsañ iy cüvān L213b
Kār-ı dünyā mā-ṣadaḳ diñle beyān

5131. Cümlesinden birisi anuñ sefer
Birisi alış viriş iy muʿteber

5132. Biri anuñ anlara emr-i nikāḥ
Māniʿ olsa ol daḫı olmaz mübāḥ

5133. Ger dilerseñ ola ecrüñ ber-devām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[1532]

[1530] olsa: olan H
[1531] bulur: olur H
[1532] Ber-Nebī gū: Ḳul āleyhi L

EL-FAṢL FİʾL-MÜCĀLESETİ.[1533] M213b

5134. İsteyen gelsün berü niʿme'l-celīs
Bula nefʿin söyleye ḫayru'l-enīs[1534]

5135. Çün enīsüñ lāzımı olur cülūs
Deʾbini bilmek gerek şankim şümūs

5136. Sünneti deʾbi anuñ çün bī-şümār
Bir bir andan diñle vardur iḳtidār

5137. Biri anuñ uḫrevī iḫvānıla
Meclis ide hem-çünān aḫdānıla

5138. Ol zamān ābdestile bula mecāl
Aḥsen-i heyʾetde ola ber-kemāl

5139. Anuñiçün ger ola ecmel libās H214a
Geysün anı ḳılmasun ġayra ḳıyās

5140. Biri yaşda ekber ola nāmudār
Bula meclis eşrefin ṭutmış ḳarār

5141. Daḫı ʿilmen efḍal ola ber-kemāl
Ṣadr-ı meclis merkezidür bī-cidāl

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Ḫayru'l-mecālisi me'stuḳbile bihi'l-ḳıbletü."[1535]

5142. Bu ḥadīṯinde işit ḫayru'l-enām L214a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5143. Ḳıbleye ḳarşu cülūsa ber-uṣūl
Didi bil ḫayru'l-mecālis ol Resūl

5144. Ger oturmaḳ dilese pīr ü cüvān
Her birine vāsiʿ ola bir mekān[1536]

5145. İki kimse ger otursa bir yire M214a
Olmasun kim gire ṣāliṯ ayıra

5146. Ḥalḳanuñ çaḳ ortasında bir kişi
Ger otursa yatlu olur cünbüşi[1537]

[1533] mücāleseti: mecālisi L
[1534] celīs: enīs H, L // enīs: celīs H, L
[1535] Bu hadis L'de yoktur. "أكرم المجالس" lafzıyla kaynaklarda yer almaktadır. Harâitî, **Mekârimu'l-Ahlâk**, 244.
[1536] dilese: dileye L

5147. Kimse almaz olsa anı yanına
Bula boş yir şükr ide Subḥān'ına

5148. Kendüyiçün kimseʾi ḳaldurmaya
Bula yirin kendüyi aldurmaya

5149. Anuñiçün bir kişi ḳılsa ḳıyām
Yirin almaḳ yaḫşi olmaz ol ġulām

5150. Ṣadriçün meclisde zaḥmet çekmeye
Bī-edebdür yir bula da çökmeye

5151. İll*ā* ehl-i meclis aña gelseler H214b
Luṭfıla anı ilerü alsalar

5152. Yaʿn*ī* meclis ehli dise gel berü
Ṣadra geçsün olmasun ḳala girü

5153. Yāḫud ol beyt ṣāḥibi merd-i güzīn
Anı ṣadra ṣalsa vara ol hemīn

5154. Güneşile gölge gelse bir yire
Meclis olmaḳ lāyıḳ olmaz ol ere

5155. Zīre şeyṭān maḳʿadıdur ol mekān L214b
El-emān min-sūʾihī ş̲ümme'l-emān[1538]

5156. Uḫrevī iḫvān derile bir yire
Anlaruñla zeyn ola ol dāʾire

5157. Birbirinden olmasun ayrılmaya
Başḳa başḳa ayru yir ḳayrılmaya

5158. İctimāʿda ülfet eyler bil ḳulūb M214b
Şems-i himmet ol zamān ḳılmaz ġurūb

5159. Var faḳīrler meclisin ḳıl iḫtiyār
Tā kim İslām ʿaskerinden ola yār

5160. Daḫı meclis eylese ehlü'l-veraʿ
Varan aña eylemez āḫir ceza[1539]

[1537] Ḥalḳanuñ: Ḫalḳanuñ L
[1538] *(Ey Rabbimiz!) Onun (şeytanın) şerrinden tekrar tekrar senden eman dileriz.*
[1539] eylese: eyleye L

5161. Ehl-i īmān meclisi ḥışn-ı ḥaṣīn
Aña giren olısar oddan emīn

5162. Ehl-i ʿilmüñ meclisin bil nāmudār
Ger başuñda devlet olsa aña var

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Cālisü'l-küberāʾe ve sāʾilü'l-ʿulemāʾe ve ġāṭıbi'l-ḥükemāʾe."[1540]

5163. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām H215a
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām

5164. Didi eşrāf meclisinde ḳıl sükūt
Tā ki ʿizzet vire Ḥayy ü lā-yemūt

5165. Ḥācet olsa emri şor ʿālimlere
Raġbet itme meyli ḳo ẓālimlere

5166. Ger ḥakīmler zümresidür ḳıl ḫiṭāb
Diñle bir bir sözini añla ṣavāb

5167. Bile bula hem-nişīn ṣāḥib-dili L215a
Göre yüzin ẕikr ide Allāh dili

5168. Feyż-i ḳavli artura ʿilm ü ʿamel
Raġbet-i ʿuḳbā vire fiʿl-i güzel

5169. Meclis içre var emānet ṣaḳlana
Ṭoġrı diye şol zamān kim ḥaḳlana

Ve fi'l-ḥadīṣi inne mā-yetecālesü'l-mütecālisāni bi-emāneti'llāhi Teʿālā fe-lā-yeḥillü li-eḥadihimā en-yüfşiye ʿalā-aḫīhi mā-yekrahū.[1541] M215a

5170. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā bedru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1542]

5171. İki kimse bir yire cemʿ olsalar
Bezm-i ḳavle yansalar şemʿ olsalar

5172. Lāzım olur bil emānet anlara
Ḥıfẓ-ı vācib ber-diyānet anlara

5173. Pes bulardan birine olmaz ḥelāl

[1540] Kelâbâzî, **Bahru'l-Fevâid**, 99.
[1541] yekrahū: yükrahū L. İbnü'l-Mübârek, **ez-Zühd**, 240-241.
[1542] bedru'l-enām: ṣadru'l-enām L // Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L / Aḳbilūhüm: İḳbelūhüm H

Kim ide ifşā vara sūʾe’l-fiʿāl

5174. Sırrın ifşā itmeye ḳardaşınuñ H215b
Her cihetden ḥāline ḥāldaşınuñ

5175. Zīre taḥḳīḳ ol ḫıyānet ṣayılur
Cisme cāna çoḳ fesādı yayılur

5176. Üç kişinüñ ikisi rāz eylese
Birbirine yaʿnī maḫfī söylese

5177. Ṣāliṣ anda bulmasa ḳavle mecāl
Bulur andan ṭabʿı anuñ infiʿāl

5178. Zīre aña işbu vażʿ eyler cefā L215b
Gönli içre ḳalmaz andan hīç ṣafā[1543]

5179. Pes çıvıldı meclis içre key degül
Ḫāṭırın ḳor ġayrınuñ iy pür-uṣūl

5180. Yāḫud eyler ẓann-ı fāsid anlara
Ṣanki ṣāliṣ oldı ḥāsid anlara

5181. Meclisinden gitmege ḳılsa ḳıyām M215b
Hem-nişīnden iẕn ala bula merām

5182. Kimse anuñ yirine hem gelmesün
Gelüp anuñ yirini hīç almasun[1544]

5183. Yine gelse oldur evlā yirine
Olmasun āḫar geçe ol yirine[1545]

5184. Gitse gelse ḳılmaya kimse ḳıyām
Gerçi şimdi çoġ ider ekṣer avām

5185. Zīre oldur bil Eʿācim sünneti
Yaʿnī eyle fikr iderler ʿizzeti

5186. Didi ḳuṭbü’l-enbiyā ṣadru’l-enām
Aḳbilūhüm bi’ṣ-ṣalāti ve’s-selām[1546]

5187. Sünnet oldı meclis olmaḳ ẕikrile H216a

[1543] ḳalmaz: bulmaz H
[1544] hem gelmesün: pes gelmesün H, L // Gelüp anuñ yirini hīc almasun: Yaʿnī anuñ yirini ġayr almasun L / hīc almasun: hem almasun H
[1545] ol: bu L
[1546] Aḳbilūhüm bi’ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L

Daḫı ol dem mevʿiẓa olmaḳ bile

5188. Zīre sābıḳ meclise düşse fesād
Ol aña keffāret olur ber-murād

5189. Laġv-ı meclis ḥasret ola nā-sezā
Hem nedāmet olısar rūz-i cezā[1547]

5190. Ḫayr u rüşdin görse lāyıḳ ol hümām
Diye anı ḳardaşına bi't-tamām

5191. İde anuñ üstine daḫı şenā L216a
Fe'hve ḫayrun şümme rüşdün ḳad benā[1548]

5192. Zīre anuñ ḫayra artar raġbeti
Daḫı hem-çün ʿizzeti hem ḥürmeti

5193. Ḫār u ḫāşāk görse ḳonmış vechine
Hem libāsa ḳonsa diñle vechi ne

5194. Ala göre ṭarḥ ide ol nāmudār M216a
Diye aña ḳardaşı ol baḫtiyār

Nālet yedāke ḫayran.

5195. Yaʿnī ḫayra ellerüñ irsün senüñ
Ḥaḳ Teʿālā ʿizzetüñ virsün senüñ[1549]

5196. Yāḫud ol dem böyle diye ol ʿazīz
Çünki refʿ eyler eẕā ḳılur temīz

Ḫademeke benūke ve benū benīke.

5197. Saña lāyıḳ oġluñ itsün ḫidmetüñ
Oġluñ oġlı daḫı ḳılsun ḥürmetüñ

5198. Rāfiʿ olan ṣāḥibi diye daḫı H216b
Raġbetile işbu virdi iy aḫī

Ve le'tteḫaẕet yedāke sūʾen.

5199. Dimek olur maʿnīsi iy pür-ṣafā
Hem senüñ de görmesün destüñ belā

[1547] ola: olur L // Hem: Tā H
[1548] Fe'hve: Fe hüve L *(Bu doğru ve hayırlı olandır. O iyilik ve ihsanda bulunmuştur.)*
[1549] Ḥaḳ Teʿālā: Bārī Allāh L

5200. Ehl-i meclis gitmege ʿinde'l-ḳıyām
İşbu virdi diyeler üç kez tamām

Şubḥāneke'llāhümme ve bi-ḥamdike eşhedü en-lā-ilāhe illā ente estaġfiruke ve etūbü ileyke.[1550]

5201. Naḳl-i maʿnā işbu ḳavle iy hümām L216b
Vüsʿ u ṭāḳat yitdügince bul merām

5202. Yā İlāhī sen münezzeh Tangrı'sın
Raḥmet itdüñ her ki bildi Tangrı'sın

5203. Senden artuḳ yoḳ münezzeh Pādişāh M216b
Hep seni tenzīh ider bī-iştibāh

5204. Ḫamdüñile hem şehādet iderem[1551]
İşbu yola işbu resme giderem

5205. Cümle ʿālem Ḫālıḳ'ı sensin hemān
Senden artuḳ Tangrı yoḳdur bī-gümān

5206. Yarlıġa ben ḳulı maḥrūm eyleme
Ḫalḳ içinde daḫı meẕmūn eyleme

5207. Cümle ḫalḳuñ merciʿisin şübhe yoḳ
Raḥmetüñdür sebḳat itmiş ḫalḳa çoḳ

5208. Kapuña geldüm umaram raḥmetüñ
Tevbe itdüm cürmüme ḳıl reʾfetüñ

5209. İşbu nāliş işbu resme iy hümām H217a
Ẕikr-i meclis mühri olur bi't-tamām

5210. Daḫı laġv-ı meclise iy nāmudār
Ola keffāret yazuġuñ gitdi var

5211. Çün uḫuvvet uḫrevī ṭuta ḳarār
Birbirine vara gele ola yār

5212. Geçse üç gün varmasa bulur ḫalel
Andan artuḳ geçmeye budur emel

[1550] Bu hadis metni L'de yoktur. (el-Hâkim en-Neysâbûrî, **el-Müstedrek**, 1/720.)
[1551] M nüshasında bu beyit, 5205. beyitden sonra gelmektedir. Derkenar olarak takdim-tehir işareti konulmuştur.

5213. Yaḫşi yoldaş yaḫşi ḳardaş iy hümām
Oldur ol kim ibtidā vire selām

5214. Ẕenbe olsa mürteḳib ger yoldaşı L217a
Ki_anı mecrūḥ itmiş olsa yol daşı[1552]

5215. Ḳo ḳayırmaz bir zamān gitsün anı
Ola kim raḥmet ide aña Ġanī

5216. Bile tevbe eyleye cürmin aña M217a
Tevbe itse cāʾiz oldı var aña

5217. Faḫr-ı ʿālem sünnetinden bir ḫaber
Diñle daḫı olasın tā muʿteber

5218. Yār-ı ṣādık olsa ġāʾib bir zamān
Bilseñ anı ḳandadur aña mekān[1553]

5219. Anuñiçün ḫayr-ı Ḥaḳ'dan ḳıl ṭaleb
Tā selāmet ola dāyim bā-edeb

5220. Aña irsāl itmege yazġıl kitāb
İşbu resme yazıla anda cevāb

5221. Kendü ḥālin aña iʿlām eyleye
Lāzım olan emrini hep söyleye

5222. Daḫı anuñ ehlini evlādını
Ümmühātın hem bile ecdādını[1554]

5223. Her birinüñ bildüre aḥvālini
Diye bir bir ḫayrıla aḳvālini

5224. Daḫı anuñ ḥālin emrin ṣora hep
Gelmesine isteye andan sebeb

5225. Ol kitāb kim dindi irsāl eyleye
Evvelinde kendü ẕātın söyleye

5226. İşbu tertīb üzre ola ol kitāb H217b
Tā ḫiṭābı ola anuñ müsteṭāb

[1552] yol daşı: yol işi H (Sadece M nüshasında "یول دشی" olarak yazılmıştır. Bitişik cinassız okuma şekli de ihtimal dahilindedir.)
[1553] bir: ol H
[1554] Bu ve devamındaki üç beyit H'de yoktur.

Min-fülāni'bni fülānin ilā-[fülāni'bni] fülānin emmā baʿdü fe-innī aḥmedu'llāhe'llezī lā-ilāhe illā Hüve ve uṣallī ʿalā-Resūlihi'l-Muṣṭafā ʿaleyhi'[ṣ-ṣalātü ve]s-selām.[1555] L217b

5227. Yaʿnī evvel kendüzin yād eyleye
Daḫı dostın aña ḫoş ad eyleye

5228. Ḥaḳḳ'a ḥamdin daḫı tarṣīʿ eyleye M217b
Hem ṣalātın aña tefrīʿ eyleye[1556]

5229. Ḥamd ü ṣalāt dilerise iy reşīd
Diye daḫı dinile niʿme'l-mezīd

5230. Ṣoñra yaza ḳalbe lāyiḥ olanı
İde tafṣīl cümle ṣāliḥ olanı

5231. Çünki mürsil dürişüp yazdı kitāb
Ṣoñra ṣaçsun üstine yumşaḳ türāb[1557]

5232. Yā ḳosun yir üstine mektūbını
Tā vara zā'ir ola maḥbūbını[1558]

5233. Baʿdehū irsāl ide kātib anı
Uma īṣāl eyleye Allāh Ġanī

5234. Hem ṣaḥābe yazdılar ḫaylī kitāb
Ḥaḳ Teʿālā anlara virsün ṣevāb

5235. Ḫoş naṣīḥat mevʿiẓa derc itdiler
Her biri maḳdūrını ḫarc itdiler

5236. Ḫavf-ı ʿuḳbā emr-i İslām ber-kemāl
Nāmelerde yazılup oldı miṣāl[1559]

5237. Kiẕb ü laġv u ḳavl-i bāṭıl iy hümām H218a
Yazmadılar hīç birin oldı tamām[1560]

5238. Emr-i dīnden lāzım olan vāḳıʿa L218a
Daḫı şol kim lāzım idi şārīʿa

5239. Cümlesini bir bir anuñ didiler

[1555] L'de "ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme" şeklinde bitmektedir.
[1556] Hem: Pes L
[1557] yumşaḳ: ince L
[1558] yir: ʿarż L
[1559] Nāmelerde yazılup: Hep yazıldı nāmeler L
[1560] Yazmadılar hīc birin: Hīc birisi yazmadı L

Lāyıḳ olan cümle ḳaydı yidiler[1561]

5240. Cümlesinden birisidür taʿziye
Vara yaʿnī ide anı tesliye

5241. Daḫı ölse kimsesi yā yitse māl M218a
Ṣora vara ḫāṭırın defʿ-i melāl

5242. Daḫı biri diñle anuñ tehniye
Vara diye ḥāṣıl oldı ümniye[1562]

5243. Yaʿnī olsa ḫoş mübārek iş aña
Bāreka'llāh diye vara ḫoş aña

5244. Daḫı niʿmet şükrine faṣl-ı ḫiṭāb
Daḫı küfrüñ mūcebin āḫir ʿiḳāb

5245. Daḫı mücrim olan itse iʿtiẕār
Hem şefāʿat ḳısmını iy nāmudār

5246. Daḫı emr-i meşveret iy baḫtiyār
Daḫı nuṣret emri gibi ne ki var

5247. Aṣlıyıla her birini yazdılar
Ṭutan oñdı ṭutmayanlar azdılar

Ve cāʾe fi'l-ḥadīṯi: "Tafḍīlü aʿmāli'l-ḫayri baʿḍuhā ʿalā-baʿḍın."[1563]

5248. Bu ḥadīsde buyurur ḳuṭbü'l-enām H219b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1564]

5249. Baʿżı ḫayruñ baʿżı üzre faẓlı var H218b
Fikr iderse bulur anı ehli var[1565]

Ve hüve ḳavluhū ʿaleyhi's-selāmü: "Berre vālideyke ve lev-sāferte fī-ẕālike seneteyni ve ṣıl raḥimeke ve lev-sāferte fī-ẕālike seneten vaʿidi'l-müslimi ve lev-ʿalā-mīlin ve ṣalli ʿale'l-cenāzeti ve lev-ʿalā-erbeʿati emyālin."[1566] L218

5250. Daḫı maʿnā diñle iy baḫtı bülend
Ṭut ḥadīṯi olasın tā behremend[1567]

[1561] ḳaydı: ḳaydın H
[1562] biri diñle: diñle biri L
[1563] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 292.
[1564] Bu beyit H ve M'de yoktur.
[1565] Baʿżı: Yaʿnī H // Fikr iderse: Fikrü üzre H
[1566] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/10.
[1567] Daḫı: Naḳl-i H, L

5251. Eyle iḥsān anaña hem ataña
Yaḫşi gözle gelmesün ġam ataña

5252. İki yıllıḳ olsa yol var anlara M218b
Ḫoş tażarruʿ eyle yalvar anlara

5253. Hem ulaş ẕī-raḥmuña şor ḫāṭırın
Yolı bir yıl olsa var gör ḫāṭırın

5254. Müslim olan ḫaste olsa şora var
Ger ıraḳlıḳ olsa bir mīl itme ʿār

5255. Hem cenāze üstine var ḳıl namāz
Dört mīl olsa buʿdı anuñ ḳılma nāz

5256. Yā İlāhī raḥmetüñdür bī-ʿaded
Gelmişüz biz ʿāṣīler ister meded

5257. Ḫˇān-ı luṭfuñ birle ṭoyla ḳulları
Cennetüñde ḳoça ḥavrā ḳolları

5258. Rūşen eyle gözlerin görsün cemāl
Ḳaḥr elile olmasunlar pāyimāl

5259. Ol Ḥabīb'üñ ol Resūl'üñ yā Refīʿ H219a
Olsun ʿāṣī ḳullara yarın şefīʿ

5260. Her kim āmīn diye ola ol emīn L219a
Tā ki raḥmet ide bize ol Muʿīn[1568]

5261. *Ger be-ḫˇāhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

OTUZ BEŞİNCİ FAŞL ḤAVĀYİC İSTEMEK BEYĀNINDADUR.[1569]

5262. İy ḥavāyic aṣlına ḳılan ṭaleb
Gel berü gel evvelā ögren edeb

5263. Dir meşāyıḫ baʿżısı bir ḫoş ḫaber
Güş-ı cāna aşmaġa oldur güher[1570]

[1568] ola: olsun H
[1569] H'de fasıl başlığı şöyledir: "Ḥavāyic istemek sünnetlerin beyān ider."
[1570] güher: meger L

5264. Bir kimesne kesse ḫalḳdan iḥtiyāc M219a
Ḥaḳ'dan umsa ḥācetin ḳılsa ʿilāc

5265. Ḫalḳı Allāh aña muḥtāc eyleye
Hem saʿādet başına tāc eyleye

5266. Lāzım olan ehl-i taḳvā müʾmine
Nāsa ʿarż-ı iḥtiyācdan saḳına

5267. Hem ḥavāyic istemek Ḥaḳ'dan gerek
Tā ḥelāl ola aña nān u nemek[1571]

5268. İlden ummaḳ fitnedür ġāyet ulu
Ol ḳara ṭaġ gibidür bī-reng ü bū

5269. Ḥurr-ı muṭlaḳ müʾmine mevtden ḳatı
Ḫalḳa dimek yimekiçün ḥāceti

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Meni'steʿaffe eʿaffehu'llāhü Teʿālā ve meni'steġnā eġnāhü'llāhü Teʿālā."[1572]

5270. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām H219b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1573]

5271. Didi her kim ḫalḳdan itse iḥtirāz L219b
Ḳomaz anda Ḥaḳ Teʿālā ḥırṣ u āz

5272. Daḫı ol kim eylemez ḫalḳdan suʾāl
Ḫalḳa muḥtāc eylemez ol Ẕü'l-celāl

5273. Hem vaṣiyyet eyledi ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1574]

5274. Didi Ṣevbān itmeye ḫalḳdan suʾāl
Zīre virür ḥācetin ol bī-zevāl[1575]

5275. Yoḳluḳ itse ġāyetile ger hücūm
İtmedi Ṣevbān suʾāle hīç ḳudūm

5276. Daḫı her kim idemezse ʿiffeti M219b
Ḥācetine ger ṭaleb gelse ḳatı[1576]

[1571] Hem: Pes M
[1572] Buhârî, "Zekât", 49 (No. 1469), 2/122; Müslim, "Zekât", 124 (No. 1053), 2/729.
[1573] ḫayru'l-enām: faḫru'l-enām L, ḳuṭbü'l-enām H
[1574] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L
[1575] ḫalḳdan suʾāl: ḫalḳa suʾāl L
[1576] gelse: ḳılsa H

5277. Sünnet anda ala ābdest ol zamān
İki rekʿat nāfile ḳıla hemān

5278. Ḥācetin ʿarż eyleye ol Ḫālıḳ'a
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a

5279. Çıḳa ṭañla çün ola yevme'l-ḫamīs
İşbu resme eyleye niʿme'l-enīs

Ḳāle'llāhü Teʿālā yā eyyühe'lleẕīne āmenu'ṣbirū ve ṣābirū ve rābiṭū ve'tteḳu'llāhe leʿalleküm tufliḥūn.[1577]

5280. Āl-i ʿİmrān sūresinüñ āḫirin
Oḳuya cemʿ eyleye hem ḫātırın

5281. Āyete'l-Kürsī daḫı ola bile
Sūretü'l-Ḳadr'i daḫı alsun dile

5282. Daḫı ol dem Fātiḥa ḳılsun tamām H220a
Diñle daḫı n'idiserdür ol hümām

5283. Ḥamd ide ol Ḫālıḳ'a daḫı hemān L220a
Aña lāyıḳ hem ṣenā ḳıla beyān

5284. Hem Resūl'üñ rūḥına vire ṣalāt
Tā ki bula ḳılletinden ol necāt

5285. Ehl-i taḳvā varısa vara aña
Ḥācetin ʿarż eyleye bir bir aña[1578]

5286. Ehl-i taḳvā ehl-i perhīz bulmasa
Yaʿnī böyle hīç kimesne bilmese

5287. Nās içinde ekrem olsa bi'n-neseb
Virmiş olsa Ḥaḳ Teʿālā hem ḥaseb

5288. Vara ṣoñra aña daḫı bulışa M220a
Anuñıla söyleşe hem bilişe

5289. İşbu resme bulmasa merd-i güzīn
Bir saḫīsin bula nāsuñ ol hemīn

[1577] Ḳāle'llāhü Teʿālā: -L, -M. Ayetin meali: *Ey iman edenler! Sabredin. Sabır yarışında düşmanlarınızı geçin. (Cihad için) hazırlıklı ve uyanık olun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.* Al-i İmran Suresi, 3/200. (Bu ayetin kaynak eserde metni geçmemektedir. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 293)

[1578] ʿarż: ẕikr L

5290. Ḳalbi erḥam yüzi rūşen ola ḫoş
Varan aña olmamışdur eli boş

5291. Ger ḳılursa ḥācetin anuñ ḳażā
Ḫoş güler yüz birle ider ol vefā

5292. Redd iderse luṭfıla virür cevāb
Fiʿli ḳavli olısar anuñ ṣavāb

5293. Virür aña ḥācetinde çoḳ sürūr
Eglemez anı virür ṣanma sürür

5294. ʿArż-ı ḥācet eyleyen disün nihān
Sırrıla ḥācet biter yoḳdur gümān

5295. Ḫācet ehli kāẕiben medḥ itmeye
Kendü ʿırżı perdesini yırtmaya

5296. Olmasun taʿẓīm ola bī-ʿadd aña L220b
Hem tevāżuʿ olmasun bī-ḥadd aña[1579]

5297. Ḫācet içün cürme itme irtikāb H220b
Maʿṣıyetden eyle dāyim ictināb

5298. Müslim'e lāyıḳ degül ḳılmaḳ cefā
Kimse virmez ger dile gelmez ṣafā

5299. Bulsa alsa ḥācetin ol müstemend
Gözi göñli ṭolsa olsa behremend

5300. Ḳıla ḥamdin ol Ḫudā'ya ber-kemāl
Kim şerīki yoḳdur anuñ bī-zevāl

5301. Daḫı ol kim ḥācetin ḳıldı revā M220b
Anuñiçün ḫayrıla ḳıla duʿā

5302. Ġāyetile şükriden Ḥaḳḳ'a ʿayān
Ḫalḳa daḫı şākir oldur hem-çünān

5303. Ger dönerse ol zamānda yeʾsile
Olmasun ġamgīn görine yasıla

5304. Yiri gögi yaradan ol Ḫālıḳ'a
Feyż-i niʿmet eyleyen ol Rāzıḳ'a

[1579] Olmasun taʿẓīm ola bī-ʿadd aña: Ḥadden artuḳ olmasun taʿẓīm aña L

5305. Dilden eksük itmeye ḥamdin aña
Şöyle vire niʿmeti ḳala ṭaña

5306. Vardum aña virmedi dime saḳın
Ẕemmin itme gözle Rabbü'l-ʿālemīn

5307. İşbu resme ḥācete ḳoġıl zamān
Aña lāzım olmaġıl olur yaman

5308. Çün ḳażā eyler ḥavāyic ol kerīm H221a
Ol saʿādet ṣāḥibi ʿaḳl-ı selīm

5309. Ḫoş ġanīmet añlaya iḫvānına L221a
İde şükrin ḳılduġı iḥsānına

5310. Zīre O kim anı yoḳdan ḳıldı var
Hem ḳılupdur feyż-i raḥmet bī-şümār

5311. Virür aña mertebe iḥsān ider
Cümle düşvār işini āsān ider

5312. Aña göre beẕl ider bī-ʿad niʿam
Aña göre feyż ider bī-ḥad kerem

5313. ʿUsr u şiddet eylese aña nüzūl
Ḳalbini ṭar itmeye ḫāṭır-melūl

5314. Zīre anuñ maḫreci var muntaẓar M221a
Hem feraḥlıḳ var yanında muḥtażar

5315. Zīre taḳdīr eylemiş Rabbü'l-enām
Baʿde-ʿusrin yusra tertīb iy hümām[1580]

5316. Her ḳaçan kim ola ṭarlıḳ münteşir
Ol cefā açılmaġadur muntaẓır

5317. Zīre emri ġayetile olsa ṭar
Gitmesi yaḳındur anuñ bī-ḳarar

5318. Ṣabra *miftāḥu'l-ferec* dir ehl-i Ḥaḳ[1581]
Cehd idüp ol ṣābirīne mülteḥaḳ

5319. Ḥāl budur kim ṣabr evinde intiẓār

[1580] *Şüphesiz güçlükle beraber bir kolaylık vardır.* İnşirah Suresi, 94/5.
[1581] *miftāḥu'l-ferec: (Sabır) zaferin anahtarıdır. Bkz.* Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/415.

Eylese olur ʿibādet aña yār

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İnne men ʿusira ʿaleyhi emrun ev ḥamele deynen fe-ḳāle elfe merratin lā-ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'llāhi'l-ʿAliyyi'l-ʿAẓīmi sehhele'llāhü Teʿālā ẕālike ʿaleyhi."[1582] H221b

5320. Bu ḥadīṯde buyurur ḫayru'l-enām L221b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5321. Bir kişinüñ işi olsa ger ʿasīr
Deyn olsa ẕimmetinde yā keṯīr[1583]

5322. Dise biñ kez ẕikr olan ḳavl-i laṭīf
Gide ʿusri olmaya ḥāli żaʿīf[1584]

5323. Yaʿnī biñ kez ḥavḳale disün tamām
Gide şiddet gele vüsʿat ve's-selām

5324. Cümle emrin Ḥaḳ Teʿālā bī-gümān
Aña āsān eyleye bī-imtinān

5325. İstişāre emrine ehl-i ʿuḳūl M221b
Sünnetile didiler idüñ ḳabūl

5326. Ger mühimmāt ʿārıż olsa n'eylesün
Ehl-i ʿaḳla ṭanışuban işlesün

5327. Zīre kimse meşveretden ṣoñra bil
Hālik olmaz daḫı azmaz ol sebīl

5328. ʿĀdet idi ol Resūl'e ber-devām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5329. Meşveret aṣḥābıla ḳıldı güzīn
Cümlesine raḥmet itsün ol Muʿīn

5330. Bir iş üzre on kişile meşveret
Eyleyenler bulısarlar mertebet

5331. Ola anlar her biri merd-i emīn
Ehl-i ʿaḳl u ehl-i ḥikmet ehl-i dīn

5332. Yāḫud emrin bir kişile on güzīn H222a

[1582] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 295.
[1583] Deyn: Deyni L
[1584] olmaya: ḳalmaya H

İde yaḫşi meşveret ola emīn

5333. Bulmasa ger muʿtemed bir ehl-i rāy L222a
Kim ola emrinde aña reh-nümāy

5334. ʿAvratıla danışa emrin tamām
Ṣoñra ʿaksin işleye budur kelām

5335. İḫtilāfda ḫayr u iḥsān umılur
İttifāḳda şerr ü ʿīṣyān umılur[1585]

5336. Mālı infāḳ ḳılmada ṣorsañ sebīl
Meşveretde olmasun bile baḫīl

5337. Cengde ḳorḳaḳ kişiye ṭanışma var
Zīre andan lāzım olur inkisār

5338. Hem naṣīḥat emri içre bil ḥasūd M222a
Olmaya kim *el-ḥasūdü lā-yesūd*[1586]

5339. Bir kişi kim düşmanı yanındadur
Ḳaṣdı anuñ her zamān cānındadur

5340. Anuñıla ḳılmasun ol meşveret
Fikr-i düşman ḳarışur bī-menfaʿat

5341. Meşveretden istiḫāre emrini
İde taḳdīm göre ḥikmet ṭavrını

5342. Ḳıla ṣoñra iki rekʿat nāfile
Çün irādet eyledi inṣāfıla[1587]

5343. Daḫı ṣoñra isteye ol Ẕü'l-celāl
Emrin āsān eyleye bī-iḫtilāl

5344. Bir işe kim meşveret ḳılmaḳ diler
Nāfiʿ olan aşlını bulmaḳ diler

5345. Ḳurʿa ṣalsun anuñ üzre ol zamān
Görsün anda nicedür yaḫşi yaman

5346. Şol işi kim diledi tedbīrile H222b, L222b
Ṭuta anı ḫayr ola taḳdīrile

[1585] umılur: bulınur H
[1586] *Haset eden mutlu olmaz.*
[1587] Bu beyit H'de yoktur.

5347. Āḫirinde añlasa rüşd-i yesīr
Anı imżā eyleye lā-büd müşīr

5348. Añlamasa āḫirinde fāʾide
Belki andan olsa zaḥmet zāʾide

5349. Lāyıḳ oldur yıġlına andan müşīr
Ola ki_emrin eyleye Allāh yesīr

5350. Rıfḳ u ḥilmile gerekdür başlamaḳ
Çünki diler fikrin aña bağlamaḳ

5351. Cehdin ifrāṭ itmeye ola vasaṭ M222b
Ḳatı uṣañ olmaya ki_ola ġalaṭ

5352. Bile ḥaddin aña göre dürişe
Ḥaḳ vire nuṣret ṣoñına irişe

5353. Bir uġurdan iki ḥācet görse var
Eyleye āsān olanın iḫtiyār

5354. Fitneden daḫı ḫaṭardan ḳurtılur
Geñez olur müşkil olan örtilür

5355. Ḥaḳ Teʿālā'dan dileye ḫayrını
ʿĀfiyetde ḳıla Bārī emrini

5356. Daḫı her ne söylese hem işleye
Dīnine ṣāliḥ olanın başlaya

5357. Her emirde ṣıġına ol Ḫālıḳ'a
Mā-sivāyı besleyen ol Rāzıḳ'a

5358. Diye *Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm*[1588]
Anda yardım bula ḫayra müstaḳīm

5359. Hem *eʿūẕü bi'llāh* eyde ol zamān[1589] H223a, L223a
Tā ki şeyṭān sürile ola mühān

5360. Kim taʿavvūẕ eylese budur yaḳīn
Her belādan fitneden olur emīn

5361. Oḳı anuñ naẓmına budur miṣāl

[1588] *Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.*
[1589] *eʿūẕü bi'llāh: Allah'a sığınırım.*

Kim taʿavvüẕ eylese görmez melāl[1590]

Eʿūẕü bi'llāhi mine'ş-şeyṭāni'r-racīm.[1591]

5362. Ger murāda irişürse ol mürīd
İşbu virdi oḳuya niʿme'l-mezīd

El-ḥamdü li'llāhi'llezī tetimmü bi-niʿmetihi'ş-şāliḥāti.[1592] M223a

5363. Yaʿnī ʿālem ḫalḳınuñ ḥamdi tamām
Ḫālıḳ'a maḫṣūṣ olupdur iy hümām

5364. Ben de ḥamdüm aña ḳıldum iḫtiṣāṣ
Zīre ḥamdin ḫāṣṣ iden buldı ḫalāṣ[1593]

5365. Çün anuñdur ḫayr u rüşd ü bāḳiyāt
Anuñıla ḫatm olur her ṣāliḥāt

5366. Ger ẓafer bulmazısa maḳṣūdına
İşbu resme ḥamd ide maʿbūdına

El-ḥamdü li'llāhi ʿalā-külli ḥālin.[1594]

5367. Çünki cümle ḥāline ḥamd ide ol
Bulur āḫir emrinüñ aşlına yol[1595]

5368. *Rabbenā etmim lenā envāranā*
Rabbenā nevvir lenā ebṣāranā[1596]

5369. *Mā be-dergāh-ı tu eknūn āmedim* H223b, L223b
Bes ḫatāhā refte būde_est mā bedīm[1597]

5370. Raḥmetüñe çün senüñ yoḳdur ʿaded
Gelmişüz biz ʿāṣīler ister meded

5371. Ol Ḥabīb'üñ ḥürmetiçün yā Kerīm
Ol Ṣafiyy'üñ ʿizzetiçün yā Raḥīm

5372. Bizi maḥrūm eyleme āḫir nefes

[1590] Kim: Bil L
[1591] *Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.*
[1592] İbn Mâce, "Edeb, 55 (No. 3803), 2/1250.
[1593] buldı: bulur H
[1594] *Her hâl üzere hamd olsun.* Bkz. İbn Mâce, "Edeb, 55 (No. 3803), 2/1250.
[1595] cümle: böyle H, M // emrinüñ: ḥamdinüñ H
[1596] ebṣāranā: aḳṭārana L *(Rabbimiz! Nurlarımızı bizim için tamamla. Rabbimiz! Gözlerimizin ışığını artır.)*
[1597] *Kötü olduğumuz için çok hatalar işledik ve şimdi biz senin dergahına geldik.*

Çünki raḥmet senden olur muḳtebes

5373. Umaruz şefḳat ide ḫayru'l-enām
Diñ diyelüm *eṣ-ṣalātü ve's-selām*

OTUZ ALTINCI FAṢL ḲONUḲLAR ŻİYĀFETİN VE SÜNNETLERİN VE EDEBLERİN BİLDÜRÜR.[1598] M223b

5374. İy saʿādet bezmine ʿazm eyleyen
V'iy siyādet şehrini bezm eyleyen[1599]

5375. Gel bugün iḫvānıla eyle ṣafā
Gel bugün aḫdānıla eyle vefā

5376. Tā ṣaña ʿālī żiyāfet olına
Hem saña yaḫşi iżāfet bulına

5377. Hem żiyāfet aşlına vardur sünen
Vāṣıl olur isteyen ṭoġru senen[1600]

5378. Yola gel kim yol alur yola gelen
Kendü saçın yolısar yola gülen

5379. Añla nāṣiḥ pend ider hem añ sözin
Çünki ḳonduñ göçisersin añsuzın[1601]

5380. Çün ḳonuḳsın gel edeb ögren edeb
Tā saña müsned ola ḫayru'n-neseb

5381. Çün żiyāfet emridür emr-i şerīf H224a, L224a
Żayfı añla daḫı kimdür bil mużīf

5382. Oldı İslām sünnetinden iy hümām
Ol żiyāfet ḳıl riʿāyet bul merām

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Eḍ-ḍayfü yenzilü bi-rızḳihī ve yerḥalü ve ḳad ġufira li-ṣāḥibihī."[1602]

5383. Bu ḥadīṯinde didi ḫayru'l-enām

[1598] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Ḳonuḳluḳ ve ḳonuḳ edebleri beyānındadur." H'de fasıl başlığı şöyledir: "Ḳonuḳlar żiyāfetin ve sünnetlerin beyān ider."
[1599] şehrini: şehrine H
[1600] ṭoġru: yaḫşi H
[1601] pend ider: pendini L // ḳonduñ: geldüñ L (Bu beytin mısraları L'de yer değiştirmiştir.)
[1602] Benzer lafızlarla rivâyeti kaynaklarda yer almaktadır. Bkz. Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 1/68.

Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1603]

5384. Żayfi bil mihmānı nāzil her yire
Rızḳıyıla bile gelür çün ire

5385. Bir hümādur ḳondı ol uçar yine M224a
Bunda ḳalmaz lā-cerem göçer yine[1604]

5386. Pes mużīfe raḥmet ider Kirdigār
Her murādın bulısardur pāyidār

5387. Yaʿnī anı ḫoş ṭutup niʿmet viren
Maġfiretden behre alur bī-minen

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Yüṣalli'l-melāʾiketü ʿala'r-racüli mā-dāmet māʾidetühū mevḍūʿaten."[1605]

5388. Bu ḥadīṯde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1606]

5389. Virse niʿmet ḳonuġa budur ḫaber
Anuñ üzre her melek raḥmet diler

5390. Māʾide mevżūʿa olduḳca müdām
Her melek anuñiçün ister merām

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ḥaḳḳu'ḍ-ḍayfi [ḥaḳḳun] vācibün ʿalā-külli müslimin ve in-eṣbaḥa bi-finā'ihī fe-hüve deynün ʿaleyhi in-şāʾe'ḳteḍāhu ve in-şāʾe terakehū."[1607]
H224b, L224b

5391. Bu ḥadīṯde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5392. Ḥaḳḳ-ı vācib żayfa Müslim üzre var
Ḳonuġ alup bilen ider iʿtibār

5393. Devletinde oldı çünkim ol zamān
Vācib oldı itmek aña imtinān

5394. Ger ġınāsından mużīfe virse żayf
Ḥaḳḳ-ı niʿmet bilmezise ola ḫayf[1608]

[1603] ḥadīṯinde didi: ḥadīṯde buyurur L
[1604] uçar: göçer H // göçer: uçar H
[1605] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/63.
[1606] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām H, L // Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü: Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti M
[1607] ḥaḳḳu'ḍ-ḍayfi: ḥaḳḳun eḍ-ḍayfi M (Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, 260)
[1608] Bu beyit H'de yoktur.

5395. Zīre anuñ ẕimmetinde oldı deyn M224b
Kim edā-i deyn ide görmeye şeyn

5396. Dilerise dāyin itsün iḳtiżā
Dilerise terkin itsün irtiżā

5397. Çünki mihmān birle nāzil niʿmeti
Lāzım oldı aña ḳılmaḳ ḥürmeti

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Eyyümā beytin lā-yedḫulühü'ḍ-ḍayfu lā-tedḫuluhü'l-melāʾiketü."[1609]

5398. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1610]

5399. Ḳanḳı ev kim irmese mihmān aña
Hīç melek girmez yörenmez ol yaña[1611]

5400. Ol eve girmez melekler bī-gümān
Rabbenā ersil ʿaleynā bi'l-emān[1612]

5401. Ḳondurup ḳonuḳ alan evvel Ḫalīl
Sāyesinde ṣaklasun anı Celīl

5402. Künyet idi çün Ebū Ẓīfān aña H225a, L225a
Dir ḳonuḳlar atası insān aña

5403. Yapmışıdı dört ḳapulu bir evi
Gelse ḳonuḳ ḳondururdı key ḳavī

5404. Dört ḳapusı dört yaña açmış gözin
Tā gele ḳonuḳ gire süre yüzin

5405. Ger ḳonuḳsuz ḳalsayıdı ol Ḫalīl
Niçe mīller seyr iderdi ol sebīl

5406. Hem ḳonuḳsuz yimezidi ol ṭaʿām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5407. Sünnet oldı ṭuta mihmān destini M225a

[1609] Bu hadis, H'de bir sonraki beyitle yer değiştirmiştir. Hadis için bkz. Râgib el-İsfehânî, **Muhâdarâtu'l-Udebâ ve Muhâverâtu'ş-Şu'arâ ve'l-Bulgâ**, 2 Cilt, Şeriketu Dâri'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut, 1420, 1/745.

[1610] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L

[1611] irmese: girmese H, L

[1612] ersil: enzil L *(Rabbenā ersil ʿaleynā bi'l-emān: Allâhım bize güven nasip eyle!)*

Menziline ilte daḫı raḫtını

5408. Geldügine ola anuñ şāḏumān
Tā ki mihmān ḳalbine ṭola emān

5409. Hem güler yüz birle ide ol naẓar
Ki_ola mihmān ḫāne içre muʿteber

5410. Daḫı aña beẕl ide mevcūdını
Yaʿnī iʿṭā eyleye meşhūdını

5411. Hem icābet ḥaḳḳını bile muẕīf
Tā ki lāyıḳ ola maḳbūl ol şerīf

5412. Hem ḳılāde ḳıla minnet bi-ḳıyās
Ṭaḳa anı boynına ol bī-sipās

5413. Eylükile aña iḳbāl eyleye
Ṭāḳatınca aña iclāl eyleye

5414. Luṭfıla ola cevābı hem ṣavāb
Ḫulḳıla ola kelāmı hem ḫiṭāb

5415. Żayfa taʿcīl mā-ḥażar vire ṭaʿām H225b, L225b
Hem şarābın ḥāżır ide ve’s-selām

5416. Çün ṭaʿāmı ḳoya mihmān öñine
Kendü daḫı ṭura ḫandān öñine

5417. Nitekim böyle idi fiʿl-i Ḫalīl
Aḳbilūhū bi’ṣ-ṣalāti ve’l-cemīl[1613]

5418. Ol ḳonuġa gelen itlāf olmaya
Yitecekçe ola isrāf olmaya

5419. Żayfa infāḳ itdüginüñ ḳıymetin
Añmaya hīç bile ḳonuḳ ḥürmetin

5420. Zīre taḳvīm buḫlı müşʿir olısar M225b
Ṣanma anı ḫayr-ı müṣmir olısar

5421. Ḳonuġ içün çīn ide ḫāliṣ ṭaʿām
Hem neẕāfet ola anda iy hümām[1614]

[1613] Aḳbilūhū: Aḳbilūhüm H
[1614] Bu ve devamındaki mısra H’de yoktur.

5422. Kāse-i aḥsende ola her ṭaʿām
Yaʿnī ẓarfi gökcek ola hem tamām

5423. Ṭāḳatınca żayfa teklīf eyleye
Olmasun kim fevḳa-ṭāḳat söyleye

5424. Ḫışmı müriş olur ibrām ol zamān
Geç tekellüf olmasun iy nev-cüvān

5425. Żayfa her kim buġż ide olur mühān
Aña lā-büd buġż ider ol Müsteʿān[1615]

5426. Müʾmin ola müttaḳī ḳonuḳ daḫı
Tā mużīfüñ ola ḫayrı iy aḫī

5427. Olanıla ḳıl ḳonuġı iḫtiyār
Çekme zaḥmet var ḳanāʿat eyle yār

5428. Çünkim ola ḳūt-ı yevmī ḫānede L226a
Anuñiçün ḳaydı ḳo bīgānede

5429. Ḳūt-ı leyle olsa hem-çün iy ḥabīb H226a
Yiter oldur irişen Ḥaḳ'dan naşīb

5430. Kendü bi'ẕ-ẕāt ḫidmetin żayfuñ göre
Olmasun ḫāric kişi eli ire

5431. Ehline de hem sipāriş itmeye
Kendü göre hīç yabāna gitmeye

5432. Konuġ içün her ne taḳdīm eylese
Bula ecrin yaḫşi taʿẓīm eylese

5433. Bulınandan şol ki maḥbūb ola ol M226a
Anı evvel getüre ola ḳabūl

5434. Nitekim böyle idi fiʿl-i Ḫalīl
Aḳbilūhū bi'ṣ-ṣalāti ve'l-cemīl[1616]

5435. Çün ḳonuḳlar ḳoyıla eve gele
Her birisi bir mekān bula ḳala

5436. Pes ḳayırmaz aşcı olan ol ġulām
Ḥāżır itse bir niçe elvān ṭaʿām

[1615] ide: ider H
[1616] Aḳbilūhū: Aḳbilūhüm H, M

5437. Her birine buluşa ṣora murād
Aña lāyıḳ ʿarż ide ol dem zevād

5438. Tā murādın leẕẕetile her biri
Ala ola zaḥmetinden hem berī[1617]

5439. Her ṭaʿāmdan hażmı āsān olsa ger
Sebze ve_etten hem bulunsa mā-ḥażar

5440. Muṣliḥ olan hem ḳoruḳ ṣuyı bile
Ala ol dem ortaya bile gele

5441. Ḫubz-ı meksūr bigi daḫı iy ġulām L226b
Laḥm-ı ḫāliṣ ki_olmaya anda ʿiẓām

5442. Yaʿnī etmek ṭoġrana et hem-çünān H226b
Ki_anda kemük olmaya iy nev-cüvān

5443. Ṭuz dökülmiş hem şerid olmış ola
Ḥācet olan ortaya gelmiş ola

5444. Ḳonuġından ḫidmet ummaḳ ol cüvān
Ol mürüvvetden degüldür bī-gümān[1618]

5445. Ḳona tek tek girdeler bişmiş güzel
Ḳonuġ andan ḥaẕẕ ide gide ḫalel[1619]

5446. Sünnet oldur ger bile yiye mużīf M226b
Niʿmete evvel ṣuna budur laṭīf

5447. Cümlesinden ṣoñra fāriġ ola ol
Eli vara gele ṭura bī-melūl

5448. Ger ḳonuḳlar yimede süst olalar
Her birisin ḳındura çüst olalar

5449. Ḳonuġ alan fikrini böyle göre
Her ḳonuġuñ lāzımın Allāh vire[1620]

5450. Kendü nefsi üstine olmaz belā
Aña niʿmet vireni Allāh bile

[1617] hem: hep L
[1618] ol cüvān: iy nev-cüvān L
[1619] Ḳona tek tek: Daḫı ḳona L / ḫalel: melāl H
[1620] göre: bile H

5451. Konuġ alup ḳonuġa raġbet iden
Li’llāh ide daʿvetin daʿvet iden

5452. Daʿvetinde olmasun ki_ola riyā
Raġbetinde olmasun ola mirā

5453. Olmasun kim dinile bī-rayb ü şek
Ancılayın kim alur ḳonuḳ dimek

5454. Ḳonuġ alsa ḫalḳ içinde iftiḫār L227a
İtmeye tā raḥmet ide Bir ü Bar

5455. Ḳonuġ üzre ḳoymaya anı kim ol H227a
Ḳonuġuñ başı anuñla ḫoş degül

5456. Çünkü yoḳdur añlamaz anda vifāḳ
Birbirinden yaḫşidür olmaḳ ıraḳ

5457. Çün żiyāfet ide anı esḫiyā
Anda maḫṣūṣ olmaya bil aġniyā

5458. Ḫoş żiyāfet ger bile ola faḳīr
Zīre rızḳın Ḥaḳḳ ider anuñ keşīr

5459. Şol żiyāfet ki_ide maḫṣūṣ aġniyā M227a
Aña raġbet itmemişdür evliyā

5460. Ata oġul ger bir evde olalar
Hem maʿāşın birbirile ḳılalar

5461. Ata daʿvet olsa oġlan olmasa
Cāʾiz olur ata daḫı varmasa[1621]

5462. Daʿvet iden ikisine gel diye
Tā yidügin ol ḥużūrıla yiye

5463. İki ḳardaş emri daḫı hem-çünān
Ger büyükler olsalardı ol zamān

5464. Zīre daʿvet eylerise birini
Ḳalur evde ol birisi yirini

5465. Bu cefādur Müslim olan eylemez
Bu belādur ʿārif olan söylemez

[1621] Cāʾiz olur ata daḫı varmasa: Cāʾiz oldı ata daḫı olmasa L

5466. ʿİlmen efḍal sinnen ekber olanı
İde taḳdīm raḥmet ide ol Ġanī

5467. Her ne şey kim sünnete ola ḫilāf L227b
Anuñıla żayfa ikrām bil güzāf

5468. Daḫı şol kim zaḥmet olur ḳonuġa H227b
Ḳo anı kim ṣıḳlet olur ḳonuġa

5469. Çün ḳonuġa bir zamān ola ḳarīn
Ṣaḳlaya vaḳtin ṣalātuñ ol emīn

5470. Aña lāzım vaḳti iʿlām eylemek
Böyle olur daḫı ikrām eylemek

5471. Gice her ne ḳonuġa lāzım ola
Ḫāne issi anları bir bir bula

5472. Od çırāḳ naʿlīn sivākdur biri ṣu M227b
Kim müheyya eylerise yaḫşi ḫū

5473. Lāyıḳ olan her ne olsa getüre
Her murādın bir bir anuñ yitüre

5474. Hīç birin danışmaya ḥāżır ḳıla
Zīre mihmān pür-feraḥ andan ola

5475. İẕnile olsa ḳonuḳdan ol umūr
Ehl-i Ḥaḳḳ olan anı görmez ḥużūr

5476. Olmasun ḥāżır ola ṣusuz ṭaʿām
Bile gelsün ortaya her ṣubḥ u şām

5477. Ṣuyı evvel ṣaġa vire yuya el
Āḫir ola işbu resme iy güzel

5478. Ger olursa bunlar içre bir ṣaġīr
Evvel andan başlaya ol dil-peẕīr

5479. El yumaġa başlasa baʿde'ṭ-ṭaʿām
İbtidā pīrlerden ide ol hümām

5480. Evde olsa ger ḳonuḳlar bir zamān L228a
Gitmeye ḳoyup buları ol cüvān

5481. Baʿżı ḳonuḳ ḳonsa dime baʿża dön H228a
Belkim anı ʿadet ider baʿżı dūn

5482. Baʿżısıla sözin iḫfā itmeye
Hem maḳālın baʿżuñ ışġā itmeye[1622]

5483. Anlar içre çoḳ sükūt olmaz revā
Zīre vaḥşet lāzım olur hem ʿanā

5484. Kendüye nāfiʿ degül ḳavli ḳoya
Key saḳınsun beñzer ol yañlış ḫūya[1623]

5485. Daḫı söz kim ehl-i meclis bula nefʿ M228a
Dimek anı yaḫşidür olmaya defʿ

5486. Yatlu sözler ḳulına şākirdine
Ol dem iẓhār itmeye şākir dine

5487. Daḫı ehl-i beytine ṭarılmaya
Ḫışm elinden sīnesi yarılmaya[1624]

5488. Yüzini burtarmaya açа ḳaşın
Dimeyeler böyledür bulut ḳışın

5489. Belkim anuñ kimsesin öldürseler
Ḳatlini ol dem aña bildürseler[1625]

5490. Ol zamān göstermeye hīç inkisār
Olmaya ḳalbi ḳonuġuñ tā ki ṭar

5491. Hem ḳonuḳlardan birini urmaya
Anlar içre hem birin ḳaldurmaya

5492. Daḫı hergiz itmeye zecr ü ʿitāb
Luṭf-ı ḫulḳuñ yiridür gözle ṣavāb

5493. Her ḳaçan ḳavun kese yāḫud ḫıyar L228b
Ṭatsun evvel her birin ol baḫtiyār

5494. Ṣoñra mihmān öñine beẕl eylesün
Daḫı ṭatlu sözile ḫoş ṭoylasun[1626]

[1622] Bu beyit H'de yoktur.
[1623] degül: olan L
[1624] sīnesi: yüregi H
[1625] Bu ve devamındaki mısra H'de yoktur.
[1626] ḫoş: hem L

5495. Ḥāżır itse ortaya gelse ṭaʿām
Virsün anı yıġmasun yinsün tamām

5496. Zīre gelse virmese görse bular H228b
Her biri maḥzūn olur ḳalbi döner

5497. Fāriġ olsa yiseler bunlar ṭaʿām
Gitmege destūr vire menʿi ḥarām

5498. Çıḳa ṭaşra artlarınca ol zamān M228b
Ṭaşra ḳapu ola ḥaddi iy cüvān[1627]

5499. Gelseler öñce gire eve mużīf
Deʾbi oldur ṣaḳlayan olur şerīf

5500. Ger ḳonuḳ olsa ġarīb ü hem faḳīr
Oldı sünnet üç güne dek iy emīr

5501. Anı mihmān idünüp virse ṭaʿām
Bil aña *ḫayrun cezīl* olur merām[1628]

5502. Geçse üç gün ḳovmasa virse ṭaʿām
Aña raḥmet eyleye Rabbü'l-enām[1629]

5503. Çün yola gördi gider mihmānını
Ḳılsun aña luṭfıla inʿāmını[1630]

5504. Virsün aña bir mesāfe niʿmetin
Yoldaş itsün gice gündüz himmetin

5505. Anı bir gün bir gice ḳılsun öyün
Gitsün andan Allāh'a virsün boyun[1631]

5506. Şol zamān kim ayrılur mihmānına L229a
İşbu resme dise lāyıḳ şānına

Ekremtümūnī cezākümü'llāhü Teʿālā minnī ḫayran.

5507. Yaʿnī sizler baña ikrām itdüñüz
Geldüñüz luṭfıla inʿām itdüñüz

[1627] Beytin mısraları H'de kendi arasında yer değiştirmiştir.
[1628] virse: virmek H, L // ḫayrun cezīl: ḫayr-ı cezīl H, L (Bu ve devamındaki beytin ikinci mısraları H ve L'de kendi arasında yer değiştirmiştir.) (*ḫayrun cezīl: çok hayır*)
[1629] Aña: Tā ki L // ḳovmasa: ḳomasa H, L
[1630] Ḳılsun aña: Aña ḳılsun L
[1631] Anı: Yaʿnī L

5508. Size benden ḫayrını virsün Ḫuḏā H229a
Yaʿnī raḥmet eylesün rūz-i cezā

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İnne mine's-sünneti en-yaḫruce'r-racülü maʿa-ḍayfihī ilā-bābi'd-dāri"[1632] Ve yerā taḳṣīrahū fī-īfāʾi ḥuḳūḳihim velev-ṣabbe'd-dünyā ʿaleyhim ṣabben. M229a

5509. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1633]

5510. Didi sünnet sīretinden ber-tamām
Ṭaşra bile çıḳmaḳ ola iy hümām[1634]

5511. Ḳonuġıla bile çıḳa ḳapuya
Diye taḳṣīr oldı ḫidmet ṭapuya[1635]

5512. Size layıḳ her ḥuḳūḳ kāmil degül
Size lāyıḳ her umūr şāmil degül

5513. Ger dökülse niʿmet-i dünyā tamām
Ḳonuġa ʿöẕr eyleye āḫir kelām

5514. Daḫı minnet itmeye mihmānına
Tā ki ʿillet olmaya ʿişyānına

5515. Hem ḳonuḳdan ummaya şükr ü cezā
Tā aña cennet ola niʿme'l-vefā

5516. Oldı İslām ḥaḳlarından bī-gümān L229b
Daʿvete bārī icābet her zamān

5517. Yaʿnī daʿvet olsa vara lā-cerem
İde daʿvet ṣāḥibi luṭfu kerem

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men lem-yücibi'd-daʿvete fe-ḳad ʿaṣa'llāhe ve resūlehū."[1636]

5518. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām H229b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5519. Bir kimesne daʿvet itse varmasa
Lāzım olan emre ʿahdin ḳılmasa

[1632] ilā-bābi'd-dāri: -L. Hadis için bkz. İbn Mâce, "Et'ime", 55 (No. 3358), 2/1114.
[1633] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[1634] Ṭaşra bile çıḳmaḳ ola: Oldı ṭaşra bile çıḳmaḳ L
[1635] ṭapuya: ḳapuya H
[1636] ʿaṣa'llāhe: ʿaṣıya'llāhe M. Hadis için bkz. Müslim, "Nikâh" 108 (No. 1432), 2/1054.

5520. Allāh'a daḫı Resūl'e ol kişi M229b
ʿĀṣī olur oñmaz anuñ her işi

5521. Pes gerekmez varmamaḳ andan yaña
Lāzım oldı daʿvete varmaḳ aña

5522. Daḫı aña sen *henīʾen* dimegil[1637]
Yidügüñi ġafletile yimegil

5523. Zīre cennet ehline lafẓ-ı *henī*[1638]
Oldı muḫtaṣṣ eylemişdür ol Ġanī

5524. Belki disün işbu resme ol zamān
Dinmiş ola tā ki anda şükr-i nān[1639]

Eṭʿamene'llāhü Teʿālā ve iyyāküm ṭayyiben.[1640]

5525. Daʿvet itse niʿmetine ger baḫīl
Varmasına isteme saḳın sebīl

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Ṭaʿāmü'l-cevādi devāʾün ve ṭaʿāmü'l-baḫīli dāʾün."[1641]

5526. Bu ḥadīsde buyurur ḳuṭbü'l-enām L230a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1642]

5527. Bil saḫīnuñ niʿmeti ḥüsnüʾd-devā
Hem baḫīluñ niʿmeti ʿayn-ı ʿanā

5528. Bir ṭaʿāmda olsa sümʿa hem riyā
Daʿvetine varmaḳ olmaz bil revā

5529. Bilse ḫamrı devr ider ber-māʾide H230a
Daʿvetinde yoḳdur anuñ fāʾide[1643]

5530. Ger ṭaʿāmdan şoñra olsa ol fesād
Daʿvetine varan olur bī-murād

5531. Fāsıḳ olan ḥāżır itse ger ṭaʿām M230a
Daʿvetine varma anuñ iy hümām

[1637] *henīʾen: Afiyet olsun. (Yararlı olsun. / Hazmı kolay olsun.)*
[1638] *henī*: *Yapmakta olduğunuz şeylere karşılık* ***afiyetle*** *yiyin için.* Mürselat Suresi, 77/43.
[1639] Dinmiş ola tā ki anda: Tā ki anda dinmiş ola L
[1640] *Allah Teâlâ bizi ve sizi helal ve temiz olanlarla doyursun.*
[1641] Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, 3/245.
[1642] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L
[1643] ḫamrı: ḫamr M

5532. Daʿvet-i meşrūʿadur lāzım olan
Daʿvet-i Ḥaḳ fikr ide ʿāzim olan

5533. Ṭura müʾmin daʿvet olsa şevḳile
Vara yiye niʿmetini ẕevḳile

5534. Daʿvet-i meşrūʿasın fikr eyleye
Nefsine şehvet olur reʾyi ḳoya

5535. Her ne yirde daʿvet issi dise ṭur
Meclis oldur ḳıl ḳabūl eyle ḥużūr

5536. Evde olan şeyʾi taġyīr itmeye
Bile ḥālin nesne tebẕīr itmeye

5537. İllā ol kim eylemiş Allāh ḥarām
Evde anı görmesün aṣlā enām

5538. Emr-i beytden ḳılmasun aña suʾāl
Öñine baḳmaḳ oturup yaḫşi ḥāl

5539. Ṣaġa ṣola gözlerin oynatmaya L230b
Yüzini dürüp ḳaşını çatmaya

5540. Lāzım olan zaḥmetin ide ḫafīf
Tā kim andan ṣınmaya ḳalb-i mużīf

5541. Dimesün hem var fülāna iştihā
İstesünler isteyenler milḥ u mā

5542. Yaʿnī ṭuzı ṣuyı ḳılsa ger ṭaleb H230b
Cāʾiz oldı zīre var aña sebeb

5543. Yirme ʿaybı var dime yinsün ṭaʿām
Daḫı taḥḳīr eyleme ḳıl iḥtişām

5544. Gerçi olan niʿmeti olsa ḥaḳīr M230b
Dime azdur n'eylemiş gözle faḳīr

5545. Gelse yaṣduḳ ṭībile redd itmeye
Mā-i zemzem gelse hem sedd itmeye

5546. Südi yıġma gelse anı nūş ḳıl
Her cihetden ḳalbüñi sen ḫoş ḳıl

5547. Ḫāne ehli üstine beklenmeye

Gelse vaḳti gitmegüñ eglenmeye

5548. Gitmekiçün isteye iẕn-i ṣarīḥ
Tā kim ola gitmek emri key ṣaḥīḥ

5549. Söze ünsi daḫı māniʿ olmaya
Bitse ḥācet ḳavle ḳāniʿ olmaya

5550. İll*ā* menzil ṣāḥibi ʿavḳ eylese
Gitme diyü ḳaṣdıla şevḳ eylese[1644]

5551. Ṭuta emrin gözleye destūrını
Aña tābiʿ eyleye maḳdūrını

5552. Daʿvet olur diyüben aç olmaya L231a
Yaʿn*ī* lūta ḳatı muḥtāc olmaya

5553. Yisün evde ol sehelce bir ġıdā
Dinmeye tā ne ḳatı yir bu gedā[1645]

5554. Pes yiyiş gökcek gerekdür iy cevād
Bil budur ḳavl-i eṣaḥ ḳıl iʿtimād

5555. Görmese ṣun dimese ṣunma saḳın H231a
Sen muẕīfüñ vaẓʿını gözle hemīn

5556. Māʾide ġayruñ saña ʿāʾiḳ degül
Ṣunma andan ġayra sen lāyıḳ degül

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men meşā ilā-ṭaʿāmin lem-yüdʿa ileyhi fe-ḳad deḫale sārıḳan ve ḫarace muġīran."[1646] M231a

5557. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1647]

5558. Daʿvetile varalar dir niʿmete
Zīre oldur bil münāsib ʿiffete

5559. Varsa daʿvet olmadın uġrı girür
Çıḳsa andan yaġmacı olmış durur

5560. Gel dimek yoḳ niʿmetine çün muẕīf

[1644] menzil: meclis L
[1645] sehelce: sehilce L
[1646] Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 1/314.
[1647] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L

Varsa girse yise andan ol ḥarīf

5561. Uġrıdur girür ḳapar yaġmacıdur
Yarın anı yidügi yir acıdur

5562. Daʿvet olsa kimseye duydurmaya
Hem yanınca kimseʾi uydurmaya

5563. Çün mużīfüñ iẕni yoḳdur ġayr ere
Olmasun yanınca kimse ergüre[1648]

5564. Yise daʿvet niʿmetinden müstemend L231b
Olmasun kim ola anda zellebend

5565. Zīre anda ekliçündür māʾide
Pes ẕaḫīre almaġ olmaz zāʾide

5566. Ger icāzet almaġa olsa ṣarīḥ
Alsa olur bil budur ḳavl-i ṣaḥīḥ

5567. Çün żiyāfet ola daʿvet ideler
Ḫoş vaḳārıla müʾeddeb gideler

5568. Ḥırṣıla yürtüp yürümek key degül H231b
Kendü ḳadrin bilmeyen hem şey degül

5569. İki kişi bir kişiye gelseler M231b
Her birisi ayru daʿvet ḳılsalar

5570. Anı tafṣīl eyleye işbu ḥadīṯ
Diñle cāndan ḳoma dilden yā Muġīs

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İẕe'cteme'a dāʿiyāni fe-ecib aḳrabehümā bāben fe-inne aḳrabehümā bāben eḥaḳḳü" [1649] Hāẕā fi'l-cīrāni iẕe'stevet merātibühüm ve illā fe-aḳrabehüm vüdden ve maḥabbeten evlā fi'l-icābeti.

5571. Bu ḥadīsde buyurur ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1650]

5572. İki ṭālib ḳılsalar ger ictimāʿ
Diñle maṭlūb emrin eyle istimāʿ

[1648] Bu beyit H'de yoktur.
[1649] fe-inne: fe-in L. İkinci "bāben" kelimesi M'de yoktur. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Et'ime" 10 (No. 3756), 3/344; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 5/408.
[1650] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L

5573. Ḳanḳısınuñ ḳapusı olsa ḳarīb
Daʿvetine varsun anuñ ol ḥabīb[1651]

5574. Zīre ol kim ḳapusı anuñ yaḳın L232a
Layıḳ oldur aña vara ol hemīn

5575. Bu dinilen ol ki hem cīrān ola
Ḳadri daḫı anlaruñ yiksān ola

5576. Ger bu resme olmasaydı dāʿiyān
Yaʿnī yiksān olmasaydı sāʿiyān

5577. Göre ḳalbi ḳanḳısına mürtebiṭ
Göre ẕātı kimlerüñle muḫteliṭ

5578. Vüddi ṣādıḳ ḳalbi ṣāfī olsa ger
Aña varsun zīre oldur muʿteber

5579. Ḳalbi çeker ḳālebin iltür aña H232a
Biʾż-żarūrī varısardur ol yaña

5580. Çün żiyāfet ola mihmān iy piser M232a
Yisün anda ki_evde yirdi ol ḳadar

5581. ʿAdl iderse ol durur inṣāf aña
Olmasun kim bulına isrāf aña

5582. Ger ziyāde yise hem-çün ol revā
Zīre faẓlın fikr ider ehl-i ṣafā[1652]

5583. Naḳṣ iderse ol ḫıyānet yā nifāḳ
Pes ṭoyunca yise vardur ittifāḳ

5584. Çün ṭaʿāmdan cümle ḥaẓẓın bulalar
Sünnet oldur kim duʿāsın ḳılalar

5585. İşbu resmile diye mihmān olan
İşbu resme diyeler ġufrān uman

Efṭara ʿindekümüʾṣ-ṣāʾimūne ve ekele ṭaʿāmekümüʾl-ebrāru ve zāratkümüʾl-melāʾiketü ve tenezzelet ʿaleyküm biʾr-raḥmeti.[1653] L232b

5586. Yaʿnī ṣāʾim sizde ifṭār eyledi

[1651] Daʿvetine varsun anuñ: Varsun anuñ daʿvetine L
[1652] fikr: ẕikr H
[1653] İbn Mâce, "Siyâm", 45 (No. 1747), 1/556; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 3/118.

Niʿmet eklin daḫı ebrār eyledi[1654]

5587. Hem melekler zāʾir oldı sizlere
ʿAyn-ı raḥmet nāẓır oldı sizlere

5588. Dileriseñ neṣrin eyle iḫtiyār
İsteriseñ naẓmın eyle ber-ḳarār

5589. Ger dilerseñ ecrüñ ola ber-devām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[1655]

OTUZ YİDİNCİ FAṢL ḲONŞI ḤAḲLARIN BEYĀN İDER.[1656] H232b

5590. Gel berü olmaḳ dilerseñ hem-civār M232b
Gel berü ḳalmaḳ dilerseñ pāyidār

5591. Tā saña dürr-i maʿānī ola yār
Dāyim ola ḳulaġuñda gūşuvār

5592. Cār-ı ṣāliḥ ḳıl ṭaleb ki_oldur refīḳ
Yār-ı müşfiḳ olan oldur hem ṣadīḳ

5593. Her umūruñ bil ehemmi oldı ol
Ehl-i ʿaḳluñ hem-demidür ḳıl ḳabūl

Ve fi'l-ḥadīṣi: "İltemisu'l-cāra ḳable-şirāʾi'd-dāri ve'r-refīḳa ḳable'ṭ-ṭarīḳ."[1657]

5594. Bu ḥadīsde buyurur ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5595. Evvelā hem-sāye ḳıluñ iltimās
Çün şirāʾ-ı dār idersiz iḳtibās

5596. Hem dilersiz maṭlaba mūṣil ṭarīḳ L233a
Evvelā bulmaḳ gerek yaḫşi refīḳ

5597. Oldı İslām sünnetinden iy hümām
Cāra ikrām luṭfila her ṣubḥ u şām

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Ḥürmetü'l-cāri ke-ḥürmeti'l-ümmi."[1658]

[1654] Yaʿnī ṣāʾim: Ṣāʾim olan L
[1655] ecrüñ ola: ola ecrüñ L / Ger dilerseñ ecrüñ ola ber-devām: Ger be-ḫˇāhī baḫt u devlet ber-devām H
[1656] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Ḳonşı ḥaḳların bildürür." H'de fasıl başlığı şöyledir: "Ḳonşı ḥaḳların ve anuñ edeblerin bildürür."
[1657] Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 1/412.

5598. Bu ḥadīsde buyurur faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5599. Cāra ḥürmet ümme ikrām gibidür
Cāra iḥsān ümme inʿām gibidür

5600. Pes gerekdür cārına ḥürmet ola H233a
Luṭf u ḫulḳ-ı ḥüsnile ʿizzet ola

Ve fī-baʿḍı'l-ḥadīṯi: "İnnehū ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme evcebe ḥaḳḳa'l-cāri ilā-erbaʿîne dāran min-külli cānibin."[1659] Fe-min-ikrāmihī en-yüvāsiyehū bi-mā-emkenehū. M233a

5601. Bu ḥadīṯde naḳl olur faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5602. Her ṭarafdan ḥaḳḳ-ı cārın ṣaḳladı
Ḳırḳ eve dek her diyārın ṣaḳladı

5603. Yüzile altmış olur bu ḫāneler
Añlasun ḳonşı diyen merdāneler

5604. Oldı ikrām anlara budur ḫaber
Mümkin olan deñlü yardım ideler

5605. Böyle mi_olur iḫtilāṭ u imtizāc
Ṭoḳ yatasın cāruñ ola ḳarnı aç

5606. Çünki virdi faẓl-ı mālı Ẕü'l-cemāl L233b
Cāruñ andan behre alsun bī-melāl

5607. Ṯülṯ-i ʿöşrin vir aña olsun şerīk
Tā ʿilācın açlığuñ ḳılsun şerīk[1660]

5608. Cāra cevri eyleme ḳıl ictināb
İtme mekrūh olan emre irtikāb

Fe-fī'l-ḥadīṯi: "Mā-āmene bi'llāhi men lā-yeʾmenü cāruhū bevāʾiḳahū."[1661]

5609. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām*

[1658] İbn Ebi'd-Dünyâ, **Mekârimu'l-Ahlâk**, Thk. Mecdî es-Seyyid İbrâhim, Mektebetü'l-Kur'ân, Kahire, t.y., 101.
[1659] Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, 6/451.
[1660] ʿöşrin: ʿişrūn L ("Ṯülṯ ü ʿöşrin" ile ilgili kaynak metinde bilgi yer almamaktadır. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 305)
[1661] Buhârî, "Edeb", 29 (No. 6016), 8/10.

Aḳbilūhüm bi’ṣ-ṣalāti ve’s-selām[1662]

5610. Şol kim olmaz cār ẓulminden emīn — H233b
Aña müʾmin dimedi ehlü’l-yaḳīn

5611. Ṭāḳatınca cārına ihdā gerek
Olanından az u çoḳ iʿṭā gerek

5612. Cārı kāfir olsa da virmek revā — M233b
Lāyıḳ oldı lāzımın ḳılmaḳ ʿaṭā

5613. Dār-ı cār içre gerekmez hīç naẓar
Ger icāzet virmese kimdür baṣar

5614. Baʿżı fāẓıl gör nice infāḳ ider
Dört ṭaraf ḳonşısına işfāḳ ider

5615. Ṣaġ ṭaraf da ṣol ṭaraf da hem şimāl
Hem öñin de gözledi virdi menāl

5616. Her ṭarafdan ḳırḳ idi bil müstemend
Her birisin eylemişdi behremend

5617. Gelse ʿīdeyn kisvet ü ḳurbānıla
Her biri merʿī idi iḥsānıla

5618. Dirdi daḫı kim tezevvüc eylese — L234a
Yaʿnī ġamdan ol ṭeferrüc eylese

5619. Baña iʿlām eylesün bulsun murād
Emrin itmām ideyin bi’l-inḳıyād

5620. Cār cevrinden ṣayılur müşterek
Dārınuñ dīvārına bevl eylemek

5621. Kelbin atmaḳ ṭaşıla hem-çün cefā
Ḥācetinde ḳapu yapmaḳ hem ʿanā

5622. Çünki bile iḥtiyācın cārınuñ
Ḳarşu vara aça bābın dārınuñ

5623. Olmasun kim cāruña ola cefā — H234a
Elden iḥsān ḳoma dilden sen ṣafā

[1662] Ḳāle: Zīre H (Bu beyit L’de şöyledir: “Bu ḥadīṯde didi faḫru’l-enbiyā / Aḳbilūhüm bi’ṣ-ṣalāti ve’r-rıḍā”)

5624. Oġlına luṭf eylemek hem-sāyenüñ
Ḥürmetinden ṣayılur hem sāyenüñ

5625. Yüzini āyīneveş tozdan sile
İḥtiyācın ḳomaya hīç ġāsile

5626. Başın anuñ yaġlaya germ eyleye
Ḳalbin anuñ mūmveş nerm eyleye

5627. Daḫı başın ṣıġaya ol nāmudār M234a
Ola ʿizzet sāyesinde pāyidār

5628. Ḳonşı iḥsān eylese göre kebīr
Saḳına ʿadd itmeye anı ḥaḳīr

5629. Her mülāḳī olduġunca ol peḏer
Yüzini ʿarż eyleye rūşen güler

5630. Şūrvesinden ḳotara aña vire
Olduġunca niʿmeti aña vire

5631. Dise baña ḥācet oldı māl-ı ḳarż L234b
Vir tekellüf çekme ṣankim ʿayn-ı farż[1663]

5632. Ṣora vara olurısa ol marīż
Gide rāżī olurısa ol marīż

5633. Gelse senden eylese yardım ṭaleb
Bitür anuñ ḥācetin dime ʿaceb

5634. Mālı oġlı ḳalmasa olsa ḥazīn
Var tesellī eyle ġam gitsün hemīn

5635. Ger işābet eylese eylük aña
Tehniye itmek gerek lāzım saña

5636. Ger cenāze işide ḥāżır ola H234b
Her ṭarafdan ḥāline nāẓır ola

5637. Ġāyib olsa menzilin ehlin anuñ
Gözleye aṣlın bile ferʿin anuñ[1664]

5638. Ehl-i beytin ḥıfẓ ide ola muʿīn
Hīç ḫıyānet itmeye ola emīn

[1663] baña ḥācet oldı: ḥācet oldı baña L
[1664] aṣlın bile ferʿin: ferʿin bile aṣlın L

5639. Görse çölmek cūş ider şūrvāyıla
Ṭatdur andan ḳoma şūr u vāyıla

5640. Cār üzre yapmaya ʿālī binā M234b
Yiline mānīʿ olur gider havā

5641. İllā kendü dise yap yoḳdur żarar
Böyle iden yolını yaḫşi erer

5642. Alsa yimiş evvelā cāra vire
Daḫı sırran menziline givire

5643. Yimişile çıḳmaya ṭaşra veled
Zīre cār oġlı gözin ṭutar remed

5644. Ḫışmına maẓhar olur ḳalbin yıḳar L235a
Gördügünce yüzini egri baḳar

5645. Cār ḥaḳḳın itmedüm īfā diye
Ḫaylī taḳṣīr eyledüm eyvā diye

5646. Ṣatsa dārın cārına ʿarż eyleye
Vara bir bir varına ʿarż eyleye

5647. Ġāyib olsa gelmeyince ṣatmaya
Ḫāṣılı cār olmayınca ṣatmaya

5648. Yāda ṣatma cāra danış ṣoñra ṣat
Gör rıżāsın diñle daḫı beyyināt

5649. Ger cidārında diler dikmek şecer H235a
Olmasun mānīʿ ḳosun bitsün şemer

5650. Ṣuyıla ṭuz odıla yāḫud ḫamīr
İstese menʿ itmeye merd-i münīr

5651. Müslim-i ṣāliḥ olursa ḳonşı ger
Ḫoş ġanīmet añlaya budur ḫaber

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne'llāhe Teʿālā le-yedfeʿu bi'l-müslimi'ṣ-ṣāliḥi ʿan-mi'eti elfi beytin min-cīrānihi'l-belā'e."[1665]

5652. Bu ḥadīsde buyurur faḫru'l-enām M235a

[1665] Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ el-Ukaylî, **ed-Du'afâ'ü'l-Kebîr**, Nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî, Beyrut, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418/1998, 4/404.

Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām

5653. Ḥaḳ Teʿālā Ẕü'l-cemāl u Ẕü'l-kemāl
Ṣāliḥ olan Müslim'e virdi ḫıṣāl[1666]

5654. Yüz biñ olsa her ṭaraf hem-sāyesi
Hep belāsın defʿ ider ḫoş sāyesi

5655. Ḳadrini bil ḥürmetin ḳıl ṣāliḥuñ
Defʿ ider yüz biñ belāsın ṭāliḥuñ[1667]

5656. Cārınuñ cevrin çeke ʿār itmeye L235b
Ḳalbini vāsiʿ ḳıla ṭar itmeye

5657. Ġayrı cevrin çekmeye bunuñ çeke
Ḫoş iṭāʿat eyleye dizin çöke

5658. Cāra lāyıḳ olanı anuñıla
Eyleye reʾyi anuñ ola bile

5659. Didi faḫru'l-evliyā yaʿnī ʿÖmer
Ḳad ḥavā ḥaḳḳa'r-rıḍā ṣümme'ʿtemer[1668]

5660. Her kimi kim cārı ḳavmi yoldaşı
Añsa medḥin söylese erkek dişi

5661. Siz ṣalāḥında anuñ şekk itmeñüz H235b
Ṭoġrı yolı ḳoyup egri gitmeñüz

5662. Yā İlāhī eyle tevfīḳuñ refīḳ
Hem Ḥabīb'üñ Muṣṭafā olsun şefīḳ

5663. Rıḥlet itmek dilese āḫir nefes
Şekk ü şübhe ḳomasun anda denes

5664. Şol zamān kim dileye göçmek nefes
Raḥmetüñ olsun aña feryād-res

5665. Aña Furḳān eyle hem-dem ol zamān M235b
Aña īmān yoldaş eyle bī-gümān[1669]

5666. Aña İslām rehber eyle yā Kerīm

[1666] virdi: didi L
[1667] ṭāliḥuñ: ṣāliḥuñ L
[1668] *Hakk'ın rızasını layığıyla elde etti ve O'na yöneldi.*
[1669] L nüshasında bu ve devamındaki beyit müstensih tarafından sehven tek bir beyit hâlinde şöyle verilmiştir: "Aña Furḳān eyle hem-dem yā Kerīm / Aña ʿirfān serber eyle yā Raḥīm"

Aña ʿirfān serber eyle yā Raḥīm

5667. Oldı maṭlab raḥmetüñ yā Müsteʿān
Bize iḥsān eylegil niʿme'l-mekān

5668. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

OTUZ SEKİZİNCİ FAṢL NİKĀḤ SÜNNETLERİN VE FEŻĀYİLİN ḤUḲŪḲIN BİLDÜRÜR.[1670]

5669. Gel nikāḥuñ sünnetin fażlın işit L236a
Aç ḳulaġuñ cān gözin rūşen ışıt

5670. Hem ḥuḳūḳın bil nikāḥuñ iy piser
Her umūrın añla anuñ ser-be-ser[1671]

5671. ʿĀḳil ü bāliġ olan ṭāliblere
Ṣāliḥ u sālim olan rāġıblara

5672. Lāyıḳ oldı bileler faṣl-ı nikāḥ
Lāzım oldı bileler fażl-ı nikāḥ

5673. Bil ḥaḳīḳat sen nikāḥı iy cüvān H236a
Sünnetinden maḥmilen budur girān[1672]

5674. Her ḥuḳūḳuñ hem ḳażāʾen aṣʿabı
Her umūruñ nefʿan oldur meşrebi

5675. Her feżāʾil eczeli ecran budur
Her ḫaṣāʾil ecmeli emran budur

5676. Pes nikāḥ vażʿıyıla taḥṣīn-i dīn
Oldı taḥḳīḳ añlaġıl iy nāzenīn

5677. Dīni taḥṣīn ḫulḳı taḥsīn ḳıldı bu M236a
Bil gereklü ġāyetile oldı bu[1673]

5678. Kāyinātuñ menşeʾi ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

[1670] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Nikāḥ fażlın ve anuñ ḥaḳların bildürür."
[1671] añla: diñle L
[1672] Bil: Hem L
[1673] Bil: Pes H

5679. Ol nikāḥ vażʿıla itdi iftiḫār
Pes tefaḫḫur ide bulan iḳtidār

5680. Bil ḥaḳīḳat setr-i ʿavretdür nikāḥ
Āfetin olʿavratuñ ṣavsun ṣalāḥ

5681. Ol nikāḥdur celb iden rızḳ u ġınā
Ol nikāḥdur selb iden faḳr u ʿanā

5682. Bu durur dir ḥüsnile tedbīr iden L236b
Ehl-i tevḥīd zümresin tekṯīr iden

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men şehide milāke imriʾin müslimin fe-ke-enne mā-ṣāme yevmen fī-sebīli'llāhi Teʿālā ve'l-yevmü sebʿu miʾeti yevmin."[1674]

5683. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1675]

5684. Didi Müslim evlenür görse hemān
Ol nikāḥa ḥāżır olsa ol zamān[1676]

5685. *Ṣāme yevmen ḥāze faḍlen fi's-sebīl* H236b
Fe'nḳiḥū ev fe'şhedū ḳable'r-raḥīl[1677]

5686. Yidi yüz gün yaʿnī ṣāyim olur ol
Ḫoş saʿādet üzre ḳāyim olur ol

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Efḍalü'ṣ-ṣefāʿati en-yüşeffiʿa fī-nikāḥin beyne'ṯneyni."[1678]

5687. Dir şefāʿat efḍalı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5688. Ol durur kim cehd idüp alışdura M236b
Hem nikāḥan ikisin buluşdura

5689. Ol nikāḥa yaʿnī ola vāsıṭa
Ol ḫuṣūṣa yaʿnī ola rābıṭa

5690. Yalvara rāżī ola iki ṭaraf

[1674] milāke: Hadis kaynaklarında "imlāke" olarak geçmektedir. Bkz. Abd b. Humeyd, **Müsned**, Mektebetü's-Sünne, Kahire, 1988, 269.
[1675] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[1676] Ol: Hem L
[1677] *Nikahda hazır bulunan Allah yolunda bir günlük oruç faziletini elde eder. Öyleyse bu dünyadan göçmeden önce, bekarları evlendirin yahut onların nikahlarına şahit olun.*
[1678] beyne'ṯneyni: beyne'ṯneteyni L. (Yüşeffiʿa: Hadis kaynaklarında "yeşfeʿa" olarak geçmektedir. Bkz. İbn Ebî Âsım, **el-Âhâd ve'l-Mesânî**, Thk. Bâsim Faysal Ahmed el-Cevâbire, 6 Cilt, Dâru'r-Râye, Riyad, 1991, 5/95)

Alışalar tā ḳopa ḫayru'l-ḫalef

5691. Pes nikāḥa var feżāʾil hem sünen
Hem mevācib hem ḥuḳūḳ iy müʾtemen

5692. Diñle tafṣīl olısar şimdi bular L237a
Añlarısañ semʿuña dürler ṭolar

5693. Biri andan ḳarż-ı māl itmek gerek
Ol nikāḥ anuñıla bitmek gerek

5694. Zīre anuñ deynine Allāh kefīl
Ḳad ḳaḍāhū ve'rteḍā minhü'l-Cemīl[1679]

5695. Faḳr odından ḳorḳmaya üşenmeye
ʿIrżı cāmı fitneden uşanmaya

5696. Şol zamān kim niyyeti perhīz ola
Hem ṣaḳınmaḳ ḫayrıla gele ṭola

5697. Çünkim ola ol nikāḥa iḳtidār H237a
Dīni muḥkem ʿavrat ide iḫtiyār

5698. Ṣāliḥa ʿavrat olursa ḳıl semāʿ
Bu cihānda ol durur ḫayru'l-metāʿ

5699. Yaḫşi ṣoydan dīnile maʿrūfesin
Ḫānesinde ḫayrıla maʿkūfesin

5700. Bula ala alışa göre murād
Olmaya kim ʿırḳına girmiş fesād M237a

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Birru'l-merʾeti'l-müʾmineti ke-ʿameli sebʿîne ṣıddīḳan ve fücūru'l-merʾeti'l-fācirati ke-fücūri elfi fācirin."[1680]

5701. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām*
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[1681]

5702. Müʾmine ʿavrat bir iḥsān eylese
Ancılayın yitmiş insān eylese

5703. Her biri ol yitmişüñ ṣıddīk ola L237b
Daḫı iḥsān ṣıdḳıla taḫḳīḳ ola[1682]

[1679] *Cemîl olan Allâh, onun borcunu ödesin ve ondan razı olsun.*
[1680] Harâitî, **İ'tilâlu'l-Kulûb**, Thk. Hamdî ed-Demirdâş, 2 Cilt, Riyad, 2000, 1/119.
[1681] *ḫayru:ẕuḫru H*

5704. Ol birisi ʿavratuñ yitmiş ola
Bunlaruñ yitmişine yitmiş ola

5705. Fācire ʿavrat iderse bir günāh
Ol günāha itmeseydi bir gün āh[1683]

5706. Biñ ʿaded fācir günāhın bula ol
Āh u efġānıla saçın yola ol

5707. Tevbe itse Ḥaḳḳ'a ḳılsa iḫtiṣāṣ
Ol belādan lā-cerem bulur ḫalāṣ

5708. Kendü güzel aṣlı mühmel ʿavratı H237b
Alma saḳın yatlu olur ṣoḥbeti

5709. ʿİzzetile mālile bulsa cemāl
Sen nikāḥan eyleme anı ḥelāl

5710. Böyle olan ʿavratı ger alsa er
Olmaz ol ʿavrat yanında muʿteber

5711. Zīre alsa er anı olur ḥaḳīr
ʿÖmrü geçer ḫorlıġıla key faḳīr

5712. Pes bu evṣāf olmasa olur ḥużūr M237b
Olmaya ʿavrat esīri bā-sürūr

5713. Zīre ol er fitnesinden ʿavratuñ
Ḳurtulur girür içine raḥmetüñ

5714. Uzun olup aruġ olsa alma hīç
Yoḫsa ḳaddüñ ḳaşı gibi ola pīç

5715. Ḫorca küccük ʿavrata ḳılma heves
Zīre eksük görünür bī-desti-res[1684]

5716. Yaşlu ʿavrat yanına tāze cüvān L238a
Düşse ʿömri naḳdine olur ziyān

5717. Daḫı sözi çoġ olan zenden saḳın
Ġāfil olma sen seni andan saḳın

[1682] biri ol: birisi L
[1683] Ol: Hem H, L
[1684] Kanaatimizce "خورجه" kelimesi kaynak metinde geçen "ذميمة" kelimesinin tercümesi olarak kullanılmıştır. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 309.

5718. Alma ʿavrat ger ola ẕātü'l-veled
Zīre aña mübtelā olmaz ḫıred

5719. Ḫulḳı yatlu ʿavrata olma yaḳın
Ṭatlu dirlik gidiser senden hemīn[1685]

5720. Bu ḥadīṯde ẕikr olan evṣāfıla
Bulsa alsa ḫoş durur inṣāfıla

Ḳāle Resūlü'llāhi ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem: "Sevdāʾün velūdün ḫayrun min-ḥasnāʾin ʿaḳīmin."[1686] H238a

5721. Didi faḫru'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[1687]

5722. Ḳara ʿavrat ger veled eyler delim
Ol güzelden yig durur ki_ola ʿaḳīm

5723. Pes ṭoġurmaz ṣalınan bulmaz ṣafā
Ḳara yaġız ṭoġuran bulur vefā

5724. Didi daḫı mefḫar-ı kevn ü mekān M238a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü külle ān[1688]

ʿAleyküm bi'l-ebkāri fe-innehünne aʿẕebü efvāhen ve entaḳu erḥāmen ve erḍā bi'l-yesīr.[1689]

5725. Lāzım oluñ ḳızlara oluñ ḳarīn
Zīre aġzı anlaruñ ṭatlu hemīn

5726. İnḳıyādı anlaruñ ber-merḥamet
İḫtilāṭı anlaruñ ber-mekrümet

5727. Daḫı erḥām bulur andan izdiyād L238b
Cān u dilden saña eyler inḳıyād[1690]

5728. Hem ḳanāʿat anlara virmiş Cemīl
Şād olurlar ger ola *şeyʾün ḳalīl*[1691]

[1685] hemīn: saḳın H
[1686] "Ḳāle Resūlü'llāhi ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem" ifadesi H'de yoktur. Hadis H'de "Fi'l-ḥadīṯ" ifadesiyle başlar. Hadis için bkz. Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, 19/416.
[1687] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L // Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti L, İḳbelūhüm bi'ṣ-ṣalāti H
[1688] külle ān: ve's-selām H
[1689] İbn Mâce, "Nikâh", 7 (No. 1861), 1/598.
[1690] eyler: olur H
[1691] *şeyʾün ḳalīl: Az bir şey*.

5729. Çün ere varmaḳ diler ʿavrat daḫı
Bula ḳādir niʿmetile bir saḫī

5730. Ḫulḳı gökcek müttaḳī dīndār ola
Her cihetden anuñıla yār ola[1692]

5731. Ülfet ide luṭfila ola celīs
Anuñıla alışa ola enīs

5732. Fāsıḳa yiltenmesün görür cefā H238b
Cevrile dertlü olur görmez ṣafā

5733. Didi Ṣaʿbī *raḥmetu'llāhi ʿaleyh*
Külle ḥīnin enʿame'llāhü ileyh[1693]

Men zevvece kerīmetehū fāsıḳan fe-ḳad ḳaṭaʿa raḥimehā.[1694]

5734. Bir kimesne fāsıḳa virse ḳızın
Ḳaṭʿ-ı raḥm itmiş olur dönmiş yüzin

5735. Ehl-i ḥikmet *yenbaġī* didi ere[1695] M238b
Dört cihetden ʿavratı eksük göre

5736. Biri erden olmaya yaşlu ḳatı
Ol sebebden eksük olur raġbeti[1696]

5737. Biri erden olmasun uzun ola
İḫtilāṭda birine uzun ola[1697]

5738. Mālı erden daḫı artuġ olmaya
Artuġ olsa hīç ḥużūrdan bulmaya[1698]

5739. Daḫı erden olmasun artuḳ ḥaseb L239a
Ḫoş durur olmaḳ müsāvī hem neseb

5740. Yoḫsa eyler ol eri ʿavrat ḥaḳīr
Ṭatlu dirlik görmez ayruḳ ol faḳīr

5741. Dört cihetden er aña ġālib gerek

[1692] dīndār: dildār H
[1693] *Allah ona rahmet eylesin, Allah onu her zaman nimetlendirsin.*
[1694] Ukaylî, **Du'afâ**, 3/247.
[1695] *yenbaġī: gerekli.*
[1696] olmaya: olmasun L
[1697] Kafiye oluşturacak okuma biçimi tespit edilememiştir.
[1698] daḫı artuġ olmaya: olmasun artuġ ola M

Her birin bilmeklige ṭālib gerek

5742. Birisin gözle anuñ oldı cemāl
Birisin diñle edebdür ber-kemāl[1699]

5743. Biri ḫulḳ u birisi anuñ veraʿ
Fāze fiʿlen ḥāze ḳavlen men şeraʿ[1700]

5744. Sāl-ḫurde pīre virme genc ḳızı H239a
Daḫı virme aña kim ḫordur özi

5745. Ḳorḳudur olʿavrata fitne ola
Başına ḥāller gele yatlu bula

5746. Bulsa alsa ger āzādsuz cāriye
Bile yatur ḫidmet itmez māriye

5747. Ḳādir olan ḥurre alsun yigdür ol
Her cihetden ḥaẓẓ ider olmaz melūl

5748. Ger kenīzek alsa ḳādir ḥurreye M239a
Diñle baʿżuñ sözi nedir ḥurreye

5749. Alsun anı almasun ol cāriye
İşbu emrüñ şükrin itsün Bārīʾye

5750. ʿAvraṭ olsa fācire hem zāniye
Ḥüsnine aldanma ḳalma fāniye

Ḳāle'bnü Mesʿūdin raḍiya'llāhü ʿanhü: "İẕā-zene'r-racülü bi-imraʾetin şümme tezevvecehā fe-hümā zāniyāni ebeden."[1701]

5751. İbn-i Mesʿūd didi er ḳılsa zinā L239b
Hem nikāḥan şoñra vaṭ itse yine

5752. Böyle ḳılmış reʾyini ol muʿtemed
Zāniyāndur ol ikisi tā ebed

5753. Bū Ḥanīfe ol nikāḥ cāʾiz didi
Bildi aṣlın emrinüñ fāʾiz didi[1702]

[1699] Bu ve devamındaki beyit H'de yer değiştirmiştir.
[1700] *Kim bu işe girişirse, fi'len ve kavlen başarılı olur.*
[1701] Ferrâ el-Begavî, **Me'âlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'ân**, Thk. Muhammed Abdullah en-Nemr, Osmân Cum'a Dumayriyye, Süleymân Müslim el-Hirş, 8 Cilt, Dâru Tîbe li'n-Neşri ve't-Tevzî', y.y., 1997, 6/9.
[1702] Bu beyit mütercimin tasarrufu olup kaynak metinde geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, Şir'atü'l-İslâm, Thk. Muhammed Berekat, s. 311.

5754. Sünnetinden dir naẓar ehl-i ṣalāḥ
Alacaġı ʿavrata ḳable'n-nikāḥ

5755. Zīre oldur ülfete olan sebeb
Gördi aldı bildi vardı yoḳ ʿaceb

5756. Emr ḳıldı ol Nebī ḫayru'l-enām H239b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5757. Görine Ümmü Süleym ḳıla naẓar
Ṭālib idi ʿavrata ol dem meger

5758. Görüp almaḳ sünnet oldı iy hümām
Ol naẓar virmez żarar añla tamām

5759. Daḫı eyle iḫtiyār ol ʿavratı
Olmaya tā almasında zaḥmeti

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Yümnü'l-merʾeti en-yeteyessera fī-ḫıṭbetihā ve yeteyessera ṣadāḳuhā ve yeteyessera raḥimühā."[1703] M239b

5760. Bu ḥadīsde ol Resūl ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5761. Dir mübārek ʿavrat oldur iy piser
İsteseñ āsān ola saña ẓafer

5762. Mehri daḫı olmaya ġāyet girān
Raḥmi daḫı geñez ola hem-çünān

5763. Dilese ʿavrat aña virse rıżā L240a
Baʿżı ṭībdan göndere ol murtażā

5764. Alsa varsa yanına ḫoş-būy ola
Cān dimāġı ʿıṭrıla dil-cūy ola

5765. ʿAvrat erden ḳaçmaya olsa naẓīr
Yaʿnī aña beñdeş olsa dil-peẕīr

5766. Bil kefāʾet dīniledür hem daḫı
Bil ḥasebdür mālile gözle aḫī[1704]

5767. Ger şıñarı istese ḳızın anuñ H240a

[1703] Hadis kaynaklarında "fī" geçmemektedir. Hadis için bkz. Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 6/77.
[1704] kefāʾet: kifāʾet L

Virsün ayruḳ görmesün yüzin anuñ

5768. Bulsa beñdeş itmesün virsün ʿināḍ
Yoḫsa düşer fitneye artar fesāḍ

5769. Müslim'e zen beñdeşi olmaz şaḳī
Belkim anuñ beñdeşi Müslim taḳī

5770. Oldı beñdeş sevüp ikrām eyleyen
Luṭf-ı ḫulḳın aña inʿām eyleyen

5771. Buġż iderse ʿavrata ẓulm itmeye
Küfve maẓhar ola yañlış gitmeye[1705]

5772. Ger kebīra ger ṣaġīra olsa ḳız M240a
Ḥaḳḳ-ı tezvīc bil velīnüñ iy ʿazīz

5773. Yaʿnī ata ḳardaşı aʿmām ola
Tā kim emri ḫayrıla itmām ola

5774. Ger velīsüz eylese ʿavrat nikāḥ
Ol nikāḥ fāsid olur bulmaz ṣalāḥ[1706]

5775. Gerçi olsa ṣeyyibe hem ʿāḳile
İʿtirāż gelmez bilürseñ nāḳile

5776. Yaʿnī varmış olsa bir kez ol ere L240b
Yine lāzımdur velī var yol ara

5777. Bil nikāḥ bāṭıl didi ḫayru'l-enām
Ki_olmasa iẕn-i velī ola ḥarām[1707]

5778. Bunda var tafṣīlile bil iḫtilāf
Bilür anı ḥaḳḳa iden iʿtirāf

5779. Mehr-i mesnūn oldı mervī ol Nebī
Gör nice ḫoş meşrebi hem meẕhebi

5780. Şol zamān kim Fāṭıma ḫayru'n-nisā H240b
Raḥmet itsün Ḥaḳḳ aña ṣubḥ u mesā

5781. Oldı lāyıḳ zevcile ülfet ide
Gice gündüz zevcile ünset ide

[1705] Küfve: Küfre H, L
[1706] ṣalāḥ: felāḥ H
[1707] ola: olur H

5782. İtdi tezvīc mehrile aldı ʿAlī
Ḳad ḥavā ḥaḳḳa'r-rıḍā niʿme'l-velī[1708]

5783. Mehrini dört yüz gümiş miṣḳāl didi
Ḫoş ḳabūl itdi ʿAlī çün al didi

5784. Mehrini ʿavratlarınuñ ol Ḥabīb
Peş yüzer dirhem gümiş ḳıldı naṣīb

5785. Bundan artuḳ tesmiye bil olmaya M240b
Ḥaddini bilen ziyāde ḳılmaya

5786. Daḫı virsün mehrini bulsun kemāl
Borç ödenür ḳurtulur görmez melāl

5787. Virmesine yāḫud ol niyyet ide
Borcını virmeklige raġbet ide

5788. Niyyet itse virmemege mehrini
Ol sebebden ḳılsa aña ḳahrını

5789. Zāniyen rūz-i cezā bula cefā L241a
İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'l-belā[1709]

5790. Ḳādir olsa vire teʾḫīr itmeye
Virmemege aṣlā tedbīr itmeye

5791. Yoḫsul olsa ʿavrata lāyıḳ ola
Vaʿde virmek ṭavʿıla ḫoş-dil ḳıla

5792. Bu muʿaccel mehridür ol ʿavratuñ
Bil müʾeccel pāyıbendi ṣoḥbetüñ[1710]

5793. Ölmese boşanmasa almaz anı H241a
Saḳlasun ʿavrat ḳalup ölmek seni[1711]

5794. Ṭālib olsa ʿavrata Müslim kişi
Bitmege yaḳlaşmış olsa ol işi

5795. Kimse anuñ üstine hīç düşmeye
Bozmaġiçün ġayrılar hem üşmeye

[1708] *Hakk'ın rızasını layığıyla elde etti. Ali (r.a.) ne güzel dosttur.*
[1709] *Rabbimiz! Belaların şerrinden bizi muhafaza eyle.*
[1710] Bu beyit L'de yoktur. ("muʿaccel mehr" kaynak metinde geçmemektedir. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 313)
[1711] Bu beyit L'de yoktur.

5796. Zīre taḥḳīḳ ḳardaşına bu cefā
İtmiş olur hem ḫıyānet bī-vefā

5797. Oldı sünnet ḳızlara zīnet tamām
Altun incü ḥullelerle iy hümām

5798. Tā kim ide anlara raġbet gören M241a
Göre yolın almaġa himmet iden[1712]

5799. Çünki taʿyīn ide mehrin mihrübān
Hep vir aña bārī baʿżın ol zamān

5800. Didi bir vaḳt ʿĀʾişe tezvīc içün
Ol nikāḥı ol zamān tervīc içün[1713]

5801. Geldi şevvāl içre ol sulṭān baña
Hem nikāḥ eyledi hem ḳırbān baña

5802. Çün nikāḥa meyl idersin bī-ḳarār
Māh-ı şevvāl içre eyle iḫtiyār[1714]

5803. Daḫı sünnet oldı iʿlān fiʾn-nikāḥ
Yaʿnī iẓhār ideler bula ṣalāḥ

5804. Tā ḥelāli farḳ ola gide ḥarām L241b
İki ʿālem içre bula iḫtirām

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Aʿlinū hāẕe'n-nikāḥa ve'cʿalūhü fi'l-mesācidi ve'ḍribū ʿaleyhi bi'd-düffi."[1715] H241b

5805. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām*
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1716]

5806. *Aʿlinū hāẕe'n-niḳāḥa bi'l-ḳabūl*[1717]
Tā ẓuhūrına nikāḥuñ ola yol

5807. Hem anı mescidler içre ideler
Düf dögile işidenler gideler

5808. İnʿiḳādına nikāḥuñ var niṣāb

[1712] himmet: niyyet H, L
[1713] tervīc: tezvīc L
[1714] Çün: Hem L
[1715] Tirmizî, "Nikâh", 6 (No. 1089), 3/390-391.
[1716] ṣadru'l-enām: ḫayru'l-enām L // Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[1717] *Aʿlinū hāẕe'n-niḳāḥa: Bu nikahı ilan edin.*

Bu ḥadīṯden añlanur bī-irtiyāb

Fī-ʿadedi'l-ḳavmi mā-cāʾe fi'l-ḥadīṯi: "Küllü nikāḥin lem-yaḥḍurhu erbeʿatün fe-hüve sifāḥun ḫāṭıbün ve veliyyün ve şāhidā ʿadlin."[1718]

5809. Her nikāḥ kim dört kişi ḥāżır degül — M241b
Aṣlına vāḳıf degül nāẓır degül

5810. Ehl-i şerʿ olan dimez aña nikāḥ
Bel aña ıṭlāḳ olur lafẓ-ı sifāḥ[1719]

5811. Biri dördüñ ʿavrat alan ol hümām
Biri daḫı bil velī ḳılmış ḳıyām

5812. İki şāhid ʿadlile mevṣūf ola
Böyle olsa ḫayrıla maʿrūf ola

5813. Diñle sünnet iy saʿādet hem-demi
Ḥāżır ola çün tezevvüc maḳdemi

5814. ʿAvrat alan ḥamd ide ol Ḫālıḳ'a — L242a
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a[1720]

5815. Lāyıḳ olan hem şenāsın eyleye — H242a
Görglü olan hem senāsın eyleye

5816. Hem Resūl'i üstine vire ṣalāt
Bula şeyṭān şirretinden tā necāt

5817. Daḫı Ḳurʾān oḳuya ol nāmudār
Ṣoñra anı çiftlene bi'l-iʿtibār

5818. Mehr-i mesnūn ü müsemmā ẕikr ide
Lāzım olur ʿavrata ḫoş fikr ide

5819. Sünnetinden söylenür naẓm-ı dürer
Güş-ı cāna yaraşur iy pür-güher

5820. Yaʿnī sükker daḫı bādem iy hümām
Er başına ṣaçıla baʿde'n-niẓām

5821. İller anı ḳapuşalar şāḫumān
Ḫoş mübārek añlayalar ol zamān

[1718] es-Serahsî, **el-Mebsût**, 5/11.
[1719] Bel aña ıṭlāḳ olur: Belki ıṭlāḳ olınur L
[1720] besleyen: ṭoylayan L

5822. Ṣābit oldı bu maḳāl āṣārıla M242a
Vārid oldı bu menāl aḫbārıla

5823. Hem velīme sünnet oldı hem-çünān
Ḳıl ḳonuḳluḳ sen daḫı evlen hemān

5824. Olsa bir ḳoyun velīme eyleye
Ḥāżır olan ḫalḳı anda ṭoylaya

5825. Virse ḫurmā yā velīme adına
Vire leẕẕet ol nikāḥ bünyādına

5826. Un olursa yaġıla olur sevīḳ
Ṭatlu niʿmet olısardur iy refīḳ[1721]

5827. Yā anı ol gün velīme eyleye L242b
Yāḫud etlü ḫoş helīme eyleye

5828. Etmekile yā velīme eyleye H242b
Niʿmetile ḫalḳı ol gün ṭoylaya

5829. Ḫoş ġanīmet añlaya müʾmin olan
Ol dügünüñ niʿmetinde bulınan

5830. Zīre Allāh cennetinden bir ṭaʿām
Ol ṭaʿāma ḳarışur ol gün tamām[1722]

5831. Ḳadrini taḥḳīḳile miṣḳāl didi
Ḥāl dilile ḫāżırīne al didi

5832. Çün velīme ḳadrini bildi ʿulā
Ḳıldı İbrāhīm peyember ḫoş duʿā

5833. Hem Muḥammed iftiḫāru'l-mürselīn
Hem Muḥammed iḫtiyāru'l-mütteḳīn

5834. Hem velīme olduġunca ḫoş duʿā
Ḳıldı Ḥaḳḳ'a muḫlişan ḥamd ü ṣenā

5835. *Fe'nẓurūhüm ṣümme ḳūlū yā kirām* M242b
Min-İlāhin eṣ-ṣalātü ve's-selām[1723]

[1721] sevīḳ: serīḳ L
[1722] gün: dem L
[1723] *Onlara bakın ve deyin ki; ey değerli insanlar, Allâh'tan salat ve selam var.*

5836. Ol saʿādet sünnetin tāc eyleyen
Ol siyādet ḫırmenin çaç eyleyen

5837. Çünkim aldı ʿavratı oldı ḳarīb
Diñle daḫı n'eylesün ol yā ḥabīb

5838. Yusun evvel ʿavratuñ pāyın tamām
Ṣoñra alsun ol ṣuyı bā-iḥtirām

5839. Döksün anı dört bucaġa ol tamām
Aña raḥmet göndere Rabbü'l-enām

5840. Ol ṣu olur raḥmet-i Ḥaḳḳ'a sebeb L243a
Pes bu emre yiltenür yaḫşi neseb

5841. Ol serāya nāzile mihmān olan H243a
Ol ʿazīzüñ derdine dermān olan

5842. Özine zīver vire aḥsen ṣiyāb
Göre zevci ol zamān ḥüsne'l-meʾāb

5843. Daḫı gözi ola anuñ sürmelü
Güzel ola olmaya tā sürmelü

5844. Ṣayd-ı ḳalb-i zevc içün ol nāzenīn
Şāne birle çīn ide saçı için

5845. Barmaġın ḥınnāyıla rengīn ḳıla
Hem başında ḳomaya rengīn ḳıla[1724]

5846. Ṭībile boynın başın ḫoş-būy ide
Tā ḳarīn-i ḳalbini ḫoş-ḫūy ide[1725]

5847. Ol zamān kim bir yire bunlar gele
Her birisi ikişer rekʿat ḳıla[1726]

5848. Ṣoñra ḳoya alnına zevci elin M243a
İşbu virde rabṭ ide ḳalbin dilin

Allāhümme bārik lī fī-ehlī ve bārik li-ehlī fiyye Allāhümme'rzuḳnī minhā ve'rzuḳhā minnī Allāhümmme'cmaʿ beynenā mā-ceme'te fī-ḫayrin ve ferriḳ beynenā iẕā-ferraḳte fī-ḫayrin.[1727]

[1724] Kafiye oluşturacak okuma biçimi tespit edilememiştir.
[1725] ḫoş-ḫūy ide: ḫoş-ḫūy ola M.
[1726] Ol: Şol L
[1727] Allāhümmme'cmaʿ: Allāhümmme'cʿal L. Hadis için bkz. Abdulmelik b. Habîb b. Habîb b. Süleymân b. Hârûn es-Sulemî, **Edebü'n-Nisâ**, Thk. Abdulmecid et-Türkî, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, y.y., 1992, 155.

5849. Dir taẕarruʿ eyleyüp merd-i yaḳīn
Dilerem ben yā İlāhe'l-ʿālemīn

5850. Ehlüm içre sen mübārek ḳılasın
Ehlüm içün hem mübārek bilesin[1728]

5851. Yā İlāhī baña andan fāʾide H243b, L243b
Ḳıl ʿaṭā benden aña hem ʿāʾide

5852. Yā İlāhī ḫayr olan yirde bizi
Cemʿ ḳıl kim görine iḥsān yüzi

5853. Ḫayr olursa hem bize ger iftirāḳ
Olmasun kim ola ol vaḳt iltiḥāḳ

5854. Şol zamān kim aña ḳırbān dileye
İşbu virdi derde dermān dileye[1729]

Allāhümme bi'smike'staḥleltü fercehā ve bi-emānetike eḫaẕtühā Allāhümme fe-in-ḳaḍayte şey'en min-raḥimihā fe'cʿalhü bārran taḳiyyen ve'cʿalhü müslimen seviyyen ve lā-tecʿalhü şerīken li'ş-şeyṭāni.[1730]

5855. Yā İlāhī aduñıla bu ḥelāl
Oldı baña umaram gide melāl

5856. Ṭutdum anı emnile amānıla
Saḳla bizi dīnile īmānıla

5857. Yā İlāhī gelse raḥminden veled M243b
Eyle muḥsin müttaḳī olsun ebed

5858. Müslim olsun ʿadlile bulsun emān
Şirk-i şeyṭān ḳılmasun aña ḳırān

5859. Uḫrevī ḳardaş olan görse hemān
Diye olsun ol mübārek yā fülān

Bāreke'llāhü Teʿālā leke ve bāreke ʿaleyke ve cemeʿa beynekümā bi'l-ḫayri.[1731]

[1728] içün: içre L
[1729] dileye: eyleye H // dileye: eyleye H
[1730] fe-in-ḳaḍayte: Hadis kaynaklarında "fe-mā-ḳaḍayte" olarak geçmektedir. Rivayeti kaynaklarda tespit edemedik. Bezer içerikte rivâyetler için bkz., Buhârî, "Vudû'", 8 (No. 141), 1/40; Müslim, "Nikâh", 116 (No. 1434), 2/1058.
[1731] bi'l-ḫayri: Hadis kaynaklarında "fi'l-ḫayri" olarak geçmektedir. Ebû Dâvûd, "Nikâh", 36 (No. 2130), 2/241; Tirmizî, "Nikâh",7 (No. 1091), 3/392.

5860. Yaʿnī Ḥaḳ saña mübārek eylesün H244a, L244a
Hem seni aña mübārek eylesün

5861. Ḫayr içinde hem sizi cemʿ eylesün
Hem saʿādet bezmine şemʿ eylesün

5862. *Lā-yeḳūlü bi'r-rafāʾi ve'l-benīn*[1732]
Dimek olur ittifāḳ olsun metīn

5863. Bil cimāʿuñ aṣlına vardur sünen
Hem edebler çoḳ durur iy müʾtemen[1733]

5864. Cümlesinden birisi niyyet ide
Yaʿnī ferci żabṭına himmet ide

5865. Yaḳıcı fāsid olan mādde gide
Yaʿnī andan nefsini tefrīġ ide

5866. Daḫı ṭabʿın ḳāniʿ ide leẕẕete
Hem taḥammül ide mekrūh ṣoḥbete

5867. Şol feżāʾil kim dinildi fikr ide
Şol ḫaṣāʾil kim dinildi ẕikr ide

5868. Ol sünenden birisi iy nev-cüvān
Ḫırḳalar ḥāżır ide bunlar hemān

5869. Her birinüñ ḫırḳası maḫṣūṣ gerek M244a
Tā ki murdār silmeyeler müşterek

5870. Biri daḫı çün teleẕẕüẕ eyleye
Şerr-i şeyṭāndan taʿavvüẕ eyleye

5871. Bu duʿāyı ḫoş oḳuya ol zamān
Tā kim aña itmeye şeyṭān ziyān[1734]

Allāhümme cennibne'ş-şeyṭāne ve cennibi'ş-şeyṭāne mā-razeḳnā.[1735]

5872. Dir tażarruʿ eyleyüp ol müstefīd
Yā İlāhī eyle şeyṭānı baʿīd

[1732] *Cahiliye adeti olan "bi'r-rafāʾi ve'l-benīn" sözünü söylemesin. (bi'r-rafāʾi ve'l-benīn: Ülfet ve evlat dileğiyle.)*
[1733] Bil: Hem L
[1734] Bu beyit H ve L'de yoktur.
[1735] mā razeḳnā: mimmā razeḳnā H, M (L'de duanın baş tarafında "Fe-yeḳūlu" ifadesi vardır.) Hadis için bkz. Buhârî, "Vudû", 8 (No. 141), 1/40; Müslim, "Nikâh", 116 (No. 1434), 2/1058.

5873. Bizi andan anı bizden ḳıl cüḏā H244b, L244b
Her ne virseñ ṣaḳla sensin çün Ḫuḏā

5874. Böyle dise ṣoñra gelse ger veled
İtmeye şeyṭān żarar iy muʿtemed

5875. Hem oḳuya Sūretü'l-İḫlāṣ hemān
Bu duʿāʾı hem oḳusun ol zamān

Allāhümme in-terzuḳnī min-hāẕihi'l-muvāḳaʿati veleden üsemmīhi Muḥammeden.[1736]

5876. Yā İlāhī ger veled virseñ baña
Ben Muḥammed ad virem ol dem aña

5877. Ḥaḳ Teʿālā in-şāʾallāh bī-gümān
Virse erkek oġlan ola ol ṭoġan

5878. Çün ideler zevc ü zevce ictimāʿ
Bil edebdür oynamaḳ ḳableʿl-cimāʿ

5879. Oynamadın cemʿ olursa bī-ṣafā
İtmiş olur ʿavrata ol er cefā

5880. Sünnetinden ʿadd olur işbu maḳāl M244b
Diñle ṭut sözin Ḥabīb'üñ bī-melāl

Ḳāle Resūlü'llāhi ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü: "İẕā-ḫālaṭa'r-racülü ehlehū fe-lā-yenzū nezve'd-dīki ve'l-yeṣbüt ʿalā-baṭnihā ḥattā tüṣībe minhü miṣle'lleẕī yüṣībü minhā."[1737]

5881. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1738]

5882. Didi ḳılsa ʿavratıla iḫtilāṭ
Pes gerekdür ol zamānda iḥtiyāṭ

5883. Yaʿnī bednus bigi binüp inmesün H245a, L245a
Nār-ı şevḳi ʿavratuñ söyünmesün

5884. Ṣābit ola baṭnı üzre bir zamān
Tā ki ḥaẓẓın er gibi ala zenān[1739]

[1736] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 317.
[1737] L'de hadis şöyle başlar: "Ḳāle'n-Nebiyyü ʿaleyhi's-selāmü…" Hadis için bkz. Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 1/294.
[1738] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü L
[1739] bir: ol H

Ve ḳāle fī-ḥadīṯin āḫara: "Fe-inneke iẕā-feraġte ḳable-en-tefruġa lem-tezül sā'ira'l-yevmi sediraten."[1740] ey keslāneten.

5885. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām*
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[1741]

5886. Fāriġ olsañ bulmadın ʿavrat ferāġ
Ġayrı günde anuñiçün ḳıl yaraġ

5887. Sürʿat itme yaʿnī gözle vaḳtini
Yaḳmayasın tā ki şevḳi raḫtını

5888. Hem edebden ṣayılur bil iy hümām
Cemʿ olurken dimeyesün hīç kelām

5889. Zīre ḳalsa oġlana dilsüz olur
Anı īcāb eyleyen ol söz olur[1742]

5890. Fercine hem ḳılmaya ol dem naẓar M245a
Ṭoġan oġlan gözsüz olur key żarar

5891. Baʿżılar ol dem naẓar eblaġ didi
Ḥaẓẓ-ı nefse ol daḫı esbaġ didi[1743]

5892. Öpmesün hem ʿavratın iş üzre ol
Zīre ṣaġır ṭoġar oġlan bī-uṣūl

5893. Ṣuya daḫı ḳılmaya ol dem naẓar
ʿAḳlı gider oġlanuñ olur żarar

5894. İtme ḥāʾiż olsa ḳırbān ʿavrata H245b, L245b
Çün ḥarām dir anı Ḳurʾān ʿavrata

5895. Ger ḫaṭāʾen aña ḳırbān eylese
Maḫlaṣ olur andan iḥsān eylese

5896. Tāze ḫāliṣ ḳan olursa n'eyleye
Anda bir dīnārı iḥsān eyleye

5897. Ṣaru olsa nıṣf-ı dīnār iy hümām

[1740] keslāneten: keslānen L (İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 318)
[1741] ṣadru'l-enām: faḫru'l-enbiyā L
[1742] ḳalsa: ḳılsa H.
[1743] Bu beyitteki husus kaynak eserde zikredilmeyip Seyyid Alizâde şerhinde geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 318; Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 439, 440.

Lāzım oldı vir faḳīre sen tamām

5898. Ḥayż görmiş ʿavrata varma saḳın
Cemʿ içün ol dem aña olma yaḳın

5899. Ḥāʾiż olsa geymesün yaḫşi libās
Eski geysün itsün özin iḫtibās

5900. Tā ki zevci raġbetin taḳlīl ide
Bilse meylin defʿine taʿlīl ide

5901. Bī-cimāʿ yatmaḳ bile sünnet durur
Yimek içmek hem bile raġbet durur

5902. Böyle ḳılmaḳ bil ḫilāfen li'l-Mecūs
Ḳaç cimāʿdan ḳılmasun kimse füsūs

5903. Hem cimāʿuñ deʾbidür ḫalvet ola M245b
Tā vefāda her ṭaraf raġbet ola

5904. Ger behīme olsa evde yā ṣabī
Olmasun ol vaḳt cimāʿa meẕhebi[1744]

5905. Ḳo cimāʿı olmış olsa nıṣf-ı leyl
Olmasun kim lāzım ola saña veyl[1745]

5906. Ayuñ evvel gicesinde hem-çünān
Olmasun kim cemʿ ola olur ziyān

5907. İşbu iki vaḳt içinde bil perī H246a, L246a
Ol cimāʿdan ḫālī olmaz ekẕeri

5908. Hem cimāʿı ḳoya baʿde'l-iḫtilām
Zīre şeyṭān müşterekdür iy hümām

5909. Geçmeye hem ʿavratuñ mā-baʿdine
Tā ḳażā-i şehvet ide ardına

5910. Zīre aña bil livāṭa dinilür
Vaṣfi ṣuġra dimekile bilinür

5911. Gerçi fercinden temettuʿ eyler ol
Līki gitmez ḳarşusından ṭoġrı yol[1746]

[1744] meẕhebi: meşrebi H, L
[1745] Ḳo cimāʿı: Cāmiʿ olma L // saña: aña L
[1746] Bu beyit L'de yoktur.

5912. Ḳarşusından iş ider ʿāḳil olan
Döner ardın her işe cāhil olan

5913. Baʿżılar ol tarlayı zerʿ eyledi
Her cihetden ekmegi şerʿ eyledi[1747]

5914. Şol yola kim ḳavm-i Lūṭ olmış revān
Ḳaçmaḳ andan vācib oldı her zamān[1748]

5915. Lāzım oldı istitār ʿinde'l-viḳāʿ
Yaʿnī örte ʿavretin vaḳte'l-cimāʿ

5916. Çoḳ cimāʿıla tefaḫḫur itmeye
Hem cimāʿa çoḳ tedebbür itmeye

5917. Dimesün hem ʿavratum güzel benüm
Ol cihetden ḥaẕẕ ider cānum tenüm

5918. Er olan hem itmesün terk-i cimāʿ M246a
Yaḫşi olmaz zīre iden imtināʿ[1749]

5919. Bir ḳuyu ger ṣuyıla olsa ṭolu
Çekmeseler ṣuyını olmaz ṭuru

5920. Yā ḳurur ḳalmaz ṣuyı olur ḫarāb H246b
Saña yiter bu ḳıyas ḳıl feṭḥ-i bāb

5921. Ḳalmasun ḳurumasun yören aña
Aġız açup ḳalmasun ṭuran aña[1750]

5922. Vācib olur bevli bil baʿde'l-cimāʿ
Cümle inse ger menī ḫūb intifāʿ[1751]

5923. Tā menīnüñ baʿżı yolda ḳalmaya L246b
Bir devāsuz derdi andan almaya

5924. Uyıya baʿde'l-cimāʿ bir laḥẓa ol
Rāḥat ola hem ḥużūr ide ḥulūl

[1747] eyledi: itdiler H // eyledi: itdiler H (Bu beyit L'de yoktur.) (Bu beyitteki husus kaynak eserde ve Seyyid Alizâde şerhinde geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 319; Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 441, 442.)

[1748] Bu beyit L'de yoktur.

[1749] zīre: yire M // iden: andan H

[1750] ḳurumasun: yürümesün L

[1751] ḫūb: ḫoş H, L

5925. Ger dilerse bir daḫı ḳılmaḳ cimāʿ
Ala ābdest bula emre irtifāʿ

5926. Zīre gelür yine aña ḫoş ḥużūr
Mā-i nāfiʿ cemʿ ider bulur sürūr[1752]

5927. Güçile ḳılsa cimāʿı ʿavrata
Olmasa ʿavrat rıżāsı ṣoḥbete

5928. Ol cimāʿdan ḥāṣıl olsa ger veled
ʿAḳlı fikri eksük olur dir ḫıred

5929. Öyleden öñ hem ayuñ evvelleri
Ḫoş zamāndur var cimāʿa sen yüri

5930. Şöyle kim oġlan ṭoġa ʿāḳil olur
Her cihetden ḥüsnile kāmil olur[1753]

5931. Diñle sünnet nüktesinden bir ḫaber M246b
Ḫoş beşāretdür bilürseñ muʿteber

5932. Ger dinilse nā-gehān geldi veled
Ḫoş beşāret eylegil iy muʿtemed

5933. Anı bil kim niʿmet-i ʿuẓmā durur H247a
Ḥaḳ Teʿālā'dan saña ihdā durur

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Rīḥu'l-veledi min-rīḥi'l-cenneti"[1754] **ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "El-veledü fi'd-dünyā nūrun ve fi'l-āḫirati sürūrun."**[1755] L247a

5934. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā iy muʿtemed
Ḳoḳusından cennetüñ rīḥu'l-veled

5935. Daḫı didi ol Nebī ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5936. Bil veled işbu cihānda oldı nūr
Āḫiretde hem daḫı olur sürūr

5937. ʿAvratından ger veled bulsa ẓuhūr
Dimesün benden degüldür bī-ḥużūr[1756]

[1752] ḥużūr: sürūr H, L // sürūr: ḥubūr H, L
[1753] olur: ola H // olur: ola H
[1754] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 6/82.
[1755] Bu hadisin "ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü…" ifadesi ile başlayan kısmı, L'de bir sonraki beytin ardından gelmektedir. (İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 320)
[1756] bī: -L

5938. Zīre taḥḳīḳ Ḥaḳ Teʿālā bī-gümān
Yarın anı ide rüsvā bī-emān[1757]

5939. Ḳızı ṭoġsa ḥamd ide ola feraḥ
Görmeye ʿömrinde anuñ hīç teraḥ

5940. Cāhiliyyet ehline olur ḫilāf
Sen feraḥ olmaḳ degüldür bil güzāf

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Min-bereketi'l-merʾeti tebkīruhā bi'l-benāti elem-tesmaʿ ḳavlehū Teʿālā yehebü li-men yeşāʾü ināṯen ve yehebü li-men yeşāʾü'ẕ-ẕükūra bedeʾe bi'l-ināṯi."[1758]

5941. İftiḥāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1759]

5942. Ḳızlaruñ ḥaḳḳında ḳıldı ḫoş beyān H247b, M247a
Didi tafṣīl işbu resme bil ʿayān

5943. Eylüginden ʿavratuñ evvel benāt
Gelse oldur ḫoş mübārek vāridāt

5944. Çün bidāyet āyet ider ḳızıla
Erkek olan daḫı şoñra yazıla

5945. Pes delīl oldı mübārek ḳız durur L247b
Ṭabʿı çüstdür ḫidmetine tīz ṭurur

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Meni'btüliye bi-şeyʾin min-hāẕihi'l-benāti fe-aḥsene ileyhinne künne lehū sitran mine'n-nāri"[1760] ve fī-faḍli'l-ināṯi aḫbārun cemmetün.

5946. Ḳızlara her kim olursa mübtelā
Ḳılsa iḥsān bulsalar anlar rıżā

5947. Oda perde olalar rūz-i cezā
Pes gerekdür ḥürmet itmek siz ḳıza

5948. Fażlına aḫbār-ı cemme ẕikr olur
Anlara iḥsān iden iḥsān bulur

[1757] taḥḳīḳ: bil kim L
[1758] Hadis için bkz. Harâitî, **Mekârimu'l-Ahlâk**, 213. İlgili ayetin meali: *Göklerin ve yerin mülkü (hükümranlığı) Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları, dilediğine erkek çocukları verir.* Şûrâ Suresi, 42/49.
[1759] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[1760] Buhârî, "Zekât", 9 (No. 1418), 2/110; Müslim, "el-Birr ve's-Sila" 147 (No. 2629), 4/2027.

Ve'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme semmāhünne'l-mücehhidāti'l-mü'nisāti[1761] **ve ḳāle se'eltü'llāhe Teʿālā en-yerzuḳanī veleden bilā-me'ünetin fe-razeḳani'l-benāt.**[1762]

5949. Enbiyānuñ ḳuṭbı faḫr-ı kāyināt
Ḳızlar adın cāhidāt dir mūnisāt

5950. Didi Ḥaḳ'dan istedüm āsān veled
Baña ḳızlar virdi Allāhü Eḥad

5951. Ger ataya beñzeye ṭoġan veled H248a, M247b
Anı niʿmet bile Ḥaḳ'dan bī-ʿaded

5952. Doġsa oġlan yire düşse serile
Ḫırḳa-i beyżā içinde ṣarıla

5953. Ḫırḳa-i ṣafrāya ṣarma key saḳın
Zīre olmaz sünnete ṣevbi yaḳın

5954. Yisün oġlan ṭoġuran ʿavrat hemān L248a
Tāze ḫurmā yā ḳurusın ol zamān

5955. Ṣaġ ḳulaġına oḳunsa hem eẕān
Ṣolına olsun iḳāmet hem-çünān

5956. Çeyneyeler nerm ola ḫurmā tamām
Pes ḳoyalar aġzına ber-ihtimām

Ve kāne'n-Nebiyyü ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü iẕa-ütiye bi'l-mevlūdi fi'l-İslāmi ḳāle'cʿalhü berran taḳıyyen ve enbithü fi'l-İslāmi nebāten ḥasenen.[1763]

5957. Dirdi faḫru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām
Gelse ṭoġmış bir veled iy nīk-nām[1764]

5958. Anı muḥsin müttaḳī ḳıl sen Ḫuḏā
Bulsun iḥsān birle taḳvā hem rıżā

5959. Daḫı İslām içre ḳıl sen ḫoş nebāt

[1761] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 321.
[1762] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/313.
[1763] Bezzâr, **Müsned**, 13/495. ("**nebāten ḥasenen**" lafzının geçtiği ayetin meali: *Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu **güzel bir şekilde yetiştirdi**. Zekeriya'yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. "Meryem, Bu sana nereden geldi?" derdi. O da "Bu, Allah katından" diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.* Al-i İmran Suresi, 3/37)
[1764] Dirdi faḫru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām: Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām L

Tā saʿādet müşmir ola sāṭıʿāt

5960. Yevm-i sābiʿ olsa ol mevlūd içün
Pes gerek ḳurbān ola maḳṣūd içün[1765]

Ve fi'l-ḥadīşi: "'Aḳīḳatü ḥaḳḳun ʿani'l-ġulāmi şātāni ve fi'l-cāriyeti şātün."[1766]

5961. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām H248b, M248a
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1767]

5962. Didi ḳurbān eylemek iḥsāniçün
İki ḳoyun oldı ḥaḳḳ oġlaniçün

5963. Ḳızda bir ḳoyun gerek ḳurbān ola
Tā fidā-i cānına dermān ola

5964. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-verā L248b
Ḫalḳ-ı ʿālem rūḥına olsun fidā[1768]

5965. Çün nübüvvet taḫtına oldı nişān
Kendüyiçün eyledi ḳurbān hemān

5966. Oġlı ṭoġan rāʿī-yi sünnet ola
Bu duʿāʾı oḳuya ḳurbān ḳıla

Allāhümme hāẕihī ʿaḳīḳatü'bni fülānin demühā bi-demihī ve laḥmühā bi-laḥmihī ve ʿaẓmühā bi-ʿaẓmihī ve cildühā bi-cildihī ve şaʿruhā bi-şaʿrihī Allāhümme'cʿalhā fidāʾen li'bnī mine'n-nār.[1769]

5967. Yaʿnī didi yā İlāhī çün nüzūl
Feyż-i luṭfuñ eyledüñ virdüñ oġul

5968. İşbu ḳurbān ḳanın anuñ ḳanına
Sen bedel ḳıl olsun anuñ cānına

5969. Cildi laḥmı cildine hem laḥmına
Şaʿrı ʿaẓmı şaʿrına hem ʿaẓmına

5970. Yā İlāhī oġlaniçün ḳıl fidā
ʿAvnüñile irmeye otdan belā

[1765] mevlūd içün: mevlūdiçün // maḳṣūd içün: maḳṣūdiçün L
[1766] fi'l-cāriyeti: Hadis kaynaklarında "'ani'l-cāriyeti" olarak geçmektedir. Bkz. İbn Ebî Âsım, **el-Âhâd ve'l-Mesânî**, 6/130.
[1767] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[1768] ḫayru'l-verā: ḳuṭbü'l-enām L // Ḫalḳ-ı ʿālem rūḥına olsun fidā: Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām L
[1769] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 322.

5971. Hem ʿaḳīḳa ʿaẕmı ol dem ṣınmaya
Kesmek eñden ola hīç ufanmaya

5972. Uyluġını alsun anuñ māmūsı H249a, M248b
Hem butunla bişsün anuñ ḳamusı

5973. Hem taṣadduḳ eyleye ṣoñra anı
Yiye andan her faḳīr ü her ġanī

5974. Bil yidinci günde ola cümle bu
Tā saʿādet yoldaş ola iy ʿamū

5975. Yāḫud on dördünci günde ideler L249a
Ehl-i sünnet böyle idüp gideler

5976. Yā yigirmi bir gün içre ola bu
Tā saʿādet birle ola ḳala bu

5977. Yüliyeler oġlanuñ sacın aḫī
Vezn ideler bileler ḳadrin daḫı

5978. Ol ḳadar gümiş taṣadduḳ ideler
İşbu emre ḫoş teşevvuḳ ideler

5979. Hem yidinci gün olıcaḳ iy cüvān
Ḫatne ola yaʿnī sünnet hem-çünān

5980. Zīre eti tīz biter çekmez belā
Rāʿī-yi sünnet olan ol gün ḳıla[1770]

5981. Anasından sünnetile ṭoġsa o
Ḫoş mübārek bileler anı ḳamu

5982. İçi ṭaşı anlaruñ mesrūr ola
Sünnetile doġduġı meşhūr ola

5983. Daḫı cümle enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

5984. Sünnet-i mesrūra birle ṭoġdılar
Anlara anı kerāmet bildiler

5985. Tā bularuñ ʿavreti mestūr ola H249b, M249a
Hem bularuñ raġbeti meşhūr ola

[1770] Rāʿī-yi sünnet: Sünneti rāʿī L

5986. İllā İbrāhīm peyember iy hümām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5987. Kendüzini ḳıldı sünnet şerʿile
Tā riʿāyet ola ḳala ferʿile

5988. Sünnet oldı ana oġlın emzüre L249b
Südin eme aġzına hem ṭamzura

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Leyse li'ṣ-ṣabiyyi ḫayrun min-lebeni ümmihī ev turḍıʿuhü'mre'etün ṣāliḥatün kerīmetü'l-ʿaṣli fe-inne lebene'l-ḥamḳā'i yüʿaddī ve eṯeru ḥumḳihā yeẕharu yevmen-mā."[1771]

5989. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

5990. Ana südi oġlına ṭatlu olur
Aña nisbet ġayrısı yatlu olur

5991. Anda bulur leẕẕeti oġlan tamām
Bulmaz anı ġayrısında iy hümām

5992. Emzüre yā ṣāliḥa ʿavrat anı
Ki_aṣlını pāk itmiş ola ol Ġanī

5993. Zīre ḥamḳā ʿavratuñ südin emen
Göre bir gün ḥumḳın anuñ müʾtemen

5994. Ger muḳarrer anaya olsa riżāʿ
Ol zamānda itmesün zevci cimāʿ

5995. Zīre andan gāh olur bulur żarar
ʿĀḳil olan yolını yaḫşi arar

5996. Aġlasa oġlan ḳatı ṭarılmaya H250a, M249b
Tā ḳasāvet ṣevbine ṣarılmaya

5997. Zīre anuñ nālesi *ẕikrun cemīl*[1772]
Daḫı tehlīl eylemişdür ol Celīl

5998. Ḫālıḳ'a ḥamd ü ṣenādur hem duʿā
Ata ana derdine daḫı devā

[1771] min-lebeni ümmihī: min-lebeni ġayru ümmihī M / turḍıʿuhü'm: turḍıʿahü'm L / ḥumḳihā: ḥamḳāʾi L (İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 323)

[1772] *ẕikrun cemīl: güzel bir zikir.*

5999. Anlaruñçün zīre oldur maġfiret L250a
Ḫamdü li'llāh nāle olmış maʿẕiret

6000. Oġlı ḳızı adını ḳosın eyü
Çirkīn addan olmasun başı ḳayu[1773]

6001. Zīre yarın Ḥaḳ Teʿālā bī-gümān
Cümle ḫalḳı cemʿ idicek ol zamān

6002. Her kişiye olısar ol gün nidā
Her birinüñ semʿine ire ṣadā[1774]

6003. *Yā fülāne'bne fülān* dinse gerek[1775]
Her muḫāṭab ol yaña dönse gerek

6004. Kendü adın atası adın bile
Çaġıralar her biri adın bile

6005. Olmasun yatlu adıla añıla
Ḫacletinden çoḳ kişiler yañıla

6006. Enbiyā isminden eyle ismini
Ḫalḳ içinde gökcek eyle resmini

6007. ʿAbdiAllāh ʿAbdiRaḥmān gibi ad
Olsa bulur her murādı bil küşād[1776]

6008. Enbiyānuñ serveri ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[1777]

6009. Çirkīn adı ger işitse nā-gehān H250b, M250a
Ḳıldı gökcek ada tebdīl ol zamān

6010. Geldi bir gün bir kişi Aṣram adı
Zerʿa tebdīl eyledi anı ḳodı

6011. Biri daḫı geldi adın Muẕṭacıʿ
Münbaʿiṯ ad eyledi ḫoş müctemiʿ

6012. Evliyānuñ bihteri yaʿnī ʿÖmer L250b
Ḳad ḥavā ḥaḳḳa'r-rıḍā ṯümme'ʿtemer[1778]

[1773] ḳosın: ḳılsun H
[1774] ire: irer L, irür H
[1775] *Yā fülāne'bne fülān: Ey filanın oğlu filan.*
[1776] Nüshalarda "ʿAbdi'r-Raḥmān" olarak geçer. Vezin gereği böyle okunmuştur.
[1777] Ḳul ʿaleyhim: Ḳul ʿaleyhi L

6013. Virmişidi ḳızı adın ʿĀṣiye
Didi ṣoñra ol Cemīle cāriye

6014. Ḳoma oġlan adını daḫı Yesār
Hem Rebāḥ adın dime iy nāmudār

6015. Hem ḳoma adın Necīḥ Yaʿlā daḫı
Hem-çünān Eflaḥ Bereket iy aḫī

6016. Zīre gelse bir kişi dise saña
Bunda Berket geldi mi gönder baña

6017. Dise bunda gelmedi Berket dinen
Yaḫşi dimez bu sözi böyle diyen

6018. Sāyir esmā ḳılına buña ḳıyās
Yaḫşi ḳosun ismin iden iltimās[1779]

6019. Daḫı adın kimsenüñ ḳoma Ḥakem
Hem Ebā ʿĪsā gerekmez Bu'l-ḥakem

6020. Hem daḫı Ḳamber ḳulı ad olmaya
Ancılayın adıla yād olmaya

6021. Ḳomasun adın Emīn ü yā Reşīd
Tezkiye ḳılmaḳ adın olmaz sedīd

6022. Hem Ebe'l-Ḳāsım Muḥammed ḳoma ad H251a, M250b
Cemʿi cāʾiz olmamışdur ḳılma yād

6023. Zīre künyet ismile olmaz ʿalem
Oldı ol maḫṣūṣ Nebī'ye muḥterem[1780]

6024. Enbiyā adın melekler ismini
Kimseye ad olsa diñle resmini

6025. Ḥürmet eyle laʿnet itme sögme hīç L251a
Daḫı taḥḳīr eyleme kim ola pīç

6026. İll*ā* olsa ol müsemmā yüz-be-yüz
Dise aña ḫalḳ içinde ʿārsūz

[1778] *Hakk'ın rızasını layığıyla elde etti ve O'na yöneldi.*
[1779] ḳılına: olına H, L
[1780] ol maḫṣūṣ: maḫṣūṣ ol L

6027. Ver hemīne müstaḥiḳ olsa revā
Ġaybetinde söylese lākin ḫaṭā

6028. Ger Muḥammed adıla olsa veled
Ana ikrām eyleye her muʿtemed[1781]

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "İẕā-semmeytümü'l-velede Muḥammeden fe-ekrimūhu ve evsiʿū lehū fi'l-mecālisi ve lā-tüḳabbiḥū lehū vechen."[1782]

6029. Bu ḥadīsde emr ider ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6030. Ger Muḥammed nāmıla olsa veled
Aña ikrām size lāzım dir ḫıred

6031. Siz aña ikrāmı eksük itmeñüz
Meclisin vāsiʿ idüñ incitmeñüz

6032. Rū-be-rū itmeñ cefālar hem ʿinād
Müşkil olur ḥāṣıl olmaz hem murād

6033. Hem daḫı nehy eyledi ol pür-uṣūl H251b
Oġlı adın çün Muḥammed ḳoya ol

6034. Olmasun laʿnet ide daḫı söge M251a
Key saḳınsun olmasun nā-ḥaḳ döge

6035. Çün Muḥammed nām ola ḥürmet gerek
Aña lāyıḳ dāyimā ʿizzet gerek

6036. Olmasun aña ihānet eyleye L251b
Belki her yirde ʿināyet eyleye

6037. Ger beg olsa ʿizzetile müfteḫir
Aña lāyıḳ ʿizzet eyle müstemir

6038. Mīr-i sādāt mālikü'l-emlāk dime
Bu laḳabdan kendüñi bī-bāk dime

6039. Ekber-i evlādıla ola laḳab
Anuñıla añıla her rūz u şeb

6040. Yaʿnī oġlı Ḳāsım olsa bir erüñ
Kendü adı Aḥmed olsa rehberüñ

[1781] olsa: ola H
[1782] tüḳabbiḥū: tüḳbiḥū L (el-Hatîb el-Bağdâdî, **Târîhu Bağdâd**, 4/153.)

6041. Pes Ebu'l-Ḳāsım gerekdür künyeti
Ki_anuñıla ola anuñ şöhreti[1783]

6042. Gerçi şimdi atayıla añılur
Aḥmed oġlı dimekile yād olur

6043. Ṭoġmadın oġlan laḳab olmaz revā
Ṭoġduġından şoñra eyle bul şafā

Ve fī-baʿḍı'l-ḥadīṯ: "Bādirū evlādeküm bi'l-künā ḳable-en-yaġlibe ʿaleyhimü'l-elḳāb."[1784]

6044. Didi ʿālem faḫrı Allāh raḥmeti
Bādirū evlādeküm bi'l-künyeti

6045. Yaʿnī tīz evlāda virüñ siz laḳab H252a
Ol laḳabdan olsun anlar münteḫab[1785]

6046. Yatlu yañlış olmadın elḳābıla M251b
Yaḫşi elḳāb siz ḳıluñ ensābıla[1786]

6047. Her kim evlādıla eyler iftiḫār
Gel ḥuḳūḳın eyle anuñ iḫtiyār[1787]

6048. Ol ḥuḳūḳdan birisi iy nāmudār L252a
Ṭoġsa oġlan gökcek adın eyle yār

6049. Aḥsen-i esmā ola ismi anuñ
Tā ki rūşen ola her resmi anuñ

6050. ʿĀḳil olsa bildür aña sen kitāb
Oḳusun fehm eylesün bilsün ḫiṭāb

6051. Hem ferāyiż hem sünen bildür aña
Lāzım olan deʾbi ḳoma di saña

6052. Dīn-i İslām deʾbini göster aña
Himmetüñi eksük itme ol yaña

6053. Hem sibāḥat eyle taʿlīm iy peḏer
Yaʿnī yüzmek ṣuda bilsün ol piser

[1783] ola: olsun L
[1784] İbn Hibbân, **el-Mecrûhîn**, 1/272.
[1785] tīz: dir H
[1786] olmadın: olmasun H
[1787] eyle anuñ: anlaruñ ḳıl L

6054. Şuda yüze daḫı çünkim oḳuya
Sen elinden eksük itme oḳ u ya

6055. Ḳız egirmek ögrene hem işleye
İşi anuñ üzerinde ışlaya

6056. Her ne iʿṭā eylese evlādına
Anuñiçün ṭībile evlā dine

6057. Her ḳaçan kim ehl-i idrāk olsa ol
Tek gerekmez zevce ister iste bul[1788]

6058. Lāzım olsa bulmasañ zevce aña H252b
Her ḥadeşden nışf-ı ḥişşe var saña[1789]

6059. Ḥāṣılu'l-aḳvāl ṣorarsañ iy peḏer M252a
Ḥaḳ Teʿālā'dan emānetdür piser

6060. Anı ṭāhir hem muṭahhar Kirdigār
Eyledi sende vedīʿat bī-ḳarār[1790]

6061. Ol vedīʿat ḫilḳat-i İslām-şiʿār L252b
Ol emānet rütbet-i īmān-diş̱ār

6062. Yine anı Mūdiʿ'a ṭāhir ilet
Tā olasın yümnile sen mültefet

6063. Dīnini hem ʿırżını żabṭ eyleye
Cümle cühdin beẕl ide rabṭ eyleye

6064. Tā ki yarın ʿöẕrine ola mecāl
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-fiʿāl[1791]

6065. Daḫı teʾdīb eyleye ādābıla
Ḥaḳ rıżāsın gözleye işrābıla

6066. Şol ʿamel kim mūcib-i ḥürmet ola
Cümlesinden bu edeb ḳurbet bula

6067. Zīre oldur ataya nāfiʿ olan
Hem cerāyim cirmine şāfiʿ olan[1792]

[1788] olsa: ola M
[1789] var: bil L
[1790] vedīʿat: vidīḳa L
[1791] *Rabbimiz! Kötü davranışlardan sen bizi koru.*
[1792] cirmine: maḥvına L

6068. Zīre andan ṣorılur rūz-i cezā
Ger aña teʾdīb ide ata sezā

6069. Ger edebde ata taḳṣīr eyleye
Aḫẕ-ı mūcib vaż'-ı taṣdīr eyleye

6070. Lāzım oldı atadan gelsün edeb
Çün veled īcādına oldı sebeb

6071. Çün ṣabī ḳādir ola diye kelām H253a
Evvelā tevḥīd gerek bildür tamām

6072. Bildür aṣlın göster anuñ yolını M252b
Eyle telḳīn ḳalmaya tā yolını

6073. Yidi kerre didügüni bilsün ol
Lā-İlāhe illā Allāh disün ol

6074. Daḫı işbu āyeti telḳīn ide L253a
Ḳalbini ḫoş vechile temkīn ide

Fe-Te'āle'llāhü'l-Melikü'l-Ḥaḳḳu Lā-ilāhe illā Hüve Rabbü'l-'arşi'l-kerīm.[1793]

6075. Ḥaḳ Te'ālā bir uludur bī-gümān
İsm-i ẕātı cāmi'u'l-esmā hemān

6076. Bir Melik'dür mülk anuñdur bī-zevāl
İki 'ālem emri cümle pāyimāl

6077. *Lev-'arafte ḳul hüve'l-ḥaḳḳu'l-mübīn*
Lev-'alimte ḳul hüve'l-ḥaḳḳu'l-yaḳīn[1794]

6078. *Der-dü-'ālem kes nebāşed cüz ez-ū*
Pes be-gūyem lā-ilāhe illā Hū[1795]

6079. Bir Ḫuḏā'dur yirde gökde ol Raḥīm
Ol durur hem Ḫālıḳu'l-'arşi'l-kerīm

6080. Daḫı ṣoñra Āyete'l-Kürsī tamām
Ola telḳīn hem telaḳḳun iy hümām

6081. Sūretü'l-Ḫaşr āḫirin ögret aña

[1793] Mü'minûn Suresi, 23/116.
[1794] *Eger bilirsen de ki; o, şüphe olmayan bir hakikattır.*
[1795] *İki alemde O'ndan başka kimse olmadığı için, "Lâ ilâhe illa'llâh" diyeyim.*

İbtidāsı bu durur añla saña

Hüva'llāhü'llezī lā-ilāhe illā Hūve[1796] **ilā-āḫirihī.**

6082. Bir kimesne yidi kez tevḥīd añla H253b
Daḫı ṣoñra ẕikr olan temcīd añla

6083. İtse taʿlīm daḫı telḳīn ol zamān M253a
Hīç ḥisāb itmez añla Ḥaḳ bī-gümān

6084. Ḳaçan oġlan ṣaġı ṣoldan itse farḳ
Daḫı maʿlūm olsa añla ġarb u şarḳ[1797]

6085. Fiʿl-i ḫayrāt bildürüp ḫūlandura L253b
Ḳalbini her vechile dölendüre

6086. Hem ṣevābı ataya rāciʿ olur tarsi
Hem ṣavābı ataya vāḳiʿ olur

6087. Her ne vaḳt kim işlese fikr eylese
Daḫı ṣoñra her ne dem ẕikr eylese

6088. Çoḳ ṣevāblar ʿāyid olur ataya
Ḫoş ṣavāblar ḳāʾid olur ataya[1798]

6089. Lāzım olan emri iʿlām eylese
İşlemese varsa āṣām eylese

6090. Ol fesāddan hīç żarar görmez peḏer
Yatlu ḳılsa ol piser bulur żarar

6091. Çünki yidi yaşar ola ol ġulām
Sen ṣalāta emr ḳıl ḳılsun tamām

6092. On yaşında ḳılmasa dögmek gerek
Anı ḳılmaḳ çāresin bilmek gerek

6093. Ger yanında bile olsa bir yetīm
Kendü oġlı gibi göre ol kerīm

6094. Ḳılsa kendü oġlına luṭf u kerem
İde artuḳ ol yetīme lā-cerem

[1796] Haşr Suresi, 59/22-24.
[1797] itse: ide L
[1798] Çoḳ: Ḫoş L

6095. Zīre andan olısar yarın suʾāl H254a
Olmasun kim ola andan pāyimāl[1799]

6096. On yaşına irseler ṣıbyān tamām M253b
Gice olsa ayru yata her ġulām

6097. Perde ḳılsun ʿāḳil ü ʿārif kişi
Bir yire tā gelmeye erkek dişi

6098. Yatmasun nisvān olan ṣıbyānıla L254a
Tā ḫacālet gelmeye ʿiṣyānıla[1800]

6099. Yatmasun ṣıbyānıla hem-çün ricāl
Bir döşekde gelmeye tā infiʿāl[1801]

6100. Birbirinden bunları ayırmayan
Her birine ayru yir ḳayırmayan

6101. Bulur andan inkisār u infiʿāl
Çeker andan çoḳ cefā bī-ḥad melāl

6102. Zīre tefrīḳ itmeseydi ümm ü eb
Ol ḥaḳīḳat fitneye olur sebeb

6103. Gözle lāzım olanı ḳılma yaḳın
Fitneye tā düşmeyesin baʿde-ḥīn

6104. Çün diler evlāda iḥsān eyleye
Lā-cerem iḥsānı yiksān eyleye

6105. Ger libās u ger hediyye iy ġulām
Lāyıḳ oldur tesviye ola tamām

6106. Luṭf-ı ḫulḳuñ hem ber-ā-ber eylegil
Her ne ḳılsañ var ser-ā-ser eylegil

6107. Her ne bāzār içre bulsa alsa er
Tāze olsa ol naẓarda muʿteber

6108. Evvelā baḫş eyleye ḳızlarına H254b
Hem tebessüm eyleye yüzlerine

6109. Zīre olur bunlaruñ ḳalbi żaʿīf M254a

[1799] olısar: ṣorulur H
[1800] Yatmasun: Yatmaya L
[1801] Yatmasun: Yatmaya L

Pes buları gözleyen olur şerīf

6110. Zindigānī eyleseñ evlādıla
Her birini luṭf idüp evlā dile

6111. Merḥametden eksük itme iy hümām L254b
Ḫoş durur ger emre ḳılsañ ihtimām

6112. Her birisin öpe şefḳat eyleye
Cān u dilden yaḫşi reʾfet eyleye

6113. Anlaruñçün yüzini rūşen ḳıla
Ṣanki vechin tāzeter gülşen ḳıla

6114. Söyledükce basṭ ide sözin tamām
Her birisi ḥaẓẓ idüp bula merām[1802]

6115. Ḳılsa cāʾiz luʿb olursa ger mübāḥ
Zīre anda görinür aña ṣalāḥ

6116. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1803]

6117. Her ṣabīye luṭfila bessāmıdı
Ḫˇān-ı luṭfa ḫayrıla ḳassāmıdı

6118. Gelseyidi ger Ḥüseyni'bni ʿAlī
Ḥaḳ rıżāsı anlara olmış velī[1804]

6119. Dilin aña gösterüp olur feraḥ
Ṣād olur güler aña gelmez teraḥ

6120. Gördügünce dilde anuñ ḥumratin
Yaḳışurdı artururdı ḳurbetin[1805]

6121. Oġlı olsa ḳılsa işe raġbeti H255a
Bildüre pes ṣāliḥ olan ṣanʿatı[1806]

6122. Zīre yoḳluḳ odına olur emān M254b
Ḥırfet ögret ögrenen görmez ziyān[1807]

[1802] idüp: ide L
[1803] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām H, L
[1804] anlara olmış: anları ḳılsun H, L
[1805] ḳurbetin: raġbetin L
[1806] ḳılsa: ḳılsun H
[1807] ögret: ögren L / görmez: ḳılmaz H

6123. Sünnet oldur hem selefden iy cüvān
Ḥırfete terġīb ü taʿlīm bī-gümān[1808]

6124. Ḫayrıla ḳılsun duʿāyı oġlına L255a
Ḫulḳıla virsün ṣafāyı oġlına

6125. Nitekim ḳuṭbü'l-verā ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6126. Ümmetiçün ḫayrıla ḳıldı duʿā
Her birinüñ derdine oldı devā

6127. Hem ata evlāda şūḫluḳ itmeye
Ṭoġrı yola gide egri gitmeye

6128. Bil peşīmān olur āḫir her nedīm
Lāyıḳ oldur ḳaça andan müstaḳīm

6129. Zīre gitmez ḫāṭırından tā ebed
Atasından gördügin işler veled

6130. Oġlı üzre itmeye hem bed duʿā
Nā-geh ola ol duʿā anda revā[1809]

6131. Hem yıḳar ʿömri evin eyler ḫarāb
Fāsid olur bulmaz ayruḳ feṯḥ-i bāb[1810]

6132. Yatlu ḳılma ḳızın oġlın kimsenüñ
Ḳurtıla oġluñ ḳızuñ tā kim senüñ

6133. Her ki yatlu fikr ider yoldaşına
Gelür āḫir bir bir anuñ başına

6134. Her kim iller oġlına yatlu ider H255b
Kendü oġlı başına gelür żarar

6135. Söylenildi işbu yirde bir ḫaber M255a
Bil żarar ḳaṣd idene gelür żarar[1811]

6136. Şol zamān kim Yūsuf'a ḳardaşları
Fitne birle yatlu oldı başları

[1808] oldur: oldı L
[1809] anda: andan L
[1810] Hem: Pes L
[1811] Bil: Kim L

6137. Ḳaʿr-ı çāha ṣaldılardı ol zamān L255b
Bulmadı Yūsuf peyember hīç emān

6138. Ṣoñra Firʿavn anlaruñ evlādını
Ṭutdı bende ṣaldı hep efrādını

6139. Ṣāliḥ ata eylügin görür veled
İşde bu āyet yiter aña sened[1812]

Ve kāne ebūhümā ṣāliḥan fe-erāde Rabbüke en-yebluġā eşüddehümā ve yestaḫricā kenzehümā raḥmeten min-Rabbike ve-mā-faʿaltühū ʿan-emrī ẕālike teʾvīlü mā-lem-testeṭıʿ ʿaleyhi ṣabran.[1813]

6140. Sile başın rıfḳıla görse yetīm
Yaġ süre hem başına anuñ kerīm

6141. Zīre oldur ḳalbi rūşen eyleyen
Cism ü cānı tāze gülşen eyleyen

6142. Nālesinden giryesinden key saḳın
Sīle virür ʿömr evin bozar hemīn

6143. Daḫı maẓlūm baş açup ḳılsa duʿā
Saçar odlar bilmiş ol ṣula ṣafā

6144. Ḳaç bularuñ nālişinden iy piser H256a
Dileriseñ olasın sen muʿteber

6145. Zīre bunlar giceler feryād ider
Āh u zārı bunlaruñ göge gider

6146. İller uyur bunlar ider nāleler M255b
Ṣanma bunlar şöyle maẓlūm ḳalalar

6147. Ḳızlaruñ defnin didiler mekrümet
Añduġunca eksük itme merḥamet

6148. Bu cihāndan intiḳāl itse veled L256a
Fikrini böyle ide ehl-i ḫıred

6149. Gitdi evvel ṭutar anda yirini
Ṣoñra vālid varsa ḳalmaz yirini

[1812] İşde bu āyet yiter aña sened: İş bu āyet yiter aña bil sened L

[1813] Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. *Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur.* Kehf Suresi, 18/82.

6150. Zīre ḥāżır olısar mīzānına
Ola dermān ata ana cānına

6151. Olur evlād lā-cerem zād u ṣevāb
Hem şefīʿ u hem müşeffaʿ hem ṣavāb

6152. Her yetīmüñ lāzımın gözle müdām
Daḫı iḥsān itmege ḳıl ihtimām

6153. Zīre aña cennet olur bil ʿivaż
Luṭf iderseñ ḥāṣıl olur her ġaraż

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Ene ve kāfilü'l-yetīmi ke-hāteyni fi'l-cenneti"[1814] eyi's-sebbābete ve'l-vüsṭā.

6154. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1815]

6155. Didi ben hem öksüze olan kefīl
İkimüzi cennet içre şöyle bil

6156. İki barmaġın getürdi bir yire H256b
Didi ben ol cennete böyle gire

6157. Çün işāret eyledi ḳıldı ḳarīn
Bil şehādet barmaġı vusṭā birin

6158. Ṭul ḳarılar hem faḳīrler iy hümām M256a
Senden eylük göreler her ṣubḥ u şām

6159. Zīre oldur fī-sebīli'llāh cihād
Ol sebebden ḥāṣıl olur her murād

6160. Bula ẕuḫrı giceler ḳāyim gibi L256b
Bula ecri gündüzin ṣāyim gibi

VE EMMĀ SÜNENÜ'L-MUʿĀŞERETİ BEYNE'R-RACÜLİ VE EHLİHİ.[1816]

6161. Zindigānī sünnetine diñle faṣl
Anı nice idiser er birle ehl

[1814] Müslim, **Zühd ve'r-Rikâk**, 42 (No. 2983), 4/2287.
[1815] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām H, L
[1816] Buradaki ara faslın L'deki başlığı şöyledir: "Erile ʿavrat arasında olan sünnetleri bildürür."

6162. Ḫalḳa zīver vireni bil iḫtilāṭ
Pes gerekdür imtizāc u irtibāṭ

6163. Zīre ḫalḳdan ḫayrıla mevṣūf olan
Ehli içre ḫayrıla maʿrūf olan

6164. Hem ʿiyāle nāfiʿ olan ol cevād
İşbu ḫalḳdan ḫayrıla buldı küşād

6165. Evde dirlik ehliyile ḫūb olur
Ḫalḳ içinde lā-cerem maḥbūb olur

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Cihādü'l-merʾeti ḥüsnü't-tebaʿʿuli"[1817] ve taṣbiru ʿalā-ġayreti'z-zevci ve taḥtesibü fe-inne ẕālike cihādühā.

6166. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1818]

6167. ʿAvratiçün oldı bir ʿālī cihād
Oldur ol kim er bula andan murād[1819]

6168. Her cihetden emrine münḳād ola H257a
Ḫidmete iḫlāṣıla muʿtād ola

6169. Şöyle ola irtibāṭı ol yaña
Ki_ancılayın olmaya hīç er buña

6170. Gözin açmış emrini gözler ola M256b
Ḫaḳ rıżāsın gözler ol gözler ola

6171. Vażʿı fiʿli ḳavli cümle zevcenüñ L257a
Ḳalbini ṣayd itmiş ola ḫˇācenüñ

6172. Pes bu vechile olursa inḳıyād
Olısardur ol aña ʿālī cihād

6173. Varıdı bir ṣāliḥa ʿavrat meger
Zevci anuñ ḥürmetinden muʿteber

6174. Gelse zevci ḳarşu varup ol yaña
Merḥaban yā seyyidī dirdi aña[1820]

[1817] İbn Hibbân, **el-Mecrûhîn**, 1/147.
[1818] Bu beyit L'de yoktur.
[1819] Bu beyit H'de yoktur.
[1820] varup: varur L (*Merḥaban yā seyyidī: Hoş geldin efendim!*)

6175. Ehl-i beytüm seyyidi dirdi daḫı
Ḳaṣd idüp alur ridāsın iy aḫī

6176. Daḫı naʿli emri bulsa çün kemāl
Yüzin ider ayaġına pāyimāl

6177. Görse bilse zevcini olmış ḥazīn
Bilmekiçün ḥālini ṣorar hemīn

6178. Dirdi ḥüznüñ ger ola uḫrāyiçün
Ḥaḳ ziyāde eylesün ʿuḳbāyiçün

6179. Ger olursa ḥüznüñe dünyā sebeb
Ḥaḳ Teʿālā emre kāfī bil edeb

6180. İşbu fiʿlin işbu ḳavlin bi't-tamām
Didiler bildi anı ḳuṭbü'l-enām

6181. Didi anuñ zevcine benden selām H257b
Eyle aña söylegil böyle kelām

6182. Virdi saña Ḥaḳ Teʿālā bī-gümān
Bir şehīdüñ ecrinüñ nıṣfın hemān

6183. İşbu ḫidmet ʿavratuñdur zevcine M257a
Ecri daḫı böyle girür avcına

6184. Daḫı her gün ḳılsun ol beş vaḳt namāz L257b
Yılda bir ay ṭutsun oruç pākbāz

6185. Fercini ḥaṣr eylesün hem zevcine
Saḳlasun göstermesün ins ü cine

6186. Hem erine ḫoş iṭāʿat eyleye
Ṭuta sözin ger işāret eyleye

6187. Dise zevci ger aña ṭaġdan ṭaşı
Yüriye ṭaġdan ṭaġa ṭarta ṭaşı [1821]

6188. Virmese destūr evinden çıḳmaya
Saḳına göñlin erinüñ yıḳmaya

6189. Bilse zevcin vaṣlına eyler heves
Sāyesinde bulsun anuñ desti-res

[1821] ṭarta: çeke L

6190. Daʿvet itse ger firāşa anı er
Dimesün hīç şimdi giçdür yāḫud er

6191. Sevmedügin zevci üzre ʿavratı
Ḳoymaya kim eksilür her raġbeti[1822]

6192. Laʿnet itmek ʿavrata lāyıḳ degül
Dillü yüzsüz ṣoḥbeti fāyıḳ degül

6193. Hem ere ʿavrat yaraşmaz kāfire
Yaʿnī dise zevcine ol vāfire

6194. Gün mi vardur yoluña dürişmedüm H258a
Līki senden ḫayra ben irişmedüm

6195. Niʿmetin yir ḫışmıla inkār ider
Ṣabr iderseñ pendile iḳrār ider

6196. Ecnebī beytinde hergiz ol şiyāb M257b
Ḳomasun *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*[1823]

6197. Zevcinüñ beytinde ḳosun ḳaftanın L258a
Ger dilerse ṣaḳlaya cānın tenin

6198. ʿAvratı er ṭālib olsa ṭāʿata
Ḳaçmamaḳlıḳ lāzım oldı ʿavrata

6199. Ṭonanup ḫoş-būy olup hem çıḳmaya
Zevci ḳalbin bu sebebden yıḳmaya

6200. Zīnetin evde eri göre hemān
Yatlu ḳoḫu olmasun olur yaman[1824]

6201. ʿAvrat üzre lāzım oldı iy ġulām
Evde ıṣlāḥ eyleye bişse ṭaʿām

6202. Hem çırāġın yaḳa rūşen eyleye
Zevci ḳalbin tāze gülşen eyleye

6203. Hem legen iḥżār ide ol nāzenīn
Maḳramayla bile ola ol hemīn

6204. Ṣu ḳoya ʿavrat yuya zevci elin

[1822] Ḳoymaya: Ḳomaya L
[1823] Bu beyit H'de yoktur.
[1824] göre: görsün H

Bile ḫidmet aṣlınuñ rūşen yolın

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Ḥaḳḳu'z-zevci ʿale'l-merʾeti ke-ḥaḳḳī ʿaleyküm fe-men ḍayyaʿa ḥaḳḳa'z-zevci fe-ḳad-ḍayyaʿa ḥaḳḳa'llāhi Teʿālā."[1825]

6205. Didi ḫalkuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1826]

6206. ʿAvrat üzre ḥaḳḳı zevcüñ iy enām H258b
Sizler üzre ḥaḳḳuma beñzer tamām

6207. Ḥaḳḳ-ı zevcin żāyiʿ itse ol hemān
Allāh emrin żāyiʿ ider bī-gümān

6208. Pes gerekdür ʿavrat üzre her zamān L258b, M258a
Zevcinüñ göñlin gözede ṣāḏumān[1827]

6209. İstese er çekse anı ṭāʿata
Ḥayż-ı ʿillet hīç yaraşmaz ʿavrata[1828]

6210. Yaʿnī ḥayżı yoġiken ʿillet ider
Böyle saḳın itmesün raġbet gider[1829]

6211. Varmasını daḫı teʾḥīr itmeye
Vara emrin gözleye giç gitmeye

6212. Olsa pālān üzre ʿavrat ol zamān
Hīç tereddüd çekmeye vara hemān

6213. Mālı olsa itmesün minnet ere
Her cihetden eylesün ḥürmet ere

6214. Beʾs ü fāḳa olmasaydı ittifāk
ʿAvrat erden istemeye hīç ṭalāḳ

6215. Er yüzine yüzini burtarmaya
Burtaran oddan yüzin ḳurtarmaya

6216. Ḫaḳ Teʿālā ḫışmına maẓhar olur
Ḥāli yarın key ḳatı bedter olur[1830]

[1825] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 2/131.
[1826] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L
[1827] üzre: olan L // ṣāḏumān: bī-gümān L
[1828] ṭāʿata: daʿvete H
[1829] Bu beyit H'de yoktur.
[1830] olur: ola H // olur: ola H

6217. Acı diller virmesün ʿavrat ere
Ṭatlu dilden eylesün ʿizzet ere

6218. Yimek içmek emrine ṭarılmaya
Bu sebebden ġuṣṣalu görilmeye[1831]

6219. Olmaz işi emr idüp incitmeye
Ṭaşı ġamgīn içini renc itmeye

6220. ʿAvrat evde ere ḫidmet eyleye H259a
Eksük itdüm diyü ʿöẕrin söyleye

6221. Gerçi ḫidmet üzre ḳanlar aḳıda L259a
İki eli dürlü ḫ̆ānlar aḳıda

6222. Yaʿnī bir el ṭutduġı biryānısa M258b
Yaḫşi bişmiş büsbütün biryānısa[1832]

6223. Bir elinde ṭutduġı yaḫniyise
Rāżī ola şevḳile yaʿnī yise[1833]

6224. İşbu cümle ḫidmetile yirine
Diye ḫidmet varmamışdur yirine

6225. Ḫidmetinde çalışa sile derin
Ṭāḳatınca luṭf ide seve erin[1834]

6226. Rengi ẓāhir būyı maḫfī ṭībile
Cān dimāġın zevcinüñ ḫoşbūy ḳıla[1835]

6227. Zevci içün özini zeyn eyleye
Olmasun kim zeynini şeyn eyleye

6228. Barmaġın ḥınnāyıla rengīn ḳıla
Başa yaḳsa ḳomaya rengīn ḳıla[1836]

6229. Sürme çekse baḳsa zevci yüzine
Rūşen ola zevci yüzi gözine

6230. Çıḳmaya ḥammāma zen bilmiş ola
Gerçi destūr er aña virmiş ola

[1831] görilmeye: görinmeye L
[1832] Yaʿnī bir el: Bir elinde M (Kafiye oluşturacak okuma biçimi tespit edilememiştir.)
[1833] bir elinde: yaʿnī bir el M
[1834] seve: süre L
[1835] ḳıla: bile L
[1836] Kafiye oluşturacak okuma biçimi tespit edilememiştir.

6231. Ṣāliḥa ʿavrat ḫışālı iy hümām
Böyle olur Ḥaḳ budur ṣaḥḥa'l-kelām

6232. Hem ḥaḳīḳat ehlinüñ var bir diyiş
Ṣāliḥa ʿavratlariçün bir ögiş

6233. Beş ʿalāmet didiler aña hemān H259b
Diñle anuñ her birisin iy cüvān

6234. Ḥüsni anuñ ḫavf-ı Ḥaḳḳ ola müdām L259b
Hem ġınāsın bil ḳanāʿat iy hümām

6235. Zīneti hem zīveri ʿiffet ola
Zevce ḫidmet hem ʿubūdiyyet ola

6236. Himmeti mevte yaraḳlanmış gerek M259a
İşbu aḥvāl üzre ṣaḳlanmış gerek

6237. Daḫı ḳuṭbü'l-evliyā yaʿnī ʿAlī
Ḳad ḥavā ḥaḳḳa'r-rıḍā ş̱ümme'l-vefī[1837]

6238. Zevce aḫlāḳından itdi ḫoş beyān
Müsteḥabdur ol beyān olsun ʿayān

6239. Didi oldur sizlere ḫayru'n-nisā
Ṣaḳınalar ferclerin ṣubḥ u mesā

6240. Hem muṭīʿa olalar zevce tamām
Ḳāle ḥaḳḳan cāmiʿan temme'l-kelām[1838]

6241. Ev içinde olan işler ʿavratuñ
Üstine vācip olur bil ḫidmetüñ

6242. Nitekim aʿmāl-i ḫāric iy hümām
Erlere lāzım olur ḳılmaḳ tamām

6243. Evde ḫidmet aş bişe ḳaftan yuna
Un ola etmek bişe günden güne

6244. ʿAvrat evden çıḳmaya illā ere
Er evinden çıḳmaya illā yire

6245. Bāṭıl işde zevci mālın ṭaġıdan

[1837] *Hakk'ın rızasını layığıyla ve tam bir şekilde elde etti.*
[1838] temme: ş̱ümme H *(Doğru ve özlü söyledi. Söz tamam oldu.)*

Artuġ olur ṭaġda ṭuran ṭāġīden

6246. İki erden ger veled bulmış ola H260a
Hīç birin incitmeye bilmiş ola

6247. Ṣavtını refʿ itmeye erden ḳatı L260a
Zīre ḳalmaz Ḥaḳ ḳatında raġbeti

6248. Zevci rāzın olmasun ifşā ide
Ger iderse ḥürmeti ḳadri gide

6249. Vālideynin hem ḳarībin görmege M259b
Mevḳūf olur zevci destūr virmege

6250. Virse destūr pes ziyāret eyleye
Olmasun yolda ḫasāret eyleye[1839]

6251. Virmese destūr evinden çıḳmaya
Başına şeyṭān yuların ṭaḳmaya[1840]

6252. Gerçi andan birine gelmiş vefāt
Bī-icāzet çıḳmayalar ṣeyyibāt[1841]

6253. Çıḳmasunlar hem cenāze üstine
Varmasunlar hem namāza üstine

6254. Taʿziye emrine hem-çün çıḳmaya
Bī-icāzet ẕātın oda yaḳmaya[1842]

ʿAVRATUÑ ER ÜZERİNE OLAN ḤAḲLARIN BEYĀN İDER.

6255. ʿAvratuñ da zevci üzre ḥaḳḳı var
Ḥaḳḳını vir çünki vardur iḳtidār

6256. Yidigünden vir aña sen ḥissesin
Yisün andan zāʾil itsün ġuṣṣasın

6257. Geydügünden hem-çünān geymek gerek
Yaz ḳış anuñ ḳaydını görmek gerek

6258. Lāzım olan kisvesin bul vir aña

[1839] Bu beyit H'de yoktur.
[1840] Başına: Boynına L
[1841] Bī-icāzet: Bī-icāze L
[1842] Bī-icāzet: Bī-icāze H, L / yaḳmaya: atmaya L

Olmasun ḳıt ḥāṣılı bol vir añа

6259. ʿAvrat evde olmasun tenhā ola H260b
Yatlu fiʿli olmasun inhā ola[1843]

6260. Ḳomaġıl hem ʿavrat ola āşikār L260b
Tā mażarrat itmeye anı şikār

6261. Bī-sebeb dögme anı ḳılma żarar M260a
Nālişinden iḥtiyāṭ it ḳıl ḥaẕer

6262. Virdügine göre saña Ẕü'l-cemāl
Niʿmetüñden eksük itme vir nevāl

6263. Hem vaṣiyyet eylegil ḫayrı aña
Tā ṣevāblar ʿāyid ola hem saña[1844]

6264. Luṭfıla söyle sözin rıfḳı ḳoma
Sürme yüzin şerrile ṭaşa ḳoma

6265. Zīre anı Ẕü'l-kemāl u Kirdigār
Egri eksük eyegüden ḳıldı var

6266. Her temettuʿ olmaz andan müstaḳīm
Zīre aṣlı egridür olur saḳīm[1845]

6267. Oldı zenler yanumuzda bil esīr
Bizimiçün ḳondurupdur ol Ḳadīr

6268. Pes beşāşet birle anlar üzre biz
Ḳāyim olup ḫoş diyelüm yā ʿazīz[1846]

6269. Çünkim Allāh anları ḳıldı esīr
Dāyim eyle vażʿ u ḳavlüñ dil-peẕīr

6270. Yüzlerine güle baḳ eyle feraḥ
Tā ki senden zāʾil ola hem teraḥ

6271. Ululardan baʿżı fāżıl ḳıldı ṣabr
Çekdi cevrin kendüzine ḳıldı cebr

6272. Yaʿnī gördi yatlu ṭavrın ʿavratuñ H261a

[1843] Bu beyit L'de yoktur.
[1844] ʿāyid: ḥāṣıl H
[1845] Her: Hem H
[1846] Pes: Hem L

Boşamadı çekdi cevrin ʿavratuñ

6273. Sū-i ḫulḳın gördi oldı ṣabrıla — L261a
İçi ḥikmet birle ṭoldı cebrile[1847]

6274. Didiler aña nedendür sen aña — M260b
Luṭf idersin ol cefā eyler saña[1848]

6275. Pes neyiçün virmedüñ aña ṭalāḳ
Olmaya mı bir daḫıla ittifāḳ

6276. Didi andan ḳorḳaram bir bed-liḳā
Ala cevrin çekmeye ide cefā

6277. Bencileyin çekmeye cevrin anuñ
Bencileyin yuṭmaya ḳahrın anuñ

6278. Dürlü dürlü eyleye aña ʿaẕāb
Giceler āh eyleye görmeye ḫ̆āb

6279. Ol sebebden çekerem cevrin anuñ
Bu cihetden yuṭaram kaḥrın anuñ

6280. Ḫoş tefekkür ḫoş taḥammül ḫoş vefā
Kendü çeke ġayriçün cevr ü cefā

6281. Vācib eyler sū-i ẓannı nefsine
Gerçi maḥmil görinürken ʿaksine

6282. Daḫı eydür nefsine olsañ eyü
Zen daḫı olurıdı gökcek ḫūlu

6283. Hem ṣalāḥı zevcenüñ hem ʿiffeti
Bil kim oldı Ḥaḳḳ'uñ olur niʿmeti

6284. Şükrine şākir anuñ ʿāciz olur
Niʿmet artuḳ şükrini eksük bulur

6285. Ḫulkı çirkīn ʿavratıla gör ʿamel
Nice ḳıldı zevc-i ʿāḳil bī-ḫalel

6286. Ḳodı ḳalbi ḫānesinde ḫoş ḫayāl — H261b, L261b
Tā maḥabbet bulmaya hīç iḫtilāl

[1847] Bu beyit H'de yoktur.
[1848] aña: buña L

6287. Göñli gözi gözleye zevcin ḥelāl M261a
Ġayra anı ḳomaya ḥüsn-i ḫayāl

6288. Ehl-i ʿilmüñ baʿżı eydür ḫoş maḳāl
ʿAvratuñ cevrine idüp iḥtimāl

6289. Dir necātuñ bil yigirmi cüzʾi var
Birisi oldı taḥammül añla var

6290. Yaʿnī sen itseñ taḥammül ḳahrına
Düşmez oġlan bil ṭabanca cevrine

6291. Ḳurtulur çölmek daḫı şınmaz tamām
Hem buzaġu let yimez sögmez enām

6292. Hem kedi zecrinden anuñ ḳurtulur
Ṣanma ḳaftan ḫışm elinden yırtılur

6293. Hem ḳonuḳ evden çıḳup ḳaçmaz ṭurur
Pes taḥammül āḫiri olur sürūr

6294. Ger taḥammül itmeye er ḳaḳıya
Ḳoya ʿavrat öykesini bāḳīye

6295. Şuña buña ṭarıla ide fesād
Bil taḥammül defʿ ider bulur murād

6296. Her ḳaçan kim ḳaḳısa ʿavrat ḳatı
Ġālib olsa sū-i ḫulḳı şiddeti

6297. Zevci anuñ nār-ı ḫışmın selb ide
ʿAvratuñ arḳasına ḫoş ḍarb ide

6298. İki yaġrın arasını ayası
Ursa diye ol saʿādet sāyesi

Uḫruc eyyühe'r-ricsü'n-necisü'l-ḫabīṯü uḫruc min-cesedin ṭayyibin fe-inne'ş-şeyṭāne yaḫrucu minhā.[1849] H262a, L262a

6299. İy necāset necsile vaṣfı ġażab M261b
Çıḳ arı tenden yüri git bī-edeb[1850]

6300. Böyle dise şerrile şeyṭān çıḳar

[1849] fe-inne'ş-şeyṭāne yaḫrucu minhā: -H, M (İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 334)
[1850] necāset: ḫabāset L

Daḫı ṭurmaz sīl bigi akar ḳaçar

6301. Çoḳ işüñde ʿavrata uyma saḳın
Fikr-i fāsid ḫalṭ ider olmaz emīn

6302. ʿAvrata uyan peşīmān olısar
Ṣanmaduġı yatlu işler bulısar

6303. Meşveret ḳılan ḫilāfın gözleye
Ḫayr u iḥsān ile emrin yüzleye[1851]

6304. Hem ḫiyānet birle mekrin iy piser
Gözle andan iḥtiyāṭ it ḳıl ḥaẕer[1852]

6305. Ḫudʿasından hem-çünān eyle ḥaẕer
Yaʿnī seni aldamasun iy piser

6306. Sana Ādem atamuz olur delīl
Ṭutdı Ḥavvā sözini oldı ẕelīl

6307. İṣm-i fāḥiş olsa naḳli ʿavratuñ
Yum gözüñ hīç diñleme ḳo raġbetüñ

6308. Çün mesāvī cürmi īcāb eyleye
Saḳla semʿuñ ḫayrı işrāb eyleye

6309. Daḫı ʿavrat sırrını fāş eyleme
Ḫalḳ içinde anı ḳulmaş eyleme

6310. Çünki ʿaḳl ü fikrile perverdesin L262b
Ḫışm elile yırtma anuñ perdesin

6311. Ḫalḳ içinde anı rüsvā eyleme H262b
Ḳaşı bigi ḳaddini ya eyleme

6312. Zindigānī eylegil maʿrūfila M262a
Yaʿnī yatlu ḳılmaġıl mevṣūfila

6313. ʿAvratıla luʿb ide remz eyleye
Her cihetden ḳaṣdına ġamz eyleye

6314. Cürmi müşʿir olmasun dil-teng olur
Ara yirde hem cedel hem ceng olur

[1851] ḳılan: iden L
[1852] it ḳıl: ḳıl it L

6315. Enbiyānuñ seyyidi ḳuṭbü'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1853]

6316. ʿAvratınuñ her birile bī-cünāḥ
Luṭfıla hem ḫulḳıla ḳıldı mizāḥ

6317. Ancılayın gelmedi ḫāṭır-şinās
Ancılayın ḳılmadı ḳaṭʿā ünās[1854]

6318. Zevcesile ḥāl budur oynasa
Lehv-i bāṭıl olmaz ol bilsün nisā

6319. Nehy ḳılmaz ancılayın lehvi dīn
Belki ḥaḳdur eylesün ehlü'l-yaḳīn

6320. Ḥāl budur kim iftiḫār-ı ins ü cān
ʿĀʾişe'yle aldılar tīr ü kemān[1855]

6321. Sebḳat itdi ʿĀʾişe çün atdı tīr
Ṣoñra oḳı ol Ḥabīb'üñ itdi yir

6322. Bir daḫı da yine bunlar atdı tīr
Sebḳat itdi sābiḳu'l-ḫayri'l-ḫabīr

6323. Didi sābıḳ oḳuña budur bedel — L263a
Ḥāviyen fiʿlen mizāḥan lā-ḫalel[1856]

6324. Hem dinildi seyr-i sürʿat fi'l-kadem — H263a
Geçmek ü ḳalmaḳ ḳılındı bī-nedem[1857]

6325. Her ere lāyıḳ mehābet hem vaḳār — M262b
Ehli içre bula dāyim iftiḫār

6326. Eymeneler her biri andan müdām
Yaʿnī erden ḳorḳalar her ṣubḥ u şām

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Lā-terfeʿ ʿaṣāke ʿan-ehlike"[1858] ve "ʿAlliḳ sevṭake ḥayṯü yerāhü ehlü'l-beyti."[1859]

[1853] seyyidi: mefḫarı L // Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[1854] ḳılmadı: ḳalmadı H
[1855] "Tīr ü kemān" kaynak eserde geçmeyip mütercime aittir. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 335.
[1856] *Böylece latîf bir mizahta bulundu.*
[1857] Bu beyit L'de yoktur.
[1858] Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, 20.
[1859] Taberânî, **el-Muʿcemu'l-Kebîr**, 10/285.

6327. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6328. Senüñiçün ehlüñ üzre bir ʿaṣā
Olsun eksük olmasun uzun ḳışa

6329. Daḫı ḳamçuñ evde aṣ kim göreler
Ol sebebden bil ki ḳorḳa ṭuralar

6330. Rıfḳıla teʾdīb ide teʾdīb iden
Böyle dir aḥlāḳını tehẕīb iden

6331. Şerʿile teʾdīb içün dögse anı
Tīz mübāşir olmaya bulsa anı[1860]

6332. Yaʿnī ol gün āḫirinde inbisāṭ
İştiyāḳan itmesün er irtibāṭ

6333. Zīre teʾdīb nāfiʿ olmaz iy hümām
Bāṭıl olur ḳadri ḳalmaz bil tamām[1861]

6334. Çoḫ ide anlar yanında er sükūt
Ḥürmetini vire Ḥayyün lā-yemūt

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "İnne'n-nisāʾe ḫuliḳne min-ḍaʿfin fe'ġlibū ʿaleyhinne bi's-sükūti ve's-türū ʿavrātihinne fi'l-büyūti."[1862] H263b, L263b

6335. Bu ḥadīṣde ṣadr-ı ʿālem Muṣtafā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

6336. Didi żaʿfdan yaradıldı bil nisā M263a
Żaʿfı gitmez anlaruñ ṣubḥ u mesā

6337. Ġālib oluñ anlar üzre bi's-sükūt
Ve'stürū ʿavrātihinne fi'l-büyūt

6338. Yaʿnī anlar evde gizlü olalar
Ḳadr ü ḥürmet cümle evde bulalar

6339. Çarṭaḳ üzre mesken itme ʿavrata
Ülfet itmez senüñile ṣoḥbete

[1860] Tīz: Pes L
[1861] ḳalmaz: ḳılmaz H
[1862] ʿaleyhinne: Hadis kaynaklarında "ḍaʿfehünne" olarak geçmektedir. Sadece H'de "ʿaleyhinne"nin üzeri çizilerek altına "ḍaʿfehünne" yazılmıştır. Hadis için bkz. İbn Hibbân, **el-Mecrûhîn**, 1/121.

6340. Yazu yazmaḳ aña taʿlīm eyleme
Pes bu yoldan aña tefhīm eyleme

6341. İblik işin ögrene ile dike
Lāzım olan emrini bile dike

6342. Sūretü'n-Nūr oḳuda bile tamām
Lāyıḳ olan emre ide ihtimām

6343. İtmeye fāḫir libāsdan ḳaftanı
Ol sebebden yanmaya tā kim teni

6344. Çıḳsa ger destūrıla ẕī-raḥmına
Virmesün zīver saḳınsun resmine[1863]

6345. Yiñiler geymek gerekmez ol zamān
Geyse odlar cismine eyler ziyān

6346. Ġayrı erden olsa evlād ʿavrata
Zevciyile girmesünler ḫalvete

6347. Anlara eyler iẕā olmaz revā H264a, L264a
Derdlü olur derdine bulmaz devā

6348. Pes gerekmez anlaruñla ictimāʿ
Anasuz görmezler anlar intifāʿ

6349. ʿAvrat üzre alsa olsa ger ḳuma M263b
Dise anı sen boşa evde ḳoma

6350. İşbu resme itmesün ʿavrat maḳāl
Aña olan buña olur bī-mecāl[1864]

6351. Merdile zen ḥüsn-i ḫulḳın eyleye
Birbirine ḥüsn-i luṭfın eyleye[1865]

6352. Zīre ʿavrat varsa bir ḳaç erlere
Cennet içre olsa muḥtāc erlere

6353. Ḫulḳı gökcek er olan alur anı
Anuñıla ḥaşr ider anı Ġanī[1866]

[1863] ger destūrıla: destūrıla ger L
[1864] maḳāl: suʾāl H, L
[1865] eyleye: söyleye H, L
[1866] anı: yarın L

6354. Bilse zevci zevcesi ḳıldı fücūr
Boşamaḳdur çāresi çün yoḳ ḥużūr

6355. Boşamayup ṣabr iden ṭutsa olur
İkisinden biri olsa ḳurtulur

6356. Hem cemīle perdesini açmaya
Yüzi ḳandan ḳoḳsa zevcüñ ḳaçmaya

6357. Çünki ḳadrin bildi er şākir aña
Ol daḫı ṣabr eyleye ṭura buña

6358. Zīre şākir ṣābir olan cennete
Girür irer her birisi raḥmete[1867]

6359. Gitse ülfet beyne-zevceyn bī-sebeb
Oldı ıṣlāḥ anları bil müsteḥab

6360. Birbirile barışalar eyle cehd H264b, L264b
Her birine luṭf idüben söyle pend

6361. Var durur ıṣlāḥiçün bize delīl
Zindigānī aṣlına oldur sebīl

6362. Bir erile ḳıldı bir ʿavrat cedel M264a
Zindigānī emrine virdi ḫalel

6363. Buġż iderdi zevcine bī-raḥm idi
Ḥadden aşmış ḫışmıla bī-şerm idi

6364. Didiler cemʿ eyledi ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6365. Başlarını egdi geldi bir yire
Yaʿnī ʿavrat olmaya zevcin yire

6366. Ḳodı ʿavrat cebhesini ol Resūl
Alnı üzre zevcinüñ buldı vuṣūl

6367. Didi andan ṣoñra bu ḳavli tamām
Oḳı diñle bulasın sen de merām

Allāhümme ellif beynehümā ve ḥabbib eḥadehümā ilā-ṣāḥibihī.[1868]

[1867] raḥmete: rifʿata H, L
[1868] el-Hatîb el-Bağdâdî, **el-Müttefik ve'l-Müfterik**, Thk. Muhammed Sâdık Aydın el-Hâmidî, 3 Cilt, Dâru'l-Kâdirî li't-Tibâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî', Dimaşk, 1997, 3/1629.

6368. Sevdi andan ṣoñra ʿavrat ol eri
Zīre teʾlīf ḳıldı ol dīn rehberi

6369. Ṣāliḥa ʿavrat olursa ber-murād
Her umūrın görse zevcüñ bī-ʿinād

6370. Ġayrı ʿavrat almaġı fikr itmesün
Anuñ üzre bulmaġı ẕikr itmesün

6371. Ḥüsn-i ʿişret birle ola çün sürūr
Bir daḫı alsañ gider ḳalmaz ḥużūr

6372. Andan artuḳ üç daḫısın bulsa er H265a, L265a
Menʿa ʿavrat istemesün hīç ẓafer

6373. Zīre didi Ḥaḳ Teʿālā bī-gümān
Dördin almaḳ merd-i ʿādil bes hemān

6374. Ölse zevci ḳalsa ʿavrat ṣoñına M264b
Müsteḥabdur varmasun ġayr öñine[1869]

6375. Zīre varsa ṣoñra ol ʿavrat ere
Bir daḫıla dilese ʿişret süre

6376. Ṣoñra alan ölse ḳalsa ʿavratı
Cennet içre bile ola ṣoḥbeti

6377. Zevc-i evvel itmez andan intifāʿ
Zevc-i ṯānī ider anda ictimāʿ

6378. Bu meger kim ḫulḳıla mevṣūf ola
Sīreti ḫūb ḫayrıla maʿrūf ola[1870]

6379. ʿAvrat üzre evlenürse bir kişi
Bikr olursa alduġı anuñ dişi

6380. Yidi gice bile yatsun ḳızıla
Ṣoñra yatmaḳ nevbetile düzile

6381. Ger alursa ʿavrat üzre ʿavratı
Üç gice olsun anuñla ṣoḥbeti

6382. Didi bunda Bū Ḥanīfe iy hümām

[1869] ṣoñına: zevcine H
[1870] Bu beyit H ve L'de yoktur.

Ḥaḳ rıżāsı rūḥına irsün tamām[1871]

6383. Artuḳ eksük yatmaya ʿadl eyleye
Her birine luṭfını beẕl eyleye

6384. İşbu virdi dilden eksük itmeye
ʿAdli ʿādet eyleye tā yitmeye[1872]

Allāhümme hāẕihī ḳısmetī fī-mā-emlikü fe-lā-tüāḫiẕnī bi-mā-temlikü ve lā-emlikü ilā-maḥabbeti'l-ḳalbi.[1873]

6385. Yaʿnī didi yā İlāhī bī-gümān H265b, L265b
İşbu işde ḳısmetüm budur hemān

6386. Olsa noḳṣān eyleme baña ʿitāb M265a
Ḳalb maḥabbet ʿadlin itmez bī-ḥisāb

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men kānet lehü'mraʾetāni fe-māle ilā-iḥdāhümā cāʾe yevme'l-ḳıyāmeti ve eḥadü şıḳḳayhi sāḳiṭun."[1874]

6387. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1875]

6388. Bir kişinüñ olsa iki ʿavratı
Birisinle artuḳ itse ṣoḥbeti[1876]

6389. Gele yarın nışfi sāḳıt nīm-ten
Böyle olur diyeler ʿadl itmeyen

6390. Çünkim aldı ʿavrat üzre ʿavratı
Ḳılsun evvel olan ʿavrat ġayreti

6391. Ḥaḳ rıżāsın gözlesün bulsun ṣevāb
Hem taḥammül eylesün ḳılsun ṣavāb

6392. Nitekim ezvāc-ı faḫrı'l-mürselīn
Ġayretile buldılar ḫuld-ı berīn

6393. Her birinden oldı rāżī hem Resūl
Her birine ʿadlile buldı vuṣūl

[1871] irsün tamām: olsun müdām H
[1872] yitmeye: yatmaya H
[1873] Tirmizî, "Nikâh", 42 (No. 1140), 3/438; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 38 (No.2135), 2/242.
[1874] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/295.
[1875] ḫayru: ḳuṭbü H
[1876] Birisinle artuḳ itse: Artuḳ itse birisinle H, L

6394. Virdi Sevde ḳasmini ʿĀʾişe'ye
İtdi iḥsān bezmini ʿĀʾişe'ye

6395. Şol zamān kim yaşlu oldı ol ḳatı
Ḳorḳdı ire ol Ḥabīb'üñ fürḳati

6396. Ḳasmini bağışladı ʿĀʾişe'ye H266a, L266a
Luṭf u iḥsān işledi ʿĀʾişe'ye

6397. Dek nisādan ʿadd ola Sevde hemān
İstedi buldı murādın ol zamān[1877]

6398. İtmesün bir ʿavratına er cimāʿ M265b
Ki_ol birisi ṣavtın ide istimāʿ[1878]

6399. Her birine ṣoḥbeti ḫalvet gerek
Her birine müstaḳil raġbet gerek

6400. Zīre andan faḫr-ı ʿālem Muṣṭafā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

6401. Nehy ḳıldı didi biri ṭuymasun
Tā mizācın żacret anuñ yoymasun

6402. Hem yirinden er menīsin çekmeye
Ṭaşra olmaz yire anı dökmeye[1879]

6403. Çünkim ister ʿavratından iftirāḳ
Bir uġurdan söylemesün üç ṭalāḳ

6404. Şol zamān kim bula ḥayżından ḫalāṣ
Bir ṭalāḳı ḳılsun aña iḫtiṣāṣ

6405. Ol ṭuḥurda itmesün aña cimāʿ
Şöyle ṭursun itmesün hīç intifāʿ

6406. Bir ṭuhurda daḫı virsün bir ṭalāḳ
Recʿat itmez çün muḳarrar iftirāḳ

6407. Çün üçünci ṭuhr ola iy nev-cüvān
Recʿatuñ yoḳ vir ṭalāḳ gitsün hemān

6408. Az kerāhet boşasa ḳable'd-duḫūl

[1877] Bu beyit H'de yoktur.
[1878] ʿavratına: ʿavratıla L
[1879] çekmeye: çökmesün H, L // dökmeye: dökmesün H, L

Çoḳ kerāhet bilesin baʿde'l-vuṣūl[1880]

6409. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-verā L266b
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā[1881]

6410. Aldı ʿavrat buldı ʿaybın ḳıldı red H266b
Virdi yolın eylemedi aña sed

6411. Oldı reddi degmedin ḳable'l-vuṣūl M266a
Her cihetden ḳılmadın aña ḥulūl

6412. Dār-ı ḥarbden gelmiş olsa cāriye
Ṣatun alup virse adın Māriye[1882]

6413. Defʿ-i ḳırbān itmesün anı el-ān
Yoḫsa olur şerʿile işi yaman

6414. Aña istibrā gerek bir ḥayżıla
Çün mübāḥ olmaz cimāʿ bil ḳabżıla

6415. Ḥamli olsa ṭoġmadın varma saḳın
Merd-i ʿāḳil bu işe olmaz yaḳın[1883]

6416. Naḳl iderse bu cihāndan ger veled
Ata ana bulısar andan meded

6417. Zīre oda ol ḥicāb olsa gerek
Pes bular oddan necāt bulsa gerek[1884]

6418. Ger dilerseñ ola ecrüñ ber-devām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[1885]

OTUZ ṬOḲUZUNCI FAṢL ECNEBİYYE ʿAVRATLARA MÜTEʿALLİḲ AḤVĀLİ BEYĀN İDER.[1886]

6419. İy saʿādet atına olan süvār
Gel maʿārif yolın eyle iḫtiyār[1887]

[1880] bilesin: boşasa L
[1881] ḫayru'l-verā: ḳuṭbü'l-enām L // Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā: Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām L
[1882] Ṣatun: Ṣatup H
[1883] Bu beyit L'de yoktur.
[1884] oda: otdan L
[1885] ola: bula H / ola ecrüñ: baḫt u devlet L
[1886] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Ecnebiyye ḫātūnlar ḫuṣūṣın bildürür." H'de fasıl başlığı şöyledir: "Ecnebiyye ʿavratlara müteʿalliḳ sünnetleri bildürür."
[1887] iḫtiyār: üstüvār L

6420. Ecnebiyye ṣoḥbetinden bil senen
Diñle bir bir nicedür anda sünen[1888]

Fi'l-ḥadīṣi: "Mā-teraktü baʿdī fitneten eḍarra ʿale'r-ricāli mine'n-nisāʾi."[1889]

6421. İns ü cinnüñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām H267a, L267a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6422. Didi vardur erler üzre bir żarar M266b
Bir żarardur fitnesinden ḳıl ḥaẕer

6423. Ol żarar irer nisādan erlere
Bir çebeldür ḫunfesādan erlere

6424. Ancılayın fitneʾi bildi didi
Mā-teraktü fitneten baʿdī didi[1890]

6425. Bundan özge erlere yoḳdur żarar
Azdururlar erleri anlar ażar[1891]

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "En-nisāʾü ḥabāʾilü'ş-şeyṭāni"[1892] fe-kefā bi-emrihinne fitneten ve belāʾen ʿale'r-ricāli.

6426. Faḫr-ı ʿālem bedr-i ādem Muṣṭafā
Yaʿnī faḫru'l-enbiyā ve'l-aṣfiyā[1893]

6427. Dām-ı şeyṭān bil nisādur didi ol
Anlar emri fitne yiter didi bol

6428. Erler üzre key belādur key fesā
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'n-nisā[1894]

6429. Sünnet oldur baḳmaya aña baṣar
Zīre kāmil baḳmayup nefsin baṣar

6430. Bilmekiçün eylese olmaz żarar
Bir daḫı ḳılsa żarar virür naẕar

6431. Zen didiler reh-zen oldı zīre ol

[1888] ṣoḥbetinden: ṣoḥbetinde L
[1889] Buhârî, "Nikâh", 18 (No. 5096), 7/8; Müslim, "Rikâk", 26 (No. 2740), 4/2097.
[1890] *Mā*-teraktü *baʿdī fitneten eḍarra ʿale'r-ricāli mine'n-nisāʾi: Benden sonra, erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne (imtihan) bırakmadım. Bkz.* Buhârî, "Nikâh", 18 (No. 5096), 7/8; Müslim, "Rikâk", 26 (No. 2740), 4/2097.
[1891] Azdururlar erleri anlar ażar: Azdurur erleri anlar da ażar L
[1892] Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, 3/100.
[1893] Yaʿnī faḫru'l-enbiyā ve'l-aṣfiyā: Muḳtedā-i enbiyā hem aṣfiyā L
[1894] *Rabbimiz! Bizleri kadınların şerrinden muhafaza eyle.*

Ḳaç öñinden bulmasun ol saña yol

6432. Ecnebiyye görse yumsa gözini H267b
Görmesine ḳomasaydı yüzini

6433. Bir ʿibādet viriser Allāh aña L267b
Leẕẕetin bula anuñ her dem aña

6434. Dilde şehvet toḫm ider baḳmaḳ didi M267a
Fitne yiter bu başa ḳaḳmaḳ didi

6435. Boynını ḫoş-būy iden yüzsüzlere
Baḳma ḳoḳma uyma sen gözsüzlere

6436. Hem eline olmasun dege elüñ
Ṭayrınur pā gözlerüñ görmez yoluñ

6437. El virür ayaḳ alur ser-ḫoş ider
Zehr-i ḳātil gibi ḳahrı nūş ider[1895]

6438. Söyleme açma saḳın aña dehān
Üstüñe odlar ṣaçar eyler ziyān

6439. Kengel itme key saḳın ol bī-ḥayā
Söz yirine başuña saçar ḳaya

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men fākehe'mraʾeten lem-teḥille lehū ve lā-yemlikühā ḥubise bi-külli kelimetin elfe ʿāmin fi'n-nāri."[1896] L268a

6440. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā faḫru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1897]

6441. ʿAvrata kim er degül mālik degül
Kengel itse ṣanma ol hālik degül

6442. Her söziçün yana biñ yıl oda ol
Od içinde ṭuta ḳala o da ol

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "Meni'ltezeme'mraʾeten ḥarāmen ḳurine maʿa'ş-şeyṭāni fī-silsiletin ṣümme yüʾmeru bihī ile'n-nār."[1898] H268a

6443. Didi faḫru'l-enbiyā bedru'l-enām

[1895] ayaḳ alur: alur ayaḳ L / ider: olur L // ider: olur L
[1896] el-Hâris b. Ebî Usâme, **Buğyetu'l-Bâhis**, 1/313.
[1897] faḫru: ṣadru H
[1898] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 342.

Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām[1899]

6444. Olsa ʿavrat bir ere şerʿan ḥarām
Ḳoçsa anı ḳorḳmasa Ḥaḳ'dan tamām

6445. Ḳoşıla şeyṭānıla ola ḳarīn M267b
İkisi bir silsile çeke hemīn

6446. Bir uġurdan bunlar oda ṣalına
Gör ne olur ādemüñ uyṣalına

6447. ʿAvrata hem-çün gerek gözin yuma
Nice baḳmaḳ belkim ol yüzin yuma[1900]

6448. Er olan ʿavrat maḳāmın görmeye
Tā ölince ol yire ol ṭurmaya

6449. Ecnebiyye üzre düşse ger başar
Añlasa nefsinde andan bir żarar

6450. Gelsün ehli yanına bulsun ḫalāṣ
Anı teskīn ide vire iḫtiṣāṣ

6451. Her ne ārzū varısa ḥāṣıl ola
Çünkim ol dem zevcine vāṣıl ola

6452. ʿAvratıla er ola ʿişyān olur
Lā-cerem s̱āliṣ aña şeyṭān olur[1901]

6453. Pes gerekmez ikisi ḫalvet ola
Zīre şeyṭān şerrile ülfet bula

6454. ʿAvrat olan eve hergiz girmeye
Gerçi raḥmı olsa yüzin görmeye

6455. Olsa tenhā evde ʿavrat girme sen
Nefs elinden olayın dirseñ esen[1902]

6456. Girme saḳın çün ider ʿavrat ġınā H268b, L268b
Başuña tā irmeye andan ʿanā[1903]

6457. Daḫı oġlı ana üzre iy hümām

[1899] bedru: ṣadru H, ẕuḫru L
[1900] Bu beyit H'de yoktur.
[1901] olur: ola H // olur: ola H
[1902] Bu beyit L'de yoktur.
[1903] ʿanā: ġanā L

Olsa destūr gire bula ol merām

6458. Ġāyet ince geymesün ʿavrat libās M268a
Zīre vāṣıf ṭaşı için bī-esās

6459. Yaʿnī baḳan göre perde olmaya
Eyle geyen bil ki raḥmet bulmaya

6460. Ġayrı ʿavrat saçını hem saçına
Eklemesün yoḫsa odlar saçına

6461. Zīnet içün yolmasun ḳaşın yüzin
Nāzile oynatmasun başın gözin

6462. Dişlerini ḳazıyup tīz itmeye
Çöngelür tīz şanma ol tīz gitmeye

6463. Kendüzin beñzetmesün er ʿavrata
Hīç teşebbüh itmesün bī-ġayrete[1904]

6464. Beñzemesün hem-çünān ʿavrat ere
Yoḫsa anuñ başına şiddet ire

6465. Zīre taḥḳīḳ beñzedenler özini
Bil ḳaralar laʿnetile yüzini[1905]

Ve emera Resūlü'llāhi şalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme bi-iḫrāci'l-muḫanneṯi mine'l-beyti ve leʿane'n-Nebiyyü ʿaleyhi's-selāmü'r-racüle yelbesü libsete'l-merʾeti ve'l-merʾete telbesü libsete'r-racüli.[1906]

6466. Emr ḳıldı ol Nebī ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6467. Tā çıḳa evden muḫanneṯ ṭurmaya H269a, L269a
Kimse anı ev içinde görmeye[1907]

6468. Daḫı geyse er libāsın ʿavratuñ
Düşdi oda geydi ṯevbin laʿnetüñ

6469. Geyse ʿavrat hem-çünān er kisvetin M268b
Aldı geydi ol da kisvet laʿnetin

[1904] itmesün bī-ġayrete: itmesün ol bī-ġayrete L
[1905] Bil: Bil L
[1906] Buhârî, "Libâs", 60 (No. 5886), 7/159; Ebû Dâvûd, "Libâs,", 31 (No. 4098), 4/60.
[1907] Tā: Kim L

6470. Gitmesün ʿavrat başından hīç ḫımār
Yoḫsa dirler bī-ḥayā ḳancıḳ ḥımār[1908]

6471. Ġāyetile setr ide özin yüzin
Hīç erenler görmeye yüzin gözin[1909]

6472. ʿAvratıla itmesün kimse sefer
İllā z̲ū-raḥm olan itse yoḳ ḥaz̲er[1910]

6473. ʿAvrat olan ʿavrata erlenmeye
Anuñıla ṣoḥbete dölenmeye

6474. Er yirinde itmesün ol da naz̲ar
Yā defāri'l-ḥaz̲er s̲ümme'l-ḥaz̲er[1911]

6475. Yā İlāhī çün virürsin zen bize
Olmasun kim ola ol reh-zen bize

6476. Hīç çıḳarma anı ṭursun perdede
Daḫı yüzin açmasun hīç perdede[1912]

6477. Yā İlāhī perde dir dür nefs-i şūm
Yanmayalum şirretinden hem-çü mūm

6478. Rūḥıla nefs eylesünler ictimāʿ
Olan evlād bula her dem intifāʿ[1913]

6479. Nefse şeyṭān olmasun yā Rab ḳarīn
Ol sebebden olmayavuz ḍāllīn

6480. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām* L269b
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

ḲIRḲINCI FAṢL ATA ANA ḤAḲLARIN VE ANLARA MÜTEʿALLIḲ SÜNNETLERİ BİLDÜRÜR.[1914] H269b, M269a

6481. Gel berü iy nāzile ṭoġmış ḫalef
Vālideynüñ ḥaḳların söyler selef

[1908] Bu mısra mütercimine ait olup *Şirʿatü'l-İslâm*'da geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şirʿatü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 52.
[1909] özin: ʿavrat L (Bu beyit H'de yoktur.)
[1910] ḫaz̲er: żarar L
[1911] *Ey pasaklı bundan tekrar tekrar sakın.*
[1912] Kafiye oluşturacak okuma biçimi tespit edilememiştir.
[1913] bula her dem: bulalar ḫūb M
[1914] añlara: aña L / müteʿalliḳ: -H

6482. Ol ḥuḳūḳa rāciʿ olan sünneti
Kim iḳāmet ḳılsa bulur rifʿatı

6483. Vālideyne ḥaḳḳı iḥsān eyleyen
Cāndan anlar emrin iẕʿān eyleyen

6484. Ḥaḳ ḳatında ol ḳılur efḍal ʿamel
Ḫayrıla vāṣıl olur görmez ḫalel

6485. Ḥāl budur kim Ḥaḳ Teʿālā bī-gümān
Ḳıldı anı ṭāʿatına iḳtirān

6486. Yaʿnī iḥsān emrini taʿẓīm ider
Ol ḫuṣūṣda luṭfıla tefḫīm ider

Fi'l-ḥadīṣi: "Berrū ābāʾeküm yebürruküm ebnāʾeküm."[1915]

6487. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1916]

6488. Buyurur iḥsān idüñ atañıza
Tā kim iḥsān eyleye ebnā size

6489. Ataya iḥsān iden iḥsān bulur
İtmeyenler lā-cerem ḫüsrān bulur

6490. Eyle iḥsān saña oġluñ eylesün
Anuñ oġlı daḫı ḳılsun söylesün

Ve yürvā enne'llāhe Teʿālā ḳāle li-Mūsā ʿaleyhi's-selāmü: "Men-berra vālideyhi ve ʿaḳḳanī ketebtühū bārran ve men-berranī ve ʿaḳḳa vālideyhi ketebtühū ʿāḳḳan."[1917] H270a, L270a, M269b

6491. Hem rivāyet olunur ol Ẕü'l-cemāl
İtdi Mūsā ḥażretine ḫoş nevāl

6492. Didi her kim ḳonsa fānī ḫāneye
Ḳılsa eylük atayıla anaya[1918]

6493. Daḫı ʿāṣī olsa baña ol piser
Līki ṭutsa anlar emrin ser-be-ser

[1915] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 1/299.
[1916] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām H, L // Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü: Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti L
[1917] Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, 2/216.
[1918] Ḳılsa eylük atayıla anaya: Daḫı eylük ḳılsa ata anaya L

6494. Çün meberret eyledi ol nev-cüvān
Anı muḥsin yazmışam yoḳdur gümān

6495. Daḫı kimse baña eylük eyleye
Vālideyne līki ḳarşu söyleye[1919]

6496. Ata aña olmasa rāżī aña
Anı ʿāṣī yazmışam dindi saña

6497. Ana ḥaḳḳı atadan aʿẓam durur
Anaya iḥsān iden ekrem durur

6498. Eylük itmek anaya vācib durur
Çünkim aña luṭfıla rāġıb durur

6499. Pes kitābda Ḥaḳ ṣarīḥan şānına
İtdi īṣā vālide iḥsānına

Ve fi'l-ḥadīṯi: "El-cennetü taḥte aḳdāmi'l-ümmehāti."[1920]

6500. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l -enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

6501. Cenneti bil kimlerüñ semtindedür L270b
Ümmehāt aḳdāmınuñ taḥtındadur

6502. Yaʿnī her kim analar ḳadrin bile H270b, M270a
Cān u dilden anlara ḫidmet ḳıla

6503. Cennete girür bulur ʿizzet delim
Her belādan ḳurtulur olur selīm

6504. Pes bularuñ ḥaḳlarından iy hümām
Bunlara ḫulḳ eylemek ber-ihtimām

6505. Daḫı ḫidmet hem-çünān ḳılmaḳ gerek
Her rıżāsın bunlaruñ bulmaḳ gerek[1921]

6506. Saġlıġında bunlaruñ göñlin gözet
Lāzım olan işlerin bir bir düzet

6507. Fiʿl-i mekrūh ḳılma ilḳā anlara

[1919] eyleye: eylese H // söyleye: söylese H
[1920] Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 1/102.
[1921] Her: Hem H

Gerçi azdur itme īmā anlara[1922]

6508. Sözlerinden sözüñi ḳılma refīʿ
Zīre anlar cürmüne olur şefīʿ

6509. Daḫı sözi anlara dime ḳatı
Ger dilerseñ bulasın sen raġbeti[1923]

6510. Her neyi kim dīn-i İslām dir mübāḥ
Sen iṭāʿat eyle anda bul ṣalāḥ

6511. Zīre ata ana ger ḫoşnūd ola
Ḥaḳ rıżāsı lā-cerem meşhūd ola

6512. Ḫışm iderse ger bular evlādına
Ḫışm-ı Ḥaḳḳ'uñ anlara ola dine

6513. Dimesün atasına atam degül
Hem-çünān anasına anam degül

6514. İntisābın ḳomasun ābāsına L271a
Ḳılmasun ʿārı sebeb ibāsına[1924]

6515. Zīre bunlar laʿneti īcāb ider H271a, M270b
Yatlu işler başına işrāb ider

6516. Daḫı mālın anlara infāḳ ide
Cān u dilden anlara işfāḳ ide

6517. Zīre infāḳ anlara bulmaz ḥisāb
Belkim īcāb eyler ol bī-ḥad ṣevāb[1925]

6518. Anlarıla yimedi baʿżı şüyūḫ
Sū-i deʾbden ḫavf idüp buldı rüsūḫ

6519. Lāzım olan ḥaḳḳı teklīf ideler
Daḫı evlād ol ṭarīḳa gideler

6520. Her ne yoldan olsa ibrām ideler
Ḥaḳḳı iẓhāriçün iḳdām ideler

6521. Żabṭ ideler olmaya ṣalma veled

[1922] azdur: azsa L
[1923] dime: ḳılma H
[1924] ḳomasun: ḳomasın H
[1925] Belkim īcāb eyler olsa: Belki īcāb eyler ol L

Daḫı yardım ideler dinse meded[1926]

6522. Yaʿn*ī* oġlan ḫayr işe ḳılsa şurūʿ
Ata ana yardıma ḳıla ṭulūʿ

6523. Vālideyne her zamān ḳıla piser
Şevḳ ü reʾfet merḥamet birle naẓar

6524. Her naẓarda oġlı içün ber-ḳarār
Bil ḥaḳīḳat ḥaccet-i mebrūra var

6525. Vālideyni terk idüp ḳılma ġazā
Ḥacca gitmek hem-çünān olmaz revā[1927]

6526. ʿİlme ṭālib māla rāġıb gitmeye
Anlaruñ emrin gözede yitmeye

6527. Zīre ḫidmet cümlesinden bir zamān L271b
Oldı efḍal iy piser yoḳdur gümān

6528. Bū Hureyre ḥażreti bulsun rıżā H271b, M271a
Raḥmet itsün aña bī-ḥadd ol Ḫuḏā

6529. Ölmeyince anası ḥacc itmedi
Ḫidmetinden bir s*ā*ʿat hīç gitmedi

6530. Ṭañla olsa ḳapusın alur ṭurur
İşbu resme ol selām aña virür[1928]

Es-selāmü ʿaleyki yā ümmāhü ve raḥmetu'llāhi ve berakātühū cezāki'llāhü ʿannī ḫayran kemā-rabbeytenī ṣaġīran.[1929]

6531. Dirdi ana üstüñe olsun selām
Raḥmetu'llāh daḫı iḥsān ber-tamām

6532. Ḥaḳ Teʿālā ḫayrıla virsün ʿivaż
Ben ṣabīken besledüñdi bī-ʿaraż

6533. Ana anuñ ol selāmın itdi red
İşbu resme söyledi buldı meded[1930]

Ve ente cezāke'llāhü ʿannī ḫayran kemā-berartenī kebīraten.

[1926] dinse: bula L
[1927] revā: sezā L
[1928] olsa: ola L
[1929] Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, 18.
[1930] itdi: ide L // buldı: bula L

6534. Yaʿnī Allāh eylesün ḫayrı ʿivaż
Kim baña eylükler itdüñ bī-ġaraż

6535. Ben kebīra eyledüñ iḥsān delim
Saña iḥsān eylesün bī-ḥad ʿAlīm

6536. Çıḳdı geldi yine virdi ol selām
Şol selāmdur diñledüñ bir bir tamām

6537. Ata ana emrine taʿẓīm gerek L272a
Her cihetden anlara tefḫīm gerek[1931]

6538. Daḫı ide anlara ḫoş meskenet H272a
Meskenetde niçe dürlü merḥamet

6539. Ana riclin öpe süre yüzini M271b
Gözine küḥl ide izi tozını

6540. İşbu yirde bir sözi söyler Ḥasan[1932]
Aḥsene'l-ʿadne ileyhi Ẕü'l-minen[1933]

6541. Didi ʿāḳil merd-i kāmil ol ola
Ata ana ḫidmetine yol bula[1934]

6542. Çünkim anlar diridür evlenmeye
İde bunlar ḫidmetin eglenmeye

6543. Evlenürse çoġalur ḫidmet aña
Ekṣer evḳāt hīç yörenmez ol yaña

6544. Ata ana ḫidmetin kendü ide
Kimseye inanmaya kendü gide

6545. Ḥürmetinden atanuñ diñle kelām
Geçme anuñ öñine olma imām

6546. Gerçi andan ʿilmile olsañ faḳīh
Geçmek ata öñine fiʿl-i kerīh

6547. Ata ana ḫidmetinden ḳaçma sen

[1931] tefḫīm: tekrīm L
[1932] Bahsi geçen zat, tâbiînin en faziletlilerinden biri olarak kabul edilen "Hasan-ı Basrî"dir. Kaynak metinde "Hasan" olarak geçmektedir. Bkz. Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 471; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 346.
[1933] *Lütuf sahibi olan Allâh, ona Adn cennetini ihsan eylesin.*
[1934] ḫidmetine: ḫidmetinden H

Gerçi müşrik olsalar sen ḳıl ḥasen

6548. Ata ana ṣoḥbetinden olma dūr
Eyle iḥsān ḫidmetile ḳarşu ṭur[1935]

6549. Nitekim emr eyledi ol Ẕü'l-kemāl
Gözle buyruḳ eyle ḫidmet bul nevāl

6550. Ölse bunlar defn idüp ṣarġıl kefen L272b
Her ḥuḳūḳın ḳıl riʿāyet gözle sen

6551. Ger ölürse kāfireyn var iḥtirāz H272b
Anlar üzre ḳılmasun oġlı namāz

6552. Saġlığında anlara ḳılsun duʿā M272a
Ṣoñra anlar emrini ḳosun Ḥaḳ'a

6553. Nitekim geldi ḫaber oldı delīl
Fe'steme'tüm ḳıṣṣaten sāḳa'l-Ḫalīl[1936]

6554. Ata aña öñlerince ḳılma seyr
Yüri anlar der-peyince eyle ḫayr

6555. Ger dilerseñ olasın saġ u esen
Meclis olsa geçme anlar üzre sen

6556. Adlarıla ḳılmaya hergiz nidā
Bel nidāsın ata hem ana ide

6557. Nitekim geldi didi böyle Kitāb
Pes gerekdür eylemek ḫūb intisāb

6558. Atasına anasına kimsenüñ
Sögme kim sögülmeye tā kim senüñ

6559. Ata ana üzre sebḳat key degül
Vaż'ı zāyid olmasun olmaz ḳabūl

6560. Yüzlerine dik ṭutup ḳılma naẕar
Gözle iḥsān yüzini eyle ḫaẕer

[1935] ḫidmetile: ḫidmet eyle L

[1936] delīl: sebīl H (Bu Arapça ibare, mütercime aittir. Kaynak eserde "kemā cā'e fī-ḳıṣṣāti Ḫalīl" ibaresi yer almaktadır. Buradaki beyitlerde, *Şir'atü'l-İslâm* müellifi İmâmzâde, kafir ana-babaya karşı nasıl muamele edileceği hususunda Hz. İbrahim'in Kur'an'da anlatılan kıssasına atıf yapmıştır. Bkz. İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 346; Meryem Suresi, 19/41-47) *(Fe'steme'tüm ḳıṣṣaten sāḳa'l-Ḫalīl: Hz. İbrahim'in başından geçen kıssayı dinlemişsinizdir.)*

6561. Baʿde-mevtin ḥaḳlarından ḳıl semāʿ
Tā ki senden ideler ḫūb intifāʿ[1937]

6562. Ata ana müʾmineyn ḳılsa vefāt
Anlar üzre ḳıl namāz iste necāt[1938]

6563. Anlaruñçün iste Ḥaḳ'dan maġfiret L273a
Sür yüzüñi ṭopraġa ḳıl maʿẕiret

6564. Eyle tenfīẕ anlaruñ ʿahdin tamām H273a
Cān u dilden yaḫşi eyle ihtimām

6565. Dostlarına her ne īṣā eylese M272b
Anlaruñçün her ne ḳılsa söylese

6566. Bir bir anı anlara bildür yüri
Her birine var duʿā ḳıldur yüri

6567. Anlara erḥām olan ḳavme iriş
Anları cāndan seven dosta biliş

6568. Dostlarına sen de ikrām eylegil
Her birine luṭf idüben söylegil

6569. Hem ulaş erḥāma eyle ḫidmeti
Ṣıdḳıla ṣādıḳlara ḳıl raġbeti

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne mine'l-birri en-teṣıle ṣadīḳa ebīke ve'bne ṣadīḳi ebīke."[1939]

6570. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6571. Atañuñ ḫāṣ dostlarına iltiḳā
Ḫayr-ḫaṣlet ʿadd olur iy meh-liḳā

6572. Daḫı ol gerçeklerüñ ebnāsına
Vuṣlat eylük var düriş īfāsına

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men eḥabbe en-yeşıle ebāhü fī-ḳabrihī fel-yeşıl iḫvāne ebīhi min-baʿdihī."[1940]

[1937] ḫūb: ḫoş H, L
[1938] necāt: namāz L
[1939] Taberânî, **el-Muʿcemu'l-Evsat**, 7/213.
[1940] İbn Hibbân, **Sahîh**, 2/175.

6573. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ve'l-mürselīn
Ṣalvatü'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn[1941]

6574. Bir kimesne ḳabr içinde iy cevād L273b
Atasına iltiḳā itse murād

6575. Ṣoñra ḳalan dostlarına bulışa H273b
Her birine ʿizzet ide bilişe

6576. Ol ataya iltiḳādur bī-gümān M273a
Var bulış anlara ṭurma sen hemān

6577. Ata ana ölse ḳalsa ger veled
İtmese eylük yüzinden hīç meded

6578. Anlaruñçün ol veled çoḳ maġfiret
İstesün Ḥaḳ'dan ḳıluban maʿẕiret

6579. Virsün ecrin anlara ḳılsun duʿā
Ki_ola anuñ derdine lā-büd devā

6580. Ḥaḳ Teʿālā anı muḥsin eyleye
Ḫāliṣ iḥsānıla müʾmin eyleye

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Men zāra ḳabre ebeveyhi külle cumʿatin kütibe berren."[1942]

6581. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā faḫru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1943]

6582. Bir kimesne ata ana ḳabrini
Zāʾir olsa diñle anuñ ecrini[1944]

6583. Ger anı her cumʿada zāʾir ola
Muḥsin olan zümresin sāʾir ola

6584. Ḥaḳ Teʿālā anı muḥsin yazısar
Ṣanma zāʾir ṭoġru yoldan azısar

6585. Her ne iḥsān eylese māldan oġul
Dise ecri anlara bulsun vuṣūl

6586. Ecri anuñ kendüye ʿāʾid olur L274a

[1941] Ṣalvatü'llāhi: Raḥmetu'llāhi L
[1942] Taberânî, **el-Muʿcemu'l-Evsat**, 6/175.
[1943] faḫru'l-enām: ḫayru'l-enām L
[1944] ecrini: emrini M

Ol ḳadar hem anlara zāʾid olur

6587. Yaʿnī ecri kendüye olur tamām H274a
Ol ḳadar hem bula anlar ve’s-selām

6588. Ululardan diñle baʿżuñ fiʿlini M273b
Nice ḳıldı añla ecri bezlini

6589. Yolda görse ṭaş aġaç düşmiş yatur
Zāʾil itmek emrine ḳılsa mürūr

6590. Aldı ṣaġdan atdı anuñ birini
Ḳıldı iḥsān atasına ecrini

6591. Atdı birin daḫı ṣoldan ol zamān
Ecrin iḥsān itdi ümme bī-gümān

6592. Ḫoş teʿādül ḫoş riʿāyet eyledi
Virdi ecrin ḫoş ḥimāyet eyledi

6593. Baʿżı fāżıl yuṭdı ḫışmın bī-ʿitāb
Virdi ecrin anlara buldı ṣevāb

6594. İşbu iḥsān ki_eyledi ʿabdü’l-Cemīl
Vālideyn iḥsānına olur delīl

6595. Yimedin ḳable’z-zevāl ḳılsa namāz
İtse Allāh Ḥażretine ḫoş niyāz

6596. Ecri lā-büd anlara vāṣıl olur
Her murādı anlaruñ ḥāṣıl olur

6597. Hem göre taḳṣīrini ʿöẕr eyleye
İşbu resme her zamānda söyleye

6598. Anlara lāyıḳ olan emri tamām
İdemedüm saʿyıla diye kelām

6599. Zīre ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā L274b
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

6600. Ḳılmadı eylüklere aṣlā ʿivaż H274b
İllā iʿtāḳ ideridi bī-ġaraż[1945]

6601. Yaʿnī anlar bende olsa bī-menāṣ M274a

[1945] ideridi: ide didi L

Oġlı ḳalsa ḳılsa anı ol ḫalāṣ

6602. Ḳayd-ı rıḳıyyetden itdi çün cüḏā
Anlaruñ iḥsānına oldı cezā

6603. Şāʿir iḥsān uma gelse ataya
Cevri ḥaddin bārī ḳılsa ataya

6604. Dilin anuñ ḳaṭʿ ide oġlı hemān
Şāʿir ibrām itmeye tā kim yaman

6605. Daḫı kessün dilini sögenlerüñ
Nitekim kesdi dilin ögenlerüñ[1946]

6606. Mālile defʿ eyleye sögdürmeye
Cehd ide hīç kimseye dögdürmeye[1947]

6607. Zīre böyle ḥüsnile iḥsān olur
Ol saʿādet ehline āsān olur[1948]

6608. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*[1949]
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

ḲIRḲ BİRİNCİ FAṢL ḪIṢMLAR ḤUḲŪḲIN BEYĀN İDER.[1950]

6609. İy ẕevi'l-erḥāmına vuṣlat ḳılan
Şānına elṭāfıla ḫaşlet viren[1951]

6610. Cān u dilden şevḳile ḳıl istimāʿ
Sen ulaş erḥāma eyle ictimāʿ

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ṣılatü'r-raḥmi tezīdü fi'l-ʿumuri."[1952] L275a

6611. Raḥme vuṣlat ʿömre virür izdiyād H275a
Var ḫışımlar birle buluş olma yād

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Lā-tenzilü'l-melāʾiketü ʿalā-ḳavmin fīhim ḳāṭıʿu'r-raḥmi."[1953] M274b

---

[1946] kessün: egsün H
[1947] dögdürmeye: ögdürmeye H
[1948] böyle: bunlar H, L
[1949] baḫt: ʿizz L
[1950] Fasıl başlığı L'de şöyledir: "Ḫışm ḳavm ḥakları beyānındadur."
[1951] elṭāfıla: elṭāfına H
[1952] İbn Şâhîn, **et-Tergîb fi Fedâili'l-A'mâl**, 115.
[1953] Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, **Mecmaʿu'z-Zevâ'id**, Thk. Hüsâmeddin el-Kudsî, 10 Cilt, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire, 1414/1994, 8/151.

6612. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6613. Hīç melek iḥsānıla ḳılmaz nüzūl
Anlara kim ḳavmine ḳılmaz vuṣūl[1954]

6614. Bir kişi ḳaṭʿ eylese raḥmin eger
Ol sebebden cümleye irer żarar[1955]

Ve fī-baʿḍı'l-ḥadīṣi: "İnne'llāhe Teʿālā yaṣılü men vaṣale raḥimehū ve yeḳṭaʿu men ḳaṭaʿahā"[1956] ey ṣılatü'r-raḥmi.[1957]

6615. Didi daḫı ol Raḥīm ü ol Ġafūr
Raḥme vāṣıl olana vāṣıl olur

6616. Ḳaṭʿ iderse vuṣlatın maḳṭūʿ olur
Fażl-ı Ḥāḳ'dan yaʿnī ol memnūʿ olur

6617. Daḫı didi vāṣıl olsa munḳaṭıʿ
Vaṣl ola ol olmaya hīç munḳalıʿ

6618. Zīre vuṣlat raḥme oldı vācibe
Raḥmetine fürḳat olur ḥācibe

6619. Ger hediyye ger taḥiyyet ger selām
Birle olsa vuṣlatuñ yiter tamām

6620. Ululardan didi baʿżı iḫtiyār
Oldı mekrūh akribāya hem-civār

6621. Zīre ḥürmet ḳalmaz u heybet gider L275b
Aḳribādan kesilür ülfet gider

6622. İki günde bir ziyāret eyleye H275b
Ḳalbi beytin ḫoş ʿimāret eyleye

6623. Vara göre şevḳile ẕī-raḥmini M275a
Gözleye hem lāzım olan resmini

6624. Zīre ülfet hem maḥabbet arturur
Varmasa bilsün meşaḳḳat arturur

[1954] Hīc melek iḥsānıla: Didi daḫı hīc melek L
[1955] irer: olur L
[1956] Buhârî, "Edeb", 13 (No. 5989), 8/6.
[1957] ey ṣılatü'r-raḥmi: -L

6625. Belki zāʾir göre vara iy faḳīr
Aḳribāsın cumʿada yā ayda bir

6626. Her ḳabīle her ʿaşīre iy hümām
El bir ola yardım üzre ṣubḥ u şām

6627. Arḳalaşa bulmaya kimse ẓafer
Yādlar olan ideler dāyim ḥaẕer

6628. Baʿżınuñ baʿża olursa ḥāceti
Göre emrin ide yaḫşi raġbeti

6629. Ḳaṭʿ iderse kesilür ülfet ḳomaz
Birbirinden ayrılur raġbet ḳomaz

6630. Atası ḳardaşını ol baḫtiyār
Atası yirinde ḳıla iḫtiyār[1958]

6631. Ulu ḳardaş ata bigi baş ola
Ḫāli ata ḥāli bigi ḫᵛāş ola[1959]

6632. Anası ḳız ḳardaşın ol nev-cüvān
Ana bigi bile anı her zamān[1960]

6633. Atası ḳız kardaşın hem anaveş
Ḳoya anuñ menzilinde anı ḫᵛāş[1961]

6634. Bunlara ḥürmet gerek ḫidmet gerek L276a
Her birine luṭfila ṭāʿat gerek

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Ḥaḳḳu kebīri'l-iḫveti ʿalā-ṣaġīrihim ke-ḥaḳḳi'l-vālidi ʿalā-veledihī."[1962] H276a

6635. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām M275b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1963]

6636. Kiçi ḳardaş üzre ulu raġbeti
Vālidüñ evlāda olan nisbeti

[1958] ḳıla: ḳoya H
[1959] ḫᵛāş: ḫoş H
[1960] Anası: Atası L // Ana: Ata H, L (Bu ve devamındaki beyit M'de yer değiştirmiştir.)
[1961] ḫᵛāş: ḫoş H
[1962] kebīri: kebīrati L (Ebû Dâvûd, **el-Merâsîl**, thk. Şuayb el-Arnaût, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1408, 336)
[1963] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L

6637. Ger ḳarībin bilse ḳuldur ḳaydı var
Ala ṣatun dimesün kim ḳaydı var

6638. Ṣoñra āzād eylesün bulsun murād
Tā aña nāfiʿ ola yevme't-tenād

6639. Zīre iḥsān hem ṣıla olur tamām
Ḳāle ḳavlen ṣāliḥan ṣaḥḥa'l-kelām[1964]

6640. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

ḲIRḲ İKİNCİ FAṢL ḲUL VE CĀRİYE VE ANLARUÑ ZİNDİGĀNĪSİN BİLDÜRÜR.[1965]

6641. ʿİzzetile uyduran ḫayl u ḫaşem
Evvelā bilsün nice ḥaḳḳ-ı ḫadem

6642. Ger dilerseñ pāk ola yoluñ senüñ
Evvelā şākir gerek ḳuluñ senüñ

Fi'l-ḥadīṣi: "Ḫüsnü'l-memleketi yümnün ve sūʾü'l-memleketi şüʾmün."[1966]

6643. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām*
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1967]

6644. Memleket ḥüsni olur yümnün şerīf — L276b
Yatlu olsa memleket şūmdur kenīf

6645. Ḳula ḳādir yaʿnī olsa ḫoş-ḫıṣāl — H276b, M276a
Yarın aña iriser Ḥaḳ'dan viṣāl

6646. Ḳul olursa ḫūyıla yatlu eger
Mālik olan şaḫṣı ol yoldan eger[1968]

6647. Didi ḳuṭbü'l-mürselīn faḫru'l-enām
İşbu resme söyleyüp yaḫşi kelām[1969]

Eṣ-ṣalātü ve mā-meleket eymānüküm.[1970]

[1964] *Güzel bir söz söyledi ve sözü de doğru oldu.*
[1965] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Ḳullar ve ḳaravaşler ve anlaruñ zindigānīsin bildürür." H'de fasıl başlığı şöyledir: "Ḳul ve cāriye sünnetlerin ve edeblerün bildürür."
[1966] Ebû Dâvûd, "Edeb", 132 (No. 5163), 4/341.
[1967] Bu beyit L'de şöyledir: "Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām / Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām"
[1968] eger: irer L
[1969] söyleyüp: söyledi L

6648. Yaʿnī ṣaḳlañ siz ṣalātı her zamān
Tā ki raḥmet ide size Müsteʿān

6649. Daḫı gözleñ ḳullaruñuz ḥālini
ʿĀḳil olan zīre ṣaḳlar mālını

6650. Ḳul ḳaravaş ṣatun alsa bir kişi
Sünnetile işlesün ol dem işi

6651. Sünnet oldur ṭuta alnın ol zamān
Ḥaḳ mübārek eylesün diye hemān

6652. Evvelā virsün aña ṭatlu ṭaʿām
Yisün andan ḥaẓẓın alsun ol ġulām

6653. Yā ṭaʿāmdan her ne kim olsa nefīs
Yisün anı tā ola yaḫşi enīs

6654. Yidüginden ḥişşesin virsün aña
Geydüginden kisvesin görsün aña

6655. Lāzım olan emrini ol bendenüñ
Gözle ḳayır eksügin bul bendenüñ

6656. Ṭāḳatınca sen aña buyur ʿamel L277a
Tā işine gelmeye anuñ ḫalel

6657. Ger işi düşvār ola ol sen muʿīn H277a
Bildür aşlın gözle emrin ol emīn

6658. Erkek işin erkege işlet müdām M276b
Dişi işin dişiye gözlet tamām

6659. Ger dilerseñ rūşen olmaḳ hem-çü şemʿ
İki işi bir ḳul üzre ḳılma cemʿ

6660. İki işi bir uġurdan iy ʿazīz
Bir sāʿatde eyle anı dime tīz

6661. Un yoġurmaḳ aş bişürmek ġaslıla
Olur ammā her birisi faṣlıla

6662. Bir uġurdan işbu resme işleri
Tīz buyurma bozılur idişleri

[1970] İbn Mâce, "Vasâyâ", 1 (No. 2697), 2/900.

6663. Gice gündüz cürmi yitmiş eylese
İtdügi taḳṣīre ʿöẕrin söylese[1971]

6664. ʿAfv idesin saña lāyıḳ ol durur
Sen kerīm ol eksügi çoḳ ḳul durur

6665. Ḫışmıla dögmek ḳulı olmaz edeb
Cān u dil milkin yaḳar nār-ı ġażab

6666. Cürme göre döge teʾdīb eyleye
Ġıll ü ġışdan anı tehẕīb eyleye

6667. Üçden artuḳ urmaya kimse ḳulın
Mecrūḥ itmek key degül başın ḳolın

6668. Tā ḳışāṣdan ḳurtıla rūz-ı cezā
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-belā[1972]

6669. Diñle ʿOṯmāni'bni ʿAffān baḫtiyār L277b
Ḥaḳ rıżāsı olsun aña ber-ḳarār

6670. Burdı ḳulı ḳulaġın bir gün meger H277b
Yaʿnī teʾdīb eyledi ol muʿteber

6671. Hem peşīmān oldı ṣoñra ol cevād M277a
Didi ḳula bur ḳulaġum eyle dād[1973]

6672. Ḳula ibrām eyledi ikrāhile
Tā ḳışāṣın ḳul ide ol şāhile

6673. Gör anuñ inṣāfını iy baḫtiyār
Nice gökcek ʿadl ider bi'l-iḫtiyār[1974]

6674. Hem ṣaḥābīden birisi ḳulına
Bir cihetden cevrile ger bulına

6675. Pes nedāmet ider ol dem ol saʿīd
Anı āzād eyleyüp olur ḥamīd

[1971] eylese: işlese H
[1972] *Ey Rabbimiz! Belanın şerrinden sen bizi muhafaza eyle.*
[1973] ṣoñra: āḫir H
[1974] bi'l-iḫtiyār: şeh-süvār L (Bu beyit H'de yoktur.)

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men ḍarabe ġulāmen lehū ḥadden lem-yeʾtihī ev laṭamehū fe-inne keffāretehū en-yuʿtiḳahū" [1975] ve'l-ḥaḳḳu en-yerā taḳṣīra raḳīḳihī fī-ḫidmetihī min-taḳṣīrihī fī-ḫidmeti Ḫāliḳıhī.

6676. Didi faḫru'l-enbiyā bedrü'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1976]

6677. Bir kimesne ḳulına ḳılsa ʿitāb
Ursa ḥaddi eylese aña ʿaẕāb

6678. Yā ṭabanca ursa anuñ yüzine
Hīç ḳulaḳ ṭutmasa anuñ sözine

6679. Ḥāl budur kim gelmemiş ḳuldan günāh
İtse mevlā yoḳ yire aña tebāh[1977]

6680. Pes anuñ keffāreti iy nev-cüvān — L278a
Ḳulı āzād eylemek didi hemān

6681. Ḫidmetinde itse taḳṣīr ger raḳīḳ — H278a
Diye ol dem ʿöẕrile merd-i refīḳ[1978]

6682. Ḫidmetinde Ḫālıḳ'uñ itdüm ḳuṣūr
Anuñiçün eyledi ḳul da küsūr

6683. Böyle diye Ḥaḳ budur ol baḫtiyār — M277b
Ḥāḳḳ'a lāyıḳ olmadum ḫidmet-güẕār

6684. Bende noḳṣān olmasaydı bī-gümān
Ḳulda noḳṣān olmayaydı bir zamān

6685. Münkediroġlı Muḥammed bā-edeb
Dirdi ḳılsa ḳulına nā-geh ġażab

6686. N'eyledüñ ʿişyānıla olduñ şebīh
Baña hem-çün eyledüñ fiʿl-i kerīh

6687. Her kişi memlūkine gökcek edeb
Ögrede iḥsān ide ʿālī neseb

6688. Yaʿnī dīnden her ne lāzım varısa
Aña taʿlīm eyleye ḫoş yārısa

[1975] Müslim, "Eymân", 30 (No. 1657), 3/1279.
[1976] Bu beyit L'de şöyledir: "Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām / Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām"
[1977] gelmemiş: gelmese L
[1978] raḳīḳ: refīḳ L // refīḳ: ṣadīḳ H, L

6689. Daḫı Yusūf sūresin mevlā aña
Ögrede ḳul fikr ide ḥālin aña

6690. Dögse ḳulın aña ol dem Ḫālıḳ'ı
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'ı

6691. El çeke dögmeye ol dem fikr ide
Hem ḳışāşın rūz-i ḥaşruñ ẕikr ide

6692. Ger muvāfıḳ olmasa ḳul ḫidmete
Anı maẓhar ḳılmasun hīç kürbete

6693. Ṣatsun anı itmesün aña ʿaẕāb L278b
Bir daḫısın istesün feth ola bāb

6694. Ger üşense ḳul ide nā-geh zinā H278b
Gele andan başına kürbet ʿanā

6695. Aña mevlā bula ʿavrat şerʿile
Vire ḥaẓẓın ala ola ferʿile

6696. Ḥaddi mūcib ḳul iderse ger günāh M278a
Ḥadd iḳāmet olına didi İlāh

6697. Ḥaddile yıġlınmasa itse yine
Ṣatsun anı bir daḫı alsun dine

6698. Her neye olurısa ṣatsun anı
Görmesün yabānlara atsun anı

6699. Ḳul getürse yimekiçün ger ṭaʿām
Ki_anı ḥāżır eylemiş olsa tamām

6700. Diye mevlā gel bile ṣun niʿmete
Zīre oldur lāyıḳ olan devlete[1979]

6701. Gel bile ṣun dimese mevlā eger
Yidüginden loḳma virse muʿteber[1980]

6702. Niʿmetine ḳulını terġīb ide
Yiye ol da varısa açlıḳ gide

6703. Ḳulın irdāf eyleye olsa kesel

[1979] devlete: sünnete H, L
[1980] virse muʿteber: virsün bī-żarar H, L

Binsün ol da yiridür anuñ kefel

6704. Der-peyince ḳulını yildürmeye
Mevleviyyet vaṣfını bildürmeye

6705. Kendü gitse ḳulı uysa ardına
Bu tekebbür vaż'ıdur yol merdine[1981]

6706. Kimse bilmez ḥālini ol bendenüñ L279a
Pā-bürehne yilen ol efgendenüñ

6707. Nā-geh ol efḍal ola mevlā eẕel H279a
Bilür anuñ ḥālini Allāh Ecel

6708. Ḳomaya ḳarşusına mevlā ḳulın
Ṭura ayaġ üzre ḳavşura ḳolın

6709. Ḳab ḳacaḳ şısa anuñçün dögmeye M278b
Ol ḫaṭādur anuñiçün sögmeye

6710. Ṭayrınup sürçüp iderse fi'l-i bed
Yā unutsa ḫidmetine olsa sed

6711. Anuñiçün dögmeye olmaz revā
Olmasun ki_ola 'itāb rūz-i cezā[1982]

6712. Dimesün mevlā ḳula 'abdüm benüm
Diye Allāh ḳulıdur aldum benüm

6713. Hem kenīzek iḫtişāşı hem-çünān
Rabbenā ve'ḥfaẓ lenā ni'me'l-lisān[1983]

6714. 'AbdiAllāh Emetu'llāh ḳıl nidā
Böyle olsun dāyimā senden edā

6715. Dimesün ḳul mālike rabbī saḳın
Mālikine seyyidī disün hemīn

6716. Rızḳı viren zīre Rabbü'l-'ālemīn
İnne Rabben kāne Allāhü'l-Mu'īn[1984]

6717. Hem kenīzek iḫtişāşı hem-çünān

[1981] vaż'ıdur: vaṣfıdur H
[1982] revā: sezā H // ki: -L
[1983] ni'me'l-lisān: bi'se'l-lisān L *(Rabbimiz! Bu sözlerden muhafaza buyur. Bu niyaz ne güzel bir lisandır.)*
[1984] *Şüphesiz Rab yardım eden Allâh'tır.*

Her ḫalāyıḳ ḳulıdur yoḳdur gümān

6718. Ḫidmetinde olsa ḳulı çoḳ zamān
Ḳılsun āzād ecrin ider Müsteʿān

6719. Umılur kim Ḥaḳ Teʿālā bī-gümān L279b
Muʿtıḳın āzād ide oddan hemān

6720. Başa başın ḳola ḳolın pāya pāy H279b
Ḳurtara oddan ola cennetde bay

6721. Yāḫud anuñ lāzımından ol kişi
Ḳurtıla yaḫşi ola anuñ işi

6722. Günlerini ḳul ġanīmet bilse ḫoş M279a
Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ʿibādet ḳılsa ḫoş

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Ḥasenetü'l-ḥürri bi-ʿaşaratin ve ḥasenetü'l-memlūki bi-ʿişrīne"[1985] yüḍāʿafü lehü'l-ḥasenetü ve ḥāẕā li-men aḫlaṣa ʿibādeta'llāhi ve ṭāʿatehū ve neṣaḥa li-seyyidihī.[1986]

6723. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[1987]

6724. Ger *ā*zādlu itse iḥsān on ṣevāb
Yazılur dīvānına ḫüsnü'ṣ-ṣavāb[1988]

6725. Bende iḫsān eylese hem-çün ṣevāb
Bil yigirmi olısar niʿme'ṣ-ṣavāb

6726. Pes mużāʿaf oldı ecri bendenüñ
Ondan artuḳ oldı emri bendenüñ

6727. Şol ḳuluñdur bu ṣevāb iy baḫtiyār
İki cānib emrin ide iḫtiyār

6728. Ṭutdı Allāh buyruġın buldı ṣevāb
İtdi mevlā ḫidmetin buldı ṣavāb

6729. Ḳulda artuḳ olsa taḳvā hem ṣalāḥ L280a

[1985] Rivâyetin mevzu olduğu kaydedilmiştir. Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz, **Mîzânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl**, Thk. Ali Muhammed el-Becâvî, 4 Cilt, Dâru'l-Maʿrifet li't-Tibâati ve'n-Neşr, Beyrut, 1963, 4/404.

[1986] Hadis kaynaklarında "العَبْدُ إِذَا نَصَحَ سَيِّدَهُ، وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ، كَانَ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ" olarak geçmektedir. Bkz. Buhârî, "Itk", 16 (No. 2546), 3/149.

[1987] ḫayru: ḳuṭbü H

[1988] ḥüsnü: ḥüsne L

Bulmasa mevlā o deñlü inşirāḥ

6730. Ḳulına ikrām ide ḥürmet bile H280a
Ḳonmış anuñ başına devlet bile

6731. Hem rivāyet olunur İbnü ʿÖmer
İḥtevā ḥaḳḳa'r-rıḍā ṣümme'ʿtemer[1989]

6732. Ḳullarından ger biri ḳılsa namāz
Ol namāzda eylese gökcek niyāz

6733. Anı āzād eyleyüp ḥürmet ider M279b
Aña luṭf-ı ḫulḳıla ʿizzet ider

6734. Diridi hem iderem Ḥaḳ'dan ḥayā
Ḳullıḳ ide Ḥaḳḳ'a ola mübtelā

6735. Baña ḫidmet eyle dimek key degül
Ḥāṣılı ḳalbüm anı ḳılmaz ḳabūl

6736. Ḳul gibi ḳullanmaya baʿde'l-ʿitāḳ
Ol cefādur hem denāʾet bī-vifāḳ

6737. Ḳul kenīzek kisveti mümtāz ola
Bunlaruñ aḫrāra nisbet az ola

6738. Ḳul kenīzek ḥürlere olmaz ḳıyās
Geymesünler hem-çünān anlar libās

Ve ḳāle'n-Nebiyyü ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü fī-vaʿīdi'l-ābiḳi: "İẕā-ebeḳa'l-ʿabdü lem-tüḳbel lehū ṣalātün."[1990]

6739. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

6740. Ḫidmetinden ġaybet itse ḳaçsa ḳul L280b
Ḳılduġı anuñ namāz olmaz ḳabūl

6741. Ḳaçġun olan ḳula var ḳorḫu ḳatı
Zīre bulmaz Ḥaḳ ḳatında raġbeti

Ve ḳāle ʿaleyhi's-selāmü: "Eyyü-mā ʿabdün ebeḳa fe-ḳad beriʾet minhü'ẕ-ẕimmetü."[1991] H280b

[1989] *Hakk'ın rızasını layığıyla elde etti ve O'na yöneldi.*
[1990] Müslim, "Îmân", 124 (No. 70), 1/83.
[1991] Müslim, "Îmân", 123 (No. 69), 1/83.

6742. Daḫı didi faḫr-ı ʿālem ol Ḥabīb
Ol ḳamu derdlülere olan ṭabīb

6743. Ḳanḳı ḳul kim ol ibāḳat eylese
Yaʿnī ḳaçsa ol isāʾet eylese

6744. Oldı İslām ẕimmetinden ol berī M280a
Oldı azġun bulmaz ayruḳ rehberi

6745. ʿAbd-i Rūmī yigdür eyle iḫtiyār
Alma zencī olanı iy nāmudār

6746. Zīre ḫūyı zencīnüñ yatlu olur
Pes alanlar ekşerin yatlu bulur

6747. Daḫı ʿömri anlaruñ olmaz uzun
Gel ḳabūl it her ne dirse reh-nümūn

6748. Ger dilerseñ baḫt u devlet ber-devām
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām

ḲIRḲ ÜÇÜNCİ FAṢL SĀYİR ḤALĀYIḲ ḤUḲŪḲIN BEYĀN İDER.[1992]

6749. İy ḫalāyıḳ ḥāline vāḳıf olan
Anlaruñ aḥvālini vāṣıf olan

6750. Gel bugün cāndan işit niʿme'l-ḫaber
Tā biline bulına niʿme'l-eşer

6751. Nefsüñi bil ḳo ḫalāyıḳ ḥālini L281a
Ḳulaġuña ḳoyma ḳīl ü ḳālini

6752. Bil teġāfül ḳalbe rāḥat iy cüvān
Dīn diyānet sālim olur bī-gümān

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Ḫuṣṣa'l-belāʾü bi-men ʿarafe aḥvāle'n-nāsi ve ʿāşe fīhim men lem-yaʿrifhüm."[1993] H281a

6753. Didi faḫru'l-enbiyā bedru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[1994]

[1992] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Sāyir ḫalḳıla olan ḥakları bildürür." Hadis için bkz. Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 1/343.
[1993] bi-men: Hadis kaynaklarında "li-men" olarak geçmektedir.
[1994] Bu beyit H ve L'de şöyledir: "Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām / Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām"

6754. Bilmegi aḥvāl-i ḫalḳa ḳılma ḫāṣ
Çoḳ belā lāzım ider ol iḫtiṣāṣ

6755. Dirlik itdi anlar içre bilmeyen M280b
Yaʿnī anlar ḥāline yol bulmayan

6756. Sünnet oldur ṣaḳla nāsdan sen seni
Sū-i ẓandan ḳurtara seni Ġanī

6757. Anlar üzre itme ḳülle'l-iʿtimād
Yile ṣuya itme saḳın istinād

6758. Daḫı itme anlar içre iġtirār
Tā ki lāzım gelmeye hīç iḫtiḳār[1995]

6759. Zīre ḫalḳı tecribe iden kişi
Düşmen ider kendüye erkek dişi

6760. Bilmeyince kimsenüñ sırrın tamām
İtme anuñ birle saḳın sen kelām

6761. Ẓāhiri aldamasun saḳın seni
Ṭaʿna umaç itmesün baḳın seni

6762. Ṭāḳatuñ yiterse itme iḫtiyāc
İşbu azdur nesne yoḳdur dime ḳaç

6763. ʿUzlet eyle zāʾir olma ḫalḳı sen
Ḳaç suʾālden ḳoma elden ḫulḳı sen[1996]

6764. Zīre didi faḫr-ı ʿālem pür-kerem H281b
Ḳadrüñi bilmez kişiden çek ḳadem

6765. Ger dilerseñ gice gündüz Ḳadr ü ʿīd L281b
Özüñi ḳurtar bu ḫalḳdan ol baʿīd

6766. Olma şol insān bigi ki_eydür müdām
Baña iḥsān idene idem tamām[1997]

6767. Kim baña yatlu ide idem aña
İtdügüni eyleyem vara aña

[1995] iġtirār: iʿtizāl L // iḫtiḳār: ibtiẕāl L
[1996] Bu ve devamındaki beyit L'de yoktur.
[1997] ki: -L

6768. Böyle dimek böyle itmek key degül M281a
Ḥaḳ-şinās yanında olmaz ol ḳabūl

6769. Her kişiye oldı maḫṣūṣ bir metāʿ
Ḥālüñ ehle bildür itme imtināʿ

6770. Ḫalḳ-ı ʿālem ṣan maʿādin resmidür
Her birisi her ḫuṣūṣuñ ḳısmıdur

6771. Kimi gümüş maʿdeni kimi ẕeheb
Birbirine eyledi Allāh sebeb

6772. İsteʿālimden yüriʿilmi tamām
Hem ḳavīden ḳuvvet iste iy hümām

6773. Gelmesün dirseñ özüñe sen melāl
Dime ḫalḳuñ işidür ġayy ü ḍalāl

6774. Ẓann-ı fāsid bunlara ḳılma yaḳın
Hem çekişme bunlaruñla iy emīn[1998]

6775. Hem yaramaz ḳılma ḫalḳa iy faḳīr
Ki_olmayasın bunlar içre sen ḥaḳīr

6776. Dīnüñile bunlar üzre iftiḫār
Eyleme hemʿilmüñile iġtirār

6777. Gelmesün dirseñ başuña sen ḫalel H282a
Dime ḫalḳa faḫrıla māl uʿamel

6778. Zīre bunlar cāhiliyyet fiʿlidür L282a
Böyle ḳılmaz kim ki yoluñ ehlidür

6779. Ger görürsin fiʿl-i münker ḳavl-i zūr
Ḥaḳ ḳapusın gözle dāyim olma dūr

6780. Anlaruñçün iste Ḥaḳ'dan maġfiret
Sür yüzüñi eksük itme maʿẕiret

6781. Ḥaḳ rıżāsın gözle görseñ ger żaʿīf M281b
Yanına var ḥālini ṣor iy şerīf

6782. Hem faḳīrler meclisin ḳıl iḫtiyār
Ḫoş mübārek bil anı iy nāmudār

[1998] yaḳın: saḳın H, L

6783. Ḳibr ü ʿucbdan zīre oldur ḳurtaran
Ḳomaz anlar meclisin anı gören[1999]

6784. Hem ġazānuñ efḍalından ṣayılur
Zī saʿādet ki_anlaruñla ḥaşr olur

6785. Hem mesākīn ḥubbını dilden ḳoma
Düşmesün ayaḳlara elden ḳoma

6786. Zīre sevmek bunları iy nev-cüvān
Cennetüñ miftāḥıdur yoḳdur gümān

6787. Şeyḫlere taʿẓīm ü tebcīl eylegil
Anlara ikrām u tafżīl eylegil

6788. Ḥaḳḳ'uñ iclālinden oldı zīre ol
Vaṣl olanlar buldı anlar birle yol

6789. Nās aḥvālini teftīş eyleme
Olmaz emri saña teşvīş eyleme

6790. Ḫalḳ'dan umma key saḳın aṣṣı ziyān H282b
Allāh emrin gözle fikr it sen hemān[2000]

6791. Zīre insān ṣanki şāne dişidür L282b
Cümle yiksān gerçi erkek dişidür

6792. Bir düzene olmadı ḥāl-i enām
Pes tefāvüt mūcib olur iġtinām

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Len-yezāle'n-nāsü bi-ḫayrin mā-tebāyenū fe-in-tesāvev helekū."[2001]

6793. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām M282a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2002]

6794. Ṯābit olur ḫayrıla lā-büdd enām
Çün tebāyün üzre ola ber-devām

6795. Cümlesi ger şerrile yiksān ola
Küllīsine lā-cerem ḫüsrān ola[2003]

[1999] ḳurtaran: ḳurtara L
[2000] sen: var L
[2001] ed-Dîneverî, **el-Mücâlesetu ve Cevâhiru'l-İlm**, 5/306.
[2002] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L
[2003] ḫüsrān: noḳṣān H

6796. Maʿṣıyetde kimseye olma muṭīʿ
Dimesünler ol ḳılur fiʿl-i şenīʿ

6797. Gerçi ol ʿāṣī saña olsa ḳarīb
Uyma ʿīṣyān eyleme gözle edīb

6798. Key saḳın kimse rıżāsın gözleme
Ḫışm-ı Ḥaḳ'dan ḳaç belāsın üzleme

6799. Zīre ḫalḳuñ ḥāmidi ẕemmām olur
Ṭatlu ṣuyı zehrile ḥammām olur

6800. Bir adım ẓālim yanınca ḳılma seyr
Ulu ṣuçdur ṣanma anı ola ḫayr

6801. Sen maʿāṣī ehline olma ḳarīn
Ḥaḳ rıżāsın gözle sev Ḥaḳḳ'ı hemīn

6802. Sen rıżāsın gözle Ḥaḳḳ'uñ her zamān H283a
Ḫışm iderse ġam degül cümle cihān

6803. Gel teḳarrüb eyle Ḥaḳḳ'a iy cüvān L283a
Ḳaç ıraġ ol irmesün ḫalḳdan ziyān

6804. Sen maʿāṣī ehline burtar yüzüñ
Gülmesün hīç anlara yüzüñ gözüñ

6805. Ger görürseñ kāfiri geymiş ḥarīr
Ṣır bi-vechin mükfehirrin ḳamṭarīr[2004]

6806. Ehl-i īmān zümresin görseñ eger
Ḫoş beşāşet birle eyle sen naẓar

6807. Ḥüsn-i ḫulḳ u rıfḳ u līnet ber-devām M282b
Luṭf u pendüñ saʿy u beẕlüñ ḳıl müdām

6808. Kimseʾi ḳorḳutma vażʿ u ḳavlile
Kimseʾi ürkütme ṣovuḳ fiʿlile

6809. Kimseye ʿarż itme saḳın ʿizzetüñ
Zīre lāzım olur aña ẕilletüñ

6810. Ḥaḳ Teʿālā ḫubbın eyle iḫtiyār
Ancılayın saña olmaz kimse yār

[2004] (Bir kafiri ipek giymiş hâlde görürsen) *ona suratını çok as ki* (memnun olmadığını anlasın).

6811. Her kişiye adıyıla ḳıl nidā
Saña raḥmet eyleye tā kim Ḫudā

6812. Her kişiye adını dimek gerek
Yoḫsa laʿnet ider aña her melek

6813. Müslim'ile ḳılmasun kimse ḳıtāl
Daḫı sögmek hem aña olmaz ḥelāl

6814. Ger ʿināden lecc iderse iki er
Diñle keffāret aña iy muʿteber

6815. İki rekʿat ḳılsalar ol dem namāz H283b
Cürmini refʿ ider anuñ bī-niyāz

6816. Kimseye anıdmaġıl ḳılıç nacaḳ L283b
Daḫı çekme kimseye gönder bıçaḳ

6817. Ẕimmīye ẓulm eyleme eyle ḥaẕer
Ṭāḳatınca eyle teklīf iy piser

6818. Bī-icāze alma mālın key saḳın
Almaġiçün olmaġıl hergiz yaḳın

6819. Daḫı hergiz ẕimmīye ṭaḳma laḳab
Hem Kitābī adına ṣoḳma laḳab

6820. Zīre olur ol kerāmet iy cüvān M283a
Lāyıḳ olmaz anlara ol bī-gümān

6821. Kāfire olsañ mülāḳī yolda sen
Dīne daʿvet eylegil iy müʾtemen

6822. Ger elüñde ḳınsuz olsa bir ḳılıç
Gitme çārsū içre olma mümtezic[2005]

6823. Ṣaḳla yüzin ṭut elüñde ol zamān
Olmasun andan göre Müslim ziyān

6824. Kimseye ṭoḳunmasun mecrūḥ ider
İncidürler yoḳ yire māluñ gider

6825. Seyf-i meslūl kimseye ṣunma saḳın
Yaʿnī ḳınsuz ḳılıcı virme hemīn

[2005] gitme: varma L

FAṢLUN FĪ-TERAḤḤUMİ KÜLLİ ŞEY'İN MİNE'L-BEHĀYİMİ VE'Ṭ-ṬAYR.[2006]

6826. İy teraḥḥum kisvetin iden libās
Ḳondı ʿizzet başuña beyne'l-ünās

6827. Çün ṭufeylüñ her behāyim her ṭuyūr H284a
Her birinüñ gel bugün ḳarnın ṭoyur

6828. Şefḳat itseñ bunlara ol Ẕü'l-cemāl L284a
Raḥmet ü reʾfet ider bī-iḥtimāl

6829. Kimse gölük yüzini ḍarb itmesün
Vechi yoḳdur şemʿini cerb itmesün

6830. Daḫı ḥayvān cinsine ḳılma ʿaẕāb
Belki oġşa vir yimin gözle ṣavāb

6831. Hem ʿabeṣ bir serçeʾi öldürmegil
Saña düşman olanı güldürmegil

6832. Zīre senden ṣorılur rūz-i cezā M283b
Kim niçün boġazlamaduñ dir Ḫuḏā

6833. Cānluya itme ʿaẕābı odıla
Cāḏū cellād olma depren udıla

6834. Zīre maḫlūḳ ḳılsa şerri bī-ṣavāb
Aña Ḫālıḳ odıla eyler ʿaẕāb

6835. Hīç ṭavardan birine urma yara
Hem yüzinde olmasun saḳın bere

6836. Her gölüge eyle iḥsān iy piser
Ger dilerseñ ola ḳadrüñ muʿteber

6837. Gövdesinden zāʾil eyle tozını
Şefḳat eyle sil yüzini gözini

6838. Key saḳın aç u ṣusuz itme telef
Günde yitmiş kerre ʿarż it mā ʿalef

6839. Atmaġiçün olmasun ḥayvān nişān
Yoḫsa tīr-i ḳahr ider ḳaddin kemān

[2006] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Bu faṣl ḥayvānātı esirgemek beyānındadur."

6840. Serçe hüdhüd hem ḳarınca hem aru H284b
Key saḳın öldürmegil iy māh-rū[2007]

6841. Cānlu ḫurde cānever kim ṭuta ḫāk L284b
Ādem olan uyılur ḳılmaz helāk

6842. Gice ḳılsa yuvasında ḳuş ḳarār
Key saḳın ürkütmegil iy nāmudār[2008]

6843. Zīre gice anlara oldı emān
Ehl-i şefḳat anlara ḳılmaz ziyān[2009]

6844. Daḫı ḥayvān dırnaġıla iy hümām
Olmasun öldürmegil ṣaḥḥa'l-kelām[2010]

6845. Key saḳın ḥayvānları ürkütmegil M284a
Birbirine kişkirüp incitmegil

6846. Her ne yirde olsa ʿaḳreb hem yılan
Öldürenler bulısar Ḥaḳ'dan emān

6847. Dimesün anlar iderler intiḳām
Ḳorḳulu ödek sözidür bu kelām

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Uḳtülu'l-ḥayyāti ille'l-cānne'l-ebyaḍa ke-ennehū ḳaḍībü fiḍḍatin."[2011]

6848. Bu ḥadīṯde emr ider ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6849. Her yılan üzre buyurdı *uḳtulū*[2012]
Öldürür her kim olursa baḫtulu

6850. Şol yılan kim aḳ gümişe beñzer ol
Andan istiṯnā idüpdür ol Resūl

6851. Beş nefer ḥayvāniçün iy muḥterem H285a
Meʾmen olmaz anlara Ḥill ü Ḥarem

[2007] Serçe: Daḫı H, M // Key saḳın: Hīc birin L ("Serçe" kelimesi sadece L nüshasında geçmekte olup kanaatimizce "الصُّرَدُ" kelimesinin çevirisi olarak kullanılmıştır. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 360. H nüshasında 279a'da yer alan "Umılur kim Ḥaḳ Teʿālā bī-gümān / Muʿtıḳın āzād ide ottan hemān" beyti sehven bu beyitten önce de yazılmıştır.)
[2008] ḳılsa: ḳalsa H
[2009] Zīre gice: Gice zīre H // oldı: virdi L
[2010] Daḫı ḥayvān dırnaġıla: Boġma ḥayvān elin ile H
[2011] Ebû Dâvûd, "Edeb", 174 (No. 5261), 4/366.
[2012] *uḳtulū: öldürün.*

6852. Ḳanda görseñ ḳatl ḳıl virme mecāl
Zīre ḳatli anlaruñ saña ḥelāl

6853. Birisidür kesegen evde geçer L285a
Biri ʿaḳreb biri devlingec uçar[2013]

6854. Biri daḫı ala ḳarġa pür-şürūr
Yırtıcı itdür biri kelb-i ʿaḳūr

6855. Ger başuñda varısa tāc-ı kerem
Başma ḥayvān üstine saḳın ḳadem[2014]

6856. Zīre andan ṣorılur rūz-i cezā
Rabbenā serriḥ lenā biʾse'l-ḫaṭā[2015]

6857. Ger dilerseñ bulasın ecr-i cezīl
Ṣaru arı ḳatline iste sebīl

6858. Hem keler görseñ eyā merd-i münīr M284b
Ḳatline eyle anuñ cehd-i keşīr

6859. Şol zamān kim İbrāhīm yaʿnī Ḫalīl
Anuñiçün ḳıldı od Nemrūd ẕelīl

6860. Pes keler geldi oda yil eyledi
Kendü ʿömri beytine sīl eyledi

6861. Vācib oldı ḳatli anuñ iy cüvān
Fe'ḳtulūhü intiḳāmen külle ān[2016]

6862. Meskeninde kimse görse ger yılan
Gören anı disün anda ol zamān[2017]

6863. Dilerüz kim ʿahd-i Nūḥ ola müdām
Hem Süleymāni'bni Dāvud ber-merām

6864. Sen bizi incitmeyesin gidesin H285b
Bozmayasın olan ʿahdi idesin[2018]

6865. Yine gelse yine diye ol hümām

[2013] Birisidür: Biri fāre: L / geçer: gezer L // devlingec: devlengic H
[2014] saḳın ḳadem: iy muḥterem H
[2015] *Rabbimiz, bizi kötü hatadan kurtar.*
[2016] cüvān: hümām L // külle ān: yā kirām L *(İntikam olarak her zaman onu öldürün.)*
[2017] kimse görse: görse kimse L
[2018] Sen: Kim L

Gelse üç kez böyle diye ve’s-selām

6866. Ger gelürse bir daḫı ḳılsun helāk L285b
Yumsun anuñ başına aḥcār u ḫāk

6867. Ḳulaġından ṭutmasun ḳoyun süren
Belki ṭutsun gerdeninden her varan[2019]

6868. Daḫı kimse hīç ṣıġıra binmeye
Ḫar gibi üstine yüklet dinmeye

6869. Zīre her bir ṣınfı Allāhü’l-ʿAlīm
Bir iş içün yaradupdur müstaḳīm

6870. Çünki maḫṣūṣ ola aña bir ʿamel
Kim tecāvüz eylese olur ḫalel

6871. Alnı saçın yilisin kesme atuñ M285a
Hem ḳulaġın kesme gider raġbetüñ

6872. Zīre kesmek ḫilḳatin taġyīr ider
Vażʿı anuñ bozılur taḳṣīr ider[2020]

6873. Varısa evde kedi virgil ṭaʿām
Ḫurde ḥayvān hem-çünān bulsun merām

6874. Zīre ʿālem faḫrı ol ḫayru’l-enām
Egdi ṣu ẓarfın kedi içdi tamām[2021]

Ve fi’l- ḥadīṯi: “‘Uzzibeti’mraʾetün fī-hirretin emsekethā ḥattā mātet mine’l-cūʿi fe-lem tekün tuṭʿimühā ve lā-türsilühā teʾkülü min-ḫişāşi’l-arḍi.”[2022]

6875. İftiḫāru’l-enbiyā ḳuṭbü’l-enām H286a
Aḳbilūhüm bi’ṣ-ṣalāti ve’s-selām[2023]

6876. Didi bir zen başına geldi ʿazāb
Ḳılduġiçün bir kediye çoḳ ʿiḳāb[2024]

6877. Baġladı aç u ṣusuz oldı helāk L286a
Açlığından oldı cismi cümle ḫāk

[2019] gerdeninden: ayaġından L
[2020] ḫilḳatin: ḫilʿatin L
[2021] ḫayru’l-enām: ḳuṭbü’l-enām L
[2022] Buhârî, “Musâkât”, 10 (No. 2365), 3/112; Müslim, “Selâm”, 151 (No. 2242), 4/1760.
[2023] ḳuṭbü’l-enām: ẓuḫru’l-enām L
[2024] ʿiḳāb: ʿitāb H

6878. Ḳomadı kim vara yiye ol ġıdā[2025]
Pes bu yolda cānını ḳıldı fidā

6879. Ol sebebden buldı ʿavrat çoḳ ʿaẕāb
Yandı cismi odıla oldı türāb

6880. Aḳ ḫorusa sögmeye ehl-i niyāz
Zīre oldur bildüren vaḳt-i namāz

6881. Hem püreye laʿnet itme iy hümām
Zīre iʿlām eyledi ṣubḥa tamām

6882. Baña tenbīh eyledi didi Resūl
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl

6883. Dābbesine itmeye laʿnet kişi M285b
Laʿnet iden kişinüñ oñmaz işi

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne racülen leʿane nāḳaten lehū fe-ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme eyyühe'l-lāʿinü nāḳatehū aḫrichā ʿannā fe-ḳad ücibte fīhā."[2026]

6884. Bu ḥadīsde naḳl olur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2027]

6885. Laʿnet itdi bir kişi nāḳasına
El yapışdı lā-cerem yaḳasına

6886. Ol Nebī ol dem aña ḳıldı ḫiṭāb H286b
Ol ḫiṭābda eyledi aña ʿitāb

6887. Eyyühe'l-lāʿin çıḳarġıl nāḳaʾı
Vācib itdüñ saña faḳr u fāḳaʾı

6888. Alma ḥayvān şeklini hīç suḫraya L286b
Suḫra iden kendü dilin ṭoġraya

6889. Görse ḥayvān şeklini dise kerīh
Kendüye fiʿl-i kerīh ḳıldı sefīh

6890. Her ne kim ḫalḳ eyledi ol Ẕü'l-kemāl
Ol cihetden virdi aña ḫoş cemāl

[2025] Kaynak metinde "yerdeki haşereler" anlamına gelen "ḫişāşi'l-arḍi" lafzı "ġıdā" olarak tercüme edilmiştir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 362.
[2026] Bezzâr, **Müsned**, 15/91.
[2027] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L

6891. Anı maʿyūb eylemek olmaz revā
ʿAybını yüze uran bulmaz ṣafā[2028]

6892. ʿAybı görmez ʿaḳlı olan müstaḳīm
Zīre dindi *innehū emrun ʿaẓīm*[2029]

6893. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām[2030]

ḲIRḲ DÖRDÜNCİ FAṢL EMR-İ MAʿRŪF NEHY-İ MÜNKER SÜNNETLERİN BEYĀN İDER.[2031] M286a

6894. Diñlesünler isteyenler devletin
Emr-i maʿrūf nehy-i münker sünnetin

6895. Ḫalḳ içinde ādem üzre iyʿamī
Emr-i maʿrūfdur mevācib muʿẓamı

6896. Yiri gelse itmese li'llāh ġażab
Maḫlaṣa li'llāh ʿamel olmaz sebeb

6897. Yaʿnī ḳılsa kendüsi li'llāh ʿamel
Līki maʿrūf emre yoḳ anda emel

6898. Emr-i maʿrūf itmedi bulmaz ḫalāṣ H287a
Cürme lā-büd bulmış olur iḫtiṣāṣ

6899. Emr-i bi'l-maʿrūfı terk itse ünās
Cümlesi olur helāk bulmaz esās

6900. Cümlesine anlaruñ olur ʿiḳāb
İdfaʿ annā Rabbenā sūʾe'l-ʿaẕāb[2032]

6901. Hem duʿāsı anlaruñ olmaz ḳabūl L287a
Yarın anda cümlesi olur melūl

6902. Fażlı Ḫaḳḳ'uñ bunlara olur ḥarām
Ḫayr irişmez hem ḫalāṣ olmaz tamām

[2028] ṣafā: devā L

[2029] *innehū emrun ʿaẓīm: Şüphesiz ki bu büyük bir iştir.* (Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 64)

[2030] Ger: Ver M (Bu beyit L'de yoktur.)

[2031] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Emr-i maʿrūf ve nehy-i münker beyānındadur." H'de fasıl başlığı şöyledir: "Emr-i maʿrūf ve nehy-i münker sünnetlerin bildürür."

[2032] sūʾe'l-ʿaẕāb: biʾse'l-ʿaẕāb L

6903. Diñle didi ol Bilāli'bni Saʿīd
Ḥaḳ rıżāsı rūḥına olsun mezīd

6904. Maʿṣıyet kim olmış olsa ol nihān
Ṣāḥibine müstenid ancaḳ ziyān[2033]

6905. Ol günāhı işleseydi āşikār
Yatlu eyler cümle ḫalḳı bī-şümār

6906. *Ḳīle'ṣ-Ṣevrī raḥmetu'llāhi ʿaleyh* M286b
Min-sürūrin ersela'llāhü ileyh[2034]

6907. Görse münker defʿa ḳādir olmasa
Yaʿnī taġyīre mecāli bulmasa

6908. Ġayretinden olurıdı bevli ḳan
Va'ʿfu ʿannā Rabbenā sūʾe'z-zamān[2035]

6909. Böyle ġayret hem ṣalābet iy cüvān
Cümle Müslim üzre vācib bī-gümān[2036]

6910. Dostlıḳ eyle ḫalḳıla ẓāhir nihān
El ucıla dost olan bulmaz emān

6911. Serzenişden ḫavf ü ḫaşyet eyleme H287b
Kendüñi andan melāmet eyleme[2037]

6912. Yā dögerler yā sögerler dime hīç
Öldürürler diyü ḳorḫu yime hīç[2038]

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "Lā-temneʿanne eḥadeküm meḫāfetü'n-nāsi en-yetekelleme bi-ḥaḳḳi ʿamelihī." 2039 Fe-inne'l-emra bi'l-maʿrūfi yüʾẕā kemā ūẕiye'l-enbiyā. L287b

6913. Bu ḥadīsde didi ol ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

6914. Ḥaḳḳı işle dimeden ṭutma dilüñ
Ḥaḳḳı söyle çekmegil ḥaḳdan elüñ[2040]

[2033] ol: ger H, L
[2034] *Denildi ki; es-Sevrî (rahmetu'llâhi aleyh) Allah ona sevinç versin.*
[2035] sūʾe'z-zamān: biʾse'z-zamān L *(Zamanın kötülüklerinden dolayı bizi affeyle.)*
[2036] bī-gümān: bī-kümāl L
[2037] Kendüñi: Kendüyi H
[2038] dime: anda H
[2039] bi-ḥaḳḳi ʿamelihī: Hadis kaynaklarında "in ʿalime ḥaḳḳan" olarak geçmektedir. İbn Mâce, "Fiten", 20 (No. 4007), 2/1328; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 3/87.

6915. Hīç biriñüz ḳorḳmasun ilden disün
Ḥaḳḳı żāyiʿ itmesün dilden disün

6916. Zīre her kim emr-i maʿrūf eylese
Eylük idüñ diyü ḫalḳa söylese

6917. Gerçi görse ol sebebden çoḳ cefā M287a
Nitekim çekdi nebīler çoḳ ʿanā

6918. Ḥaḳḳı diye ger cefādur ger vefā
Ḥasbiya'llāhü ileynā ḳad kefā[2041]

6919. Bilse fācir ḳorḳusuz eyler fesād
Fısḳa düşmiş ḥaḳḳa itmez inḳıyād[2042]

6920. Gören anı ḫavf idüben ḳaçmaya
İtteḳı'llāh dimeyince geçmeye[2043]

6921. Mīr-i ẓālim cevr iderse bī-emān
Ḥaḳ sözi dimek ġanīmet ol zamān

6922. Zīre her kim dilese efḍal cihād H288a
Söylesün ḥaḳḳı aña bulsun murād

6923. Görse münker çalışa bula mecāl
Ḳıla taġyīr gide cümle iḫtilāl

6924. Defʿine ger fiʿlile bulmaz mecāl
Dilden eksük itmesün ol dem maḳāl

6925. Yā göñülden ḳomasun yigrenmegi L288a
Olmasun ḳalbe gele imrenmegi

6926. Ḳalbile ikrāha bulsa ger sebīl
Żaʿfına īmānınuñ olur delīl

6927. Ehl-i fisḳa baḳma burtar yüzüñi
Rıfḳ u līnet birle ḳılma sözüñi

6928. Böyle ḳılmaḳ ġayret-i īmān olur
Derdlü diller derdine dermān olur

[2040] ḫaḳdan: ḫalḳdan H
[2041] *Allah bize yeter. O kafidir.*
[2042] fācir: fāsid H
[2043] *itteḳı'llāh: Allah'tan kork.*

6929. Emr-i bi'l-maʿrūfa şarṭlar didiler
Lāzım olan ḳaydı bir bir yidiler

6930. Şarṭı üçdür didiler anuñ ṣarīḥ M287b
Birisi niyyet gerek ola ṣaḥīḥ

6931. Yaʿnī iḫlāṣıla dilden ol cevād
Ḥaḳḳı iẓhār eylemek ola murād

6932. Hem ikinci bile ḥüccet aṣlını
Yaʿnī bile ḥüccet itmek faṣlını

6933. Hem üçünci ṣabr ide görse belā
Yol budur dindi saña eyle vefā

6934. Emr idende hem gerekdür üç ḫıṣāl
Emr-i maʿrūf tā aña ola ḥelāl

6935. Biri emrin rıfḳıla ide müdām H288b
Nehy iderse hem-çünān ḳılsun tamām

6936. Zīre ġılẓat lāzım eyler çoḳ fesād
Ḥāṣıl olmaz bozılur anca murād

6937. Biri emrin ḥilmile itmek gerek
Yaʿnī ḳavli ḫulḳıla bitmek gerek[2044]

6938. Hem üçünci ḫaṣlet ola ʿilmile L288b
Tā murāda vuṣlat ola ʿilmile

6939. Emrini maʿrūf iden olur faḳīh
Emrini münker iden olur sefīh

6940. Emr-i maʿrūf sünnetinden bil tamām
İbtidā nefsinden ide ol hümām

6941. Yaʿnī ide emre kendü imtiṣāl
Ṭuta anı her ne dise bī-mecāl[2045]

6942. Her neden kim nehy iderse ibtidā
Kendü nefsi içre bula intihā

6943. Fiʿli ḳavli ger bu resme olmasa M288a

[2044] bitmek: yitmek H // ḫulḳıla: ḥükmile H
[2045] dise: dirse L

Emr ü nehyin kendü böyle bulmasa

6944. Hīç kelāmı kimseye bulmaz ẓafer
Fiʿli ḳavli ḥaḳ budur ḳılmaz eṣer

6945. Söyle ḥaḳḳı işle ḥaḳḳı her zamān
Ki_emr-i maʿrūf sāḳıṭ olmaz bī-gümān

6946. Gerçi ḫayruñ küllīsin ʿāmil degül
Küll-i şerden hem-çünān ġāfil degül

6947. Emr-i maʿrūf sāḳıṭ olmaz tā ebed
Vaʿẓı lākin nāfiʿ olmaz bī-meded

6948. Zecr hem-çün intihā bulsa zamān H289a
Sāḳıṭ olmaz ḥaḳ budur yoḳdur gümān

6949. Ol zamānda ḳararur cümle ḳulūb
Raġbetile gözlenür cümle ʿuyūb

6950. Cümle enfüs leẕẕete ḳalmış olur
Ḥırṣ u fitne ʿāleme ṭolmış olur

6951. Ol zamānda ṣabrı nefsüñ iy cüvān L289a
Vācib olur ḥaḳ budur gözle hemān[2046]

6952. Bitdi sünnet ravżasından bir şecer
Diñle ḫalḳ-ı ʿāleme virür ṣemer[2047]

6953. Vālideyne luṭfıla ḳılup naẓar
Emr-i maʿrūf eylemek lāyıḳ piser

6954. Yaʿnī bir kez rıfḳ u luṭf u ḥilmile
Ḫayrı işrāb eyleye ḫoş ʿilmile

6955. Ata ana ḳılsadı anı ḳabūl
Bāb-ı ʿizzet açılup ider duḫūl

6956. Ḫoş saʿādet ḫoş işāret ḫoş ḳabūl M288b
Ḳalbine her birinüñ ḳıldı ḥulūl[2048]

6957. Oġlı sözin görseler bunlar kerīh
Baḳmasalar hīç sözine iy faḳīh[2049]

[2046] ṣabrı: ṣabra L // olur: oldı L
[2047] Bu beyit L'de yoktur.
[2048] işāret: beşāret H // ḳıldı: oldı H

6958. Sākit ola ṭınmaya ol baḫtiyār
Anlaruñçün ide ḫayrı iḫtiyār

6959. Anlaruñçün eyleye gökcek duʿā
Yarlıġanmaḳ isteye ṣubḥ u mesā

6960. Her zamānda dileye Ḥaḳ'dan müdām
Maġfiretden bulalar behre tamām[2050]

6961. Bunlariçün her ne itse ihtimām
Ḥaḳ kifāyet eyleye bula merām

6962. Şol kişi kim emr ola maʿrūf aña H289b
Ṭuta emri ḫayrıla mevṣūf aña

6963. Her ḳaçan kim *itteḳı'llāh*dur ḫiṭāb[2051]
Anuñiçün nicedür diñle cevāb

6964. Süre yüzin ḫāke nāliş eyleye
Yaʿnī başa yiri bāliş eyleye

6965. Rabbi ʿizzetçün tevāżuʿ eyleye L289b
Dīne ḥürmetçün tesāruʿ eyleye

6966. Dīn-i İslām bula ʿizzet pāyidār
Bula ḥürmet lā-cerem ol nāmudār

6967. *İtteḳı'llāh* ḳardaşa ḳılsa ḫiṭāb[2052]
Yaʿnī Ḥaḳ'dan ḳorḳ dise virse cevāb

6968. Bu ögidi nefsüñe virgil dise
Ḥaḳ ḳapudan evvelā girgil dise

6969. Sen özge söyle sözi ḳo beni M289a
Saña söyle her söziñi gör seni[2053]

6970. Ulu ṣuçdan ṣayılur böyle cevāb
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

6971. Ḥāl budur kim Allāh'adur iʿtiṣām
Cümle emrüñ merciʿi oldur tamām[2054]

[2049] sözine: yüzine L
[2050] Bu ve devamındaki mısra H'de yoktur.
[2051] *itteḳı'llāh: Allah'tan kork.*
[2052] *itteḳı'llāh: Allah'tan kork.*
[2053] gör seni: ḳo beni H

6972. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām

ḲIRḲ BEŞİNCİ FAṢL ḲĀḌĪLIK VE BEGLİK VE FETVĀ VE AÑA MÜŞĀBİH OLANLAR BEYĀNINDADUR.[2055]

6973. İsteyenler şerʿile Ḥaḳ'dan ḳażā H290a
Gözlesünler evvelā Ḥaḳ'dan rıżā[2056]

6974. Dileriseñ kim imāret idesin
Cānı cismi ḫoş ʿimāret idesin

6975. Vir bugün fetvā gerekdür müşkile
Ḥaḳḳı söyle hem-nefes ol müşkile

6976. Ulu işdür evvelā bilgil ḳażā
Anı āsān isteseñ gözle rıżā

Cāʾe fi'l-ḥadīṯi: "Men cuʿile ḳāḍıyen fe-ḳad ẕubiḥa bi-ġayri sikkīn."[2057]

6977. Didi faḫru'l-enbiyā ḫayru'l-enām L290a
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2058]

6978. Bir kişi ger bunda ḳāḍī ḳılına
Ṣanma gelmez hīç ḫaṭā bir ḳılına

6979. Ol bıçaḳsuz kesdi başın bī-gümān
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-mekān[2059]

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Yüʾtā bi'l-ḳāḍi'l-ʿadli yevme'l-ḳıyāmeti fe-yelḳā min-şiddeti'l-ḥisābi mā-yetemennā ennehū lem-yafṣil beyne-eḥadin fī-temrateyni."[2060] M289b

6980. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2061]

[2054] merciʿi oldur tamām: merciʿidür Ol tamām L
[2055] ve aña müşābih olanlar: -L (H'de fasıl başlığı şöyledir: "Ḳāḍīlık ve beglik ve fetvā ve aña beñzerlerüñ ḥuḳūḳın beyān ider.")
[2056] Gözlesünler: Gözleyenler H
[2057] Ebû Dâvûd, "Ekdiye", 1 (No. 3571), 3/298.
[2058] faḫru'l-enbiyā: ḳuṭbü'l-enbiyā H, L
[2059] sūʾe'l-mekān: biʾse'l-mekān H, L *(Rabbimiz! Kötü duruma düşmekten sen bizleri koru.)*
[2060] Tayâlisî, **Müsned**, Thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî, 4 Cilt, Hicr li't-Tibâʿati ve'n-Neşr, Mısır, 1999, 3/132.
[2061] ḫayru'l-enām: kān-ı vefā H, L // Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām: Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā H, L

6981. Ḳāḍī kim ʿādil gele rūz-i cezā
Şiddetinden olısar ʿużvı cüḫdā[2062]

6982. Bir belāya ola ol gün iltiḳā
Kim temennā göstere aña liḳa

6983. Yaʿnī diye vāy n'olaydı ol zamān H290b
İki ḫurmā gelmeyeydi der-miyān

6984. Birbirinden itmeyeydüm ben cüḫdā
Görmeyeydüm ol sebebden ben cezā[2063]

6985. Ḳāḍī ʿādil diyicek böyle sözi
Cāhil olan ḳāḍīnuñ olmaz yüzi[2064]

6986. Key ḫaṭarda fitnede beglik daḫı
Mülteḥiḳdür ol ḳażāya iy aḫī[2065]

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnneküm setaḥrişūne ʿale'l-imārati ve setekūnü nedāmeten yevme'l-ḳıyāmeti fe-niʿmeti'l-mürḍiʿatü fe-biʾseti'l-fāṭımetü."[2066] L290b

6987. Dir ḥadīṯde beglige sizler ṭamaʿ
Ḳılsañuz āḫir idersiz cezaʿ[2067]

6988. Beglik üzre ḥırşıla her kim ola
Aña ṭālib çoḳ nedāmetler bula

6989. Süd viren ʿavrat bula devletleri
Virmeyen ʿavrat göre niḳmetleri

6990. Yaʿnī ḥaḳḳı besleyendür nīk-nām M290a
Anı żāyiʿ eyleyendür bed-ġulām

6991. Daḫı şoñra bil ḫaṭarda iy cüvān
Emr-i fetvā oldı müşkil bī-gümān

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Ecraʾuküm ʿale'n-nāri ecraʾuküm ʿale'l-fetvā."[2068]

[2062] Ḳāḍī kim: Ḳāḍī-yı L
[2063] cezā: ʿanā H
[2064] Ḳāḍī ʿādil diyicek böyle sözi: Ḳāḍī-yı ʿādil diyicek bu sözi L
[2065] aḫī: ḥaḳı L
[2066] Buhârî, "Ahkâm", 7 (No. 7148), 9/63; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/448.
[2067] Ḳılsañuz: Ḳılasız L
[2068] "أَجْرَؤُكُمْ عَلَى الْفُتْيَا أَجْرَؤُكُمْ عَلَى النَّار" lafzıyla rivâyet edilmiştir. Bkz. Dârimî, **Müsnedü'd-Dârimî**, "Mukaddime", 20 (No. 159), 1/258.

6992. Bu ḥadīsde buyurur ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2069]

6993. Sizden oda girmege cürʾet iden H291a
Yaʿnī añа düşmege sürʿat iden[2070]

6994. Oldur ol kim virdi fetvā her zamān
Didi yañlış sözleri bī-imtiḥān[2071]

6995. Hem cehennem üzre müftī arḳası
Ola köpri bulmaya desti-resi

6996. Ferci mālı ḳanı ḳıldı çün ḥelāl
Ḥürmetini bilmedi virdi melāl

6997. Baʿżı vaḳtde bunlara didi ḥarām
Ḥāl budur kim ol ḥelāl ṣaḥḥa'l-kelām

6998. Anuñiçün oldı köpri ḫalḳ geçer L291a
Her birisi yil gibi oddan ḳaçar

6999. *Va'ʿfu ʿannā Rabbenā va'ġfir lenā*
Ve'rḍa ʿannā Rabbenā ve'nẓur binā[2072]

7000. Hem ʿirāfet bil ḫaṭarda iy hümām
Oldı fetvā emrine mülḥaḳ tamām[2073]

7001. Ketḫuḏālıḳ yolıdur yaʿnī ḫaṭar
Zīre andan iriser ḫalḳa żarar[2074]

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "El-ʿirāfetü ḥaḳḳun ve lā-büdde li'n-nāsi min-ʿurefāʾe ve-lākinne 'l-ʿurefāʾe fi'n-nāri."[2075] M290b

7002. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2076]

7003. Bil ʿirāfet ḥaḳ durur bulmaḳ gerek
Yaʿnī ḫalḳa ketḫuḏā olmaḳ gerek[2077]

[2069] buyurur ḳuṭbü'l-enām: didi ol ḫayru'l-enām L
[2070] oda: añа L
[2071] her: ol H
[2072] *Rabbimiz! Sen bizi affeyle, sen bizi bağışla. Rabbimiz! Sen bizden razı ol, sen bizi koru.*
[2073] ʿirāfet: ʿarāfet L
[2074] yolıdur yaʿnī: yaʿnī oldı key L
[2075] Ebû Dâvûd, "Harâc", 6 (No. 2934), 3/131.
[2076] ḥadīsde buyurur: ḥadīsinde didi L
[2077] ʿirāfet: ʿarāfet L

7004. ʿUrefā lākin didi oda yanar
Odlu ṣudan içiser ṣanma ḳanar[2078]

7005. Yaʿn*ī* bunlar ẓulm iderler bī-ḥisāb H291b
Rişvet alup ḫalḳı iderler ḫarāb

7006. Ḥāṣılı sünnet ṣorarsañ iy hümām
Ḥāṣılı ḫaṣlet ararsañ sen tamām

7007. Ẕikr olan aʿmāla ḳılma sen heves
Aña düşen az bulur feryād-res[2079]

7008. İsteme hem ḳalbile bi'l-iḫtiyār
Ṭīb-i nefsile yaraşmaz ol medār

7009. Ḳatı ḳorḫu virselerdi cebrile
Bi'ż-żarūrī ala ola ṣabrıla

7010. Kendü emri üstine hem-çün imām L291b
Bir kişi ḳullanmasun ki_ister müdām

7011. Zīre her kim dilese bi'l-iḫtiyār
Kendü nefsin ṣoḳar oda ıżṭırār[2080]

7012. Cebr olınsa bir kimesne ol işe
Rāstlıġıla gice gündüz dürişe

7013. Mīr ü ḳāḍī üzre var vācib ḫıṣāl
Diñle bir bir aṣlını dir ehl-i ḥāl

7014. Ḫaṣletüñ biri gerekmez iftiḫār M291a
Yaʿn*ī* kārih ola emre nāmudār

7015. Daḫı ola niyyeti anuñ ṣaḥīḥ
Fikri muḥkem ola hem ḳavli ṣarīḥ

7016. Hem gerekdür ola ehl-i tecribe
Tā firīfte itmeyeydi taḫribe

7017. Līnetine olmaya żaʿfı sebeb
Şiddetine olmaya ʿunfı sebeb

7018. Hem saḫī ola vü müsrif olmaya H292a

[2078] oda: odda L
[2079] bulur: olur H
[2080] oda: işe L

İʿtidālde ola mütlif olmaya

7019. Daḫı hergiz olmasun ġāyet baḫīl
Zīre olur buḫlıla olan ẕelīl

7020. ʿİlmile teşyīd ide milki tamām
Ḥilmile teʾyīd ide milki tamām

7021. Hem vilāyet zīneti taḳvā ola
Ḥāl-i ʿālem ḫayrıla aḳvā ola

7022. Mīr ü ḳāḍī iʿtiḳādı iy hümām
Ḥüsnile zīver olur beyne'l-enām

7023. Sīretinden her kişi ḫoşnūd ola L292a
Ḫalḳ içinde ḫaṣleti maḥmūd ola

7024. Ellerini döşeye iḥsānıla
İḫtilāṭı ḫayr ola insānıla

7025. Māllarını illerüñ rāʿī ola
Gice gündüz żabṭ ide sāʿī ola

7026. Şevketinden üşene bay u naḫīf
Tā ḳavīden görmeye cevri żaʿīf[2081]

7027. Ḫalḳ içinde ʿadl ide ola niẓām M291b
ʿAdlile meşhūr ola beyne'l-enām[2082]

7028. Ḳalbi ṣāfī ḫulḳı gökcek ola hem
Sāyesinde görmeyeler cevr u ġam

7029. Hem raʿiyyet emri bula ḫoş ṣalāḥ
Tā saʿādet rehber ola hem felāḥ[2083]

7030. Lā-cerem taḳvā gerek daḫı kerem
Tā siyādet üzre ola muḥterem[2084]

7031. Zīre taḳvā rükn olur hem-çün kerem
Bunlar olsa gelmeye hergiz elem

7032. Daḫı nāṣıḥ ola ehl-i rāy olan H292b

[2081] Tā: Yā L
[2082] içinde: işinde L
[2083] bula: ola H
[2084] Bu ve devamındaki mısra D, H ve Y'de yoktur; M'de ise sayfa kenarına yazılmıştır. L'deki tertibe göre yazılmıştır.

Ṭuta pendin her faḳīr u bay olan

7033. Şefḳatinden behre alsun her faḳīr
Ḥürmetinden ḥişşe alsun her ḥaḳīr

7034. Ehl-i ḥācet gice gündüz ger gele
Her birine buluşa ḥaẕẕın ala

7035. Olmasun kim gizlene görünmeye
Aça yüzin kibrile bürünmeye

7036. Ḫalḳ işinde ide dāyim ihtimām L292b
Tā ḥużūrda olalar küllī enām

7037. Ger seferde ger ḥażarda her kişi
Ger uyanuḳ ger uyur erkek dişi

7038. Sāyesinde cümle rāḥat olalar
Devletinde cümle ʿizzet bulalar

7039. Hem raʿiyyet zümresinde ol imām
ʿAdlini yiksān ide budur kelām

7040. Bir faḳīruñ ḫaşmı olsa mīr u bay
Çekmesün birin ilerü ehl-i rāy

7041. Ḫalḳ içinde ʿadlile ḳāḍī gerek M292a
İki ḫaşmuñ her biri rāżī gerek

7042. Her naẕarda ʿadlini yiksān ide
Her birinüñ derdine dermān ide[2085]

7043. Hem işāret her birine iy hümām
Şöyle ide diyeler oldı tamām[2086]

7044. Meclisinde hem sözinde ol cevād
ʿAdl iderse bulısardur ol murād

7045. Her bir işi eylesün ol ḥilmile H293a
Tā saʿādet hem-dem ola ʿilmile

7046. Ḫalḳuñ ekşer cürmini ʿafv eyleye
Her ḫaṭāsın ḳaṣdıla maḥv eyleye[2087]

[2085] Her naẕarda ʿadlini: Hem naẕarda ʿadlile L
[2086] hümām: imām L
[2087] Bu ve devamındaki beytin ikinci mısraları H'de yoktur.

7047. Ger cināyet itse nā-geh bir kişi
Aña taʿcīl olmaya taʿẕīb işi

7048. Göre aña var mıdur andan ḫalāṣ
Maḫlaşına eyleye ḫūb iḫtişāṣ[2088]

7049. Şübhe olsa ḥadde iḳdām itmeye L293a
Sengi ṭaʿnıla gerekmez atmaya

7050. Defʿine meşġūl ola ide ṭaleb
Maḫlaşına varısa bula sebeb

7051. Ger muḥaḳḳaḳ mücrim olsa bir kişi
Yaʿnī ḳılmış olsa bir mühmel işi

7052. Ḳāḍī cürmin ger ḫaṭāʾen ḳılsa ʿafv
Ẕimmetinden zāʾil itse ḳılsa maḥv

7053. Ol ʿuḳūbetde ḫaṭādan ola ḫayr
Niyyetin yaḫşi idenler bula ḫayr

7054. Hem ʿuḳūbet ḥaddi üzre iy hümām
Oldı mekrūh beyyine olmaḳ ḳıyām

7055. Bir kişi ger eyledüm dise zinā
Defʿine telḳīn ola gelse yuna

7056. Faḫr-ı ʿālem muḳtedā-i enbiyā
Ẕuḫr-i ādem murtażā-i evliyā[2089]

7057. Şükr iderken cān u dilden Ḫālıḳ'a
Gördi bir ʿavrat didiler sārıḳa

7058. Didi aña luṭfıla ḳıldı ḫiṭāb
İtmedi hergiz ḫiṭābında ʿitāb

7059. Sen uġurlıḳ emrine lā dir misin H293b
İtdüm anı ḫufyeten yā dir misin

7060. Sārıḳa ẓannum saña olmaz benüm
Yatlu emrüm hīç saña gelmez benüm

7061. Luṭfıla gör nice telḳīn eyledi

[2088] ḫūb: ḫoş L
[2089] evliyā: etḳiyā H, L

Maḫlaşını aña tebyīn eyledi

7062. Daḫı her kim ben zinā itdüm dise — L293b
Ol fesāda nā-gehān gitdüm dise

7063. Dirdi aña ola ki degdüñ ola
Yāḫud öpdüñ luʿbıla egdüñ ola

7064. Daḫı var mı ʿaḳluña noḳṣān senüñ
Hem cünūndan ola mı ḫüsrān senüñ

7065. İşbu resme eyledi telḳīn aña
İşidenler itdiler taḥsīn aña

7066. Vir ṣalavāt rūḥına olsun ḳarīn
Tā kim ola meskenüñ ḫuld-ı berīn

7067. Daḫı iş āsān gerek beyne'l-enām — M293a
Ḳudretince basṭ ola daḫı kelām

7068. Yolını hīç kimsenüñ güç itmeye
Kimseʾi nā-ḥaḳ yire incitmeye

7069. Kimseʾi ürkütmeye ḫoş-dil ḳıla
Olmasun nefret gele cān u dile

7070. Ṣoḳmaya hīç kimseʾi mühmel işe
Saʿy-ı vāfī birle dāyim dürişe

7071. ʿAhdine ġadr itmeye ide vefā
Ḥasbiya'llāhü ʿalīmen ḳad kefā[2090]

7072. Beyt-i māldan nefsine māl almaya — H294a
Anuñiçün ol eve hīç gelmeye

7073. Ḥükm iderken aç u ṣusuz olmaya
Rāżī ola ḫışmıla hem ṭolmaya

7074. Hem raʿiyyet mīrile iy muḥterem
Müşterek olmaz gerekmez bir ḳadem

7075. Birbirile hem ticāret itmeye — L294a
Kesb ü ḥırfet hem zirāʿat itmeye[2091]

[2090] *Her şeyi bilen Allâh bana yeter, yetti de.*
[2091] hem: pes H

7076. Şirketi olur denāʾet anlaruñ
Der-peyince hem mażarrat anlaruñ

7077. Mīr u ḳāḍī loḳmasın ʿālim didi
Beyt-i māldan bilesin lāzım didi

7078. Şol ḳadar ola ki_anuñla evlene
Yiye daḫı ḳarnı ṭoya öglene

7079. Hem daḫı ḫādim ala ḫidmet ide
Lāzım olan emrine sürʿat ide

7080. Dābbe ala mesken ala daḫı ol M293b
Olmasun bunlardan artuḳ ala bol

7081. Artuġ alsa uġrı ıṭlāḳ olunur
Zīre ġayruñ ḥaḳḳı anda bulınur

7082. Hīç eḥadden hem hediyye almaya
Hem raʿiyyet daʿvetine gelmeye[2092]

7083. Baʿde-ʿadlin hem emīre iy hümām
Anları ḥıfẓ eylemek lāzım tamām

7084. Ger dilerse bulmaġa oddan necāt H294b
Baḫş ola yoḫsullara olan zekāt

7085. Ger dilerse başa tāc emri revāc
Ceng iden ġāzīlere vire ḫarāc

7086. Ol vilāyet içre hergiz bir faḳīr
Komasun hīç ḥişşe virsün ol emīr

7087. Daḫı medyūn varısa virsün aña
Alsun ol da borcını ḳılsun edā

7088. Hem żaʿīfi ḳomasun olsun muʿīn L294b
Tā ḳavī ola bula ḳuvvet hemīn

7089. Daḫı maẓlūm varısa ola naṣīr
Gide ḳasvet ḳalbi ola müstenīr

7090. Daḫı çıblaḳ varısa virsün libās
Tā ḳasāvet ḳomaya hīç iltibās

[2092] gelmeye: varmaya H

7091. Kimse mālın bī-sebeb hīç almaya
Tā ḫasāret māla lāzım gelmeye

7092. Ger zināya şürb-i ḫamra var şühūd
Ol iḳāmet eyleye lā-büd ḥudūd

7093. Ḳaẕf idenler yol başanlar uġrılar M294a
Bula ḥaddin göre anı ṭoġrılar

7094. Ẓāhir olsa s̱ābit olsa ḥadd-i Ḥaḳ
Olmasun teʾḫīri ola sedd-i ḥaḳ

Fi'l-ḥadīs̱i: "Ḥaddün yüḳāmü fī-arḍin ḫayrun min-maṭarin erbeʿīne ṣabāḥan."[2093]

7095. Bu ḥadīs̱de didi ol ḫayru'l-enām
Ḳulʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

7096. Her ne yirde ḥadd iḳāmet olına
Gör nice iḥsān ider Ḥaḳ ḳulına

7097. Ol yire ger ḳırḳ ṣabāh yaġsa maṭar H295a
Ṭoysa yirüñ ḳarnı olsa pür-eş̱er[2094]

7098. Şöyle bil kim anda ḥad bulmaḳ ẓuhūr
Şuya ḳanmasından efḍal bī-ḳuṣūr

7099. Etḳıyānuñ mihteri yaʿnīʿÖmer
İḥtevā ḥaḳḳa'r-rıḍā s̱ümme'ʿtemer[2095]

7100. Bir kişi irsāl idicek bir yire L295a
İşbu resme şarṭ iderdi ol ere

7101. Hergiz ol er binmeye yorġa ata
Binse kibri ol eri oda ata[2096]

7102. Hem ikinci şarṭı anuñ iy hümām
Ol elenmiş yimeye etmek tamām

7103. Hem üçünci şarṭı anuñ iy cüvān
Olmaya bevvābı anuñ ol zamān

[2093] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/362.
[2094] Ṭoysa: Ṭolsa H
[2095] *Hakk'ın rızasını layığıyla elde etti ve O'na yöneldi.*
[2096] Hergiz: Yaʿnī L

Ve vücide fī-serīri Enūşirvāne'l-meliki: "Lā-tekūnü'l-imārati illā bi'r-ricāli ve lā-tekūnü'r-ricālü illā bi'l-emvāli ve lā-tekūnü'l-emvālü illā bi'l-ʿimārati ve lā-tekūnü'l-ʿimārati illā bi'l-ʿadli."[2097] M294b

7104. İşbu resme bu kelām iy nūr-ı ʿayn
Bil Enūşirvān serīrin ḳıldı zeyn[2098]

7105. Naḳl-i maʿnā diñle anda iy piser
Bil senüñ ḳalbüñ evin ol yā piser

7106. Didi beglik olmayısar bī-ricāl
Hem ricālüñ lāzımı māl u menāl

7107. Hem ʿimāret olmasa māl olmaya H295b
Ol zamānda kimse ḫoş-ḥāl olmaya

7108. Hem ʿimāret olmaz illā ʿadlile
Böyle ḳılur her kim ola faẓlıla

7109. İşbu tertīb ger riʿāyet olına
Her cihetden ḫoş ḥimāyet olına

7110. Vāl*ī* ḳāḍī nefsine iy nevcüvān L295b
Lāzım olan sünneti diñle ʿayān

7111. Ehl-i ʿilm ü ehl-i faẓl u ehl-i rāy
Bulsa ḳurbet ola ḥāli cān-fezāy[2099]

7112. Süfle erẕel meclisi olur kerīh
Bile olan anlara olur şebīh

7113. Ger naṣīḥat eyleseydi ehl-i rāy
Ṭutsa emrin ola emri hep ḳolay

Ḳāle Ebū Bekri'ṣ-Ṣıddīḳu raḍiya'llāhü ʿanhü: "İnne Rasūla'llāhi ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme kāne yaḳḍī bi'l-vaḥyi ve kāne maʿahū melekün ve inne lī şeyṭānen yuġvīnī fe-iẕā ġaḍibtü fe'ctenibūnī lā-ūşiru fī-eşʿāriküm ve ebşāriküm fe-ini'steḳamtü fe-eʿīnūnī ve iẕā-züġtü fe-ḳavvimūnī." M295a

7114. Didi ḳuṭbü'l-evliyā Ṣıddīḳ hem
Güş iden ḳavlin anuñ görmeye ġam[2100]

[2097] Kaynak metinde şöyledir: "Ve vücide fī-serīri Enūşirvāne: El-mülkü lā-yekūnü illā bi'l-imārati ve'l-imāratü lā-tekūnü illā bi'r-ricāli ve lā-tekūnü'r-ricālü illā bi'l-emvāli ve lā-tekūnü'l-emvālü illā bi'l-ʿimārati ve lā-tekūnü'l-ʿimārati illā bi'l-ʿadli." Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 371.

[2098] Bil: Kim L

[2099] ḳurbet: furṣat H

7115. Enbiyānuñ zübdesi ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

7116. Ḥükm iderdi vaḥyile bile melek
Her ḳażāsı ḫayr idi bī-rayb ü şek

7117. Baña bir şeyṭān gelür iġvā ider H296a
Yaʿnī bāṭıl işlere īmā ider[2101]

7118. Her ḳaçan kim ben ġażab ḳılsam ḳatı
Siz ḳaçuñ benden bulasız devleti[2102]

7119. Ol zamānda bende olmaz iḫtiyār L296a
Pes ḳaçuñ ki_olmaya size iḫtiḳār

7120. Her ḳaçan kim ben olursam müstaḳīm
Baña nuṣret hem-dem idüñ siz kerīm[2103]

7121. Rāh-ı Ḥaḳ'dan ger idersem ben ʿudūl
Ṭoġrı yolda ḳāyim eyleñ siz ʿudūl

7122. İşbu inṣāf anda ḫoş bulmış mekān
Raḥmet itsün bī-kerān ol Müsteʿān

7123. Ḫalḳ içün lāzım olursa bir emīn
Ol zamānda naṣb ide anı hemīn

7124. Hem emānet birle maʿmūr ola ol
Hem diyānet birle meşhūr ola ol

7125. Hem emīre ḳāḍīya bilmek gerek
ʿAḳl-ı tedbīr ʿilm-i dīn gelmek gerek

7126. ʿİlmi zāʾid olmasa ġayr üstine M295b
Bu sebebden inmese ḫayr üstine

7127. Mübtelā olur vezīr-i sūʾile
Hep raʿiyyet fāsid olur hem bile[2104]

7128. On kişice olmasa ʿaḳl-ı ḥakem
Vālī olmaḳ ol yaraşmaz bir ḳadem

[2100] Bu beyit H'de hadisten önce gelmektedir.
[2101] Baña: Tā ki H
[2102] ben: bir H
[2103] siz: iy H
[2104] hem bile: luṭfıla H

7129. ʿİlmi hem-çün ola ondan bil ziyād
Hem ʿamelde artuġ ola ol cevād

7130. İşbu evṣāfıla olsa naṣb ola H296b
Olmazısa mālı ḫalḳuñ ġaṣb ola

7131. Her ḥükümde ḳāḍī vālī bileler
Emr-i Ḥaḳḳ'ı aña göre ḳılalar[2105]

7132. Ḥaḳ kitābı hem Resūl'üñ sünneti L296b
Biline hem nice icmāʿ ümmeti

7133. Her ḥükümde bunları ḳıla delīl
Ger dilerse olmaya yarın ẕelīl

7134. Pes bulara reʾyin ide ittibāʿ
Çıḳmaya yoldan idüben imtināʿ

7135. Olmasun bu üçine ola ḫilāf
Yoḫsa olur emri anuñ hep güzāf

7136. Ger işābet birle itse feṯḥ-i bāb
Her ḥükümde bulısardur on ṣevāb

7137. Ecri birdür ger iderse ol ḫaṭā
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-ʿaṭā[2106]

7138. Ger ḥavādiṯ olsa müşkil nā-gehān
Hem-nişīn olanlara disün hemān

7139. Ehl-i ʿilm olmaḳ gerek aña celīs M296a
Daḫı ehl-i reʾy ola aña enīs

7140. Çıḳsa meclis eylese ḳāḍī eger
İşbu virdi dise ola muʿteber

Allāhümme innī esʾelüke en-üftiye bi-ʿilmin ve aḳḍıye bi-ḥilmin ve esʾelüke'lʿadle fi'l-ġaḍabi ve'r-rıḍā.[2107]

7141. Dimek olur maʿnīsi iy Bir ü Bar H297a
Senden umar ḫalḳ-ı ʿālem ne ki var

[2105] Her: Hem H, L
[2106] *Rabbimiz! En güzel ihsanları bize nasip eyle.*
[2107] İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer, **Müsnedü'l-Fârûk, Emîri'l-Mü'minîn Ebî Hafs Ömer b. el-Hattâb**, Thk. İmâm b. Alî b. İmâm, 3 Cilt, Dâru'l-Felâh, Mısır, 2009, 2/441.

7142. Dilerem fetvā virem ben ʿilmile
Daḫı ḥükmüm ola cümle ḥilmile

7143. Ger ġażabda ger rıżāda iy Ḫuḏā L297a
Dilerem ʿadlile ola muḳteżā

7144. Böyle dise Ḫaḳ Teʿālā bī-gümān
Ṣaḳlar anı her belādan ol zamān

7145. İki kimse gelse daʿvā eylese
Biri sözin basṭ idüben söylese

7146. Ol birinüñ sözini daḫı tamām
Diñleyüp añlamadın ber-ihtimām

7147. Ḫükme iḳdām itmeye hīç birine
Sözin āḫar itmeyince yirine

7148. Her birisi müstaḳil dimek gerek
Her birinüñ ḳaṣdını bilmek gerek

7149. Tā kim ola şerʿile ḥükme mecāl
Dīnle añla virme ḥüḳme iḫtilāl[2108]

7150. Çün vilāyet mevhibet Ḫaḳ'dan ḳula
Ki_anı ḫalḳuñ üstine vālī ḳıla

7151. Vālīye tafṣīlile vardur ḥuḳūḳ M296b
Evvelā ṭāʿat gerek aña luḥūḳ

7152. Emr-i dīnde her ne kim olsa mübāḥ
Ḫoş ḳabūl olmaḳ gerek ki_ola ṣalāḥ[2109]

7153. Gerçi ḳara ḳulı vālī eylese
Semʿ u ṭāʿat lāzım olur söylese

7154. Vālī muḥsin daḫı fācir olsa ger H297b
Cumʿa ḳıl ardında ḳılma şūr u şer

7155. ʿĪd-i fiṭra ʿīd-i aḍḥā hem-çünān
Tābiʿ ol ḳıl eylemez saña ziyān

7156. Ḫalḳıla vālī gerekdür dürişe L297b

[2108] virme: virse H, L
[2109] olsa: ola L

Dīne düşman olanıla ṭurışa

7157. Pes ḥaḳīḳat cumʿa ʿīdān hem cihād
Vālīye oldı mufevvaż iy cevād

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Erbaʿun min-emri's-sulṭāni in-berre ev fecera el-ḥükmü ve'l-feyʾü ve'l-cumʿatü ve'l-cihādi."[2110] Fe-yüsellimü ẕālike kullühū lehū.

7158. Bu ḥadīsde didi ḳuṭbü'l-enbiyā
Muḳtedā-yı evliyā ve'l-etḳıyā[2111]

7159. Oldı dört şey emr-i sulṭāndan tamām
Muḥsin olsa fācir olsa ol imām[2112]

7160. Biri ḥükmi nāfiẕ olmaḳ her zamān
Daḫı birin diñle anuñ iy cüvān

7161. Bil ġanīmet mālıdur muḥtāc olan
Gelse andan behre ala aç olan

7162. Daḫı biri cumʿadur biri cihād M297a
Pes bu cümle buldı aña istinād

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men enkera imāmete's-sulṭāni fe-hüve zındīḳun."[2113]

7163. Daḫı didi bunda ol ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2114]

7164. Kim imāmet aṣlına sulṭāniçün H298a
Ḳılsa inkār dindi ol nādāniçün

7165. Oldı zındīḳ Ḥaḳḳ'a inkār eyledi
Kendü yirin lā-cerem nār eyledi

7166. Bir kişi kim anı sulṭān iy cevād L298a
Ḳılsa daʿvet varmasa itse ʿinād

7167. Ṣıdı ʿahdin oldı lā-büd mübtediʿ
Aṣṣı itmez oldı Ḥaḳ'dan munḳatıʿ

7168. Gelse daʿvet itmedin cāhil olur

[2110] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 373.
[2111] Muḳtedā-yı evliyā ve'l-etḳıyā: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām L
[2112] olsa: olsun L / olsa: olsun L
[2113] Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'nin kavli olarak kayanaklarda yer almaktadır. Bkz. Ebû Tâlib el-Mekkî, **Kûtu'l-Kulûb**, 2/210.
[2114] Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām L

Ad u şanı yoḳ yire bāṭıl olur

7169. Daḫı sulṭān ḳapusına her kişi
Gelmeye çoḳ olmasa hergiz işi

7170. Zīre taḥḳīḳ gerçi müşfiḳ gibidür
Nār-ı muḥriḳ baḥr-ı muġriḳ gibidür

7171. Her ġanī vire zekāt vālīlere
Ḫalḳa ol ḥākim olan ʿālīlere

7172. Ḳılsun anlar ẕimmetinde ʿuhdesin
Daḫı diñle evliyānuñ ʿumdesin[2115]

Ḳāle'bnü ʿUmera Raḍiya'llāhü ʿanhü: "İdfaʿū zekāte emvāliküm ile'l-ümerā'i ve in-şeribū bihe'l-ḫamra."[2116]

7173. Didi ḳuṭbü'l-evliyā İbnü ʿÖmer M297b
İḥtevā ḥaḳḳa'r-rıḍā ṣümme'ʿtemer[2117]

7174. Siz virüñ māluñ zekātın beglere
Gözleyen Ḥaḳḳ'uñ necātın beglere

7175. Gerçi_anuñla içseler ḫamrı müdām H298b
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi't-tamām*[2118]

7176. Vālīye taʿẓīmile ikrām ola
Her cihetden ḫayrıla iʿlām ola

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Es-sulṭānü ẓıllu'llāhi fe-men ehāne sulṭāne'llāhi eẕellehu'llāhü Teʿālā."[2119] L298b

7177. Didi faḫru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

7178. Oldı sulṭān ẓıll-ı Ḥaḳ ʿizzet-nişīn
Zīre oldur gözleyen ḫalḳuñ işin

7179. Her kim itmez aña ʿizzet iy hümām
Ḫor ider lā-büdd anı Rabbü'l-enām

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Es-sulṭānü ẓıllu'llāhi fi'l-arḍi yeʾvī ileyhi küllü maẓlūmin."[2120]

[2115] ʿumdesin: ʿuhdesin L
[2116] İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, 2/384.
[2117] *Hakk'ın rızasını layığıyla elde etti ve O'na yöneldi.*
[2118] *va'llāhü aʿlem bi't-tamām: Allâh doğrusunu en iyi bilendir.*
[2119] Tirmizî, "Fiten", 47 (No. 2224), 4/502.

7180. Bu ḥadīsde faḫr-ı ʿālem Muṣṭafā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

7181. Didi yirde ẓıll-ı Ḥaḳ sulṭān durur
Cümle maẓlūm merciʿi burhān durur

7182. Her kişi anuñiçün ḫayr u felāḥ
İsteye Ḥaḳ'dan bula rüşd ü ṣalāḥ

7183. Cevr ü ẓulmün görse laʿnet itmeye
Ḳoyup anı başın alup gitmeye

7184. Zīre yoḳdan var iden ol Ẕü'l-kemāl M298a
Ḫalḳa muṣliḥ eylemişdür bī-cidāl

7185. Bunlaruñ ıṣlāḥı çoḳ ifsādı az
Ḳılma ṭaʿnı eyle andan iḥtirāz

Ve ḳāle baʿḍu'l-küberā'i lev-kānet lī daʿvetün vāḥidetün lem-ecʿalhā illā fi'l-imāmi [fe-innehū] iẕā-ṣaluḥa'l-imāmu emine'l-ʿibādü ve hüve şerīkü raʿiyyetihī fī-külli ḫayrin ʿamilūhu.[2121] H299a

7186. İşbu resme didiler baʿżı şüyūḫ L299a
Her ḫuṣūṣuñ aṣlına bulan rüsūḫ

7187. Didi yaʿnī olsa bir daʿvet baña
Uḫrevī ger istesem raġbet aña

7188. Daʿvetimde dilerem ola imām
Tā saʿādet hem-dem ola ber-devām

7189. Ger imām ṣāliḥ ola ehl-i reşād
Sāyesinde bula meʿmen her ʿibād

7190. Her raʿiyyet işlese ḫayrı tamām
Müşterekdür anuñıla ol imām

7191. Görse sulṭān cevr ider eyler ʿitāb
Ḫalḳa Ḥaḳ'dan indi bilsün ol ʿaẕāb

7192. Çün reʿāyā ideler ḫabṭ u ḫaṭā
Pes ʿaẕāb eyler cezā Rabbü'l-ʿaṭā

[2120] İbn Zencûye, **el-Emvâl**, 1/77.
[2121] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 374.

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "Kemā tekūnūne yüvellā ʿaleyküm."[2122]

7193. Bu ḥadīṣde didi faḫru'l-enbiyā
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve'r-rıḍā

7194. Size göre olısar vālī size M298b
Tā bilesiz nicedür ḥāli size

7195. Fiʿlüñüze göredür sulṭān bilüñ
Şerri taslīṭ eyleyen ʿiṣyān bilüñ

Ve ḳāle'l-Ḫaccācü: "Tebāẕerū eteʿammer leküm."[2123] H299b

7196. Didi Ḥaccāc siz ki maʿmūr olasız
Bar*ī* benden çoḳ ḫayırlar bulasız[2124]

7197. Zühdile siz olasız Bū Ẕerr eger L299b
Ben olayın ʿadlile hem-çün ʿÖmer

7198. Ẓulm ẓāhir cevr şāmil şūr u şer
Olsa muḫtal ḥāl-i ʿālem iy piser

7199. Lāzım olur her Müsülmān ol zamān
Tevbe ide hem tażarruʿ bī-gümān

7200. Cevr-i vālī ʿadl-i ʿālī hem-çünān
Ẓāhir olsa şāyiʿ olsa iy cüvān

7201. ʿAdle göre süd yimiş oñar ekin
Kesb ü ḥırfet nāfiʿ olur iy emīn

7202. Bil buları naḳṣ iden ʿiṣyān olur
Cevr iderse bunlara noḳṣān olur

7203. Pes reʿāyā ḫayrıla ḳılsun duʿā
Ḳad yerā ecran cezīlen men saʿā[2125]

Ve ḳīle: "El-mülkü bi'd-dīni yebḳā ve'd-dīnü bi'l-meliki yeḳvā"[2126]

7204. Hem dinildi mülk bāḳī dīnile
Hem melikle dīn ḳavī bil dinile

[2122] Kudâî, **Müsnedü'ş-Şihâb**, 1/336.
[2123] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 374.
[2124] bulasız: göresiz H
[2125] *Çalışan kimse bol mükafat görecektir.*
[2126] Tartûşî, Ebûbekir Muhammed b. Mujhammed İbnü'l-Velîd el-Fehrî, **Sirâcu'l-Mülûk**, Matbûâti'l-Arabiyye, Mısır, 1872, 144.

7205. El uzatsa māla vālī cebrile M299a
Göre münker ola lā-büd ṣabrıla[2127]

7206. Nuṣḥa vaʿẓa görmese anda cevāz H300a
Pes kerāhet göre ḳalbden bī-mecāz

7207. Raġbetile vālī ger ḳılsa ṣalāt
Her belādan bulısardur ol necāt

7208. Terk iderse ol namāzı caḥdıla
Sen ḳıtāl it māl u nefs ü cehdile[2128]

7209. Görse maẓlūm cevr ider aña emīr L300a
Ṣabr ide ḳıla tażarruʿ ol ḥaḳīr

7210. Daḫı hergiz ol cemāʿatden cüḏā
Olmasun tā olmaya aña cezā

7211. Bil ki ḥaḳḳın eyleye anuñ edā
Tā kim aña raḥmet ide ol Ḫudā

7212. Daḫı andan itmesün ḥaḳḳın ṭaleb
Żāyiʿ itmez ḥaḳḳını Ḳādir Çalab

7213. Mīr-i cāʾir üzre girse bir kişi
İşbu resme olsun anuñ diyişi

Allāhümme Rabbe'ṣ-semāvāti'ṣ-sebʿi ve Rabbe'l-ʿarşi'l-ʿaẓīmi kün lī cāran min-fülānin.[2129]

7214. Yā İlāhī sensin ol Ferd ü Ṣamed
Saña mānend olmamışdur hīç eḥad

7215. Yidi gögi ḫalḳ iden sensin hemīn
Daḫı ʿarşuñ Rabbi sensin yā Muʿīn

7216. Ben tażarruʿ eyleyü geldüm saña
Ol fülāndan maḫlaṣum göster baña

7217. Min-fülānin yirine ṣoḳ adını M299b
İste Ḥaḳ'dan ṣoñra anuñ dādını

[2127] māla vālī: vālī māla L // ṣabrıla: ḫayrıla L
[2128] ol: ger L
[2129] L'de devamında kaynak metinde de bulunan "ve yüsemme'l-vāliye" ifadesi vardır. (Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, 1/247)

7218. Olmasun kim ola ʿavraṭ vāliye H300b
Zīre ẕātı maʿrifetden ḫāliye

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "Len-yefleḥa ḳavmün temlikühüm imra'etün" [2130] ve inne mā-ḳāle ẕālike li-nuḳṣāni ʿaḳlihā ve dīnihā. L300b

7219. Bu ḥadīsde didi ol ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

7220. Olmayısar tā ebed ḳavme felāḥ
Ki_ola ʿavrat mālike olmaz ṣalāḥ

7221. Didi böyle zīre ʿaḳlı nā-tamām
Dīni hem-çün olmasun ʿavrat imām

7222. Ol erenler işidür ʿavrat degül
Ol işe ṣoḳmaḳ anı ġayret degül

7223. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[2131]

ḲIRḲ ALTINCI FAṢL ĠAZĀ SÜNNETLERİ BEYĀNINDADUR.[2132]

7224. Sünnetile gel bugün eyle ġazā
Tā saña yarın vire cennet Ḫuḍā

7225. Oldı İslām sünnetinden ol cihād
Bil anı farż-ı kifāye iy cevād

7226. Ehl-i İslām üzre lāzım bileler
Müʾmin olan pes ġazālar ḳılalar

7227. Hem ḥaḳīḳat ol cihād iy baḫtiyār
Dīn-i İslām'dan bilesin tācdār

7228. Ṣan devenüñ örküci gibi refīʿ H301a, M300a
Virmiş aña ḳadr ü rifʿat ol Semīʿ[2133]

Ve fi'l-ḥadīṣi: "Ġazvetün ġudveten fī-sebīli'llāhi ev ravḥatün ḫayrun mine'd-dünyā ve mā-fīhā."[2134]

[2130] Buhârî, "Megâzî", 77 (No. 4425), 6/8.
[2131] devlet: ʿizzet L
[2132] H'de fasıl başlığı şöyledir: "Ġazā sünnetlerin beyān ider."
[2133] rifʿat: ʿizzet H, L

7229. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām L301a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2135]

7230. Rāh-ı Ḥaḳ'da ṭañla ḳılsa kim ġazā
Yā giceyle eylese işit cezā

7231. Dünyede hem dünye içre ne ki var
Cümlesinden ḫayrı artuḳ bī-şümār

Ve fi'l-ḥadīṯi'l-āḫari: "Mā-cemīʿu aʿmāli'l-birri ʿinde'l-cihād illā ke-tefletin tülḳā fī-baḥrin lücciyyin."[2136]

7232. Bu ḥadīṯde daḫı didi ol Ḥabīb
ʿĀmil olan bulısar yaḫşi naṣīb

7233. Cümle-i aʿmāli ḫayr ʿinde'l-cihād
Ẕerre ṣan deryā içinde iy cevād

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Mā-cemīʿu aʿmāli'l-ʿibādi ʿinde'l-mücāhidīne fī-sebīli'llāhi Teʿālā illā ke-meṯeli ḫıṭāfin eḫaẕe bi-minḳārihī min-mā'i'l-baḥri."[2137]

7234. Hem ḥadīṯ-i āḫar içre iy hümām
Diñle daḫı muʿteber maʿnā tamām

7235. Didi olmaz cümle ḫalḳ itse ʿamel H301b
Ġāzīler aʿmāli bigi fi'l-meṯel

7236. Baḥra inse ḳarnaġuc ger alsa ṣu
Baḥra nisbet nicedür bildüñ mi bu[2138]

7237. Nisbet eyle ġāzīler aʿmāline
Raġbet eyle anlaruñ ḫoş ḥāline

7238. Gör anuñ minḳārına gelen ṣuyı L301b, M300b
Gör yirinde nicedür ḳalan ṣuyı

7239. Var ḳıyās it bunlaruñ aʿmālini
Var esās it bunlaruñ efʿālini

[2134] Hadis kaynaklarında "ġazvetün" kelimesi yoktur; sadece "ġudvetün" kelimesi geçmektedir. Bkz. Buhârî, "Rikâk", 51 (No. 6568), 8/117; Müslim, "İmâre", 30(No. 1883), 3/1500.

[2135] Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām: Bu ḥadīsinde didi ḳuṭbü'l-enām L

[2136] ke-tefletin: ke-nefşetin H, M. Kaynak metinde de "ke-tefletin" olarak geçmektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 376.

[2137] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 376.

[2138] inse: irse H // ḳarnaġuc: şebpere L

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Cāhidü'l-müşrikīne bi-emvāliküm ve enfüsiküm ve elsinetiküm." [2139]

7240. Diñle daḫı ol Resūl-i Kirdigār
Raḥmet-i Ḥaḳḳ olsun aña bī-şümār[2140]

7241. Ehl-i şirke mālıñuzla siz cihād
Didi idüñ bulasız Ḥaḳ'dan murād[2141]

7242. Nefsüñüzle dilüñüzle siz ġazā
Eyleñüz kim bulasız cennet cezā[2142]

7243. Hem ġazāya ġāzīler niyyet ide
Yaʿnī Allāh dīnine nuṣret ide

7244. Niyyeti iẓhār-ı ḥaḳḳ ola müdām
Yaʿnī bāṭıl maḥv ider ol nīk-nām[2143]

7245. Bāṭılı hem ehlini ola müzīl
Ehl-i şirküñ ḳıla ḳalbin hem ʿalīl

7246. Niyyetinde daḫı nefsin beẕl ide
Ḥaḳ rıżāsın gözleye ḫoş ʿadl ide

7247. Bir kişi didi Resūl'e ḳıl beyān H302a
Efḍalü'l-aʿmālden eyle ḫoş ʿayān[2144]

7248. Didi atuñ ola cengde iy cüvān
Pey-bürīde hem ola ḳanuñ revān

7249. Oldı sünnet evvelā nefse ġazā
Ṭāʿat-ı Ḥaḳ'da ola bula rıżā

7250. Nefsine olsa ġazā evvel tamām L302a, M301a
Ġayrıla ḥarbe gerek şoñra ḳıyām

7251. Nice ṭutar nice atar oḳ u ya
Ögrene sünnetlerinden oḳuya

7252. Ata binmek oldı sünnet hem-çünān
Aşlını ögren anuñ da iy cüvān[2145]

[2139] Ebû Dâvûd, "Cihâd", 18 (No. 2504), 3/10.
[2140] Diñle daḫı: Daḫı diñle L
[2141] Bu ve devamındaki beytin ikinci mısraları H'de yoktur.
[2142] siz: hem L
[2143] ider: ide H
[2144] beyān: ʿayān L // ʿayān: beyān L

7253. Ger elinden gitmese tīr ü kemān
Ola düşman cismi cānsuz bī-gümān

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İrmū ve'rkebū ve en-termū eḥabbü ileyye min en-terkebū."[2146]

7254. Didi *irmū ve'rkebū* ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

7255. Yaʿnī düşman üzre oḳlar atuñuz
Hem çābük düşmanlar üzre atuñuz

7256. Daḫı atmaḳ binmeden bil sevgülü
Pes ḳoma elden oḳı iy bilgilü

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Men terake'r-ramye baʿde-mā-ʿalimehū fe-inne-mā hiye niʿmetün keferahā."[2147]

7257. Bu ḥadīṯ-i āḫar içre dir Resūl
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl

7258. ʿİlm-i tīri bilen eger terk ide H302b
Niʿmet idi küfrile niʿmet gide

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Küllü şey'in yelhū bihi'l-müslimü bāṭılun illā ramyehū bi-ḳavsihī ve teʾdībehū feresehū ve mülāʿabetehū ehlehū."[2148]

7259. *İftiḫāru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām* L302b
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2149]

7260. Didi her şey ki_anuñıla bir kişi M301b
Oynasa bāṭıl olur her cünbüşi

7261. İllā atsa ol kişi oḳ yayıla
Yā segirde atı anuñ yayıla

7262. Ol kişi ger lehvile oḳın ata
Yoḳ ḫaṭāsı hem-çünān binse ata

7263. Zīre atmaḳ ata binmek iy cüvān
Oldı Ḥaḳ'dan ḥaḳ budur yoḳdur gümān

[2145] Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.
[2146] İbn-i Mâce, "Cihad", 19 (No. 2811), 4/90; İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 377.
[2147] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 4/148.
[2148] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 377.
[2149] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām L

7264. Hem-çünān lehv eylese ehliyile
Mücrim itmez kendüyi aṣlıyıla[2150]

7265. Ger ġazāya ʿazm ide müʾmin reʾīs
Müsteḥabdur çıḳması yevme'l-ḫamīs

7266. Hem ḳayırmaz çıḳsadı ʿavrat bile
Ola kim mecrūḥlara dermān bile

7267. Ṣu vire hem ġāzīler nūş eyleye
Rāh-ı Ḥaḳ'da saʿyıla cūş eyleye

7268. İşbu resme ḥācet olsa zenlere
İşbu resme ruḫṣat olsa anlara

7269. Çıḳsalardı lā-cerem olur cevāz H303a
Olmasa ḥācet gerekdür iḥtirāz

7270. Ol mücāhid rehberi ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2151]

7271. Her ḳaçan ceyş ü seriyye ṣaldı ol
Ṣubḥ-ı ṣādıḳ evvelinde virdi yol

7272. Yaʿnī olsa ġāzīler dört yüz tamām
Her ne kim ḳaṣd ideler ḥāṣıl merām[2152]

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Temaʿdedū ve'ḫşev şinū ve'nteḍılū ve'mşū ḫufāten"[2153] ey li-teʿtādū ẕālike fi'l-ġazevāti. L303a, M302a

7273. Bu ḥadīṯde emr idüp didi Resūl
Ol saʿādet ehline aṣlü'l-uṣūl

7274. Sürʿatile düşmana oluñ ḫaşīn
Atuñ oḳlar hem kesüñ düşman başın

7275. Biri gelse sırrıla yürüñ yayan
Ṭuymasunlar furṣatı gözleñ hemān

7276. İşbu evṣāf üzre ʿādet ḫoş-ḫıṣāl
Pes ġazālar böyle olsa var mecāl

[2150] Bu beyit L'de yoktur.
[2151] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām H, L
[2152] Bu beyit H , L ve Y'de yoktur. (Sadece M ve D nüshalarında geçmektedir. Kaynak metinde "dört yüz" sayısı verilmemiştir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 377.)
[2153] İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, 5/303.

7277. Görse ġāzī yolda vüsʿat iy cüvān
Nekbet ü ʿaṣret görürse hem-çünān[2154]

7278. Olur anlar cümlesi ecr ü ṣevāb
Pes gerekdür eyleyeler iḥtisāb

7279. Atınuñ yimi vü revṣi bī-gümān
Daḫı bevli yarın anda hem-çünān

7280. Ṭartıla ecr ola anda bī-şümār
Ḫoş saʿādet ḫoş siyādet pāyidār

7281. Gelse uyḫu gözine yatsa daḫı H303b
Hem-çünān ecr olısardur iy aḫī

7282. Çıḳmasun daḫı ġazāya illā şol
Ehl ü eṭfālden ferāġat bulmış ol[2155]

7283. Ata ana ḫidmeti hem ḳalmaya
Anları ḳoyup ġazāya gelmeye

7284. Zīre evvel bunlara ḫidmet gerek
Anlaruñçün luṭfila ḥürmet gerek

7285. Belki budur bil cihāduñ efḍalı L303b, M302b
Ḥaḳ ḳatında her murāduñ ekmeli

7286. Ehl-i İslām zümresinden iy hümām
Kim ġazāya çıḳsa eyle iḥtirām

7287. Ġāzīlere ḫidmet itse bir kişi
Yā ṣaḳınsa yolda olsa yoldaşı

7288. Gitse yāḫud yanlarınca bir zamān
Olsa dünyā maṭlabıçün bu hemān

7289. Gerçi kelbin atların yayaların
Gözlese güdse bular olsa emīn

7290. Ḥaḳ Teʿālā ol kişiye bī-şümār
Vire ecri ola yarın nāmudār

7291. Zīre işbu cümlenüñ iy nev-cüvān

[2154] ʿaṣret: ʿaşret L
[2155] bulmış: ide H

Ḥaḳ ḳatında ḳadri vardur bī-gümān

7292. Bile her bir ṣınfa ḥürmet eyleye
Ṭāḳatınca saʿy ü ḫidmet eyleye

7293. Ḳudretince ḫidmet ide ġāzīye
Nuṣret ide çıḳsa cenge yazıya

7294. Ger dilerse bī-ḥisāb ecrin bula H304a
Yardım ide her nice mümkin ola

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne'llāhe yudḫilü bi's-sehmi'l-vāḥidi'l-cennete ṯelāṯeten ṣāniʿahū ve'l-mümidde bihī ve'r-rāmiye bihī fī-sebīli'llāhi Teʿālā."[2156]

7295. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā faḫru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2157]

7296. Ḥaḳ Teʿālā üç ḳula raḥmet ider L304a
Cennete idḫāl ider ḥürmet ider

7297. Bir oḳı ḳılur sebeb ol Ẕü'l-kemāl M303a
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-viṣāl[2158]

7298. Biri anuñ oḳ yonan üstād olur
Cennet içre ḫayrıla dil-ṣād olur

7299. Biri anuñ yardım iden nīk-baḫt
Cennet içre bulısardur yüce taḫt

7300. Hem üçünci kāfire atan kişi
Bula cennet ḥūrīler ola işi

7301. Sünnetinden bil Resūl'üñ iy melek
Ġāzīye lāzım olan yaraḳ gerek

7302. Daḫı evde bir kimesne muʿtemed
Ḳoya ehli ḳaydına ola meded

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men cehheze ġāzīyen fī-sebīli'llāhi Teʿālā fe-ḳad ġazā ve men ḫalefe ġāziyen fī-sebīli'llāhi Teʿālā bi-ḫayrin fe-ḳad ġazā."[2159]

7303. Didi ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā H304b

[2156] Ebû Dâvûd, "Cihâd", 23 (No. 2513), 3/13.
[2157] faḫru: ḫayru H
[2158] *Rabbimiz! (Oklarımızı hedefine) en güzel şekilde ulaştırmayı bize nasip eyle.*
[2159] Buhârî, "Cihâd", 38 (No. 2843), 4/27; Müslim, "İmâre", 135 (No. 1895), 3/1506.

Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

7304. Ḥaḳ yolında ġāzīye virse yaraḳ
Ol ġazāyı itmiş olur ittifāḳ

7305. Daḫı her kim ġāzīye olsa ḫalef
Görse emrin olmasa hergiz telef[2160]

7306. Ol daḫı hem-çün ġazā itmiş olur
Ol ġazāya lā-cerem gitmiş olur

7307. Düşmen üzre yardıma yigdür faḳīr L304b
İstiʿānet eyleyen olmaz ḥaḳīr

7308. Ehl-i İslām zümresinden olalar
Tā ġazādan ecri vāfir bulalar

7309. Nitekim böyle ḳılurdı ol Ḥabīb M303b
Lā-cerem oldı aña *fetḥun ḳarīb*[2161]

7310. Ḥāżır olmış gözleyen düşmanlara
İḥtiyāṭ it çıḳma ḳarşu anlara

7311. İllā olsa yaraġuñ atuñ tamām
Hem bahādur yoldaş olsa iy hümām

7312. Çıḳ yüri furṣat senüñdür ḳılma bāk
Ḳılsun Allāh düşmanuñı zīr-i ḫāk

7313. Ehl-i ʿibret olan itsün ḫoş naẓar
Şol ata kim ol cihāda muntaẓar

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "El-ḫayru maʿḳūdün fī-nevāṣi'l-ḫayli ilā-yevmi'l-ḳıyāmeti."[2162]
Erāde bihi'l-ecra ve'l-ġanīmete.

7314. Didi faḫru'l-enbiyā ẕuḫru'l-enām H305a
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2163]

7315. Rāh-ı Ḥaḳ'da atıla ḳılsa ġazā
İriser Ḥaḳ'dan aña niʿme'l-cezā[2164]

[2160] Görse: Görmese H
[2161] Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve *yakın bir fetih* (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele! Saf Suresi, 61/13.
[2162] Buhârî, "Menâkıb", 24 (No. 3643), 4/207; Müslim, "İmâre", 99 (No. 1873), 3/1493.
[2163] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[2164] ḳılsa: iden L

7316. Cebhesinde atlarınuñ iy piser
Tā ḳıyāmet ḫayr maʿḳūd olısar

7317. Diledi ol ḫayrıla ecr-i cezīl
Hem ġanīmet diledi Ḥaḳ'dan cemīl

7318. İḫtiyār it atlar içre pür-uṣūl
Ancılayın atı kim bindi Resūl

7319. Ḳara at kim üst ṭuṭaġı aġ ola L305a
Alnı saḳar ayaġı hem saġ ola[2165]

7320. Yā ḳara alnı saḳar olan atı
Alsa binse ola anuñ heybeti

7321. Daḫı saġı olmaya anuñ sekil M304a
Yā ṭoru at ki_olmaya binen ḫacīl[2166]

7322. Oldur ol kim alnı saḳar at ola
Aña ḳarşu şāh-ı düşman māt ola[2167]

7323. İşbu evṣāf üzre olsa ḫoş revā
Ḫoş ʿalāmet ḫoş saʿādet ḫoş ʿaṭā[2168]

7324. Sevgülü at bilesin erkek ola
Key saḳın kim olmasun ürkek ola

7325. Zīre erkek olsa aḳvā hem cerī
Çābük olur binse aña rehberi

7326. Bir atuñ üç ayaġı olsa sekil
Bil kerīh dördinci bu resme şekil[2169]

7327. ʿAksi hem-çün bil kerīhdür iy hümām
Ḳaṣd iderseñ bulısarsın sen tamām

7328. Yoldaşıla ḳoşmaḳ atı iy cüvān H305b
Bilmek içün ḥālini olsun hemān

7329. Sünnet oldur bile anda debreniş
Ana göre ḳıla ṣoñra olsa iş

[2165] Alnı saḳar ayaġı hem saġ ola: Başı bili ayaġı hem ṣaġ ola L
[2166] Daḫı saġı olmaya: Hem daḫı ṣaġı ola L
[2167] Bu beyit H ve L'de yoktur.
[2168] Ḫoş: Zī L
[2169] Bil kerīh dördinci: Bil kerīhdür dindi L

7330. İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām
Ḳoşdururdı atları ber-ihtimām[2170]

7331. İbtidā Ḥayfā'dan oldı yarışa
Tā Ṯeniyye Ṭaġı'nadan irişe

7332. Altı mīldür arası meydānınuñ
Tā biline yükrügi ḥayvānınuñ

Ve ḳāle ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem: "Lā-sebḳa illā fī naḍlin ev ḫuffin ev ḥāfirin"[2171] eyi'r-remye ve'l-baʿīra ve'l-ferese. L305b

7333. Diñle ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā M304b
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

7334. Oḳlar atmaḳ emrine didi cevāz
Sebḳat itmek at deve ḫūb imtiyāz

7335. Diñle şimdi bir ḫaber iy muʿteber
Pür-maʿānī pür-leṭāyif pür-ʿiber

7336. Nāka-i ʿAḍbā Ḥabīb'üñ varıdı
Her seferde anuñıla yārıdı

7337. Ḳoşdı Aʿrābī anuñla bir deve
Geçdi ʿAḍbā öñine geldi ive

7338. Ḳatı geldi ḫalḳa anuñ sebḳatı
Zīre ʿAḍbā bulmışıdı şöhreti

7339. Kimse hergiz geçmemişdi öñine H306a
Şimdi Aʿrābī geçüpdür öñine

7340. Didi ʿālem faḫrı ol dem ḫoş cevāb
İşidenler didiler budur ṣavāb

7341. Bu cihānda olsa bir şey mürtefiʿ
İrtifāʿı āḫir olur münḳatıʿ

7342. İstidāmet üzre rifʿat iy hümām
Ḥaḳ Teʿālā şānına oldı tamām

7343. Cümle maḫlūḳ ḳuvveti zāʾil olur
İşbu noḳṣān bunlara şāmil olur

[2170] ṣadru'l-enām: ḫayru'l-enām L
[2171] Tirmizî, "Cihâd", 22 (No. 1700), 4/205; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 65 (No. 2574), 3/29.

7344. Böyle didi faḫr-ı ʿālem ol zamān
Sepdi ṣular ḳalb-i nāsa bī-gümān[2172]

7345. Hep tesellī buldılar inṣāfıla L306a
Hem taʿaṣṣub olmadı itlāfıla[2173]

7346. Sünnetindendür Ḥabīb'üñ iy cevād M305a
Ḥaḳ yolında baġlamaḳ esb-i cihād[2174]

7347. Zīre taḥḳīḳ ol ġazādan biline
Anuñiçün aña ḫidmet ḳılına

7348. Daḫı anı ḥāżır ide her zamān
Ecrini yevme'l-liḳā bula hemān

7349. Hem ṣaḥābe ʿādetinden iy cevād
Geldügince bunlara fikr-i cihād

7350. Raġbetile oḳ atardı her biri
Ger ṭoḳunsa düşmana ḳalmaz diri

7351. Ḥaḳ Teʿālā raḥmet itsün anlara
Tīr-i cān-keş atdılar düşmanlara

7352. Evliyānuñ bihteri İbn-i ʿÖmer H306b
İḥtevā ḥaḳḳa'r-rıḍā ṣümme'ʿtemer[2175]

7353. Oḳ atardı ol nişāna ḫoş-revān
İrse oḳı olurıdı şāḏumān

7354. İki kez dirdi nişāna irdi oḳ
Faḫr iderdi raġbetile anda çoḳ

7355. Daḫı oldı sünnetinden her ricāl
Ḥırsıla istemeye ḳatı ḳıtāl

7356. Daḫı anı hem temennā itmeye
Zīre ol ulu ḫaṭardur yitmeye

7357. Daḫı anda olısar *beʾsün şedīd*[2176]
İste Ḥaḳ'dan ʿāfiyet niʿme'l-mezīd

[2172] ol zamān: Muṣṭafā L // bī-gümān: ber-ṣafā L
[2173] Hep: Hem H
[2174] Sünnetindendür: Sünnetinden ol L
[2175] Evliyānuñ: Etḳiyānuñ H
[2176] *beʾsün şedīd: şiddetli sıkıntı.*

7358. Ṭursa düşman ḳılmaġiçün ger ḳıtāl L306b
Boynına ursan silāḥı bī-mecāl

7359. Ṣal silāḥı şiddetile iy hümām M305b
Gerdeninden başını alsun tamām

7360. İste Ḥaḳ'dan ol zamānda sen şebāt
Nitekim Ḳurʾān'da geldi beyyināt

7361. Eyledi evṣāfını cümle beyān
Oḳı işbu āyet oldur bī-gümān[2177]

Ḳāle'llāhü Teʿālā: "*Fe-mā-vehenū li-mā-eṣābehüm fī-sebīli'llāhi ve mā-ḍaʿufū ve-me'stekānū* ilā-ḳavlihī *ve'nṣurnā ʿale'l-ḳavmi'l-kāfirīn.*" [2178] **Ve fī-ḥadīşin: "Lā-tetemennev liḳā'e'lʿadüvvi fe-in-laḳītümūhüm fe'şbütū ve'kşürū ẕikra'llāhi Teʿālā fe-in-eclebū ve ṣayyaḥū fe-ʿaleyküm bi'ṣ-ṣamti."**[2179] H307a

7362. Muḳtedā-yı enbiyā ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

7363. Didi ḳılmañ siz temennā bir zamān
Düşmene olmaḳ mülāḳī bī-gümān

7364. Ger mülāḳī anlara siz olasız
S̱ābit oluñ tā ki furṣat bulasız

7365. Çoġ idüñ hem ẕikr-i Ḫaḳḳ'ı ol zamān
Ẕikr-i Ḥaḳḳ'ı çoġ iden bulur emān

7366. Çağrışuban ṣayḥa ḳılsa ger ʿadū
Epsem olmaḳ size olsun yaḫşi ḫū

7367. Daḫı aṣḥāb hem-çünān iy ḫoş-ḫışāl L307a
Ṣavta mekrūh didiler vaḳt-ı ḳıtāl

Ve fī-ḥadīşin āḫara: "İn-beyyetekümü'l-ʿadüvvü fe'l-yekün şiʿāruküm ḥā mīm lā-yenṣurūn."[2180]

[2177] āyet oldur bī-gümān: āyeti gözle ʿayān L

[2178] Nice peygamberler var ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostu çarpıştı da bunlar *Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler.* Allah sabredenleri sever. Onların sözleri ancak, "Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlam tut. *Kâfir topluma karşı bize yardım et*" demekten ibaretti. Âl-i İmrân Suresi, 3/146-147

[2179] fe-in-laḳītümūhüm fe'şbütū: fe-in-eclebū fe'şbütū L. Hadis için bkz. Abdurrezzâk, **el-Musannef**, 5/250; İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, 6/513.

[2180] Ebû Dâvûd, "Cihâd", 76 (No. 2597), 3/249; Tirmizî, "Cihâd", 11 (No. 1682), 4/197; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 4/65.

7368. Enbiyānuñ mefḫarı ḫayru'l-enām M306a
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2181]

7369. Didi düşman eylese size hücūm
Size lāyıḳ ol zamān budur rüsūm

7370. Kim idesiz siz şiʿār-ı reh-nümūn
Dilde *ḥā-mīm* ẕikri hem *lā-yenṣurūn*[2182]

7371. ʿAvrat oġlan māl u mevlid hem vaṭan
Hīç ḫayāle gelmesün iy müʾtemen

7372. Zīre bunlar süst ider cengden seni
Geç bulardan ḳoma dilden yā Ġanī

7373. Daḫı ḥāżır eyle ḳatle özüñi H307b
Ṭut şehīdler menziline yüzüñi

7374. Bu cihāndan cennete eyle yaraḳ
Bil şehīdler menzili olmaz ıraḳ

7375. İbtidāsından ḳıtāluñ iy cüvān
Sünnetin bil bu ḥadīṯ eyler beyān

İnnehū ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme kāne iẕā-beʿaṯe ceyşen ḳāle'ġzū bi'smillāhi fī-sebīli'llāhi ve ḳātilū men kefera bi'llāhi ve lā-teġullū ve lā-taġdirū ve lā-taḳtulu'mraʾeten ve lā-velīden ve lā-şeyḫan kebīran.[2183]

7376. Her ḳaçan kim ol Nebī ḫayru'l-enām L307b
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2184]

7377. Ṣalsa ʿasker işbu resme ol zamān
Anlara īṣā ider böyle hemān

7378. Sizler idüñ All*ā*h adıla ġazā M306b
Rāh-ı Ḥaḳ'da bilüñ oldur cān-fezā

7379. Küfr-i bi'llāh olana idüñ ḳıtāl
Zīre oldur sizlere gökcek ḫıṣāl

[2181] ḫayru: ḳuṭbü H // Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[2182] *ḥā-mīm lā-yenṣurūn*: Düşman saldırısı esnasında Peygamberimizin söylenmesini buyurduğu bir ifade olup "Allâh'a yemin olsun ki, kâfirler size karşı gâlip gelemeyeceklerdir." anlamındadır. Bkz. Seyyid Alizâde, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, s. 517.
[2183] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 382.
[2184] enām: kirām H

7380. Olmasun Ḥaḳ'dan tecāvüz idesiz
Lāyıḳ oldur size ṭoġru gidesiz

7381. Hem ġanīmet mālına ḳılmañ ġulūl
Ḥaḳ ʿaẕābı ḫāyine eyler ḥulūl

7382. Hīç biriñüz aldamasun birini
Ḳılmasun nār-ı cehennem yirini[2185]

7383. Küşte ḳılmañ kāfire ʿavratları H308a
Cenge çün yoḳ anlaruñ raġbetleri

7384. Küccük oġlan olmasun ola ḳatīl
Ḳoca kāfir hem-çünān budur sebīl

7385. Ger bu daḫı nefsiyile mālile
Cenge iḳdām eylese her ḥālile

7386. Anı daḫı öldürüñ virmeñ mecāl
Zīre ider fi'l-ḥaḳīḳa ol ḳıtāl

7387. Daḫı sizler bir medīne ehlini
Daḫı ḳalʿa ehlini hem aṣlını

7388. Ḥaṣr idüben bulsañuz sizler mecāl
Evvelā daʿvet gerek budur kemāl

7389. Anları daʿvet idüñ İslām'a siz L308a
Ḳıluñ iḳdām ḫayrıla iʿlāma siz

7390. Ger şehādet itseler bunlar hemān
Diseler birdür Ḫudā yoḳdur gümān

7391. Hem Muḥammed ḥaḳ resūldür diseler M307a
Cümle ʿālem üzre raḥmet bilseler

7392. Sizlerüñçün her menāfiʿ ber-ḳarār
Anlaruñçün ola hem-çün pāyidār

7393. Anlara gelse mażarrat nā-gehān
Sizlere olmış gibi bilüñ hemān

7394. Ger şehādet itmese ḳaçsa bular
Cizye isteñ virsüñ anlar ser-be-ser

[2185] Hīc: Her L.

7395. Her birisi cizyesin kendü vire
Ẕilletile defʿ ide yire gire[2186]

7396. Cizyeden ger ḳılsalardı imtināʿ H308b
Bilmeseler kendülere intifāʿ

7397. Öldürüñ kim ḥükm-i Rabbi'l-ʿālemīn
Ola ẓāhir ve'hve Ḫayru'l-ḥākimīn

Fe-fī-ḥadīṯin āḫara: "Uḳtülū şüyūḫa'l-müşrikīne ve'staḥyū şerḥahüm."[2187]

7398. Bu ḥadīṯde buyurur ol baḫtulu
Ehl-i şirkuñ pīrlerine *uḳtulū*[2188]

7399. Hem daḫı ṣıbyānını idüñ esīr
Ḫidmet itsüñ sizlere olsun ḥaḳīr

7400. Hem Velīd'üñ oġlı Ḫālid nīk-nām
Ḥaḳ rıżāsı rūḥına olsun müdām

7401. Yazdı mektūb ehl-i Fāris üzre ol L308b
Ehl-i ḥarbe yazmaġa bu oldı yol

7402. Yazdı evvel besmele oldı tamām
Daḫı ṣoñra yazdı böyle ol hümām

Bismi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīmi min-Ḫālidi'bni Velīdi ilā-Rüsteme ve Behrāme fī-mele'in min-Fārise selāmün ʿalā-meni't-tebeʿa'l-hüdā fe-emmā baʿdü fe-innā nedʿüküm ile'l-İslāmi fe-in-ebeytüm feʿṭu'l-cizyete ʿan-yedin ve hüm ṣāġirūne fe-in-ebeytüm fe-inne maʿiye ḳavmen yüḥibbūne'l-ḳatle fī-sebīli'llāhi Teʿālā kemā-yüḥibbü'l-Fārisü'l-ḫamra es-selāmü ʿalā-meni't-tebeʿa'l-hüdā.[2189] H309a, M307b

7403. Geldi Ḫālid'den bu resme ḫoş kelām
Ṭoġru yola uyana olsun selām

7404. Ḫālid irsāl eyledi yazdı kitāb
Rüstem ü Behrām'a ḳıldı hem ḫiṭāb

7405. Fāris ehli içre anlar ol zamān
Muʿteberler her biri ṣāḥib-ḳırān

[2186] yire gire: gire yire L
[2187] Tirmizî, "Siyer", 29 (No. 1583), 4/145; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 119 (No. 2670), 3/54.
[2188] *uḳtulū: öldürün.*
[2189] İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, 6/548.

7406. Didi bundan ṣoñra bilüñ ḥaḳ sözi
İderüz İslām'a daʿvet biz sizi

7407. *İn-ebeytüm rāciʿan ʿan-maḳṣadin*
Cizye virüñ ser-be-ser siz *ʿan-yedin*[2190]

7408. Cizye viren ola cümle ṣāġirūn
Hem ẕelīl olmaḳ münāsib fācirūn

7409. Cizyeden ger eyleyesiz imtināʿ L309a
İtmeyesiz ittibāʿı istimāʿ

7410. Bil ḥaḳīḳat var benümle çoḳ ricāl
Ḥaḳ yolında ḳatl iderler bī-mecāl

7411. Ḳatli anlar şöyle sever bī-ḥaẕer M308a
Nitekim Fāris olan ḫamrı sever

7412. Bundan evvel nitekim oldı selām
Anı yazdı dimedi ġayrı kelām

7413. Sünnetinden oldı mervī ol Resūl
Ḥaḳ ṣalātı rūḥına bulsun vuṣūl[2191]

7414. Ceng iderken fecr ṭoġsa ber-kemāl
Cengi ḳordı gün ṭoġunca ḫoş-ḫışāl

7415. Şol zamān kim āfitāb ola münīr H309b
Yine ḥarbe başlarıdı ol neẕīr

7416. Her ḳaçan kim nışfını bulsa nehār
Cengi ḳordı ideridi intiẓār

7417. Öyle olsa çün güneş bulsa zevāl
İderidi ʿaṣra dek bārī ḳıtāl

7418. Ḥarbi ḳordı ʿaṣrı eylerdi edā
Pes mücāhidler ḳılurdı iḳtidā

7419. Çün ṣalātdan fāriġ ola bī-melāl
Raġbetile key ḳavī ḳıldı ḳıtāl[2192]

[2190] *Sizden istenilen cizyeyi elinizle vermezseniz*, Allah'a yemin ederim ki sizin içkiyi sevdiğiniz kadar Allah yolunda ölmeyi seven bir ordu göndereceğim.
[2191] mervī: merdi L
[2192] ḳavī: ḳatı M

7420. Bir medīne içre mescid görse ol
Yā ezānın işidürse ol Resūl

7421. Kimsesin ḳatl eylemez ḳılmaz ḳıtāl
Virmişidi Ḥaḳḳ aña yaḫşi ḫıṣāl

7422. Ġāzī müʾmin sünnetinden iy hümām L309b
Cenge evvel her cerī ide ḳıyām

7423. Ḳalbi ḳorḳaḳ olmaya ola ḳavī
Cenge cāndan ṭurmış ola müstevī

7424. Hīç ölümden ḳorḳmaya ḳıla ḳıtāl M308b
Ḳorḳusından ola düşman pāyimāl

7425. Girse şeyṭāndan vesāvis ḳalbine
Defʿine ḳalbi hemān-dem ṭalbına

7426. İşbu āyet dilde tekrār olına
Tā kim anda aña dermān bulına

Ḳāle'llāhü Teʿālā: "Ḳul len-yuṣībenā illā mā-ketebe'llāhü lenā Hüve mevlānā ve ʿale'llāhi fe'l-yetevekkeli'l-müʾminūn."[2193] H310a

7427. Her ne kim yazmış ezel ol lem-yezel
Lā-cerem āḫir anı gözler ecel

7428. Ḳorḫu teʾḫīr eylemez gelse ecel
Cenge iḳdām mevtine ḳılmaz ʿacel

7429. Ḥaḳ Teʿālā yaradupdur ber-kemāl
Virdi eṣnāfına ḫalḳuñ ḫoş-ḫısāl[2194]

7430. Ġāzī her bir ṣınfına ola şebīh
Tā bahādur diyeler *lā-raybe fīh*[2195]

7431. Dilde arslan ḳalbi gibi ola ol
Ḳorḫu ḳaçmaḳ bulmayalar aña yol

7432. Kibr içinde ṣanasın olmış peleng
Düşmene ḳılmaz tevāżuʿ ehl-i ceng

[2193] müʾminūn: mütevekkilūn H, L. (Sadece M nüshasında ayet aslına uygun verilmiştir. İbrahim Suresi'nin 12. Ayetinde yer alan "فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ" lafzı, diğer nüshalarda Tevbe Suresi'nin 51. ayetinin sonuna sehven getirilmiştir.) *De ki: "Bizim başımıza ancak, Allah'ın bizim için yazdığı şeyler gelir. O bizim yardımcımızdır. Öyleyse mü'minler, yalnız Allah'a güvensinler.* Tevbe Suresi, 9/51.

[2194] eṣnāfına: evṣāfına L

[2195] *lā-raybe fīh: Bunda şüphe yoktur.*

7433. Hem şecāʿatde ola şankim ayu L310a
Cümle aʿżāsıyla ceng ide eyü

7434. Ḥamlesinde ola ḫınzīr ḥamlesi
Dönmeye bu döner olsa cümlesi

7435. Ġāretinde ḳurt gibi ḳapa müdām
Düşmenini ṣayd ide ber-ihtimām

7436. Bir ṭarafdan bulmasa furṣat aña M309a
Ḳoyup anı gitmesün hīç bir yaña

7437. Yine gelsün bir ṭarafdan raʿd-vār
Ḳomasun kim düşman ola pāyidār

7438. Nemle gibi yüklene aġır silāḥ
Ṣalsa düşman bulmaya andan felāḥ

7439. Bil ḳarınca iki kendü veznini H310b
Çeker alur götürür bil ʿazmini

7440. Ṭurmasında ṣanasın olmuş ḥacer
Hīç yirinden gitmeye ol muʿteber

7441. Ṣabr içinde ṣanasın olmış ḥımār
Her belāya ḳatlanur ol ber-ḳarār

7442. Her ṭarafdan süñüler oḳlar aña
Ṣancılursa ḳaçmaya hīç bir yaña

7443. Ger ḳılıçlar ṭoḳunursa bī-ʿaded
Ola ṣābit isteye Ḥaḳ'dan meded

7444. Hem vefāda seg gibi ola ṭura
Oda girse seyyidi o da gire

7445. Gözlemekde furṣatın ola ḫorūs
Ḳaḳa furṣat bulduġunca ber-ruʾūs

7446. Ṣabr içinde ṭura sākin bā-niyāz L310b
Ṣanki ḳorḫuyıla ḳılur ol namāz

7447. Şöyle uya mürşidine ol hümām
Nitekim uymış namāz ḳılur imām

7448. Nefsini ser-tā-ḳadem örte silāḥ
Zīre oldur ġāzīye ol dem ṣalāḥ

7449. Ṣanki bir ḳız ere ṭutdı yüzini M309b
Ḫūb libāsa ḳoydı hem kendüzini[2196]

7450. Geye ġāzī hem-çünān sāz u seleb
Gören ide zīnetin anuñ ʿaceb

7451. Ala gönder tīġile hem oḳ u ya
Göstere çoḳ az yaraġın hep yaya

7452. Ṣan mürāʾī ʿarż ider ḥāl u ṣalāḥ H311a
Göstere çoḳ azısa yaʿnī silāḥ

7453. Ger ṭarılsa ceng iderken nā-gehān
Kelbe dilkü ḥīlesin ḳıla hemān

7454. Geh ẓaferde geh ḥaẕerde ola çüst
Zīre cengde aldamaḳ oldı dürüst

7455. İki ṣaffuñ arasında güyegü
Ṣalınur gibi yürüye baḫtulu

7456. Gözine göstermeye olsa ḳıtāl
Ḫiffetinde ṣan ṣabīdür bī-melāl

7457. Ger ʿadūya ṣayḥa ḳılsa ṣavtıla
Gök gürülder gibi ola saḫtıla

7458. Sū-i ẓanda ala ḳarġa gibi ol
Düşmenüñ aḥvāline ḳıla duḫūl

7459. Ṣaḳlamaḳda ṭurna gibi ṣaḳ ola L311a
Tā ġazā ḳılmaḳlıġ aña ḥaḳḳ ola

7460. Virdi ruḫṣat ol Ḥabīb-i Ẕi'l-cemāl
Ḥarbde kiẕbe ḫudʿaya bārī mecāl

7461. Her ne alsa düşmanından cengde ol
Anda hergiz ḳılmaya ġadr u ġulūl

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "El-ġulūlu min-cemri cehenneme."[2197] M310a

[2196] ḫūb: ḫoş H, L
[2197] İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, 7/106.

7462. Bu ḥadiṩde buyurur eydür ġulūl
Ṣan cehennem ḳorıdur biʾse'd-duḫūl

7463. Yevm-i Hayber bir kişi ḳıldı vefāt
Ḥaḳ Ḥabīb'i ḳılmadı aña ṣalāt[2198]

7464. Gizlemişdi ol meger *şeyʾün ḳalīl* H311b
Anuñiçün oldı ol şöyle ẕelīl[2199]

7465. İki dirhem ancaḳ idi ḳısmeti
Aldı oldı aña göre ẕilleti

7466. Daḫı diñle ol Resūl-i Kirdigār
Feyż-i raḥmet bād ū-rā bī-şümār[2200]

7467. Emr ḳıldı ḫāʾine ḍarb-ı girān
Hem metāʿı yana oda ol zamān[2201]

7468. Ḳındura ceyşin ḳıtāla hem imām
Nitekim ḳıldı Nebī ḳuṭbü'l-enām

7469. Daḫı didi her kişi ḳılsa ḳatīl
Ṣoyġunı cümle aña olsun sebīl

7470. Bir kimesne dār-ı ḥarbden bir ṭaraf
Üzre vālī olsa bulur ol şeref

7471. Anı ʿasker üstine ḳılsun imām L311b
Ḳadr ü ʿizzet bulsun anda ol hümām

7472. Her ne kim cemʿ ide anlar ol sefer
Ṭutduġını diye alsun bī-żarar

7473. Zīre ḥarbe böyle olur ihtimām
Pes gerekdür ḳındura anı imām[2202]

7474. Ṣafda eşcaʿ olanı bula imām M310b
Cenge taḳdīm eyleye ber-ihtimām[2203]

7475. Ger bahādur olsa ḳıla raġbeti
Anı taḳdīm ide ḳıla himmeti[2204]

[2198] Yevm-i Hayber: Yevme Hayber M
[2199] şöyle: eyle H (*şeyʾün ḳalīl: az bir şey*)
[2200] *Sonsuz rahmet feyizleri ona olsun.*
[2201] Bu beyit H'de yoktur.
[2202] ḥarbe böyle: böyle ḥarbe L
[2203] eyleye ber-ihtimām: ide ḳıla himmeti H

7476. Emr-i ḥarbe aʿlem olsa hem-çünān
Anı evvel göndere bula emān

7477. Ḥāṣılı ġāyet bahādur hem ʿalīm
Olsa taḳdīm ola ol dem ol selīm

7478. Daḫı her bir ṭāʾife üzre emīr
Naṣb iderse ḳadri ola müstenīr

7479. Her kişi kim olsa cengde ol şehīd H312a
Ol şehādet olısar niʿme'l-mezīd

7480. Rāh-ı Ḥaḳ'da ol ġanīmet biline
Aña lā-büd ḫoş ʿazīmet ḳılına

7481. Ol kerāmetdür ḥaḳīḳat ber-cemāl
Ol saʿādetdür ḥaḳīḳat ber-kemāl

7482. Ol maḳāma didiler ġāyet refīʿ
Ol murāda didiler ġāyet menīʿ[2205]

7483. *Rabbenā yessir lenā niʿme'l-makām*
Rabbenā ḳaddir lenā niʿme'l-merām[2206]

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "Eş-şehīdü lā-yecidü eleme'l-ḳatli illā kemā yecidü eḥadüküm eleme'l-ḳarṣi."[2207] L312a

7484. Bu ḥadīsde buyurur ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

7485. Küşte olmaḳ zaḥmetin bulmaz şehīd
Hīç ölümüñ şiddetin görmez şehīd

7486. Çimdilese bir kimesne ʿavratı M311a
Bil şehīdüñ ol ḳadardur zaḥmeti

Ve cāʾe fi'l-ḥadīṣi: "Küllü meyyitin yuḫtamü ʿalā-ʿamelihī ille'lleẕī māte mürābiṭan fī-sebīli'llāhi Teʿālā fe-innehū yemnī lehū ʿameluhū ilā-yevmi'l-ḳıyāmeti."[2208]

7487. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām*

[2204] Bu beyit H'de yoktur.
[2205] murāda: merāma H, L
[2206] *Rabbimiz! En güzel makamları bize nasip eyle. Rabbimiz! En güzel maksatları bize nasip eyle.*
[2207] Tirmizî, "Fedâilü'l-Cihâd", 26 (No. 1668), 4/190.
[2208] Tirmizî, "Fedâilü'l-Cihâd", 2 (No. 1621), 4/165; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 6/20.

Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2209]

7488. Her kişinüñ ʿömri bulsa iḫtitām
Munḳatıʿ olur ʿamel aṣlı tamām

7489. İll*ā* ölse ger murābıṭ iy cüvān H312b
Artar anuñçün ʿamel bulmaz kerān

7490. Tā ḳıyāmet rūz-be-rūz artar ṣevāb
Ol ṣevābı idemezler iḥtisāb

7491. Bil murābıṭ şol kişidür iy hümām
Memleket serḥaddine çıḳdı tamām

7492. Ṭurdı anda ḥarbiçün ḳıldı yaraḳ
Ḥaḳ yolında öldi anda ittifāḳ

7493. Daḫı ḳabrüñ fitnesinden ol emīn L312b
Rabbenā yessir lenā ni'mel-mekīn[2210]

Ve fi'l-ḥadīṣi: "İnne ervāḥa'ş-şühedā'i fī-ḥavāṣili ṭayrin ḫuḍurin tesraḥu mine'l-cenneti ḥayṣü teşā'."[2211]

7494. Daḫı bunda naḳl ider baʿżı ḥadīṣ
Diñle cāndan ḳoma dilden yā Muġīṣ

7495. Dir şehīdler cānları ḥaḳḳa'l-yaḳīn
Murġ-i sebzüñ ḳursaġında iy emīn

7496. Her birinüñ müstaḳil bir ṭayrı var M311b
Cennet içre ḳanda olsa seyri var[2212]

Ve fī-baʿḍı'r-rivāyeti: "Fī-ḳanādīle muʿalleḳatin mine'l-ʿarşi."[2213]

7497. Hem rivāyet baʿżı yirde iy cüvān
Anlaruñ meskenlerin eyler beyān

7498. Dir ki ʿarşa yapışur ḳındīl var
Anuñ içre her biri ḳılmış ḳarār

[2209] Bu beyit L'de şöyledir: "Didi faḫru'l-enbiyā ṣadru'l-enām / Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām" (Bu beyitten önce L'de şu beyit yer almaktadır: "Daḫı geldi bu ḥadīṣde ḫoş ḫaber / Ol saʿādet ehline niʿme'l-eṣer" Müstensihin tasarrufu olarak gördüğümüz ve mütercimin genel üslubu açısından da tekrar kabul ettiğimiz bu beyit metne alınmamıştır.)

[2210] *Rabbimiz! (Kabir hayatımızı) bizim için en güzel mekan eyle.*

[2211] Ve fi'l-ḥadīṣi: Ve fī-baʿḍı'l-ḥadīṣi L. Hadis için bkz. Tayâlisî, **Müsned**, 1/233.

[2212] olsa: varsa H

[2213] Tayâlisî, **Müsned**, 1/233.

Ve fī-baʿḍihā: "Mā-min-ehli'l-cenneti eḥadün yesürruhū en-yerciʿa ile'd-dünyā ve lehū ʿaşru emṣālihā ille'ş-şehīdü ve innehū vedde en-yerciʿa ile'd-dünyā fe'steşhide limā-raʾā mine'l-faḍli ve fe-ʿalā-külli müʾminin en-yetemenne'ş-şehādete.[2214] H313a

7499. Baʿżı yirde bu rivāyet ḫoş beyān
Ol şehīdler emrini eyler ʿayān[2215]

7500. Dir ki cennet içre ehlinden eḥad L313a
Bu cihāna ʿavdete dimez meded[2216]

7501. Recʿat itmek dünyeye virmez sürūr
ʿAşr u emṣāl ḥāṣıl ola ber-ḥużūr

7502. İll*ā* ister yine gelmek her şehīd
Tā aña ḥāṣıl ola niʿme'l-mezīd

7503. Bir daḫı diler şehīd olmaḳ tamām
Zīre gördi fażl-ı ʿālī ol hümām

7504. Pes gerekdür müʾmine ber-ihtimām
Dileye Ḥaḳ'dan şehādet ber-devām

Fe-fi'l-ḥadīsi: "Men seʾele'llāhe Teʿāle'ş-şehādete bi-ṣıdḳin belleġahu'llāhu Teʿālā menāzile'ş-şühedāʾi ve in-māte ʿalā-firāşihi."[2217] M312a

7505. Bu ḥadīsde buyurur faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2218]

7506. Kim şehādet dilese Ḥaḳ'dan müdām
Ṣıdḳıla ḳılsa temennā ṣubḥ u şām

7507. Ḥaḳ şehīdler menziline irgürür H313b
Bulısar anlar gibi bu da sürūr

7508. Gerçi bulsa ol firāşında vefāt
Bil şehīdler gibi bula ol necāt[2219]

7509. Yā İlāhī sen bilürsin ḥālümüz

[2214] fe'şteşhide: fe'ştüşhide L. Hadis için bkz. Buhârî, "Cihâd", 21 (No. 2817), 4/22; Müslim, "İmâre", 108 (No. 1877), 3/1498.
[2215] Ol: Kim L
[2216] dimez: ḳılmaz L
[2217] Müslim, "İmâre", 157 (No. 1909), 3/15.
[2218] faḫru'l-enbiyā: ḳuṭbü'l-enām H, L
[2219] firāşında: firāşıla H // bula: ola H

Saña ṭoġru eyle varsun yolumuz

7510. Hem şehādet rütbetin eyle naṣīb
Derdlü diller derdine olsun ṭabīb

7511. Ol Ḥabīb'üñ ḥürmetiçün yā Raḥīm L313b
Ol Resūl'üñ ʿizzetiçün yā Kerīm

7512. Raḥmetüñden bizi maḥrūm eyleme
Ḫalḳ içinde bizi meşʾūm eyleme

7513. Her kim āmīn diye bulsun ol murād
Hem şehādet virsün ol Rabbü'l-ʿibād[2220]

7514. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[2221]

ḲIRḲ YİDİNCİ FAṢL MÜBTELĀ SÜNNETLERİN BEYĀN İDER.[2222]

7515. Mübtelā müʾminlerüñ ḥālin bilen M312b
Ḥürmet iden anlara ʿizzet ḳılan

7516. Anlaruñçün naḳl olan sünnetleri
Bilüp itmek yaḫşıdür raġbetleri[2223]

7517. Gel bu faṣlı oḳı diñle iy hümām
Bir bir aṣlın saña söyler hep tamām

7518. Evvelā bilgil ġanīmetdür belā
Zīre çoḳ raḥmet bulısar mübtelā

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İẕā-eḥabbe'llāhü Teʿālā ʿabden ibtelāhū ḥattā yesmeʿa taḍarruʿuhū."[2224] H314a

7519. Bu ḥadīṯde faḫr-ı ʿālem Muṣṭafā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

7520. Dir ḳaçan kim bir ḳulın sevse Ḫudā
Derd içinde eyler anı mübtelā

7521. Tā tażarruʿ eyleye ḳul Ḫālıḳ'a

[2220] diye: diye H, L
[2221] Ger: Ver L / diye: dise L
[2222] L'de fasıl başlığı şöyledir: "Ḫaste vü duʿālar ve ʿilāca müteʿallıḳ nesneler beyānındadur."
[2223] Anlaruñçün: Anlaruñla H
[2224] Beyhakî, **Şuabu'l-Îmân**, 7/145.

İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a

7522. Ḥaḳ sever ḳul nāliş itse derdile L314a
Gel berü gel sen daḫı derdin dile

Ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: "Yeveddü ehlü'l-ʿāfiyeti yevme'l-ḳıyāmeti ḥīne yuʿṭā ehlü'l-belāʾi'ṣ-ṣevābe lev-enne cülūdehüm ḳuriḍat bi'l-meḳārīḍ."[2225]

7523. İftiḫāru'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2226]

7524. Didi yarın çün ola rūz-i cezā M313a
Çoḳ ṣevāblar bulalar ehlü'l-belā

7525. Ḥaḳ Teʿālā viriserdür çoḳ ṣevāb
Her birisi bulalar bī-ḥad ṣavāb

7526. Ehl-i ṣıḥḥat göreler ehlü'l-belā
Bulalar Ḥaḳ'dan ʿināyet hem ʿaṭā

7527. Ṣıḥḥatile dünyede sālim olan
Mübtelā aḥvāline ʿālim olan

7528. Cān u dilden raġbetile diyeler
Kāşkī biz de şiddetile diyeler

7529. Hep keseydi cildümüzi ṣındılar H314b
Dinileydi üstüḫ̆ānlar ṣındılar

7530. Buncılayın ecre çāre oladı
Ancılayın her birimüz buladı

Ve ḳāle ʿAliyyün raḍiya'llāhü: "Li'l-müʾmini ʿinde'llāhi ḫamsü neḳāmātin fe-evvelehe'l-maraḍu ve'l-meṣāʾibü fe-in-kānet ẕünūbühū ekṣera min-ẕālike şüddide ʿaleyhi ʿinde'l-mevti fe-in-kānet ekṣera min-ẕālike ʿuẕẕibe fi'l-ḳabri fe-in-kānet ẕünūbühū ekṣera min-ẕālike ḫubise ʿale'ṣ-ṣırāṭi fe-in-kānet ẕünūbühū ekṣera min-ẕālike ʿuẕẕibet fī-cehenneme ʿalā-ḳadri ẕünūbihī şümme yaḫrucu bi't-tevḥīdi."[2227] L314b

7531. Etḳıyānuñ bihteri yaʿnī ʿAlī
Evliyānuñ mefḫarı yaʿnī velī

[2225] Tirmizî, "Zühd", 58 (No. 2402), 4/603.
[2226] ḫayru: ṣadru H (Bu beyit L'de şöyledir: "Enbiyānuñ ḳuṭbü ol ḫayru'l-enām / Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām")
[2227] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 387.

7532. Didi bunda bir rivāyet key ġarīb
ʿĀḳil olan alısar andan naṣīb[2228]

7533. Müʾmine var Ḥaḳ yanında beş belā M313b
Bil marażdur hem meṣāyib evvelā[2229]

7534. Ger bulardan cürm-i müʾmin olsa çoḳ
Şiddetinden gitse ṭāḳat olsa yoḳ

7535. Ölüriken olısar ḳatı ʿaẕāb
Göriserdür ol zamānda çoḳ ʿiḳāb

7536. Daḫı andan ekṣer olsa cürmi hem H315a
Göriserdür ḳabr içinde çoḳ elem

7537. Yine artsa bulmasa feryād-res
Bil ṣırāṭ üzre olısar muḥtebes[2230]

7538. Yine artuḳ olsa cürmi bī-ḥisāb
Aña göre yanısar ender-ʿaẕāb[2231]

7539. Pes cehennemden çıḳa tevḥīdile
Bulısardur rifʿatı temcīdile[2232]

7540. Ḥaḳḳ'ı tevḥīd eyleyen müʿmin çıḳar
Cennete girür bulur yaḫşi ẓafer

Ve ʿan-ʿĀʾişete raḍıya'llāhü ʿanhā ḳālet ḳāle Rasūlü'llāhi ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: "İẕā-keṣürat ẕünūbü'l-ʿabdi ve lem-yekün lehū mine'lʿameli mā-yükeffiruhā ʿanhü'btilāhü'llāhü Teʿālā bi'l-ḥüzni li-yükeffira bihā ʿanhü."[2233]
L315a

7541. ʿĀʾişe ider rivāyet dir Resūl
Ḥaḳ rıżāsı anlara bulsun vuṣūl

7542. Cürmile ḳul ger olursa derdümend
Olmasaydı hīç ʿamelden sūdmend

7543. Çün ʿamel yoḳ cürmini maḥv eyleye M314a
Gözle Ḥaḳ cürmin nice ʿafv eyleye

[2228] Bu beyit L'de yoktur.
[2229] var: dir L // Bil: Bir L
[2230] Bil: Ol L
[2231] yanısar: olısar H
[2232] Bu ve devamındaki mısra H'de yoktur.
[2233] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 6/157.

7544. Ḥaḳ Teʿālā eyler anı mübtelā
Ḥüznile olur vücūdı pür-ʿanā

7545. Tā ki keffāret ola gide ʿuyūb
Cürmini ʿafv ide Ġaffāruʾz̲-z̲ünūb

Ve ḳāle ʿaleyhiʾṣ-ṣalātü veʾs-selāmü: "Men ḳāle ʿinde'l-hemmi yühimmühū ʿaşara merrātin *ḥasbiya'llāhü lā-ilāhe illā Hüve ʿaleyhi tevekkeltü ve Hüve Rabbü'l-ʿarşi'l-ʿaẓīm* ez̲hebe'llāhü Teʿālā hemmehū."[2234] H315b

7546. Ḳuṭb-ı ʿālem iftiḫāru'l-mürselīn
Ṣalvatu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn[2235]

7547. Didi her kim olsa ġamgīn derdile
Ḥasbiya'llāh āyeti gelse dile[2236]

7548. Yaʿnī anı dise on kez ol tamām
Ġuṣṣasın ẕāʾil ider Rabbü'l-enām[2237]

7549. Mübtelā sünnetlerinden iy hümām
Diñle taḳrīr olunur bir bir tamām

7550. Biri olsa mübtelā aña gerek L315b
Ṣabrıla ol dem belāyı gözlemek

7551. Zīre taḥḳīḳ ol ṭahāret olısar
Müʾmine daḫı kerāmet olısar[2238]

7552. Yaʿnī cürminden arınur pāk olur
Ṣanma anı derdile ġamnāk olur

7553. Bula ʿizzet hem kerāmet bī-kerān
Ḳadri ʿālī ola anuñ hem-çünān

7554. *Yā enīse'l-müstefīdīne'fdinā* M314b
Yā Ġıyāṣe'l-müstaġīṣīne'hdinā[2239]

[2234] Ebû Dâvûd, "Edeb" 109 (No. 5081), 4/321. (Ayetin meali*: Eğer yüz çevirirlerse de ki: **"Bana Allah yeter. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Ben ancak O'na tevekkül ettim. O, yüce Arşın sahibidir."*** Tevbe Suresi, 9/129)

[2235] Bu beyit L'de şöyledir: " İftiḫāru'l-enbiyā ṣadru'l-enām / Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām"

[2236] *Ḥasbiya'llāh: Bana Allah yeter.* Tevbe Suresi, 9/129

[2237] Yaʿnī anı: Ḥasbiya'llāh L

[2238] kerāmet: kefāret H

[2239] *Ey yardım bekleyenlerin velisi, bizi kurtar. Ey yardım isteyenlerin yardımcısı, bize hidayet nasip eyle.*

Ḳāle Ebū Bekri’ṣ-Ṣıddīḳu raḍıya’llāhü Teʿālā ʿanhü: “Yükeffiru ʿanhü bi’n-nekbeti ve’nḳıṭāʿi şisʿatin ve’l-biḍāʿati yeḍaʿuhā fī-kümmihī fe-yenḳıdühā fe-yefzeʿu lehā şümme yecidühā fī-ceybihī.”[2240]

7555. Ehl-i ṣıdḳuñ mefḫarı ḫayru’l-kirām
Yaʿnī Bū Bekr eyledi bir ḫoş peyām

7556. Didi cürmi maḥv ider bil renc ü derd
Pes gerekdür ṣabrı gökcek ḳıla merd

7557. Ṣınsa naʿleyn taşması ger olsa çāk
Lā-cerem cürminden ider anı pāk

7558. Bir kimesne yiñine ḳoysa ḳumaş
Yitse andan nāle ḳılsa dökse yaş

7559. Ḳoltuġ içre bulsa anı ol zamān
Ol da cürmin zāʾil eyler hem-çünān

Ve fi’l-ḥadīṯi: “Mā-min-marīḍin yemruḍu ve yentaḳışu minhu ḳulāmetü ẕufrihī fī-mā fevḳa-ẕālike illā mā-naḳaṣa minhu fi’l-cenneti şeyʾün ve mā-kāne fi’l-cenneti illā kāne sāʾiru cesedihī tebeʿa ẕālike ke-racülin iẕā-eʿteḳa şıḳṣan min-ʿabdin fe-hüve ḫurrun küllühū.”[2241] L316a

7560. Bu ḥadīsde buyurur ṣadru’l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve’s-selām

7561. Ḫaste olsa bir kişi olsa ʿalīl
Dırnaḳ ucı düşdügi olsa delīl

7562. Yāḫud andan artuġ olsa zaḥmeti M315a
Bu sebebden düşse bir pāre eti

7563. Düşen andan cennete ider duḫūl
Ḫoş saʿādet başına eyler ḥulūl

7564. Tābiʿ olur cism-i bāḳī lā-cerem
Cümle girür cennete görmez nedem

7565. Nitekim baʿżın ḳuluñ dise ʿatīḳ H316b
Cümlesi āzād olur bil iy refīḳ

7566. Baʿżın āzād eylese ḳolın bilüñ

[2240] Hennâd b. es-Serî, İbn Musʿab b. Ebî Bekr, **ez-Zühd**, Thk. Abdurrahmân b. Abdulcebbâr el-Feryevâî, 2 Cilt, Dâru’l-Hulefâi li’l-Kitâbi’l-İslâmî, Kuveyt, 1406, 1/245.
[2241] İmâmzâde, **Şir‘atü’l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 388.

Cümlesi āzād olur bilüñ ḳuluñ

7567. Ol marīżuñ ḥāline oldı ḳıyās
Bil naẓīri aṣlına oldı esās[2242]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ẕehābü'l-baṣari maġfiratün li'ẕ-ẕünūbi ve ẕehābü's-semʿi maġfiratün li'ẕ-ẕünūbi ve mā-naḳaṣa mine'l-cesedi fe-ʿalā-ḳadri ẕālike." [2243]

7568. Bu ḥadīsde buyurur ḳuṭbü'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

7569. Didi gitse gözlerinden ger baṣar L316b
Şuçlarını yarlıġar Rabbü'l-beşer

7570. Ger işitmek ḳulaġından iy cüvān
Gitse şuçın ʿafv ider ol Müsteʿān

7571. Her ne şey kim gövdesinden olsa dūr
Ol sebebden yarlıġar anı Ġafūr

Ve fi'l-ḥadīṯi: "El-ḥummā ḥaẓẓu'l-müʾmini mine'n-nāri."[2244]

7572. Daḫı didi bir kişiyi ṭutsa teb
Ol cehennem odına olmaz ḥaṭab

7573. Müʾmin oddan ḥaẓẓını almış olur M315b
Behresini lā-cerem bulmış olur[2245]

Ve ʿan-Enesin raḍıya'llāhü ʿanhü ʿani'n-Nebiyyi ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme ennehū ḳāle: "Men ḥumme ṣelāṣe sāʿatin fe-ṣabera ʿaleyhā ṣākiran li'llāhi Teʿālā ve ḥāmiden li'llāhi ʿazze ve celle bāha'llāhü Teʿālā bihi'l-melāʾikete fe-ḳāle yā melāʾiketi'nẓurū ilā-ʿabdī ve ṣabrihī ʿalā-belāʾī ve'ktübūhu lehū berāʾeten mine'n-nāri."[2246] H317a

7574. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā rāvī Enes
Anlar üzre raḥmet olsun mültemes

7575. Bir kişiyi sıtma ṭutsa üç sāʿat
Ṣabr içinde olsa ol dem mültefet

7576. Şükr ü ḥamdin ḳılsa Ḥaḳḳ'a ol zamān

[2242] Bu beyit H'de yoktur.
[2243] İbn Adî, **el-Kâmil fi Du'afâi'r-Ricâl**, 3/568.
[2244] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 3/333.
[2245] M nüshasında sıtma için fevâid derkenar edilmiştir.
[2246] Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 3/635.

Diñle nice emr ider ol Müsteʿān[2247]

7577. Pes mübāhat eyler ol dem bil Ḫudā L317a
Hep melekler semʿine irer nidā

7578. İşbu resme olısar anda ḫiṭāb
Gör ne resme olısardur feṯḥ-i bāb

7579. İy melekler ḳuluma ḳıluñ naẕar
Çün belāma ṣabr ider ḳılmaz ḥaẕer[2248]

7580. Siz yazuñ anuñiçüñ oddan berāt
Buldı bilüñ ol ḳulum oddan necāt

7581. Pes bu resme yazıla ol dem kitāb
Bula Ḥaḳ'dan iḫtiṣāṣ u intisāb

Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīmi hāẕā kitābün mine'llāhi'lʿAzīzi'l-Ḥakīmi.[2249]

7582. Daḫı virdüm yā fülān oddan ḫalāṣ M316a
Vācib oldı cennete ḳıl iḫtiṣāṣ[2250]

7583. Ḫoş saʿādet ḳulına Ḥaḳ'dan ʿaṭā
Rabbenā va'ġfir lenā biʾse'l-ḫaṭā[2251]

7584. Sünnet oldur eyleye ṣabr-ı cemīl
Nālesin bildürmeye olsa ʿalīl

7585. Hīç şikāyet ḳılmaya ṣoranlara H317b
Hīç ṭarılmaḳ itmeye görenlere

7586. Olmasun terk eyleye anı namāz
Cān u dilden ḳomasun hergiz niyāz[2252]

7587. Olmasun dil-teng ola ide fiġān
Gelse żacret defʿ ider ol Müsteʿān[2253]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Ḳāle'lāhü Teʿālā iẕe'ştekā ʿabdī ve eẕhera ḳable-ṯelāṯetin fe-ḳad şekānī."[2254]

[2247] Bu beyit H'de yoktur.
[2248] Çün: Kim L
[2249] *Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla. Bu Azîz ve Hakîm olan Allah'tan bir yazıdır. (Falan oğlu falanın cehennem ateşinden beraatıdır.)* Bkz. Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, 3/635.
[2250] ḫalāṣ: necāt H
[2251] *Rabbimiz! Hatalarımızın şerrinden dolayı bizleri affeyle.*
[2252] Bu beyit L'de yoktur.
[2253] żacret: hicret H
[2254] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, 1/269.

7588. Kāyinātuñ mefḫarı ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

7589. Didi didi Ḥaḳ Teʿālā Ẕü'l-kemāl L317b
Bir ḳulum itse şikāyet pür-melāl

7590. Geçmedin üç gün şikāyet eylese
Ṭurmasa derdin ḥikāyet eylese[2255]

7591. Benden eyler ol şikāyet lā-cerem
Ṣabrı yoḳdur istemez benden kerem

7592. Ṭāḳatınca gizleye derdin ʿalīl
Olmasun derdinden ide ḳāl u ḳīl

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Ṯelāṯün min-künūzi'l-cenneti kitmānü'ṣ-ṣadaḳati ve'l-birri ve'l-emrāḍi."[2256]

7593. Didi ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā M316b
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

7594. Oldı üç ḥāl genc-i cennetden tamām
Diñle bir bir eyle cāndan ihtimām[2257]

7595. Biri pinhān ide inʿām şānını
Hem ikinci gizleye iḥsānını

7596. Hem üçünci dimeye zaḥmetlerin H318a
Ṣabr içinde gözleye raḥmetlerin

7597. Mübtelā sünnetlerinden ol cüvān
Olsa çoḳ saġ ola ġamgīn her zamān[2258]

Fe-fi'l-eṯeri: "Lā-yaḫlu'l-müʾminü min-ʿilletin ve ẕilletin ve ḳılletin."[2259] Fe-lā-büdde en-yübtelā fī-külli erbeʿīne yevmen bi-şeyʾin minhā.

7598. Zīre oldı bunda mervī bir eṯer
Çoḳ maʿānī cemʿ ider bu muḫtaṣar[2260]

[2255] eylese: eyleye H // eylese: eyleye H
[2256] er-Rûyânî, Ebûbekir Muhammed b. Hârûn, **Müsned**, Thk. Eymen Alî Ebû Yemânî, 2 Cilt, Müessesetü Kurtuba, Kahire, 1416, 2/426.
[2257] cennetden: iḥsāndan L
[2258] Bu beyit H ve M'de yoktur.
[2259] Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, 4/289.
[2260] oldı bunda: bunda oldı L

7599. Müʾmin oldur ʿillet ü ḳıllet göre L318a
Daḫı miskīn olup ol ẕillet göre

7600. Yaʿnī ḫaste olsa hem ḫor u ḥaḳīr
Daḫı mālı olmasa ġāyet faḳīr[2261]

7601. Her birine bunlaruñ ḳırḳ günde bir
Bī-nihāyet raḥmet eyler Muḳtedir[2262]

7602. Mübtelā sünnetlerinden bil daḫı
Ḫaste tevbe eylemekdür iy aḫī

7603. Tevbe ide uma Ḥaḳ'dan ol ʿaṭā
Raḥmet ide maḥv ola cümle ḫaṭā

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İẕa-meriḍa'l-ʿabdü ṣümme ṣaḥḥa ve lem-yuṣliḥ yeḳūlü'l-ḥafaẓatü dāveynāhü fe-lem-yüʿāfi."[2263]

7604. Enbiyānuñ ḳuṭbı ol ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2264]

7605. Didi bir ḳul olsa ḫaste pür-ʿilel M317a
Hem ṣaġalsa itmese ṣāliḥ ʿamel

7606. Dir melekler biz devā ḳılduḳ aña
ʿĀfiyetden varmadı andan yaña[2265]

7607. Pes gerekdür tevbekār olmaḳ müdām
Tā ki Ḥaḳḳ'uñ raḥmetin bula ġulām

7608. Bu duʿādan çoġ oḳuya mübtelā H318b
Tā duʿāsı derdine ola devā[2266]

Lā-ilāhe illa'llāhü vaḥdehū lā-şerīke lehū lehü'l-mülkü ve lehü'l-ḥamdü yühyī ve yümītü ve Hüve Ḥayyün lā-yemūtü Subḥāne Rabbi'l-ʿibādi ve Rabbi'l-bilādi el-ḥamdü li'llāhi ḥamden ṭayyiben mübāreken fīhi ʿalā-külli ḥālin va'llāhü ekberu kebīran Celālü'llāhi ve kibriyāʾühū ve ʿaẓametühū ve ḳudretühū ve bi-külli mekānin Allāhümme in-künte fe-ḳaḍayte ʿaleyye'l-mevte fe'ġfir lī ve'ḫricnī min-ẕünūbī ve'skinnī cennete ʿadnin.[2267] L318b

---

[2261] hem: ol H
[2262] Bī-nihāyet: Mübtelāya L, Olsa maʿrūż H
[2263] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 390.
[2264] Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[2265] Bu beyit H'de yoktur.
[2266] duʿādan: duʿāyı L
[2267] İbn Ebi'd-Dunyâ, **el-Marad ve'l-Keffârât**, 120.

7609. Dimek olur maʿnīsi yā Müsteʿān
Bir Ḫudā'sın yoḳ şerīkuñ bī-gümān

7610. Mülk senüñdür sañadur ḥamd ü şenā
Bāḳī sensin bulısar ġayruñ fenā

7611. Saña isnād olunur yuʿṭī yüfīt
Saña ıṭlāḳ olunur yuḥyī yümīt[2268]

7612. *Kāne Ḥaḳḳan ve'hve Ḥayyun lā-yemūt*
Kāne Rabben ve'hve Rabbün lā-yefūt[2269]

7613. Bir münezzeh Tangrı'dur Rabbü'l-ʿibād M317b
Bir müberrā Tangrıdur Rabbü'l-bilād

7614. Ḥamdü li'llāh cümle ḥālde Ḫālıḳ'a
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a

7615. Ṭayyib ü ṭāhir mübārek ḥamd aña H319a
Yirde gökde Ḥaḳ tebārek mecd aña

7616. Ḥaḳ Teʿālā ḳudretile bī-gümān
Oldı ʿaẓmet şānına anuñ nişān

7617. Kibriyāsın ʿarż ider cümle mekān
Ḳudretini söyler anuñ her lisān

7618. Yā İlāhī ger ölüm gelse baña
Raḥmetüñden dilerem geldüm saña

7619. Cürm içinden çek çıḳar cismüm benüm L319a
Raḥmetüñden ḥaẕẕ ala cānum tenüm

7620. Cennet-i ʿAdn içre vir mesken makām
Hem şefīʿ olsun Resūl ḫayru'l-enām

7621. Baʿde-hāẕā yine diñle ḫoş maḳāl
Tā olasın ʿālem içre ḫoş-ḥışāl

7622. Dört ḫuṣūṣdan ḫaste olan saḳına
Bulmasun yol cānınuñ iḥrāḳına

7623. Biri oldur olmaya ḳavli yalan
Zīre ṣoḳar ol yalan olur yılan[2270]

[2268] yüfīt: yüġīt L
[2269] *O Hak'tır ve ölmeyen diridir. O Rab'dır ve Bâkî olan Rab'dır.*

7624. Yaʿnī dise uyımadum gice ben
Anuñiçün buldı ṣıḳlet cān u ten

7625. Yāḫud eyde ḫasteyem dünden berü
Boġazumdan geçmemişdür daḫı ṣu

7626. Böyle dise sözini çün olʿalīl M318a
Ḥāl budur kim uyımış olsa ḳalīl

7627. Yāḫud içmiş bir yuṭum ṣu ol kişi
Fiʿline olmaz muvāfiḳ diyişi

7628. Hem ikinci olmaya anda ṭamaʿ H319b
Bil aġaç ḳurdı gibi tende ṭamaʿ

7629. Yaʿnī her kim gelse anı görmege
Ḥālini vü ḫāṭırını ṣormaġa[2271]

7630. Gözlemeye gelenüñ ḳoynın yiñin
Belkim ol dem gözleye kendü öñin

7631. Hem üçünci gelseler ḥālin ṣora
Ḫaste çünkim bunları gelmiş göre

7632. Olmasun gözin yuma uyur gibi L319b
Gitse bunlar ṣan ḥużūr bulur gibi

7633. Daḫı dördüñ birisi gelse ṭaʿām
Yā şarābın ṣunsalar aña tamām

7634. Ḫışm idüben dimesün idüp ḫiṭāb
Nice mühmel bu ṭaʿām u bu şarāb

7635. Hem selefden varıdı merd-i ḥużūr
Ḫaste olsa ḳapusın açmaz yatur

7636. Ḳorḳar ol bu derde ola mübtelā
Daḫı artuḳ derde ola mübtelā

7637. Mübtelā sünnetlerinden iy hümām
Ṭut ḳulaġuñ söylenür yaḫşi kelām

7638. Mübtelā ger istese derde şifā

[2270] Zīre ṣoḳar: Ṣoḳar anı L
[2271] vü: hem L

Ẕikrile Ḳurʿān namāz ḳılsun duʿā

7639. Oḳuya hem Fātiḥa İḫlāṣ'ıla M318b
Üfüre süre teninde ḥāṣıla

7640. Zīre vardur Fātiḥa içre şifā
Zāʾil olur bilsün andan cümle dā

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İẕe'ş-tekā ḍırsu eḥadiküm fel-yeḍaʿ işbeʿahū ʿaleyhi fel-yeḳul *ve Hüve'llezī enşeʾeküm ve ceʿale leküme's-semʿa ve'l-ebṣāra ve'l-efʾidete ḳalīlen mā-teşkürūn.*"[2272] H320a

7641. Emr ḳıldı faḫr-ı ʿālem Muṣṭafā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

7642. Didi sizden ger birinüñ bir dişi L320a
Zaḥmet itse diñmese gözi yaşı

7643. Ol diş üzre barmaġını ol zamān
Ḳosun ol aġrır diyen kişi hemān

7644. Daḫı andan ṣoñra meẕkūr āyeti
Oḳusun kim ṣıḥḥat olur ġāyeti[2273]

7645. Emr iderdi ol Nebī ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalatü ve's-selām

7646. Dirdi ḫaste saġ elile cismini
Yidi kerre sürse diñle resmini

7647. Daḫı ṣoñra işbu virdi ol zamān
Oḳusa ṣıḥḥat vire ol Müsteʿān[2274]

Bi'smi'llāhi eʿūẕü bi-ʿizzetihī ve ḳudretihī min-şerri mā-ecidü ve uḥāẕiru.[2275]

7648. Pes ʿAlī'ye ol Nebī ḳıldı ḥiṭāb
Ḫoş cevāb oldı ḫiṭābı müsteṭāb[2276]

7649. Didi başuñ yā ʿAlī görse elem M319a

[2272] Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn, **ed-Da'avâtu'l-Kebîr**, Thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr, 2 Cilt, Garâsu li'n-Neşri ve't-Tevzî', Kuveyt, 2009, 2/256. Ayetin meali: *De ki: "O, sizi yaratan ve size kulaklar, gözler ve kalpler verendir. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!"* Mülk Suresi, 67/23.

[2273] meẕkūr āyeti: işbu rāyeti L

[2274] ṣoñra: ḫaste L

[2275] *Allah'ın adıyla. Acısını ve endişesini hissettiğim şu hastalığın şerrinden O'nun izzetine ve kudretine sığınırım.* Bu duâ, L'de üç beyit öncesinde yer almaktadır. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, "Tıb", 19 (No. 3891), 4/11.

[2276] Pes: Hem L

Ḳo elüñi başuña iy muḥterem

7650. Oḳı Ḥaşr'uñ āḫirin ola şifā H320b
Senden anı defʿ ide Rabbü'l-ʿulā

Ve Hüve ḳavluhū Teʿālā: "Hüva'llāhü'lleẕī lā-ilāhe illā Hüve ʿĀlimü'l-ġaybi ve'ş-şehādeti."[2277]

7651. Ḫalḳa taʿlīm eyledi ḫayru'l-enām
Ḳulʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

7652. Didi cümle ḫasteler hem sıtmalu
Bu duʿāyı cān u dilden dimelü

Bi'smi'llāhi'l-kebīri e'ūẕü bi'llāhi'l-ʿAẓīmi min-şerri [külli] ʿırḳin neʿʿārin ve min-şerri ḥarri'n-nāri.[2278] L320b

7653. Ḫasteye efsūn iderdi ol Resūl
Ol ḳamu ʿālemlere aṣlü'l-uṣūl

7654. Sürdi elin ḫaste üzre rıfḳıla
Dirdi böyle tā Ḫudā ṣıḥḥat ḳıla

Eẕhibi'l-beʾse Rabbe'n-nāsi ve'şfi ente'ş-şāfī lā-şāfiye illā ente şifāʾen lā-yüġādiru seḳamen.[2279]

7655. Hem ʿAlī'ye ḳıldı taʿlīm ol Ḥabīb
Ol ḳamu derdlülere olan ṭabīb

7656. Didi al yaġmur ṣuyın uy nāṣıḥa
Oḳı yitmiş kerre aña Fātiḥa

7657. Daḫı yitmiş kerre aña ol zamān
Lā-ilāhe illā Allāh di hemān[2280]

7658. Daḫı işbu sebḥale yitmiş ola H321a, L321a
Evvelinden āḫire yitmiş ola

7659. *Subḥāna'llāh* dimek oldı yaʿnī ol M319b

[2277] *O, kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır. Gaybı da, görünen âlemi de bilendir.* O, Rahmân'dır, Rahîm'dir. Haşr Suresi, 59/22.

[2278] ḥarri'n-nāri: ḥarri'n-nāsi L. Hadis için bkz. Tirmizî, "Tıb", 26 (No. 2075), 4/405; İbn Mâce, "Tıb", 37 (No. 3526), 2/1165. *Büyük olan Allah'ın adıyla. İçinde kanın coştuğu damardan ve ateş hararetinin şerrinden Azim olan Allah'a sığınırım*

[2279] *Ey Bütün insanlığın Rabbi Allahım! Sen sıkıntıları gider. Sen bu hastaya şifa ver. Sen şifa verensin. Senden başka şifa veren yoktur. Hiçbir hastalık kalmayacak şekilde ona şifa ver.* Buhârî, "Tıb", 37 (No. 5742), 7/132.

[2280] *Lā-ilāhe illā Allāh: Allah'tan başka ilah yoktur.*

Tā ki ṣıḥḥat eyleye aña ḥulūl[2281]

7660. Daḫı anda taṣliye yitmiş gerek
İşbu resme tesliye yitmiş gerek

Allāhümme ṣalli ʿalā Muḥammedini'n-Nebiyyi'l-ümmiyyi ve ʿalā-ālihī ve ṣaḥbihī ve sellim.[2282]

7661. Daḫı andan yidi gün her ṣubḥ u şām
İc müyesser ola saña her merām

E-fe-ḥasibtüm enne mā-ḫalaḳnāküm ʿabeşen ve enneküm ileynā lā-türceʿūn. Fe-teʿāla'llāhü'l-Melikü'l-Ḥaḳḳu lā-ilāhe illā Hüve Rabbü'l-ʿarşi'l-ʿaẓīm.[2283] L321a

7662. Daḫı işbu āyeti görse muṣāb
Oḳusun kim bulısardur çoḳ ṣevāb

7663. Kim muṣībet görse yaʿnī iy hümām
Ol ḫiṭābda fikr ide emrin tamām

7664. Gelse şeyṭān ḳorḫu virse nā-gehān
İşbu virdi oḳusa bula emān

Eʿūẕü bi-kelimāti'llāhi't-tāmmeti küllihā elletī lā-yücāvizühünne berrun ve lā-fācirun min-şerri mā-ḫalaḳa ve bereʾe ve ẕereʾe ve min-şerri mā-yünzilü mine's-semāʾi ve mā-yaʿrucü fīhā ve min-şerri mā-ẕereʾe fi'l-arḍi ve mā-yaḫrucü minhā ve min-şerri külli ṭāriḳin illā ṭāriḳan yaṭruḳu bi-ḫayrin yā Raḥmān.[2284] H321b

7665. Sünnet oldur görmeye hīç şeyʾi şūm
Key saḳınġıl olmasun yatlu rüsūm

7666. Yaʿnī ḳarġa görse dise şūmdur M320a
Daḫı bayḳuş görse dise yumdur[2285]

7667. Zīre didi ol Resūl ḫayruʾl-kirām

[2281] *Subḥāna'llāh: Allah noksanlardan münezzehtir.*

[2282] ve ʿalā-ālihī ve ṣaḥbihī ve sellim. –L (İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 392) *Allahım, efendimiz ümmî peygamber Muhammed'e (s.a.v.), âline ve ashâbına salât ve selâm eyle.*

[2283] Fe-teʿāla'llāhü'l-Melikü'l-Ḥaḳḳu lā-ilāhe illā Hüve Rabbü'l-ʿarşi'l-ʿaẓīm: -L. İlgili hadis için bkz. Taberânî, **ed-Duâ**, 331. (*Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız? Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. O'ndan başka hiç ilah yoktur. O şerefli ve yüce arşın Rabbidir.* Müʾminûn Suresi, 23/115-116.)

[2284] *Allah'ın yarattığı şeylerin şerrrinden; gökten inen ve oraya yükselen şeylerin şerrinden; Allah'ın yerde yarattığı ve yerden çıkan şeylerin şerrinden; gecenin ve gündüzün fitnelerinin şerrinden; hayırla gelenler dışında gece ve gündüz meydana gelen hadiselerin şerrinden, ne bir iyinin ne de bir kötünün kendilerini aşamayacağı, Allah'ın kusursuz kelimelerine sığınırım. Yâ Rahmân! Bkz.* Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 3/419.

[2285] Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir. "Karga" ve "baykuş" kaynak eserde geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 393)

Ṭīre şirkdür olmasun ḳıla enām[2286]

7668. Anı kimse kendüde bulsa eger
Ḫoş tevekkül eylese Allāh ṣavar[2287]

7669. Didi ʿAbdu'llāh o virmez bil żarar[2288]
İllā añа inanan bula eṣer

7670. Ṭīreʾi defʿ eylemek her kim diler L321b
Böyle dise Ḥaḳ virür añа ẓafer

Allāhümme lā-ṭayra illā ṭayruke ve lā-ḫayra illā ḫayruke ve lā-ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'llāhi mā-şā'a'llāhü lā-ḳuvvete illā bi'llāhi lā-yeʾtī bi'l-ḥasenāti illa'llāhi ve lā-yeḳı's-seyyiʾāti illa'llāhi.[2289]

7671. Çün bu virdi oḳuya ide tamām
Emrine ide teveccüh ol hümām[2290]

7672. Ḳardaşından ger işitse ḫoş ḫaber
Ol ḳayırmaz fāl idinse muʿteber[2291]

7673. Ol tefeʾʾül eylese olur anı
Ḥüsn-i fāldan bulısardur meʾmeni[2292]

7674. Yaʿnī ṭālib istese bulmaḳ murād
Ḳulaġına girse nā-geh yā cevād

7675. Dise ol dem bir kişi yā vācidü H322a
Yā necīḥ u daḫı ol yā mācidü

7676. Yā seferde olana yā rāşidü
Düşse daḫı semʿine yā ḳāṣıdü

7677. İşbu resme olan esmā iy hümām M320b
Emrine fāl olısardur nīk-nām

7678. Çekse ʿavrat ṭoġururken zaḥmeti
Ḳalmasa hergiz dükense ṭāḳatı

[2286] şirkdür: şirkden H
[2287] Ḫoş: Pes L
[2288] Bahsi geçen sahâbî Abdullah b. Mesûd'dur. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 230.
[2289] *Allahım! Senin takdirinden başka takdir, senin verdiğin hayırdan başka hayır, senden başka ilâh yoktur; iyilikler ancak senden gelir, kötülükleri ancak sen giderirsin; güç ve kudret tamamen sana aittir*. Bkz. Bezzâr, **Müsned**, 10/275; İlyas Çelebi, "Uğursuzluk", **DİA**, İstanbul, 2012, C. 42, s. 51.
[2290] Emrine ide teveccüh: Hem elin süre yüzine L
[2291] Ol: Pes L
[2292] fāldan: fālda L

7679. İşbu āyet cām içinde yazıla
Daḫı ṣoñra ṣuyıla ol ezile

7680. İçe ʿavrat ṣuyın anuñ ol zamān
Ḥaḳ Teʿālā luṭf ide ṭoġa hemān

Bi'smi'llāhi'llezī lā-ilāhe illā Hüve'l-ʿAlīmü'l-Ḥakīmü Subḥāna'llāhi Rabbi'l-ʿarşi'l-ʿaẓīmi el-ḥamdü li'llāhi Rabbi'l-ʿālemīn *ke-ennehüm yevme yeravnehā lem-yelbeṯū illā ʿaşiyyeten ev ḍuḥāha*[2293] *ke-ennehüm yevme yeravne mā-yūʿadūne lem-yelbeṯū illā sāʿaten min-nehārin belāġun fe-hel yühlekü ille'l-ḳavmü'l-fāsiḳūn.*[2294] L322a

7681. Ḥarḳ u ġarḳdan ḫavf iden merd-i mürīd
Oḳusa bu āyeti ola müfīd

7682. Ṣudan oddan olmaya aña żarar
Zīre Ḥaḳ'dan istedi bulmaḳ ẓafer

İnne veliyya'llāhü'llezī nezzele'l-kitābe ve hüve yetevelle'ṣ-ṣāliḥīne ve mā-ḳaderu'llāhe ḥaḳḳa ḳadrihī ve'l-ʿarḍu ḳabḍatühū yevme'l-ḳıyāmeti ve's-semāvātü maṭviyyātün bi-yemīnihī Subḥānehū ve Teʿālā ʿammā yüşrikūn.[2295] H322

7683. Yırtıcı ḥayvānlaruñ şerrin ṣavar
Her kim işbu āyeti oḳur sever[2296]

7684. Ehli üzre kendü üzre her zamān M321a
Ḳorḫu gelmez defʿ ider Ḥaḳ bī-gümān[2297]

Le-ḳad cāʾeküm Resūlün min-enfüsiküm ʿazīzün ʿaleyhi ilā-āḫiri'l-āyeti.[2298]

7685. Ḳarnı içre mā-i aşfar olana
Ṣarı ṣudan yaʿnī içi bulana

[2293] *Kıyameti gördükleri gün onlar, sanki dünyada ancak bir akşam, yahut bir kuşluk vakti kadar kalmış gibidirler.* Naziât Suresi, 79/46.

[2294] (Ey Muhammed!) O hâlde yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret. Onlar için acele etme. *Onlar tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün bir anından başka kalmadıklarını sanırlar. Bu bir duyurudur. Ancak yoldan çıkmış olan topluluk helak edilir.* Ahkâf Suresi, 46/35. (Hadis için bkz. İbn Ebî Şeybe, **el-Musannef**, 5/39.)

[2295] Ayetin "ve's-semāvātü maṭviyyātün bi-yemīnihī subḥānehū ve Teʿālā ʿammā yüşrikūn." bölümü L'de yoktur. İlgili hadis için bkz. Taberânî, **el-Muʿcemu'l-Kebîr**, 12/124. Ayetin meali: *Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Yeryüzü kıyamet gününde bütünüyle O'nun elindedir. Gökler de O'nun kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.* Zümer Suresi, 39/67.

[2296] sever: gider L

[2297] her zamān: ol zamān H, L

[2298] ʿaleyhi ilā-āḫiri'l-āyeti: ʿaleyhi mā-ʿanittüm ilā-āḫiri'l-āyeti L (***Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki**, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.* Tevbe Suresi, 9/128)

7686. Pes hemān-dem ol ża‘īf ü ol naḥīf
Vara bula cehd idüp ẓarf-ı naẓīf[2299]

7687. Āyete’l-Kürsī’yi yaza aña ol L322b
İçe ṣuyın ḥāceti ola ḳabūl

E-fe-ġayra dīni’llāhi yebġūne ve lehū esleme men fi’s-semāvāti ve’l-arḍi ṭav‘an ve kerhen ve ileyhi yürce‘ūn.[2300]

7688. Olsa yavuz at öküz ḳatır eşek
Dilese ger ṣāḥibi ola dölek

7689. Saġ ḳulaġı içre işbu āyeti
Oḳurısa yavaş ola key ḳatı

7690. Azsa ḥayvān bilmese menzil yolın
Gitse ṭaġa gözlese ṣaġın ṣolın

7691. Ṣāḥibi gelsün diyü ḳılsa niyāz H323a
İki rek‘at ya‘nī ḳılsa ol namāz

7692. Ol iki rek‘at namāzda ol hümām
Sūre-i Yāsīn oḳusun ol hemān

7693. Daḥı ṣoñra oḳuna işbu du‘ā
Azmışın redd eyleye lā-büd Ḫudā

Yā ḥādiye’ḍ-ḍālleti rudde ‘aleyye ḍālletī.[2301]

7694. Ḳul ḳaravaş ḳaçsa olsa nā-bedīd M321b
Reddine dermān ṣorarsa ol sa‘īd

7695. Oḳuya bu āyeti döne ḳulı
Yine mevlā beytine ola yolı

Ev ke-ẓulumātin fī-baḥrin lücciyyin yaġşāhü mevcün min-fevḳıhī mevcün min-fevḳıhī seḥābün ẓulumātün ba‘ḍuhā fevḳa-ba‘ḍın iẕā-aḫrace yedehū lem-yeked yerahā ve men lem-yec‘ali’llāhü lehū nūran fe-mā lehū min-nūrin.[2302] L323a

---

[2299] idüp: ide L

[2300] Bu ayet, L’de iki beyit öncesinde yer almaktadır. *(Göklerdeki ve yerdeki herkes ister istemez ona boyun eğmişken ve ona döndürülüp götürülecekken onlar Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Al-i İmran 3/83)* İlgili hadis için bkz. Beyhakî, **ed-Da‘avâtu’l-Kebîr**, 2/264.

[2301] *Ey yoldan çıkmışlara doğru yolu gösteren! Kaybettiğimi bana buldur.* Bkz. Beyhakî, **ed-Da‘avâtu’l-Kebîr**, 2/188.

[2302] *Yahut (inkarcıların küfür içindeki hâlleri) derin bir denizdeki karanlıklar gibidir. (Bir deniz ki) onu dalga üstüne dalga kaplıyor, üstünde de bulutlar var. Karanlıklar üstüne karanlıklar. İnsan elini*

7696. Uġrı mālın ḳılmasun dirseñ telef
İşbu āyet oḳuna didi selef

7697. Hem döşege bevl iderse ol cüvān
Ṣaḳlaya Ḥaḳḳ oḳusaydı hem-çünān

Ḳuli'd'u'llāhe evi'd'u'r-Raḥmāne.[2303]

7698. Yatsa ḳorḳsa bir ısuz yirde kişi
Olmasa hīç hem-demi erkek dişi

7699. Oḳusun bu āyeti bulsun emān H323b
Ṣaḳlar anı her belādan Müste'ān

İnne Rabbekümü'llāhü'llezī ḫalaḳa's-semāvāti ve'l-arḍa fī-sitteti eyyāmin ṯümme'stevā 'ale'l-'arşi yuġşi'l-leyle'n-nehāra yaṭlübühū ḥaṯīṯen ve'ş-şemse ve'l-ḳamera ve'n-nücūme müseḫḫarātin bi-emrihī elā lehü'l-ḫalḳu ve'l-emru tebārake'llāhü Rabbü'l-'ālemīn.[2304]

7700. Faḫr-ı 'ālem diñle daḫı n'eyledi
Ṭutuşup yananda sünnet söyledi

7701. Didi sizler görseñüz yanar ḳatı M322a
Ṭutmış olsa ḫalḳı oduñ heybeti

7702. Allāh'a tekbīr idüñ sizler hemān
Gide oduñ yanması gele emān[2305]

7703. Zīre tekbīr odına ṣuyın ṣaçar L323b
Od havāya oynamaz yire ḳaçar

7704. Daḫı sünnet siḥri ḥaḳ görmek gerek
Ya'nī meshūrda eṯer bilmek gerek

7705. Her ki meshūr olsa ide iḫtisāb
Bile ḳadrin nicedür anda ṯevāb

çıkarsa neredeyse onu bile göremez. Kime Allah nur vermezse, onun için nur diye bir şey yoktur. Nur Suresi, 24/40.

[2303] ***De ki: "(Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın**. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur." Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut.* İsra Suresi, 17/110.

[2304] *Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratan ve Arş'a kurulan, geceyi, kendisini durmadan takip eden gündüze katan, güneşi, ayı ve bütün yıldızları da buyruğuna tâbi olarak yaratan Allah'tır. Dikkat edin, yaratmak da, emretmek de yalnız O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı yücedir.* Araf Suresi, 7/54.

[2305] gele: bula L

7706. Zīre meshūr oldı ol aşlü'l-beşer
Vir ṣalavāt rūḥına şām u seḥer

7707. Buldı nisyān dünyeden baʿżı umūr
Gelmişidi ṭabʿına daḫı fütūr

7708. Nāzil oldı sūre-i Nās u Felaḳ
Ol ikisin oḳudı pes luṭf-ı Ḥaḳ

7709. Defʿ ḳıldı ḳomadı siḥre eşer H324a
Buldı ʿālem faḫrı ṣıḥḥat ser-be-ser

7710. ʿAyn ḥaḳdur hem-çünān ider eşer
Yaʿnī gözde ḥālet olur iy piser

7711. Her ne görse od gibi yaḳar anı
Ṣu gibi aḳar gider cān u teni

7712. Göz deger maʿmūr olan olur ḫarāb
Yatlu gözden lāzım oldı ictināb

Fe-innehū ḳāle ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: "El-ʿaynü ḥaḳḳun ve lev-kāne şey'ün yesbiḳu'l-ḳadera le-sebeḳathü'l-ʿaynü ve innehū le-tüdḫilü'r-racüle'l-ḳabra ve'l-cemele'l-ḳıdra."[2306] M322b

7713. Zīre ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

7714. Diridi *el-ʿaynü ḥaḳḳun* bī-gümān[2307] L324a
Daḫı didi ol Resūl-i Müsteʿān

7715. Sebḳat itse ger ḳader aşlına şey
ʿAyn iderdi sebḳatıla anı ṭay

7716. Daḫı ol ʿayn ādemi ḳabre ḳoyar
Ṣaġ deveyi öldürür ḳıdre ḳoyar

Ve mimmā yedfiʿu'l-ʿayne mā-ruviye enne ʿUşmāne raḍıya'llāhü ʿanhü raʾā ṣabiyyen melīḥan fe-ḳāle dessimū nūnetehū li-ellā- tüṣībehü'l-ʿaynü.[2308] Ey sevvidū nüḳrate ẕeḳaniḥī.

7717. Oldı mervī gördi ʿOşmān bir piser

[2306] Müslim, "Selâm", 42 (No. 2188), 4/1719.
[2307] *el-ʿaynü ḥaḳḳun: Nazar haktır*. Bkz. Müslim, "Selâm", 42 (No. 2188), 4/1719.
[2308] Hattâbî, Ebû Süleymân, **Garîbu'l-Hadîs**, Thk. Abdulkerîm İbrâhîm el-Gurbâvî, 3 Cilt, Dâru'l-Fikr, Dimaşk, 1982, 2/139.

Mışr-ı ḥüsne luṭfila ḳılmış güẕer

7718. Didi ʿOs̱mān ḥażreti ḳıldı ḫiṭāb H324b
Tā küsūfdan ḳurtıla ol āfitāb

7719. Siz eneki nuḳrasın ḳıluñ siyāh
Tā ki gözden olmaya emri tebāh

7720. Pes bu resme olsa göz degmez aña
Bil delīl olmış durur bu söz saña

7721. Daḫı sünnet defʿ-i şerre hem-çünān
Emri_ola gözi degen şaḫṣa hemān[2309]

7722. Ġusl ide yāḫud ala ābdesti ol
Ol ṣuya maʿlūl olan ide duḫūl

7723. Ancılayın ol ṣuyı bir derdümend M323a
Alsa yunsa olısardur behremend

7724. Buncılayın emr ḳıldı hem Ḥabīb
Ol ḳamu derdlülere olan ṭabīb

7725. Hem kimesne görsedi şeyʾ-i ʿacīb L324b
Anı gözden ṣaḳlasaydı ol edīb

7726. Lāyıḳ oldur böyle diye ol zamān
Tā ki gözden ṣaḳlaya ol Müsteʿān[2310]

Mā-şāʾallāh kāne lā-ḳuvvete illā biʾllāh.[2311]

7727. Bu diyişden ṣoñra daḫı ol diye
Ḥaḳ mübārek eylesün maḳbūl diye

7728. Yaʿnī işbu resme ola diyişi
Tā żararlu olmaya her cünbüşi

Bāraka'llāhü fīke ve ʿaleyke.[2312]

7729. Bu ḥadīs̱de geldi ḫoş ẓāhir beyān H325a
Didi ʿadvā üzre buṭlān bī-gümān

[2309] Emri_ola: Emr ola L
[2310] diye: dise H
[2311] *O'nun dilediği olur. Allâh'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur.*
[2312] *Allah sana bereket versin! Allah seni mübarek eylesin.*

Ve ḥuve ḳavluhū ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme lā-ʿadvā ve lā-hāmete ve lā-ṣafra.[2313]

7730. Yaʿnī ʿadvā birle hāme iy cüvān
Daḫı ṣafra aṣlı bāṭıl hem-çünān[2314]

7731. Bil ki ʿadvā ulaşur uyuz dimek
Müʾmin olan dimeye böyle gerek

7732. Hāme ḳuşdur bil kim uçar iy piser
Depelenmiş depesinden ol çıḳar[2315]

7733. Hāme dirler ügidür iy baḫtiyār M323b
Erkegi adın ṣadā dir iḫtiyār

7734. Yoldaşiçün intiḳām eyler ṭaleb
Bulmasına ḳātili ister sebeb

7735. Ṣafra bilgil ḳarnı içre ādemüñ L325a
Bir yılandur aña behre ādemüñ

7736. Cigeridür acıġursa ol ṣıḳar
Yimese ādem daḫı bulmaz ẓafer

7737. İşbu resme iʿtiḳād olmaz revā
Ṭut ḥadīṯüñ nehyini iy mühtedā

7738. Vehm-i maḥż oldı bular yoḳdur gümān
Ehl-i cehlüñ ṭabʿına eyler ziyān

7739. Bu diyişden müʾmin eyler iḫtirāz
Tā ki ḥaḳ bāṭıldan ide imtiyāz[2316]

7740. Derdlü daḫı dimesün derd ü belā
Gide benden Zeyd'i ḳıla mübtelā

7741. Zīre ol Zeyd derde olsa mübtelā
Emr-i Ḥaḳ'dan nāzil olsa ger belā

7742. Ṣāḥibi zuʿm eylese ʿadvā anı H325b
Dise benden buldı derd anuñ teni[2317]

[2313] Buhârî, "Tıb", 24 (No. 5717), 7/128; Müslim, "Selâm", 101 (No. 2220), 4/1742.
[2314] hāme: hāmān L // hem-çünān: bī-gümān L
[2315] bil kim uçar iy piser: çıḳar uçar görinür H, M / Hāme: Hāşe H // ol çıḳar: bilinür H, M (Bu beyit D'de yoktur.)
[2316] Bu beyit, H ve M nüshalarında 7743. beyitden sonra gelmektedir. L nüshasına göre yerleştirilmiştir.
[2317] zuʿm: ẓann L

7743. Āṣim olur Ḥaḳ ḳatında bī-gümān
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-lisān[2318]

7744. Kimseye hīç kimseden gelmez belā
Emr-i Ḥaḳ'dur ger olursa mübtelā

7745. İşbu minvāl üzre didi ol Resūl
Ol saʿādet burcına aṣlü'l-uṣūl

Firra mine'l-mecẕūmi firārake mine'l-esedi.[2319] M324a

7746. Ḳaç cüẕāmdan olmaġıl aña yaḳın
Ṣanki arslandan ḳaçarsın iy emīn

Ve merra ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme bi-vādi'l-mecẕūmīne fe-ḳāle esriʿü's-seyra fe-in-kāne ṣeyʾün yuʿdī fe-hüve hāẕā.[2320] L325b

7747. Kāyinātuñ mefḫarı aṣlü'l-beşer
Vādī-yi mecẕūmlara ḳıldı güẕer

7748. Didi sürʿat birle yürüñ siz hemān
Ṣaḳlasun sizi belādan Müsteʿān

7749. Ger ulaşur olsa bir şey bī-gümān
Bu olurdı ulaşan bilgil hemān

Ve ḳāle ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme ve lā-tüdīmü'n-naẓara ile'l-mecẕūmīne men kellemehüm minküm min-mütekellim fe-yükellimühüm beynehū ve beynehüm ḳīdü rumḥın.[2321] H326a

7750. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā faḫru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2322]

7751. Siz eger ṭuş olsañuz mecẕūmlara
Ol belādan iñleyen mehmūmlara

7752. Anlara çoḳ itmeñüz sizler naẓar
Ki_ol naẓardan ide merdüm key ḥaẕer

7753. Söyleye sizden eger bir söyleyen
Söylesün anlara yaḳın olmayan[2323]

[2318] lisān: beyān L, belā H *(Rabbimiz! Dilimizin şerrinden bizi muhafa eyle.)*
[2319] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/443.
[2320] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 397.
[2321] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 1/78; İbn Mâce, "Tıb", 44 (No. 3543), 2/1172.
[2322] faḫru'l-enbiyā: ḫayru'l-enām H, L

7754. Bir süñü deñlü aralıḳ ola hem
Tā naẓardan gelmeye hīç derd ü ġam

Ve ruviye ennehū ʿaleyhi's-selāmü eḫaẕe bi-yedi mecẕūmin fe-eclesehū maʿahū fe-ḳāle kül şiḳaten bi'llāhi Teʿālā ve tevekkülen ʿaleyhi.[2324] L326a, M324b

7755. Daḫı oldı bir rivāyet ol Ḥabīb
Ol ḳamu derdlülere olan ṭabīb

7756. Ṭutdı bir mecẕūm elin ḳıldı celīs
Pes ḫiṭābın eyledi olup enīs

7757. Didi yi Ḥaḳ niʿmetin ḳıl iʿtimād
Hem tevekkül Allāh'a ḳıl bul murād

7758. Evliyānuñ rehberi yaʿnī ʿÖmer
Ḥażretine bir kişi geldi meger

7759. İtdi niḳrisden şikāyet ol kişi
Didi aña ol saʿādet güneşi[2325]

"Kezẕebetke'ẓ-ẓehā'iru"[2326] ey ʿaleyke bi'l-meşiyyi fīhā. H326b

7760. Eyle yazın ıssı günde iltizām
Yürimege öyleyin iy nīk-nām[2327]

7761. Çün devāsın añladı cāndan hemān
Ṭutdı emrin gitdi zaḥmet bī-gümān[2328]

7762. Etḳıyānuñ rehberi İbn-i ʿÖmer
Ḥażretine derd-i çeşm oldı meger

7763. Ezdi ṣabrı gözine ṭamzurdı ol
Gitdi ʿillet rāḥata buldı vuṣūl

7764. Aġrısa göz daḫı dermān iy piser
Ġāyetile muṣḥafa ḳılmaḳ naẓar

7765. Zīre ʿālem faḫrı ol ḳuṭbü'l-enām

[2323] Söylesün: Söyleyen H
[2324] kül şiḳaten: küllü şiḳaten L (Ebû Dâvûd, "Tıb", 24 (No. 3925), 4/20)
[2325] itdi: ḳıldı L
[2326] Ed-Dîneverî, Ebûbekir Ahmed b. Mervân, **el- Mücâlesetü ve Cevâhiri'l-İlm**, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2002, 140.
[2327] Eyle: Yaʿnī L // öyleyin iy nīk-nām: öylen eyle ihtimām L
[2328] cāndan: bildi L

Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2329]

7766. İtdi Cibrīl'e şikāyet ol Emīn L326b, M325a
Aña ṣordı göz devāsın ol hemīn

7767. Emr ḳıldı muṣḥafa ḳıla naẓar
Ṭutdı emrin buldı ol derde ẓafer

7768. Sünnetinden bil ḥacāmat iy hümām
Cümle derdi defʿ ider nefʿi tamām

7769. Ḳarnı aç olan ḥacāmat eylesün
Hep vücūdın ḫoş selāmet eylesün[2330]

7770. Ḳarnı ṭoḳla ger iderse iy piser
Bilsün andan bulısardur çoḳ żarar[2331]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "El-ḥacāmatu yevme'l-eḥadi şifāʾun."[2332]

7771. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām H327a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2333]

7772. Dir ḥacāmat ḫoş şifā yevme'l-eḥad
ʿİlleti başdan sürer gözden remed

7773. Hem seşenbe gün ḥacāmat hem-çünān
Müsteḥabdur daḫı vaḳtin bil hemān[2334]

7774. On yidisi ol ayuñ geçmiş ola
Bu ḥacāmat ḳapusın açmış ola

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "El-ḥacāmatü fi'r-reʾsi şifāʾun min-sebʿin mine'l-cünūni ve'l-cüẕāmi ve'l-baraṣi ve'n-nüʿāsi ve vecaʿi'ḍ-ḍırsi ve ẓulmeti'l-ʿayni ve'ṣ-ṣudāʿi."[2335]

7775. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

7776. Dir ḥacāmat başda olsa ḫoş şifā L327a, M325b
Yidi ʿillet gider andan bī-cefā

[2329] enām: kirām L // Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü: Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti L
[2330] Hep: Ol L / ḫoş: hep L
[2331] Bilsün: Bulsun H
[2332] Ali el-Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, 10/17.
[2333] Bu beyit L'de şöyledir: "Bu ḥadīsinde buyurur ol Ḥabīb / Ol ḳamu derdlülere olan ṭabīb"
[2334] seşenbe: sihşenbe L, sişenbe M
[2335] Taberânî, **el-Muʿcemu'l-Kebîr**, 11/29.

7777. Ol yidinüñ birisi oldı cünūn
Hem cüẕāmdur hem baraṣdur ber-fünūn

7778. Daḫı dördüncisi anuñ bil nuʿās
Yaʿnī uyḫu görmemekdür baʿżı nās

7779. Hem beşinci görmeye diş aġrısın
Çekmeye inçitmeye hīç birisin

7780. Daḫı gözden ẓulmeti gide hemān
Rūşen ola gözleri anuñ ʿayān

7781. Hem yidinci başda aġrı olmaya
Ṣıḥḥatıla ola ṣayrı olmaya

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "El-ḥacāmatü tezīdü fi'l-ʿaḳli ve tezīdü fi'l-ḥāfiẓi ḥıfẓan."[2336] H327b

7782. Bu ḥadīsde buyurur ḳuṭbü'l-enām
Aḳbilūhū bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2337]

7783. Dir ḥacāmat ʿaḳla virür izdiyād
Daḫı ḫāfiẓ ḥıfẓ ider bulur murād[2338]

7784. ʿAḳla ḥıfẓa ol durur viren meded
ʿAḳlı ḥıfẓı gözine düşmez remed

7785. Hem ḥacāmat nuḳrasından eñsenüñ
İtmeyeler nefʿi yoḳdur kimsenüñ

7786. Yaʿnī eñse çuḳurından itmeye
Anuñiçün ol yola hīç gitmeye[2339]

Ve fi'l-ḥadīṯi: "El-ḥacāmatü fī-nuḳrati'r-reʾsi türiṯü'n-nisyāne fe'ctenibū ẕālike."[2340]

7787. Didi ʿālem faḫrı eyle ictināb M326a
Ger dilersin bulasın ʿayn-ı ṣavāb

7788. Nuḳrasından bil başuñ iy nev-cüvān L327b

[2336] İbn Mâce, "Tıb", 22 (No. 3488), 2/1154.
[2337] Bu beyit H'de şöyledir: "Buyurur ol Muḳtedā ḫayru'l-enām / Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām" Bu beyit L'de şöyledir: "Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām / Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām"
[2338] Dir: Kim L
[2339] Bu beyit L'de yoktur.
[2340] Sehâvî, **el-Mekâsidu'l-Hasene**, 298.

Olmasun ola ḥacāmat bil ziyān

7789. Mūriṯ-i nisyān olur didi Resūl
Ol ḳamū ʿālemlere aṣlü'l-uṣūl

Ve fi'l-ḥadīṯi: "El-ḥınnāʾu baʿde'n-nūrati emānün mine'l-cüẕām."[2341]

7790. Kāyinātuñ mefḫarı kān-ı vefā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

7791. Didi nūre emri olsa ger tamām
Yaḳsa ḥınnā cismine ber-ihtimām

7792. Bil cüẕāmuñ ʿilletinden bī-gümān H328a
Bulısardur ol kişi lā-büdd emān

7793. *Ger be-ḫ ̌āhī baḫt u devlet ber-devām*
Ber-Nebī gū eṣ-ṣalātü ve's-selām[2342]

ḲIRḲ SEKİZİNCİ FAṢL ṢAYRU ṢORMAḲ VE ŞOL NESNE Kİ VĀCİB OLUR ḤASTE ḤAKKINDAN VE MEYYİT ÜZERİNE NAMĀZ ḲILMAḲ VE ANUÑ TEKFĪNİ VE TEDFĪNİ ḤUḲŪḲIN BEYĀN İDER.[2343]

7794. Ḥasteʾi ṣormaḳlıġa vardur sünen
Hem marīża haḳḳ-ı vācib dir senen

7795. Meyyite lāzım olan ḥaḳlar beyān
Şimdi tafṣīl olunur bilgil ʿayān

7796. Ehl-i İslām ḫaste olsa iy emīn
Ḥālin anuñ ṣormaġ oldı ḥaḳḳ-ı dīn

7797. Daḫı İslām sünnetinden nāmudār M326b
Bil ʿibādetdür ʿiyādet bī-şümār

7798. Zīre varan daḫı ḳılmadın ḳuʿūd L328a
Girür Allāh raḥmetine bi'l-vücūd

7799. Pes ḳaçan kim otura ḳıla naẕar
Raḥmetine bata Ḥaḳḳ'uñ ser-be-ser

[2341] Ebû Nuaym, **Tıbbu'n-Nebevî**, 1/369.
[2342] Ger: Ver H, M / devlet: ṣıḥḥat L / baḫt u devlet: defʿ-i ʿillet H
[2343] Fasıl başlığı L'de şöyledir: "Ḫaste ṣormaḳ ve ḫaste ḥāline münāsib aḥvāl ve meyyit ḥaḳların ve namāzın ve defnin beyān ider."

7800. Sünnet oldur vara bir gün ḫasteye
Kim ki Ḥaḳ'dan raḥmetini isteye

7801. İki gün geçsün daḫı varsun yine
Ol belā-keş Müslim'i görsün yine

7802. Görmege varan oturmaḳ müsteḥab H328b
Ḥastenüñ dizi yanında bā-edeb

7803. Ḥastenüñ başı yanında ṭurmaya
Zīre anı ḫaste āsān görmeye

7804. Çün yirin bile otura yatmaya
Ṣaġa ṣola hem gözin oynatmaya

7805. Ḫoş teveccüh eyleye andan yaña
Hem naẓar çoġ itmeye baḳan aña

7806. Hem ḳatı baḳmaḳ gerekmez yüzine
Hem ḳulaġ olmaḳ gerekdür sözine

7807. Yiñi ḳaftan geymesün varup gören
Daḫı kirlü geymesün ol müʾtemen

7808. Yüzini burtarmaya ol ḫasteye
Ol belādan dest ü pāsı besteye

7809. Ḫasteye maḥbūb olan ḳavli diye
Daḫı aña ḫūb olan fiʿli diye

7810. Ṭūl-i ʿömre ḫoş beşāret eyleye M327a
Yaʿnī çoḳ yaşlar işāret eyleye

7811. Tīz olur ṣıḥḥat selāmet diye hem L328b
Nefs-i müʾmin zīre olur muġtenem

7812. Hem yanında ḫastenüñ çoḳ ṭurmaya
Ḥāṣılı ol ḫasteʾi hīç yormaya

7813. Ḫaste andan olmasun kim ṭarıla
Cismine ṣevb-i ḳasāvet ṣarıla

7814. Zīre ṣormaḳ ḫasteye raġbet ola
Ṣıḳlet aṣlı olmaya ḫiffet ola

Ve fi'l-ḥadīṯ: "Tamāmü ʿiyādeti'l-marīḍi en-yeḍaʿa eḥadüküm yedehū ʿalā-cebhetihī ve ʿalā-yedihī fe-yesʾelühū keyfe hüve ve tamāmü taḥiyyātiküm beynekümü'l-müṣāḥafatü."[2344] H329a

7815. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām[2345]

7816. Didi ḫaste ṣormaġ aṣlın bil tamām
Ḳoya sizden biriñüz elin müdām

7817. Alnı üzre ḫastenüñ iy baḫtiyār
Daḫı ṣoñra ide destin iḫtiyār[2346]

7818. Ṣora ḥālin ḫastenüñ ḫoş ḫulḳıla
Ḥüsn-i luṭfın aña ol dem ḫū ḳıla

7819. Hem taḥiyyāt ol zamān olur tamām
Kim görüşmek idesiz ber-ihtimām

7820. Ḫaste ṣoran sünnet oldur ber-ṣafā
Dilesün ol ḫasteden ide duʿā

7821. Zīre taḥḳīḳ ḫaste kim ide duʿā M327b
Ṣan melekler itdiler Ḥaḳḳ'a ṣenā

7822. Ḫaste gören ḫayrı diye bī-gümān L329a
Zīre āmīn dir melekler ol zamān

7823. Gören anı Ḥaḳ şifā virsün diye
Sünnet oldur pes devā olsun diye

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Mā-min-müslimin yeʿūdü müslimen fe-yeḳūlü sebʿa merrātin esʾelü'llāhe'l-ʿAẓīme Rabbe'l-ʿarşi'l-ʿaẓīmi en-yeşfiyeke illā-şüfiye illā en-yekūne ḳad ḥaḍara ecelühū."[2347]

7824. Bu ḥadīṯsde buyurur kān-ı vefā H329b
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

7825. Didi Müslim haste Müslim ṣorsadı
Yidi kerre bu duʿāʾı disedi

Esʾelü'llāhe'l-ʿAẓīme Rabbe'l-ʿarşi'l-ʿaẓīmi en-yeşfiyeke [2348]

[2344] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 5/259; Tirmizî, "İsti'zân", 31 (No. 2731), 5/76.
[2345] enām: kirām H, L
[2346] ide destin: destin ide L
[2347] illā-şüfiye: illā-şaḳiye L. Hadis için bkz. Tirmizî, "Cenâiz", 2 (No. 969), 3/291.

7826. Ḥaḳ şifā virür aña bulur emān
Hep seḳam zāʾil olur gider hemān[2349]

7827. İllā gelmiş olsa aña ger ecel
Aña raḥmet iste Ḥaḳ'dan bī-ẕelel

7828. ʿĀʾid olan ḫasteʾi ol bī-ʿilel
Yidi kerre dise böyle ḫoş emel

Eʿūẕü bi-ʿizzeti'llāhi ve ḳudretihī min-şerri mā-ecidü ve mā-üḥāẕiru.[2350]

7829. Her maraż kim ʿārıż olsa müʿmine
Gelse andan ġuṣṣa ṭolsa müʾmine

7830. Müʾmin olan ḳardaşı vara ṣora M328a
Her ne lāzım varısa bir bir göre

Ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: "[Selāsetün] lā-yüʿādüne ṣāḥibü'r-ramedi ve ṣāḥibü'ḍ-ḍırsi ve ṣāḥibü'd-dümmeli."[2351] L329b

7831. Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām
Üç maraż ṣorulmasun didi tamām[2352]

7832. Biri anuñ olsa gözi derdile
Hem biri diş aġrısı gelmez dile

7833. Biri daḫı ol üçüñ çıḳmaḳ çıban
Bil ḥaḳīḳat eylemez bunlar ziyān

7834. Zīre bunlar oldı Ḥaḳ'dan gūşimāl H330a
Ḳadrini bil ṣıḥḥatüñ sen ḫoş-ḫıṣāl

7835. Hem daḫı īcāb ider bī-ḥad ṣevāb
Ḥaḳ budur *va'llāhü aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*

7836. Sünnetinden oldı ḫaste iñlemek
Derdlü olan ol şikeste iñlemek

7837. İñlemek ḫiffet virür ol ḫasteye

[2348] *Yüce Arş'ın sahibi Azîm olan Allâh'tan sana şifa vermesini diliyorum.* (İki beyit öncesinde yer alan hadisin içerisinde de geçen bu duaya L'de tekrar yer verilmemiştir.)
[2349] Hep: Hem L
[2350] *Acısını ve endişesini hissettiğim şu hastalığın şerrinden O'nun izzetine ve kudretine sığınırım.* Bu duâ L'de bir beyit öncesinde yer almaktadır. Hadis için bkz. Müslim, "Selâm", 67 (No. 2202), 4/1728.
[2351] Beyhakî, **Şuabu'l-Îmân**, 6/535.
[2352] ṣorulmasun: ṣorulmaya L

Ol belā vü miḥnetile besteye

7838. Yaʿnī derdin zāʾil eyler iñlemek
Ṣaġlıġına māʾil eyler iñlemek[2353]

7839. Daḫı başın baġlaya ḫaste ḳatı
Tā gide başdan olursa zaḥmeti

7840. Döşek üzre ḫaste yata uyıya
Raḥmetine yaʿnī bata uyıya[2354]

7841. İstiʿānet ola ṣabra yatması
Zaḥmetüñ āsān ola tā gitmesi

7842. Hem tevaḳḳī ola gide ol belā M328b
Zūr-ı bāzū birle gitmez bil ʿanā

7843. Zīre taḥḳīḳ ger belā ṭālib ola L330a
Lā-cerem ol şaḫṣına ġālib ola

7844. Çün belā Ḥaḳ'dan gele iy ehl-i ḥāl
Kimse anuñ defʿine bulmaz mecāl

Ve kāne'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme rubbemā ye'innü fī-maraḍıhī fe-iẕā-ḳīle lehū fī-ẕālike ḳāle: "İnne'l-mü''mine yüşeddedü ʿaleyhi veceʿuhū li-yekūne keffāraten li-ḫaṭāyāhü."[2355]

7845. Oldı ḫaste ṣādıḳu'l-vaʿdi'l-emīn H330b
Ol marażda eyledi biraz enīn

7846. Dindi aña iñledüñ sen yā Resūl
Ẕātuña ḳılsun senüñ ṣıḥḥat ḥulūl[2356]

7847. Didi taḥḳīḳ müʾmine zaḥmet ḳatı
Olsa olur cürminüñ keffāreti

7848. Şiddetile müʿmine olur vecaʿ
Tā ḫaṭāsı ola küllī mürtefaʿ[2357]

7849. Ol Ḥabīb'üñ sünnetinden hem-çünān
Mevtini çoġ añmaḳ ola her zamān[2358]

[2353] Yaʿnī: Baʿżı L
[2354] raḥmetine: zaḥmetine H / yaʿnī: daḫı L
[2355] Bûsîrî, Ebû'l-Abbâs Şihâbuddîn, **İthâfü'l-Hıyereti'l-Mehere bi-Zevâidi'l-Mesânîdi'l-Aşere**, Thk. Ahmed Mabed Abdulkerîm, 9 Cilt, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1999, 4/400.
[2356] Dindi: Didi H
[2357] ola küllī: küllī ola L

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Men ẕekera'l-mevte fī-külli yevmin merraten kāne mimmen yaḫşe'llāhe Teʿālā bi'l-ġaybi ve men lem-yeẕkür ḫiftü en-lā-yekūne minhüm."[2359]

7850. Faḫr-ı ʿālem ẕuḫr-ı ādem Muṣṭafā
Vir ṣalavāt rūḥına bul sen şifā[2360]

7851. Didi her kim günde bir kez mevtini M329a
Ẕikr iderse diñle anuñ baḫtını

7852. Ola Ḥaḳ'dan ḫavf iden ʿabdüñ biri L330b
Ki_itmiş īmān ġaybile ol dīn eri

7853. Añmasa ben ḳorḳaram kim ol kişi
Ola Ḥaḳ'dan ḳorḳmayan ḳul yoldaşı

7854. Mevti añmaḳ keşretile iy piser
Bu cihānuñ leẕẕetin ḳomaz keser

7855. Hem ẕünūbı maḥv ider añmaḳ ölüm
Yaʿnī ṣuçın ʿafv ider añmaḳ ölüm

7856. Zāhid eyler añmaḳ ölüm hem daḫı[2361] H331a
Her belādan ṣaḳlar anı iy aḫī

7857. Çoġ ider az niʿmetin añmaḳ ölüm
Eksük itmez devletin añmaḳ ölüm

7858. Bu cihānuñ ġuṣṣasın eyler ḫarāb
Bozılur bünyādı olur hep yebāb

7859. Hem bu dünyā içre ṭarlıḳ olsa ger
Vāsiʿ eyler ölüm añmaḳ iy piser

7860. Bir kimesne her gün içre bī-ʿinād
Ger yigirmi kerre mevtin ḳılsa yād

7861. Ḥaḳ Teʿālā ḳalbin iḥyā eyleye
Diledügin aña īfā eyleye

7862. Daḫı mevtin aña āsān eyleye

[2358] ola her: olur ol H
[2359] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 402.
[2360] ādem: ʿālem H // bul sen: bulsun H
[2361] Bu ve devamındaki beyit M'de sayfa kenarında yer almaktadır.

Baʿde-hāẕā anca iḥsān eyleye

7863. Diñle daḫı sünnetinden ol Nebī[2362]
Nice rūşen eylemiş gör meẕhebi

7864. Didi sizden biriñüz görse belā
İstemesün mevtini olmaz revā

7865. Fiʿle ḳavle ḳādir olsa ol kişi
İşbu virdüñ ẕikrin itsün cünbüşi

Allāhümme aḥyinī mā-dāmeti'l-ḥayātü ḫayran lī ve teveffenī iẕā-kāneti'l-vefātü ḫayran lī Allāhümme bārik lī fi'l-mevti ve fī-mā-baʿde'l-mevti.[2363] L331a, M329b

7866. Yaʿnī ḫaste nāliş eyler Ḫālıḳ'a
İnsi cinni besleyen ol Rāzıḳ'a

7867. Didi Ḥaḳḳ'a sensin iḥyā eyleyen H331b
Cümle ḫalḳı niʿmetile ṭoylayan

7868. Ger ḥayātum ḫayr ola virgil ḥayāt
Ger vefātum ḫayr ola virgil vefāt

7869. Yā İlāhī mevt içinde vir ḥużūr
Öldügümden ṣoñra daḫı vir sürūr

Ve fī-ḥadīşin āḫara: "Lā-yetemenneyenne eḥadükümü'l-mevte ve lā-yedʿū bihī illā en-yeẕiḳa bi-ʿamelin ṣāliḥin."[2364]

7870. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā hayru'l-enām*
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2365]

7871. İtmesün mevti temennā biriñüz
Daʿvetine meyli ḳosun diriñüz

7872. İllā şol kim ol ṣalāḥa iʿtimād
Ḳılmış olsa itse emre inḳıyād

7873. Ruḫṣat oldı istemek mevtin müdām

[2362] "Allāhümme aḥyinī…" lafzıyza iki beyit sonra metinde yer alan hadis, L nüshasında bu beyitten önce şu şekilde yer almaktadır: "Ve mine's-sünneti mā ḳāle'n-nebiyyü ʿaleyhi's-selām. Lā-yetemenneyenne eḥadükümü'l-mevte min-ḍurrin eṣābehū fe-in-kāne lā-büdde fāʿilen fe'l-yeḳul Allāhümme aḥyinī… "

[2363] Taberânî, **el-Muʿcemu'l-Evsat**, 8/78.

[2364] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/350.

[2365] Bu beyit L'de şöyledir: "Didi ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā / Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā"

Tā saʿādet birle bula iḫtitām

Ve ḳāle ʿaleyhimü’s-selemü: “Lā-yetemenneyenne eḥadükümü’l-mevte immā muḥsinün fe-yezdādü iḥsānen ev müsīʾün fe-leʿallehū en-yestaʿtibe.”[2366] L331b

7874. İftiḫāru’l-enbiyā ṣadru’l-enām
Aḳbilūhüm bi’ṣ-ṣalāti ve’s-selām[2367]

7875. Didi sizden biriñüz lāyıḳ degül M330a
Mevti Ḥaḳ’dan istemek fāyıḳ degül

7876. Zīre muḥsin olsa iḥsān çoġ olur
Varısa cürmi daḫı hep yoġ olur

7877. Ger günehkār olmış olsa ol faḳīr H332a
Tevbe ḳılsa yaḳmaya nār-ı saʿīr

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: “Lā-yetemennev liḳāʾe’l-mevti fe-inne hevle’l-muṭṭalaʿi şedīdün ve inne min- saʿādeti’l-merʾi en-yüṭavvila’llāhü ʿumurahū ve en-yerzüḳahü’llāhü’l-inābete.”[2368]

7878. Emr ḳıldı ol Nebī ḫayru’l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve’s-selām

7879. Didi ārzū eylemeñ mevtüñ yüzin
Görmesün Ḥaḳ ṣaḳlasun baḫtuñ yüzin

7880. Zīre ḳorḳunç yüzlü olur ol ḳatı
Cism ü cānı bozar anuñ heybeti

7881. Ḥaḳ budur kim bir kişi olsa ṣaʿīd
Ḥaḳ Teʿālā ʿömrini eyler mezīd

7882. Hem inābet virür āḫir ol kerīm
Tevbe eyler cürmine ol müstaḳīm

7883. Āḫiri maʿmūr olur bulur emān L332a
Rabbenā yessir lenā ṭūle’z-zamān[2369]

7884. Her maʿāṣīden marażda iy melek
Sünnetinden oldı tevbe eylemek[2370]

[2366] Buhârî, “Temennî”, 6 (No. 7235), 9/84.
[2367] Aḳbilūhüm bi’ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü L
[2368] İmâmzâde, **Şir‘atü’l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 403.
[2369] *Rabbimiz! Bize uzun ömürler nasip eyle.*
[2370] Her: Hem L

7885. Daḫı ol kim bulsa ṣıḥḥat ber-kemāl
Müsteḥabdur anuñiçün iġtisāl

7886. Ger seferden gelseyidi hem-çünān M330b
Ġusl ḳılmaḳ müsteḥabdur bī-gümān[2371]

7887. Şöyle ola vaż'ı anuñ bī-ḫalel
Başladı şimden girü eyler 'amel

7888. Bir kişiye ḥāżır olsa ger vefāt
Aña sünnet söyledi ḫayru'l-vülāt[2372]

Ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü 'aleyhi ve selleme: "Lā-yemūtenne eḥadüküm illā ve hüve yuḥsinü'ẓ-ẓanne bi'llāhi Te'ālā."[2373] H332b

7889. İftiḫāru'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2374]

7890. Didi sizden hīç biriñüz ölmesün
Ḥüsn-i ẓannı olmayınca ölmesün

7891. Ya'nī gökcek ṣanu ṣana Ḫālıḳ'a
İnsi cinni ṭoylayan ol Rāzıḳ'a[2375]

7892. Lāyıḳ oldur hem beşāret olına
Ol maḳāmda ḫoş işāret olına

7893. Ya'nī diye muştuluḳ Ḥaḳ raḥmeti
Bulısarsın anuñıla ülfeti

7894. Pes bu resme ḥüsn-i ẓandur Ḫālıḳ'a
Feyż-i raḥmet eyleyen ol Rāzıḳ'a

7895. Ölmeyüp ṣıḥḥat bulursa ol hümām
Eksük itme ḳorḳusın Ḥaḳḳ'uñ müdām

7896. Daḫı oldı sünnetinden ber-necāt L332b
Ḫoş vaṣıyyet eylemek ḳable'l-memāt[2376]

7897. Ḫaste yatsa iki gice giderek
Ol vaṣıyyet nāmesin yazmış gerek

[2371] Bu ve devamındaki mısra H'de yoktur.
[2372] söyledi: eyledi H
[2373] Müslim, "Cennet", 81 (No. 2877), 4/2205.
[2374] Bu beyit L'de yoktur.
[2375] ṣana: ṣansun L // ṭoylayan: besleyen H, L
[2376] memāt: vefāt H

7898. Ṣülṣ-i mālın hem vaṣıyyet eyleye M331a
Rāh-ı Ḥaḳ'da ḫoş ʿaṭıyyet eyleye

7899. Zīre böyle emr ḳıldı ol imām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

7900. Ḫaṣmınuñ irżāsına īṣā ide
Borcınuñ īfāsına īmā ide[2377]

7901. Ḳalmış olsa ger ṣalātıla ṣıyām H333a
Anlaruñçün fidyesin diye tamām

7902. Daḫı taḥḳīḳ söylenildi bir ḫaber
Ol ḫaberden ʿibret alur muʿteber

7903. Ger vaṣıyyet itmedin ölse kişi
Diñle anuñ nice olur cünbüşi

7904. Tā ḳıyāmet berzaḫ içre pāyimāl
Ḳala şöyle olmaya söze mecāl

7905. Hep ölüler birbirin zāʾir ola
Her ne yirde dilese sāʾir ola[2378]

7906. Birbirine virişeler hep selām
Söyleşeler birbirile hem kelām[2379]

7907. Ḳala şöyle ḫayretile ol faḳīr
Ol belā-keş mübtelā olmış ḥaḳīr

7908. Diyeler anuñiçün olmış durur
Kim vaṣıyyet itmedin ölmiş durur[2380]

7909. Bu durur anuñ cezāsı ṭınmaya L333a
Hem murādı atına hīç binmeye

7910. Hem vaṣıyyet ṣūretin ol nāmudār
İşbu resme yaza ola ber-ḳarār

7911. Anı kim ḳıldı vaṣıyyet ol fülān
Nāmesinde yazıla böyle hemān[2381]

[2377] Ḫaṣmınuñ: Ḫışmınuñ M
[2378] ölüler: ölürler H
[2379] hep: hem L
[2380] kim: ol H
[2381] Bu beyit H'de yoktur.

Ve hüve yeşhedü en lā-ilāhe illa'llāhü ve enne Muḥammeden ʿabdühū ve Rasūlühū ve enne's-sāʿate ātiyetün lā-raybe fīhā ve enne'llāhe yabʿaṯü men fi'l-ḳubūr.[2382]

7912. Ol vaṣıyyet emrin iden nā-tüvān
Allāh'a ide şehādet bī-gümān

7913. Diye birdür Ḥāk Teʿālā Ẕü'l-celāl H333b
Hem Muḥammed bendesidür ber-kemāl[2383]

7914. Anı irsāl eyledi oldı Resūl
Emr ü nehyi ḫalḳa buldı hep vuṣūl[2384]

7915. Hem ḳıyāmet ḳopısar *lā-raybe fīh*[2385]
Gizlü ẓāhir olısar *lā-ġaybe fīh*[2386]

7916. Şol zamān kim olısar yevmü'n-nüşūr
Hep ḳopusar cānıla *men fi'l-ḳubūr*[2387]

7917. Hem vaṣıyyet eyleye evlādına
Bir vaṣıyyet ide kim evlā dine

7918. Yaʿnī anlar cümle tāyib olalar
Tā saʿādet sāyesinde ḳalalar

7919. Daḫı ıṣlāḥ ideler düşmanların
Birbirine ḥüsn-i ḫulḳ ḳıla ḳarīn

7920. Hem iṭāʿat ideler Ḥaḳḳ'a müdām L333b
Hem Resūl'e uyalar her ṣubḥ u şām

7921. Emr ü nehyin ṭutalar hep bī-ʿinād
Zīre müʾmin Ḥaḳḳ'a eyler iʿtimād[2388]

7922. Daḫı īṣā eyledi ol nāmudār
Ki_anı īṣā eyledi faḫru'l-kibār[2389]

[2382] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 404.
[2383] celāl: cemāl H
[2384] hep: hem L
[2385] *lā-raybe fīh: Bunda şüphe yoktur.* (Bkz. Al-i İmran Suresi, 3/9)
[2386] *lā-ġaybe fīh: Bunda gayb yoktur.*
[2387] yevmü: yevme H (*men fi'l-ḳubūr*: "Kabirde bulunanlar" anlamına gelen bu lafız, Fatır Suresinde farklı bir bağlamda geçmektedir. Ayetin meali şöyledir: *Diriler ile ölüler de bir olmaz. Allah dilediğine işittirir. Sen* ***kabirde bulunanlar****a işittirecek değilsin.* Fatır Suresi, 35/22.)
[2388] iʿtimād: inḳıyād L
[2389] kibār: kirām L

7923. Yaʿnī İbrāhīm peyember oġlına M332a
Hem-çü Yaʿḳūb merd-i rehber oġlına

7924. Didiler kim *yā büneyye* Ẕü'l-cemāl
Sizlerüñçün dīn idüpdür ber-kemāl[2390]

7925. Ölmeñ illā Müslim olup ölüñüz[2391]
Tā ki mühmel olmayalar ölüñüz

7926. Hem vaṣıyyet nāmesinde diye ol H334a
Kim vaṣī olan ide emrin ḳabūl

7927. Her ne yazmış olsa anda ol hümām
Yirine ḳosun vaṣī bir bir tamām

7928. Ol Resūl'üñ sünnetinden diñlegil
Mevti vaḳtinde ġanīmet añlaġıl

7929. Yaʿnī ġafletden uyansa açsa göz
Tevbe ḳılsa Ḫālıḳ'ına ṭutsa yüz

7930. İşbu ḥālet evvelinde ölse ol
Faż̇l-ı Ḥaḳ'dan olur aña ṭoġrı yol

Li-ḳavlihī ʿaleyhi's-selāmü "Tūbā li-men māte fi'n-neʾneʾeti."[2392]

7931. *Ḳāle faḫru'l-enbiyā ṭūbā li-men*
Māte fi'n-neʾnāti selḳā müʾtemen[2393]

7932. Yaʿnī tevbe eylese de gelse mevt L334a
Ol ġanīmet ola hīç olmaya fevt

7933. Zīre mevtdür Müslim'üñ keffāreti
Anuñıla artar anuñ ḥürmeti

7934. Daḫı mevtdür tuḥfe olan müʾmine
Nāfiʿ oldur ʿahd iden müsteʾmine[2394]

[2390] ber-kemāl: iḫtiyār L ("Ey Oğulcuğum" anlamına gelen "*yā büneyye*" lafzı, Kur'an'da Yusuf Suresi'nin 5. ayetinde ve Lokman Suresi'nin 13. ayetinde geçmektedir. Burada bahsi geçen ayetteki lafız ise "Ey oğullarım!" anlamına gelen "*yā beniyye"* lafzıdır. İlgili ayetin meali: *İbrahim bunu kendi oğullarına da vasiyet etti, Yakub da öyle: "Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. Siz de ancak müslümanlar olarak ölün" dedi.* Bakara Suresi 2/132.

[2391] Bakara Suresi, 2/132.

[2392] İbn Mübârek, **ez-Zühd**, 95.

[2393] Māte fi'n-neʾnāti selḳā müʾtemen: Māte fi'n-neʾneʾeti selḳā'l-müʾmen L *(Nebilerin medar-ı iftiharı buyurdu ki: Ne mutlu o kimseye ki, acizlik anında tevbe edip Rabbine güvenli bir şekilde kavuşacaktır.)*

[2394] oldur: olur L (Bu beyit H'de yoktur.)

7935. Baʿżı nāsdan mevte ḥubbın iltiḥāḳ M332b
İder eyler yaʿnī Ḥaḳḳ'a iştiyāḳ[2395]

Kemā ḳāle'n-Nebiyyü ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme: "Men eḥabbe liḳāʾallāhe Teʿālā eḥabbe'llāhü liḳāʾehū ve men kerihe liḳāʾallāhi Teʿālā kerihe'llāhü liḳāʾehū."[2396]

7936. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā faḫru'l-enām
Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām[2397]

7937. Kim liḳāsın sevse cāndan Ḫālıḳ'uñ H334b
Feyż-i raḥmet eyleyen ol Rāzıḳ'uñ

7938. Bil liḳāsın ol muḥibbüñ Ḥaḳ sever
Her belāyı redd ider andan ṣavar

7939. Sevmese Allāh liḳāsın ger belīd
Ḥaḳḳ anı sevmez ʿaẕāb eyler şedīd

7940. Ol maḥabbet vaṣfıdur aḥbābınuñ
Ḫidmetinde ḫāṣṣ olan aḳṭābınuñ

7941. Sevmeyen vaṣfın işit ḳorḳar ʿiḳāb
Ẕenbine göre ola ender-ʿaẕāb

7942. Yāḫud oldur ehl-i küfre bil ṣıfat
Gire yana odlara bī-ʿāfiyet

7943. Ol Resūl'üñ sünnetinden iy hümām L334b
Ẕikr-i Ḥaḳḳ'ı ḳomaya dilden müdām

7944. Yaʿnī ḥāżır gelse mevt iy baḫtiyār
Ḫaḳ Teʿālā ẕikrin ide iḫtiyār[2398]

7945. Belki ġayra olmaya hīç iştiġāl
Gelmeye tā başına hīç infiʿāl

Fe-innehū ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme sü'ile ʿan-efḍali'l-aʿmāli ḳale: "Entemūte ve lisānüke raṭbün min-ẕikri'llāhi."[2399] M333a

---

[2395] eyler: anlar H
[2396] Buhârî, "Kitâbu'r-Rikâk", 41(No. 6508), 8/106; Müslim, "Zikir ve Duâ", 18 (No. 2686), 4/2067.
[2397] faḫru: ṣadru H
[2398] Bu beyit H'de yoktur.
[2399] Bu hadis L'de yoktur. Sadece hadiste yer alan "Ve lisānüke raṭbün min-ẕikri'llāhi Teʿālā" ifadesi devamındaki beyitten sonra gelmektedir. Hadis için bkz. Buhârî, **Halku Efʿâli'l-İbâd**, Thk. Abdurrahmân Umeyre, Dâru'l-Meârifi's-Suûdiyye, Riyad, t.y., 72.

7946. Ol Ḥabīb'e itdiler zīre suʾāl
Efḍalü'l-ʿaʿmāla diye ḫoş maḳāl

7947. Didi öldükde lisānuñ ola ter
Ẕikr-i Ḥaḳ'dan yaʿnī ola behrever

7948. Diñle daḫı mevte olmış muḫtażar
Yaʿnī ḳalmış olsa ʿömri muḫtaṣar

7949. Mevt içinde nefsine ṭuta vaṭan
Ḳoya ṣıḥḥat seyrini ol müʾtemen

7950. Ḳalbi mevte muṭmaʾinn ola anuñ H335a
Rūḥı rāḥat lā-cerem bula anuñ

7951. Ġayra meylin ḳomaya budur kelām
Bu cihāndan ḳopara ḳalbin tamām

7952. Şöyle ola ḳasdı yaʿnī ol zamān
Gelmeye ʿaynına aṣlā bu cihān

7953. Yaʿnī esbābıla aḥbāb bī-nizāʿ
Cism evinden ḳıla cümle inḳılāʿ

7954. Ḥavl ü ḳuvvetden teberrā eyleye
Fażl-ı Ḥaḳ'dan ḫoş temennā eyleye

7955. Fażlıla iḥsāna ide iʿtimād L335a
ʿİṣmetinde ola Ḥaḳḳ'uñ ber-murād

7956. Daḫı ṣıdḳ-ı ḳalbile ide duʿā
Sırr-ı iḫlāṣıla ide hem nidā

7957. Yaʿnī Ḥaḳ'dan dileye ola emīn
Şol zamān kim ayrılur bundan hemīn

7958. Ṣaḳlaya luṭf eyleye ol Ẕü'l-cemāl M333b
Anı kim inʿām idüpdür ber-kemāl

7959. Dileye ḥıfẓ eyleye īmānını
Nūr-ı tevḥīdile olan şānını

7960. Ḫayr u şerden her ne kim bulmış ṣudūr
Olmasun kim ḳalbine ḳıla ḫuṭūr[2400]

[2400] Bu beyit H'de yoktur.

7961. Zīre taḥḳīḳ ḫayr u şer fikri ḥicāb
Olısardur olmaya ẓannı ṣavāb

7962. Ḥüsn-i ẓannın defʿ ider ol iltifāt
Faż̈l-ı Ḥaḳ'dan umduġı bulmaz ṣebāt

7963. Şol ṣaḥābe kim Ḥabīb'e iḫtiṣāṣ
Ḳıldılar olsun rıżā anlara ḫāṣ

7964. İşbu yirde itdiler çoġ ibtihāl H335b
Yaʿnī Ḥaḳḳ'a çoḳ taż̈arruʿ ber-kemāl

7965. Varıdı bir müttaḳī muḥsin yigid
Ḫaste olmış mevtini gözler saʿīd[2401]

7966. Enbiyānuñ ḳuṭbı faḫru'l-mürselīn
Girdi anuñ üstine ol dem hemīn

7967. Didi aña nice bulduñ sen seni
Didi şimdi bulmışam şöyle beni

7968. Kim recāmı Allāh'a ḳıldum hemān L335b
Daḫı andan ḳorḳaram yoḳdur gümān[2402]

7969. Didi olmaz iki şey ol müstemiʿ
Ḳalb-i müʾmin içre bunda müctemiʿ

7970. İllā müʾmin ḳalbi içre bu zamān
Umduġını virür aña Müsteʿān

7971. Ḳorḳduġından hem emīn eyler Ḫudā M334a
Rabbenā yessir lenā niʿme'r-recā[2403]

7972. Hem Resūl'üñ sünnetinden ol zamān
Yaʿnī nezʿuñ ḥāleti olsa hemān

7973. Sūre-i Yāsīn ḳırāʾat olına
Tā aña hem-dem saʿādet olına

7974. Ol zamān ḥāżır gerek ṣāliḥ ricāl
Anuñiçün ideler ḫoş iştiġāl

[2401] muḥsin yigid: ḥüsnü yigid H
[2402] recāmı: ricāmı L
[2403] *Rabbimiz! En güzel umudu bize nasip eyle!*

7975. İdeler Ḥaḳḳ'a tażarruʿ ber-kemāl
Nūr-ı īmān aṣl-ı tevḥīd ola ḥāl

7976. Bir kişiye gelse ölüm zaḥmeti
Varduġınca artuġ olsa şiddeti

7977. Kimse mekrūh görmeye ol ḥāleti H336a
Artuġ olur ṣoñra anuñ rāḥatı

7978. Zīre taḥḳīḳ ʿĀʾişe faḫru'n-nisā
Raḥmet itsün Ḥaḳḳ aña ṣubḥ u mesā

7979. Didi çünkim ol Nebī ḳıldı vefāt
Rūḥına olsun anuñ biñ biñ ṣalāt

7980. Kimse üzre şiddet-i mevt olsa ger
Ol kerīhdür dimezem dir muʿteber

7981. Zīre taḥḳīḳ Ḥaḳ Teʿālā Ẕü'l-kerem L336a
Raḥmet ider ḳulına gelse seḳam

7982. Daḫı rızḳın ḳılsa teʾḥīr bir zamān
Raḥmet ider zaḥmet olmaz bī-kerān[2404]

7983. Daḫı dünyā içre ḳorḳu ol ḳula
Gelse aña ol Raḥīm raḥmet ḳıla

7984. Pes bu eşyā raḥmete olur sebeb M334b
ʿİzzete hem ülfete olur sebeb

7985. Ḥāṣılı ḳuldan ḫaṭāyı nezʿ iden
Yaʿnī cürmi aṣlıyıla ḳalʿ iden[2405]

7986. Bil ki mevtüñ şiddetidür iy hümām
Yāḫud ol teşdīd-i mevt ola müdām

7987. Çünki rūḥı ide anuñ intiḳāl
Ḳalsa cismi şöyle bī-cān pāyimāl

7988. Ṭībile eṭrāfı anuñ ol zamān
Ola ḫoş-būy cān dimāġı hem-çünān

7989. Zīre olsa meclis içre ger buḫūr
Bil melekler ḥāżır eyler ber-ḥużūr[2406]

[2404] bī-kerān: bī-gümān H
[2405] iden: ide H // iden: ide H

7990. Sünnetinden Aḥmed'üñ bedrü'd-dücā H336b
Ḫayrı müʾmin meyyite ide recā

7991. Yaʿnī ḳılsa dünyede gökcek ʿamel
Uma iḥsān eyleye ʿAzze ve Cel

7992. Yatlu fiʿl üzre ḳılursa ger vefāt
Ḳorḳa Ḥaḳ'dan isteye aña necāt

7993. Raḥmet olmaz dimeye kimse aña
Belki añan ḫayrıla dāyim aña

7994. Ḥayr u raḥmetden görürse ger nişān L336b
Müʾminüñ ḳalbi feraḥ ola hemān

7995. Raḥmete ḫayra ʿalāmet bil yaḳīn
Alnı üzre dizile derler hemīn

7996. Daḫı ola gözlerinden yaş revān
Şol zamān kim cān vire ol nā-tüvān

7997. Daḫı ol dem ki_eyleye cān intiḳāl M335a
Bil geñizler açıla ḫoş ber-kemāl

7998. Görse müʾmin ger ʿaẕāba var nişān
Hem ʿuḳūbet añlaya anı hemān[2407]

7999. Yaʿnī ġāyet dönse levni ol zamān
Olur anuñ ḥāline yatlu nişān[2408]

8000. Ṭalbınuban çekse daḫı zaḥmeti
Ṣan boġulmış ṭalbınur çaġnar ḳatı

8001. Daḫı aġzı ḳūşesinden iy hümām
Çıḳsa köpük yatludur ḥāli tamām[2409]

8002. Zīre taḥḳīḳ işbu üç dürlü nişān H337a
Ḥaḳ ʿaẕābından bilinür bī-gümān

8003. Geh fesāda geh ṣalāḥa yiltenen
Ṣaḳlasun anı belādan Ẕü'l-minen

[2406] ber-ḥużūr: pür-ḥużūr H
[2407] ʿuḳūbet: ġanīmet H, L, Y
[2408] yatlu: yaḫşi H, L, Y
[2409] yatludur: yaḫşidür H, L, Y

8004. Ölse nā-geh ġafletile ol kişi
Mekrūh olur mevti müşkil her işi[2410]

Fe-innehū ʿaleyhi's-selāmü ḳāle: "Mevtü'l-fücʾeti raḥmetün li'l-müʾminīne ve ḥasretün li'l-münāfiḳīne ve ʿaẕābün li'l-kāfirīne."[2411]

8005. Zīre taḥḳīḳ ol Nebī ḫayru'l-enām L337a
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

8006. Fücʾeten mevt müʾmine raḥmet didi
Hem münāfıḳ üzre ol ḥasret didi

8007. Nā-geh ölmek ehl-i küfre key ʿaẕāb
Rabbenā yessir lenā niʿme'ṣ-ṣavāb[2412]

8008. Gelse ṭāʿūn müʾmin olsa mübtelā
Anı mekrūh görmeye ehl-i rıżā

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "Eṭ-ṭāʿūnu şehādetü ümmetī ve raḥmetün lehüm ve riczün ʿale'l-küffār."[2413] M335b

8009. Zīre ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

8010. Didi ṭāʿūndur şehādet ümmete
Anlaruñçündür ʿalāmet raḥmete[2414]

8011. Didi ṭāʿūn ehl-i küfre hem ʿaẕāb
Oda ṣoḳar cānına eyler ʿiḳāb

8012. Ṭāʿūn olan yirde olsa ḳaçmaya H337b
Ṭāʿūn olan yire daḫı göçmeye[2415]

8013. Ṭāʿūn olan yirde sākin olsa ger
Ṣabr idüben ecrin umsa bī-ḥaẕer

8014. Bir şehīdüñ vire ecrin Ẕü'l-cemāl
Ola ḥāli ġāyetile ber-kemāl

[2410] nā-geh: nāle L
[2411] Fe-innehū ʿaleyhi's-selāmü: Fe-inne'n-Nebiyye ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme H, L. Hadis için bkz. Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 6/136.
[2412] niʿme: ḥüsne H *(Rabbimiz! En güzel doğruları bize nasip eyle.)*
[2413] Buhârî, "Cihâd", 30 (No. 2830), 4/24; Müslim, "İmâre", 166 (No. 1916), 3/1522.
[2414] Anlaruñçündür: Anlaruñçün hem L
[2415] yirde olsa: yirden hergiz H

8015. Diñle yine sünnetinden bir ḫaber
Yaʿnī müʾmin ḫasteye telḳīn ider[2416]

8016. Nezʿ-i cāna çün ḳarīb ola kişi
Söyleye aña şehādet yoldaşı

8017. *Lā-İlāhe illa Allāh* ol zamān[2417] L337b
Dise anı işide ol nā-tüvān

8018. Līkin ibrām itmeyeler di diyü
Zīre ilḥāḥ ol zamān olmaz eyü

8019. Vaḳt ola kim diyişin işitmeye
Ancılayın degmede iş itmeye

8020. Vaḳt ola kim ḳalbile ola beyān
ʿĀciz olsa dönmeden dili ʿayān

8021. Yā işāret eylese aʿżāʾıla M336a
Ḥaḳ ḳatında yiter ol īmāʾıla[2418]

8022. Zīre Allāh sırr u aḫfā ḥāletin
Yaḫşi bilür añlagıl keyfiyyetin[2419]

8023. Daḫı oldı sünnetinden iy cüvān
Şol zamān kim diyeler ölmiş fülān

8024. Fażl-ı Ḥaḳḳ'ı dilese cāmiʿ olan
Diye işbu āyeti sāmiʿ olan

İnnā li'llāhi ve innā ileyhi rāciʿūne.[2420]

8025. İtdi istircāʿ ṣaḥābe bī-gümān H338a
Şol zamān kim birisi ölse hemān[2421]

8026. Yaʿnī işbu ẕikr olan āyet tamām
Oḳunurdı cān u dilden ve's-selām

8027. ʿĀdeti böyle olan ḳavmi Ḫudā
Medḥ idüben eyledi bī-ḥadʿ aṭā

[2416] yine: imdi L
[2417] *Lā-İlāhe illa Allāh: Allâh'tan başka ilah yoktur.*
[2418] Bu ve devamındaki beyit L'de yer değiştirmiştir.
[2419] aḫfā: iḫfā L
[2420] *Onlar; başlarına bir musibet gelince,* ***"Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz"*** *derler.* Bakara Suresi, 2/156.
[2421] Bu mısra H'de yoktur.

8028. Her muṣībet olduġunca iy cüvān
Anda istircāʿ gerekdür hem-çünān

Fe-inne'n-Nebiyye ʿaleyhi's-selāmü yeḳūlü: "İẕe'n-ḳaṭaʿa şisʿu eḥadiküm fe-yesterciʿ fe-innehā mine'l-meṣā'ibi"[2422] **ve ṭufi'e sirācü'n-Nebiyyi ʿaleyhi's-selāmü fe'sterceʿa fe-ḳīle yā Rasūla'llāhi innehū muṣībetün kāle: "Neʿam ve külli şey'in yü'ẕi'l-mü'mine fe-hüve lehū muṣībetün."**[2423] L338a

8029. Zīre ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2424]

8030. Didi sizden birine olsa żarar M336b
Taşması naʿleyninüñ şınsa eger

8031. Andan istircāʿ ide ol baḫtiyār
Tā kim aña raḥmet ide Bir ü Bar

8032. Zīre ol taşma kesilse bī-gümān
Ol meşāyibden şayılur hem-çünān

8033. Şāh-ı ʿālem şemʿi buldı inṭıfā
Ḳıldı istircāʿ aña ol reh-nümā

8034. Dindi aña yā Resūl ü yā Ḥabīb
Bu muṣībet şayılur mı yā ṭabīb[2425]

8035. Didi ol dem iftiḫāru'l-mürselīn H338b
Ṣalvatü'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn[2426]

8036. Her ne şeyden müʾmin olsa münfaʿil
Ol daḫı olur muṣībet eyle bil

8037. Daḫı sünnet bir kişinüñ nā-gehān
Ölse oġlı yā ḳızı gitse hemān

8038. Pes gerekdür ol kişi ala vuḍū L338b
Hem namāzın iki rekʿat ḳıla o

8039. Anuñ üzre ḥamd ide ol Ḫālıḳ'a
Feyż-i raḥmet eyleyen ol Rāzıḳ'a

[2422] Bezzâr, **Müsned**, 8/400.
[2423] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 409.
[2424] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L // Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti: Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü L
[2425] L'de mısralar kendi arasında yer değiştirmiştir.
[2426] Ṣalvatü'llāhi: Raḥmetu'llāhi L

8040. Daḫı işbu resme diye ol kişi
Tā saʿādet ola anuñ yoldaşı

Allāhümme feʿalnā mā-emertenā bihī fe'nciz lenā mā-vaʿadtenā eyi'steʿannā bi'ş-şabri ve'ş-şalāti ke-mā-emertenā fe'nciz lenā mā-vaʿadtenā mine'r-raḥmeti ve'l-maġfirati.[2427]

8041. Dir İlāhī işledük emrüñ tamām M337a
Ṣabr u ṣalvat ʿavn u raḥmet ḳıl müdām

8042. Nitekim emr eyledüñ yā Ẕe'l-celāl
Raḥmetüñden vaʿde ḳılduñ ber-kemāl

8043. Umaruz kim vaʿdeye ola vefā
Ḥasbiya'llāhü ʿalīmen ḳad kefā

8044. Daḫı anuñ sünnetinden şol zamān
Diseler kim ḳalmadı ibn-i fülān

8045. Yaʿnī mevti semʿine bulsa vuṣūl
İşbu virde eyleye ol dem duḫūl

İnnā li'llāhi ve innā ileyhi rāciʿūne Allāhümme'rfaʿ deracetehū fi'l-mühtedīne fe'ktübhü fī-ʿilliyyīne va'ḫlifhu ʿalā-ʿaḳibihī fi'l-ʿābirīne Allāhümme lā-tuḥrimnā ecrahū ve lā-tüḍıllenā baʿdehū.[2428] H339a, L339a

8046. Yaʿnī Allāh bizi yoḳdan ḳıldı var
Pes anuñdur cümle varlıḳ ber-ḳarār

8047. Giderüz biz gitdi taḥḳīḳ reh-nümūn
Ḳāʾilen innā ileyhi rāciʿūn[2429]

8048. *Yā İlāhī ente Rabbü'l-ʿālemīn*
Nerteci'rfaʿ ḳadrahū fi'l-mühtedīn[2430]

8049. Yaz anuñ dīvānına aʿlā maḳām
Ol maḳāmda lā-cerem bulsun merām

8050. Şol yola kim gitdiler cümle selef
Der-peyince anlaruñ olsun ḫalef

8051. Gerçi ḳılduḳ yā İlāhī biz ḫaṭā

[2427] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 409.
[2428] Müslim, "Cenâiz", 7 (No 920), 2/634; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 60 (No. 3201), 3/211.
[2429] *Bizler O'na dönüyoruz diyerek.*
[2430] *Ey Allahım sen âlemlerin Rabbisin. Senden ümit eyleriz. Hidayet bulanlar içerisinde onun kadrini yücelt.*

Gelmişüz hem umaruz senden ʿaṭā

8052. Bizi maḥrūm eyleme yā Ẕe'l-celāl M337b
Ancılayın ecr virgil ber-kemāl

8053. Ṭoġrı yoldan baʿdehū ḳılma cüdā
Yirde gökde senden artuḳ yoḳ Ḫudā

8054. Daḫı Aḥmed sünnetinden güş ḳıl
Gel berü gel şevḳile ḫoş cūş ḳıl

8055. Ger muṣībet gelse kimse başına
Zehr ḳatmış gibi olsa aşına

8056. Çāresi anuñ ṣorarsañ iy hümām H339b
Ancılayın emre ol faḫru'l-enām

8057. Nice ḳıldı n'eyledi fikr eyle var
Saña andan behre ola bī-şümār

8058. Zīre anuñ ümmetinden bir kişi L339b
Ancılayın çekmemişdür bu işi[2431]

8059. Faḫr-ı ʿālem sünnetinden iy aḫī
Diñle lāzım olan emri bil daḫı

8060. Örtile taʿcīlile meyyit yüzi
Hem yumula ḳalsadı açuḳ gözi

8061. Hem çeñesin baġlayalar ol zamān
Tā kim açuḳ ḳalmaya aġzı hemān

8062. Çünki cismi ḳalmamışdur cānıla
Cümle cismi örtile ḳaftanıla

8063. Hem anuñ techīzine tekfīnine
Sürʿat ola hem-çünān tedfīnine

Fe-inne'n-Nebiyye ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme yeḳūlü: "İẕā-māte'l-meyyitü ġudveten fe-lā-yeḳīlenne illā fī-ḳabrihī ve iẕā-māte'l-meyyitü ġaşiyyeten fe-lā-yebītenne illā-fī-ḳabrihī."[2432] M338a

8064. Zīre ʿālem faḫrı ol ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

[2431] bir kişi: iy aḫī L (Bu ve devamındaki mısra L'de yoktur.)
[2432] Taberânî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, 12/421.

8065. Didi ṭañla bir kişi ḳılsa vefāt
Yaʿnī bulsa bu cihāndan ol necāt

8066. Ḳabrine girmek gerek ḳable'z-zevāl
Zīre cāndan cismi buldı infiṣāl[2433]

8067. Öyle vaḳtinde ecel ger bulsa yol H340a
Gice ḳabrinde gerekdür yata ol

8068. Hem Resūl'üñ sünnetinden iy ʿamū
Meyyite olan kefen ola eyü

8069. Pes şiyābuñ aṭyabından bulına
Yaʿnī ġāyet gökcek olan ḳılına

8070. Ḳatı aġ olmaḳ gerek daḫı kefen L340a
Zīre eyle iḳtiżā eyler sünen[2434]

8071. Şevb-i fāḫir birle medfūn olmaya
Ancılayın şevbile ḳonulmaya

8072. Zīre andan ṣoyılur tīz ol libās
ʿĀḳil olan itmez anı iltibās

8073. İtdi īṣā iftiḫāru'l-evliyā
Yaʿnī Ṣıddīḳ iḫtiyāru'l-etḳıyā

8074. Kendü üzre iki yunmuş şevbile
Defnine ḳıldı işāret ol bile

8075. Zīre ṣaru ṣuyıla olur ḫarāb
Daḫı ṣoñra çüridür didi türāb

8076. Daḫı didi ehl-i sıdḳuñ rehberi M338b
Yiñi şevbe ölüden aḥvec diri[2435]

8077. Hem şüyūḫuñ baʿżı didi müsteḥab
Şol şiyābı ḳıldı defne münteḫab

8078. Kim anuñla ol namāz ḳılmış idi
Anı evlā ol aña bilmiş idi

[2433] Zīre: Çünki H, L
[2434] eyler: ider L
[2435] Daḫı didi: Didi daḫı H

8079. Müsteḥabdur hem kefen tecmīr ola
Yaʿnī ḫoş-būyıla ol tedbīr ola

Ve's-sünneti fī-ġaslihī mā-cāʾe fi'l-ḥadīşi: "Yaġsilü'l-meyyite ednā ehlihī ileyhi in-ʿalime ve in-lem-yaʿlem fe-ehlü'l-emāneti ve'l-veraʿi."[2436]

8080. Yunmasında meyyitüñ iy baḫtiyār H340b
Bil ḥadīş içre olupdur iḫtiyār[2437]

8081. Yaʿnī yuya meyyite olan ḳarīb L340b
Ger bilürse yumaġ aşlın ol edīb

8082. Ehli içre olmasa anı bilür
Ġasluñ emrin diñle imdi kim ḳılur

8083. Şol kişi kim ʿilmile ola emīn
Daḫı ola ehl-i taḳvā ehl-i dīn

8084. Yuya anı pāk ide ol nāmudār
Raḥmet ide aña lā-büd Kirdigār[2438]

8085. Sünnetinden ol Ḥabīb'üñ iy hümām
Meyyite laḥd ola ḳabri bil tamām

8086. Yaʿnī ḳabrüñ ḳıble yanı oyıla
Şapma olur şanma anı yoyıla

8087. Dört bucaḳlu şapmasuz olmaya ol M339a
Yaʿnī şapma olmadın ḳalmaya ol

Fe-fi'l-ḥadīşi: "El-laḥdü lenā ve'ş-şaḳḳu li-ġayrinā."[2439]

8088. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ş-ṣalāti ve's-selām[2440]

8089. Laḥd bizümdür şapması ola müdām
Şaḳ bizüm ġayrımuza bilsün enām

8090. Hem murabbaʿ ḳazıla ola ʿamīḳ H341a
Yaʿnī deriñ ḳazıla budur ṭarīḳ

[2436] İbn Ebî Usâme, **Buğyetu'l-Bâhis an Zevâidi Müsnedi'l-Hâris**, 1/367.
[2437] Bu beyit H'de hadisten önce gelmektedir.
[2438] lā-büd: tā kim L
[2439] Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 66 (No. 3208), 3/213; Tirmizî, "Cenâiz", 53 (No. 1045), 3/354.
[2440] L'de bu beyit şöyledir: "Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām / Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām"

Li-ḳavlihī ʿaleyhi's-selāmü: "İẕā-ḥafertüm ḳabran fe-evsiʿū ve aʿmiḳū ve aʿzilū ʿan-cīrāni's-sū'i." [2441]

8091. Zīre ṣadru'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2442]

8092. Didi sizler her ḳaçan kim ḳazasın L341a
Vāsiʿ idüñ hem deriñ ḳıluñ dibin

8093. Yatlu kimse olmasun ki_ola civār
Siz ḳaçuñ anlardan itmeñ iʿtibār[2443]

8094. Ehl-i ḫayruñ ḳabrine ḳıluñ ḳarīn
Raḥmet anda *fe'dḫulūhā ḫālidīn*[2444]

8095. Yatlu ḳonşıdan görür meyyit cefā
Nitekim olsa diri görür ʿanā

8096. Daḫı anuñ sünnetinden taʿziye
Tā muṣībet ehli bula tesliye

8097. Zīre İslām ḥaḳlarından biline
Taʿziye pes emr-i lāzım ḳılına

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men ʿazzā muṣāben fe-lehū miṯlü ecrihī."[2445] M339b

8098. Bu ḥadīṯ içre buyurdı ol Ḥabīb
Ol ḳamu derdlülere olan ṭabīb[2446]

8099. Didi kimse bir muṣībet ehlini
Varsa görse bārī şiddet ehlini[2447]

8100. Taʿziye ḳılsa aña ol baḫtiyār H341b
Bula anuñ ecri gibi ber-ḳarār

8101. Diñle daḫı nice olur taʿziye
Añla nice olur aña tesliye

8102. Ol şikeste ḳalbi maʿmūr eyleye

[2441] Ali el-Muttakî, **Kenzu'l-Ummâl**, 15/578.
[2442] ḫayru'l-enām: ḳuṭbü'l-enām L
[2443] Ki: -L
[2444] *Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da grup grup cennete sevk edilirler. Cennete vardıklarında oranın kapıları açılır ve cennet bekçileri onlara şöyle der: "Size selam olsun! Tertemiz oldunuz.* ***Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin.*** Zümer Suresi, 39/73.
[2445] Tirmizî, "Cenâiz", 71 (No. 1073), 3/377; İbn Mâce, "Cenâiz", 56 (No. 1602), 1/511.
[2446] buyurdı: buyurur H
[2447] Varsa görse: Görse varsa L

Vaʿẕıla ḫoş anı pür-nūr eyleye[2448]

8103. Aña iʿlām eyleye ecr-i cezīl
Aña īmā eyleye ṣabr-ı cemīl

8104. Görişe teskīn ide ḳalbin anuñ L341b
Ḳālebin hem görmeye ġamgīn anuñ[2449]

8105. Hem muṣībet ehline sünnet hemīn
İşbu ḳavli çoḳ dimekdür iy emīn

Lā-ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'llāhi'l-ʿAliyyi'l-ʿAẓīm.[2450]

8106. Zīre böyle emr idüpdür ol Resūl
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl

8107. Şol zamān kim ḳalmadı İbn-i Muʿāẕ
Rūḥına raḥmet ola anuñ melāẕ

8108. Enbiyānuñ ḳuṭbı ṣadru'l-mürselīn
Raḥmetu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn

8109. Nāme yazdı ḳıldı aña taʿziye M340a
Ḳalbin irżā ḳıldı itdi tesliye

8110. İşbu resme yazdı mektūb ol Ḥabīb
Ol ḳamu derdlü dile olan ṭabīb[2451]

Min-Muḥammedin ilā-Muʿāẕi'bni Cebelin emmā baʿdü fe-inne emvālenā ve evlādenā ve ehāliyenā min-mevāhibi'llāhi'l-henī'eti ve ʿavāriyyeti'l-müstevdeʿati netemetteʿu bihā ilā-eyyāmin maʿdūdātin ṣümme yaḳbiḍuhā ilā-ecelin maʿlūmin fe-ḥaḳḳuhū fī-ẕālike'ş-şükru iẕā-aʿṭā ve'ṣ-ṣabru iẕe'btelā ve ḳad kāne'bnüke min-mevāhibi'llāhi'l-henī'eti ve ʿavāriyyeti'l-müstevdeʿati ḳad metteʿake bihī fī-surūrin ve ġıbṭatin ṣümme ḳabaḍahū ilā-ecrin ve ḥisbetin fe-lā-teczaʿ fe-yuḥbiṭu cezaʿuke ecrake fe-innehū lev-küşife ʿan-ṣevābi muṣībetike le-ṣaġurat ʿaleyke muṣībetük fe-tencez mevʿūda'llāhi bi'ṣ-ṣabri ve's-selām.[2452] H342a, L342a

8111. Yaʿnī evvel min-Muḥammed yazdı ol
Oldur ol kim ḳıldı Ḥaḳḳ anı Resūl

8112. Aña kim oldur Muʿāẕi'bni Cebel

[2448] ḫoş: hem L
[2449] Bu beyit H'de yoktur.
[2450] *Güç ve kuvvet, sadece yüce ve büyük olan Allah'ındır.*
[2451] derdlü dile: derdlülere L
[2452] Taberânî, **ed-Duâ**, 365.

Daḫı *emmā baʿdü* didi mübtehel[2453]

8113. Bil ḥaḳīḳat yā Muʿāẕ emvālumuz
Cümle-i evlādıla ensālumuz

8114. Ḥaḳ Teʿālā'dan ʿaṭādur bī-gümān
Hem emānet ʿāriyetdür ber-emān

8115. Anlaruñla biz temettuʿ iderüz M340b
Bir niçe gün anlaruñla giderüz

8116. Çünki maʿdūdāt-ı eyyām intihā H342b
Bulsa anı ḳabż ider Rabbü'l-ʿulā[2454]

8117. Ṭurur anlar şöyle maḥfūẓ bī-ḳuṣūr
Aña dek kim olısar yevmü'n-nüşūr

8118. Ḥaḳ budur kim eylese Allāh ʿaṭā
Bize lāzım ol zamān şükr ü s̱enā

8119. Ölse olsaḳ mübtelā aḥzānıla
Bize lāyıḳ ṣabr ola iḥsānıla

8120. Oldı oġluñ Ḥaḳ ʿaṭāsından senüñ
Aldı andan behresin cānuñ tenüñ

8121. Bir niçe gün virdi ol saña sürūr
Yine aldı ḳalmadı sende ḥużūr

8122. Ḳabż idicek ecr ü iḥsān ḳıldı Ḥaḳ
Aña lāyıḳ saña dermān ḳıldı Ḥaḳ

8123. Pes gerekdür ṣabr idesin bī-cezaʿ L342b
Tā kim ecrüñ bozmaya ol dem fezaʿ

8124. Zīre saña olsa şimdi feṯḥ-i bāb
Görseyidüñ ol muṣībetden s̱evāb[2455]

8125. Bu muṣībet aña göre ola kem
Maḥv ider sende ḳomaz derd ü elem[2456]

8126. Ṣabrıla ḥāṣıl olur cümle merām

[2453] mübtehel: mübtehil H (*emmā baʿdü: Bundan sonra*)
[2454] intihā: müntehā H
[2455] saña olsa şimdi: olsa saña şimdi H, olsa şimdi saña L
[2456] göre: nisbet L // ider: idüp L

Ṣābirīnuñ ḳadrini bil ve’s-selām

8127. Geldi bil ol vaʿde saña yā Muʿāz
Raḥmet-i Ḥaḳ’dan gerekdür iltiẕāẕ[2457]

Ve fi’l-ḥadīṯi lemmā tüvüffiye Resūlu’llāhi ṣalla’llāhüʿaleyhi ve selleme semiʿū ḳā’ilen yeḳūlü: “İnne fi’llāhi ʿazā’en min-külli muṣībetin ve ḫalifen min-külli hālikin ve dereken min-külli fā’itin fe-bi’llāhi ṣiḳū ve iyyāhu fe’rcū fe-inne’l-muṣābe men ḥarume’ṣ-ṣevāb.”[2458] H343a, M341a

8128. Bu ḥadīṯ içre dinildi ḫoş maḳāl
ʿİbret alur andan olan ehl-i ḥāl[2459]

8129. Ṣol zamān kim ol Resūl ḳıldı vefāt
Ḳul ʿaleyhi es-selāmü ve’ṣ-ṣalāt

8130. İşbu ḳavli didi ḳā’il ol zamān
Hep işitdi ḥāżır olan bī-gümān

8131. Her muṣībetden ʿazāya Ḥaḳ ʿaṭā
İder olmaz ol ʿaṭāda hīç ḫaṭā

8132. Her helākdan lāzım eyler hem ʿivaż
Ḥāṣıl olur çoḳ ṣevāb ki_oldur ġaraż[2460]

8133. Fevt olandan ḫayr olur āḫir bedel
Bil ḥaḳīḳat gelmez andan hīç ḫalel[2461]

8134. Pes ḳıluñ Allāh’a dāyim iʿtimād L343a
Size lāyıḳ eylemekdür istinād[2462]

8135. Hem ṣevāblar idüñ andan siz ricā
Ḳad yerā ʿayne’l-ʿaṭā men iltica[2463]

8136. Zīre taḥḳīḳ bulısardur ol muṣāb
Ḥaḳ ḳatında lā-cerem ḥüsnü’ṣ-ṣevāb[2464]

8137. Sünnetinden yine diñle bir ḫaber
Cāhiliyyet ʿādetinden ḳıl ḥaẕer

[2457] Bu beyit H ve L’de yoktur.
[2458] İmâmzâde, **Şir‘atü’l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 412.
[2459] ḥadīṯ içre dinildi: ḥadīṯde buyurur ol H
[2460] ki: -L
[2461] Bil: Pes L
[2462] Pes: Siz L // eylemekdür: söylemekdür H
[2463] Hem: Hep L / ricā: recā L *(Ḳad yerā ʿayne’l-ʿaṭā men iltica: Allâh’a sığınan, bizzat ilâhî ihsanları görür.)*
[2464] ḥüsnü’ṣ-ṣevāb: ḥüsne’ṣ-ṣevāb L

8138. Ol muṣībet ehli yaʿnī yaḳalar M341b
Yırtmasunlar yoḫsa oda yaḳalar

8139. Yüzini urmaya kimse ol zamān H343b
Yoḫsa oda girür o da bī-gümān

8140. Olmasun saç yola ide tārumār
Key saḳınsun ki_olmaya her tārı mār

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Eḍ-ḍarbü ʿale'l-faḫiẕi ʿinde'l-muṣībeti yuḫbiṭu'l-ecra."[2465]

8141. Bu ḥadīsde buyurur ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

8142. Kim muṣībet vaḳti ḳılsa ḍarb-ı rān
Ecrini bāṭıl ider bilsün hemān

8143. Pes gerekmez kimse uyluḳ ḳaḳmaya
Boynına şeyṭān yuların ṭaḳmaya

Ve fi'l-ḥadīṯi: "İnne'n-niyāḥata min-ʿameli'l-cāhiliyyeti."[2466]

8144. Bu ḥaberde ṣaġsa kimse ger ṣaġu
Ḥāżır olmañ ol durur zīre aġu

8145. Cāhiliyyet fiʿlidür olmaz eyü L343b
Ṣaġucı ʿavrat olup ṣaġsa ṣaġu

8146. Daḫı sizler itmeñ anı istimāʿ
Çoḳ żarar var olmaz andan intifāʿ

8147. Nāyiḥa hem müstemiʿ olan aña
Gider anlar laʿnetu'llāhdan yaña

8148. Meyyite olan feżāyilden birin
Añmasun od itmesün kimse yirin[2467]

8149. Zīre ol dem bir melek varur aña M342a
Ditredür ḳabrinde kim dinmez saña

8150. Dir daḫı sen eyle midüñ ol zamān H344a

[2465] Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, **Tenbîhu'l-Gâfilîn bi-Ahâdîsi Seyyidi'l-Enbiyâi ve'l-Mürselîn**, Thk. Yûsuf Alî Bedyevî, Dâru İbn Kesîr, Dimaşk, 2000, 260.
[2466] ḥadīṯi: ḫaberi L (Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/262.)
[2467] feżāyilden: ḫaṣāyilden L

Kim senüñçün faẕluñı söyler fülān

8151. Dünyeden ger müʾmin itse intiḳāl
Ḳardaşına gelse andan infiʿāl[2468]

8152. Hem suʾālile ʿiḳābın ḳılsa yād
Aġlasaydı bu sebebden ol cevād

8153. Bil ḳayırmaz raḥmet idüp aġlamaḳ
Şefḳatile cān u cismin ṭaġlamaḳ

8154. Zīre taḥḳīḳ faḫr-ı ʿālem Muṣṭafā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

8155. Oġlı İbrāhīm ölicek aġladı
Görenüñ yaşı gözinden çaġladı

8156. Didi ḳalbi işbu ḥāl eyler ḥazīn
Anuñiçün göz döker bu dem yaşın

8157. Ḫışmı mūcib olmaya aṣlā maḳāl
Gözleye Ḥaḳḳ'uñ rıżāsın bī-melāl

8158. Diñle yine sünnetinden bir ḫaber L344a
Tā saña ḥāṣıl ola fevz ü ẓafer

8159. Ehl-i ḳıbleden biri bulsa vefāt
Ḫoş şehādet ola aña ber-necāt[2469]

8160. Şāhid ola ḫayrıla īmānıla
Diye olsun emnile amānıla[2470]

8161. Zīre taḥḳīḳ Ḥaḳ Teʿālā ol zamān
Ol sebeb ola ḳıla raḥmet hemān

8162. Yaʿnī anlarçün şehādet ideler M342b
Meyyit üzre ḫoş ʿināyet ideler

8163. Ḥaḳ ḳatında ol şehādet ṭutıla H344b
Seyyiʾātı cümle anuñ örtüle

8164. Yarlıġaya cümle cürmin bī-gümān
Ki_anları hīç bilmemişdi ins ü cān

[2468] itse: olsa H
[2469] Ḫoş: Ḥaḳ H
[2470] īmānıla: īmānına L

8165. Zīre gökde hep melekler iy cüvān
Allāh'uñ şāhidleridür her zamān[2471]

8166. Yirde müʾmin cümle şāhid hem-çünān
Pes şehādet olsa maḳbūl bī-gümān

8167. Ol Ḥabīb'üñ sünnetinden iy hümām
Meyyiti ġasl eylemekdür iġtināmm

8168. Zīre taḥḳīḳ bilesin vaʿẓ-ı belīġ
Şol cesed kim eyledi cāndan dirīġ

8169. Yuya anı pāk ide ʿillet gide
Ġāsil anı kendüye ögüt ide

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Men ġasele meyyite ve keffenehū ve ḥannaṭanū ve ṣallā ʿaleyhi ve dellāhū fī-ḥufratihī ve lem-yüfṣi ʿaleyhi mā-raʾā minhü ḫarace min-ḫaṭīʾetihī miṯle yevmin veledethü ümmühū."[2472] L344b

8170. Didi faḫru'l-enbiyā ḫayru'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2473]

8171. Bir kimesne yuṣa meyyit bi't-tamām
Hem kefen ṣarsa aña ol nīk-nām[2474]

8172. Hem ḥanūṭın yir yirin ol baḫtiyār
Ḳosa sürse ḳılsa ḫayrın iḫtiyār

8173. Daḫı anuñ üstine ḳılsa namāz M343a
Anuñiçün eylese ol dem niyāz

8174. Daḫı ḳabrin ḳazana olsa delīl H345a
Anuñiçün eylese saʿy-ı cemīl

8175. Daḫı meyyit ḥālin ifşā itmese
Yaʿnī yatlu ḥālin inşā itmese[2475]

8176. Cümle cürminden çıḳar bulur ḫalāṣ
Cennet ü rıḍvāna ider iḫtiṣāṣ[2476]

[2471] her zamān: bī-gümān H
[2472] İbn Mâce, "Cenâiz", 8 (No. 1462), 1/469.
[2473] L'de bu beyit şöyledir: "Kāyinātuñ mefḫarı ḳuṭbü'l-enām / Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām"
[2474] Bir kimesne yuṣa meyyit bi't-tamām: Didi her kim yuṣa meyyit ḫoş tamām L
[2475] Bu beyit H'de yoktur.
[2476] Cümle: Daḫı H

8177. Anasından şimdi ṭoġdı ṣanasın
Lāyıḳ oldur bu söze inanasın

8178. Daḫı sünnet bir kişi olsa şehīd
Yumayalar zīre oldı ol saʿīd

8179. Belkim anı yarası ḳanıyıla
Daḫı ḳanlu şevbi kim ölmiş bile

8180. Defn ideler yumayalar hīç birin
Ḥāżır idüp ḳoyalar ṣoñra yirin

8181. Zīre böyle emr ḳıldı ol Resūl
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun vuṣūl

8182. Şol zamān kim Uḥud'a ḳıldı ġazā L345a
Gördi maḳtūl defnine böyle sezā

8183. Pes şehīdler zümresin faḫr-ı cihān
Ḳanlarıla defn ḳıldı ol zamān

8184. Daḫı hem-çün yunmaya aṣlā ḳatīl
Çünki fiʿli ḳavli oldı ḫoş delīl

8185. Sünnetinden diñlesünler ehl-i rāz
Ger cenāze olsa ḳılsunlar namāz

8186. Zīre İslām ḥaḳlarından iy hümām M343b
Biri oldur eyle aña ihtimām

8187. Daḫı ider āḫiret emrin beyān
Ehl-i Ḥaḳḳ'a teẕkire olur ʿayān

8188. Kim cenāze görse ḳılsun ittibāʿ H345b
Öñine geçmekden itsün imtināʿ

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Faḍlu'l-māşī ḫalfe'l-cenāzeti ʿale'l-māşī emāmehā ke-faḍli'ṣ-ṣalāti mektūbeti ʿale't-taṭavvuʿi."[2477]

8189. Didi ḳuṭbü'l-enbiyā kān-ı vefā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

8190. Bil cenāze der-peyince gidenüñ
Ol ḳadar yoḳ faẓl öñünce gidenüñ

[2477] māşī: māḍī L, M (Hadis için bkz. Abdurrezzâk, **el-Musannef**, 3/447)

8191. Fażlı farżuñ nāfile üzre gibi
Koma imdi der-peyince meẕhebi

8192. Dört ṭarafdan sāʿat içre iy hümām
Ger cenāze götüre sünnet tamām

8193. Baʿdehū ger dilese götürmeye L345b
Ḳonmasa lākin yire oturmaya

Ve-fi'l-ḥadīṯi: "Men ḥamele ḳavāʾime's-serīri erbaʿa īmānen va'ḥtisāben ḥaṭṭa'llāhü Teʿālā ʿanhü erbaʿīne kebīraten."[2478]

8194. Bu ḥadīṯden diñle daḫı bir ḫaber
Bulur andan cān u dil nūrıla fer

8195. Bir kimesne ger cenāze götüre
Yaʿnī ḥamlin dört ṭarafdan bitüre

8196. Dīn-i İslām ecr ü iḥsān birle ol H346a
İşbu emri fikr idüp ḳılsa duḫūl

8197. Ḥaḳ Teʿālā luṭfıyla ʿafv ide M344a
Ḳırḳ kebīre cürmin andan maḥv ide

8198. Ger cenāze görse gider ol hümām
Sünnet oldı ol zamān ḳılmaḳ ḳıyām

8199. Ol cenāze üzre olan ol zamān
Gerçi kāfir olsa ḳalḳa bī-gümān

8200. Didi ʿālem faḫrı mevte bil fezaʿ L346a
Diñlesün emrin anuñ olan tebaʿ[2479]

8201. Pes ḳaçan kim siz cenāze göresiz
İşbu ḳavli diyübeni ṭurasız

Hāẕā mā-vaʿadena'llāhü ve Rasūlühū ve ṣadeḳa'llāhü ve Rasūlühū Allāhümme zidnā īmānen ve teslīmen.[2480]

8202. Yaʿnī budur ol kim Allāh hem Resūl
Ḳıldı vaʿde bize itdi ol ḥulūl[2481]

[2478] İbn Hibbân, **el-Mecrûhîn**, 2/104.
[2479] ʿālem faḫrı: taḥḳīḳ daḫı L / fezaʿ: cezaʿ H
[2480] L'de iki beyit öncesinde bu hadis şöyle geçmektedir: "Li-ḳavlihī ʿaleyhi's-selāmü el-mevtü fezeʿun fe-iẕā-raʾeytümü'l-cenāzete fe-ḳūmū ve ḳulū hāẕā mā-vaʿadena'llāhü ve Rasūlühū ve ṣadeḳa'llāhü ve Rasūlühū Allāhümme zidnā īmānen ve teslīmen." (Hadis için bkz. Taberânî, **ed-Duâ**, 352)

8203. Ḥaḳ Teʿālā hem Resūl'i ber-kemāl
Her ne kim emr itdiler ṭoġrı maḳāl

8204. Yā İlāhī bize īmān inḳıyād
Artuġ eyle tā olavuz ber-murād

8205. Der-peyince giden anuñ bir zamān
Eyleye tesbīḥ u tehlīl bī-kerān

8206. İtmeye hem dünye emrinden kelām
Gülmeye hem itmeye aṣlā ḫırām[2482]

8207. Zīre gülmek söylemek iy baḫtiyār
Ḳalbine virür ḳasāvet bī-şümār

8208. İşbu ḳavli diye cāndan ol zamān
Tā belādan ṣaḳlaya_anı Müsteʿān[2483]

Allāhu ekberu Allāhu ekberu eşhedü enne'llāhe yuḥyī ve yümītü ve Hüve Ḥayyun lā-yemūtü Subḥāne men teʿazzera bi'l-ḳudrati ve'l-beḳā'i ve ḳahera'l-ʿibāde bi'l-mevti ve'l-fenā'i. H346b, M344b

8209. Diñle daḫı bu maḳāla sen beyān
Tā saña maʿnī ola küllī ʿayān

8210. İki kez tekbīr ide gören revān L346b
Hem şehādet ide Ḥaḳḳ'a bī-gümān

8211. Diye oldur ḫalḳı iḥyā eyleyen
Daḫı mevti ṣoñra īmā eyleyen

8212. *Ve'hve Berr'un lā-yezālü lā-yefūt*
Ḳultü ḳavlen ve'hve ḥayyün lā-yemūt[2484]

8213. Bir münezzeh Tangrı'dur yoḳdur gümān
Oldı ḳudret hem beḳā aña nişān

8214. Pes anuñdur ʿizzet ü ḳudret beḳā
Ḳıldı ḳahrı ḳullara mevt ü fenā

[2481] L nüshasında bu beyitten önce şu beyit geçmektedir: "İftiḫāru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām / Ḳul ʿaleyhim eṣ-ṣalātü ve's-selām""

[2482] "Salınma" anlamına gelen "ḫırām", kaynak metinde geçmemektedir. Bkz. İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 65.

[2483] anı: ol H

[2484] *O ihsan sahibidir, ezelidir ve ebedidir. O'nun diri ve ölümsüz olduğunu söylerim.*

8215. Der-peyince itmeye ṣavtın refīʿ
Yaʿnī ḳatı ṣavt olur ol dem şenīʿ

8216. Zīre maḥşer günine oldur şebīh
Ṣavtını pes refʿ iden olur sefīh

8217. Rūz-ı maḥşer cümle maḫluḳ ber-ḫużūʿ
Cümle aṣvāt Allāh'a eyler ḫuşūʿ

Ve ḳad ḳāle'llāhü Teʿālā: "Ve ḫaşeʿati'l-aṣvātü li'r-Raḥmāni."[2485]

8218. Hem cenāze gören ādem ol zamān
Açaʿ ibret gözin aña bī-gümān[2486]

8219. Zīre olur mevʿiẓaʿibret aña H347a, M345a
Teẕkiredür kendüyi hem-çün aña

8220. Ḥaḳ Teʿālā ḳullarından ulular
Nūr u īmān birle cümle ṭolular

8221. Ger cenāze oldı ḥāżır oldılar
Nice eyyām daḫı maḥzūn ḳaldılar

8222. Anlaruñ sīmāsına ḳılan naẓar L347a
Bildi anlar ḫüznini iy muʿteber[2487]

8223. Diñle daḫı sünnetinden iy cüvān
Çün cenāze ola sürʿat ḳıl hemān

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "Esriʿū bi'l-cenāzeti fe-in-tekü ṣāliḥaten fe-ḫayrun tüḳaddimūnehū ileyhi ve in-tekün sive ẕālike fe-şerrun teḍaʿūnehū ʿan-riḳābiküm."[2488]

8224. Bu ḥadīṯinde buyurdı ber-uṣūl
Bi'l-cenāze esriʿū didi Resūl[2489]

8225. Zīre meyyit ṣāliḥ olsa ber-kemāl
Bulmış olsa ḫalḳ içinde ḫoş-ḫışāl

8226. Ol durur ḫayr anı taḳdīm idesiz
Sürʿat idüp bilesince gidesiz

[2485] *O gün kendisinden yan çizmek mümkün olmayan davetçiye (İsrâfîl'e) uyarlar.* ***Sesler, Rahmân'ın azametinden dolayı kısılmıştır.*** *Artık sadece fısıltı işitebilirsin.* Taha Suresi, 20/108.
[2486] aña: ol dem L
[2487] Bildi: Bilür L
[2488] Buhârî, "Cenâiz", 50 (No. 1315), 2/86; Müslim, "Cenîz", 50 (No. 944), 2/651.
[2489] ber-uṣūl: ol Resūl H (*Bi'l-cenāze esriʿū: Cenazeyi çabuk götürünüz.*)

8227. Ger ölende olmasa böyle ṣalāḥ
Tīz yürüñ kim bulasız şerden felāḥ

8228. Boynuñuzdan yüki ırmaḳ ḫoş ḥużūr
Rabbenā yessir lenā niʿme'l-mürūr[2490]

8229. Meyyitüñ başı yanında ṣāliḥa
Müsteḥabdur oḳumaḳlıḳ Fātiḥa

8230. Hem Baḳara Sūresi'nüñ evvelin H347b, M345b
Müsteḥabdur oḳumaḳ diñle yirin[2491]

8231. Ayaġından yaña da iy baḫtiyār
Anı ḳılsun oḳumaġa iḫtiyār

8232. Ger cenāze kāfiruñ olsa gider
Müʾmin andan lā-cerem iʿrāż ider

8233. Zīre istiḳbāl bi-vechin ol zamān L347b
Olsa mehrūh olısardur bī-güman

Fe-fi'l-ḥadīṯi: "İnne beyne-yedeyhi şeyṭānen bi-yedihī şihābün mine'n-nār."[2492]

8234. Bil ki bayıḳ ileyinde ke'l-kilāb
Gide şeyṭān ṭuta oddan hem lihāb[2493]

8235. Zīre şeyṭān almış od yaḳmaġiçün
Küfr-i şerrin başına ḳaḳmaġiçün[2494]

8236. Oldı sünnet meyyit üzre bil ṣalāt
Tā aña ḥāṣıl ola fevz ü necāt

8237. Yaʿnī anı ḳurtara ol dem duʿā
Ḫayrıla ıṣlāḥ ider derdin devā

8238. Daḫı mücrim olsa ola ol şefīʿ
Raḥmet ide ol Baṣīr u ol Semīʿ[2495]

8239. Ṣāliḥ olsa āḫir-i ʿahdin anuñ
Ḫoş mübārek añlaya saʿdin anuñ

[2490] *Rabbimiz! Bize güzel yürüyüşler nasip eyle.*
[2491] diñle: añla L
[2492] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 416.
[2493] bayıḳ: taḥḳīḳ H // lihāb: şihāb H
[2494] Zīre: Yaʿnī L
[2495] şefīʿ: şenīʿ L

8240. Daḫı niyyet eyleye ol ehl-i ḥāl
Çün beḳāya eyledi ol irtiḥāl

8241. Ayrılur yaʿnī vidāʿ ider añа
Ḳodı gitdi ayrıluban bir yaña

Ve fi'l-ḥadīṣi: "İnne evvele men yücāzā bihi'l-ʿabdü en-yuġfera li-men şehide cenāzetehū."[2496] H348a

8242. Didi ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā M346a
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

8243. Bil ḥaḳīḳat evvelā ḳula ʿivaż
Maġfiretdür Ḥaḳ'dan irer bī-ġaraż

8244. Kim cenāze üzre ḥāżır olsa ol L348a
Maġfiret bābından eyler ol duḫūl

8245. Meyyite ḥāżır olan ehl-i ṣalāt
Ḳırḳ kişi olsa bulur cümle necāt

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "Mā-min-müslimin yemūtü ve yeḳūmü ʿalā-cenāzetihī erbaʿūne racülen lā-yüşrikūne bi'llāhi şeyʾen illā şeffeʿahümü'llāhü Teʿālā fih."[2497]

8246. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām*
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2498]

8247. Ölse Müslim ḳılsa bundan intiḳāl
Ḳılsa anuñçün ṣalātı ḳırḳ ricāl

8248. Müʾmin olsa ṣāliḥ olsa her biri
Şirk-i bi'llāh eylemekden hem berī

8249. Eyler Allāh anları anda şefīʿ
Zīre anlar ḳadrini ḳılmış refīʿ

8250. *Rabbenā yessir lenā niʿme'l-ḳarīn*
Va'ʿfu ʿannā yā şefīʿa'l-müẕnibīn[2499]

8251. *Rabbenā şeffiʿ lenā ḫayra'l-verā*
Va'ʿfu ʿannā ve'stecib ḫayra'd-duʿā[2500]

[2496] Bezzâr, **Müsned**, 11/86.
[2497] Müslim, "Cenâiz", 59 (No. 948), 2/655.
[2498] ṣadru: ḫayru H (Bu beyit L'de şöyledir: "Didi ḳuṭbü'l-enbiyā ve'l-mürselīn / Raḥmetu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn")
[2499] şefīʿa'l: raḥīme'l H (*Rabbimiz! En hayırlı arkadaşları bize nasip eyle. Ey günahları bağışlayan! Bizi affeyle.*)

8252. Sünnet oldur dönmeyeler gömmedin H348b
Pes gerekdür defn ideler dönmedin

Fe-fi'l-ḥadīṣi: "Men ṣallā ʿalā-cenāzetin fe-lehū ḳīrāṭün ve men tebiʿahā ḥattā yaḳḍī defnehā fe-lehū ḳīrāṭāni aṣġaruhümā miṣlü Uḥudin."[2501]

8253. *Ḳāle ḳuṭbü'l-enbiyā ṣadru'l-enām* M346b
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2502]

8254. Kim cenāze üstine ḳılsa namāz L348b
İtse Allāh Ḥażretine hem niyāz

8255. Anda ḳırāṭ virilür aña ṣevāb
Rabbenā yessir lenā niʿme'ṣ-ṣavāb[2503]

8256. Defnine dek tābiʿ olsa ol kişi
İki ḳırāṭ olısardur yoldaşı

8257. Oldı ḳırāṭ küccügi miṣle'l-Uḥud
Bil ḥisābın virmez anuñ olsa müd

8258. Ḳable-defnin gitmege ḳılsa ḳıyām
Ala destūr daḫı gide ve's-selām

8259. Zīre böyle emr ḳıldı ol Ḥabīb
Ol ḳamu derdlülere olan ṭabīb

8260. Ger cenāze ḳabre varsa bā-ṣühūd
Ḳabri üzre ḳonmadın yoḳdur ḳuʿūd

8261. Sünnet oldur ḳosalar elden anı
Oturalar ger faḳīr ü ger ġanī

8262. Tā Kitābī resmine ola ḫilāf H349a
Zīre anlar ḥaḳḳa itmez iʿtirāf

8263. Defn-i meyyit sünnetinden bil sözi
Ḳıble semtin gözleye meyyit yüzi

8264. Diye ḳoyan ḳabri içre ol zamān
İşbu resme söyleye anda beyān

[2500] Bu beyit L'de yoktur. *Ey Rabbimiz! Mahlukatın en hayırlısı olan Hz. Muhammmed'i (s.a.v.) sen bizim için şefaatçi kıl. Sen bizi affeyle. Dualarımıza hayırla icabet eyle.*
[2501] Buhârî, "Cenâiz", 57 (No. 1315), 2/87; Müslim, "Cenâiz" 53 (No. 945), 2/653.
[2502] Bu beyit H ve L'de şöyledir: "Bu ḥadīṣde buyurur ḫayru'l-enām / Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām"
[2503] *Rabbimiz! En güzel doğruları bize nasip eyle.*

Bi'smi'llāhi ʿalā-milleti Resūli'llāhi Allāhümme hāẕā ʿabdüke ve'bnü ʿabdike ve'bnü emetike nezele bike ve ente ḫayru menzūlin bihī ve ḫallefe'd-dünyā verā'e ẓahrihī Allāhümme'cʿal mā-ḳaddeme ʿaleyhi ḫayran lehū mimmā ḫallefe verā'e ẓahrihī ve elḥiḳhu bi-Nebiyyike Muḥammedin ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme.[2504] L349a, M347a

8265. Böyle diye ḳoya bi'smi'llāhile
Millet-i İslām'a lāyıḳ rāhile

8266. Yā İlāhī bu senüñ ḳuluñ durur
Gitdügi yol ol senüñ yoluñ durur

8267. ʿAbdüñ emeñ oġlıdur nāzil saña
Raḥmetüñden lā-cerem sāʾil saña

8268. Aña merciʿ ḫayrıla sensin hemīn
Raḥmet eyle yā İlāhe'l-ʿālemīn

8269. Dünyesini mā-verā-ı ẓahrına
Ḳodı girdi şimdi yirüñ ḳaʿrına

8270. Her neyi kim ḳodı gitdi ardına
Andan evlā eyle dermān derdine

8271. Enbiyānuñ ḳuṭbı faḫru'l-mürselīn
Raḥmetu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn

8272. Ḫidmetine eyle ilḥāḳ yā Raḥīm H349b
Hem şefīʿ olsun Muḥammed ol kerīm

8273. Daḫı diye vāżıʿ olan hem-çünān
Ola kim raḥmet ide ol Müsteʿān

Allāhümme iyyāke estevdiʿuhū yā Rabbe'l-ʿālemīne fe-eʿiẕhu mine'n-nāri ve min-şerri'ş-şeyṭāni ve min-şerri mā-ḫalaḳte Allāhümme'ftaḥ ebvābe's-semāʾi li-rūḥihī ve ṣebbit ʿinde'l-mesʾeleti manṭıḳahū ve cāfi'l-arḍa ʿan-cenbeyhi.[2505] M347b

8274. Anı yā Rab ben emānet iderem L349b
Şimdi ḳoyup anı saña giderem

8275. Ṣaḳla anı yā İlāhe'l-ʿālemīn

[2504] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 2/40; İbn Mâce, "Cenâiz", 38 (No. 1550), 1/494; Bezzâr, **Müsned**, 2/123.
[2505] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 417-418.

Cümle-i ḫavfından eyle sen emīn[2506]

8276. Ṣaḳla oddan yanmaya ol müstemend
Şerr-i şeyṭān ḳılmaya hem derdümend

8277. Çünki sensin senden artuḳ yoḳ hemīn
Raḥmet eyle yā İlāhe'l-ʿālemīn

8278. Yā İlāhī eyle aña feṯḥ-i bāb
Aġa rūḥı göge ṣankim āfitāb

8279. Her neden kim olsadı aña suʾāl
S̱ābit eyle ḳavlin anuñ bī-kelāl[2507]

8280. Ṣıḳmasun sin görmesin andan ʿaz̲āb
Acı aġrı görmesün bulsun s̱evāb

8281. Çün bu resme ol tażarruʿ eyleye
Gözle şimden ṣoñra daḫı n'eyleye

8282. Kürek ala ḳabri içre ol zamān H350a
Yaʿnī ṭobraḳ ḳoya aña ol cüvān[2508]

8283. Evvelinde *bi'smi Allāh* diye ol
Ata ṭobraḳ ḳabrine ide duḫūl[2509]

8284. S̱āniyen *el-mülkü li'llāh* ol hemān
Diye daḫı ṭobraḳ ata ol zamān[2510]

8285. Pes üçünci atmada ol baḫtiyār
İşbu ḳavli ḳıla ol dem iḫtiyār

El-ḳudretü li'llāhi.[2511] M348a

8286. Hem çehārum defʿasında ol refīḳ L350a
İşbu ḳavli diye cāndan ber-ḥaḳīḳ

Elʿizzetü li'llāhi.[2512]

8287. Pes beşinci defʿada merd-i güzīn

[2506] Sen: Hem L
[2507] bī-kelāl: bī-ḫalāl H
[2508] Bu ve devamındaki mısra H'de yoktur.
[2509] Ata: Yaʿnī H (Bu beyit H'de yoktur.) (*bi'smi Allāh: Allâh'ın adıyla*)
[2510] *el-mülkü li'llāh: Mülk Allâh'ındır.*
[2511] *Kudret Allah'ındır.*
[2512] *İzzet Allah'ındır.*

İşbu ḳavli diye ata ṭobraġın

El-ʿafvü ve'l-ġufrānü li'llāhi.[2513]

8288. Altısında diye raḥmet ol hümām
Daḫı işbu āyeti ide tamām[2514]

Er-raḥmetü li'llāhi *küllü men ʿaleyhā fānin ve yebḳā vechü Rabbike Ẕü'l-celāli ve'l-ikrām.*[2515]

8289. Ḳudret ü ʿizzet anuñdur bī-gümān
ʿAfv ü ġufrān mevridi oldur hemān

8290. Yir yüzinde yürüyen bulur fenā
Vech-i bāḳī ḥamd anuñdur hem şenā

8291. Oldur Allāh Ẕü'l-celāl ü Ẕü'l-kemāl
Ẕü'l-kerem'dür yirde gökde bī-miṣāl

8292. Bizi yirden yaradup virdi ḥayāt H350b
Yine ʿavdet iderüz baʿde'l-memāt

8293. *Minke nercū Rabbenā niʿme'r-rıḍā*
Raḥmeten yessir lenā niʿme'l-ʿaṭā[2516]

8294. Daḫı şoñra işbu āyet iy hümām
Oḳunursa ʿizzetile ḫoş kelām[2517]

Minhā ḫalaḳnāküm ve fīhā nüʿīdüküm ve minhā nuḫricüküm tāraten uḫrā.[2518]
M348b

8295. Müsteḥabdur diñle ḳādir üstine
Oḳumaḳlıḳ her meḳābir üstine

Zeʿame'lleẕīne keferū ve en-len-yübʿaṣū ḳul belā ve Rabbī le-tübʿaṣünne ṣümme le-tünebbiʾünne bimā-ʿamiltüm ve ẕālike ʿale'llāhi yesīrun.[2519]

[2513] *Bağış ve merhamet Allah'ındır.*
[2514] raḥmet: daḫı L // Daḫı: Yaʿnī L
[2515] Bu ibare ve ayet L'de yoktur. *Er-raḥmetü li'llāhi: Rahmet Allah'ındır. (Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacaktır.* Rahman Suresi, 55/26-27)
[2516] Raḥmeten: Rabbenā L *(Rabbimiz! En güzel hoşnutluğu senden diliyoruz. Rahmetinle en güzel ihsanları bize nasip eyle.)*
[2517] Bu beyit L'de yoktur.
[2518] Bu ayet L'de yoktur. Ayetin meali: *(Ey insanlar!) Sizi topraktan yarattık, (ölümünüzle) sizi oraya döndüreceğiz ve sizi bir kere daha oradan çıkaracağız.* Taha Suresi, 20/55.

8296. Ehl-i küfrüñ zuʿmı bu ḳopmaz ölen L350b
Ḳul belā Rabbī ḳopar bu cümle ten[2520]

8297. Her ʿamel kim ḫayr u şer bulmış ẓuhūr
Bir bir anlar añılur bulur ṣudūr

8298. Baʿşüñ emri Allāh'a olmaz ʿasīr
Zīre ḫalḳuñ ḫilḳati añа yesīr

8299. Daḫı diye işbu resme ol hümām
Yāʿnī ide işbu resme ihtimām[2521]

Eşhedü enne'llāhe yuḥyī ve yümītü eʿūẕü bi'llāhi min-şerri mā-baʿde'l-mevti.[2522]

8300. Ben şehādet iderem yoḳdur gümān
Yirde gökde birdür Allāh her zamān

8301. Oldur iḥyā eyleyen ḫalḳı tamām H351a
Oldur āḫir öldüren ber-iḫtitām

8302. Ṣıġınuram Allāh'a vire necāt
Şerr ü şirkden görmeyem baʿde'l-memāt

Ḳāle Vehbü'bnü Münebbehin men ḳāle hāẕā fī-maḳburati'l-müslimīne ketebe'llāhü lehū biʿadedi külli meyyitin fi'l-arḍi ḫaseneten.[2523] M349a

8303. Ol Menebbih oġlı Vehb'üñ cānına
Āb-ı raḥmet olsun aḳsun yanına[2524]

8304. Didi her kim ehl-i İslām ḳabrine
Vird-i meẕkūr ḳılsa iʿlām ḳabrine

8305. Yaʿnī āyet oḳunursa ol zamān
Hem şehādet olunursa hem-çünān[2525]

8306. Ḥaḳ Teʿālā ol kişiye bī-gümān L351a
Şol ḳadar iḥsān ider ki_olmaz kerān

[2519] *İnkar edenler, kesinlikle, öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: "Hiç de öyle değil, Rabbime and olsun, mutlaka diriltileceksiniz, sonra da yaptıklarınız size elbette haber verilecektir. Bu, Allah'a kolaydır."* Tegabun Suresi, 64/7.
[2520] küfrüñ: şirküñ H
[2521] Daḫı diye: Diye daḫı L
[2522] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 418.
[2523] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 418.
[2524] Āb-ı raḥmet olsun aḳsun yanına: Raḥmet olsun aḳsun anuñ yanına L
[2525] hem-çünān: ḫoş revān L

8307. Yaʿnī yirde yatan emvāt deñlü bil
Anuñiçün yazar iḥsān ol Cemīl

8308. Yā İlāhī saña ḳılduḳ ilticā
Şerr-i şeyṭān tutmasun hīç bizde cā[2526]

8309. Yā İlāhī ḳabr içinde ger suʾāl
Olsa lāzım gelmesün hergiz melāl

8310. Şol zamān kim ḳoparuz yirden hemān
ʿAfv ü ġufrān eyle bize iḳtirān

8311. Cürme yoḳdur ḥadd ü pāyān yā Kerīm
Nitekim ġufrāna ḥad yoḳ yā Raḥīm

8312. *Yā Ġıyāṣe'l-müsteġīṣīne'hdinā* H351b
Raḥmeten nercū recāʾen eʿṭinā[2527]

8313. Ol Ḥabīb'üñ ḥürmetiçün ber-milel
Yarın anda olmayavuz mübteẕel

8314. Müsteḥabdur maḳbere_üzre bu duʿā
Oḳuyanuñ derdine olur devā[2528]

El-ḥamddü li'llāhi'lleẕī lā-yebḳā illā vechuhū ve lā-yedūmü illā mülkühū ve eşhedü en-lā-ilāhe illa'llāhü vaḥdehū lā-şerīke lehū İlāhen Vāḥiden Eḥaden Ṣameden Ferden Vitran lem-yetteḫiẕ ṣāḥibeten ve lā-veleden lem-yelidü ve lem-yūledü ve lem-yekün lehū küfüven Eḥadün ceze'llāhü Muḥammedeni'n-Nebiyye ʿannā mā-hüve ehlühū.[2529] M349b

8315. *Ḳāʾilen el-ḥamdü li'llāhi lehū*
Elleẕī lā-yebḳā illā vechehū[2530]

8316. Ḥamdü li'llāh kim anuñdur cümle cūd L351b
Yir ü gök ehli aña eyler sücūd

8317. Cümle fānī illā vechü Ẕi'l-cemāl
Oldı Bāḳī lā-yefūt ü lā-yezāl

8318. Cümle maḫlūḳ milkine yoḳdur ḳıvām
Mülk anuñdur ber-ḳarār u ber-devām

[2526] ḳılduḳ: ḳıldum M (Bu ve devamındaki beyit H ve M'de yer değiştirmiştir.)
[2527] *Ey yardım isteyenlerin yardımcısı! Bize hidayet ver. Rahmetini umuyoruz. Umduğumuzu bize ver.*
[2528] maḳbere: maḳbura L (M nüshasında her iki hareke de "maʿan" işaretiyle verilmiştir.)
[2529] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 418.
[2530] *Hamd Allâh'a mahsustur. O'nun zatından başkası bâkî değildir.*

8319. Hem şehādet iderem birdür hemān
Hīç şerīki yoḳdur anuñ bī-gümān

8320. Ey İlāhen Vāḥiden Ferden Eḥad
Yirde gökde birdür ol Vitr ü Ṣamed

8321. Hergiz anuñ olmamışdur yoldaşı
Daḫı hergiz olmamışdur beñdeşi

8322. Daḫı andan gelmemişdür hīç veled H352a
Oḳı diñle *Ḳul Hüva'llāhü Eḥad*[2531]

8323. Gömilürken ol ulu ehl-i edeb
Y*i*di sūre oḳumaḳdur müsteḥab

8324. Müsteḥabdur ol zamānda hem duʿā
Tā ola derdlü dile ʿayn-ı devā

8325. Daḫı ḫaste üzre bunlar iy cüvān M350a
Oḳunursa zī saʿādet hem-çünān

8326. Sūreler kim ẕikr olındı iy hümām
Biri anuñ Fātiḥa oldı tamām

8327. Sūre-i Nās'dur biri biri Felaḳ
Biri İḫlāṣ sūresi iy ehl-i Ḥaḳ

8328. Āyete'l-Kürsī daḫı iy baḫtiyār
Şehida'llāh āyetin ḳıl iḫtiyār[2532]

8329. Hem *iẕā cāʾ* sūresidür iy aḫī[2533] L352a
Biri *ḳul yā* sūresidür bir daḫı[2534]

8330. Leyletü'l-Ḳadr oldı anuñ sābiʿi
Dindi sādis birle ḫāmis rābiʿi

8331. Ol duʿā kim ẕikr olundı iy piser
Diñle tafṣīl aña budur ser-ber-ser

Allāhümme innā nesʾelüke bi'smike'l-ʿaẓīmi ve esʾelüke bi'smike'lleẕī terzuḳu bihi'l-ʿibāde ve esʾelüke bi'smike'lleẕī ḳāmet bihi's-semāvātü ve'l-ʿarḍu ve esʾelüke bi'smike'lleẕī yuḥyī bihi'l-mevtā esʾelüke bi'smike'lleẕī iẕā-süʾilte bihī

[2531] *De ki, O Allah birdir.*
[2532] *Şehida'llāh*: Al-i İmran Suresi, 3/18.
[2533] *iẕā cāʾ:* Nasr Suresi.
[2534] *ḳul yā:* Kafirun Suresi.

aʿṭayte ve iẕā-düʿîte bihî aḫbebte Rabbe Cebrāʾîle ve Mîkāʾîle ve İsrāfîle Bedîʿa's-semāvāti ve'l-arḍi Ẕe'l-celāli ve'l-ikrām. Allāhümme ṣalli ʿalā-Muḥammedin ve ʿalā-āli Muḥammedin va'ġfir lenā ve lehū ve'rḥamnā ve iyyāhü.[2535] H352b

8332. Naḳl-i maʿnā diñle bunda iy hümām M350b
Saña tafṣîl olunur böyle tamām

8333. Yā İlāhî iderüz senden suʾāl
Ulu aduñıla dāyim biz nevāl

8334. Dilerüz şol ismüñile yā ʿAẓîm
Kim anuñla dîn olupdur müstaḳîm

8335. Dilerüz şol ismüñile yā Cevād L352b
Ki_anuñıla buldılar rızḳın her ʿibād[2536]

8336. Dilerüz şol ismüñile ber-devām
Ki_anuñıla yir ü gök buldı ḳıyām[2537]

8337. Dilerüz şol ismüñile hem-çünān
Kim anuñla mürdeler bulur revān[2538]

8338. Dilerüz şol ismüñile ber-kemāl
Kim suʾāl itse idersin sen nevāl[2539]

8339. Daḫı itse kim anuñla bir duʿā
Ol duʿāyı eyleyen sensin revā[2540]

8340. Cebreʾîl'üñ Rabbi sensin yā Cemîl
Daḫı Mîkāʾîl'e sen virdüñ sebîl

8341. Daḫı İsrāfîl'e virdüñ ḫoş havā
Ol havādan aldı ḥaẓẓın mā-sivā[2541]

8342. Göklere hem yirlere sensin Bediʿ H353a
Didiler hep yā Ḫafîḍ u yā Refîʿ

8343. Ẕü'l-celālsin Ẕü'l-ʿaṭāsın Ẕü'l-kerem

[2535] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 419.
[2536] şol: hem L
[2537] ismüñile ber-devām: ismile yā Müsteʿān L / Ki: Kim L // yir ü gök buldı ḳıyām: buldı mevtā cümle cān H, L
[2538] Bu beyit H'de yoktur.
[2539] Bu beyit H'de yoktur.
[2540] revā: devā H
[2541] ḫoş: sen H

Ẕü’l-cemālsin Ẕü’l-kemālsin Ẕü’l-ḥarem[2542]

8344. Yā İlāhī ol Muḥammed bāline
Raḥmet eyle cümle ehl ü āline

8345. Bize aña maġfiretden yā Kerīm M351a
Aña bize merḥametden yā Raḥīm

8346. Eyle sensin çünki Rabbü’l-ʿālemīn
Raḥmetüñden yā Raḥīme’l-müẕnibīn[2543]

8347. Hem velīsi meyyitüñ sünnet bile
Ḫayr u iḥsān eyleye raġbet ḳıla

8348. Leyle-i ülāda evvel ola bu L353a
Ṭāḳatınca ide ḫayrın ol eyü

8349. Olmasa yanında anuñ çoġ u az
İki rekʿat ḳılına ol dem namāz[2544]

8350. Her birinde Fātiḥa ide tamām
Āyete’l-Kürsī daḫı ber-ihtimām

8351. Hem Tekāṧür sūresin on kerre ol
Oḳuya ḳıla namāzı ber-uṣūl

8352. Çün namāzdan fāriġ ola ol cüvān
İşbu virdi söylesün dili hemān

Allāhümme ṣalleytü hāẕihi’ṣ-ṣalāte ve teʿlemü mā-eradtü bihā Allāhümme’bʿaṣ ṣevābehā ilā-ḳābri fülāni’l-meyyiti.[2545]

8353. Didi sensin yā İlāhī bī-niyāz H353b
Sen bilürsin ben neçün ḳıldum namāz

8354. Yā İlāhī gönder anuñ ecrini
İde pür-nūr ol fülānuñ ḳabrini

8355. Bil ki taḥḳīḳ ol Celīl ü ol Cemīl
Aña iʿṭā eyleye ecr-i cezīl

8356. Nūr u iḥsān rifʿat u ʿizzet daḫı

[2542] Ẕü’l-ʿaṭāsın: Ẕü’l-ʿaṭā hem L // Ẕü’l-kemālsin: Ẕü’l-kelāl ü L
[2543] Raḥmetüñden yā Raḥīme’l-müẕnibīn: Ente işfaʿ yā Şefīʿa’l-müẕnibīn L
[2544] ḳılına: pes ḳıla L
[2545] İmâmzâde, **Şir‘atü’l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 419.

Hem şefāʿat bula ol ḥürmet daḫı[2546]

8357. Daḫı ḳıldı çünki meyyit intiḳāl M351b
Müsteḥabdur anuñiçün hem nevāl

8358. Yaʿnī anuñiçün iḥsān olına
Tā anuñ derdine dermān bulına

8359. Pes yidinci gününe dek iy hümām L353b
Ḫoşdur iḥsān anuñiçün ve's-selām

8360. Daḫı aḥbāb olan aña hem-civār
Niʿmet iḥżār ideler iy baḫtiyār

8361. Bākī ehlin ṭoylayalar meyyitüñ
Yaʿnī ehlin gözleyeler meyyitüñ

Fe-innehū ṣallā'llāhü ʿaleyhi ve selleme lemmā-uṣībe Ḥamzatü raḍıya'llāhü ʿanhü ḳāle li-ehlihī iṣnaʿū li-ehli Ḥamzate ṭaʿāmen fe-innehüm fī-şuġulin ḳīle eleste neheyte ʿan-ẕālike ḳāle ʿaleyhi's-selāmü inne-mā-neheytü ʿani'r-riyā ve's-sümʿati.[2547]

8362. Zīre ʿālem faḫrı ḫayru'l-mürselīn
Ṣalvatü'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn[2548]

8363. Şol zamān kim Ḥamza'ya geldi vefāt H354a
Olsun anuñ rūḥına Ḥaḳ'dan necāt

8364. Emr ḳıldı ehline ḳuṭbü'l-enām
Ḥamza'nuñ ehli içün ola ṭaʿām[2549]

8365. Zīre anlar şuġl içinde bī-ḥużūr
Niʿmetile ṭoylamaḳ ḫayru'l-umūr

8366. Pes Ḥabīb'e söylenildi ol zamān
İşbu resme niʿmetiçün sen hemān

8367. Nehy ḳılmaduñ mıdı sen yā Resūl M352a
Didi olsun rūḥına raḥmet vuṣūl[2550]

8368. Pes riyādan sümʿadan nehy eyledüm

[2546] bula: birle H
[2547] Benzer lafızlarla rivâyeti kaynaklarda yer almaktadır. Bkz. Tirmizî, "Cenâiz", 21 (No. 998), 2/314; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 30 (No. 3132), 3/195.
[2548] ḫayru'l-mürselīn: ḳuṭbü'l-mürselīn L // Ṣalvatü'llāhi: Raḥmetu'llāhi L
[2549] ḳuṭbü'l-enām: ḫayru'l-enām L // ola: bişe H
[2550] vuṣūl: ḥulūl H

Anda lāyıḳ olan emri söyledüm[2551]

8369. Pes riyāsuz olsa niʿmet var cevāz L354a
Var riyā vü sümʿadan ḳıl iḥtirāz

8370. Yazılur elvāḥ olursa ber-ḳubūr
Mekrūh olur vāżıʿa gelür fütūr

8371. Zīre meyyit itmez andan intifāʿ
ʿAḳlı olan ider andan imtināʿ

8372. Daḫı olur bu sebebden bil ʿaẕāb
İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'l-ʿitāb[2552]

8373. Şol zamān kim ol aña rāżī ola
Ḥāli anuñ zecrile māżī ola

8374. Saġlığında nitekim olsa ḫiṭāb
Ḫaṣletinden olsa yaʿnī feṯḥ-i bāb

8375. Daḫı anuñ yüzine dürlü hüner
Söylenüp olsa muḫāṭab behrever

8376. Bu sebebden göriserdi ol ʿaẕāb H354b
Ger rıżāya meyl iderse bī-ḥisāb

8377. Ṣanma anı aña taḥsīn olısar
Medḥi anuñ aña nefrīn olısar[2553]

8378. *Rabbenā yessir lenā ḫayra'l-ḫiṭāb*
İdfaʿ ʿannā Rabbenā sūʾe'l-ʿaẕāb[2554]

8379. Balçıġıla kirecile ḳabrini
Ṣıvamasun mekrūh eyler emrini

8380. Daḫı mescid olsa mekrūh ber-ḳubūr M352b
Anuñ içre bil namāz virmez sürūr[2555]

8381. Ḳabr üzre daḫı diñle iy cüvān
Çadır olmaḳ ḳubbe ḳılmaḳ hem-çünān

[2551] olan emri: emri lā-büd L
[2552] ʿitāb: ʿiḳāb L *(Rabbimiz! Gazabına bizi muhatap eyleme.)*
[2553] anuñ: ḫalḳuñ H, L
[2554] ḫayra'l-ḫiṭāb: niʿme'l-ḫiṭāb L // sūʾe'l-ʿaẕāb: biʾse'l-ʿaẕāb L *(Rabbimiz! Bizi hayırlara muhatap kıl. Rabbimiz! Bizi azabın şerrinden koru.)*
[2555] virmez: olmaz H

8382. Yaʿnī anda ṭurmaġiçün bir zamān L354b
Ḳubbe çadır oldı mekrūh bī-gümān

8383. Gölge içün olsa ḳabre yāḫud ol
Ol daḫı olur kerāhet ber-fūżūl

8384. Zīre anuñ gölgesi olur ʿamel
Ḳubbe çadır sāyesi virür ḫalel[2556]

8385. *Rabbenā yessir lenā niʿme'l-ʿamel*
İdfaʿ ʿannā Rabbenā biʾse'l-emel[2557]

8386. *Fe'cʿali'llāhümme lutfen li'ẕ-ẕalīl*
Yesteẕıllu raḥmeten minhu'l-ʿalīl[2558]

8387. Ger ʿalāmet ḳılsalar iʿlāmiçün
Yaʿnī bilmez kişiye ifhāmiçün

8388. Pes ḳayırmaz ol ʿalāmet ḳılına
Tā anuñla her mekābir biline

8389. Oldı İslām sünnetinden iy emīn H355a
Lev-eradte zur ḳubūra'l-müslimīn[2559]

8390. Zīre ʿālem faḫrı ol kān-ı vefā
Vir ṣalavāt rūḥına bulsun ṣafā

8391. Didi taḥḳīḳ nehy idüben bī-gümān
Ḳabri zāʾir olmayasız bir zamān

8392. Āgeh oluñ zāʾir oluñ siz anı
Ecr-i bī-ḥad vire size ol Ġanī

8393. Aḳribāsı ḳabrini daḫı hemīn M353a
Oldı zāʾir ol şefīʿu'l-müẕnibīn

8394. Ehl-i īmān ḳabrine ḳıldı ʿubūr
Hem duʿā-ı ḫayrıla virdi sürūr

8395. Yine sünnet çeşmesinden aḳdı ṣu L355a
Kim ziyāret ḳaṣd ider alsun vuḍū

[2556] gölgesi: sāyesi L // sāyesi: gölgesi L
[2557] *Rabbimiz! Bize salih ameller nasip eyle. Rabbimiz! Kötü isteklerimizin şerrinden bizi koru.*
[2558] *Ey Allâhım gölgede olana lutfeyle. Darda olan ondan rahmet gölgesiyle gölgelenir.*
[2559] *Dilersen Müslümanların kabrini ziyaret eyle.*

8396. İki rekʿat daḫı ḳılsun ol namāz
Diñle tafṣīl olunur iy ehl-i rāz

8397. Fātiḥa hem Āyete'l-Kürsī tamām
Her birinde oḳuna iy nīk-nām

8398. Daḫı İḫlāṣ sūresi iy baḫtiyār
Her birinde üçer ola iḫtiyār

8399. Ol namāzuñ ecrini ol nāmudār
Meyyit içün diye olsun iḫtiyār[2560]

8400. Daḫı andan ṣoñra sākin ber-vaḳār
Maḳbereden yaña gide ber-ḳarār[2561]

8401. Çün yitişe maḳbere üzre hemān
İşbu resme diye ol dem bī-gümān[2562]

Ve ʿaleykümü's-selāmü yā ehle'd-diyāri mine'l-müslimīne ve'l-müʾminīne raḥime'llāhü müstaḳdimīne minküm ve'l-müsteʾḫirīne minnā entüm lenā selefün ve naḥnü leküm tebeʿun ve innā in-şāʾallāhü biküm le-lāḥiḳūn.[2563] H355b

8402. İşbu resme çün tamām ola selām
Hem tażarruʿ birle ol bāḳī kelām

8403. Ehl-i ḳabrüñ yüzine ḳarşu hemān M353b
Oturup Yāṣīn oḳuya ol zamān[2564]

8404. Yāḫud aña her ne kim olsa geñez
Oḳusun kimse ṣevāb olmaz dimez

8405. Daḫı andan ṣoñra tesbīḥ eyleye L355b
Daḫı andan ṣoñra diñle n'eyleye

8406. Meyyit içün ide ol dem hem duʿā
Ḥaḳ ḳatında ol duʿā ola revā

8407. Döne andan menziline ol kişi
Çün ziyāret eyledi bitdi işi

[2560] iḫtiyār: ber-ḳarār H
[2561] Bu beyit H'de yoktur.
[2562] maḳbere: maḳbura L
[2563] Bu dua çeşitli rivâyetleri ihtiva etmektedir. Müslim, "Cenâiz", 103 (No. 974), 2/669; Tirmizî, "Cenâiz", 59 (No. 1053), 5/296.
[2564] oturup: ḳāʿiden H

Ve fi'l-ḥadīṯi: "Mā-min-ʿabdin yemurru bi-ḳabri racülin kāne yaʿrifuhū fi'd-dünyā fe-yüsellimü ʿaleyhi illā ʿarefehū ve radde ʿaleyhi's-selāme."[2565]

8408. İftiḫāru'l-enbiyā ḳuṭbü'l-enām
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām[2566]

8409. Didi bir ḳul bir kişile āşinā
Olsa ölüm gelse anuñ başına

8410. Varsa anuñ ḳabrine virse selām
Merd-i mürde bilür anı iy hümām

8411. Redd ider anuñ selāmın ol zamān H356a
Yaʿnī alur ḫoş selāmın bī-gümān

Ve fī-ḥadīṯin āḫara: "Men merra ʿale'l-meḳābiri fe-ḳaraʾe ḳul Hüva'llāhü Eḥadün ʿaşarate merraten ṯümme vehebe ecrahū li'l-emvāti uʿṭıye ecruhū bi-ʿadedi tilke'l-emvāt."[2567]

8412. Bir ḥadīṯ-i āḫar içre ol Ḥabīb
Ol ḳamu derdlülere olan ṭabīb[2568]

8413. Didi her kim ol meḳābir yanına M354a
Varsa yaʿnī uġrasa bir yanına

8414. On bir İḫlāṣ sūresin ḳılsa revān L356a
Daḫı ecrin anlara virse hemān[2569]

8415. Anda yatan mürdeler deñlü ṯevāb
Virilür ol kimseye budur ṣavāb

8416. Sūre-i Yāṣīn oḳumaḳ müsteḥab
Bil meḳābir üstine iy pür-edeb

8417. Kıldı ṯābit anı bir meşhūr ḥadīṯ
Oḳı dāyim ḳoma dilden yā Muġīṯ

8418. Bil Ḥabīb'üñ sünnetinden iy piser
Ḳabri naʿleyn birle başma ḳıl ḥaẕer

[2565] Temmâm b. Muhammed b. Abdullah b. Ca'fer b. Abdullah b. el-Cüneyd el-Becelî er-Râzî, **el-Fevâid**, Thk. Hamdî Abdulmecid es-Selefî, 2 Cilt, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1412, 1/63.

[2566] Bu beyit L'de şöyledir: "İftiḫāru'l-enbiyā ve'l-mürselīn / Raḥmetu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn"

[2567] el-Hallâl, Ebû Muhammed el-Hasen b. Muhammed b. el-Hasen b. Ali el-Bağdâdî, **Min Fedâili Sûreti'l-İhlâs ve mâ li-Kâri'ihâ**, Thk. Muhammed b. Rizk b. Tarhûnî, Mektebetü Lîne, Kâhire, 1412, 101.

[2568] Bir: Bu H

[2569] virse: virsün H

Fe-inne ṣallā'llāhü ʿaleyhi ve selleme kāne yekrahu ẕālike.[2570]

8419. Zīre ḳuṭbü'l-enbiyā kān-ı vefā
Vir ṣalavāt rūḥına bul sen ṣafā[2571]

8420. Ḳabri naʿleyn birle başmaḳ emrini
Ḳıldı mekrūh gözle anuñ ṭavrını

8421. Pes mekābir arasında müsteḥab H356b
Yalın ayaḳ yürimekdür bā-edeb

8422. Anlaruñçün Allāh'a ide duʿā
Yarlıġanmaḳ istese hem-çün revā

Ve raʾā Resūlü'llāhi ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme yemşī ʿale'l-ḳubūri fī-naʿleyni fe-emerahū bi-ḫalʿihimā.[2572]

8423. Daḫı diñle iftiḫāru'l-mürselīn
Ṣalvatü'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn[2573]

8424. Gördi bir vaḳt bir kişi eyler mürūr M354b
Naʿlin üzre oluban başar ḳubūr

8425. Emr ḳıldı ḫalʿına anuñ Resūl L356b
Yaʿnī çıḳar ayaġuñdan didi ol

8426. Diñle daḫı sünnetinden iy hümām
Ḫayrıla añ meyyiti añsañ müdām[2574]

8427. Zīre böyle emr ḳıldı ol Ḥabīb
Ol ḳamu derdlülere olan ṭabīb

8428. Müslimānlar meyyitin Müslim olan
Ẕikr idenler ḫayrıla iy nev-cüvān

8429. Zīre ḳuṭbü'l-enbiyā ḫayru'l-enām[2575]
Aḳbilūhüm bi'ṣ-ṣalāti ve's-selām

8430. Ḫayrıla añılmaġa meyyit müdām

[2570] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 422.
[2571] bulsun: bul sen H, M
[2572] Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 78 (No. 3230), 3/217; İbn Mâce, "Cenâiz" 46 (No. 1568), 1/499.
[2573] Ṣalvatü'llāhi: Raḥmetu'llāhi H, L
[2574] añsañ: añsuñ H (Bu beyitten sonra L'de şu metin vardır: "Fe-innehū ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme emera bi-ẕālike ey bi-ẕikri'l-ḫayri")
[2575] ḫayru'l-enām: faḫru'l- enām: L

Emr ḳıldı luṭfıla ol nīk-nām[2576]

Ve ḳāle: "Lā-tesübbü'l-emvāte fe-innehüm ḳad efḍav ilā-mā-ḳaddemū."[2577]

8431. Hem daḫı emvāta sögmeñ didi ol
Zīre anlar buldılar aṣla vuṣūl

8432. Anlara lāyıḳ degül söġmek didi H357a
Ḫayrı bil kim anları sevmek didi

8433. Zīre anlardur muḥaḳḳaḳ sābiḳūn
Feyż-i faż̈l-ı Ḥaḳḳ'a anlar lāḥiḳūn[2578]

Ve ḳāle: "Lā-tesübbü'l-emvāte fe-tü'ẕū bihi'l-aḥyā'e."[2579]

8434. Didi daḫı luṭfıla ḫayru'l-enām
Ḳul ʿaleyhi eṣ-ṣalātü ve's-selām

8435. Saḳınuñ sebb eylemeñ emvāta siz M355a
Bir gün ola siz de yirde yatasız

8436. Zīre andan diriler çeker cefā L357a
Müʾmin olan incinür bulmaz ṣafā

8437. Zinde olur mürdeler rūz-i cezā
Olmasun kim ola size nā-sezā

8438. *Rabbenā yessir lenā niʿme's-sürūr*
Rabbenā etmim lenā ḫayra'l-umūr[2580]

8439. *İbtedeʾtü ḥāmiden yā Ẕe'l-cemāl*
Fe'nteheytü ḳāṣıran yā Ẕe'l-kemāl[2581]

8440. İy **MUḤAMMED** eyle Ḥaḳḳ'a raġbeti
Tā kim ide saña Allāh raḥmeti[2582]

8441. Hem Ḥabīb'üñ luṭfını eyle ṭaleb
Vir ṣalavāt şevḳile gözle edeb

[2576] ol: iy L
[2577] İmâmzâde, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, s. 422.
[2578] Bu beyit L'de yoktur.
[2579] Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, 4/252; Tirmizî, "Birr ve Sila", 51 (No. 1982), 4/353.
[2580] *Rabbimiz! En güzel sevinci bize nasip eyle. Rabbimiz! İşlerimizi hayırla tamamla.*
[2581] *Ey cemâl sahibi Allâhım! Sana şükrederek başlamıştım. Ey kemâl sahibi Allâhım! Kusurlarımın farkında olarak bitiriyorum.*
[2582] Sonu eksik olan Y nüshası dışındaki bütün nüshalarda Muhammed b. İbrâhîm'in mahlası "Muḥammed" olarak geçmektedir.

8442. Hem daḫı aṣḥābına evlādına
Vir ṣalavāt şöyle kim evlā dine

Allāhüme ṣalli ve sellim ʿalā-seyyidinā Muḥammedin fi'l-evvelīne ve ṣalli ve sellim ʿalā-seyyidinā /H357b/ Muḥammedin fi'l-āḫirīne ve ṣalli ve sellim ʿalā-Ḥabībi'l-Ḥaḳḳi fi'l-meleʾi'l-aʿlā ilā-yevmi'd-dīn ve ṣalli ve sellim ʿalā-efḍali'l-ḫalāyıḳı Muḥammedin ve ālihī ecmaʿīn ve ṣalli ve sellim ʿalā-cemīʿi'l-enbiyāʾi /M355b/ ve'l-mürselīn ve ʿalā-ehli ṭāʿatike min-ehli's-semāvāti ve ehli'l-arāḍīne ve ʿalā-aṣḥābihī ve etbāʿihī ve eşyāʿihī ve ezvācihī Muḥammedin mine'l-müʾminīne /L357b/ ve'l-müslimīne ve'ḥşurnā ve'rḥamnā maʿahüm bi-raḥmetike yā Erḥame'r-rāḥimīn ve'l-ḥamdü li'llāhi Rabbi'l-ālemīn.

Ḥīne temme'l-kitābü ḳavlen
Bi'l-cühdi'l-keṣīri beẕlen

Elheme'l-mülhimü ʿadlen
Ṣāra't-tārīḫu ***faḍlen***[2583] **(فضلا)**

Ve ḳad feraġa min-naẓmi hāẕe'l-kitābi'l-meşḥūni bi-ferāʾidi'l-ʿavāʾidi cāmiʿān beyne'l-evānisi ve'l-evābidi yedü'l-müẕnibi'l-muḥtāci ilā-feyḍı ʿināyeti'l-vehhāci'l-mütekāsili fī'l-ʿameli'l-müteṭāvili fi'l-emeli'l-müteġāfili min-hücūmi'l-eceli'l-mütesāhili bi-tesvīfi'l-meheli **Muḥammedi'bni İbrāhīmi'l-Eceovasiyyi**'l-müfteḳıri [2584] ilā-Rabbihi'r-Raḥīmi razeḳahu'llāhü Teʿāle's-saʿādete'l-kübrā ve'l-fevze ve'n-necāḥa /H358a, M356a/ fi'l-ʿuḳbā Allāhümme eyḳıḍhu ve sāʾiri'l-ġāfilīne min-seneti'l-ġafelāti /L358a/ ve enciḥhu min-varṭati'l-mühlikāti va'ṣrif ʿināne himmetihī ilā-ışlāḥi nefsihi ve'cʿal yevmehū ḫayran min-emsihī ve'rḳa min-ḥaḍīḍi'l-ḳīli ve'l-ḳāli ilā-evci'l-ʿameli ve'l-ḥāli ve-lā-taḫtim ʿumrahū fi'l-işti̇ġāli bi'l-vesāʾili ve'l-ālāti bel belliġhu yā Mülhime'l-ḫayri ve Müfīḍa's-saʿādeti ilā-ecelli'l-maḳāṣıdı ve'l-mühimmāti maʿa-kāffeti ẕevi'l-meʾāribi ve'l-ḥācāti ve'ḳḍı merāmehū yā Sāmiʿa'l-münācāti ve Mücībe'd-daʿavāti **fi'l-yevmi'l-ḫāmisi ʿaşara min-şehri şaʿbāne**'l-muʿaẓẓami min-şuhūri **seneti iḥdā ʿaşara ve tisʿa miʾetin** hicriyyetin hilāliyyetin Muhammediyyetin ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve selleme ve ʿalā-ālihī ve aṣḥābihī ve etbāʿihī ve ezvāciḥī rıḍvānü'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīn mübtediʾen bi-naẓmihī **fi'l-yevmi'l-ḫāmisi ʿaşara min-şehri rebīʿi'l-āḫiri** mine's-seneti'l-meẕkūrati fe-şāra itmāmühū /M356b/ **fī-erbeʿati eşhurin**[2585] bi-ʿavni'l-Meliki'l-ʿAllāmi ve bi-ḥurmeti seyyidi'l-enāmi Muḥammedin ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü ilā-ḳıyāmi's-sāʿati ve's-sāʿati'l-ḳıyāmi bi-raḥmetike yā Erḥame'r-Rāḥimīne /H358b/ ve'l-ḥamdüli'llāhi Rabbi'l-ʿāl

[2583] "Faḍlen" **(فضلا)** kelimesi ebced hesabıyla eserin telif tarihi olan hicrî 911'i vermektedir. . Ayrıca Manisa nüshasında kelimenin altına müstensih tarafından rakamla "911" de yazılmıştır.
[2584] "Eceovasiyyi" ifadesi sadece L nüshasında geçmektedir.
[2585] fī-erbeʿati eşhurin: fī-ḫamseti eşhurin L

SONUÇ

Şir'a-i Manzûme, Buharalı âlim İmâmzâde'nin (ö. 573/1177) Arapça olarak telif ettiği *Şir'atü'l-İslâm*'ın manzum bir tercümesidir. Kaynak eserin müellifi olan İmâmzâde, Hanefî-Mâturîdî fıkıh geleneğinin önemli temsilcilerini yetiştiren Mâverâünnehir'e mensuptur. Bu gelenekten beslenerek telif edilen *Şir'atü'l-İslâm*, Ehl-i Sünnet'in inanç, ibadet ve ahlâk anlayışını tam anlamıyla yansıtmaktadır. Eser, Eceabatlı Muhammed b. İbrahim tarafından 911/1506'da Türkçeye çevrilmiştir. Tespitimize göre *Şir'a-i Manzûme*, 8442 beytiyle Türk Edebiyatı'nın en hacimli manzum ilmihâl kitabıdır. Aynı zamanda bu eser, bir ahlâk ve öğüt kitabı özelliği de taşımaktadır. Bu eserin muhteva incelemesi ve tenkitli metin çalışmasıyle elde ettiğimiz sonuçlar şöyledir:

1. Bu eser, Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine uymanın gerekliliği, ilim öğrenmenin ve öğretmenin fazîletleri, Allah'ı zikretmenin önemi, tevbe etmenin faydaları, zekat vermenin önemi, namazın âdâbı, orucun faziletleri, insan ilişkilerinde dikkat edilmesi gereken hususlar, komşu hakları, yolculuk âdâbı, insanlara dinin emir ve yasaklarını anlatmanın önemi gibi fasıllarla ibadet, ahlâk ve muamelata dair meseleleri Kur'an ayetleri ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hadisleri ile ele almaktadır.

2. Kaynak eser olan *Şir'atü'l-İslâm*'da herhangi bir kitap ismi zikredilmemiştir. Eser, sünnete tâbî olmanın gerekliliğini ve Ehl-i Sünnet'in inanç esaslarını zikrederek başlamaktadır. Birçoğu Kütüb-i Sitte'de yer alan hadisler, mütercim tarafından *Şir'a-i Manzûme'*ye de eksiksiz olarak aktarılmıştır. Ayrıca mütercimin kendi iktibası olan ayet ve hadisler de eserde yer almaktadır. *Şir'a-i Manzûme'*de birçok ayetin ve hadisin manzum tercümesi vardır. Eserde ayet ve hadis iktibaslarının yanında deyim, irsal-i mesel, müteradif kelimeler ve cinaslara da yer verilmiştir.

3. *Şir'a-i Manzûme*, Bâyezîd-i Velî olarak da anılan, ilim ve takvâ sahibi Sultan II. Bâyezîd'e (1481–1512) ithaf edilmiştir. Türk Edebiyatı'nda mesnevî türünün altın çağını yaşadığı 15 ve 16. yüzyıllarda çok sayıda dînî-tasavvufî ve ahlâkî mesnevîler yazılmıştır. Muhammed b. İbrahim tarafından *Şir'a-i Manzûme* adıyla yapılan tercüme de bu mesnevîlerlerden birisidir. Bu uzun mesnevîde bir Müslüman'ın hayatı için elmas kıymetinde tavsiyeler bulunmaktadır. Şir'a-i Manzûme, edeble edebiyatı kendisinde cem etmiş önemli bir mesnevîdir. Prof. Dr. Ahmet Kartal'ın

eserinden ilham alarak ifade edecek olursak; *Şir'a-i Manzûme*, Doğu'nun hayat hikayesidir. İslâm'ın edeblerini şiir diliyle bize sunan bu eser, dil açısından Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca dil ve muhteva zenginliği açısından da kıymetli bir eserdir.

4. *Şir'a-i Manzûme*'nin müellifi Muhammed b. İbrahim, mahlasını "Muhammed" olarak eserinin hatimesinde vermiştir. Müellif hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Sadece Los Angeles nüshasında yer alan "Muhammed b. İbrahim el-Eceovasiyyü" ifadesinden hareketle onun Eceabatlı olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Muhammed b. İbrahim'in Türkçenin yanında Arapça ve Farsça ile de şiir yazabilen medrese tahsili görmüş bir şair olduğu eserinden anlaşılmaktadır. Eskilerin ifadesiyle o, "üç lisanda nazma muktedir" olan bir şairdir. Kaynak eserden bağımsız olarak yazdığı beyit ve mısralar, şiire olan vukûfiyetini göstermektedir. Ayrıca ayet ve hadislerden yaptığı tam, kısmî ve mânen iktibaslar onun iyi bir dînî eğitim de aldığını göstermektedir.

5. Araştırmalarımızın neticesinde *Şir'a-i Manzûme*'nin tamamı üzerine tenkitli metin çalışması yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmamızda *Şir'a-i Manzûme*'nin 6 adet nüshasına ulaşılmıştır. Manisa, Los Angeles ve Diyanet nüshaları ilk defa bu çalışmamızla ilim dünyasına duyurulmuştur. Agah Sırrı Levend'in zikrettiği Fahri Bilge nüshasına ise ulaşılamamıştır. Ahmet Aydın tarafından eserin 1762 beyitlik kısmı üzerine 2016 yılında yapılan yüksek lisans çalışmasında sadece Yazma Bağışlar nüshası ile *Osmanlı Müellifleri*'nde bahsi geçen Hacı Mahmud nüshası kullanılmıştır. Doktora tezimizde tenkitli metin için Manisa, Los Angeles ve Hacı Mahmud nüshaları seçilmekle birlikte diğer nüshalardan da istifade edilmiştir. Tenkitli metnimizin 81. beytinde eser adı olarak geçen "*Şir'a-i Manzûme"* ifadesi ilk defa bu çalışmamızda zikredilmiştir. Daha önce yapılan çalışmalarda bu eserden *Şirâtü'l-İslâm*'ın manzum tercümesi olarak bahsedilmiştir.

6. Kaynak eserdeki konulara yapılan eklemeler, mütercimin telifi olan mısra ve beyitler, *Şir'a-i Manzûme'*yi hacim olarak genişletmiş ve esere telif hususiyeti de kazandırmıştır. Mütercimin katkıları kaynak metinle tam bir uyum arz etmektedir. Bu katkıların yanı sıra büyük oranda kaynak metne bağlı kalan şair, kaynak metindeki ifadeleri edebî bir üslup içerisinde Türkçeye aktarmıştır. Mütercim, kaynak metnin lafızlarını da kimi yerde manzum metinde kullanmaktadır. Mütercim, şiire, dile ve kaynak esere olan hâkimiyetiyle iyi bir tercüme ortaya koymuştur. Tâhirü'l-Mevlevî'nin tercüme eserlerde olmaması gerektiğini belirttiği

"tercüme kokusu" *Şir'a-i Manzûme'*de hissedilmemektedir. Bunun yanında mütercim, yaptığı katkılarla da tercümesini genişletmiştir. Agah Sırrı Levend'in tercüme konusunda yaptığı dörtlü tasnifinden ikisini birleştirecek olursak; *Şir'a-i Manzûme*'nin "aslına uygun ve genişletilmiş çeviriler"den olduğunu söyleyebiliriz.

7. *Şir'a-i Manzûme'*nin "giriş" kısmındaki ilk 95 beytin 80 tanesi tamamen mütercime aittir. Giriş'teki diğer 15 beyit ise kaynak eserin mukaddimesinde geçen kelime ve tamlamaları içermektedir. "Giriş"in ardından gelen "muhteva" kısmı 48 fasıldan oluşmaktadır. İlk 18 fasıl (2025 beyit) üzerine yaptığımız çalışmada *Şir'a-i Manzûme*'deki telif oranı %14; Muhammed b. İbrahim'in kaynak esere yapmış olduğu katkı ise %16.4 olarak tespit edilmiştir. Beyit düzeyinde katkıların dışında birçok beytin birinci ya da ikinci mısrasının mütercime ait olduğunu da hesaba katacak olursak, bu oran daha da artacaktır.

8. 8442 beyit olan *Şir'a-i Manzûme, Şir'atü'l-İslâm'*ın diğer manzum tercümeleri arasında en hacimli ve kıdemli olanıdır. Âbidî'nin *Ravzatü'l-İslâm*'ı 1950 beyit, Alioğlu Süleyman'ın bir tane yazma nüshasını tespit ettiğimiz *Lezzetü'l-İslâm*'ı 2111 beyit, Bahtî'nin *Terceme-i Şir'atü'l-İslâm*'ı ise 6040 beyittir. Muhammed b. İbrahim'in genişletilmiş tercümesi, Bahtî'nin tercümesinin yaklaşık %40'ı kadar daha fazla beyit ihtiva etmektedir. Buradaki kıyastan elde edilen netice, *Şir'a-i Manzûme*'nin telif yönünü bir başka açıdan ortaya koymaktadır.

9. Muhammed b. İbrahim, bu eserini aruzun remel bahrinin edebiyatımızda çok sık kullanılan "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıbıyla yazmıştır. Türkçenin aruza henüz uyum sağlamadığı bir dönemin ürünü olan eserde imale ve zihaflara rastlanılmaktadır. Ayrıca eserde vezin gereği ünlü düşmesi sonucu meydana gelen "birleşme"ler de bulunmaktadır. Kimi yerlerde farklı tercihler söz konusu olmakla birlikte *Şir'a-i Manzûme'*de belirli imla özellikleri korunmuştur.

10. Geçmişden günümüze intikal eden bu eserlerimiz kıymetli birer hazinedir. Onları hürmetle kabul etmek ve ilmî usûllerle incelemek, bu manevî mirasın sahipleri olarak bizlerin aslî vazifesidir. Bu çalışmamızda, doğru okumanın, doğru anlamadan geçtiği düşüncesiyle hareket edilmiştir. Beyitlerin manasına azami ölçüde nüfuz etmek için kaynak eserin diğer şerh ve tercümelerinden istifade edilmiştir. Kelimelerin bağlama uygun olan anlamları sözlüklerden tespit edilerek ayrıca tezimize eklenmiştir.

11. Didaktik eserlerdeki sade, anlaşılır ve sanat kaygısından uzak üslubu, Muhammed b. İbrahim'in bu tercümesinde de buluruz. Muhammed b. İbrahim, *Şir'a-i Manzûme* adlı bu tercümesiyle kendisindeki şiir kabiliyetini içinde yaşadığı toplumun eğitim ve irşadı için kullanmış bir şairdir.

KAYNAKÇA

YAZMA ESERLER

ALÎOĞLU SÜLEYMÂN, **Lezzetü'l-İslâm**, Ankara Milli Kütüphane, Nr. 06 Mil Yz A 4781.

BAHTÎ, **Şirâtü'l-İslâm Tercümesi**, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Agah Sırrı Levend Bölümü, Nr. 492.

BİGAVÎ, Hacı Ahmed b. Seyyid, **Terceme-i Avârifü'l-Maârif**, Berlin Devlet Kütüphanesi, Nr. Ms. Or. Oct. 2904.

----------, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Ankara Millî Kütüphane, Nr. 06 Mil Yz A 30

----------, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Şeriyye Bölümü, Nr. 387.

----------, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm**, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 656.

Câmi'u'ş-Şürûh fî-Şerhi Şir'ati'l-İslâm, Süleymaniye Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nr. 862.

Câmi'u'ş-Şürûh Şerhü Şir'ati'l-İslâm, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005631.

İMÂM MUSTAFA, **Şir'atü'l-İslâm Tercümesi**, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, Nr. 1875.

----------, **Şir'atü'l-İslâm Tercümesi**, Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultân, Nr. 270.

KURD MEHMED EFENDİ, **Mürşidü'l-Enâm ilâ-Dâri's-Selâm fî-Şerhi Şir'ati'l-İslâm**, Kral Suud Üniversitesi Kütüphanesi, Nr. 218/3909.

MUHAMMED B. İBRAHİM, **İlmihâl Manzûmesi (Nazm-ı Cevâhir)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-II.

----------, **Şir'atü'l-İslâm Tercümesi (Şir'a-i Manzûme),** Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, Nr. 1592.

----------, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme),** Manisa İl Halk Kütüphanesi, Nr. 45 Hk 4981.

----------, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme),** Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nr. 4193.

----------, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-I.

----------, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Mısır Millî Kütüphanesi Fıkhî-Türkî-Talat Bölümü, Nr. 68

----------, **Tercüme-i Şir'atü'l-İslâm (Şir'a-i Manzûme)**, Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Kütüphanesi Türkçe Elyazmaları Bölümü (A Collection of Turkish Manuscripts, ca. 1600-1900 LSC.0896), Box. 30, Nr. 83.

Terceme-i Şir'atü'l-İslâm, Ankara Milli Kütüphane, Nr. 06 Mil Yz A 8980.

Terceme-i Şir'atü'l-İslâm, Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa Koleksiyonu, Nr. 319.

YA'KUB B. SEYYİD ALİ, **Mefâtîhü'l-Cinân ve Mesâbîhü'l-Cenân**, Sarajevo Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Nr. 6766.

----------, **Şerh-i Gülistân**, Ankara Milli Kütüphane, Nr. 06 Mil Yz A 5654.

KİTAPLAR

AKÇİÇEK, Abdülkadir, **Müslüman'ın Görgü Kitabı Şir'atü'l-İslâm**, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1978.

AKSOYAK, İsmail Hakkı, **Üsküplü Atâ-Tuhfetü'l-Uşşâk**, Ahmet Yesevî Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2017.

ATİK, Kemal vd., **İslâmî Kavramlar**, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.

BAĞDATLI İSMAİL PAŞA, **Hediyyetü'l-Ârifin**, 2 Cilt, Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, 1951.

BAHTÎ, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm**, Mustafa Efendi Matbaası, İstanbul, 1293.

BRILL, E. J. - KONINGSVELD, Pieter Van, **Islamic Collections - Catalogue 510**, Leiden, 1979.

BRILL, E. J., **Oriental Manuscript - Catalogue 555**, Leiden, 1986.

BROCKELMANN, Carl, **Geschichte Der Arabischen Litteratur, Supplementbande,** 3 Cilt, Brill, Leiden, 1937-1942.

BURSALI MEHMED TAHİR EFENDİ, **Osmanlı Müellifleri,** Haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, 3 Cilt, Meral Yayınları, İstanbul, t.y.

BURSALI MEHMED TAHİR, **Osmanlı Müellifleri,** 3 Cilt, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1333-1342.

CANSEVER, Turgut, **İslâm'da Şehir ve Mimarî**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016.

ÇELEBİOĞLU, Amil, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yayınları, İstanbul, 1998.

----------**,** Amil, **Muhammediye**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2018.

ÇOPUR, Emel Nalçacıgil, **16. Yüzyıl Mesnevîlerinde Ayet ve Hadis İktibasları**, Uğur Tuna Yayınları, Konya, 2016.

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, Ankara, 2000.

ECE, Selami, **Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri I-II**, Eser Basım Yayınları, Erzurum, 2015.

ERDOĞAN, Mehtap, **Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013.

EROĞLU, Süleyman, **Hamdullah Hamdi-Ahmediyye**, Bursa Akademi yayınları, Bursa, 2015.

FİDAN, Mustafa, **İbrahim Tennûri Hayatı ve Eserleri**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 2017.

Fihrisü'l-Mahtûtâti't-Türkiyye el-Osmâniyye, 4 Cilt, Al-Hey'el-Mısrıyye'l-Âmme Li'l-Kitâb, Kâhire, 1987.

GÖRMEZ, Mehmet, "Hz. Peygamber'in Bir Hadis-i Şerifinde Din Tanımı", **Diyanet İlmi Dergi**, 2014, S. 278, s. 4-9.

GÜMÜŞKILIÇ, Mehmet, **Moralı Bahtî'nin Menasik-i Hacc'ı (Giriş-Dil İncelemesi-Metin-Sözlük/İndeks-Tıpkı Basım)**, Akademi Titiz Yayınları, İstanbul, 2013.

HAYRUDDÎN EZ-ZİRİKLÎ, **el-A'lâm**, 8 Cilt, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 2002.

İMÂMZÂDE, Muhammed b. Ebî Bekir, **İslâm Ahlâk ve Âdâbı (Şir'atü'l - İslâm)**, Haz. Fazilet Neşriyat Araştırma Heyeti, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2011.

----------, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, Erenler Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018.

----------, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Nâzım en-Nedvi, Dâru'l-Beşair, Beyrut, 2007.

İPEKTEN, Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2004.

İSLÂMOĞLU, Abdulmecit, **Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme-Metin),** Bolu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Bolu, 2013.

KAPLAN, Mahmut, **Hayriyye-i Nabi (İnceleme-Metin)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1995.

KARAAĞAÇ, Günay, **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 2003.

KARABULUT, Ali Rıza - KARABULUT, Ahmet Turan, **Dünya Kütüphanelerinde Mevcut İslâm Kültür Tarihi İle İlgili Eserler Ansiklopedisi,** 6 Cilt, Mektebe yayınları, Kayseri, t.y.

KARAKÖSE, Saadet, "Bir Elif Çekmek: Klâsik Edebiyatımızda Elif", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S. 2/1, 2013, s. 199-228.

KARAMAN, Hayreddin vd., **İlmihâl-I, İman ve İbadetler**, TDV İSAM Yayınları, İstanbul, 1999

KARTAL Ahmet, **Doğu'nun Uzun Hikayesi**, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2014.

KÂTİP ÇELEBİ, **Keşfü'z-Zunûn an-Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn**, Çev. Rüştü Balcı, 5 Cilt, Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul, 2016.

KAVAKCI, Yusuf Ziya, **XI. ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Mavara'al-Nahr İslâm Hukukçuları**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1976.

KAYAALP, İsa, **Âbidî-Hayat Kitabı-Ravzatü'l-İslâm**, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2016.

KEHHÂLE, Ömer Rızâ, **Muʿcemü'l-Müʾellifîn: Terâcimü Muşannifi'l-Kütübi'l-ʿArabiyye,** 13 Cilt, Dımaşk, 1957-1961.

KELEŞ, Reyhan, **Divan Şiirinde Ayet ve Hadis İktibasları**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2016.

KOCAKAPLAN, İsa, **Açıklamalı Edebî Sanatlar**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008.

KURNAZ, Cemal - ÇELTİK, Halil, **Divan Şiiri Şekil Bilgisi**, Berikan Yayıncılık, Ankara, 2003.

LEKNEVÎ, **el-Fevâ'idü'l-Behiyye**, Nşr. M. Bedreddin Ebû Firâs, Kâhire, 1324.

LEVEND, Agah Sırrı, **Eski Türk Edebiyat Araştırmaları**, 2 Cilt, TTK Yayınları, Ankara 2016.

----------**, Türk Edebiyatı Tarihi,** TTK Yayınları, Ankara, 1998.

MERİÇ, Cemil, **Bu Ülke**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1979.

OKUYUCU, Cihan - YAZAR, Sadık, **Tercüme-i İbtidânâme**, TDK Yayınları, Ankara, 2018.

ÖZÇELİK, Kenan, **Ravzatu'ş-Şüheda Tercümesi**, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2016.

ÖZEL, Ahmet, **Hanefî Fıkıh Âlimleri**, TDV Yayınları, Ankara, 2018.

ÖZFIRAT, Bayram, **Sîretü'n-Nebî - Muhammed Efendi**, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2019.

ÖZKILIÇ, Ahmet vd., **Rumeli Eyaleti (1514-1550)**, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013.

ÖZTÜRK, Erdem Can, **Ayn-ı Ekber Mehmed Efendi'nin Şema'il-i Şerif Tercümesi**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2018.

----------, **Lami'î Çelebi'nin Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara, 2015.

PEKOLCAY, Necla, **İslâmî Türk Edebiyatı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1996.

SARAÇ, M. A. Yekta, **Klasik Edebiyat Bilgisi (Belağat)**, Gökkubbe Yayınları, İstanbul, 2010.

SEYYİD ALİZÂDE, **Şir'atü'l-İslâm Şerhi**, Çev. Naim ERDOĞAN, Pamuk Yayınları, İstanbul, t.y.

----------, **Şir'atü'l-İslâm: İslâm Yolu**, Çev. Lutfullah Uyan, A. Faruk Meyan, Çelik Yayınevi, İstanbul, 1980.

SOYSAL, M. Orhan, **Edebî Sanatlar ve Tanınması**, MEB Yayınları, İstanbul 2005.

SÜREYYA, Mehmed, **Sicill-i Osmânî**, Haz. Nuri Akbayır, Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.

ŞAHİN, Hatice, **Eski Anadolu Türkçesi**, 4. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.

ŞENOCAK, İhsan, **Kudemâ Meclisi**, Hüküm Yayınları, İstanbul, 2016.

TÂHİRU'L-MEVLEVÎ, **Edebiyat Lügati**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, **Eski Türkiye Türkçesi**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012.

----------**, Mevlid: Vesîlet-ün-Necât**, Kültür Bakanlığı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1980.

TULUM, Mertol, **Tarihî Metin Çalışmalarında Usul**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2017.

Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, 3 Cilt, Maarif Matbaası, İstanbul, 1939-1942.

USLU, Mustafa, **Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2007.

YAKUB B. SEYYİD ALİ**, Mefâtîhü'l-Cinân Şerh-i Şir'atü'l-İslâm,** Hakikat Kitabevi, İstanbul, 2014.

YARDIM, Ali, **Peygamberimiz'in Şemâili**, Damla Yayınevi, İstanbul, 2005.

YILMAZ, Mehmet, **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

ZERNÛCÎ, Burhaneddin Ez-Zernûcî, **Ta'limu'l-Müteallim**, Çev. Vehbi Yavuz, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2003.

ZUHAYLÎ, Vehbe, **İslâm Fıkıh Ansiklopedisi**, 10 Cilt, Çev. Ahmet Efe vd., Feza Yayıncılık, İstanbul, 1994.

HADİS KİTAPLARI [2586]

ABD B. HUMEYD, **Müsned**, Mektebetü's-Sünne, Kahire, 1988.

ABDULAZÎZ EL-BUHÂRÎ, Ahmed b. Muhammed, **Keşfü'l-Esrâr,** Dâru'l-Kütübi'l-İslâmî, y.y., t.y.

ABDURREZZÂK, **el-Musannef**, Thk. Habîburrahmân el-A'zamî, 11 Cilt, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1403.

ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed, **Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs Amme'ştehera mine'l-Ehâdîsi alâ-Elsineti'n-Nâs**, 2 Cilt, Mektebetü'l-Kudsî, Kâhire, 1351.

ÂCURRÎ, Ebûbekir Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdillah, **eş-Şerîa**, 5 Cilt, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1999.

AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, **Müsnedü İmâm Ahmed bin Hanbel**, Thk. Şu'ayb el-Arnavût vd., 50 Cilt, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1421/2001.

----------**,** Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, **Müsned,** 6 Cilt, Müessesetü Kurtuba, Kâhire, t.y.

ALİ EL-KÂRÎ, Ebu'l-Hasen Nureddîn, **el-Esrâru'l-Merfûa**, Thk. Muhammed es-Sebbâğ, Dâru'l-Emâne-Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1971.

ALİ EL-MUTTAKÎ, **Kenzu'l-'Ummâl**, Thk. Bekrî Hayyânî, Safvet es-Sakâ, Müessesetü'r-Risâle, 1981.

BEYHAKÎ, Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyn, **Şuabu'l-Îmân** Thk. Muhammed es-Saîd el-Besyûnî Zağlûl, 7 Cilt, , Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1410.

[2586] Burada geçen kaynaklar, *Şir'a-i Manzûme*'de yer alan hadislerin tahricinde istifade edilen hadis kitaplarıdır. *Şir'a-i Manzûme*'de yer alan hadisler, mütercim tarafından kaynak eser olan *Şir'atü'l-İslâm*'dan aktarılmıştır. Bu hadislerin kaynaklarını tespit konusunda *Şir'atü'l-İslâm*'ın tahkikli ve tahricli neşirlerinden faydalandık. Ayrıca hadisler, *el-Mektebetü'ş-Şâmile* isimli dijital ansiklopedi ile teyit edilerek matbu kaynakları tespit edilmiştir. Kaynakçada yer alan neşirler, *el-Mektebetü'ş-Şâmile*'den alınmıştır. *Şir'atü'l-İslâm*'ın tahkikli neşirleri için bkz. İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Berekat, Erenler Vakfı Yay., İstanbul, 2018; İmâmzâde Muhammed b. Ebî Bekr, **Şir'atü'l-İslâm**, Thk. Muhammed Nâzım en-Nedvi, Dâru'l-Beşâir, Beyrut, 2007.

----------, Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyn, **ed-Da'avâtu'l-Kebîr**, Thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr, 2 Cilt, Garâsu li'n-Neşri ve't-Tevzî', Kuveyt, 2009.

----------, Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyn, **es-Sünenü'l-Kübrâ,** Thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, 10 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.

BEZZÂR, Ebûbekir Ahmed b. Amr, **Müsned**, Thk. Mahfûzurrahmân Zeynullâh, Âdil b. Sa'd, Sabrî Abdulhâlık eş-Şâfiî, 18 Cilt, Mektebetü'l-Ulûmi ve'l-Hikem, Medine, 2009.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmâil, **el-Câmi'u's-Sahîh,** Thk. Muhammed Züheyr b. Nâsir en-Nâsir, 9 Cilt, Dâru Tavki'n-Necât, y.y., 1422.

----------, **el-Edebü'l-Müfred**, Thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1989.

----------, **Halku Ef'âli'l-İbâd**, Thk. Abdurrahmân Umeyre, Dâru'l-Meârifi's-Suûdiyye, Riyad, t.y.

BÛSÎRÎ, Ebû'l-Abbâs Şihâbuddîn, **İthâfü'l-Hıyereti'l-Mehere bi-Zevâidi'l-Mesânîdi'l-Aşere**, Thk. Ahmed Mabed Abdulkerîm, 9 Cilt, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1999.

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân, **Müsnedü'd-Dârimî (Sünenü'd-Dârimî)**, Thk. Hüseyn Selîm Esed ed-Dârânî, 4 Cilt, Dâru'l-Muğnî li'n-Neşri ve't-Tevzî', Suudi Arabistan, 2000.

DEYLEMÎ, Ebû Şuca' Şîrûye b. Şehrdâr b. Şîrûye, **el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb**, Thk. es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl, 5 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986.

EBÛ DÂVÛD, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî**, el-Merâsîl**, thk. Şuayb el-Arnaût, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1408.

----------, **Sünenü Ebî Dâvûd**, 4 Cilt, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, t.y.

EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed el-İsfehânî**, Ahbâru İsbehân**, Thk Seyyid Kesrevî Hasen, 2 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

----------, **et-Tıbbu'n-Nebevî**, Thk. Mustafa Hıdır Donmez et-Türkî, 2 Cilt, Dâru İbn Hazm, y.y., 2006.

----------, **Hilyetu'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Asfiyâ',** 10 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1409.

EBÛ TÂLİB EL-MEKKÎ, Muhammed b. Ali b. Atiyye el-Hârisî, **Kûtu'l-Kulûb fî Muâmeleti'l-Mahbûb**, Thk. Âsım İbrâhîm el-Keyâlî, 2 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2005.

EBÛ UBEYD, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Abdullah el-Herevî, **Fedâilü'l-Kur'ân**, Thk. Mervân el-Atiyye, Muhsin Harâbe, Vefâ Takiyuddîn, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1995.

EBÛ YA'LÂ, **el-Mu'cem**, Thk. İrşâd el-Hak el-Eserî, İdâretu'l-Ulûmi'l-Eserî, Faysal Âbâd, 1407.

EBU'Ş-ŞEYH, **el-Avâlî**, Thk. Mes'ûd es-Sa'denî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, y.y., 1996.

ED-DÎNEVERÎ, Ebûbekir Ahmed b. Mervân, **el-Mücâlesetü ve Cevâhiru'l-İlm**, Thk. Ebû Ubeyde İbn Hasen Âl Selmân,10 Cilt, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1419.

EL-HÂKİM EN-NEYSÂBÛRÎ, **el-Müstedrek**, Thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, 4 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

EL-HAKÎM ET-TİRMİZÎ, Ebû Abdillah, **Nevâdiru'l-Usûl fî Ahâdîsi'r-Resûl**, Thk. Abdurrahmân Umeyre, 4 Cilt, Dârû'l-Cîl, Beyrut, t.y.

EL-HALLÂL, Ebû Muhammed el-Hasen b. Muhammed b. el-Hasen b. Ali el-Bağdâdî, **Min Fedâili Sûreti'l-İhlâs ve mâ li-Kâri'ihâ**, Thk. Muhammed b. Rizk b. Tarhûnî, Mektebetü Lîne, Kâhire, 1412.

EL-HATÎB EL-BAĞDÂDÎ, Ebûbekir Ahmed b. Ali b. Sâbit**, el-Câmiu li Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmi'**, Thk. Mahmûd et-Tahhân, 2 Cilt, Mektebetü'l-Me'ârif, Riyad, t.y.

EL-HATÎB EL-BAĞDÂDÎ, Ebûbekir Ahmed b. Ali b. Sâbit, **el-Müttefik ve'l-Müfterik**, Thk. Muhammed Sâdık Aydın el-Hâmidî, 3 Cilt, Dâru'l-Kâdirî li't-Tibâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî', Dimaşk, 1997.

----------, Ebûbekir Ahmed b. Ali b. Sâbit, **Takyîdu'l-İlm**, Thk. Yûsuf el-Aş, Dâru İhyâi's-SüSünennneti'n-Nebeviyye, Beyrut, 1974.

----------, Ebûbekir Ahmed b. Ali b. Sâbit, **Târîhu Bağdâd**, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 16 Cilt, Beyrut, 2002.

ER-RÛYÂNÎ, Ebûbekir Muhammed b. Hârûn, **Müsned**, Thk. Eymen Alî Ebû Yemânî, 2 Cilt, Müessesetü Kurtuba, Kahire, 1416.

ES-SULEMÎ, Abdulmelik b. Habîb b. Habîb b. Süleymân b. Hârûn, **Edebü'n-Nisâ**, Thk. Abdulmecid et-Türkî, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, y.y., 1992.

ET-TABERÂNÎ, **ed-Duâ**, Thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413.

EZRAKÎ, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdullah, **Ahbâru Mekke ve mâ câe fîhâ mine'l-Âsâr**, Thk. Rüşdî es-Sâlih Mulhis, 2 Cilt, Dâru'l-Endelüs, Beyrut, t.y.

FÂKİHÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İshâk b. el-Abbâs, **Ahbâru Mekke fî Kadîmi'd-Dehri ve Hadîsihî**, Thk. Abdulmelik Abdullah Dehîş, 6 Cilt, Dâru Hıdır, Beyrut, 1414.

FERRÂ El-BEGAVÎ, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd, **Şerhu's-Sünne**, Thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Züheyr eş-Şâvîş, 15 Cilt, el-Mektebu'l-İslâmî, Dimaşk, 1983.

----------, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd, **Me'âlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'ân**, Thk. Muhammed Abdullah en-Nemr, Osmân Cum'a Dumayriyye, Süleymân Müslim el-Hirş, 8 Cilt, Dâru Tîbe li'n-Neşri ve't-Tevzî', y.y., 1997.

FETTENÎ, Muhammed b. Tâhir b. Alî es-Sıddîkî el-Hindî, **Tezkiretu'l-Mevdûât**, İdâretu't-Tibâ'ati'l-Münîriyye, 1343.

GAZZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, t.y.

HARÂİTÎ, Ebûbekir Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed, **Mesâviu'l-Ahlâk ve Mezmûmihâ**, Thk. Mustafâ Ebû'n-Nasr eş-Şelebî, Mektebetü's-Sevâdî li't-Tevzî', Cidde, 1993.

----------, **Mekârimu'l-Ahlâk**, Thk. Eymen Abdulcâbir el-Bahîrî, Dâru'l-Âfâki'l-Arabiyye, Kahire, 1999.

----------, **İ'tilâlu'l-Kulûb**, Thk. Hamdî ed-Demirdâş, 2 Cilt, Riyad, 2000.

HATTÂBÎ, Ebû Süleymân, **Garîbu'l-Hadîs**, Thk. Abdulkerim İbrâhîm el-Gurbâvî, 3 Cilt, Dâru'l-Fikr, Dimaşk, 1982.

HENNÂD B. ES-SERÎ, İbn Mus'ab b. Ebî Bekr, **ez-Zühd**, Thk. Abdurrahmân b. Abdulcebbâr el-Feryevâî, 2 Cilt, Dâru'l-Hulefâi li'l-Kitâbi'l-İslâmî, Kuveyt, 1406.

HEYSEMÎ, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, **Mecma'u'z-Zevâ'id**, Thk. Hüsâmeddin el-Kudsî, 10 Cilt, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire, 1414/1994, .

HUMEYD B. ZENCÛYE, Ebû Ahmed, **el-Emvâl**, Thk. Şâkir Zîb Feyyâd, Merkezü'l-Melik Faysal li'l-Buhûsi ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, Riyad, 1986.

İBN ABDİLBER, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillah b. Muhammed, **Câmi'u Beyâni'l-İlmi ve Fadlihî**, Thk. Ebi'l-Eşbâl ez-Züheyrî, Dâru İbni'l-Cevzî, Suudi Arabistan, 1994.

İBN ADÎ, Ebû Ahmed el-Cürcânî, **el-Kâmil fî Du'afâ'i'r-Ricâl**, Thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavvid, 9 Cilt, el-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.

İBN EBÎ ÂSIM, **el-Âhâd ve'l-Mesânî**, Thk. Bâsim Faysal Ahmed el-Cevâbire, 6 Cilt, Dâru'r-Râye, Riyad, 1991.

İBN EBÎ ŞEYBE, **Cüz'ün fîhi Mesâili Ebî Ca'fer Muhammed b. Osmân b. Ebî Şeybe an Şuyûhi fî Mesâili fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl**, Thk. Âmir Hasan Sabrî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 2004.

----------, **el-Musannef**, Thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, 7 Cilt, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409.

İBN EBÎ USÂME, **Buğyetu'l-Bâhis an Zevâidi Müsnedi'l-Hâris**, Thk. Hüseyn Ahmed Sâlih el-Bâkirî, 2 Cilt, Merkezü Hidmeti's-Sünneti ve's-Sîreti'n-Nebeviyyeti, Medine, 1992.

İBN EBİ'D-DÜNYÂ, Ebûbekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân b. Kays el-Bağdâdî, **el-Emru bi'l-Ma'rûf ve'n-Nehyü ani'l-Münker**, Thk. Salâh b. Iyâs eş-Şelâhî, Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye, Suudi Arabistan, 1997.

----------, **Mekârimu'l-Ahlâk**, Thk. Mecdî es-Seyyid İbrâhim, Mektebetü'l-Kur'ân, Kahire, t.y.

İBN HİBBÂN, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân el-Bustî, Muhammed, **el-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâi ve'l-Metrûkîn**, Thk. Muhammed İbrâhim Zâyid, 3 Cilt, Dâru'l-Va'y, Haleb, 1396.

----------, **el-İhsân fi Takrîbi Sahîhi İbn Hibbân**, Thk. Şuayb el-Arnaût, 18 Cilt, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1988.

İBN HÜMÂM, Kemâluddîn Muhammed b. Abdulvâhid es-Sîvâsî, **Fethu'l-Kadîr,** 10 Cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut, t.y.

İBN KESÎR, Ebu'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer, **Müsnedü'l-Fârûk, Emîri'l-Mü'minîn Ebî Hafs Ömer b. el-Hattâb**, Thk. İmâm b. Alî b. İmâm, 3 Cilt, Dâru'l-Felâh, Mısır, 2009.

İBN MÂCE, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd, **Sünenü İbn Mâce**, thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, 2 Cilt, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, t.y.

----------, **Sünenü İbn Mâce**, Thk.Şuayb el-Arnaût, 'Âdil Mürşid, Muhammed Kâmil Kara, Abdullatif Hirzullâh, 4 Cilt, Dâru'r-Risâle, y.y., 1430/2009.

İBN ŞÂHÎN, Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Osmân, **et-Tergîb fî Fedâili'l-A'mâli ve Sevâbü Zâlik**, Thk. Muhammed Hasen Muhammed Hasen İsmâîl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.

İBN VADDÂH, Ebû Abdillâh Muhammed, **el-Bida' ve'n-Nehyü Anhâ**, Thk. Amr b. Abdulmun'im Selîm, Mektebetü İbn Teymiyye, Mısır, 1416.

İBNÜ'L-ESÎR, **Usdu'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**, Thk. Muhammed Muavvid, Âdil Ahmed Abdulmevcûd, 8 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, y.y., 1994.

İBNÜ'L-MUBÂREK, Ebû Abdurrahmân Abdullah, **ez-Zühd ve'r-Rekâik**, Thk. Habîburrahmân el-A'zamî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y.

İBNÜ'L-MUKRİ', Ebûbekir Muhammed b. İbrâhim b. Ali b. Âsım b. Zâzân el-İsfehânî, **el-Mu'cemu li-İbni'l-Mukri'**, Thk. Ebû Abdurrahmân Âdil b. Sa'd, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1998.

İBNÜ'L-MULAKKİN, Sirâcuddîn Ebû Hafs Ömer, **el-Bedrü'l-Münîr fî Tahrîci'l-Ahâdîsi ve'l-Âsâri'l-Vâkiatı fi'ş-Şerhi'l-Kebîr**, Thk. Mustafa Ebu'l-Gayz, Abdullah b. Süleymân, Yâsir b. Kemâl, 9 Cilt, Dâru'l-Hicreti li'n-Neşri ve't-Tevzî', Riyad, 2004.

İBNÜ'S-SÜNNÎ, Ahmed b. Muhammed b. İshâk, **Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle**, Thk. Kevser el-Bernî, Dâru'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, Cidde, t.y.

İSHÂK B. RÂHÛYE, **Müsned**, Thk. Abdulgafûr b. Abdulhakk el-Bellûşî, 5 Cilt, Mektebetü'l-Îmân, Medine, 1991.

KELÂBÂZÎ, Ebûbekir Muhammed b. Ebî İshâk, **Bahru'l-Fevâid (el-Meşhûr bi-Me'âni'l-Ahbâr)**, Thk. Muhammed Hasen Muhammed Hasen İsmâîl, Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999.

KUDÂÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme, **Müsnedü'ş-Şihâb,** Thk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefî, 2 Cilt, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1986.

MÂLİK, **Muvatta'**, Thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, 2 Cilt, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Mısır, t.y.

MÜNÂVÎ, Abdurraûf, **Feyzu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'i's-Sağîr**, 6 Cilt, el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, Mısır, 1356.

MÜSLİM, Müslim b. el-Haccâc Ebû'l-Hasen el-Kuşeyrî, **el-Câmi'u's-Sahîh,** Thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, 5 Cilt, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y.

MUSTAĞFİRÎ, Ebu'l-Abbâs Ca'fer b. Muhammed b. el-Mu'tez b. Muhammed, **Fedâilü'l-Kur'ân**, Thk. Ahmed b. Fâris es-Sulûm, 2 Cilt, Dâru İbn Hazm, 2008.

RÂGİB EL-İSFEHÂNÎ, **Muhâdarâtu'l-Udebâ ve Muhâverâtu'ş-Şu'arâ ve'l-Bulegâ**, 2 Cilt, Şeriketu Dâri'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut, 1420.

SA'LEBÎ, **el-Keşf ve'l-Beyân**, 10 Cilt, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 2002.

SEHÂVÎ, Şemsuddîn Ebu'l-Hayr Muhammed, **el-Mekâsidu'l-Hasene**, Nşr. Muhammed Osmân el-Huşt, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

SEHMÎ, Ebü'l-Kasım Hamza b. Yusuf b. İbrahim es-Sehmî el-Cürcânî, **Târîhu Cürcân**, Nşr. Muhammed Abdülmu'îd Han, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1407/1987.

SEM'ÂNÎ, Abdulkerîm b. Muhammed b. Mansûr, **Edebü'l-İmlâ' ve'l-İstimlâ'**, Thk. Max Weisweiller, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1981.

SEMERKANDÎ, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, **Tenbîhu'l-Gâfilîn bi-Ahâdîsi Seyyidi'l-Enbiyâi ve'l-Mürselîn**, Thk. Yûsuf Alî Bedyevî, Dâru İbn Kesîr, Dimaşk, 2000.

SERAHSÎ, Muhammed b. Ahmed, **el-Mebsût**, 30 cilt, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1993.

SERRÂC, Muhammed b. İshâk b. İbrâhîm, **Hadisü's-Serrâc**, Nşr. Ebû Abdullah Hüseyin b. Ukkâşe b. Ramazan, 4 Cilt, Kahire, 1425/2005.

SUYÛTÎ, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebûbekir, **ed-Dürrü'l-Mensûr**, 8 Cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut, t.y.

----------, **el-Muhâdarât ve'l-Muhâverât**, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1424.

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, **el-Mu'cemu's-Sağîr**, Thk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emrîr, 2 Cilt, el-Mektebetü'l-İslâmî, Dâru Ammâr, Beyrut, 1985.

----------, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, Thk. Târık b. İvedullah b. Muhammed, Abdulmuhsin İbrâhîm el-Hüseynî, 10 Cilt, Dâru'l-Harameyn, Kahire, t.y.

----------, **el-Mu‘cemu’l-Kebîr**, Thk. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefî, 25 Cilt, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, t.y.

----------, **Müsnedü Şamiyeyn**, Thk. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefî, 4 Cilt, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1405/1984.

TAFTÂZÂNÎ, Sa‘duddîn Mes‘ûd b. Ömer, **Şerhu’t-Telvîh**, Mektebetü Subeyh, Mısır, t.y.

TAHÂVÎ, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâme et-Tahâvî, **Şerhu Me‘âni’l-Âsâr**, Thk. Yûsuf Abdurrahmân el-Mar‘aşlî, 5 Cilt, Âlemü’l-Kütüb, y.y., 1994.

----------, **Şerhu Müşkili’l-Âsâr**, Thk: Şuayb el-Arnaût, 15 Cilt, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1987.

TARTÛŞÎ, Ebûbekir Muhammed b. Muhammed İbnü’l-Velîd el-Fehrî, **Sirâcu’l-Mülûk**, Matbûâti’l-Arabiyye, Mısır, 1872.

TAYÂLİSÎ, **Müsned**, Thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî, 4 Cilt, Hicr li’t-Tibâ‘ati ve’n-Neşr, Mısır, 1999.

TEMMÂM er-RÂZÎ, Temmâm b. Muhammed b. Abdullah b. Ca‘fer b. Abdullah b. el-Cüneyd el-Becelî er-Râzî, **el-Fevâid**, Thk. Hamdî Abdulmecid es-Selefî, 2 Cilt, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad, 1412.

TEYMÎ, Ebü’l-Kâsım Kıvâmu’s-Sünne, **et-Tergîb ve’t-Terhîb**, Thk. Eymen b. Sâlih b. Şa‘bân, 3 Cilt, Dâru’l-Hadîs, Kâhire, 1993.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsâ, **el-Câmi‘u’s-Sahîh,** Thk. Ahmed Muhammed Şâkir, 5 Cilt, Matba‘atu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır, 1975.

----------, **eş-Şemâil**, Müessesetü’l-Kütübi’s-Sakâfiyye, Beyrut, 1412.

UKAYLÎ, Ebû Ca‘fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ el-Ukaylî, **ed-Du‘afâ’ü’l-Kebîr**, Nşr. Abdülmu‘tî Emîn Kal‘acî, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1998.

ZEHEBÎ, Şemsuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz, **Mîzânu’l-İ‘tidâl fî Nakdi’r-Ricâl**, Thk. Ali Muhammed el-Becâvî, 4 Cilt, Dâru’l-Ma‘rifet li’t-Tibâati ve’n-Neşr, Beyrut, 1963.

ZEMAHŞERÎ, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed, **el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzîl**, 4 Cilt, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1407.

----------, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed, **Rebî'u'l-Ebrâr ve Nusûsu'l-Ahyâr**, 5 Cilt, Müessesetü'l-İlmî, Beyrut, 1412.

ZEYLÂÎ, Cemâluddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed, **Tahrîcu Ahâdîsi'l-Keşşâf**, Thk. Abdullah b. Abdirrahmân es-Sa'd, 4 Cilt, Dâru İbni Huzeyme, Riyad, 1414.

TEZLER

AKÇAY, Ali İhsan, **Türk Edebiyatında Manzûm Akâidnâmeler: İnceleme Metin**, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2011.

AKTAN, Bilal, **Devletoğlu Yusuf'un Vikaye Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin),** Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2002.

AYDIN, Ahmet, **Mehmet b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesinin Metin ve Tahlili (İlk On Beş Fasıl),** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2016.

AYNACI, Mediha, **Osmanlı Kuruluş Dönemi Türkçe İlmihâl Eserleri Çerçevesinde İlmihâllerin Fıkhi Yönden Değerlendirilmesi**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2009.

AZAK, Faruk, **Şir'atü'l-İslâm Hadislerinin Tahric ve Değerlendirilmesi (Yeme ve İçme Bölümü)**, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2013.

BOZKURT, Ramazan, **Cumhuriyet Dönemi İlmihâl Çalışmaları ve Problemleri**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2006.

BÖLÜKBAŞ, Ömer, **Ebu'l-Berekât en-Nesefî ve Şerhu'l-Cevâhiri'l-Mudiyye Adlı Eserinin Tahkikli Neşri**, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi SBE, Rize, 2004.

COŞKUN, Mehmet, **Şir'atü'l-İslâm Hadislerinin Tahric ve Değerlendirilmesi (Libas Bölümü)**, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2013.

DAĞ, Hakan, **Âbidî Ravzatü'l-İslâm (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkı Basım),** Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2002.

FİDAN, Mustafa, **İbrahim Tennuri-Gülzar-ı Ma'nevi (İnceleme-Metin-Sözlük),** Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri, 1995.

GÜNGÖR, Zülfikar, **Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebeviler ve Nesimi Mehmed'in Gülistan-ı Şemail'i**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2000.

GÜNTAN, Zekiye, **XIX. Yüzyıl İstanbul Mutasavvıflarından Muhammed Murad Nakşibendî ve Hülâsatü'ş-Şürûh İsimli Mesnevî Şerhinden İlk 1001 Beytin Tahlîli,** Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2009.

HASUNE, Mazin Kamil, **Şir'atü'l-İslâm: Tahkikan ve Diraseten min-Fasli'l-hâdî ve'l-Erbaîne ilâ-Ahîri'l-Kitâbi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazze İslâm Üniversitesi, Gazze, 2002.

KIRKIL, Harun, **Halîl: Hayatı, Eserleri ve Ravzatü'l-Îmân İsimli Eserlerinin Metin Tetkîki,** Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2005.

ORFALI, Zakaria, **İbrahim Hanif er-Rumi'nin Gayetü'l-Meram Kitabının Tahkik, Tahric ve Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi SBE, İstanbul, 2018.

ÖZTÜRK, Furkan, **Baki Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2007.

ÖZTÜRK, Seyfullah, **Terceme-i Şir'atü'l-İslâm (Metin-Gramatikal Dizin),** Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun, 2012.

PEKDOĞRU, Yakup, **"Osmanlı Son Dönem Sufilerinden Mustafa Vahyî Efendi'nin Tuhfetü's-Sâlihîn ve Sübhatü'z-Zâkirîn İsimli Eseri (Günümüz Harflerine**

Çevirisi ve Metin Tahlili)", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2016.

SEYİS, Erdal, **Türk-İslâm Edebiyatında Manzûm İlmihâller ve Manzûme-i Cecelî İbrâhîm Efendi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2015.

SÜSLÜ, Zahir, **Klasik Türk Edebiyatında Manzum Fıkıh Eserleri ve Ceceli Müftü İbrahim Efendi'nin Şâfî Adlı Eseri (İnceleme-Metin)**, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne, 2009.

ŞAKAR, Sezer Özyaşamış, **Birgivî Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)**, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE, İstanbul, 2005.

ŞENÖDEYİCİ, Özer, **Naili Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2011.

MAKALE, BİLDİRİ VE ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

ACAROĞLU, M. Türker, "Manastırlı Rifat'ın Tercüme Üzerine Düşünceleri", **Tercüme**, Ankara, 1948, C. 8, S. 48, s. 479-481.

----------, "Necip Asım'ın Tercüme Hakkındaki Düşünceleri", **Tercüme**, Ankara, 1951, C. 9, S. 53-54, s. 394-398.

AKPINAR, Cemil, "Hanif İbrahim Efendi", **DİA**, İstanbul, 1997, C. 16, s. 39-42.

ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Bir Telif Türü Olarak İlmihâl: Tarihî Geçmişi ve Fonksiyonu", **MÜİFD**, İstanbul, 2002, S. 22, s. 25-56.

----------, "İlmihâl", **DİA**, İstanbul, 2000, C. 22, s. 139-141.

ARSLAN, Ahmet Turan, "Vasiyetnâme", **DİA**, İstanbul, 2012, C. 42, s. 556-558.

ATAÇ, Nurullah, "Tercümeye Dair", **Tercüme**, Ankara, 1941, C. 1, S. 6, s. 505-507.

ATEŞ, Ahmed, “Metin Tenkidi Hakkında”, **Türkiyat Mecmuası**, 1942, C. 7-8, s. 253-267.

AYDIN, Ahmet, “Manzûm Fıkıh Metinleri -I”, **Usûl İslâm Araştırmaları**, 2016, S. 26, s. 137-170.

----------, “Manzûm Fıkıh Metinleri -II”, **Usûl İslâm Araştırmaları**, 2017, S. 27, s. 73-100.

BAYAT, Fuzuli, "XVI-XIX. yy. Türk Dil Siyasetinin Oluşmasında Tekke ve Saz Şairlerinin Rolü", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2010, C. 2, S. 1-2, s. 45-63.

BAYRAM, Yavuz, “16.Yüzyıl Divan Şiirinde “Şiir, Söz ve Şair”le İlgili Anlam Alanları (Kelimeler ve Terkipler)”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2004, S. 15, s. 53-64.

BOZKURT, Nebi, "Sanduka", **DİA**, İstanbul, 2009, C. 36, s. 102-104.

CEBECİOĞLU, Ethem, "Avarifü'l-Ma'arif”, **Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi**, Ankara, 2004, S. 12, s. 239-264.

CİCİ, Recep, “İmâmzâde Muhammed b. Ebû Bekir”, **DİA**, İstanbul, 2000, C. 22, s. 210-211.

----------, “Osmanlı Klasik Dönemi Fıkıh Kitapları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, İstanbul, 2005, C. 3, S. 5, s. 215-248.

COŞKUN, Yılmaz, “Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi’nin Terekesi”, **Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII, 21-23 Kasım 2014, Bildiriler**, 2 Cilt, Dörtbudak Yayınları, C. 2, s. 25-91.

ÇELEBİ, İlyas , “Uğursuzluk”, **DİA**, İstanbul, 2012, C. 42, s. 51-52.

DOĞAN, Muhammed Osman, "Bir Şerhin Hikayesini Kovalarken Bir Hikayenin Şerhini Bulmak: Aḥmed b. Maḥmūd el-Ḥalebī’nin Şerḥu’l-Cevāhiri’l-Muḍī’e’si ve Nesīmī’nin Öldürülüşüne Tanıklığı", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2019, C. 60, S. 1, s. 81-110.

----------, "6./12. Yüzyıl Buhara'sında Çok Yönlü bir Âlim: İmâmzâde Eş-Şerğî El-Buhârî (ö. 573/1177) ve 'Ukûdü'l-'Akâid Fî Fünûni'l-Fevâid İsimli Eseri", **Buhara'dan Konya'ya İrfan Mirası ve XIII. yy. Medeniyet Merkezi Konya**, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2019, C. 2, s. 297-332.

ELİAÇIK, Muhittin, "Tercüme İle Şerhin İç İçe Bulunması: Şemsi Paşa'nın Manzum Vikâye Tercümesi", **Turkish Studies**, Ankara, 2009, C. 4, S. 6, s. 95-119.

ERTEKİN, Ertuğrul, "Yahya b. Bahşî'nin Maktel-i Hüseyin'i", **Kıble Dergisi**, 2014, S. 35, s. 105-118.

GÖRMEZ, Mehmet, "Ahlâk ve Hadis", **İslâm'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri Sempozyumu (Ankara, 2001)**, TDV Yayınları, Ankara, 2003, s. 577-583.

GÜLEÇ, İsmail, "Hz. Peygamber'in Şiire Karşı Tutumu", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, 2017, S. 19, s. 123-146.

GÜNAL, Zerrin, "Ece Bey", **DİA**, İstanbul, 1994, C. 10, s. 379-380.

GÜNGÖR, Zülfikar, "Türk-İslâm Edebiyatı'nın Kaynağı Olarak Hadisler", **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu (20-22 Nisan 2007/Çorum)**, İslâmi İlimler Dergisi Yayınları, Çorum, 2007, s. 201-211.

----------, "Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Kur'an-ı Kerîm", **İslâmî İlimler Dergisi 1. Kur'an Sempozyumu (14-15 Ekim 2006/Çorum)**, İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, Çorum, 2007, s. 178-188.

GÜNTEKİN, Reşat Nuri, "Türkçenin Eksikleri", **Tercüme**, Ankara, 1943, C. 5, S. 26, s. 150-154.

GÜZEL, Abdurrahman, "Türk-İslâm Edebiyatının Orijinalitesi ve Zenginliği (Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı)", **Milli Kültür ve Gençlik Sempozyumu, 13-15 Kasım 1985**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara, t.y., s. 197-200.

HARMAN, Ömer Faruk, "Yûsuf", **DİA**, İstanbul, 2013, C. 44, s. 1-5.

HASANOV, Sefer, “Kurd Efendi”, **DİA**, İstanbul, 2016, Ek-C. 2, s. 93-94.

İŞLER, Necati, "Muhammed b. İbrahim’in Manzûm Şir‘atü’l-İslâm Tercümesi (Şir‘a-i Manzûm)", **Eskiyeni**, Eylül 2020, S. 41, s. 775-812.

KAPLAN, Hasan, “Mısrayı Aruza Uyduran Bir Şair: Zîver ve Şiirlerinde Aruz Tasarrufları”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, 2019, C. 2, S. 1, s. 279-311.

KARA, İsmail, "Mehmet Şerefettin Yaltkaya", **DİA**, İstanbul, 2013, C. 43, s. 308-310.

KARATAŞ, Ali İhsan, “XVI. Yüzyılda Bursa’da Tedavüldeki Kitaplar”, **Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Bursa, 2001, C. 10, S. 1, s. 209-230.

KEMİKLİ, Bilal, “Popüler Dînî Kültüre Dâir Bir Manzûme ve Üç Şâir: Hüdâ Rabbim Manzûmesi Etrafında Tartışmalar", **İslâmî Araştırmalar (Journal of Islamic Research)**, Ankara, 2001, C. 14, S. 3-4, , 492-500.

KILIÇ, Atabey, “Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler”, 1. **Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) -Bildiriler-**, Haz. Ahmet Günşen, Kırşehir, 2014, s. 331-345.

KIRKIL, Harun, “Türk Edebiyatında Manzûm İlmihâl ve Fıkıh Kitapları ile Son Devre Ait Manzûm Bir İlmihâl: Manastırlı Mehmet Rıfat Bey ve Manzûm İlmihâli”, **İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Konya, 2006, S. 7, s. 433-477.

KIRPIK, “Cevdet, İskân, İsyan ve Değişim: XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kadirli”, **OTAM**, Ankara, 2016, S. 40, 2016, s. 407-439.

KÖKSAL, M. Fatih, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer", **Turkish Studies**, Ankara, 2011, C. 6, S. 1, s. 249-291.

----------, "Metin Neşrinin Ana Esasları", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Niğde, 2012, S. 31, s. 179-209.

----------, “Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler”, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2009, S. 3, s. 63-86.

LARBAUD, Valery, “Aşk ve Tercüme”, Çev. Erol Güney, **Tercüme**, , Ankara, 1944, C. 5, S. 26, s. 141-143.

LİMAN, Hatice, “Yahyâ b. Bahşî ve Menâkıbu’l-Cevâhir”, **İstem,** 2009, S. 13, s. 305-316.

MACİT, Muhittin, "Tercüme Hareketleri", **DİA**, İstanbul, 2011, C. 40, s. 499-501.

MAYDAER, Saadet, “XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Müderrisi: Mevlana Muslihuddin Efendi ve Mirası”, **Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Bursa, 2011, C. 20, S. 1, s. 117-155.

MEMDUHOĞLU, Adnan, “İbrahim Hakkı Erzurumî’nin Manzûm İlmihâli”, **Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Siirt, 2015, C. 2, S. 2, s. 11-52

NAYIR, Yaşar Nabi, “Cyrano De Bergerac Manzum Tercümesi”, **Tercüme**, Ankara, 1943, C. 4, S. 20-21, s. 179-183.

----------, “Tercümeye Dair”, **Tercüme**, Ankara, 1944, C. 3, S. 18, s. 422-425.

OĞRAŞ, Rıza, “Türk Edebiyatında Kitap Yazımına ve Basımına Tarih Düşürme Geleneği”, **Turkish Studies**, Ankara, 2007, C. 2, S. 4, s. 647-670.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Hacı İvaz Paşa”, **DİA**, İstanbul, 1996, C. 14, s. 485-486.

ÖZFIRAT, Bayram, “Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Velî’nin Sîretü’n-Nebî’si”, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2014, S. 12, s. 93-134.

ÖZGEN, Mehmed Kasım, “Bursalı Mehmed Tahir’in Ahlâk Kitaplarımız Adlı Eseri”, **Bilimname**, Kayseri, 2010, C. 18, S. 1, s. 251-264.

ÖZTÜRK, Seyfullah, “Osmanlı Dönemi Dînî Tercüme Anlayışı ve Şir‘atü’l-İslâm Tercümeleri”, **Studies Of The Ottoman Domain**, Samsun, 2016, C. 6, S. 1, s. 44-53.

ÖZTÜRK, Zehra, "Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, İstanbul, Mayıs 2007, S. 9, s. 401-446.

PALA, Ali İhsan, “Mısır Millî Kütüphanesi’nde Bulunan Fıkıhla İlgili Türkçe Yazma Eserler”, **İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi**, 2012, S. 20, s. 437-454.

TANSEL, Fevziye Abdullah, "Muallim Nâci ve Tercüme", **Tercüme**, Ankara, 1943, C. 4, S. 22, s. 238-245.

----------, "Muallim Nâci’nin Arapça ve Acemceden Tercümeleri", **Tercüme**, Ankara, 1953, C. 10, S. 56, s. 51-67.

TATLI, Bekir, “Türk-İslâm Davasının Büyük Mütefekkiri Mehmet Feyzî Efendi (ö. 1989) ve Türk Dünyasına Birlik Reçetesi: İslâmiyet Ruhumuz, Türklük Bedenimizdir”, **Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması. Eskişehir 26-28 Mayıs 2014**, Bildiriler, Türk Dünyası Vakfi Yayınları, Eşkişehir, 2014, C. 2, s. 669-696.

TUĞLUK, İbrahim Halil, “17. Yüzyıla Ait Harekeli İki Metinde Bazı İmlâ Özellikleri”, **Turkish Studies**, Ankara, 2008, C. 3, S. 6, s. 628-646.

TYTLER, Alexander Fraser, “Tercümenin Prensipleri Hakkında Bir Deneme”, Çev. Erol Güney**, Tercüme**, Ankara, 1941, C. 2, S. 8, s. 170-176.

UNGAN, Suat, "Türkçenin Yazı Dili Oluşum Sürecindeki Karşılaştığı Bazı Tutumlar", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Kütahya, 2008, S. 20, s. 299-316.

ÜNAL, Mehmet Ali - CENGİZ, Osman, "Osmanlı Medrese Geleneğinde Zaman, Mekan ve Zihniyet Örgütlenmesi", **Osmanlı Medreseleri: Eğitim Yönetim Finans**, Mahya Yayıncılık, İstanbul, 2019,s. 31-70.

ÜNVER, İsmail, "Mesnevî", **Türk Dili Dergisi: Türk Şiiri Özel Sayısı-II: Divan Şiiri**, 1986, s. 430-563.

----------, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Turkish Studies**, Ankara, 2008, C. 3, S. 6, s. 1-46.

YAVUZ, Kemal, “Âşık Paşa'nın Dil Üzerine Düşünceleri ve Türkçeye Hizmetleri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul, 2012, C. 32, s. 223-244.

YAZAR, Sadık, "Osmanlı Döneminde Fıkıh Sahasında Yapılmış Türkçe Tercümeler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, İstanbul, 2014, C. 12, S. 23, s. 49-166.

YILDIRIM, Yusuf, "Selîm Mahlaslı Bir Şaire Ait Mukaddimetü li's-Salât İsimli Mesnevî", **Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Rize, 2015, S. 8, s. 99-138.

SÖZLÜKLER

AHTERÎ MUSTAFA EFENDİ, **Ahterî-i Kebîr**, Haz. H. Ahmet Kırkkılıç - Yusuf Sancak, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2009.

AYVERDİ, İlhan, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 3 Cilt, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2006.

DİLÇİN, Cem, **Yeni Tarama Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.

ERDOĞAN, Mehmet, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, İstanbul. 1998.

KADRİ, Hüseyin Kazım, **Büyük Türk Lugatı**, 4 Cilt, Devlet Matbaası-Maarif Matbaası-Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1927-1945.

KARAKURT, Deniz, **Türkçe Sözlük İncelemeri**, y.y., 2017.

MUALLİM NÂCİ, **Lugat-ı Nâci**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987.

MUTÇALI, Serdar, **Arapça-Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995.

OLGUN, İbrahim - DIRAHŞAN, Cemşit, **Farsça-Türkçe Sözlük**, Murat Kitabevi, Ankara, 2005.

PALA, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004.

ŞEMSEDDÎN SÂMÎ, **Kâmûs-ı Türkî**, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1317.

Tarama Sözlüğü, 8 Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

TIRÂD, Mecîd, **El-Mu'cemü'l-Mufassal fi'l-Müteradifât fi'l-Lugati'l-Arabiyye, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye**, Beyrut, 2016.

TULUM, Mertol, **XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

ULUDAĞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1991.

TÜRKÇE DİJİTAL SÖZLÜKLER

http://www.lugatim.com
https://www.sozluk.gov.tr
http://www.tebdiz.com
http://tr.wiktionary.org
https://www.etimolojiturkce.com
http://www.kamusiturki.net
http://www.belgelisozluk.com
https://www.trceviri.com
https://memalik.cagdassozluk.com
https://ingilizce.cagdassozluk.com
https://muntehab.cagdassozluk.com
https://www.ebuzziya.com
https://kamusiosmani.net
https://remzi.cagdassozluk.com
http://www.ingilizceosmanlica.com
http://www.osmanlicakitaplar.com
http://www.ebuzziya.com
http://www.lugatinaci.com
http://www.enacademic.com
http://www.luggat.com
http://www.osmanlicaturkce.com
http://www.kubbealtilugati.com
http://www.osmanice.com
https://www.turkcenindirilisi.com
https://altaica.ru/v-turks.php
https://altaica.ru/LIBRARY/turks/Mahmud_turkish_index.pdf
https://www.turkbitig.com/eskiturkcesozluk.html
https://turuz.com/book/title/Osmanli+Turkcesi+Qilavuzu-1-2-Hayati+Develi
https://books.google.com.tr/books?id=bAeXDwAAQBAJ

ARAPÇA DİJİTAL SÖZLÜKLER

http://kamus.yek.gov.tr (Kâmûsu'l-Muhît ve Vankulu Lügati)

http://46.101.185.202/search/ (Mevârid)
http://arabiclexicon.hawramani.com
https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/
https://www.tevakku.com
https://www.maajim.com
http://ar.wiktionary.org
https://en.wiktionary.org/wiki/%D8%B5%D9%81%D8%AD%D8%A9_%D8%B1%D8%A6%D9%8A%D8%B3%D9%8A%D8%A9
https://books.google.com.tr/books?id=_n5iDwAAQBAJ

DİJİTAL KATALOGLAR

http://www.yazmalar.gov.tr (Türkiye Yazma Eserler Kurumu)
http://www.divinity.ankara.edu.tr/?page_id=19025 (A.Ü. İlahiyat Fakültesi)
https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr (Diyanet İşleri Başkanlığı)
http://yazmalardtcf.ankara.edu.tr (A.Ü. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi)
http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr (Atatürk Üniversitesi)
https://kutuphane.atauni.edu.tr (Atatürk Üniversitesi)
http://katalog.istanbul.edu.tr (İstanbul Üniversitesi)
http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr (İstanbul Büyük Şehir Belediyesi)
https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/MC/search/ (Koç Universitesi)
http://88.255.225.19:8091 (Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi)
http://digital.ghb.ba/ghb/fulltextSearchPage.xhtml (Bosna)
https://www.library.ucla.edu/location/library-special-collections (USA - California)
https://oac.cdlib.org (USA - Archive of California)
https://catalog.lib.uchicago.edu/vufind/ (USA - University of Chicago Library)
http://pudl.princeton.edu/collections/pudl0032 (USA - Princeton Digital Library)
http://pudl.princeton.edu/collections/pudl0079 (USA - Princeton Digital Library)
https://www.loc.gov/manuscripts (USA - Library of Congress)
https://search.lib.umich.edu (USA - University of Michigan Library)
https://guides.lib.umich.edu/İslâmicmss (USA - University of Michigan Library)
https://library.harvard.edu/collections/İslâmic-heritage-project (USA - Harvard Library)
https://www.aub.edu.lb/libraries/Pages/default.aspx (American University of Beirut)
http://139.141.167.32/manuscript (Kuveyt Üniversitesi)
https://www.aruc.org/en/home (Arabic Union Catalog)
https://makhtota.ksu.edu.sa/search/0 (Suudi Arabistan)
http://ecat.kfnl.gov.sa (Suudi Arabistan)
http://totfim.com/Manuscripts (İran)
http://opac.nlai.ir (İran)
http://www.darelkotob.gov.eg/ar-eg/Pages/Home.aspx (Mısır)
http://ricasdb.ioc.u-tokyo.ac.jp/daiber/db_index_eng.html (Japonya)
https://merhav.nli.org.il/primo-explore/search?vid=NLI&lang=en_US (İsrail)
https://gallica.bnf.fr/services/engine/search/advancedSearch/ (Fransa)
http://nationallibrary.bg/wp/?page_id=63306 (Bulgaristan)
http://nationallibrary.bg/wp/?page_id=64749 (Bulgaristan)

https://viewer.cbl.ie/viewer/browse/-/1/SORT_TITLE/DC:turkishcollection (İrlanda)
https://digital.staatsbibliothek-berlin.de (Almanya)
http://cudl.lib.cam.ac.uk/collections/İslâmic/1 (İngiltere)
https://digital.bodleian.ox.ac.uk/ (İngiltere)
https://www.fihrist.org.uk (İngiltere)
http://www.bl.uk/manuscripts (İngiltere)
http://digi.vatlib.it (İtalya)
http://nlr.ru/manuscripts (Rusya)
http://catalog.hathitrust.org (Digital Library)
http://www.aghabozorg.ir/Search.aspx
http://www.almajidcenter.org/search.php
https://www.islâmic-manuscripts.net/
https://www.al-mostafa.com
https://al-mostafa.info/books/htm/disp.php
http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php
https://www.wdl.org/en
https://alkindi.ideo-cairo.org
https://www.refaiya.uni-leipzig.de/content/index.xml
https://www.ub.uni-leipzig.de/forschungsbibliothek/digitale-sammlungen/
http://wamcp.bibalex.org/
http://international.loc.gov/intldl/malihtml/
https://asia.si.edu/collections-area/İslâmic/
https://archives.saltresearch.org/
https://down.ketabpedia.com/files/bnr/bnr47313-7.pdf

DİJİTAL KAYNAKLAR

https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf (Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran-Kerim Meali)
http://www.shamela.ws (el-Mektebetü'ş-Şâmile – Hadis Ansiklopedisi)
http://www.hadiskitaplari.com (Hadis Arama Motoru)
https://www.dorar.net (Hadis Arama Motoru)
http://hadithportal.com (Hadis Arama Motoru)
http://www.hdith.com (Hadis Tahkik Sitesi)
https://İslâmweb.net/ar/library/index.php (Hadis Arama Motoru)
https://k-tb.com (Matbu ve Elyazma Arama Motoru)
https://openlibrary.org
https://edebiyatvesanatakademisi.com/Default.aspx
http://tarihvemedeniyet.org/e-kutuphane/osmanlica-basma-eserler

ERİŞİM SAĞLANAN DİĞER SİTELER

http://41.33.22.69/uhtbin/cgisirsi.exe/?ps=QUrU1ATgYs/ELDAR/79150019/123
Erişim: 20.07.2017. (Şir'a-i Manzûme Kahire Nüshası)

http://digital.ghb.ba/ghb/fulltextSearchPageResultsItem.xhtml?id=95253 Erişim: 31.05. 2020 (Seyyid Alizâde Şerhi Katalog Bilgisi)

http://pdf.oac.cdlib.org/pdf/ucla/mss/turki896.pdf Erişim: 15.05.2019. (Şir'a-i Manzûme Los Angeles Nüshası Katalog Bilgisi)

http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yahya Erişim: 30.11.2018 (Yahya b. Bahşi)

http://www.achiq.org/pitikler/dlt---.pdf Erişim 08.02.2020.

http://www.İslâmicmanuscripts.info/reference/catalogues/Brill-1979-Cat510/Brill-1979-Cat510-00-47.pdf Erişim: 30.05.2019.

http://www.İslâmicmanuscripts.info/reference/catalogues/Brill-1979-Cat510/Brill-1979-Cat510-48-80.pdf Erişim: 30.05.2019.

http://www.İslâmicmanuscripts.info/reference/catalogues/Brill-1986-Cat-555.pdf Erişim: 30.05.2019.

http://www.yazmalar.gov.tr/eser/terceme-i-seriatul-İslâm/118249 Erişim: 20.07.2017. (Şir'a-i Manzûme Kahire Nüshası)

https://books.google.com.tr/books?id=6eVhDwAAQBAJ (El-Mu'cemü'l-Mufassal. Erişim 04.05.2019)

https://books.google.com.tr/books?id=-79KDwAAQBAJ Erişim: 26.04.2020 (Seyyid Alizâde Şerhi)

https://books.google.com.tr/books?id=Q9hJCwAAQBAJ Erişim 24.06.2020 (Hayruddîn ez-Ziriklî, el-A'lâm, 6. Cild)

Https://makhtota.ksu.edu.sa/makhtota/4212/1 Erişim: 28.05.2018 (Kurd Mehmed Efendi Şir'atü'l-İslâm Şerhi)

https://oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/c8rx9dg9/entire_text Erişim: 15.05.2019. (Şir'a-i Manzûme Los Angeles Nüshası Katalog Bilgisi)

https://ubs.bayburt.edu.tr/ogrenci/ebp/course.aspx?zs=2&mod=1&kultur=tr-TR&program=84&did=3098&mid=6059&pmid=130 (Erişim 17.10.2020)

https://obs.bozok.edu.tr/ogrenci/ebp/course.aspx?zs=2&mod=1&kultur=tr-TR&program=146&did=15228&mid=86079&pmid=1032. (Erişim 17.10.2020)

https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D8%A7%D9%84%D8%AC%D9%8A%D8%A8/ (Erişim 04.05.2019)

https://www.alukah.net/library/0/76009 Erişim: 26.04.2020 (Seyyid Alizâde Şerhi Katalog Bilgisi)

https://www.alukah.net/manu/files/manuscript_3490/makhtot.pdf Erişim: 26.04.2020 (Seyyid Alizâde Şerhi)

https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=13585 Erişim: 15.07.2019 (Câmi'u'ş-Şürûh fî-şerhi Şir'ati'l-İslâm)

https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=2689 Erişim: 13.07.2019 (Yahyâ b. Bahşî Şerhi)

https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=3465 Erişim: 17.08.2019 (Kurd Mehmed Efendi Şir'atü'l-İslâm Şerhi - *Mürşidü'l-Enâm ilâ-Dâri's-Selâm*)

https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=8751 Erişim: 28.04.2020. (Nazm-ı Cevâhir - İlmihâl Manzumesi - *Cevâhiru Ukûdi'l-Âkâid*'in Türkçe Manzum Tercümesi.)

ābā: Babalar.
ʿabeṯ: Boş, anlamsız, yersiz; boşuna.
ābıḳ: Kaçan (köle).
ʿaceb: Şaşılacak, gülünecek şey.
ʿadū (ʿaduvv): Düşman.
ʿadvā: Uyuz.
āfitāb: Güneş.
āġāz: Başlangıç, giriş, ibtidâ.
aġlaẓ: Çok kaba, çirkin ve galîz olan.
aġṣān: Ağaç dalları, budaklar.
aḫdān: Dostlar, arkadaşlar, ahbaplar.
aḫmās: Kur'an'ın beş ayetlik bölümleri.
aḥsen: Çok (daha, en, pek) güzel.
aḥsen-i teʾvīl: İyiye yorma.
aḥvec: Daha muhtaç.
ʿāʾid: Ziyaret eden; birine tahsis edilmiş; râcî, dönen.
ʿāʾide: Hisse, pay; kazanç, fayda, gelir.
ʿāʾiḳ: Elgel, engelleyici.
ʿaḳīm: Kısır kadın.
aḳreb: Daha yakın; en fazla; akrep burcu; akrep (hayvan).
aḳṣā: Uzakta bulunan, ırak, uzak.
aḳṭāb: Kutuplar, velîler.
ʿaḳūr: Kuduz, kudurmuş, azgın.
aḳvāt: Azıklar, yenilecek şeyler, ihtiyaçlar.
aʿlām: İşaretler, nişanlar.
ʿalef: Hayvan yemi, ot.
aʿlem: En iyi bilen.
ʿAlī: Mutlak yüce olan Allâh.
aʿmām: Amcalar.
amān (emān): Emin olma, korkusuzluk, güven, emniyet.
ʿamīḳ: Derin.
ʿāmil: Amel eden; îmal eden.
ʿamū (ʿamī): Amca.
ʿanā: Meşakkat, zahmet, dert, zorluk.
ʿāne: Kasık.
ʿār: Utanma, utanç, hayâ, hicap.
Aʿrābī: Çölde yaşayan göçebe Arap.
ʿaraż: Amaç, hedef, karşılık, bedel.
ʿāriyet: Emanet, ödünç.
ʿārlanmaḳ: Utanmak, mahcup olmak, üzülmek.
ʿaṣā: Baston.
aṣʿab: Çok zor, en zor.
ʿaṣab: Sinir.
āṣām: Günahlar.
ʿaṣfur: Sarı çiçekli bir bitki.
ʿāṣım: Günahsız, masum.
āṣim: Günahkâr.
āsitāne: Eşik.
ʿāṣiye: İsyankâr.
aṣlāb: Soylar, nesiller.
aṣram: Kulağı sakat, hasta; ailesini geçindirmek için sıkıntı çeken kimse.
ʿaṣret: Sürçmek, hata etmek, yanılmak.
aṣvāb: En doğru olan.
aʿṣār: Aşırlar, Kur'an'dan okunan ayetler.
ʿaṣīre: Aşiret, kabile.
ʿaṭā: Cömertçe verme, ihsan; bağışlama, af.
ʿāṭıs: Aksıran, hapşıran.
ʿatīḳ: Azad edilmiş köle.
ʿatiyyet: Atiye, hediye, ihsan.
ʿavārıż: Ârızî şeyler.
ʿavāyid (ʿavāid): Tenin (Ejderha) yıldız takımının başını teşkil eden dört yıldız.
ʿavışāt: Anlaşılması zor, ma'nâsı gizli şiirler.
ʿavḳ: Alıkoyma, engel olma, geciktirme.
ayaḳ ẓarfi: Ayakkabı.
āyet: Ayet-i kerime; alâmet, işaret.
āyib: Dönen, râcî.
āz: Aç gözlülük, hırs, tamah.
ʿazā: Yas, matem, taziye.
āzādlu: Hür.
ażar (ażarr): Çok zararlı.
ażvā: Parıltılar, ışıklar, aydınlıklar.
Azze ve Cel (Celle): "Aziz ve şânı yüce olsun." anlamında Allâh için kullanılır.
baʿde: Sonra.
bād-ı ṣarṣar: Şiddetli ve soğuk esen rüzgar.
bādiye: Kır, ova, sahra, çöl.
Bāġubān (Bāġbān): Bağ bekçisi, bahçıvan.
bahādur: Yiğit, kahraman.
baḥṯ: Tartışma, araştırma, iddia, tetkik etmek, incelemek, araştırmak.
bāk: Korku.
baḳar: İnek, sığır; nazar eder.

baḳla: İri tâneleri kabuksuz olarak veya fasulye gibi yeşil kabuğu ile pişirilip yenen bir bitki; sebze.
bāl: Ḳalb, gönül.
bāliş: Yastık.
bār: Yük; keder; kere, defa.
baraş: Abraşlık, alaca hastalığı.
bārī: Hiç olmazsa, öyleyse, keşke, hâsılı, hülâsâ, madem, öyleyse.
başal: Soğan.
basṭ: Uzatma, yayma; yayılmış; açık, anlaşılır; sözü uzun uzun anlatma.
bed-fi'āl: Yaptıkları kötü olan, kötü işler işleyen kimse.
bedīd: Görünen.
bedrü'd-dücā: Karanlığı aydınlatan dolunay.
behāyim: Dört ayaklı hayvanlar.
behişt-i heşt: Sekiz cennet.
behremend: Behredâr, nasiplenmiş.
bel: Bilakis; hatta.
belel: Yaşlık, ıslaklık.
belīd: Yaramaz, bön, akılsız, ahmak.
belvā: Belâ, dert, keder, gam.
benām: Nam sahibi kişi, bilinen bir kişi.
bend: Bağ.
ber-devām: Devamlı, sürekli.
ber-füżūl: Faziletliler nezdinde.
ber-hedef: Hedefte olan, hedefi bulan.
berk: Sağlam, kuvvetli, dayanıklı, sert.
ber-ḳarār: Aynı durumda olmak, bir hâl üzere karar kılmak.
ber-melā: Cemaat hâlinde, hep birlikte.
ber-mezīd: Çok, ziyade.
ber-şırāṭ: Yoluyla, usûlüyle.
be's: Zarar.
beşāyir ehli: Basîret ehli.
bessām: Çok gülümseyen.
beste: Bağlı, bağlanmış.
beşāşet: Güleryüzlülük.
beşīr: Müjdeci, müjdeli.
bey'-i men yezīd: Açık artırma ile satma.
bezm: İşret, topluluk, meclis.
bī-'aceb: Sebepsiz bir şekilde.
bī-bāk: Korkusuz, çekinmeyen, sakınmayan.
bī-cidāl: Kavgasız; tartışmasız, şüphesiz.
bī-dest-res: Eli yetişemeyen, ulaşamayan; iktidar ve zenginlikten yoksun.
bī-ferr: Fersiz, sönük.
bī-gümān: Şeksiz, şüphesiz.
bī-ḫ̆āb: Uykusuz.
bihter: En iyi, daha iyi, pek iyi.
bī-hūş: Baygın, kendinden geçmiş.
bī-icāze: İzinsiz.
bī-'ilel: Sebepsiz.
bī-imtiḥān: Denemeden, tecrübe etmeden, sınamadan.
bī-irtiyāb: Şüphesiz.
biḳā': Yerler, ülkeler, topraklar.
bī-kerān: Sınırsız.
bile rūşen: Apaçık bile.
bī-mecāz: Doğrusu, gerçekte, şüphesiz.
birinc: Pirinç.
bī-rüsūm: Belli bir düzen olmadan.
bisāṭ: Halı, sergi, kilim.
bi'se: Ne kötü, ne fena, ne çirkin.
bī-şümār: Sayısız.
bī-vifāḳ: Uygunsuz.
bū: Koku.
bu'd: Uzaklık, boyut, bacağın dizden kalçaya kadar olan kısmı.
buġż: Kin, nefret, düşmanlık.
buḫūr: Tütsü.
buḳ'a: Memleket, toprak, ülke.
buḳūl: Bakla.
būsitān: Bağ, bahçe.
bü'l-edeb: Edep babası, çok edepli.
bülend: Yüce, yüksek.
bünyād: Asl, temel.
bürd: Elbise, hırka.
ca'be: Okluk, sadak.
cābulūs (cāblūs): Dalkavuk, el etek öpen.
caḥd: Bile bile inkâr etme.
cā'ir: Cevreden, zulmeden.
cālibü'l-erzāḳ: Gıda toptancısı.
cām: Kadeh.
cāme: Elbise.
cāmi': Toplayan, birleştiren; cimâ eden.
cāne: Can, ruh, gönül.
cānever: Böcek, canlı.
cān-fezāy: Cana can katan, gönle ferahlık veren.
cārū: Süpürge.
cāsūs: Sırları araştırıcı, gizli şeyleri öğrenen.

cebhe: Alın.
ceḥd: İnkār.
Cel (Cell): Çok yüce olan Allâh.
celāl: Allah'ın kahredici sıfatı ile tecellîsi; öfke, kızgınlık, hışım; yücelik, büyüklük, ululuk, azamet.
celeb: Kendine çekme, cezbetme.
celīs: Sohbet arkadaşı, hemdem, refik.
cem': Toplanma, biraraya gelme; cimâ, cinsel ilişki.
cemīle: Güzel kadın.
cemme: Çok.
cenāḥ: Ḳanat.
cenb: Ayıplama, şetm etme.
ceres: Çan.
cerī: Cesur, yiğit, gözü pek, yürekli.
cerr: Sürükleme, çekme.
cevād: Cömert; Kerîm olan Allâh.
cevf: Boşluk, çukur.
cevḳ: Zümre, alay, grup, cemaat.
ceyb: Kalp.
ceza': Sabırsızlık gösterme, şikâyet, sızlanma.
cezīl: Çok.
cezm: Kesin karar verme.
cidāl: Savaş, cenk, kavga; şiddetli ve sert tartışma, kavgalı konuşma, çekişme.
cild: Post, deri.
cimā': Cinsel ilişki, birleşme.
cūd: Cömertlik.
cu'l: Bir iş karşılığında verilen şey , ücret.
cu'l: Bir kimseye bir iş karşılığında verilen bedel, ücret.
cūş u ḫurūş: Coşup taşmak.
cülāb: Gülsuyu, cennet suyu.
cümle: Kapı; herkes, her şey; bütün, hep.
cünāḥ: Günah.
cür'a: Yudum, bir yudum.
cür'et: Cesaret.
cüzvī: Cüzî, bir parça.
Çaç: Çeç, tahıl yığını.
çāh: Kuyu.
çāk: Yırtık, yarık.
çālāḳ: Hareketi sür'atli, çevik, cevval.
çāre: Usul, yol, metot.
çehān: Cihan, dünya.
çehārum: Dördüncü.
çerb: Yağlı, yumuşak, semiz.
çevşen: Zırh.
çırāġ (çırāḳ/çerāġ): Çerağ, çıra, mum, kandil.
çīn: Toplayan, derleyen.
çirk: Kir, pas, pislik.
çü: Gibi.
çün: İçin, gibi, nedeniyle.
çüst: Çabuk hareket eden, çevik.
dā: Dert, hastalık.
dād: Adalet.
dāfi': Def eden, uzaklaştıran, kovan, savan.
ḍalāl: Dalalet.
ḍālle: Kaybolmuş hayvan.
dār u gīr: Kavga, savaş, mücâdele.
ḍarb-ı girān: Ağır, sert vuruş.
ḍarb-ı rān: Diz dövme, uyluk dövme.
ḍārib: Kısım.
ḍārib: Vuran.
da'vet: Davet, dua, beddua.
de'b: Usûl, tarz, âdet, gelenek, edep, görgü.
debīr: Yazıcı, kâtip.
def'ī: Birden, bir defada, aniden, hemen, o anda.
delk: Ovma, ovuşturma, sürmek.
demsāz: Yakın arkadaş, sırdaş.
denes: Kir, pas, murdarlık.
denī: Alçak, soysuz, bayağı, aşağılık.
derdümend: Dertli, üzüntülü, sıkıntılı.
der-ḫ͡āst: Talep, rica, istek, arzu.
derk: Kavrama, idrâk etme; en aşağı tabaka, dip.
der-miyān: Açık, ortada.
deryūz (deryūze): Dilencilik.
desti-res (dest-res): Ulaşan, nail olan, eli yetişen; kudret, zenginlik, iktidar.
devāb: Binek ve yük hayvanları.
devāt: Divit.
devr: Bir müddet, zaman, vakit.
ḍıḥk: Gülme.
dībāc: İpekli kumaş.
dil-cūy: Gönül alan, gönül çalan.
dilīr: Cesur.
dil-peẕīr: Gönlün kabul edeceği, beğenilen, makbul.
dil-teng: Gönlü darda olan, sıkıntılı, kederli.
dimāġ: Beyin, akıl, şuur.
dirīġ eylemek: Uzaklaşmak.
dirīġ: Eyvah, yazık; uzak.

düf: Def.
dürre: Kırbaç.
dürüst: Kurallara uygun, yanlışsız, doğru, düzgün.
düşvār: Zor, güç.
E'ācim: Arap olmayan, Arapça konuşmayan kimseler, Acemler.
e'az: Çok aziz.
eb: Şeytanın isimlerindendir.
eblaġ: Daha beliğ, daha fasih; daha güzel.
eblaḳ: Gösterişli alaca at.
ebr: Bulut.
ebṣār: Gözler.
ebşār: Deri, cilt.
ecel: Ömrün son demi.
ecell: Pek çok, pek büyük, pek yüce.
eclā: Pek belli, rûşen ve âşikâr olan.
ecniḥa: Kanatlar.
ecrā: En cesur, en cür'etli olan.
efgende: Düşkün, çâresiz, bîçâre.
eflaḥ: Kurtulan, çok felah bulan.
eḥad: Biri, bir kimse.
ehl: Zevce, karı.
ehl-i perhīz: Şüphelilerden dahi kaçınan.
elvān: Çeşit çeşit.
elviye: Livâlar, sancaklar.
emān (amān): Emniyet, himaye; yardım isteme, imdat dileme.
v'iy: Ve ey.
rüvāt: Rāvīler.
emān: Çâre.
eme (emetün): Câriye.
Emetu'llāh: Kadınlar için kullanılan ve Allah'ın kulu anlamına gelen Arapça kadın ismi.
emīnü'l-ġayb: Gıybet etmeyen.
emīr: Bey, efendi.
emlaḥ: Çok güzel.
emlāl: Usandırmak (sözlükte imlāl).
emr: İş; kesin hüküm.
emṯāl: Misaller, örnekler.
en'ām: Ḥayvānlar.
enām: Yaratılmış olan bütün mahlûkât, halk.
enār: Nar ağacı.
epsem: Dilsiz, suskun.
erḥām: Rahimler.
erşed: En doğru.
erzel: En alçak, rezil, kötü, fenâ.
es'ad: En hayırlı, en iyi.
esās: Bünyâd, temel.
esb: At.
esbāb: Eşyalar, gereçler, sebepler.
esbaġ: Kâmil.
eṣdāf: Sedefler.
esfel: Aşağısı, alt kısmı, en aşağı.
esḫıyā: Cömertler.
esḳām: Hastalıklar, dertler.
esnā: Çok yüce, pek ulu.
eşbāh: Uzaktan görünen şeyler, hayaller, karaltılar.
eşca': Yiğit, cesur, bahadır.
etemm: Eksiksiz, kusursuz.
etḳıyā: Allah korkusuyle günah işlemekten çekinen, müttakî olan kimseler.
evābid: Abideler, anıtlar.
evhām: Vehimler, kuruntular, kuşkular.
evḳāt-ı ḫamse: Beş vakit.
evżā': Durumlar, hâller.
eyvā: Eyvah.
eyyām-ı beyż (eyyām-ı bīż): Kameri ayların 13, 14 ve 15. günleri.
ezel: Zelîl, çok aşağılık.
fāiz: Başarılı olan, merâmına eren, üstün gelen.
fāḳa: İhtiyaç, zarûret, yoksulluk.
fāl: Uğur, iyi talih, baht, kısmet.
fārig: Vazgeçmiş, terketmiş, el çekmiş.
faṣl: Ayırmak, uzaklaştırmak.
feḥvā: Anlam, mânâ.
fer: İktidar, güç; parlaklık, nur.
fer': Yan, dal; fıkıh usulünde, hükmü nassla belirlenmeyip asla kıyas edilen mesele.
ferāġ: Boşalmak, bitirmek,vazgeçmek, tamamlamak, hiç bir şeyle meşgul olmayıp dinlenmek, boş yer, tenha yer ferahlama, içi açılma, gamı gitme.
ferāyid (ferā'id): Çok değerli nâdir inciler.
fercām: Fayda, nef'.
ferd: Tek, yalnız.
feryād-res: Feryat edenin imdâdına yetişen, yardım eden, yardım eden Allâh.
fesā: Büyüleyen, efsunlayan aklı baştan alan, baştan çıkaran, fettan; fitne; osuruk.

feyż etmek: Mâneviyâtından veya ilminden başkalarını faydalandırmak, aydınlatmak, feyizlendirmek.
feza‘: Korku, korkudan dolayı inleyip sızlanma.
fiḥā: Bitki.
fikret: Düşünme, düşünce, fikir.
firīfte: Aldatılmış, kandırılmış, aldanmış.
fūṭa: Önlük, peştemal.
fütūr: Bezginlik, usanç, bıkkınlık, gevşeklik, gayretsizlik.
füżūl: Fuzûli şeyler.
füzūn: Artık, fazla.
ġabn: Alışverişlerde kandırma, hile.
ġadā: Kuşluk yemeği, öğleye dek yenilen yemeğin adı; gıda, yiyecek.
ġaḍḍu'l-baṣar: Gözleri yummak.
ġales: Gecenin sonunda olan karanlık.
ġālī: Haddinden fazla, aşırı.
ġalle: Topraktan alınan ürün, zahîre.
ġaltān: Yuvarlanmak, dönmek.
ġamām: Bulut.
ġamūs: Yalan yere yemin.
ġamz: İşâret etme, göz kırpma; ara bozuculuk, söz taşıma, gammazlık, münâfıklık.
ġanem: Koyun.
ġanīmet: Fırsat, imkân.
ġarām: Sıkıntı, üzüntü.
ġaraż: Gâye, maksat, istek, arzu.
ġāret: Hücum, akın.
ġarīb: Kimsesiz; Hadis ilminde, rivâyet tabakalarından herhangi birindeki râvîsi tek şahıs olan hadise verilen isim, ferd.
ġarībe: Sırlı, kolay anlaşılmayan; tuhaf.
ġarḳ: Boğulma.
ġavāmiż: Kolay anlaşılmayan, güç ve karışık şeyler.
ġavvāṣ: Dalgıç.
ġāyāt: Gâyeler, maksatlar, hedefler.
ġayn: Zulmet, karanlık.
ġayr-ı sedīd: Doğru olmayan, yanlış.
ġayy: Azgınlık.
ġayyā: Cehennemdeki bir kuyunun adı, gayyâ kuyusu.
genc: Hazine; genç.
gerd: Toz, toprak.
germ etmek: Isıtmak.
germ: Sıcak.
ġıbṭat: Bir kimse reşk ettiği kimsenin hâli gibi olmasını taleb etmek, gıbta.
ġılẓat: Galiz olma, galizlik, kabalık, sertlik, çirkinlik.
ġımār: İnsan cemaatı, topluluk.
ġınā: Bıkkınlık, bezginlik, usanç.
girān: Katı, ağır, sakil, sert.
giyāh: Ot.
ġulūl: Hıyanet.
ġumūm: Gamlar, kederler.
ġurer: Her ayın ilk üç gecesi.
gūş-ı cān: Can kulağı.
gūşimāl: Uyarma, kulak bükme.
Güşuvār (güşvār): Küpe.
güşāde: Açılmış, açık, ferah, şen.
ḫ̆āce: Hoca, efendi.
ḫ̆ān: Sofra, yemek, nimet, ikram, lütuf.
ḫ̆āş (ḫoş): Hoş, güzel.
Ḥabeş: Zenci, Habeşistan halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.
ḫabīr: Haber veren.
ḫabīṯe: Kötü, pis, habis.
ḫabṭ: Yanlış, hatâ.
ḥaccām: Hacamatçı.
ḥācib: Perde, zar, hâil, engel.
ḫacīl: Utanmış, mahcup.
ḫadem: Hizmetçiler.
ḥadīṯ: Söz; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sözleri.
ḥādiṯ: Yeni olan, sonradan ortaya çıkan.
Ḫafīḍ: Alçaltan. (Esmâ-i Hüsnâ'dan)
ḥā'ik: Dokumacı.
ḥā'il: Engel, mânî.
hā'il: Korkmuş.
hā'im: Sersem, şaşkın.
ḫāl: Benek, ben.
ḫāl: Dayı.
ḫalāyıḳ: Mahlûkât, halk, insanlar.
ḥālet-i nez‘: Can çekişme hâli.
ḫālī: Boş.
ḫāliye: Boş anlamına gelen "ḫālī"nin müennesi.
ḥalḳ: Tıraş yapmak.
ḫalḳ: Yaratılmışlar, insanlar; yaratılış.
ḫalṭ: Bir şeyi başka bir şeyle karıştırma, mezcetme; münâsebetsiz iş veya söz, münâsebetsizlik.
ḫalvet: Tenhâ ve kapalı yer; ev.
hāme: Baykuş.
ḥāmid: Öven.

ḥamīd: Övülmeye lâyık, methedilecek sıfatlara sâhip olan, mahmûd.
ḫamīr: Hamur.
ḥaml itmek: Yorma, atıf ve isnat etme.
ḥammām: Sıcak, hamam.
ḫān: Hükümdar.
ḫandān: Gülen, şen, neşeli.
ḥanūṭ: Ölü kefenine serpilen kokulu madde.
ḫār u ḫāşāk: Çer çöp, döküntü.
ḥarām: Dinen yasak, mukaddes; mahrumiyet.
ḫarc: Masraf, harcama, kazanç.
ḥarem: Kutsal, mukaddes; Harem-i Şerif, Kâbe'yi kuşatan mescid.
ḥarf: Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri; kök, bünyad, temel, menşe, esas, asıl.
ḥarı: Layık.
ḫarīf: Meslektaş, sanat arkadaşı, teklifsiz dost, arkadaş.
ḫarīf: Yıl, sene.
ḥarḳ: Yanma.
ḥaṣā: Ufak taş, çakıl.
ḫasāret: Zarar, ziyan.
ḥasbet: Allah'a güvenme.
ḥasbeten: Yalnız Allah rızâsı için.
ḥaseb: Soy, haysiyet, şeref, asalet, ahlâk.
ḥasīb: Soyu temiz, itibarlı, muhterem.
ḥaṣīr: Hasır.
ḫasīs: Kıymetsiz, âdî, bayağı.
ḫāṣṣa: Bilhassa, özellikle.
ḥāşe: Hâşâ, Allah korusun.
ḫaşeb: Ahşap kap.
ḫaşem: Bir kimsenin yanında bulunan adamları, maiyet, hizmetçiler.
ḥaşīş: Kuru ot.
ḫātem: Yüzük.
ḫāṭır: Gönül.
ḫāṭıra: Kalbe gelen nefsani düşünceler.
ḫatme: Tamamlamak, bitirmek, sona erdirmek.
ḫatne: Sünnet.
ḥavādiṣ: Hadiseler, olaylar.
ḥavāle: Borcun bir kimsenin zimmetinden başka bir kimsenin zimmetine nakledilmesi.
hāviye: Cehennemin en şiddetli olan yedinci tabakası.
ḥavḳale: "Lâ ḥavle velâ ḳuvvete illâ bi'llâh" demek.
ḥavlı: Avlu.
ḥavrā: Cennetteki hûri adı verilen kızlar.
ḫāyıṭ: Korkuluk, duvar.
hāyim: Dolaşan, gezen, hayran olan.
ḫayl: At, at sürüsü; püskül.
ḥayyiz: Mekân, mevki, sahâ
ḥażar: Barış, güven, sulh.
ḫazef: Toprak kap.
ḥaẕer: Sakınmak, çekinmek, korunmak.
ḫāżı': Boyun eğmiş, alçak gönüllü.
ḥażret: Huzur, kat, makam.
hefvet: Hata, sürçme, yanılma.
ḫelā: Tuvalet, kenif, müsterah.
helīme: Yapışkan, özlü ve kıvamlı buğday ve pirinç karışımı.
hem-civār: Komşu.
hem-çün (hem-çü): Gibi.
hem-çünān: Aynı zamanda, hem de.
hem-dem: Arkadaş, dost.
hem-rāz: Sırdaş.
hem-sāye: Komşu.
hergiz: Asla, kat'iyen, hiçbir vakit, hiçbir şekilde.
herīse: Keşkek
herze: Boş, abes, beyhûde söz, hezeyan.
hey'et: Dış görünüş, şekil, suret.
heẕyān: Saçma sapan konuşma, saçmalama.
ḥıḳd: Kin.
ḥınnā: Kına.
ḫırām: Salınma.
ḫırāṣet: Sürme, tarım, çiftçilik.
ḫıred: Akıl, akıllı kimse, âkil.
ḫırfet: Esnaf kollarından her birinin yaptığı iş, meslek, zanaat.
ḫırızma sürünmek: Tüyleri dökmek için göztaşı (nûre taşı/sönmemiş kireç) kullanmak.
ḫırḳa: Bez parçası, örtü, havlu.
ḫırmen: Harman, samanından ayrılan hububat.
ḫışāl: Güzel huylar, hasletler.
ḥışn-ı ḥaṣīn: Çok kuvvetli, en sağlam korunma, çok sağlam kale.
ḫışm: Öfke, kızgınlık, gazap.
ḫıtān: Sünnet.
ḫıyār: Salatalık.
ḫıyel: Hileler.
ḫidmet-güẕār: Hizmet eden.

ḫiffet: Hafiflik, hafif mizaçlılık, vakar ve temkin mukabilidir.
ḫil'at: Süs.
Ḫill ü Ḥarem: Harem-i Şerif'in dışı ve içi.
ḫill ü ḥürmet: Helal ve haram.
ḫilye: Süs.
ḫiżāb: Kına, boya, renk.
ḫor: Zelil, alçak, değersiz, hakir.
ḫorca: Zelîl.
ḫūb: İyi, güzel, hoş.
ḫubūr: Aşırı sevinç, sürur.
ḫubz-i şa'īr: Arpa ekmeği.
ḫuceste-raḳam: Yazısı güzel.
ḫudā': Hile.
ḫuff (ḫuffin): Ayakkabı, çizme, edük/edik, mest.
ḫufyeten: Gizlenerek.
ḫūlandurmaḳ: Güzel huy kazandırmak.
ḫuld-ı berīn: En yüksek, en yüce cennet.
ḫulf: Verdiği sözü tutmama.
ḫulḳ: Ahlâk, huy.
ḫulūl: Bir şeyin içine işleme, girme, nüfuz etme.
ḫumrat: Kırmızı.
ḫūn: Kan.
ḫunfesā: Mayıs böceği, bok böceği, osurgan böceği.
ḫurde: Ufak tefek, küçük.
ḫurḳ: Bilmezlik, akılsızlık.
ḫurre: Hür kadın.
ḫuṣūṣ: Hâs olma, bir kişiye veya şeye mahsus bulunma.
ḫūy (ḫū): Huy, karakter, tabiat, alışkanlık, ahlâk.
ḫużū': Alçakgönüllülük, tevazu.
ḫużūr: İç rahatlığı; makam.
hüdā: Hidâyet, doğru yol, doğru yolu göstermek.
hüdāt: Doğru yolu gösterenler.
ḫükūmet: Bir konuda hakemlik yapmak, hüküm vermek.
hülket: Helâk, yok olmak, ölüm.
hümām: Himmeti çok, gayretli kimse, civanmert, büyük adam.
hümūm: Üzüntüler, kederler.
ḫürmet: Saygı, itibar, saygınlık, haysiyet; dînen haram.
ḫüsndār: Güzel.
ḫüsn-i ḫulḳ: Yaratılış güzelliği, ahlâk güzelliği.
ḫüsn-i tedbīr: İyi düşünerek hareket etme.
ıbṭ: Koltuk altı.
ışġā: Kulak vermek, dinlemek.
ıṭṭırād: Âhenk, düzenlilik.
'ıyāẕ: Sığınma, ilticâ etme.
ibā: Çekinme, kaçınma.
ibāḥat: Caiz görmek, helal kılmak.
ibāḳat: Kölenin efendisinden sebepsiz yere kaçması.
'ibāret: Tabir, düş yorma, rüya yorumlama.
'iber: İbretler, dersler.
ibhām: Başparmak.
ibrām: İhkam, muhkem eylemek, sağlam yapmak; ısrar etmek, zorlamak, ilhâh.
ibtidā: Başlayan, ilk başlayan.
ibtiġā: İstek, arzu, talep.
ibtihāl: Yalvarıp yakarma, tazarru, niyaz.
ibtiẕāl: Bir şeyin hor kullanılması.
īcāb: Gerek, lüzum, iktizâ, sebep.
iclāl: Saygı gösterme, büyük sayma, ağırlama, ikram, tâzîm.
ictimā': İttifak, toplanma.
ictirā: Cüret etmek.
īfā: Bir işi yapma, yerine getirme, iş hâline koyma, icrâ.
'iffet: Sakınmak.
ifṣāh: Açık ve düzgün söz söylemek.
ifżāl: Lutfetme, bağışlama, lutuf ve bağış.
iġmāż: Göz yumma, görmezlikten gelme, önemsememek, dikkate almamak, gözardı etmek.
iġnā: Zenginlik.
iġtinā: Zenginleşmek, zengin olmak.
iġtirāb: Uzak durmak, varmamak.
iġtirār: Gururlanma; aldanma; gâfil olma.
iġtisāl: Yıkanma, gusletme.
iġvā: Azdırmak, ayartmak.
īhām: Kinayeli, îmâlı.
ihānet: Hakir görmek, hor görmek.
ihdā: Hediye etmek.
iḥkām: Kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, güçlendirme, tahkim etme, berkitme, ibrâm.
iḫṣā: Saymak.
iḫtibās: Hapsetmek, gizlemek.

iḫticāb: Gizlenme, örtünme, perde arkasına saklanma.
ihtidā: Yol tutmak, doğru yolu bulmak, hidayete ermek.
iḫtifā: Saklanma, gizlenme.
iḥtifāẓ: Hıfz etmek, korumak.
iḫtikām: Bir konuda hakemlik yapmak, hüküm vermek.
iḫtiḳār: Horlamak, küçük görmek; hakarete katlanma, tezellül.
iḫtikār: Vurgunculuk, karaborsacılık.
iḫtilāl: Karışıklık, bozukluk, düzensizlik.
iḫtilāṭ: Karşılaşıp görüşme, görüşüp temas etme.
iḥtimāl: Tahammül; taşımak, yüklenmek.
iḫtirā‘: Daha önce benzeri olmayan bir şey icat etme, ortaya çıkarma.
iḥtirāz: Sakınmak.
iḥtisāb: Hesaplamak, saymak, düşünmek.
iḥtisāben: Sevabını Allâh'tan bekleyerek.
iḫtişāṣ: İntisab, ilgi, alaka, bağlanma.
iḫtitām: Bitirmek, tamamlamak.
iḥtiyāl: Hile yapma, hileye başvurma.
iḥtiyāṭ: Dikkat, sakınma, tedbirli davranma.
iḫtiżāb: Kına ile boyama.
iḳāle: İki tarafın anlaşmasıyla bir sözleşmeyi bozma, pazarlığı bozma.
iḳdām: Atılmak, ileri geçmek; sürekli çaba gösterme, gayret etme, çabalama, devamlı çalışma; sebat etmek.
iḳsāṭ: Doğruluk ve hakkaniyet göstermek.
iḳtifā: Uyma niyetiyle ardına düşme, arkasından gitme.
iktiḥāl: Sürmelenmek.
iḳtirān: Yaklaşma, yanına gelme, yakın olma, mukarin olmak, erişme, ulaşma.
iktisāb: Kazanma, edinme, elde etme.
iḳtiṣād: Orta yol, orta hâl, itidal.
iḳtiṣār: Kâfi görme.
‘ilāc: Çâre.
‘ilel: Sebepler, illetler, hastalıklar, sakatlıklar.
ilḳā: Atma, koyma.
‘illet: Sebep; kasıt; hastalık.
‘ilm-i hey’et: Astronomi ilmi.
iltibās: Benzerlikten dolayı karışıklık, karıştırma, andırışma, şüphe ve tereddüt.
iltifāt: İlgi, rağbet, teveccüh, yönelme.
iltimās: Tercih, kayırma, seçme.
iltizām: Gerekli bulma, tercih etme, devam etme; sarılma, bir yere yapışıp kalma ve ayrılmama.
iltiẕāẕ: Tat alma, lezzet bulma.
īmā: Hatırlatmak, ilham etmek, aklına getirmek, işaret etmek.
‘imāme (‘amāme): Sarık.
‘imāret: Bir yeri bayındır ve mâmur etme, bayındırlık.
imāret: Emirlik, yöneticilik.
imlāl: Usandırmak.
imtilā: Dolma; mide dolgunluğu.
imtinān: İyiliği başa kakma.
imtizāc: İyi geçim, kaynaşma, uyuşma.
inābet: Günahlardan ve her şeyden yüz çevirip Hakk’a dönme.
in‘ām: İhsan, lütuf, sadaka; nimetlendirme.
infās: Şevklendirmek.
infi‘āl: Gücenme, küsme, kırılma; etki altında kalma, etkilenme.
infiṣāl: Ayrılmak.
inhā: Tebliğ, iletme, tevcih, bildirme, haber verme.
inhidām: Çökme, yıkılma, harap ve vîran olma.
inkisār: Kırgınlık, hezimet.
inḳiyād: İtaat, boyun eğme, kendini teslim etme.
inṣırāf: Geri dönme, çekilme.
inṣırām: Kesilmek, ayrılmak, inkıtâ.
insilāk: Sâlik olma, bir yol tutma.
inşā etmek: Başlamak, yapmak, meydana getirmek.
inşād: Kayıp olan nesneyi nida edip tarif etmek, arayıp soruşturmak; kaybolan eşyayı bulup haber vermek; şiir okumak.
intifā‘: Faydalanmak, kazanmak.
intihāz: Fırsat, imkân.
intiḳād: İyiyi kötüden ayırma.
intiṣāb: Makama uygunluk, sözü yerinde kullanmak.
intiṣāf: Hakkını tam olarak alma. haklaşma, insaf bekleme.

intişā: Neş'et etme, gelişme, yetişme, neşv ü nemâ bulma; mest olmak, koklayıp keyiflenmek.
inzicār: Geri durmak, sakınmak.
ʿirāfet (ʿarāfet): Reislik, yöneticilik, başkanlık.
iʿrāż: Yüz çevirme, çekinme, sakınma, uzak durma.
irdāf: Sırtına almak, arkasına almak.
irticā: Ümit etme, umma.
irtiḳā: Yukarı çıkmak, yükselmek, ileri gitmek.
irtiżā: Razı olma, rıza gösterme, uygun ve münasib bulma; kabul etme.
irżā: Gönlünü edip kandırma, hoşnut etme, râzı etme.
īṣā: Vasiyet, tavsiye.
isā'et: Kötülük.
isʿāf: Tedavi etmek.
īṣāl: Ulaştırma.
isfār: Sabah namazının ortalık aydınlanırken kılınışı.
iskāt: Susturmak.
iṯm: Günah.
iṯr: İz, ayak izi, yol.
isrār: Gizleme, sır tutma, ketmetme.
istiʿānet: Yardım isteme.
istidāmet: Devam, devam etmek.
istidānet: Deyn, borç almak.
istiḥyā: Hayâ etme, utanç duyma, utanma.
istikānet: Tevazu, huzû.
istiḳbāl: Karşılamak.
istimāʿ: Kulak verme, dinleme.
istisḳā: Yağmur duâsına çıkma.
istiyāk: Misvak kullanmak.
istiẓhār: Açıktan okumak, açıktan söylemek.
iş'ār: Hissettirme, bildirme.
işfāḳ: İnayet, merhamet, yardım, şefkat.
işkāl: Karışıklık, güçlük, müşkillik.
işrāb: İma yoluyla anlatma, hissettirme.
ʿişret: Geçim.
iştibāh: Şüphe, şüphelenme, karıştırma.
ʿitāḳ (iʿtāḳ, ʿatāḳ, ʿıtḳ): Köle azad etme, ıtık.
iʿtibār etmek: Ders almak, ibret almak.
iʿtirāf: Kabul etmek, hakkı teslim etmek.
iʿtiẕār: Özür dileme, affına sığınma.
itmām: Bitirme, tamamlama.
ittiʿāẓ: Nasihat kabul etmek, öğüt dinlemek.
ittişāl: Bitişme, ulaşma, vâsıl olma.
ʿivaż: Bedel, karşılık.
ʿiyādet: Gidip görme, hatır sorma, hasta ziyâreti.
iẕā: Eziyet verme, eziyet etme.
ʿiẓām: Kemik.
iẕʿān: Ḳabūl, itaat, inkiyat, boyun eğme.
izār: Vücudun alt kısmını örten şey.
ʿiẕār: Yanak.
izdicār: Men etmek, men olunmak.
iżmār: Bir şeyi gönlünde gizleme, içinde saklama.
kaʿbeteyn: İki topuk.
ḳābıż: Kabzeden, alan, kavrayan.
ḳable: Önce, evvel.
ḳadḥ: Ayıbını söyleyerek çekiştirme, yerme, zemmetme.
ḳādim: Seferden vatanına dönen kişi.
ḳadīme: Kadim, eski, köklü.
kāfir: Kâfir, nankör.
kāfire: Nankör kadın.
kāhil: Gayretsiz, tembel.
kā'il: Râzı olmuş, boyun eğmiş; inanmış, kabul etmiş; söyleyen, diyen, bir sözü nakleden.
ḳāleb: Kalıp, beden.
ḳāliʿ: Koparıcı, koparan.
ḳaʿr: Deniz, kuyu vb. şeylerin dibi, dip.
kar'-ı bâb etmek (eylemek): Kapıyı çalmak.
kārdār: İşi elinde tutan, iş sâhibi olan.
ḳarīb: Akraba.
kār-sāz: İş yapan, maharetli; üreten; Yaratan, Allah.
ḳaşʿa: Kâse, yemek kabı, çanak
ḳāṣī: Uzak, ırak.
ḳasīm: Güzel, gökçek; nasip, kısmet; taksim edici, fal bakıcı.
ḳasm: Pay, kısmet, sıra, taksim.
ḳaṣṣ: Kısaltmak, kesmek.
ḳassām: Taksim edici.
kāşkī: Keşke.
ḳaṭʿā: Asla, katiyyen.
ḳatīl: Öldürülmüş, maktül.
ḳayd: Düşünce, endişe, emel, arzu; iş, güç; bağ, zincir.
ḳāyim: İdareci.

ḳażā: Yerine getirme; dâvâları görme ve hükme bağlama işi, kadının ve hâkimin görevi, yargı.
ḳaẕer: Pislik, necis.
ḳaẕf: İftira.
kebāyir: Hakkında açık hüküm bulunan büyük günahlar.
kebīra: Büyük kız.
kec: Eğri, çarpık, mukavves, ters.
kefā'et: Denklik.
kefel: Hayvanın ve özellikle atın beliyle kuyruğu arasındaki dolgun yuvarlak kısım.
keff: El ayası; sarmak, dolamak, toplamak, kıvırmak
keffü'l-eẕā: Eziyet verici şeyleri gidermek, def etmek.
kelāl: Usanç, bıkkınlık, bitkinlik, yorgunluk
kelām: Söz, ifâde; ilm-i kelâm.
kelef: Şiddetli sevgi, aşk-ı mecazi.
kem: Az, eksik, noksan; kötü, fena, değersiz.
kenīf: Hela, tuvalet.
kenīsā: Kilise.
kenīz: Câriye.
kenīzek: Küçük câriye.
kerāhet: İğrençlik, iğrenme, tiksinme; bir işi istemeyerek baskı altında yapma; mekruh olma hâli.
kerān: Nihâyet, son.
kerb (kürbet): Sıkıntı, tasa, keder, belâ, musibet.
kerefs: Kereviz
keret: Kere, defa, kez.
kerm: Bağ, bostan, üzüm bağı, asma, üzüm çubuğu.
kesād: Zarar, ziyan.
kesel: Gevşeklik, uyuşukluk, tembellik, üşenme, usanma, yorgunluk, süstlük.
keslān: Yorgunluk.
keşf: Sıkıntıyı kaldırmak ve çaresizliği sona erdirmek.
ketem: Rastığa karıştırıp boya yapılan bir bitki.
ketḫuḏālıḳ: Başkanlık, yöneticilik, kahyalık, efendilik.
kevn ü mekân: Varlık, kâinat, mevcûdiyet.
keyl: Ölçmek.
keys: Zekâ, fetanet, kavrayış, anlayış, idrâk.
kezin (gezin): Defa.
ḳıdre: Kazan, tencere.
ḳılāde: Gerdanlık.
ḳındīl: Kandil.
ḳır'āt (ḳır'at, ḳırā'at): Kıraat, okuma.
ḳırāṭ: Gramın beşte biri ağırlığındaki ölçü.
ḳırbān: Cinsel ilişki, yaklaşma, zifaf, cimâ.
ḳıṣṣa ḳılmaḳ: Anlatmak.
kibrīt-i aḥmer: Eski kimyâcılara göre fevkalâde bir kuvvete sâhip olduğuna ve toprağı altın yaptığına inanılan iksir, kimyâ-yı ahmer.
kibriyā: Büyüklük, yücelik; Allâh.
kifāf: Yaşamaya yetecek kadar rızık.
ḳīl ü ḳāl: Dedikodu, boş söz.
kirām: Ashab-ı kirâm; şerefli ve ulu kimseler.
Kirdigār: Allah, Tanrı.
kişver: İklim, memleket, vilâyet, ülke.
kitāb: Kitap; Kur'an; ilahi kitaplar; mektup; amel defteri; yazı yazma.
Kitābī: Ehl-i kitap, Yahudiler ve Hristiyanlar.
ḳubeyle'ṣ-ṣubḥ: Tan yerinin ağırmasından hemen önceki son bölümü.
ḳur'a şalmaḳ: Kura çekmek, seçim yapılması gereken yerlerde başvurulan yol.
ḳurbet: Yakınlık, zülfâ.
ḳurūn: Boynuzlar.
küḥl: Sürme.
küll: Bütün, hep, cümle.
kün-fe-kān: Allah'ın ol emriyle âlemin var olması; yaratılmışlar.
künküre: Kubbenin tepesi, en yüksek yeri.
kürbet: Üzüntü, kaygı, tasa.
kürūb: Üzüntüler, kaygılar, tasalar.
küsūr: Küsurat, küçük parçalar.
küşād: Açılmış, açık, ferah.
küşte: Öldürülmüş, maktul.
lā-be's: Beis yok, sakınca yok, zarar yok.
lā-büdd: Her hâlde, mutlaka. muhakkak, gerekli, lazım, şüphesiz, kesin.
lā-cerem: Şüphesiz; besbelli.

lāġar: Zayıf, zebun.
laġv: Faydasız boş söz, yanılma, atlama, hatâ etme, ortadan kaldırma, hükümsüz bırakma, ilgā ve feshetme.
laḥd: Taş, tuğla ya da mermerden oyulmuş mezar.
lāḥiḳā: Sonradan.
laḥn: Şive, düzgün ses, âhenkli ses, nağme, ezgi.
laʿlīn: Kırmızı renkli, yakut kırmızısı.
lā-yefūt: Kaybolmayan, geçmeyen, ölmeyen, bâkî olan.
lāyıḳ: Uygun, münasib.
lāzım: İhtiyaç, gerekli.
leāl (leʾālī): İnciler.
leben: Süt.
lebīb: Âkil, akıllı, zekî.
lec: Düşmanlıkta inat etmek, ayak diremek, çekişme.
lecāc: İnat etmek, ayak diremek.
leff: Sarmak, dürmek, toplamak.
leʾīm: Alçak, aşağılık.
lemem: Küçük günahlar, küçük şeyler, şiddet, meşakkat, delilik.
let: Dayak, dayak atma, dövme.
lihāb: Alev.
liḳā: Yüz, çehre; kavuşma, buluşma.
līnet: Yumuşaklık, mülâyemet.
luʿb: Oyun.
luġūb: Zahmet çekmek, açlık, yorulmak, sıkıntı, meşakkat.
lūt: Ziyafet, lokma, tatlı yiyecekler.
lüknet: Kelâm fehm olunmamak ve kelâmı edâda acz olmak.
lüknetile: Anlaşılmaz biçimde.
ma-ʿadā: -den başka, -den gayri.
maʿādin: Madenler.
maʿālim: Alametler, nişânlar.
maʿārīż: Kapalı anlamlar, birden fazla mânası olan bir kelimenin en uzak mânasını kasdetmek, ta'rizler.
maʿāṣī: Günahlar, isyanlar.
mā-dām: Çünkü, değil mi ki, –diği için, mâdem; devam ettiği müddetçe, dâim ve bâkî oldukça, sürüp gittikçe.
maʿde: Mide.
maʿden (maʿdin): Maden.
maġbūn: Zarar eden, ziyan eden.
maḫāfet: Korku.
maḥbūs: Hapis, tutuklu.
māhitāb: Dolunay.
maḫlaṣ: Kurtuluş, kurtaracak şey, sığınak, melce kurtuluşa erilecek yer.
maḥlūl: Çözülmüş, halledilmiş.
maḥmidet: Şükür, şükran, teşekkür, övgü, sipâs, sitâyiş, medh.
maḥmil: Deve üzerine yapılan gölgelik; yük.
maḥmilen: Yüklenmesi, sorumluluğu.
maḥmūl: Yüklü, hamledilmiş.
maḫrec: Kurtuluş yolu; çıkış yeri, kıç, makat, anüs.
maʿhūd: Mukarrer, ahdedilen, vadedilen.
maḥẓūr: Sakınılacak şey, çekinilecek şey, sakınca, engel, mâni.
maḥẓūr: Şer'an yasaklanmış, menedilmiş, haram.
maʿīn: Çeşme, akarsu, kaynak.
maḳāl: Söz, lakırdı, lâf.
maḳarr: Durulan, karar kılınan yer.
maḳāṣıd: Maksatlar, niyetler.
maḳbere: Mezar, kabir.
maḳbūr: Ölü, defn edilen kimse, kabre konulan.
maḳdem: Gelme, geliş, ulaşma.
maḳdūr: Gücünün yettiği kadar, kudretinin el verdiği ölçüde.
maḳhūr: Yenilmiş, bozguna uğramış; Allah'ın gazabına uğramış; mahvolmuş, bitmiş, tükenmiş.
maḳrama: Havlu, elbezi, peşkir.
maʿlūl: Hasta.
māmū: Mami, ebe.
mār: Yılan.
māriye: Kadın köle.
mā-ṣadaḳ: Uygun, muvâfık, mutâbık.
maṣraf: Sarfedilen, harcanan para, gider, harcama.
maṭʿam (muṭʿam): Yenilecek şey, yemek, gıdâ.
maṭʿūn: Kınanmış.
maʿyūb: Ayıplanmış.
mā-ẕekernā: Zikrettiğimiz, zikredilen.
maʿẕiret: Mâzeret, hoşgörme sebebi.
meberret: Sevab için, hayır kazanmak için yapılan iş.
mecāl: Güç, kuvvet, derman; imkân, fırsat; meydan, yol, geçit, dönülecek yer; ruhsat, izin, müsaade.

me'cūr: Yaptığı iyilik veya hizmetin karşılığını almış olan, sevap kazanan, ecir ve mükâfâta nâil olan.
medār (-olmak): Yardım etmek; sebep, vesîle, destek, dayanak, muin, yardımcı.
mefẖar: Övünç, iftihar.
mefḳūd: Yitik, kayıp.
mefreş: Yaygı, döşek, kilim, halı.
meftūn olmaḳ: Şaşkına dönmek, imtihan edilmek; fitne olmak.
meġānim: Ganimetler.
mehābet: Ululuk, yücelik, azamet, heybet; çekinme ve korku hissiyle karışık saygı.
mehbaṭ (mehbıṭ): İnecek yer, iniş yeri.
mehel: Teenni, sonraya bırakmak, te'hir etmek.
mehmūm: Gamlı, endişeli, düşünceli.
mekāsib: Kazançlar, kazanç yerleri ve vâsıtaları.
mekr-i Ḥaḳ: Allah'ın gazabı, azabı, hilesi, düzeni.
mekrümet: ʿİzzet, şeref, onur.
melāl: Hüzün, keder; usanma, bıkma, usanç, melâlet.
melāmet: Kınama.
melbes: Elbise, örtü.
melḥūẓ: Umulan, beklenen, muhtemel.
memdūd: Uzatılmış, çekilmiş, uzamış, uzun.
me'men: Sığınılacak, güven duyulacak, emin ve emniyetli yer, melce, penah.
memleket: Köle.
menāḳıb: Menkıbeler; meziyetler, hünerler, faziletler.
menāl: Mal, mülk; erişme, nâil olma; nail olunan, erişilen.
menār: Yol gösteren işâret, nişane, alamet, fener kalesi.
menāş: Kurtulmak, kaçmak; sığınılacak yer, sığınak, melce, melâz.
menī': Ele geçirilmesi güç, zaptı zor, sarp, çetin.
menşūş: Belirlenmiş, sabit olmuş, tayin edilmiş.
menşer: Yayıp dağılacak yer.
menzilet: Derece, rütbe, yükseklik derecesi; inecek yer, konak yeri; ev, hâne.
merām: Murâd.
merātib: Mertebeler.
merci': Kaynak, merci, dönecek yer, dönüş, dönmek, kök, otorite.
merdüm: İnsan, adam; gözbebeği.
merġūle: Âhenkli ses, nağme.
merhūn: Rehin, ödünç.
mer'ī: Saygı gösterilen, riâyet edilen, mûteber.
merre: Defa, kere, kez.
merṣad: Gözetlemeye mahsus yer, gözetleme yeri.
merżā: Hastalar.
mesākīn: Miskinler, fakirler.
mesāvī: Kötülükler, fenâlıklar, seyyiât.
meskenet: Tevâzu, fakirlik, miskinlik, boynu bükük olmak.
mesnūn: Hz. Peygamberin (s.a.v.) sünneti, alışılmış, âdet olmuş, mûtat.
mesrūran: Göbeği kesilmiş, maḳtūʿu's-sürreti.
meşhed: Kabir, türbe, bir şehidin gömülü olduğu yer.
meşḥūn: Doldurulmuş, dolu, dopdolu.
meşmūl: İçerik, muhtevâ.
meṭālib: Talep olunanlar, istekler.
me'vā: Yurt, mesken, yuva.
mevācib: Gerekler, görevler, vecibeler.
mevāżı': Yerler, mekânlar, mahaller.
mevlā: Efendi.
mevleviyyet: Efendilik, mevlalık.
mevrid: Varılacak ulaşılacak yer, yol.
mev'ūd: Söz verilmiş, vâdedilmiş.
mevżı': Yer, mekân, mahal.
meẓālim: Zulümler, işkenceler, eziyetler, haksızlıklar.
meẕmūm: Yerilmiş, kınanmış, kötülenmiş.
mışr: Şehir, ülke.
mihter: Çok büyük, çok yüce.
mīḳāt: Bir iş için önceden belirtilen, kararlaştırılan yer.
mīl: Uzunluk ölçüsü.
mindīl: Mendil, örtü, kumaş.
minḳār: Gaga, kuş gagası.
mīr: Baş, başkan, reis, âmir, emîr, hükümdar, bey.
mirā: Çekişmek, münazara ve münakaşa etmek.
mīve: Meyve.
mizmār: Çalgı.
muʿāfāt: Karşılıklı afiyet dileme.

mūceb: Bir söz veya emrin icab ettiği şey, netice.
mūceb: Mucip.
mūcib: Sebep.
Mūdi‘: Emânet olarak veren Allâh.
mufevvaż: Murahhas, yetkili, ruhsatlı.
Muġīṯ: Esmâ-i Hüsnâ'dan yardım eden, yardıma koşan, imdâda yetişen Allâh; yardım eden.
muġtenim: Ganîmet alan kimse.
muḫallil olmak: Ağızda çevirmek, sığırların geviş getirmesi gibi sözü ağızda gevelemek.
muḫanneṯ: Kadına benzeyen erkek.
muḫaṣṣal: Hasılı, sözün kısası, kısaca.
muḥīṭ: İçine alan, kapsayan, câmî, hâvî; gücü veya bilgisi ile kuşatan.
muḥrim: İḥramlı.
muḥsin: İyilik eden, iyi ve güzel işler yapan.
muḫtal: Bozuk, bozulmuş, karışmış.
muḥtażar: Hazırlanmış, ölüme hazır.
muḥtebes: Hapsedilmiş.
muḫtebir: Anlayan, deneyen, bilen, yoklayan.
muḥtemil: İhsana mukabil şükreden ve gazab-ı İlâhî'den rengi değişip cildi ürperen; zahmetli.
muḫteraz: Çekinilen, sakınılan.
muḫteri‘: Bidatçı.
muḳārin: Bir arada bulunan, birlikte olan, bitişik, yakın.
muḳarrar: Kararlaştırılmış, kesin.
muḳaṣṣır: Kusur işleyen.
muḳbil: Bahtı açık ve tâlihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş olan, ikbal sâhibi, bahtiyar.
muḳterin: Yaklaşan, yakın gelen, iktirân eden.
muḳteṣid: Aşırılıktan sakınan, israf etmeyen.
muḳteṣid: Orta yolu tutan.
muḳteżā: Bir şeyin gereği olan, gereken, lâzım gelen şey, gerek.
muḳteżā: İcap, gereken.
mu‘lem: Üzerinde işaretler bulunan.
munfaṣıl: Ayrılan, uzaklaşan.
munḳalı‘: Koparılmış, sökülmüş.
muntaẓım (muntaẓam): Tertipli, düzenli.
murābıṭ: Nöbet tutan asker.
mu‘reb: İrabına uygun.
murġ: Kuş.
muṣāb: Musibete uğrayan.
muṣallā: Namazgah.
muṣallī: Salavat getiren; namaz kılan.
mūṣil: Ulaştıran.
musta‘mir: Bayındır eden, mâmur duruma getiren kimse.
muṭāleb: İstenen, talep edilen. (muṭāleb bevl: sıkıştıran idrar)
mu‘taşım: Tutunan, yapışan.
mu‘teber: Memnun.
mu‘tekif: İtikafa giren.
mu‘tıḳ: Köle azad eden.
muṭī‘a: İtaatkar kadın.
muttaṣıl: Aralıksız ve yan yana olan, bitişmiş durumda bulunan, bitişik, ilişen, bitişen, bulaşan.
muttaṣıl: Sürekli, aralıksız.
muvāfiḳ olmaḳ: Rastlamak.
muzaḫraf: Süslenmiş.
mu‘ẓam: Bir şeyin en büyük kısmı, en önemli bölümü.
mū'zī: Eziyet eden şey.
muẓīf: Misafir ağırlayan, mihmandar, konukçu.
muẓṭacı‘: Yatan.
mübāhat: Övünmek, iftihar eylemek.
mübāhī: Övünen, iftihar eden.
mübeyyen: Anlaşılır, açık.
mübrim: Sırnaşık, sakil, can sıkıcı.
mübtedi‘: Yeni bir şey ortaya koyan, bid'at çıkaran, bid'at ehli.
mübtehel: Rica edilen, yalvarılan.
mübtehil: Yalvaran, rica eden, niyaz eden.
mübtelā: Hasta, imtihan olan kimse, sınanan.
mübteẕel: Değersiz, bayağı; pek bol; ucuz.
mücemmer: Tütsülenmiş.
Müctebī (Müctebā): Seçilmiş, Hz. Muhammed. (Manzum metinde "Nebī" ile kafiye oluşturmak için "Müctebī" olarak yazılmıştır. Bkz. 939. beyit)
müdām: Devamlı olarak, ara vermeden, her zaman, dâimâ.
müdārā: Kin ve düşmanlığı örtüp zâhiren dost gibi davranma, iyi geçinme, güler yüzle idâre etme; dini zarardan kurtarmak için, dünya

menfaatinden vermek, insanlarla iyi geçinmek.
müdd: 3.334 kilogram olan bir sa'ın 1/4'ü, yani 844,5 gramlık bir ağırlık.
müddeḫir: Biriktiren, toplayan, depolayan, hazırlık yapan.
müdellel: Hakkında delil bulunan, delille ispatlanmış olan, delilli.
müfteḫar: Övünülen.
müfteḫir: Övünen, iftihar eden.
müfteḳir: Muhtaç.
mühān: Zelil, hakir, alçak, hor.
müheyyā eylemek: Hazırlamak.
mühlik: Öldürücü, helâk edici.
mühmel: İhmal edilmiş; bozuk, kötü; manasız, boş.
mühmelāt: Kötülükler, ayıplar.
mükārī: Yük hayvanı kirâlayan, yük hayvanlarıyla taşıma işi yapan kimse, mekkâreci.
mülḥaḳ: Eklenmiş, ilâve edilmiş; bağlı, tâbî.
mültefet: Nail olan, iltifat edilen, hüsn-i teveccüh gösterilen.
mültemes: Kayırılan, iltimaslı.
mültezim: Sâbit ve devamlı olmak.
mülūk: Padişahlar, melikler.
mümecced: Yüce, ulu.
mümtāz: Seçilmiş, ayrılmış, emsalinden farklı tutulan.
mümteni': Olması veya gerçekleşmesi imkânsız, mümkün olmayan, gayr-ı mümkün.
mün'aḳid: Kabul edilebilir olan, câiz olan.
münba'iṣ: Ayağa kalkan.
münderis: Bozulmuş, izi eseri kalmamış, tamamen yok olmuş.
mün'im: Yedirip içirmeyi, ikram etmeyi seven, iyilik sâhibi, cömert.
münḳād: Bağlı, boyun eğen, râm olmuş, tâbi.
münḳasem: Bölünmüş, taksim olunmuş.
münḳażī: Bitmiş, tükenmiş, sona ermiş, ardı kesilmiş.
müntehā: Nihâyet, son, en sonunda.
münteḳil: İntikâl eden, naklolunan.
mürāyī: Riyâkâr.
mürekkeb: Birden fazla nesnenin karışımından oluşan.
mürtefa': Ortadan kaldırılan.
mürteḥil: Göçen.
müsellem: Hakkı teslim edilmiş.
müselsel: Zincir gibi birbirine bağlı olan, birbiri ardınca sıralanan, zincirleme.
müsemmā: Belirlenmiş, tayin edilmiş.
müseyyeb: Başıboş, kayıtsız.
müsta'īn: İstiâne eden, yardım isteyen.
müstaḳīm: Doğru, hak, düz; doğru yolda olan, dürüst, nâmuslu.
müstażī: Bir ışık kaynağından saçılan ışıkla aydınlanan, ışıklanan.
müstedām: Sürüp gitmesi istenilen, sürekli, devamlı, dâim, bâkî.
müstefāż: Dağılıp yayılmış olan.
müsteftī: Şer'î bir konuda müftüden fetvâ isteyen.
müsteġīṣ: Yardım dileyen.
müsteḥab: Hakkında kesin bir emir bulunmadığı hâlde dînin temel prensiplerine uygun olduğu için beğenilen, tavsiye edilen, sevap kazandıran, dince makbul iş ve davranış, mendub.
müstehīm: Okçu; âşık.
müstemend: Gamlı, dertli, zavallı.
müste'min: Aman dileyen, canının bağışlanması şartıyle teslim olan.
müstemir: Daim, sürekli.
müstened: Kendisine dayanılan, temel, delil.
müstenid: Dayanan, yaslanan.
müsterāḥ: Tuvalet, hela.
müsteşār: Danışılan, istişâre edilen.
müsteṭāb: Hoşa giden, beğenilen, iyi, güzel.
müstevcib: Gereken, icap eden, lâyık, müstehak, sebep, vesile.
müstevī: Oturan, yerleşen, yayılan, istiva eden.
müşeffa': Şefaatı makbul olan.
müş'ir: Bildiren, haber veren, hissettiren.
müşīr: Yol gösteren, işaret eden.
müşk: Misk.
müştaġil: Bir şeyle uğraşan, bir iş veya kimse ile meşgul olan.
müştebih: Şüpheli, karışık.
müştemil: İçine alan, kapsayan, ihtivâ eden, şâmil olan.
müşterā: Satın alınmış.

müşterī: Satın alan.
mü'telif: Uygun, denk.
mü'temen: Güvenilir, emniyetli, emin.
mütim: Tamamlayan, tamamlayıcı.
mütlif: Telef eden, yok eden.
müttekī: Dayanmış, sırtını bir yere dayamış.
müvecceh: Herkesin yöneldiği, makbul, münâsip, uygun, doğru, ispatlanmış, muteber.
müvekkel: Bağlı.
müżāhī: Benzeyen, tekâbül eden, benzer.
müzekkī: Zekat veren, mal sahibi.
nā-bedīd: Meydanda olmayan, görünmeyen.
nābiḥ: Bağıran, uluyan.
nāfe: Koku, misk.
nāhī: Nehyedici.
naḥr: Boğazlama, kurban, kesme.
na'īm: Nimetler.
nāḳa: Deve.
nāḳıż: Bozan, nakzeden.
nāḳil: Nakleden, taşıyan, elçi.
naḳiyyü'l-ceyb: Gönlü temiz.
naḳż: Bozma, çözme.
na'l (na'līn): Ayakkabı, papuç.
nāle: Hüzün.
nāmuver: Namudar, namlı.
nān u nemek: Ekmek ve tuz.
nā-pisend: Beğenilmeyen, makbul olmayan, çirkin.
narḫ: Tüketiciyi korumak için konulan sâbit fiyat.
naṣb etmek: Atamak, tayin etmek; dikmek.
nā-tüvān: Kuvvetsiz, güçsüz, zayıf.
nāyiḥa: Ağıtçı, yas tutan, ağlayıp göz yaşı döken.
nāyiḥa: Kadın ağıtçı.
necāḥ: İstediğine kavuşma, dilediğini elde etme, kurtuluşa erme.
neceş: Başkalarını almaya isteklendirmek için satıcıya yalandan yanaşmak, müşteri kızıştırmak.
necīḥ: Başaran, iş bitiren; zafere erdiren Allah.
nefer: Hayvanlar için sayı sıfatlarından sonra "re's, baş" anlamlarında kullanılır.
nefīs: İyi, güzel.
nefl: Nâfile.
nefrīn: Lânet okuma, bedduâ etme.
nefs elinden: Nefis yüzünden.
nefy: Sürgün etme, sürme, uzaklaştırma, sürgüne gönderme; inkâr etme, bulunduğu iddia edilen bir şeyin yokluğunu söyleme.
nehc: Yol, usûl, tarz.
neḳāvet: Temizlik.
nekbet (nikbet): Tâlihsizlik, bahtsızlık, düşkünlük.
nerm: Yumuşak.
nesem: Soluk, ruh, nefes; halk, enâm, yaratılmışlar.
neşīl: Ok; hayvan pisliği.
neslān: Hızla yürümek.
nesne: Bir şey.
neşād: Sevinç, ferah, şâdlık.
netf: Kıl yolma.
nevāl: Tâlih, kısmet; bağış, ihsân, atâ.
nev-cüvān: Genç.
nevmīḳ: Ümitsiz.
nīḳ-nām: Nâmı iyi olan, iyi nâm kazanmış.
niḳris: Ayakta meydana gelen ağrılı bir hastalık, gut, damla.
ni'me: Ne güzel, ne iyi.
ni'me'l-bedel: Ne güzel karşılık.
ni'me'l-celīs: Ne iyi arkadaş.
ni'me'l-Mu'īn: En güzel yardımcı olan Allâh.
ni'me'ş-şanī': Ne güzel iş.
ni'met ü şerbet: Yiyecek ve içecek.
ni'met: Yiyecek; yemek.
nişār: Saçma, dağıtma.
nisye: Pek kıymeti olmayan alacaklar.
nişān: İşâret, belirti, iz, alâmet; süs.
nizā': Çekişme, kavga, anlaşmazlık, ihtilâf.
nīze: Mızrak, süngü.
nu'ās: Uyuklama, uyuşukluk.
nuḳra: Çukur; gabgab, çenenin alt kısmındaki çukur.
nūre: Alçı taşı, katran, sönmemiş kireç, kıl döken bir nevi ilaç.
nuṣūṣ: Doğruluğu şüphe götürmez, açık ve kesin hükümler, naslar.
nuṭḳ: Konuşma.
nüh: Dokuz.
nüsūḳ: Kurbân.
nüzl: İnmek, iniş, tenezzül.

pā-bürehne: Yalın ayak.
pākbāz: Fedai; canını hiçe sayan âşık.
pālān: Eşeklere, bâzan da atlara vurulan, kaşsız, enli ve yumuşak bir semer çeşidi.
pāsubān: Bekçi, kapıcı.
pāyıbend (pāybend): Ayakbağı, engel.
pāyimāl (pāymāl): Ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş, hakir duruma düşürülmüş.
peleng: Kaplan.
penāh: Sığınacak yer, melce.
penbe: Pamuk.
pençüşenbe: Perşembe.
perverde: Beslenmiş, büyütülmüş, yetiştirilmiş; koruyucu.
Perverdigār: Bütün varlıkları besleyen ve yetiştiren Allāh.
pes: Şu hâlde, öyleyse, imdi.
pesend: Beğenme, seçme, takdir.
pey-bürīde: Ayağı kesik.
peyker: Yüz, surat, çehre.
peyvend: Bağ, rabıta, ittisal, taalluk.
pīç: Kıvrım, büklüm, karışıklık, dolaşık, düğüm; yeterince gelişememiş, küçük ve eksik kalmış.
pinhān: Gizli.
piser (püser): Oğul, erkek evlat.
piyāz: Soğan.
pür: Dolu.
pür-uṣūl: Usûl dolu, usûllü, usûl sahibi.
rābiʿ: Dördüncü.
raʿd-vār: Şimşek gibi.
rāfiʿ: Kaldıran, yükselten; ortadan kaldıran, fesheden.
rāfiʿ:.
rafż: Terk etmek.
raġbet: İstek, arzu, alâka, meyil, teveccüh.
rāḥile: Binek.
raḥl: Palan, semer.
raḥm: Akraba; merhamet.
raḫt: Mal, mülk, eşya, varlık, elbise; at; eyer takımı.
rāʿī: Uyan, riâyet eden.
ramād: Ateş külü.
rān: Diz, uyluk.
rāy (reʾy): Fikir, görüş, düşünce.
rebāḥ: Kazanç.
recā: Ümit.
redā: Helâk olmak, helak, uçurum.
redd: Geri çevirmek; inkâr etmek.
redīf: Peşisıra gelen, ardısıra gelen.
refeṣ: Fuhşiyat konularını konuşmak.
refīʿ: Yüksek; yükselten, yücelten Allâh.
rehbet: Korku.
reh-bīn: yolda kalmış, miskin, dilenci.
Reh-nümāy: Yol gösteren kimse, kılavuz
remed: Göz ağrısı, göz iltihabı, göz çapağı.
remz: İşaret, îmâ.
renc: Meşakkat, zahmet, ağrı, sızı.
resm: Usul, tarz, şekil.
reşād: Doğru yolda gitme, doğruluk.
revā: Câiz, lâyık, uygun, yerinde, münâsip.
revāc: İtibâr, değer, kıymet.
revān: Akan, akıcı; hemen, o anda; ruh, can.
revṣ: Hayvan pisliği.
reʾy-i fāsid: Yanlış düşünce.
rıḳıyyet: Kölelik.
rıṭla: Batman, iki yüz elli yedi dirhem.
ridā: Örtü, şal, elbise.
rifʿat: Yükseklik.
rīḥ: Rüzgâr, meltem.
rişvet: Rüşvet.
riżāʿ: Emzirmek.
rīze: Kırıntı, ufak parça, döküntü.
ruḫṣat: İzin.
Rūmī: Anadolulu, beyaz, zenci olmayan.
rusūḫ: Bir ilimde sağlam bilgi sâhibi olma, o ilmin derinliğine inme.
rūşen: Açık, aydınlık.
ruʾūs: Başlar.
rükn: Kabe'nin farklı köşelerine verilen ad.
rüsūm: Adet, usül, şekil
rüşd: Doğru yolu bulma, doğru yolda gitme.
ṣāʿ: Ağırlığı kullanıldığı ülkeye göre değişen bir tahıl ölçeği.
sāʿat şarṭı: Kıyâmet alâmeti.
sāʿat: Saat, zaman, vakit, an; kıyamet.
ṣabāḥat: Güzellik, tâzelik, latîflik.
sābıḳ: Geçen, geçmiş, önceki, evvelki.
sābıḳā: Önceden.
sābiʿ: Yedinci.
sābiḳūn: Öncekiler, geçmişler.
ṣabr: Sabır, tahammül; sabır otu.

ṣadā: Erkek baykuş.
ṣadr: Göğüs; kalp; baş, en yüksek yer.
ṣāfī: Temiz, hâlis, saf.
ṣafrā: Sarı.
ṣaġīra: Küçük kız.
saḫaṭ: Öfke, hışm, kızma, gazap.
saḫī: Cömert.
ṣāḥib: Arkadaş
ṣāḥib-sübül: Yol sahibi.
ṣaḥīḥ: Tam, tamam, kusursuz, hâlis.
saḫra: Büyük ṭaş, kaya.
saḫt: Sert, katı, çetin, şiddetli, güçlü, kuvvetli, sağlam.
ṣaḫtiyān: Deri, işlem görmüş deri.
sā'ī: Çalışan, gayret eden (kimse); zekat toplayan, zekat memuru.
ṣā'iḳa: Yıldırım.
sā'il: Dileyen, isteyen, soru soran; dilenci.
sāḳ: Baldır, incik.
saḳaṭ: Eksik, kusurlu, bozuk, hatâlı.
saḳīm: Sağlığı yerinde olmayan, hasta, hastalıklı.
sākit: Ses çıkarmayan, konuşmayan, susan, sessiz.
ṣalā: Çağırma, dâvet etme, dâvet, başlama.
sāl-ḫurde: Kocamış, yaşlanmış, ihtiyar.
ṣāmit: Sessiz.
ṣamt: Sessizlik, sükût.
ṣarīḥ: Açık, belirgin, vâzıh, âşikâr.
sāṭı': Yükselen, yücelere çıkan.
sātir: Koruyan, gizleyen, örten.
sāye: Gölge; yardım, iyilik, himaye.
ṣayḥa: Çığlık, bağırma, nara.
sāyiḥ: Seyahat eden, muhacir.
ṣayḳal: Cila, parlaklık.
sāz ḳılmaḳ: Hazırlanmak.
sāz u seleb: Savaş aleti.
sāzıkār: Uygun, muvafik.
seb (sebb): Sövme.
sebaḳ: Ders.
sebḥale: Tesbih, subhânallāh demek.
sebḳat (sebk): Önde bulunma, öne geçme, ilerleme; önceden olma, cereyan etme.
sebḳat atına binmek: Öne geçmeye çalışmak.
sec': Secî, kâfiye.
sedād: Doğruluk, dürüstlük.
sedd etmek: Set çekmek.
sedīd: Doğru, mâkul.
sedl: Meyl, sarkıtma, püskül.
sefr (sifr): Yazı yazmak, kitabet.
sehb (eşheb): Şeytanın isimlerindendir.
seḳam: Hastalık.
selb etmek: Yok etmek, kaldırmak.
selvā: Bıldırcın eti.
selvet: İyilik.
sem': Duyma; söz dinleme; kulak.
semā': İşitmek.
semer: Meyve, yemiş.
semīn: Besili, yağlı, şişman, semiz.
senā: Parlaklık, aydınlık, güzellik, yücelik.
senen: Yol, tarîk.
seng: Taş.
seng-i rīze: Küçük taş.
serber: Baş üstünde.
seref: İsraf.
serḥad: Sınır boyu, hudut.
serid: Yağla ıslanmış ekmek.
serīr: Taht.
serzeniş: Sitem, ayıplama, azarlama, kınama, tekdîr, ta'zîr.
seşenbe: Salı günü.
sevād-ı a'ẓam: Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabını takip eden Müslüman çoğunluk.
sevīḳ: Kavrulmuş un, kavut, bir tür un helvası.
seyyibe: Dul kadın.
sıḳlet: Zorluk, zahmet, ağırlık.
sīb: Elma.
sibā': Yırtıcı hayvan.
sibāḥat: Yüzmek.
sifāḥ: Zina.
sifr: Yazılı şey; kitap.
sīl: Sel, coşkun akan yağmur suyu.
silk: İnci, boncuk vb. dizilen iplik; düzen, tertip.
silsile: Zincir.
sipās: Şükür.
sirāc: Kandil, mum, ışık.
siyādet: Efendilik,
su'āl: Soru sormak; istemek; dilencilik.
sūd u ziyān: Fayda ve zarar.
sūdmend: Kazançlı, kârlı, faydalı.
ṣudūr: Meydana gelme, ortaya çıkma, sâdır olma.
ṣūf: Yün.
ṣufrat: Sarı

suḫra: Alay.
suḫraya almaḳ: Alay etmek.
suḫriyye: Maskaralık, alay, dalga geçme.
ṣūm: Sarmısak.
ṣūret: Resim, tasvir.
ṣūretā: Zâhirde, görünüşte.
sübül: Yollar.
süfle: Sefâlet.
sümʿa: Başkalarının görmesi, işitmesi için yapılan iş, riyâ ile karışık davranış.
sürün: Boynuz.
süst: Gevşek, zayıf, güçsüz.
sütūn: Direk.
şāfi: Şifâ veren; kâfi gelen, yeter durumda olan, iknâ eden.
şāne: Tarak.
şāriʿ: Başlayan; şerîat koymuş olan. (Allah ve Hz. Muhammed için kullanılır.)
şārib: Bıyık.
şāyed: Belki, şayet.
şāyigān: Lâyık, uygun, münâsip, şâyan.
şebpere: Yarasa.
şehīd: Şahit; Allah yolunda can veren.
şehnāz: Musikimizin en eski birleşik makamlarından biri.
şehnāz: Mûsikîmizin en eski birleşik makamlarından biri.
şehriyār: Hükümdar, pâdişah.
şehvet: Arzu.
şeḳāvet: Bedbahtlık, tâlihsizlik; saadetin zıttı; eşkiyâlık, yol kesicilik, haydutluk, şakîlik.
şemʿ: Mum, İlâhî nur.
şemʿa: Mum.
şenbe: Cumartesi.
şenīʿ: Kötü, fena, çirkin.
şerbet: İçecek.
şerm: Utanma.
şeyn: Kusur, ayıp.
şeyṭanet: Şeytanlık, kurnazlık.
şikār: Av.
şikeste: Kırgın, kederli, hasta.
şīr ü şehd: Süt ve bal.
şirket virmek: Ortak olmak.
şuḫluḳ: Çapkınlık, oynaklık, hayasızlık.
şūm: Uğursuzluk.
şūr: Acı, tuzlu; gürültü, kavga, fitne, karışıklık.
şurūḳ: Doğmak, doğuş.
şūrve (şūrvā, şūrbā): Çorba.
şümār ḳılmaḳ: Saymak, addetmek.
taʿab: Yorgunluk, sıkıntı, zahmet, eziyet, meşakkat.
taʿammuḳ: Derinleşme; bir konuda derine inme.
taʿarruż: Yönelmek, kastetmek; sataşma.
taʿavvüẕ: Sığınmak.
ṭabʿ: Huy, mizaç, karakter, yaratılış.
tafṣīl: Ayırmak, bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama.
taġavvuṭ: Def-i hâcet eylemek.
taġayyur: Değişme, başkalaşma, mahzunluk, sıkıntı.
ṭāġī: İsyankar, eşkiya.
taḫallī: Boşaltmak, büyük ya da küçük ihtiyacını gidermek.
taḫallül: Dişleri arasını temizlemek.
taḥarrī: İki şeyden en iyi ve en lâyık olanı arayıp istemek.
taḥiyyāt: Tahiyyat duası, dua, selam.
taḥiyyet (taḥiyye): Selam verme.
taḥḳīḳ: Gerçekten, gerçekte, aslında.
taḫlīl: Sakalı ve parmakları hilâllemek manâsınadır ki aralıklarına su geçirmekten ibârettir, ovmak.
taḥliye: Süsleme.
taḫmīr: Mayalandırmak, yoğurmak, olgunlaştırmak.
taḥrīf: Bozmak, değiştirmek.
taḥrīż: Teşvik etme, şevklendirme.
taḥżīż: Rağbet ettirmek, şevklendirmek.
taḳī: Müttaḳī.
taḳlīb: Çevirmek, döndürmek.
taḳrīd: Tecrit, ayırmak, koparmak.
taḳṣīr: Kusurlu davranma; kısaltma, kısaltılma, kısma.
taḳvīm: Kıymetini belirleme.
taḳyīd: Kayıt ve şartla bağlama, kayıt altına alma; Cenâb-ı Hakk'ı herhangi bir şeye benzetmek sûretiyle niteleme.
ṭālīʿ: Doğan.
tālī: Tilâvet eden.
ṭāliḥ: İyi değil, salâh ile muttasıf değil, yaramaz, yavuz.
tamām: Tamamıyla, iyi bir şekilde.
ṭaʿn: Kınama, ayıplama, yerme, zemmetme.
tār: İplik, tel.
ṭarfetü'lʿayn: Göz kapağının açılıp kapanışı kadar geçen kısa zaman.

ṭarḥ: Atma, bırakma, koyma, yapma, tertip etme.
taʿrīż: Sözü kinâye yoluyle söylemek; söylenmek istenen şeyi, zarif bir şekilde bir nükte ile tam tersini söyleyerek anlatma sanatı.
tarṣīʿ: Elmas, inci ve kıymetli taşlarla süsleme.
taṣaddī: Bir işe girişme, teşebbüs etme.
taṣḥīf: Yanlış yazma, bir ibâreyi bozma.
taslīṭ: Musallat etme, musallat edilme.
taṣliye: Salavat getirmek.
taṣrīḥ: Açık açık anlatma.
taṭavvuʿ: Nafile
taʿṭīl: Bozmak, iptal etmek.
ṭavʿ: İsteyerek, gönüllü yapma.
tavaḍḍī: Abdest almak.
ṭavf: Dönmek.
taʿvīr: Bir gözü kör etmek.
ṭavḳ: Gerdanlık, tasma, halka.
ṭay: Aşma, üzerinden geçme, katetme; ortadan kaldırma.
ṭāyiʿan: İtaat ederek, isteyerek.
tāyib (tā'ib): Allah'a dönen, Allah'a yönelen; tövbe eden.
tāyib: Tevbe eden.
ṭayr: Kuş.
tāzeter: Daha taze.
tażḥiye: Ḳurbān.
taż'īf: İki kat etme, iki katına çıkarma.
teʿādül eylemek: adaletli davranmak.
teʿannüt: Başkalarının hatasını bulmak; başkasının yanlışlarını bulmayı istemek.
teʿānuḳ: Kucaklaşmak, sarılmak.
teb: Ateş, hararet; sıtma.
tebaʿ: Tâbî olma, uyma.
tebāh: Bozuk, mahvolmuş, yıkılmış.
tebāyün: Ayrılık, farklılık, uzak olma, zıtlık.
tebrīd: Soğutma, arayı açma.
tebẕīr: İsraf, savurganlık.
tecemmül: Süslenmek.
teclīl: Ululama, saygı gösterme, yüceltme.
tecliye: Parlatmak, âşikâr ve rûşen etmek.
tecmīr: Kokulamak, buhur yapmak.
tecvīd: Güzel yapmak, hoş yapmak.
tedbīr: Dikkatli düşünmek, tedebbür.
tedebbür: Düşünme, tefekkür etme.
teʾdiye: Ödemek, edâ etmek.
teʾemmül: İyice, etraflıca düşünme.
tefaḫḫur: Kibir, övünme.
tefāvüt: Farklı olma, farklılık, tebâyün, zıtlık.
tefehhuḳ: Bir şey çok olmak, firâvân olmak, sözü genişletmek ve uzatmak.
tefennün: Bir şey husûsunda çok bilgi sâhibi olma, o şeyin çeşitli tür ve inceliklerini bilme.
tefhīm: Bildirme, anlatma.
tefḫīm: Harfleri kalın telaffuz etme; tazim, tekrim.
tefl: Azca tükrük ile "tüf tüf" diyerek üfürmek, tüflemek.
tefrīġ: Boşaltmak, temizlemek.
tefrīḥ: Ferahlandırma, iç açma.
teḥannün: Çok arzu, istek gösterme. meyl ve muhabbet.
tehāvün: Önemsiz görme, küçümseme, hor görme.
tehlīl: "Lâ ilâhe illallah" sözünü söyleme.
tehniye: Kutlama, tebrik etme.
tehẕīb: Düzeltme, ıslâh etme, hâlis duruma getirme.
telaḳḳun: Anlamak, öğrenmek.
telbīn: Sütlaç.
telyīn: Yumuşatmak.
temessük: Dokunma, sarılma.
temettuʿ: Kazanma, kâr etme, kazanç; faydalanma.
temīz: Pâk, temiz; temyîz, ayırt etmek, seçmek. (Arapça temyîzden galat.)
tenād: Dağılma, perîşan olma, ürküp kaçma. (yevmü't-tenâd: Kıyâmet günü)
tenaḫnuḥ: Boğazı temizlemek için öksürmek.
tenaʿʿum: Refah, lüks, rahat içinde yaşama.
tencīz: Sona erdirme, sonuç.
tenevvür: Tüyleri dökmek için göztaşı (nûre taşı/sönmemiş kireç) kullanmak.
tenfīẕ: Yerine getirmek, gerçekleştirmek.
tenhā: Sadece, tek başına, yalnız; boş, ıssız, içinde az insan bulunan mekan.
teraḥ: Keder, gam, tasa, gussa.
teraḳḳub: Gözetmek, beklemek, intizar.
terdīd: Reddetmek, geri çevirmek.

teressül: Acelesiz olmak, yavaş yavaş. yapmak, harflerin mâhreclerine ve medlerine riâyet etmek.
terḫūn: Tarhun otu.
terḳīḳ: İnceltme, yumuşatma.
teṣāfuḥ: El sıkışmak.
tesāru‘: Süratle koşuşturmak.
teşliye: Salavat getirme, salât ve selâm eyleme.
tesliye: Tesellî verme, avutma.
tesmiye: Besmele çekme; nikah akdi esnasında mehir olarak verilecek şeyin cins ve miktarının belirlenmesi.
tesrīḥ: Salıverme, sakal bırakma.
tesvīf: Tehir, sebepsiz olarak atlatma, geciktirme.
tesvīl: Çirkin bir şeyi güzel göstererek aldatma.
teşdīd: Zorlama, şiddetlendirme, sağlamlaştırma; azîmet.
teşedduḳ: Süslü konuşmak.
teşerru‘: Şerîata uygun davranma, şerîata muvâfık harekette bulunma.
teşḳīḳ: Parça parça yarma, ikiye ayırma; bir konuyu derinlemesine ele alma, detaylandırma.
teşmīt: Hayır ve bereketle dua etmek; aksıran kimseye “Allah sana merhamet etsin!” demek.
teşyīd: Sağlamlaştırma, muhkem duruma getirme.
tevaḳḳī: Sakınmak.
teveccü‘: Acı duymak, cefa çekmek, ıstırap çekmek.
teverru‘: Dînin yasak ettiği işlerden kaçınma, takvâ sâhibi olma.
tevessü‘: Genişleme, yayılma.
tevḳī‘: Altı çeşit yazıdan (aklâm-ı sitte) biri.
tevḳīr: Güzel karşılama, ağırlama; ululama.
ṭīb: Güzel koku; güzellik, temizlik, hoşluk.
ṭīb-i nefs: Gönül hoşluğu.
tīr: Ok.
ṭīre: Uğursuzluk.
tīz: Çabuk, hızlı; keskin.
ṭufeyl: Çocuk; muhtaç, sığıntı, asalak.
tuḥfe: Hediye.
tuḫme olmaḳ: Kabız olmak, hazımsızlık; aşırı tokluk.
tüvānā: Kâdir, gücü yeten.
‘ubūr: Geçmek; ziyaret etmek.
‘ūd: Güzel kokulu ağaç, öd ağacı.
‘udūl: Yoldan çıkma; adâlet sâhibi olanlar.
uġlūṭāt: Yanıltmacalar, bilmeceler, bulmacalar.
‘uhūd: Ahitler.
‘uḳūbet: Cezâ.
‘uḳūd: Gerdanlık, kolye, kılâde. ("el-ʿiḳd"ın çoğulu)
‘ulā: Şan ve şeref sahibi.
umūr: İşler, ihtiyaçlar.
‘unf: Şiddet, sertlik, kabalık, terslik.
‘urefā: Reisler, liderler, yöneticiler, nakîbler, bir topluluğun seçkin kişileri.
uşnān: Çöven, çöven otu.
ümniye: İstek, arzu.
ünās: Halk, insanlar.
üstüḫ̆ān: Kemik.
üstüvār: Sağlam, muhkem, kavî, metin.
vāfī: Elveren, yetişen; yeter, kâfi; çok, bol.
vaḥdetile: Tek başına.
vaḥşet: Vahşî olma durumu, vahşîlik, yabânîlik; ıssızlık, tenhâlık, yalnızlık; korku, ürküntü, dehşet.
va‘īd: Uyarı, korkutma.
vāḳıf: Duran; bilen, haberdar ve âgâh olan kimse.
vālī: Kâinâtı ve her an olup biten işleri tek başına ve gereği gibi idâre eden, Allah; yakın olmak, müdâvim olmak.
vāliye: Kadın vali, kadın yönetici.
vāridāt: Kazanç, gelir.
vaṣab: Ağrı, sızı, hastalık, dert.
vaṣiyyet: Tavsiye.
vaṭ’: Cinsel ilişki, cimâ
vāy: Yazık, acı, ağrı.
va‘ẓ: Öğüt
vaż‘: Vaziyet, tavır, duruş, biçim, davranış.
vāżı‘: Koyan.
veca‘: Ağrı, sızı, dert, elem, hastalık.
vefret: Bolluk, çokluk
velī: Allah’ın dostu ve sevgili kulu; velâyet hakkına sâhip olan kimse.
vera‘: Allah’tan korkup haramdan, günahtan, kötülüklerden sakınma, dînî buyrukları titizlikle yerine getirme, takvâ.

verā’: Arka, art, öte.
verā: Halk.
veṣāḳ: Antlaşma, muâhede, bağ.
vezn etmek: Tartmak.
vifāḳ: Dostluk, anlaşma, barış, muvafakat.
vird: Alışkanlık, âdet.
vücūd: Varlık.
vülāt: Valiler, yöneticiler.
vülūc: Girme, sokulma, dâhil olma.
yāḥu: Yahud.
yaḳīn: Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme; kesin ve sağlam bilgi.
yaʿlā: Yüksek.
yebāb: Yıkık, harap, vîran.
yenbaġī: Münasip, uygun, gerekir, lazım gelir.
yesār: Kolaylık.
yevme’n-nevāl: Nasip, ihsan, bağış günü.
yevme’t-tenād: Kıyamet günü.
yiksān (yeksān): Eşit, bir, beraber, müsâvi, aynı, farksız.
yuʿṭī: Veren, ata eden.
yüfit: Kaybettiren, savuşturan, geçiren, öldüren.
yümn: Bereket.
żacret: Tasa, kasavet, gam, zahmet, meşakkat, ağrı.
ẕaḫīre: Gerektiğinde kullanılmak üzere saklanan hubûbat, erzak.
ẓahr: Sırt
żamm etmek: Yanaştırmak, eklemek.
ẓarf: Kap.
żarr (żar): Zarar, ziyan, sıkıntı, mihnet, bela.
żayf: Konuk, misafir.
zāyid: Fazla.
zecr: Azarlama, paylama, tekdir; eziyet etme, zorlama; men etme, engel olma, nehyetme.
ẕeḳan: Çene, zenah.
zellet: Ayağı kaymak; hatâ etmek, yanılma, hatâ, küçük günah.
ẕemmām: Ayıplayan, yeren, kınayan.
zenān: Kadınlar.
zencīr: Zincir, kilit.
ẕeneb: Kuyruk.
zerʿ: Bitmek, ziraat.
zevād: Erzak, azık, yiyecek.
zī: Ne güzel, ne hoş.
zibil (zebil): Pislik, fişkı, gübre, çöp.
zimām: Yular.
ẕimmet: Kötülemek.
ẕimmī: Ehl-i Kitap.
zindigānī eylemek: Muhabbet etmek, ilgilenmek, geçinmek.
zindigānī: Hoş geçinme, geçim, yaşam, hayat, sohbet, arkadaşlık.
ẕirāʿ: Arşın.
zīr-i ḫāk: Toprağın altı.
ẕirve: Üst, tepe.
zīver: Süs
ẕuḫr: Azık, yiyecek, rızık, zâd.
ẕuḫr-ı ādem: İnsanlığın azığı.
ẕuḫru’l-enām: Mahlûkatın azığı.
zuḫruf: Yalancı süs, aldatıcı, parlak süs.
ẓulem: Karanlıklar, zulmetler.
zuʿm: Zan, bâtıl zan boş inanç.
zūr-ı bāzū: Pazu gücü, kol kuvveti.
Ẕü’l-minen: Minnet sahibi, iyilikler sahibi olan Allah.
züher: Çiçekler.
ẕühūl: Yanılma.
ẕükām: Nezle.
zülfā:kurbet, yakınlık.
ẕürve: Bir şeyin en tepe noktası, zirvesi, yukarısı.

açılmaḳ: İyileşmek, derman bulmak.
aġız yarı: Tükrük, ağız suyu.
aġmaḳ: Tırmanmak; yükselmek.
aġsırmaḳ: Aksırmak, hapşırmak.
aldamaḳ: Aldatmak, kandırmak, tesvîl.
aldurmaḳ: Kaptırmak, kaybetmek, yitirmek.
alışdurmaḳ: Benimsetmek, sevdirmek; âdet edinmek, huy edinmek.
añaru: Öbür, öte, taraf, başka, diğer.
anca: O kadar, onca, şöyle, böyle, öylece, böylece; ona göre, buna göre.
ancılayın: Onun gibi, o kadar, öyle.
anıdmaḳ (anıtmaḳ): Vurmaya niyet etmek, korkutmak kasdıyle vuracakmış gibi yapmak, şaşırtmak, ürkütmek.
apışmaḳ: Ayak açmak.
arıtmaḳ: Yıkamak, temizlemek.
arḳa: Sırt.
arḳaç: Çevre; dokumacılıkta kumaşın enine atılan iplik, atkı.
arḳalaşmaḳ: Yardımlaşmak.
artuḳ (artuġ): Başka; fazla.
aruġ: Bedenen zayıf, arık, çelimsiz.
aşaf: Tavşankulağı bitkisi.
aşılmaḳ: Eğimli durmak, meyl etmek, düşecekmiş gibi durmak.
aṣṣı: Fayda, kar, menfaat.
aşurmaḳ: Aşırmak, geçirmek, atlatmak.
aygır: Damızlık erkek at.
ayruḳ: Başka, diğer, gayrı, artık, bundan sonra, bir daha.
azġun: Azgın, haşarı, sapkın.
azıtmaḳ (azmaḳ): Yolunu şaşırmak, yolunu kaybetmek.
baġlamak: Kapamak; durdurmak; sarmak; ayırmak, hasretmek; hâsıl etmek.
baḳınmaḳ: Gözlemek, sakınmak, dikkat etmek.
bañlamaḳ: Bağırmak.
bar: Tükrük.
baş açmaḳ: Baş açmak. (insanların dua ederken samimiyetlerini ifade etmek için başlarındaki serpuşu çıkarmaları anlamında).
başmaḳ: Ayakkabı.
bayıḳ: Açık, aşikâr, belli, kesin, muhakkak, gerçek, şüphesiz.
bednus: Horoz.
beklemek: Saklamak, gizlemek, kapalı tutmak, örtmek; korumak, esirgemek; durmak, bir yerde kalmak.
beklenmek: Pekleşmek, sertleşmek.
belermek: Ter ters bakmak; kabartmak, şişmek. (belerçin gözlü: Pörtlek gözlü.)
bigi: Gibi.
bile ḳılmaḳ: Birlikte olmak.
bile ḳopmaḳ: Birlikte dirilmek.
bile olmaḳ: Birlikte bulunmak.
bile: Birlikte, beraber, dahi, de, ile.
bilesince: Yanında, beraberinde, birlikte.
biliş: Dost, arkadaş, tanıdık, aşina.
bilişmek: Tanışmak.
bilü: Bilgi, ilim, irfan, idrak, malumat.
Bir ü Bar: Bir ve var olan Allâh.
birle: İle, birlikte.
bitmek: Sona ermek; filizlenip topraktan dışarıya çıkmak, yeşermek, yetişmek, büyümek.
bitürmek: Tamamlamak, sonuçlandırmak, yetiştirmek.
buladı: Bulaydı.
bulaşdurmaḳ: Kirletmek.
bulışmaḳ: Kavuşmak, nail olmak.
buñ: Gam, kasâvet, sıkıntı, zaruret.
buncılayın: Bunun gibi, böyle.
burtarmak: Yüzünü buruşturmak, surat asmak.
buşmaḳ: Kızmak, öfkelenmek.
bügmek: Önüne durup engel olmak.
bükmek: Eğriltmek, saptırmak, eğmek, kırmak.
bürūn (birūn): Dış, dışarı.
caḳmaḳ: Birbirine şiddetle vurulduğu zaman kıvılcım çıkaran yarı şeffaf ve gayet sert taş.
cünbüş: Hareket, kımıldanma, iş.
çaġnamaḳ: Hırıldamak, haykırmak, çığlık koparmak.
çaḳ (caḳ): Tam, sade.
çapmak: Koşmak, süratle hareket etmek.
çebel (çepel): Kir, pislik.
çeki: 250 kiloluk ağırlık ölçüsü.

çelermek: Kızmak, öfkelenmek.
çıñratmaḳ: Çınlatmak, ses çıkartmak, şıngırdatmak.
çıvıldı: Fısıltı, gizli konuşma.
çiftlenmek: Nikahlamak.
çigin: Omuz, omuz başı.
çöngelmek: Zayıflamak, körleşmek.
daḫı: Dahi, de; başka, diğer (Bir daḫıla: Bir başkası ile)
darılmak (tarılmak): Dağılmak, yayılmak.
debrenmek: Hareket etmek, kımıldamak.
degme: Olur olmaz, rastgele, sıradan.
degmede: Sıradan, değme; gelişigüzel olarak, sıradan bir şekilde.
degürmek: Dokundurmak, değdirmek; eriştirmek, ulaştırmak.
dek: Eş, benzer; sessiz, rahat, sakin.
delim: Çok, birçok, fazla.
demlenmek: Olgunlaşmak, dinlenmek.
deñlü: Kadar.
depelemek: Öldürmek.
depelenmek: Ölmek, öldürülmek.
depreniş: Kımıldama, hareket etme, davranış.
deprenmek: Davranmak.
der: Ter.
derilmek: Toplanmak.
devlengec: Çaylak cinsinden bir alıcı kuş.
dilkü: Tilki.
dirlik: Ruh, yaşam, hayat, canlılık, geçim.
dirmek: Toplamak, biriktirmek.
diṣār: Elbise.
ditdügin: Battığın, kazdığın.
dölek: Sâkin ve itaatkâr.
dölenmek: Mutmain olmak, temayül göstermek, sükunet bulmak, karar kılmak.
duydurmaḳ: İşittirmek, duyurmak, sezdirmek.
dübdüz: Dümdüz.
dülbend: Sarık.
dünle: Geceleyin.
dünleden: Geceleyin.
dürmek: Buruşturmak; toplamak; katlamak.
dürtünmek: Sürünmek; vücuduna koku, yağ gibi şeyler sürmek.
düzmek: Düzeltmek, tertip etmek, tanzim etmek.
edük (edik): Ayakkabı, konçu kısa çizme, konçlu mest.
eglemek: Oyalanmak, vakit geçirmek, beklemek; geciktirmek.
eglenmek: Vakit geçirmek, beklemek, oyalanmak, eğlenmek,
el ḳavşurmaḳ: El bağlamak, el pençe divan durmak.
emek: Çaba, zahmet, gayret.
emzük: Çaydanlık, ibrik gibi kapların suyu istenildiği kadar ve kolayca akıtmaya yarayan, ince uzun bir boru şeklindeki çıkıntısı.
eñi: Eklem yeri, büklüm yeri, eklem.
enek: Çene, çene kemiği.
erenler: Erkekler; velî ve mürşid anlamında bir tasavvuf terimi.
ergürmek: Ulaştırmak, eriştirmek, varmak, yaklaştırmak.
erte: Bir sonraki günün sabahı, yarın.
et: Hayvan eti; meyvelerde kabukla çekirdek arasında kalan lezzetli ve besleyici kısım.
etmek: Ekmek.
eyde: Söyleye, diye, okuya, anlata.
eydile: Söylene.
eyegü: Kaburga kemiği.
eyitmek: Söylemek, demek, anlatmak.
eyle: Öyle.
eylüg: İyilik.
eymenmek: Çekinmek, sakınmak.
gebre: Gebreotu, keditırnağı.
geñez: Kolay.
geñiz: Burun deliği.
gerçi: Olsa bile, olsa dahi, eğer, aslında.
gevde: Gövde, vücut.
gice: Geç vakit, akşam.
girde: Ekmek, gözleme.
girü: Tekrar, geri, arka.
givirmek: Koymak, sokmak, yerleştirmek, dâhil etmek.
göde: Gövde.
gökcek: Güzel, iyi, sevimli, hoş.
gölük: Eşek, hayvan, beygir gibi yük hayvanı.
gönder: Ok.
göndürmek: Göndermek.
gönülmek (gönelmek/gönilmek): Teveccüh etmek, yönelmek.

görglü: Gösterişli, görkemli, güzel.
görüşmek (görişmek): Görüşmek, musafaha etmek, tokalaşmak, sarılmak.
götürmek: Taşımak, ulaştırmak veya koymak.
göyündüren: Yakan, yakıcı.
güç: Zor; bela; sıkıntı.
gütmek: Takip etmek, riayet etmek, kollamak.
güvenc: Sevinç; arzu, emel.
güyegü: Güvey, damat.
ılan: Yılan.
ıramaḳ: Uzaklaşmak.
ırmaḳ: Ayırmak, bırakmak.
ıssı: Sıcaklık, hararet.
ısuz: Issız, tenha.
ışlaya (ışılamak): Işıldamak, parlamak.
ibrisim (ibrişim): Bükülmüş ipekten iplik.
içi ṭaşı: İçi dışı.
ilenç: Beddua; azarlama.
ilenmek: Beddua etmek.
iletmek: Götürmek.
iley: Huzur, yan, ön, karşı taraf.
iley: Ön, yan.
iltmek (iletmek): Götürmek, eriştirmek, yerine ulaştırmak.
inanmaḳ: İman etmek; güvenmek.
iniş: Helâk.
irdemek: Araştırmak, incelemek, denetlemek.
irgürmek (ergürmek/irürmek/ergürmek): Ulaştırmak, eriştirmek, varmak, yaklaştırmak.
irkilmek: Birikmek, toplanmak.
irmek: Emek.
is/issi: Sahip.
işbu resme: İşte bu şekilde, bunun gibi, böyle.
işbu: İşte bu.
ivmek: Acele etmek.
ḳaçan: Ne zaman, ne zaman ki, nasıl, ne sûretle, -dığında/diğinde.
ḳaftan: Kaftan, elbise. (Aslı Türkçe olup haftan şeklinde Farsçaya da geçmiştir.)
ḳaḳımaḳ: Kızmak, öfkelenmek, sert sözler söylemek, paylamak.
ḳaḳmaḳ: El veya ayakla itmek, ittirmek, itip dürtmek, vurmak; vura vura bir yere sokmak, çakmak, saplamak.
ḳalıñ: Kalın, kaba, iri, sert.
ḳamu: Bütün, hep.
ḳanda: Nerede?
ḳapu yapmaḳ: Kapı kapamak.
ḳaravaş: Cariye, kadın köle.
ḳarcaş: Karışık, dolaşık.
ḳarnaġuc: Kırlangıç.
ḳarvamaḳ: Kavramak, yakalamak.
ḳatı: Sert, kuru; çok, pek, pek çok.
ḳav: Kibritin îcâdından önce ateş veya sigara yakmak için kullanılan ve çakmak taşı üzerine konup bir çelik parçası ile vurulduğunda kıvılcım çıkaran, kurumuş, kof duruma gelmiş ağaç kabuğu, bir nevi ağaç mantarı.
ḳavşurmaḳ: Kavuşturmak, birleştirmek,
ḳaydın getürmek (ḳaydını görmek): İşini yapmak, görevi yerine getirmek, çaresine bakmak, hazırlık yapmak.
ḳaydın yimek: Hazırlık yapmak; kaygısını çekmek, düşünmek, kafa yormak; ilgi göstermek, üstüne düşmek.
ḳaydını ḳılmaḳ: İhtiyacını karşılamak.
ḳayġu: Endîşe, gam, keder, tasa.
ḳayırmaḳ: Önem vermek, ilgilenmek, korumak, himâye etmek, mukayyet olmak; kaygılanmak, tasalanmak; sakınmak, çekinmek; hazırlamak, takdim etmek, sunmak, ikram etmek.
ḳayırmaz: Beis yok, önemi yok.
ḳayrılmaḳ: Hazırlanmak.
ḳayu: Kaygı, endişe, tasa.
kengel: Alay, şaka, latîfe, eğlence, mizah.
kesegen: Fare.
key: Çok, gayet, pek çok; iyi, iyice; doğru, münasip.
ḳındırmaḳ (ḳındurmaḳ): Teşvik etmek, tahrîz.
ḳıvanmaḳ: Sevinmek, haz duymak, heveslenmek.
ḳızlıḳ: Kıtlık, nadirlik.
kiçi: Küçük.
kime kim: Her kime.
kişkirmek: Hayvanları birbirine saldırtıp dövüştürmek.
ḳoca: Yaşlı.
ḳoçmaḳ: Kucaklamak, sarılmak.
ḳoġa: Kova.
ḳoḳmaḳ: Kokmak; koklamak.
ḳomaġıl: Kovma.
ḳoparġıl: Haşret.

ķoparmaķ: Haşretmek.
ķoparsın: Haşretsin.
ķopmaķ: Ayağa kalkmak, haşrolmak, dirilmek, meydana çıkmak, zuhur etmek, harekete geçmek.
ķorķulu: Korkunç; korkak.
ķoşılmaķ: Bir olmak, aynı olmak.
ķotarmaķ: Boşaltmak, tahliye etmek; yemeği bir kaptan başka bir kaba boşaltmak.
ķov: Arkadan çekiştirme, yerme.
ķovaltmaķ: Yüksekte, havada serbest tutmak.
ķovan: Bir şeyin peşinden koşan.
ķovlamaķ: Gammazlık etmek, münafiklık etmek.
ķovmaķ: Takip etmek, izlemek, peşinden koşturmak.
ķovucı: Gammaz, nemmâm.
ķoz: Ceviz.
ķul: Allah tarafından yaratılmış olan insan, abd; köle, esir.
ķulmaş: Hilekar, düzenbaz; terbiyesiz, alçak.
ķulunc: Şiddetli bağırsak veya omuz ağrısı.
ķurdamaķ: Karıştırmak, dokunmak, yoklamak.
külice: Külde pişirilen çörek, ay çöreği.
neydügin: Ne olduğunu.
nice: Nasıl?
niçe: Pek çok, birçok, hayli.
ofurmaķ: Kibirlenmek (ofuducı/ofudaķ: Kibirli)
oladı: Olaydı.
oñarmaķ: İşini rast getirmek, iyi yapmak.
oran: Ölçü, had, derece, miktar.
ot otlamaķ: Ot yemek.
ot: Mevsimlik küçük bitkilerin ortak adı; kamış; ateş.
ovılmak: Sürtülmek.
öç (öc): İntikam.
ödek: Ödlek, korkak.
ögiş (ögüş): Sitayiş, övme.
öglenmek: Dinlenmek, kendine gelmek, akıllanmak.
ögmek: Övmek.
ögrenici: Öğrenci, öğrenme işini yapan.
öñdin: Önce, ilk olarak.
önegülük: İnatlaşma, yoldan sapmak, çekişmek, muaraza.
öñermek: Geçmek, ileri geçmek.
örküc: Devenin sırtındaki tümsek, çıkıntı.
örtilmek: Kesilmek, kapatılmak.
örü (öri): Kalkık, dik, ayakta.
örü ṭurmaķ: Ayakta durmak, dik durmak
öyke: Öfke.
öyle: Öğle vakti.
özlemek: Ezip karıştırmak; hasret duymak.
püre: Pire.
ṣaġ (saġ): Tam, sağlam, kırık olmayan; saf; canlı; solun karşıtı.
ṣaġ esen (saġ esen): Sağ salim.
ṣaġalmaķ: İyileşmek.
ṣaġış: Sayı, hesap. (ṣaġış güni: Hesap günü)
ṣaġmaķ: Hayvandan süt almak.
ṣaġu ṣaġmaķ: Ağıt yakmak, ağıt söyleyip ağlamak.
ṣaġu: Ağıt, mersiye.
ṣaķ: Tedbirli, zeki, tetikte olan, teyakkuz.
saķar: Atın alnında olan beyazlık.
ṣaķlamaķ: Korumak.
ṣaķsı: Çömlek, toprak kap.
ṣalġun: Belâ, musîbet, felaket, naibe.
ṣalma: Başıboş, serbest.
ṣalma: Başıboş, serbest.
ṣalma: Başıboş, yularsız, serbest.
sehelce: Az, azıcık, bir miktar.
sekil: Atın ayaklarında olan beyazlık.
sevgülü: İyi, hoş, sevimli, güzel.
ṣımaķ: Bozmak, kırmak.
ṣıñar: Kendisi gibi, benzeri, arkadaş, akran, emsal, bendeş.
ṣındı (ṣındu): Makas.
ṣınmaķ: Bozulmak, kırılmak, parçalanmak.
ṣınmış: Bölünmüş, parçalanmış.
sırça: Cam.
sırķın: Hayvan ve kuş pisliği.
ṣıvarmaķ: Sulamak.
ṣıyamaķ: Kırmak, yenmek, mağlup etmek.
silkim: Silkmek, sallamak.
sin: Mezar, kabir.
siñmek: Sinmek, faydalı olmak.

şoyġun: Birisinin üzerinden soyulan (elbise).
sömürmek: Bir şey bırakmamak üzere yemek ya da içmek.
söykenme: Dayanmak, yaslanmak.
şu: Su; meni.
şunmaḳ: El uzatmak; vermek, takdim etmek.
süci: Şarap.
süñü: Süngü, mızrak, ok.
süpürge: Süpürge otu.
sürcek: Efsâne, masal.
sürmek: Götürmek, yok etmek, temizlemek.
ṭabanca: Şamar, tokat.
ṭalbınmaḳ: Titremek, çırpınmak, debelenmek, hareket etmek, yuvarlanmak, kıvranmak; ızdırap ve acı çekmek.
ṭalmaḳ: Dalmak, derine inmek.
ṭamzurmaḳ (ṭamzırmaḳ): Damzırmak, damlatmak, emzirmek.
ṭañ: Hayret, şaşma, taaccüp.
ṭaña ḳalmaḳ: Şaşakalmak, donakalmak, hayret etmek, taaccüp etmek.
ṭanışmaḳ: Danışmak.
ṭañla: Sabahtan, sabahleyin.
ṭapu: Hizmet, tâzim, hürmet; tapmak.
ṭarılmaḳ: Daralmak, sıkışmak, bunalmak.
ṭarınmaḳ: Dağılmak, yayılmak.
taşma: Kayış, halka.
ṭaş: Dış, dışarısı; taş.
ṭaşa ḳomaḳ: Dışarı koymak, kovmak.
ṭayrınmaḳ: Kaymak, sürçmek.
ter: Islak.
ṭınmaḳ (dınmaḳ): Söz söylemek; önem vermek, ilgilenmek.
ṭoġar: Doğuran, ana, valide.
ṭoġdı: Doğan, evlat, çocuk.
ṭolınmaḳ: Dolanmak.
ṭonmaḳ: Keder, hüzün, kederlenmek.
ṭonuḳ: Kederli, keder.
ṭoydurmaḳ: Doyurmak.
ṭoylamaḳ: Ziyâfet vermek, yedirip içirmek.
tuç: Tunç.
ṭurışmaḳ: Çarpışmak, vuruşmak.
ṭurma: Kıyam, ayakta durma, kalkmak.
ṭuş itmek: Rast gelivermek, erişmek.
ṭuş olısar nef'ine: Faydasına erişir, nâil olur.
ṭuş olmaḳ: Erişmek, nâil olmak, rast gelmek.
ṭuş: Taraf, cihet, yön, yol.
ṭuşa çıḳmaḳ: Bir yöne, bir tarafa çıkmak.
ṭuydurmaḳ: İşittirmek, duyurmak, sezdirmek.
uçmaḳ: Cennet.
ud: Edep, görgü, haya, şeref, onur.
ufanmaḳ: Ufalanmak, parçalanmak.
uġrı: Hırsız.
uġur: Ön, yön; yol; taraf; çalma.
uġurlıḳ: Hırsızlık.
ulalmak: Büyümek, yetişmek; yaşlanmak; artmak, çoğalmak.
ulaşmak: Yaklaşmak; birleşmek; yapışmak; yetişmek, kavuşmak; bulaşmak, sirayet etmek; akraba olmak, yakınlık kurmak; eline geçmek, kendisinin olmak.
ulu: Büyük.
umaç etmek: Hedef yapmak.
urmaḳ: Vurmak; bastırmak; koymak.
uşañ: Gafil, tembel, gevşek.
uşanmak: Kırılmak, parçalanmak, ufalanmak, toz hâline gelmek.
uvaḳ: Ufak.
uydurmaḳ: Muvafik eylemek; peşine düşürmek.
uyılmaḳ (uyalmaḳ): Utanmak, çekinmek.
uyundı (uyundu): Asalak, tufeyli.
uzanmaḳ: Uzayıp gitmek; söz uzamak.
ügi: Baykuş.
ürpermek: Titremek, sarsılmak; korkmak; saç dağılmak.
üşenmek: Üzülmek, sıkılmak; sakınmak, çekinmek, korkmak; usanmak.
üşmek: Topluca gelmek, toplanıvermek, üşüşmek.
üşürmek: Üşüştürmek, musallat etmek.
öyin: Öğün.
üzlemek: İzlemek, takip etmek.
varduġınca: Vardıkça; olanca, bütünüyle.
vesenc: Kir.
virbimek: Vermek, göndermek.
ya: Yay.

yab yab: Yavaş yavaş, usul usul, sessizce.
yaġır: Sırt.
yalvarmaḳ: Israr etmek.
yaman: Kötü, fena.
yapışmaḳ: Bitiştirmek; tutmak, değmek.
yara urmaḳ: Yaralamaḳ.
yaraḳ (yaraġ): Hazırlık; silah, savaş aleti.
yaraḳ kılmak: Hazırlık yapmaḳ.
yaraḳlanmaḳ: Hazırlanmak.
yaraşmaḳ: Yakışmak, uygun gelmek, layık olmak.
yarmaḳ: Ayırmak, parçalamak, teşkîk.
yarpuz: Yaban nanesi.
yaş: Taze.
yatlu ḳılmaḳ: Kötülemek.
yatlu: Kötü, uğursuz, adi, fena.
yavuz: Kötü.
yayḳamaḳ: Yıkamak.
yazı: Ova, kır, sahra.
yazuġ: Günah.
yelmek (yilmek): Koşmak, acele yürümek.
yetürmek (yetirmek): Ulaştırmak, eriştirmek; yetiştirmek, büyütmek.
yıġlınan: Sakınan, kaçınan, kendisini alıkoyan.
yıġlınmaḳ: Kaçınmak, sakınmak, kendisini alıkoymak, vaz geçmek, terk etmek.
yıġmaḳ: Men etmek, engel olmak; esirgemek, yoksun bırakmak; reddetmek; biriktirmek; saklamak.
yılġun: Ilgın ağacı ve yemişi.
yırtıcılar: Hayvanlar.
yidmek: Çekmek, tutmak, itmek, çekerek götürmek.
yig (yeg, yiy): Daha iyi, üstün, yeğ.
yigrek (yegrek): Daha iyi, üstün, müreccah, en üstün.
yigrenmek: İğrenmek.
yildürmek: Koşturmak, hızla gitmek.
yilen: Seğirten, koşan, giden.
yili: Yele, hayvanlardaki boyun üzerindeki saç.
yilmek: Hızla gitmek, koşmak, acele yürümek; esmek.
yiltenmek: Heves etmek, meyletmek, özenmek.
yiñ: Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı
yir yir: Kısım kısım, bölüm bölüm, yer yer.
yir yirin: Kısım kısım, bazı bazı; yerli yerine.
yirinmek: Üzülmek, tasalanmak, kederlenmek, yerinmek.
yitürmek: Kaybetmek; ulaştırmak, götürmek.
yiynilmek: Hafiflemek.
yoġun: İri, büyük, kaba, kalın.
yol: yöntem, usül; tarik; adet, imkan.
yoldan egmek: Yoldan saptırmak.
yolınmaḳ (yolunmaḳ): Saç ve sakalını yolmak, halâs bulmak.
yolundan egmek: Yoldan çıkarmak, doğru yoldan saptırmak.
yonmaḳ: Yontmak, tıraş etmek.
yorġa: Binicisini sarsmayan, rahvan, eğerli at.
yoyılmaḳ (yoyulmaḳ): Bozulmak, değişmek, zail olmak, silinmek.
yoymaḳ: Bozmak, imha etmek, izale etnek, silmek.
yönile (yöniyle): Yakışacak biçimde, usulüyle, âdâbıyla.
yörenmek: Bir şeyin çevresinde dolaşmak, yaklaşmak; hatıra gelmek, gönlü kaplamak.
yum: uğursuz, uğursuzluk.
yummaḳ: Kapamak, örtmek; ortadan kaldırmak, yok etmek, öldürmek.
yund: Kısrak.
yuyılmak: Yıkanmak, gitmek, zail olmak, kaybolmak.
yuyundı (yuyundu): Bulaşık suyu, yıkanan şeyden dökülen su.
yükli: Hamile.
yülimek: Yülümek, traş etmek.
yüzde: Görünüşte.
yüzi şuyı: Yüzsuyu, bir kimsenin hürmeti, kıymet, onur, haysiyet.
yüzlemek: Yüzünü dönmek, teveccüh etmek, itibar etmek.

ÖZET

İŞLER, Necati, *Muhammed b. İbrahim'in Manzûm Şir'atü'l-İslâm Tercümesi (Şir'a-i Manzûme)(İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi,
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR, Ankara 2021.

Muhammed b. İbrahim, 15 ve 16. yüzyıllarda yaşamış bir şairdir. Tezimize konu olan eseri *Şir'a-i Manzûme*'dir. *Bu eser,* meşhur Hanefî âlimi İmâmzâde el-Buhârî'nin (ö. 573/1177) *Şir'atü'l-İslâm* adlı eserinden 911/1506'da Türkçeye manzum olarak tercüme edilmiştir. *Şir'atü'l-İslâm*, Arapça olarak telif edilen bir ilmihâl ve ahlâk kitabıdır. Bu eser, Osmanlı toplumu ve âlimleri arasında çok rağbet görmüştür. Bu çalışmamızın birinci bölümünde *Şir'atü'l-İslâm*'ın şerh ve tercümeleri tanıtılmıştır. Diğer bölümlerinde ise Muhammed b. İbrahim'in edebî kişiliği, *Şir'a-i Manzûme*'nin muhteva incelemesi, tercüme hususiyetleri ve tenkitli metni yer almaktadır.

Türk Edebiyatı'nın en hacimli manzum ilmihâli olan *Şir'a-i Manzûme,* 8442 beyitten oluşmaktadır. Çalışmamızda eserin altı nüshasına ulaşılmıştır. Şeçilen üç nüshadan tenkitli metin oluşturulmuştur. Mesnevî nazım şekliyle telif edilen eser, Sultan II. Bâyezîd'e (1481–1512) ithaf edilmiştir. Los Angeles nüshasının sonunda şairin Eceabatlı olduğu bilgisine yer verilmektedir. Türkçenin yanında Arapça ve Farsça ile de şiir yazabilen Muhammed b. İbrahim, müştak, müteradif ve cinaslı kelimeleri eserinde ustalıkla kullanmıştır. Şairimiz kaynak esere bağlı kalmakla birlikte kendi katkılarını da eserine yansıtmıştır. Dînî içerikli mesnevîler grubuna giren *Şir'a-i Manzûme'*de birçok ayet ve hadisin de manzum tercümesi vardır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslâm Edebiyatı, Şir'a-i Manzûme, Manzum Şir'atü'l-İslâm Tercümesi, Muhammed b. İbrahim, İmâmzâde, İlmihâl, Dînî Şiir, 15 ve 16. Yüzyıllar.

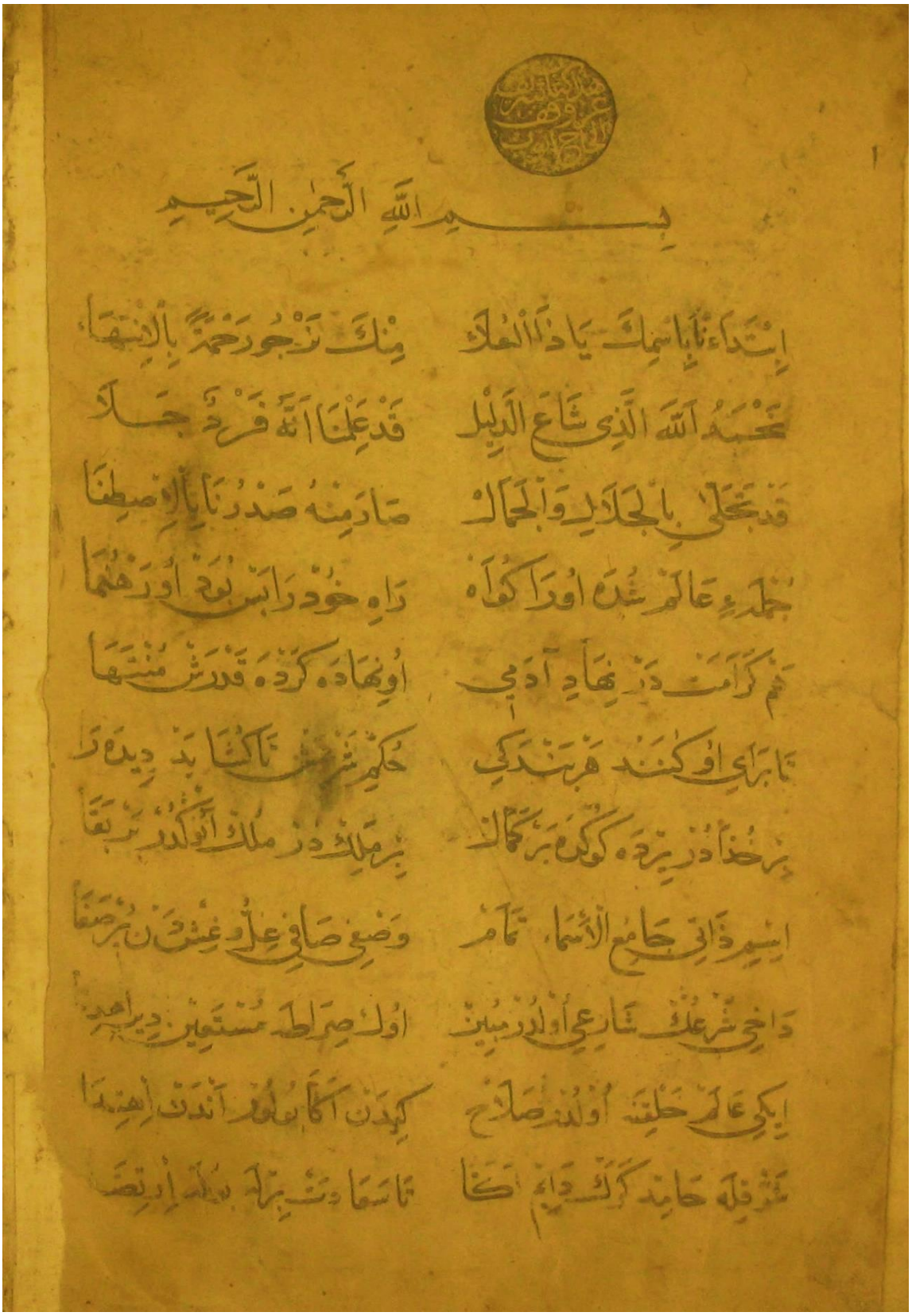
ABSTRACT

İŞLER, Necati, *Muhammed b. Ibrahim's Poetic Shir'at al-Islām Translation (Shir'a-i Manzūme)(Review And Critical Text)*, PhD Dissertation,
Thesis Advisor: Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR, Ankara 2021.

Muhammed b. İbrahim is a poet who lived in the 15th and 16th centuries. His work subject to our thesis is *Shir'a-i Manzūme*. It was translated from famous Hanafî scholar Imāmzada al-Bukhārī (d. 573/1177) *Shir'at al-Islām* into Turkish as a poem in 911/1506. *Shir'at al-Islām* is a book of ilmihāl (catechism) and ethics written in Arabic. It was very popular among Ottoman society and scholars. In the first part of this study, the commentary and translations of *Shir'at al-Islam* are introduced. In other chapters, there is Muhammad b. Ibrahim's literary personality, content review of *Shir'a-i Manzūme*, Muhammad b. Ibrahim's translation methods and critical text of *Shir'a-i Manzūme*.

The longest poetic ilmihāl (catechism) in Turkish Literature, *Shir'a-i Manzūme* is consists of 8442 couplets. Six copies of the work were reached in our study. Critical text was created from three copies selected. The work, which is written in form of the mathnawī, was dedicated to the ottoman Sultan Bâyezîd II (1481–1512). At the end of the Los Angeles copy of *Shir'a-i Manzūme*, it is stated that the poet was from Eceabat. Muhammed b. Ibrahim, who could write poetry in Arabic and Persian besides Turkish, skillfully used derivations, synonymous and puns in his work. Along with adhering to the source, he reflected his contributions to his work. There are also translations of many Quran verses and hadiths in *Shir'a-i Manzūme* which is included in the religious group of mathnawīs.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, Shir'a-i Manzūme, Translation of Shir'at al-Islam, Muhammed b. Ibrahim, Imāmzāda al-Bukhārī, Ilmihāl, Catechism, Religious Poetry, 15th and 16th Century.

بسم الله الرحمن الرحيم

ابتداء نا باسمك يا ذا الجلال — منك نرجو رحمة بالانتهاء

نحمد الله الذي شاع الدليل — قد علمنا انه فرد جليل

قد تحلى بالجلال والجمال — صار منه صدرنا بالاصطفا

جملهء عالم شدن اورا كماه — راه خود را بس بود او رهنما

هم كرامت در نهاد آدمي — او نهاده كرده قدرش منتها

تا براي او كند فرمند كي — حكم شرعش تا كه باشد ديده ور

بر خداوند يزده كوكبه بر كمال — بر ملك ذو ملك او كند برتقا

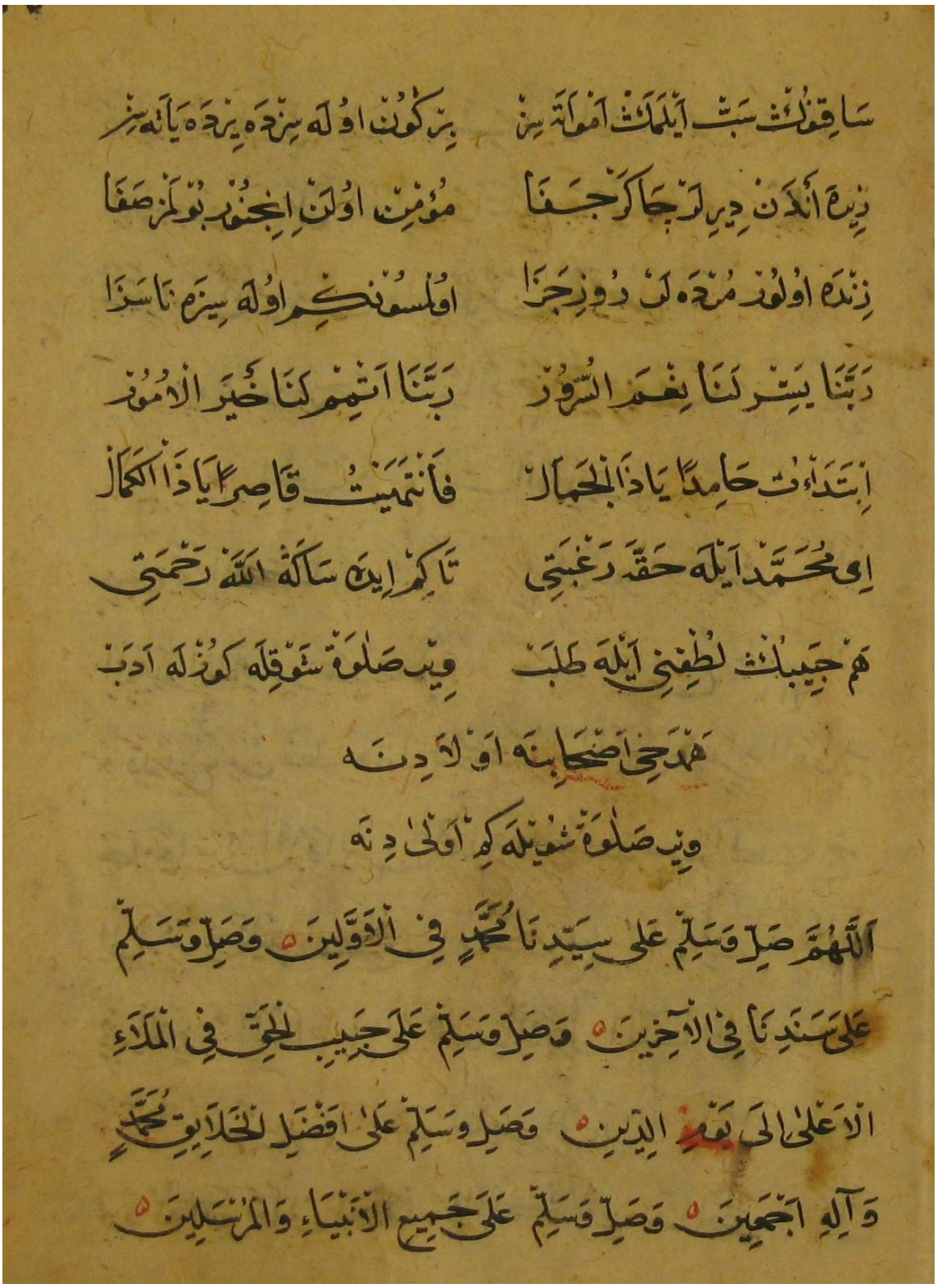
اسم ذاتي جامع الاسما تمام — وضع صافي علم غشن بر صفا

داخي شرعك شارعي اولد رسين — اول صراطه مستعين ديراحد

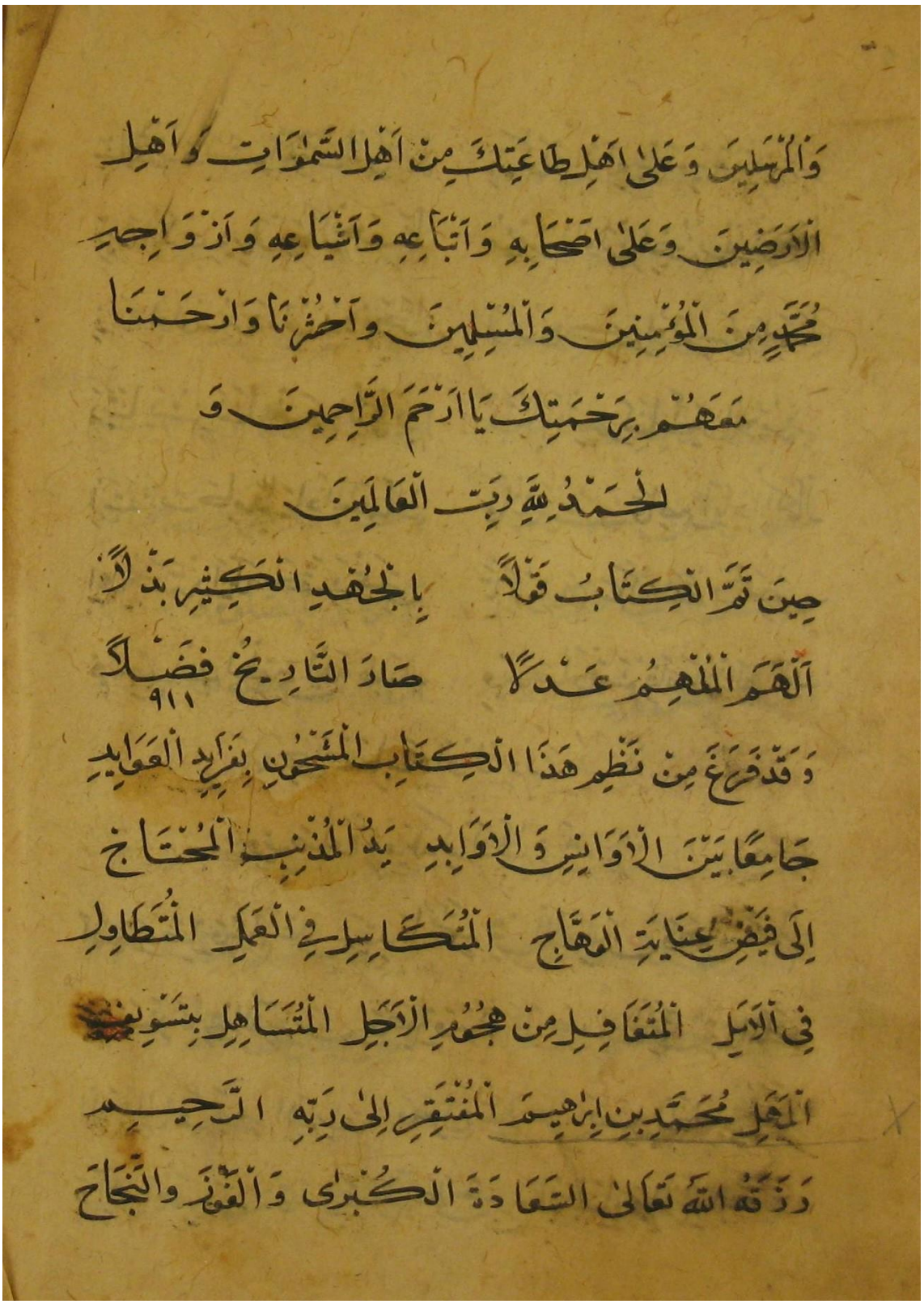
ايكي عالم خلقته اولدي صلاح — كيدن اكا بولور اندن اهتدا

تشرفله حامد كرك دايم اكا — تا سعادت بره بوله ارتضا

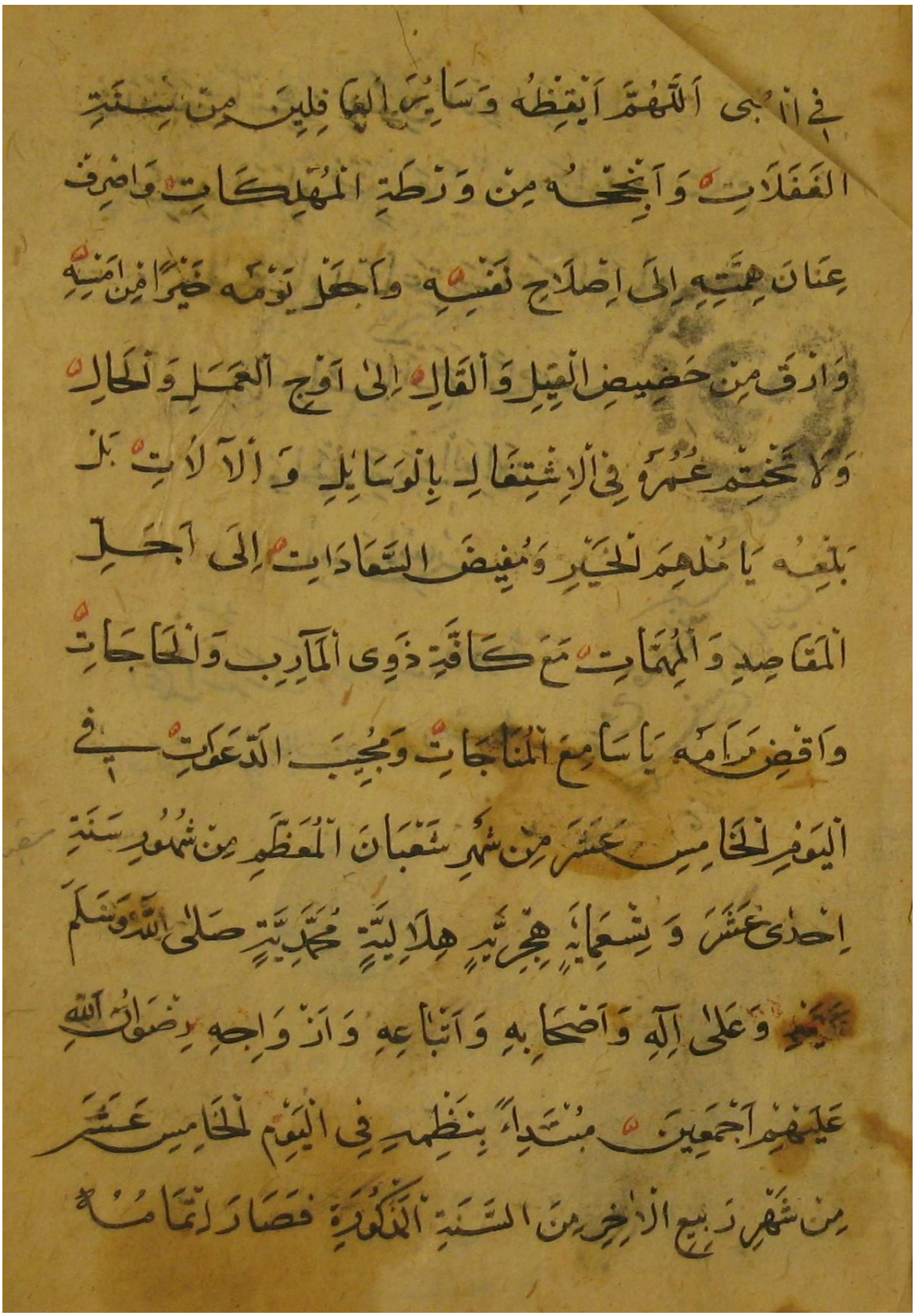
Resim 1: *Şir'a-i Manzûme*'nin Manisa Nüshası (M) 1b sayfası. Manisa İl Halk Kütüphanesi Nr. 45 Hk 4981.

Resim 2: *Şir'a-i Manzûme*'nin Manisa Nüshası (M) 355a sayfası. Manisa İl Halk Kütüphanesi Nr. 45 Hk 4981.

وَالْمُرْسَلِينَ وَعَلَىٰ أَهْلِ طَاعَتِكَ مِنْ أَهْلِ السَّمٰوَاتِ وَأَهْلِ
الْأَرَضِينَ وَعَلَىٰ أَصْحَابِهِ وَأَتْبَاعِهِ وَأَشْيَاعِهِ وَأَزْوَاجِهِ
مُحَمَّدٍ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَاحْشُرْنَا وَارْحَمْنَا
مَعَهُمْ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ
الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
حِينَ تَمَّ الْكِتَابُ قَوْلًا بِالْجُهْدِ الْكَثِيرِ بَذْلًا
أَلْهَمَ الْمُلْهِمُ عَدْلًا صَارَ التَّارِيخُ فَضْلًا
٩١١
وَقَدْ فَرَغَ مِنْ نَظْمِ هٰذَا الْكِتَابِ الْمَشْحُونِ بِفَرَائِدِ الْفَوَائِدِ
جَامِعًا بَيْنَ الْأَوَابِدِ وَالْأَوَابِدِ يَدُ الْمُذْنِبِ الْمُحْتَاجِ
إِلَىٰ فَيْضِ عِنَايَةِ الْوَهَّاجِ الْمُتَكَاسِلِ فِي الْعَمَلِ الْمُتَطَاوِلِ
فِي الْأَمَلِ الْمُتَغَافِلِ مِنْ هُجُومِ الْأَجَلِ الْمُتَسَاهِلِ بِتَسْوِيفِ
الْأَمَلِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمُفْتَقِرُ إِلَىٰ رَبِّهِ الرَّحِيمِ
رَزَقَهُ اللّٰهُ تَعَالَىٰ السَّعَادَةَ الْكُبْرَىٰ وَالْفَوْزَ وَالنَّجَاحَ

Resim 3: *Şir'a-i Manzûme*'nin Manisa Nüshası (M) 355b sayfası. Manisa İl Halk Kütüphanesi Nr. 45 Hk 4981.

Resim 4: *Şir'a-i Manzûme*'nin Manisa Nüshası (M) 356a sayfası. Manisa İl Halk Kütüphanesi Nr. 45 Hk 4981.

Resim 5: *Şir'a-i Manzûme*'nin Manisa Nüshası (M) 356b sayfası. Manisa İl Halk Kütüphanesi Nr. 45 Hk 4981.

Resim 6: *Şir'a-i Manzûme*'nin Los Angeles Nüshası (L), UCLA Library, 1b sayfası. Los Angeles Turkish Manuscripts LSC.0896 Box: 30/83.

وَالْمُسْلِمِينَ وَاحْشُرْنَا وَارْحَمْنَا ● مَعَهُمْ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ
● الرَّاحِمِينَ ● وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ●
حِينَ ● تَمَّ الْكِتَابُ قَوْلًا اَللّٰهُمَّ الْمُلْهِمُ عَدْلًا
● صَارَ التَّارِيخُ ● فَضْلًا ٩١١

بِسْمِ اللّٰهِ اَسْتَمْنِحُ وَبِذِكْرِهِ اَسْتَنْجِحُ اَلْحَمْدُ لِوَلِيِّهِ الْاَحَدِ وَالصَّلٰوةُ عَلٰى
نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ وَاٰلِهِ وَصَحْبِهِ الْاَمْجَدِ الْاَسْعَدِ اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ فَرَغَ مِنْ
نَظْمِ هٰذَا الْكِتَابِ الْمَشْحُونِ بِفَرَائِدِ الْعَوَائِدِ جَامِعًا بَيْنَ الْاَوَانِسِ
وَالْاَوَابِدِ يَدُلُّ الْمُذْنِبَ الْمُحْتَاجَ اِلَى فَيْضِ عِنَايَةِ الْوَهَّاجِ الْمُتَكَاسِلَ
فِي الْعَمَلِ الْمُتَطَاوِلَ فِي الْاَمَلِ الْمُتَغَافِلَ مِنْ هُجُومِ الْاَجَلِ الْمُتَسَاهِلَ
بِتَسْوِيفِ الْمُهْمِلِ مُحَمَّدِ بْنِ اِبْرَاهِيمَ الْاَجَهْ اَوَاسِيَ الْمُفْتَقِرَ اِلَى رَحْمَةِ
رَبِّ الْاَنَاسِيِّ رَزَقَهُ اللّٰهُ السَّعَادَةَ الْكُبْرٰى وَالْفَوْزَ وَالنَّجَاحَ فِي
الْعُقْبٰى اَللّٰهُمَّ اَيْقِظْهُ وَسَائِرَ الْغَافِلِينَ مِنْ سِنَةِ الْغَفَلَاتِ

Resim 7: *Şir'a-i Manzûme*'nin Los Angeles Nüshası (L), UCLA Library, 357b sayfası. Los Angeles Turkish Manuscripts LSC.0896 Box: 30/83.

بسم الله الرحمن الرحيم

ابتداءنا باسمك يا ذا العلا ... منك نرجو رحمة بالانتها

نحمد الله الذي شاع الدليل ... قد علمنا انه فرد جليل

قد تجلى بالجلال والجمال ... صار منه صدرنا بالاصطفا

جملهٔ عالم شده اورا گواه ... راه خود را پيش بود او رهنما

هم كرامت در نهاد آدمي ... او لهاده كرده قدرش منتها

تا براي او كنند هر بندگي ... حكم شرعش تا كشايد ديده را

بر خداوند يزده كوكده بر كمال ... بر ملك در ملك انو كدر بر بقا

اسم ذاتي جامع الاسماء تمام ... وصفي صافي غل غشدن بر صفا

داخي شرعك شارعي اولدرمبين ... اول حراطه مستعين ديرا هدنا

Resim 8: *Şir'a-i Manzûme*'nin Hacı Mahmud Nüshası (H) 1b sayfası. Süleymaniye Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu Nr. 1592.

Resim 9: *Şir'a-i Manzûme*'nin Yazma Bağışlar Nüshası (Y) 1b sayfası, Süleymaniye Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nr. 4193.

بسم الله الرحمن الرحيم

ابتدانا باسمك يا ذا العلا ... منك نرجو رحمة بالانتها

نحمد الله الذي شاع الدليل ... قد علمنا انه فرد جلا

قد تجلى بالجلال والجما ... صار منه صدرنا بالاصطفا

جمله عالم شد اوراكواه ... راه خود راس بود اورهنما

هم كرامت در نهاد ادمي ... اونها ذكرده قدرش منتها

تا براي اوكنند هر بندكي ... حكم شرعش تا كشايد ديده را

بر حذا در يرده كوكده بركمال ... بر ملك در ملك انوكدر بر بقا

اسم ذاتي جامع الاسماء تمام ... وصفي صافي غل وغشدن پر صفا

دنخي شرعك شارعي اولدر مبين ... اول صراط مستعين ديو اهدنا

ايكي عالم خلقتنه اولدر صلاح ... كيدن اكه بولور اندن اهتدا

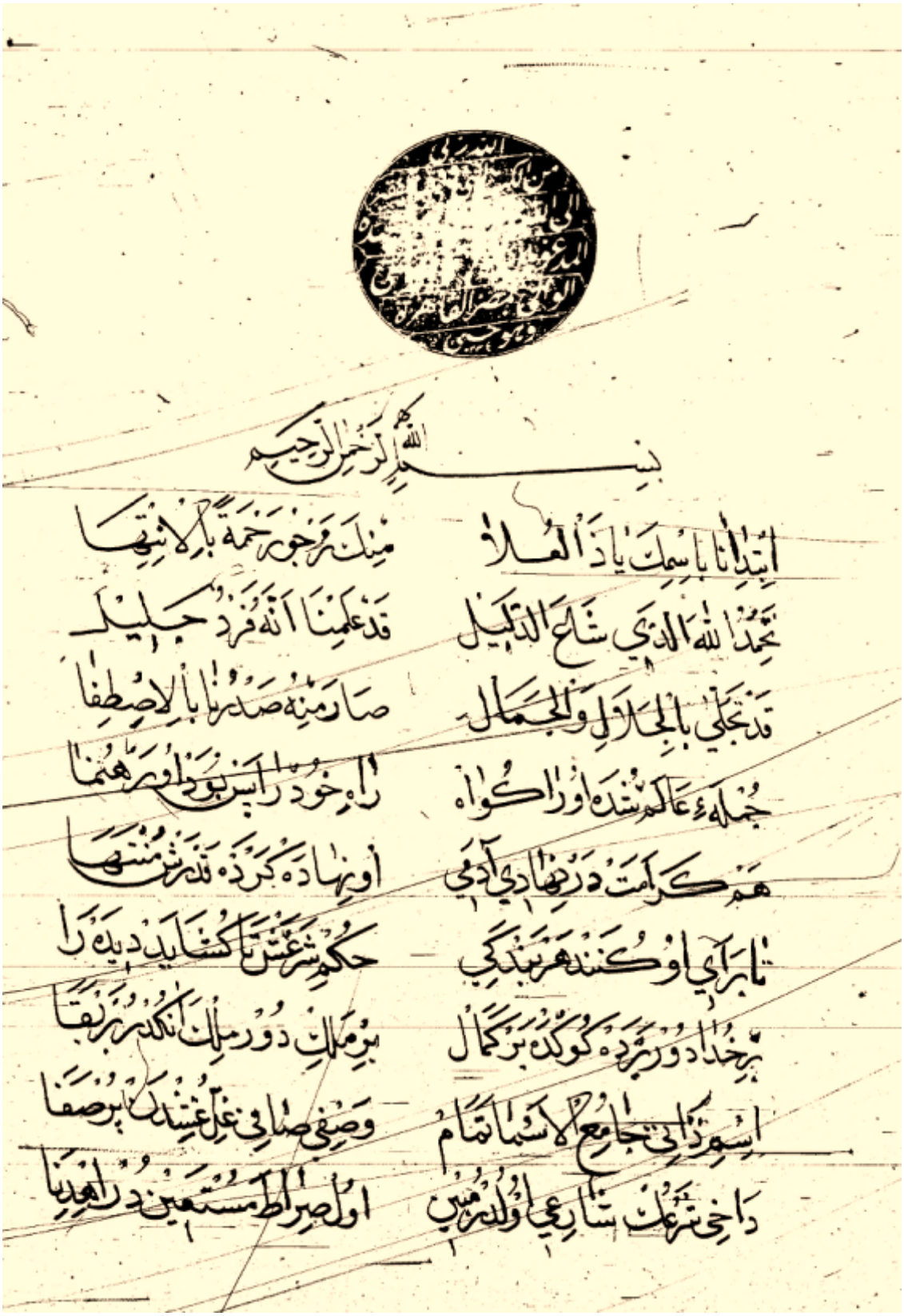
شوقله حامد كرك دايم اكا ... تا سعادت بر له بوله ارتضا

قد هدانا فاهتدينا بالنبي ... اصطفينا خير خلق في الورى

وهو قطب الانبيا والمرسلين ... رحمة الله عليهم بالرضا

كان نورا شايعا بين الورى ... قال قولا مستفاضا فانقضا

Resim 10: *Şir'a-i Manzûme*'nin Diyanet Nüshası (D) 1b sayfası. Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü, Nr. 005232-1.

Resim 11: *Şir'a-i Manzûme*'nin Kahire Nüshası (K) 1b sayfası, Mısır Millî Kütüphanesi Fıkhî-Türkî-Talat Bölümü, Nr. 68.